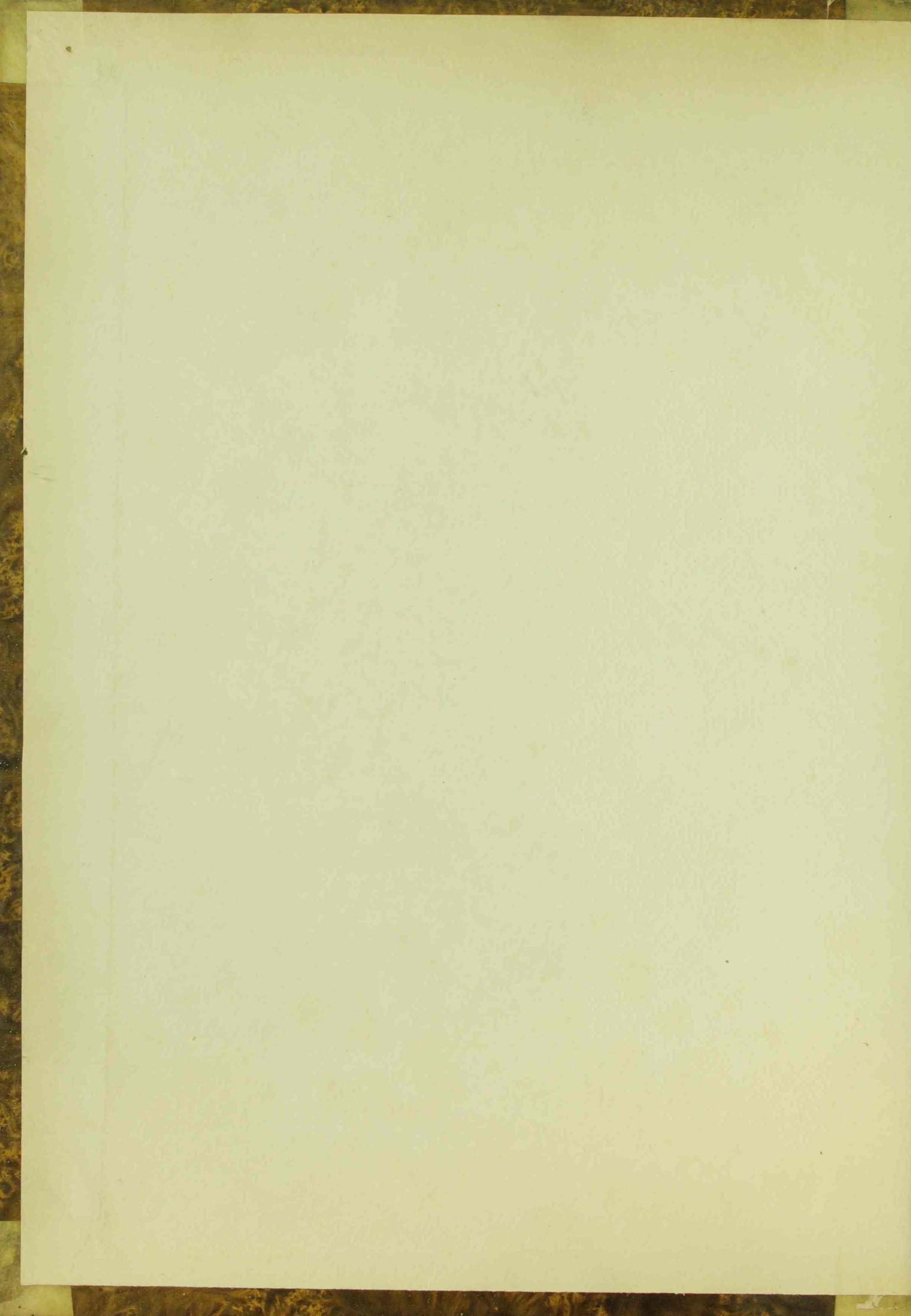

II

138 f 37

Europa

S.

**Orationes .AD. Tullii Ciceronis
per Philippum Beroaldum re
cognitae ac diligenter
correctae.**

• Addita in Calce Oratione aduersus Valerium
quaæ hactenus incognita fuit.

Ad Clarissimū Stanislauū Ostroriū Scholasticū polonū Philippi Beroaldi
Bononiensis Epistola.

Arcus Tullius Rex causaq; lex orandi ac norma. Et facundiae littera
m rū latinaq; parēs. Qui pomeriū Romanæ linguæ pmouit. Cuius in/
geniū populi Romani impio par fuit: Ex cuius fonte largissimo oīs
posteritas Latices in pocula duxit: Cū in omni dicendi genere sit emi
nētissimus in forensi dictione cū primis enitescit: & in orationibus citra emulū
excellit in qbus modo ut sedatus Amnis leniter fluit. modo torréti simillimus
Celeri uelocitate decurrit: mó instar nautici gubernatoris remos sensim ducit:
modo uela pādit eloquétia. atq; alto uectus nusq; littus: nusq; portum spectat:
mó ut scitissimus auriga retinet lora & premit. modo laxat facūdiaz frenos: &
effusis habenis repagulis refractis obstātia queq; ppellēs patētissimo cāpo ex/
patiat: Deniq; hic ppe solus est: Qui fulgentib; armis preliatus stilū pugnacē
bellatoriūq; distinxerit qui tenebras iudicibus offuderit: qui fulminare tonar/
re. Cūcta miscere longe melius q; pericles sit existimatus: in cuius ore & labris
suadæ medullā sessituisse crediderim: Cætera tulliana uolumina. M. Cicero/
nem magnū qdē ostendūt hominē tamen. Oratioēs uero forenses m̄aximum
& pene Deū: in qbs oēs fandi uirtutes congruunt: Quārū lectio ad alendā elo/
quētiā formandūq; oratore est efficacissima: quas cū nuperrime recognouisse
Emaculassemq; diligenter addita oratione cōtra. L. Valeriu: quæ nusq; aliubi
legitur: eas dedi imprimendas Benedicto bibliopolæ nostro inter impressores
politissimo: Qui characterib; spetiosissimis libros multiūugos Venuste ac sin/
ceriter formis excudit: hoc autē luculentū opus oīq; Oratoria uirtute p̄cellens
tibi nominatim dicaui Stanislae mi Scholasticor; nobilissime: Cuius clarissi/
mi natales familia Apud polonus honoratissima celeberrimaq; est. Qui enī i
polonia nescit quāta sit ad presens quāta fuerit iam pridē: gentis Ostroriæ cla/
ritudo: auctoritas: opes? Ex qua ueluti ex equo Troiano innumerī proceres p̄
dierunt: qui inter Aulicos purpuratosq; regios fuere apud maximos Reges in
maxima semp existimatione: Sed ne in p̄sentia Ataos Tritausq; Ostroriæ
gentis singillatim p̄censeā: nec enim ep̄stolicus character sinit fusius euagari:
Dicā id tantū: Quod sine piaculo sileri non pōt: Quēadmodū clarissimus pa/
ter tuus Iohānes uidens id quod nemo nō uidet: sine dolatorio litterario Aspre/
dinē Barbariæ leuigari expoliriq; nō posse: aliquot ab hinc Annos Bononiam
cōmigravit: ibiq; in hoc scholastico & cōciliabulo laudabiliter degens: studia p̄/
colens: p̄fectura gymnasii litteratorii quæ haud dubie apud nos honoratissima
est: Insignitus egit Rectorē Scholasticū magnificenter & splēdide: Mox deco/
ratus insignibus iurisconsultorū cū i patriam spectatissimus ornatissimusq; re/
uenisset: Ex duobus filiis te potissimū elegit: quem huc destinaret ad ingenium
Excolendum: Ad linguā comendam: Ad ingenuas disciplinas capescendas.

Gottschmidt
VAT

475

Qui cum didiceris pulchrum eē sequi maiores / si modo illi recto itinere ante
cesserint: V adis tu insigniter p paterna uestigia: Et eloquentiae Candidatus do
mi habes praeceptorem probissimū. publice uero nos audis frequētissimo audi
torio quotidie aliquid auditu dignū profitentes: Amas litteras / suspicis littera
tos: exornas mores: Et cultū animi capiens : inter Scholasticos comiter / splen
dide liberaliter degis: Ad hæc proceritas corporis / sufflaua & subcrispa Cæsa
ries / uultus amabilis / Te uere ingenuū uereq; nobilē ostentat. suntq; honesta
mento . Et cū bonis fortunæ amplissimis sis p̄ditus das impense operam ut do
tibus quoq; animi ut doctrina / ut eloquio suffarinatus in patriā / ad patrē / ad
tuos reuertaris: Reuerteris autē si inter Cætera Orationes hasce tullianas habe
bis In manib; uelut Enchiridion. Si Tullianum pabulū: quo ingenia Iuueni
lia sunt sagināda / fuerit tibi quotidianū: si hac lectione delectaberis. Nā ut iqt
uerissime Q uintilianus ille se profecisse sciat cui Cicero ualde placebit: Acci
pe ergo mi Stanislae Scholastico& nobilissime hilario uultu / & obuiis ut aiunt
manib; hoc opus: quod legas / perlegas / lectites / lecturias hortor / Et pro he
niuoli p̄ceptoris auctoritate precipio. In cuius liminari pagina nomen tuū legi
tur / Circunfertur. Inspicitur. VALE Et Dilige Doctorem ;

Tabula:

Libuit impressori hasce orationes ad numerum quēdam redigere non quo
M. Tullius hoc ordine ediderit: uerū ut delicato lectori cōsuleret: qui ut statim
quam optaret orationem / citra longiorē uoluminis totius reuolutionē inuenire
posset. quare Tabula hæc uelut index præmissa est.

De Imperio. Cn. Pompeii	Oratio Prima.
Pro Annio Milone.	Oratio Secunda.
Pro Cn. Plancio.	Oratio Tertia.
Pro P. Sylla.	Oratio Quarta.
Pro Archia poeta.	Oratio Quinta.
De Lege agraria cōtra Rullum	Oratio Sexta.
De Lege Agraria ad populum.	Oratio Septima.
Pro M. Marcello.	Oratio Octaua.
Pro Q. Ligario.	Oratio Nona.
Pro Rege Deiotaro.	Oratio Decima.
Pro A. Cluentio.	Oratio Undecima.
Pro P. Q. uintio.	Oratio Duodecima.
Pro L. Flacco.	Oratio Tertiadecia.

De Reditu suo.	Oratio Quartadecima.
De reditu suo ad Senatum.	Oratio Quintadecima.
Ad equites Roma.pridie q̄ iret in exilium.	Oratio Sextadecima.
Ad Pontifices de domo sua.	Oratio Septimadecima.
In Vatinium Testem	Oratio Decimaoctaua.
Pro.M. Cælio.	Oratio Decimanona.
Pro. Roscio Amerino	Oratio Vigesima.
Pro.L. Murena	Oratio Vigesimaprima.
De Lege agraria cōtra Rullum	Oratio Vigesimasecunda.
Pro Cornel.Balbo.	Oratio Vigesimatertia.
De responsis aruspicum	Oratio Vigesimaquarta.
De prouinciis cōsularib⁹ i Pisonē & Gabiniū	Oratio Vigesimaquinta.
Pro.P. Sextio.	Oratio Vigesimasexta.
Pro.C. Rabirio perduellionis.	Oratio Vigesimaseptima.
Pro.A. Cæcinna ad Recuperatores.	Oratio Vigesimaoctaua.
In Lucium Pisonem	Oratio Vigesimanona.
Pro Rabirio posthumo.	Oratio Trigesima.
Pro .M.Fonteio.	Oratio Trigesimaprima.
Pro Roscio Comœdo .	Oratio xxxii.hāc subsequit̄.
Inuectua Salustii in Ciceronem.	
Responsio Ciceronis contra Salustum.	Oratio Trigesimatertia.
Inuectua prima in Catilinam.	Oratio Trigesimaquarta.
Inuectua secunda in Catilinam.	Oratio Trigesimaquinta.
Inuectua Tertia in Catilinam.	Oratio Trigesimasexta.
Inuectua Ultima in Catilinam.	Oratio Trigesimaseptima.
Aduersus Valerium.	Oratio Trigesimaoctaua.

FINIS TABVLAE.

M.T.C.PRO LEGE MANILIA:SIVE DE IMPERIO.CN.
POMPEII:SIVE DE IMPERATORE DELIGENDO:
ORATIO.

VANQ VAM MIHI SEMPER FRE,
quens conspectus uester multo iucūdissimus: hic aut
locus ad agendū amplissimus: ad dicendū ornatissi-
mus est uisus Q uirites:tamen hoc aditu laudis: qui
semper optimo cuiq; maxime patuit: nō mea me uo
luntas: sed meæ uitæ ratiōes ab ineunte ætate susce-
ptæ phibuerunt . Nam cum antea per ætatem nōdum
huius auctoritatem loci cōtingere auderē: statuerēq;
nihil huc nisi perfectum ingenio:elaboratum industria afferri oportere: omne
meum tempus amicorū temporibus transmittēdum putaui. Ita neq; hic locus
uacuus unquā ab iis:q uestram causam defendēt:& meus labor in priuatoꝝ
periculis caste integreq; uersatus ex uestro iudicio fructū amplissimum ē con-
secutus. Nam cū propter dilationē comitiorꝝ ter prætor primus centuriis cun-
ctis renunciatus sum:facile intellexi Q uirites & qd de me iudicarestis: & quid
aliis præscriberetis. Nunc cū & auctoritatis in me tantum sit: quātum uos ho-
noribus mandandū esse uoluistis:& ad agendum facultatis tantū:quantū ho-
mini uigilanti ex forensi usu prope quotidiana dīcēdi exercitatio potuit affer-
re:certe & si qd etiam dicendo consequi possum : iis ostendam potissimū : qui
ei quoq; rei fructum suo iudicio tribuendū esse censuerūt. Atq; illud in primis
mihi lētandū iure esse uideo:q; in hac insolita mihi ex hoc loco ratione dicen-
di causa talis oblata est:in qua oratio nemini deesse pōt. Dicendum ē enim de
Cn.Pompeii singulari nimiaq; uirtute . Huius aut oratiōis difficilius est exir-
tum:q; principium inuenire . Ita mihi nō tam copia: quam modus in dicendo
quærendus est. Atq; ut inde oratio mea pfiscatur : unde hæc omnis causa du-
citur:bellū graue & pericolosum uestris uectigalibus atq; sociis a duobus po-
tentissimis regibus infertur: Mithridate & Tigrane : quorū alter relictus:alter
laceſitus:occasionem sibi ad occupandā Asiam oblatam esse arbitratur : Eq-
tibus Romanis honestissimis uiris afferunt̄ ex Asia quotidie litterae: quorum
magnæ res dicuntur in uestris uectigalibus exercendis occupatæ:q ad me pro
necessitudine:quæ mihi est cum illo ordine causam.R.P.periculaq; rerū sua-
rum detulerunt:Bithyniæ quæ nunc uestra pūntia est: uicos exustos esse cō-
plures:regnum Ariobarzanis:quod finitimum est uestris uectigalibus totum
esse in hostium potestate. Lucullum magnis rebus gestis ab eo bello discede-
re.huic qui succurrerit: non satis esse paratum ad tantū bellum administran-
dum:Vnum ab omnibus sociis & ciuib; ad id bellum imperatorem deposci
atq; expeti: eundem hunc unum ab hostibus metui præterea neminē . Causa

ORATIO.

*Dicitur p. annis
Dicitur p. annis
Primitus gen. p. belli
Primitus primi membra p.
expositione*

*b. 4 p. 3 expositione p. 3
dicitur p. 3*

quæ sit uidetis: nunc quid agendum sit considerate. Primum mihi uidetur de generi belli: deinde de magnitudine: tum de imperatore eligendo esse dicendum. Genus est. n. huiusmodi: quod maxime uestros animos excitare atque inflamme debet. agitur salus sociorum atque amicorum: pro qua multa maiores nostri magna & grauia bella gesserunt. Agunt certissima Po. R. o. uectigalia & maxima: qibus amissis & pacis ornameta: & subsidia belli requiretis. Agunt bona multorum ciuium: qibus est a uobis & ab imperatoribus Reip. cōsulēdū, & quoniam semper appetentes gloriae p̄ter cæteras gentes atque audi laudis fuistis: de lenda est uobis illa macula mithridatico bello supiore suscepit: quæ penitus iam insedit: atque inueterauit in Po. R. o. nomine: quod is quia die tota Asia tot ciuib⁹ uno nuncio atque una significatione l̄farum ciues Ro. necandos: trucidandosque denotauit: non modo adhuc pœnam nullam suo dignam scelere suscepit: sed ab illo tpe tertium iam annū & uigesimum regnat: & ita regnat: ut se non potest neque capi padociæ latebris occultare uelit. sed emergere e patrio regno atque in nostris uectigalibus: hoc est in Asia luce uersari. Et. n. adhuc ita nostri cum illo rege contéderunt imperatores: ut ab illo in signia uictoriae: non uictoria reportarent. Triumphauit L. Sylla: Triumphauit Lucius Murena de Mithridate: duo fortissimi uiri & summi imperatores: sed ita triumpharunt: ut ille pulsus supatusque regnaret. Verutamen illis imperatoribus laus est tribuenda quod egerunt: Venia danda quod reliquerunt: ppter ea quæ ab eo bello Syllā in Italiam Respub. Murenā Sylla reuocauit. Mithridates autem omne reliquum tempus non ad obliuionem ueteris belli: sed ad comparationem noui contulit: qui postea quæ maxias ædificasset ornassetque classes: exercitusque per magnos qbuscunq; ex getibus potuisset: comparasset: bosporanis finitimis suis bellum inferre simularet usque ad hispaniam legatos ecbathani misit ad eos duces: qbus cum tum bellum gerebamus: ut cum duobus in locis disiunctissimis maximeque diuersis uno cōsilio: ab unis hostiis copiis bellum terra marique gererent: Vos ancipiunt contéctione distracti de imperio dimicaretis. sed tamen alterius partis periculum Sertorianæ atque hispaniensis: quæ multo plus firmamenti ac roboris habebat. Cn. Pom. diuino consilio ac singulare uirtute depulsum est. In altera parte ita res a L. Lucullo summo uiro est administrata: ut initia illa gestarum rerum magna atque p̄clara non felicitati eius: sed uirtuti. Hæc autem extrema quæ nuper ceciderunt non culpæ sed fortunæ tribuenda esse uideantur. Sed de Lucullo dicam alio loco: & ita dicam. Qui rite ut neque uera laus ei detracta oratione nostra: neque falsa neque ficta esse uideatur: Sed pro uestri imperii dignitate atque gloria: quoniam is est exorsus orationis meæ. Vide quæ uobis animum suscipiendum putetis: Maiores nostri saepe mercatoribus ac nauiculatoribus iniuriosius tractatis bella gesserunt: Vos tot ciuium Ro. milibus uno nuncio atque uno tempore necatis: quo tandem animo esse debetis? Legati que erant appellati superbius Corinthus patres uestri totius græciæ lumen extinctum esse uoluerunt, Vos eum regem inul-

Ab exemplo

DE IMPERIO CN.POMPEII.

tum esse patiemini: qui legatum Po.Ro.consularem uinculis ac uerberibus:
atq; omni supplicio excruciatum necauit: Illi libertatem ciuium Ro.imminu-
tam non tulerunt. Vos uitam ereptam negligetis: Ius legationis uerbo uiola-
tum illi persecuti sunt: Vos legatum omni supplicio imperfectum relinquetis:
Videte ne ut illis pulcherimum fuit tantam uobis imperii gloriam relinqu-
re: sic uobis turpisimum sit illud quod accepistis tueri & conseruare non
posse. Quid q; salus sociorum summum in periculum ac discrimen uoca-
tur: Regno expulsus est Ariobarzanes rex socius Po.Ro.atq; amicus. Immi-
nent duo reges toti Asiae non solum uobis inimicissimi: sed etiam uestris so-
ciis atq; amicis. Ciuitates autem omnes/cuncta Asia:atq; gracia uestrum au-
xilium expectare propter periculi magnitudinem coguntur. Imperatorem a
uobis certum deposcere:cum præsertim uos alium miseritis neq; audent:neq;
se id facere summo sine periculo posse arbitrantur. Vident & sentiunt hoc
idem quod & uos:unum uirum esse in quo summa sint omnia: & eum pro-
pe esse:quo etiam carent ægrius:cuius aduentu ipso atq; nomine/tæstis ad Ma-
ritimum bellum uenerit: tamen impetus hostium repressos intelligunt: atq;
retardatos. Hi uos(quoniam libere loqui non licet) tacite rogant: ut se quoq;
sicut cæterarum prouintiarum socios dignos existimetis: salutem tali uiro
cominendetis: atq; hos etiam magis q; cæteros, eiusmodi in prouintiam ho-
mines cum imperio mittimus: ut etiam si ab hoste defendant: tamen ipso-
rum aduentus in urbes sociorum non multum ab hostili expugnatione diffe-
rant. Hunc audiebant antea:nunc præsentem uident: Tanta temperantia: ta-
ta mansuetudine: tanta humanitate: ut ii beatissimi esse uideantur: apud
quos ille diutissime commoratur. Quare si propter socios nulla ipsi iniuria
læcessiti maiores uestri cum Antiocho:cum Philippo:cum Aetolis:cum pœ-
nis bella gesserunt: quanto uos studio conuenit iniuriis prouocatos sociorum
salutem una cum imperii uestri dignitate defendere? Præsertim cum de ue-
stris maxime uectigalibus agatur. Nam cæterarum prouintiarum uectigalia
Quirites tanta sunt:ut his ad ipsas prouintias tutandas uix contenti esse pos-
simus. Asia uero tam opima est & fertilis:ut & ubertate agrorum:& uarieta-
te fructuum:& magnitudine pastionis:& multitudine earum rerum: quæ ex-
portantur facile omnibus terris antecellat. Itaq; hæc uobis prouintia Quiri-
tes: si & belli utilitatem:& pacis dignitatem sustinere uelitis: non modo
a calamitate: sed etiam a metu calamitatis est defendenda. Nam in cæ-
teris rebus cum uenit calamitas: tum detrimentum accipitur. at in uecti-
galibus non solum aduentus mali: sed etiam metus ipse affert calamitatem.

Nam cum hostium copiae non longe absint: etiam si irruptio nulla fa-
cta sit: tamen pecora relinquuntur: agricultura deseritur: mercatorum
nauigatio conquiescit. Ita neque ex portu: neque ex decimis: neque
ex scriptura uectigal conseruari potest. Quare sape totius anni fru-

properit. 1. pto expeditionis

Socij

ad hys pty 7 pty 2 pty

Laus Asiae

Graeci

ORATIO.

Etus uno rūmore periculi: atq; uno terrore belli amittit. Q uo tandem animo eē existimatis aut eos q uectigalia uobis pensitat: aut eos q exercent atq; exigūt: cū duo reges cū maximis copiis ppe adsint: cum una excursio eq̄tatus pbreui tempore totius anni uectigal auferre possit:cū publicani familias quas in salinis habent:quas in agris:quas in portibus atq; custodiis magno periculo se habere arbitrent. Putatisne uos illis rebus frui posse:nisi eos qui uobis fructuosí sunt conseruaueritis:non solū ut antea dixi calamitate:sed etiā calamitatis formidine liberatos. Ac ne illud qdem uobis negligendū ē: quod mihi ego extreum pposuerā cum essem de genere bellī dicturus:quod ad multorū bona ciuium Rō.pertinet:quorū uobis p uestra sapientia Q uirites habēda ē ratio diligenter. Nam & publicani hoīes & honestissimi & ornatissimi suas rationes & copias in illam pūntiā contulerūt:quorū ipsoꝝ per se res & fortunæ curæ uobis esse debent. Et.n.si uectigalia neruos Reip.esse semp duximus:eum certe ordinē q exercket illa firmamentū cæterorum ordinū recte esse dicemus. Deinde cæteris ex ordinib⁹ hoīes gnaui & industrii partim in Asia negociant:qbus absentibus uos cōsulere debetis: partim eorū in ea pūntia pecunias magnas collatas habēt. Erit ergo humanitatis uestræ magnum eorum ciuiū numerū calamitate phibere:sapientiæ uidere multorū ciuiū calamitatē a Rep. se iunctā esse nō posse. Et.n.illud primum pūi refert uos publicanis amissis uectigalia postea uictoria recuperare:neq; iisdē redimendis facultas erit propter calamitatē:neq; aliis uoluntas ppter timorem. Deinde q nos eadem Asia atq; idem iste Mithridates initio belli Asiatici docuit id:qd' certe calamitate docti memoria retinere debemus. Nam tum cum in Asia res magnas pmulti amiserunt:scimus Romæ solutione impedita fidē concidisse. Non.n.possunt una in ciuitate multi rem atq; fortunas amittere:ut non plures secum in eandē trahant calamitatē:a quo periculo prohibete Rēp. Et mihi credite id quod ipsi uidetis. Hæc fides atq; hæc ratio pecuniarū quæ Romæ quæ in foro uersatur implicita ē cū illis pecuniis Asiaticis & cohæret. Ruere illa nō possunt:ut hæc nō eodē labefactata metu concidant. Q uare uidete num dubitandū uobis sit omni studio ad id bellū incubere: in quo gloria nominis uestri:salus sotiorū: uectigalia maxima:fortunæ plurimorū ciuiū cū.R·P. defendunt. Q uoniā de genere belli dixi;nunc de magnitudine belli Pauca dicā. Pōt. n.hoc dīci bellī genus ita esse necessariū ut sit gerendū:nō esse ita magnum ut sit ptimescēdū. In quo maxime laborandū ē:ne forte a uobis quæ diligentissime puidēda sūt: contēnenda esse uideantur. Atq; ut omnes intelligent me. L.Lucullo tantū imperti laudis:quantum fortis uiro & sapientissimo homini & magno impatri debeat:Dico eius in aduentu maximas Mithridatis copias oībus rebus ornatas atq; instructas:urbēq; Asiae clarissimā uobisq; amicissimā Cyzicenorū obseffam eē ab ipso rege maxima multitudine:& oppugnatā uehemētissime: quā,L.Lucullus uirtute:affiduitate:cōsilio sūmis obsidionis pīculis liberauit.

*Conclusio ab gen̄ belli
ep̄ legim*

DE IMPERIO CN. POMPEII.

Ab eodem imperatore classem magnā & ornatā: quæ ducibus sertorianis ad Italiam studio inflāmato rapere superatā eē atq; depressam. magnas hostiū p̄ terea copias multis præliis eē deletas: patefactūq; V̄ris legionibus eē pontū: q ante Po. Ro. ex oī aditu clausus esset. Sinopē atq; Amysum q̄bō i oppidis erāt domicilia regis oībus rebus ornata atq; referta: cæterasq; urbes Ponti & cappa' dociae pmultas uno auditio aduentu eē clausas. Regem spoliatū regno patrio atq; aucto ad alios se reges atq; ad alias gentes supplicē contulisse: atq; hæc oīa saluis p. ro. sociis atq; integris uectigalibus esse gesta. Satis opinor hoc eē laudis atq; ita reputo ut hoc uos intelligatis a nullo istorum: qui huic obtrectant legi atq; causæ. L. Lucullū similiter ex hoc loco eē laudatū. Requiritur fortasse nūc quēadmodum cum hæc ita sint: reliquum possit eē magnū bellū: cognosci te Q̄uirites. non. n. sine cā quāri uidet'. Primū ex suo regno sic Mithridates p̄ fugit: ut ex eodē Pōto illa Medea quondā pfugisse dicit': quā p̄dicant in fuga fratris sui mēbra in his locis: qua se parens persequeret dislippauisse: ut eorum collectio dispersa: m̄cerorq; patrius celeritatem p̄sequēdi retardaret: sic Mithridates fugiēs maximā uim auri atq; argēti: pulcherimarūq; rex oīum quas & a maiorib; acceperat: & ip̄o bello superiore ex tota Asia direptas in suū regnum cōgesserat. In ponto oīem reliqt. hæc dū nostri colligūt oīa diligētius: rex ip̄se e manibus effugit. Ita illum in persequēdi studio m̄ceror: hos lātitia retardauit. hūc in illo timore & fuga Tigranes rex Armenius excepit: diffidētēq; rebo suis cōfirmauit: & afflictū erexit: perditūq; recreauit: cuius i regnū postea quā. Lu. Lucullus cū exercitu uenit: plures etiā gentes contra impatorē uestrū cōcitatae sunt. Erat. n. metus iniectus iis nationib;: quas nūq; P. R. neq; laceſſendas bello neq; tētādas putauit. Erat ēt alia grauis atq; uehemēs opinio: quæ per aīos gētiū barbarasq; puaserat: Phani locupletissimi et filiosissimi diripiēdi cā i eas oras nostrum exercitum esse adductum: Ita nationes multæ atq; magnæ nouo quodam terrore ac metu concitabantur. Noster autē exercitus & si urbem ex Tigranis regno ceperat: & præliis usus erat secundis: tamen nimia longinuitate locorum ac desiderio suorum cōmouebatur. Hic iam plura non dicam. Fuit enim illud extēnum: ut ex his locis a militib; nostris redditus magis matrus: q̄ processio longior quāreretur. Mithridates autem & suam manum iam confirmarat & eosq; qui se ex eius regno collegerant: & magnis aduentitiis multorum regum et nationū copiis iuuabat'. hoc iam fere sic fieri solere accepimus: ut regum afflictæ fortunæ facile multorum opes allicitant ad misericordiam: maximeq; eorum: qui aut reges sunt: aut uiuunt in regno: ut regale iis nomen magnum & sanctum eē uideat'. Itaq; tantum uictus efficere potuit: quantum incolmis nūquam est ausus optare. Nā cum se in regnum suū recepisset: nō fuit eo contentus: quod ei præter spē acciderat: ut illam posteaq; pulsus erat terram unquam attingeret: sed in exercitum uestrum clarum atq; uictorem impecum fecit. Sinite hoc loco Q̄uirites sicut poetæ solēt: qui res Romanas scribūt.

Afflīctio magis

ORATIO.

præterire me uestram calamitatem :quæ tanta fuit :ut eam ad aures,L.Luculli non ex plio nūcius :sed ex sermone rumor afferret.Hic i illo ipso malo grauisimæ belli offensiōe.L.Lucullus:qui tum aliqua ex pte iis incōmodis mederi fortasse potuisset uestro iussu coactus:quod impīi diuturnitatē modū statuēdum ueteri exemplo putauistis :partem militum qui iā stipendiis confectis erant dimisit:partem Glabroni tradidit.Multa prætereo consulto:sed ea uos cōiectura pspicitis q̄tū illud bellum factū puetis:quod coniungant reges potentissimi;renouēt agitatæ nationes :fuscipliant integræ gentes:nouus imperator uester accipiat uetere expulso exercitu:Satis mihi multa uerba fecisse uideor quare hoc bellum esset genere ipso necessarium:magnitudine periculo sum:Restat ut de imperatore ad id bellum deligendo :ac tantis rebus p̄ficiendo dicēdū eē uideatur.Vtinā Q uirites uiros fortium atq̄ innocentium copiam tantam habet retis:ut hæc uobis deliberatio difficilis eēt:quenam potissimum tantis rebus & tanto bello præficiendum putaretis:Nunc uero cum sit unus Cn.Pompeius:q̄ non modo eorum hominum qui nunc sunt gloriā:sed etiam antiquitatis memoriam uirtute supauerit:quæ res est:quæ cuiusq̄ animū in hac cā dubium facere possit:Ego enī sic existimo in summo imperatore quattuor has res inesse oportere:scientiam rei militaris:uirtutem:auctoritatem:felicitatem.Q uis hoc homine scientior unquam aut fuit aut eē debuit:qui e ludo atq̄ disciplina pueritiae bello maximo atq̄ acerimis hostibus ad patris exercitum atq̄ in militiæ disciplinam profectus est.qui extrema pueritia miles fuit imperatoris summi.Ineunte adolescentia maximī ipse exercitus imperator:qui s̄epius cum hoste conflixit;q̄ quisquam cum inimico concertauit:Plura bella gessit q̄ ceteri legerunt:plures prouincias confecit q̄ alii concupierunt:cuius adolescentia ad sciētiam rei militaris non alienis præceptis :sed suis imperiis:non offenditionib⁹ belli:sed uictoriis:non stipendiis:sed triumphis est tradita. Q uod deniq̄ genus bellī esse potest in quo illum non exercuerit fortuna Reipub: Ciuite: Africānum: Transalpinum: Hispaniense: mixtum ex ciuitatibus atq̄ ex bellicosissimis nationibus:seruile:& nauale bellum.uaria & diuersa genera & bellorū & hostium non solum gesta ab hoc uno:sed etiam confecta nullam rem esse declarant in usu militari positam:quæ huius uiri scientiā fugere possit. Iam uero uirtuti.Cn.Pomp. quæ potest oratio par inueniri? Q uid est q̄ quisquā aut dignum illo aut uobis nouum:aut cuiquā inauditū possit afterre:Neque enī illæ sunt solæ & uirtutes imperatoriæ:quæ uulgo existimantur.Labor in negociis. fortitudo in periculis:industria in agendo:celeritas in conficiendo:consilium in prouidendo:quæ tanta sunt in hoc uno:quanta in oībus reliquis imperatoribus:quos aut uidimus:aut audiūimus non fuerunt.T estis est Italia:quam ipse idem uictor.L.Sylla huius uirtute & subsidio confessus est liberatam.T estis est Sicilia:quam multis undiq̄ cinctam periculis:non terrore belli:sed celeritate consiliū explicauit. T estis est Africa:quæ magnis oppressa hostium

DE IMPERIO CN. POMPEII.

copiis eorum ipsis sanguine redundauit. T estis est Gallia; per quā legionibus nostris in Hispaniam iter Galloꝝ iteremptio patefactum ē. T estis est Hispania: quæ s̄epissime plures hostes ab hoc superatos p̄stratosq; cōspexit. T estis ē iterum & s̄epius Italia: quæ cū seruili bello tetro periculoſoꝝ premeretur: ab hoc auxilium absente expetivit: quod bellum expectatioē Pompeii attenuatū atq; imīutum est: aduētu sublatū ac sepultū. T estes uero iam oēs oræ atq; oēs exteræ ḡetes atq; natiōes: deniq; maria oīa: tū uniuersatum i singulis oris oēs sinus atq; portus. Q uis.n.toto mari locus per hos ānos aut tam firmū habuit pr̄sidium ut tutus esset: aut fuit tam abditus ut lateret? Q uis nauigauit: qui nō se aut mortis aut seruitutis periculo comitteret? Cum aut hyeme aut referato pr̄donum mari nauigareſ. Hoc tantū bellū:tā turpe: tā uetus: tā late diuiſum atq; dis̄psum quis unq; arbitrareſ aut ab omnib; imperatoribus uno anno aut oībus annis ab uno iperatore Romano cōfici posse? Q uā puinciā tenuistis a pr̄donib; liberā p̄ hosce ānos? quod uectigal uobis tutū fuit? quē sociū defendistis? Cui pr̄sidio classib; uestris fuistis? Q uā multas existimatis ̄ſulas eē desertas? q̄ multas aut metū relictas: aut a pr̄donib; captas urbes esse ſorciōrum? Sed quid ego longinqua cōmemoro? fuit hoc quondā fuit proprium P.R. longe a domo bellare:& ppugnaculis imperii ſociꝝ fortunas non ſua teſta defendere. Sociis uestris ego mare clauſum per hosce annos dicam fuiffe: cū exercitus nostri a Brundusio nunq; niſi ſumma hyeme transmiferint. Q uid ad nos cū ab exteris nationib; uenirent captos querar? cum legati. P.R. redēpti ſint: mercatorib; tutū mare nū fuiffe dicā? cū duodecim ſecures i pr̄donū potestatem peruererint? Q uid aut Colophonē:aut Samum nobilissimas urbes innumerabilesq; alias captas eē cōmemorē? cū uestros portus atq; eos portus: quibus uitā:& ſpiritum ducitib; in pr̄donū fuiffe potestatē ſciatis: An uero ignoratis portum Caetæ celeberrimū atq; plenifl̄imū nauīu in ſpectātē p̄retoꝝ a pr̄donib; eſſe dīreptū. Ex Miseno aut̄ eius ipſius liberos q̄ cū pr̄donib; antea ibi bellum gesserat: a p̄donib; eē ſublatos? Nā quid ego hostiēſe icōmodū: atq; illā labē atq; ignominiā: Reip. querar? cū p̄pe ſpectatib; uobis classis ea cui cōſul. P.R. pr̄positus eēt a p̄donib; capta atq; oppreſſa ē. Proh dii imortales tanta ne unius hominis incredibilis ac diuina uirtus tam breui té pore lucem afferre. Reipu. potuit: ut uos qui modo ante hostium tyberinū classem hostium timebatis: nunc nullam intra Oceani hostium pr̄donum nauē eē audiatis. Atq; hāc qua celeritate gesta ſunt: quāquam uidetis: tamen a me in dicendo p̄ttereunda non ſunt. Q uis enī unquam aut obeundi negocii: aut quæſtus ſtudio tam breui tempore tot loca adire: tantos cursus conficere potuit: quam celeriter. Cn. Pomp. duce belli impetus nauigauit? Q ui Siciliam adiit: Africam explorauit: inde Sardiniam cum claſſe uenerit: nondum tempestiuo ad nauigandum mari. Atque hāc tria frumentaria ſubſidia Republicæ firmiſſimiſ pr̄ſidiis classib; muniuerit. Inde ſecum in Italiam

ORATIO.

recepisset duabus hispaniis: & Gallia Cisalpina præsidiis ac nauibus confirmata: missis in oram Illyrici maris & in Achaiam: omnemque Græciam nauibus Italæ duo maria maximis classibus firmissimisq; præsidiis adornauit. Ipse aut ut a Brundusio pfectus: unde quinquagesima die tota ad imperiū Po. Ro. Siciliam adiunxit: oēs q ubiq; prædones fuerūt p̄tī capti iterfecti q; sunt: partim unius huius impio ac potestati se dediderūt. Idē cretensib; cū ad eū usq; in Pāphiliam legatos deprecatoresq; misissent: spem deditiōis nō ademit: obsidesq; impauit: ita tantum bellum: tā diuturnū: tā longe lateq; dispsum: quo bello oēs gentes ac nationes p̄mebant. Cn. Pom. extrema hyeme apparuit: In eunte ue re suscepit: media æstate cōfecit. Est hæc diuīa atq; īcredibilis uirtus īperatoris. Quid cæteræ: quas pauloante cōmemorare cōperā quātæ atq; q multæ sunt? Nō. n. bellandi uirtus solum in sūmo perfecto ue īperatore quārēda ē: sed mul tæ sunt artes eximiæ huius administræ comitesq; uirtutis: Ac primū quāta in nocētia debent esse īperatores: quāta deinde oīb; in reb; tēperantia: q̄ta fide: q̄ta facilitate: q̄to ingenio: quāta humanitate: quæ breuiter quāta sint in Cn. Pō. cōsideremus. Sūma. n. oīa sunt Quirites: sed ea magis ex alior; cōtentioē q̄ ip̄sa per se cognosci atq; intelligi possunt. Quē. n. possumus īperatorē aliquo in numero putare: cuius in exercitu ueneāt cēturiatus atq; uenierit? Q uis hūc hominem magnū aut amplū de Rep. cogitare: qui pecuniā ex ærario deprōtam ad bellū administrandū aut ppter cupiditatē puincæ magistratib; diuferit: aut ppter avaritiam Romæ in quaestu reliquerit? Vesta admurmuratio facit Quirites ut agnoscere uideamini q̄ hæc fecerūt. Ego aut neminē nomino quare irasci mihi nemo poterit: nisi q̄ ante de se uoluerit confiteri. Itaq; ppter hæc avaritiā īperatoꝝ quātas calamitates quocūq; uentū sit uestri exercitus ferant: qs ignorat? Itinera quæ per hosce annos i Italia per agros atq; oppida ciuiū Ro. nostri īperatores fecerunt recordamini: tū facilius statuetis: qd apud exteras nationes fieri existimetis? Vtꝝ plures arbitramini per hosce annos militum uestroꝝ armis hostiū urbes: an hybernis socior; ciuitates eē deletas? Neq; enī pōt exercitum is cōtinere īperator: q se ipsum nō cōtinet. neq; seuerus eē in iudi cando: q alios in se seueros eē iudices nō uult. Hic miramur hunc hominē tam excellere cæteris: cuius legiones sic in Asia peruererint: ut nō modo manus tanti exercitus: sed ne uestigiu qdem cuiq; pacato nocuisse dicat. Iam uero quēadmodū milites hibernent quotidie sermones ac litteræ perferunt: non modo ut sumptum faciat in militem nemini uis affertur: sed ne cupienti quidē cuiquā permittit: hyemis enim nō avaritiæ perfugium maiores nostri in socio rum atq; amicorum teatris eē uoluerunt. Age uero cæteris in reb; qualis sit tem perantia considerate. Vnde illam tantam celeritatem & tam incredibilem cursum inuentum putatis? Non enim illum eximia uis remigum: aut ars inaudita quædam gubernandi: aut uenti aliqui noui tam celeriter in ultimas terras p̄tulerunt. Sed hæc res quæ cæteros remorari solent nō retardarunt. Non avaricia

DE IMPERIO CN.POMPEII.

ab instituto cursu ad p̄dam aliquā deuocauit. Non libido ad uoluptatem: non amoenitas ad delectationē: Non nobilitas urb̄is ad cognitionē: Non deniq; la bor ipse ad quietem. postremo signa & tabulas cæteraq; ornamenta græcorum oppidorū: quæ cæteri tollenda esse arbitrantur: ea sibi ille ne uisenda quidem existimauit. Itaq; omnes quidem nunc in his locis. Cn. Pom. sicut aliquem nō ex hac urbe missum: sed de cælo lapsum intuent̄. Nunc deniq; incipiunt credere fuisse hoīes Ro. hac quondam abstinentia: quod iam nationibus exteris incredibile ac falso memoriarū proditum uidebatur. Nunc imperii nostri splendor illis gentib; lucet. Nunc intelligunt non sine causa maiores suos tūm cū hac temperantia magistratus habebamus seruire Po. Ro. q; imperare aliis maluisse. Iam uero ita faciles aditus ad eum priuatorum: ita liberæ quærimoniæ de alioꝝ iniuriis esse dicuntur: ut is qui dignitate principib; excellit: facilitate infimis par esse uideaſ. Iam quantū consilio dicendi grauitate & copia ualeat: in quo ipso inest quædam dignitas imperatoria: Vos Q uirites hoc ipso in loco s̄ape cognostis. Fidem uero eius inter socios quantū existimari putatis: quā hostes omnium gentium sanctissimā iudicarint. Humanitate iam tāta est ut difficile dictu sit utr̄ hostes magis uirtutem eius pugnātes timuerint: an mansuetudinem uicti dilexerint. Et quis q; dubitat qn huic tantū bellum transmittendū sit: qui ad omnia uestræ memoriarū bella conficiēda diuinō quodam cōsilio natus esse uideaſ? Et quoniam auctoritas multū in bellis quoq; administrandis atq; impio militari ualet: certe nemini dubium ē: qn ea re ille idem ipse imperator plurimū possit. Vehementer aut̄ ptinere ad bella admini stranda: qd hostes: qd socii de impatorib; uestris existiment: qs ignorat: cum sciamus hoīes in tantis rebus ut aut̄ contēnant: aut̄ metuant: aut̄ oderint: aut̄ ament opinione nō minus famæ: q; alia certa ratione cōmoueri. Q uod igit̄ no men unquā in orbe terrarū clarius fuit? Cuius res gestæ pares: de quo hoīe uos: id quod maxīe facit auctoritatē tanta & tā p̄clara iudicia fecistis? An uero usq; ullam esse orā tam desertam putatis: quo non illius diei fama puaserit? Cum uniuersus. P.R. referto foro repletisq; omnibus templis: ex qbus hic locus cōspicī pōt unū sibi ad cōmune oīum gentium bellū. Cn. Pom. Impatorem depoposcit. Itaq; ut plura non dicam: neq; alioꝝ exemplis confirmē: quantū huius auctoritas ualeat in bello: ab eodem. Cn. Pom. omnium rerum egregiarū exempla sumantur: qui quo die a uobis maritimo bello præpositus est impator: tanta repente uilitas annonarū ex summa inopia & caritate rei frumentariæ cōsecuta est unius spe & noīe: quantā uix ex summa ubertate agroꝝ diurna pax eff; cere potuisset. Iā accepta in Pōto calamitate ex eo p̄lio de quo uos pau loante inuitus admonui: cū socii primuissent hostiū opes: animiꝝ creuissent: & cū satis firmum p̄sidiū pūntia nō haberet: amisissetis Asia. Q uirites: nisi ipsum eius temporis diuinitus. Cn. Pom. ad eas regiōes fortuna Po. Ro. attulisset. huius aduentus: & Mithridatē insolita inflāmatū uictoria continuuit: Et

ORATIO.

Tigranem magnis copiis minitatem Asiae retardauit: & quisquam dubitabit quod uirtute prefecturus sit quod tantum auctoritate preficerit? Aut quod facile impio atque exercitu socios & uectigalia conseruaturus sit qui ipso nomine ac rumore defenderit? Age uero illa res quantam declarat eiusdem hominis apud hostes. Po. Ro. auctoritatē: quod ex his locis tam longinqs tam diuersis tā breui tempore oēs una huic sed dederūt? Quod cretensium legati cū i eorum insula noster impator exercitusque esset ad. Cn. Pom. in ultimas ppter terras uenerūt. eiique se omnes cretensium ciuitates dedere uelle dixerunt. Quid idē ipse Mithridates: nōne ad eūdem. Cn. Pom. legatum usque in Hispaniā misit? eūque Pom. legatum semp iudicauit. Ii quibus semp erat molestū ad eum potissimum esse missum/ speculatorē quod legatū iudicari maluerūt. Potestis igit iam cōstituere Quirites hanc auctoritatē multis postea rebus gestis magnisque uestris iudiciis amplificatā: quantū apud illos reges: quantum apud exteris nationes ualiturā eē existimetis. Reliquum ē ut de fœlicitate quā ppter de seipso nemo pōt: meminisse & cōmemorare de altero possumus sicut æquū est homini de potestate deoꝝ timide & pauca dicamus. Ego. n. sic existimo Maximo: Marcello: Scipioni: Mario: & cæteris magnis impatoribus non solū ppter uirtutem: sed etiam ppter fortunam sæpius impia mandata atque exercitus eē cōmissos. fuit. n. pfecto quibusdā summis uiris quædam ad amplitudinem & gloriam & res magnas bene gerendas diuinitus adiuncta fortuna. De huius aut hoīs fœlicitate: quo de nunc agimus/hac utar moderatiōe dicendi: non ut in illius potestate fortunam positam esse dicam: sed ut ppterita meminisse reliqua sperare uideamur. Ne aut inuisa diis imortalibus oratio nostra / aut ingrata esse uideatur. Itaque nō sum pdicatus quātas ille res domi militiæque terra mariæque: quantaque fœlicitate gesserit: ut eius semp uoluntatibus nō modo ciues assenserint: socii obtemparint: hostes obedierint: Sed et uenti tempestatesque obsecundarint. haec breuissime dicam: Nemine unquam tam impudentē fuisse: quod a diis imortalibus tot & tantas res tacitus auderet optare: quot & quantas dii imortales ad Cn. Pom. contulerūt. quod ut illi ppterium ac ppetuum sit Quirites: tum cōmunis salutis atque imperii: tū ipsius hoīs causa / sicuti facitis / uelle & optare debetis. Quare cū & bellū ita sit necessariū: ut negligi non possit: Ita magnū: ut accuratissime sit administrandum: Et cum ei imperatorē pfectere possitis: in quo sit eximia bellī scientia: singularis uirtutis: clarissima auctoritas: egregia fortuna: dubitatis Quirites quod hoc tantum boni: quod a diis imortalibus oblatū & datū est in Remp. conseruandā atque amplificandā conferatis. Quod si Romæ. Cn. Pom. priuatus eēt hoc tempore: in ad tantum bellum is erat deligendus atque mittendus: Nunc cū ad summas cæteras utilitates haec quoque opportunitas adiungat: ut in his ipsis locis adsit: ut habeat exercitū: ut ab iis quod hinc accipe statim possit: quod expectamus: Aut cur nō ducibus diis imortalibus eidē cui cætera/ summa cū salute Reip. cōmissa sūt: hoc quoque bellū regiū cōmittamus? At. n. uir clarissimus Reip. & ue-

DE IMPERIO CN.POMPEII.

stris beneficiis amplissimis affectus.Q .Catulus:Itēq; summis ornamētis ho/
noris:fortunæ:uirtutis:ingenii p̄ditus.Q .Hortēsius ab hac ratiōe dissentīūt:
quorū ego auctoritatē apud uos multis locis plurimū ualuisse:& ualere oportet
re cōfiteor.Sed in hac causa tāetsi cognoscitīs auctoritates cōtrarias fortissi/
morum uiros & clarissimorū:tñ omīssis auctoritatibus ipsa re:& ratione exq/
rere possumus ueritatem.Atq; hoc facilius;q; ea omnia quæ a me adhuc dicta
sunt iidem isti uera eē concedunt:& necessarium bellum esse & magnum:& in
uno Cn.Pom.summa eē omnia.Q uid igit̄ ait Hortensius si oīa uni tribuē
da sunt:unū dignissimū eē Pom.sed ad unum tñ oīa deferri nō oportere.Ob/
soleuit iā ista oratio/re multo magis q̄ uerbis refutata.Nā tu idem.Q .Hortē/
si multa p̄ tua summa copia ac singulari facultate dicendi & in senatu cōtra ui/
rum forte Aulū Gabiniū grauiter ornateq; dixisti:cū is de uno impatore cōtra
p̄dones cōstituendo legē p̄mulgasset: Et ex hoc ipso loco permulta idē cōtra
legē uerba fecisti .Q uid tū per deos īmortales si plus apud Po.Ro.auctori/
tas tua quā ipsius Po.Ro.salus & uera cā ualuisse: hodie hanc gloriā atq; hoc
orbis terræ imperiū teneremus? An tibi tū imperiū eē hoc uidebat̄ cum Po.
Ro.legati:p̄tores:quæstoresq; capiebāt̄? cū ex oībus p̄uintiis cōmeatu & pri/
uato & p̄ublico prohibebant̄? Cū ita clausa erant nobis omnia maria:ut neq;
priuatā rē maritimā neq; publicā iā obire possemus? Q uæ ciuitas antea un/
quā fuit nō dico atheniensiū:quæ satis late quondā mare tenuisse dicit̄:nō car/
thaginensiū:q̄ p̄multū classe maritimisq; rebus ualuerunt:nō Rhodiorū: quo
rum usq; ad nostram memoriam disciplina naualis & gloria remansit. quæ ciui/
tas antea unq; tam tenuis/tā parua insula fuit: quæ nō portus suos & agros &
reliquā partē regionis atq; oræ maritimæ per se ipsam defenderet? At hercle
aliquot annos cōtinuos ante legem Gabiniam ille.Po.Ro.cuius usq; ad no/
stram memoriam nomē inuictum in nauibus pugnis permansit: magna ac
multo maxima pte non mō utilitatis: sed dignitatis atq; imperii caruit. Nos
quorum maiores Antiochum regē classe Persemq; suparunt: omnibusq; na/
uibus pugnis carthaginenses hoīes in maritimis rebus exercitatiſſimos para/
tissimosq; uicerunt:hi s nullo in loco iā p̄donibus pares esse poteramus. Nos
quoq; q̄ antea nō modo Italiā habehamus tutā: sed oēs socios in ultimis oris
auctoritate nostri imperii saluos p̄stare poteramus:tū cū insula Delos tā pro/
cul a nobis in ægeo mari posita: quo oēs undiq; cum mercibus atq; oneribus
cōmeabant referta diuitiis parua sine muro nihil timebat:iidem nō modo pro/
uintiis atq; oris Italiae maritimis ac portibus nostris: sed et̄ appia iā uia careba/
mus. Et his temporibus nō pudebat magistratus Po.Ro.in hunc ipsum locū
ascendere:cū eum uobis maiores nostri exuuiis nauticis & classiū spoliis orna/
tū reliquissent.Bono te aio tum.Q .Hortensi Po.Ro.& cæteros qui erant in
eadem sententia dicere existimauit ea:quæ sentiebatis.Sed tñ in salute cōmu/
ni idē Po.Ro.dolori suo maluit q̄ auctoritati uestræ obtempar̄.Itaq; una lex:

ORATIO.

unus uir:unus animus nō modo uos illa miseria aut turpitudine liberauit:sed etiam effecit:ut aliquā uere uideremur oībus gētibus ac natiōibus terra mariq; imperare.Q uo mihi ēt indignius uidet̄ obtrectatū esse adhuc Gabiniō dicā: an ne Pompeio:an utriq; id qd̄ est uerius:ne legaretur Aulus Ga.Cn.Pō, expertenti ac postulāti.V trū ille q postulat legatū ad tantū bellum quē uelit : idō neus nō est q impetrat̄:cū cæteri ad expilandos socios: diripiendasq; prouintias quos uoluerūt legatos eduxerint.An ipse cuius lege salus ac dignitas Po.R.o.atq; oībus gētibus cōstituta est: expers eē debet gloriæ eius imperatoris: atq; eius exercitus:q cōsilio eius atq; periculo ē cōstitutus ? An Cn.Falcidius Q.Metellus.Q.Cælius Latiniensis:Cn.Lentulus:quos omnis honoris cā nomino:cur Tr.ple.fuissēt anno pximo legati eē potuerūt. In hoc uno Gabi nio sunt tam diligētes:qui i hoc bello qd̄ lege gabiniā geritur in hoc impatore atq; exercitu:quē p se ipse cōstituit:& p̄cipuo iure esse deberet : de quo legādo cōsule spero ad senatū relatueros:q si dubitatūt:aut grauabūt:ego me pro fiteor relaturū.Neq; me impediet eius'Q uirites inimicum edictum:quo mi nus fretus uobis uestrum ius bñficiūmq; defendam . Neq; p̄ter intercessionē qcquā audiam:de qua ut arbitror isti ipsi q minātur.etiā atq; ēt qd liceat con siderabūt.Mea quidem sentētia Q uirites unus Aulus Ga.belli maritimi re rūq; gestarum Cn.Pom.ascribit̄:propterea q alter illud bellū suscipiēdū ue stris suffragiis detulit:alter delatū susceptūq; confecit.R eliquum ē:ut de.Q . Catuli auctoritate & sentētia dicēdum eē uideatur:q cum ex uobis quaereret si in uno.Cn.Pom.oīa poneretis:si quid de eo factū esset:in quo spem es̄letis habituri:cepit magnū suæ uirtutis fructū ac dignitatēs:cū oēs prope una uoce in eo ipso uos spem habituros esse dixistis.Et.n.talis est uir ut nulla res tāta sit ac tam difficultis:quā ille nō & cōsilio regere:& integritate tueri: & uirtute cōficer possit.Sed in hoc ipso ab eo uehemētissime dissentio: quod quo minus certa est hoīum ac minus diuturna uita:hoc magis Respu. dum per deos immortales licet frui debet summi hoīis uita atq; uirtute . At.n.inquit noui nihil fiat cōtra exempla atq; iſtituta maiorē . Nō dico hoc loco maiores nostros sem per i pace cōsuetudini:i bello utilitati paruisse:sem̄ ad nouos casus temporē nouoq; cōsilioq; ratiōes accōmodasse.Nō dicam duo bella maxima punicū & hispaniense ab uno impatore esse cōfecta:duas urbes potētissimas : quæ huic īpīo maxīe minabāt̄ Carthaginē atq; Numātiā ab eodē Scipioē esse dele tas.Nō cōmemorabo nup̄ ita uobis patribusq; uestris eē uisum : ut in uno.C. Mario spes īpīi ponere:ut idē cū lugurtha:idē cū Cimbris:idē cū Theutonis bellū administraret.In ipso Cn.Pō,i quo noui cōstitui nihil uult.Q .Catulus q multa sint noua sūmaq; Catuli uolūtate cōstituta recordamini.Q uid tam nouū q adoleſcētulū priuatū exercitū diffīlici R eip.tempore cōficer: cō fecit.huic p̄esse:etiam pr̄fuit.rem optime ductu suo gerete:gessit : quid tam pr̄xter consuetudinem q homini peradolescenti : cui a senatorio gradu aetas

DE IMPERIO CN.POMPEII.

longe abesset imperiū atq; exercitū dari? Siciliam pmitti:atq; Africā:bellūq;
in ea administrandū. Fuit in his prouintiis singulari innocētia:grauitate:uir/
tute:bellum ī Africa maximū confecit:uictore exercitū deportauit. Q uid ue/
ro tam inauditū q eqtē R.o.triumphare? At eā quoq; rē Po.Ro.nō modo ui/
dit:sed ēt studio oī uisendam putauit. Q uid tā inusitatū q cum duo consules
clarissimi fortissimiq; essent.eques R.o.ad bellū maximū formidolosissimūq;
p cōsule mitteret? missus ē.Q uo qdē tpe cū effet nō nemo in senatu:q dice/
ret nō oportere mitti hoīem priuatū p consule.L.Philippus dixisse dicit' non
se illū sua sentētia p cōsule:sed pro cōsulibus mittere.Tāta in eo Reip. bñ ge/
rendæ spes cōstituebat:ut duorū cōsulū munus unius adolescentis uirtuti cō/
mitteret.Q uid tā singulare q ut ex.S.C.legib; solutus:cōsul ante fieret:q ul/
lum aliū magistratū p leges cape liciisset? Q uid tam incredibile q ut iterum
eques R.o.ex.S.C.triumpharet.Q uaē in oībus hoībus noua post hoīum me/
moriā cōstituta sunt:ea tā multa nō sunt q hæc quæ in hoc uno hoīe uidemus.
Atq; hæc tot exempla tanta ac tā noua pfecta sunt in eundē hoīem a.Q .Ca/
tulo:atq; a cæteroq; eiusdē dignitatis amplissimorū hoīum auctoritatē. Q ua/
re uideant ne sit periniquū & nō ferendū illoq; auctoritatē de Cn.Pom.digni/
tate a uobis cōprobata semp esse:Vestrū ab illis de eodē hoīe iudiciū Po.q;
R.o.auctoritatē improbari:pserit cū iam suo iure.Po.R.o.in hoīe suā aucto/
ritatē:uel contra oēs q dissentiunt possit defendere:pptera q istis reclaman/
tibus uos unū illū ex oībus delegistis:quē bello pdonū pponeretis.hoc si uos
temere fecistis:& Reip.paq;cōsulustis:recte isti studia uestra suis cōsiliis re/
gere conant'.Sī autē uos plus tū in Rep.uidistis:uos his repugnatibus per/
uos metipsos dignitatē huic imperio:salutē orbī terrarū attulistis/aliquā isti pri/
cipes:& sibi & cæteris Po.R.o.uniuersi auctoritatē parendū eē fateant'.Atq; ī
hoc bello asiatico & regio non solū militaris illa uirtus:quæ ē ī.Cn.Pom.sin/
gularis:sed alia quoq; uirtutes animi multæ sunt:& magnæ reqrunt'.Diffici/
le est in Asia/Cicilia/Syria regnisq; interioreq; nationū ita uersari uestig; Impa/
torem:ut nihil aliud q de hoste ac laude cogitet:Deinde ēt si qui sint pudore
ac tempantia moderatores tñ eos eē tales pp multitudinē hoīum cupidorū ne/
mo arbitrat'.Difficile ē dictu Q uirites quāto in odio simus apud exteras na/
tiones:pp eorū quos ad eas hoc āno cum īmpio misimus iniurias ac libidines.
Q uod.n.fanū putatis in illis terris uestris magistratib; religiosū? Q uā ciui/
tate sanctam? Q uā domum satis clausam ac munitā fuisse? Vrbes iam locu/
pates & copiosæ reqrunt':quibus cā belli ppter diripiendi cupiditatē infera/
tur.Libenter hoc corā cum.Q .Catulo &.Q .Hortensio disputerē sūmis &
clarissimis uiris. Nouerunt.n.sotiorū uulnera:uident eorū calamitates:que/
rimonias audiūt:p sociis uos contra hostes exercitū mittere putatis? An ho/
stium simulatione cōtra socios atq; amicos? Q uā ciuitas ē in Asia:quæ non
modo unius īmpatoris aut legati: sed unius tribuni militum animos ac spem

ORATIO.

capere possit? Quare etiam si quae habetis: quod collatis signis exercitus regios superare posse uideat: tamen nisi erit idem qui se a pecuniis socrorum: qui ab eorum cōiugib⁹ ac liberis: qui ab auro gazaq; regia manus oculos animū cohibere possit: Nō erit idoneus qui ad bellū asiaticū regiumq; mittat. Et quā putatis ciuitatem pacatā fuisse quae locuples sit? & quā esse locupletem quae istis pacata esse uideat? Ora maritima. Cn. Pom. non solū pp rei militaris gloriam: sed etiam pp animi cōtinentiam req̄sivit. Videbat. n. Po. Ro. nō locupletari quot annis pecunia publica p̄ter paucos: neq; eos quicquā aliud assequi classiū nomine nisi ut detrimentis accipiēdis maiore affici turpitudine uideremur. Nūc qua cupiditate hoīes in prouintias: qbus iacturis: qbus conditionibus p̄ficiuntur: ignorant uidelicet isti: q ad unum deferenda esse oīa non arbitrantur: quasi uero. Cn. Pom. nō suis uirtutibus: sed alienis uitiis magnum esse uideamus. Quare nolite dubitare quin huic uni credatis omnia q̄ inter annos tot unus inuentus sit: quem socii in urbes suas cū exercitu uenisse gaudeant. Quod si auctoritatibus hanc causam Quirites confirmandā putatis: est uobis auctor uir belloq; omniū maximarūq; rex peritissimus. P. Seruilius: cuius tantæ res gestæ terra mariq; extiterūt: ut cū de bello deliberetis auctor uobis grauior eē nemo debeat. Est. C. Curio summis uestris beneficiis maximisq; rebus gestis summo ingenio & prudentia p̄ditus. Est. Cn. Lentulus in quo oēs p amplissimis uestris honoribus summū consilium summā grauitatē esse cognoscitis. Est. C. Cassius integritate: uirtute: constantia singulari. Quare uidete ut hoīe auctoritatibus illog; orationi q̄ dissentient respondere posse uideamur. Quae cum ita sint. C. Manili primū iſlam tuam & legem & uoluntatem & sententiam laudo: uehementissimeq; comprobo. Deinde etiam hortor ut auctore. P. R. maneras in sententia: ne ue cuiusquā uim aut minas pertimescas: primū in te satis esse animi constantiæq; arbitror. Deinde cum tantam multitudinē cū tanto studio adesse uideamus: quantam nō iterum in eodē homine p̄ficiendo uidimus. qd est q̄ aut de re aut de p̄ficiēdi facultate dubitemus? Ego autem quicquid in me ē studii: consilii: laboris: ingenii: quicqd hoc bñficio. Po. Ro. atq; hac potestate p̄toria: q̄cqd auctoritate: fide: constātia possum: id omne ad hanc rem conficiendā tibi &. Po. Ro. p̄lliceor: ac defero. Testorq; omnes deos & maxime eos q̄ huic loco temploq; p̄sident: qui oīum mentes eorū q̄ ad Rempu. adeunt maxime perspiciunt: me hoc neq; rogatu facere cuiusq; neq; quo. Cn. Pom. gratiā mihi p̄ hac causam cōciliari putem: neq; quo mihi ex cuiusq; amplitudine aut p̄sidia periculis aut adiumenta honoribus querā: ppter ea q̄ pericula facile ut hoīes p̄stare oportet innocētia recti pellemus. honorem aut neq; ab uno neq; ab hoc loco: sed cadē nostra illa laboriosissima ratione uitæ si uestra uoluntas seret: consequemur. Quā obrem qcqd in hac cā mihi susceptum est Quirites: id omne cā Reip. suscepisse confirmo. Tantūq; abest ut aliquam bonā gratiam mihi quæsisse uidear: ut multas etiam simulta

PRO MILONE.

tes partim obscuras: ptim apertas intelligatis mihi nō necessarias: uobis nō in utiles suscepisse. Sed ego me hoc honore p̄ditum tantis bñficiis affectū statui Q uirites uestrā uoluntatē & R eip. dignitatē: & salutem p̄uintiaḡ atq; sociorum meis omnibus cōmodis & rationib⁹ præferre oportere.

M.T.C.PRO TITO ANNI MILONE ORATIO.

TSI VEREOR IVDICES : NE TVRPE sit p̄ fortissimo uiro dicere incipiētimere: minimeq; deceat:cū contra Titus Annius p̄se magis de R eip. sa lute q̄ de sua pturbetur: me ad eius cām parē animi ma gnitudinē afferte nō posse: tñ hæc noui iudicij noua for ma terret oculos: q̄ quocūq; inciderint: ueterē consuetu dinem fori:& pristinum morē iudicior̄ minime uident.

INon n. corona confessus uester cinctus est ut solebat: non usitata frequentia stipati sumus. Nā illa p̄sidia:quæ p̄ templis oībus cernitis:& si contra uim col lata sunt:non afferunt tñ oratori aliquid:ut in foro & in iudicio q̄q̄ p̄sidiis sa lutaribus & necessariis septi sumus:tñ ne nō timere sine aliquo timore possi mus:quæ si opposita Miloni putarē:cederē tempori iudices : Nec inter tantā uim armor̄ existimare oratori locum esse. Sed me recreat & reficit. Cn.Pom. sapientissimi & illustrissimi uiri cōsiliū:q̄ profecto nec iusticiæ suæ putaret eē quē reū sentētiis iudicū tradidisset:eundē telis militū dedere.nec sapientiæ te meritatē concitatæ multitudinis auctoritate publica armare. Q uāobrem illa arā centuriones:cohortes: nō piculū nobis: sed p̄sidiū denūciant. neq; so lum ut q̄eto: sed ét ut magno aīo simus hortant̄. neq; auxiliū modo defensio ni meæ:ueruetiā silentiū pollicenf. Reliqua uero multitudo quæ qđem est ci uiū tota nostra ē. neq; eorū quis q̄ quoſ ūndiq; intuentes ex hoc ipso cer nitis:unde aliqua pars fori aspici pōt:& huiusmodi exitū iudicij expectantes non cū uisituti Milonis faueret:tū de se:de liberis suis:de p̄ria:de fortunis hodi erno die certari putat. Vnū genus ē aduersum infestumq; nobis eorū:quos P. Clodii furor rapinis:& incendiis:& omnibus exituis publicis parauit: qui he sterna etiam contione incitati sunt:ut uobis uoce prætirent: quid iudicaretis.

IQuorum clamor si quis forte fuerit:admonere uos debebit:ut eum ciuē reti heatis: qui semper genus illud hoīum clamoresq; maximos pro uesta salu te neglexerit. Q uāobrem adeste animis iudices:& timorem si quem habetis deponite. Nā si unq; de bonis & fortibus uiris: si unq; de benemeritis ciuib⁹ potestas uobis iudicandi fuit:si deniq; unq; locus amplissimorum ordinū de lectis uiris datus ē:ubi sua studia erga fortes & bonos ciues: quæ uultu & uer bis sāpe significassent:re & sentētiis declararent: hoc profecto tempore eam potestatem omnem uos habetis: Vt statuatis:utq; nos qui semp uestræ aucto rū imperatiz.

meti amaret

Captiō facilius ē

multa uincula

ORATIO.

ritati dediti suimus: semp miseri lugeamus: an diu uexati a perditissimis ciui-
bus aliquando p uos ac p uestram fidē: uirtutē: sapiētiamq; recreemur: Quid
enim nobis duobus iudices laboriosius: qd magis sollicitum: magis exerci-
tum dici aut singi pōt: q spe amplissimorū p̄miorū ad R̄ep. adducti: metu cru-
delissimorū suppl̄cioꝝ carere non possumus. Et qdem cæteras tempestates &
peccatas in illis dūtaxat fluctibus contionu semp putauit Miloni esse subeun-
das: q semp p bonis contra improbos senserat. In iudicio uero & in eo cōsi-
lio in quo ex cunctis ordinib; amplissimi uiri iudicarēt: nunq existimauit spē
ullā eē habituros Milonis inimicos ad eius non salutē modo extingueandam:
sed ne ēt gloriā p tales viros infringēdā. Quāq in hac cā iudices Titi An-
nii tribunatu rebus oibus p salute Reip. gestis ad eius criminis defensionem
non abutemur: nisi oculis uideritis insidias Miloni a Clodio factas: nec dep-
caturi sumus ut crimen hoc nobis multa pp̄clarā in R̄emp. merita cōdone-
tis: nec postulaturi ut si mors. P. Clodii salus uestra fuerit: iccirco eam uirtuti
Milonis potius q. P. R. fœlicitati assignetis. Sed si illius insidiae clariores hac
luce fuerint: tum deniq; obsecrabo obtestaborq; uos iudices: si cætera amisi-
mus: hoc saltē nobis reliquatur ut ab inimicorū audacia telisq; uitam impune
liceat defendere. Sed anteq ad eam orationem ueniā: quæ ē ppria nostræ q-
stionis: uidentur ea esse refutanda: quæ in Senatu s̄aþe ab inimicis improbis:
s̄aþe iactata sunt: & in cōtione & pauloante ab accusatoribus: ut omni terrore
sublato rem plane quæ uenit in iudiciū uidere possitis. Negāt intueri lucem
fas ei. q a se hominē occisum fateatur. In qua tandem urbe hoc hoīes stultissimi
disputant. Nempe in ea quæ primū iudicium de capite uidit. M. Horatii for-
tissimi uiri: q nondū libera ciuitate tñ Po. R. o. comitiis liberatus ē: cum sua ma-
nu sororem eē imperfectā fateret. An ne ē quis q hoc ignoret: cū de hoīe oc-
ciso querat aut negari solere id omnino esse factū: aut recte ac iure factū esse
defendi. Nisi uero existimetis dementē. P. Africanū fuisse: q cum a Carbone
tribuno plebis in cōtione seditione interrogaret: qd de. T. Gracchi morte sen-
tiret: respondit iure cæsum uideri. Neq. n. posset aut Hala ille Seruilius. aut
P. Nassica: aut L. Opimius: aut C. Marius: aut me consule senatus no nefā-
rius haberi: si sceleratos ciues interfici nefas esset. Itaq; hoc iudices nō sine cau-
sa fictis fabulis doctissimi hoīes memoriae pdiderunt: eu q patris ulciscēdi cā
mātre nēcauisset uariatis hoīum sentētiis nō solū humana: sed et deæ sapiē-
tissimæ sentētia liberatū. Q uod si duodecim tabulæ nocturnū furē quoquo
mo: diurnū aut si telo se defenderit interfici impune uoluerūt: qs ē q quoquo
mo qs imperfectus sit puniendū putet: cū uideat aliquā gladiū nobis ad occiden-
dum hoīem ab ipsis porrigi legibus. Atq si tempus est ullū iure hoīs necandi
(quæ multa sunt) certe illud nō mo iustū: ueruetiam necessariū cum uiuis il-
lata defendit: pudiciciā cū eriperet militi tribunus militaris i exercitu. C. Ma-
rii propinquus eius imperatoris imperfectus ab eo est: cui uim afferebat.

I. Ab Exempli

Uere occidere

PRO MILONE.

Facere. n. pbus adolescens piculose q̄ perpeti turpiter maluit. Atq; hūc ille uir
 summus scelere solutū periculo liberauit: Insidiatori uero & latroni quæ pōt af
 ferri iniusta nex? Quid comitatus nostri: quid gladii uolunt: quos habere cer
 te non liceret: si uti illis nullo pacto liceret. Est ergo hāc nō scripta sed nata lex:
 quā non didicimus: accepimus: legimus: uerū etiā ex natura ipsa arripuimus:
 hausimus: expressimus: ad quā non docti sed facti: non instituti sed imbuti su
 mus: ut si uita nostra in aliquas insidias: si in uim in tela/aut latronum/aut ini
 micorum incidisset: oībus honesta ratio esset expediendæ salutis. Silent. n. le
ges inter arma: nec se expectari iubent: cū ei qui expectare uelit: ante iniusta
pēna luenda sit: q̄ iusta repetenda: Et si p̄ sapienter & quodāmodo tacite dat
ipsa lex potestatē defendendi: quæ non modo hoīem occidi: sed eē cū telo ho
minis occidendi cā uerat: ut cum cā nō telum quereretur: q̄ sui defendendi cā
telo esset usus: nō hoīs occidendi cā habuisse telū iudicaret. Quapropter hoc
maneat in causa iudices: Non. n. dubito quin p̄ baturus sim uobis defensionē
meam: si id memineritis quod obliuisci non potestis: insidiatorem iure interfici posse. Seq̄tur illud quod a Milonis inimicis s̄epissime dicit: cādem qua. P.
Clodius occisus est senatum iudicasse contra Remp. esse factam. Illam uero
senatus non sententiis suis solū: sed etiam studiis comprobauit. Quoties ē. n.
illa causa in senatu a nobis acta: q̄bus assensionibus uniuersi ordinis: q̄ nec ta
citis/nec occultis: quando. n. frequentissimo seuatu quattuor: ad summū quiq;
sunt inuenti: q̄ Milonis cām non pbarent: declarant hoc ambusti Tri. ple. illæ
intermortuæ contiones: quib; quotidie meam potentiam inuidiose crimina
batur: cum diceret senatū non quod sentiret: sed quod ego uellem/re decerne
re. Quæ qđem si potentia est appellanda potius q̄ ppter magna in Rempu.
merita mediocris i bonis causis auctoritas aut ppter officiosos labores meos
non nulla apud bonos gratia appelletur ita sane: dūmodo ea nō utamur p sa
lute bonorū contra amentiā pditorū. Hanc uero q̄stionē & si nō ē iniqua: nunq
tñ senatus cōstituendā putauit. Erāt. n. leges. erant quæstiones uel de cāde/uel
de ui: nec tantū moerore ac luctū senatui mors. P Clodii afferebat: ut noua q̄
stio cōstitueret. Cuius. n. senatui de illo incesto stupro iudicium decernēdi po
testas esset erecta: de eius interitu qs potest credere senatum iudicū nouū con
stituendum putasse? Cur igitur incendium curiæ: oppugnationē ædīū Marci
lepidi cādē hanc ipsam contra Remp. senatus factā eē decreuit? qa nulla uis
unq̄ est in libera ciuitate suscepta inter ciues non cōtra Rempu. Non. n. ē uilla
defensio cōtra uim unq̄ optāda: sed nō nunq̄ ē necessaria: nisi uero aut ille dies
in quo. T. Gracchus ē cæsus: aut illē quo Caius aut quo arma Saturnini etiā
si e Rep. opp̄ssa sunt: Remp. tñ nō uulnerarūt. Itaq; ego ipse decreui: cū cādē
in Appiā factā ee cōstaret: no eu q̄ se defendisset cōtra Remp. fecisse: sed cum
inesset in fē uis & insidiæ crimen iudicio referuauit: re notaui. Q d̄ si p furiosū
illū tribunū senatui qđ sentiebat perficere licuisset: nouam quæstionem nunc

ORATIO.

in castro fuisse Papum
nata
q. Contra & C. Cato

nū illām haberemus. Decernebat. n. ut ueteribus legibus tantūmodo extra or-
di nem quæreret. dīuīsa sentētia ē postulante nescio quo. Nihil. n. necesse est
me oīum flagitia pferre. sic reliqua auctorita's senatus anēpta intercessiōe sub-
lata ē. At. n. Cn. Pom. rogatione sua & de re & de cā judicauit. Tulit. n. de cæ
de quæ in Appia uia facta esset; in qua. P. Clodius occisus fuit. Quid ergo tu-
lit. Nē pe ut quæreret. Quid porro quærendū est: factum ne sit? At con-
stat. A quo? At patet. V idit ēt in confessione facti iuris tñ defensionē suscipi
posse. Q uod nisi disset posse absolui eum q fateret: cum uideret nos fateri:
neq; quæri unq iussisset: nec uobis tam salutarē hanc in iudicando fram quā
illā triste dedisset. Mihi uero Cn. Pom. non mō nihil grauius contra Milonē
iudicasse: sed ēt statuisse uidetur qd uos in iudicando spectare oporteret. Nā
q non pœna confessioni: sed defensionē dedit: s causam interitus quærendam
non interitū putauit. Iam illud dicet ipse pfecto: qd sua sponte fecit. P. ne Clo-
dio tribuendū putet an tempori. Domi suæ nobilissimus uir senatus ppugna-
tor: atq; illis qdem temporibus pene patronus auunculus huius nostri iudicis
fortissimi uiri Catonis Tr. ple. M. Drusus occisus ē. Nihil de eius morte Po.
consultus: nulla condita decreta a senatu sunt. Q uātū luctus in hac urbe fuī
se a nostris patribus accepimus. cū. P. Africano domi suæ qescenti illa noctur-
na uis esset illata: Q uis tum non ingemuit: qs non arsit dolore? quē imortale
si fieri posset oēs esse cuperet: eius ne necessariam quidē expectandā eē mor-
tē. Nū igit' illa quæstio de Africani morte lata est: certe nulla. Quid ita? qa
non alio facinore clari hoīes: alio obscuri necant: intersit inter uitæ dignitatē
summor: atq; infirmor: Mors quidē illata p scelus iisdē pœnis teneat & legi-
bus: nisi forte magis erit parricida: q consularē patrem: q si quis humilem ne-
cauerit. At eo mors atrocior erit. P. Clodii: q is in monumētis maiorū suorum
sit imperfectus. Hoc. n. s̄epe ab istis dicitur. pinde quasi Appius ille cæcus uia
munierit non qua populus uiteretur: sed ubi impune sui posteri latrocinarent.
Itaq; in eadem ista Appia uia cum ornatissimum eqtem Ro. M. Papirū occi-
disset: non fuit istud facinus puniendū. homo. n. nobilis in suis monumentis
eqtem Ro. occiderat: Nunc eiusdē Appiæ nomē quantas tragedias excitat.
quæ cruentata antea cæde honesti atq; innocētis uiri silebat: eadē nū crebro
usurpat: postea q latronis & parricida sanguine imbuta ē. Sed qd ego illa cō-
memoro: comp̄hensus est in templo Castoris seruus. P. Clodii: quem ille ad
Cn. Pom. interficiendum collocauit. extorta est confitenti siccā de manib⁹.
Caruit foro postea Pom. caruit senatu/ caruit publico. Ianua se ac parietibus
non iure legu iudiciorūq; texit. Nū quæ rogatio lata: nū quæ noua quæstio
de cœta est? At qui si res: si uir: si tempus ullū dignū fuit: certe hæc in illa cau-
sa summa oīa fuerunt. Insidiator erat in foro collocatus: atq; in uestibulo ipso
senatus: ei uiro autem mors parabatur: cuius in uita nitebatur salus ciuitatis:
eo pōrto Reip. tempore quo si unus ille occidisset; Nō hæc solum ciuitas: sed

Congeries,

G. Superba

PRO MILONE.

gentes omnes cōcidissent. nisi forte q̄a pfecta res non est nō fuit puniēda / pīn
 de quāl exītus reg nō hoīum cōsilia legib⁹ uindicent: minus dolendū fuit re
 nō pfecta: sed puniēdū certe nihilominus. Quotiens ipse iudices ex P. Clo-
 dii telis: & ex cruentis eius manib⁹ effugī: ex qbus si me non mea uel Reip. for-
 tunā seruasset: qs tandem de interitu meo quæstionē tulisset: Sed stulti sumus
 q̄ Drusum: q̄ Africanū: Pom. nos metipsos cū P. Clodio conferre audeamus.
 Tolerabilia fuerunt illa. P. Clodii mortem æquo aīo nemo ferre pōt. Luget se
 natus: mceret equester ordo: tota ciuitas cōfecta senio est. squalent municipia:
 afflictant̄ coloniae: agri deniq̄ ipsi tam bñficum: tam salutarē: tam mansuetū
 ciuem desiderant. Non fuit ea cā iudices nō fuit: cīr sibi censeret Pompeius
 quæstionē ferendam. Sed hō sapiens & alia quadā mente pditus multa uidit:
 fuisse illum sibi inimicum: familiarem Milonē: in cōmuni oīum lātītiā: si etiā
 ipse gauderet: timuit ne uideret̄ infirmior fides reconciliatæ gratiæ. Multa et
 alia uidit: sed illud maxime quāuis atrociter ipse tulisset: uos tñ fortiter iudica-
 turos. Itaq; delegit e florentissimis ordinib⁹ ipsa lumina. Neq; uero q̄ nō ul-
 li dictitant̄: secreuit in iudicib⁹ legendis amicos meos. Neq; n. hoc cogitauit
 uir iustissimus. Neq; in bonis uiris legendis id assequi potuisset: etiam si cu
 pisset. Non. n. mea gratia familiaritatibus continetur: quæ late patere nō pos-
 sunt: ppteræ q̄ consuetudines uictus non possunt esse cum multis. Sed si qd
 possumus ex eo possumus q̄ Resp. nos coniunxit cum multis: ex qbus ille cū
 optimos uiros legeret: idq; maxime ad fidem suam ptinere arbitraret̄: nō po-
 tuit legere non studiosos mei. Q uod uero te. Domiti huic quæstioni pesse
 maxime uoluit: nihil quæsiuit aliud nisi iusticiam: grauitate: humanitate: fidē.
 Tulit ut consularē necesse est. Credo q̄ principum munus esse ducebat resistē
 re & leuitati multitudinis & pditorum temeritati. Ex consularib⁹ te creauit po-
 tissimum. Dederas. n. q̄ contemneres populares insidias iam ab adolescentia
 documenta maxima. Quamobrem iudices ut ad causam crimenq; aliquan-
 do ueniamus: si neq; omnis confessio facti est inusitata: neq; de causa quiq; noſtra aliter ac nos uellemus a senatu iudicatum e: & lat̄or ipse legis cum esset
 controuersia nulla facti: iuris tamen disceptationem esse uoluit: & electi iudi-
 ces: & isti præpositus quæstioni qui hoc iuste sapiēterq; discep̄t. Reliquum
 est iudices ut nihil iam aliud quærere debeat: nisi uter utri insidias fecerit: qd
 quo facilius argumentis perspicere possitis: rem gestam uobis dum breuiter
 expono: quæso diligenter attendite. P. Clodius cum statuisset omni scelere
 in prætura uexare Rempu. uideretq; ita tractata esse comitia anno superio-
 re: ut non multos menses præturam gerere posset: qui non honoris gradum
 spectaret ut cæteri: sed etiā L. Paulum collegam effugere uellet: singulari uir-
 tute ciuem: & annum integrum ad dilacerandam Remp. quæreret: subito re-
 liquit annū suum: seq; in annum pximum trāstulit. non religione aliqua: sed
 ut haberet quod ipse dicebat ad præturam gerendam: hoc est ad euertendam

Occupatio
 Comit⁹ permendit⁹

Frequētatio

dolor Dis Mōnstr⁹
 q̄ia san. factis
 Spon. pl. Regal. dila.
 Similitudin⁹
 Condit⁹ Pl. it alid

Occupatio cōfutat aliam
 cibiliora. P. domino cōsp. pīn
 de domino cōf. Milonē quā
 nemorū & pomarū. Ceteris de genit
 fūrcē in hac C. Reg. Et. mo. dī
 nū pīdūl qm̄ Rōm. dīpīcūs qm̄ cī
 mēs dīpīcūs ad cōf. fūrcē. fūrcē
 cōm. Vīrī dīpīcūs ad cōf. fūrcē. fūrcē
 cōm. Vīrī dīpīcūs ad cōf. fūrcē. fūrcē
 cōm. Vīrī dīpīcūs ad cōf. fūrcē. fūrcē

Nem̄ offici⁹
 cōf. Princeps

Rep. et sp. in pīdūcī
 refat̄. sec. fūndūcī
 Refat̄. Testi⁹ pīdūcī

Conclūsio. cōf. fūndūcī
 Concūsio cōf. fūndūcī
 Stat̄. orat̄. fūndūcī

Narrat⁹

ORATIO.

Remp. plenū annū atq; integrū. Occurrebat mancam ac debilem p̄turā suam futurā consule Milone. eū porro summo consensu Po. Ro. consulem fieri uidebat: contulit se ad eius cōpetidores: sed ita totam ut petitionem ipse solus ēt inuitis aliis gubernaret: tota ut comitia suis ut dictabat humeris sustineret. Conuocabat tribus: se interponebat: coloniā nouā delectū perditissimorū scribebat ciuium. Quanto ille plura miscebat: tanto magis hic in dies cōualescēbat. Vbi uidet hōmō ad omne facinus paratissimus fortissimū uirū inimicissimum suum certissimū consulem: Idq; intellexit nō solum sermonib; sed etiā suffragiis Po. Ro. sape esse declaratū. palam agere ccepit: & aperte dicere occidētū Milonē. seruos agrestes & barbaros quibus siluas publicas depopulatus erat heteruriamq; uexarat: ex appenino deduxerat: quos uidebatis. res erat minime obscura. Etenim palam dictabat consulatū Miloni eripi nō posse: uitam posse significauit hoc sape in senatu: dixit in cōcionē: qñ & Fauonio fortissimo uiro quārenti ex eo qua spe fureret Milone uiuo: respondit triduo illū ad summū quatriduo peritūrum: quā uocem eius ad hunc Marcū Catonē statim Fauonius detulit. Interim cum sciret Clodius neq; enim erat difficile scire Iter soleme legitimū: necessariū: ante diem. xiiii kl. februarii Miloni esse Lanuuium ad flaminem p̄dēcūm: q; erat dīctator Lanuui Milo: Roma subito ipse pfectus pridie est: ut ante suū fundūm: quod re intellectū est: Miloni insidias collocaret. Atq; ita pfectus est: ut cōtionē turbulētā in qua eius furor desideratus est: quæ illo ipso die habita est: relinqueret: quam nisi obite facinoris locum tempusq; uoluisset: nunquā reliquisset. Milo aut̄ cum in senatu fuisset eo die quo a senatu dimissus est domū uenit: calceos & uestimenta mutauit. paulisp; dum se uxori ut fit comparat: cōmoratus est. deinde pfectus id tēporis cum iā Clodius siqdēm eo die Romam uenturus erat: redire potuisset: Obuiam fit ei Clodius ex peditus in equo: nulla rheda: nullis impedimentis: nullis grācis comitibus ut solebat: sine uxore qd; nunq; fere: cum hic insidator qui iter illud ad cädē faciēdā apparasset cum uxore ucheretur in rheda penulatus: uulgus magno impedimento ac muliebri & delicato ancillarū puerorumq; comitatu. fit obuiam Clodio ante fundūm eius hora fere undēcima: aut non multo secus. Statim coplurescum telis in hūc faciunt de loco supiōre impletū. aduersi rhedariū occidūt: Cū autē hic de rheda reiecta penula desiluisset: seq; acri animo defendēret: illi qui erāt cum Clodio gladiis eductis partim irruere ad rhedā: ut a tergo Milonē adorirent: partim q; hūc iam imperfectum putarent: cädere incipiūt eius seruos: qui post erat: ex quibus qui animo fidelī in dominum erant & præsentes fuerunt: partim occisi sunt: partim cum ad rhedam pugnari uiderent & domino succurrere prohiberentur: Milonēq; occisum ex ipso Clodio audirēt: & ita esse putarent: fecerūt id serui Milonis dicam n. nō deriuādi criminis cā sed ut factū est) neq; imperāte neq; sciēte neq; præsente domino: quod seruos qsq; suos in tali re facere uoluisset. Hæc sicut

PRO MILONE.

Agrippinus

exposui ita gesta sunt iudices. Insidiator supatus: ui uicta uis uel potius oppressa uirtute audacia est. Nihil dico qd Resp. cosecuta sit: nihil qd uos: nihil qd oes boni: nihil sane id prosit Miloni: qd hoc fato natus e: ut ne le qd seruari potuerit qn una Remp. uos qd seruaret. Si id itre no posset: nihil habeo qd de fendam. Sin hoc & ro doctis: & necessitas barbaris. & mos gentibus: feris natura ipsa prescrispsit: ut oes semp uim quacunq; ope possent a corpore a capite de uita sua ppulsarent: no potestis hoc facinus improbus iudicare: qn simul iudicetis oib; qd in latrones inciderint aut illos telis aut uestris sententiis eē pereundum. Qui si ita putasset: certe optabilius Miloni fuit dare iugulu. P. Clodio no semel ab illo neq; tum primu petitu: qd iugularia uobis: qa se illi no iugulandum tradidisset. Sin hoc nemo uestr; ita sentit: illud iam in iudiciu uenit non occisus ne sit: quod fatemur: sed iure an iniuria: qd multis antea in causis iam quæsitū est: insidias factas esse constat: & id est qd senatus contra Remp. factū iudicauit. Ab utro facta sint incertū est. De hoc igit latu est ut quereret. Ita & senatus rem no hoīem notauit. Et Pompeius de iure no de facto quæstionē tulit. Nungd igitur aliud in iudiciu uenit: nisi uter utri insidias fecerit: pfereto nihil. Si hic illi: ut ne sit impune: si ille huic: tum nos scelere soluamur. Quonam igitur pacto probari potest insidias Miloni fecisse Clodiū: Satis e quidem in illa tā audaci: tā nefaria bellua docere magnā ei causam magnam spem in Milonis morte propositā magnas utilitates fuisse. Itaq; illd Callianū cui bono fuerit: in his personis ualeat. Et si boni nullo emolumēto impellunt in fraudē: improbi sēpe pāruo. At qd Milone imperfecto Clodius hoc assequebatur: no mō ut prātor eēt non eo cōsule: quo sceleris nihil facere possit: sed etiam ut his cōsulibus p̄tor esset: quibus si non adiuātibus at cōniuentibus certe sperasset se posse eludere in illis suis cogitatis furoribus: cuius illi conatus ut ille ratiocinabat: nec si cuperent reprimere possent: cu tantu bñficiū ei se debere arbitrarent. Et si uellent: fortasse uix possent frangere hominis sceleratissimi corroborata īa uetus tate audaciā. An uero iudices uos soli ignoratis: uos hospites in hac urbe uersamini: Vestræ peregrinant aures: neq; in hoc puagato ciuitatis sermonē uersantur: quas ille leges: si leges nominandæ sunt: ac non faces urbis pestes Reipu. fuerit impositurus nobis oib; inusturus: Exhibe quæso Sexte Clodi: exhibe librarium illud legum uestrar;: qd te aiunt eripuisse e dgo & e mediis armis turbas: nocturna tāq; palladium sustulisse: ut p̄clarum idem munus ac instrumentū tribunatus ad aliquem si natus esses: qd tuo arbitrio tribunatū gereret deferre posses. Et aspergit me quidē illis oculis quibus tu solebat: cum oib; minabatur. Mouet me quippe lumē curiae: quid tu me iratū Sexte putas tibi: cuius tu mimicissimum multo crudelius etiam punitus es: qd erat humanitatis meæ postulare. Tu P. Clodii cōtentum cadaver eiecisti domo: tu in publicū eiecisti: tu spoliatum imaginibus: exequiis: pompa: laudatione: infelicissimis lignis semiustulatu nocturnis ca-

*Conclusio narratioris in gen
obstaculis processus a causa
sue de capis est à loge et natura
ut quis nos nulli possit prece
quod in ea uolentia nullus possit*

VIS VI p̄fectio

ja obtestatio à capi fin: odi

*ja obtestatio à Jure natura
qua concordit. Inclusio in violencia
Principe iusta custodiri promovet*

Ja alter ratio ab abusus in iusto

Statu rationis

Hez ad finem p̄fecti

Uter Vni Insidiaty sit

*Dupliciter dividitur
insidias in quod casu trahit
sive est de cōsilio cōtra militem*

*Dupliciter dividitur
in quod casu trahit
sive est de cōsilio cōtra militem*

*Dupliciter dividitur
in quod casu trahit
sive est de cōsilio cōtra militem*

*Dupliciter dividitur
in quod casu trahit
sive est de cōsilio cōtra militem*

*Dupliciter dividitur
in quod casu trahit
sive est de cōsilio cōtra militem*

*Dupliciter dividitur
in quod casu trahit
sive est de cōsilio cōtra militem*

*Dupliciter dividitur
in quod casu trahit
sive est de cōsilio cōtra militem*

*Dupliciter dividitur
in quod casu trahit
sive est de cōsilio cōtra militem*

*Dupliciter dividitur
in quod casu trahit
sive est de cōsilio cōtra militem*

*Dupliciter dividitur
in quod casu trahit
sive est de cōsilio cōtra militem*

*Dupliciter dividitur
in quod casu trahit
sive est de cōsilio cōtra militem*

ORATIO.

nibus dilaniandū reliquisti. Quare etsi necessario fecisti: tñ quoniam in meo
inimico crudelitatē exprompsisti tuam laudare nō possum: irasci certe nō de-
beo. P. Clodii p̄turā non sine maximo rē nouare motu pponi solitā fore ui-
debatis: nisi eēt is consul q̄ eām auderet possetq; costringere: Eū Milone esse
cū sentiret uniuersus Po. Ro. quis dubitaret suffragio suo se metu periculo
Remp. liberare: At nō P. Clodio usitatis iam rebus obnitudē: Miloni ut
tueatur dignitatē suā: singularis ista huic uni cōcessa gloria: quæ quotidie eri-
gebat frangendis furoribus clodianis: iam morte Clodii cecidit. Vos adepti
estis ne quē ciuem metueretis. hic excitatione uirtutis suffragationem consu-
latus: fontem perennem gloriæ suæ pdidit. Itaq; Milonis consulatus qui uiuo

Clodio labefactari nō poterat: mortuo deniq; tentari cōceptus ē. Non mō igit
nihil pdest: sed obest ēt. P. Clodij mors. Miloni: at ualuit odiū: fecit iratus: fe-
cit inimicus. fuit ultor iniuriæ: punitior doloris sui. Quid si hæc nō dico ma-
jora fuerunt in Clodio q̄ in Milone. sed in illo maxima nulla in hoc. qd uul-
tis amplius: quid. n. odiisset Clodiū Milo: segetē ac materia suæ gloriæ: p̄ter
hoc ciuite odiū quo oēs improbos odimus. Ille erat: ut odiisset primū defen-
sorem salutis meæ: deinde uexatorem furoris: domitorē armorū suorū: postremo

et accusatorem suū. reus enim Milonis lege Plotia fuit Clodius quoad uixit.
quo tandem aio hoc tyrannū tulisse creditis: quantū odiū illius & in hoīe iniu-
sto quā ēt iustum fuisse? Reliquū est ēt ut iam illū natura ipsius cōsuetudoq;
defendant: hunc aut hæc eadem coarguant: nihil per uim unq; Clodius: oīa per
uim Milo. qd ergo iudices cū mōrentibus uobis urbe cessi: intentauit nō ser-
uos: nō arma: non uim: quæ fuisset igitur cā restituendi mei: nisi fuisset in-
iusta eiiciendi: diē mihi credo dixerat. mulctā irrogarat: actionē perduellio-
nis intēderat. & mihi iudices in cā aut uestra mala aut mea nō p̄clarissima iu-
diciū timendū fuit: seruorū & egentium ciuiū & facinorosorū armis meos ci-
ues meis cōsiliis periculisq; seruatos p̄ me obiici nolui. Vidi. n. uidi hunc ipsū.

Q. Hortensiū lumē & ornamētū Reip. pene interfici seruorū manu: cū mihi
adesset: qua in turbā: C. Vibienus senator uir optimus cū hoc cum eēt una: ita
est mulctatus ut uitam amiserit. Itaq; qn illius postea sicca illā qua a Catilina
acceperat: conqueuit: hæc intentata nobis est. huic ego uos obiici p̄ me nō sum
passus. hæc insidiata Pompeio ē: hæc ista Appiā monumenta sui nominis ne-
ce Papirii cruentauit. hæc eadē logo interuallo cōuersa rursus est in me. Nup-
qdē ut scitis me ad regiam pene confecit. qd simile Milonis: cuius uis om-
nis hæc semp fuit: ne. P. Clodius cū in iudiciū detrahi non posset. ui opp̄stam
ciuitatē teneret. quē si interficerem uoluisset quantæ: quotiens occasiones: q̄ p̄-
claræ fuerūt. potuit ne cū domū ac deos penates suos illo oppugnante defen-
deret iure s̄e ulcisci: potuit ne ciue egregio Publio Sextio collega suo uulne-
rato: potuit ne Fabricio uiro optimo cū de reditu meo legē ferret pulso crude-
lissima in foro cæde facta: potuit ne Lu. Cælii iustissimi fortissimiq; p̄toris

Huius casus ministris Cicerō in 4. lib.
Op̄t. ad Attic. Ep̄t. 43.

Uita antea pro Milone interfici
non fecisse

PRO MILONE.

oppugnata domo; potuit ne illo die cum est lata lex de me ~~cum totius Italiæ~~
~~concursus: quem mea salus concitarat facti illius gloriam libens agnouisset;~~
 ut etiā si id Milo fecisset: cuncta ciuitas eam laudem pro sua uendicaret. Atq
 erat tempus: clarissimus & fortissimus consul inimicus Clodio P. Lentulus
 ultor sceleris illius: propugnator senatus: defensor nostræ uolūtatis: patronus
 illius publici consensus: restitutor salutis meæ: septem p̄tores octo tri. ple. il
 lius aduersarii: defensores mei. Cn. Pom. auctor & dux mei reditus: illius ho
 stis: cuius sententiā senatus omnis de salute mea grauissimā & ornatissimā se
 cutus est: qui Po. R. o. cohortatus: qui cum de me decretum Capuæ fecit: ipse
 cunctæ Italiæ cupienti & eius fidem imploranti signū dedit: ut ad me restitu
 endum Romam concurrerent. omnia tum deniq; in illū odia ciuium ardebāt
 desiderio mei: quē cū interemisset nō de impunitate eius: sed de p̄miis cogita
 ret: ita se Milo cōtinuit: Et. P. Clodiū ad iudiciū bis: ad uī nūq uocauit qd pri
 uato Milone & reo ad populum accusante. P. Clodio: cū in. Cn. Pom. pro Mi
 lone dicente impetus factus est: quæ tum nō modo occasio: sed etiā causa il
 lius opprimendi fuit: Nuper uero cum. M. Antonius summā spē salutis bo
 nis omnibus attulisset: grauissimāq; adolescens nobilissimus. P. R. partē for
 tissime suscepisset: atq; illā belluā iudicii laqueos declinantem iam irretitā tex
 neret: qui locus: qd tempus illud dii immortales fuit. cum se ille fugiens in sca
 larum tenebris abdīisset: magnum Miloni fuit confidere illam pestem nulla
 sua inuidia: Antonij uero maxima gloria. quid comitiis in campo quotiēs po
 testas fuit: cum ille uī in septa irruisset gladios distingendos: lapides iacien
 dos curauisset. deinde subito uultu Milonis perterritus fugeret ad Tyberim.
 uos & omnes boni uota faceretis: ut Miloni uirtute sua uti liberet. quem igi
 tur cum omniū gratia noluit hunc uoluit cū aliquor querela: quem iure: quē
 loco: quē tempore: quē impune nō est ausus. hunc iniuria: iniquo loco: alieno
 tempore: periculo capitī non dubitauit occidere: p̄sertim iudices cū honoris
 amplissimi contentio: & dies comitiorum subesset: quo quidem tpe (scio. n. q
 timida sit ambitio: quantaq; & q sollicita cupiditas consulatus) omnia nō mo
 do quæ reprehēdi palam: sed etiam obſcure quæ cogitari possunt timemus
 rumorem: fabulam factam falsam perhorrescimus: ora omnium atq; oculos
 intuemur. Nihil enim est tam molle tam tenerū aut fragile aut flexible: q uo
 luntas erga nos: sensusq; ciuium: qui non modo improbitati irascuntur can
 didatoꝝ: sed etiam recte factis s̄aþe fastidiūt. Hunc igit̄ diem c̄api speratum
 atq; exoptatu sibi proponens Milo cruentis manibus scelus & facinus præ se
 ferens & cōfitens ad illa augusta centuriarū auspicia ueniebat: q non credib
 ile in hoc tam idem in Clodio non dubitandū: qui se imperfecto Milone regna
 turum putaret: quid qd caput audaciæ est: quis ignorat maximam illecebram
 esse peccandi impunitatis spē: In utro igitur hæc fuit: in Milone: qui ēt nunc
 reus est facti aut p̄clarī aut certe necessarii: An in Clodio: qui ita iudicia p̄x
 C. ii quod frequenti concilio hopuli celebrabant

Et ecce comitia tripliaria erat apud Lemanos Colado, Curiata & Centuriata. Colado
 ptinebant ad deliberationes rerum Sacra. & habebant cum creandi officiis fla
 mines. aut Antistites Sacrorū. Curiata nominabat, in quæ populi Curias seu tribus
 suffragio ferebat de minoribus. Magistratus creandi ut Helvii lib. 5. cap. 1.
 Centuriata diribault, in quæ populi Curias suffragia ferebat de maioribus
 Registrationis creandi quælibet noui Consulat. Quare & Creberr. Ide Cicero
 Comitid Consulatus Milonis causa coacte non inat. Centuriata, ut auspiciis Centu
 riis ea singula Comitia habebant sua peculiaria auspicio in loc
 andis. Magistratus ut maioribus ut minoribus

Sors diuinis exponenda

ORATIO.

namq; contempserat:ut eum nihil delectaret quod aut per naturam fas esset: aut per leges liceret. Sed qd ego argumētor: Quid plura dispergo: te. Q. Pe
tili appello optimū & fortissimum ciuem:te. M. Cato testor quos mihi diuina
quædā sors dedit iudices:uos ex. M. Fauonio audistis Clodium sibi dixisse:&
audiuistis uiuo Clodio:peritum Milonem triduo: post diem testium gesta
res est quā dixerat:cū ille non dubitarē aperire quid ficeret:quēadmodū igit
eum dies nō sefelliū uidetis. Dixi eqdē modo:dictatoris Lanuuiū statu sacri
ficia nosse.negocii nihil erit. uidit necesse esse Miloni proficisci Lanuuiū illo
ipso quo est profectus die. Itaq; anteuertit at quo die: quo ut ante dixi insa
nissima concio ab ipsius mercenariō tribuno plebis concitata: quem dieū ille:
quam concionem quos clamores nisi ad cogitatum facinus approperaret nūq;
reliquisset: ergo illi ne causa quide itineris: etiam cā manendi. Miloni nulla fa
cultas exeundi: non cā solū: sed et necellitas fuit. Q uod ut ille sciuīt Milo
nem fore eo die i uia: sic Clodiū Milo ne suspicari qdem potuit. Prīmū que
ro qui scire potuerit: quod uos idem in Clodio quærere nō potestis. Vt n. ne
minem alium nisi T itum P atinam familiarissimū suum rogaret īcire potuit il
lo die Lanuuiū à dictatore Milone prodī flaminem necesse esse. sed erant per
multi alii: ex qbus id facillime. scire posset omnes. s. Lanuuiū Milo de Clodii
reditū unde quæsiuit: quæsierit sane. Videte quid uobis largiar. seruū etia ut
Arrius meus amicus dixit corruperit. Legite testimonia testium uestror. dixit
C. Cassinius cognomine Schola. Interamnis familiaris meus. & idem comes
Clodii: cuius iam pridem testimonio Clodius eadē hora interānæ fuerat &
Romæ: Pu. Clodium illo die in albano mansurū fuisse: sed subito ei esse nun
ciatum Cyrum architectū esse mortuum. Itaq; Romam repente cōstituisse p
ficisci. dixit hoc comes itē P. Clodii. C. Clodius. Videte iudices quātā res his
testimoniis sunt confectā. primum certe liberatur Milo: non eo consilio pro
fectum eē: ut insidiaretur in uia Clodio: quippe si ille ei obuius futurus om
nimo non erat. Deinde nō n. video cur nō meū agam negociū scitis iudices
fuisse: qui in hac rogatione suadenda dicent Milonis manu cädē esse factā:
consilio uero maioris alicuius. uidelicet me latronē ac siccariū abiecti hoīes &
perditī describebat. Iacent his testibus hi q Clodiū negant eo die Romam ni
si de Cyro auditum eēt redditū. respirauī. liberatus sum. non uereor ne quod
ne suspicari quidem potuerim uidear id cogitasse. Nunc psequar cætera. nam
occurrit illud: ne Clodius quidem de insidiis cogitauit: quoniam fuit in Alba
no mansurus: si quidē exiturus ad cädē e villa non fuisse. Video. n. illū q di
citur de Cyri morte nunciasse non id nūciasse/sed Milonem appropinquare.
nā quid de Cyro nūciaret: quem Clodius Roma pficisciens reliquerat morien
tem. una fui: testamentū simul obsignauī cū Clodio: testamentū aut pala. n fe
cerat: & illū hæredem & me scripserat. quē pridie hora tertia aiam efflante re
liq̄set: eum mortuū postridie hora decima ei nūciabat? Age sit ita factū quā

onofrio

PRO MILONE.

causa? cur Romā properaret? cur in noctem se coniiceret? qd afferebat festis nationis? q̄ h̄eres erat? primū erat nihil: cur properato opus eēt. deinde si qd esset: qd tandē erat: qd ea nocte conseq posset? amitteret aut̄ si postridie mane Romam uenisset? Atq; ut illi nocturnus ad urbem aduentus uitandus potius q̄ expetēdus fuit: sic Miloni cū insidiator eēt: si illum ad urbem nocte accessum sciebat: subsistendum atq; expectandum fuit. nemo. n. neganti non credidisset: quem eē oēs saluum ēt confitentem uolūt. sustinuisset hoc crimen primum ipse ille latronum occultator & receptator locus. deniq; neq; muta solitudo indicasset: neq; cæca nox ostendisset Milonē: deinde ubi multi ab illo uiolati: spoliati bonis: expulsi: multi hoc etiam timentes in suspicionem caderent: tota deniq; rea citaret' hetruria: atq; illo die Aricīa rediēs diuertit Clodius ad Albanum: q̄ nisi sciret illum Milo Aricīæ fuisse: suspicari tñ debuit eum ēt si Romam illo die reuerti uellet ad uillam suā: quæ uiam tangeret diuersurū. cur neq; ante occurrit ne in uilla resideret: nec eo in loco subsedit: quo ille noctu uenturus esset. Video adhuc costare oīa iudices: Miloni et utile fuisse Clodium uiuere. Illi ad ea quæ concupierat optatissimū interitum Milonis fuisse. oditum illius in hunc acerbissimum: in illū huius nullum: consuetudine illius perpetuam in ui inferenda: huius tantum in repellenda mortem ab illo denunciata palam Miloni & p̄dicatam. Nihil unquā auditum ex Milone: pfectio nis huius diem illi notum: redditum illius huic ignotum fuisse: huius iter ne cessarium: illius et potius alienum. hunc p̄ se tulisse illo die Roma exituru: Illum eo die sedissimulasse reditur. hunc nullius rei mutasse consiliū: illi causam mutandi cōsiliū fuisse. huic si insidiaret noctem prope urbem expectandam: Illi et si hunc non timeret tñ accessum ad urbem nocturnū fuisse metuendum. Videamus nunc id quod caput ē: Locus ad insidias ille ipse ubi cogres. Si sunt utri tandem fuerit aptior? Id uero iudices et dubitandū & diutius cogitandū est. Ante fundū Clodii res: quo in fundo pp insanas illas substructioēs facile hoīum mille uersabat ualentiu aduersari. Atq; excuso loco superiorem se fore putabat Milo: & ob eam rē eum locum ad pugnā potissimum deligebat an in eo loco potius expectandū ab eo: qui illius loci spe facere impetu coxit. Res loqtur iudices ipsa: quæ semp ualet plurimum: si h̄ec nō gesta au diretis: sed picta uideretis: tñ appareret uter esset insidiator: uter nihil cogitaret mali: cū alter ueheretur in rheda penulatus: una sederet uxoris: qd horū non impeditissimum: uestitus: an uehiculum: an comes: qd minus promptū ad pugnam: cum penula irretitus: rheda impeditus: uxore pene costrictus esset: Vi dete nunc illū primum egrediente e uilla subito. qd: uesperi: qd necesse ē tarde: q̄ conuenit: p̄sertim id temporis. diuertit in uillam Pompeii: Pompeium ut uideret: sciebat in alsiensi esse uilla p̄cul inde: ut uillam perspiceret: miles in ea fuerat. Quid ergo erat moræ & tergiuersationis: dum hic uehiret: locu relinquerē noluit. Age nunc iter expediti latronis: cum Milonis impedimen

ORATIO.

tis comparete. semper ille antea cum uxore: tum sine ea: nunquam nō in theda: tum in equo. Comites græculi quo cunq; ibat etiam cum in castra hetrusca properabat: tum nugarum in comitatu nihil. Milo qui nunquā: tum casu pueros symphoniacos uxoris ducebat & ancillarum greges: ille qui semper secum scorta: semp exoletos: semp lupas duceret: tum neminem nisi uir a uiro lectū esse diceres. cur igitur uictus est? Quia non semper uiator a latrone: nō nunq; etiam latro a uiatore occiditur. quia q̄q; paratus in imparatos Clodius: tamen mulier inciderat in uiros: nec uero sic erat unquam non paratus Milo contra illum: ut non satis fere esset paratus. semp ille: & quantum interesset. P. Clodii se perire & quanto illi odio esset: & quantum ille auderet: cogitabat. Quā ob rem uitam suām quam maximis præmis propositam & pene addictam sciebat: nunq; in periculum sine presidio & sine custodia puehebatur. Adde casus: Adde incertos exitus pugnarum: Mariemq; cōmunem: qui sāpe spoliātēm iam & exultantēm euertit: & perculit ab abiecto. Adde in scitiā p̄sli poti oscitantis ducis: qui cum a tergo hōstem interclusum reliquisset: nihil de eius extremitis comitibus cogitauit. In quos incensos ira uitamq; domini desperantes cū incidisset: h̄esit i his p̄enit: quas ab eo serui fideles p̄ domini uita expetiuerūt. Cur igitur hos manumisit? metuebat. s. ne indicaret: ne dolorē p̄ferre nō possent: ne tormētis cogerētur occisum esse a seruis Milonis in Appia uia. P. Clodiū cōfiteri? Quid opus ē tortore? Quid queritis? occiderit ne? occidit: iure an iniuria? nihil ad tortorem: facti. n. in eculeo quæstio est: iuris in iudicio. quod igitur in causa querendum ē: id agamus: hoc quod tormentis inuenire uis id fatemur. manu uero cur miserit si id queris potius q̄ cur parū amplis affecerit premiū: necis inimici factum reprehendere. dixit. n. hic idem: q̄ omnia semper constanter & fortiter. M. Cato: dixitq; in turbulenta contione: quæ tñ huius auctoritatē placata est: non libertate solum: sed etiam omnibus premiis dignissimos fuisse: qui domini caput defendissent. quod. n. premium satis magnum est tam beniuolis: tam bonis: tam fidelibus seruis propter quos uiuit: & si id quidem nō tanti est: q̄ propter eosdem non sanguine & uulneribus suis crudelissimi inimici mentem oculosq; satiauit: quos n̄isi manumisisset tormentis ē dedendi fuerunt conseruatores domini. ultores sceleris: defensoris necis. hoc uero nihil habet in his malis: qd̄ minus moleste ferat: q̄ etiam si quid ipsi accidat esse tamen illis meritum premiū persolutū: sed quæstiones urgent Milonem: quæ sunt habitæ nunc in atrio libertatis. quibus nā de seruis? rogas. P. Clodii. quis eos postulauit? Appius. quis produxit? Appius. Vnde? ab Appio. dī boni qd̄ potest agi seuerius? de seruis nulla quæstio est in dominum: n̄isi de interitu ut fuit in Clodium. proxime deos accessit Clodius: qd̄ prius q̄ ad ipsos penetraret: eius de morte tanq; de ceremoniis uiolatis queritur. sed tñ maiores nostri in dominum de seruo quæri noluerūt: Non quia non posset uerum inueniri: sed quia uidebant indignum esse & do-

PRO MILONE.

mini morte ipsa tristius. In reum de seruo accusatoris cum queratur: uerū inueniri potest? Age uero quæ erat aut qualis quæstio. heus tu Rusio? ubi causa? Clodius insidias fecit Miloni? fecit certa crux: nullas fecit: sperata libertas. qd hac quæstione certius? subito arrepti in quæstionē tamen separantur a cæteris: & in areas coniiciunt: ne quis cum his colloqui possit. hi centum dies penes accusatore cum fuissent: ab eo ipso accusatore producti sunt. Quid hac quæstione dīcī posset integrīus? quid incorruptius. Quod si nondū satis certitatis: cum res ipsa tot & tā claris argumētis signisq; luceat pura mente atq; integra Milonē nullo scelere imbutum: nullu metu perterritū: nulla consciētia exanimatū Romam reuertisse: Recordamini per deos īmortales quæ fuerit celeritas redditus eius: qui ingressus in forum ardente curia: quæ magnitudo animi? qui uultus? quæ oratio? Neq; uero se populo solum: sed etiam senatui: neq; senatui modo: sed etiā publicis p̄sidiis & armis: neq; his tantū: uerū etiam ei potestati cui senatus totam R̄ empu. omnem Italīę pubē cūcta Populi R. o. arma cōmiserat: qui nunq; se huic profecto tradidisset: nisi causæ suæ confideret: præsertim omnia audienti: magna metuenti: multa suspicanti: non nulla credenti. Magna uis est conscientiae iudices: & magna in utrāq; partem: ut neq; timeant qui nihil cōmiserint: & poenam semper ante oculos uersari putent qui peccant. neq; uero sine ratione certa causa Milonis semp a senatu p̄bata est. Videbant enim sapientissimi homines facti rationē: præsentiam animi: defensionis constantiam. An uero obliti estis iudices recenti illo nūcio necis Clodianæ nō modo inimicorum Milonis sermones & opinōes: Sed nō nullorum imperitorum: negabant eum R̄ omam esse redditū. Siue enim illud animo irato ac perditō fecisset: ut incensus odio trucidaret inimicum: arbitrabant' eum tanti mortem. P. Clodii putasse ut æquo animo patria careret cum sanguine inimici explesset odium suū: siue etiam illius morte patriam liberare uoluisset: non dubitaturum fortē uirū: qn cum suo periculo salutem Po. R. o. attulisset: Cederet æquo animo legibus: secū auferret gloriam semperternam: nobis hæc fruenda relinquēt: quæ ipse seruasset. Multi etiam Catilinam atq; illa portenta loquebant' erumpet/occupabit aliquem locum: bellū patriæ faciet: miseros interdum ciues optime de Repū. meritos: in quibus homines non modo res p̄clarissimas obliuiscunt: sed et nefarias suspicantur. ergo illa falsa fuerunt: quæ certe uera extitissent. si Milo admisisset aliquid: qd non posset honeste uereq; defendere. Quid quæ postea sunt in eum cōgesta: quæ quāuis etiam mediocrium delictorum conscientiam percūlissent: ut sustinuit di immortales. sustinuit immo uero ut contempsit: ac pro nihilo putauit: quæ neq; maximo animo hocens: nec innocens nisi fortissimus uir negligere potuisset. scutor: gladio: freno: pilorumq; etiam multitudo deprehendi posse iudicabatur: nullum in urbe uicum: nullū angiportū esse dicebat: in quo Miloni nō esset conducta domus: arma in uillam otriculanam deuicta ad montem uicem V. 60.

gradatio

5. Sūspitiones
6. iūsīs

Sarvatio de L. morib. q. non
reditum Milo parsifuerat
ipm. u. m. u. u. u.

genu. u. u. u. u. u. u.
pro p. T. b. u. u. u. u. u. u.

ORATIO.

Tyberi domus in cliuo capitolino scutis referta: plena omnia malleolog ad
 urbis incendia comparator. Hæc nō delata solum: sed pene credita: nec ante re-
 pudiata sunt: q̄ quæsita: laudabam eqdēm incredibilem diligētiam. Cn. Pom.
 sed dico ut sentio iudices nimis multa audire cogunt̄ meq; aliter facere possūt
 ii: qbus tota cōmissa est R̄esp̄u. qn etiam audiēdus sit Popa licinius: nescio qs
 de Circo maximo seruos Milonis apud se ebrios factos: sibi confessos esse de
 interficiendo Pompeio coniurasse: deinde se postea gladio pcussum eē ab uno
 de illis ne indicaret. Pompeio in hortos nunciauit. Arcessor in primis: de ami-
 corum sentētia: rem defert ad senatū: nō poterā in illius mei patriæq; custodis
 tanta suspitione nō metu exanimari: Sed mirabar tñ credi Popæ. cōfessionem
 seruoꝝ audiri uulnus in latere qd̄ acu punctum uideret pro iectu gladiatoriſ putari. V̄erū etiam: ut itelligo: cauebat magis Pompeius q̄ timebat nō ea solū
 quæ timenda erant: sed omnino ne aliquid uos timeretis. Oppugnata domus
 C. Cæsarī clarissimi & fortissimi uiri p̄ multas noctis horas nunciabat. Ne-
 mō audierat tā celebri loco: nemo senferat: n̄ audiebat. Nō poteram. Cn. Pō.
 p̄stantissima uirtute uiꝝ timidū suspicari: diligentia tota R̄esp̄u. suscep̄ta nimi-
 am nullā putabā. Frequētissimo senatu nup in capitolio senator inuentus est:
 qui Milonē cū telo esse diceret. Nudauit ſe in sanctissimo templo: quoniā ui-
 ta talis & ciuīs & uiri fidem nō faciebat: niſi eo tacente res ipsa loqueret̄ . oīa
 falsa atq; insidioſe ficta cōperta ſunt. Cū tñ ſi metuit̄ ēt nūc Milo nō iam hoc
 Clodianū crimē timemus: ſed tuas. Cn. Pom. (te. n. iā appello ea uoce ut me
 audire poſſis) tuas inquā ſuspitiones phorrecim̄. Si Milonē times. Si hūc
 de tua uita nefarie aut nunc cogitare: aut molitū aliquādo aliqd putas. Si Ita-
 liæ delectus (ut nōnulli conſitores tui dictitant). Si hæc arma: ſi capitolinæ
 cohortes: ſi excubiæ: ſi uigiliæ: ſi delecta iuuentus: quæ tuū corpus domūq; cu-
 ſtodiit: cōtra Milonis impetū armata ē: atq; illa oīa in hunc unū inſtituta para-
 ta intēta ſunt: Magna in hoc certe uis & incredibilis animus & nō unius uiri ui-
 res: atq; opes indicant̄ . ſiqdēm in hunc unū & p̄stantissimus dux electus: &
 tota R̄esp̄u. armata ē. Sed qs nō intelligit oē ſibi. R. P. ptes xgras & labātes:
 ut eas his armis ſanares & confirmares eē cōmissas: qd̄ ſi Miloni locus datus
 ēēt: pbasset pfecto tibi ipſi nemine unq; hoīem homini cariorem uififfe q̄ te ſi-
 bi: nullum ſe unquā periculū p̄ tua dignitate fugiffe: Cūq; illa tērrima peste
 ſepiſſime p̄ tua gloria cotendisse: tribunatū ſuum ad ſalutē meam: quæ tibi ca-
 riſſima fuifſet cōſiliis tuis gubernatū: ſe a te poſtea deſenſum in periculo capi-
 tis: adiutum in petitioē pturæ: duos ſe habere ſemper amiciflimos ſperaffe: te
 tuo beneficio: me ſuo: q̄ ſi nō pbaret: ſi tibi ita penitus inſediffet iſta ſuſpicio
 nullo ut euelli modo poſſet: ſi deniq; Italia a delectu: urbs ab armis ſine Milo
 nis clade nunq; ēēt congetura: Ne ille haud dubitanſ cōſuſſet patria is q̄ ita na-
 tus est: & ita cōſueuit te magnopere in attelaretur: qd̄ nūc euam facit. Vide
 quā ſit uaria uitæ commutabilisq; ratio, quā uaga uolubilisq; fortuna: quan-

Potestatio armorum Pompei quod ad
 Rojps. & ffaſionē diſpofila fuerint no
 ad opprefſionē de Miloni

Traditio

NEPHMOS in
 apreſtatio

Obicitur in aſſeruante
 Miloni ſtria orga ſabotia ſed
 noīque ſuinit ut noī Miloni
 in uulniorū dælin ſcrip̄ patric
 tib⁹ iſſit aīga ſp̄t uigilat & ſeruſcula

Patria e monile ſeruare & Apoſtoli
 ad corpora & uirilia ſed magna in ſtaba
 ergo ſuimur & uola uigilat & ſer-
 uſcula obicitur annū in mihi uagotis

Lipus: M. Petrus

PRO MILONE.

ræ infidelitates in amicis: quā ad tempus aptæ simulationes: quantæ in pericū
 lis fugæ pxi moræ: quātæ timiditatem erit erit illud pfecto tempus: & illucesceret
 aliqui ille dies cum tu salutaribus ut spero rebus tuis: sed fortasse motu aliquo
 cōmuniū temporæ: qui quā crebro accidat expti debemus scire: & amicissimi
 beniuolentiam: & grauissimi hoīs fidē: & unius post hoīes natos fortissimi ui
 ri magnitudinē animi desideres. Quāq; quis hoc credit. Cn. Pom. iuris publi
 ci moris maior rei deniq; pu. peritissimū: cū senatus ei cōmisericet: ut uideret ne
 quid respū. detrimenti caperet: quo uno uersicū satis armati semp consules
 fuerūt ēt nullis armis datis: hunc exercitu: hunc delectu dato iudiciū expecta
 turum fuisse in eius cōsiliis cōndicandis: qui uel iudicia ipsa tolleret: satis iu
 dicatum est a Pompeio: satis falso conferri in Milone: qui legem tulit: qua ut
 ego sentio Milonem absolui oporteret: ut ēt oēs cōfident' liceret. Quod uero
 in illo atq; in illis publicor̄ p̄sidior̄ copiis circūfusus sedet: satis declarat se nō
 terore inferre uobis. Quid n. illo minus dignū q̄ cogere ut uos eū condēne
 tis: in quem aīaduertere ipse & more maior & suo iure posset: sed p̄sido esse:
 ut intelligatis cōtra hesternā concionē illā licere uobis qd̄ sentiatis libere iudi
 card nec uero me iudices clodianū crīmē mouet: nec tam sum demēs tāq; ue
 stri sensis ignarus atq; expers: ut nesciā qd̄ de morte Clodii sentiatis: de qua
 si nollē ita diluere crīmen ut dilui: nō impune Miloni palam claimare ac men
 tiri gloriose liceret. occidi: occidi nō Spuriū Meliū: qui annona leuanda iactu
 risq; rei familiaris: quia nīmis amplecti plebem putabat. in lūspitionē incidit
 regni appetendi: non Tyberium Gracchum: qui collegæ magistratū per sedi
 tionem abrogauit: quorū interfectorē implerū orbem terrar̄ nominis sui glo
 rīa: sed eum auderet. n. dicere cū patriā periculo suo liberasset cuius nefandū
 adulteriū in puluinarib⁹ sanctissimis nobilissimæ fēminæ comp̄henderunt:
 eum cuius suppicio senatus solēnes religiones expiandas sāpe cēsūti: eū quē
 cū sorore germana nefariū stuprum fecisse. L. Lucullus iuratus se questioni
 bus habitis dixit cōperisse: eum q̄ ciuem: quē senatus: quem populus: quē oēs
 gentes urbis ac uitæ ciuum cōseruatorē iudicabant: seruor̄ armis extermina
 uit: eum qui regna dedit: ademit: orbem terrar̄ qbus cum uoluit partitus ē: eū
 qui pluribus cēdibus in foro factis singulari uirtute & gloria ciuem domum
 ui & armis expulit: eum cui nihil nefas unquam fuit nec in facinore nec in li
 bidine: eum qui ædem nympharum incendit: ut memoriam publicam recen
 sionis tabulis publicis impressam extingueret: eum deniq; cui iam nulla lex
 erat: nullum ciuile ius: nulli possessionum termini: qui non calumnia litiū: no
 iniustis uindictis ac sacramentis alios fundos: sed castis exercitu signis infe
 rendis petebat: qui non sōlum hetruscos (eos enim penitus contemplerat) sed
 hunc. Cn. Pom. uirum fortissimum atq; optimum ciuem iudicem nostrum
 pellere possessionibus armis castrisq; conatus est: qui cum architectis &
 decempedis uillas multorum hortosq; peragrabat & qui ianiculo & alpisbus

Concupiscentia

Originalis b. 1. folio 60v. Man
uscripta quoniam a me & post expert
ationem meam in primis exemplaria
universitatis à Capitolo

Coronatio ad foedatam b. 1. folio 60v.
b. 1. folio 60v. Manuscripta quoniam a me & post expert
ationem meam in primis exemplaria
universitatis à Capitolo

Sua loca. b. 1. folio 60v. Man
uscripta quoniam a me & post expert
ationem meam in primis exemplaria
universitatis à Capitolo

Coronatio ad foedatam b. 1. folio 60v.
b. 1. folio 60v. Manuscripta quoniam a me & post expert
ationem meam in primis exemplaria
universitatis à Capitolo

Narratio declamatoria con
tra Milonem. b. 1. folio 60v. Manuscripta quoniam a me & post expert
ationem meam in primis exemplaria
universitatis à Capitolo

Narratio declamatoria con
tra Milonem. b. 1. folio 60v. Manuscripta quoniam a me & post expert
ationem meam in primis exemplaria
universitatis à Capitolo

Repetitio

Decempsa proponit
Vergilius p̄sonam suam
agronomus sit dicta a Vergilius
et quod sit socius
pennae & locusta. Julilius
et Domenus p̄sonas q̄
et dicitur socius et dicitur
et dicitur socius et dicitur

Orabat se totū usq; ad ianuam ORATIO.

spem possessionum terminabat suarum: qui cū ab equite Rō. splendidissimo & forti Tito Pacanio nō impetrasset: ut insulam in lacu precio uenderet: re pente l' in tribus in eā insulam / materiam / calcem / cementa / atq; arma conuexit: domino trans ripam spectante non dubitauit adificiū extruere in alieno: qui huic. Tī. Furfanio cui uiro dī immortales: quid. n. de muliercula Sanctia quid de adolescente Aporio dico: quoq; utriq; mortem est minitatus: nī sibi hortor & possessione cessisset. sed ausus est Furfanio dicere si sibi pecuniā quam tam poposcerat nō dedisset se mortuū in domum eius esse illaturum: qua inuidia huic esset tali uiro conflagrandū: qui Appium fratrem hoīem mihi cōiunctū fidissima gratia absentem de possessione fundi deiecit: qui parietem sic per uestibulū sororis instituit ducere. sic agere fundamēta: ut sororē nō uestibulo priuaret: sed omni aditu & limine, quāq; hāc quide iam tolerabilia ui debantur: & si æquiter in Rép. in priuatos: in longinquos: in propinquos: in alie nos: in suos irruerat. Sed nescio quo modo iam usū obdūruerat: & percalluerat ciuitatis incredibilis patientia: quāq; uero acerant iam & ipēdebant quonā modo ea aut depellere potuisset: aut ferre imperiuū si ille nactus esset. Omitto socios: exterias nationes: reges: tetrarchas. Vota. n. feceratis ut in eos se portius mitteret q̄ inuestras possessiones: uestra tecta: uestras pecunias. dico a liberiis mediussidius & a coiugibus uestris nunq; ille effrenatas suas libidines cohibuisset. Fingi hāc putatis: quā patēt: quā nota omnibus: quā tenentur ser uorum exercitus illum in urbe conscripturum fuisse per quos totam Rēpu. resq; priuatas oīum possideret. Quaoibrem si cruentum gladium tenens clamaret. Tī. Annus: adeste quālo atq; audite ciues. P. Clodium interfeci: eius furores: quos nullis iam legibus: nullis iudiciis frenare poteramus: hoc ferro &

hac dexterā a ceruicibus repulsi: per me unum effectū est ut ius: æquitas: leges: libertas: pudor: pudicicia in ciuitate manerent. Enī uero timendū quonā modo id factū ferret ciuitas: nunc. n. qs est qui non probet: q̄ non laudet q̄ nō unum post hominū memoriam. Tī. Annū plurimum Reipu. profuisse maxima lætitia Po. Ro. cunctam Italiā: nationes oēs affecisse & dicat & sentiat. Nequeo illa uetera Po. Ro. gaudia quanta fuerint indicare. multas tñ iā summos & imperatores clarissimas uictorias ætas nostra uidit: quag; nulla neq; tam diuturnā attulit lætitiam nec tanta. Mandate hoc memoriae iudices: spero multa uos liberosq; in Repu. bona ee uisuros. In his singulis ita semper existimabitis: uiuo. P. Clodio nūf contingere potuisse arbitraremini? Quid ea quā tenetis priuata atq; uestra dominante hoīe furioso: quod ius perpetuæ possessionis habere potuissent: non timeo iudices ne odio iniuriarum mearū inflamatus libentius hāc in illum euomere uidear quā uerius. Etenim et si præcipuum esse debebat: tamen ita communis erat omnium ille hostis: ut in com muni odio penē æqualiter uersaretur odium meum. Non potest dici satis: ne cogitari quidem quantum in illo sceleris: quantum exitū fuerit: quin sic

Comunicatō

PRO MILONE.

Spanalapfis

attendite iudices: nempe hæc est q̄stio de interitu. P. Clodii. *girl & wort claus* *ingite animis. lib* *beræ. n. sunt cogitationes uestræ: & quæ uolunt sic intuentur: ut ea cernimus q* uidemus. Fingite igit̄ cogitatione imaginem huius cōditionis meæ: si possim efficere: ut Milonem absoluatis: sed ita si. P. Clodius reuixerit. qd uultū exti muistis: quonam modo ille uos uiuus affecerat: q̄ mortuus inani cogitatione percussit. quid si ipse. Cn. Pdm. qui ea uirtute ac fortuna ē: ut ea potuerit semp quæ nemo p̄ter illum: si is inquā potuisset: ut questionem de morte. P. Clodii ferre: sic ipsum ab inferis reuocare: propter Rempu. non fecisset. Eius igit̄ mortis sedetis ultores: cuius uitam si puretis p̄ uos restitui posse nolitis: & de eius nece lata quæstio est: qui si eadem lege reuiviscere posset: lata lex nūquā esset. Huius igit̄ interfector non esset in cōfitedo ab his impetraturus ne pœnam timeret quos liberauisset. Græci hoies deoꝝ honores tribuunt iiſ uiiris: q̄ tyrannos necauerūt: quæ ego uidi Athenis: quæ in aliis urbibus græciae: quas res diuinas talibus institutas uiris: quos cantus: quæ carmina? prope ad imortalitatem & religionem: & ad memoriam consecrant. Vos tanti conseruatorem populi: tanti sceleris ultorem: non mō honoribus nullis afficietis: sed ad supplicium rapi patiemini. Confiteret: confiteret inquā si fecisset: & magno aio & liberente se fecisse libertatis omnium cā: quod certe ei no cōfitedū modo: uerū etiam p̄dicandum. Etenim si id non negat: ex quo nihil petit: nisi ut cognoscat: dubitaret id fateri ex quo ē p̄mia laudis essent petēda. Nisi uero gratius putat esse uobis sui se capitis q̄ uestri ordinis defensorem fuisse: cū p̄sertim in ea confessione si grati esse uelletis: honores assequeretur amplissimos: si factū uobis non probaretur: q̄q̄ qui poterat salus sua cuiquam non p̄bari: sed tamē si minus fortissimi uiri uirtus ciuibus grata cecidisset: magno aio constantiq; recederet ex ingrata ciuitate. Nam quid eēt ingratius q̄ latari cæteros: lugere cū solum pp̄ quem cæteri latarentur. Quāq; hoc aio omnes semper suimus in patriæ proditoribus opprimendis: ut quoniam nostra futura esset gloria: periculum quoq; & inuidiam nostram esse putaremus. Nā quæ mihi contribuēda laus esset ipsi: cum tantum in consulatu meo p̄ uobis ac liberis uestris ausus essem: si id quod conabar sine maximis dimicacionibus meis me eē ausurum arbitrarer. quæ mulier sceleratum ac pernicioſum ciuem occidere non auderet: si periculum non timeret: proposita inuidia morte pœna qui nihilo segnius Rempu. defendenter. Is uere putandus est. Populi graui est p̄tmis afficere meritos bene de Repub. citēs. Viri fortis ne suppliis quidem moueri: ut fortiter fecisse pœnitent. Quām obrem uteretur eadem confessione Annius: qua Hala: qua Nassica: qua Opimius: qua Marius: qua nosmetipſi: & si grata Respub. esset lataretur: si migrata: tamē in graui fortuna conscientia sua miteretur: sed huius beneficii gratiam iudices fortuna Ro. Ro. & uestra felicitas & dī immortales sibi deberipūt. Nec uero quisquam aliter arbitrari potest: nisi qui nullam maiestatem

Expositio anguis
fastigia & fronta
g. sache ap. David,
rebus & Campania

Agricolitū p. libent: iſſis
fort. & form. & ex. ple. gravis
q̄j. in amicid. magna summa &
statuas publicas astrovivas
in fidelitas & fortis
act. & Ciuitatis priuatas & p̄p̄
lambet & p̄p̄tūd. q̄ in p̄p̄
suppliis aut & locis q̄q;
aril factū uerbi di Milon
in fronte locis p̄p̄tūd.
ad suppliis & uisib. ibis

Alludit ad locū cōmuni grandis
p̄p̄tūd. facilius magnū
memorabile

omis. s. fortis nominant

transfert s. s. & fortitudino
& prop̄p̄tūd. q̄ in uerbi in pilis
q̄m. & in fortis. sit. & defens.
q̄m. & uerbi in fortis. & in fortis.
Q̄m. & in fortis. q̄m. q̄m.

ORATIO.

esse putat numen uē diuinū: quem neq; ī imperii uestri magnitudo: nec sol ille neq; cæli nec signorum motus: nec tricūlitudines rerū atq; ordines mouēt.
 neq; id qd' maximum est/ maiorum sapientia: q sacra: qui ceremonias: qui au-
 spicia & ipsi sanctissime coluerunt: & nobis suis posteris prodiderunt. & e p/
 fecto illa uis: neq; in his corporibus atq; in hac imbecillitate nostra inest qd/
 dam qd' uigeat & sentiat. & non inest in hoc tanto naturæ tam pclaro motu:
 nisi forte iccirco non putant quia non apparet: nec cernitur: perinde quasi no-
 stram ipsam mentem qua sapimus: qua prouidemus: qua hæc ipsa agimus ac
 dicimus: V idete aut plane qualis: aut libi sit lentire possūmus: ea uis: ea est igi-
 tur quæ s̄aepē incredibiles urbi huic fœlicitates atq; opes attulit: quæ illam p/
 nitiem extinxit ac sustulit: cui primum mentem iniecit: ut ui irritare ferroq; la-
 cessere fortissimum uirum auderet: uincereturq; ab eo: quem si uicisset: habi-
 turus esset impunitatem & licentiam sempiternam. Non est humano consilio
 ne mediocri quidem iudices deoꝝ immortalium cura res illa perfecta. Reli-
 giones mehercule ipsæq; aræ cum illam belluam cadere uiderunt: cōmouisse
 se uidentur & ius suum in illo retinuisse. V os autem albani tumuli atq; luci:
 uos inquā imploro atq; obtestor: V osq; albanorum obrutæ aræ sacerorum Po.
 Ro. sotiaꝝ & æquales: quas ille p̄ceps amentia cæsis prostratisq; sanctissimis lu-
 cis substructionum insanis molibus opp̄sserat. V estræ tum aræ: uestræ reli-
 giones uiguerunt: uestra uis ualuit: quam ille omni scelere polluerat. Tuq; ex
 tuo edito monte latialis sancte Iuppiter: cuius ille lacus/nemora/finesq; s̄aepē
 omni nefario stupro & funere macularat: aliquando ad eum puniendum ocu-
 los aperuisti. V obis illæ uobis uestro in conspectu seræ: sed iustæ tamē & de-
 bitæ pœnæ solutæ sunt. n̄isi forte hoc etiam casu factū eē dicemus: ut ante ipsū
 sacrarūm bonæ deæ: qd' est in fundo Tī. Sexti Galli in primis honesti & or-
 nati adolescentis ante ipsam inquā bonam deā cum plūm cōmisisset: primū
 illud uulnus acceperit: quo tēterrīmā mortem obiret: ut non absolutus iu-
 dicio illo nefario uideretur: sed ad hanc insignem pœnam reseruatus. Nec ue-
 ro non eadem ira deorum hanc eius satellitibus iniecit amentiam: ut sine ima-
 ginib; sine cantu ac ludis: sine exequiis: sine lamētis: sine laudationib; ob-
 litus crōre & luto: spoliatus illius supremi diei celebritate: quam concedere
 etiam inimici solent: ambureretur etiam abiectus. Non fuisse credo fas cla-
 rissimorum uirorum formas illi tēterrīmo parricidæ aliquid afferre: neq; ullo
 in loco potius mortem eius lacerari: q̄ in quo uita eius esset damnata. Dura
 mihi mediussidius iam fortuna Po.Ro.& crudelis uidebatur. quæ tot annos
 illum in hanc Rempu. insultare pateretur. Polluerat stupro sanctissimas re-
 ligiones: senatus grauissima decreta perfregerat: pecunia se iudicibus palam
 redemerat: Vexarat in tribunatu senatum: omnium ordinum consensu pro
 salute Reipu. gesta resciderat: me patria expulerat: bona diripuerat: domum
 incenderat: liberos: coniugem meam uexauerat. Cn.Pom. nefarium bellum

PRO MILONE.

indixerat: magistratum priuatorumq; cædes effecerat: domum mei fratri in
cenderat: uastarat heturiam: multos sedibus ac fortunis eiecerat: instabat: ur-
gebat capere eius amentia ciuitas Italia: prouinciae regna non poterant. Incide-
bant iam domi leges: quæ nos nostris seruis addicerent: nihil erat cuiusquam
quod qdem ille adamasset: qd' non hoc anno suum fore putaret: obstabat eius
cognitionibus nemo pter illum Milone ipsum: q poterat obstat. Cn. Pom.
nouo reditu in gratiam quasi deuinctum arbitrabat. Cæsar's potentiam suam
potentiam esse dicebat: bonorum aios in meo casu contempserat. Milo unus
urgebat: Hic dii imortales (ut supra dixi) mentem dederunt illo perditæ ac fu-
rioso ut huic faceret insidias. aliter perire pestis illa non poterat. Nunq illum
Respu suo iure esset ulta. senatus credo ptorem illu circumscripsisset: ne cu so-
lebat id quidem facere: in priuato eodem: hoc aliquid proferat: an consules in
pto coercendo fortes fuissent? Primum Milone occiso habuisset suos con-
sules: deinde quis in eo pto consul fortis esset: per quem tribunum uirum co-
sularem crudelissime necatum esse meminisset: oia possideret teneret lege no-
ua: quæ est inuenta apud eum cu reliquis legibus Clodianis. seruos nostros li-
bertos suos fecisset. Postremo nisi eum dii imortales in eam mentem impu-
lissent: ut homo effeminatus fortissimū uirum conaret occidere: hodie Rép.
nullam haberetis. at ille pto. Ille uero consularis: Si modo hac tepla atq; moe-
nia stare eo uiuo tam diu: & consulatum eius expectare potuissent: ille deniq;
uiuus malis nihil fecisset: qui mortuus uno ex suis satellitibus Sexto Clodio
duce curiam incenderit: quo quid miseriis: quid acerbis: quid luctuosius?
Vidimus templum sanctitatis: amplitudinis: mentis: consilii publici: caput ur-
bis: aram sociorum: portum omnium gentium: sedem ab uniuerso populo co-
cessam uni ordini inflamari: excindi: funestari: neq; id fieri a multitudine im-
perita: qq esset miserum id ipsum: sed ab uno qui cum tam ausus sit ulti-
mortuo: quid signifer pro uiuo non esset ausus: in curiam potissimum abie-
cit: ut ea mortuus incenderet: q uiuus euerterat: & sunt qui de via Appia quer-
rantur: raceant de curia. & quando ab eo spirante forum potuisset defendi: cu-
ius cadaueri non restiterit curia. Excitate excitate ipsum si potestis a mortuis:
frangetis impetum uiui cuius uix sustinetis furiam in seculi: nisi uero susti-
nuistis eos: qui cum facibus ad curiam cucurrerunt: cum falcibus ac rastris: cu
gladiis toto foro uolstarunt. cædi uidistis Po. Ro. concionem gladiis distur-
bari: cum audiret silentio. M. Cælius tribunus plebis: qui orabat de hac re
uir fortissimus: & in suscepta causa firmissimus: & bonorum uoluntati & au-
toritati senatus deditus: & in hac Milonis siue inuidia siue fortuna singula-
ri diuina & incredibili fidei. Sed iam satis multa de causa: & extra causam etiā
nimis fortasse multa. quid restat: nisi ut ore obtesterq; uos iudices: ut etiam
misericordiam tribuatis fortissimo uiro. quam ipse non implorat: ego autem
repugnante hoc imploro & exposco. Nolite si in uestro omnium fletu nullā

D

ORATIO.

Iachrymam aspexitis Milonis: si uultum semper eundem: si uocem: si orationem stabilem ac nō mutatam uidetis hoc minus ei parcere. Atq; haud scio an multo sit etiam adiuuandus magis. etenim si in gladiatoriis pugnis & infimi generis hominum cōditione atq; fortuna timidos & supplices: & ut uiuereliceat obsecrantes ēt odiisse solemus: fortes & animosos & se acriter ipsi morti offerentes seruare cupimus: eorumq; nos magis miseret: q; nostram misericordiam non requirūt: q; qui illam efflagitant: quanto hæc magis in fortissimis ciuib; facere debemus? Me quidē iudices examinant & inferunt hæ uoces Milonis. quas audio assidue: & quibus intersum quotidie. Valeant inquit: ualeant ciues mei: sint incolumes: sint florētes: sint beati. slet hæc urbs p̄ clara mihiq; patria carissima. quoquo modo merita dē me erit: trāquilla Rep. ciues mei quoniam mihi cum illis nō licet: sine me ipsi: sed per me tamen perfruantur: ego cedam atq; abibo. si mihi Rep. bona frui non licuerit: At carebo mala: & quā primum tetigero bene moratam & liberam ciuitatē in ea conq; sciam. O frustra inqt suscepit mei labores. O spes fallaces. O cogitationes inanes meæ: ego cū. T. r. Ple. Repu. oppresa me senatuī dedissem: quem extinctum acceperam: equitib; Rō. quorū uires erant debiles: bonis uiris q; omnē auctoritatē Clodia his armis abiecerant: mihi unquā bonorū p̄sidium defuturum putarem? Ego cū te (mecum enim s̄epissime loquitur) patriæ reddidisse: mihi non futurū in patria putarem locum? Vbi nunc senatus est: quē secuti sumus: ubi equites Rō. illi: illi inquit illi tui? Vbi studia municipiorū? Vbi Italæ uoces? Vbi deniq; tua Marce Tulli q; plurimis fuit auxilio uox & defensio: mihi nē ea soli: qui pro te totiens morti me obtuli: nihil potest op̄tulari? Nec uero hæc iudices ut ego nunc flens, sed hoc eodem loquitur uultu: quo uidetis. negat. n. s̄e negat ingratis ciuib; fecisse: quæ fecisset: timidis & omnia circūspicientib; pericula: nō negat: plebē & infimam multitudinē quæ. P. Clodio duce fortunis uestris imminebat: eam quo tutior esset uestra uita se fecisse cōmemorat: ut non modo uirtute flechteret: sed etiā tribus suis patrimonii deliniret. nec timet ne cum plebem muneribus placarit: uos uero cōciliarit meritis in Remp. singularibus: Senatus erga se beniuolētiā temporis his ipsis s̄aepē esse perspectam. Vestras uero & uestrorū ordinum oc̄cursionēs: studia: sermones (quēcunq; cursum fortuna dederit) secum ablaturum esse dicit. Meminit etiā sibi uocem p̄conis modo defuisse: quam minime desiderat. populi uero cunctis suffragiis quod maxime cōcupierit se cōsulem declaratum. Nunc deniq; si hæc contra s̄e futura sint: sibi facinoris suspicionem nō facti crimen obstat. Addit hæc quæ certe uera sunt: fortes & sapientes uiros non tam premia sequi solere recte factorum: q; ipsa recte facta: se nihil in uita nisi p̄aeclarissime fecisse. siquidem nihil sit p̄estabilius uiro q; periculis patriam liberare. heatos eē quibus ea res honori fuerit a suis ciuib; nec tamē eos miseros qui beneficio ciues suos uicerint: Sed tamen ex omni-

PRO MILONE.

bus premiis uirtutis si esset habenda ratio premiorum amplissimum esse premium
gloriam, esse hanc unam: quae breuitatem uitae posteritatis memoria consola-
retur: quae efficeret: ut absentes adessemus. mortui uiueremus. Hanc denique
esse cuius gradibus etiam homines in cælum uideantur ascendere. de me inquit
semp populus Rō. semp omnes gentes loquentur: nulla unquam obmutescet
uetustas: qn hoc tpe ipso cū oēs a suis inimicis faces iuidiae meæ subiiciat: tñ
in oīum hominū cœtu gratis agēdis & gratulatiōibz habēdis: & oīum sermōe
celebramur. Omitto hetruriæ festos & actos & institutos dies. Cētesima lux ē
hæc ab interitu. P. Clodii: & opinor altera: qua fines īperii. Po. Rō. nō solū fa-
ma: iā de illo: sed ēt lātitia peragrauit. Quamobrē ubi corpus hoc sit non in-
quit labore: quoniam omnibus in terris etiam uersatur: & semp habitabit no-
minis mei gloria. hæc tu mecum s̄aepē his absentibus: sed iisdem audientibus.
hæc ego tecum Milo: te quidem q̄ isto aio es satis laudare non possum. sed
quo ē illa magis diuina uirtus: eo maiore a te dolore diuellor. Nec uero si mi-
hi eriperis reliqua est ulla tñ ad consolandum querela: ut his irasci possim: a
quibus tantum uulnus accepero. Non. n. inimici mei te mihi eripient: sed ami-
cissimi: non male aliquando de me meriti: sed optime. Nullum unquam iudi-
ces mihi tantum dolorem inureti: & si quis pot est tantis. sed nec hunc qui-
dem ipsum: ut obliuiscar quanti me semper feceritis: quæ si uos ceperit obli-
uio: aut si in me aliquid offendistis: cur id non meo capite potius luitur q̄ Mi-
lonis. præclare enim uixero si quid mihi acciderit: prius q̄ hoc mali tantum ui-
dero. Nūc me una cōsolatio sustētat: q̄ tibi O Tl. Anni nullū a me amoris: nul-
lū studii: nullū pietatis officiū defuit. ego inimicicias potētū p̄ te appetiui: ego
meū s̄aepē corpus & uitā obieci armis inimicorum tuorum: ego me plurimis p̄ te sup-
plicē abieci. bona: fortunas meas ac liberorum meorum in cōmunionē tuorum tēporum
contuli: hoc denique ipso die si qua uis est parata: si qua dimicatio: deposito.
Quid enim iam restat: quid habeo: quid dicam: quid faciam pro tuis in me
meritis: nisi ut eam fortunam: quæcunq; erit tua/ ducam meam? Non re-
cuso non abiūcio: Vosq; obsecro iudices ut uesta beneficia: quæ in me contu-
listis: aut in huius salute augeatis: aut in eiusdem exitio occasura esse iubeatis.
his lachrymis nō mouet Milo. ē quodā icredibili robore animi sceptus. Exili-
um ibi esse putat: ubi uirtuti non sit locus. mortem uero finem esse non poenā.
sed hic ea mente ornatus est. quid uos iudices: quo tandem animo eritis: me-
moriam Milonis retinebitis? ipsum eiicietis? & erit dignior locus in terris ul-
lus: qui hanc uirtutem accipiat: quā hic qui procreauit? Vos appello fortissi-
mi uiri: qui multum pro Rep. sanguinem effudistis: Vos in uiri & in ciuiis in-
uicti appello periculo: centuriones: uosq; milites uobis non modo spectanti-
bus: sed etiam armatis: & huic iudicio præsidentibus hæc tanta uirtus ex hac ur-
be expelletur: exterminabitur: eiicietur? O me miserum. O me infelicem. re-
uocare tu me in patriā Milo potuisti per hos: ego te in patriā per eosdem reti-

ORATIO.

nere non potero? quid respondebo liberis meis: qui te parētem alterū putant?
quid tibi.Q. frater: q nunc abes consorti mecum temporē illorē me non po-
tuisse salutem Milonis tueri p eosdem: per quos nostram ille seruasset? At in
qua cā non potuisse? q̄ est grata gentibꝫ. a q̄bꝫ nō potuisse? nō potuisse ab his:
q̄ maxime.P. Clodii morte acquerunt. quo dep̄cante? me. quodnam cōcepi tā-
tum scelus aut qd̄ in me tantū facinus admisi iudices: cum illa iudicia cōmu-
nis exitii indagauit: patefeci: puli: extinxi: omnes in me meosq; redundant ex
illo fonte dolores: quid me reducem eē uoluistis? an ut spectante me iij expel-
lerentur: per quos essem restitutus? Nolite obsecro uos pati mihi acerborem
reditum esse q̄ fuerit ille ipse discessus. Nā qui possum putare me restitutū eē:
si distrahor ab iis qui p quos restitutus sum? Vtinā dīi īmortales fecissent (pa-
ce tua patria dixerim metuo.n. ne scelerate dicam in te qd̄ pro Milone dicam
pie) Vtinā P. Clodius non mō uiueret: sed ēt p̄tor/Cōsul/dictator esset: ante q̄
hoc spectaculū uiderem. O dīi īmortales forte & a uobis iudices cōseruandū
uirū: minime minime inquit: imd̄ uero p̄tenas ille debitas luerit. Nos subea-
mus: si ita necesse est: non debitas. hiccine uir patriæ natus usquā nisi in patria
morietur? aut si forte p patria huius uos animi monumenta retinebitis. corpo-
ris in Italia ullum sepulchrū esse patiemini? Hic sua quis q̄ sententia ex hac
urbe expellit: quem oēs urbes expulsum a uobis ad se uocabunt. O terrā illā
beatā: quæ hunc uirum exceperit. hanc ingratam si eiecerit: miseram si amise-
rit. sed finis sit. Neq; n. præ lachrymis iam loqui possum: & hic se lachrymis
defendi uetat. Vos oro. obtestorq; iudices: ut in sententiis ferendis: quod sen-
tietis id audeatis: uerstram uirtutem: iusticiam: fide: mihi credite is maxime p-
babit: qui in iudicibꝫ legendis optimum & sapientissimum quenq; legit.

M.T.C.PRO CN.PLANCIO: ORATIO.III.

VM PROPTER EGREGIAM ET SINGU-
larem. Cn. Plancii iudices in mea salute custodiēda fidem
tam multos & bonos uiros eius honori uiderem esse fau-
tores/capiebam aīo non mediocrem uoluptatem: q̄ cuius
officium mihi saluti fuisset: ei meorē temporum memoria
suffragari uidebam. Cū aut audirem meos partim inimi-
cos: partim inuidos huic accusationi eē fauturos: eandēq;
rem aduersariam eē in iudicio Cn. Plancio: quæ petitione fuisset adiutrix: do-
lebam iudices: & acerbe ferebam: si huius salus ob eam ipsam causam eēt in-
festior: qd̄ is meā salutem atq; uitā sua beniuolētia p̄sidio custodiaq; texisset.
Nunc aut uester iudices conspectus & confessus iste reficit & recreat mentem
meam: cum intueor & contemplor unūquēq; uestrꝫ. Video. n. in hoc numero

PRO PLANCIO.

neminem cui mea salus nō cara fuerit: cuius non extet in me suū meritum: cūi non sim astrictus memoria beneficij sempiterna. Itaq; non extimesco ne Cn. Plancio custodia meæ salutis apud eos obsit: q; me ipsum maxime saluum ui-
dere uoluerunt. Sæpiusq; Iud. mihi uenit in mentem admirandū esse. M. La-
terensem hoīem studiosissimū & diligentissimū salutis meæ reū sibi hunc po-
tissimum delegisse: q; metuendū ne uobis ille id magna ratione fecisse uideat.
propositio 1. p. 27. 10
 Quanq; mihi non sumo tantum iudices neq; arrogo: ut Cn. Planciū suis erga
me meritis impunitatē consecutur: putem: nisi eius integerrimā uitā. mode-
stissimos mores: summā fidem: continentiam: pietatem: innocētiā ostendero:
nihil de poena recusabo. Sin omnia p̄stitero quæ sunt a bonis uiris expetenda:
petam iudices a uobis ut cuius misericordia salus mea custodita sit: ei uos ue-
stram misericordiam me dep̄cante tribuatis. Eqdem ad reliquos labores: quos
in hac causa maiores suscipio q; in cæteris etiam hāc molestiam assumo: q; mi-
hi non solū p Cn. Plan. dicendū est: cuius ego salutem non secus ac meā tueri
debeo: sed etiam p meipso: de quo accusatores plura pene q; de re reoq; dixe-
runt. Quanq; iudices si quid est in meipso ita reprehensum: ut id ab hoc alienū
sit non me id magnope conturbet. Non n. timeo ne qa per raro grati hoīes re-
periant: Iccirco cum me nīmīū gratum illi esse dicant: id mihi criminōsum eē
possit. quæ uero ita sunt agitata ab illis: ut aut merita. Cn. Plan. erga me mino-
ra esse diceret: q; a meipso p̄dicarent: aut si essent summa: negarent ea tñ ita ma-
gni ut ego putarem ponderis apud uos esse debere. Hæc mihi sunt tractanda
iudices & modice: ne quid ipse offendam cœtum: deniq; cū respondero crimi-
nibus: ne non tam innocentia reus sua: q; recordatione meorū temporū defen-
sus esse uideat: Sed mihi in cā facili atq; explicata p̄difficilis iudices & lubri-
ca defensionis ratio proponit. nam si tantūmodo mihi necesse eēt contra La-
terensem dicere: tñ id ipsum eēt in tanto usu nostro tantaq; amicicia molestū.
Amicitie 1. 2
 Vetus. n. est lex iustæ ueræq; amiciciae: quæ mihi cū illo iam diu est: ut idē ami-
ci semp uel int: neq; est ullum certius amiciciae uinculū: q; consensus & societas
cōsiliorū & uoluntatū. Mihi aut non modo id est in hac re molestissimū contra
illum dicere: sed multo illud magis q; in ea cā contradicēdū est: In qua quædā
hoīum ipsorum uidetur facienda eē contentio. Quærít. n. Laterēsis: atq; hoc
uno maxime urget: qua se uirtute: qua laude Plancius: qua dignitate suparit.
 Ita si cedo illius ornamentis: quæ multa & magna sunt: non solū huius digni-
tatis iactura facienda est: sed etiā largitionis recipienda suspicio est. Sin hunc
illi antepono cōtumeliosa habenda est oratio: ac dicēdū est id quod ille me fla-
git: Laterēsem a Plancio dignitate esse supatum: Ita aut amicissimi hominis
ex istimatio offendenda est: si illam accusationis conditionē sequar: aut opti-
me de me meriti salus deserenda ē: sed ego Laterensis cæcum me & p̄cipitē fer-
ri confitear in cā: si te aut a Plancio: aut ab ullo dignitate potuisse supari dixe-
ro. Itaq; discedā ab ea contentionē ad quā tu me uocas: & ueniam ad illam ad

ORATIO.

quam me causa ipsa deducit. Quid tu inanē dignitatis iudicem putas eē populum? fortasse nō nunq̄ est. Vt inām non semp̄ esset: sed ē per raro: & si quādo est in iis magistratibus ē mandandis: qbus salutem suam cōmitti putat: his leuioribus cōmitiis diligentia & gratia petitor̄ honos paritur: non iis ornamētis quæ esse in te uidemus. Nam quod ad populū p̄tinet semp̄ dignitatis ini-
quus iudex est: q̄ aut inuidet: aut fauet: q̄q̄ nihil potest in te Laterensis consti-
 tuere qd̄ sit proprium laudis tuæ: qn id tibi sit cōmune cum Plancio. sed hoc totū agetur alio loco. nunc tantū dīspoto de iure populi: q̄ & potest & solet nō
 nunq̄ dignos p̄terire: nec si a populo p̄teritus est quem nō oportuit: a iudicib⁹
 condēnandus est q̄ p̄teritus non est. Nam si ita esset qd̄ patres apud maiores
 nostros tenere non potuerunt ut reprehēsores essent comitioꝝ: id haberēt iu-
 dices quod uel multo minus est ferendū. tum. n. magistratum nō gerebat is q̄
 ceperat: si patres auctores nō erant facti. Nunc postulatur a uobis ut eius exi-
 lio qui creatus sit iudiciū populi R.o. rep̄hendatis. Itaq; q̄q̄ qua nolui ianua sū
ingressus in causam: sperare uideor tantum abfuturam esse orationē meam a
 minima suspicione offensionis tuæ: ut te potius obiurgem: q̄ iniquum in di-
 scrimē adducas dignitatem tuam: q̄ ut ego eam ulla contumelia coner attin-
 gere. Tu continentia: tu industria: tu animum in R.empu. tu uirtutem: tu in-
 nocentia: tu fidem: tu labores tuos: q̄ ædilis non sis factus fractos eē & abie-
 ctos & repudiatos putas. Vide tandem Laterensis quātum a te dissentiā: si me
 diussidius decē soli essent in ciuitate boni uiri: sapientes: iusti: graues: q̄ te in-
 dignum ædilitate iudicassent: grauius de te iudicatū putarem q̄ est hoc quod
 tu metuis: ne a populo iudicatū esse uideat. non. n. comitiis iudicat semp̄ po-
 pulus: sed mouetur plerūq; gratia: cedit p̄cibus: facit eos a qbus ē maxime am-
 bitus. deniq; si iudicat: non delectu aliquo aut sapientia ducit̄ ad iudicandum
 sed impetu nōnunq̄ & quadā temeritate. Non ē. n. cōsiliū in uulgo: non ra-
 tio: non discrīmen: nō diligētia. sempq; sapientes ea quæ populus fecisset fe-
 renda non semp̄ laudanda dixerunt: q̄a cum te ædile fieri oportuisse dicis/ po-
 puli culpam nō competitoris accusas. At fueris dignior q̄ Plancius: de quo ita
 tecū contendā paulopost: ut conserue dignitatem tuam: sed ut fueris dignior:
 nō cōpetitor a quo es uictus: sed populus a quo es p̄teritus in culpa est. In quo
 primum illud debes putare: comitiis p̄sertim ædilitiis studium esse populi nō
 iudicium: e blandita illa non enucleata esse suffragia. eos qui suffragiū ferant:
 quid deniq; ipsi debeant considerare s̄epius: q̄ quid cuiq; a Rep. uideatur de-
 beri. sin autē maius est iudiciū non tibi id rescindendū ē sed ferendū. male iu-
 dicauit populus: at iudicauit: non debuit: at potuit: non fero: at multi clarissi-
 mi & sapientissimi ciues tulerunt. est. n. conditio liberor̄ populoꝝ p̄cipueq; hu-
 ius principis populi & oīum gentium domini atq; uictoris posse suffragiis uel-
 dare uel detrahere quod uelit cuiq;: nostrum ē autem qui in hac tempestate po-
 puli iactemur ac fluctibus / ferre modice populi uolūtates; allicere alienas: re-

pti inimicis

PRO PLANCIO.

tinere partas: placare turbatas.honores si magni non possemus no seruire populo: sin eos expetimus: non defatigari supplicando. Venio iam ad ipsius populi partes: ut illius contra te oratione potius quam mea disputem. qui si tecum cōgrediatur: & si uia uoce loqui possit: hæc dicat. Ego tibi Laterensis Plancium non anteposui: sed cum essetis æque boni viri meum beneficium ad eum potius detuli: qui a me contenderat: quod ad eum qui mihi non nimis summis se sup̄plicarat. Respondebis credo te splendore & ueritate familiæ freum non ualde ambiendum putasse. At uero te ille ad sua instituta suorumq; maiorum exempla reuocabit: semper se dicet rogari uoluuisse: semp placuisse. M. Seium: quod ne equestrem quidem splendorem in colum a calamitate iudicii retinere potuisset homini nobilissimo innocentissimo eloquentissimo. M. Pisoni prætulisse. præposuisse se. Q. Catulo summa in familia nato sapientissimo & sanctissimo viro non dico. C. Serenum stultissimum hominem. fuit enim & animi satis magni & consilii: Sed Cn. Manilium non solum ignobilem: Verum sine uirtute: sine ingenio: uita etiam contempta ac sordida: Desiderarunt te inquit oculi mei cum tu essey cyrenis: me enim quod socios tua frui uirtute malebam. & quo plus intererat eo plus aberat a me: certe non uidebam: deinde sientem me uirtutis tuae deseruisti. coeperas enim petere Tr. Ple. temporibus iis: quae istam eloquentiam & uirtutem requirebant: qua petitionem cum reliquisses: si hoc iudicasti tanta in tempestate te gubernare non posse: de uirtute tua dubitavi: si nolle de uoluntate. sin quod magis intelligo temporibus te aliis reseruasti: ego quoque inquam & R. P. ad ea te tempora reuocauim: ad quae tu te ipse seruargas. Pete igitur eum magistratum in quo mihi magna utilitatib; esse possis: ædiles quicunq; erunt idem mihi quod ostenderas: aut si quod mea minus interest: id te magis forte delectat: reddam tibi istam ædilitatem etiam negligenter petenti: sed amplissimos honores ut pro dignitate tua consequare: condiscas censeo mihi paulo ante diligentius supplicare. Hæc populi oratio est: Mea uero Laterensis hæc: quare uictus sis non debere iudicem querere modo ne largitione sis uictus. Nam si quotienscumq; præteritus erit is qui non debuerit præteriri: totiens oportebit eum qui factus erit condemnari: Nihil iam est quod a populo supplicetur: nihil quod irreptio: nihil quod supplicatio magistratum: renunciatio suffragiorum expectetur: simul ut qui sint professi: video quid dicam. hic familia consulari est: ille prætoria: reliquos video esse ex equestri loco: sunt omnes sine macula: sunt æque boni viri atque integri. sed seruari necesse est gradum: cedat consulari generi prætorium: nec contendat cum prætoriis equester locus: sublata sunt studia: extinctæ suffragationes: nullæ contentiones: nulla libertas populi in mandatis magistratibus: nulla expectatio suffragiorum: nihil ut perfuncti euenerit prater opinionem accidet. Nulla erit posthac uarietas comitiorum, sin hoc saepe accidit: ut & factos aliquos & non factos esse miremur: si

Propria

Ab exemplis

Largitione memori illicet

Erga Sordidus

ORATIO.

campus atq; illæ undæ comitioꝝ ut mare profundum & imensum sic efferuer-
scunt quodam quasi aestu:ut ad alios accedat / ab aliis autē recedat:in tāto nos
impetu studiorꝝ & motu temeritatis modū aliquē & consiliū & rationē regra-
mus: Q uare noli me ad contentionem uestrū uocare Laterensis.&.n.si po-
pulo grata est tabella:quæ frontes aperit hominū:mentes tegit:datq; libertatē
ut qd' uelint faciant: promittant autē qd' rogentur: cur tu in iudicio exprimis
qd' non fit in campo: Hic q ille dignior p q graue est dictu: quo modo igitur
est æquum: sic credo qd' agitat: qd' satis est iudici.hic factus ē . cur iste potius
quā ego: uel nescio:uel non dico:uel deniq; qd' mihi grauislimum ē sic dice-
re:sed impune tñ deberem dicere/non recte.Nunc qd assequerer si illa extre-
ma defensione uterer:populū qd uoluisset fecisse: nō quod debuisse. Q uid
si populi quoq; factum defendo Laterensis: & doceo Cn. Plancū nō obrep-
fille ad honorē:sed eo uenisse cursu:q semp patuerit omnibꝫ hoc nostro eque
stri loco:possum ne eripere orationi tuæ contétiōne nostram:quæ tractari sine
contumelia nō pót: & te ad causam crimenq; deducere: si q eq̄tis R.o.filius ē
inferior esse debuit:oēs tecum eq̄tum R.o.filiī petiuerunt.nihil dico amplius.
hoc tñ miror cur tu huic potissimū irascare:q longissime a te absuit. eqdem si
quando ut fit iactor in turba non illum accuso:q est in summa sacra uia. cum
ego ad Fabiū fornicē impellor:sed eum q in me ipsum incurrit atq; incidit . tu
neq;.Q .Pedio fortī uiro succenses : neq; huic .A. Plocio ornatissimo homini
familiari meo:& ab eo q hos dimouit potius q ab his qui in te ipsum incubue-
runt te depulsum putas.sed tñ hæc prima est tibi cū Plancio generis uestrī fa-
milia&q; contétiō:qua abs te uincitur.cur enim non confitear quod necesse est:
sed non hic magis q ego a meis competitoribus & alias & etiam in consulatus
petitione uincebar. Sed uide ne hæc ipsa quæ despicias huic suffragata sint:sic
enim conferamus:est tuum nomen utraq; familia consularē:non dubitas igi-
tur quin omnes qui fauent nobilitati qui id putant esse pulcherrimum: qui
imaginibꝫ:qui nominibꝫ uestris ducuntur te ædilem fecerit? Evidem nō
dubito.sed si parum multi sunt:qui nobilitatem amant:num ista est nostra cul-
pa? & enim ad caput & ad fontem utriusq; generis ueniamus : tu es ex munici-
pio antiquissimo Tusculano:ex quo plurimæ familiæ sunt cōsulares:in q-
bus est etiam inuentitia:quot e reliq; municipiis omnibus non sunt:hic ē e p-
fectura atinati nō tam prisca non tam honorata:non tam suburbana q tu in-
teresse uis ad rationem petendi.Primum utrum magis fauere putas Atinates:
an Tusculanos suis? Alteri(scire enim hoc propter uicinitatē facile possum)
Cum huius honoratissimi atq; optimi uiri Cn. Saturnini patrem ædilem: tū
prætorem uiderunt:quod primus ille non modo in eam familiam: sed etiam
in præfecturam illam sellam curulem attulisset . mirandum in modum lata-
ti sunt.Alteros credo quia refertum est municipium consularibus(nā maliu-
los nō eē certe scio)nunq; itellexi uehemētius hospitū suorꝝ honore lātari:ha-

PRO PLANCIO.

bemus hoc nos . habent nostra municipia . Q uid ego de me : de fratre meo
loquar: quorū honoribus agri prope dicam ipsi monteſq; fauerunt? Nū quā-
do uides tusculanum aliquem de.M.Catone illo in omni uirtute principe:nū
de Tito Coruncano municipio suo: num de tot Fabiis gloriari? uerbum nemo
facit: At in quencūq; arpinatem incideris etiam si nolis: erit tñ ibi fortasse de
nobis aliquid:& de C.Mario audiendum . Primum igitur hic habuit studia
suorū ardentia: tu tanta quanta in hoībus iā saturatis honoribus eē potuerunt.
Deinde tui municipes sunt illi quidē splendidissimi hoīes: sed tñ pauci si qui-
dem cū atinatibus conferant: huius pfectura plena uiroꝝ fortissimorū : sic ut
nulla tota Italia frequentior dici possit: quā quidem nunc multitudinē uidetis
iudices in squallore & luctu supplicem uobis . Hi tot equites Ro. tot tribules
atinates. Nam plebem a iudicio dimisimus: quæ cuncta comitiis affuit. qd ro-
boris: quid dignitatis huius petitioni attulerūt? Non.n.Tribū Terētinam de
qua dicam alio loco: sed dignitatē : sed oculorū coniectū: sed solidam & robu-
stam & assiduam frequētiā p̄buerunt: iam municipia coniunctione etiā ui-
cinitatis uehementer mouent̄. Omnia quæ dico de Plancio dico expertus in
nobis: sumus.n.finitimi atinatibus: laudanda est uel etiam amanda uicinitas
retinens ueterem illum officii morem: non infuscata maliuolentia: non assue-
ta mendaciis non fucata: non fallax: nō erudita artificio simulationis uel sub-
urbano uel ēt urbano. Nemo arpinas non Plancio studuit: nemo foranus: ne
mo cassinas: nemo aqnas: totus ille celeberrimus Venafranus: Allifanus: to-
ta deniq; nostra illa aspera & montosa & fidelis & simplex & fautrix suorum
regio se huius honore ornari: se augeri dignitate arbitrabat̄. iisdemq; nunc ex
municipiis adſunt eq̄tes Ro.cū legationis testimonio: nec minore nunc sunt
ſollicitudine q̄ tum erant studio:&.n.est grauius spoliari fortunis: q̄ non auge-
ri dignitate. Ergo ut alia in te erant illiſtriora Laterensis: quæ tibi maiores tui
reliquerant: ſic te Plancius hoc non ſolū municipii: uerū etiā uicinitatis genere
uincebat: niſi forte te Lauicana: aut Gabina: aut Bouillana: aut Sabina uici-
nitas adiuuabat: qbus e municipiis uix iā q carnem latinis petant inueniunt̄.
Adiungā ſi uis: id qd tu ēt huic obesse putas: patrē publicanū: q ordo quanto
adiumento ſit in honore qs nescit? Flos.n.equitū Ro.ornamētū ciuitatis: fir-
mamētū Rep. Publicanorū ordine contineat̄. Q uis ē igīt̄ q neget ordinis eius
ſtudiū fuiffe in honore Planci ſingulare: neq; iniuria: uel q̄ erat pater is qui
est princeps iam diu publicanorum: uel q̄ is a ſociis unice diligebatur: uel qd
diligentissime rogapat: uel quia pro filio ſupplicabat: uel quia huius ipſius in
illū ordinē ſumma officia quæ ſtūræ: tribunatusq; cōtabat: uel q̄ illi in hoc or-
nando ordinē ſe ornare & cōſulere liberis ſuis arbitrabant̄. aliqd p̄terea timi-
de dico: ſed tñ dicendū ē. non.n.opibus: nō inuidiosa ḡra: nō potentia uix ferē-
da: ſed cōmemoratione beneficii: ſed misericordia: ſed p̄cibus aliquid attuli-
mus ēt nos. Appellaui populi: tribub̄ ſumisi me & ſupplicauit: ultro mehercu-

ORATIO.

Familiatio

les:sed mihi etiā offerentes se ultro pollicētes rogaui:ualuit causa rogandi nō gratia.Nec si uir amplissimus:cui nihil est qđ roganti cōcedi non iure possit: de aliquo ut dīcis nō impetravit: ego sum arrogans qđ me ualuisse dico :nā ut omittam illud qđ ego pro eo laborau:i:qualebat ipse p sese :rogatio ipsa semp est gratiōissima:quaē est officio necessitudinis coniuncta maxime : neqđ ego sic rogabam:ut petere uiderer:qa familiaris eset meus:qa uicinus:qa huius parente semp plurimū essem usus:sed ut quasi parenti & custodi meo:non potētia mea sed cā rogatiōis fuit gratiosa : nemo mea restitutiōe lātatus est : nemo iniuria doluit:cui non huius in me misericordia fuerit grata.&.n.si ante reditū meū.Cn.Plancio se uulgo uiri boni:cū hic tribunatū peteret ultro offerebant: cui nomen meū honori fuisset:ei meas p̄sentēs p̄ces non putas profuisse? An Minturnenses coloni qđ.C.Mariū ciuili errore atqđ impiis manibus eripuerunt:qđ tecto receperunt:qđ fessum inedia fluctibusqđ recrearūt:qđ uiaticū congeserunt:qđ nauigium dederūt:qđ eū linquentē terram eam quā seruauerat la chrymis uotisqđ oībus p̄secuti sunt:xt̄erna in laude uersant̄:Plancio qđ me uipulsum uel ratione cedentē receperit:iuuerit:custodierit .is & Senatū populoqđ R.o.ut haberent qđ reducerent:conseruarit :honorū hanc fidē misericordiam uirtutē fuisse miraris? Vitia mehercule res hæ.Cn.Plan.de quibus dixi tegere potuerūt:ne tu in ea uita de qua iā dicā tot & tanta adiumenta huic honorū fuisse mirere.Hic est.n.q adolescentulus cū.A.Torquato p̄fectus ī Afri cam sic ab illo grauissimo & sanctissimo atqđ omni laude & honore dignissimo uiro dilectus est:ut & contuberniū necessitudo: & adolescentulī modestissimi pudor postulabat.qđ si adesset:non minus ille declararet :qđ hic illius frater patruelis & sacer. T.Torquatus illi omni uirtute & laude par :qđ quidem cū illo maximis uinculis & propinquitatis & affinitatis coniunctus:sed ita magni amoris:ut illæ necessitudines causæ leues esse uideantur.Fuit in Creta po stea contubernalis Saturnini propinquui sui.miles huius.Q.Metelli:quibus cum fuerit probatissimus hodieqđ sit:omnibus esse se p̄batum debet sperare .In ea prouintia legatus fuit.C.sacerdos:qua uirtute:qua constātia uir : L.Fla cus :qui homo :qui ciuis :qualem hunc putent assiduitate testimonioqđ declarant.In Macedonia tribunus militum fuit:in eadem p̄uinctia postea quæstor.p̄imum Macedonia sic eum diligit :ut indicant hi principes ciuitatum suarum:qui cum missi sint ob aliam causam:ramen huius repentina periculo commoti huic assident:pro hoc laborant :huic si p̄st̄o fuerint gratius se ci uitatibus suis facturos putant:quam si legationem & mandata sua confecerit. L.uero Apuleius hūc tāti facit :ut more illū maior̄ qđ p̄scribit ī parentū loco qđstoribus p̄tores esse oportere:officiis beniuolentiaqđ suparit :tribunus plebis fuit nō fortasse tā uehemens qđ isti:quos tu iure laudas:sed certe talis quales si omnes fuissent semper / nunqđ desideratus uehemens eset tribunus. Omitto illa quæ si minus necessaria sunt at certe cum sunt prolata laudantur :ut ui-

Vita

PRO PLANCIO.

uat cum suis: Primum cum parente. Nam meo iudicio/pietas fundamētum ē
omniū uirtutum: quem ueret ut deū. neq; n. multo secus parens liberis: amat
uero ut sodalem: ut fratrē: ut æqualem. Q uid dicā: cū patruo: cū affinibus: cū
ppinquis: cū hoc. Cn. Saturnino ornatissimo uiro? cuius quantā honoris hu-
ius cupiditatem fuisse creditis? cum uideatis luctus societē? Q uid de me
dicam: q mihi in huius periculo reus eē uideo: qd de his tot uiris talibus: quos
uidetis ueste mutata. atq hæc sunt indicia solida iudices: & exp̄ssa hæc signa p-
bitatis: non fucata forensi specie: sed domesticis inusta notis ueritatis: facilis ē
illa occasio & blanditia popularis aspicit: nō attractat. procul apparet: nō
excudit: non in manus sumit. Omnibus igitur rebus ornatū hominem: qua
externis: qua domesticis nōnullis rebus inferiorē q te generis & nominis dico
superiorē aliis municipum: Vīcīno& societū studio: temporū meorū memo-
ria: patris uirtute: integritate: modestia ædilem factū eē miraris? Hunc tu ui-
tae splendorem maculis aspergis istis: lacis adulteria: quæ nemo nō modo no-
mine: sed ne suspicione quidem possit agnosceri? Maritū appellas: ut uerba
etiam fingas non solū crīmina: ductū esse ab eo in prouintiā aliquē dīcis libi-
dinis cā: qd non crīmen est: sed impunitum in maledīco ēt mendacium: raptā
esse mimulam qd dicit. Atīnæ factum a iuuene: ueterē quodam in sc̄enicos
iure maximeq; oppidano. O adolescentiam traductam eleganter: cui quidem
cum qd licuerit obīciat: tamen id falsum reperiatur: emissus aliquis e carce-
re: & quidē emissus: ut cognostis necessarii hominis optimiq; adolescentis ro-
gatu. Idem postea p̄mandatis requisitus. Atq hæc nec ulla alia sunt coniecta
maledicta in eius uitam: de cuius uos pudore religione integritate dubitetis.
Pater uero inquit etiam obesse filio debet. O uocem duram atq; indignā tua
probitate Laterensis. pater ut in iudicio capitū: pater ut in dimicatione fortu-
narum? pater ut apud tales uiros obesse filio debeat? qui si eslet turpissimus
sordidissimus tamen ipso nomine patrio ualeret apud clementes Iudices &
misericordes: ualeret inquā cōmuni sensu omnium: & dulcissima commen-
datione naturæ. sed cum sit. Cn. Plan. is eques Romanus ea primum uetu-
state equestris ordinis: ut pater: ut auus: ut maiores omnes eius. equites. Ro-
ma. fuerint: summum in præfectura florentissima gradum tenuerint & digni-
tatis & gratiæ: Deinde ut ipse in legionibus. P. Crassi Imperatoris inter orna-
tissimos homines equites Ro. summo splēdore fuerit: ut postea princeps in-
ter suos plurimarum rerum sanctissimus & iustissimus iudex maximarum
societatum auctor: plurimarum magister: si non modo in eo nihil unquā re-
prehensum: sed laudata sunt omnia: tamen is oberit honestissimo filio pater:
qui uel minus honestum & alienum tueri uel auctoritate sua uel gratia pos-
sit. Asperius inquit locutus est aliquid aliquando: immo fortasse liberius.
At idipsum inquit non est ferendum. ergo ii ferendi sunt qui queruntur li-
bertatē equitis Ro. se ferre non posse. Vbi nam ille mos? ubi illa æqtas iuris?

Pietati

Mutatio uerbs

Dicit obiecto

Lans pris

20 Nov 1710

ORATIO.

ex Lib. A. S.

ubi illa antiqua libertas: quæ malis oppressa ciuilibus extollere iam caput: & aliquando recreata se erigere debebat: equitū ego. R o. etiam in homines nobilissimos maledicta publicanorū. In. Q . Scæuolam uirum omnibus inge-
nio/iusticia/integritate p̄stantem aspere & ferociter & libere dicta cōmemorē:
consuli. P . Nasicæ præco grauius medio in foro cum ille edicto iusticio domū
descendens rogasset Grauium quid tristis esset: an q̄ auctiones essent: immo
uero inquit q̄ legiones. idem tribuno plebis potentissimo homini. M. Druso
sed multa in Repu. molienti/cum ille eū salutasset(ut fit)dixissetq; quid agis
Graui: respondit immo uero tu Druse qd agis? Ille Lucii Crassi; ille Marci An-
tonii uoluntatem asperioribus facetiis s̄ape perstrinxit impune. Nunc usq; eo
oppressa uestra arrogantia ciuitas: ut quæ fuit olim præconi in ridendo: nunc
equiti Ro. in plorando nō sit concessa libertas. Q uæ.n.unquā fuit. P . Plan-
co uox contumeliae potius q̄ doloris. quid ē autem unq̄ questus: nisi cum a so-
ciis & a se iniuriam propulsaret? qui cum Senatus impediretur: quo minus id
quod hostibus semper erat tributum/responsum equitibus Ro. redderet: om-
nibus illa iniuria dolori publicanis fuit: Sed eum ipsum dolorem hic tulit pau-
lo apertius: cum nimius ille sensus in aliis fortasse latuit: Hic q̄ cum cæteris
animo sentiebat id magis q̄ cæteri & uultu promptū habuit & lingua. Q uāq;
iudices: agnosco. n. ex me/ permulta in Plancum quæ ab eo nunq̄ dicta sunt
conferuntur. Ego quia dico aliquid aliquando non studio adductus sed con-
tentione dicendi aut lacestitus: & quia ut fit in multis: exit aliquando aliquid
si non perfacetum: attamen fortasse non rusticum: q̄ quisq; dixit me id dixi/
se dicunt. Ego autem si quid est qd mihi scitum esse uideatur & homine inge-
nuo dignum atq; docto: non aspernor. Stomachor uero cum alio& non me di-
gna in me conferunt. Nam q̄ primus sciuit legem de publicanis tum cum vir
amplissimus cōsul id illi ordini per populum dedit: qd per Senatum si licuis-
set dedisset: si in eo crimen est: quia suffragium tulit: quis non tulit publica-
nus? si quia primū sciuit: utrum id sortis esse uis: an eius qui illam legem fere-
bat? si sortis: nullum crimen est in casu: si consulis: splendor etiam Planci hūc
a summo uiro principem ordinis iudicatum . Sed aliquando ueniamus ad
causam in qua tu nomine legis Liciniæ quæ est de sodalitiis omnes ambitus
legis complexus es: neq; enim quicquā aliud in hac lege nisi edititios iudices
es secutus qd genus iudiciorum si est æquum ulla in re nisi hac tributaria: nō
intelligo Q uāobrem Senatus hoc uno in genere tribus edi uoluerit ab accu-
satore: neq; eandem editionem trāstulerit in cæteras causas: de ipso deniq; am-
bitu de rogatione fieri uoluerit iudicium alterorum . cunq; nullum genus
acerbitatis prætermitteret: hoc tamen unum prætereundum putarit: quid hu-
ius rei obscura causa est? an & agitata: cum ista in Senatu res agebatur & di-
sputata hesterno die copiosius a. Q . Hortensio : cui tum est Senatus assen-
sus: hoc igitur sensimus cuiuscunq; tribus largitor esset: & per consensionem

Liciniæ

PRO PLANCIO.

magistratum honeste:quæ sodalitas nominaret:quā quisq; tribum turpi largitione corrumperet: eum maxime iis oībus qui eius tribus essent esse notum. Ita putauit Senatus cum reo tribus ederent: ea quas ipse largitione deuinctas haberet eosdem fore testes & iudices. Acerbum oīo genus iudicij: sed tamen si uel sua uel ea quæ maxime esset cuiq; coniuncta tribus ederet uix recusandū. Tu autem Laterensis quas tribus edisti? Terentinam credo: fuit certe id æquū & certe expectatū est: & fuit dignū constantia tua: cuius tu tribus uenditorem & corruptorem & sequestrem Plancium fuisse clamitas: eam tribum pfecto seuerissimorum psertim hominum & grauissimoꝝ edere debuisti. at uolitinā libet.n. tibi nescio quid etiam: de illa tribu criminari. Hāc igitur ipsam cur nō edisti? quid Plancio cum Lemonia: cum Mentina: quid cū Crustumina? Nā Terentinam etiam quæ non iudicaret: sed quæ reiiceret esse uoluisti. dubitatis ergo iudices quin uos. Mar. Laterensis suo iudicio non ad sententiā legis: sed ad suam spem aliquam de ciuitate delegerit: dubitatis quin eas tribus in quibus magnas necessitudines habet Plancius cum ille non ediderit iudicarit officiis ab hoc obseruatas non largitione? Quid. n. pōt dicere? cur editio nō sūmam habeat acerbitatē remota ratiōe illa: quā in decernendo secuti sumus. Tu deligas ex oī populo aut amicos tuos: aut inimicos meos: aut deniq; eos quos inexorabiles: quos inhumanos: quos crudeles existimes. Tu me ignaro nec opinante inscio notes & tuos & tuorum necessarios uel iniquos uel meos uel etiam defensoꝝ meorum: eodemq; adiungas quos natura putas asperos: atq; omnibus iniquos. deinde effundas repente: ut ante confessum eoꝝ iudicū uideam q̄ potuerim/ qui essent futuri/ suspicari. apd' eosq; me ne quinq; quidē reiectis quod in proximo reo de consilii sententia constitutū est: cogas causam de fortunis oībus dicere. Non. n. si aut Plan. ita uixit: ut offenderet sciens neminem: aut tu ita errasti: ut eos ederes imprudens: Vt nos inuito te tñ ad iudices non ad carnifices ueniamus: Iccirco illa editio per se non acerba est. An uero nuper clarissimi ciues nomen editi iudicis non tulerunt. Cum ex. cxxv. iudicibus principibus equestris ordinis quinq;. & lxx. reus reiiceret. L. referret: omnianq; potius permiscuerunt q̄ ei legi conditioniq; parerent. Nos neq; ex delectis iudicibus sed ex oī populo: neq; editos ad reficiendum sed ab accusatore cōstitutos iudices ita feremus ut neminem reiiciamus? Neq; ego nunc legis iniquitatem queror: sed factum tuum a sententiā legis doceo dispare: & illud acerbum iudicium si quemadmodū Senatus censuit populusq; iussit: ita fecisses: ut huic & suam & ab hoc seruatas ederent non modo non quererer: sed hunc iudicibus editis qui testes iidem esse possent absolutum putarem. Neq; nunc multo secus existimo: cum enim has tribus edidisti & ignotis te iudicibus uti malle quā notis iudicauisti: Fugisti sententiam: legis æquitatem oēm reiecisti: in tenebris q̄ in luce uersari causam maluisti: Voltinia tribus ab hoc corrupta: Terentinā habuerat uenalem: qd diceret apud Voltinienses aut tri-

E

ORATIO.

bules suos iudices: immo uero tu quid dices? que iudicem ex illis aut tacitu testem haberet: aut non etiam excitares: & enim si reus tribus ederet: Voltiniā fortasse Plancius propter uicinitatem: aut necessitudinē: suam uero edidisset: & si quesitor edendūs fuisset: quem tandem potius q̄ hunc C. Alfium: quem habet: cui notissimus esse debet: uicinum tribulem grauissimum hominē iustissimumq̄ edidisset: cuius quidem æqtas & in ea uoluntas erga Cn. Plancii salutem quam ille sine ulla cupiditatis suspitione præ se fert: facile declarat nō fuisse fugiendum tribulem huic iudicem: cui quesitorē tribulem fuisse exoptā dum uideatis. Neq; ego nunc consilium reprehendo tuum: quod non eas tribus quibus hic maxime notus erat edideris: sed a te doceo consilium non seruatū Senatus. & enim quis te tum audiret illorum: aut quid dices? Sequestrē ne Plancium: respuerent aures/nemo agnosceret: repudiaretur: an gratiosum: illi libenter audirent: nos non timide confiteremur. Noli. n. putare Laterensis legibus istis quas Senatus de ambitu sancire uoluerit id esse actum: ut suffragatio: ut obseruantia: ut ḡra tolleret: semp fuerū boni viri: qui apud tribules suos gratiosi esse uellent. neq; uero tam durus in plebē noster ordo fuit: ut eam colli nostra modica liberalitate noluerit: neq; hoc liberis nostris interdicendum est: ne obseruent tribules suos: ne diligent. ne reficere necessariis suis suam tribum possint: ne par ab his munus in sua petitioē respectent. Hæc. n. plena sūt officiū: plena obseruantia: plena etiam antiquitatis. Isto in genere & suimus ipsi cum ambitiones nostra tempora postulabant: & clarissimos uiros eē uidimus: & hodie esse uidemus q̄ plurimos gratiosos. Decuriatio tribuliū: descriptio populi: suffragia largitione deuincta seueritatē Senatus & bonorū omnium uim ac dolorem excitauerunt. Hæc doce: hæc profer: huc incumbe Laterensis decuriasse Plancium: conscripsisse: sequestrem fuisse: pronunciassse: diuisisse: tum mirabor te his armis uti: quæ tibi lex dabat uoluisse. Tribulibus. n. iudicibus nō modo seueritatem illorū si ista uera sint: sed ne uultus quidem ferre possemus: hanc tu rationem cū fugeris: cumq; hos iudices habere nolueris: quoq; in eius delicto tum scientia certissima: tum dolor grauissimus esse debuerit: qd apud hos dices qui abs te taciti requirunt cur hoc sibi oneris imposueris: cur se potissimum delegeris. cur deniq; se diuinare malueris. q̄ eos qui scirent iudicare. Ego Plancium Laterensis & ipsum gratiosum eē dico: & habuisse in petitione multos cupidos sui gratiosos: quos tu si sodales uocas / officiosam amiciciā nomine inquinis criminoso. sin quia gratiosi sunt accusandos putas: noli mirari te id quod tua dignitas postularit repudiandis gratiosorū amiciciis nō eē assecutum: Iam ut ego doceo gratiosum esse tribubus Plancium: q̄ multis benigne fecerit: p multis spoponderit: in operas plurimos patris auctoritate & gratia miserit: q̄ deniq; omnibus officiis per se per patrem maiores suos totā Atinatē pfecturam comp̄henderit: sic tu doce sequestrem fuisse: largitum esse: conscripsisse tribules: decuriauisse. quod si nō potes, noli tollere ex ordine no-

PRO PLANCIO.

stro libertatem: noli maleficium putare esse gratiam: noli obseruantiam san-
 cire pæna. Itaq; hæsitatem te in hoc sodalitiorū tribuatio criminē ad cōmunē
 ambitus causam contulisti: In qua desinamus aliquādo si uidet uulgari & p-
 uagata declinatione contēdere. sic.n.tecum ago: quam tibi cōmodum ē unā
 tribū delige: tum doce id quod debes p quem sequestrē: quo diuisore corrū-
 pta sit: ego/si id facere non potueris: qd ut opinio mea fert ne incipies quidem:
 per quem tulerit docebo: est ne hæc uera contentio s' placet ne sic agi: non pos-
 sum magis pedem cōferre/ut aiunt/aut propius accedere: qd taces: qd dissimu-
 las: qd tergiuersaris: ēt atq; ēt insto atq; urgeo. Insector posco: atq; adeo fla-
 gito crimen. quācunq; tribum inquam delegeris: quā tulerit Plancius. tu ostē-
 dito si poteris uitium: ego qua ratione tulerit docebo: nec erit hæc alia rō Plan-
 cio atq; Laterensi: nam ut sī quas tribus tu tulisti suam sententiam ex te requi-
 ram: possis quo& studio tuleris explicare: sic ego contendō me tibi aduersario
 cuiuscunq; tribus rationem poposceris redditurum. Sed cur ego sic ago? qua-
 si non comitiis iam superioribus sit Plancius designatus ædilis: q comitia pri-
 mum habere cœpit consul cū omnibus in rebus summa auctoritate: tum earū
 ipsarū legum ambitus auctor: deinde habere cœpit subito pter opinionem om-
 nium: ut ne si cogitasset quidem quispiam largiri: daretur spaciū comparā-
 di: uocatæ tribus: latum suffragium: descriptæ: renunciatae: longe plurimū ua-
 luit Plancius: nulla largitionis nec fuit nec esse potuit suspicio. An iandē una
 centuria p̄rogatiua tantum habet auctoritatis: ut nemo eam prior unquam tu-
 lerit: qn renunciatus sit: aut his ipsis comitiis consul: aut certe in illum annum.
 ædile tu Planciū factum eē miraris: in quo non exigua pars populi: sed uniuersus
 populū uoluntatē suam declararit: cuius in honore nō unius tribus pars:
 sed comitia tota comitiis fuerint p̄rogatiua. quo quidē tempore si id Lateren-
 sis facere uoluisses: aut si grauitatis esse putasses tuae: qd multi nobiles saepe fe-
 cerunt: ut cum minus ualuissent suffragiis q̄ putassent: postea prolatis comi-
 tiis prosterneret se & P.R. fracto animo atq; humili supplicarent: non dubito
 qn omnis ad te conuersura se fuerit multitudo. Nunq;n. nobilitas integrā præ-
 fertim atq; innocens. Po.R.o. supplex repudiata fuit. Sed si tibi grauitas tua &
 magnitudo animi pluris fuit sicut eē debuit q̄ ædilitas: noli cum habeas id qd
 malueris desiderare id quod minoris putaris. Evidem primum ut honore di-
 gnus essem maxime semper laborauī: secūdo ut existimarer: tertium mihi fuit
 illud quod plerisq; primum est / ip̄e honos: qui iis deniq; debet esse iucundus: co
 quorū dignitati Po.R.o. testimonium nō beneficiū ambitioni dedit. Quæ-
 ris etiam Laterensis quid imaginib⁹ tuis: quid ornatissimo atq; optimo uiro
 patri tuo respondeas mortuo? Noli ista meditarit: atq; illud caue potius ne tua
 ista querela dolorq; nimius ab illis sapientissimis uiris reprehenda. Vedit.n.
 pater tuus Appium Claudium nobilissimum hominem uiuo patre suo potē-
 tissimo & clarissimo ciue. C. Claudio ædilem non esse factum: & eundem sine

E ii

Exempli

repulsa factum esse consulem: Vidi hominem maxime sibi coniunctum egre-
 gium uirum. L. Volcatium. Vidi. M. Pisonem in ista ædilitate offensiūcula
 accepta summos a Po. R.o. esse honores adeptos. Auus uero tuus & P. Nasicae
 tibi ædilitia p̄dicaret repulsam: quo ciue neminem statuo ego in hac Rep. for-
 tiorem: & C. Marii qui duabus ædilitatis acceptis repulsis lepties consul est fa-
 etus: & L. Cæsar. Cn. Octauii. M. Tullii: quos omnes scimus ædilitate p̄te-
 ritos cōsules esse factos. Sed qd ego ædilitias repulsa colligo: quæ sape eius-
 modi habitæ sunt: ut iis qui p̄teriti essent: benigne a populo factum uideretur.
 Tribunus militum. L. Philippus summa nobilitate & eloquētia. quæstor. Q.
 Cælius clarissimus atq; fortissimus adolescens. tribunus plebis Rutilius Rufus.
 C. Fimbria. C. Cassius. Cn. Orestes facti non sunt: quos tñ omnes consu-
 les factos scimus esse. Q uæ tibi ultro pater & maiores tui non consolandi tui
 gratia dicerent. neq; uero quo te liberent aliqua culpa quam tu uereris ne a te
 suscepta uideas: sed ut te ad cursum istū tenendū: quem a prima ætate suscep-
 si cohorten'. Nihil est. n. mihi crede Laterensis de te detractū. detractum di-
 co si mehercule uere quod accidit interptari uelis: est aliquid ēt de uirtute signi-
 ficatum tua. Noli. n. existimare non magnū quendā motum fuisse illius peti-
 tionis tuæ de qua ne aliquid iurares destitisti. denunciasti homo adolescēs qd
 de summa Repu. sentires: fortius tu quidē q̄ nōnulli defuncti honoribus: sed
 apertius quā uel ambitiōis uel ætatis tuæ ratio postulabat. Q uā obrem in dis-
 sentiente populo noli putare nullos fuisse: quoq; animos tuus ille fortis animus
 offenderet qui te incautum fortasse nunc tuo loco dimouere potuerūt: prouidē-
 tem ante & p̄cauentem nunq̄ certe mouebunt. An te illa arguitenta duxerūt.
 dubitatis inquit qn coitio facta sit cum tribus plerasq; cū Plotio tulerit Plan-
 cius: an una fieri potuerunt. si una tribus non tulissent: an nonnullas punctis
 pene totidem: quippe cum iam factis prope superioribus comitiis: declaratiq;
 uenissent: q̄q ne id qdem suspicionem coitionis habuerit. Neq; n. unq̄ maio-
 res nostri sortitionem constituisserint ædilitia: nisi uiderent accidere posse: ut co-
 petitores pares suffragiis essent: & ais prioribus comitiis Anensem a Plotio:
 Terentinā a Plancio tibi esse concessam. nūc ab utroq; eas auulsas ne in angu-
 stum uenirent: q̄ conuenit nondum cognita populi uoluntate: hos quos iam
 tum coniuctos fuisse dicis iacturam suar̄ tribuum: quo uos iuuarent fecisse.
 eosdem cum iā essent experti quid ualerent restrictos & tenaces fuisse. & n. ue-
 rebant credo angustias: quasi res in cōtentione aut in discriminē aliquod pos-
 sit uenire: sed tamen tu an Plotium uirum ornatissimum in idem crimen uo-
 candum iudicas eum a te arripuisse a quo non sis rogatus? Nam qd' questus
 es plures te testes habere de Voltiniā: quā quot in ea tribu puncta tuleris: iudi-
 cas aut eos testes te adducere qui quia nummos acceperint te præterierint: aut
 te ne gratuita quidem eorum suffragia tulisse. Illud uero crimen de nummis
 quos in cīrco flaminio deprehensos esse dixisti: caluit te recenti: nunc in causa

PRO PLANCIO.

refrinxit. neq; n. qui illi nummi fuerint: nec quæ tribus: nec qui diuisor ostēderas: atq; is qdem eductus ad consules: qui tum in crimen uocabat: se inique a tuis iactari grauiter querebat. Qui si erat diuisor p̄sertim eius quem tu habebas reum: cur abs te reus non est factus? cur non eius damnatione aliquid ad hoc iudicium p̄iudicii cōparasti? Sed neq; tu habes hæc: neq; eis confidis. alia te ratio: alia cogitatio ad spem huius opprimendi excitauit. Magnæ sunt in te opes: late patet gratia: multi amici: multi cupidi tui: multi fautores laudis tuæ: multi huic inuident: multis etiam pater optimus uir nimium retinēs equestris iuris & libertatis uidet. multi et cōmunes inimici regi oīum: q̄ ita semp testinū de ambitu dicunt: quasi aut moueant animos suis testimonii: aut gratū Po.Ro. sit: ut ab eo facilius ob eam causam dignitatē quam uolū consequatur. Quibus cum me iudices pugnantem meo more pristino no nō uidebitis: nō quo mihi fas sit quicq; effugere: qd̄ salus Plancii postulet. Sed q̄a neq; necesse est me id persequi uoce: qd̄ uos mente uideatis: & qd̄ ita de me meriti sunt illi: quos ego testes uideo paratos: ut eorū reprehensionē uos uestra prudentiæ assumere: meæ modestiæ remittere debeat. Illud unum uos magnope oro atq; obsecro iudices cū huius quem defendo: tum cōmuniſ periculi causa: ne fictis auditionibus: ne disseminato dispersoq; sermoni fortunas innocētium subiiciendas putetis: multi amici accusatoris: nō nulli etiam nostri iniqui: multi cōmunes obtrectatores ac omnium inuidi multa finixerunt. Nihil est autem tam uolucre q̄ maledictū: nihil facilius emittitur: nihil citius excipitur: latius dissipatur. Neq; ego si fontem maledicti reperietis: ut negligatis: aut dissimuleatis: unquā postulabo. Sed si qd̄ sine capite manabit: aut quid erit eiusmodi: ut non extet auctor qui audierit: aut ita negligens uobis esse uidebitur: ut unde audierit oblitus sit: aut ita leuem habebit auctorem: ut memoria dignum nō putarit: huius illa uox uulgaris: auditu ne quid reo innocentio noceat oramus. Sed uenio iam ad Lucium Cassium ad familiarem meum cuius ex oratione ne illū quidem inuentum tecum expostulauī: quem ille omni & uirtute & humanitate ornatus adolescens primū de plebe ædilem curulem factum esse dixit: i quo Cassi si illa tibi respondeam: nescisse id Po.Ro. neq; fuisse qui id nobis narraret p̄sertim mortuo Longino: nō ut opinor admirere: cum ego ipse non abhorrens a studio antiquitatis: me hic id ex te primum audisse cōfitear: & quoniam tua fuit perelegans ac persubtilis oratio: digna eq̄tis R.o. cōtra quem agerbas uel studio uel pudore: quoniamq; sic ab his auditus es: ut magnus honos & ingenio & humanitati tuæ tribueretur: respōdebo ad ea quæ dixisti: quæ pleraq; de ipso fine fuerunt: in quibus ipsi aculei si quos habuisti in me reprehendo: tamen mihi non ingratí acciderunt. Quā s̄isti utrum mihi putarem eq̄tis R.o. filio faciliorem fuisse ad adipiscēdos honores viam: an futuram esse filio meo: quia esset familia consulari. Ego uero q̄q; oīa illi malo q̄q; mihi: tamen illi honorum aditus nunq; faciliores optauī q̄ mihi fuerūt: quin etiam ne forte ille si

ORATIO.

bi me potius peperisse iam honores q̄iter demonstrasse adipiscendoḡ putet: Hæc illi soleo p̄cipere:q̄q ad p̄cepta ætas non ē gnati:quæ ille a Ioue ortus suis p̄cipit filiis. Vigilandum ē semper:multæ insidiae sunt bonis nostris: cæteraq; nōne id quod multi uideant:quæ scripsit grauis & ingeniosus poeta: scripsit nō ut illos regios pueros:qui iam nusquam erant:sed ut nos & nostros liberos ad laborem & laudem excitaret. Quæreris quid potuerit amplius assequi Plancius si.Cn.Scipionis fuisse filius: magis ædilis fieri non potuisset.sed hoc præstare:q; ei minus inuidetur:& enim honorum gradus summis hominibus & infimis sunt pares:gloriæ disparef. Quis nostrum se dicit.M.Curio: quis.Cn.Fabritio: quis.P.Duellio parem: quis Attilio Calatino: quis.Cn. & P.Scipionibus: quis Africano: Marcello: Maximo: Eosdem sumus honorum gradus quos illi assecuti. Est enim in uirtute multis ascensus. ut is gloria maxime excellat: qui uirtute plurimum præster. honorum populi finis est consulatus: quem magistratum iam octingenti fere consecuti sunt. horum si diligenter quæras: uix decimam partē reperies gloria digna. Sed nemo unquam sic egit ut tu.cur iste sit consul: quid potuit amplius si.L.Bru-tus esset:qui ciuitatem dominatu regio liberauit: honore nihil amplius:laude multum:Sic igitur Plancius nihilominus quæstor est factus:& tribunus plebis & ædilis q̄ si esset summo loco natus.Sed hæc pari loco orti sunt innumerabiles alii consecuti.profers triumphos.T.&.C.Marii:& quæreris quid simile in Plancio:quasi uero isti quos memoras propterea magis laude fuerint digni q̄ triumpharunt:& non quia cōmissi sunt his magistratus:in quibus re bene gesta triumpharent.Rogas quæ castra uiderit:qui miles in Creta hoc Imperatore: & tribunus in Macedonia militum fuerit:& quæstor tantū ex re militari detra-xerit tēporis:q̄ tu in me custodiendum transferre maluerit.Q uæreris num disertus: īmo id qd secundū est:ne sibi quidem uidef. Num iurisconsultus: quasi quis q̄ sit qui sibi hunc/falsum de iure respondisse dicat. Omnes.n.istius modi artes in his reprehendūtur:qui cum professi fuerint: satisfacere nō possunt: non in iis qui absuisse ab istis studiis confitenē. Virtus: probitas: integritas in candidato:non linguæ uolubilitas:non ars:non scientia requiri solet. Ut nos ī mancipiis parandis quāuis frugi hominem si pro fabro aut pro textore emimus: ferre moleste solemus:si eas artes quas in emēdo secuti sumus forte ne-sciuerit.sin emimus quem uillicū imponeremus:quem pecori p̄siceremus:nihil ī eo nīsi frugalitatem:laborem:uigilantiam esse curamus:Sic Po.Ro.de-ligit magistratus:quasi Reip.uillicos:In quibus:si qua p̄terea est ars: facile pa-titur.sin minus:uirtute eorū & innocentia contentus est.Q uotus.n.quis q̄ di-sertus:quotus q̄sq; iuris peritus est:ut eos numeres q̄ nolūt esse. q̄ si p̄terea ho-nore dignus nemo ē:quidnam tot optimis & ornatissimis ciuib; est futurū? Iubes Plancium de uitiis Laterensis dicere: nihil potest: nisi eum nimis in se iracundum putabis fuisse:Idem effers Laterensem laudib;:facile patior id te

Lue m. nūg/rath
regnat.

finis

Lues late:

PRO PLANCIO.

agere multis uerbis: quod ad iudicium nō pertineat; & id te accusantē tam diu dicere: qđ ego defensor sine periculo possum confiteri. atqui non modo confiteor summa in Laterense ornamenta esse: sed te etiam reprehendo qđ ea non enumeres: alia quædam inania & leuia conqueriras. Preneste fecisse ludos: qđ: alii quæstores non ne fecerunt? Cyrenis liberalem in publicanos: iustum in socios fuisse: quis negat? Sed ita multa Romæ gerunt: ut uix ea quæ fiunt in prouintiis audiantur. Non uereor ne mihi aliquid iudices uidear arrogasse: si de quæstura mea dixerim. quāuis. n. illa floruerit: tamē eum me postea fuisse: mehercule in maximis arbitror: ut non ita mihi multum sit ex quæsturæ laude repetendum: sed tñ non uereor ne quis audeat dicere ullius in Sicilia quæsturam aut gratiorem aut clariorem fuisse. Vere mehercule hoc dicam: Iustum existimabam nihil hoīes aliud Romæ: nisi de quæstura mea loq. Frumeti in summa caritate maximū numerū miseram: negotiatoribꝫ comis: mercatoribꝫ iustus: municipibus liberalis: sociis abstinentis omnibꝫ eram uisus in omni officio diligenterissimus. Ex cogitati quidam erant a sicutis honores inauditi. Itaq; hac spe decedebam: ut mihi Po. Ro. ultro omnia delaturū putarem. At ego cū caluibus his itineris faciendi causa decedēs et prouintia puteolos forte uenissim: cū plurimi & lautissimi solent esse in his locis: concidi pene iudices: cum ex me qđam quæsissem quo die Roma exissem: & nunq; in ea esset noui. Cui cum respondissem mea et prouintia decedere: etiā mehercules inquit ut opinor ex Africa: huic ego iam stomachas fastidiose: imo et Sicilia inquam. Tum quidā quā si qui omnia sciret: quid tu? nescis inquit hunc syracusis quæstorem fuisse: qđ multa? destiti stomachari: & me unum ex iis feci: qui ad aquas uenissent. Sed ea res iudices haud scio an plus mihi pfuerit qđ si mihi tum essent oēs congratulati. Nā postea qđ sensi. Po. Ro. aures hebetiores: oculos acres atq; acutos habere: destiti quid de me audituri essent homines cogitare: feci ut postea quotidie præsentem me uiderent. habitavi in oculis: pressi eorum neminem: a congresu meo: neq; ianitor meus neq; somnus absterruit. Et quid dicam de occupatis meis temporibus: cui fuit negocium quidem nunq; ociosum? Nam quas tu cōmemoras cassi legere te solere orationes cū ociosus sis: has ego scripsi rudis & ferus: ne omnino unquā essem ociosus. Et. n. Marci Catonis illud qđ in principio scripsit originū suarū semp magnificum & p̄clarum putauit: clarorū uiros atq; magnorum nō minus ocii qđ negocii rationem extare oportere: Ita si quā habeo laudem: quæ quāta sit nescio; parta Romæ ē: quæ sita in foro. meaq; priuata consilia publici quoq; casus comprobauerunt: ut etiam summa Reipub. mihi domi fuerit gerenda: & urbs in urbe seruāda. Eadem igitur Cassi uia munita Laterensi est. Idem uirtutis cursus ad gloriam: hoc facilior fortasse: qđ ego huc a me ortus & per me nixus ascendi: istius egregia uirtus adiuuabitur comiūdatione maiorum. Sed ut redeam ad Plancium: nunquam ex urbe absfuit: nisi sorte: lege: necessitate: non ualuit rebus iisdem quibus fortasse nonnulli: at

Eome siem Gloria patr

Quætor Ci

✓

ORATIO.

ualuit assiduitate: at ualuit seruandis amicis: ualuit liberalitate: fuit in oculis:
 petiuit: est usus ratioe: qua minima inuidia noui homines plurimi eosdem ho-
 nores consueti sunt. Nam quod ait Cassi non plus me Plancio debere quod bo-
 nis omnibus: & his & que mea salus cara fuerit: ego me debere bonis omnibus
 fateor: sed etiam iij quibus ego debo boni uiri & ciues comitiis ad litiis aliqd
 se meo nomine debere Plancio dicebant. Verum fac me multis debere & i his
 Plancio: utrum igitur me conturbare oportet: an ceteris cum cuiusque dies uene-
 rit: hoc nomen debitoris quo urget nunc competitor dissoluere: quod dissimilis est
pecuniae debitio & gratiae. Nam qui pecuniam dissoluit: statim non habet id quod
 reddidit. quod autem debet aes retinet alienum, gratiam aut & qui refert habet. & qui
 habet: in eo ipso quod habet refert. Neque nunc ego Plancio desinam debere: si hoc
 soluero: nec minus ei redderem uoluntate ipsa: si hoc molestiae non accidisset.
 Quæreris a me Cassi quod pro fratre meo qui mihi est carissimus: quid pro meis li-
 beris quibus nihil potest mihi esse iucundius: amplius quod pro Plancio facio: face-
 re possum: nec uides istorum ipsorum caritate ad huius salutem defendendam
 maxime stimulari me atque excitari. Nam neque illis huius salute a quo mea sci-
 unt esse defensam quicquid est optatius: & ego ipse nunquam illos aspicio: quoniam per huc
 me his conseruatum esse meminerim: huius meritum in me recordor. Opimi-
 um damnatum esse commemoras seruatorem ipsum Reip. Calidium adiugis:
 cuius lege. Q. Metellus in ciuitatem sit restitutus. reprehendis meas pro Plan-
 cio preces: quod nec Opilius suo nomine liberatus sit: nec. Q. Metelli Calidi-
 us. de Calidio tantum tibi respondeo: quod ipse uidi. Q. Metellum Pium co-
 sulen prætoriis comitiis petente Q. Calidio. Populo Romano supplicasse:
 cum quidem non dubitaret & consul & homo nobilissimus patronum illum esse
 suum & familiæ suæ nobilissimæ dicere. quo loco quæro ex te num id in iu-
 dicio Calidii putas: quod ego in Plancio facio: aut Metellum Pium si Romæ esse
 potuisse: aut patrem eius si uixisset non fuisse facturum. Nam Opilius quidem
 calamitas utinam ex hoium memoria posset euelli. uulnus illud Reip. dede-
 cus huius imperii: turpitude Po. Ro. non iudicium putandum est. quia non illi iu-
 dices si iudices & non parricidae patriæ nominandi sunt: grauiorem potuerunt
Reip. infligere securim: qua cum illum ex ciuitate eiecerunt: quod pro finitimo: co-
 sul domestico bello Remp. liberarat. At non nimis ego magnum beneficium Pla-
 cio. & ut ait id uerbis exaggeo. quasi uero me tuo arbitratu & non meo gratu
 esse oporteat: quod istius tantum meritum inquit: an quia te non iugulauit: imo
 uero quia iugulari passus non est. quo quidem tu loco Cassi et purgasti inimi-
 cos meos: meaque uitæ nullas ab illis insidias fuisse dixisti. posuit hoc idem La-
 terensis. quaoibrem de isto paulopost plura dicam: de te tantum requiro: utrum
 putas odium mediocre in me inimicorum fuisse: quod fuit illogique tantum requiro:
 Vtrum putes odium unquam barbarorum tam imane ac tam crudele in hostem: An fuisse in
 his aliquem aut famæ metum aut poenam: quoque uidisti toto illo anno ferrum

*Dina**Exempla**Opilius*

PRO PLANCIO.

in foro? flamمام in delubris? uim in tota urbe uersari? nisi existimas eos i
circo uitæ meæ pepcisse:qd' de reditu meo non timerent.& quenq; putas fuisse
tam excordem:q uiuis his stante urbe & curia reditus me si uiuerem:non pu
taret? Q uāobrem non debes is homo & is ciuis p̄dicare uitam meam: quæ fi
delitate amicorū conseruata sit:inimicorū molestia non esse appetitam | Respō
debo tibi nunc Laterensis minus fortasse uehementer:q abs te sum prouoca
tus.sed profecto nec considerate minus: nec minus amice . Nā primum illud
fuit asperius:me quæ de Plancio dicerem:mentiri:& temporis causa fingere.f.
homo sapiens excogitaui quāobrem uiderer maximis beneficii vinculis obstri
ctus.cum liber essem & solutus.Q uid.n.mih ad defendendum Planciū pa
rum multæ:parum iustæ necessitudines erant familiaritatis: uicinitatis : patris
amiciciæ? Q uæ si non essent:uereor credo ne turpiter facerē:si hoc splendore
& hac dignitate hominem defenderem.fingenda fuit mihi iudices cā peracu
ta:ut ei quem mihi debere oporteret:ego me omnia debere dicerem. At id etiā
gregarii milites faciunt inuiti:ut coronam dent ciuicam: & se ab aliquo serua
tos esse fateant:non quo turpe sit protectum in acie hostium manibus eripit
Nam id accidere nisi forti uiro & pugnanti cominus non pōt: sed onus bene
ficii reformidant:q permagnum est alieno debere idem quod parenti. Ego cū
cæteri uera beneficia etiam minora dissimulent:ne obligati esse uideantur : eo
me beneficio obstrictum esse ementior : cui ne referri quidem gratia posse ui
deatur.An hoc tu Laterensis ignoras? qui cū mihi essem amicissimus : cum uel
periculū uitæ tuæ mecum sociare uoluisses:cū me in illo tristi & acerbo luctu atq;
discessu non lachrymis solū tuis:sed animo:corpore:copiis psecutus essem : cū
meos liberos & uxorem me absente tuis opibus auxilioq; defendisses: sic me
cum semp egisti te mihi remittere atq; concedere:ut omne studium meū ī Cn.
Plancii honore cōsumerē:q eius in me meritū tibi etiā gratū esse dicebas. Ni
hil autē me noui:nihil temporis cā dicere:nonne etiam illa testis est oratio:q ē
a me prima habita in Senatu? in qua cū p̄ paucis nominatim egissem gr̄as : q
oēs enumerari nullo modo possent:scelus aut̄ effet quenq; p̄teriri: statuissemp
eos solū noīare:q causæ nostræ duces. & quasi signiferi fuissent:in his Plancio
gratias egī: Reciteturq; oratio : quæ pp̄ter eius magnitudinem dicta de scri
pto est:in qua ego homo astutus ei debeam:cui nihil magnopere deberem : &
huius tanti officii seruitutem astringam testimonio sempiterno . Nolo cætera
quæ a me mandata sunt litteris recitare : prætermitto ne aut proferre uidear ad
tempus : aut eo uti genere litterarum : quod meis studiis aptius q̄ consuetu
dini iudiciorum esse uideatur. Atq; etiam clamitas Laterensis:quousq; ista di
cis? nihil in Ciprio profecisti :absolutæ sunt iam preces tuæ : de Ciprio mi
hi uidetur obiicies : quem ego de me benemeritum : quia te teste cognō
ueram : te eodem auctore defendi : & ei dices quousq; quem negas : quod
pro Ciprio contenderim impetrare potuisse? | Nam istius uerbi quousq;
Enīt nūc Laterensi
gnōsſ

ORATIO.

hæc poterat esse inuidia: datus est tibi ille: condonatus ille: nō facis finem: ferre non possumus. Ei quidem qui p uno laborarit: & ipsum id non obtinuerit: dici quousq; irridentis magis est q̄ reprehendētis: nisi forte ego unus ita me ges-
si in iudiciis: ita & cum his & inter hos uixi: is in causis patronus: Is in Rep. ci-
uis & sum & semper fui: solus ut a te constituar: qui nihil a iudicibus debeam
unquā impetraſ. & mihi lachrymulam Cipriani iudicii obiectas. sic. n. dixisti.
Vidi ego tuam lachrymulā: uide q̄ me uerbi tui peniteat. non modo lachry-
mulam sed multas lachrymas & fletum cum singultu uidere potuisti. An ego
qui meoꝝ lachrymis me absente cōmotus similitates quas meū habebat de-
posuisseſ: meꝝq; salutis & non modo nō oppugnator ut inimici mei putarent:
sed etiam defensor fuisseſ: huius in periculo non dolorem meū significarē: tu
aut̄ Laterensis qui tum lachrymas meas gratas esse dicebas: nūc easdē uis in-
uidentias uideri: Negas tribunatum Plancii quicq̄ attulisse adiumenti digni-
tati meæ: atq; hoc loco qđ uerissime facere potes. L.Racili fortissimi & constā-
tissimi uiri diuina in me merita cōmemoras: cui quidem ego sicut in Plancio
nunquam dissimulaui me plurimū debere. sempq; præ me feram. nullas. n. si-
bi ille neq; contentiōes neq; inimicicias: neq; uitæ dimicatiōes: neq; pro Rep.
neq; p me defugiēdas putauit. Atq; utinā q̄ ego sum in illū gratus: tam licuiſ-
set per hominum uim & iniuriam Po.Ro.ei gratiam referri. sed si non eadem
contendit in tribunatu Plancius: existimare debes non huic uoluntatē defuiſ-
se: sed me cū iam Plancio deberē Marci Racili benefiis fuisse contentū. An
uero putas iudices iccirco minus mea causa facturos: q̄ me esse gratum crimi-
naris: An cū Po.Ro.illo.S.C.qđ in monumento Marii factum est: quo mea
salus omnibꝫ est gentibꝫ cōmendata: uni.C.Plancio gratias egerit: Vnus. n.
fuit de magistratibus aut pro magistratibus defensor salutis meæ: cui Senatus
pro me gratias agendas putauit: ei ego a me referendam gratiam non putem⁹
Atq; eum uidens: quo me tandem animo in te putes eē Laterensis: Vllum eē
tantum periculū: tantum laborem: tantam contentionē: quā ego non modo p
salute tua: sed etiā pro dignitate defugerem⁹ Q uo quidem magis etiam sum
non dicam miser: natura quidem abhorret a uirtute uerbi: sed certe exercitus:
non quia multis debeo (leue. n. onus beneficii gratia) sed quia sāpe concurrīt
propter aliquorꝫ de me meritorꝫ inter ipsos contētiones: ut eodem tpe in om-
nes uerear ne uix possim gratus uideri: sed ego hoc meis ponderibus examina-
bo non solum quid cuiq; debeam: sed etiam quid cuiusq; intersit: & quid
a me cuiusq; tempus poscat. Agitur studium tuum: uel etiam si uis existima-
tio laus ædilitatis: at. C. Plancii salus: patria: fortunæ. Saluum tu me esse cu-
pisti. hic fecit ut etiam esse possem. distineor tamen & diuellor dolore: & in
causa dispari offendit te a me doleo. sed mediussidius multo citius meam sa-
lutem pro te obiecero/q̄. Cn. Plancii salutem tradidero contentioni tuæ. Et
enim iudices cum omnibus uirtutibus me affectum esse cupio: tum nihil

PRO PLANCIO.

est quod malim q̄ me & gratum esse & uideri. Hæc est. n. una uirtus non solū
maxima: sed etiam mater uirtutum omniū reliquarum. Quid est pietas nisi
uoluntas grata in parentes? qui sunt boni ciues? qui belli qui domi de patria
benemerentes: nisi qui patriæ beneficia meminerūt? Qui sancti: qui religio/
num colentes. nisi q̄ meritam diis immortalibus gratiam iustis honoribus & me
mori mente persoluūt? Quæ potest esse iucunditas uitæ sublatis amiciciis? q̄
porro amicicia potest esse inter ingratos? Quis est nostrū liberaliter educatus:
cui non educatores: cui non magistri sui atq; doctores: cui nō locus ille mutus:
ubi ipse alitus atq; doctus est cum grata recordatione in mente uersetur? cuius
opes tantæ esse possunt: aut unquam fuerūt: quæ sine multoq; amicorū officiis
stare possint? Quæ certe sublata memoria & gratia nulla extare possunt. Eq/
dem nil tam propriū hominī existimo q̄ non modo bñficio sed etiam beni/
uolentiæ significatione alligari. Nihil porro: tam inhumanum: tam immane:
tam ferum/q̄ cōmittere ut beneficio non dicam indignus: sed uictus esse ui/
deare. Quæ cū ita sint: iam succumbam Laterensis isti tuo ori nimio. in eo: in
quo nihil potest esse nimium (quoniam ita tu uis) nimium me gratum esse cō
cedam: petamq; a uobis iudices ut eū beneficio complectamini: quē qui rep/
hendit in eo reprehendit quod præter modum gratum esse dicat. Neq; enim ad
negligendam meam gratiam debet ualere quod dixit idem uos nec nocentes
nec litigiosos esse: quo minus me apud uos ualere oporteret: quasi uero in ami
cicia mea non hæc præsidia si qua forte sunt in me: parata semper amicis esse
maluerim: q̄ necessaria. Etenim ego de me tantum audeo dicere amiciciā meā
uoluptati pluribus quam præsidio fuisse: meq; uehementer uitæ meæ pœnire
ret: si in mea familiaritate locus eēt nemini nisi litigioso aut nocenti. Sed hoc
nescio quo modo frequenter in me congesisti: saneq; in eo creber fuisti: te ic/
circo in locos causam coniicere noluisse: ne ego mea consuetudine aliquid de
Thensis misericordiæ causa dicerē: quod in aliis ædilib; ante fecissem: nō ni
hil egisti hoc loco: nam mihi eripuisti ornamētum orationis meæ. deridebor si
mētionē thēsarum fecero: cū tu id prædixeris. sine thēsis aut qd potero dicere?
Hic ét addidisti me iccirco mea lege ex isto ambitu traxisse: ut miserabiliores
epilogos possem dicere. Nū uobis uideor cū aliquo declamatore non cā labo/
ris & fori disputare? Rhodi. n. inqt non fui: me uult fuisse. sed fui inqt: putabā
in Vaceis dicturū: bis in Bithynia: si locus habet reprehēsiōis ansam aliquam:
nescio cur seueriorē Niceā putas q̄ Rhodū: si spectāda cā ē & tu i Bithynia sū
ma cū dignitate fuisti: & ego Rhodi nō minoř. Nā qd in eo me reprehēdisti qd
nimū multos defendeſim: utinā & tu q potes: & cæteri q defugiūt: uellēt me
labore hoc leuare. sed fit uestra diligētia q̄ in causis ponderādis oēs fere repu
diatis: ut ad nos pleræq; confluant: qui miseris & laborantibus nihil negare
possimus. Admonuisti ét q̄ in Creta fuisses: dictum aliquod in petitione tua
dici potuisse: me id pdidisse. Vter igitur nostrum é cupidior dicti? ego ne qui

ORATIO.

quod dixi potuit non dixerim : an tu qui etiam ipse in te dixeris ? tu aiebas de
tuis rebus gestis nullas litteras misisse ; qd mihi meæ quas ad aliquem misissim
obfuissent ; quas ego mihi obfuisse nō intelligo ; Reip. uideo prodesse potuisse.
Sed sunt hæc leuiora : illa uero grauiora atq; magna qd meum discessum quæ
sæpe defleras : nūc quasi reprehendere & subaccusare uoluisti . dixisti enim nō
auxiliū mihi : sed me auxilio defuisse . Ego uero fateor me quod uiderim mihi
auxilium nō desse ; Iccirco me illi auxilio pepercisse . Q uis enim status : quod
discrimē : quæ fuerit in Rep. tempestas illa ; quis nescit ? Tribunitius me terror :
an consularis furor mouit ? decertare mihi ferro magnum fuit cum reliquis eo
rum quos ego florentes atq; integros sine ferro uiceram . Consules post homi
num memoriam teterimi atq; turpissimi ; sicut & illa principia & hi recentes re
rum exitus declararunt : quorum alter exercitum perdidit : alter uendidit em
ptis prouinciis a senatu a Rep. a bonis oībus defecerant : qui exercitibus ; q ar
mis : qui opibus plurimis poterant : cum quid sentirent nesciretur : furialis illa
uox nefariis stupris : religiosis altaribus effeminata : secum & illos consules
facere acerbissimos personabat : egentes in locupletes : perditū in bonos : serui i
dominos armabantur . Aderat mecum Senatus & quidem ueste mutata : qd
pro me uno post hominum memoriam publico consilio suscepsum ē . Sed re
cordare qui tum fuerint consulū noīe hostes : qui soli in hac urbe Senatū Se
natui parere nō suerint : edicto qd suo nō luctū . P. sed luctus idicia ademerint .
Aderat mecum cūctus equester ordo : quem quidē in concionibus saltator il
le Catilinæ consul pscriptionis denunciatiōe terrebat . At tota Italia cōuene
rat : cui quidē belli intestini & uastitatis metus iferebat . Hisce ego auxiliis stu
dentibus : atq; incitatis uti me Laterensis potuisse confiteor : sed erat non iure :
non legibus : non disceptando decertandū : nam profecto p̄fertim tam bona in
cā nunq quo cæteri abundarunt : id mihi ipsi auxilium meum defuisset . Armis
fuit armis inquā fuit dimicandum : quibus a seruis atq; a seruorū ducibus cæde
fieri Senatus & bonorū Reip. exitiosum fuisset . Vincī aut improbos a bonis
fateor fuisse p̄clarum : si finem eum uincendi uiderem : quem profecto non ui
debam . Vbi enim præsto fuisset mihi : aut tam fortis consul q. L. Opimius : q
Caius Marius : q. L. Flaccus : quibus ducibus improbos ciues Respu. uicit ar
matis : aut si minus fortes : attamen tam iusti q. P. Mutius : qui arma quæ pri
uatus . P. Scipio sumperat : ea . T. Gracchus interempto iure optimo sumpta eē
defendit . Esset igitur pugnandum cum consulibus : nihil amplius dico nisi il
lud : uictoriæ nostræ graues aduersarios paratos / interitus nullos ultores eē ui
debam . Hisce ego auxiliis salutis meæ si iccirco defui quia nolui dimicare : fa
tebor id quod uis non mihi auxilium : sed me auxilio defuisse . Sin autem quo
maiora studia in me bonorum fuerunt : hoc his magis consulendum & paren
dum putauit : tu id in me reprehendis quod . Q. Metello laudī datum est : ho
dieq; est : & semper erit maximæ gloriæ : quem ut potes ex multis audire q tum

PRO PLANCIO.

affuerūt inuitissimis uiris constat bonis cessisse: nec fuisse dubium qn contētione & armis superior posset esse. Ergo ille cum suum non cū Senatus factū defenderet:cū perseverantiam sententiæ suæ non salutem Reip. retinuisset.tamen ob illam qua illud uoluntarium uulnus accepit: iustissimus omniū M^{er}telloꝝ constantiam & clarissimos triumphos gloriæ laude superauit: q & illos ipsos improbissimos ciues interfici noluit.& ne quis bonus interiret in eadem cāde prouidit:ego tantis periculis propositis cū si uiuctus essem:interitus Rei-publicæ si uicissim:infinita dimicatio pararet:committerem ut idem perditor Reipub.noīarer:qui seruator fuisset? mortē me timuisse dicis . Ego uero ne imortalitatē quidem contra Remp.accipiendā putarē:ne dum emori cū pernitie Reip.uellem:nam q pro Rep.uitam dediderunt:licet me desipere dicatis nunq̄ mehercule eos potius mortē q̄ imortalitatē assēcūtos putauī. Ego uero si tum illoꝝ impioꝝ ferro & manu cōcidissem in perpetuū Resp.ciuile p̄sidium salutis suæ perdidisset:quin ēt si me uis aliqua morbi aut natura ipsa consumpsisset.tñ auxilia posteritatis essent iminuta.q̄ peremptum esset mea morte id exemplū:qualis futurus in me retinendo fuisset.S.P.Q.R.an si unquam in me uitæ cupiditas fuisset:ego mense decembri mei cōsulatus omnium parricidarum tela cōmossem:quæ si uiginti dies quiessem:in alioꝝ uigiliam consulū recidissent.Q uāobrem si uitæ cupiditas contra Rempu.est turpis:certe multo mortis cupiditas mea turpior fuisset cū pernitie ciuitatis. Nam q̄ eē te in Republica libeꝝ gloriatus es:id ego & fateor & lātor & tibi etiā in hoc gratulor. q̄ me autem negasti:in eo neq̄ te neq̄ quenq̄ diutius patiar errare:nam si quis iccirco aliquid de libertate mea diminutum p̄itat:q̄ non ab omnibus eisdem a quibus antea solitus sum dissentire dissentiam.primū si bene de me meritis gratum me præbeo : non desino incurrere in crimen hominis nimium memoris nimiumq̄ grati.sin autem sine ullo Reipu.detrimento respicio etiā ali quando salutem tum meam:tū meorum:certe non modo non sūm reprehēdēdus : sed etiā si ruere uellem:boni uiri ut id ne facerem me rogarent. Res uero ipa.P.si loqui posset ageret mecum/ut quoniam sibi seruiuisse semp/nū quam mihi:fructus autem ex se se non ut oportuisset lātos & uberes sed magna acerbitate permixtos tulisse:ut iam mihi seruirem/consulerem meis: se non modo satis habere a me : sed etiā uererī ne parum mihi pro eo q̄ tum a me haberet reddidisset.quod si horum ego nihil cogito: & idem sum in Rep. qui fui semp:tamen ne libertatem requires meam/quam tu ponis in eo:si semper cum iis quibus cum aliquando contendimus depugnemus :qd̄ est longe secus:stare.n.omnes debemus tanquam in orbe aliquo Reipu .qui quoniam ueret.eam diligere partem ad quam nos illius utilitas salusq̄ cōuerterit. Ego autem.Cn.Pom.non dico auctorem ducem defensorem salutis meæ : nā hæc priuatim fortasse officiorum memoriam & gratiam querunt: sed dico hoc qd̄ ad salutem Reip.pertinet : ego eum non tuear quem omnes in Repu.princi-

F

fortis & p̄ia

prosopop.

spatio

ORATIO.

peim esse concedūt? Ego.C. Cæsar is laudibus desim: quas primum Po.Ro. nunc etiam Senatus cui me semper addixi plurimis atq; amplissimis iudiciis uideram eē celebratas: tum hercule me confitear non iudicū aliquod habuisse de Reipublicæ utilitate: sed hominibus amicum aut inimicū fuisse. an cum uideam nauem secūdīs uentis cursum tenentem suum: si non eum petat portum quem ego aliquando probauī: sed alium non minus tutum atq; tranqllū: cum tempestate pugnem periculoſe potius/q illi salute p̄fertim proposita obtē perem & paream? Ego uero hæc dīdīci: hæc uidi: hæc scripta legi: hæc de sapiē tissimis & clarissimis uiris & in hac Repu. & in aliis ciuitatibus monumēta nobis litteræ prodiderunt. Non semp easdem sentētias ab hisdem: sed quascūq; Reip. status indignatio temporum ratio concordiæ postularet eē defendēdas: qd ego & facio Laterensis & semper faciam: libertatemq; quam in me requiri: quam ego neq; dimisi unquam neq; dimittam: nō in pertinacia sed in qua dam moderatione positam putabo. Nunc uenio ad illud extermalum qd dixi/ sti cum Planci in me uerbis meritū extollerem: me arcem facere ex cloaca: la/ pidēq; ex sepulchro uenerari p̄ deo: neq; n. mihi insidiarum periculum ullum neq; mortis fuisse: cuius ego temporis rationem explicabo breui: neq; inuitus. nil. n. ex meis est temporibus. qd minus puagatum: quodq; minus aut mea cō memoratione celebratū sit: aut hominibus auditum atq; notū. ego. n. Lateren sis ex illo incendio legum iuris Senatus bonorum hominum cedens cū mea domus ardore suo deflagrationē urbi atq; Italīæ toti minareſ nisi quieuissem: Siciliam petui animo: quæ & ipsa erat mihi sicut domus una coniuncta: & obtinebat a. C. Virgilio: quo cum me uno uel maxime tum uetus amicicia. tum mei fratris collegia: tum Respu. sociarat. Vide nūc caliginem temporum illorum. cum ipsa pene insula mihi se se obuiam ferre uellet: p̄tor ille eiusdē Tri. plebis contionibus pp eandem Reipu. causam saepē uexatus nihil amplius di co nisi me in Siciliam uenire noluit. Quid dicam. C. Virgilio tali ciui & uiro beniuolentiam in me: memoriam cōmunium temporū: pietatem humanitatē fidem defuisse? Nihil uidelicet est eorum: sed quam tempestatem nos nobis- cum non tulissemus: metuit ut eam ipse non posset opibus suis sustinere: tum consilio repente mutato Iter a Vibone Brundusium terra petere contendī. Nā maritimos cursus p̄cludebat hyemis magnitudo: cum omnia illa municipia quæ sunt a Vibone brundusium in fide mea iudices essent: tunc mihi iter tu- tum multis minitantibus magno cum suo metu prestiterunt. Brūdusium ue- ni uel potius ad moenia accessi: urbem unam mihi amicissimā declinaui: quæ se uel potius excindi quam ex suo complexu ut eriperer facile patereſ: in hor- tos me. Mar. Leni Flacci contuli: cui cum omnis metus: publicatio bonorum: exilium mors proponeretur: hæc perpeti si acciderent maluit q custodiam mei capitū dimittere. huius ego & parentis eius prudentissimi atq; optimi senis & utriusq; filiorum manibus in nauī tuta ac fideli collocatus: corumq; preces &

Defin ex illa.

PRO PLANCIO.

uota de meo reditu exaudiens dyrrhachium quod erat in fide mea petere contendi: quo cu uenisse: cognoui id qd audieram refertam eē grāciam scelera tissimorū hoīum ac nephario: quo ipmum ferrum ignesq; pestiferos meus ille consulatus e manibus extorserat: q anteq; de meo aduētu audire potuissent cum tum abessent aliquorū dierum uiam in Macedoniā ad Planciūq; perrexī. Hic uero simulatq; me mare transisse cognouit: Audi audi atq; attende Late rēsis ut scias quid ego Plancio debeam: confiteareq; aliquando qd faciam me grate & pie facere: huic quā p̄ salute mea fecerit si minus pfutura sint: obesse certe non oportere. Nam simul at me dyrrhachium attigisse audiuit: statim ad me lictorib; dimissis/insignibus abiectis ueste mutata pfectus est. O acerbā mihi iudices memoriam temporis illius & loci: cum hic in me incidit: cum cōplexus est: conspersitq; lachrymis: nec loqui p̄ mōrōre potuit. O rem tū auditu crudelem: tum uisu nefariam: O reliquas oēs dies noctesq; eas quibus iste a me non recedēs Thessalonicam me in quæstorium pduxit: Hic ego nūc de p̄tore Macedoniæ nihil dicam amplius nisi eū & ciuem optimū semp: & mihi amicū fuisse: sed eadem timuisse: quā cæteros. Cn. Plancium fuisse unū non q minus timeret: sed si acciderent ea quā timerent̄ mecum ea subire & p̄peti uellet: q cum ad me. L. Tubero meus necessarius q fratri meo legatus fuisi set decedens ex Asia uenisset: easq; insidias quas mihi paratas ab exilib; cōiuratis audierat: aīo amicissimo detulisset: in Asiam me ire propter eius prouintiæ metum: & cū meo fratre necessitudinem comparantē nō est passus. Vi me inquam Plancius & complexu suo retinuit: multo sq; menses a capite meo nō discessit abiecta quæstoria persona: comitisq; sumpta. O exubias tuas Cn. Placi miseras: O flebiles uigilias: o noctes acerbas: o custodiam mei capitis in felicē: si quidē ego tibi uiuus non prosum q fortasse mortuus profuissem: me mini. n. memini: neq; unquā obliuiscar tuæ noctis illius/ cum tibi uigilati: assidenti: mōrēti uana quædam miser atq; inania falsa spe inductus pollicebar me si essem in patria restitutus p̄scentem tibi gratiam relaturū: si autem uitā mihi sors ademisset: aut uis aliqua maior reditū peremisset, hos hos (quos. n. ego tum alios animo intuebar): omnia tibi illorū labōrū p̄mīa pro me perso luturos. quid me aspectas: quid mea promissa repetis: quid meam fidem im ploras? Nihil tibi ego tum de meis opibus pollicebar: sed hoī erga me beniuolentiam promittebam: hos pro me lugere: hos gemere: hos decertare pro meo capite uel uitæ periculo uelle uidebam: de eoq; desiderio: luctu: quærelis: quotidie aliquid tecum simul audiebam. Nunc timeo ne nihil tibi p̄tēter lachry mas queam reddere: quas tu in meis acerbitatibus plurimas effudisti. Quid enim possum aliud nisi mōrēre: nisi flere: nisi te cum mea salute complecti: sa lute complecti: salutem tibi iidem dare possunt qui mihi reddiderunt. huc ta men exurge quāso retinebo & complectar: nec me solum deprecatorem fortunā tuarum: sed comitē sociumq; p̄sitebor: atq; ut spero nemo erit tā cru

Exclamatio:

Epilogus

ORATIO.

dei animo tāq; inhumano; nec tam immemor meorū non dicam in bonos me
ritorū sed bonorū in me: qui a me mei seruatorē capitīs diuellat atq; distrahat.
Non ego meis ornatū beneficiis a uobis dēpcor iudices sed custodem salutis
meā: non opibus contendō: non auctoritate: non gratia: sed p̄cibus: sed lachry
mis: sed misericordia / mecumq; uos simul miserrimus & optimus obtestatur
parens: & pro uno filio duo patres dēpcamur. Nolite iudices per uos per fortu
nas uestras per liberos inimicis meis iis præsertim quos ego p̄ uestra salute su
scepi dare lātitiam gloriabitibus uos iam oblitos mei salutis eius a quo mea sa
lus conseruata est hostes extitisse: nolite animum meum debilitare tum luctu
tum ēt metu cōmutatae uestræ uoluntatis erga me: sinite me: quod uobis fretus
huic sāpe promisi id a uobis ei persoluere: teq;. C. Flauī oro. & obtestor: q̄ meo
rum consiliorum in consulatu socius: periculorū particeps: rerū quas ges̄i adiu
tor fuisti: neq; non modo saluum semp̄: sed etiam ornatū florentemq; eē uo
lūisti: ut mihi p̄ hos conserues eum/ per quem me tibi & his cōseruatum uides.
Plura ne dicam tuā me etiam lachrymāe impediunt: uestræq; iudices non solū
meā: quibus ego magno in metu meo subito inducor in spem uos eosdem in
hoc cōseruando futuros qui fueritis in me: quoniam istis uestris lachrymis de
illis recordor/ quas pro me sāpe & multum profudistis.

M.T.C.PRO PVBLIO SYLLA AD IVDICES ORATIO.III.

*Bruno Lentil d' ora p' end
mfierat*

m AXIME VELLEM IVDICES VT .P. SYLLA
& antea dignitatis suā splendorē optineret: & post calamita
tem acceptam modestiā fructum aliquem potuisset p̄cipere:
sed quoniam ita tulit casus infestus ut amplissimo in honore
cum cōmuni ambitionis inuidia: tū singulari Antronii odio
euerteret: & in his pristinā fortunā reliquiis miseris & affli
ctis tñ haberet quosdam: quoq; animos ne suppicio quidem
suo satiare posset: q̄q ex huius incōmodis magnam animo molestiam capio: tñ
in cæteris malis facile patior oblatū mihi tēpus in quo boni uiri lenitatē meam
misericordiamq; notam oībus quondam/ nunc quasi intermissam agnosceret
improbi ac perditī ciues edomitiq; atq; uicti p̄cipitante R ep. uehementem me
fuisse atq; forte: conseruata mitē ac misericordē faterent̄. Et quoniam .L. T or
quatus meus familiaris ac necessarius iudices existimauit si nostram in accusa
tione sua necessitatem familiaritatēq; uiolasset: aliquid se de auctoritate meā
defensionis posse detrahere: cum huius periculi propulsione coniungam de
fensionem officii mei: quo quidem genere non uteor orationis iudices hoc tē
pore si mea solum interesset: multis enim mihi locis & data facultas est: & sā
pe dabitur de mea laude dicendi. Sed ut ille iudices quantum de mea aucto-

PRO.P.SYLLA.

ritate diripiisset: tātū se de huius p̄sidiis dīminutus spauit: sic hoc sentio si mei facti rationē uobis cōstatiāq; huius officii ac defensiois p̄baro: cām quoq; me P.Syllae p̄batuꝝ. Ac primū abs te illd. L. T̄orqte q̄ro cur me a cæteris clarissi- mis uiris ac p̄cipibꝫ ciuitatis ī hoc officio atq; i defēsiōis iure secernas? Q uid enī est q̄ obrē abs te. Q . Hortēsii factū clarissimi atq; ornatissimi ciuis nō rep̄ hēdat: rephēdat̄ meū. Nā si initū ē cōsilīū a. P. Sylla iſlāmādāe ciuitatis hu- ius:extinguēdī īperiū: delēdāe urbīs: mihi maiorē hæ res dolorē quā. Q . Hortē sio: mihi maius odiū afferre debēt: meū deniq; grauius eē iudiciū q̄ adiuuādus ī his causis: q̄ oppugnādus: q̄ defēdēdus: q̄ deserēdus eē uideat̄. Ita īq̄t: tu. n. īuestigasti: tu patefecisti cōiurationē: qd̄ cū dicit: nō attēdit eū q̄ patefecerit hoc curasse ut id oēs uiderēt qd̄ antea fuisse occultū. q̄re ista cōiuratio si patefacta p̄ me ē: tā patet Hortēsio q̄ mihi: quē cū uideas honof hoc/auctoritate: uirtute: cōsilīo p̄ditū: nō dubitasse qn̄ īnocētē. P. Syllā defenderet. Q uāero cur q̄ adit̄ ad cām Hortēsio patuerit: mihi īterclusus eē debuerit? Q uāero illd̄ ēt si me q̄ defendo rephēdēdū putas eē: qd̄ tādē de his existimes ſūmis uiris & clarissi- mis ciuibꝫ: quoꝝ studio & dignitate celebrari hoc iudiciū ornari cām defendi huius īnocētis uides? Nō. n. una est rō defensiois ea q̄ posita ē ī oratione: oēs q̄ adsunt: q̄ laborāt: q̄ ſaluū uolūt p̄ ſua pte atq; auctoritate defendūt. An uero in qbꝫ ſubſelliis hæc ornamēta: hæc lumina Reip. uiderē ī his me apparef̄ nollē? ope quoꝝ ego illū ī locū atq; in hæc celſiſſimā ſedē dignitatis atq; honoris mul- tis meis laboribꝫ magnisq; piculis ascēdissim? Atq; ut ītelligas T̄orqte quē ac- cuses: si te id offendit qd̄ ego q̄ hoc genere q̄ſtiōis defenderi neminē nō desim. P. Syllae: recordare de cæteris quos adesse huic uides. Intelliges iudiciū meū & horꝝ par atq; unū fuiffe. Q uis noſtrꝝ affuit V argūteo? nemo: ne hic qdē. Q . Horten. p̄ſertī q̄ illū ſolus antea de abitu defendiſſet: nō. n. iā ſe ullo officio cū illo cōiūctū arbitrabat̄: cū ille tāto ſcelere cōmiſſo oīum officiorꝝ ſocietatē dire- miſſet. Q uis noſtrꝝ Seruiū Syllā? Q uis Publiū? qs Marcū Leccā? qs Cor- nelīū defendēdū putauit? qs his horꝝ affuit? nemo. qd̄ ita? Q uia cæteris ī cau- ſis ēt nocētes uiri boni ſi necessarii ſūt: defendēdos eē putāt: In hoc crīmine nō ſolū leuitatis eſt culpa. Verūctā qdā cōtagio ſcleris ſi defendas eū quē obſtri- ctū eē p̄fia ſuſpiceſ. Q uid Antronio? nōne ſodales nō collegæ ſui: nō ueteres amici quoꝝ copia ille quōdā abūdarat: Nō hi oēs q ſūt ī Rep. p̄cipes defue- rūt? īmo ēt testimōio pleriq; laſerūt? Statuerāt tātū illd̄ eſſe maleficiū qd̄ nō mō nō ocultari p̄ ſe ſed ēt aperiri illuſtrariq; deberet. Q uāobrē qd̄ ē qd̄ mire- re: ſi cū iſdē me ī hac cā uides adesse: cū qbꝫ ī cæteris ītelligis abfuſſe? niſi ue- ro me unū uis ferꝝ p̄ter cæteros: me asperꝝ: me ihumanū exiſtimari: me ſingula- ri imanitate & crudelitate p̄ditū. Hāc mihi tu ſi pp̄ ſe ſuſpiceſ. T̄orqte: uehemēter erras: me natura miſericordē: patria ſeuꝝ: crudelē nec p̄fia nec natura eē uoluit. deniq; iſtā ipsā pſonā uehemētē & acrē quā mihi tū ſpus & Respu. ipoſuit: iam uolūtas & natura ipſa detraxit. Illa. n.

ORATIO.

ad breue tēpus seueritatē postulauit: Hæc i oī uita misericordiā lenitatēq; de siderat. Quare nihil ē q; ex tāto comitatu uirog; ap̄plissimog; me unū abstrahas simplex officiū atq; una ē bonog; oīum cā. Nihil erit qd; admirere posthac si i ea pte i qua hos aia dauerteris me uidebis. Nulla ē. n. i Rep. cā mea ppria: tēpus agēdi fuit magis mihi ppriū q; cæteris: doloris uero & timoris & piculi fuit illa causa cōmunis: neq; n. princeps tūc ad salutē eē potuissē: si eē alii comites no luissent. Quare necesse ē qd; mihi cōsuli p̄cipiū fuit p̄ter alios id iā priuato cū cæteris eē cōmune. Neq; ego hoc ptiēdæ iuidiæ: sed cōmunicādæ laudis cā lo quor: honoris mei partē nemini ipertio: gloriæ bonis oībus. In Antroniū testi moniū dixisti inqt; Syllā defendis: hoc totū eiusmodi ē iudices ut si ego sim incōstās ac leuis: nec testimonio fidē tribui cōuenerit: nec defensioi auctoritatē sin ē i me rō Rep. religio priuati officiū: studiū retinēdæ uoluntatis bonog; nihil minus accusator debet dicere q; a me defendi Syllā: testimonio lāsū eē An troniū. Videor. n. nō solū studiū ad defendēdas cās: uer̄ opiniōis aliqd & au toritatis afferre: q; & moderate ego utar iudices & oīo nō uterer: si ille me non coegisset. duæ cōiuratiōes abs te T̄ orq; te cōstituūf: Vna q; Lepido & Volcatio cōsulib; p̄fē tuo cōsule d̄signato facta eē dī: altera q; me cōsule. haq; i utraq; Sylla dīcis fuisse. p̄tis tui fortissimi uiri atq; optimi cōsulis scis me cōsiliis nō in terfuisse: scis me cū mihi sūmus tecū usus eēt: tñ illor̄ exptē tēpor̄ & sermonū fuisse: credo qd; nōdū pēitus i Rep. uersabar: qd; nōdū ad p̄positū mihi finem honoris puenerā: qd; mea abitio & forēsis labor ab oī illa cogitatiōe abstrahe bat. Quis igit̄ itererat uestris cōsiliis: oēs hi quos uides huic adesse: & i primis Q. Hortēlius: q tū pp̄ honorē & dignitatē atq; aīum eximiū i Rep. tū pp̄ su mā familiaritatē summūq; honorē in patrē tuū: tū cōsulib; tū p̄cipiūs p̄tis tui per iculis cōmouebat: ergo istius cōiuratiōis crimē defēsū ab eo ē: q̄ iterfuit: q co gnouit: q̄ p̄ticeps cōsiliī uestri fuit & timoris: cuius in hoc crimē pp̄pulsando cū eēt copiotissima atq; ornatissima oratio: tū nō minus inerat auctoritatis i ea q facultatis. Illius igit̄ cōiuratiōis q̄ facta cōtra uos delata ad uos: a uobis plata eē dicit̄: ego testis eē nō potui. Nō mō. n. nihil cōperi: sed uix ad aures meas istius suspiciōis fama puenit: q uobis i cōsilio fuerūt: q uobiscū illa cognouerunt: qbus ip̄sis periculū tū conflari putabatur: qui Antronio nō affuerūt: q in illum testimonia grauia dixerunt: hunc defendunt: huic adsunt: In huius periculo declarant se non crimine coniurationis ne adessent cæteris: sed hominū maleficio deterritos eē: mei cōsulatus aut̄ tēpus & crimē maxie cōiuratiōis a me defendet: atq; iter nos partitio n̄ ē fortuito iudices nec temere facta: sed cū uideremus eor̄ criminū nos patronos adhiberi: quoq; testes eē possem̄: uterq; nost̄ id sibi suscipiēdū putauit: de quo aliqd sc̄i i p̄e atq; existimā potuisset: & quoniā de criminib; supioris cōiuratiōis Hortēsiū diligēter audistis: de hac cōiuratiōe q̄ me cōsule facta ē: hoc primū attēdite. Multa cū eēm cōsul de sū mis Rep. periculis audiui: multa q̄sui: multa cognoui. Nullus unq; de Sylla nuncius ad me: nullū indiciū: nullæ litteræ ad me peruererunt: nulla suspicio.

PRO.P.SYLLA.

Multū hæc uox fortasse deberet ualere eius hominis qui consul insidias R eip. consilio inuestigasset:ueritatem apuisset:magnitudine animi uindicasset:cum ipse nihil audisse de.P.Sylla:nihil suspicatum fuisse diceret. Sed ego nōdum utor hac uoce ad hunc defendendum:ad purgandum me potius utor ut mirari Torquatus desinat me qui Antronio absuerim Syllam defendere. Q uæ.n. Antronii causa fuit: quæ Syllæ est: Ille ambitus iudicium tollere ac disturbare primum conflato uoluit gladiatori& ac fugitiuo& tumultu:deinde id qđ uidi mus oēs lapidatione atq; concursu. Sylla si sibi suus pudor ac dignitas non p/ desset:nullum auxilium reqsivit:ille damnatus ita se gerebat non solum consiliis & sermonibus:uerūetiam aspectu atq; uultu ut inimicus esse amplissimis ordinibus:infestus bonis omnibus.hostis patriæ uideref:hic se ita fractum illa calamitate atq; afflictum putauit:ut nihil sibi ex pristina dignitate supesse arbitraretur:nisi qđ modestia retinuisset. Hac uero in coniuratione qđ tam coniunctum quam ille cū Catilina: cum Léitulo: quæ tanta societas ullis inter se rerum optimarum:quanta ei cū illis sceleris libidinis audaciæ: qđ flagitiū Lé tulus non cū Antronio cōcepit: qđ sine eodem illo Catilina facinus admisit: cum interim Sylla cum eisdem illis nō modo noctem solitudinemq; nō quæreret:sed ne mediocri quidē sermone & congressu coniūgeret. Illum Allobrogies maxima& re& indices uerissimi:illū multo& litteræ ac nunciī coarguerunt. Syllam interea nemo insimulauit:nemo noīauit:postremo ejecto siue emissio iam ex urbe Catilina:Ille arma misit:cornua:tubas:falces:signa:legiones. Ille relictus intus expectatus foris Lentuli poena comp̄ssus conuertit se aliquā ad tū morē:nunq; ad sanitatem:hic cōtra ita quieuit ut eo tpe omni Neapolī fuerit: ubi neq; hoīes fuisse putant huius affines suspicionis. & locus est ipse nō tam ad inflammandos calamitosorum animos qđ ad consolandos accōmodatus.propter hanc igif tantam dissimilitudinē hominū atq; causarum dissimilem me in utroq; p̄bui.ueniebat.n.ad me:& s̄pē ueniebat Antronius multis cum lachrymis supplex ut se defenderem:& se meum condiscipulū in pueritia: familiarem in adolescentia:collegam in quaestura cōmemorabat fuisse. Multa mea in se nōnulla etiam sua in me proferebat officia: quib; ego rebus iudices ita flectebat aio atq; frangebar:ut etiam ex memoria quas ipse mihi fecerat insidias deponerem:ut iam immissum ab eo esse.C.Cornelium: qui me in sedibus meis in conspectu uxoris meæ ac liberorum meorum trucidaret: obliuiscerer. quæ si de uno me cogitasset:qua mollitia sum animi ac lenitate: nunquā me hercule illius lachrymis ac precibus restituisse. sed cum mihi patriæ cum uestrorum periculorum:cum huius urbis:cum illor; delubro& atq; templo& : cū puerorum infantium:cum matronarum ac uirginum ueniebat in mentē:& cū illæ infestæ ac funestæ faces:uniuersum & totius orbis incēdiū:cū tela:cum cædes:cū ciuium crux:cum cinis patriæ uersari ante oculos atq; animum memoria refricare cœperat: tum deniq; ei resistebam: nec solum illi hosti ac parri-

Ab officio

Anita

ORATIO.

cidae: sed his etiam p̄pinquis illius Marcellis patri & filio: quorū alter apud me
parētis grauitatē: alter filii suavitatē obtinebat. Neq; me arbitrabar sine sum-
mo scelere posse quod maleficium in aliis uindicasse: Idem in illo: socio cū
scirem defende. Atq; idē ego neq; P. Syllam supplicē ferre: neq; eosdē Mar-
cellos: neq; huius M. Messalæ hominis necessarii p̄ces sustinere potui: neq; n.
est causa aduersata naturæ: nec homo nec res misericordiæ meæ repugnauit:
nusquā nomē: nusquā uestigī fuerat: nullum crimen: nullū indicium. susce-
pi causam T orquate suscepī: & feci libenter: ut me quē boni constantē ut spe-
ro semp existimasset: eundē ne improbi quidē crudelem dicerent. hic ait se il-
le iudices regnū meum ferre non posse: quod tandem T orquate regnum: cōsu-
latus credo mei: In quo ego imperavi nihil: sed contra / patrib; cōscriptis & bo-
nis oībus parui: quo in magistratū non institutum est a me iudices regnū: sed
non permissum: an tum in tanto imperio tanta potestate non dicis fuisse regē
nunc priuatū regnare dicis? Q uo tandem noīe? Q uod in quos testimonia di-
xisti inquit damnati sunt: quem defendis sperat se absolutū iri: hic tibi ego de
testimoniis meis hoc ego respondeo si falsum dixerim: te in eos dixisse: si ueg;
non esse hoc regnare/ Cū ueg; iuratos dicas probare. de huius spe tātū dico nul-
las a me opes. P. Syllam nullā potentiam nihil deniq; p̄ter fidem defensionis
expectare. nisi tu inquit causam recepisses: nunq; mihi restitisset: sed indicta cā
profugisset. si iam hoc tibi concedam. Q . Hortensium tanta grauitate hoīem:
si hos tales uiros non suo stare iudicio sed meo. si hoc tibi id qd̄ credi non pōt
nisi ego huic adesse: hos adfuturos nō fuisse: uter tādem rex est is ne cui in-
nocentes hoīes nō resistunt: an is qui calamitosos non deserit. At hic etiam: id
quod tibi necesse minime fuit: facetus esse uoluisti: cum Tarquinīū & Numā
& me tertīū peregrinum regē esse dixisti: mitto iam de rege quærere: illd̄ quæ/
ro peregrinum cur me esse dixeris? nam si ita sum: non tam est admirandū re-
gem esse me: quia ut tu uis etiam peregrini reges Romæ fuerunt: q̄ con-
sulem Romæ fuisse peregrinum. hoc dico inquit te esse ex municipio: fateor:
& addo etiam ex eo municipio: Vnde iterum iam salus huic urbi imperioq;
missa est: sed scire ex te peruelim: quāobrem qui ex municipiis ueniant pere-
grini tibi esse uideantur? Nemo enim istud. M. illi Catoni seni cum plurimos
haberet inimicos: nemo. T. Coruncano: nemo Curio: nemo huic ipsi nostro
C. Mario cum ei multi inuidarent: obiecit unquam: equidem uehementer lā-
tor eum esse me in quem tu cum cuperes nullam contumeliam iacere potue-
ris: quæ non ad maximam partē ciuiū conueniret. Sed tamen te a me pro ma-
gnis causis nostræ necessitudinis monendum eē etiā atq; etiā puto: nō possunt
essē omnes patritiū si uerum quāris: ne curant quidem/nec se equales tui ppter
istam causam abs te anteiri putant: at si tibi nos peregrini uidemur: quorum
iā & nomen & honos inueterauit: & huic urbi & hominū famæ ac sermoni-
bus: q̄ tibi illos competitores tuos peregrinos uideri necesse erit: qui iam

obrietū municipij

PRO.P.SYLLA.

ex tota Italia delecti tecum de honore & de omni dignitate contendunt: quoq;
 caue tu quenq; peregrinum appelles: ne peregrinor; suffragiis obruare: q; si at-
 tulerint neruos & industriā mihi crede excutiēt tibi istam uerbor; iactationem:
 & te ex somno s̄ape excitabūt: nec patiēt se abs te nisi uirtute uincenf honore
 supari: at si iudices cæteris patritiis me & uos pegrinos uideri oporteret:a T or/
 quanto tñ hoc uitium sileret'. Est.n.ipse a materno genere municipalis hone/
 stissimi ac nobilissimi generis:Sed tñ Asculani:aut ergo doceat picentes solos
 non esse pegrinos:aut gaudeat suo generi me meum non anteponere.Q ua/
 re neq; me peregrinū posthac dixeris ne grauius refutere:neq; regē ne deridea
 re:nisi forte regnum tibi uidetur ita uiuere:ut nō modo homini nemini: sed ne
 cupiditatī qdem ulli seruias: contēnere omnes libidines: non auri non argen/
 ti non cæterarū reg; indigere: in Senatu sentire libere.populi utilitati magis cō/
 sulere q uoluntati:nemini cedere:multis obſistere.si hoc putas eē regnum : me
 regem esse confiteor, si te potentia mea:si dominatio: si deniq; aliquid dictum
 arrogans aut supbum mouet:quin tu id potius profers quā uerbi inuidiam cō/
 tumeliamq; maledicti? ego tātis a me beneficiis in Rep.positīs: si nullū aliud
 mihi premium a.S.P.Q.R.nisi honestū ocīū postularem:quis non concede
 ret? sibi haberent honores:sibi imperia:sibi prouintias:sibi triūphos : sibi alia
 pclaræ laudis insignia:mihi liceret & eius urbis quam cōseruassem conspectu
 tranquillo aīo & quieto frui.Q uid si hoc non postulo? si ille labor meus pristi/
 nus:si solicitude:si officia:si operæ:si uigiliæ deseruiunt amicis:psto sunt om/
 nibus, si neq; amici in foro requirunt studium meū:neq; Respu.in curia: si me
 non modo non rerum gestarū uacatio:sed neq; honores neq; ætatis excusatio
 uindicat a labore:sibi uoluntas mea:si industria:si domus:si animus : si aures pa/
 tent oībus:si mihi ne ad ea qdem quæ pro salute oīum gessi recordanda & co/
 gitanda quicq; relinquit temporis:tñ hoc regnum appellabit':cuius uicarius q
 uelit esse inueniri nemo pōt:longe abest regni suspicio, si quæris q sint Romæ
 regnū occupare conati:ut ne replices annaliū memorīa ex domesticis imaginī
 bus inuenies.Res.n.gestæ credo meæ me nimis extulerūt:ac mihi nescio quos
 spiritus attulerūt, quibus de rebus tā claris tā imortalibus iudices hoc possum
 dicere:me qui e summis eripuerim piculis urbein hāc:& uitam omniū ciuiū fa/
 tis adeptū fore:si ex hoc tanto in oēs mortales bñficio nullum in me periculum
 reddabit.Et.n,in q ciuitate res tātas gesserim memini:& in qua urbe intelligo:
 plenū for; est eo; hoīum quos ego a uestris ceruicib; depuli iudices:a meis nō
 remoui:nisi uero paucos fuisse arbitramini q conari aut sperare possent se tan/
 tum imperiū posse delere.Ho; ego faces eripere de manib;:& gladios extor/
 quef potui sicut feci:uolūtates uero cōsceleratas ac nepharias nec sanare potui
 nec tollere:quare nō sum nescius qto periculo uiuā in tanta multitudine ipro/
 bor;:cum mihi uni cū omnibus iprobis æternū uideā bellum esse suscepsum.
 Q uod si illis meis p̄sidiis forte inuides : & si ea tibi regia uidentur q; omnes

Municipalis materno ymbo

ORATIO.

boni omnium generum atq; ordinū suam salutem cū mea coniungūt: consolare te q; oīum mentes improborū mihi uni maxime sunt infensaē atq; aduersaē: q; me non modo solū iccirco oderūt q; eo& conatus impios & furorē cōscelera tū rēp̄ssi: sed eo magis ēt qd nihil iam se simile me uiuo conari posse arbitrāt̄. At uero qd ego miror si qd ab improbis de me improbe dicit̄ /cū .L. Torquatus primū ipse his fundamentis adolescentiæ iactis: ea spe pposita amplissi mæ dignitatis: deinde .L. Torquati fortissimi cōsulis cōstantissimi Senatoris: semp optimi ciuiis filius iterdū efferaē imoderatione uerbōrū: qui cū suppressa uoce de scelere .P. Lentuli: de audacia coniuratorū oīum dixisset tantūmo do ut uos qui ea pbat̄ exaudire possetis: de supplicio .P. Lentuli: de carcere magna & queribunda uoce dicebat. In quo primum illud erat absurdū qd cū ea quæ leuiter dixerat uobis probare uolebat: eos aut̄ q circum iudiciū stabant audire nolebat: non intelligebat ea quæ clare diceret ita illos audituros quibus se uendicabat: ut uos quoq; audiretis quid non probabatis. Deinde alterū iam oratoris uitium non uidere qd quæq; causa postulet. Nihil n. est tam alienum ab eo qui alterū coniurationis accuset/ q uideri coniurato& pœnam mortemq; lugere: quod cum is Tribunus plebis facit qui unus uidetur ex illis ad lugendos coniuratos relictus. neq; hoc mirum est. difficile est n. tacere cum doleas: te si quid eiusmodi facis: non modo talem adolescentem sed in ea cā in qua te uindicem coniurationis uelis esse uehementer admiror: sed reprehendo tñ illud maxime q; isto ingenio & prudentia peditus causam Reip. non tenes: q arbitreplebi Romanæ res eas non pbari: quas me cōsule oēs boni pro salute comuni gesserunt: & quē tu hog; qui adsunt qbus te contra ipsos & uoluntatē uen dicabas: aut tam sceleratū statuis fuisse: ut hæc oīa perire uoluerit: aut tam miserum ut & se perire cuperet: & nihil haberet q; saluū eē uellet: an uero clarissimum uirū generis uestrī ac noīis nemo reprehendit: q filium suū uita priuauit ut in cæteris firmaret imperiū: tu Remp. reprehēdis quæ domesticos hostes ne ab his ipsa necaref̄ necauit. Itaq; attende iā Torquate quā ego defugiam auctoritatē cōsulatus mei: maxīa uoce: ut oēs exaudī possint: dico sempq; dicā: ade stote oēs animis q adestis corporibus: quo& frequentia magnope lætor: erigite mentes auresq; uestras: & me de iuidiosis rebus ut ille putat dicentem attēdite. Ego consul cū exercitus pditorū ciuium clandestino scelere cōflatū crudelissimum ac luctuosissimū exitum patriæ cōparasset: cū ad occasum interitumq; Reip. Catilina in castris: in his autē templis atq; tectis dux Lentulus eēt constitutus: meis consiliis: meis laboribus: mei capitīs piculis sine tumultu: sine delectu: sine armis: sine exercitu qnq; hoībus comprehendens atq; confessis incēsione urbem: internitione ciues: uastitate Italiam. interitu Rēp. liberaui: ego uita oīum ciuium: statū orbis terræ: urbē hanc deniq; sedē oīum uestrū: arcem regū ac nationū exterag;: lumen gentiū: domicilium imperii qnq; hominum amētū ac perditorū pœna redemi. An me existimauī hæc iuratum in iudicio non

PRO.P.SYLLA.

esse dictus: quæ iuratus in maxima cōcione dixisse? Atq; ēt illud addā ne q
 forte incipiat improbus subito te amare Torquate: & aliqd sperare de te: atq;
 ut idem oēs exaudiāt: clarissima uoce dicā harū oīum rerum quas ego in consu
 latu pro salute cōmuni suscepi & gesi. L. ille Torquatus cū esset meus contu
 bernalis in consulatu: cū signifer esset iuuētutis: atq; ī p̄tura fuisset auctor: ad
 iutor pticeps extitit: cū prīceps cū auctor cū signifer etiā esset iuuētutis parēs
 eius hō amātissimus patriæ: maximī animi summi cōsiliī: singularisq; constā
 tiā cum esset æger: tñ oībus rebus illis interfuit: nunq; est a me digressus: studio:
 consilio: auctoritate unus adiuuit plurimū: cū infirmitatē corporis aī uirtute su
 peraret. Vides ne ut eripiā te ex ip̄obog; subita gratia: & recōciliem bonis oī
 bus q te & diligunt & retinent: retinebuntq; semp: nec si a me forte descivieris:
 Iccirco te a se & a Rep. & a sua dignitate deficere patient'. Sed iā redeo ad cau
 sam: atq; hoc uos iudices testor: mihi de memet ipso tā multa dicendi necessi
 tas quædā imposta est ab illo. Nam si Torquatus Syllā solum accusasset: ego
 quoq; hoc tpe nihil aliud agerem: nisi eum q accusatus esset defenderem. Sed
 cum ille tota sua oratione in me esset inuectus: & cū initio ut dixi defensionem
 meam auctoritate spoliare uoluisset: etiā si dolor meus respondere nō cogeret:
 tñ ipsa cā hanc a me orationem flagitasset. Allobrogibus noīatum Syllam esse
 dicis. Quis negat Syllæ indicū: & uide quemadmodum noīatus sit. L. Cas
 sium dixerunt cōmemorasse cum cæteris: Antronium secū facere. quārō num
 Syllam dixerit Cassius? Nunquā sese aiunt quæsisse de Cassio qd Sylla sen
 taret. Videte diligentiam Galloꝝ qui uitam hoīum naturamq; non nossent: ac
 tantum audissent pari calamitate qui fuerant esse in eadem uoluntate. Quid
 tum? Cassius si respondisset idem sentire & secum facere Syllam? tñ mihi nō
 uideref in hunc id criminosum esse debere. Quid ita? quia q barbaros hoīes
 ad bellum impelleret: non debebat minuere illorū suspicionem: & purgare eos
 de quibus illi aliqd suspicarent'. Non respondit tñ una facere Syllam. etenim
 esset absurdum: cum cæteros sua sponte nominasset: mentionem Syllæ facere
 nullam nisi admonitum & interrogatum: nisi forte uerisimile est. P. Syllæ no
 men in memoria Cassio non fuisse. Si nobilitas hominis: si afflīcta fortuna: si
 reliquæ pristinæ dignitatis non tam illustres fuissent: tñ Antronii commemo
 ratio memoriam Syllæ retulisset: etiā ut arbitror cum auctoritates principum
 coniurationis ad incitādos animos Allobrogum colligeret Cassius: & cum sci
 ret exteris nationes maxime nobilitate moueri: non prius Antronium q Syll
 lam noīasset. Iam uero illud p̄bari minime potest: Gallos Antroni nominā
 to putasse pp calamitatis similitudinem sibi aliqd de Sylla esse querendū.
 Cassio: si hic esset in eodem scelere: ne cum appellasset qdem Antronium: hu
 ius nomen in mentem uenire potuisse. Sed tñ quid respondit de Sylla Cassi
 us? se nescire certum: non purgat īquit: dixi antea ne si argueret quidem: tum
 deniq; cum esset interrogatus id mihi criminosum uideretur. Sed ego in iudi

ORATIO.

Mutatio dicitur
ciis & quæstionibꝫ non hoc quærendum arbitror num purget aliquis:& num arguatur. etenim cum negat se scire Cassius utꝫ subleuat Syllam: an satis p̄bat se nescire? subleuat apud Gallos. quid ita? ne indicet. Quid si periculum esse putasset ne illi unquam indicarent? de se ipso confessus esset? Nesciit iudices credo cælatum eē Cassium de Sylla uno: nam de cæteris certe sciebat:& ea domi eius pleraq; conflata esse constabat: qui negare noluit esse in eo numero Syllam: quo plus spei Gallis daret. dicere autem falsum non ausus ē: ne scire dixit. atq; hoc perspicuum est cum is qui de omnibus scierit: de Sylla se scire negarit: eandem uim esse negationis huius q̄ si extra coniurationē hunc esse se scire dixisset. Nam cuius sciam de oībus constat fuisse: eius ignoratio de aliis quo purgatio debet uideri. Sed iam non quæro purget ne Cassius Syllā: illud mihi tantū satis est: contra Syllā nihil eē in iudicio. Exclusus hac criminatioe Torquatus rursus in me irruit: me accusat: ait aliter ac dictum est in tabulas publicas rettulisse. O dii imortales (uobis. n. tribuam q̄ uestra sunt) nec uero possum modo tantū ingenio dare: ut tot res: tantas: tam uarias: tam repentinæ ī illa turbulentissima tēpestate Reipu. mea sponte dispexerim. Vos pfecto aīum meum tum conseruandæ patriæ cupiditate incendistis: uos me ab oībus cæteris cogitationibꝫ ad unā salutē Reipu. contulisti. Vos deniq; in tantis tenebris erroris & inscientiæ clarissimū lumen p̄tulisti menti meæ. Vidi ego hoc iudices nisi recenti memoria senatus auctoritatē huius indicii monumētis publicis te status essem: fore ut aliquando non Torquatus: neq; Torquati quispiam similis (Nam id me multum fecellit) sed ut aliquis patrimonio naufragus inimicus ocii: bonoꝫ hostis: aliter indicata hæc esse diceret: quo facilius uēto aliquo in optimū quenq; excitato posset in malis Reip. portum suoꝫ maloꝫ aliquem inuenire. Itaq; introductis ī Senatum indicibꝫ cōstitui senatores: q̄ oīa indicū dicta: interrogata: responsa: p̄scriberent: at quos uiros? non solū summa uirtute & fide cuius generis in senatu facultas maxima: sed et quos sciebam memoria: scientia: consuetudine & celeritate scribendi facillime quæ dicerentur persequi posse. C. Cosconium qui tum erat prætor. M. Messalam qui tum prætraham petebat. P. Nigidium: Appium Claudium. credo esse neminem: qui his oībus aut uere referendis: aut etiam scribendis putet ingenium defuisse quid deinde? quid feci? cum scirem ita indicium in tabulas publicas: ut illæ tabulæ priuata tñ custodia more maiorum continerentur: non occultaui: non continui domi: sed describi ab omnibꝫ statim librariis: diuidi paſſim & peruulgari atq; edi Po. Ro. imperauit: diuisi toti Italix: diuisi oēs in puntias. Eius indicii: e quo salus oblata esset omnibus: exptem neminem esse uolui. Itaq; dico locum ī orbis terrarum esse nullum quo in loco Reipu. nomen sit quin eodem perscriptū hoc indicium peruerterit: In quo ego tam subito & exiguo & turbido tempore multa diuinitus ita ut dixi non mea sponte prouidi: primum ne quid possit tam aut de Reipu. aut de alicuius periculo meminisse quantum uellet: deinde

PRO.P.SYLLA.

ne cui liceret unquā reprehendere illud indicium: aut temere creditum criminari: postremo ne quid iam a me: ne qd ex meis cōmētariis quæreret: ne aut oblio mea aut memoria mea uideret. sed nīmia: deniq; aut negligētia turpis: aut diligentia crudelis putaret. Sed tñ abs te Torquate quæro cum indicatus tuus inimicus esset: & esset eius rei frequens Senatus & recens memoria testis: tibi meo familiari & contubernali: prius ēt edituri indicium fuerint Scribæ mei si uoluisses: q̄ in eo codice rettulissent: cū uideres aliter fieri: cur tacuisti: passus es: non mecum aut cū familiari meo questus es: aut quoniā tam facile inueheris in amicos iracūdīus aut uehementius expostulasti. Tu cum tua uox nunq̄ sit audita cū indicio lecto descripto diuulgato quieueris: tacueris repente tam rem enunciare audias: & in eum locū te deducas ut anteq; me cōmutati indicii coargueris/ te summæ negligentiae tuo indicio conuictū ēē fateare. Mihi cuiusquā salus tanti fuisset ut meā negligerem: per me ego ueritatem patefaciam contaminarem aliquo mendacio: quēq; deniq; ego iuuarem a quo & crudelis insidias in Rempu. factas: & in me potissimū consulē putarem: qd si iā essem oblitus seueritatis & cōstantiæ meæ: tam ne amens eram: ut cum litteræ posteritatis causa repertæ sint: quæ subsidio obliuioni esse possent ego recentē putarem memoriam cuncti Senatus cōmentario meo posse supari? Fero ego te Torquate iādudū fero: & nonnunq; aīum incitatum ad ulciscendum orationem tuam /reuoco ip̄e & reflecto: pmitto aliquid iracūdīæ tuæ: adolescētiæ: cedo amiciciæ: tribuo parenti: sed nisi tibi aliquem modum uitæ constitueris: cōges oblitum me nostræ amiciciæ habere rationē meæ dignitatis. Nemo nunq; me tenuissima suspicione pstrinxit: quem non peruerterim: sed mihi hoc credas uelim non his libentissime soleo respondere: quos mihi uideor facillime posse supare: tu quoniam minime ignoras consuetudinē dicendi meam: noli hac noua lenitate abuti mea. Noli aculeos orationis meæ q̄ recūditū sunt excusos arbitrari. Noli id putare oīo a me omīsum: si quid est tibi remīsum atq; cōcessum: cum illæ ualent apud te excusatiōes iniuriæ tuæ: iratus aīus tuus: ætas amicicia nostra: tum nōdum statuo te uirium satis habere: ut ego luctari tecū & cōgredi debeam q̄ si esses usu atq; ætate robustior: essem idem qui soleo cū sum lacestitus. nunc totum sic agam/ tulisse ut potius iniuriam q̄ rettulisse gratiam uidear. Neq; uero quid mihi irascere intelligere possum: si q̄ eum defendo quem tu accusas: cur tibi quoq; ip̄e non succenseo: qui accuses eum quem ego defendo: inimicum inq; accuso meum: & amicum ego defendo meū. Nō debes tñ quenq; in coniurationis quæstione defendere: īmo nemo magis eū/ de quo nihil est suspicatus q̄ is qui de aliis multa cogitauit. Cur dixisti testimoniu in alios: q̄a coactus. Cur dānati sunt: quia creditū est: regnū est dicere in quē uelis ac defendere quē uelis: īmo seruitus est non dicere quæ uelis & nō defendere quē uelis. ac si considerare cōperis utq; magis hoc mihi necesse fuerit face re an tibi: intelliges honestius te inimicitarum modum statuere potuisse: q̄ me

ORATIO.

humanitatis. An uero cum honos agebatur amplissimus familiæ uestræ hoc ē consulatus parentis tui sapientissimus uir familiarissimis suis non succensuit pater tuus cum Syllam & defenderent & laudarent: Intelligebat hanc nobis a maioribus esse traditam disciplinam. ut nullius amicicia ad propulsanda pericula impediremur: & erat huic iudicio longe dissimilis illa contētio: cum afflito. P. Sylla consulatus uobis pariebatur: sicuti partus est: honoris erat certamen: ereptum repetere uos clamitabatis ut uicti in campo, in foro uinceretis: tum qui contra uos p̄ huius salute pugnabant amicissimi uestri: quib⁹ nō irascemini consulatū uobis eripiebant: honoris uestro repugnabant: & tñ id in uiolata uestra amicicia integro officio ueteri exemplo atq; instituto optimi cui iusq; faciebant. Ego uero quibus ornamentis aduersor tuis: aut cui dignitati uestræ repugno? Quid est q̄ iam ab hoc expectas: honor ad patrem: signia honoris ad te delata sunt: tu ornatus ærumnis uenis ad eum lacerādum quem interemisti: ego iacentem & spoliatum defendo: & ptego. atq; id tu & rephendis me quia defendam: & irasceris. ego autem non modo tibi non irascer: sed neq; rephendo quidem factū tuum. te. n. existimo tibi statuisse qđ faciendū putares: & satis idoneum officii iudicem posuisse. At accusat Cornelii filius: idēq; ualere debet ac si pater indicaret. O patrem Cornelium sapiētem: qui qđ premii solet esse in iudicio reliquerit: qđ turpitudinis in confessione id per accusationem filii suscepere. Sed quid est tādem qđ indicat per istum pue Cornelius? Si est cā mihi ignota: cum Hortensio cōmunicata: respondet Hortensius. Sin ut aī illū cōmitatum Antronii & Catilinæ cum in campo consularibus cōmitiis: quæ a me habita sunt cædem facere uoluerunt: Antroniū tum in campo uidimus. & quid dixi uidisse nos? Ego uidi: uos. n. tū iudices nihil laborabatis: neq; suspicabamini. ego tectus p̄ fidio firmo amicor̄ Catilinæ: tū & Antronii copias & conatum rep̄ssi. Num quis est igitur qui tum dicat in campum aspirasse Syllam? at qui si tum se cum Catilina societate sceleris coniunxerat: cur ab eo discedebat? cur cum Antroniū non erat? cur in pari causa non paria signa criminis reperiuntur? Sed quoniam Cornelius ipse etiam nunc de indicando dubitat: ut dicitis: informat ad hoc adumbratum iudicium filii. Quid tandem de illa nocte dicit? cū inter falcarios ad. M. Leccam nocte ea quæ cōsecuta est posterum diem nonis nouembris me consule Catilinæ denunciatiōe conuenit ipse Cornelius? Acerrium tempus coniurationis. quæ nox omnium temporum coniurationis acerrima fuit: atq; acerbissima: tū Catilinæ dies exeundi: tum cæteris manēdi conditio: tum descriptio totam per urbem cædis atq; incendorum constituta est: tunc tuus pater Cornelii: id qđ tādem aliquādo confitetur: illam sibi officiosam prouintiam depoposcit: ut cum prima luce cōsulem salutatum ueniret: Intromissus meo more & iure amiciciæ me in meo lecto trucidaret. Hoc tpe cum arderet acerrime coniuratio: Cum Catilina egredere ad exercitum: Lentulus in urbe relinqueretur: Cassius incendiis: Cethe-

PRO.P.SYLLA.

gus cædi præponeret: Antroni ut occuparet heturiam præscriberetur: cū oīa
 ordinarentur: instruerentur: pararentur: ubi fuit Sylla Cornelii: num Romæ:
 īmo longe abfuit. Num in his legionibus quo se Catilina inferebat: multo ēt
 longius. Num in agro camerti piceno gallico: quas oras maxime quasi morbo
 quidam illius furoris perueraserat: nihil uero minus: fuit enim ut iam ante dixi
 Neapolii: fuit in ea parte Italæ quæ maxime ea suspitione caruit. Quid ergo
 indicat: aut quid affert: aut ipse Cornelius: aut uos qui ab eo hæc mandata de/
 fertis? Gladiatores emptos fuisse Fausti simulatione ad cædem ac tumultum.
 Ita prorsus interpositi sunt gladiatores: quos testamēto patris deberi uidemus:
 arrepta est familia: quæ si esset prætermissa: posset alia familia Fausti munus
 præbere. Vtinam quidem hæc ipsa non modo iniquorum inuidia esset. æquo/
 rum expectationi satissimacere posset. præparat uehementer cum longe tempus
 muneric abeslet. Quasi uero tempus dandi muneric non ualde appropinqua/
 ret nec opinante Fausto: cum is neq; sciret neq; uellet: familia est comparata.
 At litteræ sunt Fausti: per quas ille precibus a. P. Sylla petit ut emat gladiato/
 res: & ut hos ipsos emat: nec solum ad Syllam missæ: sed ad L. Cæsarē. Q.
 Pompeium. C. Memmum: quorum de sententia tota res gesta est. At præ/
 fuit familiæ Cor. iam si in comparanda familia nulla suspicio est quod pro/
 fert: nihil ad rem pertinet: sed tamen munere seruili obtulit se ad ferramēta p/
 spicienda: præfuit uero nunquam. ea quæ res per bellum Fausti libertum om/
 ni tempore administrata est. At enim Cincius est ab hoc in ulteriore Hispani/
 am missus: ut eam prouintiam perturbaret. Primum Cincius iudices. L. Iu/
 lius. C. Figulo consulibus profectus est: aliquanto ante furorem Catilinæ: & su/
 spitionem huius coniurationis: deinde est profectus non tum primum: sed cū
 in iisdem locis aliquanto ante eadem de causa aliquot annos fuisset: ac profe/
 ctus est: nō modo ob causam sed etiam necessariam causam magna ratiōe pe/
 cuniae cum Mauritaniæ rege contracta: tu autem illo profecto Sylla procuran/
 te eius rem & gerente plurimis & pulcherrimis. P. Cincii prædiis uenditis &
 alienum eiusdem dissoluisti: ut quæ causa cæteros ad facinus impulit cupidi/
 tas retinendæ possessionis: ea Cincio non fuerit prædiis diminutis. Iam uero il/
 lud q; incredibile q; absurdum qui Romæ cædem facere: qui hanc urbem inflā/
 mare uellet: eum familiarissimum suum dimittere ab se: & mandare in ultimas
 terras uirum quo facilius Romæ ea quæ conabatur efficeret: si i Hispania tur/
 batum esset. at hæc ipsa per se sine ulla coniunctione agebantur. an tantis rebus
 tam nouis consiliis: tam peritulosis: tam turbulentis hominem amantissimū
 sui familiarissimum coniunctissimum officiis usu consuetudine dimittēdum
 esse arbitraretur? Verisimile non est ut quem in secundis rebus: quem in ocio
 secum semper habuisset: hunc in aduersis & in eo tumultu quem ipse compa/
 rabat ab se dimitteret. Ipse autem Cincius (non enim mihi deserenda est cau/
 sa amici ueteris atq; hospitis) is homo est: aut ea familia: aut disciplina: ut hoc

*A loco**excusatio C. m*

ORATIO.

credī possit eum bellū Rēipu. facere uoluisse? ut cuius pater cū cāterī defi-
cerent fīnitīmī ac uīcīnī singulārī extiterit in Rēmp. nostrā offīcio & fide:is si-
bi nefariū bellū contra patriam suscipiendū putaret? cuius æs alienū uideamus
iudices non libidīne sed negocī gerēndī studio ēē contrāctū: qui ita Romæ
debuit ut in prouintiis & i regnīs maximæ ei pecunia deberent: quas cum pe-
teret non cōmisit: ut sui procuratores qcq̄ oneris absente se sustinerent: uenire
oēs suas possessiones & patrimonio se ornatissimo spoliari maluit: quā ullam
morā cuiquā fieri creditorū suorū: a quo quidē genere iudices ego nunq̄ timui
cum in illa Rēip. tēpestatē uersarer. Illud erat genus hoīum horribile & ptime
scendū: qui tanto amore suas possessiones amplexi tenebāt: ut ab his membra
diuellī cīcius ac distrahi posse diceres. Cincius nunq̄ sibi cognitionē cū p̄diūs
esse existimauit suis. Itaq; se non modo ex suspicione tāti sceleris: uerū etiam ex
omni hominū sermone non armis sed patrimonio suo uēdīcauit. Iam uero qđ
obiicit pompeianos esse a Sylla impulsos: ut ad istam coniuratiōem ac ad hoc
nefarium facinus accederent: id cuius modi sit intelligere non possū. An tibi
pompeiani cōiurasse uident? quis hoc unq̄ dixit? aut quæ fuit istius rei uel mi-
nima suspicio? disiunxit inquam eos a coloniis: ut hoc dissidio ac dissensiōe fa-
cta oppidum in sua p̄tāte posset & Pompeianos habere: primum oīs pompeia
norūm colonorūq; dissentio delata ad patronos est: cū iam inueterasset: ac mul-
tos annos esset exagitata: deinde ita a patronis res cognita est: ut nulla ī re a cā-
teroꝝ sententiis Sylla dissenserit: postremo coloni ipsi sic intelligunt non pō-
peianos a Sylla magis q̄ sese esse defensos. Atq; hoc iudices ex hac frequentia
colonorum honestimorum hoīum intelligere potestis: qui adsunt: laborāt hūc
patronum defensorem custodē illius coloniæ si in omni fortuna atq; in oī ho-
nore incolumē habere non potuerūt: In hoc tñ casu quo afflictus iacet: per uos
tutari conseruariq; cupiunt. Adsunt pari studio pompeiani qui ab illis ēt in cri-
men uocant: q̄ ita de ambulatione & de suffragiis suis cum colonis dissense-
runt: ut idem de cōmuni salute sentirent. At ne hāc quidem. P. Syllæ mihi ui-
detur silentio p̄tereunda esse uirtus: q̄ cum ab hoc illa coloniā deducta sit: &
cū cōmoda colonorū a fortunis pompeianorū Rēip. fortuna dimiserit: ita carus
utriusq; est atq; iucundus ut non alteros demouisse: sed utrosq; cōstituisse ui-
deatur. at. n. & gladiatores & omnis ista uis rogationis Ceciliæ causa compa-
rabatur. atq; hoc in loco .L. Cornelium prudētissimum atq; ornatissimū uitū
uehementer inuectus est: cuius ego de uirtute & constantia iudices tantum di-
co tales hunc ī ista rogatione quā promulgauit non de tollenda: sed de leuan-
da calamitate fratrī sui fuisse: ut consultum esse uoluerit: fratri tñ cum Rēpu.
pugnare noluerit: promulgarit impulsus amore fraternali destiterit fratrī au-
ctoritate deductus: atq; in ea re per .L. Ceciliū Sylla accusat: in qua re ē uterq;
laudandus: primum Cecilius q̄ id promulgarit in quo res iudicatas uidebatur
uoluisse rescindere: ut statueretur Sylla recte reprehendit. Status enim Rēip.

PRO.P.SYLLA.

maxime iudicatis rebus continetur. Neq; ego tantum fraterno amori dandum arbitror: ut q; squā de salute suor; consulat cōmunem relinquat:nihil iudicio fe rebat: sed pœnam eam ambitus ferebat: quæ fuerat nuper superiorib; legibus constituta. Itaq; hac rogatione non iudicum sententiam: sed legis uitiū corrige bat. nemo iudicium reprehendit cum de pœna querit: sed legē. damnatio .n. est iudiciū quæ manebat: pœna legis quæ leuabat. noli igitur aīos eor; ordinum q; p̄funt iudiciis summa cū grauitate & dignitate alienare a cā: nemo labefactare iudicium est conatus nihil est eiusmodi p̄mulgatum; semp Cecilius in calamitatem fratri sui iudicū potestatem p̄petuandam: legis acerbitatem mitigandam putauit. Sed quid ego de hoc plura disputem? fortasse & facile & libenter dice rem: si paulo etiam longius q; finis quotidiani officii postulat: pietas & fraternus amor. L. Ceciliū protulisset: ip̄lorarem sensus uestros uniuscuiusq; indulgentiam i suos testarer: peterem errato ueniam. L. Ceciliū ex intimis uestris cogitationib; atq; ex humanitate cōmuni. lex dies fuit proposita paucos: ferri cōpta: nunq; posita est in Senatu: relaturi cū in capitolium nos Senatum conuocasssemus: nihil est actum prius & id mandato Syllæ. Q. Metellus p̄tor se loquitur Syllā illam cognitioem de se nolle ferri. ex illo tempore. L. Cecilius multa de Rep. egit Agrariæ legi quæ tota a me reprehensa & abiecta est: intercessorem fore p̄pessus est: ip̄probis largitionibus restitit: senatus auctoritatem nunq; impediuit: Ita se gessit i tribunatu ut onere deposito domestici officii nihil po stea nisi de Reipu. commodis cogitarit: atq; i ipsa rogatione ne per uim qd age retur. Quis tamen nostrum Syllam aut Ceciliū uerebatur? nonne omnis ille terror: omnis seditionis timor atq; opinio ex Antronii improbitate pendebat? eius uoces eius minæ ferebantur: eius aspectus: concursatio: stipatio: gressus hominum perditorum metum nobis seditionesq; afferebat. Itaq; P. Sylla hoc importunissimo tum honoris tum etiam calamitatis socio atq; comite & secundas fortunas amittere coactus est: & in aduersis sine ullo remedio atq; alleuamēto p̄manere: hic tu epistolam meam s̄pē recitas: quā ego ad Cn. Pō peium de meis rebus gestis: & de summa Reipu. misi: & ex ea crimen aliquod in. P. Syllam quæris: & qui furorem incredibilem biennio ante cōceptum eru pisse in meo consulatu scripsi: hoc me demonstrasse dicis. Syllam in illa fuisse superiore coniuratione: scilicet is sum: qui existimem. C. Pisonem & Catilinam & Vargunteum & Antronium nihil scelerate: nihil audacter ipsos per se se sine. P. Sylla facere potuisse: de quo etiam si quis dubitasset antea: num id quod tu arguis cogitasset? imperfecto patre tuo consule descendere. kl. Ianuariis cum lictoribus. sustulisti hanc suspicionem cum dixisti hunc ut Catilinā consulem efficeret: contra patrem tuum operas & manum comparasse. quod si tibi ego confiteor quod non facio: tu mihi concedas necesse est. hunc cum Catilinæ suffrageretur: nihil de suo consulatu quem iudicio amiserat per uim recuperando cogitauisse. Neq; n. istoꝝ facinorum tantor; tam atrocium crimen

A uita

iudices. P. Syllæ persona suscipit. Jam n. faciam criminibus omnibus fere disso-
 lutis contra atq; in cæteris causis fieri solet: ut nunc deniq; de uita hominis ac
 de moribus dicam: & n. de principio studuit aius occurrere magnitudini crimi-
 nis: satis facere expectationi hominum: de me aliquid: de ipso q; accusatus erat
 dicere. Nunc iam reuocandi estis eo quo uos ipsa causa et tacente me cogit ani-
 mis. Omnibus in reb; iudices quæ grauiores maioresq; sunt quid q; uolue-
 rit: cogitauerit: admiserit non ex crimine: sed ex moribus eius q; arguit est pon-
 derandum: neq; n. pot quisquam nost; subito fingi: neq; cuius q; repente uita
 mutari: aut natura conuerti: nemo repente fit sumus: nemo repente turpissi-
 mus. Circu spicite paulisp; mentibus uestris: ut alia omittamus. Hosce ipsos ho-
 mines qui huic affines sceleri fuerunt: Catilina contra Remp. coniurauit: cu-
 ius aures unquam hoc respuerunt: contaminatum eē hominem usq; a pueritia
 non solum intemperantia & scelere: sed et consuetudine & studio & in omni
 flagitio stupro cæde uersatum? Q uis eum contra patriam pugnantem pisse
 miratur: quem semp oes ad ciuile latrocinium natum putauerut? Q uis Len-
 tuli societates cum indicib;? Q uis insanam libidinem? quis peruersam atq;
 impiam religionem recordatur: qui illum aut nefarie aut stulte cogitasse mire-
 tur? Q uis de. C. Cethego: atq; eius in Hispaniam profectione: ac de uulnere.
 Q . Metelli Pi cogitat: cui non ad illius poenam carcer ædificatus esse uidea-
 tur? Omitto cæteros ne sit infinitum: tantum a uobis peto: ut taciti de omni-
 bus quos coniurasse cognitum est cogitetis: intelligetis unūquenq; illorum pri-
 us a sua uita q; nostra suspitione esse damnatum. Ipsum illū Antronium quo-
 niam nomen eius finitimum maxime est huius periculo & criminis: non sua co-
 suetudo ac uita conuincit? semper audax petulans libidinosus: quem in stu-
 prorum defensionibus non solū uerbis uti improbissimis solitu esse scimus: ue-
 ruetiam pugnis & calcib;? quem exturbare hoies e possessionib;? cædere fa-
 cere uicino? spoliare fana socio? Vi conatū & armis disturbare iudicia: in
 bonis rebus oes contñere: in malis pugnare cōtra bonos: nō Reip. cædere: nō
 fortunæ ipsi succubere: huius si cā non manifestissimis rebus teneret: tñ eum
 mores ipsius ac uita conuinceret. Agedū conferte nunc cū illius uitam. P. Syl-
 la uobis Po. q; Ro. notissimā iudices: & eā ante oculos uestros pponite: & qd'
 huius factū aut cōmissum nō dicā audacius: sed qd' cuiq; paulominus cōside-
 ratū uideret factum quero. Verbū ecquod unq; ex ore huius excidit: unde ui-
 q; q; posset offendī? At uero in illa graui. L. Syllæ uictoria turbulentaq; qs. P.
 Sylla mitior? multorū hic uitā ē a. L. Sylla dep̄catus: quā multi s̄t sumi hoies
 & ornatissimi & nostri eq̄stris ordinis: quoꝝ p salute se hic Syllæ obligauit:
 quos ego noīarem: neq; n. ipsi nolūt: & huic aio gratissimo adfunt. sed qa ma-
 ius ē bñficiū quā posse debet ciuis ciui dare. Ideo a uobis peto: ut qd' potuit te-
 pori tribuat qd' fecit ipsi. Q uid reliquā constantiā uitæ cōmemorē? digni-
 tam; liberalitatē; moderationē in priuatis rebus: splendorē in publicis: q; ita

PRO.P.SYLLA.

a fortuna deformata sunt: ut tñ a natura inchoata compareat? Q uæ domus? quæ celebratio quotidiana? Q uæ familiaris dignitas? Q uæ studia amicorū? quæ ex quoq; ordine multitudo? Hæc diu multum & multo labore quæsita una eripuit hora . accepit . P . Sylla iudices uulnus uehemens & mortiferum: uerūtamen huiusmodi qd' uideretur eius uita & natura accipere potuisse : ho/ nes tatis & dignitatis habuisse nimis magnam iudicatus ē cupiditatem : quam si nemo aliis habuit in consulatu petendo cupidior iudicatus ē hic fuisse q;cæ teri. sin et in aliis nonnullis fuit iste cōsulatus amor: fortuna in hoc fuit fortasse grauior;q; in cæteris. Postea uero qs. P . Syllam nisi demissum mœrentem affli ctumq; uidit? & qs unquā est suspicatus hunc magis odio q; pudore hominū aspectum lucēq; uitare? q cum multa haberet inuitamenta urbis & fori ppter summa studia amicorū: quæ tñ ei sola in malis restiterunt : abfuit ab oculis ue stris:& cū lege retineret: ipse se exilio pene mulctauit. In hoc uos pudore iudi ciī & in hac uita tanto sceleri locū fuisse creditis? aspicite ipsum:cōtuemini os: conferte crimen cū uita: usq; ad hoc tempus explicata cū crimine cognoscite. Mitto R emp. quæ fuit semp Syllæ carissima. hos ne amicos tales uiros tā cu pidos sui p quos res eius secūdæ quondā erant ornatæ:nunc subleuant̄ aduer sæ: crudelissime pire uoluit:ut cum Lentulo & Catilina & Cethego fœdissimā uitam & miserrimā turpissima morte pposita degeret. Non inquā cadit in hos mores: nō in hunc pudorē: non in hanc uitā: nō in hunc hoīem ista suspicio. no ua quædā illa īmanitas exorta est: īcredibilis fuit ac singularis furor ex multis ab adolescentia collectis perditis hoīum uitiis repente ista tanta importuni tas inauditū sceleris exarsit. Nolite iudices arbitrari hoīum illū ipetum & conatum fuisse: neq; .n. ulla gens tā barbara aut tā īmanis unq; fuit: in qua nō modo tot: sed unus tā crudelis hostis patriæ sit inuentus. Belluæ quædā illæ ex portē tis īmanes ac feræ forma hoīum induitæ extiterunt. perspicite et atq; etiam iudices: nihil. n. est qd' in hac cā dī possit uehementius: penitus introspicite Ca tilinæ: Antronii: Cethegi: Lentuli cæterorūq; mētes: quas uos in his libidines: quæ flagitia: quas turpitudines: quantas audacias: q; incredibiles furores. quas notas scelerum? quæ indicia parricidarū: quantos aceruos facinorū reperietis? Ex magnis & ex diuturnis & iā desperatis R eipu. morbis: ista repente uis eru pit: ut ea cōfecta & eiecta conualescere aliquando & sanari ciuitas poslit. Neq; enim est quisquam q arbitref illis inclusis in R epu pestibus diutius hæc sta re potuisse. Itaq; eos non ad pficiēdum scelus: sed ad luendas R eip. poenas fur iæ quædā incitauerunt. In hunc igitur gregē uos nunc. P . Syllam iudices ex iis qui cum hoc uiuunt atq; uixerū honestissimorū hoīum gregibus reiicietis? ex hoc hoīum numero: ex hac familiarium dignitate in īmiorū partem: atq; ī parricidarum cædem ac numerum transferetis? Vbi erit igitur illud fortissi mum præsidium pudoris? quo ī loco nobis uita ante acta pderit? Q uod ad tēpus existimatiōis partæ fructus reseruabit̄; si ī extremo dīscrimine accidi,

ORATIO.

Elio Ternus

catione fortunæ deseritur? si non aderit? si nihil adiuuabit? Quæstiones nobis seruor̄: ac tormenta accusator minitā: in quibus q̄q̄ nil piculi suspicamur: tñ illa tormenta gubernat dolor: moderat natura cuiusq; tum aī tum corporis regit quæstor: flectit libido corrumpit spes: infirmat metus: ut in tot rē angustiis nihil ueritati loci relinquat. Vita. P. Syllæ Torquate ex ea quærat? Nū quæ occultet libido? num qd' lateat facinus? num quæ crudelitas? num quæ audacia? nihil erroris erit in cā: nec obscuritatis iudices: si a uobis uitæ ppetuæ uox ea quæ grauissima debet esse audiēt: nullū in hac causa testem timemus: nihil quenq; scire: nihil uidisse: nihil audisse arbitramur: sed tñ si nihil uos. P. Syllæ fortuna mouet iudices: uestra moueat. Vesta. n. qui cū summa elegan̄tia atq; integritate uixistis: hoc maxime interest nō ex libidine: aut similitate: aut leuitate testiū causas honestissimor̄ hominū pōderari: sed in magnis disq; fitionib; repentinisq; piculis uitam uniuscuiusq; esse testē: quā uos iudices nō lite armis suis spoliatam atq; nudatā obiicere inuidiæ: dedere suspicioni: munito cōmunem arcem bonor̄: obstruite perfugia iprobor̄: ualeat ad pœnā & ad salutem plurimū: quā solam uidetis ipsam ex uī sua naturaq; facillime pspici: subito flecti: fingeq; non posse. Quid uero hæc auctoritas? semp. n. de ea dicē dum est: q̄q; a me timide modiceq; diceſ. Quid inquā hæc auctoritas nostra: q̄ a cæteris coniurationis causis abstinuimus. P. Syllam defendimus: nihil hūc tandem iuuabit: graue si appetimus aliquid: si cū cæteri de nobis silent: non ēt nos metipsi tacemus: graue. sed si lædimur: si accusamur: si in inuidiam uocamur: profecto conceditis iudices ut nobis libertatem retinere liceat: si minus licet dignitatē. accusati sunt: quæro num hic ille? sed oēs uno nomine consular̄s: ut iam uideat honoris amplissimi nomen plus inuidiæ q̄ dignitatis afferre. Affuerunt inquit Catilinae: illūq; laudarunt: nulla tñ patebat: nulla erat cognita coniuratio: defendebant amicū: aderant supplici. uitæ eius turpitudinem in summis eius periculis non insequebant̄. quin ēt parens tuus Torquate consul reo de pecuniis repetundis Catilinæ fuit aduocatus iprobo homini: at supplici: fortasse audaci: & aliquando amico: cui cū affuit post delatam ad eum primum illam cōiurationem indicauit se audisse aliqd non credidisse. at idem nō affuit alio in iudicio cū adessent cæteri: sed postea cognorat ipse aliqd qd' in cōsulatu ignorasset: ignoscendum ē iis qui post ea nihil audierūt. Sī illa res de pecuniis repet. prima ualuit non inueterata q̄ recens debuit esse grauior. Sed si tuus parens ēt in illa suspicione periculi sui tñ humanitate adductus: aduocationem hominis improbissimi sella curuli atq; ornamentis & suis & consular̄tus honestauit: Quid est quāobrem consulares qui Catilinæ affuerūt: reprehēdantur? At iidem iis q̄ ante hunc cām de coniuratione dixerunt nō affuerunt: tanto scelere astrictis hominibus statuerūt nihil a se adiumenti: nihil opis: nihil auxiliū ferri oportere. At ut deorum constantia atq; aio in Rempu. dicam: quorum tacita grauitas & fides de uno quoq; loquitur: neq; cuiusquam orna-

PRO.P.SYLLA.

menta orationis desiderat: pót quisquā dicere unquam meliores: fortiores: cōstantiores cōsulares fuisse: q̄ his t̄pibus & periculis: quib⁹ pene opp̄ssa ē Resp⁹.
 Q uis non de cōmuni salute apertissime: quis non fortissime: quis non constātissime sensit? Neq; ego p̄cipue de consularib⁹ dispuo. nam & hæc hoīum ornatissimorum qui p̄tores fuerunt: & uniuersi Senatus cōmunis est laus: ut constet post hoīum memoriam nunquam in illo ordine plus uirtutis: plus amoris in Remp. plus grauitatis fuisse. sed quia sunt descripti consulares: de iis tantū mihi dicendum putauī: quod satis eēt attestante memoria oīum neminem esse ex illo honoris gradu: qui non omni studio uirtute auctoritate incubuerit ad Rempu. conseruandam. Sed quid ego q̄ Catilinam nō laudaui: q̄ reo Catili
Appſa.
 næ consul non affui: qui testimoniuū de coniuratiōe dixi in alios. adeo ne uobis alienus a sanitate. adeo oblitus constantiæ meæ: adeo imemor rex a me gestar̄ esse uideor: ut cum consul bellum gesserim cū coniuratis: nunc eorū ducem seruare cupiam: & in aīum inducam cuius nuper ferrum retuderim: flāmāq; restringerim: ei usdē nunc cām uitamq; defendere? Si mediussidius iudices nō me ipsa Resp̄. meis laboribus & p̄culis conseruata ad grauitatē animi & cōstantiā sua dignitate reuocaret: tñ hoc natura est insitū: ut quem timueris: q̄ cū de uita fortunisq; cōtenderis: cuius ex insidiis euaseris: hunc semp oderis. Sed cum agat̄ honor meus āplissimus: gloria rex gestar̄ singularis: cū quotiēs q̄s q̄ est in hoc scelere cōuictus: totiēs renouet̄ memoria per me inuētæ salutis: Ego sim tā demens: ego cōmittam ut ea quæ p̄ salute oīum gessi: casu magis & fœlicitate a me: q̄ uirtute & cōsilio gesta esse uideant̄? Q uid ergo hoc tibi sumis dicet fortasse q̄spīā: ut qa tu defenderis inōcens iudicet̄? Ego uero iudices nō modo nihil mihi assūmo: in quo q̄spīam repugnet: sed et si qd ab oīb⁹ cōceditur: id reddo ac remitto. nō in ea Repu. uersor: nō his t̄pib⁹ caput meū obtuli p̄ p̄ia p̄culis oībus: nō aut ita sunt extinti quos uici: aut ita grati quos seruauī: ut ego mihi plus appetere coner̄ q̄ quantū oēs inimici inuidiq; patiant̄. Graue eum eē uideat̄ q̄ inuēstigarit coniurationē: qui patefecerit: q̄ opp̄sserit: cui Senatus singularib⁹ uerbis gratias egerit: cui uni togato supplicationē decreuerit: dīcere in iudicio nō defenderē si coniurasset. non dico id qđ graue est: dico illud qđ in his causis cōiurbationis nō auctoritati assumam sed pudori meo: Ego ille coniurbationis inuestigator atq; ultor certe non defenderem Syllam: si coniurasse arbitrarer. Ego iudices de tantis oīum periculis cū quærerē oīa: multa auiderē: non crederē oīa: cauerē oīa: dico hoc qđ initio dixi nullius indicio: nullius suspitione: nullius litteris de Repu. Syllæ rem ullam ad me esse delatā. Q uā obrem uos dīi patrii & penates qui huic urbi atq; huic imperio præsidentis: qui hoc imperium: qui hanc libertatem Po. q; Ro. qui hæc tecta atq; tépla me cōsuile uestro numīe auxilioq; seruastis: testor ítegro me aio ac libero. P. Syllæ cām defendere: nullum a me sciēte facinus occultari: nullū scelus susceptum contra salutem omnium defendi atq; tegi. nihil de hoc consul comperi: nihil suspica-

ORATIO.

tus sum: nihil audiui. Itaq; idem ego ille quehementis in alios: qui inexorabilis
in ceteros esse uisus sum; persolui patriæ qd debui: reliqua iam a me meæ per/
petuæ consuetudini naturæq; debent. Tam sum misericors iudices q; uos: tam
mitis q; qui lenissimus: in quo uehemens sui uobiscum nihil feci: nisi coactus
Reip. p̄cipitanti subueni: patriam demersam extuli: misericordia ciuium ad/
ducti tunc fuimus tā uehementes: q; necesse fuit. Salus esset oīum amissa una
nocte nisi esset seueritas illa suscepta. sed ut ad sceleratorū poenā amore Reip.
sum adductus: sic ad salutem innocentium uoluntate deducor. Nihil uideo eē
i hoc. P. Sylla iudices odio dignum: misericordia digna multa. Neq;. n. nunc
ppulsandæ calamitatis suæ causa supplex ad uos iudices confugit: sed ne qua
generi ac nomini suo nota nefariæ turpitudinis inurat. Nam ipse qdem si erit
uestro iudicio liberatus: quæ habet ornamenta: quæ solatia reliquæ uitæ: quibus
lætari & p̄frui possit: domus erit credo exornata: aperient̄ maiorū imagines:
ipse ornatum & uestitum recuperabit. Omnia iudices hæc amissa sunt: oīa ge
neris honoris noīs i signia atq; ornamenta unius iudicij calamitate occiderunt.
Sed ne extictor patriæ: ne pditor: ne hostis appellef: ne hanc labem tanti ge
neris in familia relinquat: id laborat: id metuit: cui honoris itegros fructus nō
sunt traditurus: ne æternā memoriā dedecoris relinquat. Hic uos orato iudices
paruus: ut se aliquando si non integra fortuna: at afflcta patrī suo gratulari si
natis: huic misero notiora sunt iudiciorū itinera & fori q; disciplinarū. Non iam
de uita. P. Syllæ Iudices: sed de sepultura contendit. uita erepta est supiori iu
dicio; nunc ne corpus eiiciat laboramus. Quid. n. est huic reliqui: qd eum in
uita hac teneat. Aut qd est quāobrem hæc cuiquā uita uideat. Nuper is ho
mo fuit in ciuitate. P. Sylla: ut nemo ei se neq; honore neq; gratia neq; fortu
nis anteferret. Nunc spoliatus oī dignitate: quæ erepta sunt non repetit: qd for
tuna in malis reliqui fecit: ut cum parente: cum liberis: cum fratre: cum his ne
cessariis iungere suam calamitatem liceat: id sibi ne eripiatis uos iudices obte
stat. Te ipsum iam Torquate expletum huius miseriis pateat. & si nihil aliud
Syllæ nisi consulatum abstulissetis: tñ eo uos contentos esse oportebat: hono
ris. n. contentio uos ad cām n̄ inimicicæ deduxerunt. Sed cum huic oīa cum
honore detracta sint: cum in hac fortuna misera ac luctuosissima destitutus sit
quid est qd expectas amplius? Lucis ne hanc usuram eripere uis plenam la
chrymarum atq; meroris: in qua cum maximo cruciatu atq; dolore retinetur?
libenter reddiderit adempta ignominia fœdissimi criminis. An uero inimicū
ut expellas: cuius ex miseriis si esses crudelissimus: uidendo fructum capes ma
iorem quā audiendo? O miser! o infelicem illum diem: quo consul omnib⁹
Centuriis. P. Sylla renunciatus est. O falsam spem: o uolucrem fortunam: o
cæcam cupiditatem: o præposteram gratulationem: q; cito omnia illa ex lati
tia & uoluptate ad luctum & lachrymas reciderunt: ut qui pauloante consul
designatus fuisset retineret repente nullum uestigium pristinæ dignitatis.

PRO ARCHIA POETA.

Quid enim erat mali quod huic spoliato honore fama fortunis deesse uidetur? Aut cui nouæ calamitati locus ullus relictus esset? Virget eadem fortuna quæ cœpit, repperit nouum mœrorem, non patitur hominem calamitosum uno modo afflictum uno in luctu perire. Sed iam impedior egomet iudices dolore animi. Nec de huius miseria plura dicam. Vestræ iam sunt partes iudices: in uestra māsuetudine atq; humanitate causam totam repono. Vos & reiectione interposita nihil suspicantibus nobis repentini in nos iudices consedistis: ab accusatorib; delecti ad spem acerbitatibus: a nobis ad p̄fidium innocentiae constituti: ut ego quid de me Po. Ro. existimaret: q̄a seuerus ī im probos fueram: laboravi: & quæ prima innocentis mihi defensio est oblata su sc̄epi: Sic uos seueritatem iudicioꝝ quæ per hos menses in hoīes audacissimos facta est: lenitate ac misericordia mitigare. Hoc tum impetrare a uobis ipsa cā debet: tum est uestri animi atq; uirtutis declarare. non esse eos uos: ad quos potissimum interposita reiectione deuenire conuenerit. In quo ego iudices uos quantum meus amor in uos postulat: tantum hortor: ut cōmuni studio quoniam in R̄ publica coniuncti sumus: māsuetudine & misericordia uestra falsam a nobis crudelitatis famam repellamus.

M.T.C.PRO AVLO LICINIO ARCHIA POETA CONTRA GRACCHVM ORATIO.V.

I Q VID EST IN ME INGENII IVDICES:
quod sentio q̄ sit exiguū: aut si qua exercitatio dicendī: in qua
me non inficiar mediocriter esse uersatū: aut si huiusc rei ra
tio aliqua ab optimarum artiū studiis ac disciplina profecta:
a qua ego nullum confiteor ætatis meæ tempus abhorruisse:
earum rerum omniū uel in primis hic Aulus Licinius fructū
a me repetere ppe suo iure debet. Nam quoad longissime po
test mens mea respicere spacium p̄teriti temporis: & pueritiae memoriam recor
dari ultimam: inde usq; repetens: hunc uideo mihi principem & ad suscipiēdā
& ad ingrediendam rationē horum studiorū extitisse. Quod si hæc uox huius
hortatu: p̄ceptisq; conformata: nonnullis aliquando saluti fuit: a quo id acce
pimus: quo cæteris opitulari & alios seruare possemus huic profecto ipsi quā
tum est sitū ī nobis: & opem & salutem ferre debemus. Ac ne quis a nobis hoc
ita dici forte miretur: q̄ alia quædam in hoc facultas sit ingenii. neq; hæc dicen
di ratio aut disciplina: nec nos quidē huic cuncti studio penitus unq; dediti fui
mus. Et n. omnes artes quæ ad humanitatem pertinent: habent quoddam cō
mune uinculum: & quasi cognatione quadam inter se continentur. Sed ne cui
uestrum mirum esse uideatur me in quæstione legitima: & in iudicio publico

ORATIO.

cum res agatur apud prætorem Po.Ro.lectissimum uirum:& apud seuerissimos iudices tanto conuentu hoīum ac frequentia hoc uti genere dicēdi:qd nō modo a consuetudine iudiciorū:uerūetiam a forensi sermōe abhorreat: Q uæ so a uobis ut in hac causa mihi detis hanc ueniam accōmodatam huic reo:uobis quēadmodum spero non molestā:ut me pro summo poeta ac eruditissimo dicentem hoc concursu hoīum litteratissimorū hac uestra humanitate: hoc deniqz p̄tore exercēte iudicium:patiamini de studiis humanitatis ac litterarū pau lo loqui liberius:& ī eiusmodi p̄sona quæ pp̄ ocium ac studiū minime in iudi ciis periculisq; tractata est:uti prope nouo quodā & inusitato genere dicendi: qd si mihi a uobis tribui cōcediq; sentiā:pficiam pfecto ut hunc.A. Licinium nō mō non segregandū:cū sit ciuis/a numero ciuiū:uerūetiā si non eēt: putetis asciscendū fuisse.Nā ut primū ex pueris excessit Archias:atq; ab iis artibus qbus ætas puerilis ad humanitatē informari solet:se ad scribendi studiū cōtulit: primū antiochiae:nā ibi natus ē loco nobili:celebri quōdā urbe & copiosa: atq; eruditissimis hoībus:liberalissimisq; studiis affluentí celeriter antecellere omnibus ingenii gloria cōtigit:post in cæteris Asie partib;:cunctæq; græciæ:sic eius aduentus admiratioq; suparet.Erat Italia Nena græcarū artiū:ac disciplinarū: studiaq; hæc & in latio uehementius tū colebant:q nūc iisdē in oppidis:& hic Romæ pp̄ tranquilitatē Po.Ro.nō negligebant.Itaq; hunc & parenti & the gini & neapolitani ciuitate cæterisq; p̄miis donarūt:& oēs qui aliqd de ingeniis poterant iudicare:cognitione atq; hospitio dignū existimarūt.Hac tanta celebritate famæ cū esset iam absentibus notus Romā uenit Mario consule & Catulo.Nactus est primū consules eiusmodi:quo alter res ad scribendū maximas:alter cū res gestas:tū etiam studiū atq; aures adhiber posset.Statim Lu culli cū p̄textatus ēt tum Archias esset:eum in domū suam receperūt.Sed etiā hoc nō solū ingenii ac litterarū:uerūetiam naturæ atq; uirtutis fuit:ut domus q huius adolescentiæ prima fuit:eadem eēt familiarissima senectuti.Erat téporib; illis iucundus Metello illi Numidico:& eius Pio filio:audiebat a.M. Aemylio:uiuebat cū.Q .Catulo & patre & filio.a Lucio Crasso colebat.Lu cullos uero & Drusos & Octauios & Catonem & totā Hortensiorū:domū de uinctam consuetudine cū teneret:afficiebat summo honore:qd eum non solum colebant:q aliquid p̄cipere atq; audire studebant:uerūetiam si q forte simulabant:Interim satis longo interuallo cum esset cū.L.Lucullo in Siciliam profectus:& cū ex ea p̄uītia cum eodem Lucullo decederet:uenit Heracleā: Q uæ cū esset ciuitas æquissimo iure ac fœdere:ascribi se ī eam ciuitatē uoluit: idq; cū ipse per se dignus putare:ū auctoritate & gratia Luculli ab heraclien sibus impetravit.Data est ciuitas Syllani lege & Carbonis:si qui fœderatis ci uitatib; ascripti fuissent:si tum cū lex ferebat in Italia domiciliū habuissent:& si sexaginta diebus apud p̄torem essent professi: cum hic domicilium Romæ

*Narratio ab ancientibus
et simpliciter*

PRO ARCHIA POETA.

multos iam antea annos haberet; p̄fessus est apud p̄torem. Q. Metellum familiariſſimū ſuū. Si nihil aliud niſi de ciuitate ac lege dicimus: nihil dico amplius: cā dicta eſt. Quid n. hoꝝ infirmari gratis pōt? Heracleæ ne eſſe eū aſcri ptum negabis? adeſt uir ſuma auctoritate & religione & fide. M. Lucullus: q ſe non opinari ſed ſcire: non audiuiſſe ſed uidiffe: non interfuſſe ſed egiffe di cit. adſunt heraclienses legati nobilifſimi hoꝝes huius iudicii cauſa cum manda tis: & cum publico teſtimonio uenerunt: qui hunc aſcriptum heraclienſem di cunt. hic tu tabulas deſideras heraclienſium publicas: quas italico bello incenſo tabulario interiiffe ſcimus omnes. Eſt ridiculū ad ea quæ habemus nihil di cere: quærere quæ habere non poſſumus: & de hominum memoria tacere: li terarum memoriam flagitare. & cum habeas ampliſſimi uiri religionem: inte gerimiſſi municipiū iuſiurandum fidemq; ea quæ deprauari nullo mo poſſunt repudiare. tabulas quas idē dicas ſolere corrumpi deſiderare. At domiciliū Ro mae non habuit iſ q tot annis ante ciuitatem datam ſedem oīum reg; ac fortuna rum ſuaꝝ Romae collocauit. At non eſt p̄fessus: imo uero hiſ tabulis p̄fessus quæ ſolæ ex illa p̄fessione collegioꝝ prætorꝝ optinent publicarum tabula rum auctoritatē. Nam cum Appii tabulae negligentius adſeruatæ dicerentur Gabiis quādiu in columis fuit leuitas: poſt dānationē calamitas oēm tabularū fidem resignaſſet. Metellus homo ſanctiſſimus: modeſtiſſimusq; omnium ta ta diligentia fuit: ut ad L. Lentulū p̄torem: & ad iudices uenerit: & unius homi niſi litura ſe cōmotum eſſe dixerit. His igitur tabulis nullā liturā in nomen. A. Licinii uidetis. Quæ cū ita ſint: quid ē q de eius ciuitate dubitetis? p̄ſertim cū aliis quoq; in ciuitatibus fuerit aſcriptus. & n. cū mediocrib; multis: & aut nul la aut humili aliqua arte p̄ditis gratuito ciuitatem in græcia hoꝝes impieban tur: R̄heginos credo aut Locrenſes aut Neapolitanos aut Tarentinos: qd ſce nicis artificibus largiri solebant: id huic ſumma ingenii prædicto gloria noluiſi ſe. Quod cū cæteri nō modo poſt ciuitatē datam: ſed et̄ poſt legē papiam ali quo modo in eoꝝ municipioꝝ tabulas irrepferunt: hic q nec utiſ quidē illis in quibus eſt ſcriptus: q ſemp ſe heraclienſem ciuem eē uoluit: reiicitur? Cen ſus noſtros requiriſ ſcilicet. Eſt. n. obſcurum proximis censorib; hunc cū cla riſſimo imperatore. L. Lucullo apud exercitum fuſſe: ſupiorib; cum eodem quæſtore fuſſe in Asia: primis Iulio & Crasso nullam populi partē eſſe cen ſtam. Sed quoniam cen ſus non ius ciuitatis conſiſmat: ac tātūmodo indicat eū qui ſit cen ſus: ita ſe iam tū geſiſſe p̄ ciue hiſ temporib; quæ tu criminariſ: nec ipſiſ quidē iudicio in ciuiū Romanorꝝ iure eē uerſatū: & teſtamētum ſaþe fe cit noſtris legiſbus: & adiit haereditates ciuiū Romanorꝝ: & in beneficiis ad æra riū delatus eſt a. L. Lucullo p̄tore & cōſule. Quære argumenta ſi qua potes: nunq; n. hic neq; ſuo neq; amicoꝝ iudicio reuinceſ. Quæres a nobis Gracche cur tantope hoc hoꝝe delectemur. q; a ſuppediat nobis: ubi & aīus hoc forenſi ſtrepiuſ reficiat: aut aures cōuītio defeffat cōquiescat? An tu exiſtimas ſuppe

ORATIO.

tere nobis posse qd' quottidie dicamus in tanta uarietate reg: nisi animos no-
 stros doctrina excolamus: aut ferre aios tantam posse contentionem: nisi eos
 doctrina eadem relaxemus: Ego uero fateor me his studiis esse deditū: cæte-
 ros pudeat si q se ita litteris abdiderunt: ut nihil possint ex his neq; ad cōmunē
 afferre fructum: neq; in aspectū lucem proferre. Me aut̄ quid pudeat: q tot ani-
 nos ita uiuo iudices ut a nullius unq me tpe aut cōmodum aut ocium meū abi-
 straxerit: aut uoluptas auocarit: aut deniq; somnus retardarit. quare quis tan-
 dem me reprehendat: aut quis mihi iure succēseat: si quantū cæteris ad suas res
 obeundas: quantum ad festos dies ludorū celebrandos: quantū ad alias uolu-
 ptates: & ad ipsam requiem animi: & corporis cōceditur temporū: quantū alii
 tribuunt tempestiuīs conuiuiis: quantū deniq; aleæ: quantū pilæ: tantum mihi
 egomet ad hæc studia recolenda sumpsero? Atq; hoc ideo mihi concedēdum
 est magis: q ex his studiis hæc quoq; censem oratio & facultas: quæ quanta-
 cūq; in me nunq amicor periculis defuit: quæ si cui leuior uideat: illa quidem
 certe quæ summa sunt ex quo fonte hauriam sentio. Nam nisi multoq; pceptis
 multisq; litteris mihi ab adolescentia suasissim: nihil eē in uita magnope expe-
 tendum nisi laudem atq; honestatem: in ea aut̄ persequenda oēs cruciatus cori-
 poris oīa pericula mortis atq; exilio parui eē ducenda: nunq me pro salute ue-
 stræ in tot ac tantas dimicationes: atq; in hos pfligatorū hominū quotidianos
 impetus obiecisse. Sed pleni omnes sunt libri: plenæ sapiētum uoces: plena
 exemplorū uetustas: quæ iacerent in tenebris oīa: nisi litterarū lumen accende-
 ret. Q uā multas nobis imagines non solum ad intuendū: uerū etiam ad imi-
 tandum fortissimorū uirorū expressas: scriptores & græci & latini reliquerunt:
 quas ego mihi semp in administranda R ep. proponens animū & mētem meā
 ipsa cognitione hoīum excellentiū conformabam. Q uæret quispiam: quid il-
 li ipsi summi uiri: quorū uirtutes litteris pditæ sunt: ista ne doctrina quā tu lau-
 dibus effers: eruditū fuerunt? difficile est hoc de omnibus confirmare. Sed tñ
 est certum quid respondeam. Ego multos hoīes excellentiū & uirtute fuisse:
 & sine doctrina naturæ ipsius habitu prope diuino per se ipsos & moderatos:
 & graues extitisse fateor: etiā illud adiungo sapientiū ad laudem atq; uirtutē na-
 turam sine doctrina q̄ sine natura ualuisse doctrinam. Atq; idē ego contendō
 cum ad naturam eximiā atq; illustrē accesserit ratio quædam conformatio
 quæ doctrinæ: tū illd' nescio qd' pclarū ac singulare solere existere. Ex hoc esse
 hunc numero: quē patres nostri uiderunt diuinū hoīem Africanum: ex hoc C.
 Lælīum. Luc. Furium modestissimos hoīes & continentissimos: ex hoc fortis-
 simum uirū & illis temporibꝫ doctissimum Catonem illum senem: qui pfecto
 si nihil ad p̄cipiendam colendamq; uirtutem litteris adiuuarentur: nunq se ad
 earum studium contulissent. q̄ si non hic tantus fructus ostenderet: & si ex his
 studiis delectatio sola peteretur: tamen ut opinor: hanc animaduersionem hu-
 manissimam atq; liberalissimam iudicaretis. Nam cæteræ res neq; temporum

PRO ARCHIA POETA.

Sunt: neq; ætatum dium: neq; loco: hæc studia adolescentiā agunt: senectutē
oblectant: secundas res ornant: aduersis pfugium ac solatiū p̄bent: delectat do-
mi: nō impediū foris: pnoctant nobiscū: pegrinatur: rusticant: qd' si ipsi hæc
neq; attingere: neq; sensu nostro gustare possemus: tñ ea mirari deberemus et
cū in aliis uideremus / qs nostis tam aio agresti ac duro fuit: ut Rosci morte nu-
per nō cōmoueret? Q uicū eēt senex: mortuus tñ pp excellentē artem ac ue-
nustatē uidebat oīo mori non debuisse: ergo ille corporis motu tantū amorem
sibi conciliarat a nobis oībus: nos aio icredibiles motus: celeritatēq; ingenio/
rum negligemus? Q uotiēs ego hunc Archiam uidi iudices(utar.n.uestra be/
nignitate: quoniā me in hoc nouo genere dicendi tam diligenter attenditis)?
Q uotiens ego hūc uidi cū litterā scripsisset nullā magnū numerū optimorū uer-
suū de iis ipsis rebus: quæ tum agebanē dicere ex tpe? Q uotiens reuocatū
eandē rem dicere cōmutatis uerbis atq; sententiis? Q uæ uero accurate cogi-
tateq; scripsisset: ea sic uidi probari: ut ad ueterū scriptorū laudē puenirent. hūc
ego non diligam: nō admirer: nō omni ratione defendendū putem: Atq; sic
ea a summīs hoībus eruditissimisq; accepimus: cæterarū rerū studia & doctrina
& p̄ceptis & arte constare: poetam natura ipsa ualere: & mentis uiribus excita-
ri: & quasi dīuino quodā spiritu afflari. Q uare suo iure noster ille Ennius san-
ctos appellat poetas: q; quasi deoꝝ aliquo dono atq; munere cōmendati nobis
esse uideant. Sit igitur iudices sanctū apud uos humanissimos hoīes hoc poe-
tæ nomen: qd' nulla unq; barbaria uiolauit: saxa & solitudines uoce respōdet:
bestiæ s̄xe imanes cantu flectunt: atq; consistunt: nō instituti rebus optimis
non poetarū uoce moueamur? Homer & Colophonii ciuem eē dicunt suū: Chii
suum uendicant: Salaminii repetunt: Smyrnei uero suū eē cōfirmant. Itaq; et
delubrū eius in urbe dedicarūt: per multi alii p̄terea pugnant inter se atq; cōte-
dunt. Ergo illi alienū quia poeta fuit et post mortē expetunt: nos hunc uirum
& quoluntate & legib; noster est: repudiamus? p̄sertim cū omne olim studiū
um: atq; omne ingenium cōtulerit Archias ad Po.Ro.gloriam laudēq; cele-
brandam. Nam & cymbricas res adolescentis attigit: etiam ipsi illi. C.Mario q;
durior ad hæc studia uidebat iucundus fuit. Neq;.n.quisquā est tam auersus
amus: qui non mandari uersibus æternum suorum laboꝝ facile p̄conium pa-
tiatur. Themistoclem illū summū Athenis uirum dixisse aiunt: cū ex eo quæ
reretur qd' acroma: aut cuius uocem libentissime audiret: eius a quo sua uirtus
optime p̄dicaretur. Itaq; ille Marius item eximie. L.Plotium dilexit: cuius in-
genio putabat ea quæ gesserat posse celebrari. Mithridaticum uero bellū ma-
gnū atq; difficile: & in multa uarietate terra mariq; uersatum: totum ab hoc
expressum est: qui libri non modo. L.Lucullum fortissimum & clarissimum ui-
rum: uerū etiam Po.Ro. nomen illustrant. Populus enim Romanus aperuit
Lucullo impante pontum: & regiis quondam opibus & ipsa natura regionis
uallatum: Po.Ro. exercitus eodem duce non maxima manu innumerabiles

ORATIO.

armenior̄ copias fudit: Po.R.o.laus est urbem amicissimā cyzicenōꝝ eiusdē consilio ex oī impetu regio ac totius bellī ore ac faucibus ereptam eē atq; seruatam. Nostra semp feret & p̄dicabitur. L.Lucullo dīmicate: cū interfictis duicibus dēp̄ssa hostium classis:& incredibilis apud tenedon pugna illa naualis: nostra sunt trophæa: nostra monumenta: nostri triumphi: quia quoꝝ ingeniis hæc ferunt ab his Po.R.o.fama celebrat̄. carus fuit Aphricano supiori noster Ennius. Itaq; ēt in sepulcro Scipionū putat̄ is eē cōstitutus:& mārmaratis laudibus certe non solū ipsi qui laudant̄: sed ēt Populi R.o.nomē ornatur In cœlum huius pauus Cato tollitur: magnus honor Po.R.o.adiungit: omnes deniq; illi Marcelli Maximi Fuluii nō sine cōmuni oīum nostrum laude decrantur. Ergo illum q̄ hæc fecerat Rudium tū hoīem maiores nostri in ciuitatē receperunt: nos hunc heraclensem multis ciuitatibus expetitū: in hac aut̄ legibus constitutū: de nostra ciuitate eiiciemus? Nam si quis minorem gloriæ fructū putat ex græcis uersibus pcipi q̄ ex latinis: uehementer errat: pp̄terea q̄ græca legunt̄ in oībus fere gentibus: latina suis finibꝝ exiguis sane continentur. Quare si res eæ quas gessimus orbis terræ regionibus definiunt̄: cupere debemus quo minus manuum nostrarꝝ tela peruerenter: eodem gloriam famāq; penetrare. q̄ cum ipsis populis de quoꝝ rebus scribitur: hæc ampla sunt: tum iis certe qui de uita gloriæ cā dīmican: hoc maximū & periculor̄ incitamentū est & labor. q̄ multos scriptores rer̄ suarꝝ magnus ille Alexander secū habuisse dicitur: atq; is tñ cum in sigæo ad Achillis tumulum astitisset: O fortunate inqt adolescens: qui tuæ uirtutis præconem Homerum inueneras: & uere. Nā nisi illi ars illa extitisset: idem tumulus q̄ corpus eius contexerat: nomen ēt obruisset. Quid noster hic magnus: qui cum uirtute fortunam adæquauit? Nonne Theophanem Mityleneum scriptorē rerum suarꝝ in concione militum ciuitate donauit? & nostri illi fortes uiri & rustici ac milites dulcedine quadam gloriæ cōmoti quasi participes eius laudis magno illud clamore approbauerunt. Itaq; credo si ciuis Romanus Archias legibꝝ nō esset: ut ab aliquo impatore ciuitate donaret: pficere nō potuit. Sylla uero cū Hispanos & Gallos donaret: credo hunc petentē repudiasset: quem nos in concione uidimus: cui cum libellū malus poeta de populo subiecisset: q̄ epigrāma in eum fecisset tantūmodo alternis uersibus longiusculis: statim ex his rebus quas tunc uendebat: iusserit ei p̄mīum tribui sub ea conditione: ne quid postea scriberet. Qui sedulitatē mali poetæ duxerit aliquo tñ premio dignam: huius ingenium & uirtutē i scribendo & copiam nō expetisset? Quid a.Q.Metello Pio familiarissimo suo qui ciuitate multos donauit: neq; per se neq; per Lucullos imperauisset: q̄ p̄sertim usq; eo de suis rebus scribi cupet: ut ēt Cordubæ natis poetis pingue quodam sonantibus atq; peregrinum tñ aures suas dederet. Neq; n. est hoc dissimulandū: qd̄ obscurari non pōt: sed p̄ nobis ferendū. Trahimur oēs studio laudis: & optimus quisq; maxime gloria ducitur. Ipsi illi philosophi etiam illis

Hystorians lans

a memori ad manus

PRO ARCHIA POETA.

libellis: quos de contemnenda gloria scribunt: nomen suum inscribunt in eo
ipso: in quo prædicationem nobilitatemq; despiciunt: prædicari de se ac no-
minari uolunt. Decius quidem Brutus summus ille uir & imperator Accii ami-
cissimi sui carminibus templorum ac monumentorum aditus exornauit suo-
rum. Iam uero ille qui cum atolis Ennio comite bellauit Fulvius non dubita-
uit Martis manubias musis ^{Prædictis} consecrare: quare in qua urbe imperatores prope-
armati poetarum nomen & musarum delubra coluerunt: in ea non debent to-
gati iudices a musarum amore & poetarum salute abhorrire. Atq; enim ut id
libentius faciat: iam me uobis iudices indicabo: & de meo quodā amore glo-
riæ nimis acri fortasse: uerū tamen honesto uobis cōfitebor. Nam quas res nos
in consulatu nostro uobiscum simul pro salute huiuscē imperii: & pro uita om-
niū ciuium: proq; uniuersa Rēpublica gessimus: attigit hic uersibus: atq; in-
choauit: quibus auditis q; mihi magna res & iucunda uisa est: hunc ad perfici-
endum hortatus sum. Nullam enim uirtus aliam mercedem laborum pericu-
lorumq; desiderat: præter hanc laudis & gloriæ: qua quidem detracta iudices
quid est q; in hoc tam exiguo uitæ curriculo: & tam breui tantis nos in labori-
bus exerceamus? Certe si nihil animus præsentiret in posterum: & si quibus
regionibus uitæ spaciū circumscriptum est: iisdem omnes cogitatus termina-
ret suos: Nec tantis se laboribus frangeret: Neq; tot curis uigiliisq; angeretur:
Neq; totiens de ipsa uita dimicaret. Nunc insidet quædam in optimo quoq;
uirtus: quæ noctes ac dies animū gloriæ stimulis concitat atq; admonet: non
cum uitæ tempore esse dimittendam commemorationem nominis nostri: sed
cum omni posteritate adæquandam. An uero tam parui animi uideamur esse
omnes: qui in Rēpubl. atq; in his uitæ periculis laboribusq; uersamur: ut cum
usq; ad extrellum spiritum nullum tranquillum atq; ociosum spaciū duxer-
imus. nobiscum simul moritura omnia arbitremur? An cum statuas & imagi-
nes non animo& simulacra: sed corporum studiose multi summi homines re-
liqueunt: consiliorum relinquere ac uirtutū nostrarum effigiem: nonne mul-
to malle debemus summis ingenii expressam & politam? Ego uero oīa quæ
gerebam iam tum in gerendo spargere me ac disseminare arbitrabar in orbis
terræ memoriam sempiternam. hæc uero siue a meo sensu post mortem absu-
tura est: siue ut sapientissimi homines putauerunt: ad aliquam animi mei par-
tem pertinebit: nūc quidem certe cogitatione quadā speq; delector. Quare cō-
seruate iudices hominem pudore eo: quem amico& studiis uidetis comproba-
ritum dignitate: tum etiā uenustate: ingenio autem tanto quanto id conuenit
existimari: qd' summorum hominum ingenii expetitum esse uideatis. Causa
uero eiusmodi quæ beneficio legis: auctoritate municipi: testimonio Luculli:
tabulis Metelli comprobetur. Quæ cum ita sint: petimus a uobis iudices si
qua non modo humana: uerū etiā diuina in tantis negociis cōmendatio debet
esse: ut eum qui uos: qui uestros impatores: qui Po, Ro, res gestas semp̄ orna-

ORATIO.

uit:quī ēt his recentibūs nostris uestrisq; domesticis periculis æternūm se testi-
monium laudis datus: esse p̄fitetur: isq; est eo numero qui semp apud oēs/san-
cti sunt habiti:atq; dicti:sic in uestram accipiatis fidem: ut humanitate uestra
leuatus potius q̄ acerbitate uiolatus eē uideat.Q uæ de cā pro mea consuetu-
dine breuiter simpliciterq; dixi iudices:ea confido probata esse oībus:quæ feri-
me a mea iudiciali consuetudine & de hoīs ingenio:& cōmuniter de ipsius stu-
dio locutus sum:ea iudices a uobis spero esse in bonam partem accepta: ab eo
qui iudicium exercet certe scio .

M.T.C.DE LEGE AGRARIA CONTRA.P.RVLLVM.
ORATIO VI. ABSQ VE PRINCIPIO.

Q uæ res aperte petebat ea nunc occulte cuniculis oppugnat.Dicent.n.decē
uirī id qd & dicis a multis:& s̄ape dictū est post eosdē consules regis Alexani-
drini testamento regnū illud Po.Ro.esse factum.Dabitis igitur Alexādriam
clā potentib; iīs quibus aptissime pugnantib; restitistis? Hæc p̄ deos īmortai-
les utrū esse uobis consilia siccōr; an uinolentoꝝ somnia? & utrū cogitata sa-
pietūm an optata furiosoꝝ uident? Videte nunc proximo capite ut impurus
helluo turbet R empu.ut a maiorib; nostris possessiones relictas disperdat: ac
dissipet:ut sit nō minus in Po.Ro.patrimonio nepos q̄ in suo. p̄scribit in sua
lege uectigalia quæ decēuirī uendāt:Hoc ē p̄scribit auctionē publicor; bono-
rum:agros emi uult qui diuidant:quærit pecuniā:uidelicet excogitabit aliqd
atq; afferet:nā superiorib; capitib; dignitas Po.Ro.uolabat:nomē imperii in
cōmune odiū orbis terræ uocabat: Vrbes pacatæ agri socior; regū status decēi
uiris donabant:Nūc p̄sens certa pecunia numerata q̄ritur:expecto qd Tr.PI.
uigilans & acutus excogitet:ueneat inqt silua scātia: Vt̄ tādē hāc siluā in reli-
ctis possessiōib;:an incēsoꝝ pascuis inuenisti? Sí qd ē qd idagaris: inuenis
ex tenebris erueris:qq̄ iniquū est:tñ cōsume sane quoniā cōmodū ē:qñ qdē tu
attulisti.Siluā tu scātia uēdas nobis cōsulibus atq; hoc senatu? Tu ullū uecti-
gal attingas? Tu Po.Ro.subsidia belli:tu ornamenta pacis eripias? Tū uero
hoc me inertiorē consulē iudicabo q̄ illos fortissimos uiros:q apud maiores no-
stros fuerūt.q; quæ uectigalia illis cōsulib;Po.Ro.parta sūt:ea me cōsule ne
retineri qdē potuisse iudicabūt.Vedit Italiae possesiōes ex ordine oēs: Sane
ē i eo diligēs nullā.n.p̄termittit:pseq̄ i tabulis cēloriis totā Siciliā:nullū ædi-
ficiū:nulos agros relinqt.Auditis auctionē.P.R.p̄scriptā a Tr.PI.cōstitutā
in mēsem Ianuarii:& credo nō dubitatis:qn iccirco hæc ærarii cā nō uendide-
rūt ii q̄ armis & uirtute peperūt:ut eēt qd nos largitionis cā uēderemus.Vide-
te nunc quoad fecerit iter aptius q̄ antea.Nam superiore parte legis quēadmo-
dum Pompeium oppugnarēt:a me indicati sunt:nunc iā seipſi indicabunt.Iu-
bent uenire agros attalensiū:atq; olimpenor;.Hos Po.Ro.Seruili fortissi-

DE LEGE AGRARIA.

mī uiri uictoria adiunxit. Deinde agros in macedonia regios; q̄ partim. T. Flaminii; partim. L. Pauli; qui Persen uicit: uirtute parti sunt. Deinde agrum optimū & fructuosissimū Corinthiū; q. L. Mumii imperio ac felicitate ad uecti galia. P. R. adiunctus ē. Post aut agros in Hispania apud Carthaginē nouam duorū Scipionum eximia uirtute possessos. tum ipsam ueterem Carthaginem uendunt: quā. P. Africanus nudatā tectis: ac mēnibus siue ad notandam Carthaginensium calamitatem: siue ad testificandam nostram uictoriā: siue ad oblatam aliquā religionem: ad æternam hoīum memoriam: consecravit. His insignib⁹ atq; infulis imperii uenditis: quibus ornatam nobis maiores nostri Rempu. tradiderūt: iubet eos agros uenire: quos rex Mithridates in Paphlagonia: Ponto: Capadociaq; possederit. Nū obscure uident̄ prope hasta præconis insectari. Cn. Pom. exercitū: qui uenire iubeant eos ipsos agros: in quibus ille ēt nunc bellū gerat atq; uerſet̄? Hoc uero cuiusmodi est: qd' eius auctiōis quā constituūt locū sibi nullum definiunt. Nam decēuiris quibus in locis ipsis ui deat uendendi potestas lege pmittitur: censoribus uectigalia locare nī in cōspectu. P. R. nō licet: his uendere uel in ultimis terris licebit? At hoc ēt neq; sūmī hoīes consumptis patrimoniis faciūt: ut in atriis auctionariis potius q̄ i triuīs aut in compitis auctionen̄. Hic permittit sua lege decēuiris: ut in quibus cōmodū sit tenebris: ut in qua uelint solitudine bona. P. R. possint diuendere. Iam illa oībus in pūntiis: regnis: liberis populis: q̄ acerba: q̄ formidolosa: q̄ q̄ stuosa concursatio decēuiralis futura sit: nō uidetis. Hæreditatū obeundaq; cā: quibus uos legatiōes dedistis? qui & priuati & priuatū ad negociū exierūt nō maximis opib⁹: neq; summa auctoritate pditi: tñ auditis pfecto q̄ graues eorū aduentus sociis uestris eē soleant. Q uāobrē qd putatis impēdere hac lege oībus gentibus terroris & malī: cū mittant̄ in orbem terrarū decēuirī summo cū imperio: summa cum auaritia: infinitaq; omnium rerum cupiditate? Quorū cum aduentus graues cum fasces formidolosi: tum uero iudicium ac potestas erit non ferenda. Licebit. n. qd uidebitur publicum iudicare: qd iudicarint uēdere: ēt illud qd hoīes sancti non faciunt: ut pecuniam accipient ne uendant: tamen iis id ipsum per legem licebit. Hinc uos quas spoliatiōes: quas pactio nes quā deniq; in omnibus locis nundinationem iuris ac fortunarū fore putatis? Et enim qd superiore parte legis præfinitum fuit: Sylla & Pom. consuli bus: id rursus liberum infinitumq; fecerunt. Iubet eosdem decēuiros omnibus agris publicis pagrandis uectigal imponere: ut iidem possint & liberare agros quos cōmodum sit & quos ipsi libeat publicare. Quo in iudicio perspici non potest utrum seueritas acerbior: an benignitas quæstuosior sit futura. sunt ta men in tota lege exceptiones duæ: non tam iniquæ q̄ suspicioꝝ. Excipit in uectigali imponendo agrum recentoricum siciliensem. in uendendis agris eos agros. de quibus cautum sit födere. Hi sunt in Aphrica qui ab Hyempſale possidentur. hic quæro si Hyempſali satis est cautum födere: & recentoricus

ORATIO.

ager priuatus est: quid attinuerit excipi? Sin & fœdus illud habet aliquam du
bitionem:& ager recentoricus dicit nō nunq̄ esse publicus: quem putet exi
stimatorum duas causas in orbe terrar̄ repertas quibus gratis parceret? Nunc
quis nā: tam abstrusus usquā nūmus uidetur: quem non architecti huiuscē le
gis olfecerint? p̄uertias: ciuitates liberas: socios: amicos: reges deniq̄ exau
riunt. Admouent manus uectigalibus. Po. R̄o. non est satis. audite uos q̄ am
plissimo Populi Senatusq; iudicio exercitus habuistis:& bella geffistis: qđ ad
quēq; puenit aut puererit ex præda: ex manubiis: ex auro coronario: qđ neq;̄
consumptū in monumento: neq;̄ in ærarium relatum sit: id ad decēuiros refer
ri iubet. Hoc capite multa sperant: in oēs imperatores hæredesq; eoꝝ quæstio
nem suo iudicio comparant. sed maximam pecuniā se a Fausto ablatuos arbi
trantur. Q uā causam suscipere iurati iudices noluerunt: hanc isti decēuiros su
scipere: iccirco a iudicib; fortasse p̄termissem eē arbitrant̄: q;̄ sit ipsis reser
uata. Deinde ēt in reliquū tempus diligentissime sancit: ut qđ quisq; impa
tor habeat pecuniæ: protinus ad deceuiros deferat. Hic tñ excipit Pompeiū
simillime ut mihi uidetur: atq;̄ i illa lege: qua peregrini Roma eiciunt̄: Glau
cippus excipit̄. Non. n. hac exceptione unus afficit̄ beneficio: sed unus priua
tur iniuria. Si cui manubias remittit: in huius uectigalia inuadit. Iubet. n. pecu
niā si qua post nos consules ex nouis uectigalibus recipiat̄: Hac uti deceui
ros: quasi uero nō intelligamus: hæc eos uectigalia quæ. Cn. Pompe. adiunxe
rit uendere cogitare. V idetis iam. P. C. omnibus rebus & modis constructam
& coaceruatam pecuniām deceuiralem? Minuet̄ huius pecuniæ inuidia: con
sumetur. n. in agrorum emptionib; optime. Q uis ergo emet agros istos: iidē
decemuiri. Tu Rulle? missos. n. facio cæteros. emes quot uoles: uendes quot
uoles: utrūq; hoꝝ facies quāti uoles. Cauet. n. uir optimus ne emat ab iuitio: q;̄ si
uero nō intelligamus ab iuitio emere inuiosum eē: ab nō iuitio q̄stuo sum. Q uā
tū tibi agri uendet: ut alios omittā: sacer tuus? & si ego eius æqtatē animi p̄i
be noui: uendet nō inuitus: faciēt idem cæteri & libēter: ut posselliōis iuidiā pe
cunia cōmutent. accipiāt qđ cupiunt. dent qđ retinere uix possunt. Nunc p̄
spicite oīum rerum infinitam atq;̄ intolerandam licentiam. pecunia coacta est
ad agros emendos: hi porro ab inuitis non ementur. si consenserint possesso
res non uendere: quid futurum est? Referetur pecunia: non licet: exiget̄? ue
tat. Verum esto nihil est: qđ non emi possit: si tantum detur quantum uelit uē
ditori. Spoliemus orbem terrar̄. Vendamus uectigalia. Effundamus ærariū
ut locupletatis aut inuidiæ aut pestilentiae possessoribus agri tamen emantur.
Q uid tum? quæ erit in istos agros deductio? quæ totius rei ratio atq;̄ descri
ptio? Deducentur inquit Coloniæ: quo? quorum hominum? in quæ loca?
Q uis enim non uidet in coloniis eē hæc omnia consideranda? Tibi nos Rul
le & istis tuis harum oīum rerum machinatiōib; totam Italiam inermem tra
dituros existimasti? quā p̄sidiis confirmaretis: coloniis occuparetis: omnibus

DE LEGE AGRARIA.

uinclis deuinctam & cōstrictam teneretis? Vbi.n.cauetur ne in ianiculo Cōloniam constitutatis? ne urbem hanc urbe alia p̄mtere:atq; urgere possitis? Nō faciemus inquit: Prīmū nescio:deinde timeo. Postremo nō cōmittā: ut uestro beneficio potius q̄ nostro cōsilio salui eē possimus. Quid uero totam Italiam uestris coloniis complere uoluistis? id cuiusmodi eē neminem ne nostrū itel/lectur existimatis? Scriptū est.n.quæ in municipia:quasq; in colonias decē/uiri uelint deducant colonos quos uelint:& iis agros assignent:qui bus in locis uelint:ut cum totam Italiam militibus suis occuparint:nobis non modo digni/tatis retinendæ:sed ne libertatis quidē recuperandæ spes relinquat'. Atq; hæc a me suspicionibus & coniectura coarguuntur. Iam omnis omniū tollet error. Iam aperte ostendent sibi nomen huius R.eip.seriem urbis atq; imperii: De/niq; hoc templū Louis optimi maximī:atq; hanc aram oīum gentium displice/re. Capuam deduci colonos uolunt. Illam urbem huic urbi rursus opponere. Illuc opes suas deferre:& imperii nomen transserre cogitant. Qui locus ppter ubertatem agroꝝ abundantiaꝝ rerum oīum supbiaꝝ & crudelitatem genuis/se dicitur. Ibi nostri coloni delecti ad omne facinus a decēuiris collocabunt'. Et credo qua in urbe hoīes in ueteri dignitate fortunaq; nati copiam rerū mo/derate ferre non potuerūt: In ea isti uestri satellites modeste insolentiam suam continebunt'. Maiores nostri Capuæ magistratus:senatum:consilium cōmu/ne:omnia deniq; insignia R.eip.sustulerunt. Neq; aliud quicq; nisi inane no/men Capuæ reliquerūt. Non crudelitate. Quid.n.illis fuit clementius? qui ét externis hostib; uictis sua s̄epissime reddiderunt:sed cosilio: qd' uidebant si qd' R.eip.uestigium illis mœnibus contineret': Vrbem ipsam imperio domici lium p̄bere posse. Vos hæc nisi euertere R.emp.cuperetis:ac uobis nouam do/minationē comparare:credo q̄ pernicioſa eēnt non uideretis? Quid.n.cauen/dum est in coloniis deducendis:si luxuries Hānibalē ipsum Capuæ corrupit: si supbia nata inibi esse hæc ex campor; fastidio uidetur: Si p̄sidium non præ/ponitur huic urbi ista colonia:sed opponitur. At quēadmodū armat' dii imori/tales? Nā bello punico quicqd potuit Capua/potuit ipsa per se. Nunc om/nes urbes quæ circum Capuam sunt a coloniis per eosdem decēuiros occupa/buntur. Hanc.n.ob causam permittit ipsa lex: In omnia quæ uelint oppida co/lonos ut decēuiri deducant quos uelint. Atq; his colonis agrum campanum:& stellatem campū diuidi iubet. Non queror diminutionem uectigalium: Non flagitium huius iacturæ atq; damni. Prætermitto illa quæ nemo ē: qn grauis/sime & uerissime conqueri possit. Nos caput patrimonii publici pulcherrimā Po.R.o.possessionem:subsidium annonæ:horreum belli sub signo claustrisq; Reipu.positum uectigal seruare non potuisse. Eum deniq; nos agrum.P.Rul/lo concessisse:q ager ipse pro se & syllanæ dominationi: & Gracchorum lar/gitioni restitisset. Non dico solum hoc in Repu.uectigal esse: qd' amissis aliis remaneat:intermissis nō conquiescat:In pace niteat in bello nō obsolecat mi/

ORATIO.

Item sustentet: hostem non pertimescat. Prætermitto omnem hanc orationem: & concionem reseruo. De periculo salutis ac libertatis loquor. Quid, n. existimat is integrum uobis in Repu. fore: aut in nostra libertate: ac dignitate retinendū: cum Rullus: atq; hi quos multo magis q Rullum timetis: cum oī egentiū atq; improborum manu: cum oībus copiis: tum omni argento & auro Capuam: & urbes circa Capuam occuparint: His ego rebus. P.C. resistā uehementer atq; acriter. Neq; patiar homines ea me consule expromere: quæ contra Rempu. iādiu cogitarint. Errasti Rulle uehementer & tu & nōnulli collegæ tui: qui spe rastis uos contra consulem ueritate non ostentatione popularē posse in euer tenda Repu. populares existimari. Laceyso uos. In concessionem uoco. P.R. disceptatore uti uolo. Etenim ut circūspiciamus omnia quæ populo grata atq; iū cunda sunt: nihil tam populare q pacem: q concordiam: q ocium reperiemus. Sollicitam mihi ciuitatem suspicione: suspensam metu: perturbatam uestris legibus & concessionibus & deditioñibus tradidistis. Spem improbis ostendistis. Timorem bonis inieciſtis. Fidem de foro: dignitatem de Repu. sustulistiſtis. hoc motu atq; hac perturbatione animorum atq; rerum: cum Po. Ro. uox & auctoritas consulis repente in tantis tenebris illuxerit: cum ostenderit nihil esse meritandum: nullum exercitum: nullam manum: nullas colonias: nullam uentionem uectigalium: nullum imperium nouum: nullum regnum decēuirale: nullam alteram Romam: neq; aliam sedem imperii nobis consulibus futurā: summamq; tranquilitatem pacis atq; ocii: Verendum credo nobis erit: ne uestra ista præclara lex agraria magis popularis esse uideatur. Cum uero scelera consiliorum uestrorum fraudemq; legis & insidias quæ ipsi Po. Ro. a popularib; Tr. Pl. fiant ostendero: pertimescam credo: ne mihi non liceat contra uos in cōcionē consistere: præsertim cum mihi deliberatum & constitutum sit ita gerere consulatum: quo uno modo geri grauiter ac libere potest: Vt neq; prouintiam: neq; honorem: neq; ornamentū aliquod aut cōmodum: neq; rem ullam quæ a Tr. Pl. impediri possit: appetitus sim. Dicit frēquentissimo Senatu consul Kl. Iau. se si status hic Reipu. maneat: neq; aliud negocium extiterit: qd' honeste subter fugere non possit: in prouintiam non iturum. Sic me in hoc magistratu gerā Populi Ro. ut possim Tribunū Pl. Reip. iratū coercere: mihi iratū contēnere. Quā obrem per deos īmortales colligit uos Trib. Pl. deserite eos a quibus nisi prospicitiis breui tempore deseremini. Conspirate nobiscū. Consentite cū bonis: cōmunem Remp. cōmuni studio atq; amore defendite. Multa sunt occulta Reip. Multa uulnera: nefarioꝝ ciuium pnicosa consilia: nullū externum periculum est. Non rex non gens ulla non natio p̄timescenda est. Inclusum malū intestinū ac domesticū ē. huic pro se quisq; nostꝝ mederi: atq; hoc oēs sanari uelle debemus. Erratis si Senatū pbare ea quæ dicunt' a me putatis: populū aut̄ esse in alia uoluntate. Omnes q se incolumes uolēt: sequēt' auctoritatē consulis soluti a cupiditatibus: liberi a delictis: cauti in periculis:

DE LEGE AGRARIA.

non timidi in contentionibus. Quod si quis uestrum spe ducitur se posse turbulenta ratione honori uelificari suo: primum me consule id sperare desistat: deinde habeat meipsum sibi documento: quem equestri ortum loco consulē uidet: quæ uitæ uia facillime uiros bonos ad honorem dignitatemq; perducat. Quod si uos uestrum mihi studium. P.C.ad cōmunem dignitatē defendendam profitemini: perficiam profecto id quod maxime Resp.desiderat: ut huius ordinis auctoritas: quæ apud maiores nostros fuit eadē: nunc longo intervallo Reipu.restituta esse uideatur .

M.T.C.DE LEGE AGRARIA AD POPVLVM ORA, TIO .VII.

OMMODIVS FECISSENT TRI.PLE. Q VIR.

si quæ apud uos de me deferunt: ea coram potius me præsentte dixissent. Nam & æquitatem uestræ disceptationis:& consuetudinē superiorum:& ius suæ potestatis retinuissent . Sed quoniam adhuc p̄sens certamen contētionēq; fugerunt: nūc si uidetur eis in meā concionē prodeant:& quo puocati a me uenire noluerunt: reuocati saltem reuertant'. Video quosdam

Quir.strepitu significare necio qd & non eosdem uultus quos pxima mea cōcionē præbuerūt: in hāc concionē mihi rettulisse. Quare a uobis q nihil de me credidistis: ut eam uolūtate quā semp habuistis erga me: retineatis peto. A uobis aut̄ quos leuiter immutatos esse sentio: paruam exigui temporis usurā bona de me opinionis postulo: ut eam: si quæ dixerim uobis probabo: perpetuo retineatis. sin aliter: hoc ipso in loco depositam atq; abiectam relinquatis. Completī sunt animi auresq; uestræ Quir.me gratificantem decem tyrannis:cæterisq; Syllanorum assignatorum possessoribus: agrariæ legi & cōmodis uestris obſistere.hæc si qui crediderūt: illud prius crediderint necesse est: hac lege agraria: quæ promulgata sit adimi Syllanos agros: uobisq; diuidi: aut deniq; mihi priuatorum possessiones: ut in eas uos deducamini. Si ostendo non modo non adimi cuiq; glebam de Syllanis agris: sed etiam genus id agrorū certo capite legis impudentissime confirmari atq; sanciri: si doceo agris iis qui a Sylla sunt dati sic diligenter Rullum sua lege consulere: ut facile appareat eam legē non a uestrorum commodorum patrono: sed a ualgi genero esse conscriptam: Nunquid est causæ Quir. quin illa criminazione: qua in me absentem usus ē: non solum meam: sed etiam uestram diligentiam prudentiamq; despexerit: caput est legis quadragesimum de quo ego cōsulto Quir.neq; apud uos ante feci mentionem: ne aut refricare obductam iam Reip.cicatricem uiderer: aut aliquid alienissimo tempore nouæ dissensionis commouere . Neq; uero nunc

ORATIO.

ideo disputabo: q̄ hunc statum Reip. non magnopere defendendum putem: præsertim qui ocii & concordiae patronū me in hūc annum Reip. cōfessus sim: sed ut doceam Rullum posthac in his saltem tacere rebus: in quibus de se & de suis factis taceri uelit. Omnia legū iniquissimam dissimillimamq; legis esse arbitror eam quā. L. Flaccus interrex de Sylla tulit: ut omnia quæcūq; ille fecisset essent rata. Nam cū cæteris in ciuitatibus tyrannis institutis leges omnes extinguantur atq; tollantur: hic Reipu. tyrannum lege constituit. Est inuidiosa lex sicuti dixi. Verūtamen habet excusationem. Non n. uidetur hoīs lex esse sed temporis. Quid si est hec multo impudētior: nā Valeria lege Corneliiq; legibus eripitur: cui datur. Coniungitur impudēs gratificatio cū acerba iniuria. Sed tñ habet illis legibus spem nonnullam cui ademptus est: aliquem scrupulū cui datus est. Rulli cautio est hæc. q̄ post C. Marium. Cn. Papiniū coss. q̄ procul a suspicione fugit: q̄ eos coss. q̄ aduersarii Syllæ maxime fuerūt potissimum nominauit. Si. n. Syllam dictatorē nominasset p̄spicuum fore & inuidiosum arbitratus ē. Sed quē uelstrū tā tardo ingenio fore putauit: cui post eos coss. Syllam dictatorē fuisse in mente uenire non posset: qd ergo ait Marianus Tr. Pl. q̄ nos Syllanos i inuidiam rapit: q̄ post Marium & Carbonē coss. agros ædificia: lacus stagna: loca: possessiones: cælū & mare p̄termisit: cætera complexus est: publice data: assignata: uendita concessa sunt. a quo Rulle: post Marium & Carbonē coss. qs assignauit: quis dedit: qs concessit p̄ter Syllā: ea oīa eo iure sint. quo iure: labefactat uidelicet nescio quid nimiu acer: nimium uehemens Tr. Pl. Syllana rescindit: ut quæ optimo iure priuata sint: ēt ne meliore q̄ paterna & auita: meliore. At hoc ualeria lex nō dicit: corneliae leges non sanciunt: Sylla ipse non postulat: si isti agri partē aliquā iuris aliquā similitudinē propriæ possessionis: aliquā spem diuturnitatis attingunt: nemo est tam imprudēs istoq;: quin agi secum p̄clare arbitretur. Tu uero Rulle quid quæris: qd habent ut habeant. qs uetat: ut priuatum sed ita latū est ut melior tui soceri fundus hirpinus sit: siue ager hirpinus: totū. n. possidet: q̄ meus paternus auitusq; fundus Arpinas. id. n. caues. optimo. n. iure ea sunt p̄fecto p̄dia quæ optima conditiōe sunt. libera meliore iure sunt q̄ serua. capite hoc omnia quæ seruiebant non seruient: soluta meliore in cā sunt q̄ obligata: eodē capite subsignata oīa si modo Syllana sunt liberantur. Immunita meliore conditiōe sunt q̄ illa quæ pensitant. Ego tusculanis p̄ aqua crebra uectigal pendā: q̄ a mancipio fundum accepi: Si a Sylla mihi datus esset: Rulli lege nō penderem. Video uos Quir. sicuti res ipsa cogat cōmoueri uel legis uel oratiōis im pudentia. legis quæ ius melius Syllanis p̄diis constituat q̄ paternis: orationis: quæ eiusmodi cā insimulare quēq; audeat: rationes Syllæ nimium uehementer defendere. At si illa solū sanciret quæ a Sylla essent data tacerem: mō ipse se Syllanum cē confiteretur: sed nō modo illis cauet: uerū etiam aliud quoddā genus donationis inducit: & is qui a me Syllanas possessiones defendit cri-

DE LEGE AGRARIA.

minatur; non eas solum sancit: Verum ipse nouas assignationes instituit: & re/ pentinus Sylla nobis exorit. Nam attendite quantas cocessiones agro; hic no/ ster obiurgator uno uerbo facere conet. q data: donata: cōcessa: uēdita: patior: audio. quid deinde: possessa. hoc Tr. Pl. pmulgare ausus est: ut qd quisq post Marium & Carbonē cōst. possidet: id eo iure teneret: qd optimo priuatum: et ne si ui eiecit: et ne si clam: si præcario uenit in possessionem: Ergo hac lege ius ciuile: causæ possessionū: prætor; sub hoc uerbo interdicta tollentur: nō me diocris res nec paruū sub hoc uerbo futurum malum Q uir. latet. sunt. n. mul/ ti agri lege Cornelia publicati: nec cuiq assignati: neq; uenditi: qui a paucis ho minibus impudētissime possident. his cauet. hos defendit. hos priuatos facit. hos inquā agros quos Sylla uenundedit: Rullus non uobis assignare uult: sed eis condonare qui possident. causam quæro cur ea quæ maiores uobis in Ita lia: Sicilia: duabus Hispanis: Macedonia: Asia quæsiuerūt uenire patiamini: cum ea quæ uestra sunt condonari possessoribus eadem lege uideatis: Iam to tam legem intelligitis: cum ad paucorum donationē scripta sit: tum ad Syl lanæ assignationis rōnes esse accōmodatissimam. Nam sacer huius uir multū bonus est: neq; ego nunc de illius bonitate: sed de genere impudētæ dispuo. Ille enim qd habet retinere uult: neq; se Syllanū esse dissimulat. hic ut ipse ha beat quod non habet: quæ dubia sunt per uos sancire uult: & cum plus appetat q ipse Sylla: qbus rebus resisto Syllanas res defendere criminor. habet agros nonnullos inquit sacer meus desertos atq; longinquos: uendet eos mea lege quanti uolet: habet incertos ac nullo iure possessos. confirmabūtur optimo iu re. habet publicos: reddam priuatos. deniq; eos fundos quos in agro cassinati optimos fructuosissimos cōtinuauit: cum usq; eo uicinos proscripteret: quoad oculos confirmando ex multis prædiis unam eundi regionem formamq pfei cerit: quos nunc cum aliquo metu tenet: sine ulla cura possidebit. Et quoniā qua de cā & quo& cā ille hoc promulgauit ostendī doceat ipse num ego quem possessorem defendam: cum agrariæ legi resisto Siluā scātiā uendis: Resp. possedet: defendo. campanum agrum diuidis: uos estis in possessione. non ce do. deinde Italix: Siciliæ: cæterarūq; prouintiarū possessiones uenales ac pscri ptas hac lege uideo. Vestrā sunt pdia: uestræ possessiones: resistam: atq; repu gnabo: neq; patiar a quoq Po. Ro. de suis possessionibus me consule dimouei ri: præsertim cū uobis nihil queratur. hoc. n. uos errore uersari diutius nō opor tet. Nunquis uestrum ad uim: ad facinus: ad cædem accōmodatus est: nemo. Atqui ei generi hominum mihi credite: campanus ager & præclara illa Capua seruatur. exercitus contra uos: contra libertatem uestram: contra. Cn. Pompei um constituitur: contra hanc urbem Capua: contra uos manus hominum au dacissimorum: contra Cn. Pompeium decem duces comparantur. Veniant coram. & quoniā me in uestram concionem uobis flagitantibus conuoca uerunt: differant.

ORATIO.

M.T.C.PRO.M.MARCELLO AD.P.C.ET.C.CAESAR
REM:ORATIO .VIII.

IVTVRNI SILENTII.P.C.Q VO ERAM VSVS
his temporibus non timore aliquo: sed partim dolore: partim
uerecūdia finem hodiernus dies attulit: Idemq; initium quæ
uellem quæq; sentirem meo pristino more dicendi. Tantā.n.
mansuetudinem: tam inusitatam: inauditamq; clemētiā: tan-
q; in summa potestate rerū oīum modū: tam deniq; incre-
dibilem sapientiam: ac pene diuinam tacitus nullo modo pte-
rire possum. M.n. Marcello uobis. P.C.R eiq; p. reddito non illum solum: sed
etiam uocem meam & auctoritatem & uobis & Reip. conseruatam: ac restitu-
tam: & instauratam puto. Dolebam. n. P.C. & uehementer angebar cū uiderē
ui& talē: q i eadē cā fuisset in qua ego fuisset nō in eadē fortuna eē. Nec mihi
persuadere poteram: nec fas eē ducebā uersari me in uestro ueteri curriculo il-
lo æmulo atq; imitatore studior; atq; labore meor; & q si quodā socio & comi-
te distracto. Ergo & mihi & meæ pristinæ uitæ consuetudinē. C. Cæsar inter-
clusam aperuisti: & his oīibus ad bene de Repu. sperandū quasi signū aliqd' su-
stulisti. Intellectū. n. est mihi quidē in multis & maxie in meipso & pauloante
in oīibus cum. M. Marcellū Senatui Rei q; P. cocessisti: cōmemoratis p̄sertim
et offensionib; te auctoritatē huius ordinis: dignitatēq; Reip. tuis uel dolori-
bus uel suspicioib; anteferre. Ille quidē fructū oīis anteactæ uitæ hodierno die
maximum cœpit: cū summo cōsensu Senatus: tū iudicio tuo grauissimo & ma-
ximo: ex quo pfecto intelligis quāta in dato beneficio sit laus: cū in accepto tā-
ta sit gloria. Est uere fortunatus ille: cuius ex salute non minor pene ad oēs q
ad illum uentura sit lātitia puenerit: qd' qdē ei merito atq; optimo iure conti-
git. Q uis. n. ē illo aut pbitate: aut nobilitate: aut optimar; artiū studio: aut in-
nocentia: aut ullo laudis genere p̄stantior. Nullius tantū flumen ingenii ē: nul-
li dicendi aut scribendi tanta uis tantaq; copia: quæ nō dīcā exornare: sed enar-
rare. C. Cæsar res tuas gestas possit: Tamē hoc affirmo & hoc pace dicam tua:
nullam in his esse laudē ampliore: q eam quā hodierno die consecutus es. So-
leo s̄pē ante oculos ponere: idq; libenter crebris usurpare sermonib; oēs no-
stro& impator& oēs exterrarum gentiū potentissimorūq; populor;: oēs regum
clarissimor; res gestas cū tuis: nec cōtentionum magnitudine: nec numero p̄lio-
rum: nec uarietate regionū: nec celeritate conficiendi: nec dissimilitudine bel-
lorum posse conferri. Nec uero disiunctissimas terras citius passib; cuius q poi-
tuisse pagrari: q tuis nō dicam cursibus sed uictoriis illustratæ sunt: quæ qdem
ego nisi ita magna esse fatear: ut ea uix cuius q mens aut cogitatio capere pos-
sit: amens sim. Sed tñ sunt alia maiora. Nā bellicas laudes solent qdam exte-
nuare uerbis: easq; detrahere ducibus cōmunicare cū multis: ne propriæ fint

PRO.M.MARCELLO.

imperator. & certe in armis militū uirtus: locoꝝ opportunitas: auxilia sociorꝝ: classes: cōmeatus multum iuuant. Maximā uero partē quasi suo iure fortuna sibi uendicat: & qcqd est p̄spere gestum: id pene omne ducit suū. At uero huius gloriæ. C. Cæsar: quā es pauloante adeptus sociū habes neminē. Totū hoc quātūcunq; est: qd̄ certe maximū est: totum inq; ē tuū. Nihil. n. tibi ex illa laude Centurio: nihil p̄fectus: nihil cohors: nihil turma decerpit. Quin é illa humanaꝝ rerum domina fortuna in istius societate gloriæ se nō offert: tibi cedit tuā esse totam & propriā fatē. Nunq; n. temeritas cū sapientia cōmiserit: neq; ad cōsilium casus admittit. Domiuiti gentes imanitate barbaras: multitudine innumerabiles. locis infinitas: oī copiaꝝ genere abundantes. Sed tñ ea uicisti quæ naturā & cōditionē: ut uinci uī possent: hēbant. Nulla ē. n. tanta uis: tanta copia: quæ nō ferro ac uiribus debilitari ac frangi possit. Verū aiū uincere: ira cundia cohibere: uictoria tempore: aduersariū nobilitate: ingenio: uirtute p̄stā tem nō modo extollere iacentem: sed et amplificare eius pristinā dignitatē. hæc q; faciat nō ego eū summis uiris cōparo: sed simillimū deo iudico. Itaq;. C. Cæsar bellicæ tuæ laudes celebrabunt. Illæ quidē neq; solū nostris: sed pene omnī gentiū litteris atq; linguis. Neq; ulla unq; ætas de tuis laudibus cōticeſcit. Sed tñ eiusmodi res nescio quō etiam cū legunt: obſtreperere clamore militum uident: & tubarum sono. At uero cū aliquid clementer mansuete iuste reſte moderate sapienterq; factū in iracundia p̄ſertim q; est inimica cōſilio: & in uictoria: quæ natura & isolens & supba est: aut audimus: aut legimus: quo studio incendimur: nō mō in gestis rebus: sed et in fictis: ut eos ſaepē quos nunq; uidimus diligamus. Te uero quem p̄ſentem intuemur: cuius mente ſenſuſq; & oſcernimus: ut qcqd bellī fortuna reliquū Reipu. fecerit: id eſſe ſaluū uelis. Quibus laudibus efferemus: quibus ſtudiis pſequemur? Quid uia beniuolētiacōplectemur? Parietes. C. Cæſar mediū fidius: ut mihi uideſt: huius curiæ tibi grās agere geſtiunt: q; breui tpe illa futura ſit auctoritas in his maiorꝝ ſuorꝝ & ſuis ſedibus. Evidē cū. M. Marcelli uiri optimi & cōmemorabili pietate ac uirtute p̄diti lachrymas modo uobis ſum uiderē: oīum Marcellorꝝ meū pectus memoria effodit: qbus tu et mortuis. M. Marcello conſeruato dignitatē ſuam reddidisti: nobilissimāq; familiam iā ad paucos redactā pene ab interitu uendicasti. Hunc tu igitur diē tuis maximis & innumerabilib; gratulationib; iure antepones: hæc. n. res unius ē ppria. C. Cæſaris: cætere duce te geſta: magna ille qdē ſed tñ multo magnoc; comitatu. huius aut̄ rei tu idē dux es: & comes qdē tanta ē: ut nulla trophæis: & monumentis tuis allatura ſit finē ætas. Nihil aut̄ eſt opere aut manu factū: qd̄ aliquā nō cōſiciat: & non consumat uenustas. At uero hæc tua iuſticia & lenitas floreſcet quotidie magis: Ita ut q̄tum opib; tuis diuturnitas detrahet: tantū afferat laudib;. Et cū cæteros qdē oēs uictores bellorꝝ ciuiſū iā anteā æqtate & misericordia uiceras: hodierno uero die teipsū uicisti. Vereor ne hoc qd̄ dicam non pinde poſſit intelligi auditu: atq; ego ipſe

ORATIO.

cogitans sentio: ipsam uictoriā uicisse uideris:cum ea illa quā ipfa adepta erat
uictis remisisti. Nā cum ipsius uictoriæ conditiōe iure oēs uicti occidissimus:
clementiæ tuæ iudicio cōseruati sumus. Recte igit̄ unus inuictus es:a quo etiā
ipsius uictoriæ cōdītio uisq; deuicta est. Atq; hoc. C. Cæsar is iudiciū. P. C. q; la
te pateat attendite. Omnes.n. qui ad arma fato sumus nescio quo Reip. misere
ro funestoq; compulsi:& si aliqua culpa tenemur erroris humani a scelere cer
te liberati sumus. Nā cum. M. Marcellū depcantibus uobis Reipu. conserua
uit:memet mihi & item Reip. nullo depcante:& reliquos amplissimos uiros &
sibi ipsis & patriæ reddidit:quorū & frequentiam & dignitatē hoc ipso in con
fessu uidetis. Non ille hostes induxit in curiam: sed indicauit a plerisq; ignorā
tia potius & falso atq; inani metu:q; cupiditate & crudelitate ciuile bellū eē su
fceptū:quo quidem in bello semp de pace agendū audiēdūq; esse putauit:sem
perq; dolui non modo pacē:sed & orationem ciuiū pacē efflagitantiū repudia
ri. Neq; n. ego illa nec ulla unq; secutus sum arma ciuilia:sempq; mea consilia
pacis & togæ socia non bellī atq; armorū fuerunt: hoīem sum secutus priuato
officio nō publico:tantūq; apud me grati animi fidelis memoria ualuit:ut nul
la non mō cupiditate:sed ne spe quidē prudens & sciens tanq; ad interitū rue
rem uoluntariū:qd̄ quidem meum consilium minime obscurum fuit. Nam &
in hoc ordine integra re multa de pace dixi:& in ipso bello eadem ēt cum capi
tis mei periculo sensi:ex quo nemo erit tam iniustus rerum æstimator qui du
bitet:quā Cæsari de bello uoluntas fuerit:cū pacis auctores conseruandos cē
suerit statim/cæteris fuerit iratior. Atq; id minus mirum uideretur fortasse: tū
cū esset incertus exitus & anceps fortuna belli. Q uia uero uictor pacis auctores
diligit:is profecto declarat maluisse se non dimicare quā uincere. Atq; huius
quidē rei. M. Marcellu sum testis. Nostri.n.sensus ut in pace semp sic tum ēt
in bello congruebant. Q uotiens ego eū & quanto cū dolore uidi: cū insolentia
cæterorū hoīum:tum ipsius uictoriæ ferocitatem extimescētē? Q uo gra
tior tua liberalitas. C. Cæsar nobis:qui illa uidimus:debet esse. Nō.n.iām cau
sæ sunt inter se:sed uictoriæ comparandæ. V idimus tuam uictoriā pliorum
exitu terminatam:gladium uagina uacuum in urbe nō uidimus. Q uos ami
simus ciues:eos uis Martis perculit:non ira uictoriæ:ut dubitare debeat nemo
quin multos si fieri posset. C. Cæsar ab inferis excitaret:quoniam ex eadē acie
cōseruat quos pōt. Alterius uero partis nihil amplius dico q; id qd̄ oēs uereba
mur:nimis iracūdam futurā esse uictoriā. Q uidā.n.non mō armatis:sed in
terdum ēt ociosis minabant̄. Nec qd̄ quisq; sensisset: sed ubi fuisset cogitan
dum esse dicebant:ut mihi quidē uideātur dii imortales ēt si poenas a Po.Ro.
ob aliquid delictum expetiuerint:qui ciuile bellum & tam luctuosum excitaue
runt:uel placati iam uel ēt faciat aliquid oēm spem salutis ad clemētiā uicto
ris & sapientiam contulisse. Q uare gaude tuo isto tam excellēti bono:& frue
re una cum fortuna & gloria:tum etiam natura & moribus tuis: ex quo quidē

PRO.M.MARCELLO.

maximus est fructus iucunditasq; sapienti. Cætera cum tua recordabere: & si
 persæpe uirtuti:tamen plerunq; fœlicitati tuæ gratulabere. De nobis quos in
 Republica tecum simul saluos esse uoluisti:quotiens cogitabis:tociens de tuis
 maximis beneficiis:totiens de incredibili liberalitate: totiens de singulari fa-
 pientia tua cogitabis:quæ non modo summa bona: sed nimirum audebo uel
 sola dicere. Tantus enim splendor in laude uera: tanta in magnitudine animi
 & consilii dignitas:ut hæc a uirtute donata:cætera a fortuna cōmodata esse ui-
 deantur. Noli igitur in conseruandis uiris bonis defatigari non cupiditate ali-
 qua præsertim aut prauitate lapsis sed opinione officii stulta fortasse certe non
 improba & specie quadam Reipublicæ. Non enim aliqua tua culpa est: si te
 aliqui timuerunt. Contraq; summa tibi laus est:q; pleriq; minime timendum
 fuisse senserunt. Nunc uenio ad grauissimam querelam: & atrocissimam su-
 spitionem tuam:quæ non tibi ipsi magis q; cum omnibus ciuibus: tum maxi-
 me nobis qui a te conseruati sumus prouidenda est: quā & si spero esse falsam:
 nunq tamen extenuabo uerbis. Tua enim cautio/nostra cautio est:ut si in al-
 terutro peccandum sit: malim uideri nimis timidus q; parū prudens. Sed quis-
 nam est iste tam demens? qui scilicet tibi insidiaretur? De tuis ne? Tam & si
 qui magis sunt tui q; quibus tu salutem insperantibus reddidisti? An ex eo nu-
 mero qui una tecum fuerunt? Non est credibilis tantus in ullo furor: ut quo-
 duce omnia summa sit adeptus:huius uitam non anteponat suæ. At si tui nihil
 cogitant sceleris:cauendum est ne quid inimici. Q uic? Omnes enim qui fue-
 runt:aut sua pertinacia uitam amiserunt:aut tua misericordia retinuerunt:ut
 aut nulli supersint de inimicis:aut qui superfuerunt:sint amicissimi. Sed tamē
 cum in animis hominum tantæ latebræ sint & tanti recessus: augeamus sane
 suspicionem tuam:simul enim augebimus & diligentiam. Nam quis omni-
 um tam ignarus rerum: tam rudis in Republica tam nihil unq nec de sua nec
 de communī salute cogitans: qui non intelligat tua salute contineri suam? &
 ex unius tui uitam pendere omnium? Evidem de te dies noctesq; ut debeo
 cogitans casus dūtaxat humanos & euentus incertos ualitudinis & naturæ cō-
 munis fragilitatem extimesco. Doleoq; cum Respublica immortalis esse de-
 beat:eam in unius mortalis anima consistere. Si uero ad humanos casus incer-
 tosq; motus ualitudinis sceleris etiam accedat insidiarūq; cōsensio: quem deū
 etiam si cupiat: posse opitulari Reipublicæ credamus? Omnia sunt excogitā-
 da tibi. C. Cæsar excitanda uni: quæ iacere sentis belli ipsius impetu: qd' ne-
 cessè fuit perculsa ac prostrata:plura uidere:constituenda iudicia: reuocanda fi-
 des:comprimendæ libidines:propaganda soboles:omniaq; quæ delapsa jam
 fluxerunt:seueris legib; uincienda sunt. Non fuit recusandum in tanto ciu-
 li bello: tantoq; animorum ardore & armorum:quin quassata Respub. qui-
 cunq; belli euētus fuisset:multa perderet & ornamenta dignitatis:& præsidia
 stabilitatis suæ: Multa quæ uterq; dux faceret armatus:quæ idem togatus fie-

Radit ad suam etiam et
 et ad formam uersitatem et
 malitia jurius? suscipio?

ORATIO.

ri prohibuisset. Quæ quidem nunc tibi oia belli uulnera sananda sunt: quibus per te mederi nemo potest. Itaque illam tuam preclarissimam & sapientissimam uocem inuitus audiui: satis te diu uel naturae uixisse uel gloriae. Satis si ita uis fortasse naturae: addo et si placet gloriae. Ad id quod maximum est patriae certe par. Quare omittit quæso istam doctorg hoium in contemnenda morte prudentiam. Noli nostro periculo sapiens esse. Sæpe n. uenit ad meas aures te idem istud nimis crebro dicere satis te tibi uixisse: Credo: sed tum id audirem: si tibi soli uiueres: aut si tibi soli es natus es. Nunc cum oium ciuium salutem: cunctaqz Remp. res tuæ gestæ complexæ sint: tantum abes a perfectione maiorum operum: ut funda menta quæ cogitas nondum ieceris. Hic tu modum uitæ tuæ non salutem Reipub. sed æquitate animi definies? Quid si istud ne gloriae quidem tuæ satis est: cuius te esse auidissimum: quis sis sapiens: non negabis. Parum ne igitur inques gloria magnâ relinquimus? Immo uero aliis quis multis satis: tibi unum par. Quicquid n. est quis amplum sit: idem certe par est: tum cum est aliquid amplius. Quod si rerum tuaqz immortalium. C. Cæsar hic exitus futurus fuit: ut deuictis aduersariis Remp. in eo statu relinqueres: in quo nunc est: uide quæso ne tua diuina uitæ admirationis plus sit habitura quam gloriae. Sigdem gloria est illustris peruagata multorum & magnorum uel in suos ciues: uel in patria: uel in omne genus hoium fama meritorum. Haec tibi igitur reliqua pars est: hic restat actus: in hoc elaborandum est: ut Rempu. constitutas: eaque tu imprimis composita cum summa tranquillitate & otio pfruare: Tu te & si uoles cum & patriæ quod debes solueris: & natum ipsam expleueris facietate uiuendi: satis diu uixisse dicitur. Quid est n. oio hoc ipsum diu: in quo est aliquid extremum? quod cum uenerit: omnis uoluptas pte rita pro nihilo est: quia postea nulla futura est. Quanquam iste tuus aius nunquam his angustiis quas nobis natura ad uiuendum dedit contentus fuit: semperque immortalitatis amore flagravit. Nec uero haec tua uita dicenda est: quæ corpore & spiritu continetur: Illa inquam illa uita est tua Cæsar quæ uigebit memoria saeculorum omnium: quæ posteritas alet: quæ ipsa æternitas semper intuebitur: Huic tu inferuias: huic te ostentes oportet: quæ quidem: & quæ miretur iam pridem multa habet: Nunc etiam quæ laudet expectat. Obstupescit posteri certe imperia: prouintias: Rhenum: Oceanum: Nilum: pugnas innumerabiles: incredibilisqz uictorias: monumenta innumera triuophos audiætes & legentes tuos. Sed nisi haec urbs stabilita tuis consiliis & institutis fuerit: uagabitur modo tuum nomen longe atque late. Sedem autem stabilem & domicilium certum non habebit. Erit inter eos etiam qui nascentur: sicut inter nos fuit magna dissensio: cum alii laudibus ad cælum res tuas gestas efferent: alii fortasse aliud regrent: idque uel maximum nisi belli ciuilis incendium salute patriæ restrinxeris: ut ille fati fuisse uideatur: hoc consilii. Serui igitur iis et iudicibus: quod multis post scæculis de te iudicabunt. Evidem scio an incorruptius quam nos. Nam & sine amore: & sine cupiditate: & rursus sine odio: & sine inuidia iudicabunt. Id autem etiam

PRO.Q .LIGARIO.

Si tunc ad te ut quidam falso putant: non pertinebit: nunc certe pertinet te eē ta
lem: ut laudes tuas obscuratura nulla unq̄ sit obliuio. Diuersæ uoluntates ciui/
um fuerunt: distractæq; sententiæ. Non.n .consiliis solum & studiis: sed armis
etiam & castris dissidebamus. Erat aut̄ obscuritas quedam: erat certamē inter
clarissimos duces: Multi dubitabant quid optimū esset: Multi quid sibi expe/
diret: multi quid deceret: nonnulli ēt quid liceret. perfuncta ē Resp. hoc mise/
ro fataliq; bello: Vicit is q̄ non furore inflāmaret odium suum: sed bonitate le/
niret: Neq; oēs quibus iratus eēt: eosdem etiam exilio aut morte dignos iudi/
caret. Arma ab aliis posita : ab aliis erepta sunt. Ingratus est iniustusq; ciuis :
qui armor̄ periculo liberatus animū tñ retinet armatū : ut iam ille sit melior q̄
in acie cecidit: q̄ qui in cā aīam profudit. Quæ.n . pertinacia quibusdā eadē
aliis constantia uideri pōt. Sed quia iam oīs fracta dissensio est armis & extin/
cta æquitate uictoris: R̄ estat ut oēs unū uelint: qui habent aliquid non sapien/
tiæ modo sed ēt sanitatis: quia nisi te. C. Cæsar saluo ēt in ista sentētia : qua cū
antea tum hodie maxime usus es/ manente salui esse non possumus . Quare
oēs te/ qui hæc salua esse uolumus:& hortamur:& obsecramus: ut uitæ. ut fa/
luti tuæ consulas: oēs q̄ tibi: ut p̄ aliis ēt loquar: id qd̄ de me ipso sentio : quo/
niā subesse aliquid putas qd̄ cauendū sit : non modo excubias & custodias :
sed etiā laterū nostro& oppositus & corpor̄ pollicemur: Sed ut unde est orsa in
eodem oratio mea terminetur: maximas tibi oēs gratias agimus. C. Cæsar: ma/
iores ēt habemus. Nā oēs idem sentiunt: qd̄ ex oīum p̄cībus & lachrymis sen/
tire potuisti. Et quoniā non est oībus astantibus necesse dicere: A me certe dici
uolunt: cui necesse ē quodāmodo & qd̄ uolūt certe & quicqd fieri decet : & qd̄
M. Marcello a te huic ordinī. P.Q .R .& Reipu. reddito fieri intelligo. Nā lā/
tari oēs nō ut de unius solū sed ut de cōmuni oīum salute sentio. Q d̄ aut̄ sum/
mæ beniuolentiæ ē: quæ mea erga illū oībus nota semp fuit: ut uix. M. Marcel/
lo optimo & amātissimo fratri: p̄ter eū qd̄ cederē ncmini: cū id solicitudine cu/
ra laboř tā diu p̄stiteri q̄ diu ē de illius salute dubitatū: certe hoc tpe magnis cu/
ris molestiis dolorib; liberatus p̄stař debeo. Itaq;. C. Cæsar sic tibi grās ago: ut
me oībo rebo a te nō seruato solū sed ēt ornato: tñ ad tua ī me unū inumerabilia
merita: qd̄ fieri iā posse n arbitrabar: maxius hoc tuo facto cumulus accesserit.

M.T.C.PRO.Q .LIGARIO AD .C.CAESAREM ORA/ TIO .VIII.

OVVM CRIMEN .C .CAESAR : ET ANTE
hunc diē inauditū p̄pinquus meus ad te. Q . Tubero detulit
Q . Ligariū ī Aphrica fuisse. Idq;. C. Pansa p̄stati uir ingenio
fretus fortasse ea familiaritate: q̄ ē ei tecū: ausus est confiteri.
Itaq; quo me uertam nescio: paratus enim ueneram: cum tu

*expr. ab insinuatione p
confessione & recriminatis*

per ironiam

ORATIO.

id neq; per te scires: neq; aliunde audire potuisses: ut ignoratione tua ad homi-
nis miseri salutem abuterer. Sed quoniam diligentia inimici investigatum est
id qd latebat confitendum est ut opinor: p̄sertim cū meus necessarius. C. Pā
sa fecerit: ut id iam integrum non esset: omissaq; controversia omnis oratio ad
misericordiam tuam conferenda est: qua plurimi sunt conseruati: cum a te non
liberationem culpæ: sed errati ueniam impetravissent. HABES igitur T ubero
qd est accusatori maxime optandum / cōfidentem reum: Sed tamen hoc ita cō
fitētem: se in ea parte fuisse: qua te: qua uirum omni laude dignum patrem tu-
um. Itaq; prius de uestro delicto confiteamini necesse est: q Ligarii ullam cul-
pam reprehendatis. Q igitur Ligarius cum eēt adhuc nullā belli suspicio le-
gatus in Aphricam cum consule. C. Considio profectus est: qua in legatione
& ciuib⁹ & sociis ita se probauit: ut decedens Considius prouincia satisface-
re hominibus non posset: si quenq; alium prouintiæ p̄fecisset. Itaq; Q. Li-
garius cum diu recusans nihil profecisset: prouintiam accepit inuitus: cui sic
p̄fuit in pace: ut & ciuib⁹ & sociis gratissima esset eius integritas & fides:
Bellum subito exarsit: quod qui erant in Aphrica ante audirent geri q parari.
Q uo auditio partim cupiditate inconsiderata: partim cæco quodam timore:
primum salutis cauila: postea etiam studii sui quarebant aliquem ducem. Tū
Ligarius domum spectans: & ad suos redire cupiens: nullo se implicari nego-
cio passus est. Interim P. Actius Varus qui prætor Aphricam obtinuerat: Vt-
cam uenit. Ad eum statim concursum est: atq; ille cupiditate non mediocri ar-
ripuit imperium: si illud imperium esse potuit: qd ad priuatum clamorem mul-
titudinis imperitæ: nullo publico consilio deserebatur. Itaq; Ligarius qui om-
ne tale negotium ciperet effugere: paululum aduentu Vari conqueuit. Ad-
huc. C. Cæsar. Q. Ligarius omni culpa uacat: domo est gressus nō modo nuli-
lum ad bellum: sed ne ad minimam quidem suspicionem belli. Legatus in pa-
ce profectus est: in prouintia pacatissima ita se gescit: ut ei pacem esse expedi-
ret. Profectio certe animum tuum non debet offendere. Num igitur reman-
sio: multo minus. nam profectio uoluntatem habuit non turpem: remansio
necessitatem etiam honestam: ut gereret p̄fecturam. Ergo hæc duo tempo-
ra carent crimen. Vnum cum est legatus profectus: Alterum cum efflagitatus
a prouintia p̄positus. Aphricæ est: tertium tempus est quo post aduentum
Vari in Aphrica restitit: qd si est criminorum: necessitatis crimen est non uo-
luntatis. An ille si potuisset illinc ullo modo euadere. Vticæ potius q Romæ
cum P. Actio: q cum cōcordissimis fratribus: cū alienis esse q cū sui maluisset?
Cum ipsa legatio plena desiderii ac solitudinis fuisset pp incredibilē quēdā
fratrum amorem: Hic æquō animo esse potuist bellī dissidio distractus a fra-
tribus. Nullum igitur habes signum Cæsar adhuc in. Q. Ligario aliena a te
uoluntatis: cuius ego causam animaduerte quæso qua fide defendam: cum
pdo meam. O clementiam admirabilem: atq; omnium laude: p̄dicatione:

admirabilis est hac Cædronis offensio
spponit enim se ipsum ut Cæsar odium dimitueret. & i magi mihi eulsum condonat
tamen voluntate mea cuius Pompéro treg multi magis debet Ligerio condonare
PRO Q. LIGARIO.

litteris: monumentisq; decorandā. M. Cicero apud te defendit alium in ea uo^{ta}
litate nō fuisse: in qua seipsum cōfitetur fuisse: nec tuas tacitas cogitationes ex-
timescit: nec quid tibi de alio audiēti de se ipso occurrat reformidat. Vide q; nō
formidē. Vide quanta lux liberalitatis & sapientiae tuæ mihi apud te dicenti:
oboriatur. Quātum potero uoce contendā: ut hoc Po.Ro. exaudiat. Suscepto
bello. C. Cæsar gesto ēt ex magna parte nulla ui coactus iudicio meo ac uolū-
tate ad ea arma pfectus sum: quæ erant sumpta cōtra te. Apud quē igitur hoc
dico? Nempe apud eū: q; cum hoc sc̄ifet: tamē me anteq; uidit Reipu. reddidit
qui ad me ex ægypto litteras misit: ut essem idē qui fuistem. Qui cū ipse Impe-
rator in toto imperio Po.Ro. unus esset: esse me alterū passus ē. A quo hoc ipo
C. Pansa mihi nunciū perferente cōcessos fasces laureatos tenui: quoad tenen-
dos putauit. Qui mihi tū deniq; se salute dare putauit: si eā nullis spoliata or-
namentis dedisset. Vide quæsto Tubero ut q; de meo facto non dubite dicere:
de Ligarii audeam confiteri. At hoc pp̄terea dē me dixi: ut mihi Tubero cum
de se eadē dicerem ignosceret: cuius ego industriae gloriaq; faueo: uel pp pro-
pinquā cognitionē: uel q; eius ingenio studiisq; delector: uel q; laudē adolescē-
tis propinq; ēt existimo ad meū aliquē fructū redūdere. Sed hoc quæro. q; pu-
tet esse crimē fuisse in Aphrica Ligarium. Nempe is q; & ipse in Aphrica eadē
esse uoluit. & phibitū se a Ligario quarēt. & certe cōtra ipsum Cæsarē ē con-
gressus armatus. Quid n. Tubero tuus ille districtus i acie pharalica gladius
agebat: cuius latus ille mucro petebat. Qui lenitus erat armorum tuorū: quæ
tua mens: oculi: manus: ardor animi: qd cupiebas: qd optabas: nimis urgeo.
cōmoueri uidet adolescens. ad me reuertar. uisde in armis sui. Quid aut aliud
egimus Tubero: nisi qd hic pōt: nos possemus: quorū igit impunitas Cæsar
tuæ clementiae laus est: eorū ipsorum ad crudelitatem te acutū oratio. Atq; in hac cā
non nihil equidē Tubero ēt tuam: sed multomagis tui patris prudentia deli-
dero: q; homo ingenio tu ēt doctrina excellens genus hoc caula qd esset non
uiderit. nam si uidisset quis profecto q; isto modo a te agi maluisset. Arguis
fatentem. non est satis. Accusas eū: qui causam habet: aut ut ego dico meliore
q; tu: aut ut tu uis parem. Hæc non modo mirabilia sunt: sed prodigiis similia
quæ dicam. Non habet eam uim ista accusatio: ut Quintus Ligarius condē-
netur: sed ut necetur. Hoc egit Ciuis Romanus ante te nemo. Externi isti
mores usq; ad sanguinem incitare solēt odium aut leuum gratorum: aut im-
manium barbarorum. Nam quid agis aliud: nisi ut occidatur: ut Romæ ne sit:
ut domo careat: ne cum optimis fratribus: ne cum hoc Tito Brocco auuncu-
lo suo: ne cum Considio consobrino suo: ne nobiscum uiuat: ne sit in patria:
Num ita est? Num potest magis carere his omnibus: q; caret: Italia prohibet
ur: exulat. Non tu ergo hunc patria priuare quā caret: sed uita uis. At istud
ne apud eum quidem dictatorem qui omnes quos oderat morte mulctabat:
qui q; egit isto modo. Ipse iubebat occidi nullo postulāte: premiis etiam inui-

Meminit Quintiliā
de institutione oratoria
rum libro 9. de figuris
sentenciarum ca

Subiecte

Necnomia
Signū p. Jipio

Hic est apostrophe
Sine die
Sibyllina
Ampliatio
Descriptio
Interrogatio
Legite Quintiliā nūm
li: 5 co: pectinato de
insuicitio oratoria
Cicero adversarios
Humanitatem omnem
enī sed

Hiuīs

Facit Cesare aduersationem suam pro
mittit sed rebū novis dū illarū in
Laudetē genitū propriū rē dīs.
alia i ordine. q; Flo
Dicitur in p̄tū dīs. i. bīs.
Gīs aīs. i. vīs. at dī
Tepidū supplīcī. stā vīs
Liquit. fī. fā. p̄tū. lī. p̄tū.
Liquit. fī. fā. p̄tū. lī. p̄tū.
Comparatio. In ea fact. Syste
mā. q; dī. q; dī. q; dī. q; dī.
q; dī. q; dī. q; dī. q; dī.
q; dī. q; dī. q; dī. q; dī.

ORATIO.

Dicitur prius dico Tadante q. i. C. mis p. Proph.
Capit. 29 ad fermeat 2. q. C. mis p. Proph.
dicitur
Nam qui oines proscriptos à
Silla m̄ perfecerunt id ē Cæsare
postea Silius fuit iudicat
tabat quæ tamen crudelitas ab hoc eodem aliquot annis: post quem tu nunc
crudelē esse uis retenta vindicata est? Ego uero istud non postulo inquies. Ita
mehercule existimo Tuberō. Noui. n. te: noui patrem: noui domū: nomēq; ue
strum: studia deniq; generis ac familiæ uestræ: uirtutis: humanitatis: doctrinæ:
plurimæ artium atq; optimæ nota sunt mihi. Idq; certo scio uos non pete
re sanguinē: sed paci atteditis. Res. n. eo spectat: ut ea poena in qua adhuc. Q.
Ligarius sit non videamini eē contēti. Q uæ igitur est alia præter mortem? Si
enim in exilio est sicuti est: qd amplius postulatis? an ne ignoscatur? Hoc ue
ro multo acerbius: multo ē durius: multo ē grauius. Nā qd nos domi petimus
pcibus & lachrymis pstrati ad pedes: nō tam nostræ causæ fidentes q̄ huius hu
manitati: id ne impetremus pugnabis? & in nostræ fletum irrumperes? & nos ia
centes ad pedes supplicū uoce phibebis. Sed cū domi hoc faceremus qd & fei
cimus: & ut spero nō frustra fecimus: tu repente irruisses: & clamare coepisses.
C. Cæsar caue credas: caue ignoscas: caue te fratre pro fratribus salute obsecratiū
misereat. Nōne oēm humanitatem exuisses? Q uanto hoc durius qd nos do
mi petimus: id a te in foro oppugnari: & in tali miseria multorū profugū mise
ricordiæ tollere? Dicam plane. C. Cæsar quod sentio. Si in hac tanta tua fortu
na lenitas tanta nō esset: quantam tu pte per te inq obtines: intellige quid lo
quar: acerbissimo luctu redūdaret ista uictoria: q̄a essent multi de uictoribus q
te crudelē esse uellent: qui cū a te ignosci nemini uellent: impedirēt tuā clāmē
tiam: cum ēt hi quibus ipse ignouisti nolint te esse in alios misericordē. Q uod
si probare Cæsari possemus ī Aphrica Ligariū oīo non fuisse: si honesto & mi
sericordi mendacio saluti ciui calamitoso ee uellemus: tñ hominis non eēt ī tā
to discrimine & periculo ciuis refellere: & coarguere nostrum mēdaciū. & si
esset alciuus: eius certe non eēt qui in eadē cā & fortuna fuisset. Sed tñ aliud ē
errare Cæsarem nolle: & aliud nolle misereri. tum dices: Caue Cæsar credas.
fuit in Aphrica Ligarius. tulit arma contra te. Nunc quid dicas: caue ignoscas.
Hæc nec hominiū: nec ad hoīem uox est. qua qui apud te. C. Cæsar utet: citius
abiiciet suam humanitatē: q̄ extorquebit tuam. Ac primus aditus & postulatio
Tuberonis hæc ut opinor fuit: uelle se de. Q. Ligarii scelere dicere. Non dubi
to quin admiratus sis: uel qd de nullo alio quisquā: uel q̄ is qui in eadē causa
fuisset: uel qd nā noui facinoris afferret. Scelus tu illud uocasti Tuberō: cur?
isto. n. nomine illa adhuc causa caruit: alii errorem appellabant: alii timorem.
Qui durius: spēm: cupiditatem: odium: pertinaciam: qui grauissime temerita
tem: scelus præter te adhuc nemo. Ac mihi quidem si proprium & uerum no
men nostri mali queratur: fatalis quædam calamitas incidisse uidetur: & im
proudias hominum mentes occupasse: ut nemo mirari debeat humana consi
lia diuina necessitate esse superata. Liceat esse miseros: q̄q hoc uictore esse non
possumus: sed non loquor de nobis. de illis loquor qui occiderunt. Fuerint cui
pidi: fuerint irati: fuerint p̄tinaces: sceleris uero criminē furoris parricidii. Li

Amplificatio & grauij Exponit
Pernitsis
Corrado

modo sceleris nomen, furoris amittit
afficit atque libidinem

Nam fons amara atra patria possum
Quinto & quinto regno
Dicit ad se Patria oppida de

PRO.Q.LIGARIO.

ceat. Cn. Pompeio mortuo: liceat multis alijs carere. Q uando hoc ex te quis q
 C. Cæsar audiuit: aut tua qd aliud arma uoluerūt: nisi a te contumeliam ppul-
 fare? Q uid egit ille tuus inuictus exercitus: nisi ut suum ius tueret & dignita-
 tem tua? Q uid tu cū pacem esse cupiebas? id ne agebas? ut tibi cū sceleratis:
 an ut cū bonis ciuibus conueniret? Mihi uero Cæsar tua in me maxima meri-
 ta tāta certe no uiderent: si me ut sceleratū a te cōseruatum putarem. Q uomo-
 do tu aut de R epu. benemeritus essem: si tot sceleratos incolumi dignitate eē uo-
 luisses? Secessionem tu illam existimasti Cæsar initio non bellū: non hostile
 odium: sed ciuile dissidiū utriusq; cupientib; Rempū. saluam esse. sed partim
 consiliis: partim studiis a cōmuni utilitate aberrantibus: principū dignitas erat
 pene par: nō par fortasse eorū qui sequebant. Causa tum quidem dubia: q; erat
 aliquid in utraq; pte qd pbari posset: nunc melior certe iudicāda ē: quā etiā dīi
 imortales adiuuerunt. Cognita uero clementia tua quis non eā uictoriā pro-
 bet? in qua occiderit nemo nisi armatus. Sed ut omittam comunem cām: Ve-
 niamus ad nostram. Vtq; tandem existimas tu facilius fuisse T ubero/Ligariū
 ex Aphrica exire: an uos in Aphricā nō uenire. Poteramus ne inquies cum Sei-
 natus censuisset? si me consulis: nullo modo. sed tñ Ligarium Senatus idē le-
 gauerat. Atq; ille eo tpe paruit: cum parere Senatui necesse erat. Vos tum pa-
 ruistis: cū paruit nemo qui noluit. Reprehendo igit̄. minime uero. Neq; n. li-
 cuit aliter uestro generi: nomini: familiā: disciplinā. Sed hoc non concedo: ut
 quibus rebus gloriemini in uobis: easdem in aliis reprehendatis. Tuberonis sors
 coniecta est ex Senatus cōsulto: cū ip̄e non adesset: morbo ēt impediret. statue-
 rat excusare se. Hæc ego noui propter oēs necessitudines quæ mihi sunt cū L.
 Tuberone. domi una eruditū sumus: militiā contubernalēs: post affines: in om-
 ni deniq; uita familiares: magnum ēt uinculū q; iisdem studiis semp usi fui-
 mus. Scio igitur Tuberonem domi manere uoluisse. Sed ita quidam agebat.
 Ita R epu. sanctissimum nomen opponebat: ut etiam si aliter sentiret: uerbo-
 rum tñ ipsorum pondus sustinere non posset. Cessit auctoritati amplissimi ui-
 ri uel potius paruit. Vna est profectus cū his quorum erat una cā: tardius iter fe-
 cit. Itaq; in Aphricā uenit iam occupatam. Hinc in Ligarium crimen oritur:
 uel ira potius. Nam si crimē est prohibere illum uoluisse: tñ nō minus magnū
 est uos Aphricā arcem oīum prouinciarum natam ad bellum contra hanc ur-
 bem gerēdum obtinere uoluisse: q; aliquem se maluisse: Atq; tñ is Ligarius nō
 fuit. Varus imperium se dicebat habere. fasces non certe habebat: sed quoquo
 modo illud se habet: hæc querela uestra Tubero quid ualeat: recepti in prouin-
 tiā non sumus. quid si essetis? Cæsari ne eam tradituri fuissetis? an contra
 Cæsarem retenturi? Vide quid licentiā Cæsar noua tua nobis. liberalitas det:
 uel potius audaciā. Sed si respōderit T ubero Aphricā quo Senatus cū sorsq;
 miserat: tibi patrē traditurū fuisse: nō dubitabo apud te ipsum cuius id ipsum
 facere interfuit: grauissimis uerbis eius consilium reprehendere. Non enim si

Conscientia est in ratione bene considerata.

Stabilitas & perpetua prouincia

Patria d' honestatis et utilitatis
gratia reu' fiducia & diffidit
voluntas propria

ORATIO.

tibi hæc res grata fuisset: esset et probata. sed tñ hoc totum ommito: no tam pp
id ne offendā tuas patientissimas aures qd ne Tuberō: qd nunq̄ cogitauit: factu
rus fuisse uideatur. Veniebat igit̄ in Aphricam p̄uinctā unā ex oībus huic ui
ctoriæ maxime infestā: in qua rex erat potentissimus inimicus huic causæ: alie
na uoluntas: cōuentus firmi atq̄ magni. Quæro qd facturi fuissetis: q̄q̄ quid
facturi fueritis non dubitem: cū uideam qd feceritis: phibiti estis in prouintiā
uestram pedē ponere: ut phibetis summa cū iniuria. Quō id tulistis: acceptæ
iniuriæ querelam ad quē detulistis: nempe ad eū cuius auctoritatē secuti in
societate belli ueneratis. Quod si Cæsar is cā ueniebat in prouintiam: ad eū
pfecto exclusi prouintia uenissetis. Venistis ad Pompeiū. Quæ ergo hæc est
apud Cæsarem querela: cū eum accusetis: a quo uos queramini phibitos con
tra Cæsarem bellū gerere. Atq̄ in hoc qdem cū mēdacio si uelitis: gloriari p̄ me
licet uos prouintiā Cæsari tradituros fuisse: etiam si a Vario: & quibusdā aliis
phibiti essetis: Ego tñ confitebor culpam esse Ligarii: q̄ uos tantæ laudis occa
sione priuauerit. Sed uide quælo Cæsar constantiam ornatiſſimi uiri. L. Tu
beronis: quā ego q̄uis ipse probare ut probo: tñ nō cōmemorarē nisi a te cognosc
uissim imprimis eam uirtutem solere laudari. Quæ fuit igitur unq̄ in ullo ho
mine tanta constantia: constantiam dico. nescio an melius patientiam possim
dicere: Quotus. n. istud quisq; fecisset: ut a quibus partibus in dissensiōe ciui
li non eēt receptus: esset etiā cum crudelitate electus: ad eas ipsas rediret: Ma
gni et cuiusdā animi: atq; eius uiri est quē de suscepta cā propositaq; sententia
multa contumelia: nulla uis: nullū periculū posset depellere. Ut. n. cætera paria
Tuberōi cū Vario fuissent: honor: nobilitas: splendor: imperiū: ingeniu: quæ ne
quaq̄ fuerūt: hoc certe p̄cipuum Tuberonis fuit: qd iusto cū impio ex senatus
consulto in prouintiā suam uenerat. Hinc phibitus non ad Cæsarem: ne ira
tus: non domū: ne iners: non aliquā ire in regionem: ne cōdemnare cā illam:
quam secutus ē uideref. In Macedonia in Gn. Pom. castra uenit: i eam ipsam
cā a qua erat electus cū iniuria. qd: cū ista res nihil cōmouisset eius alium ad
quem ueneratis: Languidore credo studio in causa fuistis: tantūmodo in præ
sidiis eratis. animi uero a cā abhorrebat. An ut fit in ciuilibus bellis: nec in uo
bis magis quā in reliquis. oēs. n. uincendi studio tenebamur. Pacis equidē sem
per auctor fui: sed tū sero. Erat. n. amentis cū aciem uideres pacē cogitare. oēs
inquā uincere uolebamus. Tu certe p̄cipue qui in eū locū uenisses: ubi tibi eēt
pereundū nisi uicisses. q̄q̄ ut nūc res se habet: nō dubito qn etiam hanc salutē
anteponas illi uictoriæ: Hæc ego non dicerem si aut uos cōstantiæ uestræ: aut
Cæsarē beneficū sui p̄ceniteret. Nunc quæro utq; uestras iniurias an Reip. per
sequamini. Si Reip. qd de uestra in ea cā p̄seuerantia respondebitis: si uestras
uicete ne erretis: q̄ Cæsarē inimicis uestris iratū fore putetis: cū ignouerit suis.
Itaq; nū tibi uideor īcā Ligarii eē occupatus: nū de eius facto dicere: Quic
quid dixi ad una summā referri uolo: uel humanitatis: uel clementiæ: uel mi

Melius bona

PRO.Q .LIGARIO.

sericordiae tuæ: Causas Cæsar egi multas & qdem tecū: dū te tenuit in foro ratio honorū tuorū: certe unq̄ hoc modo. Ignoscite iudices. errauit. lapsus est. non putauit. si unq̄ post hac: ad parentē sic agi solet. ad iudices nō fecit. nō cogitauit falsi testes: fictum crīmē. Dic te Cæsar de facto Ligarii iudicē eē: qbus in p̄si diis fuerit quære. taceo. ne hæc quidem colligo fortasse: quæ ualerent ēt apud iudicē. Legatus ante bellū pfectus: relictus in pace: bello opp̄sus: in eo ipso nō acerbū fuit. tæt̄lī totus aīo & studio tuus. Ad iudicē sic agi solet. sed ego apd parentē loquor. errauit. temere fecit. pœnit. ad clementiā tuam cōfugio. delicti ueniam peto. ut ignoscas oro. si nemo ipetrauit: arroganter peto. si plurimi. tu idem fer opē q spē dedisti. An sperandi de Ligario cā non sit: cū mihi apd te locus sit ēt p altero dep̄candi: qq̄ neq̄ in hac oratiōe spes ē posita causæ: nec in eorū studiis q a te p Ligario petunt tui necessarii. Vidi. n. & cognoui qd maxie spectares: cū p alicuius salute multi laborarent: cās apud te rogantiū gratiores eē q̄ p̄ces. neq̄ te spectare q̄ tuus esset necessarius is qui te oraret: sed quā illius cā pro quo laboraret. Itaq̄ tribuis quidē tuis multa: ut mihi eē beatiores illi uideant interdū q tua liberalitate fruunt: q̄ tu ipse q ipsis tam multa concedas. Sed uideo tñ apud ut dixi cās rogantium ualere plus q̄ p̄ces: ab hisq̄ te moueri maxie: quorū iustissimum uideas dolore in petendo. In. Q .Ligario conseruando multis tu quidē gratum facies necessariis tuis. sed hoc quæso considera qd soles. possum fortissimos uiros sabinos tibi pbatissimos: totūq̄ agḡ sabinum florē Italiae robur. Reip. proponere. nosti hoīes istos optime. A iaduerte hoīum mœstia & dolorē huius. T. Brochi: de quo non dubito qd existimes. lachrymas: squallorē ipsius & filii uides. qd de fratribus dicā? Noli Cæsar putare de unius capite nos agere. aut tres Ligarii tibi in ciuitate retinēdi sunt: aut tres ex ciuitate exterminādi. Nam quodus exilium his ē optatius q̄ patria: q̄ domus: q̄ dii penates uno illo exulante. si fraterne: si pie: si cum dolore faciunt: moueāt te horū lachrymæ: moueat pietas: moueat germanitas? Valeat illa uox tua quæ uicit. Te. n. dicere audiebamus nos oēs aduersarios putare nisi qui nobiscum essent: ite omnes q̄ cōtra te nō eēnt tuos. Vides ne igitur hunc splendorē: oēm hanc Brochoḡ domum. hunc. L. Marcum. C. ceferium. L. Cornificium: hosce oēs equites. Ro. qui adsunt ueste mutata: non solum notos tibi: ueḡ ēt probatos uiros tecum fuisse. Atq; his maxie irascebamus: & hos requirebamus. & his nōnulli ēt minabant. Conserua igitur tuis suos: ut quēadmodum cætera quæ a te dicta sunt: sic hoc uerissimum reperiatur. Q uod si penitus pspicere posses concordiam Ligario: oēs fratres tecum iudicares fuisse. An pot quis q̄ dubitare: quin si. Q Ligarius in Italia esse potuisse: in eadem sentētia futurus fuerit in qua fratres fuerunt? Q uis est qui horum cōsensum conspirantem & peine cōflatum in hac pprja æqualitate fraterna non nouerit? qui hoc nō sentiat? quid uis prius future fuisse: q̄ ut hi fratres diuersas sententias fortunasq; sequentur. Voluntate igitur omnes tecum fuerunt. tempestate abreptus est unus

ORATIO.

Concessio
Domini patrissimis Celsorum dñm
P. S. ad hunc Vobis Romam

qui si consilio id fecisset esset eorum similis: quos tu tamen saluos esse uoluisti. Sed ierit ad bellum, dissenserit non a te solus: uerum etiam a fratribus: hi te orant tui equum cum tuis oib[us] necessariis. Ac et memoria teneo qualis tu es. T. Ligarius quaestor urbanus fuerit erga te & dignitatem tuam. Sed pars est me hoc meminisse. Spero et te quod obliuisci nol soles nisi iniurias: hoc quoniā est aī: quoniā & ingenii tui te aliquid de huius quaestoris officio cogitantē: et de aliis quaestoribus rei miniscentē recordari. Hic igit[ur] T. Ligarius qui tum nihil egit aliud: neque n. hoc diuinabat: nisi ut eum studiosum & bonum uix iudicares: Nunc a te supplex fratris salutē petit: quā huius admonitus officio cum utriusque his dederis: tres fratres optimos & integerrimos non solū sibi ipsos: neque his tot ac talibus uiris neque nobis necessariis tuis: sed et Reip. cōdonaueris. Fac igitur quod de hoīe nobilissimo ac clarissimo. M. Marcello restituto fecisti nup in curia nūc idē in foro de optimis & huic omni frequētiꝝ pbatissimis fratribus: ut cōcessisti illum Senatui: sic da hunc populo: cuius uoluntatē carissimā semp habuisti. Et si ille dies tibi glorioſissimus & Reip. gratissimus fuit: noli obsecro dubitare Cæsar simile illi gloriæ laudē quod saepissime querere. Et n. nihil est tamē populare: quod bonitas. nulla de uirtutibus tuis plurimis nec admirabilior nec gratiō misericordia ē. Homines. n. ad deos nulla re ppius accedūt: quod salutē hoībus dādo. Nihil. n. habet nec fortuna tua maius: quod ut possis: nec natura tua melius: quod ut uelis conseruare quod plurimos. Longiore orationē cā forsitan postulat: tua certe natura breuiorē. Quare quom utilius esse arbitrer te ipsum: quod aut me: aut quemque alium loquere cum: finem iam faciam. Tantū te ipsum admonebo: si illi absenti salutē dederis: his omnibus te daturum.

M.T.C.P. REGE DEIOTARO: AD .C. CAESAREM ORATIO.X.

*Exordiū ab expectatione
mīgi*

VM IN OMNIBVS CAVSIS GRAVIORIBUS. C. Cæsar initio dicendi cōmoueri soleā uehemētius quod detur uel usus uel ætas mea postulare: tamen in hac cā ita me multa perturbant: ut quātū mea fides studii mihi afferat ad salutem regis Deiotari defendendā: tantū mihi facultatis timor detrahatur. Primum dico p capite fortunisque regis Deiotari. Quod ipsum si non iniquū est in tuo dūtaxat piculo: tamen est ita inusitatum / regē capitinis reum esse. ut atē hoc tēpus non sit auditum. Deinde eum regem: quem ornare antea cuncto cum Senatu solebamus p ppetuis eius in nostram Remp. meritis: nunc cōtra atrocissimū crimē cogor defendere. Accidit ut accusator alterius crudelitate: alterius indignitate perturber. Crudelē Castore ne dicam: an sceleratum & impium: quod nepos auum in discrimē capitinis adduxerit: adolescentiāque suā laudē quod terrorē intulerit ei cuius senectutem tueri & reger-

PRO REGE DEIOTARO.

redebebat: cōmendationēq; īneuntis ætatis ab impietate & a scelere duxerit: ac aui seruū corruptū p̄miis ad accusādū dñm ipulerit: & a legator̄ pedib̄ abi- duxerit: fugitiui autē dñm accusantis & dñm absentem & dñm amicissimum nře Reip. cum os uidebā: cum uerba audiebam: nō tam afflictā regiā condi- tionem dolebā: q̄ de fortunis cōmunib̄ extimescebam. Nā quom more maio- rum de seruo in dñm nec tormentis qđem queri liceat: in qua quæstione dolor elicere uerā uocē posset: ēt ab inuitu extortus ē seruus: q̄ quem in eculeo appellare nō posset: eum accuset solutus. pturbat me. C. Cæsar ēt illud īterdum: qđ tñ cum te penitus recognoui timere desino. re. n. iniquū est. sed tua sapientia fit æq̄ssimum. Nam dicere apud eum de facinore cōtra cuius uitam consilium fa- cinoris inisse arguare: Si p se ipsum cōsideres: graue est. Nemo. n. fere est q̄ sui piculī iudex non sibi se ægorē q̄ reo p̄beat. Sed tua Cæsar p̄stās singularisq; na- tura hunc mihi metum minuit. Nō. n. tam timeo quid tu de rege Deiotaro: q̄ in telligo qđ de te cæteros uelis iudicare. Moueor ēt loci ipsius insolentia: qđ tan tam cām quanta nulla unq; in disceptatione uersata est: dico intra domesticos parietes: dico extra conuentum & eā frequentiā: in qua orator̄ studia niti so- lēt. In tuis oculis: in tuo ore uultuq; aquiesco: te unum intueor: ad te unum oīs mea spectat oratio: quæ mihi ad spem obtinendæ ueritatis grauissima sunt: ad motum aī & ad oēm ipetum dicendi cōtētionēq; leuiora. hāc. n. C. Cæsar cām si in foro dicerē: te eodē audiente & disceptāte: quātā mihi alacritatē. Po. Ro. cōcursus afferret. Q uis. n. ciuis ei regi nō faueret: cuius oēm ætatē in Po. Ro. bellis consumptā eē meminisset? Spectarē curiā: intuerer for̄: cælum deniq; testarer ipsum: sic cum & deo & īmortalium & Po. Ro. & Senatus bñficia in re gem Deiotar̄ recordarer: nullo mō mihi deesse posset oīo: quæ quoniā angu- stiora parietes faciunt: actioq; maxīæ causæ debilitat̄ loco: tuū Cæsar est qui p multis s̄epe dixisti: quid mihi nunc aī sit ad te ipsum referre: quo facilius tum æquitas tua: tum audiēndi diligentia minuat hanc pturbationē meā. Sed ante quidē q̄ de accusatione ipsa dico: de accusator̄ spe pauca dicā: qui cum uideāt neq; ingenio: neq; usu atq; exercitatione regi ualere: tñ ad hanc cām nō sine ali/ qua spe & cogitatiōe uenerunt. Iratum te regi Deiotaro fuisse nō erant nescii. Affectum illum quibusdā incōmodis & detrimentis pp offenditionē aī tui me- minerant: teq; tum huic iratum tum sibi amicum fuisse cognouerāt: q̄q; apud te ipsū de tuo piculo dicerēt: fore putabāt: ut in exulcerato aio facile fictum cri- men insideret. Q uāobrē hoc nos primum metu Cæsar p fidē & cōstātiā & cle- mentiā tuā libera: ne residere in te ullā ptē iracundiae suspicemur. & p dextrā istā te oro: quā regi Deiotaro hospiti porrexisti: Istā inq; dexterā nō tā in bellis & in p̄liis: q̄ in pmissis & fide firmiore. Tu illius domum inire: tu uetus hospi- tium renouare uoluisti: te eius dii penates acceperunt: te amicum & placatum Deiotari regis aræ fociq; uiderunt. Cum facile orari Cæsar: tum semel exorari soles. Nemo unq; te placauit inimicus qui ulla resedisse in te simultatis reli-

ORATIO.

quias senserit. q̄q̄ cui sunt inauditæ de Deiotaro querelæ tuæ? Nunq̄ tu illum accusauisti ut hostē: sed ut amici officio p̄aḡ functū: q̄ ppensior in Cn. Pom. amiciciam fuisset: q̄ in tuā. Cui tñ ipsi regi ueniā te datus fuisse dicebas: si cum auxilia Pōpeio: uel si ét filiū misisset: ip̄setñ ætatis excusatione usus eét. Ita cū maximis eū de rebus liberares: p̄ paruā amiciciæ culpā relinquebas. Itaq̄ non solū in eū nō aīaduertisti: sed oī metu liberauisti. hospitē agnouisti. regē reliq̄ sti. Neq̄. n. ille odio tui pcessus ē: sed errore cōmuni lapsus ē. Is rex quem Se natus hoc noīe s̄aep̄ honorificentissimis decretis appellauisset: q̄q̄ eū illum or dinem ab adolescentia grauissimū sanctissimūq; duxisset: hisdē rebus est ptur batus hō longinquus & alienigena: quib; nos in media Rep. nati semp̄ uerifati: Cū audiret Senatus cōsentientis auctoritate arma sumpta eē: cōsulib; p̄ torib;. Tr. Ple. nouis impatoribus R. empu. defendendā datā: mouebat' aio: & uir huic imperio amicissimus de salute Po. Ro. extimescebat: in qua ét suā inclusam eē uidebat. In summō tñ timore q̄escendū sibi esse arbitrabat': maxime uero pturbatus ē ut audiuit consules ex Italia profugisse: & oēs cōsulares: sic. n. nunciabat' cunctum Senatū totā Italiam esse effusam. talib;. n. nunciis & ru moribus patebat ad orientē uia. nec ulli ueri nunciis subsequebantur. Nihil ille de cōditionibus tuis: nihil de studio concordiæ & pacis: nihil de cōspiratiōe audiebat cæterorū hoīum cōtra dignitatem tuam. Quæ cū ita essent: tñ usq; eo se tenuit: quo a. Cn. Pompeio ad eū legati lfæq; uenerūt. Ignosce ignosce Cæsar: si eius uiri auctoritatē rex Deiotarus cessit: quem nos oēs secuti sumus: in quem cū dii atq; hoīes oīa ornamēta concessissent: tum tu ip̄se plurima & maxima. Neq;. n. si tuæ res gestæ cæterorū laudibus obscuritatē attulerunt: iccirco Cn. Pom. memoriā amissimus. Quātū nomen illius fuerit: quantæ opes: quāta in oī genere bello& gloria: quanti honores. Po. Ro. quanti Senatus: quanti tui: qs ignorat? Tāto ille: supiores uicerat gloria: quāto tu oībus p̄st̄isti. Itaq; Cn. Pom. bella: uictorias: triūphos: consulatus admirātes numerabamus: tuos enumerare nō possumus. Ad eū igit rex Deiotarus uenit hoc misero fatali bello: quē antea iustis hostilibusq; bellis adiuuerat: quo cū erat nō hospitio solū: uerūtiā familiaritate coniunctus. & uenit uel rogatus ut amicus: uel accersitus ut socius: uel uocatus: ut is qui Senatui parere didicisset. Postremo uenit ut ad fugientē: nō ut ad insequentē. i. ad periculi nō ad uictoriæ societatem. Itaq; pharsalico p̄lio facto a Pōpeio discessit. spem infinitā psequi noluit: idem uel officio si qd debuerat: uel errori si qd nescierat: satissimū eē duxit. domū se cōtulit. T eq; alexandrinū bellū gerēte utilitatib; tuis paruit. Ille exercitū. Cn. Do mitii amplissimi uiri suis tectis & copiis sustentauit. Ille Ephesum ad eū: quem tu ex tuis fidelissimū & pbatissimum oībus delegisti: pecuniam misit. Ille iteg ille tertio auctionibus factis pecuniā dedit: qua ad bellum uiteris. Ille corpus suum periculo obiecit: tecumq; in acie contra Pharnacem fuit. tuumq; hostem duxit eē suum. Quæ qdem a te in eam partem accepta sunt Cæsar: ut eū am-

PRO REGE DEIOTARO.

plissimo honore & regis noīe affeceris . Is igitur nō a te modo periculo liberatus: sed ēt honore amplissimo ornatus: arguitur te domi suā uoluisse interfice re . qd' tu nisi eum furiosissimum iudicas: profecto non potes suspicari . Vt enī omittā: cuius tanti sceleris fuerit in conspectu deoꝝ penatiū necare hospitē: cu ius tantæ importunitatis oīum gentiū atq; omnis memoriae clarissimum lumē extinguere: cuius ferocitatis uictorem orbis terrarꝝ nō extimescere : cuius tam inhumanī & ingrati animi: a quo rex appellatus esset: in eum tyrannum inue niri . Vt hæc omittam: cuius tanti furoris fuit: oēs reges quorum multi erāt fini timi: oēs socios: omnes liberos populos: oēs prouintias: oīa deniq; oīum arma contra se unum excitare ? Q uo nam ille modo: cum rege: cū domo: cum coniuge: cum clarissimo filio distractus esset: tanto scelere non modo perfecto sed ēt cogitato ? At credo hæc homo inconsultus & temerarius non uidebat . qs cō sideratior illo ? quis rectior ? quis prudentior ? q̄q hoc loco Deiotarum non tā ingenio & prudentia: q̄ fide & religione uitæ defendendum putem . Nota est tibi hominis probitas . C. Cæsar . noti mores: nota constantia . Cui porro qui modo . Po. Ro. nomen audiuit Deiotari integritas: grauitas: uirtus: fides non audita est ? Q uod igitur facinus nec etiam in hominem imprudentem cadere possit propter metum præsentis exitii: nec in facinorosum: nisi eēt idem amētissimus: id uos & a uiro optimo : & ab homine minime stulto esse cogitatum confingitis ? At qui non modo non credibiliter : sed ne suspiciose quidem . Cum inquit in castellum luceium uenisses: & domum regis hospitis tui diuertisses: locus erat quidam in quo erant ea composita : quibus te rex munerae constituerat . huc te e balneo prius q̄ accumberes ducere uolebat . Ibi enim erant armati ut te interficerent in eo ipso loco collocati . En crimen : en causa: cur regem fugitiuus : dominum seruus accuset . Ego mehercule Cæsar initio cum est ad me ista causa delata Philippum medicum seruum regium : qui cū legatis missus esset: ab isto adolescentे existimauit esse corruptum: hac sum suspicione percussus . Ita medicum indicem subornauit . fингit uidelicet aliquod crimen ueneni: & si a ueritate longe : tamen a consuetudine criminandi non multum res abhorrebat . quid ait medicus ? nihil de ueneno . At id fieri potuit primum occultius in potionē uel in cibo . Deinde etiam impunius fit . qd' cum & factum est: factum negari potest . Sed si palam te interemisset : omnium inse gentium non solum odia: sed etiam arma conuertisset . si ueneno . Iouis nūmen illius quidem hospitalis nunq̄ cælare potuisset : homines uero fortasse cælauisse . Q uod igitur & conari occultius: & efficere cautius potuisset: id tibi & medico callido & seruo ut putabat fideli non creditit ? de armis : de ferro: de insidiis cælare te uoluit . At q̄ festiuē crimen contexitur . Tua te inquit eadem quæ sāpe fortuna seruauit: negauisti tum te inspicere uelle . quid postea ? an Deiotarus rex illo tpe pfecta re cōtinuo dimisit exercitū ? Nullus erat aliis insidiādi locus ? At eodē te quō cœnauisses redditꝝ dixeras . Itaq; fecisti . horā

ORATIO.

unam autem duas eodem loco armatos ut collocati fuerant retinere magnū fui : cū in coniuvio comiter & iucunde fuisses tū illuc iuisti ut dixeras. Quo in loco Deiotarē talē erga te nouisti: qualis rex Attalus in P. Aphricanū fuit: cui magnificissima dona: ut scriptū legimus usq; ad Numantiā misit ex Asia: qd Aphricanus inspectante exercitu accepit. qd cū p̄sens Deiotarus regio aīo & more fecisset: tu in cubiculū discessisti. Obscurō te Cæsar repeate illius t̄pis memorā.pone ante oculos illum diē: uultus hoīum te intuentiū atq; admirantiū recordare. Num quæ trepidatio: num qs tumultus: nunq; nisi moderate: nisi qete: nisi ex hoīis grauissimi & sanctissimi disciplina: qd igitur causæ excogitari potest cur te lautū uoluerit: cœnatū noluerit occidere: in posterū inqt diem distulit: ut cū in castellū Luceū uentū eēt: ibi cogitata pficeret. Nō uideo cām loci mutandi. Sed tñ acta res criminose ē: cū inqt uomere post cœnam uelle dixisses: in balneū te ducere cœperūt. Ibi. n. erant in sidiæ. At te eadē tua illa fortuna seruauit. in cubiculum ire te malle dixisti. Dii te pdant fugitiue. Ita nō mó neq; & improbus: sed & fatuus & amens es. Quid est ille signa ænea in insidiis posuerat: quæ e balneo in cubiculū transferri nō possent: Habes crima insidiag. nihil. n. dixit amplius. Horū inqt eram cōscius. Quid tum est ita demens ille erat: ut eum quē consciū tanti sceleris haberet a se dimitteret: Romam ēt mitteret: ubi & inimicissimū sciret esse nepotem suū. C. Cæsarē cui fecisset insidias: pser tim cū is unus eēt q posset de absente se vindicare: & fratres meos inqt q erat consciū: in uincula coniecit. Cū igitur eos uinciret: quos secū habebat: te solum Romā mittebat: q eadem scires quæ illos scire dicis. Reliqua pars accusatiōis duplex fuit. una regē semp in speculis fuisse: cū a te aīo eēt alieno. Altera exercitū eum cōtra te magnū cōparasse. De exercitu breuiter dicā: ut cætera. Nunq; eas copias rex Deiotarus habuit qbus inferre bellum. Po. R. o. posset. sed quib; fines suos ab excursionib; & latrociniis hostium tueret: & impatorib; nīris auxilia mitteret. Atq; antea qdem maiores copias alere poterat: nunc exigua uix tueri potest. At misit ad nescio quē Cæliū. sed eos quos misit q̄ ire noluerūt in uincula cōiecit. Nō quæro q̄ uerisimile sit: aut nō habuisse regē quos mitteret: aut eos qui missi essent: nō paruisse: aut qui dicto audientes in tanta re nō fuissent: eos uinctos potius q̄ necatos uoluisse. Sed tñ cū ad Cæliū mittebat: utq; cām illam uictā eē nesciebat: an Cælium istū magnū hoīem putabat? Quē pfecto rex is q optime nostros hoīes nouit: uel q̄a non nouisset: uel si nouisset: conteneret? Addidit ēt illū eq̄tes nō optimos misisse. Veteres credo Cæsar. nihil ad tuum eq̄tatum: sed misit ex his quos habuit electos. Ait ēt nescio quem ex eo numero seruū iudicatum. nō arbitror: non audiui. sed in eo etiam si accidisset: culpam regis nullam arbitrarer fuisse. Alieno autem a te animo fuit. Quo modo? Quia sperauit credo difficiles tibi Alexandriae fore exitus propter regionis naturam & fluminis. At eo tempore ipso pecuniam dedit: exercitum aluit: ei quem Asiae præfeceras, nulla in re tibi defuit. Tibi uictori non solum ad

PRO REGE DEIOTARO.

hosptium sed ad periculū ēt atq; ad aciem præsto fuit. Secutū est bellū Aphri canum.graues de te rumores sparsi:q; ēt furiosum illum Cælum excitaure. Q uo tum rex erga tē aīo fuit:qui auctionatus sit : seseq; expoliare maluerit q; tibi pecuniā nō subministrare. At eo inquit tpe ipso Niceam Ephesumq; miti tebat:qui rumores Aphricanos exciperēt:& celeriter ad se referrēt. Itaq; cū eēt ei nunciatū Domitiū naufragio pisse:etiā te in castello circunsederi:de Domitiū dixit uersum græcū eadē sententia qua ēt nos habemus latinū: Pereat ami ci:dū inimici una intercidant. Q uod si ille esset tibi inimicissimus:nunq; tñ dñ xisset:Ipse.n.mansuetus ē.uersus īmanis.qs aut Domitio poterat esse amicus: qui tibi esset inimicus? T ibi porro inimicus cur esset? a quo cū uel interfici bel li lege potuisset:regē:& se:& filium suū constitutos esse meminisset .qd dein de furcifer quo progredī? Ait hac lætitia Deiotar; elatum uino se obruisse:& in conuiuio nudū saltauisse. Q uæ crux huic fugitiuo pót satis supplicii afferre? Deiotar; saltatē quisq; aut ebrium uidit unq? Omnes sunt in illo rege uirutes:qd te Cæsar ignorare nō arbitror : sed p̄cipue singularis & admiranda frugalitas.& si hoc uerbo scio laudari reges nō solere:frugi hoīem dici:nō mul tum habet laudis in rege.fortē:iustum:seuer;:grauem:magnanimū:largū:be neficū:liberalē. Hæ sunt regiæ laudes: Illa priuata ē. V t uolet:quisq; accipiat. Ego tñ frugalitatē.i.modestiam & temperantiā uirtutem eē maximā iudico, hæc in illo ē ab ineunte ætate:tū a cuncta Asia:tū a magistratib; legatisq; no stris:tū ab eqtibus Ro.q in Asia negotiati sunt cōspecta & cognita. Multis ille qdē gradibus officio; erga Remp.nostrā ad hoc regiū nomē ascendit. Sed tñ quicqd a bellis. Po.Ro.uacabat:cū hoībus nostris cōsuetudines:amicicias: res:rationesq; iungebat:ut nō solū Tetrarcha nobilis:sed optimus agricola & diligentissimus paterfamilias & pecuarius haberet. Q ui igit̄ adoleſens nō dum tāta gloria p̄ditus nihil unq; nisi seuerissime & grauissime fecerit: is ea extimatione atq; ætate saltauit? Imitari Castor potius aui tui mores disciplināq; debebas:q; optio & clarissimo uiro fugitiui ore maledicere. Q uod si saltatore auū habuisses:neq; eū uirū unde pudoris pudiciciæq; exépla peterētur : tñ hoc maledictū minime i illā ætate cōueniret. qbus ille studiis ab ineute ætate se im buerat.nō saltādi:sed bñ ut armis:optime ut egs uteret :ea tñ illū cūcta iā exacta ætate defecerāt. Itaq; cū plures in equū Deiotarū sustulissent qd̄ hærere in eo senex posset admirari solebamus. Hic uero adolescēs q meus in Cilicia milles:in gracia cōmilito fuit:cū in illo nfo exercitu eqtaret cū suis delectis eqtib; quos una cū eo ad Pompeiū p̄f miserat:quos concursus facere solebat? q; se iactare? q; se ostentare? q; nemini in illa cā studio & cupiditate cōcedere? Cū ueiro exercitu amissō ego q pacis semp auctor fui:post pharsalicū aut̄ pliū sua for armos nō deponēdo: sed abiiciendo; fui:hunc ad meā auctoritatē non potui adducere:q; & ipse ardebat studio ipsius belli:& patri satissaciendum eē arbitrabatur. Fœlix ista domus Castoris : quæ non impunitatem solum ade

ORATIO.

pta sit:sed habeat et accusandi licentia.calamitosus Deiotarus:q & ab eodem qui in castris fuerit non modo a peregrinis apud te:sed a suis et accusest.Vos uestra secunda fortuna Castor non potestis sine propinquorum calamitate eum conteniti.Sint sane inimiciciæ quæ eum non debebant.Rex.n.Deiotarus uestra familiæ deiectam & obscuram & tenebris in lucem euocauit.qs tuum patrem antea quæ esset:q cuius gener esset:audiuit? Sed quis ingratæ & impiæ necessitudinis nomen reputaueritis:tamen inimicicias hominum more gerere poteratis:non factio criminis insectori:non expetere uitam:non capitum arcessere.est:cocedat hæc quoque acerbitas & odii magnitudo:Adeo ne ut oia uitæ salutisque communis:atque est humanae iura uiolentur? Seruum sollicitare uerbis:spes:permissoque corrumpe:adducere domum:contra dominum armare:hoc est non unum propinquum: sed omnibus familiis nefarium bellum indicere . Nam ista corruptela serui non modo impunita fuerit:sed et a tanta auctoritate approbata: nulli parietes nostram salutem: nulla leges: nulla iura custodient.Vbi.n.id quod intus est atque nostre impune euolari potest:contraque nos pugnare fit in dominatu seruitus: in seruitute dominatus.O tempora.O mores.Cn.Domitius ille quem nos pueri consulem:censorem: pontificem maximum uidimus:cum Tr.Ple.M.Scaurus principem ciuitatis in iudicio populi uocauisset:Scaurius ad eum cladem uenisset:& criminis in domum delatur se eum dixisset:apprehendi hominem iussit:ad Scaurusque deduci.Vide quod intersit:& si inique Castore cum Domitio copato.Sed tamen ille inimico seruum remisit:Tu ab auro abduxisti.Ille incorruptum audire noluit:tu corrupisti.ille adiutorum seruum contra dominum repudiauit:tu et accusatorum adhibuisti.At semel iste est corruptus a uobis? Nonne cum esset puerus:& cum tecum fuisset:refugit ad legatos.Nonne est ad hunc.Cn.Domitiu uenit? Nonne audiente hoc Seruio Sulpitio clarissimo uiro:quod tum casu apud Domitiu coenabat:& hoc Tito Torquato optimo adolescenti se a te corruptum tuus permisso in fraudem impulsus se esse confessus est? Quae est ista tam impudens/tam crudelis/tam immoderata inhumanitas? Iccirco in hanc urbem uenisti:ut huius urbis iura & exempla corrumpes? domesticaque tua imanitate nostræ ciuitatis humanitatē inquinares? At quod acutæ collecta crimina:Blesamius inquit:eius.n.noīe uiri optimi nec tibi ignoti male dicebat tibi.Ad regem inquit scribere solebat te inuidiose tyrannum existimari.Stata inter reges posita animis hominum uehementer offensis plaudi non solere.Nonne intelligis Cæsar ex urbanis maluolorum sermculis:hæc ab istis eum collecta? Blesamius tyrannum Cæsarem scriberet? Multorum.n.capita ciuium uiderat: multos iussu Cæsarum uexatos:uerberatos:necatos:multas afflictas & euersas domos.armatis militibus refertum foro:quæ semper in ciuili uictoria sensimus ea te uictore non uidimus.Solus es inquit.C.Cæsar cuius uictoria cecidit nemo nisi armatus:& quem nos liberi in summa.Po.Ro.libertate natu non modo non tyrannus: sed clementissimum in uictoria uidemus ducere: Is Blesamio quod uiuit in regno:tyrannus uideri potest? Nam de statua quis queritur una præsertim:cum tam multas uideat? Val-

PRO REGE DEIOTARO.

de enim inuidendū ē statuē eius:cuius trophæis nō inuidemus . Nam si locus
affert inuidiā:n nullus locus est ad statuam quidē rostris clarior . De plausu autē
qd respōdeā? q nec desideratus unq̄ a te ē:& nōnunq̄ obstupefactis oibus ipsa
admiratione cōpressus ē:& fortasse eo p̄termislus:qa nihil uulgare te dignū ui/
deri pōt . Nihil a me arbitror p̄termissum:sed aliqd ad extremā causā partē re/
seruatū . Id aut̄ aliqd ē:te ut plane reconciliet Deiotaro regi oratio mea . Nō.n.
iam metuo ne illi tu succenseas . Illud uereor:ne illū tibi succensere aliqd suspici/
ceris . Q uod abest lōgissime mihi crede Cæsar . qd . n . retineat p̄ te meminit:nō
qd amiserit . neq; se a te mulctandū esse arbitratur : sed cū existimaret a multis
tibi multa eē tribuenda:quæ minus asseq̄ in altera parte potuisset : ea sumeres
ab illo nō r̄cusauit . & . n . si Antiochus magnus ille rex Asiae:quū posteaq; a Scī/
pione deuictus T auro tenus regnare iussus eēt oēmq; hāc Asiam quā nūc no/
stri prouintiā fecerunt amisisset:dicere est solitus . benigne sibi a Po . Ro . eē fa/
ctū:q; nimis magna p̄curatione liberatus/modicis regni terminis uteretur . pōt
multo facilius se Deiotarus cōsolari . ille . n . furoris mulctā subierat:hic erroris.
oia tu Deiotaro Cæsar tribuisti:cū & ipsi & filio regnū cōcessisti . Hoc noīe re/
tentō atq; conseruato nullū bñficiū Po . Ro . nullū iudicium de se Senatus imi/
nitū putat . magno aio & erecto ē . nec unq̄ succumbet inimicis:ne fortunæ qui/
dem . multa se arbitrat̄ & peperisse antea factis:& habere in animo atq; uirtute
quæ nullo modo possit amittere . Q uæ . n . fortuna : aut quis casus : aut quæ tā/
ta possit iniuria oīum impator̄ de Deiotaro decreta delere : Ab oibus . n . est or/
natus:q posteaq; in castris eē potuit p̄ extatem:in Asia / i Cappadocia / Ponto / Ci/
licia / Syria bella gesserunt . Senatus uero iudicia de illo tam multa tāq; hono/
rifica:quæ publicis . Po . Ro . litteris momentisq; consignata sunt:quæ unq̄ ue/
nustas obruet : aut quæ tanta delebit obliuio : Q uid de uirtute eius dicam :
Q uid de magnitudine aī:grauitate:constantia : quæ oēs docti atq; sapiē/
tes summa/qdam ēt sola bona esse dixerūt:hisq; nō mō ad bene:sed ēt ad bea/
te uiuendū contentā eē uirtutē . Hāc ille reputans / & dies / & noctes cogitans
nō modo tibi non succensem (esset . n . non solū ingratus sed ēt amens) ueq; oēm
tranqllitatē & quietē senectutis refert acceptā clementiā tuæ . Q uo qdē aio cū
antea fuerit: n̄ nō dubito qn tuis litteris:quaq; exēplū legi: quas ad eū Tarra/
cone huic Blesamio dedisti se magis ēt erexerit:ab omnicq; sollicitudine abstra/
xerit . Iubes . n . eū sperare bene:& bono eē aio:qđ scio te non frustra scribere so/
lere . Memini . n . iisdem fere uerbis ad me te scribere . meq; tuis līris bene sprea/
re nō frustra eē iussum . Laboro eqdem regis Deiotari cā:quo cū mihi amiciciā
Respu . conciliauit: hospitiū uoluntas utriusq; coniunxit . familiaritatem con/
suetudo attulit . summam uero necessitudinem magna eius officia & in me &
in exercitum meū effecerunt . Sed cum de illo laboro:tum de multis amplissi/
mis uiris:quib; semel ignotū a te esse oportet . nec tuum beneficium in dubiū
uocari:nec herere in animis hominum sollicitudinem sempiternam: nec acci-

ORATIO.

dere ut quisq; te timere incipiat eorum qui sunt a te semel liberati timore. Nō
debeo. C. Cæsar qd' fieri solet in tantis periculis tentare: quonā modo dicendo
misericordiā tuam cōmouere possim: nihil n. est opus. Occurrere solet suppli-
cibus ipsa & calamitosis nullius oratione euocata. Propone tibi duos reges: &
id aīo contēplare qd' oculis nō potes. Dabis pfecto misericordiæ: qd' iracudiæ
denegasti. Multa sunt tuæ clementiæ monumenta. Sed maxie eorū incolumi-
tates quib; salutē dedisti. Quæ si in priuatis gloria sunt: multo magis cōme-
morabunt' in regibus. Semp. n. regium nomen in hac ciuitate sanctum fuit: so-
cioꝝ uero regum & amicorū sanctissimū. Quod nomen hi reges ne amitteret
timuerūt te uictore. Retentū uero a te & confirmatū: posteris ēt suis traditū-
ros esse confido. Corpora uero sua p̄ salute regū suorū hi legati regii tibi tradūt
Heras & Blesamius & Antigonus tibi nobisq; oībus iam diu noti: eadēq; fi-
de & uirtute p̄ditus Dorilaus: qui nup cū Hera legatus est ad te missus: tū re-
gum amicissimi: tū tibi ēt ut spero probati. Ex qre de Blesamio: nū qd ad regē
contra dignitatē misericordiāq; tuam scripserit. Heras qdem cām omnē su-
scipit: & criminib; illis p̄ rege se supponit reū: memoriam tuam implorat: qua-
uales plurimū. Negat unq; se a te in Deiotari tetrarchia pede discessisse. In pri-
mis finib; tibi se præsto fuisse dicit: usq; ad ultimos p̄secutū. Cum e balneo
exiſſes tecū se fuisse. Cum illa munera inspexiſſes cœnatus: cum in cubiculo re-
cubuiſſes: eandemq; assiduitatē tibi se præbuſſe poſtridie. Quā nobrem si qd
eoꝝ quæ obiecta sunt: cogitatum sit: non recusat qn id facinus suum iudices.
Quo circa. C. Cæsar uelim existimes hodierna die sentētiā tuā aut cū sum-
mo dedecore miserrimā pestem īportaturā esse regib;: aut incolumē famā cū
salute. Quorū alterū optare illoꝝ crudelitatis est: alterū cōseruare clemētiæ tuæ.

M·T·C·PRO AVLO CLVENTIO HABITO ORATIO.XI.

*Inimicatio a diri hoc
orationis a diri prioris*

NIMADVERTI IVDICES OMNEM ACCV-
satoris orationē in duas diuisam esse partes: quarū altera mihi
niti & magnopere confidere uidebat inuidia iam inueterata
iudicii Iuniani: altera tantūmodo consuetudinis cā timide &
diffidenter attingere rōnem ueneficii criminū: qua de re lege
hæc quæſtio constituta est. Itaq; mihi certū est hanc eandē di-
ſtributionē inuidiæ & criminū ſic in defensiōe feruare: ut oēs
intelligant nihil me nec subterfugere uoluſſe reticendo: nec obscurare dicēdo.
Sed cū cōſidero quo modo mihi in utraq; re fit elaborandū: altera p̄s quæ pro-
pria est iudicii uestri & legitime ueneficii quæſtionis p̄ mihi breuis & non ma-
gnæ in dicēdo contentionis fore uideſt. altera aut̄ quæ pcul a iudicio remota ē:
quæ contionibus ſeditioſe cōcitat̄is accōmodatior est: q̄ tranqllis moderat̄isq;
iudiciis: p̄spicio q̄tū in agendo difficultatis: & quantū laboris fit habitura. Sed

PRO AVLO CLVENTIO.

in hac tanta difficultate illa me res tñ iudices consolatur : q[uod] uos de criminibus
sic audire consueuistis:ut eorū oēm dissolutionem ab oratore quæratis: ut non
existimetis plus uos ad salutem reo largiri oportere:q[uod] quantum defensor pur/
gandis criminib[us] consequi:& dicendo p[ro]bare potuerit. De inuidia aut sic inter
uos disceptare debetis. ut non qd dicatur a nobis: sed quid oporteat dici consi-
deretis. Agitur n.in criminibus Auli Cluentii pprium periculū: inuidia cā cō
munis. Q[uod] uāobrem alteram partem causæ sic agemus: ut uos doceamus: alte-
ram partem sic: ut oremus. In altera diligentia uestra nobis adiungenda ē: in al-
tera fides imploranda. Nemo est. n. qui inuidia sine uestro ac sine talium ui-
rorum subſidio possit resistere. Equidem qd ad me attinet: quo me uertam ne/
scio. Negem fuisse illam infamiam iudicii corrupti: negem illam rem agitatā
in contionibus: iactatam in iudiciis: cōmemoratā in Senatu: Euellā ex ani-
mis hoīum tantā opinionem. tam penitus insitam: tam uetustam: Non ē no-
stri ingenii: uestri auxilii est iudices huius innocentiae sic in hac calamitosa fa-
ma: quasi in aliqua p[re]nicioſiſſima flamma atq[ue] in cōmuni incendio subuenire.
Etenim sicut aliis in locis par[te] firmamēti: & par[te] uirium falsitas habet: sic in hoc
loco falsa inuidia imbecillis esse debet. Domine in concionibus: iaceat in iu-
diciis: ualeat in opinionibus ac sermonibus impitor[um]: ab ingenii prudentium
repudietur: uehementes habeat repentinosq[ue] impetus. spacio interposito & cā
cognita conſenescat. Deniq[ue] illa diffinitio iudicior[um] æquor[um]: quæ nobis a maio-
ribus tradita est retineat: ut in iudiciis: & sine inuidia culpa plectat: & sine cul-
pa inuidia ponatur. Q[uod] uāobrē a uobis iudices anteq[ue] de ipsa cā dicere incipio:
hoc postulo. primum id qd æquissimū est: ut ne qd huc p[ro]iudicati afferatis. Et
enim non mō auctoritatem: sed ēt nomen iudicum amitteremus: nisi hic ex ip[s]is
causis iudicabimus: ac si ad causas iudicia iam facta domo deferemus. Deinde
si quā opinionem iam uestris mentib[us] comprehendistis: si eam rō conuellet: si ra-
tio labefactabit: si deniq[ue] ueritas extorquebit ne repugnetis: eamq[ue] animis ue-
stris aut libentibus aut æqs remittatis. Tum aut cum ego una quaq[ue] de redicā:
& diluam: ne ip[s]i quæ contraria sunt taciti cogitationi uestræ subiiciatis: sed ad
extremum expectetis: & me meum dicendi ordinem seruare patiamini. quom
poratum fuerit: si quid erit p[ro]teritum: aīo regratis. Ego me iudices ad eam cau-
sam accedere quæ iā per ānos octo cōtinuos ex cōtraria p[ro]te audit[us]: atq[ue] ipsa opi-
nione hoīum tacita p[ro]pe conuicta atq[ue] damnata sit: facile intelligo. Sed si quis
mihi deus uestrā ad me audiendū beniuolentiā conciliarit: efficiam p[ro]fecto: ut
intelligatis nihil eē hoī tam timēdū: q[uod] inuidia. nihil innocentii suscepta inuidia
tam optandū q[uod] æquū iudiciū: qd in hoc uno deniq[ue] falsæ infamiae finis aliquis
atq[ue] exitus reperiat. Q[uod] uāobrē magna me spes tenet: si ea quæ sunt in cā: expli-
care atq[ue] oīa dicendo conseq[ue]ntia potuero: hunc locū confessumq[ue] uestrę: quem illi
horribilē Aulo Cluentio & formidolosum fore putauerunt: eū tandem eius for-
tunæ miseræ multūq[ue] iactatae portū atq[ue] p[ro]fugū futurū. tāetsi pmulta sunt: quæ

ORATIO.

mihi anteq; de causa dicam: de cōmūnib; inuidiæ periculis dicenda eē uideā/
tur: tñ ne diutius oratione mea suspēsa expectatio uestra teneat: aggrediar ad
crimen cū illa depeatione iudices qua mihi s̄apie utendū esse intelligo: sic ut
me audiatis quasi hoc tpe hæc causa primum dicatur: sicuti dicitur: Nō quasi
sæpe iam dicta & nunq; pbata sit. Hodierno. n. die primū ueteris istius crimi-
nis diluendi potestas est data. ante hoc tempus error in hac cā atq; inuidia uer-
sata est. Q uāobrem dū multoꝝ annog; accusationi breuiter dilucideq; respon-
deo: quæſo ut me iudices sicuti facere instituistis: benigne attenteq; audiatis.
Corrupisse dicitur Aulus Cluentius iudiciū pecunia: quo inimicum suū inoce-
tem Statiū Albiū condemnaret. Ostendā primum iudices: quoniā caput il-
lius atrocitatis atq; inuidiæ fuit inoccētē pecunia circūuentum: neminē unq;
maiorib; criminib; grauioribus testibus in iudiciū esse uocatū. Deinde ea de
eo p̄iudicia esse facta ab ipsis iudicibus a qbus cōdēnatus ē: ut nō mō ab eisdē:
sed ne ab aliis qđem ullis absolui ullo mō posset. Cum hoc docuero: tum illud
ostendā qđ maxime reqri intelligo: iudiciū istud pecunia esse tentatū nō a Clu-
entio: sed contra Cluentiū. faciāq; ut intelligatis ī tota illa causa: qđ res ipsa tu-
lerit: qđ error affinxerit: qđ inuidia cōflarit. Prīmū igitur illud erit ex quo itel-
ligi possit: debuisse Cluentium magnope causæ confidere: qđ certissimis crimi-
nib; & testibus fretus ad accusandū descenderit. Hoc loco faciendū mihi iu-
dices ē: ut uobis breuiter illa qbus Albius cōdēnatus est: crima exponā. abs-
te peto Oppianice: ut me inuitū de p̄is tui cā dicere existimes: adductum fide-
atq; officio defensionis. & n. tibi si in p̄sentia satissimacere nō potuero: tñ multæ
mihi ad satissaciendum reliquo tpe facultates dabunt'. Cluentio nisi nunc sa-
tissimacero: postea mihi satissaciendi ptas non erit: simul & illud. Q uis ē q;dubī
tare debeat cōtra dānatū & mortuū p̄ incolumi & uiuo dicere: cū illi ī quem
dicitur: dānatio oē ignominiaꝝ piculum iā abstulerit: mors uero ēt doloris. huic
aūt p̄ quo dicit: nihil possit offensionis accedere: sine acerbissimo aī sensu ac
dolore: & sine summo dedecore uitæ ac turpitudine. Atq; ut intelligatis Cluen-
tium nō accusatorio aīo nō ostentatione aliqua: aut gloria adductū: sed nefā-
riis iniuriis: quotidianis insidiis: pposito ante oculos uitæ piculo nomen Op-
pianici detulisse: paulo longius exordiū cā rei demostrandæ petā: qđ quæſo iu-
dices ne moleste patiamini. Principiis. n. cognitis multo facilius extrema itelli-
getis. Aulus Cluentius Habitus fuit p̄f huiusc iudices: hō nō solū municipiū
Iarinatis ex quo erat: sed & regionis illius & uicinitatis uirtute: existimatione:
nobilitate facile princeps. Is cum eēt mortuus Sylla & Pom. consulibus reliqt
hunc annos qndecī natū: grandē aūt & nubilē filiā: quæ breui tpe post mortē
patris nupsit Aulo Aurio Melino consobrino suo adolescenti: iprimis ut tum
hēbat inter suos & honesto & nobili. Cū eēt hæ nuptiæ plenæ dignitatis: ple-
næ concordiæ: repete ē exorta mulieris iportunæ nefaria libido: non solum de-
decore ueruetiā scelere coniūcta. Nā Saffia mater huius Habitū: mater enim

PRO AVLO CLVENTIO.

a me nominis causa (tāetsi in hunc hostili odio & crudelitate est) mater inq; appellabit'. Neq; unq; illa de suo scelere & immanitate audiet: ut naturæ nomen amittat. Quo.n.est ipsum nomen amantius indulgentiusq; maternum: hoc ilius matris: quæ multos iam annos & nunc cum maxime filium interfectū cūpit: singulare scelus maiore odio dignum esse ducetis. Ea igitur mater Habiti Melini illius adolescentis generi sui: cōtra q̄ fas erat amore capta: Primo neq; id ipsum diu quoquo modo poterat nulla cupiditate cōtinebat'. Deinde ita flāgrare cœpit amentia: sic inflāmata ferri libidine: ut eam pudor: non pudicicia: non pietas: non macula familiæ: non hoīum fama: non filii dolor: nō filiæ mōrē a cupiditate reuocaret. Animum adolescentis nondum cōsilio ac ratiōe firmatum pellexit his oībus rebus: quibus illa ætas capi & deliniri pōt. filia quæ non solum illo cōmuni dolore muliebri in eiusmodi uiri iniuriis angeret': sed nefarium matris pellicatum ferre non posset: de quo ne queri quidem sine scelere se posse arbitraretur: cæteros sui tanti mali ignaros esse cupiebat. In huius amantissimi sui fratri manibus & gremio mōrere & lachrymis consenescebat: Ecce aut̄ subitum diuortiū: qd̄ solatium malorum oīum fore uidebat'. Di scedit a Melino Cluentia: ut in tantis iniuriis non inuita: ut a uiro non libenter. Tum uero illa egregia & p̄clara mater palam exultare læticia: ac triūphare gaudio cœpit. uictrix filiæ non libidinis. Itaq; diutius suspicionibus obscuris lædi famam suam noluit. lectum illum genialē quē biennio ante filiæ suæ nubenti strauerat: in eadem domo sibi ornari & sterni expulsa atq; exturbata filia iubet. Nubit genero socrus: nullis auspicibus: nullis auctoribus: funestis omnibus. O mulieris scelus incredibile: & p̄ter hanc unam in omni uita inauditū. O libidinem effrenatam & indomitam. O audaciam singularem. Nō timuisse si minus uim deoꝝ hoīumq; famam: at illam ipsam noctem: facesq; ilias nuptiales: non limen cubiculi: non cubile filiæ: nō parietes deniq; ipsos superiorꝝ testes nuptiarꝝ: pfregit & pstrauit oīa cupiditate & furore. uicit pudorem libido: timorē audacia: rationē amentia. T ulit hoc dedecus cōmune ī familiæ: cognitionis: noīs grauiter filius. augebat' aut̄ eius molestia quotidianis q̄rimoniis & assiduo fletu sororis: statuit tñ nil sibi in tantis iniuriis ac tanto scelere matris grauius faciēdū: q̄ ut illa matre ne uteret'. Ne quā uidere sine summo ī dolore nō poterat: ea si matre uteret: nō solū uidere: sed et̄ pbare suo iudicio putaret'. Initium qd̄ huic cū matre fuerit simultatis audiuitis. ptinuisse hoc ad cām: tū cum reliqua cognoueritis: intelligetis. Nā illud me nō p̄terit cuiusmodicūq; mater sit: tñ in iudicio filii de turpitudine parentis dici uix oportere: Nō essem ad ullā cām idoneus iudices: si hoc qd̄ in cōmuniō hoīum sensibus: atq; in ipsa natura positum atq; infixū est: id ego cū ad amici picula depellenda adhiberer: nō uiderem. facile intelligo non mō reticere hoīes parentum iniurias: sed et̄ aio & quo ferre oportere. Sed ego ea quæ ferri possunt ferenda: quæ taceri: tacenda esse arbitror. Nihil in uita Aulus Cluētius uidit ca-

ORATIO.

Iamitatis: nullum periculum mortis adiit:nihil mali timuit:qd' non totū a ma-
tre esset conflatum & profectum.Q uæ hoc tpe sileret oia:atq; ea si obliuione
non posset:tn taciturnitate sua tecta esse patere. Sed ea uero sic agit: ut pror/
sus reticere nullo modo possit.Hoc.n.ipsum iudiciū:hoc periculū:illa accusa/
tio:oīs testiū copia quæ futura est: a matre initio est adornata.a matre hoc tpe
instituit:atq; oībus eius opibus & copiis comparatur. Ipsa deniq; nuper huius
opprimendi cā Romam aduolauit. psto est mulier audax:pecuniosa:crudelis:
instituit accusatores.instruit testes : squallore huius & sordibus letatur . exitiū
exoptat:sanguinē suum pfundere oēm cupit:dūmodo pfusum huius ante ui/
deat.Hæc nisi oia ī cā p/exeritis:temere a nobis illam appellari putatote : sin
aut erūt & aperta & nefaria:Cluentio ignoscere debetis:qd' hæc a me dici pa/
tiatur:mihi ignoscere non debetis:si tacerem.Nunc iā summatim exponā qui
bus criminibus Oppianicus dānatus sit ut & constantiā a Cluentio & rationē
accusationis perspicere possitis.Ac primū cā accusandi quæ fuerit ostendā :ut
ipsum Aulum Cluentium ui ac necessitate coactum fecisse uideatis cū manife/
sto uenenū dephēdisset:q; uir matris Oppianicus ei parauisset:& res nō conie/
cta.sed oculis ac manib; teneret :neq; in cā ulla dubitatio posset esse Accu/
sauit Oppianicum:q; constanter:& diligenter postea dicā . Nunc hoc scire uos
uolui:nullā huic aliam accusandi cām fuisse:nisi ut ppositum uitæ piculum:&
quotidianas capitās insidias hac una ratione uitaret. Atq; ut intelligatis his ac/
cusatiū esse criminib; Oppianicum:ut neq; accusator timere:neq; reus sperare
debuerit:pauca uobis illius iudicii crimina exponā:quibus cognitis nemo ue/
strum mirabitur illum diffidentem suis rebus ad Scalenum atq; pecuniā con/
fugisse.Larinas quādā fuit Dinea socrus Oppianici:quæ filios habuit Marcū
& Numerium Aurios &.Cn.Magium & filiā Magiā nuptam Oppianico.M.
Aurius adolescentulus bello Italico captus apud Asculum in Q uinti Sergii
Senatoriis eius qui inter siccarios dānatus est manus incidit: & fuit apud eum
in ergastulo . Numerius autē Aurius frater eius mortuus est . hæredemq;.Cn.
Magium fratrem suum reliquit,postea Magia uxor Oppianici mortua est.po/
stremo unus q reliquis erat Dineæ filius.Cn.Magius est mortuus.Is fecit hæ/
redem illum adolescentem Oppianicum sororis suæ filium.eumq; partiri cum
Dinea matre iussit.Interim uenit iudex ad Dineam neq; obscurus:neq; incer/
tus q nunciaret filium eius.M.Auriū uiuere & in agro gallico eē in seruitute .
Mulier amissis liberis:cū unius filii recuperandi spes eēt ostentata:oēs suos pi/
pinquos sui filii necessarios conuocauit:& ab his flēs petiit ut negotiū suscipe/
rent:adolescentem inuestigarent:sibi restituherent eum filiū:quem tātū unum
fortuna ex multis reliquum esse uoluisset.Hæc cū agere instituisset : oppressa
morbo ē.Itaq; testamentū fecit eiusmodi : ut illi filio.xl.milia legaret: hæredē
institueret eundē illum Oppianicum nepotem suum : atq; his diebus paucis ē
mortua,propinqui tamen illi quēadmodum uiua Dinea instituerat: ita mor/

PRO AVLO CLVENTIO.

tua illa ad uestigandum Aurium cū eodē illo īdīce ī agrum gallicū pro/
fecti sunt. Interim Oppianicus: ut erat sicut multis ex rebus reperietis singula/
ri scelere & audacia: per quendam gallicanum familiarem suū primum illū in/
dicē pecunia corrupit: deinde ipsum Auriū non magna iactura facta tollēdū
īterficiēdūq; curauit. Illi autē q; erant ad p̄pinquū īvestigandum & recuperan/
dum p̄fecti: litteras Larinū ad Aurios illius adolescentis p̄pinquos: suosq; ne/
cessarios mittunt: sibi difficultem eē īvestigandi rationem: q; intelligerēt indi/
cem ab Oppianico eē corruptū: quas l̄ras. A. Aurius uir fortis & experīes & do/
mi nobilis &. A. illius Aurii p̄pinquus in foro palam multis audientibus cum
adesset Oppianicus: recitat: & clarissima uoce īe nomen Oppianici: si interfec/
tum. M. Aurium compisset: delaturū īesse testatur. Interim breui tpe illi q; erāt
ī agrum gallicū p̄fecti Larinū reuertunt̄, īterfectum eē. M. Aurium renun/
ciāt. Animi non solū p̄pinquoq;: sed et̄ omnium Larinatiū odio Oppianici:
& illius adolescentis misericordia cōmouentur. Itaq; cū. A. Aurius: q; antea de/
nunciarat: clamore & minis hoīem īsequi cōeūsset: Larino p̄fugit: & se ī ca/
stra clarissimi uiri. Q. Metelli contulit: post illa fugam & sceleris & conscienc/
iā ītestem nunq; se īudiciis: nunq; legibus: nunq; īnerme īimicis cōmittere au/
sus est. Sed p̄ illam. L. Syllā uim atq; uictoriā Larinum ī summo timore om/
nium cū armatis aduolauit: quattuor uiros quos municipes fecerāt sustulit. se
uero a Sylla & alios tres p̄terea factos īesse dixit: & ab eodem sibi ī īmpatū:
ut Aurium illum: qui sibi delatiōem noīs & capit̄is piculum ostentarat: & alte/
rum Aurium: & eius. C. filium & sex. Iubiū: quo sequestre ī illo īdīce corrū/
pendo dicebat̄ īesse usus: p̄scribēdos īterficiendoq; curaret. Itaq; illis crude/
lissime īterfectis non mediocri ab eo cāteri p̄scriptionis & mortis metu terre/
bantur. His rebus ī causa īudicioq; p̄tēfactis: quis est qui illum absolui po/
tuisse arbitraretur? Atq; hāc parua fūnt cognoscite reliqua: ut non aliquando
condemnatū īesse Oppianicum: Sed aliquando īcolumen fuisse miremini.
Primum uidete hominis audaciam. Sassiam ī matrimonium ducere Habi/
ti matrem illam: cuius uirum Aulum Aurium occiderat: concipiuit. Vtrū īm/
pudentior hic qui postulet: an crudelior illa si nubat? difficile dictu est. Sed tñ
utriusq; humanitatem constātiām̄ cognoscite. petit Oppianicus: ut sibi Sasi/
fia nubat: & id magnopere contendit. Illa autem non admiratur audaciam: nō
impudentiam aspernatur. Non deniq; illam Oppianici domum uiiri sui san/
guine redundantē reformidat̄: sed q; haberet tres ille filios: iccirco se ab his nu/
ptiis abhorrere respondit. Oppianicus qui pecuniam Sassiæ concipiūisset: do/
mo sibi quārendum remedū extimauit: ad eam moram quā nuptiis affereba/
tur. Nam cum haberet ex Nouia infantem filium: alter autem eius filius Pap/
pia natus Teani apuli: qd̄ abest a Larino decem & octo milia passuum: apud
matrem educaret̄: arcessit subito sine causa puerum Teano: qd̄ facere nī lu/
dis publicis: aut festis diebus ante non solebat. Mater nīl mali suspicans mi

ORATIO.

sera uittit. Ille se Tarentū proficisci cum simulasset: eo ipso die puer cum hora undecima in publico ualens uisus esset: ante noctem mortuus est: & postridie anteq̄ luceret combustus est. atq; hunc tantū m̄cero rem matri prius hominū ru mor: q̄ quis q̄ ex Oppianici familia nunciauit. Illa cū uno tpe audisset sibi non solum filium: sed etiā exequiarū munus erectum Larinum cōfestim exanima ta uenit: & ibi de integro funus iā sepulto filio fecit. Dies nondū decem intercesserant: cum ille alter filius infans necatur. Itaq; nubit Oppianico continuo Sassia lātanti iam aīo: & spe optima confirmata. Nec mirū quæ se non nuptia libus donis: sed filiorū funeribus delinitam uideret. Ita q̄ cæteri pp̄ liberos per cuniæ cupidiores solent eē: Ille pp̄ pecuniam liberos amittere iucundius eē duxit. Sentio iudices uos p̄ uestra humanitate his tantis sceleribus breuiter a me demonstratis uehementer esse cōmotos. Quo tandem igīt aīo fuisse illos arbitramini: quibus his de rebus nō modo audiendum fuit: uerū etiam iudicandū? Vos auditis de eo in quem iudices non estis: de eo quem nō uidetis: de eo quē odiisse iam non potestis: de eo q̄ & naturæ & legib; bus satisfecit: quem leges exilio: natura morte multauit: auditis non ab inimico: auditis sine testibus: auditis cum ea quæ copiosissime dici possunt: breuiter a me strictimq; dicunt̄. Illi audiebant de eo: de quo iurati sententias ferre debebant: de eo cuius p̄sentis nefarium & consceleratū uultum intuebant̄: de eo quem oderant pp̄ audaciam: de eo quem omni supplicio dignum eē ducebant: audiebant ab accusatorib; audiebant uerba multorū testium. audiebant cū una quaq; de re. a. P. Cānutio hoīe eloquentissimo grauiter & diu diceret̄: & est quis q̄ q̄ cū hoc cognouerit: suspicari possit Oppianicū iudicio oppressum: & circūuentum esse innocentē. Aceruatim iam reliqua iudices dicam: ut ad ea quæ pp̄iora huius causæ & adiunctiora sunt pueniam. Vos quæso memoria teneatis: nō mihi esse p̄positū: ut accusem Oppianicū mortuum. Sed cū hoc p̄suadere uobis uelim: iudicium ab hoc non esse corruptum: hoc uti initio ac fundamento defensionis: Oppianicum hominem sceleratissimum & nocētissimum eē damnatū: qui uxori suæ Cluentiæ: quæ amita huius Habiti fuit: cum ipse poculum dedisset: subito illa in media potione exclamauit se maximo cū dolore mori: nec diutius uixit quā locuta ē. Nam in ipso sermone hoc & uociferatione mortua ē: & ad hanc mortem tam repentinam uocesq; moriētis: oīa p̄terea quæ solent esse indicia & uerstigia uenenī in illius mortuæ corpore fuerūt: eodemq; ueneno. C. Oppianicū fratrem necauit. Neq; hoc est satis: tāctsi in ipso fraterno parricidio nullū scelus p̄termissum uidetur: tñ ut ad hoc nefarium facinus accederet: aditum sibi aliis sceleribus ante muniuit. Nam cū esset grauida Auria fratrī uxor: & iā ap̄ propinquare partus uideref̄: mulierem ueneno interfecit: Ut una illd' qđ erat ex fratre cōceptum necaretur: postea fratrē aggressus est: q̄ sero iam exhausto illo poculo mortis: cum & de suo & de uxorū interitu clamaret: testamentūq; mutare cuperet: in ipsa significatione huius uoluntatis est mortuus. ita mulier

PRO AVLO CLVENTIO.

rem:ne partu eius ab hæreditate fraterna excluderet: nec auit. fratri autē liberos prius uita priuauit: quā illi hanc a natura ppriam lucem accipe potuerū: ut oēs intelligerent nihil ei clausum: nihil sanctum esse posse: a cuius audacia fratris liberos ne materni qdem corporis custodia tegere potuisset. Memoria te neo Milesiam quādam mulierem cum esset in Asia q; ab hæredibus secundis accepta pecunia partum sibi ipsa medicamentis abegisset: rei capitalis esse dānatam. Neq; iniuria quæ spem parentis memoriam noīs: subsidiū generis: hæ redem familiæ: & designatum Reipu. ciuem sustulisset. Q uanto est Oppianicus in eadem iniuria maiore supplicio dignus: siquidem illa cum suo corpori uim attulisset: se ipsam cruciavit. Hic aut̄ idem illud effecit p alieni corporis mortem atq; cruciatum. Cæteri non uident̄ in singulis hominibus multa par ricidia suscipe posse: Oppianicus inuētus est: q in uno corpore plures necaret: atq; cum hanc eius consuetudinē: audaciāq; cognosceret auūculus illius adolescentis Oppianici. Cn. Magius: isq; graui morbo affectus esset: & hæredem illum sororis suæ filium faceret: amicis adhibitis p̄fente sua matre Dinea uxori rem suam interrogauit. esset ne p̄gnans: quæ cum se esse respondisset: ab ea petiuit: ut se mortuo apud Dineam: quæ tum ei mulieri socrus erat: quoad pareret habitaret: diligentiamq; adhiberet: ut id quod conceperat seruaret: ut saluū parere posset. Itaq; ei testamento legat grādem pecuniam a filio si q natus eēt: ab secundo hærede nihil legat. quid de Oppianico suspicatus sit: uidetis. quid iudicarit: obscurum non est. Nam cum eius filium faceret hæredem: eum tutorem liberis non adscripsit. Q uid Oppianicus fecerit: cognoscite: ut illum Magium intelligatis longe animo prospexisse morientem. Q uæ pecunia mulieri legata erat a filio si qui natus esset: eam præsentem Oppianicus non debitā mulieri soluit. Si hæc solutio legatorum & nō merces abortionis appellāda ē. Q uo illa precio accepto: multisq; præterea muneribus: quæ tū ex tabulis Oppianici recitatātur: spem illam quam in alio cōmendatam a uiro continebat: uicta avaricia sceleri Oppianici uendidit. Nihil posse iam ad hanc improbitatem addi uidetur. Attendite exitum: quæ mulier obtestatione uiiri decem illis membris ne domum quidem ullam: nisi socrus suæ nosse debuit: hæc qn to mense post uiiri mortem ipsi Oppianico nupsit: quæ nuptiæ non diuturnæ fuerunt: Erant enim non matrimonii dignitate: sed sceleris societate coniunctæ. Q uid illa cædes Asinii Larinatis adolescentis pecuniosi: q clara cum recens fuit: q omnium sermone celebrata: fuit Aiuli quidam Larinas perdita nequitia & summa egestate arte quadam prædictus ad libidines adolescentulorum excitandas accommodatus: qui ut se blanditiis & assentationibus in Asinii consuetudinem penitus immersit: Oppianicus continuo sperare cœpit hoc se Aiilio tanq; aliqua machina admota capere Asinii adolescentiam: & fortunas eius patrias expugnare posse. Ratio excogitata Larini est: res translata Romam. Iniri enim id consilium facilius in solitudine: pficere rem

ORATIO.

eiusmodi cōmodiū in turba posse arbitrati sunt. A sinius uero cum Aiulio Ro
 mam est pfectus: hos uestigiis Oppianicus secutus ē. Iā ut Romæ uixerint: q
 bus cōuiuiis: qbus flagitiis quātis & q profusis sumptib⁹ nō mō concio: sed ēt
 conuiua & adiutore Oppianico: longū est mihi dicere p̄sertim ad alia pperā
 ti. exitum eius assimulatæ familiaritatis cognoscite. Cum esset adolescēs apd
 mulierculam quādam: atq; ibi pernoctaret: & ibi diem posterū cōmoraretur:
 Aiulus ut erat cōstitutum simulat se ægrotare: & testamētū se facere uelle. Op
 pianicus obsignatores ad eum qui neq; A sinium neq; Aiulium noscent: addu
 cit: & illum A sinium appellat. Ipse testamento A sinii noīe obsignato discedit:
 Aiulus illico cōualescit. A sinius aut̄ breui illo tpe quasi in hortulos iret: in are
 narias quasdā extra portam exquīlinam pductus occiditur: qui cum unum iā
 & alter⁹ diem desideraret: neq; in his locis ubi ex consuetudine q̄rebatur inue
 niretur: & Oppianicus in foro Larinatiū dictitaret: nup se & suos amicos testa
 mentum eius obsignasse: liberti A sinii & nōnulli amici: q; eodem die quo po
 stremum A sinius uisus erat Aiulium cum eo fuisse: & a multis uisum esse con
 stabat: in eum inuadūt: & hoīem ante pedes. Q. Maniliū: qui tum erat triu
 uir: consistunt: atq; ille continuo nullo teste: nullo indice: recentis maleficii cō
 scientia pterritus: oīa ut a me pauloante dicta sunt exponit: A siniiq; a se con
 silio Oppianici interfectū fatetur. Extrahitur domo latitās Oppianicus a Ma
 nilio. Index Aiulus ex altera parte coram tenetur. Hic iam quid reliqua quæ
 ritatis? Maniliū pleriq; noratis. nō illi honorem a pueritia: nō studia uirtutis: nō
 ullum existimatiōis bonæ fructum unq; cogitarat. sed ex petulantī atq; impro
 bo scurra in discordiis ciuitatis ad eā colūnam ad quā multor⁹ sāpe cōuiciis p
 ductus erat: tum suffragiis populi puenerat. Itaq; rem cum Oppianico transfi
 git. pecuniam ab eo accipit. causam & suscep̄tam & manifestam relinquit. Ac
 tum in Oppianici causa crimen hoc A sinianum cum testibus multis: tum uero
 indicio Aiulii comprobatur: In quo inter allegatos Oppianici nomē primum
 esse constabat eius: quem uos miserum atq; innocentem falso iudicio circūuen
 tum esse dicitis. Quid? auia tuam Oppianice Dineam cuius tu es hæres: pater
 tuus non manifesto necauit? ad quam cum adduxisset medicum illum suū iā
 cognitum: & sāpe uictorem per quem interfecerat plurimos: mulier exclamat
 se ab eo nullo modo uelle curari: quo curante suos omnes perdidisset. Tum re
 pente Anconitanum quendam. L. Clodium pharmacopolā circūforanum: q
 Casu tum Larinum uenisset aggreditur. & cum eo duo milia. id quod ipsius
 tabulis est demonstratum transigit. L. Clodius qui properaret: cui forā multa
 restarent: simul atq; introductus est: rē confecit. p̄fia potione mulierē sustulit.
 neq; postea Larini punctum est temporis commoratus. eadem hac Dinea te
 stamentum faciente cum tabulas prehendisset Oppianicus: qui gener eius fu
 isset: digito legata deleuit. & cum id multis locis fecisset: post mortem eius ne li
 turis coargui posset: testamentum in alias tabulas transcriptum signis adulter

PRO AVLO CLVENTIO.

rinis obsignauit. Multa prætereo consulto:& n. uereor ne hæc ipsa nimium multa esse uideant: uos tñ eum similem sui fuisse in cæteris quoq; uitæ suæ ptibus existimare debetis. Illum tabulas publicas Larini censorias corrupisse decuriones uniuersi iudicauerunt: cū illo iam nemo rationem: nemo rem ullam cōtrahebat. nemo illum: ex tā multis cognatis & affinibus tutorem unq; liberis suis scripsit. nemo illum aditu: nemo congressione: nemo sermone: nemo cōuiuio dignum iudicabat: oēs aspernabantur: oēs abhorrebāt: oēs ut aliquam īmanē atq; pernicioſam bestiam pestemq; fugiebāt: hunc tñ hoīem tā audacem: tā nefarium: tam nocentem nunq; accusasset Habitū iudices: si id p̄termittere salvuo capite suo potuisset. Erat huic inimicus Oppianicus erat? Sed tamen erat uitricus: crudelis & huic infesta mater? attamen mater. Postremo nihil tam remotum ab accusatione q Cluentius & natura & uoluntate: & instituta rōne uitæ: Sed cū esset hæc proposita conditio: ut aut iuste pieq; accusaret: aut acerbe indigneq; moreretur: accusare quoquo modo posset: q alio modo emori maluit. Atq; ut hoc ita esse perspicere possitis: exponam uobis Oppianici facinus manifesto compertum: atq; comprehendsum: ex quo simul utruncq; & huic accusare & illum cōdemnari necesse fuisse intelligetis. Martiales quidam appellabātur Larini ministri publici Martis: atq; ei deo ueteribus institutis religiōibusq; Larinatum consecrati: quoq; cum satis magnus numerus esset: cūq; itē ut in Sicilia pmulti uenerei sunt: sic illi Larini in Martis familia numerarentur: repente Oppianicus eos omnes liberos esse ciuesq; Romanos cœpit defendere. grauiter id decuriores Larinatiū: cunctiq; municipes tulerūt. Itaq; ab Habito petiuerūt: ut eam cām susciperet: publiceq; defenderet. Habitū cū se ab oī eiusmodi negocio remouisset: tñ p loco: p antiq;ate generis sui: p eo q; se nō solū suis cōmodis: sed et̄ suoq; municipū cæterorūq; necessariū natū eē arbitrabatur: tantæ uolūtati uniuersorū Larinatiū deesse noluit. Suscepta cā Romāq; delata magnaæ quotidie cōtentioes inter Habitū & Oppianicū ex utriusq; studio defensionis excitabāt. Erat ipe īmani acerbaq; natura Oppianicus. Incēdebat eius amentia infesta atq; inimica filio mater Habitū: Magni aut̄ illi sua interesse arbitrabant hunc acā martialis demouere. Suberat et̄ alia cā maior: quæ Oppianici hoīs auarissimi atq; audacissimi mentem maxie cōmouebat. Nā Habitū usq; ad illius iudicii tempus nullum testamētū unq; fecerat. neq; enim legare eiusmodi matri poterat animum inducere: neq; testamento nomen omnino p̄termittere parētis. Id cū Oppianicus sciret: neq; n. erat obscurum: intelligebat Habito mortuo bona eius omnia ad matrem esse uenitura: quæ ab se postea aucta pecunia maiore præmio orbata filio: minore periculo necaretur. Itaq; his rebus incensus qua rōne Habitū ueneno tollere conatus sit: cognoscite. C. & L. Fabritii fratres gemini fuerunt ex municipio Aletrinate homines inter se tum forma tū moribus similes: municipum aut̄ suoq; dissimillimi: In quibus quantus splendor sit: q prope æqualis: q fere omnium

ORATIO.

constans & moderata rō uitæ:nemo uestig: ut mea fert opinio: ignorat: his Fa/
britiis semp usus est Oppianicus familiarissime. Iam hoc fere scitis oēs quan/
tam uim habeat ad cōiungendas amicicias studior: ac naturæ similitudo. Cum
illi ita uiuerent: ut nullū quæstū turpem eē arbitrarēt: cum oīs ab his fraus: oēs
insidiae circūscriptionesq: adolescentiū nascerent: cūq: essent uiciis atq: impro/
bitate oībus noti: studiose ut dixi ad eoꝝ se familiaritatem multis ante iam an/
nis Oppianicus applicarat. Itaq: tum sic statuit p.C. Fabritiū. Nā Lucius erat
mortuus: insidias Habito compare: erat illo tpe infirma ualitudine Habitus:
utebatur aut̄ medico ignobili sed spectato hoie Cleophanto: cuius seruū Dio/
genem Fabritius ad uenēnū Habito dādum spe & p̄cio sollicitare cœpit. Ser/
uus nō incallidus: sed ut ipsa res declarauit: frugi: atq: integer: sermōem Fabri/
tiū nō est aspernatus. Rem ad dñm detulit. Cleophantus aut̄ cum Habito ē lo/
cutus. Habitus statim cum M.Bæbrio senatore familiarissimo suo cōmunica/
uit: q̄ q̄ fide: q̄ prudentia: q̄ dignitate fuerit meminisse uos aribtror. ei placuit ut
Diogenem Habitus emeret a Cleophanto: quo facilis aut comprehendere res
eius indicio: aut falsa eē cognosceret. ne multis: Diogenes emitur: uenēnū die/
bus paucis compatur: multi uiri boni cū ex occulto interuenissent: pecuniaq: ob/
signata: quæ ob eā rem dabatur: in manib: Scamātri liberti Fabritior: de/
prehenditur. Proh dī immortales Oppianicum quispiam his rebus cognitis
circūuentum dicit eē: qs unq audatior: qs nocentior: qs apertior in iudicium
adductus est: & qd' ingenium: quæ facultas dicēdi: quæ a quoq excogitata de/
fensio huic uni criminī poruit obſistere. Simul & illd' quis ē q dubitet qn hac
re comperta manifestoq deprehensa aut obeunda mors Clientio: aut fuscipiē
da accusatio fuerit. Satis est arbitror demonstratum iudices his criminibus ac/
cusatum eē Oppianicum: ut honeste nullo modo absolui potuerit. Cognosci/
te nunc ita reum citatum esse illum: ut re semel atq: iterum præiudicata condē/
natus in iudicium uenerit. Nam Clientius iudices primum nomen eius detu/
lit: cuius in manib: uenenum deprehenderat. is erat libertus Fabritiū Sca/
mander. integrum cōſilium: iudicii corrupti nulla suspicio: simplex in iudiciū
cā. certa res: unum crimen allatum est. Hic tamen Fabritius is de quo ante di/
xi: qui liberto damnato sibi illud impendere periculum uideret: qd' mihi cum
Aletrinatibus uicinitatem: & cum plerisq: eorum magnum usum esse sciebat:
frequētes eos ad me domum adduxit. qui q̄q de homine sicut necesse erat: exi/
stimabant: tamen q̄ erat ex eodem municipio: suæ dignitatis esse arbitraban/
tur: eū quibus rebus possent defendere. Idq: a me ut facerem: & ut cām Scamā/
tri susciparem petebāt. in qua cā patroni oē piculum cōtinebatur. Ego q neq;
illis talibus uiris ac tam amantibus mei rem possem ullam denegare: neq; illd'
crimen tātum ac tam manifestum esse arbitrarer: sicut nec illi quidem ipsi qui
mihi tum illam causam commendabant arbitrabantur: pollicitus his sum me
omnia quæ uellent esse facturum. Res agi cœpta est. citatus est Scamander

PRO AVLO CLVENTIO.

reus. Accusabat P. Cānutius homo in primis ingeniosus & in dicendo exercitatus. Accusabat aut̄ ille Scamādrum uerbis tribus : uenenū eē dephensum. oīa tela totius accusatiōis in Oppianicū coniiciebant̄. Aperiebat̄ cā insidiarū. Fabritior̄ familiaritas cōmemorabat̄. hoīs uita & audacia pferebatur. deniq; oīs accusatio grauiter uarieq; tractata: ad extremū manifesta uenenī dephenſione cōclusa ē. Hic ego cū ad respondendū surrexi : qua cura dī iūmortales : q̄ sollicitudine aī: quo timore? Semp eqdē magno cū metu incipio dicere. quo tien scūq; dico totiens mihi uideor in iudiciū uenire nō ingenii solū: sed et uirutis atq; officiū: ne aut id pfiteri uidear: qd̄ nō possim iplere: qd̄ est ipudētiæ: aut id nō efficere qd̄ possim: qd̄ est aut pfidiæ: aut negligētiæ. Tū uero ita sum pturbatus: ut oīa timerē: si nihil dixisse: ne infantissimus: si multa in eiusmo dī cā dixisse: ne ipudentissimus existimarer. Collegi me aliquando: & ita cōstitui fortiter eē agendum: illi at̄ati q̄ tū erā: solere laudi dari: et si i minus firmis causis hoīum periculis nō defuisse. Itaq; feci: sic pugnaui: sic oī rōne contendi: sic ad oīa cōfugi: quātū ego asseq̄ potui remedia ac pfugia causaq;: ut hoc qd̄ timide dicā: cōsecutus sim: ne qs illi causæ patronum defuisse arbitraretur. Sed ut qcqd̄ ego apphenderam: statī accusator extorqbat e manib; . si q̄sierā an inimiciciæ Scamandro cū Habito. fatebat̄ nullas fuisse. Sed Oppianicum cuius ille minister fuisset: huic inimicissimum fuisse: atq; eē dicebat. Sin aut̄ il lud egeram: nullū ad Scamandrum morte Habitū uentur& emolumētū fuisse: concedebat. Sed ad uxorē Oppianicī hoīs in uxoribus necandis exercitati oīa bona Habitū uentura eē dicebat. Cū illa defensione usus essem: quæ i liber tñorum causis honestissima semper existimata est: Scamandrum patrono eē probatum fatebatur. sed quærebāt cui probatus esset ipse patronus: cum ego pluribus uerbis in eo commoratus essem: Scamandro factas insidias esse p Diogenem: constitutumq; inter eos de alia re fuisse: ut medicamentum nō uenenum Diogenes afferret. hoc cuiuis usu uenire posse: quærebāt cur in eiusmo di locum tam abditum: cur solus: cur cum obsignata pecunia uenisset? Deniq; hoc loco causa testibus honestissimis hominibus premebatur. M. Bebrius suo consilio Diogenem emptum se præsente: Scamandrum cum ueneno pecuniaq; deprehensum esse dicebat. P. Quintius Varus homo summa religione: & summa auctoritate prædictus: de insidiis quæ fierent Habitū. & de sollicitatione Diogenis recenti re secum Clephantum locutum esse dicebat. atq; in illo iudicio cum Scamandrū nos defendere uideremur: uerbo ille reus erat: Re qdē uera & piculo & tota accusatiōe Oppianicus: neq; id obscure ferebat: nec dissimulare ullo mō poterat. aderat frequēs: aduocabat: oī studio ḡraq; pugnabat. postremo id qd̄ maxio malo illi causæ fuit: hoc ipso in loco q̄si reus ip̄e eēt: sedebat. Oculi oīum iudicū non i Scamandrum: sed in Oppianicū cōiiciebant̄. timor eius: pturbatio: suspensus incertusq; uultus: crebra coloris mutatio. quæ erant antea suspicioſa: hāc aperta & manifesta faciebant. Cum in cō-

ORATIO.

filium iri oporteret quæsiuit ab eo. C. Iunius quæsitor ex lege illa cornelia quæsum erat: clam an palā de se sñiam ferri uellet. de Oppianici sñia respōsum ē: q̄ is Habitū familiarē Iuniū esse dicebat: clā uelle ferri. Itum ē in consiliū: omnibus sententiis p̄ter unam: quā suam Stalenus eē dicebat: Scamander prima actione cōdemnatus ē. Q uis tum erat oīum qui Scamādro cōdemnato nō iudicium de Oppianico factum eē arbitraret̄? Q uid ē illa cōdemnatiōe indica tum: n̄i uenenū id qd Habitū daret̄ esse quæsitū? Q uæ porro tenuissima spicio collata in Scamandrū est: aut conferri potuit: ut is sua sponte necare uoluisse Habitū putaret̄? Atq; hoc tum iudicio facto: & Oppianico te & existimatione iam lege & p̄nunciatiōe nondū condēnato: tñ Habitū Oppianicum reum statim non fecit. Voluit cognoscere utrū iudices in eos solos essent seueri: quos uenenū habuisse ipsos compiſſent: an et̄ consilia conſciētiasq; eiusmodi facinorū supplicio dignas iudicarent. Itaq;. C. Fabritiū: quē pp familiaritatē Oppianici cōſcium illi facinori fuisse arbitrabat̄: reum statim fecit: uti qz eius locus primus constitueret̄ pp causæ coniunctionē ipetrauit. Hic tum Fabritius nō modo ad me meos uicinos & amicos Aletrinates non adduxit: sed ipſe his neq; defensoribus uti. postea neq; laudatoribus potuit. Rē. n. integrā hoīis non alieni q̄uis suspicioſam defendere humanitatis esse putabamus: Iudicatā labefactare conari impudētiæ. Itaq; tū ille inopia & necessitate coactus in cā eiusmodi ad Cepasios fratres cōfugit hoīes industrios: atq; eo aio: ut quæcūq; dicendi potestas esset data: in honore atq; bñficio ponerent. Iam quoq; p̄pe iniqſſime compatum est: q̄ in morbis corporis ut quisq; est difficultimus: Ita medicus nobilissimus atq; optimus quærif̄. in piculis capitis ut quæq; cā diffiſſillima est: ita deterrimus obscurissimusq; patronus adhibetur. citat̄ reus. agit cā: paucis uerbis accusat ut de re iudicata Cānutius. incipit longo ac late petito p̄œmio respondere maior Cepasius. primo attente audiebat̄ eius oratio. erigebat aīum iam demissum & opp̄ssum Oppianicus. gaudebat ipſe Fabritius: non intelligebat aīos iudicū non illius eloquentia: sed defensionis impudentia cōmoueri. posteaq; de re cœpit dicere: ad ea quæ erāt in cā addebat et̄ ip̄e noua quædā uulnera. hoc q̄q; sedulo faciebat: tñ interdum nō defendere: sed p̄uariſſimi accusationi uidebat̄. Itaq; cum callidissime se dicere putaret: & cum illa uerba grauiſſima ex intimo artificio deprompsisset: Respicite iudices hoīum fortunas: Respicite dubios uariosq; casus: Respicite. C. Fabritii senectutem. Cum hoc respicite ornandæ orationis causa ſæpe dixisset: respexit ipſe. at. C. Fabritius a subselliis demisso capite discesserat: hoc iudices ridere: stomachari atq; acerbe ferre patronus cām ſibi eripi: & ſe cætera de illo loco: respicite iudices: non poſſe dicere. Nec quicq; propius eſt factum: q̄ ut illum perſequeretur: & collo obtorto ad subsellia reduceret: ut reliqua poſſet perorare. Iam tum Fabritius primum ſuo iudicio qd eſſet grauiſſimum: deinde legis ui & sententiis iudicū eſt condemnatus. Q uid eſt q̄ iam de Oppianici cauſa plura dica-

PRO AVLO CLVENTIO.

mūs? apud eosdē iudices reus est factus: cum his duobus præiudiciis iam dā/
natus esset: ab iisdem autem iudicibus: qui Fabritiorum damnatione de Op/
pianico iudicarāt: locus ei primus est constitutus. Accusatus est criminibus gra/
uissimis iis quæ breuiter dicta sunt: & præterea multis: quæ ego oīa nunc omiti/
to. Accusatus est apud eos qui Scamandrum ministrum Oppianici: Fabritiū
conscium maleficīi condemnarāt. Vtrum p̄ deos īmortales magis est mirādū:
q̄ is cōdemnatus est: an q̄ oīo respondere ausus est? Quid n. illi iudices face/
re potuerunt: q̄ si innocentes Fabritios cōdemnassent: tñ in Oppianico sibi cō/
stare: & superioribus consentire iudiciis debuerunt. An uero illi sua per se ipsi iu/
dicia rescinderent: cum cæteri soleant in iudicando: ne ab aliorum iudiciis di/
screpent: p̄uidere. & illi q̄ Fabritii libertum: quia minister in maleficio fuerat:
patronum q̄a conscius condemnassent: ipsum principem atq; architectum sce/
leris absoluarent? Et q̄ cæteros nullo præiudicio facto: tñ ex ipsa causa condē/
nassent: hanc quem bis condemnatū iam acceperant: liberarent? Tum uero il/
la iudicia senatoria non falsa inuidia sed uera: atq; insigni turpitudine notata
atq; operta dedecore & infamia defensioni locum nullum reliquissent. Quid
enim tandem illi iudices responderent: si quis ab his quereret: cōdēnastis Sca/
mandrum: quo criminē? nempe q̄ Habitum p̄ seruum medici ueneno necare
uoluisset. qd Habiti morte Scamander conseq̄ebat? Nihil. at minister erat
Oppianici. Condemnastis. C. Fabritium: quid ita? quia cum ipse familiarissi/
me Oppianico usus: libertus autem eius in maleficio dephensus esset: illū ex/
pertem eius consilii fuisse nō probabatur. Si igitur ipsum Oppianicum bis suis
iudiciis condemnatum absoluissent: quis tantam turpitudinem iudiciorū? q̄s
tantam incōstantiā rerum iudicatarum? quis tantā libidinem iudicū ferre po/
tuisset? Q uod si hoc uidetis: qd iam hac omni oratione patefactū est: illo iu/
dicio reum condemnari præsertim ab eisdem iudicibus: qui duo p̄iudicia fecis/
sent: necesse fuisse: simul illud uideatis necesse est nullam accusatori cām esse
potuisse: cur iudicium uellet corrumpere. Q uæro. n. abs te. T. Acci relictis iā
cæteris argumentis oībus: num Fabritios quoq̄ innocentēs condēnatos existi/
mes? num etiam illa iudicia pecunia corrupta esse dicas? q̄bus iudiciis alter a/
Staleno solo absolutus est: alter et ipse se condēnauit? Age si nocentes: cuius
maleficīi? nunquid p̄ter uenenum quæsitum quo Habitū necaretur: obiectū
est? Nunqd aliud in illis iudiciis uersatum est: p̄ter hasce insidias Habitū ab
Oppianico p̄ Fabritios factas? Nihil unq̄ aliud iudices rep̄ietis. extat memo/
ria: sunt tabulae publicæ: redargue me si mentior. testium dicta recita. doce in il/
lorum iudiciis qd p̄ter hoc uenenum Oppianici non modo in criminis: sed in
maledicti loco sit obiectum. Multa dici possunt q̄re ita necesse fuerit iudicari.
Sed ego occurram expectationi uestræ iudices. Nam si a uobis sic audior: ut
nunq̄ benignius neq; attentius quenq; auditum putem: tamē uocat me alio iā/
dudum tacita uestra expectatio: quæ mihi obloqui uidentur. quid ergo? negas

M

ORATIO.

ne illud iudicium esse corruptum? non nego. Sed ab hoc corruptum non esse confirmo. a quo igitur est corruptum? opinor primum si incertum fuisset: qd nam exitus illius iudicij futurus esset: uerisimilius tñ esset eum potius corrupis se qui metuisset ne ipse cõdemnaret: q illum queritus esset ne alter absoluere tur. Deinde cum esset nemini dubium q iudicari necesse esset: eū certe potius qui sibi alia rōne diffideret: q eum qui omni rōne cōfideret. postremo certe potius illū qui bis apd eos iudices offendisset: q eum qui bis his causam pbauis set. Vnum quidem certe nemo erit tā iniquus Cluentio: qui mihi nō cōcedat: si constet corruptum illud esse iudicium: aut ab Habito: aut ab Oppianico esse corruptum. Si doceo non ab Habito: uinco ab Oppianico. Si ostendo ab Oppianico: purgo Habitum. Quare & si satis docui rōnem nullam huic corrum pendī fuisse: ex quo intelligitur ab Oppianico esse corruptum: tñ de illo ipso se peratim cognoscite. Atq; ego illa non argumentabor quæ sunt grauia uehemē ter: eum corrupisse qui in periculo fuerit: eum q metuerit: eum qui spem salutis in alia ratione non habuerit: eum qui semp singulari fuerit audacia. multa sunt eiusmodi. Verum cum habeā rem nō dubiam: sed apertam atq; manifestam: enumeratio singulorū argumentorum non est necessaria. Dico. C. Elio Staleno iudici pecuniam grandē Statium Albiū ad corrumpendū iudicium dedisse. Num quis negat? te appello Oppianice: & te. T. Acci: quorum alter eloquē tia damnationem illā: alter tacita pietate deplorat. Audete negare ab Oppianico Staleno iudici pecuniam datam? Negate: negate inquit in eo loco. qd tace tis? at negare non potestis qd reperistis: qd confessi estis: qd abstulistis. Quo tandem igitur ore mentionem corrupti iudicij facitis: cum ab ista parte iudici pecuniam ante iudicium datā: post iudicium ereptam eē fateamini? Quonā igitur hæc modo sunt gesta: repetam paulo altius iudices: & oīa quæ in diuturna obscuritate latuerunt sic aperiam: ut ea cernere oculis uideamini. Vos quæ so ut adhuc me attente audistis: item quæ reliqua sunt audiatis: pfecto nihil a me dicet qd nō dignum hoc conuentu & silentio: dignum uestris studiis atq; auribus esse uideatur. Nam ut primum Oppianicus ex eo q Scamander reus erat factus: quid sibi impenderet: cœpit suspicari: statim se ad hominis egenitatis audacis in iudiciis corrumpendis exercitati: tum aut iudicis Staleni familiariatem se applicauit: ac primum Scamandro reo tantum donis datis muneribusq; perfecerat: ut eo auctore uteretur cupidoire q fides iudicis postulabat. Post autem non esset Scamander unius Staleni sententia absolutus: patronus autem Scamandri ne sua quidem sententia liberatus. aptioribus saluti suæ rei mediis subueniendum putauit. Tum a Staleno sicut ab homine ad excogitandum acutissimo: ad audendum impudentissimo: ad efficiendum acerrimo: hæc enim ille & aliqua ex parte habebat: & maiore ex parte se habere simulabat: auxilium capitii & fortunis suis petere cœpit. Iam hoc non ignoratis iudices ut et bestiæ fame dominante plerunq; ad eum locum ubi pastæ aliquando sint: re

PRO AVLO CLVENTIO.

uertantur. Stalenus ille biennio anteq; causam bonoꝝ Safinii Atellæ recepis-
set: sexcētis milibus nūmum se iudicium corruptuꝝ esse dixerat: quæ cum ac-
cepisset a pupillo suppressit: iudicioq; facto nec Safinio: nec bonoꝝ empori-
bus reddit. quā cum pecuniam p̄fudisset: & tibi nihil non modo ad cupidita-
tes suas: sed ne ad necessitatem quidē reliquisset: statuit ad easdem esse sibi p̄-
das & suppressiones iudiciales reuertendum. Itaq; cum Oppianicum iam pdī-
tum & duobus iugulatum p̄iudiciis uideret: pmillis eū suis excitauit abiectū: &
simul saluti deſpare uetus. Oppianicus orare hoīem cœpit: ut sibi rationem
ostenderet iudicij corrumperi. Ille autē quēadmodū ex ipso Oppianico po-
stea est auditū: negauit quēq; esse in ciuitate p̄ter se q; id efficere posſit. Sed pri-
mo grauari cœpit: q; ædilitatem se petere cū noībus nobilissimis: & inuidiam
atq; offensionem timere dicebat. post exoratus initio p̄magnam pecuniam po-
poſcit: deinde ad id peruenit qd' confici potuit: & ſeſtertia ſexcenta quadragin-
ta milia deferri ad ſe domum iuſſit. quæ pecunia ſimul atq; ad eū delata ē: hō
impurissimus statim cœpit in eiusmodi mente & cogitatione uerſari: nihil eſſe
ſuis ratiōibus utilius q; Oppianicum dānari. Illo abſoluto pecuniam illam aut
iudicib; disptiendam: aut ipſi eſſe reddendam: damnato repetiturum eē ne-
minem. Itaq; rem excogitat ſingularem. Atq; haec iudices: quæ uere dicuntur a
nobis: facilius creditis: ſi cū animis ueſtris longo interuallo recordari. C. Sta-
leni uitam & naturam uolueritis. Nam perinde ut opinio ē de cuiuscūq; mori-
bus: ita qd' ab eo factū & non factū ſit existimari p̄t: cum eſſet egens: luſtuſ
ſus: audax: callidus: pſidiosus: & cum domi miſerrimus tantum nūmōꝝ poſi-
tum uideret: ad oēm malitiam & fraudem uerſare mentem ſuam hoc ſecū co-
gitans cœpit. De me iudices: mihi igitur ipſi p̄ter periculum & infamiam quid
quæret: nihil excogite: quāobrē Oppianico damnari neceſſe ſit. qui tandem: nihil.
n. eſt quod fieri non poſſet: ſi quis eum forte caſus ex periculo eripuerit:
nōne reddendum eſt: p̄cipitantem igitur impellamus inqt: & pditum p̄lterna-
mus. Capit hoc conſilium: ut pecuniam quibuldam iudicib; leuiffimis pollī-
ceat: deinde eam poſtea ſupprimat: ut quoniā graues hoīes ſua ſponte leuere
iudicaturos putabat: eos q; leuiores erant: deſtitutioē iratos Oppianico redde-
ret. Itaq; ut erat ſemp̄ p̄poſterus atq; peruerſus initium facit a Bulbo: & eū qd'
iam diu nihil quæſierat: tristem atq; oſcitantē leuiter impellit. Quid tu inquit
ecquid me adiuuas Bulbe: ne gratis Reipu. ſeruiamus. ille uero ſimul atq; hoc
audiuit: ne gratis: quo uoles inquit ſequar: ſed quid affers? Tum ei quadragin-
ta milia ſi eſſet abſolutus Oppianicus pollicet: & eum ut cæteros appelle: q;
bus cum loqui cōſueſſet: rogar. Atq; et ipſe conditor totius negocii guttā alp-
git huic Bulbo. Ita minime amarus iſ uifus eſt: qui aliquid ex eius fermone lpe-
gulæ deguſtarat. Vnus & alter dies interceſſerat: cum res paꝝ certa uidebat. ſe-
queſter & confirmator pecunia desiderabatur. Tum appellat hilari uultu ho-
minem Bulbus ut blandiſſime poſteſt. quid tu inqt facete hoc enim ſibi Sta-

ORATIO.

Ienū cognomen ex imaginib⁹ Elior⁹ delegerat: Ne si se ligurem fecisset: na-
tionis magis suæ q̄ generis uti cognomine uideretur) Qua de re mecum locu-
tus es: Q uærunt a me ubi sit pecunia.hic ille planus improbissimus quæstu iu-
diciario pastus:qui illi pecuniæ quā condiderat: spe atq; aio iam incubaret.con-
trahit frontem.recordamini faciē atq; illos eius fictos simulatosq; uultus.que-
ritur se ab Oppianico destitutū:& qui esset totus ex fraude & mendacio factus
quiq; ea uitia quæ a natura habebat: ét studio atq; artificio quodā malitiæ con-
diuisset:pulchre asseuerat se ab Oppianico destitutum:Atq; hoc addit testimo-
niū sua illum sententia quā palam oēs laturi essent:condēnatū iri . Manarat
sermo in concilio:pecuniæ quādam mētionē inter iudices esse uersatā:res neq;
tam fuerat occulta:q̄ erat occultanda:neq; tam erat aperta q̄ Reip . cā aperien-
da.In ea obscuritate atq; dubitatione oīum Cānūto pito hominī : qui quodā
suspicionis odore Stalenū corruptum esse sensisset:neq; dum rem pfectā ar-
bitraretur:placuit repente p̄nunciare:dixerunt. Hic tum Oppianicus non ma-
gnope pertimuit:rem a Staleno perfectā esse arbitrabatur. in consiliū erāt itu-
ri iudices triginta & duo.sententiis decē & sex absolutio cōfici poterat. quadra-
gena milia nūmum in singulos iudices distributa eum numerū sententiar⁹ cō-
ficere debebant . ut ad cumulum spe maior⁹ p̄miorum ipsius Stalenī sententia
septimadecima accederet. Atq; ét casu tū q̄ illud repēte erat factum: Stalenus
ipse non aderat.causam nescio quam apd⁹ iudicem defendebat . facile hoc Ha-
bitus patiebatur : facile Cānūtius. At non Oppianicus neq; patronus eius . L.
Q uintius:Q ui cū esset illo tépore tribunus plebis conuitum .C.Iunio iudici
quæstionis maximū fecit:ut ne sine Staleno in consilium irēt . Cūq; idem per
uiatores consulto negligentius agi uideref:ipse e publico iudicio ad priuatū
Stalenī iudicium pfectus est:& illud p potestate dimitti iussit. Stalenū ipē ad
subsellia adduxit.consurgit̄ in consilium.Cū sententias Oppianicus : quæ tū
erat potestas:palam ferri uelle dixisset: ut Stalenus scire posset qd cuiq; debe-
retur.uaria iudicum genera:nūmarii pauci:sed oēs irati: ut qui accipere in cam-
po consueuerunt:his candidatis:quorū nūmos suppressos esse putant inimicis;
simi esse solent:sic eiusmodi iudices infesti tum reo uenerant:cæteri nocentissi-
mi eē arbitrabant̄.sed spectabant sententias eorū quos corruptos putabant: ut
ex his constituerent a quo iudicium corruptum uideref. Ecce ibi eiusmodi sor-
titio:ut in primis Bulbo & Staleno & Guttæ esset iudicandum. Summa oīum
expectatio qdnā sententiae ferrent leues ac nūmarii iudices . Atq; illi omnes
sine ulla dubitatione condēnant. Hic tum iniectus ē hoībus scrupulus & quæ-
dam dubitatio:quidnam esset actum.deinde hoīes sapientes ex ueterē illa iu-
dicio& disciplina:qui neq; absoluere hominē nocentissimū possent: neq; eum
de quo esset orta suspicio pecunia oppugnatū:re illa incognita primo condem-
nare uellent:non liquere dixerunt.Nonnuli autē seueri hoīes hoc statuerunt:
quo quisq; animo quid faceret spectari oportere, & si alii pecunia accepta ue-

PRO AVLO CLVENTIO.

rum iudicabant: nō nihilominus se superioribus suis iudiciis constare pūtabāt oportere. Itaq; damnarūt. qnq; oīo fuerunt qui illum uestrū innocentē Oppianum siue impudentia: siue misericordia: siue aliqua suspicioe: siue ambitioe adducti absoluerunt. Condēnato Oppianico statim. L.Q uintius hō maxime popularis: qui oēs rumor & concionum uentos colligere consuesset: oblatam sibi facultatē putauit: ut ex inuidia senatoria posset crescere: q; eius ordinis iudicia minus iam pbari populo arbitrabāt. habetur una altera concio uehemēs & grauis: accepisse pecuniam Iudices: ut innocentē reum condemnarent. Tri. Ple. clamitabat: agi fortunas oīum dicebat: nulla eē iudicia: q; pecuniosum inimicum haberet: incolumē esse neminē posse. Hoīes totius ignari negotiū qui Oppianicum nunq; uidissent: uirum optimū & hoīem prudentissimum pecunia oppressum arbitrarent̄: Incensi suspicione rem in mediū uocare cōperunt: & cām illam totam deposcere: atq; illo ipso tpe in ædes. T. Annū hoīs honestissimi necessarii & amici mei noctu Stalenus arcessitus ab Oppianico uenit. Iā cætera nota sunt oībus: ut cum illo Oppianicus egerit de pecunia: ut ille se reditūs esse dixerit: ut eo& sermonem oēm audierint uiri boni: qui tum cōsulto ppe in oculto stetissent: ut res patefacta & in foro plata: & pecunia oīs a Staleno extorta atq; erepta sit. Huius Staleni persona populo iam nota atq; pspēcta a nulla turpi suspicione abhorrebat. suppressam eē ab eo pecuniam quā p reo pronūciasset q; erant in concione nō intelligebant. neq; n. docebant̄. ueritatem eē in iudicio mentionē pecuniæ sentiebant: innocentē reum cōdēnatū eē audiebant. Staleni sententia cōdēnatū uidebant: non gratis id ab eo factum esse qđ hoīem norant: iudicabant. similis in Bulbo in Gutta in aliis nonnullis suspicio consistebat. Itaq; confiteor (licet. n. iam impune hoc p̄sertim in loco cōfiteri) q; Oppianici nō modo uita: sed et̄ nomē ante illud tempus populo ignotum fuisset: Indignissimū porro uideret cīrcūuentū esse innocentem pecunia. hanc deinde suspicionē augeret Staleni iprobitas & nōnullorū eius similiū iudicū turpitudō. Causam aut̄ ageret. L.Q uintius hō cum summa p̄tate p̄ditus: tū ad inflāmandos aīos multitudinis accōmodatus: summā illi inuidiā infamiaq; esse cōflatā. Atq; in hanc flāmam recentem. C. Juniū qui illi quæstioni p̄fuerat iniectum eē nemini: & illum hoīem ædiliū iā p̄torem opinionibus hoīum constitutū: nō disceptatiōe dicēdi: sed clamore hoīum de foro atq; adeo de ciuitate esse sublatū. Neq; me p̄cūnitet hoc potius tpe q; illo causam. A. Cluentii defendere. cā. n. manet eadē quæ mutari nullo mō pōt. tpis iniquitas ac inuidia recessit. ut qđ in tpe malū fuit: nihil obsit qđ in cā boni fuit: prosit. Itaq; nunc quēadmodū audiar sentio: nō modo ab his quo& iudiciū atq; ptas ē: sed et̄ ab illis quo& tantū est existimatio. Ac tum si dicerem: nō audirer: nō q; alia res esset: imo eadē: sed q; tēpus aliud: id adeo sic cognoscite. Q uis tū auderet dicere nocentem condemnatū esse Oppianicum? quis nunc id audet negare? quis tum possit arguere ab Oppianico iudicium retatum esse pecunia? quis id

ORATIO.

hoc tempore inficiari pōt? Cui tum liceret dicere Oppianicū reum factū eē: tum deniq; cū duobus pxi mis pjudiciis cōdemnatus esset: quis ē qui id hoc tē pore infirmare conetur? Quare inuidia remota est quā dies mitigauit: oratio mea deprecata est. uerstra fides atq; æquitas a ueritatis disceptatione reiecit. Quid ē pterea qd' in cā relinqua? uersatam eē in iudicio pecuniam cōstat: & quæritur unde pfecta sit ab accusatore an a reo? accusator dicit hoc primū grauissimis criminibus accusabā: ut nihil opus esset pecunia: deinde condēnatū adducebā: ut ne eripi qdem pecunia posset: postremo ēt si absolutus eēt: meaq; tñ oīum fortunarū status incolumis maneret: qd cōtra reus? primū ipsam mulitudinem & atrocitatem criminū pertimescebam. Deinde Fabriciis pp cōsciētiā mei sceleris condēnatū sentiebam. Postremū in eum casum ueneram: ut oīs meaq; fortunarum status unius iudicii periculo contineatur. Age quoniā corrumpendi iudicii causas ille multas & graues habuit: hic nullā: pfectio ipsius pecuniæ requirat. Confecit tabulas diligenter Cluētius. hæc aut̄ res habet hoc certe: ut nihil possit neq; additū neq; detractū de re familiarī latere. anni sunt octo cū ista cā in ista meditatione uersat: cū oīa quæ nunc ad eā rem pertinent & ex huius & ex aliorū tabulis agitatis: tractatis: inquit. cum interea Clientianæ pecuniæ uestigium nullum inuenitis. quid albiana pecunia uestigiis ne his odoranda ē? an ad ipsum cubile uobis ducib; uenire possumus. Tenent̄ uno in loco. dc. sestertia. xl. milia: tenentur apud hominem audacissimū: tenent̄ apud iudicem. quid uultis amplius? At. n. Stale-nus non fuit ab Oppianico: sed Clientio ad iudicium corrumpēdū constitutus: cur eum cū in consiliū iretur: Clientius & Cānutius abesse patiebant̄: & cū in cōsilium mittebant Stalenū iudicem: cui pecuniā dederant: nō reqrebāt. Oppianicus quærebat? Quintius flagitabat: sine Staleno ne in consiliū iretur tribunitia potestate pfectum est. at cōdemnauit. hanc. n. damnationē dede-rat obsidē Bulbo & cæteris: ut destitutus ab Oppianico uideretur. Quare cū istinc est cā corrūpendi iudicii: istinc pecunia: istinc Stalenus: istinc deniq; omnis fraus & audacia est: hinc pudor: honesta uita & nulla suspicio pecuniæ: nulla corrumpendi iudicii cā: Patimini ueritate patefacta atq; omni errore sublato eo transire illius turpitudinis infamiam: ubi cætera maleficia consistant: ab eo inuidiam discedere aliquā: ad quem nunq; accessisse culpā uidetis. At. n. pecuniam Staleno dedit Oppianicus non ad corrumpendū iudicium. sed ad cōciliationem gratiæ. te ne hoc Acci dicere tali prudentia ēt usu atq; exercitatio-ne p̄ditum? sapientissimum dicunt esse eum: cui qd' opus sit: ipsi ueniat in mē tem. proxime accedere illum: qui alterius bene inuentis obtempet. in stultitia contra ē. minus. n. stultus est is: cui nihil in mentem uenit: qd ille qd stulte alteri uenit in mentē comprobat. Istam cōciliationē gratiæ Stalenus tū recenti re cum fauibus p̄meretur: excogitauit: siue ut hoīes tum loquebant̄ a. P. Cethago admonitus istam dedit conciliationis & gratiæ fabulam. Nam fuisse hunc

PRO AVLO CLVENTIO.

hominum sermonem recordari potestis. Cethegum qđ hominem odiſſet & qđ eius improbitatem uersari in Repu. nollet: & qđ uideret eum qđ se ab reo pecuniam cum iudex esſet: clam atqđ extra ordinem accepisse confessus esſet: ſaluū eſſe non poſſe: minus ei fidele conſilium dediſſe. In hoc ſi improbus Cethagus fuīt: uidetur mihi aduersariū remouere uoluiffe. ſi inerat huiusmodi cā: ut Sta- lenus nūmos ſe accepiffe negare non poſſet. Nihil autem erat periculofius nec turpius: qđ ad quā rem accepiffet conſiteri: non eſt conſilium Cethagi reprehendē dum: uerum alia cā tum Staleni fuīt: alia nunc Acci tua eſt. Ille cū reprehēderet: quodcūqđ diceret: honestius diceret: qđ ſi qđ erat factū fateret. Te uero illđ idē qđ tū exploſum & electū eſt: nūc rettuliffe demiror. Qui. n. poterat tū in gratiam redire cum Oppianico Cluentius: qui cum matre habebat ſimultates: hærebatur in tabulis publicis reus & accuſator: condeſinati erāt Fabritii: nec elabi alio accuſatore poterat Albius: nec ſine ignominia calumniæ relinqueret acuſationē Cluentius: an ut pueraretur? Iam id quoqđ ad corrumpendū iudicium p̄tinet. Sed quid opus erat ad eam rē iudice ſequeſtre? & omnino Quā obrem tota iſta res per Stalenum potius hominem ab utroqđ alieniſſimū: ſor- didiſſimum: turpiſſimum: qđ per bonum aliquem uirum ageretur: & amicum neceſſariumqđ cōmunem? Sed quid ego hæc plurib⁹ quāſi de re obſcura di- ſputem? cum ipſa pecunia quā Staleno data eſt numero: ac ſumma ſua non modo quanta fuerit: ſed etiam ad quam rem fuerit: ostendat. Sexdecim dico iudices ut Oppianicus abſolueretur: corrumpendos fuīſſe: ad Stalenum Sexcenta & quadraginta nummum milia eſſe delata. Si ut tu dicas gratiæ con- ciliandæ cauſa: quadraginta iſtorum accessio milium quid ualet? ſi ut nos di- cimus: quadragena milia nummum ſexdecim iudicibus darentur: nō Archimedes melius potuit diſcribere. At enim iudicia facta permulta ſunt: a Cluen- tio iudicium eſſe corruptum. Immo uero ante hoc tempus omnino iſta ipſa res ſuo nomine in iudicium nunqđ eſt uocata. ita multum agitata: ita diu iactata eſt iſta res: ut hodierno die primum cauſa illa defenſa ſit: hodierno die primū ue- ritas uocem contra inuidiam his iudicibus freta miserit: Verūtamen iſta mul- ta iudicia quā ſunt? Ego enim me ad omnia conſirmaui: & ſic parui ut doce- rem quā facta poſtea iudicia de illo iudicio dicerentur: partim ruinae ſimiſiora aut tempeſtati qđ iudicio & diſceptationi fuīſſe: partim nihil contra Habitum ualere: partim etiam pro hoc eſſe: partim eſſe huiusmodi: ut neqđ appellata unqđ iudicia ſint neqđ existimata. Hic ego magis ut conſuetudinem ſeruem: qđ qđ uos non uoſtra hoc ſponte faciatis: petam a uobis ut me dum de hiſ ſin- gulis diſputo iudiciiſ attente audiatis: condeſinatus eſt. C. Iunius: qui ei quæſtioni p̄fuerat. Adde etiam illud ſi placet: tum eſt condeſinatus cum eſſet iudex quæſtionis: non modo cauſa: ſed ne legi quidem quicqđ per Tri. Ple. laxamenti datū eſt: quo tempore illum a quæſtione ad nullam aliud Reipub. munus abducilicebat: eo tempore ad quæſtione ipſe arreptus eſt.

ORATIO.

At quā quæstionem? uultus.n.uestri iudices me inuitant:ut quæ reticenda pūtare:libeat iam libere dicere.Q uid illa tandem quæstio:aut disceptatio :aut iudicium fuit? putabo fuisse dicat:q uult hodie de illo populo concitato:cui tū mos gestus ē:qua de re Iunius cām dixerit:Q uomodocunq; rogaris hoc respondebit:q pecuniam acceperit : q innocentem circūuenerit . est hæc opinio . at si ita esset : hac lege accusatum esse oportuit qua accusatur Habitūs.at ipse ea lege quærebat.paucos dies expectasset Q uintius at neq; priuatus accusare:nec sedata iam inuidia uolebat.Videtis igitur nō in cā: sed in tpe ac postestate spem oēm accusatoris fuisse.Mulctā petiuit.qua lege? q in legē nō iurasset.Q uæ res nemini unq; fraudi fuit.& q.C. Verres p̄tor urbanus hō sanctus & diligens subsortionē eius in eo codice non haberet:qui tū interlitus proferebatur:His de causis.C.Iunius condemnatus est iudices leuissimis & infirmissimis:quas oīo in iudiciū afferri nō oportuit.Itaq; oppressus ē nō causa:sed tpe.Hoc uos Cluentio iudiciū putatis obesse oportere? quā ob causam? si ex lege subsortitus non erat Iunius : Aut si in legem aliquando non iurauerat:ic circo: illius damnatione aliqd de Cluentio iudicabat? non inqt.sed ille iccirco his legibus condemnatus est:qđ contra aliam legem cōmiserat.Q ui hoc confitentur:possunt illud idem iudicium fuisse defendere.Ergo iccirco infestus tū p̄tor Iunio fuit:q illud iudicium corruptum per eum putabatur . Num igitur hoc tempore causa mutata est? num alia res? alia ratio illius iudicii alia natura totius negotii nunc est? actū fuit.non opinor ex his rebus quæ dictæ sunt: rem illam potuisse mutari . Q uid ergo est causæ:q nunc nostra defensio audiatur tanto silentio? tunc Iunio defendendi sui potestas erepta sit? Q uia tūc in causa nihil erat p̄ter inuidiam:errorem:suspitionem:conciōes quotidianas seditiose ac populariter concitatas . Accusabat.Tri.Ple.idem in concionibus: idem ad subsellia:ad iudicium non modo de concione:sed etiam cū ipsa concione ueniebat.Gradus illi Aurelii tum noui quasi p theatro illi iudicio ædificati uidebantur:quos ubi accusator concitatō hominib; complerat:non modo dicendi a reo:sed ne surgendi quidem potestas erat.Nuper apud.C.Orchiniū collegam meum locus a iudicibus Fausto Syllæ de pecuniis residuis nō constitutus:non quo illi aut ex lege esse Syllam: aut causam pecuniæ publice contemptam atq; abiectā putarent.sed q; accusante Tri.Ple.conditione æqua disceptari posse non putauerunt.Q uid? conferam Syllam ne cum Iunio? an hunc Tri.Ple.cum Q uintio? an uero tempus cū tempore? Sylla maximis opibus:cognatis:affinibus:necessariis:clientibus plurimis.hæc autem apd Iunium parua & infirma:& ipsius labore quæsita atq; collecta.hic Tri.Ple.mōdestus prudēs:non mō nō seditiosus:sed ēt seditiosis aduersarius.Ille aut̄ acer rimus:criminosus:popularis hō ac turbulētus.tēpus hoc tranqillum ac pacatū: illud omnibus inuidiæ tempestatibus cōcitatum.Q uæ cū ita essent in Fausto tamen illi iudices statuerunt iniqua conditione reū causam dicere:cū aduersa-

PRO AVLO CLVENTIO.

rio eius ad ius accusationis summa uis potestatis accederet. Ad quam quidem rationem uos iudices diligenter p uestra sapientia & humanitate cogitare: & penitus pspicere debetis: Quid malum quatum piculi unicuique nostrum inferre possit uis tribunitia conflata pertim inuidia:& concionibus seditione concitatis: optimis hercule temporibus tu cum homines se non iactatione populari: sed dignitate atque innocentia tuebantur. Tamē nec C. Popilius:nec Q. Metellus clarissimi atque amplissimi viri uitam tribunitiam sustinere ualuerunt: ne dum his temporibus: his moribus: his magistratibus: sine uestra sapientia ac sine iudicio: remedii salui esse possimus. Non igitur fuit illud iudicium iudicii simile iudices: non fuit: in quo non modus est habitus: non mos consuetudo: que seruata: non causa defensa. uis illa fuit: & ut saepe iam dixi: ruina quedam atque tempestas: & quod uis potius quam iudicium: aut disceptatio aut questionis. quod si quis est quod illud iudicium fuisse arbitretur: & quod his rebus iudicatis statim putet: Is tam hanc causam ab illa debet sciungere. Ab illo. n. siue quod in legem non iurasset: siue quod ex lege subsortitus iudicem non erit: multa petita esse dir. Cluentii autem ratio cum illis legibus: quibus a Iunio multa petita est: nulla potest ex parte esse coiuncta: At est Bulbus est cōdēnatus. adde maiestatis: ut intelligas hoc iudicium cum illo non esse coniunctum. At est hoc illi crimen obiectum. fateor. sed est legionem esse ab eo sollicitatam in illyrico. C. Cosconii Iris: & multorum testimoniis planum factum est: quod crimen erat propter illius questionis: & quae res lege maiestatis tenebatur. At hoc obfuit ei maxime. iam ista diuinatio est: quia si ut licet: uide ne mea coiectura multo sit uerior. Ego. n. sic arbitrator Bulbū: quod homo nequam: improbus: turpis multis flagitiis contaminatus in iudicium sit adductus: in circulo facilius esse damnatus. Tu mihi ex tota causa Bulbi: quod tibi comedendum est eligis: ut id esse secutos iudices diccas. Quapropter hoc Bulbi iudicium non magis huic obesse causam debet: quod illa quod commemorata sunt ab accusatore duo iudicia. P. Popilius: & T. Guttæ: quod causa de ambitu dixerunt: quod accusati sunt ab his quod erant ipsi ambitus cōdēnati: quos ego non in circulo arbitrator esse in integrum restitutos: quod planum fecerint illos obrem iudicandam pecuniam accepisse: sed quod iudicibus perbarint: cum in eodem genere in quo ipsi deprensos essent: alios reprehēderent: se ad primam legis uenire oportere. Quapropter neminem dubitare existimo: quoniam illa damnatio ambitus nulla ex parte cum causa Cluentii uestroque iudicio coniuncta esse possit. quid quod Stalenus est cōdēnatus: non dico hoc tamen iudices id quod nescio an dici oporteat: illū maiestatis esse damnatum. Non recito testimonia hominum honestissimorum: quae in Stalenum sunt dicta ab his qui. M. Emilio clarissimo viro legati: & prefecti & tribuni militares fuerunt: quorum testimoniis planum factum est: maxime eius opera cum quaestor esset in exercitu seditionem esse conflatam. Ne illa quidem testimonia recito: quae dicta sunt de secessu. xxxx. dc. quae ille cum accepisset nomine iudicii Saffiniani sicut in Oppianici iudicio postea retinuit atque suppressit. Omitto & haec & alia pmulta: quae illo iudicio in Stalenum dicta sunt. hoc dico eandem tu fuisse. P. & L. Cominius equitibus Romanis honestissimis homi-

ORATIO.

nibus & disertis controuersiam cum Staleno quem accusabant: quæ mihi nūc est cum Accio. Cominii dicebant id qd' ego dico: Stalenum ab Oppianico pecuniam accepisse: ut iudicium corrumperet. Stalenus conciliandæ gratiæ causa se accepisse dicebat. Irridebat hæc illius reconciliatio, & persona uiri boni suscepta: sicut in statuis inauratis quas posuit ad Iuturnæ qbus subscrispsit reges a se in gratiam eē reductos. exagitabant oēs eius fraudes atq; fallatiæ. tota uita in eiusmodi rōne uersata aperiebat. egestas domestica: questus forensis in mediū pferebatur. Nummarius interps pacis & cōcordiæ nō pbabat. Itaq; tum Stalenus cū idem defenderet quod Accius condénatus est. Cominii cum hoc agerent: qd' nos in tota causa egimus: probauerunt. Q uāobrem si Staleni damnatione Oppianicū iudicium corrumpere uoluisse: Oppianicū iudici ad emendas sententias dedisse pecuniam: iudicatum est: cum ita constitutū sit: uti in nulla culpa aut Cluentius sit: aut Oppianicus: Cluentii nūmus nullus iudi ci datus ullo uestigio reperitur. Oppianici pecunia post iudicium factum a iude ablata est: potest esse dubium: quin illa damnatio Staleni nō modo nō sit contra Cluentium: sed maxime nostram causam defensionemq; confirmet? Ergo adhuc Iunii iudicium uideo esse eiusmodi: ut incursiōem potius sedicio nis: uim multitudinis impetum Tribunitium q̄ iudicium appellandū putem. Q uod si qui illud iudicium appelleat: tñ hoc confiteat necesse est: nullo modo illam mulctam quæ a Iunio petita sit cum Cluentii causa posse coniungi: Illud igitur Junianum per uim factum ē: Bulbi & Popilii & Guttæ contra Cluentū non est: Staleni etiā p Cluentio. Videamus ecquid aliud iudicium qd' p Cluentio sit: proferre possimus: Dixit ne tandem causam. C. Fidiculanus Falcula qui Oppianicum condénarat: cum p̄sertim id qd' fuit in illo iudicio inuidiosissimum paucos dies ex subsortitione sedisset dixit. & bis quidem dixit. In summa. n. L. Q uintius inuidiam concionibus eū quotidianis seditionis & turbulentis adduxerat: uno iudicio mulcta est ab eo petita. sicut ab Iunio qd' nō suæ Decuriæ munere neq; ex lege sedisset: paulo sedatiore tempore ē accusatus q̄ Iunius: sed eadem fere lege & criminē: quia nulla in iudicio seditio neq; uis neq; turba uersata est. prima actione facillime est absolutus: non numero hāc absolutionem: nihilominus enim potest: ut illam mulctam non commiserit: accepisse tādem ob rem iudicandam: captam nusquam Stalenus eadem lege dixit. proprium crimen illud questionis eius non fuit. Fidiculanus qd fecisset: dicitur Accepisse a Cluentio. LLs. ccc. cuius erat ordinis? Senatorii. Q ua le ge in eo genere a Senatore ratio repeti solet de pecuniis repetundis: ea lege accusatus honestissime ē absolutus. Acta est enim causa more maiorum sine ui: sine metu: sine periculo. dicta & exposita & demonstrata sunt omnia. Adducti Iud. sunt: non modo potuisse honeste ab eo reum condemnari: qui non perpe tuo sedisset: sed si aliud is Iudex nihil scisset: nisi quæ p̄iudicia de eo facta esse cōstarent: audire p̄terea nihil debuisse. Tum et illi quinq; q̄ imperitorum ho-

PRO AVLO CLVENTIO.

minimum rumusculos aucupati tum illum absoluunt : iam suam clementiam laudari magnopere nolebant. A quibus si qui quæreret : sedissent ne iudices in C. Fabritium : sedisse se dicerent. si interrogarentur . num quo crimen is esset accusatus : pterque ueneni eius : quod quæsitum Habito diceretur : negaret. Si deinde essent rogati : quid iudicassent : cōdemnasse sese diceret. nemo enim absoluuit : eodem modo quæsitum si esset de Scamandro certe idem respondisset : ita et si ille una sententia est absolutus . sed illam unam nemo tum istorum suam dici uellet. Vt igitur facilius suæ sententiæ rōnem redderet : is ne qui se & sibi & rei iudicatæ constitisse dicitur : an ille qui se in principem maleficii lenem in adiutorem eius & consciens uehementissimum esse respondit ? Quare ego de sententia non debeo disputare . neque n. dubito quin ii tales uiri suspitione aliqua perculsi repentina de statu suo declinarent . Quare eorum q ab soluerunt misericordiam non reprehendo . eorum qui in iudicando superiora iudicia secuti sunt sua sponte non Staleni fraude constantiam comprobo . eorum vero qui sibi non liquere dixerunt : sapientiam laudo . qui absoluere eum quem nocentissimum cognorant : & quem ipsi bis iam antea condēnarant : nullo modo poterant : condemnare cum tanta cōsilii infamia : & tam atrocis rei suspicio eēt iniecta : paulo posterius patefacta re maluerunt . Ac ne ex facto solum sapientes illos iudicetis : sed etiam ex hominibus ipsis quod ii fecerint rectissime ac sapientissime factum probetis . Q uis . P. Octauio Balbo ingenio prudentior : iure peritior : fidei : religione : officio : diligentior : aut sanctior cōmemorari potest : non absoluuit . Q uis . Q . Considio constantior : Q uis iudiciorum atque eius dignitatis quæ in iudiciis publicis uersari debet peritior : Q uis uirtute consilio auctoritate præstantior : ne is quidem absoluuit . longum est de singulorum uirtute ita dicere . Q uæ quia cognita sunt ab omnibus : uerborum ornamenta non quærunt . Q ualis uir Marcus Iuuentius Pedo fuit ex ueteri illa iudicum disciplina : Q ualis Lucius Caulius Mergus . M. Basilius . C. Caudinus : quoniam in iudiciis publicis iam tum florente . R. P. floruerunt . Ex eodem numero Lucius Cassius . Cn. Neuius pari & integritate & prudentia : quoque nullius sententia est Oppianicus absolutus . atque his omnibus natu minimus ingenio & religione par : iis quos antea cōmemorauit . P. Saturius in eadem sententia fuit . O innocentiam Oppianici singularem : quo in reo qui absoluuit ambitiosus : qui distulit cautus : qui condemnauit constans existimatur . Hæc tū agitante Q uitio : neque in concione neque in iudicio demonstrata sunt . Neque n. ipse dicit patiebat . nec per multitudinem concitatam consistere quicquid in dicendo licebat . Itaque ipse postquam Iunium peruertit : causam totam reliquit . paucis enim diebus illis & ipse priuatus est factus : & hominum studia deferuisse intelligebat . q. si p. quos dies Iunium accusauit . Fidiculanū accusare uoluisset : respondēdi Fidiculanio p̄tā facta non eēt . Ac primo quidem oībus illis iudicibus q. Oppianicū condēnarāt minabatur . iam insolentiam noratis hominis , noratis animos eius : ac spiritus

ORATIO.

tribunitios. quod erat odium dii immortales? quæ superbia? quanta igno-
rantia sui? q̄ grauis atq; intolerabilis arrogantia? qui illud etiam ipsum acer-
be tulerit ex quo illa nata sunt omnia: non sibi ac defensioni suæ cōdonatum
esse Oppianicum? Proinde quasi nō satis signi esse debuerit: ab omnibus eū
fuisse desertum: qui se ad patronum illum contulisset. Erat. n. Romæ summa
copia patronorum hoīum eloquentissimorū atq; amplissimorū: quorū certe ali-
quis defendisset equitem Romanum in municipio suo nobilē: si honeste pu-
tasset eiusmodi causam posse defendi. Nam Quintius quidē quā causam uni-
quā antea dixerat: cum annos ad q̄nqua ginta natus esset? quis eum unq̄ non
modo in patroni: sed in laudatoris aduocati loco uiderat? Quid? q̄ rostra iam
diu uacua: locumq; illū post aduentum Lucii Syllæ a tribunitia uoce desertū
oppresserat? multitudinēq; iam desuefactam a contionibus: ad ueteris consue-
tudinis similitudinem reuocauerat? Iccirco cuidam hoīum generi paulisper iu-
cundior fuit. Atq; idem quanto in odio postea suis illis ipsis fuit: per quos in al-
tiorem locum ascenderat? nec iniuria facite. n. ut nō solum mores eius & arro-
gantiam: sed eti uultum atq; amictum: atq; illam usq; ad talos demissam pur-
puram recordemini. Is quasi nō esset ullo modo ferēdum se ex iudicio disces-
sisse uictum: rem a subselliis in rostra detulit. & iam querimur s̄epe hoībus no-
uis non satis magnos in hac ciuitate esse fructus? Nego usq; unq; fuisse maio-
res: ubi si qs ignobilī loco natus ita uiuat: ut nobilitatis dignitatem uirtute tue-
ri posse uideat: usq; eo peruenit: quoad eum industria cum innocentia psecu-
ta est. si quis aut̄ hoc uno n̄titur: q̄ sit ignobilis: pcedit s̄epe lōgiū: q̄ si ille idē
esset cum iisdem suis uitiis nobilissimus: ut Quintius: Nihil. n. dicam de cæte-
ris: si fuisset homo nobilis: quis eum cum illa supbia atq; intolerantia ferre po-
tuisset? q̄ eo loco fuit ita tulerunt: ut si quid haberet in natura boni: prodest ei
putarent oportere. superbiam autem atq; arrogantiam eius deridendam ma-
gis arbitrarentur propter humilitatem hominis: q̄ pertimescendam. Sed ut
illuc reuertar: quo tempore Fidiculanus est absolutus: tu qui ea iudicia facta
commemoras: quæro quid tum esse existimas iudicatum? certe gratis iudicasi-
se. at condemnarat. at causam totam non audierat. at in concionibus omnibus
a Lucio Quintio uehementer erat & s̄epe uexatus. Illa igitur omnia Quintiana iniqua: falsa: turbulentia: popularia: seditionis iudicia fuerunt. esto: potuit
esse innocens Falcula: iam ergo aliquis Oppianicum gratis cōdemnauit. Iam potuit
aliquis ab initio non sedisse: & tamen Oppianicum gratis condemnasse. Ve-
rum si innocens Falcula: quæro quis nocens? si hic gratis cōdemnauit. Quis
accepit? Nego rem esse ullam in quenq; illorum obiectam: quæ Fidiculanio
obiecta non sit. neq; aliquid fuisse in Fidiculanī causa: quod idem non esset in
cæterorum. aut hoc iudicium reprehendas tu: cuius accusatio rebus iudicatis in-
nit̄ uidebatur: necesse est: aut si hoc uerum esse concedis: Oppianicum gratis

PRO AVLO CLVENTIO.

condemnatūm esse fateare. q̄q satis magno argumēto esse debet: qd' ex tā mul
tis iudicibus absoluto Falcula nemo reus factus est . quid enim mihi damna/
tos ambitus colligitis alia lege: certis criminibus plurimis testibus : cum primū
illi ipsi debuerint potius accusari de pecuniis repetundis: q̄ ambitus. Nam si in
ambitus iudiciis hoc his obfuit: cum & alia lege causam dicerent: certe si ppriā
lege huius peccati adducti essent: multo plus obfuisset. deinde si tāta uis istius
criminis: ut qua quisq; lege ex illis iudicibus reus factus eēt: tamē hac plaga pe
tiret: cur in tanta multitudine accusatorum tantis p̄mīis cæteri rei facti non
sunt: hic profertur: id quod iudicium appellare non oportet . P. Septimio Scæ
uolæ litem eo nomine esse æstimatam . Cuius rei quæ cōsuetudo sit: quoniam
apud homines peritissimos dico: pluribus uerbis docere non debo. Nunquā
enim ea diligentia quæ solet adhiberi in cæteris iudiciis : eadem reo damnato
adhibenda est. in litibus æstimādis fere iudices aut q̄ sibi eum quem semel cō
demnauerunt: inimicum putant esse: si quæ in eum lis capitī illata est: nō ad/
mittunt: aut qd' se perfunctos iam esse arbitrantur: cum de reo iudicarunt: ne/
gligentius attendunt cætera. Itaq; & maiestatis absoluti sunt permulti: qbus
damnatis de pecuniis repetundis lites essent æstimatæ . Et hoc quotidie fieri
uidemus: ut reo damnato de pecuniis repetundis ad quos peruenisse pecu/
nias in litibus æstimandis statutum sit: eos illi iudices absoluant. Q uod cum
fiat: non iudicia rescinduntur: sed hoc statuitur æstimationem litium non esse
iudicium . Scæuola condemnatus est aliis criminibus frequentissimis apuliæ
testibus omni contentionē pugnatū est: ut lis hæc capitī æstimateetur: quæ res
si rei iudicatæ pondus habuisset: ille postea uel hisdē uel aliis inimicis reus hac
lege ipsa factus esset. Sequitur id quod illi iudicium appellant. maiores autem
nostrī nunquā neq; iudicium nominauerunt: neq; perinde ut rem iudicatam
obseruarunt: animaduersiōnem atq; auctoritatem Censoriam: qua de re anteq;
dicere incipio: per pauca mihi de meo officio uerba facienda sunt: ut a me cum
huiuscē periculi: tum cæterorum quoq; officiorum & amiciciarum ratio con/
firmata esse uideatur. Nam mihi cum uiris fortibus: qui Censores pxime fue
runt: ambobus est amicicia. Cum altero uero sicuti & pleriq; uestrum sciūt ma
gnus usus & summa utriusq; officii constituta necessitudo est. Q uare quicqd
de subscriptionib; eorum mihi dicendum erit: eo dicam animo: ut omnem
rationem meam non de illorum facto: sed de ratione Censoria habitam existi
mari uelim. A Lentulo autem familiari meo: qui a me pro eximia sua uirtute:
summisq; honoribus: quos a Populo Romano adeptus est: honoris causa no
minatur: facile hoc iudices impetrabo: ut quam ipse adhibere cōsueuit in ami
corum periculis fidem & diligentiam: tum uim animi libertatemq; dicendi in
hoc mihi concedat: ut tantum mihi sumam quantum sine huius periculo p̄
terire non possum. a me tamen: ut æquum est: omnia caute pedetentimq; di
centur: ut neq; fides huius defensionis relicta: neq; cuiusquā aut dignitas læsa:

ORATIO.

aut amicicia esse uiolata uideatur. Video igitur iudices animaduertisse Censores in iudices quosdam illius consilii Iuniani cum istam ipsam causam subscriberent . hic primum illud commune proponam: nunquam animaduersiōibus Censoris hanc ciuitatem ita contentam: ut rebus iudicatis fuisse. Neq; in re nota consumam tempus exemplis. Ponam illud unum.C. Getam cum a.L. Metello.&.Cn. Domitio censoribus ex Senatu electus esset : Censorē ipsum postea esse factum:& cuius mores a Censoribus erant reprehensi : hunc postea & Populi Romani & eorum qui in ipsum animaduerterant: moribus pre fuisse. q; si illud iudicium putaretur : ut cæteri turpi iudicio damnati in perpetuum omni honore ac dignitate priuantur : sic hominibus ignominia notatis : neq; ad honorem aditus:neq; in curiam redditus esset. Nunc si quem.Cn. Lentili:aut.L. Gellii libertus furti condemnarit . Is omnibus ornamentiis amissis nunquam ullam honestatis suæ partem recuperabit. quos autem ipse .L. Gellius:aut. Cn. Lentulus duo Censores clarissimi uiri sapientissimiq; homines furti & captarum ipsarum pecuniarum nomine notauerunt:non modo in Seinatum redierunt. sed etiam illarum ipsarum rerum iudiciis absoluti sunt. neminē uoluerunt maiores nostri non mō de existimatione cuiusquā: sed ne pecuniaria quidem de re minima esse iudicem: nisi qui inter aduersarios conuenisset. Q uapropter in omnibus legibus quibus exceptum est: de quibus causis aut magistratum capere non liceat: aut iudicem legi : aut alterum accusare: hæc ignominiae causa prætermissa est. timoris enim causam non uitæ pœnam in illa potestate esse uoluerunt. Itaq; non solum iudices ostendam quod iam uidetis. Po. Ro. suffragiis sæpenumero Censorias subscriptiones esse deletas: uerum etiam iudiciis eorum qui iurati statuere maiore cum religione & diligentia debuerunt. Primum iudices Senatores equitesq; Ro. in compluribus iam reis: quos contra leges pecunias cœpisse subscriptum est: suæ potius religioni: quam Censoriæ opinioni paruerunt. Deinde prætores tantum urbani qui iurati debent optimum quenq; in se lectos iudices referre : nūquā sibi ad eam rem Censoriam ignominiam impedimento inesse oportere duxerunt. Censores de niq; ipsi sæpenumero superiorum Censorum iudiciis: si ista iudicia appellari uultis non steterunt. Atq; etiam ipsi inter se Censores sua iudicia tanti esse arbitrantur: ut alter alterius iudicium non modo reprehendat : sed etiam rescindat: ut alter de Senatu mouere uelit: alter retineat: & ordine amplissimo dignū existimet: ut alter in ærarios referri: aut tribu moueri iubeat: alter uetet. Q uare qui uobis in mentē uenit hæc appellare iudicia: quæ a Populo Romano rescindi ab iuratis iudicibus repudiari: a magistratibus negligi: ab his qui eandē potestatem adepti sunt commutari: inter collegas discrepare uideatis? Q uæ cum ita sint: uideamus quid tandem Censores de illo iudicio corrupto iudicasse dicantur. ac primum illud statuamus. Vtrum quia Censores de illo iudicio corrupto subscriperint ita sit: an quia ita fuerit: illi subscriperint. Si ideo quia

PRO AVLO CLVENTIO.

Subscripterint: uidete quid agatis: ne in unumquemq; nostrum Censoribus in posterum potestatem Regiam permittatis: Ne subscriptio Censoria non minoris calamitatis ciuibus: quam illa acerbissima proscriptio possit afferre: Ne Censorium stilum: cuius mucronem multis remediis maiores nostri retuderunt: æque posthac atq; illum dictatorum gladium pertimescamus. Sin autem quod scriptum est: quia uerum est: siccirco graue debet esse: hoc queramus uerum sit an falsum. Remoueantur auctoritates Censoriae tollatur id ex causa quod in causa non est. Doce quam pecuniam Cluentius dederit: unde dederit: quemadmodum dederit: unde deniq; aliquod a Cluentio perfectæ pecuniæ uestigium ostede. Vincit deinde uirum bonum fuisse Oppianum: hominem integrum. nihil de illo unquam secus esse existimatum: nihil deniq; præiudicatum. tum auctoritatem Censorum amplexator: tum illorum iudicium cum re coniunctum esse defendito. Cum uero eum fuisse Oppianicum constabit: qui tabulas publicas municipii sui corrupisse iudicatus sit: qui testamentum interleuerit: qui supposita persona falsum testatum obsignandum curarit: qui eum cuius nomine id obsignatum est: interfecerit: qui auunculum filii sui in seruitute ac uinculis necarit: qui municipes suos proscribendos occidendoq; curarit: qui eius uxorem quem occiderat: in matrimonium duxerit: qui pecuniam pro potionē dederit: qui socrum: qui uxorem: qui hoc tempore fratriis uxorem: speratosq; liberos fratremq; ipsum: qui deniq; suos liberos interfecerit: qui cum uenenum priuigno suo quereret: manifesto sit deprehensus: cuius ministris consciisque damnatis ipse adductus in iudicium pecuniam iudici dederit ad sententias iudicium corrumpendas. Dum hæc inquam de Oppianico constabunt: nec ullo argumento Cluentianæ pecuniæ crimen tenebitur: quid est qd' te ista Censoria siue uoluntas: siue opinio fuit: adiuuare aut innocentem opprimere posse uideatur? Quid igitur Censores secuti sunt: ne ipsi quidem ut grauissime dicam quicquam aliud dicent præter sermonem atq; famam.

Nihil se testibus: nihil tabulis: nihil graui aliquo argumento competrisse: nihil deniq; causa cognita statuisse dicent. Quod si ita fecissent: tamen ita non id fixum esse deberet: ut conuelli non licaret: non utar exemplorum copia: quæ summa est: non rem ueterem: non hominem potenter aliquem aut gratiosum proferam. Nuper hominem tenuem scribam ædilitium Detium Matrinium cum defendisset apud M. Iunium & Q. Publicium prætores. & M. Pletorium. Caium Flaminium ædiles curules per suasi ut scribam iurati legerent: eum quem iidem isti Censores ærarium reliquisse subscripterunt. Cum enim in homine nulla culpa reperiatur: qd ille meruisset non quid de eo statutum esset querendum esse duxerunt. Nam hæc quidem quæ de iudicio corrupto subscripterint: quis est qui ab illo satis cognita & diligenter iudicata arbitretur? In M. Aquilium & in T.

ORATIO.

Guttam uideo esse subscriptum. Quid est hoc duos esse corruptos solos pecunia: dicant: cæteri uidelicet gratis condemnarunt. non est igitur circunventus. non est oppressus pecunia. non ut illæ Quintianæ conciones habebantur: omnes qui Oppianicum condemnarunt: in culpa sunt ac suspitione ponendi. duos solos uideo auctoritate Censorum affines ei turpitudini iudicari. aut illud afferant: aliquid esse quod de iis duobus habuerint compertum: de cæteris comperisse. Nam illud quidem minime probandum est adnotations auctoritatemq; Censoriam in exemplum illa consuetudine militari transtulisse. Statuerunt enim ita maiores nostri ut si a multis esset flagitium rei militaris admissum: sortione in quosdam animaduerteretur. ut metus uidelicet ad omnium: poena ad paucos perueniret. quod idem facere Censores in delectu dignitatis & in iudicio ciuium: & in animaduersione uitiorum qui conuenit. Nam miles qui locum non tenuit: qui hostium impetum uimq; pertimuit. potest idem postea & miles esse melior: & vir bonus. & ciuis utilis. Quare ne in bello propter hostium metum delinqueret: amplior ei mortis & supplicii metus est a maioribus constitutus. ne autem nimium multi pœnam capitius subirent: siccirco illa sortitio comparata est. Hoc tu idem facies Censor in Senatu legendō: si erunt plures qui ob innocentem condemnandum pecuniā acceperint: ut non animaduertas in omnes: sed carpes. ut uelis: & paucos ex multis ad ignominiam sortiere: habebit igitur te sciente & uidente Curia Senatorem. Populus Romanus Iudicem: Respublica ciuem si ne ignominia quenq; qui ad perniciem innocentis fidem suam & religionē pecunia commutarit. & qui præcio adductus eripuerit patriam / fortunas / liberos / ciuii innocentis: is Censorie seueritatis nota non inuretur. Tu es præfectus moribus: tu magister ueteris disciplinæ & seueritatis: si aut retines quenquam sciens in Senatu scelere tanto contaminatum: aut statuis quis in eandem culpam sit non eadem pena affici oportere conuenire. ut quam conditionem supplicii maiores bello timiditati militis propositam esse uoluerūt: eandem tu in pace constituies improbitati Senatoris? Quid si hoc exemplū ex re militari ad animaduersionem Censoriam transferendum fuit. sortitio ne id ipsum factum esse oportuit. sin autem sortiri ad pœnam ad hominum delictum fortunæ iudicio committere minime Censorium est: certe in multorum omnes intelligimus in istis subscriptionibus uentum quendam popularem esse quæsitum. Jactata res erat in concione a Tribuno seditioso. incognita causa probatum illud erat: multitudini illicitum est contradicere. nemo deniq; ut defendere contrariam partem: laborabat. In inuidia porro magna inulta illa iudicia uenerant. & enim paucis postea mensibus alia uehemens erat in iudiciis ex notatione tabularum inuidia uersata. prætermitti a Censoribus & negligi macula iudiciorum posse nō uidebatur: homines quos cæteris uitii s

PRO AVLO CLVENTIO.

atq; omni dedecore infames uidebant: eos hac quoq; subscriptione notare uo/
luerunt: & eo magis qd illo ipso tempore illis Censoribus erat iudicia cū eque/
stri ordine communicata. ut uiderentur per hominum idoneorum ignominia
sua auctoritate illa iudicia cum equestri ordine reprehendisse. Q uod si hanc
apud eos ipsos Censores mihi aut alii causam agere licuisset: hominibus tali
prudentia certe probauisset: res enim indicat nihil ipsos habuisse cogniti: ni/
hil comperti: ex tota ipsa subscriptione rumorem quendam & plausum popu/
larem esse quesitum. Nam in L. Popilium qui Oppianicum condemnarat
subscriptis. L. Gellius: quod is pecuniam accepisset: quo innocentem condem/
naret. Iam id ipsum quantæ diuinationis est scire innocetem fuisse reum: quē
fortasse nunquam uiderat: cum homines sapientissimi Iudices: ut nihil dicam
de iis qui condemnarunt: causa cognita sibi dixerint non liquere. Verum esto:
condemnat Popilium Gellius. iudicat accepisse a Clientio pecuniam. negat
hoc Lentulus. nam Popilium quod erat Libertini filius in Senatum non legit
locum quidem Senatorium ludis & cætera ornamenta reliquit. & eum omni
ignominia liberat: quod cum facit: iudicat eius sententia gratis esse Oppiani/
cum condemnatum: & eundem Popilium postea Lentulus in ambitus iudi/
cio pro testimonio diligentissime laudat. Q uare si neq; L. Gelli iudicio stetit
Lentulus. neq; Lentuli estimatione contentus fuit Gellius. & si uterq; Cen/
sor Censoris opinione standum ne putauit: qd est quāobrem quis q nostrū Cē
sorias subscriptiones oēs fixas & in perpetuum ratas putet esse oportere? at in
ipsum Habitum aīaduerterunt nullam quidem ob turpitudinem. nullum ob
totius uitæ non dicam uitium sed erratum. Neq; n. hoc hoīe sanctior: neq; pro
bior: neq; in oībus officiis retinendis diligentior esse qī q pōt: neq; illi aliter di/
cunt: sed eandē illam famam iudicii corrupti securi sunt: neq; ipsi secus existi/
mant q nos existimare uolumus de huius pudore: integritate: uirtute. sed puta/
runt prætermitti accusatorem nō potuisse: cū aīaduersum esset in iudices. Q ua/
de re tota si unum factum ex oī antiquitate protulero: plura non dicam. non. n.
mihi exemplū summi & clarissimi uiri. P. Africani ptereundū uideſ: q cū eēt
Censor: & in equt censu. C. Licinius sacerdos pdisset: clara uoce ut oīs cōcio
audire posset: dixit se scire illū uerbis conceptis peierasse. si qui cōtradicere uel/
let usurum esse tum suo testimonio. deinde cū contra nemo diceret iussit equū
traducere. Itaq; is cuius arbitrio & Po. R. o. & exteræ gentes contentæ esse con/
sueuerūt: ipse sua scientia ad ignominia alterius contentus non fuit. Q uod si
hoc Habito facere licuisset: facile illis ipisis iudicibus & falsæ suspicioni: & in/
uidia populariter excitatae restitisset. V nū est ēt qd maxime me conturbat: cui
loco respondere posse uix uideor: qd elogiu recitasti de testamento. Cn. Egna/
tii patris hoīs honestissimi uidelicet & sapientissimi: iccirco se exhæredasse fi/
lium: q; is ad Oppianici dānationem pecuniā accepisset: de cuius hoīs leuitate
& inconstantia plura nō dicam. hoc testamētum ipsum qd recitas eiusmodi ē:

ORATIO.

ut ille cum eum filium exhæredaret: quem oderat: ei filio cohæredes hoīes alie-
nissimos coniungeret: quem diligebat. Sed tu Acci consideres censeo diligen-
ter: utq; Censorum iudiciū graue uelis esse: an Egnatii? si Egnatii. leue ē quod
Censores de cæteris subscripterūt. ipsum. n. Cn. Egnatiū: quem tu grauem eē
uis: ex Senatu eicerunt. sin autē Censor: hunc Egnatium quē pater Césaria
subscriptione exhæredauit Censores in Senatum cū patrem eicerent: retinue-
runt. At. n. Senatus uniuersus iudicauit illud corruptū eē iudicium. qūo susce-
pit causam: an potuit rem delatam eiusmodi repudiare: cū Tri. Pl. cum popu-
lo concitato rem pene ad manus reuocauisset: cum uir optimus: & hō innocē-
tissimus pecunia circunuentus eē diceret: cū inuidia flagraret ordo Senato-
rius: potuit nihil decerni: potuit illa concitatio multitudinis sine summo perii-
culo R. eip. repudiari: aut qd est decretū: q̄ iuste: q̄ sapienter: q̄ diligenter: si
qui sunt quoq; opera factum sit: ut iudicium publicū corrūperetur: utq; uide
Senatus id factū iudicare: an si factū sit moleste grauiterq; ferre? Si ipse. A.
Cluentius sñiam de iudiciis rogaret aliam nō diceret atq; ii dixerūt quoq; sen-
tentias Cluentiū cōdemnatū esse dicitis. Sed quero a uobis. num istā legem ex
isto Senatus cōsulto. L. Lucullus consul hō sapientissimus tulerit. Num anno
post. M. Lucullus: &. C. Cassius: in quos tum cōsules designatos idem ill& Se-
natus decreuerit: nō tulerunt: & qd tu Habiti pecunia factū esse arguis: neq;
id ulla tenuissima suspicioē cōfirmas. factū est primū illoq; æqtate & sapientia
consulum: ut id qd Senatus decreuerat: ad illud inuidiæ p̄sens incendiū restin-
guendū: id postea pferendum ad populū non arbitrarent eē: deinde Po. R. o.
q. L. Q uinti Tri. Ple. fictis querimoniis antea cōcitatus: rē illam & rogatio-
nem flagitarat: idem. C. Junii filii pueri parui lachrymis cōmotus: maximo cla-
more & concursu totam illam legē & q̄stionem repudiavit. Ex quo intelligi po-
tuit: id qd s̄aepē dictū est: ut mare qd sua natura tranquillum sit: uentoq; ui agita-
ri atq; turbari: sic & Po. R. o. sua sponte eē pacatū: hoīum seditionis & uocibus: &
uiolentissimis tempestatibus cōcitari. Est et̄ reliqua p̄ magna auctoritas: quam
ego turpiter pene p̄teri: mea. n. eē dicitur. recitauit ex oratione nescio qua Ac-
cius: quā meam eē dicebat: cohortationē quandā iudicū ad honeste iudicādū.
& cōmemorationē tū illoq; iudicioq;: quæ pbata nō essent: tum illius ipsius iu-
dicii Iuniani. p̄inde quasi ego nō ab initio huius defensionis dixerim inuidio-
sum illud fuisse iudiciū. aut cū de infamia iudicioq; quæ pbata nō essent dispu-
tarē: potuerim illud qd tā popularē eēt: in illo tpe p̄terire. Ego uero si qd eius-
modi dixi: neq; cognitū cōmemoraui. neq; p̄ testimonio dixi: & illa oratio po-
tius tpis mei: q̄ iudicii & auctoritatis fuit. Cū. n. accusarem: & mihi initio ppo-
suisse: ut aīos & Po. R. o. & iudicū cōmouerē: cunq; oēs offendiones iudicioq;
nō ex mea opinione: sed ex hoīum rumore p̄ferrē: istam rē quæ tā populariter
esset agitata: p̄terire non potui. Sed errat uehementer si qs in orationibus no-
stris quas habuimus in iudiciis. auctoritates nostras consignatas se habere ar-

PRO AVLO CLVENTIO.

75

bitratur. Omnes. n. illæ orationes causæ ac temporæ sunt: non hoīum ipsorum aut patronoræ. nā si causæ ipsæ pro se loqui possent: nemo adhiberet oratorem. Nunc adhibemur: ut ea dicamus: non quæ nostra auctoritate constituant: sed quæ ex re ipsa cāq; ducant. Hoīem ingeniosum Marcū Antoniū aiunt solitū esse dicere: iccirco se nullā unq; orationem scripsisse: ut si qd aliqn non opus eēt ab se esse dictum: posset se negare dixisse: perinde qd a nobis dictum sit: id ni si litteris mandauerimus: hoīum memoria nō comp̄hēdat. Ego uero in isto genere libentius cū multorū tum hoīs eloquētissimi: & sapientissimi. L. Crassī auctoritatē sequor: qui cū. L. Plantiū defenderet accusante. M. Bruto hoīe in dīcendo uehementi & callido: cū Brutus duobus recitatoribus cōstitutis ex duabus eius orationib; capita alterna inter se cōtraria recitanda curasset: qd in disfusione rogationis eius quæ contra Coloniā Narbonēsem ferebat: quātum pōt de auctoritate Senatus detrahit. In suasiōe legis seruīlæ summis ornat Se natum laudibus: & multa in Eqtes R.o. cū ex ea oīone aspius dicta recitasset: quo animi illorū iudicū in Crassum incenderent: aliquantū eē cōmotus dicit. Itaq; in respōdēdo primū exposuit utriusq; rationē tpis: ut oratio ex re & cā habita uideret: deinde ut intelligere posset Brutus: quē hoīem & nō solū qua eloquentia: uerūtiā quo lepore: & qbus facetiis p̄ditum lacefisset: tres & ipse excitauit recitatores cū singulis libellis: quos. M. Brutus pater illius accusatoris dī iure ciuili reliqt. Eoq; initia cū recitarent: ea quæ uobis nota esse arbitror: forte euénit ut ruri in Priuernate essemus ego & Brutus filius: fundū Priuernatē flagitabat. In Albano eramus ego & Brutus filius: Albanū poscebat. In Tyburti forte cū assedissemus: Tyburte fundū requirebat. Brutū aut̄ hoīem sapientē: q; filii neqtiam uideret: quæ p̄dia ei relinqueret: testificari uoluisse dicebat: q; si potuisset honeste scribere se ī balneis cū id ætatis filio fuisse nō p̄teriisset: eas se tñ ab eo balneas nō ex librīs patris: sed ex tabulis & ex censu querere. Crassus tū ita Brutū ultus est: ut illū recitatiōis suæ p̄ceniteret. moleste. n. fortasse tulerait se in his oīonib; rep̄hensum: quas de Repu. habuisset: in qbus forsitan magis reqratur constantia. Ego aut̄ illa recitata nō moleste fero: neq; n. ab illo tpe qd tum erat: neq; ab ea cā quæ tū agebatur aliena fuerūt. neq; mihi quicq; onebris quoq; ipsis hoc impetrari sit æq;ssimum: qd ego ab initio petui: & nunc peto: ut si quam huc grauiorem de illo iudicio opinionē attulisti: hac cā perspecta atq; omni ueritate cognita deponatis. Nunc quoniam ad omnia quæ abs te dicta sunt. T. Acci de Oppianici dānatione respondi: confiteare necesse est: te opinionē multū fefellisse: q; existimaris me cām. A. Cluentii non facto eius: sed lege defensurum. Nam hoc persæpe dixisti: tibi sic renunciari: me habere in animo causam hanc præsidio legis defendere. Ita ne est: ab amicis uideli-

ORATIO.

cet imprudentes prodimur: & est nescio quis de his quos amicos nobis arbitramur: qui nostra consilia ad aduersarios deferat. Quisnam tibi hoc renunciauit: quis tam iprobus fuit: cui aut ego narraui? Nemo: ut opinor: in culpa est. Sed nimis tibi istuc lex ipsa renunciauit. Sed num tibi ita defendisse videor: ut tota in causa mentionem nullam fecerim legis? Num secus hanc causam defendissem: ac si lege Habitus teneretur? certe ut hominem confirmare oportet: nullus est a me purgandi locus istius inuidiosi criminis praetermissus. Quid ergo est: queret fortasse quispiam: displiceat ne mihi legum praesidio a capite periculum propulsare. mihi uero iudices non displicet: sed utor instituto meo in hominis honesti prudentisque iudicio, non solum meo iudicio uti consueui: sed multum etiam eius quem defendo & consilio & uoluntati obtempero. Nam ut haec ad me causa delata est: qui leges eas ad quas adhibemur: & in quibus uersamur: nosse deberemus dixi. Habito statim de eo qui coisset: quo quis condemnaretur: illum esse liberum. teneri autem nostrum ordinem. atque ille me orare atque obsecrare coepit: ut ne se se lege defenderemus. Cum ego quae mihi uidentur dicerem: traduxit me ad suam sententiam. affirmabat enim lachrymas non se cupidiore esse ciuitatis retinendae: quod existimatios morem homini gessi: & tunc in circulo feci (neque enim id semper facere debemus) quod uideam per se ipsam causam sine lege copiosissime posse defendi. Videbam in hac defensione quam sum usus plus dignitatis in illa qua me hic uti noluit: minus laboris futurum. quod si nihil aliud esset actum: nisi ut hanc causam obtinerem: lege recitata perorasse. Neque me illa oratio comoueret: quod ait Accius indignum esse facinus: si Senator iudicio quenque circumueniret legibus eum teneri: si Eques Ro. hoc idem fecerit non teneri. Ut tibi concedam hoc indignum esse quod eiusmodi sit: iam uidero. tu mihi concedas necesse est multo esse indignius in ea ciuitate: quae legibus teneatur: discedi a legibus. hoc enim uinculum est huius ciuitatis qua fruimur in Repu. hoc fundamentum libertatis: hic fons aequitatis. mens: & animus: & consilium: & sententia ciuitatis posita est in legibus: ut corpora nostra sine mente: sicut ciuitas sine lege suis partibus ut neruis ac sanguine & membris uti non potest. legum ministri magistratus: legum interpres iudices: legum de dicentesque in circulo oes serui sumus: ut liberi esse possimus. Quid est. Q. Naso cur tu in hoc loco sedeas? quae uis est: qua abs te hi iudices tali dignitate prediti coercent? Vos autem iudices quoniam obrem ex tanta multitudine ciuium tam paucide hominum fortunis solum fertis? quo iure Accius quae uoluit dixit? cur mihi tam diu dicendi pretium datur? quod sibi aut illi scribant? quid lectores? quid certi quos apparere huic questioni video uolunt? opinor haec omnia lege fieri: totumque hoc iudicium: ut antea dixi: quasi mente quadam regi legis & administrari. Quid ergo est? haec quæstio sola ita gubernatur? quid. M. Pletorii: & C. Flaminii inter siccarios? quid. C. Orchinii peculatus? quid mea de pecuniis repetundis? quid. C. Aquilii: apud quem nunc de ambitu causa dicitur?

PRO AVLO CLVENTIO.

quid reliquæ quæstiones. Circunspicite omnes. R. P. partes. omnia legum im-
perio & præsidio fieri uidebitis. Si quis apud me te. T. Acci reum uelit facere:
clames te lege pecuniarum repetundarum non teneri : neq; tua hæc recusatio
cōfessio sit captæ pecuniæ: sed laboris: sed periculi nō legitimi declinatio. Nūc
qd agat: & qd abs te iuris cōstituat: uide. Iubet ea lex qua lege hæc quæstio cō
stituta est iudicem q̄stionis: hoc est. Q. Voconiu cū istis iudicibus: q ei obue-
nerint: uos compellat iudices quærere de ueneno. in quē quærere? infinitū est
qcunq; fecerit: uendiderit: emerit: habuerit: dederit. qd eadem lex statim adiun-
git: recita: deq; eius capite. Q. quærito: eius qui coierit: conuenerit: non ita est.
Quid ergo est? dic. Qui tribunos militū legiōibus quattuor primis: que quæ
stores. Tr. Pl. deinceps omnis magistratus nominarat. que in Senatu senten-
tiā dixit: dixerit. qd tum: q eo& coit: coierit: conuenerit: quo quis iudi-
cio publico. cōdemnaret: q eo&: quo&: uidelicet q suprascripti sunt. qd inter-
est utro modo scriptū sit? & si est cōpertum: tñ ipsa lex docet. Vbi. n. oēs mor-
tales alligat: ita loqtur. que uenenum malū fecit: fecerit: oēs uiri: mulieres: liberī:
serui: in iudicium uocantur. si item de coitione uoluisset: adiunxisset: que coie-
rit. nunc ita est: deq; eius capite quærito. q magistratū habuerit: qui ue in Sena-
tu sñiam dixerit. qui eo& coit: coierit. Num is est Cluentius? certe nō est. qs er-
go est Cluentius: qui tñ defendi cām suam lege nolit. Itaq; abiūcio legē. morē
Cluentio gero. tibi tamen Acci pauca quæ ab huius cā seiuncta sunt: responde
bo. Est. n. quiddam in hac cā q Cluentius a se aliqd q l' ego ad me putem pti-
nere. hic putat sua interesse: se re ipsa & gesto negocio: non lege defendi. Ego
aut mea existimo interesse me in nulla disputatione ab Accio uideri superatū
esse. Non enim mihi hæc causa sola dicenda est: omnibus hic labor meus pro/
positus est. qcunq; hac facultate defensionis contenti esse possunt. nolo quēq;
eorum qui assunt: existimare me quæ de lege ab Accio dicta sunt: si reticue-
rim: comprobare. quamobrem Cluenti de te tibi obsequor. neq; ego le-
gem recito. neq; hoc loco pro te dico. sed ea quæ a me desiderari arbi-
tror: non relinquam. Iniquum tibi uidetur Acci esse: non iisdem legibus
omnes teneri: primum ut id iniquissimum esse confitear: huiusmodi est:
ut commutatis eis opus sit legibus: non ut iis quæ sunt: non pareamus.
Deinde quis unquam hoc Senator accusauit? ut cum altiorem gradum
dignitatis beneficio. Po. Ro. esset consecutus: eo se putaret durioribus le-
gum conditionibus uti oportere? Quam multa sunt commoda: quibus
caremus. q multa molesta ac difficultia quæ subimus. atq; hæc omnia tan-
tum honoris & amplitudinis commodo compensantur. Conuerte nunc
ad equestrem ordinem: atq; in cæteros ordines: easdem uitæ conditio-
nes non perferent. putant enim minus multos sibi laqueos legum & con-
ditionum ac iudiciorum propositos esse oportere: qui summum locum ciuita-
tis aut nō potuerunt ascendere: aut nō petiuerūt. Atq; ut omittā leges alias oēs

ORATIO.

quibus nos tenemur : cæteri autem sunt ordines liberati : hanc ipsam legem ne quis iudicio circunueniretur.C.Gracchus tulit. eam legem pro plebe non in plebem tulit . postea.L.Sylla homo a populi causa remotissimus tamen cum eius rei quæstionem hac ipsa lege constitueret:qua uos hoc tempore iudicatis.Po.Ro.quem ad hoc genere liberum acceperat : alligare nō uo quæstionis genere ausus non est. Q uod si fieri posse existimasset: pro illo odio quod habuit in equestrem ordinem:nihil fecisset libentius:q̄ omnem illam acerbitatē proscriptiōis suā : quæstus in ueteres Iudices in hāc unam quæstionem obtulisset. Nec nunc quicquam agitur mihi credite Iudices & prospicite id quod prouidendum est : nisi ut Equester ordo in hūisce legis periculum includatur . neq; hoc agitur ab omnibus : sed a paucis.

Nam ii Senatores qui se facile tuentur integritate & innocentia : quales ut uere dicam uos estis & cæteri qui sine cupiditate uixerunt: Equites ordinis Senatorio dignitate proximos : concordia coniunctissimos esse cupiunt. Sed ii qui se uolunt posse omnia: neq; præterea quicquam esse aut in homine ullo aut in ordine:hoc uno metu se putant Equites Romanos in potestate sua redacturos:si constitutum est:ut de iis qui rem iudicarent : huiuscmodi iudicia fieri possint. Vident enim auctoritatem huius ordinis confirmari.uident iudicia comprobari.hoc metu proposito:euellere se aculeum se ueritatis uestræ posse confidunt . Q uis enim de homine audeat paulo majoribus opibus prædicto:uere & fortiter iudicare: cum uideat sibi de eo quod coierit:aut consenserit:causam esse dicendam ? O uiros fortes Equites Ro. qui homini clarissimo ac potentissimo.M.Druso Tri.Ple.restituerunt:cum ille nihil aliud ageret:q̄ cum illa cuncta quæ tum erāt nobilitatis:nisi utiq; rem iudicassent:huiuscmodi quæstionibus in iudicium uocarentur . Tunc C. Flavius Pusio.Cn.Titinius.C.Mecenas illa robora.Po.Ro.cæteriq; huiuscmodi ordinis non fecerunt idem:quod nunc Cluentius:ut aliquid culpæ suscipere se putarent recusando : sed apertissime repugnarunt . Cum hæc recusarent : & palam fortissime atq; honestissime dicerent se potuisse iudicio. Po.Ro.in amplissimum locum peruenire: si sua studia ad honores petendos conferre uoluissent. Sese uidisse in ea uita qualis splendor inesset : quanta ornamenta : quæ dignitas : quæ se non contempssisse : sed ordine suo patrumq; suorum contentos fuisse:& uitam illam tranquillam & quietam remotam a procellis inuidiarum & huiuscmodi iudiciorum sequi maluisse . aut sibi ad honores petendos xatatem integrum restitui oportere : aut quoniam id non posset:eam conditionem uitæ:se quā cum petitionem reliquisserit:manere.Iniquum esse eos qui honorū ornamenta ppter periculorū multitudinem prætermisissent:populi beneficiis esse priuatōs . iudiciorum nouorum periculis non carere Senatorem hoc queri nō posse.propterea qd' ea conditione proposita petere cæpisset:quodq; permulta essent ornamenta: quibus

PRO AVLO CLVENTIO.

eam mitigare molestiam posset. locus . auctoritas . domi splendor : apud exteras nationes nomen & gratia. toga & prætexta : sella curulis. insignia . fasces. exercitus Imperia. prouinciae: quibus in rebus cum summum recte factis maiores nostri permixtum plura peccatis pericula proposita esse uoluerunt. Illi non hoc recusabant: ea ne lege accusarentur : qua nunc Habitus accusatur : quæ tunc erat Sempronia : nunc est Cornelia. intelligebant enim ea lege equestrem ordinem non teneri . sed ne noua lege colligarentur : laborabant. Habitus ne hoc quidem unquam recusauit: quo minus uel ea lege rationem uitæ suæ redderet:qua non teneretur. quæ si uobis conditio placet: omnes id agamus: ut hæc q̄primum in omnes ordines quæstio perferatur . Interea quidem per deos immortales quoniam omnia commoda nostra: iura libertatem: salutem deniq; legibus obtainemus : a legibus non recedamus. simul & illud q̄ sit iniquum cogitemus. Po.R o. aliud nunc agere uobis R epublicam & fortunas suas commisiss: sine cura esse: non metuere : ne lege ea quam nunquam ipse iusscerit:& quæstione qua se solutum liberumq; esse arbitraretur: per paucos iudices astringatur. Agit enim sic causam. T. Accius adolescens bonus & disertus: omnes ciues legibus teneri omnibus. uos attenditis & auditis filatio: sicut facere debetis . Aulus Cluentius eques Romanus causam dicit ea lege qua lege Senatores & hi qui magistratum habuerunt : soli tenentur. mihi per eum recusare:& in arce legis præsidia constituere defensionis meæ non licet. si obtainuerit causam Cluentius: sicuti uestra æquitate nixi confidimus : omnes existimabunt id quod erit: obtinuisse propter innocentiam: quoniam ita defensus sit. In lege autem quam attingere noluerit præsidii nihil fuisse hic nunc est quiddam: quod ad me pertineat: de quo ante dixi : quod ego. Po.R o. præ stare debeam: quoniam is meæ uitæ status est : ut omnis mihi cura atq; opera posita sit in omnium periculis defendendis. Video quanta & q̄ periculosa & q̄ infinita quæstio tentetur ab accusatoribus: cum eam legem quæ in nostrum ordinem scripta sit: in Populū Romanum transferre conentur. Quia in lege est qui coierit: quod q̄ late pateat: uidetis. conuenerit: & que infinitum & incertum est. consenserit: hoc uero cum infinitum : tum obscurum est : & occultum est . falsum ne testimonium dixerit : quis de Plebe Romana testimonium dixit unquam ? cui non hoc periculum . T. Accio auctore paratum esse uideatis ? Nam dicturum quidem certe: si hoc iudicium Plebi Romanæ propositum sit : neminem unquam esse confirmo. sed hoc polliceor omnibus : si cui forte hac lege negocium facessetur: qui lege non teneatur: si is uti me defensore uoluerit : me eius causam legis præsidio defensurum. & uel his iudicibus uel eorum simillimi facillime probaturum: & omni me defensione usum esse legis : qua nunc ut utar ab eo cuius uoluntati mihi obtemperandum est: non conceditur. Non enim debeo dubitare iudices : quin si qua ad uos causa eiusmodi delata sit eius qui lege non teneatur: et si is inuidiosus

ORATIO.

aūt multis offensis esse uideatur:etiam si eum oderitis:etiam si inuiti absolu-
turi sitis:tamen absoluatis:& religioni potius uestræ q̄ odio pareatis.Est enim
sapientis iudicis meminisse se hominem cogitare tantum sibi a Po.Ro.eē p-
missum:quantum commissum sit & creditum:& nō solum sibi ptatem datam
uerū etiam fidem habitam eē meminisse.possit quem oderit:absoluere:quē nō
oderit condemnare.& semp non quid uelit ipse:sed quid lex & religio cogat co-
gitare:animaduertere qua lege reus citet de quo reo cognoscatur:qua res i qua-
stione ueretur.Cum hæc sunt uidenda: Tum uero illud est hoīs magni iudi-
cis atq; sapientis:cum illā iudicandi cā tabellam sumpserit:non se putare eē so-
lum neq; sibi quodcūq; concupierit:licere.Sed habere in consilio legem:reli-
gionem:fidem:aequitatem.libidinē aūt odiū:inuidiā:metū:cupiditatesq; om-
nes ammouere:maxieq; existimare conscientiam mentis suæ: quā a diis īmor-
talibus accepimus:qua a nobis diuelli nō pōt:qua si optimorū consiliorū atq;
factoꝝ testis in omni uita nobis erit:sine ullo metu & summa cū honestate ui-
uemus.Hæc si.T.Accius aut cognouisset:aut cogitasset:prefecto ne conatus q-
dem eēt dicere id quod multis uerbis egit:Iudicem qd ei uideat statuere:& nō
deuinctum legib⁹ eē oportere:qbus de rebus mihi p Cluentii uolūtate nimi-
um:p Reipu.dignitate parū:pro uestra prudētia fatis dixisse uideor.Reliqua
ppauca sunt:qua q̄a uestræ quæstionis erant: Iccirco illi statuerunt sibi fugiē-
da esse & proferenda:ne oīum turpissimi reperirent:si in iudicium nihil præ-
ter inuidiam attulissent.Atq; ut existimetis necessario me de his rebus: de qbs
iam dixerim:plurib⁹ egisse uerbis:attendite reliqua:prefecto intelligetis ea qua
paucis demonstrari potuerūt:breuissime esse defensa.Cn.Decidio Sāniti ei q
p̄scriptus est iniuriam in calamitatē eius ab huius familia factam eē dixisti.a
nullo ille liberalius q̄ a Cluentio tractatus est.huius illū opes in rebus eius in-
cōmodissimus subleuarunt.atq; hoc cum ipse:tum oēs eius amici necessariiq;
cognorunt.Ancarii & paceni pastorib⁹ huius uillicum uim & manus attulisse:
cū quædam in collibus:ut solet:controuersia pastorum eēt orta: Habiti uillici
rem domini & priuatam possessionem defenderunt.cum esset expostulatio fa-
cta:cā illis demōstrata sine iudicio cōtrouersiaq; discessum est.P.Elii testamē-
to propinquus exhaeredatus cū hæres esset.hic alienior institutus est.P.Elius
Habiti merito fecit.neq; hic in testamento faciendo interfuit. idq; testamentū
ab huius inimico Oppianico est ob signatum.Florio legatum ex testamento in-
ficiatum esse.non est ita.sed cum se fteria.xxx.scripta essent:pro fteriis.ccc.
neq; ei satis cautum uideretur:uoluit eum aliquid acceptum referre liberalita-
ti suæ,primo deberi negauit.post sine cōtrouersia soluit. Cn.cuiusdam Sami-
nitis uxorem post bellum ab hoc eē repetitam:mulierem cum emisset de secto-
rib⁹:quo tempore eam primum liberam eē audiuuit sine iudicio reddidit Cæ-
lio. Ennium esse quēdam cuius bona teneat Habitus.est hic Ennius egens:
quidam calumniator:mercenarius Oppianici:qui per multos annos quieuit.

PRO AVLO CLVENTIO.

deinde aliquando cum seruo Habití furti egit. nup ab ipso Habito petere cœpit. hic illo priuato iudicio mihi credite nobis hisdem fortasse patronis calumnia non effugiet. Atq; ēt ut nobis renunciat̄: hoīem multoꝝ hospitum. A. Brivium quēdā cauponē de uia latina questū esse dixisti subornatis: q̄ sibi a Cluētio seruisq; eius i taberna sua manus allatas esse dicāt. quo de hoīe nihil ēt nūc dicere nobis ē necesse: si inuitauerit id qđ solet: sic hoīem accipiēmus: ut moleste ferat se de uia deceſſisse. Habetis iudices quæ in totā uitā de moribꝫ. A. Cluentii: quē illi inuidiosum reū uolunt eē: annos octo meditati accusatores collegerūt. q̄ leuia genere ipso: q̄ falsa re: q̄ breuia responso. Cognoscite nunc id qđ ad uestrꝫ iusurandum ptinet: qđ uestri iudicii ē: qđ uobis oneris iposuit ea lex qua coacti huc cōuenistis: de criminibus ueneni: ut oēs intelligāt q̄ paucis uerbis hæc cā perorari potuerit: & q̄ multa a me dicta sint quæ ad huius uoluntatē maxime ad uestrꝫ iudiciū minime ptinerent. Obiectum ē. C. Vibiū cauponē ab hoc Cluentio ueneno esse sublatū. opportune adest hō summa fide: & omni uirtute p̄ditus. L. Pletorius senator: q̄ illius cauponis hospes fuit & familiaris. apud hunc ille Romæ habitauit: apud hunc ægrotauit. huius domi ē mortuus: haud hæres est Cluētius. intestatum dico esse mortuū: possessionēq; eius bonorꝫ p̄toris edictō huic illius sororis filio adolescenti prudētissimo & imprimit honesto Eqti R.o. datū Numerio Cluentio quem uidetis. Alterꝫ ueneficii crimen: Oppianico huic adolescenti cum eius in nuptiis more larinatium multitudo hoīum pranderet: Venenū Habití cōsilio paratū. Id cum daref̄ in mulfso Balbutiū quendā eius familiarē: interceptisse. bibisse: statimq; eē mortuum. hæc ego si sic agerem tanq; mihi crimen eēt diluendum: hæc pluribus uerbis dicerem: quæ nunc paucis p̄currit oratio mea. qd nunq; Habitū in se admisit: ut hoc tantum ab eo facinus non abhorrere uideat? Quid autē magnope Oppianicū metuebat: cū ille uerbum oīo in hac ipsa cā facere nullū potuerit: huic autem accusatores matre uiua deesse nō possent: qđ iam intelligetis: an ut de causa eius periculi nihil decederet. an ad cām nouum crimē accederet? Quod autem tempus ueneni dandi illo die? in illa frequentia: p̄ quē porro datum? Unde sumptum? quæ deinde interceptio poculi? cur nō de integro autē datum? multa sunt quæ dici possunt. sed nō cōmittā ut uidear: non dicēdo uoluissle dicere. res. n. iam se ipsa defendit. Nego illum adolescentē quē statim epoto p̄culo mortuum eē dixisti: oīo illo die eē mortuum. magnum & impudens mēdaciū: p̄spicite & cætera. dico illum cum ad illud prandium crudior uenisset: & ut ætas illa fert sibi tum non pepcisset: aliquot dies ægrotasse: & ita esse mortuum. qs huic rei testis ē? idem q̄ sui luctus pater. Pater inq; illius adolescentis: quē p̄ animi dolorem ptenuis suspicio potuisset ex illo loco testem in. A. Cluentium constituere. is hunc suo testimonio subleuat. quod recita. Tu autē nisi molestum est paulisp̄ exurge: & perfet hunc dolorem cōmemorationis necessariæ: in qua ego diutius nō morabor: quoniam qđ fuit uiri optimi: fecisti: ut ne

ORATIO.

cui innocentī mōrōr tuus calamitatem & falsum crīmē afferret. Vnum etiam mihi reliquum eiusmodi crīmē est iudices: ex quo illud perspicere possitis: qđ a me initio orationis mēx dictū est quicquid mali per hos annos. A. Cluentius uiderit: qcquid hoc tpe habeat sollicitudinis id omne a matre esse conflatū. Op pianicum ueneno necatum eē qđ ei datum sit in pane per. M. Aselliū quendā familiarē ipsius: idq; Habiti consilio factum esse dicitis: In quo primum illud quāro quā causa Habito fuerit. cur interficere Oppianicū uellet. Inimicicias enim inter eos fuisse confiteor. sed homines inimicos suos morte affici uolunt: aut q; metuunt: aut q; oderunt. Q uo tandem igitur Habitus metu adductus tam in se facinus suscipere conatus est: qd erat q; iam Oppianicum p̄cna affectum pro maleficiis electum e ciuitate quis q; timeret: qd metuebat ne oppugnaretur a pdito: an ne accusaretur a cōdemnato: an ne exulis testimonio laederetur? Sin autem q; oderat Habitus: & iccirco illū uita frui noluit. adeo ne erat stultus: ut illa qua tum ille uiuebat uitam esse arbitraretur: damnati exulis deserti ab oībus: quem pp animi īportunitatē nemo recipere tecto/nemo audire nemo alloqui nemo respicere uellet: huius igitur uitæ habitus inuidebat: hunc si acerbe & penitus oderat: nō eū q; diutissime uiuere uelle debebat: huic mortem maturabat inimicus: quod illi unum in malis erat pfugium calamitas? Q ui si qd animi ac uirtutis habuisset: ut multi s̄aþe fortes uiri in eiusmodi dolore mortem sibi ipse consciasset: huic quāobrem id uellet inimicus offerre qđ ipse sibi optare deberet? Nam nunc qdem qd tandem illi mali mors attulit? nisi forte ineptiis ac fabulis ducimur: ut existimemus illū apud inferos impiorum supplicia perferre: ac plures illic offendisse inimicos: quā hic reliquisse. A socrus: ab uxor: a fratrib: a libero: p̄cni actum esse p̄cipitem in scelerorum sedem: atq; regionē: quā si falsa sunt: id qđ oēs intelligunt: quid ei tandem aliud mors eripuit p̄ter sensum doloris? Age uero uenenum p̄ quē datū: p. M. Aselliū. qd huic cum Habito: nihil. potius ēt simultas atq; adeo q; ille Oppianico familiarissime est usus. Ei ne igitur quem sibi offensiore/Oppianico familiariſſimū sciebat esse: potissimū & suū scelus & illius periculū cōmittebat: cur deinde tu qui pietate ad accusandū excitatus es: hunc Aselliū eē inultū iādiu finis? cur nō Habiti exemplo usus es: ut p̄ illum q; attulisset uenenū de hoc p̄ iudicaretur. Iam uero illud q; nō probabile: q; inuisitatum iudices: q; nouū/in pane datum uenenum. facilius ne potuit q; in poculo. latius potuit abditū aliqua ī parte panis: q; si totum colliquefactū in potionē eēt. Celerius potuit comesum q; e potum in uenas: atq; in omnes partes corporis p̄manere: facilius fallere in pane si esset animaduersum q; in poculo cum ita cōfusum eēt: ut secerni nullo mō posset? At repentina morte periit. qđ si esset ita factū: tñ ea res pp multo: eiusmodi mortē/satis firmā ueneni suspicionem nō haberet. si esset suspicionis: tame n ad alios potius q; ad Habitum pertineret. Verum in eo ipso homines impudentissime mentiunt̄. id ut intelligatis & mortem eius: & quēadmo-

PRO AVLO CLVENTIO.

dum post mortem in Habitum sit crimen a matre quæ situm: cognoscite. Cū uagus & exul erraret: atq; undiq; exclusus Oppianicus in falernum se ad .C. Quintilium contulisset: ibi primū in morbū incidit. ac satis uehementer diuq; ægrotauit. Cum eēt una Saffia:& Statio Albio quodā colono hoīe ualente: q simul esse solebat: familiarius uteretur: q uir dissolutissimus incolumi fortuna pati posset: & ius illud matrimonii castum atq; legitimū damnatione uiri sublatū arbitraref: Nicostratus quidā fidelis Oppianici seruulus pcuriosus & minime mendax multa dicitur renunciare domino solitus esse. interea Oppianicus cum iam cōualeceret: neq; in Falerno improbitatē coloni diutius ferre posset & huc ad urbem profectus esset (solebat enim extra portam aliquid habere conducti) cecidisse ex equo dicitur: & homo infirma ualitudine latus offendisse uehementer: & posteaq; ad urbē cū febri uenerit: paucis diebus eē mor tuus. Mortis ratio iudices eiusmodi ē: ut aut nihil habeat suspicionis: aut si qd habet id intra parietes in doméstico scelere uersetur. Post mortem eius Saffia statim moliri nefaria mulier cāpit insidias filio. quæstiōem habere de uiri morte statuit: emit de. A. Rupilio quo erat usus Oppianicus medico Stratone quē dam: quasi ut idē faceret: qd Habitū in emēdo Diogene fecerat. de hoc Stratone & de afflela quodā seruo suo quæsitūrā eē dixit. præterea seruū illū Nicostratū quē nimiū loquacē fuisse ac nimiū domino fidelē arbitrabat̄: ab hoc adolescentे Oppianico in qstionē postulauit: hic cū esset illo tpe puer: & illa qstio de patris sui morte constitui diceret: et si illū seruum & sibi beniuolū & patri fuisse arbitrabat̄: nihil tamē est ausus recusare. Aduocantur amici & hospites Oppianici & ipsius mulieris multi hoīes honesti: atq; omnibus rebus ornati: tormentis oībus uehementissimis queritur cū essent aī seruorū & spe & me tu tentati: ut aliquid in questione diceret: tñ ut arbitror auctoritate aduocatorū & ui tormentorū adducti in ueritate manserūt necq; se quicq; scire dixerūt. quæstio illo die amicorū sententia dimissa est. Satis longo interuallo post iterū aduocantur. habet̄ de integro quæstio: nulla uis tormentorū acerrimorū ptermitti tur. aduersarii aduocati ēt uix ferre posse. furef crudelis atq; importuna mulier sibi nequaq; ut sperasset: ea quæ cogitasset procedere: cū iam tortor atq; essent tormenta ipsa defessa: neq; tñ illa finem facere uellet: quidam ex aduocatis ho mo de honorib; populi ornatus & summa uirtute p̄ditus intelligere se dixit: non id agi ut ueg; inueniref: sed ut aliquid falsi dicere cogerent̄. hoc postq; cæteri comprobarūt: ex oīum sñia constitutum est: satis uideri eē quesitum. Rediditur Oppianico Nicostratus. Larinum ipsa pficiscitur cū suis mœrens qd iā certe incolumē filium fore putabat: ad quem nō modo ueg; crimē: sed ne ficta quidē suspicio pueniret. & cui non mō aperte inimicorū oppugnatio: sed ne occultæ quidem matris insidiae nocere potuissent. Larinum postq; uenit: quæ a Stratone illo uenenum antea uiro suo datum sibi p̄suasum esse simulasset: ini structam ei continuo & ornatā Larini medicinæ exercendæ causa tabernā de;

ORATIO.

dit. Vnum alterum tertiu annum Sassia quiescebat: ut uelle atq; optare aliqd calamitatis filio potius q̄ id struere & moliri uideret. Tum interim Hortensio Q. Metello Coss. ut hunc Oppianicum aliqd agentem ac nihil eiusmodi cogitantem ad hanc accusationem detraheret: inuito despondit ei filiam suam il lam quā ex genero susceperebat: ut eū nuptiis alligatum simul & testamenti spe deuinctum possit habere i ptate: hoc ipso fere tpe Strato ille medicus domi furtum fecit: & cedem eiusmodi. Cum esset in edibus armarium: in quo sciret esse nūmōꝝ aliquantum & aurī noctu duos conseruos dormientes occidit in piscinamq; deiecit. ipse armarii fundū execuit & seſtertioꝝ & aurī qnq; pondo abstulit uno ex seruis puer non grandi conſcio. furto poſtridie cognito omnis ſpicio in eos seruos q̄ non comparebant cōmouebat. Cum execuſio illa fundi in armario aīaduerteret. quodāmodo fieri potuiffet: quidam ex amicis Sassiæ recordatus est: ſe nuper in auctiōe quadam uidiſſe in rebus minutis aduncam ex omni parte dentium & tortuosam uenire ſerrulam: qua illud potuisse ita cir cūſecari uideret. Ne multa: perqritur a coactoribus inueniē ea ſerrula ad Stratōnem pueniſſe. hoc initio ſuſpitionis orto & aperte iſimulato Stratone: puer ille conſcius pertimuit: rem omnē dominæ indicauit: hoīes in piscina inuenti ſunt: Stratō in uincula coniectus ē: atq; etiā in taberna eius nūmi nequaq; omnes reperiunt. Cōſtituitur quæſtio de furto: nam qd qſquā ſuſpicari aliud po reſt? An hoc dicitis armario expilato pecunia ablata nō oī recuperata: occiſis hoī minibus iſtitutā eſſe quæſtionem de morte Oppianici: cui pbat̄: qd ē qd minus uerisimile proferre potuifſis? Deinde ut omittam cætera: triennio post mortem Oppianici de eius morte querebatur. atq; ēt incenſa odio pristino Ni coſtratum eundem illum tum ſine cauſa in quæſtionē poſtulauit. Oppianicus primo recuſauit: poſteaq; illa abducturam ſe filiam: mutaturam eē teſtamentū minaretur: mulieri crudelissimā ſeruum fideliffimū: non in quæſtionem tulit: ſed plane ad ſupplicium dedit. poſt triennium igitur agitata deniq; quæſtio de uiři morte habebat: & de quib; ſeruis hébat. Noua credo res obiecta. noui quidam hoīes in ſuſpitione uocati ſunt. de Stratone & de Nicoſtrato: qd Ro mæ quæſitum de iſtis hoībus non erat? Ita ne tandem mulier iā nō morbo ſed ſcelere furiosa: cum quæſtionē habuiſſet Romæ: cum de. T. Annii. L. Rutilii P. Saturii & cæterorꝝ honestiſſimorꝝ uiroꝝ ſuia cōſtitutum eſſet: ſatis quæſitū uideri: eadem de re triennio poſt iſdem de hominibus nullo adhibito non di cam uiro: ne colonum forte affuiſſe dicatis: ſed bono uiro: in filii caput quæſti onem habere conata eſt. An hoc dicitis? mihi enim uenit in mentem: quid di ci poſſit. tāetsi adhuc non eſſet dictum: mementote cum habereſt de furto quæſtio Stratonem aliiquid de ueneno eſſe confeſſum. hoc uno modo Iudices ſæ pe multorum improbitate depreſſa: ueritas emerget. & innocentiae defenſio in terclusa reſpirat. q̄ aut hi qui ad fraudem callidi ſunt: non tantum audent quā tum excogitant: aut illi quorum eminet audacia atq; proiecta eſt: a consiliis

PRO AVLO CLVENTIO.

malitiæ deseruntur. q̄ si aut confidens astutia: aut callida esset audacia: uix ullo obſisti modo posset. Vtrum furtum factū nō ē? At nihil clarius Larini fuit. an ad Stratonem ſuſpicio non pertinuit? At is & ex ſerrula iñſimulatus: & a puero conſcio eſt indicatus. an id actū non ē in quærendo? quæ fuit igitur alia cā quærendi? an id qđ dicendum uobis eſt: & quod tū Saffia dictitauit: cū de furto quæreret? Tum Stratō iñſdem in tormentis dixit de ueneno. en hoc ill& eſt quod ante dixi: mulier abundat audacia: conſilio & ratione deficit. Nā tabellæ quæſtiōis plures pferuntur: quæ recitatæ nobisq; editæ ſunt; illæ ipſæ: q̄ ſum obſignatas eē dixit: in qbus tabellis de furto littera nulla inuenitur. nō uenit in mentem primā orationem Stratōis cōſcribere de furto. poſt aliquid adiūgere dictum de ueneno: q̄ nō p contatione quæſitum: ſed dolore exp̄ſſum uideretur. Quæſtio de furto eſt: ueneni iam ſuſpicio ſupiore quæſtione ſublata: qđ ipsum hæc eadē mulier indicarat: quæ ut Romæ de amicorum ſnīa ſtauerat ſatis eē quæſitum: Poſtea p triennium maxime ex oībus ſeruis Stratōnem illum dilexerat: in honore habuerat: cōmodis oībus affecerat. Cum igitur de furto quæreretur: & eo furto quod ille ſine controverſia fecerat: tū ille de eo quod quærebat: uerbum nullū fecit. de ueneno ſtatim dixit. de furto ſi non eo loco quo debuit: ne in extrema qđē aut media: aut in aliqua deniq; parte quæſtionis uerbū fecit ullum. Iam uidetis illam nefariam mulierem iudices eadem manu qua ſi detur potestas: interficere filium cupiat: hanc fictam quæſtionem conſcriptiſſe. atq; iſtam ipſam quæſtionē dicite quis obſignarit? unum aliquē noīate. neminem reperietis niſi forte eiusmodi hoīem: quem ego pferri malim q̄ neminem noīari. qđ aīs. T. Acci. tu periculū capitīſ: tu iudiciū ſceleris: tu fortuinas alterius litteris cōſcriptas in iudicium afferas? neq; earum auctōrē: neq; testem ullum noīabis: & quā tu peſtem innocentissimo filio ex matris ſinu deſtromperis: hanc hi tales uiri comprobabunt? eſto in tabellis nihil eſt auctoritatis. qđ ipſa quæſtio iudicibus. qđ amicis: hospitibusq; Oppianici quos adhibuerat antea? Quid huic tandem ipſi tpi cur non reſeruata ē? quid iſtis hominibus factum eſt Stratone & Nicoſtrato? Quæro ab te Oppianice ſeruo tuo Nicoſtrato qđ factum eſt? dicas: cum tu hunc breui tpe accuſaturus eſſes. Romam deducere: dare potestatē iñdicandi: in columē deniq; conſeruare quæſtioni: ſeruare his iudicibus: ſeruare huic tpi debuisti. Nam Stratonem quidē iudices in crucem actum eē execta ſcitote lingua: quod nemo eſt Larinatiū q̄ nesciat: timuit mulier amens non ſuam conſcientiā: non odium municipū: nō famam oīum: ſed quaſi nō oīes eius ſceleris teſtes eſſent futuri: ſic metuit ne cōdemnaretur extrema ſeruuli uoce morientis. Quid hoc portentum dii imortales? qđ tantum monſtrum ullis locis? qđ tam infestum ſcelus & imane? aut unde natum eſſe dicamus? Iam. n. uidetis pfecto iudices non ſine neceſſariis me ac maximis cauſis in principio orationis meā de matre dixiſſe. Nihil ē. n. malis: nihil ſceleris: quod illa nō ab initio filio uoluerit: optauerit: cogitauerit:

ORATIO.

effecerit. Mitto illam primam libidinis iniuriā. mitto nefarias generi nuptias. mitto cupiditate matris expulsam ex matrimonio filiam: quae nundum ad hū iusce uitæ periculum: sed ad cōmune familiæ dedecus pertinebant. Nihil de al teris Oppianici nuptiis queror: quarum illa cum obsides filios ab eo mortuos accepisset: tum deniq; in familiæ luctum: atq; in priuignor; funus nupsit. præ tereo q; Aurium: cuius illa quondam socrus pauloante uxor fuisset: Cū Oppianici esse opera proscriptum occisumq; cognosceret: eam sibi domum sedēq; coniugii delegit: in qua quotidie superioris uiri mortis indicia & spolia fortunarum uideret. Illud primum queror de illo scelere: q; nunc deniq; patefactū est: Fabritiani uenenī: qd' iam tum recēs suspicīsum cæteris: huic incredibile: nunc uero apertum iam oībus: ac manifestū uidet'. Nō est profecto de illo ue neno cælata mater: nihil est ab Oppianico sine cōsilio mulieris cogitatum: qd' nīsi esset certe postea dephensa re: non illa ut ab improbo uiro discessisset: sed ut a crudelissimo honeste fugisset. domum illam in ppetuum scelere omni affluentem reliquisset. non modo id non fecit: sed ab illo tpe nullum locum præ termisit: in quo non strueret insidias aliquas: ac dies omnes ac noctes totas mē te mater de pernicie filii cogitarat. Quæ primum ut illum confirmaret Oppianicum accusatorem filio suo donis muliebribus collocatione filiæ spe hæreditatis obstrinxit. Itaq; apud cæteros nouis inter ppinquis suscep̄tis inimiciis s̄ape fieri diuortia: atq; affinitatum dissidia uidimus. hæc mulier satis firmum accusatorem filio suo fore neminem putauit: nīsi qui in matrimonium soror eius ante duxisset. cæteri nouis affinitatibus adducti ueteres inimicicias s̄ape deponunt. Illa sibi ad confirmandas inimicicias affinitatis coniunctionem pīgnori fore putauit. Neq; in eo solum diligens fuit: ut accusatorem filio suo cōpararet. sed etiā cogitauit: quibus eum rebus armaret. hinc. n. illæ sollicitatiōes seruor; & minis & promissis. hinc illæ infinitæ crudelissimæq; de morte Oppianici quæstiones: quibus finem aliquando non mulieris modus: sed amicorū auctoritas fecit: ab eodem scelere illæ triennio post habitæ Larini quæstiones: eiusdem amentiæ falsæ conscriptiōes quæstionum ex eodē furore ēt illa cōfice lerata executio linguæ: totius deniq; huius ab illa ē & inuenta & adornata comparatio criminis. Atq; his rebus cū instructum accusatōrē filio suo Romā ipsa misisset: paulisp; conquirendor; & conducendor; testiū cā Larini ē cōmorata. postea aut cū appropinquare huius iudiciū ei nūciatū est: cōfestim huc aduolut: ne aut accusatorib; diligētia aut pecunia testibus deesset: aut ne forte ma ter hoc sibi optatissimū spectaculū huius sordium atq; luctus & tanti squaloris amitteret. Iā uero qd' iter Romā eius mulieris fuisse existimatis? quod ego pp uicinitatē Aqnatiū & Fabraternor; ex multis audiui: & cōperi: quos cōcur suis in iis opidis quantos & uiros & mulier; gemitus eē factos? Mulierē quādam Larino: atq; illam usq; a mari supero Romā pficisci: cū magno comitatu & pecunia: quo facilius circūuenire iudicio capitīs atq; opprimere filiū posset.

PRO AVLO CLVENTIO.

Nemo erat illorum pene dicam: quoniam expiandum illum locum esse arbitraretur: quacumque illa iter fecisset: nemo quoniam terram ipsam uiolari: quae mater est oium uestigiis conscientiae matris putaret. Itaque nullo in oppido consistendi potestas ei fuit. Nemo ex tot hospitibus inuentus est: qui non contagionem aspectus fugeret: nocti se potius ac solitudini: quam ulli aut urbani aut hospiti cōmittebat. Nunc uero quod agat: quod moliatur: quod denique quotidie cogitet: quem ignorare nostrum putat: quos appellatur: quibus pecuniam promiserit: quorum fidem periculum labefactare conata sit tenemus. Quin et nocturna sacrificia quae putet occultiora esse: sceleratasque eius pericula: & nefaria uota cognouimus. quibus illa et deos immortales de suo scelere testatur. Neque intelligit pietate & religione & iustis periculis deorum mentes non contamina ta superstitione: neque ad scelus perficiendum causis hostiis posse placari. Cuius ego furor atque crudelitate deos immortales a suis aris atque templis aspernatos esse credido. Vos iudices quos huic A. Cluentio quosdam alios deos ad oem uitae tempus fortuna esse uoluit: huius importunitatem matris a filii capite depellite. Multi saepe in iudicando peccata liberosque parentum misericordias concesserunt. Vos ne huius honestissime actam uitam: matris crudelitati condonetis: rogamus: persertim cum ex altera parte totum municipium uidere possitis. Oes scitote iudices: incredibile dictu est sed a me uerissime dicer: Omnes Larinates qualuerunt: uenisse Romam: ut hunc studio frequentiaque sua quantum possent in tanto eius periculo subleuantur. pueris illud hoc tempore ac mulieribus oppidum scitote esse traditum: idque in pensione a comuni Italiae pace in domesticis copiis esse totum: quos tamen ipsos aequo & eos quos presentes uidetis: huius expectatio iudicium dies noctesque sollicitat. Non illi uos de unius municipis fortunis arbitrantur: sed de totius municipii statu: dignitate: convenientiaque omnibus sententias esse laturos. Summa est. n. iudices hominis in comunem municipii rem diligentia: in singulos municipes benignitas: in omnibus homines iusticia: & fides. Præterea nobilitatem illam inter suos: locumque a maioribus traditum sic tuetur: ut maiorem gravitatem: constantiam: gratiam: liberalitatem assequatur. Itaque iis eum uerbis publicis laudant: ut non solum testimonium suum iudiciumque significant: uerum etiam curam animi ac dolorem. Quae dum laudatio recitatur: uos quae so qui eam detulistis: assurgite. Ex lachrymis horum iudices existimare potestis omnes haec decuriones decreuisse lachrymantem. Age uero uicinorum quantum studium: quoniam incredibilis benevolentia: quanta cura est: non illi in libellis laudationum decreta miserunt: sed homines honestissimos: quos nossemus omnes: huic frequentes adesse: & hunc praesentes laudare uoluerunt. Ad sunt Frentani homines nobilissimi. Matricini Item pari dignitate Teano Apulo: atque Luceria Equites Romanos homines honestissimos laudatores uidetis: Bouiano totoque ex Sanio cum laudationes honestissimae missae sunt: tum homines amplissimi nobilissimi que uenerunt. Ia qui in agro Larinati prædia: quae negocia: quae res pecuniarias habent honesti homines: & summo splendore prediti: difficile dictu est: quae sint

ORATIO.

sollliciti:q̄ laborent. Non multi mihi ab uno sic diligi uidetur ut hic ab his uniuersis. q̄ non abesse ab huius iudicio. L. Volusienum summo splendore hominem ac uirtute p̄ditum uellem: p̄sentem possem. P. Heluidium Ruffum Equitem Ro. oīum ornatissimū nominare: qui cum huius causa dies noctesq; uigilaret: & cum me hanc causam doceret: in morbum grauem periculosemq; incidit. in quo tñ non minus de capite huius: q̄ de sua uita laborat. Cn. Tudici Se natoris uiri optimi & honestissimi par studium & testimonio & laudatione cognoscetis. Eadē spe: sed maiore uerecūdia de te. P. Volumni: quoniā iudex es in. A. Cluentium dicimus. Et ne longum sit oīum uicinorum summā eē ī hūc beniuolentiam confirmamus. Hōg omnium studium: curam: diligentia: me umq; una laborem: qui totam hanc causam ueteri instituto solus perorauit: ue stramq; simul iudices æquitatem & mansuetudinem una mater oppugnat. At quæ mater? quā cæca crudelitate & scelere ferri uidetis: cuius cupiditatem nulla unq; turpitudo retardauit: quæ uitiis animi in deterrimas partes iura hominum conuertit oīa. Cuius ea stultitia est: ut eam nemo hominem: ea uis ut nemo foeminam: ea crudelitas: ut nemo matrē appellare possit. Atq; et noīa necessitudinū nō solum naturæ nomen & iura mutauit: uxor generi: nouerca filii: filiæ pellex: eo iam deniq; adducta ē: ut sibi p̄ter formam nihil ad similitudinem hominis reseruarit. Quare iudices si scelus odistis: phibete aditum matris a filii sanguine. date parenti hunc incredibilem dolorem ex salute ex uictoria liber. Patimini matrem ne orbata filio lætetur: uictam potius uestra æquitate discedere. Sin autem id qd̄ uestra natura postulat: pudore: bonitatem: uirutemq; diligitis: leuate hunc aliquā supplicem uestigie iudices tot annos in falsa inuidia: periculisq; uersatū. Qui nūc primū post illam flammā aliorum facto & cupiditate excitatam: spe uestræ æquitatis erigere animum: & paulum respire a metu cœpit: cui posita sunt in uobis omnia: quem seruatum eē plurimi cupiunt: seruare soli uos potestis. Orat uos Habitū iudices & flens obsecrat: ne se inuidiæ quæ in iudiciis ualere non debet: ne matri cuius uota & p̄ces a uestrīs mentibus repudiare debetis: ne Oppianico homini nefario cōdemnato īā & mortuo condonetis. Quod si qua calamitas hūc in hoc iudicio afflixerit in nocentem: næ iste miser iudices: si id quod difficile factu est in uita remanebit: s̄æpe & multum queretur: dephensum esse illud quondam Fabricianum uenum: quod si scitum iudicatum non esset: non huic erumnoſſimo uenenum illud fuisset: sed multorum medicamentum laborum: postremo etiam fortassis mater exequias illius funeris prosecuta mortem se filii lugere simulasset. Nunc uero quid erit profectum. nisi ut huius ex mediis mortis insidiis uita ad luctum conseruata: mors sepulchro patris priuata esse uideatur. Satis diu fuit in miseriis iudices: satis multos annos ex inuidia laborauit. Nemo huic tam iniquus præter parentem fuit: cuius animum non iam expletum eē putemus. Vos qui æqui estis omnibus: qui ut quisq; crudelissime oppugnatur: eum le-

PRO PVBLIO Q VINTIO.

nissime subleuatis:conseruate.A.Cluétium.R estituite incolumē mūnicípio:
amicis:uiciniis:hospitibus:quorum studia uidetis:R eddite:uobis in perpetuū
liberisq; uestris obstringite.V estrū est hoc iudices:uestræ dignitatis:uestræ cle
mentiæ.R epte hoc repetitur a uobis:ut uirum optimū atq; innocētissimū plu/
rimisq; mortalibus carum atq; iucundissimū:his aliquando calamitatib; libe/
retis:ut oēs intelligent in contionib; esse in iudic; locum:in iudiciis ueritati.

M.T.C.PRO PVBLIO Q VINTIO ORATIO.XII.

VAE RES IN CIVITATE DVAE PLVRIMVM
possunt:hæ contra nos ambæ faciunt in hoc tpe/summa gra/
tia & eloquentia:quaꝝ alterā. C.Aquili uereor/alterā meuo.
Eloquentia.Q .Hortensii ne me in dicendo ipeditat nō nihil
cōmoueor.gratia Sex.Neuī:ne.P.Q uintio noceat : id uero
nō mediocriter ptimesco.Neq; hoc tātope uerendū uideretur
hæc summa in illi esse:si in nobis eēnt saltem mediocria.Ve
ita res se habet:ut ego q neq; usu satis & ingenio parꝝ possum cū patrono diser/
tissimo cōparer.P.Q uintius cui tenues opes:nullæ facultates exiguae amicorꝝ
copiæ sunt:cū aduersario gratioſissimo cōtedat.Illud quoq; nobis accedit īcō/
modū:q.M.Iunius:q hāc aliquotiens apud te egit:hō & in aliis causis exerci/
tatus:& in hac multū ac ſæpe uersatus hoc tpe abest:noua legatiōe ipeditus :&
ad me uentū ē:q ut summa haberē cætera/tpis qdē certe uix satis habui:ut rem
tantā tot cōtrouersiis iplicitā possem cognoscere:ita qd mihi cōsueuit ī cæteris
causis eē adiumēto:id quoq; in hac cā deficit.Nā quo minus ingenio possum:
subſidio mihi diligētiā cōparaui:quaꝝ quāta ſit:nisi tēpus & ſpaciuſ datū ſit:intel/
ligi nō pōt:quaꝝ quo plura ſunt.C.Aqli eo te & hos q tibi in cōſilio adsunt:
meliori mente noſtra uerba audire oportebit:ut multis īcōmodis ueritas debi/
litata:tandē æqtate taliū uiroꝝ recreet.qd si tu iudex nullo pſidio fuifſe uide/
bere cōtra uim & gratiā ſolitudini atq; iopiæ:si apd cōſiliū hoc ex opib; nō ex
ueritate cā pēdet:pfecto nihil ē iā ſanctū atq; ſinceꝝ in ciuitate.nihil ē qd hu/
militatē cuiusq; grauitas & uirtus iudicis cōſoleat.certe aut apud te & eos q tibi
adsunt ueritas ualebit:aut ex hoc loco repulſa ui & ḡa locū ubi res cōſistat:rei/
perire nō poterit.Nō eo dico.C.Aqli:q mihi ueniat in dubiū tua fides & con/
ſtantia:aut quo nō his quos tibi aduocasti:uiris electiſſimiſ ciuitatis ſpē ſum/
mā habere.P.Q uintius debeat.Q uid ergo ē : primū magnitudo piculi ſum/
mo timore hoſiem cōſicit:q uno iudicio de fortunis oībus decernit.Idq; cū co/
gitat:non minus ſæpe ei uenit in mentē uis potestatis q æquitatis tuæ:propte/
rea q omnes quorum in alterius manu uita poſita eſt:ſæpius illud cogitat qd
poſſit iſ/cuius in ditione ac poſteſtate ſunt:q quid debeat facere : deinde ha

*lincetia ab aduersario pōt
eos ī iniūciā rapiens ob
gratia pōt*

ORATIO.

bet aduersarium. P. Quintius uerbo Sextum Neuium re uera huiuscætatis homines disertissimos: fortissimos: ornatissimos nostræ ciuitatis: qui communis studio summis opibus Sex. Neuium defendunt: si id est defendere: cupiditati alterius obtemperare: quo is facilius quem uelit iniquo iudicio opprime re possit. Nam quid hoc iniquius aut indignius. C. Aquili dici aut commemo rari potest. q̄ me qui caput alterius: famam fortunasq; defendam: priore loco causam dicere: cum præsertim. Q. Hortensius: qui hoc iudicio partes accusatoris obtinet: contra me sit dicturus: cui summam copiam facultatemq; dicendi natura largita est. Ita fit ut ego qui tela depellere: & uulneribus mederi de beam: tum id facere cogar: cum etiā telum aduersarius nullum legerit: illis au tem id tempus impugnandi detur: cum & uitandi illorū impetus potestas adē pta nobis erit: & si qua in re id quod parati sunt facere falsum crimen: quasi ue nenatum aliquod telum legerint: medicinæ faciendæ locus non erit. Id accidit prætoris iniquitate & iniuria. primum q; contra omnium consuetudinem iudicium prius de probro q; de re maluit fieri. deinde q; ita constituit id ipsum iudicium: ut reus anteq; uerbum accusatoris audisset: causam dicere cogeretur. Q uod eorum gratia & potentia factum est: qui quasi sua res aut honos agatur: Ita diligenter. Sex. Neuii studio & cupiditatí morem gerunt: & in huius modi rebus opes suas experiuntur: in quibus quo plus propter uirtutem nobilitatemq; possunt: eo minus q; possint debent ostentare. Cum tot tantisq; diffi cultatibus affectus atq; afflictus in tuam. C. Aquili fidem: ueritatem misericordiam. P. Quintius confugerit: cum adhuc ei propter uim aduersariorum non ius par: non agendi potestas eadem: non magistratus æquus reperiri potuerit: cum ei summam per iniuriam omnia inimica atq; infesta fuerint: te. C. Aquili: uosq; qui in consilio adestis orat atq; obsecrat ut multis iniuriis iactatam atq; agitatam æquitatem in hoc tandem loco consistere: & confirmari patiamini. Id quo facilius facere possitis: dabo operam ut a principio res quæad modum gesta & cōtractata sit: cognoscatis. C. Quintius fuit. P. Quintii huius frater: sane cæterarum rerum paterfamilias & prudens & attentus: una ī re paulominus consideratus: qui societatem cum Sex. Neuius fecerit uiro bono: uerū tamen nō ita instituto: ut iura societatis & officia certi patrisfamilias nos se posset: non quo eidem deesset ingenium. Nam neq; parum facetus Scurma Sex. Neuius: neq; inhumanus præco unquam est existimatus. Q uid ergo est: cum ei natura nihil melius q; uocem dedisset: pater nihil præter libertatem reliquisset: uocem in quæstum contulit: libertate usus est: quo impunius dicax esset. Q uare q; socium tibi eum uelles adiungere: nihil erat: nisi ut in tua pecunia condisceret: qui pecuniæ fructus esset: tamen inductus consuetudine ac familiaritate Q uintius: fecit ut dixi societatem earum rerum: quæ in Gallia comparabatur. erat ei pecuaria res ampla & rustica sane bene culta & fructuosa. Tollitur ab atriis liciniis atq; præconum confessu in Galliā Nei

PRO PVBLIO Q VINTIO.

uius:& trans alpes usq; transfertur. fit magna mutatio loci non ingenii . Nam qui ab adolescentulo quæstum sibi instituisset sine impendio : posteaq; nescio quid impendit:& in cōmune contulit:mediocri quæstu cōtentus esse non poterat. Nec mir si is qui uocem uenalē habuerat:ea quæ uoce quæsiuerat: magno sibi quæstu fore putabat. Itaq; Hercule haud mediocriter de cōmuni qd qsq; poterat:ad se in priuatā domū seuocabat;qua in re ita diligens erat: quasi ii q magna fide societatem gererent:arbitrium pro socio condemnari soleant. Verum his de rebus non necesse habeo dicere quæ me. P.Q uintius cupit cōmermorare:tāetsi causa postulat:tamen quia postulat:non flagitat:præteribo . Cū annos iam complures societas esset:& cum s̄epe suspectus Q uintio Neuius fuisset:neq; ita cōmode posset ratiōem reddere earum rerum quas libidine nō rōne gesserat:moritur in Gallia Q uintius cum adesset Neuius:& moritur repentina.hæredem testamento reliquit hunc .P. Q uintium:ut ad quem summus mœror morte sua ueniebat:ad eundem summus honos quoq; perueniret. Q uo mortuo nec ita multo post in Galliam proficiscitur Q uintius . Ibi cum isto Nevio familiariter uiuit. annum fere una sunt.cū & de societate multa inter se cōmunicarent:& de tota illa ratione atq; te Gallicana: neq; interea uerbū ullum interposuit Neuius aut societatem sibi quippiam debere: aut priuatim Q uintium debuisse.Cum æris alieni aliquantum esset relictum : quibus nominib; pecuniam Romæ curari oporteret: auctionem in Gallia .P.hic Q uintius Narbone se facturum esse proscribit earum rerum quæ ipsius erant priuatæ:Ibi tum uir optimus Sex. Neuius hominem multis uerbis deterret : ne auctionetur: eum non ita cōmode posse eo tempore quo proscriptisset uenderet.Romæ sibi nummorum facultatem esse:quā si saperet: cōmunem existimat pro fraterna illa necessitudine & pro ipsius affinitate.Nam.P.Q uintii consobrinam habet in matrimonio Neuius:& ex ea liberos:quia qd uirum bonū facere oportebat : id loquebatur Neuius/credidit Q uintius eum qui orationem bonorum imitaretur facta quoq; imitaturum:auctionem uelle facere desistit.Romā proficiscit'.decedit ex Gallia Romam simul Neuius. Cum pecuniam.C.Q uintius .P.Scapulæ debuisset:per te.C.Aquili decidit. P.Q uintius:quod liberis eius dissolueret.hoc eo per te agebatur:q; propter ærariam rationem non satis erat in tabulis inspexisse quantum deberetur ; nisi a quæstoriis quæsisset quātum solueretur.decidis statuisq; tu propter necessitudinē: quæ tibi cum Scapulis ē quid his ad denarium solueretur . Hæc oīa Q uintius agebat auctore & cōsuasore Nevio. Nec mirum si eius utebat cōsilio:cuius auxiliū sibi paratū putabat. Non mō.n.pollicitus erat in Gallia: Sed Romæ quotidie simulatq; sibi hic annuisset numeraturum se dicebat . Q uintius porro istum facere posse uidebat.debere intelligebat:mentiri:qa causa cur mē tiretur non erat:non putabat.quasi domi nūmos h̄et : ita cōstituit Scapulis se daturum.Neuiū certiore facit:rogat ut curet:quod dixisset.Tum iste uir opti-

ORATIO.

mus uereor ne se derideri putet: q̄ iteḡ iam dico optimus: qui hūc in summas angustias adductum putaret: ut eum suis conditiōibus in ipso articulo tempori astrigneret: assem sese negat datur: nisi prius de rebus rōnibusq; societatis oībus decidisset: & scisset sibi cū Q uintio controuersiæ nihil futurꝝ. posterius inqt̄ ista uidebimus Q uintius: nūc hoc uelim cures: si tibi uidetur qđ dixisti: negat se alia rōne facturū qđ pmisisset. nō plus sua referre: q̄ si cū auctionē uēderet domini iussu qppiam pmisisset. destitutiōe illa pculsus Q uintius a Scapulis paucos dies aufert: in Galliā mittit: ut ea quæ pscipserat uenirent. detriore tpe absens auctionat̄. Scapulis difficultiore conditione dissoluit. Tū appellat ultro Neuiū: ut quoniā suspicaret̄ aliqua de re fore cōtrouersiā: uideret ut q̄ primū: & q̄ minima cū molestia tota res trāsigere. Dat iste amicū. M. Trebelliū. Nos cōem necessariū: q̄ istius domi erat educatus: & quo utebat̄ iste plurimū propinquū nostrꝝ. Sex. Alphenū. res conuenire nullo mō poterat: pp̄t̄ rea q̄ hic mediocrē iacturā facere cupiebat: iste mediocrī p̄da contētus nō erat: Itaq; ex eo tpe res esse in uadimoniū cœpit. Cū uadimonia s̄pē dilata eēt: & cū aliquātū t̄pis in ea re esset cōsumptū: neq; qcq; pfectū esset: uenit ad uadimoniū Neuius. hoc p̄tor. C. Aquiliū: uosq; q̄ adestis in consilio: ut diligenter attēdati: ut singulare genus fraudis & nouā rationē infidiaꝝ cognoscere possitis. Ait se auctionatū eē in Gallia: quod sibi uideref̄ se uendidisse: curasse ne qđ sibi societas deberet. Se iam neq; uadari āplius: neq; uadimoniū p̄mittere: si qđ agere secum uelit Q uintius nō recusare. hic cū rem gallicā cupet reuiscere: hominē in p̄sentia nō uadat̄. Ita sine uadimonio discedit̄. Deinde Romæ dies. xxx. fere Q uintius cōmorat̄ cū cæteris quæ hébat uadimonia differt ut expeditus in Galliā pficisci posset. proficisci. Roma egredit̄ ante diē. iiiii. Kl. Feb. Q uintius Spritione & Norbano cōss. quæso ut eū diem memoriaz mādetis. L. Albius. Sex. filius Q uirinas uir bonus & cū primis honestus una pfectus ē. Cū uenissent ad uada Volaterana quæ noīan̄: uident p familiarē Neuii: q̄ ex Gallia pueros uenales isti adducebat. L. Publiciū: q̄ ut Romā uenit: narrat Ne uiuo quo ī loco uideri Q uintiū. Quod nīsi ex Publicio narratū Neuius eēt: nō tā cito res in cōtētionē uenisset. Tū Neuius ipse pueros circū amicos dimittit. ipse suos necessarios uocat ab atriis Licinii & a fauicib; Macelli corrogat: ut ad tabulā Sextiā sibi assint. hora secūda postridiæ ueniūt frequentes: testificat̄ isti P. Q uitiū nō stetisse & se stetisse: tabulæ maxīæ signis hoīum nobiliū cōsignātur. Discedit̄ postulat a Burieno p̄tore. R o. Neuius: ut ex edicto bona posside re liceat. Iussit bona pscibi eius: q̄ cū familiaritas fuerat: societas erat: affinitas liberis istius uiuīs diuelli nullo mō poterat. Q ua ex re facile intelligi potuit: nullū eē officiū tā sanctū atq; solēne: q̄ nō auaritia cōminuere atq; uiolare soleat.. Et. n. si ueritate amicicia: fide societas: pietate ppinqtas colitur: necesse ē iste q̄ amicū sociū affinē fama atq; fortunis spoliare conatus ē uanū se & pfidiōsum & ipiū eē fateat̄. libellos Sex. Alphenus p̄curator. P. Q . familiaris & p

PRO PVBLIO Q VINTIO.

pinquis Sex. Neuiū deīcit. Seruulū unum quem iste p̄henderat abducit: denū
ciat sese p̄curatorem esse: istum æquū esse famæ fortunisq; P.Q .consulere &
aduentum eius expectare. Q uod si facere nolit atq; inhibuerit eiusmodi rōni
bus illū ad suas cōditiones p̄ducere: sese nihil p̄cari: & si qd agere uelit iudicio
defendere. h̄ec dū R omæ gerunt: Q uintius interea cōtra ius & consuetudinē
edicto p̄tor̄ de saltu agroq; cōmuni a seruis cōmunitib; ui detrudit. Existima
C. Aquili id mō & rōne oia Romæ Neuiū fecisse: Si hoc p̄ litteras istius in gal-
lia gestū ē: recte atq; ordine factum eē uideatur . Expulsus atq; eiectus e p̄dio
Q uintius accepta insigni iniuria cōfugit ad. C. Flaccū impatorē q̄ tū erat in p̄/
uincia quē ut ipsius dignitas poscit honoris grā nomino. Is eam rē quā uehe-
menter iudicandā putarit: ex decretis eius poteritis cognoscere. Alphenus in-
terea Romæ cum isto gladiatore uetulo quotidie pugnabat. utebatur popu-
lo sane suo: ppter ea q̄ iste caput petere non desinebat. Iste postulabat: ut pcu-
rator iudicatū solui satisdaret . Negat Alphenus æquū eē p̄curatorē satisdare:
q̄ reus satisdare nō deberet: si ipse adesset. Appellant tribunia: a qbus cū eēt cer-
tum auxiliū petitū: ita tū discedit: ut idibus septēbris. P.Q uintiū sisi Sex.
Alphenus p̄mitteret, uenit R omā Q uintius uadimoniū sisiit. iste homo acer-
rimus bono& possessor: expulsor: ereptor annū & sex mēses nihil petit: qescit:
conditionib; hunc quoad pōt p̄ducit a. Cn. Dolabella deniq; p̄tore postulat:
ut sibi Q uintius iudicatū solui satidet: ex formula q̄ ab eo petat: quoniā eius
ex edicto p̄toris R omam bona dies. xxx. possessa sunt. Nō recusabat Q uin-
tius qn ita satisdare iuberet. si bona possessa eēnt ex edicto: decernit q̄ æquū nō
dico. Vnū hoc dico nouū: & hoc ipsum tacuisse mallē quoniā utrūq; quis intel-
ligere potuisset. Iubet. P.Q uintiū sponzionē cū Sex. Neuio facere . Si bona
sua ex edicto publico Burrieni. Pre. die. xxx. possessa non eēnt. Recusabant: q
aderāt: cū Q uintio demonstrabant de re iudiciū fieri oportere. ut aut uterq; in-
ter se aut neuter satisdaret: nō necesse eē famam alterius in iudiciū uenire. Clai-
mabat porro ipe Q uintius sese iccirco nolle satisdare: ne uideret iudicasse bo-
na sua ex edicto possessa eē. spōsionē porro si istiusmodi faceret: se id qd nūc
euensiat: de capite suo priore loco cām eē dictur. Dolabella quēadmodū solēt
hoēs nobiles: seu recte seu pperā facere cōperūt: ita in utroq; excellūt: ut ne-
mo nostro loco natus asseq posset: iniuriam facere fortissime p̄seuerat: aut sa-
tisdare aut sponzionē iubet facere: & interea recusantes nōs aduocatos acerri-
me submoueri: cōturbatus sane discedit Q uintius: neq; mirum: cui h̄ec optio-
tā misera tāq; iniqua dare: ut aut ipse se capitū damnaret si satisdedisset: aut
causam capitū: si sponzionem fecisset: priore loco diceret: cum in altera re cau-
sa nihil eēt: quin secus iudicaret ipse de se qd iudiciū grauissimū est: in altera
spes eēt ad tales tñ uirū iudicē ueniēdi: unde eo plus opis auferret: quominus
attulisset grā. sponzionē faceſ maluit: fecit. te iudicē. C. Aquili sumpsit. ex spō
so egit. In hoc summa iudicii causaq; tota consistit. Iudicium esse. C. Aquili nō

ORATIO.

de re pecuniaria: sed de fama fortunisq; P. Q uintii uides: cū maiores ita con-
 stituerint: ut q; p capite diceret is posteriore loco diceret. Nos inaudita crimin-
 tione accusator& priore loco cām dicere intelligitis. eos porro q defendere cōsue-
 uerunt: uides accusare: & ea ingenia cōuerti ad pnicie: quā antea uersabant̄ in
 salute: atq; auxilio ferendo. Illud ēt restiterat: qd' hesterno die fecerūt: ut te ī ius
 educerēt: ut nobis tēpus qd' diu diceremus p̄stitueres: quā rē facile a p̄tore ipetra-
 ri spo: nisi tu qd' eēt tuū ius & officiū testesq; docuisses. Neq; nobis adhuc p̄ter
 te qf q fuit: ubi nostr; ius cōtra illos obtineremus: neq; illis unq; satis fuit illud
 obtinere qd' pbari oībo posset. Ita sine iniuria potentia leue atq; inopē eē arbitri-
 tran̄. V̄g; quoniā tibi instat Hortensius: ut eas in cōsiliū: a me postulat: ne di-
 cendi tēpus absumā: qrit̄ priore patrono cām defendantē: nunq; porari potuisti-
 se. nō patiaris istā manere suspicionē: nos rē iudicari nolle. Neq; illd' mihi arro-
 gabo: me posse cām cōmodius demonstrare. q antea demōstrata sit. Neq; tñ tā
 uerba multa faciā: pp̄terea q; & ab illo q ante dixit iā informata cā ē: & a me q
 neq; excogitare: neq; pñūciare multa possum breuitas postulat̄: quā mihi met
 ipsi amicissima est. Faciā qd' te s̄æpe aīaduerti facere Hortesi totā causæ meæ
 dictionē certas in ptes diuidā. Tu semp id facis: q; semp potes. Ego in hac cā
 faciā: pp̄terea q; in hac uideor posse facere. qd' tibi natura dat: ut semp possis:
 id mihi cā cōcedit: ut hodie possim. Certos mihi fines termiosq; cōstituā: extra
 quos egredi nō possim: si maxie ueli: ut & mihi sit ppositū de quo dicā: & Hor-
 tensius hēat exposita ad quā respondeat: & tu. C. Aqlī iā ante aio p̄spicere pos-
 sis: qb; de rebo auditurus sis. Negamus te bona. P. Q uintii Sex. Neui posse
 disce ex edicto p̄toris. In eo sponsio facta ē ostendā primū cām nō fuisse: cur a
 p̄tore postulares: ut bona. P. Q . possideres. deinde ex edicto te possidere nō po-
 tuisse: postremo nō possedisse. Q uæso. C. Aqlī uosq; q estis ī cōsilio: ut qd pol-
 licitus sim diligenter memorie mandetis. Et. n. rē facilius totā accipietis: si hæc
 memineritis. & me facile uestra existimatiōe reuocabitis: si extra hos cancellos
 egredi conabor: quos mihi ipse circūdedi. Nego fuisse cām cur postularet. ne-
 go ex edicto possidere potuisse. nego possedisse. hæc tria cū docuero: porabo.
 Nō fuit cā cur postulares: q hoc intelligi pōt̄: quia Sex. Neui neq; ex societa-
 tis rōne neq; priuatim qcq; debuit Q uintius. Q uis huic rei testis ē. idē q acer-
 rimus aduersarius. In hac re te inq; testē Neui citabo: annum & eo diutius post
 mortē. C. Q uintii fuit in Gallia tecū simul. P. Q uintius. doce te petisse ab eo
 istam nescio quā innumerabile pecuniā. doce aliquā mētionē fecisse. dixisse de-
 beri. debuisse cōcedam. Morit̄. C. Q uintius: q tibi ut ais certis noībus grandē
 pecuniā debuit: hæres eius. P. Q uintius in Galliā ad te ipsum uenit in agr; cō-
 munē: eo deniq; ubi nō mō res erat: sed rō quoq; oīs & oēs līx. qs tam dissolu-
 tus in re familiarī fuisset: quis tā negligēs: quis tā tui Sexte dissimilis: q cum
 res ab eo qui cū cōtraxisset: recessisset: & ad hæredē puenisset: nō hæredē cū pri-
 mum uidisset: certiorem faceret: appellaret rationem afferret: Si quid ī cō-

PRO PVBLIO Q VINTIO.

trouersiam ueniret:aut intra parietes:aut summo iure experiretur? Ita ne ē qd
uiri optimi faciunt:si qui suos propinquos ac necessarios caros & honestos eē
atq; haberi uolunt:Id Sex. Neuius non faceret:qui usq; eo feruet ferturq; au
ritia:ut de suis cōmodis aliquam partem nolit amittere:ne quā partem huic pi
pinquo suo ullius ornamenti relinquat:& is pecuniam si qua deberetur nō pe
teret:qui quia qd debitum nunq; est:id datum non est:nō pecuniam mō:uerū
etiam hoīs ppinqui sanguinem uitamq; eripere conatur. Huic tu molestus eē
uidelicet noluisti:quem nunc respirare libere non sīnis? quem nunc interficeſ
nefarie cupis? eum tu impudenter appellare nolebas:Ita credo hoīem propin
quum:tui obseruantē:uirum bonum:pudentem maiore natu nolebas: aut nō
audebas appellare.Sæpe ut fit cum ipse te confirmasses:cum statuisses mentio
nem de pecunia facere:cum paratus meditatusq; uenisses:hō timidus uirgina
li uerecundia:subito ipse te retinebas.excidebat repente oratio:cum cupes ap
pellare non audebas:ne inuitus audiret:id erat pfecto.credamus hoc:Sex. Ne
uium:cuius caput opugnet:eius auribus pepercisse.Si debuisset Sexte petiſ
ses:petiſses statim:si non statim:paulo quidem post.Si nō paulo:at aliqñ.sex
quidē illis mēsibus profecto anno uertente sine controuersia:anno & sex men
sibus uero cum tibi quotidie potestas hominis fuisset admouēdi:uerbum nul
lum facis:biennio iam cōfecto fere appellas.quis tam pditus ac pfusus nepos
non adesa iam pecunia:sed abundantī ēt pecunia sic dissolutus fuisset:ut fuit
Sex. Neuius? cū hoīem nomino:satis mihi uideor dicere.debuīt tibi.C.Q uī
tius.nunq; petisti.mortuus ē ille.res ad hāredē uenit:cum eum quotidie uide
res,post biennium deinde appellas.Dubitatur utrum sit probabilius.Sex. Ne
uium statim si quid deberetur:petiturum fuisse:an ne appellaturum quidē biē
nio? appellandī tempus nō erat.at tecum plus anno uixit.in Gallia agi nō po
tuit:at & in puīcia ius dicebatur:& Romæ iudicia fiebāt.Restat ut aut sum
ma negligentia tibi obstiterit:aut unica liberalitas:si negligentia dices:mirabū
tur:si bonitate ridebimus omnes.neq; præterea quid possis dicere inuenio.Sa
tis est argumenti:nihil esse debitum Neuio:qui tam diu nihil petiuit:quid si
hoc ipsum qd nunc facit ostendo:testimonio esse nihil deberi? qd.n.nunc agit
Sex. Neuius:qua de re controuersia est? qd ē hoc iudicium in quo iam bien
nium uersamur? qd negotiū geritur:in quo ille tot & tales uiros defatigat:pe
cuniam petit:nunc deniq; uerūtamen petat.audiamus.de rationibus & contro
uersiis societatis uult diūdicari:fero:uerum id aliquando tñ concedamus.Nō
inquit hoc id ago.C.Aquili:neq; in eo nunc laboro.pecunia mea tot ānos uti
C.Q uintius.utatur sane/non peto.Q uid pugnas igitur? an quod sæpe mul
tis in locis dixisti:ne in ciuitate sit:ne locū suum quem adhuc honestissime de
fendit:obtineat? ne numeret inter uiuos.decernat de uita & ornamentis suis
omnibus apud iudicē cām priore loco dicat.& eam cum orarit:tum deniq; uo
cem accusatoris audiat:Q uid hoc,quo pertinet:ut ocios ad tuum puenias. At

ORATIO.

Si id uelles:iam pridem actū esse poterat:ut honestiore iudicio conflictere . At sine summo scelere.P.Q uintū propinquum tuū iugulare non potes:ut facilius iudicium sit .At neq;.C.Aquilius de capite alterius libenter iudicat:& .Q . Hortensius:contra caput non didic̄t dicere .quid a uobis aut̄ .C.Aquili referatur: pecuniam petit .negamus deberi .iudicium fiat statim:non recusamus:ut qd p̄terea si ueret:ut res iudicio factō parata sit:iudicatum solui satis accipiat: quibus a me uerbis satis acciperet .iisde ipse qd peto satisdet . Actum iam potest eē .C.Aquili:iā tu potes discedere:molestia ppe dicā nō minore q Q uintius .Q uid agimus Hortensi: quid de hac conditione dicimus: possumus aliquando depositis armis sine periculo fortunarū de re pecuniaria disceptare: possumus ita rem nostram psequi:ut hois propinqui caput incolume esse partiamur: possumus petitoris personā capere:accusatoris deponere:imo inquit abs te satis accipiam .Ego aut̄ tibi satis nō dabo .Q uis tandem nobis ista iura tā æqua describit? Q uis hoc statuit:qd æquū sit i Q uintū:id iniquū eē in Neiuum? Q uintū bona inquit ex edicto prætoris possessa sunt .ergo id ut confitear:postulas:ut qd nunq̄ factum eē iudicio defendimus:id perinde quasi factum sit nostro iudicio:cōfirmemus .Inueniri ratio .C.Aquili nō pōt:ut ad suū quisq̄ q̄primū sine cuiusq̄ dedecore:infamia:pnicieq;:pueniat . pfecto si qd deberet:peteret:nō oīa iudicia fieri mallet:q̄ unum illud:unde hæc oīa iudicia nascunt:qui inter tot annos ne appellarit quidem Q uintū: cum potestas eēt agendi quotidie:qui quo tpe primum male agere cœpit: in uadimoniis differendis tēpus oē cōsumpserit:qui postea uadimoniū quoq; missum fecerit: hūc p̄ insidias ui de agro cōmuni deiecerit:qui cum de re agēdi nullo recusante potestas fuisset:sponsionem de probro facere maluerit:qui cū reuocetur ad iudicium:unde nata hæc sunt oīa conditionem æquissimam repudiet .fateat̄ se nō pecuniam:sed uitam & sanguinem petere .Is nō hoc palam dicit: mihi si quid deberetur peterem:atq; iudicio iam pridem abstulissem .nihil hoc tanto nego: nihil tam inuidioso: nihil tam aduocatiōe copiosa uterer: si petendum eēt . Extorquendū est inuito atq; ingratīs quod nō debet:eripiendū atq; exprimendum ē:de fortunis oībus .P.Q uintius deturbandus est:potentes diserti nobiles oēs aduocandi sunt.adhibenda uis est ueritati:Minæ iactentur:pericula intendantur:formidines opponant̄:ut his rebus aliquando uictus & perterritus ipse sedeat:quaē mehercule oīa cum contra pugnent:uideo: & cū illū cōfessum considero:adesse atq; impendere uident̄:neq; uitari ullo modo posse .Cum au tem ad te .C.Aquili oculos aīumq; rettuli:quo maiore conatu studioq; agunt̄: eo leuiora infirmioraq; existimo .Nihil igitur debuit:ut tu ipse p̄dicas .Q uid si debuisset:continuo ne causa fuisset:cur a prætore postulares: ut bona possideres: nō opinor id quidē neq; ius esse:nec cuiq; expedire .Q uid igitur demōstrat̄: uadimonium sibi ait eē desertum .Anteq; doceo id factū nō eē:libet mihi .C.Aquili ex officiū ratione:atq; ex oīum consuetudine rem ipsam & factū

PRO PVBLIO Q VINTIO.

simil. Sex. Neui considerare. Ad uadimonium non uenerat ut ait: si qui cum tibi affinitas. societas: oes deniq; causæ & necessitudines ueteres intercedebat. illico ne ad ptorē ire conuenit: continuo ne æquum fuit postulare: ut ex edicto bona possidere liceret. Ad hæc extrema & inimicissima iura tam cupide decur rebas: ut tibi nihil in posteris: qd' grauius aut crudelius facere posse: reseruares. Nam qd homini pottu turpius: qd uero miserius aut acerbius usu uenire? qd tam euenire dedecus quæ tanta calamitas inueniri potest: pecuniam si cuipia for tuna ademit: aut si alicuius eripuit iniuria? tñ dum existimatio est integra/ facile consolatur honestas egestatem. At uero nemo aut ignominia affectus: aut iudicio turpi conuictus: bonis suis quidem utitur/ alterius opes id qd miserrimum est: non expectat. Hoc tñ in miseriis adiumento & solatio subleuatur. Cuius uero bona uenierunt: cuius non mo illæ amplissimæ fortunæ: sed et uictus uestitusq; necessarius sub præcone cū dedecore subiectus est: Is nō modo ex numero uiorum exturbat: sed si fieri potest infra etiam mortuos mandat. &c. n. mors honesta sæpe uitam quoq; turpem exornat: uita turpis ne morti quidem honestæ locum reliquit. Ergo hercule cuius bona ex edicto possidentur: huius ois fama & existimatio cum bonis simul possidetur: de quo libelli in celeberrimis locis proponuntur: huic ne perire quidem certe tacite obscureq; conceditur: cui magistri fiunt: & domini constituuntur: qui qua lege & qua conditione pereat p nuncient. de quo hoie præconis uox prædicat: & p̄cium conficit: huic acerbissimum uiuo uidentiq; funus indicitur. si funus id habendum sit quo non amici conueniunt ad exeqas cohonestadas: sed bonorum emptores ut carnifices ad reliquias uitæ lacerandas & distrahendas. Itaq; maiores nostri raro id accidere uoluerunt: ptores ut considerate fieret: comparauerunt uiri boni cū palam fraudantur: cum experiundi p̄tas non est: timide tñ & pedetentim istuc descendunt: uiatq; necessitate coacti: inuiti: multis uadimoniis desertis sæpe illusi ac destituti: considerant. n. quid & quantū sit alterius bona p̄scribere: iugulare ciuem ne iure quidem q̄squā bonus uult. maault. n. cōmemorare se cum posset p̄dere percisse: q̄ cū parcere potuerit p̄didisse. hoc in hoies alienissimos deniq; inimicissimos uiri boni faciunt: & hoium existimationis & cōmunitatis humanitatis cā ut cū ipsi nihil alteri scientes incōmodarint: nihil ipsis iure incōmodi cadet pos sit. Ad uadimoniū non uenit: qs: ppinquis: si res ista grauissima sua spōte uidetur: tñ eius atrocitas necessitudinis noīe leuaretur. Ad uadimoniū nō uenit: qs: socius: et grauius aliqd ei deberes cōcedere: q̄ cum te aut uoluntas cōgregasset: aut fortuna coniūxisset. Ad uadimoniū nō uenit. qs: Is qui tibi p̄sto semp fuit. ergo in eū qui semel hoc cōmisit: ut tibi p̄sto non eēt: oīa tela coniecisti: quæ parata sunt in eos: q̄ pmulta male agēdi cā fraudandiq; fecerunt. Si dupundius tuus gereret. Sex. Neui: si in paruula re captionis aliquid uererere: non statim ad. C. Aquilium: aut ad eōrum aliquē qui consuluntur concurredisse. Cum ius amicicæ: societatis affinitatis ageretur: cum officii rationē atq; existimatiōis du-

ORATIO.

ci conueniret: Eo tempore tu nō modo ad.C.Aquīlum:aut ad .L. Lucullum: ne ipse idem te consulisti:sed ne ipse quidem ad te rettulisti : ne hæc quidem tecum:locutus es.horæ duæ fuerunt . Q uintius ad uadimonium non uenit . quid ago? si mehercule hæc tecum duo uerba fecisses:quid ago.respirasset cu- pidas atq; auaricia paululum.aliquid loci rationi & consilio dedisses.tu te col- legisses/non in eam turpitudinem uenisses:ut hoc tibi esset apud tales uiros cō- ficiendum.Q ua tibi uadimonium non sit obitum eadem te hora cōsilium ce- pisce hominis propinquī fortunas funditus euertere.Ego pro te nunc hoc con- filio post tempus & in aliena re quoniam tu in tua re cum tempus erat consu- lere oblitus es.Q uero abs te.C.Aquīl.L.Luculle.P.Q uintilī.M. Marcel- le:uadimonium mihi non obiit quidam socius & affinis meus : qui cum mihi necessitudo uetus:controversia de re pecuniaria recens intercidit:postulo ne a prætore:ut eius bona mihi possidere liceat? An cum Romæ domus: ei uxor: liberi sint:domum potius denunciem? quid ē q; uobis hactandem de re pos- sit uideri? profecto si recte uestram bonitatem atq; prudentiam cognoui:nō multum me fallit:si cōsulamini qd sit is responsuri:primū expectare.deinde si latitare ac diutius ludificare uideatur:amicos conuenire:quærere quis procu- rator sit:domum denunciare.dici uix potest q multa sint : quæ respondeatis ante fieri oportere : q ad hanc rationem extremam necessariam deuenire . Q uid ad hoc Neuius? Ridet scilicet nostram amentiam.qui in uita sua rai- tionem summi officii desideremus:& instituta bonorum uirorum requiramus quid mihi inquit cum ista sanctimonia ac summa diligentia? Viderint in- quid ista officia uiri boni.de me tamen ista considerent non quid habeam: sed quibus rebus inuenierim:quærant.& quemadmodum natus:& quo pacto edu- catus sim. Memini uetus est de scurra:multo facilius diuitem q patrem fami- lias fieri posse.hæc ille si uerbis non audet:re quidem uera palam loquitur.& enim si uult uirorum bonorum instituto uiuere:multa oportet discat: atq; de- discat:quorum illi ætati utrumq; difficile est. Non dubitaui inquit cum uadi- monium desertum esset:bona proscribere.improbe . Verum quoniam tu tibi id arrogas:& concedi postulas:concedamus . quid si nunquam deseruit:si ista causa abs te tota per summam fraudem & maliciam facta est? si uadimo- nium omnino tibi cum.P.Q uintio nullum fuit : quo te nomine appellemus? improbum? At etiā si desertum uadimonium esset:tamen in ista postula- tione & proscriptione bonorum improbissimus reperiebare . num malicio- sum? negas:fraudulentum? iam id quidem arrogas tibi.& præclarum putas: audacem? cupidum? perfidiosum? uulgaria & obsoleta sunt.res autem no- ua atq; inaudita . quid ergo est? uereor mehercule ne aut grauioribus utar uer- bis q natura fert:aut leuioribus q causa postulat. Ais esse uadimonium de- sertum:quaesivit a te statim : ut Romam rediit Q uintius:quo die uadimo- nium istud factum esse diceres.respondisti statim nonis februariis:discedens

PRO PVBLIO Q VINTIO.

in memoriam rediit Quintius quo die Roma in Galliam profectus sit . ad ephemeridem reuertitur . Inuenitur dies profectionis pridie Kl . februarii : nonis februariis si Romæ fuit / causæ nihil dicimus : quin tibi uadimonium promiserit . quid ? hoc inueniri qui potest ? profectus est una . L . Albius homo in primis honestus : dicet testimoniu . profecti sunt familiares & Albii : & Quintii . dicent hi quoq ; testimonium : litteræ . P . Quintii tot testes : quibus omnibus causa iustissima est cur scire potuerunt : nulla cur mentiantur : cum a stipulatore tuo comparabuntur : & in hac eiusmodi causa . P . Quintius laborabit : & diutius in tanto metu miser periculoq ; uersabitur : & uehementius eum gratia aduersarii perterrebit : q ; fides iudicis consolabitur . Vixit enim semper inculte atq ; horride . natura tristi atq ; recondita fuit . non ad solarium : non in campo : non in conuiuiis uersatus est . Id egit ut amicos obseruantia : rem parsimonia retineret . Antiquam officii rationem dilexit : cuius splendor omnibus his moribus absoluuit . At si in causa pari discedere inferior uideretur : tamen esset non mediocriter conquerendum . nunc in causa superiore : ne ut par quidem sit postulat : inferiorem esse patitur : dūtaxat usq ; eo ne cum bonis fama fortunisq ; omnibus Sex . Neui cupiditati crudelitatiq ; dedatur . Docui qd' primum pollicitus sum . C . Aquili causam omnino cur postularet n̄ fuisse : q ; neq ; pecunia debebatur : & si maxime deberetur : cōmissum nihil esse : quaer ad istam rōnem perueniretur . Attende nunc ex dicto prætoris bona . P . Quintii possidere nullo modo potuisse . tracta edictum : qui fraudationis causa : nō est is Quintius : nisi si latitarunt qui ad negocium suum relicto procuratore proficiscunt : cui hæres nō extabit : ne is quidē : qui exili causa solum uerterit . Quo tpe existimas oportuisse Neui absentē Quintiu defendi . aut quo motum cum postulabas : ut bona possideres : nemo affuit . Neq ; n . quis q ; diuinare poterat te postulatur . neq ; quēq ; attinebat id recusare : qd' p̄tor nō fieri : sed edito suo fieri iubebat . Qui locus igitur absentis defendendi procuratori primus datus est : cum proscribebas : ergo affuit . non passus est . libellos deiecit . Sex . Alphenus . qui primus erat officii gradus . seruatus est a procuratore summa cū diligentia . Videamus quæ deinde sint consecuta . hominem . P . Quintii deprehendis in publico . conaris abducere . non patitur Alphenus . ui tibi ademit : curat ut domum reducatur ad Quintium . hic quoq ; summe constat procuratoris diligentis officium . debere tibi dicis Quintium . procurator negat . uadari uis / promittit . in ius uocas . Sequitur : iudicium postulas : non recusat . quid aliud sit absentem defendi : ego non intelligo . At quis erat procurator : crederem aliquem electum hominem egentem . litigiosum : improbum : qui posset scurrā diuitis quotidianū conuiciū sustinere . nihil minus : eques R . locuples sui negotiū benegerens . Deniq ; is quē quoties Neuius in Galliā profectus est procuratore Romæ reliqt . & audes Sexte Neui negare absentē defensum eē Quintiu . cū eū defenderit idē q ; solebat : & cū is iudiciū accipet pro Quintio :

ORATIO.

cui tu & rem & famam tuā cōmendare proficiscens & concredere solebas; con-
naris hoc dicere neminem extitisse: qui Quintum iudicio defenderet. Postu-
labam inquit ut satisdaret. iniuria postulabas. ita uidebare. recusabat Alphe-
nus. ita: uerū prætor decernebat. Tribuni igitur appellabantur. hic te inq̄ teneo.
non ē istud pati: neq; iudicio defendere: cum auxiliū a tribunis petas: hoc ego
te cum attendo qua prudentia sit Hortensius: dictur eum esse non arbitror. cū
aut̄ antea dixisse audio: & cām ipsam considero: quid aliud dicere possit: nō re/
perio. Fateor. n. libellos Alphenum deiecisse. uadimonium pmisisse. iudicium
qn accipet in ea ipsa uerba: quæ Neuius edebat: non recusasse. ita tñ more &
instituto p̄ eum magistratum: qui auxiliū cā constitutus ē. Aut hæc facta non
sint necesse est: aut Caius Aquilius talis uir iuratus hoc ius in ciuitate cōstituat
cuius procurator nō oīa iudicia: quæ quisq; in uerba postularit: cuius procurator a
p̄tore ad tribunos appellare ausus sit eum non defendi eius bona recte posside-
ri posse. ei misero absenti ignaro fortunaq; suarum oīa uitæ ornamenta p̄ sum-
mum dedecus & ignominia diripi conuenire. qđ si p̄bari nemini pōt: illud cer-
te probari oībus necesse est: defensum esse iudicio absentem Quintū. Q uod
cum ita est: ex edicto bona possessa nō sunt. At. n. Tr. Ple. non audierūt quidē.
fateor: si ita est procuratore decreto prætoris. R. oportuisse parere: quid si. M. Bru-
tus intercessus se dixit palam: nīsi quid inter ipsum Alphenum & Neuiū con-
ueniret. Videtur ne intercessisse appellatio tribunoꝝ non more: sed auxiliū cā:
quid deinde fit? Alphenus ut oīs intelligere possent: iudicio defendit Quintum:
ne qua subesse posset aliena aut ipsius officio aut huius existimatiōe sui
spicio uiros bonos cōplures aduocat: testatur isto audiente se p̄ cōmuni neces-
situdine id primū petere: ne quid atrocius in. P. Quintū absentē sine cā faceſ
conet. sin aut̄ inimicissime atq; infestissime contēdere p̄suereret: se paratū esse
omni recta atq; honesta ratione defendere: qđ petat nō deberi se iudicio id qđ
edat accipere. Eius rei conditionisq; tabellas obſignauerūt uiri boni cōplures:
res in dubium uenire nō pōt. Fit rebus oībus integris: neq; p̄scriptis: neq; pos-
sessis bonis: ut Alphenus pmittat Neuius sīsti Quintum: uenit ad uadimo-
nium Quintius: tacet res in controuersiis isto calūniantे bienniū usq; dū in-
ueniretur: qua rōne res ab usitata consuetudine recederet. & in hoc singulare iu-
diciū cā oīs concluderet. qđ officium Aquili cōmemorari procuratoris pōt:
qđ ab Alpheno p̄teritum esse uideat? qđ affert? Q uare. P. Quintius absens
negat eē defensus: An uero id qđ Hortensium: quā nup iniecit: & qā Neuius
sem̄ id clamitat. dictur nō arbitror fuisse Neuius parē certationē cū Alpheno
illo tpe illis dominantibus: q; si uelim confiteri: illud opinor concedent: non p̄/
curatorem. P. Quintin. neminem fuisse: sed gratiosum fuisse. Mihi autem ad
uincendum satis est fuisse procuratorem: qui cum experiri posset qualis is fue-
rit: si modo absentem defendebat: per ius & p̄ magistratū nihil ad rē arbitror
pertinere. Erat. n. inquit illarum partium. quid nī? qui apud te educatus esset:

PRO PVBLIO Q VINTIO.

quem tu a puero sic instituisses: ut nobili ne gladiatori quidē cederet : sicut tu
semper summe concupisti. Idem uolebat Alphenus ea re tibi cum eo par contē-
tio erat. Brutus inquit erat familiaris. Itaque intercedebat. tu contra Burreni: qui
iniuriam decernebat oīum denique illog: qui tum & poterāt pūim & scelus plu-
rimum:& quod poterant id audebant. An oīes tu istos uincere uolebas: qui nūc tu
ut uincas: tantope laborant: tu id aude dicere non palam: sed iis ipsis quos ad-
uocalisti: tāetsi nolo eam rem cōmemorando renouare : cuius oīo rei memoriā
oēm tolli funditus: ac deleri arbitror oportere. Vnum illud dico: si pp partium
studium potens erat Alphenus: potentissimus Neuius: si fretus grā postulabat
aliquid iniquius Alphenus: multo iniquiora Neuius imperabat . Neque enim
inter studium uestrum quicq: ut opinor : interfuit . Ingenio: uetustate : arti-
ficio tu facile uicisti. Vt alia omittam: hoc satis est . Alphenus cum iis & pp
eos periiit: quos diligebat. Tu postq qui tibi erant amici: non poterant uincere:
ut amici tibi essent: qui uincebant: effecisti. Quod si tu par tibi ius cum Alphe-
no fuisse non putas: quia tñ aliquem contra te aduocare poterat : qā magistra-
tus aliquis reperiebatur: apud quē Alpheni cā consisteret: quid hoc tpe Q uin-
tio statuendum ē: cui neque magistratus adhuc æquus inuentus ē : neque iudiciū
redditum est usitatum: non conditio: non sponsio: non denique ulla intercessit
unq postulatio: mitto æqua. Verum ante hoc tempus ne fando quidem audi-
ta de re pecuniaria cupio contendere: non licet. At ea controuersia nihil ad me
attinet: causam capitū dicas oportet: accusa ubi ita necesse est. Non inquit nisi
tu ante nouo modo priore loco dixeris: dicendum necessario ē. restituendū ho-
rae ad arbitrium nostrum. Iudex ipse arcebitur: quid: tum tu aliquem patronū
inuenies: hominem antiqui officii: qui splendorem nostrum & gratiam negli-
gat: pro me pugnabit Lucius Philippus: eloquentia: grauitate: honore: floren-
tissimus ciuitatis: dicet Hortensius excellens ingenio: nobilitate: existimatio-
ne. aderunt autem homines nobilissimi ac potentissimi: ut quorum frequen-
tiam atque confessum non modo. P. Quintius: qui de capite decernit: sed qui-
uis qui extra periculum sit/ perhorrescat. hæc est iniqua certatio: non illa qua
tu contra Alphenum equitabas . huic ne ubi consisteret quidem contra te lo-
cum reliquisti? Quare aut doceas oportet Alphenum negasse se procurato-
rem esse: non deiecisse libellos iudicium accipere noluisse. aut cum hæc ita fa-
cta sint: ex edicto te bona. P. Quintius non possedisse concedas . & enim si ex
edicto possedisti: quare cur bona non uenierint? cur cæteri sponsores & cre-
ditores non conuenerint? nemo ne fuit cui deberet Q uintius? fuerūt: & co-
plures fuerunt . propterea q Cæcilius frater aliquantū aeris alieni reliquerat .
quid ergo est? homines erant ab hoc omnes alienissimi : & his debebatur.
neque tamen quisquam inuentus est tam insignite improbus : qui uiolare Pu-
blii Q uintii existimationem absentis auderet . Vnus fuit affinis/socius/ne-
cessarius Sex. Neuius/ q cū ipse ultro deberet/ q quasi eximio p̄mio sceleris exi-

ORATIO.

posito cupidissime contenderet: ut per se afflictum atq; euersum propinquum
 suum non modo honeste partis bonis : ueruetiam communis luce priuaret.
 Vbi erant cæteri creditores : deniq; hoc tpe ubi sunt. quis ē qui fraudationis cā
 latuisse dicat: quis q absentem defensum neget esse Q uintiū? nemo iuuenit
 At cōtra oēs: quib; cū ratio huic aut est: aut fuit: ad sunt defendant. Fides huius
 multis locis cognita: ne pfidia. Sex. Neuii deroget: laborat. In huiusmodi spō
 sionē testes dare oportebat. ex eo numero qui hæc dicerent: uadimonium mihi
 deseruit, me fraudauit. A me noīs eius qd inficiatus eēt: diem petiuit. Ego ex
 periri non potui. latitauit: pcuratorē nullum reliquit. hog; nihil dicitur. parant
 testes: qui hoc dicant. Ve opīnor uidebimus cū dixerint: unū tñ hoc cogitent:
 ita se graues eē: ut si ueritatē uolent retinere: grauitatem possint obtainere. si ea
 neglexerint: ita leues sint: ut oēs intelligent nō ad obtainēdū mēdaciū: sed ad
 uerum pbandū auctoritatē adiuuare. Ego hæc duo quæro , primū qua ratione
 Neuius susceptū negocium transegerit: hoc ē cur bona quæ ex edicto posside
 bat: non uendiderit. Deinde cur ex tot creditoribus alius ad istā rōnem nemo
 accesserit: ut necessario cōfiteare neq; tā temerariū quenq; fuisse: neq; te ipsum
 id qd turpissime suscepisse: pseuerare & transigere potuisse . Q uid si tu ipse
 Sex. Neui statuisti bona. P. Q uintii ex edicto possessa non eē? Opīnor tuū
 testimonium qd in aliena re leue eēt: id in tua quoniā contra te ē: grauissimum
 debet eē. Emisti bona. Sex. Alpheni. L. Sylla dictatore uendente. Socium ti
 bi in huius bonis edisti Q uintiū. plura nō dico: cū eo tu uoluntariā societatē
 coibas: q te in hæreditaria societate fraudarat: & eum iudicio tuo cōprobabas:
 quē spoliatum fama fortunisq; oībus arbitrabare . Diffidebam mehercule. C.
 Aquili satis aīo certo & confirmato me posse in hac cā consistere. Sic cogitabā:
 cū cōtra dicturus eēt Hortensius: & cū me esset attente auditurus Philippus fo
 re uti permultis in rebus timore plaberer: Dicebā huic Q uintio Roscio: cuius
 soror est cum. P. Q . cum a me peteret: & summe contenderet: ut ppinquū suū
 defenderē: mihi pdifficile eē contra tales oratores nō mō tantā cām porare: sed
 oīo uerbum facere conari: Cū cupidius instaret: hoī p amicicia familiarius dixi
 mihi uideri ore durissimo eē: qui p̄sente eo gestū agere conaret . qui uero cum
 ipso contéderent: eos ét si quid antea recti aut uenusti habere uisi sunt: id amit
 tere: ne quid mihi eiusmodi accideret: cū cōtra talem artificem dicturus essem:
 me uererī. Tum mihi Roscius & alia multa confirmādi mei causa dixit: ut me
 hercule si nihil diceret: tacito ipo officio & studio qd habebat erga propinquū
 suū: quēuis cōmoueret. &. n. cū artifex eiusmodi sit: ut solus dignus uideat eē
 qī scena spectet: tū uir eiusmodi ē: ut solus dignus uideat eē q eo nō accedat
 Verūt qd si inqt habes eiusmodi cām: ut hoc tibi planum sit faciēdum: nemī
 nem esse qui possit biduo aut ad summum triduo septingenta millia passuum
 ambulare: tamen ne uereris ut possis hæc contra Hortensium contēdere: mi
 nime inquā. sed quid ad rem: nimium inquit in eo cā consistit. quō docet me

PRO PVBLIO Q VINTIO.

eiusmodi rē & factū simul. Sex. Neui q̄ si solū proferret: satis eē deberet. q̄ abs te. C. Aquili:& a uobis q̄ estis in cōsilio. quæ so ut diligenter attēdatis: p̄fei cto intelligitis illū ab initio cupiditate pugnasse & audacia: huic ueritatē & pudorē quoad potuerit restitisse. bona postulas ut ex edicto possidere liceat. quo die: te ipsum Neui uolo audire. uolo inauditū facinus ipsius qui id cōmisit: uoce conuinci. dic Neui diem ante. V. Kl. intercalares. bñ agis. q̄ longe ē hinc in saltū uestrę Gallicanū? Neui te rogo. dcc. milib⁹ passuū. optime: de saltu deiiciatur Q̄ uintius: quo die: possumus hoc quoq; ex te audire: qd taces: dic inq̄ dī em. pudet dicere: intelligo uer⁹ & sero & nequicq̄ pudet: deiicit⁹ de saltu. C. Aq̄ li post Kl. intercalares biduo post: aut ut statim de iure aliqs cucurrerit nō toto triduo. dcc. milia passuum cōficiunt⁹. O rem icredibilē. O cupiditatē incōside ratam. O nūciū uolucrē. at ministri & satellites. Sex. Neui Romā trans alpes in Sebagranos biduo ueniūt. O hoīem fortunatū: qui eiusmodi nūcios: seu potius Pegasos habeat. hic ego si Crassi oēs cū Antoniis existant: si tu. L. Philip⁹ pe: q̄ inter illos florebas: hanc cām uoles cū Hortēsio dicere: tñ supior sim necesse ē. Nō. n. quēadmodū putatis oīa sunt in eloquētia. Est quadā tñ ita per spicula ueritas: ut eā infirmare nulla res possit. An anteq̄ postulasti ut bona pos sideres: misisti qui curarēt: ut dominus de suo fundo a sua familia ui deiiceret utrūlibet elige. alter⁹ icredibile ē: alter⁹ nefariū: & ante hoc tēpus utrūq; iaudi tum. septingenta milia passuum uis eē decursa biduo. Dic. negas: ante igit⁹ mi fisti: malo: si. n. illud dices: iprobe mentiri uiderere. Cū hoc cōfiteris id te ad misisse cōcedis: qd ne médacio qdē tegere possis. hoc cōsiliū Aqlio & talib⁹ ui ris tam cupidū: tā audax: tā temerariū pbabit⁹: qd hæc amētia: qd hæc estimatiō qd hæc imaturitas tāta significat: nō uim: nō scelus: nō latrociniū: nō deniq̄ oīa potius q̄ ius q̄ officiū q̄ pudorē: mitti iniussu p̄toris: quo cōsilio: iussurum sciebas: qd cū iussisset: tū mittere nōne poteras: postulaturus eras. Q uādo: post dies. xxx. nēpe si te nihil ipediret: si uoluntas eadē maneret: si ualeres: de niq̄ si uiueres: p̄tor sic iussisset opinor: si uellet: si ualeret: si ius diceret: si nemo recusaret: q̄ ex ipsius decreto & satisdaret: & iudiciū accipe uellet. Nam p̄ deos imortales: si Alphenus p̄curator. P. Q̄ uintii tibi tū satisdaret: & iudiciū accipe uellet: Deniq̄ oīa quæ postulares: facere uoluisset: qd ageres: reuocares eū quē in Galliā miserās: At hīc quidē iam de fundo expulsus: iam a suis diis penati bus p̄ceps eiectus: iam quod idignissimū est: suor⁹ seruor⁹ manib⁹ nuncio atq; imperio tuo uiolatus eēt. corrigeres hæc. s. tu postea de cuiusquā uita dicere au des: qui hoc concedas necesse est: ita te cæcum cupiditate & auaritia fuisse: ut cum postea quid futurum esset ignorares: Accidere autem multa possent: spem maleficīi præsentis: in incerto reliqui temporis euentu collocares. Atq; hæc perinde loquor: quasi ipso illo tempore cum te p̄tor iussisset ex edicto possidere. Si in possessionem misisses: debueris aut poteris. P. Q̄ uintium de possessione deturbare, omnia sunt. C. Aquili eiusmodi: ut quiuis perspicere

possit in hac causa improbitatē & gratiam cum inopia & ueritate contendere. Prætor te quēadmodum possidere iussit: opinor ex edicto. Sponsio quā uerba facta est: si ex edicto p̄toris bona. P.Q. Quintii possessa non sunt: Redeamus ad edictum id qd est quēadmodū iubet possidere? Nūc qd est causæ. C. Aquili: qn si lōge aliter possedit: q̄ p̄tor edixit: iste ex edicto nō possederit. ego sponsione uicerim: nihil opinor: cognoscamus edictum. Qui ex edicto meo ī possessionem uenerit: de te loquitur Neui: quēadmodū tu putas. Ais. n. te ex edicto uenisse. tibi quid facias: definit: te instituit. tibi p̄cepta dat: eos ita uidet in possessione eē oportere. q̄uo? q̄ ibidē recte custodire poterūt: id ibidem custodiāt: qd nō poterūt: id auferre & abducere licebit. Quid tū? dominū inquit inuitum detrudere nō placet. eum ipsum qui fraudādi cā latitaret: eū ipsum quem iudicio nemo defendit: eū ipsum q̄ cū oībus creditoribus suis male agat: inuitum de p̄dio detrudī uetat. Proficiscenti tibi in possessiōem p̄tor ipse Sex. Neui palā dicit. Ita possideto: ut tecum simul possideat Quintius: ita possidente: ut Quintio ius ne auferatur. qd? tu id quēadmodū obseruas? mitto illd̄ di cere eū qui nō latitarit: cui Romæ domus: uxor: liberi: procurator esset? eū qui tibi uadimoniū nō deseruisset: & hæc oīa mitto. illd̄ dico: dominū expulsum eē de p̄dio. dñio a familia sua manus illatas eē ante suos lares familiares. hoc dico Neuiū ne appellas quidē Quintiū cū simul eēt: experiri posset quotidie. de inde q̄ oīa iudicia difficultima cū summa sua inuidia maxioq; periculo. P.Q. fieri mallet: q̄ illud pecuniariū iudiciū: qd uno die transfigi posset: ex quo uno hæc oīa nata & profecta eē cōcedit. quo in loco cōditionē tuli: si uellet pecuniā petere. P.Q. Quintiū iudicatū solui satisdatū: dum ipse si quid peteret: pari cōditione uteret: Ostendi q̄ multa ante fieri conuenerit: q̄ hoīs propinq; bona possideri postularent: p̄sertim cum Romæ domus eius: uxor liberi essent: & procurator æque utrisq; necessarius. Docui cū desertū eē dicat uadimonium: oīo uadimoniū nullū fuisse: quo die hunc sibi promisisse se dicat: eo die ne Romæ q̄dem eum fuisse. Id testibus pollicitus sum planū me facturum: q̄ & scire deberent: & causam cur mentirentur: non haberent. Ex edicto aut nō potuisse bona possideri demonstrauī: q; neq; fraudandi causa latitasse: neq; exilii causa solum uertisse diceretur. Reliquum est ut eum nemo iudicio defenderit. quod cōtra copiosissime defensum eē contendit: non ab homine alieno: neq; ab aliquo calumniatore atq; improbo: sed ab Equite Romano propinquo ac necessario suo: quem ipse. Sex. Neuius procuratorem relinquere antea consuesset. neq; eū si tribunos appellari itcirco minus iudicio pati paratum fuisse: neq; potentia procuratoris Neuius ius ereptum: contra istum potentia sua tum tantūmodo superiorēm fuisse: nunc nobis uix respirandi potestatē dare. quā si uerba facta fuisse: cur bona non uenissent: cum ex edicto possiderentur. Deinde illud quoq; requisiui: qua ratione ex tot creditoribus nemo neq; tum idem fecerit: neq; nunc contradicat: omnesq; pro. P.Q. Quintio pugnant: p̄sertim cū in ta-

PRO PVBLIO Q VINTIO.

Si iudicio testimonia creditorum existimentur ad rem maxime pertinere, postea sum usus aduersarii testimonio qui sibi eum nuper edidit sociū: quē quomodo nunc intendit ne in iuuorum quidem numero tum demonstrat fuisse. Tum illam incredibilem celeritatem seu potius audatiam protuli confirmaui necesse esse aut bīduo. dīc. mīlia passuum esse decursa: aut. Sex. Neūium diebus com/ pluribus ante in possessionē misisse: q̄ postularat: uti eius liceret bona possideā. Postea recitauī edictum: qd̄ aperte dñm a p̄dio detrudi ueraret: in quo consi/ stit Neūium ex edicto non possedisse: cum cōfiteretur ex p̄dio ui detrusum eē Q̄uintum: Omnia autē bona possessa non eē constitui: q̄ bonor̄ possessio spe/ etetur non in aliqua parte: sed in uniuersis: quae teneri & possideri possint. dīxi domum Romæ fuisse quo iste ne aspirarit quidem. seruos cōplures ex quibus iste possederit nemine ne attigerit quidem. unū fuisse quem attingere conatus sit phibitum fuisse: quieuisse. In ipsa Gallia cognostis in p̄dia priuata Q̄uintii. Sex. Neūū non uenisse. Deniq̄ ex hoc ipso saltu quem p̄ uim expulso so/ cio possedit: seruos priuatos Q̄uintii oēs ejectos eē. Ex quo & ex cāteris di/ cītis factis cogitatisq; Sex. Neūii qui uis pōt intelligere istum nihil aliud egis/ se: neq; nunc agere: nisi uti per uim: p̄ iniuriam: p̄ iniquitatem iudicii totū ag/ q̄ cōmunis ē suum facere possit. Nūc cā perorata: res ipsa & periculi magnitu/ do. C. Aquili cogere uidet: ut te atq; eos qui tibi in consilio sunt obsecut obte/ steturq; P. Q̄uintius per se ac per senectutem ac solitudinem suā: nihil aliud/ nisi ut uestræ naturæ bonitatiq; obsequamini: ut cū ueritas hæc faciat plus hu/ ius inopia possit ad misericordiam: quā illius opes ad crudelitatem. Q̄uo die ad te iudicem uenimus: eodem die eorū minas quas ante horrebamus: neglige/ re cōcepimus. Si cā cum cā contendet: nos nostram p̄ facile cuiuis probaturos statuebamus: q̄ uitæ ratio cū ratione uitæ decerneret: Iccirco nobis etiam te iu/ dice magis opus esse arbitratī sumus. Ea res enim nunc in discriminū uersat̄: utrum possit ne se contra luxuriem ac licentiam rusticana illa atq; inulta par/ simonia defendere: an deformata atq; ornamētis omnibus spoliata nuda cupi/ ditati petulantiaeq; addicatur. Non comparat se tecū gratia. P. Q̄uintius. Sex. Neūi non opibus: non facultate contendit. Omnis tuas artes: quibus tu ma/ gnus es: tibi concedit. Fatetur se non belle dicere: non ad uolūtatem loq pos/ se: non ab afflicta amicicia transfugere: atq; ad florentem aliam deuolare. non profusis sumptibus iuuere: non ornare magnifice splendideq; conuiuū: nō habere domum clausam pudori & sanctimonix: atq; adeo expositam paten/ tem cupiditati & uoluptatibus. contra sibi officium: fidem: diligentiam: uitam omnino semper sibi horridam atq; aridam cordi fuisse. Ita superiora esse ac plurimum posse his moribus sentit. Quid ergo est: nū usq; eo tamen ut in capite fortunisq; hominum honestissimorum dominētur hi: qui relicta uiro/ rum bonorum disciplina & quæstum & sumptū Gallonii sequi maluere. atq; etiam quod in illo non fuit: cum audacia perfidiaq; uixerunt. Si licet eum ui/

Q

ORATIO.

uere quem. Sex. Neuius non uult: si est homini honesto locus in ciuitate in uito Neuio: si fas est respirare. P. Quintio contra nutum ditionemq; Neuii: si quæ pudore ornamenta sibi peperit: ea potest contra petulantiam te defensante obtinere spes ē & hunc miserum atq; infelicem aliquando tandem posse consistere. sin & poterit Neuius id quod libet: & ei libebit: quod non licet: quid agendum est: qui deus appellandus est: cuius hominis fides imploranda est: qui deniq; quæstus qui mœror dignus inueniri in calamitate tanta potest? Miserum est exturbari fortunis omnibus: miserius est iniuria. acerbum est ab aliquo circunueniri: acerbius a propinquuo. calamitosum est bonis eueriti: calamitosius cum dedecore. funestum est a forti atq; honesto uiro iugulari: funestius ab eo cuius uox in præconio quæstum præstitit. Indignum est a pari uinci aut a superiore: indignius ab inferiore atq; humiliore. luctuosum est tradi alteri cum bonis: luctuosius inimico. horribile est causam capitidis dicere: horribilis priore loco dicere. omnia circūspexit Q uintius. omnia pericitatus est. C. Aquili. non prætorem modo a quo ius impetraret inuenire potuit. atq; adeo ne unde arbitratu quidem suo postularet: sed ne amicos quidē Sex. Neuii: quoru sæpe & diu ad pedes iacuit stratus: obsecrans per deos immortales: ut aut secum iure contenderet: aut iniuriam sine ignominia sibi imponerent. Deniq; ipsius inimici uultum superbissimum subiit: ipsius. Sex. Neuii lachrymans manum prehendit in propinquorum bonis proscribens exercitatem: obsecrauit per fratri sui mortui cinerem: per nomen propinquitatis: per ipsius coniugem & liberos: quibus propior. P. Quintio nemo ē: ut aliquando misericordiam caperet aliquam. si non propinquitatis: aetatis suæ. si non hominis: aet humanitatis rationem haberet: ut secum aliquid integræ sua fama: qualibet dummodo tolerabili conditione transigeret. Ab ipso repudiatus: ab amicis eius non subleuatus: ab omni magistratu agitatus atq; perterritus. quem præter te appelle: habet neminem. Tibi se: tibi omnes suas opes: fortunasq; commendat. tibi committit existimationem ac spem reliquæ uitæ. Multis uexatus contumeliis: plurimis iactatus iniuriis non turpis ad te sed miser confudit e fundo ornatissimo deiectus: ignominiis omnibus appetitus. Cum illum in suis paternis bonis dominari uideret: ipse filiæ nubili dotem confiscere non posset: nihil alienum tamen uita superiore commisit. Itaq; hoc te obsecrat. C. Aquili: ut quam existimationem quam honestatem in iudicium tuum prope acta iam aetate decursaque attulit: eam liceat ei secū ex hoc loco efferre: Ne is de cuius officio nemo unq; dubitauit sexagesimo deniq; anno dedecore: macula: turpissimaq; ignominia notetur. Ne ornamentis eius omnibus. Sex. Neuius pro spoliis abutatur: ne per te ferat: quo minus quæ existimatio. P. Quintium usq; ad senectutem perduxit: eadem usq; ad rosum prosequatur.

PRO LVCIO FLACCO.

M.T.C.PRO LVCIO FLACCO ORATIO.XIII.

VM IN MAXIMIS PERICVLIS HVIVS VR
bis atq; imperii grauissimo atq; acerbissimo Reipu. casu fo
cio atq; adiutore cōsiliorum periculorūq; meorum.L.Flacco
cādem a uobis:coniugib;:liberis uestris:uaſtitatem a tem
plis:delubris:urbe:Italia depellebam:sperabā iudices hono
ris potius.L.Flacci me adiutorem futurum:q; miseriarum de
precatorem.Q uod enim eſſet pr̄mū dīgnitatis:quod.Po.Ro.cum hu
ijs maioriſbus ſemper detulifſet:huic denegaret: cum .L.Flaccus ueterem Va
lierā gentis in liberanda patria laudem prope quingentēſimo anno Reipu. ret
tulifſet.Sed ſi forte aliquando aut beneficii huius obtrectator:aut uirtutis ho
ftis:aut laudis inuidus extitifſet:existimabā.L.Flacco multitudinē potius im
peritā:nullo tamen cū periculo q; ſapientiſſimorum & lectiſſimorum uirorum
iudicium eſſe ſubeundum,& enim quibus auctoribus & defensoribus omniū
tum ſalus eſſet non ciuium ſolum:uerū etiam gentium defenſa ac retenta: ne
minem unq; putauit per eos ipſos periculum huius fortunis atq; iſfidias creatu
rum.q; ſi eſſet aliquando futurum: ut aliquis de.L.Flacci pernicio cogitaret:
nunquā tamen existimauit iudices.D.Lælium optimi uiri filiū: optima ipſum
ſpe præditum ſumma dignitatis eam ſucepturum accusationem:quaꝝ ſcelera
torum ciuiū potius odio & furori:q; ipſius uirtuti atq; iſtitutæ adoleſcētiæ cō
ueniret.& enim cum a clarissimis uiris iuſtissimas inimiciſias ſæpe cum bene
meritis ciuib; depositas eſſe uidifſem:non ſum arbitratus quēquā amicum
Reipu. poſtea q;.L.Flacci amor in patriam perspectus eſſet:nouas huic inimi
cicias nulla accepta iniuria denunciaturum. Sed quoniam iudices multa nos
& i nostriſ rebus & in Repu. feſellerunt:ferimus ea quaꝝ ſunt ferenda:tantum
a uobis petimus:ut omnia Reipu. ſubſidia:totum ſtatuum:omnem memoriam
temporum præteriorum:ſalutem præſentium:ſpem reliquorum in ueſtra po
tentia:in ueſtris ſententiis:in hoc uno iudicio poſitam eſſe & defixam putetis.
Si unq; Resp.conſilium:grauitatem:ſapientiam:prouidentiam:iudicium im
plorauit:hoc tempore hoc inquā tempore implorat. Non eſtis de Lydorum:
aut Myſorum:aut phrygum qui huc compulſi concitatq; uenerūt Sed de ue
ſtra Republica iudicaturi:de ciuitatis ſtatu:de cōmuni ſalute:de ſpe bonorū
omnium:ſi qua reliqua eſt etiam nunc quaꝝ fortium ciuium mentes cogitatio
nesq; ſuſtentet.omnia alia perfugia bonorum :præſidia innocentium : ſubſi
dia Reipub.conſilia:auxilia:uura ceciderunt. Q uem enim aliud appellem:
quē obteſter: quem implorem: Senatum ne: at iſ ipſe auxilium petit a uo
bis:& confirmationem actoritatis ſuꝝ ueſtræ potestati permiffam eſſe ſentit.
An Equites Ro: iudicabitis principes eius ordinis quinquaginta: quod cum

ORATIO.

omnibus senseritis: an Po. Ro? At is quidem omnem suam de bonis potestatem tradidit uobis. Quā obrem nisi hoc loco: nisi apud uos: nisi per uos iudices non auctoritatem quæ amissa est: sed salutem nostrā quæ spe exigua extremaq; pendet tenuerimus: nihil est præterea quo confugere possimus: nisi forte quæ res hoc iudicio tentetur: quid agatur: cui causæ fundamenta iacentur iudices non uidetis. damnatus est is: qui Catilinam signa patriæ inferentem interemit. quid est causæ cur non is qui Catilinam ex urbe repulit pertimescat? Rapitur ad pœnam qui indicia communis exitii cepit: cur sibi confidat is: q ea proferenda patefacienda curauit? Socii consiliorum: ministri comitesq; uexantur. Quid auctores? quid duces? quid principes sibi expectent? Atq; utinam inimici nostri ac bonorum omnium tecum potius contendant. Tantum est utrum tum omnes boni duces nostri an comites fuerint ad cōmunem conseruandam salutem. Hunc igitur uirum Læli quibus tandem rebus oppugnas? Fuit P. Seruilio imperatore in Cilicia Tri. militū ea res siletur fuit M. Pisoni quæstor in Hispania. uox de quæstura missa nulla ē. Bellum cretense ex magna parte gessit: atq; una cum summo imperatore sustinuit. muta est huius temporis accusatio. præturæ iurisdictio res uaria & multiplex ad suspitiones & simultates non attingitur: ea uero in summo & periculosisimo Reipub. tempore etiam ab inimicissimis laudatur. At a testibus læditur. Ante dico a quibus: qua spe: qua ui:qua re concitatis:qua leuitate:qua egestate:qua perfidia:qua audacia præditis: dicam de genere uniuerso & de conditione omnium nostrum. Per deos immortales iudices uos quomodo is qui anno ante Romæ ius dixerat āno post in Asia ius dixerit: a testibus queretis ignitis? ipsi coniectura nihil iudicabitis? In tam uaria iurisdictio tam multa decreta: tot hominum gratiosorū læsæ uoluntates quæ est unquā iacta non suspicio: quæ tamen solet esse falsa: sed iracundiae uox aut doloris? & is est reus avaritiæ: qui in uberrima re turpe compendium in maledicentissima ciuitate in suspicioseissimo negocio maledictum omne non modo crimen effugit. prætereo illa quæ prætermittenda non sunt: nullum eius in priuatis rebus factum auarum: nullam in re pecuniaria contentionem: nullam in re familiari sordem posse proferri. Quibus igitur testibus ego hosce possum refutare testes? nisi uobis: Timolites ille uicanus homo non modo uobis: sed ne inter suos quidē notus uos docebit qualis sit. L. Flaccus: quem uos modestissimum adolescentem: prouintiæ maximæ sanctissimum uirum: uestri exercitus fortissimum militem: diligētissimum ducem: temperatissimum legatum: quæstoremq; cognoverunt: quem uos præsentes constantissimum Senatorem: iustissimum prærem: & amantissimum R eipu. ciuem iudicastis. de quibus uos aliis testes eē de betis: de his ipsi alios testes audietis? At quos testes? primum dicam id quod est commune: Græcos: non quo nationi huic ego unus maxime fidem derogē. Nam si quis unq; de nostris hominibus a genere isto studio ac uoluntate non

PRO LVCIO FLACCO.

abhorrens fuit: me & eē arbitror & magis etiātum cū plus erat ocii: fuisse . sed si sunt in illo numero multi boni: docti: prudentes: qui ad hoc iudiciū deducti non sint: multi imprudentes illiterati leues: quos uariis de causis uideo concitatos. Verū tamē hoc dico de toto genere græcor̄: Tribuo illis litteras. do multarum artiū disciplinam: nō adimo sermonis leporem. ingenioꝝ acumen: dicē di copiam. deniqꝝ ét si qua sibi alia sumunt: nō repugno. Testimonior̄ religio nem & fidem nunq̄ ista natio coluit. totiusq; huiusce rei quæ sit uis: quæ auctoritas: qd pondus ignorant. Vnde illud est: da mihi testimoniū mutuū. Num Galloꝝ: num Hispanor̄ putatur: totū istud græcor̄ est: ut ét qui græce nesciunt: hoc qbus uerbis a græcis dici soleat: sciant. Itaqꝝ uidete quo uultu: qua cōfidentia dicat: tū intelligetis qua religione dicant. Nunq̄ nobis ad rogatum respondent. semp accusatori plus q̄ ad rogatum. nunq̄ laborant quēadmodū p̄bent qd dicūt: sed quēadmodū se explicit dicendo. Iratus Flacco dixit Marcus Lurco: qd ut ipse aiebat: liberatus erat eius turpi iudicio cōdemnatus. Nihil dixit qd lāderet eū cū cuperet. Impediebat. n. religio. tñ id qd dixit quanto cū pudore: quo tremore: & pallore dixit: q̄ promptus hō. Pub. Septimius: q̄ iratus de iudicio & uillico: tñ hæsitabat. tñ eius iracundiæ religio non nunq̄ repugnabat. Inimicus Marcus Cælius: quod cū in re manifesta putasset nefas esse publicanū iudicare cōtra publicanū sublatus erat e numero recuperatorū: tñ tenuit se: neq; attulit in iudicium quicq; ad lādendū nīsi uoluntatem. Hi si Græci fuissent: ac nīsi nostri mores ac disciplina plus ualerēt q̄ dolor ac simulatas oēs se spoliatos uexatos fortunis se euersos eē dixissent. Græcus testis cū ea uoluntate processit ut lādat: Nō iuriūrandi: sed lādendi uerba meditatur. Vinci refelli: coargui putat esse turpissimum. Ad id se parat: nihil curat aliud. Itaqꝝ nō optimus quisq; nec grauissimus: sed ipudentissimus loquacissimusq; deligitur. Vos aut in priuatis minimis reꝝ iudiciis testem diligenter expeditis: ét si formā hominis si nomen si tribū nostis: mores tamen exqrendos putatis. Qui aut dicit testimoniū ex nostris hoībus: ut se ipse sustētat: ut oīa uerba moderat: ut timet: ne qd cupide: ne qd iracunde: ne qd plus minus ue q̄ sit necesse dicat: Nū illos idē putatis: qb; iūsiurādū iocus ē: testimoniū ludus: existimatio uestra tenebræ: laus: merces: gratia: gratulatio: proposita ē oīs ī impudenti mendacio. sed nō dilatabo orationem meā: etenim pōt eē infinita: si mihi libeat totius gentis in testimonīis dicendis explicare uanitatē: sed p̄pius accedam. de his uestris testibus dicā. Vehementem accusatōrē nacti sumus iudices: & inimicum in omni genere odiosum ac molestū: quē spero his uerbis fore magno usui & amicis & Reipu. Sed certe inflāmatus incredibili cupiditate hanc cām accusationēq; suscepit: q comitatus in inquirendo: comitatū dico: imo uero quātus exercitus: quæ iactura: quis sumptus: quāta largitio: quæ quanq̄ utilia sunt causæ: timide tñ dico: qd uereor ne Lælius ex his rebus quas sibi suscepit gloriæ causa: putet aliqd oratione mea sermonis in se se aut

ORATIO.

inuidia esse quæ situm. Itaq; hanc partē totam relinquā: tantū a uobis petā iudices: ut si quid ipsi audistis cōmuni fama atq; sermone de uī: de manu: de armis: de copiis memineritis quare reꝝ inuidia lege hac recenti ac noua: certus ē inquisitioni comitū numerus constitutus. Sed ut hanc uim omittā: quanta illa sunt: quæ quoniā accusatorio iure & more sunt facta: reprehendere nō possumus. Querit̄ cogimur primū qđ distributis partibus sermo ē tota Asia diffusus. Cn. Pompeiū: q. L. Flacco uehementer ē inimicus: contendisse a Lælio paterno amico ac p̄necessario: ut hunc hoc iudicio arcesseret: omnēq; ei suā auctoritatē: gratiā: copias: opes ad hoc negociū conficiendum detulisse. Id hoc uerisimilius græcis hominibus uidebat: quod pauloante in eadē p̄uincia familiarē Læliū Flacco uiderant: Pōpeii aut̄ auctoritas cū apud oēs tanta est: quanta eē debet: tum excellit in ista p̄uincia: quā nuper & p̄donū & regum bello liberauit. Adiunxit illa ut eos qui domo exire nolebant testimonii denūciatione terrorret: q̄ domi stare non poterāt: largo & liberali uiatico cōmoueret. Sic adolescens ingenii plenus: locupletes metu: tenues premio: stultos errore permouit. Sic sunt expressa ista p̄clara quæ recitant p̄sephismata: nō sentētiis neq; auctoritatibus declarata: nec iureiurando constricta: sed porrigenda manus p̄fundendoq; clamore multitudinis concitatæ. O morē p̄clarum disciplinamq; quam a maioribus accepimus: si quidem teneremus. sed nescio quo p̄cto iam de manibus elabitur. Nullam. n. illi nostri sapientissimi & sanctissimi uiri uim contionis esse uoluerūt: quæ scisceret plebs: aut quæ populus iuberet summota cōtione: distributis partibus tributim & centuriatim descriptis ordinibus: classibus & statibus auditis auctoribus: re multos dies promulgata & cognita iuberi uetariq; uoluerunt. Græcos autem totæ Respu. sedentes contionis temeritate administrant̄. Itaq; ut hanc græciam: quæ iam diu suis consiliis p̄culsa & afflicta est: omittam: illa uetus quæ quondam opibus: imperio: gloria floruit: hoc uno malo concidit: libertate imoderata ac licentia contionum. Cum in theatro imperiti hoīes rerum oīum rudes ignariq; consederant: tū bella inutilia suscipiebat: tū seditiosos hoīes Reipu. p̄ficiebant: tum optime meritos ciues e ciuitate eiiciebant. q; si hæc Athenis tum cū illæ non solū in Græcia: sed p̄pē cunctis gentibus enitebant accidere sunt solita: quā moderationē putetis in Phrygia: aut in Mysia contionū fuisse? Nostras cōtiones illaꝝ nationū hoīes plerūq; perturbant. qd cum soli sunt ipsi: tandem fieri putatis? Cæsus est uirgis Cymeus ille Athenagoras. qui in fame frumentū exportare erat ausus. data Lælio contio ē. processit ille græcus apud græcos: nō de culpa sua dixit: sed de pœna quæstus est: porrexerūt manus: p̄sephisma natū ē. hoc testimoniū ē. Nup̄ epulati pauloante oī largitione saturati p̄gameni: qđ Mithridates: q̄ multitudinē illā nō auctoritate sed sagina tenebat se uelle dixit: Id sutor̄ & Zonarii conclamarūt. hoc testimoniū ē ciuitatis. Ego testes a Sicilia publice duxi. Verū erant ea testimonia non cōcitatæ contionis: sed iurati Sena-

PRO LVCIO FLACCO.

tus.Q uare iā non est mihi cōtio cū teste.Vobis uidendum ē sint ne hæc testi monia putanda:adolescens bonus honesto loco natus disertus cū maximo or natissimoq; comitatu uenit in oppidū græcor; postulat cōtionē. locupletes ho mines & graues ne sibi aduersarent̄:testimonii denūciatione deterret.egentes & leues spe largitionis & uiatico publico priuata ēt benignitate perlectat.Opi fices & tabernarios atq; illam oēm fācem ciuitatū quid est negotiī concitra re :in eum presertim qui nuper cum summo imperio fuerit :summo autem in amore esse propter nomē ipsum imperii non potuerit . Mīrādum uero est hoīes eos quib; odio sunt nostræ secures:nomē acerbitatis scriptura decumæ: portoriū mortis libenter arripere facultatē lādendi:quæ tam detur. Memēto te igitur cū audietis psephismata.non audire uos testimonia.audire temeritatē uulgi:audire uocē leuissimi cuiusq;:audire strepitū imperitor;:audire contentionē & contionē concitatam lāuissimā nationis.Itaq; perscrutamini penitus naturā rationēq; criminū.Iam nihil p̄ter speciem:nihil p̄ter terrorē ac minas re perietis.in æxario nihil habet ciuitates:nihil in uectigalibus.duæ rōnes confi ciendæ pecuniae aut uersura aut tributo:nec tabulæ creditoris pferunt̄:nec tri buti cōfectio ulla recitat̄.q uero facile falsas rōnes inferre ī tabulas quodcūq; cōmodū ē:referre soleāt:ex Cn.Pōpeii līfis & ad Hypsæū & hypsæi ad Pōpe iū missis q̄so cognoscite:LITTERAE Pōpeii & Hypsæi.Satis ne uob coar guere iis auctorib; dissolutā græcor; suetudinē:licetiāq; impudētē uidemur. Nisi forte q.Cn.Pōpeiū:q p̄sentē:q nullo implēte fallebāt :eos urgente Lælio in absentē & i.L.Flaccū aut timidos fuisse:aut religiosos putamus.Sed fue rint ī corruptæ litteræ domi.Nunc uero quā hīe auctoritatē:aut quā fidē p̄nit̄ T̄riduo lex ad p̄torē deferri iudicū signis obsignari iubet . Trigesimo die uix deferunt̄:ne corrūpi tabulæ facile possint Iccirco lex obsignatas ī publico po ni uoluit.At obsignātur corruptæ.Q uid refert igit̄:tāto post ad iudices defe ran̄:an nō deferant̄.Q uid si testiū studiū cū accusatore sociatiū ē :tū ne isti testes hēbun̄.Vbi ē ergo illa expectatio :quæ uersari ī iudiciis solet̄.Nā anteā cū dixerat accusator acriter & uehemēter:cūq; defensor suppliciter demisi seq; respōderat:T̄ertiū ille erat expectatus locus testiū:q aut sine ullo studio dicebāt:aut cū dissimulatiōe aliq; cupiditatis:hoc uero qd ē:una sedēt:Ex ac cusator; subsellis surgūt:nō dissimulat̄:nō uerēt̄.de subsellis q̄ror̄ Vna ex domo p̄deūt:si uerbo titubauerint:quo reuertāt̄ nō hēbūt . An q̄lq; eē testis pōt̄ quē accusator sine cura ī terroget̄.Nec metuat:ne sibi aliqd quod ipse nolit re spōdeat.Vbi ē igit̄ illa laus oratoris:q uel ī accusatore anteā uel ī patrono spe ctari solebat: bene testem interrogauit.calide accessit.reprehendit:quo uoluit adduxit:conuicit.& elinguem reddidit.Q uid :tu istū roges Læli qui prius q̄ hoc te rogo dixeris.plura ēt effundet:q̄ tu ei domi ante pr̄scripsieris:quid ego autem defensor rogem.Nam aut oratio testiū refelli solet:aut uita lādi.Q ua disputatione orationē refellā eius qui dicit:dedimus : nihil ap̄lius in hominē

ORATIO.

dicendum est. igitur cū oratio argumentationē nō habet: quid dicā in ignotū?
 Quārendū est ergo & deplorandū id qd' iā dudū facio: de oīs accusatiōis ini-
 qtate: primū de cōmuni genere testiū . dicet enim natio minime in testimonii
 dicendis religiosa. ppius accedo. Nego eē ista testimonia: q tu ipse psephismata
 appellas: Scd & fremitū egentiū & motū quēdā temerariū græculæ contio-
 nis. Intrabo ēt magis: q gessit: nō adest. q numerasse dicit: non ē deductus. pri-
 uatae l̄fæ nullæ pferunt. publicæ retentæ sunt in accusator̄ potestate: summa ē
 in testibus: hi uiuunt cū inimicis. ad sunt cū aduersariis: habitant cū accusatori-
 bus. Vtr̄ hic tandem disceptationem & cognitionē ueritatis? An innocentiae lai-
 bem aliquā aut ruinā fore putatis? Multa. n. sunt huiusmodi iudices: ut ēt si in
 hoīe ipso: de quo agitur: negligenda sint: tñ in conditione atq; in exēplo ptime
 scenda uideant: si quē infimo loco natum nullo splendore uitæ: nulla cōmen-
 datione famæ defendere: tñ ciuē a ciuib⁹ cōmunis humanitatis iure ac mise-
 ricordia dep̄carer: ne ignotis testibus: ne incitatis: ne accusatoris confessoribus
 conuiuis cōtubernalibus: ne hominibus leuitate græcis: crudelitate barbaris ci-
 uem ac supplicem uestrum dederetis: ne periculosam imitationē exempli reli-
 quis in poster⁹ pderetis. Sed cū L. Flacci res agitur: cuius ex familia: q primus
 consul factus ē: primus in hac ciuitate consul fuit: cuius uirtute regibus exter-
 minatis libertas in Repu. constituta est: quæ usq; ad hoc tempus honorib⁹: im-
 perior⁹: reg⁹ gestarum gloria continuata permanxit: Cunq; ab hac penni contesta-
 taq; uirtute maior⁹ non modo non degenerauerit. L. Flaccus: sed id qd' maxi-
 me florere in generis sui gloriam uiderat: laudem patriæ in libertatem uindi-
 candæ prætor adamauerit: in hoc ego reo ne quod pernitiōsum exemplū pda-
 tur: pertimescam? In quo etiam si quid errasset: omnes boni conniuendum eē
 arbitrarentur. Q uod quidem ego non modo non postulo: sed contra iudices
 uos oro & obtestor: ut totam causam q maxie intentis oculis: ut aiunt: acerrime
 contemplemini. Nihil religione testatū: nihil ueritate fundatum: nihil dolore
 exp̄ssum: cōtraq; oīa corrupta libidine: iracundia: studio: p̄cio: piurio reperie-
 tis. Etenim iam uniuersa istorum cognita cupiditate: accedam ad singulas que
 relas criminacionesq; græcorum. Classis nomine pecuniam ciuitatibus impe-
 ratā querūtur. Q uod nos iudices factum cōfitemur. Sed si hoc crimē est: aut
 in eo est: q non licuerit imperare: aut in eo quod non opus fuerit nauibus: aut
 in eo quod nulla hoc prætore classis nauigarit: licuisse ut intelligas: cognosce
 quid me consule Senatus decreuerit: cū quidem nihil a superioribus cōtinuo-
 rum annorum decretis decesserit. Senatus Cōsultū pximū ē ergo ut opus fue-
 rit classe: nec ne quāramus. Vtr̄ igitur hoc græci statuent: aut ullæ exterae na-
 tiones: aut nostri p̄tores: ueltri duces: ueltri impatores? Eqdē existimo ī eius-
 modi regiōe atq; p̄uinctia quæ mari cincta: portib⁹ distincta: insulis circunda-
 ta esset: non solum p̄sidii: sed ēt ornandi imperii cā nauigandū fuisse. Hæc. n.
 ratio ac magnitudo animoꝝ in maiorib⁹ nostris fuit. ut cū priuatis rebus suisq;

PRO LVCIO FLACCO.

sumptibus minimo contenti tenuissimo cultu uiuerent in imperio atq; in publica dignitate oia ad gloriā splendoremq; reuocarēt:quærerēt .n. in re domestica cōtinentiæ laus:in publica dignitatis. q; si ēt p̄sidii cā classem habuit: qs erit tā iniquus q; rephendat. nulli erāt prædones. qd? nullos fore quis p̄stare poterat? Minuis inqt gloriam Pōpeii:imo tu auges molestiā. Ille.n. classes p̄donū urbes:portus:receptacula sustulit:pacē maritimā summa uirtute atq; incredibili celeritate confecit. Illud uero neq; suscepit:neq; suscipere debuit: ut si qua uspiā nauicula p̄donum apparuisset:accusandus uideret. Itaq; ipse in Asia cū oia iam bella terra mariq; cōfecisset:classem tñ hisdē istis ciuitatibus impauit. qd? si tum statuit opus eē:cū ipsius p̄sentis noīe tuta oia & pacata eē poterat. qd cū ille decessisset Flacco existimatis statuendū & faciendū fuisse? Quid nos hic? Nōne eo ipso tpe Syllano & Murena consulib; decreuimus:ut classis in Italia nauigaret? Nōne eo ipso tpe cū.L. Flaccus in Asia remiges impabat:nos hic in mare superū & inferū seftertiū ter & quadragies rogabamus? Quid postremo āno? Nōne.M. Curio &.P. Sestullio quæstoribus pecunia in classem est erogata? Quid hoc omni tpe Eqtes in ora maritima nō fuerūt? Illa.n. ē gloria diuina Pompeii primū p̄dones eos:q tum cū illi bellū maritimū gerendum datū est:toto mari disp̄si uagabant:redactos eē oēs in potestatē.deinde Syriā eē nostrā:Ciliciā teneri: Cyprū:Ptolemæū regem nihil audere.præterea Cre tam Metelli uirtute eē nostrā. Nihil eē unde pficiscant: nihil quo reuertant: oēs sinus:pmontoria:littora:insulas:urbes maritimæ claustris imperii nostri contineri:q; si Flacco p̄tore nemo in mari p̄do fuisset tñ huius diligentia rephē dēda nō ē. Iccirco.n.q; hic classem habuisset:existimare nō fuisse. Quid si L. Eppii.L. Agrii.C. Cestii Eqtū Ro.huius ēt clarissimi uiri.Cn. Domitiū: qui in Asia tum legatus fuit testimonio doceo: eo ipso tpe quo tu ipse negas classem habendā fuisse:cōplures a p̄donib; eē captos:tñ Flacci consiliū in remigib; impandis rephendet. qd si ēt occisus ē a piratis Adramitenus hō nobilis: cuius est fere nobis oībus nomē auditū. Acinas pugil olypionices:hoc ē apd' græcos:quoniam de eo& grauitate dicimus: ppe maius & gloriosius q; Romæ triū phasse. At neminē cœpisti:q; multi oræ maritimæ clarissimi uiri præfuerere: q cū p̄donē nullū cœpissent:mare tñ tutū p̄stiterunt? Casus est.n.in capiendo : locus:euuentus:occasio.defendendi facilis ē cautio:non solū latibulis occultor& locor&:sed ēt tempestatū cōuersione & moderatiōe. Reliquū est:ut quærat ut& ista classis cursu & remis:an sumptu tantū & litteris nauigarit. Num igitur negari potest: cuius rei testis cuncta est Asia bipartito classem distributam fuisse? ut una pars supra Ephesum : altera infra Ephesum nauigaret. Hac classe.M. Crassus uir amplissimus ab Eno in Asiam: iis nauibus Flaccus ex Asia in Macedoniam nauigauit. In quo igitur est prætoris diligentia requirienda? In numero nauium:& in descriptione æquali sumptus.dimidium eius quo Pōpeius erat usus:imperauit:num potuit parcus? Descripsit aut̄ pecuniā

ORATIO.

ad Pompeii rationem:quæ fuit accommodata.L.Syllæ descriptioni:qui cum omnes Asiae ciuitates pro portione in prouincias descripsisset: illam rationem in imperando sumptu & Pom.& Flaccus secutus est.neq; ē adhuc tamē ea summa completa:nō refert uero quid lucretur:cum.n.genus imperatae pecuniae scipit:id quod tu crimen esse uis:confitetur.Q ui igitur probari potest in ea pecunia non referenda crimen sibi ipsum facere:in qua crimen esset nullum : si referret: At enim negas fratrem meum:qui.L.Flacco successerit:pecuniam ullam in remiges imperasse? Evidem Quinti fratris mei laude delector , sed aliis magis grauiorib; atq; maioribus : aliud quidam statuit : aliud uidit.Existimauit quocunq; tempore auditum quid esset de prædonibus:quā uellet subito classem se comparaturum:deniq; hoc primus frater meus in Asia fecit : ut hoc sumptu remigum ciuitates leuaret.Crimen autem tum uideri solet: cū alius quis sumptus instituit eos qui antea non erant instituti:non cum successor alii quid immutat de institutis priorum:Flaccus quid alii postea facturi essent: sci re non poterat:quid alii fecissent:uidebat.Sed quoniā de cōmuni totius Asiae crimine est dictum/aggregiar iam iam ad singulas ciuitates:ex quibus sit sane nobis prima ciuitas Aemonensis.Citat præco uoce maxima legatos Aemonenses.procedit unus Asclepiades.prodeant.etiam ne præconem mētiri coegisti? Est enim credo is uir iste.ut ciuitatis nomen sua auctoritate sustineat: damnatus turpissimis iudiciis domi:notatus litteris publicis:cuius de probris:adulterioriis:ac stupris extant Aemonensium litteræ:quas ego non solum propter longitudinem sed etiam propter turpissimam obscenitatem uerborum prætereadas puto.dixit publice datum drachmarum.cc.&.vi.& dixit tantum.nihil ostendit:nihil protulit.sed adiunxit id quod certe quoniam erat domesticum:doceire debuit:se priuatim drachmas.ccvii.dedisce.quātum sibi ablatum homo impudentissimus dicit: tantum nunquam est ausus ut haberet optare . At Aulo Sestullio dicit se dedisse:& suis fratribus.potuit dare Sestullius : Nam fratres quidem consortes sunt mendicitatis. Audiamus igitur Sestullium . fratres deniq; ipsi prodeant. q uolent:impudenter mentiantur :& quod nunquā habuerint:dedisse se dicant. Tamen aliquid fortasse coram producti dicent: in quo reprehendantur.Non deduxi inquit Sestullium.credo.tabulas nō depor tatiu.fratres saltem exhibe.non denunciaui . Q uod ergo unus Asclepiades fortuna egens:uita turpis:existimatione damnatus : impudentia atq; audacia fretus:sine tabulis:sine auctore legerit: Id nos quasi crimen aut testimonium pertimescimus? Idem laudationem quam nos ab Aemonensibus Flacco datam proferebamus falsam esse dicebat:cuius quidem laudationis iactura exoptanda nobis fuit. Nam ut signum publicum inspexit præclarus iste auctor suæ ciuitatis:solere suos ciues cæterosq; græcos ex tempore quod opus sit:ob signare dixit. Tu uero tibi habeto istam laudationem. Nec enim Aemonium testimonio Flacci uita & dignitas nititur . Das enim mihi qd' hæc causa

PRO LVCIO FLACCO.

maxime postulat : nullum grauitatem : nullum firmum in græcis homi-
nibus consilium : nullam deniq; testimonii esse fidem. Nisi uero haec tenus
illa formula testimonii atq; orationis tuæ describi:ac distingui potest:ut Flacco
absenti aliquid ciuitates tribuisse dicantur. Lælio p̄senti per se agenti : ui legis:
iure accusationis:opib; p̄terea suis terrenti ac minanti nihil temporis cā scri-
psisse aut obsignasse uideant̄. Evidem in minimis rebus s̄ape res magnas ui-
di iudices dephendī ac teneri:ut in hoc Asclepiade:hæc quæ est a nobis prola-
ta laudatio obsignata erat Creta illa Asiatica : quæ fere est oībus nota nobis :
qua utimur omnes non modo in publicis:sed etiam in priuatiss litteris : quas
quotidie uidemus mitti a publicanis s̄ape unicuiq; nostrū. neq; n. testis ipse si-
gno inspecto falsum nos proferre dixit : sed leuitatem totius Asiae protulit. de
qua nos & libenter & facile concedimus. Nostra igitur laudatio:quam ille t̄pis
cā nobis datam dicit:datā qdem confitemur:consignata Creta est . In illo autē
testimonio:qd' accusatori dicit̄ datū:cæra eē uidemus . Hic ego iudices si uos
Aemonensiū decretis:si cæterorū phrygū litteris pmoueri putarē : uociferarer :
& q̄tū maxie possem cōtēderē:testerar publicanos:excitarē negotiatores. Ve-
strā ēt consciētiā iplorarē:cæra dephensa confiderem totius testimonii fictam
audaciam manifesto comprehendam:atq; opp̄ssam teneri. Nunc uero nō insul-
tabo uehementius:nec uolitabo in hoc insolentius : neq; in istum nugatorem
tanq; in aliquem testem inuehar:neq; in toto Aemonensiū testimonio: siue hic
confictum ē:ut apparet:siue missum domo est:ut dicitur:cōmouebor. Et.n.q/
bus ego laudationem istam remittam quoniā sunt ut Asclepiades dicit:leues:
horū testimoniuū non pertimescam. Venio nunc ad dorylensium testimoniuū:
q̄ producti tabulas se publicas ad speluncas perdidisse dixerunt. O pastores ne-
scio quos cupidos litterarū: siquidem istis nihil p̄ter l̄ras abstulerunt. sed aliud
eē causæ suspicamur:ne forte isti parum uersuti esse uideant̄. Poena est ut op̄i-
nor Dorylai grauior:q̄ apud alios falsarum & corruptarū litterarum. si ueras pri-
tulissent:criminis nihil erat. si falsas:erat poena.bellissimū putarūt dicere amisi-
fas. Q uiescant igitur:& me hoc in lucro ponere:atq; aliud me agere patientur.
Non sinunt:supplet.n. Ille nescio quis & priuatim dicit se dedisse.hoc uero fer-
ri nullo modo potest:quia de tabulis publicis recitat is quæ in accusatoris po-
testate fuerunt:non debet habere auctoritatem . Sed tamen iudicium fieri ui-
detur:cum tabulæ illæ ipsæ cuiuscemodi sunt:proferuntur.Cum uero is quem
nemo nostrum uidit unq;:nemo qui mortalis esset:audiuit:tantum dicit dedi-
dubitatis iudices quin ab hoc ignotissimo phryge nobilissimum ciuem uindi-
cetis? Atq; huic eidem nuper tres Equites R.o.honesti & graues cū in cā libe-
rali eū q̄ asserebat̄:cognatū suū eē diceret:nō crediderūt.Q uic hoc euénit:ut q̄
locuples testis doloris & sanguinis sui n̄ fuerit:idē sit grauis auctor iniuria&pri-
ublicæ? Atq; hic dorylensis cū nup efferret̄ magna frequentia cōfessuq; ufo mor-
tis illi' iuidiā i.L. Flaccū Lælius offerebat.Facis iniuste Læli:si putas pículo n̄fo

ORATIO.

uiuere tuos contubernales: præsertim qd' tua negligētia factum arbitramur. homini enim phrygi qui arborem fici nunquam uidisset. fiscinam ficerū obieciisti: cuius mors te ex aliqua parte releuauit. edacem enim hospitem amisisti. Flacco uero quid profuit? Quid ualuit tam diu dum huc prodiret: Mortuus est aculeo iam dimisso ac dicto testimonio. at illud columen actionis tuæ Mithridates posteaq; biduum retentus testis a nobis effudit: quæ uoluit omnia: reprehensus: conuictus fractusq; discessit. ambulat cum lorica. metuit homo doctus & sapiens: ne. L. Flaccus nunc se scelere alliget: cum iam testem illum effugere non possit: ut qui ante dictum testimonium sibi temperarit: cum tamē alii quid assequi possit: is nunc id agat: ut ad falsum auaritiæ testimonium: uerū etiam maleficī crimen adiungat. Sed de hoc teste totoq; Mithridatico disseruit: & subtiliter: & copiose. Q. Hortēsius. Nos ut instituimus ad reliqua pergamus. Caput ē omnium græcorum concitandorum: qui cum accusatoribus sedet Heraclides ille Ténites homo ineptus & loquax. Sed ut sibi uidetur ita doctus: ut etiam magistrum illorum esse se dicat. & qui ita sit ambitiosus: ut omnes uos nosq; quotidie persalutet. Ténī usq; ad illam ætatem in Senatum uenire non potuit: & qui se artem dicēdi traditurum etiam cæteris profiteatur: ipse omnibus turpissimis iudiciis conuictus est. pari fœlicitate una legatus uenit Nicomedes: qui neq; in Senatum ulla conditione peruenire potuit: & furti: & pro socio damnatus est. Nam princeps legationis Lysanias adeptus est ordinem Senatorium. Sed cum Rempublicam nimium amplectetur: peculatus damnatus: & bona sua: & Senatorium nomen amisit. hi tres etiam æra rii nostri tabulas falsas esse uoluerunt. Nam seruos nouem se professi sunt habere: cum omnino sine comite uenissent. Decreto scribendo primum uideo affuisse Lysaniam: cuius fratrī bona: q; is populo non soluebat: prætore Flacco publice uenierunt. Præterea Philippus est Lysaniæ gener: & Ermobius: cuius frater Poles Item pecuniaæ publicæ est condemnatus. Dicunt se Flacco & iis qui simul essent drachmarum. xv. milia dedisse. Cum ciuitate mihi res ē acerrima & cōficientissima litterarum: in qua nummus moueri nullus potest: sine. v. Prætoribus: tribus Quæstoribus: quattuor mēsariis: q apud illos a populo creatur. Ex hoc tanto numero deductus est nemo: ut cum illam pecuniā nominatim Flacco datam referat: maiorem etiam aliquam cum huic iidem darent: in ædem sacram reficiendam se perscripsisse dicunt: qd' minime conuenit.. Nam aut omnia occulte referenda fuerunt: aut aperte omnia: cum perscribunt nominatim Flacco nihil timent: nihil uerentur: cum operi publico referunt: iidem homines subito eundem quem contempserant pertimescūt. Si p̄tor dedit: ut est scriptum: a quæstore numeravit. quæstor a mensa publica. mensa aut ex uectigali aut ex tributo. nunq; erit istud simile criminis: nisi mihi totā rationem omni & personarum genere & litterarum explicaris. Vel qd' est in eodem decreto scriptū: hoīes clarissimos ciuitatis amplissimis usos honoribus

PRO LVCIO FLACCO.

hoc prætore circūuentos. Cur hi neq; in iudicio adsunt? neq; in decreto nominantur? nō.n.credo significari isto loco illum:q; se erigit Heraclydē. Vtrū.n.in clarissimis est ciuib; is quem iudicatum hic duxit Hermippus? q; hāc ipsam legationem:quam habet:non accepit a suis ciuib; :sed usq; Tmolo petiuit: cui nullus honos in sua ciuitate habitus ē unq;. Res autem ea quæ tenuissimis cōmittebatur:huic uni in uita cōmissa sola est. Custos.T.Aufidio p̄tore in frumento publice est positus:p quo cum a.P.Varino prætore pecuniam accepis, set cælauit suos ciues:ultroq; his sumptum intulit.quod postea q; Tenni litteris a.P.Varino missis cognitum atq; patefactum ē:cumq; eadem de re.Cn.Lētulus:qui Censor fuit:tēnitarum patronus litteras misisset: Heraclydē istum Tēni nemo postea uidit. Atq; ut eius impudentiam perspicere possitis causam ipsam quæ leuissimi hominis aīum in Flaccum icitauit:quæ so cognoscite. Fūdum Cymeum Romæ mercatus est de pupillo meculonio cum uerbis se locupletem faceret:haberet nihil p̄ter illam impudentiam:quam uidetis.pecuniam sumpfit mutuum a Sex.Scola iudice hoc nostro primario uiro: qui & rem cognoscit:neq; hominem ignorat:qui tamen credidit.P.Fuluii Veratii lectissimi hominis fidei.is cum solueret:sumpsit a.C.&.M.Fusiis equitibus R.o.primariis uiris.hic Hercule Cornici oculum:ut dicitur. Nam hunc Hermippum hominem eruditum ciuem suum:cui debebat ēē notissimus:percussit.eius.n. fide sumpfit a Fusiis. Securus Hermippus Tennum pficiscitur:cum iste se pecuniam:quam huius fide sumpserat a discipulis suis diceret Fusiis p̄solutorum.Habebat.n.rhetor iste adolescentes quosdam locupletes:quos ipse dimidio redderet stultiores q; acceperat:ubi nihil possint discere nisi ignorantiā literarum.neminem quidem adeo infatuare potuit.ut ei nummū ullū crederet. Itaq; cum Roma clam esset profectus:multosq; minutis mutuatiōibus fraude uisset:in Asia uenit:Hermippoq; p̄contanti de noīe fusiano:respondet se omnem pecuniam Fusiis persoluisse.Interim neq; ita longo interuallo libertus a Fusiis cum litteris ad Hermippum uenit.pecunia petitur ab Hermippo . Hermippus ab Heraclyda petiuit.Ipse tamen Fusiis satissfacit absentibus:& fidem suam liberat.hunc æstuantem & tergiuersantem iudicio ille persequitur.a recuperatoribus causa cognoscitur.Nolite existimare iudices non unam & eandem omnibus in locis esse fraudatorum & inficiatorum impudentiam . Fecit eadem omnia:quæ nostri debitores solent.negauit se omnino uersuram ullam fecisse Romæ Fusiorum.sed affirmauit nunquā omnino nomen audisse. Hermippum uero ipsum prudentissimum atq; optimum uirum ueterem amicum atq; hospitem meum splēdīdissimum atq; ornatissimum ciuitatis suæ pbris omnibus maledictisq; uexat.Sed cum se homo uolubilis quadam celeritate dicendi in illa ratione iactaret:repente testimoniis Fusiorū nominibusq; recitatis homo audacissimus pertimuit:loquacissimus obmutuit.Itaq; recuperatores contra istum rem minime dubiam prima actione iudicauerunt . Cum

ORATIO.

iudicatum non faceret: addictus Hermippo: & ad hoc ductus est. Habetis & honestatem hominis & auctoritatem testimonii, & causam omnem simultatis. Atque is ab Hermippo missus cum ei pauca mancipia uendidisset: Romam se contulit. Deinde in Asiam rediit. Cum iam frater meus Flacco successisset: ad quem adiit. cāmque ita detulit. Recuperatores ui Flacci coactos & metu/falsum inuitos iudicauisse: frater meus pro sua æquitate prudentiaq; decreuit: ut si iudicatum negaret: in duplum iret. Si metu coactos diceret: haberet eosdem recuperatores. Recusauit: & quasi nihil esset actum: nihil iudicatum ab Hermippo: ibidem mancipia: quæ ipse ei uendiderat: petere cœpit: Marcus Grati-dius legatus: ad quem est aditum: actionem se daturum negauit. Re iudicata stare ostendit placere. Itaque iste cui nullus esset usq; consistendi locus: Romā se rettulit. Persequitur Hermippus: qui nunq; istius ipudentiæ cessit: petit Heraclydes a.C. Plotio Senatore uiro primario: qui legatus in Asia fuerat mancipia quædam: quæ secum iudicatum esset: per uim uendidisse dicebat. Q. Naso uir ornatissimus: qui prætor fuerat: iudex sumitur: qui cum sententiam secundum Plotium se dicturum ostenderet: & ab eo iudice abiret: qd iudicium lege non erat: causam totam reliquit. Satis ne uobis iudices uideor ad singulos testes accedere? neque ut primo constitueram: tantummodo cum uniuerso genere configere? Venio ad Lysaniam eiusdem ciuitatis peculiarem cum Diciano teste: quem tu cum ephebum Tenni cognosses quia tum te nudus obliterat: semper nudum esse uoluisti Adduxisti Tenno Apollonidem. pecuniā adolescentulo grandi fœnere fiducia tñ accepta occupasti. hanc fiduciam commissam tibi tenes hodie: ac possides. eum tum testem spe recuperandi fundi parteni uenire ad testimonium dicendum coegisti: qui quoniam testimonium dixit: quidnam sit dicturus expecto. Noui genus hominum: noui cōsuetudinē: noui libidinē. Itaque & si teneo quid sit dicere paratus: Nihil tñ contra disputabo priusq; dixerit. Totum. n. couertet: & alia finget: quāobrem & ille seruet qd parauit: & ego me ad id quod attulerit: integrum conseruabo. Venio nunc ad eam ciuitatem: in quā ego multa magna studia & officia contulī: & quā meus frater in primis colit atque diligit. Quæ si ciuitas per uiros bonos grauesq; homines quærelas ad uos detulisset: paulo cōmouerer magis. Nunc uero quid putem Trallianos Meandrio causam cōmisisse homini egenti: sordido sine honore: sine existimatione: sine censu: ubi erant illi Pythodoria & Iepison: cæteri homines apud nos noti: inter suos nobiles: ubi illa magnifica. & gloriosa ostentatio ciuitatis? Nonne esset pudicum si hanc causam ageret seuere: non modo legatum: sed Trallianum omnino dici Meādrium: huic illi legato suo huic publico testi patronum suum iam inde a patre atque maioribus Luciū Flac cum mactandum ciuitatis testimonio tradidissent? Non est ita iudices: non ē profecto. Vidi ego in quodam iudicio nuper Philodorum testem Trallianū: uidi Parrhasium: uidi Archidemum. Cum quidem idem hic mihi Meandrius

PRO LVCIO FLACCO.

quasi ministrator aderat: subiiciens qd in suos ciues ciuitatemq; si uellem dice/ rem. Nihil enim illo homine leuius:nihil egentius:nihil inquinatus. Quare si hunc habent auctorem Tralliani doloris sui:si hunc custodem litterarum:si hunc testem iniuriæ:si hunc auctorem querelarum:remittant sp̄iritus:compriment animos suos:sedent arrogantiam:fateantur in Meandri persona esse expressam faciem ciuitatis. Si istum semper illi ipsi domi proterendū & cōculcā dum putauerunt:Desināt putare auctoritatem esse in eo testimonio:cuius auctor inuentus est nemo.Sed exponam quid in re sit ut quamobrem ista ciuitas neq; seuere Flaccum oppugnarit:neq; benignæ defenderit: scire possitis. Erat ei Castritiano nomine irata:de quo toto respōdit Hortensius. inuita soluerat Castritio pecuniam iam diu debitam.hinc totum odium:hinc omnis offensio: quo cum uenisset Lælius ad iratos & illud castritianum uulnus dicendo refri/ cuisset: siluerunt principes:neq; in illa concione affuerunt:neq; ipsius decreti ac testimonii auctores esse uoluerūt. Vsq; ea orba fuit ab optimatibus illa cōcio:ut princeps principum esset Meandrius:cuius lingua quasi flabello seditionis illa tum est egētiū cōcio uentilata. Itaq; ciuitatis pudētis:ut ego semper extimauī: grauis ut ipsi existimari uolūt:iustum dolorem querelaq; cognoscite. Quæ pecunia fuerit apud se Flacci patris nomine:a ciuitatibus hanc a se esse ablatam querūtur. Alio loco quæram quid licuerit Flacco nūc tātum a Tralli/ anis requiro: quam pecuniam a se ablatam querātur: suam ne dicāt:sibi a ciui/ tatibus collatam i usum suum:cupio audire. Nō inqt dicimus.quid igitur: de latam ad nos creditam nobis. L. Flacci patris nomine ad eius dies festos atque Iudos. Quid tū: Hāc te inquit capere nō licuit. Iam id uidero . Sed primum il/ lud tenebo queritur grauis locuples ornata ciuitas:q; nō retinet alienū.spolia/ tam se dicit: q; id nō habet:quod eius nō fuit. Quid hoc impudētius dici: aut fingi potest. Delectum ē oppidum:quo i oppido uino pecunia tota Asia ad ho/ nores .L. Flacci ponereſ . hāc pecunia tota ab honoribus trāslata est i quæſtū & fœnerationem: recuperata est multis post anis . Quæ ciuitati facta est iniu/ ria? At moleste fert ciuitas.credo:amissum ē enim præter spem:quod erat spe deuoratum lucrum. At queritur:impudēter facit:nō enim oīa quæ dolemus ea dem queri iure possumus. At accusat uerbis grauissimis nō ciuitas:sed imperi/ ti homines a Meandro cōcitati.Quo loco etiā atq; etiā facite: ut recordemini quæ sit temeritas multitudinis:quæ leuitas propria græcorū:quid i cōcionē se/ ditiosa ualeat oratio.hic in hac grauissima & moderatissima ciuitate cum ē for/ plenum iudiciorum:plenum magistratum:plenum optimorum uirorū & ci/ uiū: cum speculatur atq; obſidet rostra uīdex temeritatis & moderatrix offi/ cii Curia tamen quātos fluctus excitari cōcionum uidetis? Quid uos fieri cē/ setis Trallibus? An id quod Pergami nisi forte hæ ciuitates existimari uolūt: facilius una se epistola Mithridatis moueri impelliq; potuisse:ut amiciciā po/ puli Roma.sedem suam iura omnia officiū:humanitatib; uiolarent:q; ut filiū

ORATIO

testimonio laderent: cuius patrem armis pellendum a suis mœnibus cœsuissent.
 Quare nolite mihi ista nomina ciuitatum nobilium opponere. Quos enim
 hostes hæc familia contempsit: nunq̄ eosdem testes pertimescat: Vobis autem
 est confitendum. si consiliis principum uestræ ciuitates reguntur non multitu-
 dinis temeritate: sed optimatum consilio bellum ab istis ciuitatibus cū popu-
 lo Româ, esse susceptum. Sin ille tum motus est temeritate imperitorum ex-
 citatus: patimini me delicta vulgi a publica causa seperare. At enim istam pe-
 cuniam huic capere non licuit. Vtrum uultis patri Flacco licuisse nec ne? Si li-
 cuit: sicuti certe licuit: ad eius honores collata ex quibus nihil ipse capiebat: pa-
 tris pecuniam recte abstulit filius. Si non licuit: tamen illo mortuo non modo
 filius: sed qui uis hæres rectissime potuit auferre. Ac tum quidem Tralliani cū
 ipsi graui scenore istam pecuniam multos annos occupauissent: a Flacco tamen
 omnia quæ uoluerunt impetraverūt. Neq; tam fuerunt impudentes ut id qđ
 Lælius dixit: dicere auderent: hanc ab se pecuniam abstulisse Mithridatem.
 Quis enim erat: qui non sciret in ornatis studiis Mithridatem: q̄ i spoli-
 liandis Trallianis fuisse? Quæ quidem a me si ut dicenda sunt diceretur: gra-
 uius agerem iudices: q̄ adhuc egi: quantam Asiaticis testibus fidem habef uos
 conueniret. Reuocarem animos uestros ad Mithridatici belli memoriam: ad il-
 lam universorum ciuium Romanorum per tot urbes uno puncto temporis mise-
 ram crudelēm̄q; cædem: prætores nostros deditos: legatos in uincula cōiectos:
 nominis prope Romanī memoriam cum uestigio imperii non modo ex ædi-
 dibus græcorum: uerum etiam ex litteris esse deletam. Mithridatem deinde il-
 lum patrem: illum conseruatorem Asiae: illum: Euchium: Nysium: Bacchū: Li-
 berū nominabant. Vnū atq; idem erat tempus: cum L. Flacco Consuli portas
 tota Asia claudebat. Cappadocem at illum non modo recipiebat suis urbibus:
 uerum etiam ultro uocabat. liceat hæc nobis si obliuisci non possumus: at tace-
 cere. Liceat mihi potius de leuitate græcorum queri q̄ de crudelitate. Auctori-
 tam isti habeant: apud eos quos esse omnino noluerunt. Nam quoscunque
 potuerunt togatos interemerunt. nomen ciuium Romanorum quantum in ip-
 sis fuit subtulerunt. In hac igitur urbe se iactant: quam oderunt: apud eos
 quos inuiti uident. In ea repub. ad quam opprimendam non animus his: sed
 uires deficiunt & defuerunt. Aspiciant hunc florem legatorum laudatorumq;
 Flacci ex uera atq; integra græcia. Tum se ipsi expendant: tum cum his com-
 parent. Tum si audebunt: dignitati horum anteponant suam. Adsunt Atheniens: unde humanitas: doctrina: religio: fruges: iura: leges ortæ atque in
 omnes terras distributæ putantur: de quorum urbis positione propter pul-
 chritudinem etiam inter deos certamen fuisse proditum est. quæ uetus state
 ea est: ut ipsa ex se suos ciues genuisse dicatur: & eorum eadem terra parés
 altrix patria dicatur. Auctoritate autem tanta est: ut iam fractum prope ac de-
 bilitatum græciæ nomen huius urbis laude nitatur. Adsunt Lacedæmonii:

PRO LVCIO FLACCO.

cuius ciuitatis spectata ac nobilitata uirtus non solum natura corroborata: ue-
rum etiam disciplina putatur. qui soli toto orbe terrarum septingentos iam an-
nos amplius unis moribus & nunq̄ mutatis legibus uiuunt. Ad sunt ex Achaia
cuncta multi legati: Boetiae: Thessalia quibus locis nuper legatus Flaccus im-
peratore Metello praeftuit. Neq; uero te Massilia prætero: quæ. L. Flaccum mi-
litem: quæstoriique cognouisti: cuius ego ciuitatis disciplinam atq; grauitatem
non solum græciæ: sed haud scio an cunctis gentibus anteponendam iufi di-
cam. Quæ tam procul a græcorum omniū regionibus disciplinis linguaq; di-
uisa: cum in ultimis terris cincta gallorū gentibus barbarie fluctibus alluatur:
sic optimatū consilio gubernatur: ut omnes eius instituta laudare facilius po-
sint: q̄ æmulari: hisce utitur laudatoribus Flaccus: his innocentiae testibus: ut
græcorum auxilio resistam: quāq; quis ignorat: qui non modo unquā medio
criter res istas scire curauit: quin tria græcorum genera sint uere: quorum uni-
sunt Athenienses: quæ gens Iōnum habetur. Aeoles alteri: Dores tertii nomi-
nabantur. Atq; hæc cuncta græcia: quæ fama: quæ gloria: quæ doctrina: quæ
plurimis artibus: quæ etiam imperio & bellica laude floruit: quendam paruum
locum ut scitis Europæ tenet: semperq; tenuit. Asia maritimam oram bello su-
peratam cinxit urbibus: non ut munitam coloniis illam gentem sed ut obſer-
sam teneret. Quāobrem quæfo a uobis Asiatici testes: ut cum uere recordari
uoletis quantum auctoritatis in iudicium afferatis: uos metipsi describatis As-
iam: nec quid alienigenæ de uobis loqui soleant: Sed quid uosmet ipsi de' ge-
nere uestro statuatis: memineritis. Nanque ut opinor: Asia uestra constat ex
Phrygia: Myśia: Caria: Lydia. Vtrum igitur nostrum est an uestrū hoc prouer-
biū: Phrygem plagi fieri solere meliorem? Quid de tota Caria? Nonne
hoc uestra uoce uulgatū est: si quid cum periculo experiri uelis: in Caria id po-
tissimum esse faciendū. Quid porro in græco sermone tam tritum atque celebra-
tum est: q̄ si quis despiciatū ducitur: ut Myſorū ultimus esse dicatur? Nam qd
ego dicam de Lydia: Quis unquam græcus comediam scripsit: in qua ser-
uus primarum partium non Lydus esset? Quāobrem quæ uobis fit iniuria:
si statuimus uestro nobis iudicio standū esse de uobis. Evidem mihi iam sa-
tis super dixisse uideor de Asiatico genere testiū. Sed tamen uestrum est iudi-
ces omnia quæ dici possunt in hominum leuitatem: in constantiam: cupidita-
tem: et si a me minus dicūtur: uestris animis & cogitatione comprehendere.
Sequitur auri illa inuidia iudaici. Hoc nimirū est illud: quod nō longe a gra-
dibus Aureliis hæc causa dicitur. Ob hoc crimen hic locus abs te Læli: atque
illa turba quæsita est. Scis quanta sit manus: quanta concordia: quantum ua-
let in concionibus si sumissa uoce agam: tātū ut iudices audiant. Neq; enim
desunt: qui istos in me atque in optimum quenq; incitent: quos ego: quo id fa-
cilius faciant: non adiuuabo. Cum aurum iudeorū nomine quot annis ex Ita-
lia & ex omnibus uestris prouinciis Hierosolymā exportari soleret: Flaccus

ORATIO

sanxit edicto ne ex Asia portari liceret. Quis est iudex qui hoc non uere lauda re possit? exportari aurum non oportere: cu saepe antea Senatus tum me consule grauissime iudicauit. Huic aut barbarae superstitioni resistere seueritatis: multitudine iudeorum flagrantem non nunquam in coccionibus pro rep. contenerem grauitatis summa fuit. At Cn. Pom. captis Hierosolymis uictor ex illo fano nihil attigit. In primis hoc ut multa alia sapienter in tam suspiciofa ac maledica ciuitate locum sermoni obtrectatorum non reliquit. Non enim credo religionem & iudeorum & hostium impedimento praestatissimo imperatori sed pudorem fuisse. Vbi ergo crimen est? quoniam quidem furtum nusquam reprehendis: editum probas: iudicatum fateris. quae situm & prolatum palam non negas. actum esse per uiros primarios res ipsa declarat. Apamea manifeste comprehensum. Ante pedes praetoris in foro expesum eē auri podo certum paulo minus per Sextum Cesium. Equitem Roma. castissimum hominem atque integerrimum. Laodicea uiginti pondo pauio amplius per hunc. C. Luciu Pedeceum iudicem nostrum Adramytei per Cn. Domitium legatum Pergami non multum: auri ratio constat. aurum in aeroario est. furtum non reprehenditur. Inuidia queritur. A iudicibus oratio auertitur. vox in coronata turbaque effunditur. Sua cuique ciuitati religio Læli est. nostra nobis. Statibus Hierosolymis pacatisque iudeis tamen istorum religio sacrorum a splendorre huius imperii: grauitate nois nostri maiorum institutis abhorrebat. Nunc uero hoc magis quod illa gens quid de nostro imperio sentiret: ostendit armis: quod cara diis immortalibus esset docuit: quod est uicta: quod elocata: quod seruata. Quoniam quidem crime esse uoluisti: id totum uides in laudem esse conuersum. Veniamus iam ad ciuum Romanorum querelas: ex quibus sit sene prima Deciani. Quid tibi tandem Deciane iniuria factum est? Negociaris in libera ciuitate. Primum patere me esse curiosum: quo usque negotiabere? cum praesertim sis illo loco natus. Iam an nos. xxx. in foro uersaris: sed tam Pergameno. Longo interuallo si quando tibi peregrinari comedum est: Romam uenis. affers faciem nouam: nomine uetus: purpuram tyrianam: in qua tibi inuideo: quod unus uestimentis tam diu lautus es. uectus esto. negotiatori libet. cur non Pergami? Smyrna? Trallibus? ubi & multi ciues Roma. sunt: & ius a nostro magistratu dicitur. Ociu te delectat: lites: turbas. po. Ro. odio est: grecorum libertate gaudes. Cur ergo unus tu Apollonienses amatissimos po. Ro. fidelissimos socios miseriiores habes: quod aut Mithridates: aut etiam quod pater tuus habuit unquam. Cur his per te frui libertate sua? Cur denique esse liberos non licet. Homines sunt tota Asia frugalissimi: sanctissimi: a grecorum luxuria & leuitate remotissimi patres familias suo contenti: aratores rusticani agros habent: & natura perbonos: & diligenter culturaque meliores. In hisce agris tu prædia habere noluisti. oino mallum: & magis erat tuum: si te magis Crassus agri delectabat. Hic alicubi in Crustumino: aut in capenati parauiisset. Verum esto Catonis editum: pedibus compensari pecuniam longe omnino a Tyberi ad Caicum: quo in loco etiam Agamemnon cum exercitu errasset: nisi ducem Telephum inue-

PRO LVCIO FLACCO.

nisset. Sed concedo id quoq; placuit id oppidum. regio delectauit. Emisses. Amyntas est genere: honore: existimatione: pecunia princeps illius ciuitatis. Huius socrū mulierem imbecilli consilii satis locupletē pellexit Decianus ad se: & cum illa quid ageret: nesciret: in possessione prædiorū eius familiam suam collocauit. Vxorem abduxit ab Amynta prægnantem: quæ peperit apud Decianum filiam: hodieq; apud Decianū ē & uxor Amyntæ & filia. Nūqd ha- rū rerū a me singit Deciane? Sciūt hæc omnes nobiles: sciunt boni uiri: sciunt deniq; nostri homines: sciūt mediocres negotiatores. Exurge Amynta. repete a Deciano non pecuniam: nō prædia. socrum deniq; sibi habeat. restituat uxori rem. reddat misero patri filiā. mēbra quæ debilitauit lapidib; fustibus: ferro: manus quas cōtudit: digitos quos confregit: neruos quos cōcidit: restituere nō potest: filiā filiā inq; erumnoso patri Deciane redde. hæc Flacco non probasse te miraris. Cui quas tandem probasti emptiōes falsas prædiorum: pscriptiōes cum mulierculis apta circūscriptōe fecisti. Tutor his rebus græcorū legib; ascribendus fuit. Polemocratē scripsisti mercēarium: & administrum consiliorū tuorū. Adductus ē in iudiciū Polemocrates de dolo malo & de fraude a Dione huius ipsius tutelæ nomine. qui concursus ex oppidis finitimiis undiq;? Qui dolor animorum. Quæ querela? Condēnatus ē Polemocrates sententiis omnibus. irritæ uenditiones: irritæ pscriptiōes. nū restituis: defers ad Pergamenos: ut illi recipere in suas litteras publicas: præclaras perscriptiones & emptiōes tuas. Repudiāt: reiiciūt. Atq; hoīes pgameni laudatores tui. Ita. n. mihi gloriari uisus es laudatōe Pergamenorū: q̄ si honorē maiorū tuorū secutus esses. & hoc te supiorē eē putabas q̄ Læliū: q̄ te ciuitas Pergamena laudaret. Nū honestior ē ciuitas Pergamena q̄ Smyrnæ. an ne ip̄i qdē dicūt. Si qdē dicūt. Velle tātū habere me ocii: ut possem recitare psephīsma Smyrnæorū: qd̄ fecerūt ī castricium mortuū: uel qd̄ ait Luceius. L. Flaccū sibi dāf cupisse: ut fid̄ se abduceret: sesteriū uicies: & eū tu accusas auaritiae: quē dicas uicies uoluisse pdere. Nā qd̄ emebat: cū te emebat: ut ad se trāsires? Quā ptē cāx tibi darem?. an ut enūciates cōsilia Lælii: q̄ testes ab eo pdirēt: qd̄ nos nō uidebam⁹ habitaū una. Quis hoc ne scit. tabulas ī Lælii potestate fuisse n̄ dubiū ē. An ne uehementer ne copiosæ aci- cusares. nūc facis suspicionē. Ita. n. dixisti: ut nescio qd̄ a te ipetratū eē uideaet. At. n. Androni Sestullio grauis iniuria facta ē. & nō ferēda: q̄ cū eēt eius uxor Valeria ītestata mortua: sic egit ea rē Flaccus: q̄ si ad ipsū hæreditas ptineret. In quo qd̄ reprehēdas scire cupio. q̄ falsum ītēderit: q̄ doces. Ingenua īqt fuit. O peritū iuris hoīem: qd̄ ab īgeniis mulierib; hæreditates lege nō ueniūt? In manu īqt cōuenerat. Nunc audio. sed quārō usu an coemptiōe usu nō potuit. Nihil enī potest de tutela legitima sine oīum tutorū auctoritate diminui. Coemptiōne: omnibus auctoribus: in quibus certe Flaccum fuisse non dices. Reliq̄ il lūd quod uociferari non destitit: non debuisse cū prætor esset suum negociū agere: aut mentionem facere hæreditatis. Maximas audio. tibi. L. Lucul-

ORATIO:

Ie:qui de.L.Flacco sententiam laturus es pro tua eximia liberalitate maximis que beneficiis in tuos.uenisse haereditates :cum Asiam prouinciam consulari imperio obtineres. Si quis eas suas esse dixisset :concessisses. Tu Tite Vecti si q̄ tibi i Africa uenerit haereditas:usu amittas : an tuū nulla auaritia salua dignitate retinebis . At istius haereditatis iam Globulo prætore Flacci nomine petita possessio est. Non' igitur impressio , non occasio:non uis:non tempus:non imperium:non secures ad iniuriā faciendam Flacci animum impulerunt . Itaq; eodem etiā.M.Lurco uir optimus meus familiaris conuertit Aculeū testimoniū sui , negauit a priuato pecuniam in prouincia prætorē petere oportere.Cur tandem .M.Lurco non oportet , extorquere :accipere contra leges non oportet . petere non oportere nunquam ostendes : nisi docueris non licere. An legationes sumere liberas exigendi causa sicut & tu ipse nuper: & multi uiri boni saepe fecerūt : rectū est.Ego quoq; non reprehendo . socios uideo queri.prætorem si haereditatē in prouincia non reliquerit : non solū nō reprehendendū: uerū etiā condēnandū putas . Doti inquit Valeria pecuniam omne suā dixerat.nihil doti i storū explicari potest : nisi ostenderis illā in tutelā Flacci non fuisse.Si sit:quæcūq; sine hoc auctore ē dicta dos:nulla ē : Sed tñ Lurconē q̄q p sua dignitate moderatus est in testimonio dicendo religioni suæ:tamen iratū Flacco esse uidistis.Neq; enī occultauit cām iracūdīæ suæ : neq; reticendā putauit .q̄stus est libertū suū Flacco prætore esse dānatū. O conditiones miseris administrandarū prouinciarū & ciuitatū : in quib; diligentia plena simultanū est:negligentia uituperationū : ubi seueritas periculosa est / liberalitas ingrata: sermo insidiosus;assentatio pernitsiosa;frons omniū familiaris:muli orū animi? irat?;iracūdīæ occultæ:blāditiæ apertæ:uenientes prætores expectat :præsentib; inseruiūt:abeūtes deserūt.Sed omittamus querelas:ne nostrū cōsiliū i omittendis prouinciis laudare uideamur . litteras misit de uillico.P.Septimiū hoīs ornatī:q uillicus cädē fecerat.Septimiū ardētē iracūdīa uidere potuistis i Lurconis libertū . iudiciū ex edicto dedit.Hostis est Lurco.Q uid igit̄:hoīnū gratosorū splendorūq; libertis fuit Asia tradenda ? An simultates nescio q̄s cū libertis uestris Flaccus exercet: an uobis i uestris uestrorūq; cāis seueritas odio ē:eādē laudatis cū de nobis iudicatis.At iste Andro spoliat⁹ bonis ut dicitis:ad dicēdū testimoniuū nō uenit.Q uid si ueniat.Decisionis arbiter.C. Cecilius fuit:quo splēdore uir:q fide:q religione:obsignator.C.Sestilli⁹ Lurconis sororis fili⁹ homo & prudēs & cōstās & grauis:si uis erat:si fraus:si met⁹:si circūscriptio:qs pactionē fieri qs adesse istos coegit ?Q uid si ista oīs pecūnia huic adolescentulo.L.Flacco redditā est:si petita est:si redacta : si per hūc Antiochū paternū huius adolescentis libertū seni illi Flacco pbatissimū:uidemur ne solū auaritiae crimen effugere:sed liberalitatis laudem aseq singularem:com munem enim haereditatem : quæ æqualiter ad utrūque lege uenisset : concessit adolescenti propinquo suo., Nihil ipse attigit de Valerianis bonis:

PRO LVCIO FLACCO.

quod statuerat facere adductus huius pudore:& non amplissimis patrimonii copiis id non solum fecit:sed etiam prolixe cumulateque fecit. Ex quo intelligi debet eum contra leges pecunias non cepisse qui tam fuerit in hereditate concedenda liberalis: At falcidianum crimen est ingens.talenta quinquaginta se Flacco dicit dedisse:audiamus hominem non adest quomodo igitur dicitur:epistolam mater eius profert.& alteram soror. Scriptum ad se dicunt esse ab illo tantā pecuniā Flacco data. ergo is qui si aram tenēs iuraret:crederet nemo: per epistolam quod uolet iniuratus probabit. At qui uir:q̄ non amicus suis ciuib⁹: qui patrimonium satis lautum quod hic nobiscum confidere potuit.græcorum conuiuiis maluit dissipare.Q uid attinuit relinquere hanc urbem libertate tam præclara carere: adire periculum nauigandi:quasi bona commesse Romæ non liceret. Nunc deniq̄ materculæ suæ festiuus filius aniculæ minime suspitosæ purgat se per epistolam:ut eam pecuniam quam collegerat non consumpsisse: sed Flacco dedisse videatur. At fructus isti Trallianorum Globulo prætore uenierant. Falcidius emerat noningentis milibus. si dat pecuniam tantam Flacco. nempe iccirco dat:ut rata sit emptio. Emit igit̄ aliquid: quod certe multo pluris esset.dat de lucro. nihil dethrahit de uiuo. minus igit̄ lucri facit.cur Albanum uenire iubet: cur matrī præterea blanditur: cum epistolis & sororis & matris imbecillitatē aucupatur:postremo cur non audimus ipsum: retinetur credo in prouincia.mater negat: uenisset inquit si esset denunciatum. Tu certe coegiſſes si ullum firmamentum in illo teste posuisses. sed hominem ab negocio abducere noluisti.magnum erat ei certamen propositum.cum græcis contentio magna:qui tamen ut opinor iacent uici. Nam iste unus totam Asiam magnitudine poculorum bibendoq; superauit. Sed tamē quis tibi Læli de epistolis istis indicauit: negant mulieres se sci re.Q uis is est igit̄: ille tibi se ad matrē & sororem scripsiſſe narrauit: an etiam scripsit oratu tuo. At uero .M. Ebucium constantissimum & prudentissimum hominem Falcidiū affinem.nihil interrogas:nihil eius generum pari fit de præditum.C. Maniliū: qui profecto de tanta pecunia si esset data: nihil audisse nō posset.his tu igit̄ epistolis Deciane recitatis:his mulierculis pducitis.illo absente auctore laudato tantū te crimen probaturū putasti: præsertim cum ipse non deducendo Falcidium indiciū feceris plus falsam epistolam habiturā pōderis:q ipsius præsentis fictā uocē & simulatum dolorē. Sed qd ego de epistolis Falcidiū:aut de androne Sestullio:aut de Deciani sensu tā diu dispuo: postulo: de salute oīum nostrū:de fortunis ciuitatis:de summa rep. taceo: Q uā uos uniuersam ī hoc iudicio uestris inquā humeris iudices sustinetis. Videlis in quo motu tēpō: quāta ī cōuersiōe reg ac perturbatione uersemur:cum alia multa certi homines:tum hoc uel maxime moliuntur ut uestræ quoq; mentes:uestra iudicia:uestræ sententiæ optimo cuiq; infestissimæ atque inimicissimæ reperiantur.grauia iudicia pro reipu. dignitate: multa de coniuratorum

ORATIO.

scelere fecistis. Non putant satis cōuersam esse rempū. nisi in eādem impiorū
 pēnam optime meritos ciues detruerint. Oppressus est. C. Antonius: esto ha-
 buit quādam ille infamiam suam: neq; tñ ille ipse pro meo iure dico: uobis iu-
 dicibus dānatus esset: cuius damnatiōe sepulchrū. L. Catilinæ floribus ornatū
 hominū audacissimorū ac domesticorum hostium conuentu epulisque cele-
 bratum est. Iusta Catilinæ facta sunt. Nūc a Flacco lentuli penæ per uos expe-
 tunf. Q uam potestis Publio Létulo: qui uos ī complexu liberorum cōiugū/
 que uelrarum trucidatos incēdio patriæ sepelire conatus est: maectare uictimā
 gratiorem: q̄ si Lucii Flacci sanguine illius nepharium in uos omnes odium sa-
 turaueritis. Litemus igitur Létulo. parentemus Cethego. reuocemus electos.
 nūmī pietatis & summi amoris ī patriam uicissim nos poenas si ita placet: sui-
 feramus. Nos aut ab indicib⁹ nominamur. in nos crima finguntur. nobis
 pericula comparātur: quæ si per alios agerent: si deniq; per populi nomen ci-
 uiū imperitorum multitudinē concitasſent: æquiore animo ferre possemus.
 Illud uero ferri nō potest: quod per Senatores & p equites R o. qui hæc omnia
 p salute omnium: communi cōſilio: una mēte ac uirtute gesserūt: harum reg
 auctores: duces: principes spoliari omnibus fortunis atq; ciuitate expelli pos-
 se arbitrantur. Et enim populi Romani pspiciunt eam mentē & uolūtatiē: om-
 nibus rebus quibus potest popu. Roma. significat: quid sentiat. Nulla uarie-
 tas est inter hominum opiniones: nulla uolūtatis: nulla sermois. Q uare si qs
 iluc me uocat: uenio. Popu. Roma. disceptatorem nō modo nō recuso: sed ēt
 deposito. uis absit. ferrum ac lapides remoueantur. operæ faceſſant: seruitia ſu-
 leāt. Nemo erit tam iniustus: qui me audierit: ſit modo liber & ciuiſ: qui n̄ po-
 tiuſ de premiis meis: q̄ de poena cogitandum putet. O dii immortales qd hoc
 miseriſ: Nos qui. P. Létulo ferrum & flāmam de manibus extorsimus: im-
 perita multitudinis iudicio confidimus: lectissimorum ciuium & amplissimo
 rum ſententias pertimescimus. Marcum Aquilum patres nostri multis auari-
 tia criminibus testimoniiſque conuictum: quia cum fugitiuſ fortiter bellum
 gesserat: iudicio liberauerunt. Consul ego nuper defendi. C. Pisonem: qui
 quia consul fortis constansque fuerat incolmis est reipublicæ conſeruatus.
 Defendi item consul. L. Murenam consulem designatum. Nemo illorum
 iudicū cum clarissimis uiris accusantibus audiendum ſibi de ambitu putauit:
 cum bellum iam gerente Catilina omnes me auctore duos consules Ka-
 len. Ianuariiſ ſcirent eſſe oportere. Innocens & bonus uir & omnibus re-
 bus ornatus bis hoc anno me defendantē absolutus est. A. Thermus: quā
 ta reipubli. cauſa lāticia: Popu. Roma. quanta gratulatio consecuta eſt:
 ſemp graues & sapientes iudices in rebus iudicandis qd utilitas ciuitatis: quid
 communis ſalutis: quid reipu. tempora poſcerent: cogitauerunt. Cum ta-
 bella uobis dabitur iudices: non de Flacco dabitur ſolum. dabitur de du-
 cibus: auctoribusque conſeruandæ Ciuitatis. Dabitur de bonis Ciuib⁹

101

PRO LVCIO FLACCO.

Omniis. dabitur de uobis metipsis. dabitur de liberis uestris. dabitur de uita: de patria: de salute cōmuni. Non iudicatis in hac causa de exteris nationibus: non de sociis: de uobis ac de uestra Rep. iudicatis. Quod si prouintiarum uos ratio magis mouet q̄ uestra: ego uero non modo non recuso: sed etiam postulo: ut prouintia auctoritate moueamini. & n. opponemus Asiae p̄uinctiae primū magnā partem eiusdem p̄uinctiae: quæ p̄ huius piculis legatos laudatoresq; mi sit: deinde p̄uinciam Galliā: p̄uinctiam Ciliciam Hispaniam prouintiā: Cre tam. græcis aut lydis & phrygibus & mysis obſistent Massilenses: Rhodii: La cedæmonii: Atheniēses: cūcta Achaia: Thessalia: Bœotia: Septimio & C. Cælio testibus. P. Seruilius & M. Metellus huius pudoris integratissq; testes re pugnabunt. Asiaticæ iurisdictioni urbana iurisdictione respondebit. annui tem poris criminatione omnis ætas. L. Flacci: & uita perpetua defendet. Et si pdesi se. L. Flacco iudices debet: q; se Tribunū militum: q; quæstorē: q; legatum im peratoribus clarissimis: exercitibus ornatissimis: p̄uinctis grauissimis dignum suis maioribus præstitit: proſit qd hic uobis uidentibus in periculis cōmunib; omnium uestrum sua pericula cum meis coniunxit. Proſint honestissimorum municipiorum. coloniarumq; laudationes. proſit etiā. S.P.Q.R. præclara & uera laudatio. O nox illa quæ pene æternas huic urbi tenebras attulisti: cū Gal li ad bellum Catilina ad urbem: coniurati ad ferrum & ad flammarum uocabantur: Cum ego te Flacce cælum noctemq; contestans flens flentem obtestabar: cum tuæ fidei optime expectatissime salutem urbis & ciuium commēdabam. Tu tu Flacce prætor communis exitii nuncios cepisti. Tu inclusam in litteris Reipu. pestem deprehendisti. Tu periculorum indicia: tu salutis auxilia ad me & ad Senatum attulisti: quæ tibi tum gratiæ sunt a me actæ: quæ a Senatu: quæ a bonis omnibus: quis tibi: quis. C. Pontinio fortissimo uiro quenq; bo num putaret unquam non salutem: uerum honorem ullum denegaturum? O nonæ illæ decembres: quæ me consule fuistis: quem ego diem uere natalem huius urbis: aut certe salutarem appellare possum. O nox illa quā ista dies est consecuta: fausta huic urbi: miserum me: metuo ne funesta nobis. Qui tum animus. L. Flacci. nihil dicam enim de me: qui amor in patriam: quæ uirtus: quæ grauitas extitit? Sed quid ea commemoro: quæ tum cum agebantur: uno consensu omnium: una uoce Popu. Ro. uno orbis terræ testimonio in cælum laudibus efferebantur. Nunc uereor ne nō modo nō prosint: uerum etiam aliquid obſint. & enim multo acriorem improborum interdum memoriā esse sentio: q̄ bonorum. Ego te si quid grauius acciderit. Ego te inquā Flacce perdidero. Mea dextra: illa mea fides: mea promissa cum te si Rempub. con ſeruaremus. omnium bonorum præſidio quoad uiueres nō modo munitum: sed etiam ornatum fore pollicebar: putauī: sperauī: etiam si honos noster uobis uilior fuisset: salutem certe caram futuram. At L. Flaccum quidem iudices: si id quod dii immortales omen auertant: grauis iniuria afflixerit:

ORATIO.

nunq tamē prospexisse uestræ saluti: consuluisse uobis: liberis: cōiugib⁹: fortū
nis uestris pœnitib⁹. Sēp ita sentiet: talē se aīum & generis dignitati & pietati
suæ & patriæ debuisse. V os ne pœniteat tali ciui nō pepcisse: p deos īmortales
iudices puidete. Q uotus.n.qſq̄ ē: q hāc R eip. lectā ſeq̄: q uobis: q ueſtri ſi
milib⁹ placere cupiat: q optimi atq̄ apliſſimi cuiusq⁹ hoīs atq̄ ordinis aucto
ritatē magni putet: Illā uiā ſibi uident expeditiorem ad honores & ad oīa quæ
cōcupiueīt: Sed cætera ſint eorū: ſibi hēant potētiā: ſibi honores: ſibi cæterorū cō
modoꝝ ſūmas facultates. liceat iis q hāc ſalua eē uoluerunt iſpis eē ſaluis. No
lite iudices existimare eos qbus integrū ē: q nōdū ad honores acceſſerūt: nō expe
ctare huius exitū iudicii. Si. L. Flacci tātus amor in bonos oēs: tātū in R ep. stu
diū calamitati fuerit: quē poſthac tā amētē fore putatis: q non illā uiā uitæ: quā
ante p̄cipitē & lubricā eē ducebat: huic planæ & ſtabili pponendā eē arbitret̄:
q ſi taliū ciuiū uos iudices teſet ostendite. mutabunt ſentētiā: q potuerint. cō
ſtituēt qd agant: qbus integrū ē. Nos q iam pgressi ſumus: hunc exitū noſtræ te
meritatis feremus. Sin hoc aīo qplurimos eſſe uultis: declarabitis hoc iudicio
qd ſentiatis. huic huic miſero puero ueſtro ac liberoꝝ ueſtrorꝝ ſupplici iudices
hoc iudicio uiuendi p̄cepta dabitis. Cui ſi patrē cōſeruatis: qlis ipſe debeat eſſe
ciuis: pſcribetis. ſi eripitis: ostenditis bonæ rationi & cōſtantī & graui nullum a
uobis fructū eſſe ppoſitū. Q ui uos quoniā eſt id aetatis: ut ſenſum iam p̄cipere
poſſit ex mœrore patrio: auxiliū nondū patri ferre poſſit: orat ne ſuum luctum
patris lachrymis: patris mœrorē ſuo fletu augeatis: q ēt me intuet̄: me uultu
appellat: meā quodāmodo flens fidē imploratā repetit: eam quā ego patri ſuo
quondam pro ſalute ſpoſonderim dignitatem. Miseremini familiæ iudices:
miferemini fortissimi patri: miferemini filii. Nomen clarissimū & fortissimū
uel generis uel uetustatis uel hominis cauſa Reipublicæ reſeruate.

M.T.C.Q VA POPVLO GRATIAS AGIT DE REDITV SVO ORATIO.XIII.

VOD PRECATVS A IOVE OPTIMO MA
ximo: cæterisq⁹ diis īmortalibus ſum quirites eo tempore
cū me fortunaſq⁹ meas pro ueſtra incolumitate ocio con
cordiaq⁹ deuoui. ut ſi meas rōnes unquam ueſtræ ſaluti an
tepoſuſſem: ſempiternam pœnam uſtinerem mea uolun
tate. uſceptam. Sin & ea quæ ante gafferam conſeruandæ
ciuitatis cauſa geſſiſſem & illam miſeram pfectionem ueſtræ ſalutis gratia ſu
ſcepifſem: ut quod odium ſclerati homines & audaces in R empu. & in om
nes bonos conceptum iam diu continerent: id in me uno potiusq⁹ in optimo
quoꝝ & uniuersa ciuitate deficeret: hoc ſi animo in uos liberosq⁹ ueſtrō feciſſ
sem: ut aliquando uos patresq⁹ cōſcriptos Italiāmq⁹ uniuersam memoria mei:

DE REDITV SVO.

misericordia desideriūq; teneret: eius deuotionis me esse coniunctū iudicio
deorum īmortalium: testimonio Senatus consensu Italīæ: confessione inimi-
corum: beneficio diuino īmortalīq; uestro maxime lator quirites: & si homini
nihil est magis optandum: q̄ prospera æquabilis ppetuaq; fortuna secundo ui-
ta sine ulla offensione cursu: tamen si mihi tranquilla: & placata oīa fuissent in
credibili quadam & pene diuina: qua nunc beneficio uestro fruor: letitiæ uo-
luptate caruisse. Quid dulcissimū hominū generi a natura datum est: quā sui
cuiq; liberi. Mihi uero & propter indulgētiam meam: & propter ingens eoū
ingenium uita sunt mea cariores: tamen non tanta uoluptate erant suscepti: q̄
ta nunc sunt restituti. Nihil cuiq; fuit unq; iucūdius q̄ mihi meus frater. nō tam
id sentiebam cum fruebar q̄ tunc cum carebam: Sed postea quam uos me illi
& mihi eum reddidistis incredibile est quātam animo uoluptatem pceperim.
Res familiaris sua quēq; delectat. reliquæ meæ fortunæ recuperatæ plus mihi
nunc uoluptatis afferunt: q̄ tum incolumentis afferebant. Amicitiæ: consuetu-
dines: uicinitates: clientelæ: ludi deniq; & dies festi qd haberent uoluptatis: ca-
rendo magis intellexi q̄ fruendo. Iam uero honos: dignitas: locus: ordo benefi-
cia uestra: q̄q mihi semper clarissima uisa sunt: tamen ea renouata nūc illustrio-
ra uidentur: quam si obscurata nō essent. Ipsa autē patria dīi īmortales dīi uix
potest quid caritatis: quid uoluptatis habet: quæ species Italīæ: quæ celebritas
oppidorum: quæ forma regionum: qui agri: quæ fruges: quæ pulchritudo ur-
bis: quæ humanitas ciuiū: quæ reipu. dignitas: quæ uestra maiestas. Quibus
ego omnibus antea rebus sic fruebar: ut nemo magis. Sed tanq; bona ualitudo
iucundior est eis qui e graui morbo recreati sunt: q̄ qui nunq; ægro corpore fue-
rūt: sic ea omnia desiderata magisq; assidue pcepta delectant. Quorsum igitur
hæc disputatio: quorsum: ut intelligere possitis: neminem unquam tata eloquē-
tia fuisse: nec tam diuino atq; incredibili genere dicendi: q̄ uestram magnitudi-
nem: multitudinemq; benefiorū: quæ in me fratremq; meum & liberos n̄os
contulisti: non modo augere aut ornare oratione: sed enumerare aut cōsequi
possit. A parentibus id quod necesse erat paruuus sum procreatus: a uobis natus
sum cōsularis. Illi mihi fratre incognitum qualis futurus esset dederunt. Vos
spectatum & incredibili pietate cognitum reddidistis. remp. illis accepi tempo-
ribus: eam quæ pene amissa est: a uobis eam recuperauis: quam aliquando om-
nes unius opera seruatam iudicauerūt. dīi īmortales mihi liberos dederūt: uos
reddidistis. Multa præterea a dīis īmortalib; optata consecuti sumus: nisi ue-
stra uoluntas fuisset: omnibus diuinis muneribus caruissemus: nostros deniq;
honores quos eramus gradatim singulos assecutī: nunc a uobis uniuersos ha-
bemus: ut quantum antea parentibus quantum dīis īmortalib; us: quātum no-
bis metiplis: tantum hoc tempore uniuerso cuncto po. Ro. debeamus. Nā cū i
ipso beneficio uestro tanta magnitudo est ut eam complecti oratione non pos-
simus: tum in studiis uestris tanta animorum declarata uoluntas ē ut non solū

ORATIO

calamitatem mihi detraxisse: sed etiam dignitatem auxisse uideamini. Non enim pro meo reditu ut. P. Popilii nobilissimi hominis adolescentes filii: & multi præterea cognati atq; affines deprecati sunt. non ut pro. Q. Metello clarissimo uiro iam spectata ætate filius: non. L. Dalmaticus consularis summa auctoritate uir: non. Q. Metellus. Censorius: non eorum liberi: non. Q. Metellus nepos: qui tum consulatum petebat: non sororū filii: Luculli: Seruillii: Scipiones. per multi enim tum Metelli aut Metellorum liberi pro. Q. Metelli reditu uobis ac patribus uestris supplicauerunt. Quod si ipsius summa dignitas: maximeque res gestæ non satis ualent: tamen illa pietas: propinquorū processus adolescentium squallor: maiorum natu lachrymæ populum Roma. mouere potuerunt. Nam. C. Marii: qui post illos ueteres clarissimos consulares uestra patrūque memoria: tertius ante me consularis subiit indignissimam fortunam præstantissima sua gloria dissimilis fuit ratio. Non enim ille deprecatione rediit: sed in discessu ciuium exercitu se armisque reuocauit. Me autem nudum a propinquis: nulla cognitione munitum: nullo armorum actumulus metu. Cn. Pisonis generi mei diuina quædam & inaudita auctoritas: atq; uirtus: fratriq; mei miserrimi atque optimi quotidiana lachrimæ: sordesque lugubres a uobis deprecatæ sunt. Frater erat unus qui suo squallore uestros oculos inflecteret: qui suo fletu desiderium memoriæq; renouaret. Quirites si me sibi non reddidissetis eandem subire fortunā. & tanto in me amore extitit: ut negaret fas esse non modo domicilio: sed ne sepulchro quidem se a me esse se iunctum. Pro me præsente Senatus/hominumque præterea uiginti milia uestem mutauerunt. pro eodem me absente unius squallorē: sordesque uidistis. Vnus hic qui domi: qui in foro posset esse mihi pietate filius: inuentus est beneficio parens: amore idem qui seper fuit frater. Nā coniugis miseræ squallor: & luctus: atq; optimæ filiæ mœror assiduus: filiique parui desideriū mei: lachrymæque pueriles pietatē uestrā mouerūt. Aut itineribus necessariis aut magnā partē lectis ac tenebris continebantur. Quare hoc maius est in nos uestrū promeritū: q; non multitudini propinquorū: sed nobis meti ipsis nos redidistis. Sed quæadmodū propinqui quos ego parare non potui: mihi ad deprecandā calamitatē meā non fuerunt: Sic illud q; mea uirtus præstare debuit: adiutores ad me restituendū ita multi fuerunt: ut longe superiores omnes hac dignitate copiaque superarem. Nunquā de. P. Popilio clarissimo atque fortissimo uiro. Nunquā de. Q. Metello nobilissimo & constantissimo ciue: nunquā de. C. Mario custode ciuitatis atque Imperii uestri in Senatu meatio facta est. Tribunitiis superiores illi rogationibus nulla auctoritate Senatus sunt restituti. Marius uero non modo a Senatu: sed etiā oppresso Senatu est restitutus. Nec rerū gestarū in reditu memoria. C. Marii: sed exercitus atque arma ualuerunt. At de me ne ualerent: semper Senatus flagitauit: ut aliquid perficeretur: cū primum licuit: frequentia atque auctoritate perfecit.

DE REDITV SVO.

Nullus in eorum redditu motus municipiorum & coloniarum factus est. At me in patriam ter suis decretis Italia cuncta reuocauit. Illi inimicis interfectis magna tum cæde facta reducti sunt. Ego iis a quibus electus sum prouincias obtinentibus inimico hoc optimo viro & mitissimo altero consule referente reductus sum: cum is inimicus qui ad meam perniciem uocem suam communib[us] hostibus præbuisset: si ritu duntaxat uiueret: re quidem infra omnes mortuos amandatus esset. Nunquam de Popilio Lucius Opimus fortissimus consul. Nunquam de Q. Metello non modo. C. Marius qui erat inimicus: sed ne is quidem qui fecutus est Marcus Antonius homo eloquentissimus: cum Aulo Albino collega Senatum: aut populum est cohortatus. At pro me superiores consules semper ut referrent efflagitati sunt: sed ueriti sunt ne causa gratia facere uiderentur: q[uod] alter mihi affinis erat / alterius causam capit[us] receperam: qui prouinciarum fœdere irritati totum illum annum quærelas Senatus luctum bonorum: Italæ uero gemitum pertulerunt. Kalen. uero Ianuariis postea quam orba res. P. consulis fidem tanquam legitimi tutoris implo rauit. P. Lentulus consul parens deus salutis nostræ uitæ: fortunæ: memoriæ: nominis. simulac de sole de religione rettulit: nihil humanarum rerum sibi priusquam de me agendum iudicauit. Atque eo die confecta res esset: nisi istribus plebis: quem ego maximis beneficiis quæstorem ornaueram consul: cum & cunctus ordo. & multi eum summi viri orarent: &. Cn. Oppius so cer optimus vir ad pedes eius flens iaceret: noctem sibi ad deliberandum postulasset: deliberatio non in redenda: quem admodum nonnulli arbitrantur. sed ut patefactū est in augenda mercede consumpta est. Postea res acta est in Senatu alia nulla: cum uariis rationib[us] impediretur: & uoluntate tamē perfecta Senatus causa apud uos mense Ianuario deferebatur. Hic tantū interfuit inter me & inimicos meos. ego cum homines in tribunalí Aurelio palam conscribi centuriariq[ue] uidissem: cū intelligeret ueteres ad spem cædis Catilinæ copias esse reuocatas: cū uideret ex ea parte homines: cuius partis principes nos numerabamus: parti q[uod] mihi inuidarent: partim quo sibi timerent: aut peditores esse aut desertores salutis meæ cū duo consules empti pactio[n]e prouinciarū auctores se inimicis reipubli tradidissent: cū egestate: auaritia: libidies suas uiderent expleri non posse: nisi conflictum domesticis hostib[us] dedissent: Cū Senatus Equites Roma flere pro me: ac mutata ueste uobis supplicare edictis atq[ue] imperiis uetarentur: cū omnium prouinciarū pactio[n]es: cū omnia cū omnibus fœdera: reconciliationes gratiarū sanguine meo sancirent: cū omnes boni non recusarent: quin pro me uel mecum perirent: armis decertare p[ro] mea salute nolui quod potui: quoniam & uincere & uinci luctuosum reipubl. fore putau[er]i. At inimici mei mense Ianuarii cū de me ageretur corporibus ciuium trucidatis flumine sanguinis meum redditum intercludendum putaue runt. Itaque cum ego absui eam rempubli habuistis: ut æque me atq[ue] illam

Municipia
an re de leuula *

1072 ORATIO

restituendam putaretis. Ego autem in qua ciuitate nihil ualeret Senatus: omnis esset impunitas: nulla iudicia: uis & ferrum in foro uersaretur: cum priuati se parietum praesidio non legum tuerentur: trib. Pleb. uobis inspectantibus uulnerarentur: ad magistratum dōmos cum ferro & facibus iretur: consulis fasces frangerentur: & deorum immortalium templa incederentur rem publi. nullam esse putaui. Itaque neque republi. exterminata mihi locū in hac urbe esse duxi: nec si illa restitueretur: dubitaui quin me secum ipsa reduceret. An ego cum mihi esset exploratissimum. P. Lentulum proximo anno consulem futurum qui illis ipsis reipubli. periculosis temporibus ædilis curulis me consule omnium meorum consiliorum particeps: periculorumque socius fuisset: dubitarem quin is me confectum consularib⁹ uulnerib⁹ consulari medicina ad salutem reduceret? Hoc duce collega autem eius clementissimo atque optimo uiro primo non aduersante: post etiam adiuuante reliqui magistratus pene omnes fuerunt defensores salutis meæ. Ex quibus excellenti animo: uirtute: auctoritate: praesidio: copiis Titus Annus. & publius Sextius præstanti in me beniuolentia & diuino studio extiterunt. Eodemque Publio Lentulo auctore & pariter referente collega frequentissimus Senatus uno dis sentiente. nullo intercedente dignitatem meam: quibus potuit uerbis amplissimis ornauit. Salutem uobis municipiis: coloniisque omnibus commendauit. Ita me nudum a propinquis nulla cognatione munitum Consules: praetores tribuni plebis: Senatus: Italia cuncta semper a uobis deprecata est. denique omnes qui uestris maximis beneficiis honoribus sunt ornati: producti ad uos ab eodem non solum ad me conseruandum uos cohortati sunt: sed etiam rerum mearum gestarum auctores testes laudatoresque fuerunt: quorum princeps ad cohortandos uos & rogandos. fuit. Cn. Pom. uir omnium que sunt: fuerunt: erunt uiriuite: sapientia: ac gloria princeps qui mihi unus unus priuato amico omnia eadem dedit: que uniuersæ reipublicæ salutem: ocii dignitatem afferebant: cuius oratio fuit: quemadmodum accepi tripartita. uos primū docuit meis consiliis rempubli. esse seruatam: causaque meā cū cōmuni salute coniūxit: hortatusq; est ut auctoritatem Senatus: statum ciuitatis: fortunas ciuis benemeriti defenderetis. tū me in perorādo posuit. uos rogari a Senatu: rogari ab equitibus: rogari ab Italia cūcta: deinde ipse ad extremū p mea uos salute non rogauit solum ueruetiam obsecrauit. Huic ego homini Q uires tantum debeo: quantum hominem homini debere uix fas est. huius cōsilia. P. Lent. sentētiā: Senatus auctoritatē uos secuti: in eo loco in quo uestris beneficiis fueram: hisdem centuris quibus collocaratis reposuistis. Eodem tempore audiuitis. eodem ex loco sumos uiros ornatisimos atq; amplissimos homines principes ciuitatis: omnes consulares: omnes praetores eadē dicere: ut omniū testimonio per me rempubli. conseruatam esse constaret. Itaque cū. P. Seruilius grauissimus uir & ornatisimus ciuis dixisset opera mea rē

DE REDITV SVO.

publi.in columē:magistratibus deinceps traditam:dixerunt in eandem sentē
tiam cæteri.Sed audistis eo tempore clarissimi uiri non solum auctoritatē: sed
etiam testimonium Lucii Gellii:qui quia suam classem attentatam magno cū
suo periculo pene sensit: dixit in concione uerū si ego consul sicut fui non fuis
sem:tempubli.funditus interiturā fuisse.En ego tot testimoniis Q uirites:hac
auctoritate Senatus:tanta consensione Italiae tanto studio bonorum omniū:
agente.P.Lentulo: consentientibus cæteris magistratibus: deprecante.Cn.
Pom.hominibus omnibus fauentibus/diis denique immortalibus frugū uber
tate:copia:utilitate redditum meum comprobantibus/mīhi meis:reipublicæ re/
stitutus tantum uobis quantū facere possum Q uirites pollicebor: primum q
sanctissimi homines pietate erga deos immortales esse soleant: me eadem er/
ga populum Roma.semper fore Numenque uestrum & que mīhi graue & san
ctum ac deorum immortalū in omni uita futurum.Deinde quoniā me in ci/
uitate res publi.ipsa reduxit:nullo me loco reipubli.desfuturum.Q uod si quis
existimat me aut uoluntate esse mutata:aut debilitata uirtute: aut animo fra/
cto:uehementer errat.Mīhi quod potuit uis & iniuria & sceleratorum homi/
num furor detrahere:cripuit:abstulit:diffipauit:quod uiro forti adimi non po
test:id mīhi manet:& permanebit.V idi ego fortissimum uirū municipem me/
um.C.Marium:quoniā nobis alqua fatali necessitate non solum cum his qui
hoc imperium delere uoluissent:sed etiam cum fortuna belligerandum fuit:eū
tamen uidi cum esset summa senectute:non modo non infracto animo pro/
pter magnitudinem calamitatis .sed confirmato atque renouato: quem ego/
met dicere audiui tum se fuisse miserum cum careret patria:quam obsidione li/
berasset:& cū sua bona possideri ab inimicis ac diripi audiret:cum adolescen/
tem filium uideret eiusdem sociū calamitatis.cum in paludibus demersus con/
cursu ac misericordia Minturnensium corpus ac uitam suam conseruarit:cum
parua nauicula traiectus in Aphricā :quibus regna ipse dederat ad eos supplex
inopsq; uenisset: recuperata uero sua dignitate se non cōmissurum:ut cum ea
qua amiserat: sibi restituta essent:uirtutem animi non haberet:quā nunquam
perdidisset . Sed hoc inter me atque illum interest: q ille q re plurimum po/
tuit ea ipsa re inimicos suos ultus est armis . Ego qua consueui: utar pietate:
quoniam illi arti in bello: ac seditione locus est.Huic in pace atq; ocio: quāq
ille animo irato nihil nisi de inimicis ulciscendis agebat . Ego de ipsis inimicis
tantum quantum mīhi respu.permittit:cogitabo.Deniq; Q uirites quoniam
me quattuor oīno genera hominum uiolarunt . Vnum eorū qui odio reipub.
quod ea ipsis conuictis conseruaram:mīhi inimicissimi fuerunt . Alterū qui p
simulationem amicitiae nefariæ me prodiderunt.Tertiū qui cū propter inertiam
suam eadem assequi non possent: Inuiderent laudi & dignitati meæ.Q uartū
qui cū custodes reipubli.esse debuerunt: salutē meā: statum ciuitatis: digni/
tatem eius imperii quod erat penes ipsos: uendiderūt:siculciscar facinora sin-

ORATIO

gula : quemadmodum a quibusque sum prouocatus : malos ciues / rempu. be-
ne gerendo : p'sidos amicos / nihil credendo : atq; omnia cauendo. Inuidos / uirtu-
ti & gloriæ seruiendo. Mercatores prouinciarū / reuocando domum atq; ab his
prouintiarū rationē repetendo : quāq; mihi maiori curæ est : quemadmodum q
dem uobis : qui de me estis optime meriti gratiam referam q quemadmodum
inimicorum iniuriás crudelitate inque persequar. & enim ulciscendæ iniuriæ
facilior ratio est : q beneficii remunerandi : propterea q superiorem esse con-
tra improbos minus est negocii : q bonis exæquari. Tum etiam nec tam neces-
sarium quidē ē : male meritis referre quod debeas : q ut benemeritos colas : odiū
uel precibus mitigari potest : uel temporibus : & reipubli. cōmuniq; uilitate de-
poni : uel difficultate ulciscendi teneri : uel uetus state sedari. benemeritos qn co-
las : nec exorari fas est : neq; id reipu. repeteret utrūq; necesse est : neq; est excusa
tio difficultatis : neq; æquum est tempore & die memoriam beneficii diffinire. po-
stremo q in ulciscendo remissior fuit : mox aperte laudatur : at grauissime uitu-
perat q in tantis beneficiis quanta uos in me contulisti : remunerandis est tar-
dior. neq; solum ingratus : quod ipsum graue est : uerū etiā impius appellef ne
cessere est. Atqui in officio p'soluēdo dissimilis ratio pecuniaæ debitæ est : propter
ea q pecuniā q retinet : non dissoluit : qui reddidit : non habet. Gratiam & q ret-
tulit habet : & qui habet dissoluit. Quapropter memoriam uestri beneficii colā
beniuolentia sempiterna : nō modo cū anima exuperabo mea : sed etiā cū mori-
tuo monumenta in me uestri beneficii p'manebūt. In referenda aut̄ gratia hoc
uobis repromitto : sempq; præstabo / mihi neq; in consiliis de repu. capiendis di-
ligentiam : neq; in periculis a repu. propulsandis animum : neque in sententia
simpliciter referenda fidem : neq; in hominū uolūtatibus pro repub. lādendis
libertatem : nec in perferendo laboř industriā : nec in uestris cōmodis augēdis
gratā animi beniuolētiā d̄futurā : atq; hāc cura Q uirites erit iſixa animo meo
sempiterna : ut cū uobis q apud me deorū immortalium uim & numen tenetis:
Tum posteris uestris cunctisq; gētibus dignissimus ea ciuitate uidear : quæ suā
dignitatē non posse tenere se : nīl me recuperasset : cunctis suffragiis indicauit.

M. T. C. Q VA SENATVI GRATIAS AGIT POST REDI-
TVM SVVM. ORATIO .XV.

I PATRES CONSCRIPTI PRO VESTRIS
immortalibus in me fratréq; meum liberosq; nostros me-
fritis parū uobis cumulate gratias egero : quæ so obtestor/
que ne mex naturæ potius q magnitudini uestrorū bene/
ficiorū id tribuendū putetis. Quæ enim tanta potest exi/
stere ubertas ingenii ? quæ tāta dicēdi copia ? quod tā di/
uinū atque incredibile genus orationis ? quo quisquam possit ueltra in nos

DE REDITV SVO.

uniuersa promerita non dicam complecti orando : sed percensere numerando : qui mihi fratrem optatissimum : me fratri amantissimo : liberis nostri parentes : nobis liberos : qui dignitatem : qui ordinem qui fortunas : qui amplissimam rempubli. qui patriam : q̄ nihil potest esse iucundius : qui denique nos met ipsos nobis reddidistis . q̄ si parentes carissimos habere debemus : q̄ ab his nobis uita: patrimonium : libertas : ciuitas tradita est: si deos immortales quorum beneficio & hæc tenuimus : & cæteris rebus aucti sumus si Popu. Roma . cuius honoribus in amplissimo consilio : & in altissimo gradu dignitatis: atq; in hac omnium terrarum arce collocati sumus : si hunc ipsum ordine a quo s̄epe magnificetissimis decretis sumus honestati: immensum quidam & infinitum est quod uobis debeamus: qui uestro singulari studio atque consensu parentum beneficia : deorum immortalium munera : populi romani honores uestra de me multa iudicia nobis uno tempore omnia reddidistis: ut cū uobis multa: magna populo Romano : innumerabilia parentibus : omnia diis immortalibus debeamus: Hæc antea singula per illos habuerimus: Nūc uniuersa per uos recuperauerimus. Itaq; Patres. Con . quod ne optādū qdem est homini immortalitatem quandam per uos adepti eē uidemur. quod enim tempus erit unquam quo uestrorum in nos beneficio: memoria ac fama moriatur ? Q ui illo ipso tempore: cum ui: ferro: metu: minis: obfessi teneremini: non multo post discessum meum me uniuersi reuocauistis. Referente. L. Mūtio fortissimo atque optimo uiro quem habuit ille pestifer annus & maxime fidelem & minime timidum: & si dimicari placuisse: defensorem salutis meæ. Posteaq; uobis potestas decernendi non est permissa : per eū Trib. pl. qui cum per se rempu. lacerare non posset: sub alieno scelere deleuit: nunquā de me siliuistis: non nunq; meam salutem ab his consulibus qui uendiderant flagitauistis. Itaq; uestro studio atq; auctoritate perfectum est: ut ille ipse annus quem ego mihi q̄ patriæ maluerā esse fatalē: hos tribunos haberet : qui promulgarēt de salute mea: & ad uos s̄apenumero referrent. Nam consules modesti legū que metuentes impediebantur lege : non ea quæ de me : sed ea quæ de ipsis latata erat cum meus inimicus promulgauit : ut si reuixissent hi qui hæc pene delebunt : tum ego redirem . Q uo facto utrumque confessus est & se illorum uitā desiderare : & magno in periculo rempubli. futuram esse: si aut hostes aut interfectores reipubli. reuixissent: aut ego non reuertissem. Itaq; illo tum ipso anno cum ego cecidi semper: princeps autē ciuitatis non legum præsidio : sed parietum uitam suam tueretur: res publi. sine consulibus esset : neq; solum parentibus perpetuis: ueruetiā tutoribus annuis eēt orbata: sentētias diceū phiberemini: Cūq; caput meæ proscriptionis recitaret: mūq; dubitastis salutem meam cū cōmuni salute cōiūgere . Postea uero cum singulari & præstantissima uirtute P. Létuli cōsulis ex superioris āni caligine & tenebris lucē i rep. kal. Ianuariis de spicere coepistis: cum uirtute: gloria: rebus gestis. Cn. Pompeius omnium geni

ORATIO.

tium: omnium sacerdorum: omnis memoriae facile princeps: tuto se uenire in se natum arbitraretur. Cū. Q. Metelli. nobilissimi hominis atq; optimi viri summa dignitas: cū prætorū / trib. pl. pene omnium uirtus & fides reipu. subuenisset: Tātus uester consensus de salute mea fuit: ut licet corpus abesset meū. dignitas iā in patriam reuertisset. Quo quidem mense quid inter me & meos inimicos i teresset: existimare potuistis. Ego meā salutē deserui: ne propter me ciuiū uulneribus respubli. cruentaretur. Illi meū redditū non Po. Ro. suffragiis: sed flumine sanguinis intercludendū putauerunt. Itaque postea nihil uos ciuib: nūihil sociis: nihil regibus respondistis: nihil iudices sententiis: nihil populus suffragiis: nihil hic ordo auctoritate declarauit. Mutū forū: elinguem curiā: acitā & fractā ciuitatem uidebatis. Quo quidē tempore cū is excessisset: qui cædi & flāmæ uobis auctoribus restiterat: cū ferro & facib: homines tota urbe uolitantes: magistratum tecta oppugnata: deorū templa inflāmata. summi viri & clarissimi consulis fasces fractos: fortissimi atq; optimi viri tribuni plebis sanctissimum corpus non solū tectum atq; violatū manū sed uulneratum ferro conseclūq; uidistis. Quia strage nōnulli permoti magistratus partim metu mortis: partim desperatione reipubli. paululum a mea causa recesserunt. Reli qui fuerunt: quos neq; terror: nec uis: nec spes: nec metus: nec promissa: nec minæ: nec tela: nec faces a uestra auctoritate a Po. Ro. dignitate: a mea salute defellerent. princeps. P. Lentulus parens ac deus nostræ uitæ fortunæ: memoriae nominis hoc specimen uirtutis hoc indiciū animi: hoc lumen consulatus sui reputauit: si me mihi: si meis: si uobis: si reipubli. reddidisset. Qui ut est designatus: nunquam dubitauit sententiā de salute mea & de repub. dignā dicere: cum a tribunis plebis uetaretur: cū præclarū caput recitaretur: ne quis ad uos referret: ne quis decerneret: ne disputaret: ne loqueretur: ne pedibus iret: ne scribendo adesset totā illā ut ante dixi procriptionē non legē putauit. qua ciuis optime de repu. meritus nominatim sine iudicio una cū Senatu reipubli cæ esset electus. Ut uero iniit magistratū: non dicā quid egerit prius: sed quid oīno egit aliud nisi ut me conseruato uestrā in p̄osterū dignitatem auctoritatē que sanciret. dii imortales quantū beneficiū mihi dedisse uidemini: q; hoc anno. P. Létulus præfuit: quo quāto maius dedisset: si supiore anno fuisse? Nec enī euissē medicina cōsulari: nisi cōsulari uulnere cōcidisset. Audierā ex sapientissimo hoīne atq; optimo ciue & uiro. Q. Catulo nō sāpe unū cōsulē ipribū: duos uero nūq; exceptio illo Cesonino tpe fuisse. Quare meā cām semp fore firmissimā dicere solebat: dum uel unus in rep. esset cōsul. Quod uere dixerat si illud de duobus consulib: q; ante in rep. nō fuerat p̄ene ac ppriū manere potuisset. Q d si. Q. Metellus illo tpe cōsul fuisset unicus dubitatis quo aio fuerit in me conseruando futurus: cū in restituendo auctorem fuisse ascripto: reque uideatis. Sed fuerunt duo consules: quorum mentes angustæ humiles: prauæ: oppletæ tenebris ac sordibus nomen ipsum consulatus splen-

DE REDITV SVO.

dorem illius honoris : magnitudinem tanti imperii nec intueri nec sustine-
re:nec capere potuerunt: non consules:sed mercatores prouinciarum:ac uen-
ditores uestræ dignitatis : quorum alter a me Catilinam amatorem suum mul-
tis audientibus : alter Cethegū cōsobrinū suū reposcebat:q me duo sceleratis/
simi post hominum memoriam non consules: sed latrones non modo deseru-
erunt in causa præsertim publica & consulari : sed prodiderunt : oppugnaue-
runt: omni auxilio non solum suo sed etiam uestro cæterorūque ordinum spo-
liatum esse uoluerunt . Q uorū alter tamen nec me nec quēquam fefellit.
Q uis enim ullā ullius boni spē haberet in eo cuius primū tēpus ætatis palā
fuisset ad omnes libidines diuulgatum ? qui ne a sanctissima quidē parte cor-
poris potuisset hominū impurā intēperantiam propulsare . Q ui cū suam rē
non minus strenue q̄ postea publicam confecisset / egestatem & luxuriam do-
mestico lenocinio sustentauit. Q ui nisi in aram tribunatus confugisset : neq;
uim prætoris : nec multitudinem creditorum: nec bonorum proscriptionē ef-
fugere potuisset.Q ui in magistratu nisi rogationem de piratico bello tullisset:
profecto & egestate & improbitate coactus piraticā ipse fecisset : ac minore q/
dem reipubli. detrimento : q̄ q̄ intra mœnia nefarius hostis prædoque uersa-
tus est:quo inspectante ac sedente legem Trib. plebis tulit : ne auspiciis obtē
peraretur:ne obnunciare concilio aut comitiis:ne legi intercedere liceret:ut lex
elia ac fusia ne ualerent : quæ nostri maiores certissima reipubli. subsidia con-
tra tribunitios furores esse uoluerunt . Idemque postea cū innumerabilis mul-
titudo bonorum de capitolio supplex ad eum sordidata uenisset : cunque ado-
lescentes nobilissimi cunctique Equites Romani se ad lenonis impudentissi-
mi pedes abiecissent : quo uultu Cincinnatus ganeo non solum ciuiū lachry-
mas : uerū etiam patriæ præces repudiauit ? Neque eo contentus fuit : sed eti-
am in concionem ascendit : eaque dixit quæ si eius uir Catilina reuixisset :di-
cere non esset ausus : se Nonarū decemb. quæ me consule fuissent Clivi Ca-
pitolini poenas ab equitibus Romanis esse repetiturum . Neque solum id
dixit : sed quos ei cōmodum fuit : compellauit . Lucium uero Equitem Ro-
manum iam præstanti dignitate hominem : & saluti meæ pro familiaritate rei
publi. pro fortunis suis amicissimum : consul imperiosus exire urbe iussit : &
cum uos uestem mutandā censuissetis : cunctique mutassetis : atque idem bo-
ni omnes iam ante fecissent : Ille unguentis oblitus cū toga pretesta . quam
omnes prætores ædilesque tum abiecerant : irrisit squallorem uestrū : & luc-
tū gratissimæ ciuitatis : fecitque quod nemo unquam tyrannus: ut quo mi-
nus occulte uestrum malum gemeretis : nihil dicere : ne aperte incōmoda pa-
triæ lugeretis ediceret . Cum uero in circo flaminio non a tribuno pleb. onſul
in concionem : sed a latrone archipirata productus esset : primū processit qua
auctoritate uir : uini : somni: stupri plenus : mandenti coma: composito capil
lo: grauibus oculis: fluētib⁹ buccis: præſsa uoce & temulēta:q̄ i ciues idēnatōs

ORATIO.

esset animaduersum id sibi dixit grauis auctor uehementissime displicere.
Vbi nobis.hæc auctoritas tam diu tanta latuit? cur in lustris & helluationibus
huius clamistrati saltatoris tam eximia uirtus tam diu cessauit? Nam ille alter
Cesonius Caluentius ab adolescentia uersatus est in foro:cum eum præter si
multatam irritamque tristitiam nulla res commendaret: non consulis studi-
um: non discedi initia rei militaris: non cognoscendorum hominum: non li-
beralitas quem præteriens cum incultum horridum mœstumq; uidisses: eti-
am si agrestem & inhumanum existimares: tamen libidinosum & perditum
non dubitares: cum hoc homine aut cum stipite æthiope si in foro constitisses:
nihil crederes interesse: sine sensu: sine sapore. Elinguem: tardum: inhu-
num negocium: Cappadocem modo abruptum de grege uenalium dices.
Idem domi q; libidinosus q; impurus: q; intemperatus: non in auare cæptis: sed
porro intermisis uoluptatibus. Cū uero litteris studere incipit: Et helluo im-
manis cum græculis philosophari tum est epicureus: non penitus illi discipli-
næ q;cumque est deditus: sed captus uno uerbo uoluptatis. Habet autem ma-
gistros non ex istis ineptis: qui dies totos de officio & de uirtute differunt qui
ad laborem: ad industriam: ad pericula pro patria subeunda adhortantur. Sed
eos qui disputant horam nullam uacuam uoluptate esse debere: in omni pari-
te corporis semper oportere aliquod gaudium delectationemque uersari: his
utitur quasi præfectis libidinum suarum. hi uoluptates omnes uestigant atque
odorant. Hi sunt conditores instructoresq; conuiuii: iidem expendunt atq;
æstimant uoluptates: sententiamque dicunt: & iudicant quid tum cuiq; libidi-
ni tribuendum esse uideatur. Horum ille artibus eruditus ita contempsit hanc
prudentissimam ciuitatem: ut omnes suas libidines: omnia flagitia latere pos-
se arbitraretur: si modo uultum importunum in forum detulisset. Is me quā-
quā equidem non cognoueram eum/propter Pisonum affinitatem: quā lon-
ge hinc ab hoc genere cognitio materna transalpini sanguinis abstulisset. Sed
uos populūq; Romanum non consilio neq; eloquentia: quod in multis sæpe
accidit: sed rugis superciliorq; decepit. L. Piso tu ne es ausus isto oculo non di-
cā isto animo: ista fronte non uita: tanto supercilium: non enim possum dicere tā-
tis gestis cum Gabinio consociare consilia pestis meæ? non te illius unguen-
torum odor: non uini anhelitus: non frons calamistri torta uestigiis in eam co-
gnitionem adducebat: ut cum illius re similis fuisses: frontis tibi integrumento
ad occultanda tanta flagitia diutius uti non liceret: cum hoc coire ausus es: ut
consularem dignitatem: ut reipubli statum: ut Senatus auctoritatē: ut ciuis
optime meriti fortunas prouinciarum scedere addiceres? Te consule tuis edi-
ctis & imperiis Senatui Popu.q; Roma. non est licitum non modo sententiis
atque auctoritate sua: sed ne luctu quidem ac uestitu reipublicæ subuenire. Ca-
puæ ne te putabas: in qua urbe domicilium quondam superbiam fuit: consulē
Iem esse? sicut eras eo tempore? an Romæ in qua ciuitate omnes ante uos

DE REDITV SVO.

consules Senatui paruerunt? Tu es ausus in circo Flaminio productus cum tuo illo pari dicere te semper misericordem fuisse: quo uerbo Senatum atque omnes bonos cum a patria pestem expellerent: crudeles demonstrabas fusile. Tu misericors: me affinem tuum: quem comitiis prærogatiæ primū custodem præfeceras: quem Klen. Ianuarii tertio loco sententiam rogabas: cōstrictū reipubli. inimicis tradidisti. tu meum generū propinquū tuum: tu affinem tuam filiam meam superbissimis & crudelissimis uerbis a genibus tuis repulisti. Idemque tu clementia ac misericordia singulari: cum ego una cū reipubli. non tribunitio sed consulari istu concidisse: tanto scelere tantaque intemperantia fuisti: ut ne unam quidem horam interesse paterere inter meā pestem & tuam prædā. saltē dum conticesseret illa lamentatio: & gemitus ubi: nondum palā factum erat concidisse rempubli. cum tibi arbitria funeralis soluebantur: uno eodemque tempore domus mea diripiebatur: ardebat: bona ad uicinum consulem de palatio: de tusculano ad item uicinum alterū consulem deferebantur: cum hisdem operis suffragium ferentibus: eodem gladiatore latore: uacuo non modo a bonis sed a liberis atque inani foro: ignaro. Popu. Roma. quod ageretur. Senatu uero oppresso & afflito duobus impiis nefariisque consulibus ærarium: prouintiæ: legiones imperia domabantur. horum consulum ruinas uos consules uestra uirtute fulsistis: summaque tribunorum plebis prætorumque fide & diligentia subleuati. Qui d ego de præstantissimo uiro. T. Annio dicam: aut quis de tali ciue satis unquam digne loquetur? qui cum uideret sceleratum ciuem aut domesticum potius hostē: si legibus uti liceret: iudicio esse frangendum: ni ipsa iudicia uis impediret ac tolleret: audaciam uirtute: furorem fortitudine: temeritatē consilio: manū manu: uim ui esse superandam: Primo de ui postulauit: postea quam ab eodem sublata iudicia esse uidit: ne ille omnia ui posset efficere curauit. Qui docuit neq; tecta: neq; forum: nec curiam sine uirtute summa ac maximis opibus & copiis ab intestino latrocinio posse defendi: qui primus post meum discessum metum bonis & audacibus: timorem huic ordini: seruitutem depulit ciuitati: quam rationem pari uirtute: animo fide. P. Sestius secutus pro mea salute: pro uestra auctoritate: pro statu ciuitatis nullas sibi inimicitias: nullam uim: nulos impetus: nullum uitæ discriminem uitandum unquam putauit. Qui causam Senatus exagitatam concionibus improborum sic sua diligentia multitudini commendauit: ut nihil tam populare questrum nomen: nihil tam omnibus carum aliquando questra auctoritas uideretur. Qui me cum omnibus rebus quibus tribunus plebis potuit: defendit: tum reliquis officiis iuxta ac si meus frater esset sustentauit. Cuius ego clientibus: libertis: familia: copiis: litteris ita sum sustentatus: ut meæ calamitatis non adiutor solum uerum etiam socius uideretur. Iam cæterorum officia studia que uidistis. Quoniam cupidus mei, C. Cestilius: quam studiosus

ORATIO.

uestri:quam non uarius fuerit in causa? Quid Mosopius:cui ego ipsi parenti fratriq; eius sentio quātum debeam:qui cum mea sententia uoluntas eorum in priuato iudicio esset offensa:publici mei beneficii memoria priuatam offensionem obliterauit.Iam.T.Fadius:qui mihi quæstor fuit:M.Curius:egō patri quæstor fui:studio:amore:animo huic necessitudini non defuerunt.Q.Fabricius si quæ de me agere conatus est:& contra uim & ferrum perficie potuisset mense Ianuarii nostrum statum recuperasse:quem ad salutē meam uoluntas impulit:uis retardauit:auctoritas uestra reuocauit.Iam uero prætores quo animo in me fuerint uos existimare potuistis:cum L.Cecilius priuatum me suis omnibus copiis studuerit sustentare:publice p̄mulgarit de mea salute cum Collegis pene omnibus,direptoribus autem bonorum meorum ius adeundi potestatem non fecerit.M.autem Calidius statim designatus sententia sua:q̄ effet sibi cara mea salus:declarauit.Omnia officia.C.Septimii.Q.Valerii.P.Crassi:Sex.Q uintilii.C.Cornuti summa & in me & in remp.confliterunt:quæ cum libenter commemorem non ingratus:nemo enim gratiarum immemor est gratus inuetus nōnullorū in me commissa nefarie p̄ter eo.Non est mei temporis iniurias meminisse:quas ego si ulcisci possem:tamen obliuisci mallem.Alio trāsserēda mea tota uita est:ut bene de me meritis referam gratiam:cum apertis hostibus bellum geram.timidis amicis ignoscam:proditoribus meis non indicem dolorem profectiōis meæ:defensores redditus dignitate consoler:q̄ si mihi nullum effet officium in omni uita reliquum:nisi ut erga duces ipsos & principes atque auctores salutis meæ satis gratus iudicarer:tamen exiguum reliquæ uitæ tempus non modo ad referēdam uerū etiam ad cōmemorandā gratiam mihi relictum putarē.Q uando enim ego huic homini ac liberis eius:quando omnes mei gratiam referent:quæ memoria:quæ uis ingenii:quæ magnitudo obseruantia:tot tantisq; beneficiis respondere poterit:qui mihi primus afflicto & iacenti cōsularem fidē dexterāq; porrexit:q̄ me a morte ad uitam:a desperatione ad spem:ab exitio ad salutem reuocauit.quanto amore in me studio in remp.fuit:ut excogitaret quemadmodum calamitatem meam non modo leuaret:sed etiam honestaret.Quid enim magnificientius? Quid præclarior mihi accidere potuit:quoniam quod illo petente uos decreuistis:ut cuncti ex omni Italia qui.Rēpu.saluam uellēt:ad me unū hominem fractum & prope dissipatum restituēdum & defendēdum uenirēt:ut qua uoce a te Romule post Romā conditam consul usus esset prouiniera repu.apud eos solum qui eius uocem exaudire possent.eadem uoce Senatus omnibus agris atq; oppidis ciues totamq; Italiam ad unius salutem defendendam excitaret.Quid ergo glorioſius meis posteris potui relinquere:quoniam hoc Senatum iudicasse?Qui ciuis me non defendisset:eum remp.saluam noluisse:Itaq; tantum uestra auctoritas:tantum eximia consulis dignitas ualuit:ut omnis flagitium se committere putaret:si quis non ueniret.Idēq;

DE REDITV SVO.

consul cum illa incredibilis multitudo Romam & pene Italia ipsa uenisset: uos frequentissimos in capitolium conuocauit: quo tempore quantam uim naturæ bonitas haberet: aut uera nobilitas: intelligere potuistis. Nam Q. Metellus & inimicus & frater inimici perspecta uestra uoluntate omnia priuata odia de posuit: quem P. Seruilius uir cum clarissimus: tu uero optimus mihiq; amicissimus: & auctoritatis & orationis suæ diuina quadam grauitate: ad sui generis comitum sanguinis facta uirtutelq; reuocauit: ut haberet in consilio & fratrem ab inferis socium rerum mearum: & omnes Metellos præstatiissimos ciues pene ex Acheronte excitatos: in quibus numidicum illum Metellum: cuius quondam de patria discessus honestis omnibus luctuosus tandem uisus est. Itaque dimittiatur non modo salutis defensor: qui ante hoc unum beneficium fuerat inimicus ueruetiam est ascriptor dignitatis meæ. Quo quidem die cum quadrincenti: decem Senatores esletis. Magistratusque omnes abessent: dissensit unus: qui sua lege coniuratos etiam ab inferis excitandos putarat. Atque illo die quo rem pub. meis consilii conservata grauissimis verbis & plurimis iudicassetis: idem consul curauit: ut eadē a principibus ciuitatis in concione postero die dicerent: cum quidem ipse egit ornatissime causam meā: perfecitq; astante atque audiente. Ita lia tota ut uix cuiusdam conducti atque perditu uocem acerbam atque inimicā bonis possent audire. ad hæc non modo adiumentū salutis: sed etiam ornamenta dignitatis meæ reliqua uos idem addidistis: decreuistis ne quis ulla ratione rem impediret: qui id impedisset: grauiter molesteque laturos: illum contra rem pub. salutēque honorū concordiamque ciuium facturū: & ut ad uos ea statim referentur. meque etiam si diutius calumniarent: redire iussistis. Quid ut agerent grauiæ qui e municipiis uenissent: qd ut ad illam diem res cum recidissent: rogarerent: ut pari studio conuenirent. Quid deniq; illo die quē. P. Lentulus mihi fratri que meo: liberisque nostris natalē cōstituit: non modo ad nostrā: ueruetiā ad sē piternā memoriam temporis: quo die nos comitiis centuriatis quæ maxime maiores iusta dici haberique uoluerunt: arcessiuit in patriam: ut exdem cēturiæ quæ me consulē fecerant: consulatū meū comprobarent. quo die quis ciuis fuit qui non nefas esse putaret quacumque aut ætate aut ualitudine esset: non se de salute mea sententiā ferre: quando tātam frequentiā ī cāpo: tantum splendorem Italiam totius: ordinūque omniū: quādo ulla dignitate tot rogatores: diriuatores custodesque uidistis? Itaque P. Lentuli beneficio excellēti atque diuino non solū reducti sumus in patriā: sicut nonnulli clarissimi uiri: sed equis insignibus: & curru aureato reportati. Possum ego satī in Cn. Pom. unq; gratus uideri: qd nō solum apud uos q idem sentiebatis: sed etiā apud uniuersum populū salutē Populi Roma. & cōseruatā p me & cōiunctam esse cū mea dixerit. Qui causam meam prudentibus commendarit Imperitos edocuerit: eodemque tempore improbos auctoritate sua compresserit: bonos excitarit. Qui Po. Roma. pro me tanquā pro fratre: aut pro parente non solū hortatus sit: ueruetiā obsecrarit qui

T

ORATIO

ipse propter metum dimicationis & sanguinis domo se tenens etiam a superioribus tribunis petierit: ut de salute mea & pmulgarent:& referreret,q in colonia nuper constituta:cū ipse gereret magistratū in qua nemo erat emptus itercessorū uim & crudelitatem priuilegii auctoritate honestissimorum hominū & publicis litteris consignauit.Princepsq̄ Italæ totius præsidiū ad nostrā salutē implorandū putauit qui cum ipse mihi semper amicissimus fuisset etiam ut suos necessarios mihi amicos redderet elaborauit.Q uibus autē officiis beneficia.T. Annii remunerabor? cuius omnis ratio: cogitatio totus deniq̄ tribunatus nihil aliud fuit nisi constans: perpetua: fortis: iuicta defensio salutis meæ.Q uid de .P.Sestio loquar: qui suā erga me beniuolentiā & fidem non solum animi dolore: sed etiam corporis uulneribus ostendit? V obis uero.P.con.singulis & egi:& agā gratias uniuersis.Egi initio quātū potui:satis ornate agere nullo modo possum:& quāquā sunt in me præcipua merita multorum: quæ silleri nullo modo possunt:tamen huius temporis ac timoris mei non est conari cōmemorare beneficia in me singulorū.Nā difficile est non aliquem / nefas quēquā p̄terire.ego uos uniuersos .P.C.deorū numero colere debeo.sed ut in ipsis diis i mortalibus non semper eosdem atq; alias alios solemus uenerari & precari: sic in hominibus de me diuinitus meritis oīs erit ætas mihi ad eorū in me merita predicāda atq; recolenda.Hodierno aut̄ die nominatim a me magistratib; statui gratias esse agēdas & de priuatis uni qui pro salute mea municipia coloniæ asq; adisset/populū supplex obsecrasset: sententiā dixisset eā quā uos secuti mihi dignitatē meam reddidistis uos me florentē semper ornastis: semper laboratem mutatione uestis & prope luctu uestro quoad licuit defendistis. Nostra memoria Senatores ne in suis quidē periculis mutat uestem solebant.In meo periculo Senatus ueste mutata fuit: quoad licuit per eorum edicta qui mea pericula non modo suo præsidio: sed etiam uestra deprecatione nudarunt. Q ui bus ego rebus obiectis cum mihi priuato configendū uiderē:cū eodem exercitu:quē consul non armis sed uestra auctoritate superaram / multa mecum ipse reputauit.dixerat incontione consul se cliui capitolini pœnas ab equitibus rationis repetiturū: nominati alii cōpellabantur. alii citabantur:alii relegabantur.aditus tēplorū erant non solū præsidiis & manu: ueruetiā de molitiōe sublati.Alter consul ut me & républi.non modo desereret: sed etiā hostibus répu. proderet:pactionibus eos suorū premiorū obligarat.Erat aliud ad portas cum imperio in multos ånos magnoc̄ exercitu: quem mihi inimicū fuisse non dic: tacuissem cū diceretur esse inimicus.Scio duas partes in republi.cum putaretur altera me deposcere propter inimicitias: altera timide defendere propter suspicionem cædis putabatur.Q ui autē me deposcere uidebantur.ii huius außerū dimicationis metum: q̄ nōnūquā inficiando suspicionem hominum curāq; minuerunt.Q uare cū uiderē Senatum ducibus orbatum : me a magistris partim oppugnatū: partim proditum: partim derelictū: seruos simulati-

DE REDITV SVO.

one collegiorū nominatim eē cōscriptos: copias oīs Catilinæ pene iisdē ducib⁹ ad spē cādis & incēdiorū eē reuocatas: Eq̄tes Romanos pscriptōis: uastitatis: cādis metu eē pmotos: Potui. P.C. multis auctoribus fortissimis uiris me ui armisq; defendere. Nec mihi ille ipse animus idem meus uobis nō icognitus defuit. Sed uidebā si uicissim pr̄sentē aduersariū: nimiū mihi multos alios esse uincēdos. si uictus eēm: multis bonis & p me & mecū & post me etiā eē peundum. Tribunitiūq; sanguinis ultores eē pr̄sentē: mea mortis poenas iudicio & posteritati reseruari nolui. Cū cōsul cōmunē salutē sine ferro defēdissem: me am priuatus armis defendere nolui: bonoſq; uiros lugeſ malui meas fortunas. q̄ suis despare. At si solus essem interfectus: mihi turpe: si cū multis reip. funestū fore uidebas. q̄ si mihi æternā eē erūnam ppositā arbitrarer: morte me ipse potius quā sempiterno dolore mulctassem. Sed cū uiderē me nō diutius q̄ ipsam rēp. ex hac urbe abfuturum: neq; ego illa exterminata mihi remanendum putauī: & illa simulaq; reuocata ē: me secum pariter reportauit: mecum leges: mecum questiones: mecum iura magistratum: mecū Senatus auctoritas mecum libertas: mecum etiā frugū ubertas: mecum deorum & hominum sanctitas: oēs & religiōes absfuerūt: quae si semp abessent magis uestras fortunas lugere: q̄ desiderarē meas. Sin aliquādo reuocarent: itelligebā mihi cū illis una eē redeundum: cuius mei sensus certissimus testis ē hic idem: qui custos capitū fuit. Cn. Plantius: q̄ oībus puincialib⁹ ornamētis cōmodisq; depositis totā suā quāsturā ī me sustentādo & cōseruādo collocauit: q̄ si mihi quāstor Imperatori fuisset: in filii loco fuisset. Nunc certe erit in parētis: cum fuerit quāstor nō Impii: sed doloris mei. Q uapropter. P.C. quoniā ī remp. sum pariter cum rēp. restitutus: non modo in ea defendenda nihil minuā de libertate mea prisina: sed etiā adaugebo. Etenim si eam tum defendebam: cum aliqd mihi illa debēbat: qd nunc me facere oportet: cum ego illi plurimum debeā: Nā qd ē qd animum meum frangere aut debilitare possit: cuius ipsam calamitatē nō modo nullius delicti: sed etiam in rēp. beneficiorum diuinorum testē esse uideas. Nā importata est: q̄a defenderam ciuitatem: & mea uoluntate suscepta ē: ne a me defensa respu. p eundem me extremū in discrimen uocaretur. Pro me non ut p Publio Popilio nobilissimo homine adolescentes filii non propinquorum multitudo. P.R. est deprecata: non ut. p.Q. Metello. summo & clairissimo uiro spectatæ iā adolescētiæ filius: non. L.& C. Metelli cōsulares: nō eorum liberi: non. Q. Metellus nepos. qui tum consulatum petebat: non Lucci: Seruili: Scipiones: Metellorum filii flentes ac sordidati. P.R. supplicauerunt. Sed unus frater qui in me pietate filius: consiliis parens: amore ut erat frater inuentus ē squallore & lachrymis & quotidianis p̄cibus: desideriū mei nominis reuocari & rerum gestarū memoriam usurpari coegit. Qui cum statuisset nisi p̄ uos me recuperasset: eādem subire fortunam: atq; idem sibi idem domicilium & uitæ & mortis deposceret: tamē unq; nec magnitudinem nego.

ORATIO

cii: nec sollicitudinē suā: nec uim inimicorū ac tela p̄timuit. Alter fuit ppugna-
tor mea: fortunā & defensor assiduus sūma uirtute & pietate. C. Piso gener:
q̄ minas inimicorū meorū: q̄ inimicitias affinis mei pp̄nqui sui consulis: q̄ Pōi
tū & Bithyniā quæstor p̄ mea salute neglexit. Nihil unq̄ Senatus de .P. Popi
lio decreuit. Nunq̄ in hoc ordine. Q. Metelli mētio facta ē. tribunitiis sunt il-
li rogationibus īterfectis inimicis deniq̄ nulla auctoritate Senatus restituti cū
alter eorū senatui paruisse: alter uim cādēq̄ fugisset. Nā. C. Marius q̄ hac ho-
minū memoria tertius ante me consularis tēpestate ciuili expulsus est: nō mo-
do a Senatu restitutus nō ē: sed reditu suo Senatū cūstū pene deleuit. Nulla d
illis magistratuū consensio. nulla ad rēp. defendēdā. po. Rō. cōuocatio: nullus
Italiæ motus: nulla decreta municipiorū & coloniarum extiterūt. Q uare cum
me uestra auctoritas accersierit po. Rō. reuocauerit: resp. iplorauerit: Italia cū
cta pene suis humeris reportarit nō comittā. P. C. ut cū mihi sint restituta: quæ
in potestate mea non fuerunt: ea non habeā quæ ipse præstare possim: præserti
cum illa amissa recuperauerim: uirtutē & fidē nunq̄ amiserim.

M.T.C. AD EQ VITES ROMANOS PRIDIEQ VAM IRET IN EXILIVM. ORATIO. XVI.

I Q VANDO INIMICORVM IMPETVM Pro
pulſare ac ppellere cupistis: defendite nunc uniuersi unū:
q̄ ne omnes uno cōcideretis ardore flāmæ mei capitis pī
culo nō dubitaui prouider. Nam quē uirtutis gloria cum
sūma laude extulit ad cālum: eundem inimicorum inui-
dia indignissime oppressum deprimit ad supplicium. Si
liberoz conceptā duscedinem animo inclusam cōtinetis:
holite eo uelle carere: qui carissimā ueltrā p̄creationē sibi esse duxit. Est enī li-
berale officiū serere beneficiū: ut meter possis fructum. fidei conduce in loco
debitū retribuere. Illuc enim animi uoluntas ppensa comprobatur: hic memo-
ria collaudat. Itaq; si omnibus' graue iugū seruitutis eē debet in libertate edu-
catis: sit uestris animis acceptissimus: qui a uestro corpore iugum acerbissimū
reppulit seruitutis. & si maiores uestri eos Imperatores q̄ militum uirtute ho-
stium fregerunt furorē: iucundissimo fructu libertatis reconciliato non solum
statuis dignos putarunt: sed et̄ æterna triumphi laude decorarūt: Tum uos eū
consulem q̄ nō militum p̄senti fortitudie: sed sua eximia animi uirtute hostile
ciuium mētē senatus auctoritate vindicauit existimare uobis retinēdum eē i ci-
uitate. Si qua beneficia singulis ciuibz priuatip̄ dant: ea solēt his eē fructuo-
sa a q̄bō sunt p̄fecta: tute & merito possum ego uos ad defensionē meæ salutis
adhortari quos conseruaui uniuersos: Nā neq; maius ē defendēr unū q̄ popu-
lum: neq; uerius a singulis q̄ ab oībo repeterē officii p̄miū & fructū. Propterea

AD EQ VITES RO PRIDIEQ VAM IRET IN EXILIVM.

q̄ in unius periculo s̄epe contentio parua & leuis sit labor defensori sustinendus. In reip. insidiis quo firmius est quod oppugnatur: Eo ferociores sunt inimici: ut his nisi magna sollicitudine industria uirtute resisti non quæat. & singularum opes s̄epe sunt tenues & infirmæ ad gratiam referendā ut opitulari benemerentibus nequeāt si maxime cupiat. Vniuersorum auxilium eo plurimū prodest: quo firmioribus opibus est annexum. iure igitur quoniam & maior in pena in patriā officii facta ē q̄ in priuata fuit defensione: plus a uobis presidii q̄ a ceteris opis ad salutē pōt afferri. Vos obtestor quos mihi & debere & posse intelligo opitulari. Non conuenit enim cum ego ad promerendum officium tam fuerim expeditus: Vos ad gratiam referendam eē tardiores: nec cuius amplitudinem & gloriam laude & honorib⁹ amplificare debetis: Eius incolumitatē & salutem deserendam existimetis: errat. n. si quis arbitrat⁹. M. Tullium iccirco in periculum capit⁹ uocari q̄ deliquerit Aliquid: q̄ patriā læserit. q̄ improbe uixerit. non citatur reus audacia: uirtutis reus citatur: non accusat⁹ q̄ tēi publi. ui oppugnauerit. Sed q̄ hōmō nouus permitiosum nobilium restinxerit furorem. Non obest mihi nocens & turpis sed honestissime lautissimeq; ac ta uita nō odio bono: Sed inuidia premor malorum. Intelligunt homines tot & tam præclaris testimoniis monumentisq; uirtutis comparatis. M. Tullium dum sit incolumis fore uoluptati. Iccirco uitam eripere cupiunt: uti cū spiritu sensum quoq; adimant iucunditatis. Nonne igitur indignū est eos premiis meis inuidere: qui uirtute certare uoluerunt: eos in contentionē uenire honoris qui officiis se supari animo æquissimo tulerūt: si dulcis est gloria: consequere uirtutem. Noli abiicere labores: petere honorem: honorem dico: simo uero fama: fortunas: familiā: liberos: caput: corpus ipsum deniq; sanguinē atq; animam. Cedo inuitus de repu. Cedo oppressus de fortuna. de dignitate. discedo a repu. uictus audacia malorum. liceat manere si non illū. M. Tullium custodem urbis: defensorem omniū: patrem patriæ: at certe reliquias Tullii liceat in conspectu ciuium in hac urbe: quam ex parricidarum fauibus eripuit: remaneat. Tecta omnium: fana deorū: uniuersam uidere periculi ciuitatem: liceat ex hac flāma euolare præsertim me: qui illud impium incēdium p̄ditorum hominum lachrymis potius meis: q̄ uestro sanguine extingui malui. Neque enim ego peto: ut mihi detis uitā: sed datā repeto: ut reddatis. Si meministis quod dedi: nō debetis obliuisci istis retribuere quod debetis. Vos uos obtestor dii immortales: q̄ meæ mēti lumina p̄tulistis: cū cōsensum cōjuratois extinxi: arcēq; urbis abū cēdō & flāma liberaui: liberosq; uestros a gremio & cōplexu matrum ad cēdē & crux nō sum passus abstrahi. Nō igit̄ pōt fieri a cliētib⁹ ut recipiar: cū a q̄ bus retineri debeā reiicere instituāt. Socii quo fugiēt: cū aditus custodi patriæ præclusus sit: Quomodo spes salutis reliqs residebit: cum ciuib⁹ præclusa sit expectatio incolumitatis: pax & concordia extraneis gignetur: cū iā domesti cis nō iſideat: sed publice p̄uidēti eripiatur: Nā qd ego iproboḡ facta renouē

T iii

Conclusio huius Argvi.

Vixit etiam
q̄ uamnis latenter cives Romanos erga
benemeritos esse innotescerat

Nunc Gallican genera clavis primus fuit
Lambulus patricius ex ornatus in gelo

Quidam

Aliorum donis nō es inviident
hunc grātia bevs illa dat,

ORATIO

oratione: ut redintegratioē illius cōiurationis uulnerē animos uestros . Auxiliū ab alienis efflagitabitis cū ciues uestros deseratis ? Sociorū iuocē subsidiū:cū a ciuibus interclusum sit præsidium:quā colere gentē nō institui ? Vtrū ut custos accipiar:an ut p̄ditor excludar : si ut cōseruator / uestra erit ignominia. si ut op̄ pugnator: p̄cisa erūt oīa. Itaq; quod putauī fore gaudiū:id extitit exitiū. Si q̄rites eūdē in ceteroꝝ periculis haberemus animū quē in nostris difficultatibꝫ:& p̄ innocētissimo quoq; p̄pugnare & nocētissimū quēq; oppugnare nobis utilissimū eē arbitramur. & si cū optimi cuiusq; rebo aduersis nostrā salutē cum deterrimor̄ hominū secūdis nostra p̄icula putaremus cōiuncta:frequētes profecto talibꝫ conatibꝫ obuiā ire niteremur. Neq; p̄tīm īnocētia freti p̄tīm nobilitate nixi : p̄tīm potētia ac multitudine amicorꝫ fulti:cū p̄facile existimemus ad uersarioꝝ uīm ac factioꝝ a nobis repellī posse : subito ipsi simili p̄iculo circū uēti in nostro euētu alioꝝ reminiscentes casus : iure id nobis accidere nequaꝝ queramur. Q uis enī ē Quirites : q̄ nūc cū inimicorꝫ nostroꝝ uīm ac uiolētiā p̄spiciat cūq; nostrū p̄iculissimū casum recognoscat : q̄ nō sibi ac suis diffidat fortunis. Q uo enim se satis tutū arbitratur præsidio uirtutis & gloria ? At ea nos ipsa hoc tēpore oppugnat. multitudine amicorū : A puerū nō fortis eē se amicos si in eoꝝ potestate nostra sita salus nō ē. paucitate inimicorꝫ:at id nō est ipsius: sed i alioꝝ uolūtate positū ē. Nā nō satis ē:ne cui iniuriā facias; puidere. si tñ sunt uolūtarii inimici:q̄ tuis te premiis oppugnēt. Atq; adeo cū hæc oīa oībus sint grauia atq; acerba:tūc uero nobis misera atq; intollerāda:quorꝫ & officia in rēpu. frequētissima & icōmoda ob rēp. frequētissima i familia ueriantur: Nūc si eadē cōdītio disceptationis p̄ponet :xq̄ auditores adhibebūtur. aures nō obtusæ criminatiōe: sed uacuæ p̄æbebunt :q̄ sunt assoluti summum gradum honoris non dispoliabuntur honore : qui sperant: facilius & proclivius ad laudem nobilitatis puenient . Q uamobrem nolo me duce suppliciū uos ad fraudem deduci:ut ego ad pristinum statum recidam casus . Nunc igitur si lingua concertandum est:innocentiae uirtute fretus superero. si facta compenſanda sunt:conferamus æquitatem. Si uiolentiæ impetu opprimimur decedā pro omnibus unus tribunitio furori : quoniam laborem pro cūctis perferre cōsueui . Si igitur aliquo tempore his hominibus consuliūtis: quorum animus religione pietatis est defunctus:debetis mihi quoq; p̄spicere :q̄ numini deoꝝ consecratum sartum ac tectum ab omni periculo conseruauī : & uos ut tutam & tranquillam fortunam traheretis : mea perfeci uigilantia. Nam me quē pau loante fortuna erexerat ad gloriam : uirtus extulit ad laudem:populus tribuit honorem:eundem tribuni furor exagitatus depulit ad calamitatem. quoniam animaduertistis illā cōspirationē conflatam ita esse restinctam:ut nulla scintilla incendiī compareat : V os quoque tribunitiam sedate temeritatem: q̄ nūc se mihi inimicum ostendit : se uestrum prius esse confessus est inimicum : ne rei crudelitas in me experta in uos conualeſcat : & calamitas remorata longius

Faſtio

Sartum

AD EQVITES RO.PRIDIEQVAMIRET IN EXILIVM.

Serpat: atq; progrediat' præcauete. Nūc uel uos solus defectus ad calamitatem uel primus ad tale uocatus periculum: oīum animos iure debeo cōmouere. Oīa sunt īmutata. manus religant' ad demonstrādam iniuriā lingua incidit' ad de plorandam calamitatem. Animus præcluditur ad exponēdā rei indignitatem. humilitatem generis obiiciunt nobis. Q ui nouam rationem suscitant: ueteres maioꝝ obterūt laudes: sed quid ego plura de illorum aut in me maledictis: aut in uos scelerate loquar factis? Quorum cognita improbitas me tacente coar gutur turpitudine uitæ: ut de his non sit necesse inimicos prædicare: de quoꝝ scelere ne amici quidē aut ipsi possunt negare. V os ego appello: quoru de me maxima ē potestas. apud uos loquor de mea calamitate: quos habui semper īnocentiæ & uirtutis meæ testes. Igitur ex ciuitate benemeritus de repu. cuius ex turbatur: innocens expelliſ. Consularis homo non minimis usus quandam fa cultatibus amicorum: multoꝝ præsidio munitus: nūc partim ab īuidis. partim ab inimicis circūuentus eget īdigne. Huic si opem nō tuleritis in periculo capitis: uos credo retinebitis uestram libertatem: qui neq; tanta ualetis auctoritate: neq; tantorū officiorū impensam egistis in patriam. Mihi credite hoc ī uno ī cōmodum confirmatum multorum infirmabit in columitatem. & si initio non erit refutatum: impune ad omniū perniciem cōualeſcat. Proinde aut ī meo periculo salutē integrā præstate cōem. aut in uestris hoc idem incōmodū expecta te fortunis. Nemo enim tam perdita auctoritate: tam facinorosa īuentus est uita: qui cum de scelere fateretur: non tamen sententiis prius iudicū conuin ceret: quam supplicio addiceretur. Ego repente ui tribunitia correptus nō modo loquendi libere in iudicio: sed ne consistendi quidem in ciuitate habeo postulatam. Eiūcior non solum sine teste/ sine iudice: sine criminē: sine accusatore: sed sine etiam scelere. hostibus in bello qui dissident uoluntate dimicant armis quotidie uitam oppugnant: in ipsa acie cum præliantur licet loqui: licet dispu tare: mihi in pace ciui qui p̄ditorum hominū fregi furorem: pro fortunis meis apud uos loqui non licebit. Serui qui ad supplicium uerberibus cæsi trahunt' apud eos s̄pē disputant: quos necare uoluerunt. Ego consularis apud eos nō loquar: quos conseruaui. Tacebo: si necesse est. tacebo īquā æquo animo: quo niā uirtus mea me tacente agit causam meā. Itaq; ut ego ī conciōe mea nihil ponam de meis rebus gestis: tamen in animis & memoria uestra largiter relin quam. Iſti modo uideant qua ratione hāc meam inultam fugam ferre possint. & enim si a me ut ipſi existimant: Lentuli mortui sordes: si Catilinæ notissimus furor: si amentia Cethegi: si luxuries aut stupra Cassii pœnas repetunt: Profecto iſtis hora nulla electio. M. Tullio uacua a periculo: aut expectatione periculi relinquetur. Ita illi in dies non in meis insidiis: que nullæ a me parantur: sed suorum scelerum conscientia cruciat mihi absenti & Populo Romano dabunt pœnas. Quas ob res ego inimicorum amentiæ cupiditatibꝝ paucorum omniū salutis causa decedam, neque in eo deducar: aut progredi patiar:

ORATIO.

ut opera mea manus intra uos conseratis:cædesq; ciuium inter si fiant:multo-
que potius ipsa patria liberisq; meis carebo q; propter unum me de fortunis ue-
stris reiq; publi.dimicetis . Sic enim a principio fui animatus:ut nō magis me
mea causa putarem esse natū:q; reipub.procreatū.Sed illud queror quod nō iā
ad unius perniciem:sed ad uniuersorum instruitur calamitatē.conquerī : com-
miserari:dicere: expurgare : suspicionē dimouere:crimen diluere nō licere:ore
oppresso ceruices eē præbendas.Q uæ tamen omnia iam non tam sunt cala-
mitosa:q; mihi sunt subeunda:q; pernicioſa:q; i repub.sunt introducta.Q uā
obrem statutum ē atq; decretum in his temporibus ciuitatis omnia ppeti:quæ
uulet furor libidinosus . Vim uolunt afferre:præsto sum . eiicere uolūt: Exeo
indicta causa:nolunt audire cām:non dico.aliud quippam conant: agāt.ni
hil duri: nihil acerbi mihi erit quod Rempublicam tutabitur . non enim uic-
tis illis cedo : sed incolubus uobis me condono . neque enim mors miseran-
da est: quæ ob Rempubli.capitur.neque exilium turpe:quod uirtute suscipit:
cum præsertim non nullam hæ pœnæ habeant in se consolationem . Nam ui-
tam si eripiunt:non adiment gloriam imortalē.si exilio mulctabunt corpus:
non animum a repu.remouebunt.Nam ubiq; ero:hæc cogitabo:hæc sem-
per cura mea:meque uobis eruptum non a uobis repudiatum existimabo . Il-
lud ab uniuersis peto postuloq; : Si dum in ciuitate manere licitum est;nemi-
ni iniuste periculum creauit;nemini innocentia calamatati : Si omnibus au-
xilio præsidioq; esse consueui : plurimosq; i hac ciuitate sum tutatus:uti uos
liberos meos in uestram fidem recipiatis: eosq; defendatis: ne ue inimicos me-
os longius in familiam nostram progreди patiamini . Vtq; siue hinc abiero:si
ue hic ero oppressus : ea maneat opinio & existimatio: quæ uirtute parta non
quæ in felicitate illata est.Nūc ego te Iuppiter optime maxime.O Mars cuius
nutu ac ditione sola terrarum gubernant:teq; particeps connubii socia regni
regina Juno : teq; Tritonia armipotens Gorgonia : Pallas:Minerua : cæteriq;
dii deæq; imortales:qui excellenti tumulo ciuitatis sedem Capitolii in saxo in-
colitis constitutam : ut non solum cunctam intueri : sed etiam tueri possitis ci-
uitatem:a quorum altaribus ego quondam impiam ciuium manum remoui:
a quorum templis meo periculo funestam reppuli facem:ne illustrissimum or-
bis terrarum monumentum cum principe omnium terrarum occideret ciuita-
te: Teque Iuppiter stator: quem uere huius Imperii statorem maiores nostri
nominauerunt : cuius a templo hostilem impetum Catilinæ reppuli a muris:
cuius templum a Romulo uictis Sabinis in palatii radice cum uictoria collo-
catum est:Oro atq; obsecro : ferte opem pariter reipu.cunctæq; ciuitati meisq;
fortunis resistite Tribunitio furori . Fauete innocentiae . subuenite solidudini.
miseremini senectutis. nolite eum supplicem a uobis abstrahere & excludere:
qui in suo magistratu funestam facem a uestris reppulit tēplis.Si.C.Mario au-
xilio fuistis:q; i cliuo Capitolino iproboru ciuiū fecerat cæde:Si ,P.Scipio:iq;

Inducta causa

AD EQ VITES RO.PRIDIEQ VAMIRET IN EXILIVM.

Hánibalis furibundā mentem a uestris reppulit templis. Si deniqz.Cn.Pom.
q̄ terra & mari hostes reddidit pacatos: sic nunc in meis calamitatibꝫ aliquam
ferte opem diuinā. Ut s̄æpe multorū in periculis fuistis: sic in meis miseriis ali
quod diuinū auxilium & numen ostendite. Deinde uos quorum potestas pro
xime ad deorū imortalium numen accedit: oro atqz obsecro quibus sigillatim
s̄æpe supplex ad pedes iacui: ut eū quem singuli stratum: atqz obiectum sub/
leualis: nūc uniuersi conseruatum uelitis. Si neminem unquam uestrū læsi:
si nemini innocentī obfui: si etiam econtrario ut quisque meam desiderauit o/
pem ferre non dubitaui: Si deniqz quæcūque administraui ex uestra auctorita
te & patrum Con.uoluntate feci: Si malui inimicorum cupiditati: quā reipu. &
legitimæ auctoritati pœnas sufferre: uti existimetis ex illo crudelissimo inimi/
corum impetu ereptum in antiquum statum dignitatis restitui cōuenire. Sed
quoniam neque mihi libere loquendi: neque uobis clementer iudicandi: neqz
omnino iudicandi paucorum furore & audacia facta est potestas: sed oppres/
sa est respu.armis: metu debilitata seruli: uti liberum spiritum ducendi nul/
lam habeat potestatem: cedam inermis armatis: Innocens nocentibus: priua/
tus furibundo magistratui. Neque enim .Q .Metellus quicquam de sua uir/
tute detraxit: q̄ cessit .L.Saturnino furenu: Neqz.C. Cotta q̄ .Q .Varroni
tribuno. Pl.inferiore orto genere cedendum putauit: neqz.C. Marius qui quā
tas res gesserit uestra uobis libertas indicio esse poterit. Neque uere. M.Tul/
lius suum animum a uestra abalienauit potestate: cum præcipuum uobis obsi/
dem sui animi uestram reliquerit libertatem. Q uamobrem testor deos deasqz
immortales uestrasque maxime mentes me non uitæ turpitudine: non prop/
ter reliquæ ætatis infamiam pœnas iure & lege persoluere. Sed propter uirtu/
tis inuidiā: propter iucundissimam ingenii laudem: propter magnitudinem
rerum gestarum: crudelissime ciuitate priuari. q̄ si idem accidit. Q .Cepioni:
si Mancino: Statilio: mihi quoqz hoc accidisse non magnopere erit mirandū:
cum præsertim non generis antiquitate: sed uirtutis ornamenti summam lau/
dem sim consecutus. Nunc ego uos Equites Romani obtestor: quorum uir/
tute nomen Romanū uictoriā cū laude possidet cōiunctā quorū factis glori/
ant' ciues: lætanē socii: gemūt hostes: ut si erga uos oī tépor̄ optime animatus
fui: si mea pericula neglexi: dū timorem a patria propulſarē: si æque liberis ue/
stris prospexi ac uos parentibus cōsueuistis: ut nunc me uelitis uis opibus dei/
fensum incolumē in hac ciuitate retinere: que ciuitas cum a scelerata coniura/
tio ne eēt incensa: meo luctu ac labore restincta ē. ne patiamini me a meis libe/
ris abstractum: a coniuge abreptum: ab aris focisqz innocentem projectum ui/
tam degere i exilio. Miterrimi mortalī casum subire cogitur. Proiicitur Tuli/
lius in exilium. Itaqz nimirum innocens ab inimico: religiosus a scelerato:
beniuolus huic ciuitati / ab hoste. O misera uitæ ratio quæ tam diu resides
in uoluptate quam diu fortunæ poscit libido. Ego ne inimicus huic ciui-

ORATIO.

tati? Quā obrem? quia inimicos ne caui: ego ne hostis? qd ita? quia hostes interfeci. Heu cōditionē huius temporis. Antea gloria & laude dignissimi dicebantur q̄ hæc perfecerūt: nūc scelerati ac parricidæ eē dicunt: q̄ hæc administra rūt. sint sane scelerati. Supet istorū uictoria: si modo uictoria appellāda est: i q̄ ciuitatis inest luctus. habeat Hāc palmā ex innocētis crurore. tātū illud a uobis Eḡtes Romani peto & rogo: ut quē s̄ a penumero uestra laude cohonestatis: eū dem in dubiis uitæ piculis uestra uirtute conseruetis.

M.T.C. AD PONTIFICES PRO DOMO SVA: ORATIO XVII.

VOM MVLTA PONTIFICES A MAIORIBUS nostris diuinitus inuēta atq; instituta sunt: tum nihil præclarus: quam q̄ uos eosdem & religionibus deorum imortalium: & sumæ Rēip. præesse uoluerūt: Ut amplissimi & clarissimi ciues Rēp. benegerēdo, pótifices religiones sapienter interprætādo Rēpu. cōseruarent. Q uod si ullo tempore magna causa sacerdotum Popu. Roma. iudicio ac potestate uersata est: Hæc profecto tanta ē: ut omnis Rēpub. dignitas omniū ciuiū salus: uita: libertas: aræ: socii: dīi penates: bōa: fortunæ: domicilia: uestræ sapientiæ: fidei potestatiq; cōmissa creditaq; esse uideant. Vobis hodierno die constituēdum est: utrū posthac amentis ac pditos magistratus iprorū ac sceleratorū ciuium præsidio nudare: an etiā deoꝝ imortaliū religione armare malitis. Nā si illa labes ac flāma repu: suum illum pestiferū & funestum tribunatum: quem æquitate humana tueri non potest: diuina religione defenserit: aliæ ceremoniæ nobis erunt: alii antistites deorū imortalium: alii interpres religionū requirendi. sin autē uestra auctoritate sapientiaq; pontifices ea quæ furore improboꝝ in Rēpub. ab aliis oppressa: ab aliis deserta: ab aliis prodita: gesta sunt: rescinduntur: erit cā qua consiliū in amplissimis uiris ad sacerdocia eligendis iure & merito laudare possumus. Sed quoniā ille demens si ea quæ ego per hos dies in Senatu de repu: sensi uituperasset: aliquē se aditū ad aures uestras esse habiturū putauit: omittā ordinem dicēdi meū. Respondebo hominis furiosi non orationi qua ille uti non pōt: sed cōuictio: cuius exercitatio cōūixerim: mihi eē iratos & aliud de suma hoc tēpore religione eē sensuros: ac me præsente senserit: arbitrere. fuisti tu iqt apud pótifices supior: sed et quoniā te ad populum contulisti: sis inferior necesse est. Ita ne uero q̄ i imperita multitudine est uitiosissimum: uarietas & inconstantia & crebra tanquam tem-

PRO DOMINA SVA AD PONTIFICES.

pestatum sic sententiarum cōmutatio ; Hoc tu ad hos transseras: quos ab incōstantia grauitas: a libidinosa sententia certum & definitū ius religionum : ue/tustas exemplorum : auctoritas litterarum : monumentorūq; deterret? Tu ne es ille inquit: quo Senatus carere non potuit? quem boni luxerunt quem Ref/ pu.desiderauit? quo restituto Senatus auctoritatem restitutā putabamus? quā primū adueniens prodidisti . Nondū de mea sententia dico . impudentiæ pri/mum tuæ respondebo . Hunc igitur funesta Reipu. pestis : hunc tu ciuem ferro & armis & exercitus terrore: & cōsulū scelerū: & audacissimorū hominum mi/nis : seruorum delectu: obsessione templorū: occupatione fori: oppressione cu/rīæ: domo & patria : ne cum improbis boni ferro dimicaret: cedere curasti? quē a Senatu : quem a bonis omnibus: quem a cuncta Italia desideratū accersitum reuocatū conseruandæ Reip. causa confiteris? At enim in Senatum uenire in Capitolium intrare illo turbulentō die non debuisti . Ego uero neq; ueni: sed domo me tenui: q diu turbulentum tempus fuit: cum seruos tuos ad rapias ad honorū cædem paratos cum illa tua conseleratorum ac perditionum manu armatos in Capitoliū tecū uenisse constabat . quod cum mihi nunciaretur : scio me domi mansisse: & tibi & gladiatoriibus tuis instaurandæ cædis potestatem non fecisse . post eaq; mihi nūciatum est popu. R.o.in Capitolium propter me tum atq; inopiam rei frumentariæ conuenisse: ministros autem scelerū tuorū perterritos: partim amissis gladiis: partim ereptis diffugisse: Veni non solū si/ne ullis copiis ac manu : uerūtiā cum paucis amicis . An ego cum. P. Lentulus consul optime de me ac de Repub. Meritus: cum. Q . Metellus: qui cum meus inimicus esset frater tuus: & dissensioni nostræ & precibus tuis salutē ac dignitatem meā prætulisset: me arcesserent in Senatum: cū tanta multitudo ci/ uiū Romanorū tā recenti officio suo me ad referendā gratiam nominati uocai/ ret: non uenirē? cū præsertim te iam illinc cum tua fugitiuorum manu disces- sisse constaret? Hic tu me etiam custodem defensoremq; Capitolii templorū/ que omnium / hostem Capitolinum appellare ausus es . q cū in capitulo Se/ natū duo consules haberent: eo uenirem? Vtrū ne est tépus aliquod: quo i Se/ natum uenisse turpe sit: an res illa talis erat: ut rē ipsam repudiare & eos qui ai/ gebant condemnare deberē . Primū dico Senatoris esse boni: semper in Se/ natum uenire: nec cū his sentio: qui statuunt minus bonis temporibus in Se/ natū: ut ipsi non uenirent: non intelligētes hāc suam nimiam perseuerantiam his quorum animum offendere uoluerunt: gratam & iucundam fuisse . At enim nōnulli propter timorem q se in Senatu tuto non esse arbitrabantur: discesserunt . nec reprehendo: nec quæro fuerit ne aliquid pertimescendum: puto arbitrio suo quēque timere oportere . cur ego nō timuerim quæreris: quia te illinc abiisse constabat . Cur / cum uiri boni nōnulli putarint tuto se i Se/ natu esse nō posse: ego nō idem senserim? Cur / cum ego me existimasset tu/ to omnino i ciuitate esse nō posse / illuc irem? An aliis licet & recte licet in

ORATIO.

meo metu sibi nihil timere: mihi uni necesse erit & meam & aliorum cædem p̄
 timescere: an quia non condēnauī sententia mea duos consules: sum reprehē
 dendus: Eos igitur ego potissimum dānare debui: quorum lege perfectū est:
 ne ego indēnatus atq; optime de repu. meritus dānatorum pœnā sustinerem:
 quorum etiam delicta propter eorū egregiam in me conseruando uoluntatem
 non modo me: sed omnes bonos ferre oporteret: eorum optimum consilium
 ego potissimum per eos in meam pristinam dignitatem restitutus: meo consi/
 ilio repudiarem: at quam sententiam dixi. Primū eā quā populi sermo in ani/
 mis nostris iam ante defixerat. Deinde eam quæ erat superioribus diebus agi/
 tata in Senatu. Deinde eā quā Senatus frequēs tum cū mihi ē assensus secu/
 tus ē: ut neq; allata sit a me res inopinata ac recēs: nec si quod in sentētia uitiū ē
 maius sit eius qui dixerit: q̄ omnium q̄ probarint. At enim liberū Senatus iu/
 diciū propter metum non fuit: si timuisse eos facis qui discesserunt. concede
 non timuisse eos: qui remanserunt. Sin autem sine his qui tum abfuerunt: ni/
 hil decerni libere potuit: cum omnes adēsset coeptum ē referri de indicendo.
 S. Consulto ab uniuerso Senatu reclamatū ē. Sed quāero in ipsa sentētia: quo
 niam princeps ego sum eius atq; auctor quid reprehēdatur: utrū causa noui cō/
 silii capiēdi non fuit. An mēx partes in ea cauſa non præcipue fuerūt. An alio
 potius confugiēdū fuit: Q uæ uis: quæ causa maior: q̄ fames esse potuit: q̄ se/
 ditio: q̄ cōſilia tua tutorūq;: qui facultate oblata ad imperitorum animos inci/
 tādos renouaturū te tua illis funesta latrocinia ob annonæ causam putauerūt.
 frumētum prouinciæ frumētariæ partim non habebant: partim in alias terras
 credo propter uarietatem uēditorū miserant: Partim quo gratius esset tum cū
 in ipsa fame subuenissent: custodiis suis clausum continebant: ut subito nouū
 mitterēt: res erat non in opinione dubia: sed in præsentia atq; ante oculos pro/
 posito periculo. Neq; id conjectura prospiciebamus: sed iam experti uideba/
 mus. Nam cū ingrauesceret annona: ut iam plane inopia ac fames non caritas
 timeretur: concursus est ad tēplum concordiæ factus: Senatum illuc uocante
 Metello consule: qui si uerus fuit ex dolō hominū & fame: certe consules cau/
 sam suscipeſ certe Senatus aliquid consiliū capeſ potuit. Sin in causa fuit āno/
 na: seditionis quidē stimulator & concitator tu fuisti. Nōne id agēdum nobis
 omnibus fuit: ut materiē subtraheremus furori tuo: quid si utrūq; fuit: & ut fa/
 mes stimularet homines: & tu in hoc ulceſ tanq; unguis existeres: Nonne fuit
 eo maior adhibēda medicina: quæ & illud natuum: & hoc delectū malū fa/
 nare posset: Erat igitur & præsens caritas: & futura fames: inde saxis facta lapi/
 datio ē: si ex dolore plebeio nullo incitante magnum malum: si. P. Clodii im/
 pulsū usitatū hominis facinorosi scelus: si utrūq; ut res esset ea quæ sua spō/
 te multitudinis animos incitaret: & parati atq; armati seditionis duces: uideſ
 ne ipsa Respubli. & consulis auxilium implorasse: & Senatus fidē: atq; utrū
 que fuisse p̄spicuum ē. difficultatem annonæ summāq; inopiā rei frumētariæ:

PRO DOMINA SVA AD PONTIFICES.

ut homines non iam diurnam caritatem: sed ut famē plane timerent. Nemo negat hunc istum occii & pacis hostem causam arrepturū fuisse ad incendia:cædes:rapinas.nolo pótifices suspicemini nisi uideritis.Q ui sunt homines a Q uīto Metello fratre tuo consule in Senatu palā nominati? a quibus ille se lapidiibus appetitum & percussum esse dixit.L.Sergiū & Marcum Lolliū nominauit.Q uis est iste Lollius? qui sine ferro ne nūc quidem tecum est:q te Tri.Pi.(nihil de me dicam) sed qui Cn.Pompeiū interficiendū depoposcit.Q uis ē ille Sergius: armiger Catilinæ: stipator tui corporis: signifer seditionis: concitator tabernariorum: dānatus iniuriarum: percussor: lapidator: fori depopulator: obfessor patriæ . his atq; eiusmodi ducibus cum tu in annonæ caritate in cōsules: in Senatum: in bona fortunaſq; locupletū p causas inopum atq; peregrinorum: repentinōs impetus comparare cū tibi salus esse in ocio nulla posset: cum desperatis ducibus decuriatos ac descriptos haberet exercitus perditos: nonne Senatui prouidendū fuit: ne in hanc tantā materiam seditiōis ista funesta fax adhæresceret? Fuit igitur causa capiendi noui consiliī . uidete nūc fuerint ne ptes meæ präcipua: quem tū quoq; Sergius ille tuus: quem Lollius: quem cæteræ pestes in lapidatione illa nominabant: quem annonā prästare oportere dicebant? Nōne me? quid illa puerorū concursatio nocturna:nū a te ipso iſtituita me frumentum flagitabant? Q uasi uero ego aut rei frumentariæ präfuissem aut compressum aliquod frumentum tenerē: aut in isto genere oīno quicq; aut curatione aut potestate ualuissem. Sed homo ad cædem īmīnes meum nomē seruis operariis ediderat: imperitis iniecerat: quo cū de mea dignitate in tēplo Iouis optimi maximi senatus frequentissimus uno isto dissidentiente decreuifset: Subito illo ipso die carissimā annonam nec opinata uilitas consecuta est. Erant qui deos īmortales id quod ego sentio: numine suo redditum meum dicerent comprobasse. Nōnulli autē illam rem ad illam ratiōem coniecturamq; reuocabant.Q uid, quod in meo redditū spes occii & concordiæ sita uidebatur: i diſcessu autem quotidianus seditionis timor: iam belli pene depulso metu cōmutatā ānonā esse dicebāt. quæ quia rursus in meo redditū facta erat durior / a me: Cuius aduentu fore uilitatem boni viri dictabāt: ānona flagitabatur. Ego de niq; non solum ab operariis tuis impulsu tuo nominabar: sed etiam depulsiis ac dissipatis tuis copiis a Popu.Roma.uniuerso: qui tum i Capitoliū cōuenerat: cū illo die mīnus ualerem: nominatim i Senatū uocabar. Veniq; expectatus iā multis sententiis dictis rogatus sum sententiā: dixi Reip.saluberrimā ac necessariam.petebatur a me frumenti copia: annonæ uilitas: quasi possem.aliquid in ea re gerenda / nō habebat.flagitabar bonoꝝ expostulatōe: improborum cōuicia sustinere nō poteram.delegauit amico locupletiori: non quo illi ita de me merito onus illud imponerē(succubuisse.n.potius ipse) Sed quia uidebā id quod omnes quod nos de.Cn. Polliceremur.Id illum fidem: cōſilio: uirtute: auctoritate:felicitate deniq; sua facillime pfecturū. Itaq; siue hūc dī īmortales

ORATIO

fructū mei reditus Po.Ro.tribuunt:ut quēadmodum dīcessu meo frugū inopia:fame uastitas:cædes:icēdia:rapinæ:scelerū ipunitas:fuga:formido:dīscordia fuisse:sic reditu meo ubertas agrorū:frugū copia:spes ocii:tranqllitas animos:iudicia:leges:concordia populi:Senatus auctoritas:mecū simul reducta uideant.Siue egomet aliqd aduētu meo:cōsilio/auctoritate:diligētia p tanto beneficio Po.Ro.præstare debui:præsto:pmitto:spōdeo:nihil dico amplius.hoc quod satis ē huic tēpori dico:Remp.annonæ nomine in id dīscrīmen i qd uocabatur:non eē uenturā.Num igitur in hoc offīcio qd fuit præcipue meum sententia mea reprehendit:Rem maximam eripui a peste summi pīculi:nō solum ea:sed etiā uos a cæde/incipdiis:uastitate. nemo negat/cum ad causam caritatis accedit:& iste speculator cōium miseriarū:q semp in Reip.malis sceleris sui faces inflāmarit:negat oportuisse quicq̄ uni extra ordinē decerni. Nō ita tibi respondebo sic:ut cæteris.Cn.Pom.plurima periculosissima maxima terra mariq̄ bella extra ordinē sunt cōmissa:quaꝝ rex si quē pēnitēat:euꝝ uictoriæ Po.Romani necesse ē pēnitēre.Nō ita tecū ago.cum his hæc a me haberi oratio potest:qui ita disputat.Sed si qua res est ad unum deferēda ad.Cn.Pō.delatueros potissimum.sed se extra ordinem nihil cuiq̄ dare:cum Pom.datum sit:id se pro dignitate hominis ornare ac tueri solere.Hoꝝ ego sentētiā ne laudē:impedior.Cn.Pomp.triumphis:quibus cum ille eēt extra ordinem ad patrīam defendendam uocatus auxilium nomen popu.Roma.Imperiumq̄ honestauit.constantiam probo:qua mihi quoque utendum fuit:quo ille auctor extra ordinem bellum cum Mithridate Tigraneq̄ gessit.Sed cū illis possum tamen aliquid disputare.tua uero quæ tanta impudentia ē:ut audeas dicere extra ordinē dari nihil cuiq̄ oportere.Q ui cū lege nefaria Ptolemæum regē Cyprī fratrem regis Alexandrini eodem iure regnātem causa incognita publicatis:Populūq̄ Romanum scelere obligasses:cum in eius regnum bona:fortunas:patronum huius imperii imisisses:cuius cum patre:auo:maioribus societas nobis & amicitia fuisse:huius pecuniæ deportādæ(& si quis suum defendet)bello gerendo.M.Catonem præfecisti:dices quem uirum:sanctissimum:fortissimum:prudentissimum.amicissimum:Reip.uirtute:consilio:ratione.uita mirabilis ad laudem & prope singulari.Sed quid ad te:qui negas esse uerum quēq̄ ulli Reip.extra ordinē præfici.atq̄ in hoc solum inconstantia redarguita:qui in ipso Catone:quē tu nō modo pro illius dignitate produxeras:sed p tuo scelere subduxeras:quem tuis Sergiis:Lollis cæterisq̄ cædis & incendiorum ducibus obieceras:quem carnificem ciuium:quem indemnatorum necis principem:quem crudelitatis auctorem fuisse dixeras:adhuc honorem & imperium extra ordinem nominatim rogatione tua detulisti:& tanta fuisti intēperantia.ut illius tui sceleris rationem occultare non posses.litteras in concione recitasti.quas tibi a.C.Cæsare missas dices.Cæsar.P.Clodio Salutem.Cum etiam es argumentatus amoris ēsse hoc signum:cum nominib⁹ tantum

PRO DOMINA SVA AD PONTIFICES.

uteretur. neque ascriberet procōsul. aut Tribuno Ple. deinde gratulari tibi qđ idem in posterum. M. Catonem tribunatu tuo remouisses: & quod idem in posterum de extra ordinariis potestatibus libertatē ademisses. quas aut nunq̄ tibi ille misit litteras: aut si misit in concione recitari noluit. aut siue ille misit siue tu finxisti. Certe cōsiliū tuū de Catonis honore illaꝝ litterarū recitatione patefactū est. Sed omitto Catonem: cuius eximia uirtus: dignitas: ac in eo negocio quod gessit fides: & continentia tegere uideretur improbitatem & legis & actio nis tuæ. Q uis homini post homines natos turpissimo: sceleratissimo: contami natissimo. Q uis illā opimam fertilemꝝ syriā. Q uis bellum pacatissimis gētibus. Q uis pecuniā ad emendos agros constitutam: eruptā ui Cæsaris rebus ac tis: quis imperiū infinitū dedit: cui quidē Ciliciā cū dedisses: mutasti pactionē & Ciliciā ad prætorē Item extra ordinem transtulisti. Gabinio precio amplificato Syriam nominatim dedisti. Q uid homini teterrimo: crudelissimo: omnium scelerib⁹ libidinūq; maculis notatissimo. L. Pisoni. Nonne nominatim populos liberos multis senatus consultis etiam recēti lege generi ipsius liberatos uinctos & constrictos tradidisti? Nōne cum ab eo merces tui beneficij preciūq; prouinciæ meo sanguine tibi eēt psolutū: tamen ærarium cū eo partitus es. Ita ne uero tu prouincias consulares: quas .C. Gracchus: q̄ unus maxime popularis fuit: non modo non abstulit a Senatu: sed etiam ut necesse esset quot annis constitui per Senatum decreta lege sanxit: eas leges sempronias p Senatū decretas rescidiſti: extra ordinē sine sorte nominatim dedisti: non consulis. sed Reip. pestibus. Nos q̄ nominatim Reip. maxime pene iā desperatae: summū uirū sāpe ad extrema Reip. discrimina delectū præfecimus a te reprehendemur? Q uid tandem si tu quæ in illis Reipub. tenebris: cæcisq; nubibus & procellis cum Senatū a gubernaculis deieciſses: populum e nauī exturbas: ipse archipirata cū grege prædonū impurissimo plenissimis uelis nauigas: si quæ tū pmulgasti: cōstituisti: pmisisti: uēdidiſti: pferre potuisses: q̄ locus orbi terrarū uacuus extraordinariis fascibus atque imperio Clodiano fuisset? Sed excitatus aliquādo. Cn. Pompeii dicā ipso audiente quod sensi & sentio: quoquo animo me auditurus est ui excitatus inquā aliquando. Cn. Pomp. ni mium diu reconditus: & penitus abstrusus animi dolor subuenit subito Reipu. ciuitatēq; fractam malis mutatā: ac debilitatam abiectā metu ad aliquam libertatis spē & pristinæ dignitatis erexit. Hic uir extra ordinē rei frumentariæ præficiēdus non fuit: scilicet tu helluoni supurcissimo prægustatori libidinū tuarum homini egentissimo & facinorosissimo Sex. Clodio socio tui sanguinis: qui sua lingua etiam sororem tuam a te abalienauit: omne frumentum priuatū & publicū: omnes prouincias frumentarias: omnes mancipes: omnes horreorū claves lege tua tradidisti: qua ex re primū caritas nata est: dein de inopia. impēdebat fames: incēdia: cædes: direptio iminebat tuis furor omnī fortunis & bonis: quæritur etiā importuna pestis ex ore impurissimo Sex

ORATIO

Clodii re frumentariā esse eruptā: sūmīsq; in periculis eius uiri auxiliū implorat
 se Répu. a quo sāpe se & seruatam & amplificatā eē meminisset: extra ordinē
 ferri nihil placet Clodio. Quid de me qd̄ tulisse te dicas patricida:fraticida. so
 rorica nō ne extra ordinē tulisti: an de peste ciuis:quēadmodum oēs īā dī at
 que hōines iudicarunt conseruatoris Reip. quēadmodum aut̄ tu te ipse cōfite
 ris nō modo indēnati: sed ne accusati quidē: licuit tibi ferre non legē sed nefā
 riū priuilegiū: lugente Senatu:merentibus bonis omnibus:totius Italīæ p̄cib̄
 repudiatis:oppressa captaq; Rep: mihi Po.Ro.implorante:Senatu poscēte:
 tēporibus Reip.flagitantibus:non licuit de salute Populi Roma.dicere sentē
 tiā: qua quidē in sentētia si Cn.Pom.dignitas aucta est:coniuncta cū utilita
 te cōmuni:certe laudādus essem si eius dignitati suffragatus uiderer:q meæ sa
 luti opem & auxiliū tulisset.Desinat desināt hōines iisdē machinis spare me
 restitutum posse labefactari:qb; antea stātē p̄culerūt:qd̄ enī par amicīciæ fuit
 unquā in hac ciuitate coniunctius: q̄ fuimus īter nos ego &.Cn.Pomp.Q
 uis apud Populū Roma.de illius dignitate idustrius:quis Senatui s̄epius dixit:q
 tātus labor fuit:quaꝝ simultas:quaꝝ cōtētio:quaꝝ ego nō pro illius dignitate su
 scēpim: qui ab illo ī me honos:quaꝝ prædicatio de mea laude:quaꝝ remunera
 tio beniuolētiæ prætermissa est:Hāc nostrā cōiunctionē: hanc conspirationē
 in Republica benegerēda:hāc iucundissimā uitæ atq; officiōs omniū societa
 tem certi homines fictis sermonibus & falsis criminibus dīremerunt:cum iīdē
 illum ut me metueret:me caueret:monerēt:iidem apud me mihi illū unī eē ini
 micissimū dicerēt:ut neq; ego ab illo quaꝝ mihi petenda eēnt:satis audacter pe
 tere possem:neq; ille tot suspicioib; certog hominū & scelere exulceratus:quaꝝ
 meū tēpus postularet:satis plixe mihi polliceret.data merces ē erroris mei ma
 gna pontifices:ut me non solū pīgeat stultitiæ meæ:sed etiā pudeat:qui cū me
 nō repentinū aliquod meū tēpus: sed ueteres multo ante suscepti & prouisi la
 bores cū uiro fortissimo & clarissimo cōiunxissent:sim passus a tali amicitia di
 strahi.neq; intellexerim qbus aut ut aptis inimicis obſisterem:aut ut insidiosis
 amicis non crederē.proinde desināt aliquādo me iisdē inflāmare uerbis.quid
 sibi iste uult: nescit quātum auctoritate ualeat: quas res gesserit:qua dignitate
 sit restitutus:cur ornat eū a quo desertus est:Ego uero neq; me tū desertū pu
 to:sed p̄cenæ deditū:nec quaꝝ sint in illa reipu.flāma gesta cōtra me:neq; quo
 modo:neque per quos patefaciendum mihi esse arbitrō: Si utile Reipu.fuit
 haurire me unū pro oībus illā indignissimā calamitatē.etiā hoc utile sit quorū
 id scelere cōflatum sit me occultare & tacere.Illud uero ē hōinis ingratiacef.
 Itaq; libentissime prædicabo.Cn.Pomp.studio & auctoritate æque ut unum/
 quēq; uestrum opībus:contentione:precībus:periculis deniq; præcipue pro
 salute mea laborauisse.Hic tuis,P.Lentule cum tu nihil aliud dies & noctes
 nisi de salute mea cogitares:consiliis oībus interfuit.Hic tibi grauissimus au
 ctor ad instituendam:fidelissimus socius ad comparandā:& fortissimus adiū

PRO DOMINA SVA AD PONTIFICES.

tor ad rem perficiendā fuit. Hic municipia coloniasq; adiit. Hic Italiam totius auxiliū cupientis implorauit. Hic in Senatu princeps sententiæ fuit. Idēq; cum dixisset: tū etiā p salute mea Populū Rō. obsecrauit. Quare istā orationē qua es usus: omittas licet post illā sententiā quā dixerā de ānona/potificū aio ēē mutatos. pide q̄si isti aut de Cn. Pō. aliter atq; ego existimo sentiat. aut qd mihi p expectatione Po. Rō. pro Cn. Pōpeii meritis erga me:p ratiōe mei temporis faciendū fuerit ignorēt. aut etiā si cuius forte pontificis animū:qđ certo scio alter esse:mea sententiā offendit.alio modo sit cōstituturus aut de religione pontificis : aut de Repub. q̄ eū. aut ceremoniā ius:aut ciuitatis salus coegerit .Intelligo pontifices me plura extra causam dixisse:q̄ aut opinio tulerit aut uoluntas mea.Sed cum me purgatū uobis esse cuperem:tum etiā uestra in me attēte audiendo benignitas prouexit orationē meam.Sed hoc compensabo breuitate eius orationis:quæ ptinet ad ipsam rem cognitionēq; uestram.Q uæ cū sit ius religionis:& ius Reipub.distributa religionis ptem quæ multo ē uerbosior prætermittēs:de iure Reipublicæ dicā.Q uid ē enim aut tam arrogans q̄ de religione:de rebus diuinis:ceremoniis:sacris:pontificum collegium docere conāti:aut tam stultum q̄ si quis quod ī uestris libris inuenierit id narrare uobis: aut ē curiosum : q̄ ea scire uelle de quibus maiores nostri uos solos & cōsuli & sci re uoluerūt? Nego potuisse iūf publico:legibus his quibus hæc ciuitas utitur. quēq; ciuem ulla huiusmodi calamitate sine iudicio affici.hoc iuris in hac ciuitate etiam tum cum reges essent:dico fuisse.Hoc nobis esse a maioribus traditū.hoc esse deniq; proprium liberæ ciuitatis:ut nihil de capite ciuis:aut de bonis sine iudicio Senatus : aut populi:aut eorum q̄ de quaq; re constituti iudices sint detrahi possit. Vides ne me non radicitus euellere omnes actiones tuas : neq; illud agere quod apertum est:te omnino nihil gessisse iure :non fuisse tribunus plebis.hoc dico eē parricidium . dico apud pontifices :augures adsunt uersor in medio iure publico . Q uod est pontifices ius adoptionis ? nemip̄ ut his adoptet : qui neq; procreare iam liberos possit: & cum potuerit:sit expertus. quæ deinde causa cuiq; sit adoptionis quæ ratio generum ac dignitatis: quæ sacrorum quæri a pontificum collegio solet . Q uid est horum in ista adoptione quæsitum ? adoptat annos uiginti natus etiam minor Senatorē .liberorum ne causa :at procreare potest.habet uxorem.suscepit etiam liberos.ex hæredauit pater filium . quid sacra Clodiæ gentis cur intereunt quod in te est: quia omnis notio potificū cū adoptaret esse debuit : nisi forte ex te ita quæsum est.Num perturbare Rēpub. seditōibus uelles:& ob eam causam adiūtari :non ut filius esses:sed ut tribunus plebis fieres:& funditus euerteres ciuitatem.respondisti credo te ita uelle.Pontificibus bona causa uisa est. Approbauerunt . non ἀτας eius q̄ adoptabat quæsita est : ut Cn. Aufidio :& Marco Puppio : quorum uterq; nostra memoria summa senectute : Alter Orestem : alter Pisōnem adoptauit :quas adoptōes sicut alias inumerabiles hæreditates

ORATIO

nominis pecuniaꝝ sacroꝝ secutæ sunt: tu neq; Fonteius es q; eē debebas: neq; pa
 tris hæres: neq; amissis sacris paternis i hæc adoptiuā uēisti: Ita ptubatis sacrīs:
 cōtamiatis gētibꝫ: & q;̄s deseruisti & q;̄s polluisti: Iuſ Q uiritū legitimo tutelaꝝ
 & hæreditatū relicto: factus es eius filius cōtra fas: cuius p̄ x̄tate p̄ eē potuisti.
 Dico apud pontifices. nego istā adoptionem pontificio iure esse factā. Primū
 quod hæ uestræ iure sint ætates: ut is qui te adoptauit loco patris: tibi per æta-
 tem esse potuerit: Vel eo quod fuit. deinde q;̄ causa quæri solet adoptandi ut is
 adoptet qui quod natura iam asseq nō pōt: legitimo & pontificio iuſ quærat: &
 ita adoptet: ut ne quid aut de dignitate generis: aut de sacerorum religione mi-
 nuatur. Illud imprimis ne qua calūnia: ne qua fraus: ne qui dolus adhibeat: ut
 hæc simulata adoptio filii q;̄ maxime ueritatem illā suscipiendoꝝ liberorum
 imitata esse uideatur: quæ maior calūnia est: q;̄ uenire imberbem adolescentē
 bene ualentem ac meritū dicere filiū Senatorē Po.Ro. sibi uelle adoptare: Id
 aūt scire & uidere omnes possunt: non ut ille filius instituatur: sed ut e patriti-
 is exeat: ut tribunus plebis fieri possit: iccirco adoptari uult. neq; id obscure. nā
 & adoptatum emancipari statim ne sit eius filius q;̄ adoptarit. cur ergo adopta-
 tur: probate genus adoptionis. iam omniū sacra interierunt: quorū custodes
 uos eē debetis iam patricius nemo relinquaſ. Cur. n. quisq; uellet tri. pl. se fieri
 non licere: angustiorē sibi eē petitionem consulatus: in sacerdotiū cū possit ue-
 nire: quia patritio non sit locus: non uenire: Vt cuiq; aliquid acciderit: quare
 cōmodius sit eē plebeiuſ simili ratione adoptabif. Ita Po.Ro. breui tēpore ne-
 que regem sacerorum: neq; flamines: nec salios habebit: nec ex parte dimidia re-
 liquos sacerdotes: neq; auctores centuriatorꝝ: & curiatoꝝ comitiorū: auspiciapꝝ
 po.Ro. si magistratus patritii creati non sint: intereant necesse est. Cū interrex
 nullus sit: q;̄ & ipsum patritium esse & a patritio prodi necesse ē. Dixi apud pō
 tifices istā adoptionem nullo decreto huius collegiū probatam contra omne pō
 tificiū ius factam pro nihilo eē habendā: q;̄ sublata: intelligis totum tribunatū
 tuum concidisse. Venio ad augures: quorum ego libros si q;̄ sunt reconditi: nō
 scrutor: non sum in exquirendo iuſ augurum curiosus. Haec quæ una cum po-
 pulo didici: quæ s̄aþe in contionibꝫ responsa sunt: noui. Negant fas eē agi cū
 populo cū de cælo seruatū sit: quo die d̄ te lex curiata lata eē dicat: Audes nega-
 re de cælo eē seruatū: Adeſt præſens uir singulari uirtute: constatia grauitate
 præditus. M.Bibulus. hunc cōſulem illo ipſo die cōtendo seruasse de cælo. in-
 firma sunt igitur tua acta. C. Cæſaris uiri fortissimi: minime. neq; enim quicq;
 iam mea interest. exceptis his telis quæ ex illius actionibꝫ in meū corpus im-
 missa sunt. Sed hæc de auspicis: quæ ego nunc p̄ breuiter attingo: acta sunt a
 te. Tu tuo præcipitāte iam & debilitato tribunatu auspiciorū patronus subito
 extitisti. Tu. M. Bibulum in concione: tu augures produxisti. te interrogante
 augures responderunt: cum de cælo seruatum sit .cum populo agi non posse.
 Marcus Bibulus quærenti ſe de cælo seruasse respondit: Idemq; in cōcione di

PRO DOMO SVA AD PONTIFICES.

xit ab Opimio fratre tuo productus:te omnino tribunum plebis quod contra auspicia adoptatus essem:non fuisse:tua deniq; omnis actio posterioribus mēsibus fuit.Omnia quæ.C. Cæsar egisset:quæ contra auspicia essent acta:p Se natum rescindi oportere.quod si fieret:dicebas te tuis humeris me custodē ur bis in urbē relaturū.Videte hominis amentiam ut suum tribunatum Cæsaris actis illigatum teneret.Si & sacrorum iure pontifices :& auspiciorū religione augures totum uertunt tribunatū tuum.Q uid quæris amplius ? an etiam ap tius aliquod ius populi atq; legum ? Hora fortasse sexta diei questus sum in iudicio :Cū.C. Antonium collegam meū defendere:quaedā de rep.quæ mihi ui sa sunt ad illius miseri cām p̄tinere.hæc hoīnes improbi ad quosdā uiros fortes lōge aliter atq; a me dicta erant:detulerūt.Hora nona illo ipso die tu es adopta tus:si quod in cæteris legib; trinū nundinū esse oportet: id in adoptione satis est trium esse horarum:nihil reprehendo.sin eadem obseruanda sunt:decre uit Senatus.M.Drusi legibus : quæ contra legem Cæciliam & didiam latæ es sent:populum non teneri . Iam intelligis omni genere iuris: quod in sacris:qd in auspiciis:quod in legibus sit:te tri pleb.non fuisse.At ego hoc totum non si ne causa relinquō . Video enim quosdam clarissimos uiros principes ciuitatis aliquot locis iudicasse te cū plebe iure agere potuisse.Q ui etiam de me ipso cum tua rogatione funere elatam R eipubli.esse dicerem:tamen id funus & si miserum atq; acerbum fuisset:iure indictum esse dicebant:quod de me ciue ac de republi.bene merito tulisses funeste funus te indixisse Reipubli. quod sal uis auspicis tulisses: iure egisse dicebant.Q uare licebit ut opinor nobis eas ac tiones non infirmare: quibus illi actōibus cōstitutū tribunatū tuū nō cōproba uerunt.Fueris sane trib.pleb.tā in iure q̄ lege:q̄ fuit hic ipse Rullus:uir omnib; rebus clarissimus atque amplissimus .quo iure: quo more: quo exemplo legē nominatim de capite ciuiis indemnati tulisti ? uerant leges sacratae.uerant .xii. tabulæ leges priuatis in hominibus irrogari.Id est enim priuilegium.nemo un quam tulit.nihil est crudelius : nihil perniciosius:nihil quod minus hæc ciuitas ferre possit.proscriptionis miserrimum nomē illud & omnis acerbitas Syl Ianī temporis quid habet quod maxime sit insigne ad memoriam :crudelitas opinor poenā in ciues Roma: nominatim sine iudicio cōstitutam. Hæc uos igitur pontifices iudicio atq; auctoritate uestra trib.pleb.potestatem dabitis:ut proscribere possit is quos uelit ? quæro enim quid sit aliud proscribere: uelitis: iubeatis :ut.M. Tullius in ciuitate ne sit:bonaq; eius ut mea sint. Ita enim fe cit:& si aliis uerbis tulit.Hoc plebescitum est :hæc lex : hæc rogatio est : hæc uos pati potestis:hæc ferre ciuitas : ut singuli ciues singulis uersiculis e ciuitate tollantur.Equidem iam pfunctus sum.nullam uim:nullum impetum metuo expleui animos inuidorum :placauit odia improborum .saturaui etiam perfidiā & scelus proditorum.Denique de mea causa quæ uidebatur perditis ci uibus ad inuidiā esse pposita : Iam omnes urbes oēs ordies dii atq; hoīes iudi

ORATIO.

cauerunt: uobis metipsis pontifices & uestris liberis cæterisq; ciuib; pro uestra
 auctoritate & sapientia consulere debetis. Nam cū tā moderata iudicia populi
 sint a maioribus constituta: primū ut ne pœna capitis cum pecunia coniuga-
 tur: Deinde ne pro iudicata die quis accuseatur: ut ter ante magistratus accuset in
 termissa die q̄ multā irroget. aut iudicet. quarta sit accusatio trinum nundinū
 p̄ dicta die: quo die iudiciū sit futurum tū multa etiam ad placandum atq; ad
 miserendum iā reis concessa sint: deinde exorabilis populus: facilis suffragatio
 pro salute / deniq; etiam si qua res illū diem aut auspiciis aut excusatione su-
 stulit: tota causa iudiciūq; sublatum est. Hæc cum ita sint: in re ubi crimen est:
 ubi accusator? ubi testes? qd indignius: q̄ qui neq; adesse sit iussus: neq; cita-
 tus neq; accusatus de eius capite: liberis / fortunis omnibus: conductos & sicca-
 rios egentes & pditos suffragium ferre? & eam legem putare? ac si hoc de me
 potuit: quem honos: quem dignitas: quem causa: quem Respu. tuebat: cuius
 deniq; pecunia non expetebatur: cui nihil oberat præter conuersionem status
 & inclinationem cōium temporum. Quid tandem futurum est his? quorum
 uita remota ab honore populari: & ab hac illustri gratia est: pecuniæ autē tantæ
 sunt ut eas nimium multi egentes: sumptuosí nobiles concupiscant. Date hāc
 tri. ple. licentiam: & intuemini paulisp animis iuuentutem: & eos maxime q̄ i-
 minere iam cupiditate uidentur in tribunitiam potestatem: collegia mediussi-
 dius tribunorū ple. tota reperientur hoc iure firmato: quæ coeant: de hominū
 locupletissimorum bonis: præda præsertim populari & spe largitionis oblata.
 At qd tulit legum scriptor peritus: callidus? Velitis iubeatis: ut. M. Tullio aq
 & ignis interdicatur: crudele nefariū / ne in sceleratissimo quidem ciue sine iu-
 dicio ferendum. non tulit ut interdicatur. Quid igitur? ut interdictū sit. O ce-
 num. O portentū. O scelus. Hanc tibi legem Clodius scripsit spurciorem lin-
 gua sua ut interdictū sit cui non sit interdictum? Sexte noster bōa uenia: quo
 niam iā dialecticus & hoc quoq; liguris: qd factū nō ē: ut sit factū ferri ad po-
 pulū: aut uerbis illis sanciri: aut suffragiis cōfirmari pōt? Hoc tu p̄scriptor: hoc
 cōfiliario: hoc mīstro oīum nō bipedū solū: sed et quadrupedū ipurissimo rép.
 pdidisti. nec tu eras tā excors tāq; demēs: ut nescires hūc Clodiū eē q̄ cōtra le-
 ges faceret: & alios eē q̄ leges scribef solerēt. sed neq; eoꝝ neq; cæteroꝝ i qb; es
 set aliqd modestiæ cuiusq; tibi potestas fuit: neq; tu legū scriptorib; iisdē potui-
 sti uti qb; cæteri. neq; opū architectis: neq; pōtificē adhiberē quē uelles. Postrei-
 mo neq; i pdæ qdē societate mācipē aut p̄donē sociū extra tuog; gladiatoꝝ nu-
 merū: aut deniq; suffragii latorē in ista tua p̄scriptōe quēq; nisi furē aut siccari-
 um repire potuisti. Itaq; cū tu florēs ac potēs p̄ mediū sortitū popularē uolita-
 res: amici illi tui te uno amico tecti & beatī: q̄ se populo cōmiserāt ita repellebā-
 tur: ut et palatinā liguā tuā p̄derēt: q̄ i iudiciū uenerāt: siue accusatores erāt: si-
 ue rei te depræcāte dānabant. Deniq; ille Nouitius ligur uenalis ascriptor &
 subscriptor tuus cū. M. Papirii sui fratriſ effet testamēto & iudicio iprobatus

PRO DOMO SVA AD PONTIFICES.

mortem eius se uelle perseq dixit:nomē Sexti Propesti detulit:accusare alie
næ dānationis scelerisq; socios propter calūniæ metū non est ausus.De hac igi
tur lege dicimus:quæ iure rogata uideat:cuiusquā quisq; ptem tetigit digito:
uoce:præda:suffragio:quocūq; uenit repudiatus cōuictusq; discessit.Q uid si
his uerbis scripta est ista proscriptio ut seipsa dissoluat?Est,n.quod.M.Tulli
us falsum Senatus consultū rettulerit.Si igitur rettulit falsum.S.C.tum est ro
gatio .si non rettulit>nulla est.satis ne tibi uideat a Senatu iudicatū me nō mo
do non emētitum eē auctoritatem eius ordinis.Sed et unum post urbem con
ditā diligentissime Senatui paruisse?Q uot modis doceo legē istā quā uocas
non esse legem:quid si etiā pluribus de reb̄ uno sortitu rettulisti.tamen ne ar
bitraris id quod.M.Drusus in legibus suis plerisq; in bonis ille uir.M.Scau
rus & L.Crassus consularis non obtinuerint:id te posse omniū facinorū & stu
prorum omnium Decumis & Clodiis auctoribus obtinere:tulisti de me ne rei
ciperer:nō ut exirē:quem tu ipse non poteras dicere non licere esse Romæ.qd
enī diceres:dānatū:certe nō.expulsum:q licuit:sed tamen ne id quidē est scri
ptum:ut exirē.pœna est:q recepit:quā omnes neglexerūt.eiectio nusquam ē.
uerū sit.Q uid operæ publicoꝝ exactio:quid nominis inscriptio:nū tibi aliud
esse uideat ac bonoꝝ meoꝝ direptio:præterq; ne id quidem p legē liciniā ut
ipse tibi curationē ferres:facere potuisti.Q uid hoc ipsum quod nūc apud pō
tifices agis:te meā domū consecrasse:te monumentum fecisse in ædibus medi
is:te signū dedicasse:eaq; te ex una rogati ucula fecisse:unū & idem uidentur
eē:atq; id quod de me ipso nominatim tulisti:tā hercule ē unū q quod idē tu
lege una tulisti:ut Cyprius rex.cuius maiores huic populo socii:atq; amici sēp
fuerunt:cum bonis omnibus sub præcone subiiceretur:& exules Byzantium
reducerent'.eisdem inquit utraq; de re negotium dedisses:quid si eidem ne
gotium dedisset:ut si in Asia Cistophorum flagitaret:inde iret in Hispaniam
eum Romæ deceperet consulatū ei petere liceret.cū factus esset prouincia Sy
riā obtineret .quoniā de uno homine scriberet:una res esset:quod si iam Pop.
Ro.de ista re consultus esset:non omnia p seruos latronesq; egisses.Nōne fie
ri poterat:ut populo de Cyprio rege placeret de exulib⁹ Byzantiis displiceret:
quæ est quasi alia uis:que sententia Ceciliae legis & dīdīe:inī hæc ne populo
necessē sit in cōuictis rebus quāplurib⁹ aut id qđ nolit accipe aut id qđ uelit rei
pudiare.qd si p uim tulisti:tn ne lex ē:aut quicquā iure gestū uideri potest:qđ
per uim gestum esse constet:an si in ipsa latione tua capita iam urbe lapides ia
cti:si manus collata non est: Iccirco tu ad illam urbem atque eluuiem ciuita
tis sine summa ui peruenire potuisti: cum in tribunalí Aurelio conscribebas
palam non modo liberos : sed etiam seruos ex omnibus uicis concitatos:uim
tuam uidelicet non parabas: cum edictis tuis tabernas claudi iubebas: Num
inde uim imperatæ multitudinis : sed etiam hominum honestorum modesti
am prudentiamque querabas : cum arma in ædem Castoris comportabas:

ORATIO.

nihil aliud nisi ut ne quid per uim agi posset: machinabare? Cum uero gradus Castoris conuelliisti: ac remouisti: cum ut modeste tibi agere liceret homines audaces ab eius templi aditu atque ascensu reppulisti: cum eos qui conuentu bonorum uerba de salute mea fecerat: adesse iussisti: eorumque aduocatione manibus ferro: lapidibus discussisti: tu profecto ostendisti uim tibi maxime displicere. Verum haec furiosa uis uesani tripl. facile superari fragiique potuit: uirorum bonorum uel uirtute uel multitudine. Quid cum Gabinio Syria dabat: Macedonia Pisoni: utrique infinitum imperium: ingens pecunia: ut tibi oia permitteret: te adiuuareret: tibi manum copias: tibi suos paratos centuriones: tibi pecunias: tibi familias conarent: te suis sceleratis coccionibus subleuarent: Senatus auctoritate irridarent: equitibus Ro. morte prescriptioneq; minitarent: me terroreret minis: & mihi cädere & dimicatione denunciareret: meam domum refertu uiris bonis per amicos suos compelleret: proscriptois metu me frequetia nudareret: uirorum bonorum me per fidio spoliaret: Senatum per me non modo propugnare amplissimum ordinem: sed et plorare & supplicare mutata ueste prohiberet. ne tu quidem uis erat? Quid igitur ego gessi: aut qui timor fuit. Non dicam in me quidem. Fac me timidum esse natura: quid illa tot uirorum fortissimo milia: quod illi equtes Ro. quod Senatus quid denique oes boni: si nulla uis erat: Cur me flentes potius persecuti sunt: que aut increpates retinuerunt: aut irati reliquerunt. An hoc timebam: si mecum ageret more institutoque maiorum: ne possem praesens sustinere. utrum si dies dicta esset iudicium mihi fuit per timescedum: an sine iudicio priuilegiu: iudiciu in causa tam turpi. s. homo qui ea si iam ea esset ignota: dicendo non possem explicare: an quaquam proba non poteram: cuius causa bonitas esset: ut ea ipsa non modo se: sed et me absentem per se probaret: an Senatus: an ordines: an in quicunque cuncta ex italia ad me reuocandum conuolauerunt: segniores me persente ad me retinendum & conservandum fuissent: in ea causa quia ipse iam parricida tales dicat fuisse: ut me ab omnibus ad meam pristinam dignitatem expectatum atque reuocatum querat. An uero in iudicio periculi nihil fuit: priuilegiu premitui: ne mihi persenti si multa irrogaretur: nemo intercederet: causa inops autem erat ab amicis aut tam nuda Respu. a magistratibus: quid si uocatae tribus essent: proscriptione non dicam in me ita de sua salute merito: sed oino in ullo ciue cōprobauissent: an si ego praesens fuisse Veteres illae copiae coniuratorum tuique perditu milites atque egentes: & noua uis sceleratissimum consulum corpori meo pepercissent: quod cum eorum omnium crudelitati cessisset: ne abscons quidem luctu meo mentes illorum satiare potui. Quid enim uos uxor mea misera uiolarat: quam uexauisti: raptauisti omni crudelitate lacerasti: Quid mea filia cuius fletus assidue sordeque lugubres uobis erant iucundae: ceterorum omnium mentes oculosque flectebant: Quid parvus filius. quem quadiu absfui: nemo nisi lachrymantem confectumque uidit. Quid fecerat quod eum totiens per insidias interficiere uoluisti: Quid frater meus qui cum aliquo post meum discessum ex puericia uenisset: neque sibi uiuendum nisi me restituto putaret. cum eius mōrō qual

PRO DOMO SVA AD PONTIFICES.

Ior incredibilis:& inauditus oibus mortalibus miserabilis.uidebat quoties est ex uestro ferro manibus lapsus? Sed quid ego uestra crudelitatem expromo: quā in ipsum me & meos adhibuistis: Qui parietibus qui tectis:q colūnis ac postibus meis horrificum quoddam & nefarium omni imbutum odio bellum intulisti? Nō.n.te arbitror cum post meū discessum omniū locupletum fortunas:omnium prouinciarū fructus:tetrarcharū ac regum bona spe & auaritia de uorasses:argentī & supellectilis meæ cupiditate eē cæcatū. Nō existimo campanum illum consulem cum saltatore collega.cum alteri totā Achaiam: Thesaliā: Bœotia: Græcia: Macedonia:omēq; Barbaria bona ciuiū.Ro.cōdonas:ses:Alteri Syriā Babylonē:psas integrissimas pacatissimasq; gentes ad diripiēdū tradidisses:illos tā cupidos līminū meorū & colūnarū & ualuarū fuisse. neq; porro illa manus copiæq; Catilinæ cementis ac tectis tectorū meorū se famē suā expleturas putauerūt. Sed ut hostiū urbes nec omniū hostium:uerum eorum qbus cum acerbum bellum intestinumq; suscepimus:nō præda adducti.sed odio solemus excipe:q; in quos propter eorū crudelitatem inflamatæ mentes nostræ fuerunt:cū horū etiā tectis ædibus aliquod bellū residere semp uideret:ni hil erat latum de me.non adesse eram iussus .non citatus affueram erā ēt tuo iudicio ciuis incolumis:cuius domus in palatio:uilla in tusculano.altera ad alterum consulē trāsserebat. Senatus cōsules uocabat:colūnæ marmoreæ ex ædibus meis inspectante po.Ro.ad socerū consulis portabant .in fundum aut uicini consulis non.instrumentū aut ornamenta aulæ:sed ēt arbores transferebātur:cū ipsa uilla non prædæ cupiditate(quid.n.erat prædæ?) sed odio & crudelitate funditus euerteret. Domus ardebat in palatio non fortuito sed oblato incendio.Consules epulabant & in coniuratoꝝ gratulatōe uersabant. Cum alter se Catilinæ delitias:alter Cethegi cōsobrinū fuisse diceret. Hāc ego uim pontifices:hoc scelus:hunc furorem:meo corpore opposito a bonorū omniū ceruiciis depuli:omnēq; impetum discordiarum:omnem diu collectā uim improborū quæ inueterata cōpresso odio atq; tacito iam erūpebat in actum:tam audaces duces excepī meo corpe:in me uno cōsulares faces iactæ manibus tribuitiis/in me omnia quæ ego quondam retuderam coniurationis nefaria tela adhæserunt.q; si ut multis fortissimis placuit/uī & armis contra uim decertare uoluissim:aut uicissim cū magna itermissione iprobos: sed tñ ciuiū:aut iterfecctis bonis omnibꝫ:qd illis optatissimū/una cū rep.cōcidissim. Videbā uiuo se natu.P.Q.R.celerē mihi sūma cū dignitate redditū:nec intelligebā ferrī diutius posse:ut mihi nō liceret eē i ea Rep.quā ipse seruassim.Q d̄ si nō liceret:audie rā & legerā clarissimos nostræ ciuitatis uiros se i medios hostes ad pspicuā mortem p salute exercitus inieciſſe. Ego p salute Reipub.uniuersæ dubitarem hoc meliori conditione q; Decius :q ille ne auditor quidem suæ gloriæ:ego etiam spectator meæ laudis esse potuissim. Itaque infractus furor tuus immanis faciebat ipse impetus.Omnem enim uim omnium sceleratorum acerbitas mei

ORATIO.

casus exceperat. Non erat in tam imanis iniuria tantisq; ruinis nouæ crudelita/ ti locus. Cato fuerat proximus. quid ageres? nōne erat: ut qui modus oībus mori bus fuerat: idem esset iniuriæ. Quid? posses extrudere ad Cyprī pecuniā: p/ da perierit. alia nō deerit. Hūc modo amādares sic. M. Cato inuisus quasi per beneficium Cyprū relegat. Eiiciunt̄ duo: quos uidere improbi nō poterāt. al/ ter p honorē turpissimum: alter p honestissimā calamitatem. atq; ut sciat̄ non hominibus istum sed uirtutibus hostem semp fuisse me expulso: Catone amā dato in eum ipsum se cōuertit: quo auctore: quo adiutore in cōcioib⁹ ea quæ gerebat oīa: quæq; gesserat: se effecisse & facere dicebat. Cn. Pom. quem omni um iudicio lōge principem esse ciuitatis uidebat: diutius furori suo ueniā datu rum non arbitrabat̄: qui ex eius custodia p insidias regis amici filiū hostē ca/ ptivum surripuisset: & ea iniuria uirū fortissimū laceſſisset: sperauit iisdē se co/ piis cum illo posse cōfligere: qbus cum ego noluisse bonorū periculo dimica re: & primo quidem adiutoribus cōſulib⁹: postea fregit fœdus Gabinius. Piso tamē in fide remāſit. q̄s iste tum cædes: quas lapidationes: quas fugas fecerit: q̄ facile ferro quotidianisq; insidiis: cū iam a firmissimo robore copiarū suarū relictus esset. Cn. Pom. foro curiaq; priuarit domūq; cōiecerit: uidistis. Ex quo iudicare potestis quāta uis illa fuerit oriens: & aggregata: Cū hæc. Cn. Pō. teri ruerit iam districta & extincta. hoc uidit in sentētia dicenda Kal. Ianuariis uir prudentissimus: & cū Reip. tū mihi: tum etiā ueritati amicissimus. L. Cotta: q̄ legem de meo reditu ferendā non censuit: qui me cōſuluisse Reip. gessisse tē/ pestati morem amicioře uobis cæterisq; ciuib⁹ q̄ mihi: at te expertisse ui. armis: dissensionē hōinū ad cædē institutā: nouoq; dominatu pulsam esse dixit: ni/ hil de meo capite potuisse ferri: nihil esse inscriptum: aut posse ualere. oīa con/ tra leges moresq; maiorū: temere: turbulēte: p uim: p furorem esse gesta. quod si illa lex eēt: nec referre ad Senatū consules: nec sentētiā dicere sibi licere: quo rū utrūq; cū fieret non oportere ut de me lex ferretur decerni: ne illa quæ nulla es/ set: esse lex iudicaretur. Sentētia uerior: grauior: utilior: melior Reip. nulla es/ se potuit. homine enim scelere & furore notato similis a Rep. labes in posterū dimouebat̄. neq; hoc. Cn. Pō. q̄ ornatissimā de me sentētiā dixit: Vosq; pō/ tifices: q̄ me uestris sentētiis auctoritatibusq; defendistis: nō, uidistis illā esse nullā: atq; esse potius flāmā tempis: itēdictū sceleris: uocē furoris: Sed pspe/ xistis ne qua popularis in uos aliquādo inuidia redūdaret: si sine populi iudi/ cio restituti uideremur. Eodēq; cōſilio. M. Bibuli fortissimi uiri Senatus sen/ tētiā secutus est: ut uos de mea domo statueretis: nō q̄ dubitaret: qn ab isto ni/ hil legibus: nihil religionibus: nihil iure esset actum: sed ne quis oriretur aliquā/ in tanta ubertate improborū: q̄ in meis adib⁹ aliquam religionem residere diceret. Nā legē istam quidē nullā esse: quotiēscūq; de me sentētiā Senatus di/ xit: totiēs iudicauit: Quoniam quidē scripto illo istius sentētiā dicere uetaba/ tur. Atq; hanc rem p illud simile Piso & Gabinius homies legum iudiciorūq;

PRO DOMINA SVVA AD PONTIFICES.

metuentes: cū frequentissimus Senatus eos ut de me referrent: quotidie flagitaret: non se rem improbare dicebant: sed lege istius impediri. Erat hoc uerū nam impediebantur. Verum ea lege quam iste idem de macedonia Syriaque tulerat: Hanc tu. P. Lentule neq; priuatus neque consul legem unquam esse putasti. Nam tri. ple. referentibus sententiam de me designatus consul saepe dixisti ex Kal. Ianuarii: quoad perfecta res est: de me rettulisti: legem promulgasti: tulisti: quorum tibi si esset illa lex nihil liceret. At etiam. Q. Metellus collega tuus uir clarissimus quam legem esse homines alienissimi a. P. Clodio iudicarent Piso & Gabinius: eam nullam esse frater. P. Clodii cum de me ad Senatum tecum una rettulit: iudicauit. Sed isti qui Clodii leges timuerunt quē admodum cæteras obseruarunt: Senatus quidem cuius est grauissimum iudicium de iure legum: quotienscūq; de me consultus est: totiens eam nullam esse iudicauit: quod idem tu Lentule uidisti in ea lege: quam de me tulisti. Nā non est ita latum: ut mihi Romam uenire liceret: sed ut uenirem. Non enim uolui id quod licebat ferre: ut lieeret: Sed me ita esse in Repub. magis ut arcessit imperio Po. Roma. uiderer: q; ad administrandam ciuitatem restitutus. Hunc tu etiā pernicioса pestis exulem appellare ausus es: Cum tantis sceleribus es ses & factis notatus ut omnem locum quo adiūsses exilii simillimum redderes: Quid est enim exul: ipsum p se nomen calamitatis: non turpitudinis. Quādo igitur est turpe: re uera cum est poena peccati. opinione autem hominum: si est poena damnati. Vtrum igitur peccato meo nomen subeo an re iudicata? Peccato: iam neq; tu id dicere audes: quem isti satellites tui felicem Catilinā nominant. neq; quisq; eorum qui solebant: non modo iam nemo est tam imperitus: quin ea quæ gessi in consulatu peccata esse dicat. Sed nemo est tā inimicus patriæ: qui non meis consiliis patriam conseruatam esse fateatur. Q uod enim ē in terris cōmune tantum tantulum ue consilium: quod non de meis rebus gestis ea quæ mihi essent optatissima & pulcherrima iudicarit? Sūmū est po. Ro. populorūq; & gentium omnium ac regum consiliū. Senatus decreuit ut omnes qui Rempubli. saluam esse uellent: ad me unum defendendum uenirent. Ostenditq; nec stare potuisse Rempubli. si ego non fuisset restitutus: nec futuram esse ullam: si non rediisset. proximus est huic dignitati ordo equester. omnes omniū publicanorum societas de meo consulatu: ac de meis rebus gestis amplissima atq; ornatissima decreta fecerunt. Scribæ qui nobiscū in rationibus monumentisq; publicis uersantur: non obscurum de meis in Repub. beneficiis suum iudiciū decretumq; esse uoluerunt. nullum est in hac urbe collegium: nulli montani aut pagani: quoniam plebei quoq; urbani mores inde cōuenticula & quasi concilia quedam esse uoluerūt: qui non amplissime nō modo de salute mea: sed etiam de dignitate decreuerint. Nam quid ego illa diuina atq; īmortalia municipiorum & coloniarum & totius Italiæ decreta cōmemorem: quibus tanquā gradibus mihi uideor in cælum ascendisse: non solum

ORATIO

in patriam reuertisse. Ille uero dies quis fuit cum te. P. Lentule legē de me ferē
tempo. Roma. uidit: sensitq; quātus & quanta dignitate essem. Constat enim
nullis unquam comitiis campum Martiū tanta celebritate: tanto splēdore om-
nis generis hominū æratum: ordinum floruisse. Omitto ciuitatū: nationum: p-
uinciarū: regū: orbis deniq; terrarū de meis in omnes mortales meritis unū iu-
diciū: unūq; consensum. aduentus meus atque introitus in urbē qui fuit? Vtq;
me patria sic accepit: ut lucem salutēq; redditā sibi ac restitutā accipere debuit?
An ut crudelē tyrānū: q; uos Catilinæ gregales de me dicere solebatis? Itaq; il-
le unus dies: quo me po. R.o. a porta in capitolium: atq; inde domū sua celebri-
tate lātitiaq; comitatum honestauit: tantæ mihi iucūditati fuit: ut tua mihi cō-
scelerata illa uis non modo propulsanda: sed etiam emenda fuisse uideatur.
Quare illa calamitas si ita est appellāda: excussit hoc genus totum maledicti:
ne quisq; audeat iam reprehendere consulatū meū: tot: tantis: tam ornatis iudi-
ciis: testimonīis: auctoritatibus comprobatū: q; si in isto tuo maledicto probrū
nō modo mihi nullum obiectas: sed etiam laudem illustras meam: Quid te
aut fieri: aut fingi dementius potest? Vno enim maledicto bis a me patriā ser-
uatā esse concedas. Semel cum id feci: quod omnes non negent. īmortalitati si
fieri pōt mādandum: tu supplicio puniendum putasti. Iterum cū tuū multorū
q; præter te inflāmatum in bonos omnes impetum meo corpore excepti: ne eā
ciuitatem quam seruassem inermis armatus in discriminē adducerē. Esto nō fuit
in me pœna ulla peccati. At fuit iudicii: cuius quis me unquā ulla lege interro-
gauit: quis postulauit: quis diē dixit: pōt igitur dānatī pœnā sustinere indēna-
tus? Hoc tribunitium est: hoc populare. q;q ubi tute popularē: nisi cū pro popu-
lo fecisti: potes dicere? Sed cum hoc iuris a maioribus pditū sit: ut nemo ciuis
R.o. aut libertatem: aut ciuitatē possit amittere: nisi Senatus auctoritate factū
sit: quod tu ipse potuisti in tua cā discere. Credo enim. q;q in illa adoptione le-
gitime factum est nihil: tamen te esse interrogatū auctor ne essem: ut in te. P. Fō
teius uitæ necisq; potestatē haberet ut in filio. Quæro si aut negasses: aut tacui-
isses: si tamē id. xxx. decuriæ iussissent: nū iniussum esset ratū? certe non: quid
ita? quia ius a maioribus nostris qui non ficte & fallaciter populares: sed uere
& sapienter fuerunt: ita cōpatū est: ut ciuis R.o. libertatem nemo posset inuitus
amittere. Quin etiam si deceū uiri sacramentū in libertatē iniustū iudicassent ta-
mē quotiescūq; uellet quis hoc in genere se rem iudicatā referē posse uoluerūt.
Ciuitatem uero nemo unq; ullo populari iussu amitteret inuitus: q; ciues R.o. ī co-
lonias latinas proficiscebant: fieri non poterāt latini: qui erāt auctores facti no-
mēq; dederāt: qui erāt terū capitaliū cōdēnatū nō prius hanc ciuitatē amittebat
q; erant in eam recepti: quo uertendi hoc est mutandi soli cā uenerāt. Id autem
ut esset faciundum non adeptione ciuitatis: sed tecti & aquæ & ignis inter-
dictione faciebant. Po. R.o. L. Sylla dictatore ferente comitiis centuriatis mu-
nicipiis ciuitatē ademit: eisdem agros, de agris ratum est. fuit enī populi pote-

PRO DOMINA SVA AD PONTIFICES.

stas.de ciuitate:ne tā diu qdē ualuit:q̄ diu illa Syllani tēporis arma ualuerunt.
 Hāc uero Volaterranis cum etiā tū esſent in armis.L.Sylla uictor Repub.re/
 cupata comitiis centuriatis ciuitatē eripere nō potuit.Hodieq; Volaterrani nō
 modo ciues:fed etiam optimi ciues fruunt nobiscū ſimul hac ciuitate,consula/
 ri homini .P.Clodius euersa Repub.ciuitatē adimere potuit concilio aduoca/
 to:conductis operis non ſolū egentiū:fed etiā ſeruorū Sedulio principe:q ſe il
 lo die confirmauit Romæ non fuiffe.quod ſi non fuit:quid te audacius q i eius
 nomen incideris:qd desperatiuſ:q ne ementiendo qdē potueris auctore adum
 brare meliorem:ſin aut is pŕimus fuit:quod facile potuit propter inopiam te/
 cti in foro pernoctans:cur non iuret ſe Gadibus fuiffe:cum tute fuiffe iterānæ
 probaueris:Hoc tu igiur hō popularis iure munitā ciuitatē & libertatē noſtrā
 putas eſſe oportere:ut ſi tribuno pleb.rogante uelitis:iubeatis ne:ſi Sedulii cē
 tū ſe uelle ei & iubere dixerunt:poſſit unuſq; noſtrū amittere ciuitatē.Tū igi
 tur maiores noſtri populares nō fuerūt:q d̄ ciuitate & libertate ea iura ſanxerūt:
 quæ nec uis tempore:neс potentia magistratuū : nec res iudicata : nec denique
 uniuerſi po.Ro.potestas: quæ cæteris in rebus eſt maxima;labefactare poſſit.
 At tu etiam ereptor ciuitatis:legem de iniuriis publicis tulisti Anagnino nescio
 cui Menulæ per gratiam: qui tibi ob eā legē ſtatua in meis ædibus poſuit:ut Jo
 cus ipſe in tua tanta iniuria legē & ſcriptionē ſtatua refelleret.Q uæ res muni/
 cipib⁹ Anagninis ornatissimis multo maiori dolori fuit:q quæ illæ gladiator
 ſcelera Anagniæ fecerat.qd ſi ne ſcriptum qdē unquā ē in iſta ipſa rogatione:
 quā ſe Sedulius negat ſciuiffe tu huius:ut acta tui præclari tribunatus hominis
 dignitate honestes auctore amplecteriſ:fed tamē ſi nihil de me tulisti:quo mi
 nus eſſem non modo in ciuium numero:fed etiam in eo loco in quo me hono/
 res po.Ro.collocarūt:tñ ne eum tua uoce uiolabis:quē poſt nefariū ſcelus con
 fulū ſuperiorū tot uides iudiciis Senatus:po.Ro.totius Italiæ honestatū:quē
 ne tum quidē cū aberam negare poteras eſſe tua lege Senatorem.Vbi.n.tule/
 ras:ut mihi aqua & ignis interdicereſ:quod Gracchus de.P.Popilio:Saturni
 nus d̄ Metello tulit:hoīnes ſedicioſiſſimi de optimis ac fortiſſimiſ ciuib⁹:nō ut
 eſſet interdictū quod ferri non poṭerat tulerūt:led ut interdiceretur.Vbi cauisti
 ne meo me loco censor in ſenatum legeret:quod de oībus etiā quibusdā dam/
 natis interdictū eſt:ſcriptū eſt in legib⁹.Q uære hoc ex Clodio ſcriptore legū
 tuaq; iube adeffe latitat omnino:fed ſi requiri iuſſeris:inuenient hominē apd
 fororē tuā occultaſe ſe capite demiffo:fed ſi p̄fem tuū ciuē mediū ſidius egre/
 giū diſſimilē uestri nemo unquā ſanus exulē appellauit:qui cū de eo Tri.pl.p
 mulgasset:adeffe ppter iniqtatē illius Cinnani tēporis noluit:eiq; imperiū eſt
 abrogatū:ſi in illo poena legitima turpitudinē nō habuit ppter uim tēpor⁹:in
 me cui dies dicta non eſt:qui reus nō fui:q nūq ſum a Tri.pl.citatus dānatī po/
 na eſſe poṭuit:ea præſertim quæ ne in iſpa qdē rogatione pſcripta ē.At uide qd
 interſit inter illū iniquiſſimū patris tui casum & fortunā cōditionēq; noſtrā.pa

ORATIO

trem tuum ciue optimu[m] clarissimi uiri filium: q[ui] si uiueret qua seueritate fuit: tu
 pfecto no[n] uiueres. L. Philippus censor auuncul[u] suu[er] p[ro]terit in recitado Sena-
 tu . nihil enim poterat dicere: quare rata non essent: quae erat acta in ea Rep. in q[ui]
 se illis ipsis temporibus censor esse uoluisset. Me. L. Cotta homo censorius in se
 natu iuratus dixit: se si censor tu es: cū aberā. meo loco Senatorē recitaturū
 fuisse. quis in meū locū iudicē subdidit? Q[uod] uis meo & amico & testamētu disces
 su meo fecit? Q[uod] ui mīhi nō idem tribuerit: qd & si adesse? Q[uod] uis me nō mó
 ciuīs: sed socius recipē cōtra tuā legem & iuuare dubitauit: deniq[ue] uniuersus se
 natus multo anteq[ue] est lata lex de me gratias agendas censuit ciuitatibus his: q[ui]
 nō . M. Tulliū tantū: imo etiā ciuem optime de re P. meritum recepissent: & tu
 unus pestifer ciuīs cū restitutū negas esse ciuem: quem electū uniuersus Sena-
 tus nō modo ciuem: sed etiā egregiū ciuem semp[er] putauit. At uero ut annales po.
 R.o. & monumenta uetustatis loquuntur: censor ille Quintius: & M. Furius
 Camillus: & M. Seruilius: cū essent optime de re P. meritū: tñ populi icitati uī
 iracudiāq[ue] subierūt: dānatiq[ue] comitiis cēturiatis cū i exiliū pfugissent: Rursus
 ab eodem populo placati sunt i suā pristinā dignitatem restituti. Q[uod] si his dā
 natis nō mó nō iminuit calamitas clarissimi noīs gloriā: sed etiā hōestauit(Nā
 & si optabilius est cursum uitæ cōficere sine dolore & sine iniuria: Tamē ad i
 mortalitatem gloriæ plus assert desideratū esse a suis ciuib[us]: q[uod] oīno nunq[ue] esse
 uiolatum) mīhi sine ullo iudicio populi pfecto cū amplissimis oīum iudiciis re
 stituto maledicti locum aut crimis obtinebit: fortis & cōstās in optima rōe ci
 uis. P. Popilius semp[er] fuit: tñ eius in omni uita nihil est tā ad laudem illustrius:
 q[uod] calamitas ipsa. Q[uod] uis. n. iā meminisset eum bene de Repu. meritum: nisi &
 ab improbis expulsus esset: & p[ro] bonos restitutus. Q[uod] Metelli p[re]clās imperi
 um in re militari: fuit egregia censura: oīs uita plena grauitatis: tñ huius uiri la
 dem ad sempiternā gloriā siue memoriam tempis calamitas propagauit. Q[uod] si
 & illis qui expulsi sunt inique: sed tñ legibus reducti inimicis interiectis roga
 tionib[us] tribunitiis: nō auctoritate Senatus: nō comitiis centuriatis: nō decretis
 Italiae: nō desiderio ciuitatis iniuria inimicor[um] p[ro]bro non fuit: i me: q[uod] profectus
 sum iteger abfui simul cum reip. dicā maxima dignitate: & uiuo frē tuo: altero
 cōsulari reducente: altero p[ro]tore petente: tuum scelus meum p[ro]brum putas esse
 oportere? At si me po. R.o. incitatus iracundia aut iuidia e ciuitate eieciisset: Idē
 q[uod] postea mea i Rep. beneficia recordatus se collegisset: temeritatem atq[ue] iniu
 riā suā restitutōe mea reprehendisset: tñ nemo pfecto tā esset amens: q[uod] mihi po
 puli. tale iudicium non dignitati potius q[uod] dedecorū putaret esse oportere. Nūc
 uero cū me in iudicium populi nemo oīum uocarit: cōdēnari non potuerim: q[uod]
 accusatus non sum: Deniq[ue] ne expulsus quidem ita sim: ne si cōtenderē supā
 nō possem: contraq[ue] a po. R.o. semper sim defensus: amplificatus: ornatus: qd
 est quare quisquā mīhi se ipsa populari ratione anteponat: an tu popu. R.o. cē
 illum putas: qui constat ex his qui mercede cōducuntur: q[uod] impellunt ut uim

PRO DOMINA SVA AD PONTIFICES.

afferant magistratibus: ut obsideat Senatum: optent quotidie cædē: incēdia: rapinas: quē tu tñ populum nisi his tabernis clausis frequētare non poteras: cui populo duces Lentidios: Lollios: Sergios præfeceras. O spēm dignitatēq; po. Ro. quā reges: quā nationes exteræ: quā gentes ultimæ ptimescunt: multitudo nem hoīnum ex seruis cōductis: ex facinorosis: ex egentib; congregatā. Illa fuit pulchritudo Po. Ro. Illa forma quā in cāpo uidisti: tum cum etiā tibi contra Senatus totiusq; Italæ auctoritatē & studium dicendi potestas fuit. Ille populus est dominus regum uictor atq; imperator omnium gētium: quē illo clarissimo die scelerate uidisti: tum cum oēs p̄cipes ciuitatis: oēs ordinum atq; xta tum omnium suffragium se non de ciuis: sed ciuitatis salute ferre censebat. Cū deniq; homines in cāpum non tabernis sed municipiis clausis uenerunt. Hoc ego populo si tum consules aut fuissent in Rep. aut oīno non fuissent: nullo labore tuo præcipiti furori atq; impio sceleri restituisse. Sed publicā causam cōtra armatā uim sine populi præsidio suscipere nolui: non quod mihi .P. Scipionis fortissimi uiri uis intima priuati hominis displiceret. Sed Scipionis factum statim. P. Mutius consul: qui in gerenda Rep. putabat fuisse legnior/ gesta multis Senatus consultis non modo defendit: sed etiā ornauit. Mihi aut te interfecto cum consulibus: aut te uiuo & tecum & cum illis armis decertādum fuit. Erant eo tempore multa etiā alia metuenda. Ad seruos mediusfidius res puenisset: tantum homines impios ex ueterē illa coniuratione inustum nefariis mentibus bonoꝝ odium retinebat. Hic tu etiā me gloriari uetas. Negas esse ferenda quæ soleā de me predicat: & homo facetus inducis etiam sermonem uranum ac uenustum: me dicere solere esse me Iouē: eundēq; dictitare Mineruā esse sororē meam. Non tā insolens sum: qđ Iouē me esse dicā. Non tā ineruditus. q; Mineruā sororē Iouis meam esse sororē existimem. Sed tamē ego mihi sororē uirginē ascisco. Tu sororē tuā uirginē non sciūsti. Sed uide ne tu te debeas Iouē dicere: q; tu iure eandem sororē & uxorē appellare possis. & quoniam hoc reprehendis quod solere me dicas de me ipso gloriosius prædicare: q; unquam audiuit: cum ego de me nisi coactus ac necessario dicerem. Nam si cum mihi furtā: largitiones: libidies obiciunt: ego respondeat soleo meis cōsiliis: piculis: laborib; patriā esse conseruatā: non tā sum existimādus de rebus gestis gloriari: q; de obiectis non confiteri. Sed si mihi ante hæc durissima Rei pub. tempora nihil unq; aliud obiectum est: nisi crudelitas illius tempis: cum a patria pniciem depuli: quid me huic maledicto utq; non respondere an demisse respondeat decuit? Ego uero etiā Reip. semp iteresse putauit me illius pulcherrimi facti: quod ex auctoritate Senatus: consensu bonoꝝ omnium p salute patriæ gessilem: splendorem urbis dignitatemq; retinere. Præsertim cum mihi unī in hac Rep. audiente. Po. Ro. opa mea hāc urbem: & hāc Remp. esse saluā iurato dicere fas fuisset. Extinctum iā est illud maledictum crudelitatis q; me non ut crudelem tyrānum: sed ut mitissimum parétem oīum ciuium stu

ORATIO

diis desideratum: repetitum: arcessitum uident. aliud exortum est. Obiicit .mihi
 meus ille discessus: cui ego criminis respodeo sine mea maxia laude non possum.
 Quid .n. potifex debo dice peccati me conscientia profugisse? At id quod mihi cri-
 mini dabant: non modo peccatum non erat; sed erat res post natos hoines pulcherri-
 ma: iudicium populi per timuisse. At id nec propositum ullum fuit: & si fuisset duplicata
 gloria discessisset: bonorum mihi praesidiū defuisse falsum est. Me morte timuisse tur-
 pe est: Dicendum igitur est id quod non dicerem nisi coactus. nihil. n. unquam de medixi subla-
 tius ascenda laudis causa potius quam crimini depellendi. Dico igitur & quam possum ma-
 xima uoce dico: cum oium proditorum & coiuratorum incitata uis duce tribuo ple. & co-
 sulibus auctoribus & afflito Senatu: pterritis equis R.o. suspensa ac sollicitata
 ciuitate non tam in me impetum faceret: quam per me in oes bonos: me uidisse si uicis-
 sem tenues Reip. reliquias: si uictus essem: nullas futuras. Quod cum iudicasse
 defleui coniugis miserare dissidiū: liberorum carissimorum solitudinem: fratribus absentibus at
 matissimi atque optimi casum: subitas fundatissimae familiæ ruinas. Sed his oib[us]
 rebus uitam anteposui meorum ciuium. R[oman]ep[iscopu]s. conderem meo discessu quam oium interitu oc-
 cideo malum. Spaui id quod accidit me iactem posse a uiuis viris fortibus excitari: si
 una cum bonis interierem: nullo modo posse recreari. Accepimus potifex magnu[m] atque
 incredibilem dolorum. Non nego: neque mihi ista ascisco sapientiam: quam nonnulli in me
 requbebant: qui me ait nimis fracto esse atque afflito loquebantur. An ego poteram
 cum tot reg[ulari]s tanta uarietate diuellerer: quod in circa p[ro]ptereo: quod ne nunc quod sine fletu
 commemorab[us] possem: inficiari me esse hominem: & comedere naturam sensum repudiare.
 Tu uero neque illud meum factum laudabile: nec beneficium ullum a me in Rep[ublica].
 profectum dicerem: si quod ea Reip[ublica]. causa religem: quibus aequo aio carerem: eaque ani-
 mi duritiā sicut corporis: quod cum uritate non sentit stuporem potiusque uirtutem puta-
 rem: suscipere tantos animi dolores atque ea quae capta urbe accidentunt uictis stante
 urbe uiuum peti: & iam se uidere distrahi a complexu suorum: disturbari tecta: diripi
 fortunas prias: denique eam patriam ipsam amittere: spoliari potest. R[oman]o. beneficiis am-
 plissimis: precipitari ex altissimo dignitatis gradu: uiderem pretextatos inimicos non
 dum morte coplorata arbitria petentes funeris: Haec oia subire conseruando: ci-
 uiuum causa: atque ita cum dolenter absis: non tam sapiens quam hi qui nihil curant: Sed tam amas
 tuorum ac tu: quam causas humanitas postulat: ea laus praeclara atque diuina. Nam qui ea
 quae nunquam cara aut iucunda duxit: animo aequo Reip[ublica]. causa deserit: nullum beniuolentiā
 insignem in Rep[ublica]. declarat. Qui autem ea relinquit Reip[ublica]. causa: a quibus cum sumo
 dolore diuellitur: ei cara p[re]cia est: cuius salutem caritati anteponit suorum. Quare
 disrumpatur licet ista furia: atque audiat haec ex me quoniam lacesti: bis ser-
 uaui ut consul togatus armatos uicerim: Priuatus consulibus armatis cesserim:
 utriusque temporis fructum tuli maximum. Superioris quod ex Senatus au-
 toritate & Senatum & omnes bonos meæ salutis causa mutata ueste uidi: pos-
 teriorisque & Senatus & P.R. & omnes mortales & priuatim & publice iudicarunt sine meo reditu Reip[ublica]. saluam esse non posse. Sed hic meus reditus pon-

PRO DOMO SVA AD PONTIFICES.

tifices uestro iudicio continetur. Nam si uos me in meis ædib⁹ collocatis: id qđ in omni mea causa semp studiis: consiliis: auctoritatibus: sententiisq; fecistis: video me plane ac sentio restitutum. Si mea domus non modo mihi non redi⁹ tur: sed etiam monumentum præbet inimico doloris mei: sceleris sui: publicæ calamitatis: Q⁹ uis erit q⁹ hunc redditū potius q⁹ pœnā sempiternā putet? In con⁹ spectu præterea totius urbis domus est mea pontifices: in qua si manet ill⁹ nō monumētum urbis: sed sepulchrum inimico nomine inscriptū: demigrādum potius aliquo est: q⁹ habitandū i ea urbe in qua trophæa & de me & Rep. uideā cōstituta. An ego tāta aut animi duritiā h̄e: aut oculoḡ impudetiā possim: ut cuius urbis seruatorem me esse Senatus oīum assensu totiens iudicarit: i ea pos⁹ sem intueri domum meā euersam non ab inimico meo: sed ab hoste cōmuni: & ab eodem extructam & positam in oculis ciuitatis: ne unq; conquiescere pos⁹ sit fletus bonor̄. Spurii Melii regnum appetētis domus est complanata. & qđ aliud æquū accidisse Melio. P.R. iudicauit: nomine ipso æqui Melii stulticia pœna comprobata ē. Spurii Cassii domus ob eandem cām euersa: atq; in eodē loco ædes posita Telluris. In Vaccī pratis domus fuit. M. Vaccī quæ publicata ē & euersa: ut illius facinus memoria & nomine loci notaretur. M. Manlius cum ab ascensu Capitolii Gallorum impetum reppulisset: non fuit contentus beneficii sui gloria: regnum appetisse est iudicatus. Ergo domum eius euersam duobus locis conuestitam uidetis. Quām igitur maiores nostri sceleratis ac nefariis ciuib⁹ maximam pœnam constitui posse arbitrati sunt: Eandem ego subibo ac sustinebo: ut apud posteros nostros non extinctor cōiurationis & sceleris: sed auctor & dux fuisse uidear: Hanc uero pontifices labem turpi⁹ tudinis & inconstantiae poterit. P.R. dignitas sustineſ ūiuo Senatu: uobis pri⁹ cipibus publici consilii: ut domus. M. T. C. cum domo Fuluii Flacci ad memoriā pene publicæ constitutæ coniuncta esse uideatur. M. Flaccus quia cū C. Graccho contra salutem Reipubli. fecerat: & Senatus sententia interfec⁹ est: & eius domus euersa & publicata est: in qua porticum post aliquāto. Q. Catulus de manubiis Cymbricis fecit. Ista autē fax ac furia priæ cum urbem Pisone & Gabinio ducibus cepisset: occupasset: teneret: uno eodemque tempore & clarissimi uiri mortui monumenta delebat: & meam domum cum M. Flacci domo coniungebat: ut qua pœna Senatus affecerat euersorem ciuitatis eadem iste oppreſſo Senatu afficeret eum quē patres conscripti custodē patrī iudicassent. Hanc uero in palatio atq; in pulcherrimo urbis loco porticum eē patiemini furoris tribunicii: sceleris consularis: crudelitatis coniuratorum calamitatis Reip. doloris mei defixum indicium ad memoriam omniū gentiū sempiternā: quē porticum p̄ amore quē habetis i Rép. & semp habuistis: non modo sentētis: sed si opus eēt manib⁹ uiris disturbance cupetis: nisi quē forte illi us castissimi sacerdotis sup̄stitiona dedicatio deterret. O rē quam homines soluti a cura liberati ridere nō desinunt. Tristiores aut sine maximo dolore audif

ORATIO.

nō possunt. Publius ne Clodius qui ex pótificis maximi domo religionē eripuit: is in meā itulit: Hūc inq̄ uos q̄ estis antistites ceremoniar̄ & sacror̄ auctorē habetis & magistrū publicæ religionis? O dī iimortales uos.n.hæc audire cū pio. P. Clodius uestra sacra curat. uestry numē horret: Res oēs humanas religione uestra contineri putat. Hic non illudit auctoritatē horū omniū q̄ adsunt sūmorū uiror̄: nō uestra pótifices grauitate abutitur: Ex isto ore religionis uerbū excidere aut elabi pōt? Cū tu eodē ore accusando Senatū quod leuere de religionē decerneret: impurissime teterrimeq; uiolasti? Aspice pontifices hominē religiosum. & si uobis uidet̄ quod ē bonor̄ pontificū monete eū modū quē dā esse religionis nīmī ēsse su p̄stitionē nō oportere. Quid tibi necesse fuit anili sup̄stitione hō fanatice sacrificiū qđ alienæ domi fieret: iūsere? Quæ aut̄ te tāta mentis ibecillitas tenuit: ut nō putares deos satis posse placari: nisi ēt mūliebris religionib; te iplicuisses. Quē unq̄ audisti maior̄ tuor̄ q̄ & sacra priuata coluerunt: & publicis sacerdotiis præfuerūt: cū sacrificiū bonaē dēx fieret ī terfuisse? neminē. ne illū quidē q̄ cæcus factus ē. Ex quo intelligit̄ multa in uita falsa hoīnes opinari: cū ille q̄ nihil uideret sciens quod nefas eēt lumina amisi: istius q̄ nō solū aspectu: sed ēt incesto flagitio & stupro pol'uit ceremonias pœna oīs oculor̄ ad cæcitatē mētis cōuersa. Hoc auctore tā casto: tā religioso: tā sancto: tā pio potestis pontifices nō cōmouerit: cū suis dicat se manib; domū ciuiis optimi euertisse & eā iīsdem manib; consecrasse. Quæ tua fuit consecratio? tulerā inquit ut mihi liceret. Quidnā excepas: ut si quē ius nō esset rogare ne esset rogatū? Ius Igitur statuetis esse unius cuiusq; uestrū sedes: aras: focos: deos penates subiectos esse libidini tribunitia? In quē q̄sq; p̄ hoīnes cōcitos irruerit: quē impetum pertulerit: huius domū non solū affligere: qđ ē præsen̄tis insanīæ quasi tempestatis repentinæ: sed ēt iposter̄ tēpus sempiterna religione obligat̄? Eqdē sic accepi pontifices ī religionib; suscipiēdis caput eēt iterp̄tari quæ uolūtas deor̄ iimortaliū eēt uideat̄. Nec ē ulla erga deos pietas nisi hoīesta de numine eoꝝ ac mente opinio: cū expeti nihil ab his qđ sit iniustū ac ī honestū arbitrare: hoīem inuenire ista labes tū cū oīa tenebat neminē potuit: cui ædes meas addiceret: cui traderet: cui donaret: Ipse cū loci illius cū ædium cupiditate flagraret: ob eāq; cām unā una iusta illa rogatione sua uir bonus dominū se in meis bonis esse uoluit: tamen illo ipso ī furore suo non ē ausus meam domū cuius cupiditate inflāmatus erat possidere: deos iimortales existimās cuius laboꝝ & consilio sua ipsi tēpla tenuerūt ī eius domū afflictā & euersam p̄ unius homīs sceleratissimi nefariū latrociniū iimigrat̄ uoluisse. Ciuis ē nemo tāto in populo extra cōtaminatā illā & cruentam. P. Clodiī manū q̄ rem illam de meis bonis attigerit q̄ non pro suis opib; ī illa tēpestate defenderit. At qui aliqua se cōtagiōe p̄dat̄: societatis emptōis contamīauerūt: nullius neq; priuati neq; publici iudicii pœnam effugere potuerunt. Ex his igit̄ bonis quorum nē morē ulla attigit q̄ non oīm iudicio sceleratissimus haberet̄: dī iimortales do-

PRO DOMO SVA AD PONTIFICES.

num meā cōcupiuerūt? Ista tua pulchra libertas deos penates & familiares meos lares expulit ut a te ipso tāq̄ in captiuis sedibus collocaret. Quid ē sanctius qd omni religione munitius:q̄ domus uniuscuiusq; ciuiū? Hic aræ sunt: hic foci: hic dii penates: hic sacræ religionis ceremoniæ continent'. Hoc pfugiū ē ita sanctū omnib;: ut inde arripi neminē fas sit. quo magis ē furor istius ab aurib; uestris repellēdus: q̄ quæ maiores nostri religiōibus tuta nobis & sancta eē uoluerūt: ea iste non solū contra religionē labefactauit: sed etiā ipsius religiōis nomine euertit. At quæ dea ē? bonā esse oportet: quādo quidē ē abs te dedicata: libertas inquit. Eā tu igī domi meæ collocasti: quā ex urbe tota sustulisti? Tu cū collegas tuos summa potestate præditos negares liberos esse: cū in tēplū castoris aditus esset aptus nemini: Cū hūc clarissimū uirū sūmo genēf natū: sum mis populi beneficiis usum pontificē & consularem & singulari bōitate & modestia præditū: quē satis mirari: qbus oculis aspicere audeas: nō queo: audiente P.R. a pedis eqs cōculcari iuberet: cū in dominatu exturbares priuilegiis tyranicis irrogatis. cū principē orbis terræ uirum inclusum domi cōtineres: cū forū armatis cateruis pditor̄ hominū possideres: libertatis simulachrū in domo hac collocabas: quæ domus erat ipsa idicio crudelissimi tui dominatus & miseritiae. P.R. seruitutis? Eum ne libertas sua potissimū domo debuit depellere: q̄ nisi fuisset: in seruorum potestate ciuitas tota uenisset? At unde inuenta ē ista libertas? Quæsiuī. n. diligenter. Tanagrea quædam meretrix fuisse dicit'. eius non longe a Tanagris simulachrū e marmore i sepulchro positū fuit. Hoc quidam homo nobis nō aliēus ab hoc religioso libertatis sacerdote ad ornatū ædilitatis suæ deportauit. Et. n. cogitarat oīs superiores muneris splendore superare: Itaq; oīa signa tabulas ornamentor̄ quod superfuit in fanis & cōmunib; locis tota e græcia atq; insulis omnibus: honoris. P.R. cā sane frugaliter domū suā deportauit. Is posteaquā intellexit posse se iteruersa ædilitate Appio se consule prætorē renūciari: Si modo eum prima littera cōpetitorē habuisset: aliquādo ædilitatē duobus in locis partim in arca. partim i hortis suis collocauit. Sigñū de busto meretricis ablatū isti dedit: quod esset signum magis istorum q̄ publicæ libertatis. Hāc deam quisquā uiolare audeat imaginē meretricis ornamentū sepulchri a fure sublatā: a sacrilego collocatā? Hāc me domo mea depellet? Hāc ultrix afflictæ ciuitatis Reip spoliis ornabit? Hāc erit in eo monumēto quod positum ē: ut esset indicium oppressi Senatus ad memoriam semipiternā turpitudis? O.Q. Catule patrē ne appellē an filiū: recētior. n. memoria filii ē: & cum rebus meis gestis coniunctior. Tātum ne te sefellit cum mihi summa & quotidie maiora p̄mia i Rep. fore putabas. Negabas fas esse duos cōsules eē i hac ciuitate inimicos Reip. duo sunt iuēti q̄ Senatum tribuno furēti cōstrictum traderent: q̄ p̄ me. P.C. deprecari & populo supplices eē edictis atque imperio uetarent: quibus spectantibus domus mea disturbaretur: diriperef? Qui deniq; ambustas fortunar̄ mear̄ reliq; suas i domos cōportarēt:

ORATIO.

Venio nūc ad patrē tuūm.Q .Catule.M.Fuluii domū cum is fratrīs tui sacer
fuisset :monumentū tuar̄ manubiaꝝ esse uoluisti:ut eius q̄ pñicosa R eip.cō/
silia cœpisset oīs memoria funditus ex oculis hominū ac mētibꝫ tolleret.Hoc
si qui tibi ædificātī illā porticū diceret:fore tépus cū is tri.pl.q̄ auctoritatē Se/
natus iudicium bonor̄ omniū neglexisset.tuū monumentū consulibꝫ nō mō i
spectantibꝫ uerū adiuuantibus disturbaret euerteret;Id q̄ cū eius ciuis q̄ R ép.
ex Senatus auctoritate consul defendisset:domo coniungeret:nōne respōde/
res id nisi euersa ciuitate accidere nō posse?At uidete hominī intolerabilē auda
ciā cū proiecta quadā & effrenata cupiditate monumētū iste nūq̄ aut religionē
ullā excogitauit:Habitare laxe & magnifice uoluit:duasq; magnas & nobiles
domos coniungere eodē punc̄to téporis:quo meus discessus isti cām cædis eri
puit atq; seuere cōtēdit:ut.Q .Vesteius sibi domū uēderet.Cū ille id negaret:
primo se lumenibꝫ eius esse obstructurū mīabat'.Affirmabat Postumius se ui/
uo illā domum istius nunq̄ futurā.acutus adolescens ex ipsius sermone intelle
xit.qd fieri oporteret.Hominē ueneno aptissime sustulit.Emit domum litiga
toribꝫ defatigatis prope dimidio carius q̄ æstimabat.Q uorsum igit̄ hæc ora/
tio pertinet:domus mea illa ppe tota uacua ē.Vix ps ædium meaꝝ decima ad
Catuli porticum accessit.Cā fuit ambulatio & monumētum & ista Tanagrea
oppressa libertate libertas in palatiō pulcherrimo p̄spectā porticum cum cōclā
uibꝫ pauimētā trecētum pedum cōcupierat amplissimum peristylum:Cæte
ra huiusmodi facile:ut omnium domos & laxitate & dignitate suparet.Ethō
religiosus cum ædes meas idē emeret & uenderet:tñ illis tantis tenebris nō au
sus suum nomē emptioni illi ascribef.Posuit.s.Catonē illum hominē sua uiri
tute egētē:ut is qui ī Marsis ubi natus ē tectum qđ himbris uitādi cā succede/
ret nullum haberet:ædes ī palatio nobilissimas emisse se diceret.Inferiorē ædi
um p̄tē assignauit nō suæ genti Fōteiæ sed Clodiæ:quā reliqt:quē in numerꝝ
ex multis Clodiis nemo nomē dedit:niſi aut egestate aut scelere pd̄itus.Hāc
uos pontifices tā uariā tā nouā ī oī geneſ uoluntatē:ipudentiā:audaciā:cupi/
ditatē cōprobatis? Pōtifex inqt affuit.nō te pudet:cum apud pōtifices res aga
tur pōtificē diceſ te nō collegium pōtificum affuisse:præsertim cum Tr.pl.uel
denunciare potueris:uel etiā cogere? Esto collegium nō adhibuisti.Q uid? de
collegio qs tādē affuit:posuerat.n.auctoritatē ī uno:quæ est ī his oībꝫ:sed
tñ auget & honos & ætas dignitatem.opus erat etiā scientia:quā si oēs cōsecu/
ti sunt:tñ certe pitiores uetustas facit.Q uis ergo affuit:frater igt uxoris meæ.
Si auctoratatem querimus:& si id est ætatis ut nondum consecutus sit:tñ quā
ta est ī adolescentē auctoritas:ea propter tātam coniunctiōem affinitatis mi/
nor est putanda.Sin autem scientia est quæsita:Q uis erit minus peritus:q̄ q̄
paucis illis diebus in collegium uenerat?Q ui etiā tibi erat magis obstrict⁹
beneficio recenti:cum se fratrem uxoris tuæ frī tuo germano ante latum ui/
debat:& si in eo prouidisti:ne frater te accusare posset:Hanc tu igit̄ dedicati

PRO DOMO SVA AD PONTIFICES.

onem appellas? ad quā non collegiū: non honoribus Po.Ro.ornatum pontifi-
ficem: non deniq; adolescentē quēq; cū haberet in collegio familiarissimos ad/
hibere potuisti? Affuit is : si modo affuit : quē tu impulisti. Soror rogauit . Ma/
ter coegit : Videte igitur pontifices quid statuatis in mea causa de omniū for/
tunis. Verbo ne pontifices putatis si is postem tenuerit & aliqd dixerit: domū
uniuscuiusq; consecrari posse? An istæ dedicationes & templorum & delubro
rum religiones ad honorem deoꝝ imortaliū sine ulla ciuū calamitate a maiori
bus nostris constitutæ sunt? Est inuētus Tr.pl.q consularibus copiis instruct?
omni impetu furoris in eum ciuē irruerit : quē perculsum ipsa Resp. suis mani
bus extolleret. Q uid? si qd similis istius neq;. n. iam deerūt: q imitari uelint ali
quē mei dissimilē:cui Resp. non tantū debeat:p uim afflixerit: domū eius per
pontificē dedicarit: Id uos ista auctoritate constituetis ratū esse oportere? Di/
cit quē repperit pontificē: quid? Tr.pl.idem eē non potest. M.Drusus ille clai/
rissimus tr.pl.pontifex fuit. Ergo si is.Q .Cepionis inimici sui postē ædiū te/
nuisset & pauca uerba fecisset: ædes Cepionis essent dedicatæ? Nihil loquor
de pontificio iure: Nihil de ipsius uerbis dedicationis:nihil de religione: ceri/
moniis. Non dissimulo me nesci ea quæ etiam si scirē dissimulare:ne aliis mo/
lestus: uobis etiā curiosus uiderer. & si effluunt multa ex uestra disciplina: quæ
etiam ad nostras aures s̄aþe pmanāt. postem teneri in dedicatione oportere ui/
deor audisse templi. Ibi enim postis est ubi tépli aditus ē. ualuæ ambulationis
Postes nemo unq; tenuit in dedicādo: simulachrū autē aut arā si dedicasti sine
religione loco moueri pót. Sed iam hoc diceret: ibi non licebit: quoniā p pótis/
ficē postē tenuisse dixisti: q̄q qd ego de dedicatione loquar: aut qd de uestro iu/
re aut religione contra quā proposuerā disputabo. Ego uero si omnia solemnii/
bus uerbis ueteribus & prædictis institutis acta esse dicerē: tñ me Reip.iure de/
fenderē. An cū tu eius ciuīs discessu:cuius unius opa Senatus atq; oēs boni ci/
uitatem eē incolumē totiens iudicassent oppressam tērrimo latrocinio cum
duobus sceleratissimis consulibus R.emp.teneres:domum eius q patriā a se ser/
uata pire suo noīne noluisset:p pótificē aliquē dedicasses: Posset recreata resp.
sustinere: date de hac religione aditū: iā nullū pótifices fortunis cōmuniō exi/
tū reperietis. An si postem tenuerit pontifex: & uerba ad religionē deoꝝ imor/
taliū cōposita ad pniciē ciuū trāstulerit: ualebit in iniuriā nomē sanctissimum
religiōis? si tri.pl.uerbis nō minus priscis & pene solemnibus bona ciuīs cuius
piā cōsecrarit: nō ualebit. Atq. C. Atinius patrū memoria bōa.Q .Metelli: q eū
ex Sēatu célor reicerat aui tui.Q .Metelle:& tui.P .Seruili:& paui tui. P .Sci/
pio cōsecrauit foculo posito ī rostris: adhibitoq; tibicine: Q uid tū: nū ille furor
Tr.pl.ductus ex nōnullis pueteḡ tēpor̄ exéplis fraudi Metello fuit sūmo illi
& clarissimo uiro? certe nō fuit. Vidimus hoc idē. Cn. Létulo célori Tr.pl.fa/
cer. Nūqd igit̄ is bōa. Létuli religionib⁹ religauit? Sed qd ego cæteros? Tu tu
inquā capite uelato concione aduocata:foculo posito bona tui Gabinii:cui re/

ORATIO.

gna omnia Syriorū: Arabum : Persarumq; donaueras: consecrasti . Q uod si
tum nihil est actum : quid in meis bonis agi potuit: Sin est ratum: cur ille Gur
ges helluatus tecū simul sanguinem Reipu.ad cælū tamen extruxit uillam in
tusculano uisceribus ærarii: mihi meas ruinas / quarū ego similē totam urbē es
se passus non sum: aspicere non licuit ? Omitto Gabiniū. Q uid exemplo tuo
bona tua? nōne. L. Mūmius uir omniū fortissimus atq; optimus consecrauit?
Q uod si quia ad te ptinent:ratum esse negas oportere:ea iura constituisti in p
claro tribunatu tuo: quibus in te conuersis recusares: alios euerteres . Sin ista
consecratio legitima est: quid est quod prophanū in tuis bonis esse possit? An
Consecratio nullum habet ius: dedicatio est religiosa? Q uid ergo illa tua tum
obtestatio tibicinis? quid focius? quid preces: quid prisca iura uoluerūt: emē
tiri: fallere: abuti deorum imortalium numine ad hominū timorē: quid uoluiſti?
Nam si est illud ratum: mitto Gabiniū. tua domus certe & quicqd habes ali
ud: Cereri est consecratum. Sin ille Iudus fuit: quid te impurius: qui religiones
omnes pollueris: aut ementiendo: aut stuprando . Iam fateor inquit i Gabino
me nefariū fuisse: quippe uides pœnā illam a te in alium institutam: in te ipsū
esse conuersam . Sed homo omniū scelerū flagitorūq; documentum: quod i
Gabino fateris: cuius impudicæ pueritiæ libidines: adolescentiæ dedecus &
egestatem reliquæ uitæ: latrociniū consulatus uidimus: Cui ne ista quidem ca
lamitas iniuria potuit accidere: Id in me infirmas & grauius esse dicis: qd uno
adolescente: q quod concione tota effecisti . Dedicatio magnam inquit habet
religionem . Nonne uobis Numa Pompilius uidetur loqui? discite oratio
nem pótifices & uos flammes etiam tu rex disce a gentili . At tu qq ille gente
istam reliquit: sed tamen disce ab homine religionibus dedito: iusto: tamen o
mnium religionū perito. quid in dedicatione? Nōne & quis dicit & qd & quo
modo: quæritur. An tu hæc ita confundis: & perturbas: ut qcūq; uelit quod ue
lit: & quomodo uelit: possit dedicare. Q uis eras tu: qui dedicabas: quo iure: q
lege: quo exéplo: qua potestate? Vbi te isti rei Po. R o. iussu præfecerat. Video
enī esse legem ueterem tribunitiam: quæ uetet in iussu plebis ædis terrā arā cō
secreare. neq; tamen hoc. Q . Papyrius: q hanc legē rogauit: sensit. neq; suspica
tus est fore periculum: ne domicilia aut possessiones indemnatorum ciuiū cō
secrearentur. Neq; enim id fieri fas erat: neq; quisq; fecerat: neq; erat causa cur
prohibendo non tam deterrere uideatur q admonere . Sed quia consecrabant
ædes non priuatorū domicilia: sed quæ sacræ nominantur. consecrabantur a
gri: non ita ut nostra prædia si qs uellet: sed ut imperator agros de hostibus cap
tos consecraret: statuebantur aræ quæ religionem afferrent: ipso si loco essent
consecratae . Hoc nisi plebs iussisset: fieri uetuit. quæ si tu interpretaris de no
stris æibus atq; agris scripta eē: non repugno. Sed quæro quæ lex lata sit: ut
tu ædes meas consecrares? Vbi tibi hæc potestas data sit: quo iure feceris. Ne
que ego nunc de religione: sed de bonis omnium nostrum: nec de pontificio:

PRO DOMINA SVA AD PONTIFICES.

sed de iure publico dispuo. Lex papyria uetat ædes iniussu plebis consecrari. Sit sane hoc de nostris ædibus: ac non de publicis templis. Vnum ostende uerbum consecrationis in ipsa tua lege: Si ipsa lex est: ac non uox sceleris & crudelitatis tuæ. Quod si tibi tum in illo Reipub. naufragio oia in mentem uenire potuissent aut si tuus scriptor in illo incendio ciuitatis nō syngraphas cum Byzantiis exulibus & cum legatis rogatis faceret: sed uacuo animo tibi ista nō scieta: sed portenta conscriberet: esset omnia si minus re lat uerbis legitimis consecutus. sed uno tempore cautiones fiebant pecuniarum foedera feriebantur priuiciarum. regum appellationes uenales erant. sermones oium uicatim celebrabantur: tota urbe descriptio: Inimici in gratiam reconciliabantur. Impia ascribebantur nouæ iuuentuti. Quid Seio uenenum misero pabat. de. Cn. Pom. ppugnator & custode impii interficiendo consilia inibant. Senatus ne qd eet: ut lugarent boni semper: ut capta Respu cōsulū pditione ui tribunitia teneret. Hæc cū tot tataq; agerent non mirū est p̄fertim in furore animi & cæcitate multa illum & te fefellisse. At uidete quāta sit uis huius papyriæ legis in re talis: nō quam tu affers sceleris plenā & furoris. Quid Martius cēsor signū concordiæ fecerat: Idq; in publico collocarat. Hoc signū. C. Cassius censor cum i curiam trās tulisset: collegiū uestrum consuluit: nūqd eē causæ uideret: qn id signum curiā que Concordiæ dicaret. Quæso pontifices & hominē cū homine: & tempus cū tēpore: & rē cum re comparete. Ille erat summa modestia & grauitate censor. Hic Tri. ple. scelef & audacia singulari. Tempus illud erat trāquillum: & in libertate po. & i gubernatōe positiū Senatus. Tū porro tempus libertate Po. R. opp̄ssa: Senatus auctoritate deleta. res illa plena iustitiæ: sapientiæ: dignitatis. Censor. n. penes quem maiores nostri id quod tu sustulisti: iudiciū Senatus de dignitate eē uoluerunt Concordiæ signum uolebat in curia: curiāq; ei deæ dicare. præclara uoluntas atq; oīum laude digna. Præscribere. n. se arbitrabant: ut sine studiis dissensionis sententiæ dicerent. Si sedem ipam ac tēplum publi ci consilii religione cōcordiæ deuinxisset. tu cū ferro cum metu: cū abiectis: cū priuatis: cū p̄sentibus copiis pditorum absentis exercitus terrore & minis consulum: societate & nefario foedere seruitute opp̄ssam ciuitatē teneres: libertatis signū posuisti magis ad ludibriū impudetiæ: q̄ ad simulationē religionis. Ille i curia quæ poterat sine cuiusq; icōmodo dedicabat. Tu in ciuis optime de Res publica meriti cruore & pene ossibus simulachrū non libertatis Pu. sed licetiæ collocasti. Atq; ille tñ ad collegium rettulit. Tu ad quē rettulisti: si qd delibera res: si qd tibi aut piandum aut i stituēdum fuisset religione domestica: tñ insti tuto cæteroq; uetere ad pontificem detulisses nō nouum. delubrū cum in urbis clarissimo loco nefando quodā atq; inaudito i nstituto incohares: referendum ad sacerdotes publicos non putasti. At si collegium pōtificū adhibēdum nō ui debat: nemo ne horum tibi idoneus uisus est: q̄ xate: honore. auctoritate antecellunt: ut cum eo dedicationem cōcires: quorum quidē tu nō contempsis.

ORATIO

sti: sed p̄timuisti dignitatem: An tu auderes querere ex. P. Seruilio: aut ex. M. Lucullo quorum ego cōsilio atq; auctoritate R̄ep. cōsul ex uestris manibus ac fauibus eripui: quib; nam uerbis aut quo ritu: primū hoc dico ciuis domum consecrare: deinde ciuis eius: cui princeps Senatus tui etiam ordinis oēs dein de Italia tota post cūcte gentes testimoniu huius urbis atq; imperii conseruati dedissent. Quid diceres o nefanda & pniciosa labes ciuitatis? Ades: ades Lu-
culle: ades Seruili dū dēdico domū Ciceronis ut m̄ pareatis postēq; teneatis
Est tu qdem cū audacia: tū impudētia singulari. Sed tibi tamē oculi uultus uer-
ba cecidissent: cū te uiri q sua dignitate psonam populi R̄o. atq; auctoritatē i-
perii sustinerēt: uerbis grauissimis pterruissent. Neq; sibi fas eē dixissent furo-
ri interesse tuo: atq; in patriæ piculo & scelere: quæ cū uideres tū te ad tuū affi-
nem non deiectum a te: sed relictū a cæteris contulisti: quem tñ ego credo si est
ortus ab illis: quos memoriae pditum ē ab ipso Hercule pfuncto iam laborib;
sacra didicisse in uiri fortis erūnis non ita crudelē fuisse: ut in uiui & iam spiran-
tis caput bustū suis manibus imponeret. qui aut nihil dixit: aut fecit omnino.
pœnāq; hanc maternæ temeritatis tulit: ut mutuā in delicto psonā nomenq; p-
beret: aut si dixit aliqd uerbis hæsitatib; postēq; tremebunda manu tetigit: cer-
te nihil rite: nihil caste: nihil more institutoq; pfecit. Viderat ille Murenam ui-
etricū suum consulē designatū ad me consulē cum allobrogibus cōmunis exi-
tii indicia afferre. Audierat ex illo se a me bis salutem accepisse sepatim semel-
iterū cum uniuersis. Quare quis ē: q existimare possit huic nouo pōtifici pri-
mam hanc post sacerdotium initū religionē instituenti: uocēq; mittenti: nōne
& linguam obmutuisse & manū obtorpuisse & mētē debilitatam metu conci-
disse: præsertim cū ex collegio tanto non regē: nō flaminē: nō pontificē uide-
ret: fieriq; particeps alieni sceleris inuitus cogeret: & grauissimas pœnas affi-
nitatis impurissimæ sustineret. Sed ut reuertar ad ius publicum iudicādi: quod
ipsi pontifices semp nō solū ad suas ceremonias: sed ad populi iussa accōmoda
uerunt: habetis in cōmētariis uestris. C. Cassium cēsorem de signo Concordiæ
dedicādo ad potificū collegium rettulisse: eiq; M. Aemilium pontificē maxi-
mum p collegio respondisse: nisi eū. P. R. nomiatim præfecisset: atq; eius ius-
su faceret: nō uideri ea ratione posse dedicari. Quid cum Lucinia uirgo uesta
lis summo loco nata sanctissimo sacerdotio prædita. T. Flaminio. Q. Metel-
lo consulib; arā: & ædiculā & puluinar sub lāxo dedicasset: Nōne eam rē ex
auctoritate Senatus ad hoc collegium Sex. Iulius prætor rettulit: cum. P. Scæ
uola pontifex maximus p collegio respondit: quod in loco publico Lucinia ca-
stissima fœmina iniussu populi dedicasset: sacrū non uideri eē: quā quidē rē q
ta seueritate q̄taq; diligentia senatus ex ipso. S. C. sustulerit: facile cognoscetis.
Videris ne prætori urbano negocium datum ut curaret: ne id sacrū esset: & ut si
quæ essent incisæ aut inscriptæ litteræ tollerent. O tempora. O mores. eū ceni-
forē hominē sanctissimū simulachrū Concordiæ dedicare pōtifices in tēplo i-

PRO DOMINA SVA AD PONTIFICES.

augurato phibuerunt. Post autem Senatus in loco augusto consecratam eam aram tollendam ex auctoritate pontificum censuit: neque ullum est passus ex hac dedicacione litterarum extare monumentum: Tu pcella prius: turbo ac tempestas pacis atque oculi: quod in naufragio Rei tenebris effusis demerso. P.R. everso atque eius eto Senatu dirueris: ædificaris religione omni uiolata: rei tamen nomine contaminaris in hisce rebus et in urbe: quam suis laboribus ac periculis consecrasset: monumentum deletum Reip. collocaris: ad eum notam doloris bonorum oium: sub latoque. Q. Catuli nois incideris. id spasti in Republica. diutius: quoad mecum simul expulsa careret his mœnibus esse naturam? At sic pontifices nec quis cui licuit: nec quis quod fas fuit dedificauit: quod me attrinet iam illud tertium quod proponuerat doce re non his institutis ac uerbis quibus ceremoniae postulanter: dedicasse. Dixi a principio nihil me de scientia uestra: nihil de sacris: nihil de abscondito iure pontificum dictetur. Quae sunt adhuc a me de iure dedicandi disputata: non sunt quæsta ex occulto aliquo genere litterarum: sed sumpta de medio ex rebus palam magistratus actis ad collegium delatis: ex S.C. ex lege. Illa iam iteriora uestra sunt quid dici: quid precepere: quod tagi: quod teneri ius fuerit: quae si oia ea Coruncanis scientia: quod pitissimus pontifex fuisse dicatur: acta constaret esse: aut si M. Oratius ille Pullillus: quod cum eius dedicatione multi propter inuidiam factis religionibus impeditur: restitit: & constatissima mente Capitolium dedicauit: Huiusmodi alicui dedicationi præfuerit. non in scelere religio non ualeret: ne ualeat id quod interitus adolescens: nouus sacerdos fororis precibus: matris minis adductus ignarus: inuitus sine collegis: sine libris: sine auctore: furtim mente ac lingua titubante fecisse dicatur: præsertim cum iste impurus atque impius hostis omnium religionum. qui contra fas & inter uiros saepe mulier: & inter mulieres uit fuisse: ageret illam rem ita raptim & turbulentem: ut neque mens: neque vox: neque lingua consisteret. Delata tamen sunt ad uos pontifices: & post omnium sermonem celebrata. quemadmodum iste præposterior uerbis omnibus obscenis id est idem se ipse reuocando dubitas timens hæsitans omnia aliter ac uos in monumentis habetis & pronunciarit & fecerit. Quod quidem minime mirum est in tanto scelere tantaque demetia ne audacia quod locum ad timorem comprimentum fuisse. Et n. si nemo unquam praedo tam barbarus tam imanus fuit: quod cum fana spoliasset: deinde aram aliquam in littore deserito somniis stimulatus aut religione aliqua consecraret: non horresceret animo cum diuinum numen scelere uiolatum placare precebus cogeretur. Quia tandem istum perturbatione mentis oium templorum atque tectorum urbis predonem fuisse censemur: cum prodetestatione tot scelerum unam aram nefarie consecraret: Non poterat ullo modo quodque & insolentia dominatus extulerat aios: & erat incredibili armatus audacia: non in agendo iure ac saepe peccare: præsertim illo pontifice & magistro quod coegeretur docere anteque ipse didicisset. Magna uis est cum deorum immortalium nomine: tum uero in ipsa Republica dii immortales suorum templorum custodem ac per fidem sceleratissime pulsum cum uiderent: ex suis templis in eius aedes immigraverint.

ORATIO

re nolebant. Itaq; istius uecordissimi mētem cura metuq; terrebāt. Res uero p.
q̄q; erat exterminata mecum: tamē obuersabat ante oculos extictoris sui & ab isti
us inflammato atq; inito furore iam tum me seq; repetebat. Quare qd ē mirū
si iste metus furore instinctus scelere præceps neq; institutas ceremonias pseq;
neq; uerbū ullū solēne potuit effari? Quæ cum ita sint pótifices: reuocate iam
animos uestros ab hac subtili nostra disputatione ad uniuersam Rép quā an/
tea cum uiris fortibus multis in hac uero cā solis uestris ceruicib; susstinetis. Vo
bis uniuersi Senatus ppetua auctoritas: cui metipslī præstantissimi semp i ea cā
prefuistis: Vobis Italæ magnificientissimus ille motus municipiorūq; concur/
sus: uobis campus cēturiarūq; una uox omniū quarū uos principes atq; aucto/
res fuistis: Vobis omnes societates: ordines oēs: oēs q aut re aut spe deniq; sunt
boni: oēs tū erga meam dignitatē studiū & iudiciū non modo cōmissum uerū
etiam cōmēdatū esse arbitrabantur. Deniq; ipsi dī iūmortales q hāc urbem atq;
imperiū tuentur: ut esset oīb; gētib; posteritatiq; pspicum diuino me numine
esse Reip. creditū? Iccirco mihi uidentur fructū ipsum reditus & gratulationis
meæ ad suorū sacerdotum potestate iudiciūq; reuocasse. Hic ē.n. reditus pon
tifices. Hæc restitutio i domo: in sedibus: in aris: in focis: in diis penatib; recu/
pandis: quorum si iste suis sceleratissimis manibus tecta sedesq; cōuelli duci/
busq; cōsulib; tāq; urbe capta hanc unā domū quasi acerrimi ppugnatoris sibi
delēdā putauit: tñ illi dī penates ac familiares mei p uos in meā domum mecum
erunt restituti. Quo circa te Capitoline quē ppter beneficia po. Romanus op/
timum pp uim maximum nominauit: Teq; Iuno regina & te custos urbis Mi/
nerua: quæ semp adiutrix cōsiliorū meorū testis laborū extitisti Precor atq; quæ
so: uosq; q maxime recepistis atq; reuocastis: quorū de sedibus hæc mihi ē p/
posita contētio: patrii penates familiaresq; : q huic urbi & Reip. præsides estis:
uos obtestor: quorum ego a tēplis atq; delubris pestiferam illā & nefariā depu/
li cōspirationem: teq; mater uesta cuius castissimas sacerdotes ab hominū amē/
tia furore & scelef defendi. cuiusq; ignē illū sempiternū non sum passus aut sa/
guine ciuium restingui: aut cum totius urbis incēdio cōmiseri: & si in illo pe/
ne facto reip. obieci meum caput p uestris ceremoniis atq; tēplis pdissimorum
ciuium furori atq; ferro: & si iterum cum ex mea contētione interritus honorū
omnium quereret: uos sum testatus: uobis me ac meos cōmēdaui: meq; ac me
cum caput ea conditione deuoui: ut si de eo ipso tépof & ante in cōsulatu meo
cōmodis meis omnibus emolumētis præmiis prætermissis cura cogitatione ui/
giliis omnib; nihil nisi de salute meorū ciuium laborassē: tum mihi Rep. aliqñ
restituta liceret frui. Sin autem mea consilia patriæ non profuissent: ut ppetuū
dolorē auulsus a meis sustinerē. Hæc ego deuotionem capitū mei cum ero in
sedes meas restitutus: tum deniq; cōuictā esse et cōmissam putabo. Nā nunc q
dem pótifices nō solum de domo mea de qua cognoscitis: sed tota urbe careo: i
quā uideor esse restitutus. Vrbis .n. celeberrimæ & maximæ partes aduersum

PRO DOMO SVA AD PONTIFICES.

illud non monumentū sed uulnus patriæ cōtuent'. Q uē cum mihi cōspectum morte magis uitādū fugiēdūq; eē uideatis: nolite quæso eū cuius reditu tam Remp. fore putatis: nō solū dignitatis ornamētis: sed et urbīs partib⁹ uel le eē priuatum. Nō me bonorū direptio: non tectorū exciso: non depopulatio p̄diorū: non præda consulū ex meis fortunis crudelissime capta pmouet. Caduca semp & mobilia hæc eē duxi: non uirtutis atq; ingenii: sed fortunæ & téporū munera: quoq; ego nō tā facultates unq; & copiam extendēdā putaui: q; & in utēdo rationē & in carēdo patiētiā. Et. n. ad nostrum usum ppemodum iam ē definita moderatio. liberis aut̄ nostris satis amplū patrimoniū paterni nomis ac memoriā nostrā relinquemus. Domo p scelus erepta: p latrociniū occupata: p religionis uim sceleratius et̄ ædificata: q; euersa carere sine maxima ignominiā Reip. meo dedecore ac dolō nō possū. Q ua pp̄ter si diis imortalib⁹: si Se natui: si po. Ro. si cunctæ Italiae: si prouinciis: si exteris nationibus si uobis met ipsis q in mea salute principē semp locū auctoritatēq; tenuistis gratū & iucūdū meū reditū itelligitis esse: quæso obtestorq; uos pōtifices: ut me quē auctoritate: studio sentētiis restituistis: Nūc quoniā Senatus ita uult manib⁹ quoque uestris in sedibus meis collocetis.

M.T.C. IN VATINIVM TESTEM: ORATIO . XVIII.

I TVA TANTVM MODO VATINI Q VID INDI gnitas postularet: spectare uoluissim: fecissem id quod his uehemēter placebat: ut te cuius testimoniuū pp turpitudinem uitæ fordesq; domesticas nullius momēti putare: tacitus di mitterē. Nemo. n. hor̄ te ita refutandū ut grauē aduersarium aut̄ ita rogadū ut religiosum testē: arbitrabar̄. Sed fui paulo tēpātior fortasse q debui. Odio. n. tui in quo: & si oēs pp tuū i me scelus supare debeo: tñ ab oib⁹ peine uīcor: sic sum icitatus: ut cum te nō minus cōtēnerē: quā odissem: tñ uexatū potius q despectum uellē dimittere. Q uaf ne tibi hunc honore a me haberī forte mirere: q interrogē: quē nemo cōgressu: nemo aditu: nemo suffragio: nemo ciuitate: nemo luce dignū putet: nulla me mea cā ipulisset: nisi ut ferocitatē istā tuā cōprimerē: & audaciā frāgerem: & loquacitatem paucissimis interrogatōib⁹ irretitā retardarem. Et. n. debuisti Vatini etiā si falso uenisse i suspicionem. P. Sextio: mihi tñ ignoscere: si in tāto hoīs de me optime meriti piculo & tpiis eius & uoluntati parere uoluissim. Sed hesterno p testimoniō esse mentitum cum affirmares: nullum tibi omnino cum Albinouano sermonem non modo de. P. Sextio accusando: sed nulla unq; de re fuisse pau loante imprudēs idicasti: & T. Claudium tecum cōicasse: & a te consilium. P. Sextii accusandi petisse: & Albinouanum quem antea uix tibi notum esse dixisse: domū tuā uenisse: Multa tecū locutū dixeris. Deniq; cōcīōes. P. Sextii

ORATIO

scriptas:quas neq; nosceret:neq; reperire posset:te Albinouano dedisse: easque
 in hoc iudicio eē recitatas:in quorū altero es confessus a te accusatores eē iſtru/
 etos & subornatos : in altero inconstantia tuā cum leuitate:tum etiā pūrio im/
 plicitā refellisti.Cum quem alienissimum a te esse dixisses:eū domi tuæ fuisse.
 quē præuaricatorē ab initio iudicasses:ei te quos rogasset ad accusandū libros
 dixeris dedisse.Nimiū es uehemēs feroxq; natura.Nō putas fas uerbum ex o/
 re exire cuiusq; quod non iucundum & honorificum ad aures tuas accedat.Ve/
 nisti iratus omnibus:quod ego simul ac te aspexi:priusq; loqui ccepisti cum an/
 te Gellius nutricula seditionisq; oīum testimonium diceret:sensi:atq; puidi.Re/
 pente.n.te tāq; serpēs e latibulis oculis eminētib; inflato collo:tumidis ceruicib;
 intulisti.Vt mihi renouatus ille tuus in te ueterē eū amicū:Sed tñ tuū familia/
 rem defenderit .cū in hac ciuitate oppugnatio soleat qua tu nūc uteris nonnūq;
 defendi:nōnūq; uitupari.Sed quārō a te cur Cornelīū nō defenderē? Nū legē
 aliquā Cornelius cōtra auspicia tulerit? Nū heliā? nū fusia legē illuserit? num
 cōsuli uīm attulerit? Num armatis hominib; templū tenuerit? Nū intercessio/
 rem ui deiecerit? Nū religiones polluerit? Aerariū exhauserit:Remp. cōpila/
 rit? Tua sunt tua sunt hæc oīa.Cornelio eiusmodi nihil obiectū ē.Codicē legis
 se dicebat .defendebat testib; collegis suis nō recitādī cā legisse: sed recogno/
 scēdi.Cōstat tñ Cornelīū cōsiliū illo die dimisisse,intercessioni paruisse.Tu ue/
 ro cui Cornelii defēsio displicet:quā cām ad patronos tuos:aut qđ os afferres?
 qb; iā p̄scribis:qto illis pbro futurū sit:sī te defenderit:cū tu mihi Cornelii de/
 fensionē i maledictis obiiciēdā putaris.Attñ hæc Vatini memento paulo post
 istā defensionē meā:quā tu bonis uiris displicuisse dicis:me cum uniuersi Po/
 Ro.sūma uolūtate:tum optimi cuiusq; singulari studio magnificētissime post
 hominū memoriā cōsulē factū:oīaq; ea pudēter me uiuēdo cōsecutū eē:q; tu iū
 pudēter uaticinādo spare te sāpe dixisti.Nā q; mihi discessum obiicisti meū:
 & q; horū qb; ille dies acerbissimus fuit q; idē tibi lētissimus:luctum & gemitū
 renouat uoluisti:tātum tibi respōdeo:me cum tu cāteretq; Reip.pestes armorū
 cām quāreretis:& cum p meum nomē fortunaſ locupletum diripeſ: sanguinē
 p̄cipūm ciuitatis exorbeſ: crudelitatē uestrā odiumq; diuturnum q; i bonos iā
 sueteratum habebatis:saturare:cupetis:scelus & furorē uestig; cedēdo maluisse
 frāgeſ q; resistēdo.Q uāf peto a te ut mihi ignoscas Vatini:cum patriæ pepceri
 quā seruarā:& si ego te pditorē & uexatorē Reip.fero:tu cōseruatorē me & cu/
 stodē feras.Deinde eius uiri discessum īcrepas:quē uides oīum ciuium desi/
 derio:ipsius deniq; Reip.luctu esse reuocatum.At.n.dixisti nō mea sed Reip.
 cā homies de meo reditu laborasse:quasi uero q̄lq; uir excellēti aīo i Remp.in/
 gressus optabilius qc̄q; arbitraret̄ q; se a suis ciuibus Reip.cā diliḡ:scilicet aspa
 mea natura:difficilis aditus:gravis uultus:supba respōla:īsolēs uita:nemo hu/
 manitatē meā:nemo cōsuetudinem :nemo consilium:nemo auxilium regre/
 bat:Cuius desiderio:ut hæc minima dicā:forum mœstum:muta curia :oīa dei

IN VATINIVM TESTEM.

nīq̄ bonaꝝ attium studia silucrunt. Sed nīhil sit factum mea cā. Oīa illa Sena
tus consulta & populi iussa Italīæ totius: cunctaꝝ societatum: collegioꝝ oīum
decreta de me Reip. cā esse facta fateamur. Q uid ergo homo ipitissime solidæ
laudis ac uere dignitatis præstantius mihi potuit accidere qd optabilius ad im
mortalitatem gloriae: atq̄ ad memoriam mei nominis sempiternam? q̄ omnes
hoc ciues meos iudicare ciuitatis salutem cum unius mei salute coniunctam?
Q uod quidem ego tibi reddo tuum. Nam tu me ut carum esse dixisti Sena
tui. P.Q .R. non tā mea cā q̄ Reipu. nomine: sic ego te quāq̄ sis omni duritate
atq̄ imanitate teterimus: tamē dico eē odio ciuitati non tā tuo q̄ Reip. nomine
Atq̄ ut aliquādo ad te ueniā: de me hoc sit extremū: qd quisq; nostrū de seipso
loquatur: non ē sane non est requirendum: boni uiri iudicēt: id est maximi mo
menti & pōderis. Duo sunt tēpora quibus nostrorū ciuiū spectēt iudicia de no
bis unū honoris: alterū salutis. honos talis Populi Ro. uoluntate paucis ē dela
tus. ac mihi salus tanto studio ciuitatis quāto nemini reddita. De te autē homī
nes qd sentiant: in honore experti sumus. in salute expectamus. Et ut me: cum
homine uno non solum impudētissimo atq̄ infimo conferā: de te ipo homine
& arrogantissimo & mihi inimicissimo quāro Vatini Vtrū tādem putes huic
ciuitati huic Reip. huic urbi his templis: ærario: curiæ. uiris his quos uides: ho
rum bonis. fortunis liberis. ciuibus. cæteris deniq; deoꝝ imortaliū delubris. au
spiciis: religionibus. melius fuisse & præstabilius me ciue in hac ciuitate nasci:
an te? Cū mihi hæc responderis: aut ita impudenter: ut manus a te homīes uix
abstinere possint: aut ita dolenter: ut aliquādo ista quæ sunt inflata rumpantur
tum memoriter respōdetō ad ea quæ de te ipso rogaro. atq̄ illud tenebricosissi
mū tēpus ineuntis ætatis tuæ patiar latere licet impune p̄ me parietes i adoleſcē
tia pfoderis: uicinos compilariſ. matrem uerberaris. Habeat hoc primū tua ini
dignitas ut adoleſcētia turpitudo obscuritate & sordibus tuis obtegat^r. Q uæ
ſtūrā petisti cū. P. Sextio cum hic nīhil loqueref: nisi q̄ agebat: tu de altero cō
ſulatu gerendo te dices cogitare. Q uætor abste teneas ne memoria: cū. P. Se
xtius Q uæstor sit cunctis suffragiis factus: tunc te uix inuitis omnib; nō po
puli beneficio: sed Consulis extremū adhesisse? in eo Magistratu cū tibi ma
gno clamore aquaria puīcia sorte obtigisset. missus ne sis a me: Cōs: puteolos:
ut inde aurū exportari argētumq; phiberes. in eo negocio cum te nō custodem
ad cōtinēdas sed partitorē ad partiēdas merces missum putares: cūq; oīum do
mos apothecas. nauis. furacissime scrutaref. homīesq; negocia gerētes iudiciis
iniquissimis irretires: mercatores e nauī egredientes terreres: cōſendētes mora
rere: teneas ne memoria tibi i cōuētu Puteolis manus eē allatas. ad me Cōs. Pu
teolanorum quærelas eē delatas: post Q uæstūrā exieris ne legatus in ulterio
rē Hispaniā. C. Cosconio Proconsule: cum illud iter Hispaniēle pedibus fere
confici soleat: aut si quis nauigare uelit: certa fit ratio nauigandi. Veneris
ne in Sardiniam atque inde in Africam: fuerisne quod sine Senatus

ORATIO.

C. tibi facere non licuit: in regno Hiempalis? fueris ne i regno Mastanefosi? uenerisne ad fretum per Mauritaniam? Quem scis unq legatum Hispanien? sem in illā prouinciam istis itineribus puenisse: factus es tri. Pl. Quid enim te de Hispaniēsibus flagitiis tuis sordidissimisq furtis īterrogē? Quæro primū quod genus improbitatis & sceleris in eo Magistratu prætermiseris? At tibi iā inde p̄scribo: ne tuas lordes cū clarissimorū uirorū splēdore pmisceas. Ego te q̄ cūq rogabo: de te iō rogabo. neq te ex amplissimi uiri dignitate sed ex tuis te nebris extrahā. oīaq̄ mea tela sic in te coniūtient: ut nemo p̄ tuū latus qđ soles diceat sautiet. in tuis pulmonib⁹ & uiscerib⁹ hærebūt. Et quoniā oīum reg⁹ magnar⁹ a diis īmortalib⁹ principia ducūt: uolo ut mihi respondeas. tu q̄ te Pythagoricū soles dicere: & hominis doctissimi nomen tuis īmanib⁹ & barbaris morib⁹ prætēder: q̄ tanta prauitas te mentis tenuerit: q̄ tatus furor: ut cū īaudita ac nefaria sacra suscepis: cū īinferor⁹ animas eliceat cū pueror⁹ extis deos Manes mactare soleas. auspitia quib⁹ hæc urbs condita est qbūs oīs resp. atq̄ īperiū tenetur: cōtēpseris. initioq̄ Tribunatus tui Senatui denunciaris tuis actionibus Augurū responsa atq̄ eius Collegii arrogantiā īpedimēto nō futura. Secūdo ea quæro seruarisne in eo fidē: nū quādo tibi morā attulerit: quominus cōsiliū aduocares: legēq̄ ferres: quod eo die scires de cælo eē seruatū? Et quoniā hic locus unus ē: quē tibi cū Cæsare cōmunē esse dicas: seiungam te ab illo: nō solū Reip. causa: uer⁹ etiā Cæsaris: ne qua ex tua summa indignitate labes illi⁹ dignitati aspergi uideaet. Primum quæro num tu Senatui causam tuā p̄mittas: quod facit Cæsar: deinde quæ sit auctoritas eius: q̄ se alterius factō nō suo defendat: deinde: erumpet enim aliquādo ex me uera uox: & dicā sine cōtatiōe q̄ sentio: si iā uiolētior aliqua in re. C. Cæsar fuisset: si eū magnitudo cōtētionis. studiū gloriæ: præstans animus: excellēs nobilitas aliquo īpulisset: q̄ in illo uiro & tū ferendū esset: & maximis rebus quas postea gessit: obliterandū: id tu tibi furcifer sumes: & Vatini latronis ac sacrilegi uox audieat hoc postulantis ut idem sibi cōcedat: q̄ Cæsari. Sic enim ex te quæro. Tri. Pl. fuisti seiunge te a Consule. Collegas habuisti uiros fortis nouē. ex his tres erant: quos tu quotidie sciebas de cælo seruare. quos priuatos esse dicebas. de quib⁹ duos prætextatos sedentes uides: te edilitia prætexta in togā quā frustra cōfeceras: uēdidisse. Ter tium scies: ex illo obſesso atque afflito Tribunatu Consularem auctoritatē hominem esse adolescentem consecutum. Reliqui sex fuerunt: ex quibus partim plane tecum sentiebant: partim medium quendam cursum tenebant. Omnes habuerunt leges promulgatas in te. is multas. meus necessarius etiam de mea sententia. C. Cosconius iudex noster: quem disrumperis cum edelicium uides. uolo uti mihi respondeas: num quis ex toto collegio legem sit aūsus ferre præter unum te? Quæ tanta in te fuit audacia? Quæ tanta uis? ut cum tui nouem college sibi timendum esse duxerint: id unus tu emersus ecce no omnium facile omnibus infimus: contemnendum: despiciendum irri-

IN VATINIVM TESTEM.

dendum putas? Num quem post urbem conditam scias Tri.ple. egisse cum plebe:cū constaret seruatum esse de cælo? Simul etiam illud uolo uti respondeas cum tri.plebis essem etiam tū in Rep. lex Helia & Fusia / quæ leges sæpe / numero tribunitios furores debilitarunt & represserūt: quas contra præter te ne mo unq̄ est facere conatus: quæ qdem leges anno præsidētib⁹ in tēplo nō duo bus cōsulib⁹: sed pditoribus huius ciuitatis ac pestibus una cū auspiciis cum i/ tercessionib⁹ cū omni iure publico cōflagrauerūt: Ecquādo dubitaris cōtra eas leges cū plebe agere? Nū quē ex omnib⁹ tribunis plebis quicūq; seditionis fue/ rint: tā audacē audieris fuisse: ut unq̄ contra legē heliā aut fusiam cōsiliū cōuo/ caret? Q uæro etiā illud ex te conatus ne sis: uolueris ne: deniq; cogitaris? Est enim res eiusmodi: ut si tibi in mētem modo uenit: nemo sit qui te ullo crucia/ tu esse indignū putet: Cogitaris ne in illo tuo intolerabilī non regno (Nam cu/ pis id audire) sed latrocinio augurem fieri pro.Q . Metello :cum ut quicūque te aspexisset: duplēm dolorē gemitūq; suscepisset: & ex desiderio clarissimi & fortissimi ciuis:& ex honoř turpissimi atq; improbissimi: Adeo ne labefacta tam R empublicā te Tribuno: neq; conquassatā ciuitatē: sed captā hāc urbem: atq; euersem putares: ut augurem Vatiniū ferre possemus? Hoc loco quæro si id quod cōcupieras: augur factus essem: in qua tua cogitatione nos essemus: q/ te oderamus: uix dolorē ferebam? Illi aut̄ qb⁹ eras i delitiis: uix risum tenebāt. Sed quæro: si ad cætera uulnera qb⁹ putasti R emp.deleri: hāc quoq; mortife/ rā plagā infixilles auguratus tui: utrū decreturus fueris id: qd̄ augures oēs usq; a Romulo decreuerunt: Ioue fulgente cū populo agi nefas esse. an quia tua sē p sic egisses auspicia: fueris auguria dissoluturus? Ac ne diutius loquar de augu/ ratu tuo: quod inuitus facio: ut recorder ruinas Reip. Neq; n. te unq̄ stāte non modo maiestate horū: sed etiā urbe augurē fore putasti: Verūtamen ut sōnia tua relinquā: ad scelera ueniam. Volo ut mihi respondeas cū. M. Bibulū cons. non dicam bene de R epubli. sentientem ne tu mihi homo potens irascare q ab eo dissensisti: sed hominem certe nusquam progrediētem: nihil R eipubli. mo/ liente: tantum animo ab actionib⁹ tuis dissidentem: cum eum tu consulem in uincula duceres: & a tabula Valeria collegat tui mitti iuberent: feceris ne an te rostra pontem continuatis tribunalibus: per quem consul Popu. Roma. mo/ deratissimus & constantissimus sublato auxilio: exclusis amicis: ut perditorū hominum incitatu turpissimo miserrimoq; spectaculo non in carcerem: sed ad supplicium & ad necem duceretur? Q uæro num quis ante te tam fuerit nefas qui id fecerit: ut sciamus utrum ueterum facinorum sis imitator: an inuen/ tor nouorum? Idemq; tu cum his atque huiusmodi consiliis ac facinorib⁹ no/ mine. C. Cæsar is clementissimi atq; optimi uiri: scelere uero atq; audacia tua M. Bibulum foro: curia templis: locis omnibus expulisses inclusum domi cō/ tineres. cunq; non maiestate imperii: non iure legum: sed Ianuae præsidio & parietum custodiis Cos. uita cegeretur: miserisne viatorem: qui Marcum

ORATIO.

Bibulum domo ui extraheret: ut quod est in priuatis semp obseruatum: id te Tri. ple. cōsulis domus exilium esse non posset. Simul mihi respondeto tu qui nos: qui de cōmuni salute consentimus: tyrānos uocas fueris ne non tri. ple. sed intollerādus ex ceno nescio qui aut ex tenebris tyrānus: qui primum eā Rép. quæ auspiciis inuētis constituta ē: iisdē auspiciis sublatis conareſ puertere. Dei de sanctissimas leges Heliam & Fusiam quæ in Græcorū ferocitate: & inaudacia Saturnini & in coluuione Drusi: & in contentione Sulpitii: & in cruoſ Cin nano: & iter Syllana arma uixerū: solus conculcaris: & p nihil putaris? Qui conf. morti addixeris: iclusum obsederis: extrahere ex suis tectis conatus sis: q̄ ex eo magistratu non emerteris ex mēdicitate: sed etiam ex diuitiis nos iā tuis terreas: Fueris ne tanta crudelitate: ut delectos uiros & prīncipes tollere: & dei lere tua rogatiōe conareris. Cū. n. L. Vectium q̄ i Senatu cōfessus eēt se cū telo fuisse. Cn. Pomp. summo & clarissimo cuiu suis manibus necē afferi uoluiffe i cōcionem pduxeris iudicē i rostris in illo inq̄ augurato tēplo ac loco collocans quo auctoritatis exquirēdæ causa cæteri tri. pl. prīncipes ciuitatis diceſ cōsue uerūt. Ibi tu iudicē Vectiū uocē & linguam suam sceleri & mēti tuae p̄beri uoluiſti: Diceret. L. Vectius in conctione tua rogatus ante / se auctores & impulſores socios habuisse sceleris illius eos uiros: quibus e ciuitate sublatis: quod tu eo tempore moliebare: ciuitas stare non posset. M. Bibulū cuius iclusione cōtē tus non eras: iterficeſ uolueras: spoliaueras cōſulatu: patria priuaſ cupiebas. L. Lucullū: cuius tu rebo gestis q̄ ipē ad ipatorias laudes a puero uidelicet ſpecta ras: uehementius inuidebas. Curionē ppetuum hostem improborum omniū auctorē publici cōſiliī libertate cōmuni tuenda maxie liber: iuuētutis cū. R. P. cōiūctiorē ēt q̄ ab illa ætate postulādum fuit: delere uoluiſti. L. Domitium: cuius dignitas & splēdor pstringebat oculos credo Vatinii: quem tu ppter cōmu ne odiū i bonos oderas: in posterū ppter oīum ſpem: quæ de illo ē: atq̄ erat ante aliquid timebas. L. Létulum hunc iudicem noſtrum flaminem martialē q̄ erat eo tēpore Gabiniī tui cōpetitor eiusdem Vectiī iudicio opprimeſ uoluiſti: qui si tum illam labē pſtēq̄ uicifſet: quod & tuo ſceleſ non licuit: Resp. uicta non eſſet. Huius ēt filiū eodē iudicio & crime ad patris interitū aggregar uoluiſti. Lucium Paulum q̄ tū quæſtor Macedoniam obtinebat: quē ciuē. quē uirum: qui duces nefarios patriæ pditores domesticos hostes legibus extermi narat: thominē ad conſeuandam Rempubli. natum in idem Vectiī iudicium atq̄ i eūdē hunc numerū congregasti. Quid ergo de me querar: qui ēt gratias tibi ageſ debeo q̄ me ex fortissimo & ciuium numero ſeiungendum non putariſ. Sed qui fuit tuus ille tantus furor: ut cum iam Vectius ad arbitrium tuum perorasset: & ciuitatis lumina notaſſet: deſcediſſetq̄ de roſtris: eum repēte re uocares: colloqueret. P. R. uidēte. Deinde interrogares ecquosnam alios poſſet nominar: Inculcaris ne ēt ut. C. Pilonē generum meum nominaret: qui in ſumma copia optimorum adolescentium pari continentia uirtute pietate re-

IN VATINIVM TESTEM.

Iqt neminem. Itemq; M. Laterensem hominē dies ac noctes de laude Reip; cogitātem. promulgatis ne impurissime & perditissime hostis quæstionem de tot amplissimis & talib; uiris: ob idicium uni Vectio præmia amplissima: qui bus rebus omniū mortaliū non uolūtate sed conuitio repudiatis: deinde fregei ris in carcere ceruices ipsi Vectio: ne quod indiciū corrupti indicii extaret: eius q; sceleris in teipsum quæstio flagitaref. Et quoniā crebro usurpas legē te de al ternis cōsiliis reiiciendis tulisse: ut oēs intelligāt te nec recte qdē facere sine scele re potuisse: Quæro cum lex esset æqua pmulgata initio magistratus multas et alias tulisses: expectaris ne cum. C. Antonius Reus fieret apud Cn. Lentulum Q. Claudianum: & posteaq; ille est reus factus: statim tuleris in eū qui tuā po test legē reus factus esset: ut homo cōsularis exclusus miser puncto tēporis spo liaref beneficio & æquitate legis tuæ. Dices familiaritatē tibi fuisse cū. Ma ximo. p̄clara defensio facinoris tui. Nā Maximi qdē sūma laus ē sumptis ini micīciis suscepta cā quæsitore consilioq; delecto: cōmodiore inimico suo contētionem relectionis dare noluisse. nihilq; Maximus fecit alienum aut sua uir tute aut illius familiarissimis clarissimis uiris Paulis: Maximis: Africanis: quo rum gloriam huius uirtute renouatā non modo spamus: Verū etiam iam uide mus. Tua fraus: tuū maleficū scelus illud est: te id quod pmulgasses misericor diæ nomine ad crudelitatis tempus distulisse. At nūc qdem. C. Antonius hac una re miseriam suam cōsolat: quod imagines patris & fratri sui fratrīq; filiā non in familia: sed in carcere collocatā audire maluit quā uidere. Quoniā per cuniā aliorū despicias: de tuis diuitiis intoleratissime gloriari: uolo uti mihi respondeas: Feceris ne foedera Tr. pl. cum ciuitatibus: cū regib;: cū tetrarchis: ero garis ne pecunias ex ærario tuis legibus: eripueris ne parthis illo tempore carif simis partim a Cæfare: ptim a publicanis: Quæcum ita sint quæro ex te sis ne ex pauperim diues factus in illo ipso āno: quo lex lata est de pecuniis re petundis acerrime: ut oēs intelligere possent: a te non modo nostra acta quos tyrānos uocas: sed etiam amicissimi tui legē esse cōtemptam: apud quē etiā tu nos criminari soles: q illi sumus amicissimi & contumeliosissime totiens male dicas: quotiens illius affinem te esse dices. Atq; etiā illud scire ex te cupio: quo consilio aut qua mēte feceris ut in epulo. Q. Arii familiaris nostri cū toga pul la accumberes: quem unquam uideris: quem audieris: quo exemplo: quo mo re feceris: dices supplicationes te illas non pbasse: optime. nullæ fuerint sup plicationes. Vides ne me nihil de anni illius causa: nihil de eo quod tibi cū sū mis uiris cōmune esse uideatur: sed de tuis ppriis scelerib; ex te quærere: nul la supplicatio fuerit. cedo: quis unquā coenauit atratus: Ita enim illud epulum esse funebre: ut munus sit funeris: epulae qdem ipsæ dignitatis. Sed omitto e pulum. P.R. festū diem argento: ueste omni apparatu ornatuq; uisendo. quis unq; in luctu domestico: quis in funere familiari coenauit cū toga pulla: cui de balneis exeūti præter te toga pulla data ē: cū tot hōinū milia accūberet: Cū ipe

ORATIO.

epuli etiam dominus. Q . ARIUS albatus esset: tu in templum Castoris te cū
C. Fidulo atrato cæterisque tuis furiis funestum intulisti. Q uis tum non inge-
nuit: quis nō doluit Reip casum? Q uis sermo alius in illo epulo fuit: nisi hāc
tantam & tam grauem ciuitatem subiecta esse non modo furori: uerū etiam ir-
tationi tuæ? Hunc tu morem ignorabas? Nunquam epulum uideras? nūquā
puer aut adolescentis inter coeos fueras? Fausti adolescentis nobilissimi pau-
loante ex epulo magnificentissimo famē illam ueterē tuam nō expuleras? quē
accumbere atratū uideras: dominū cum toga pulla & eius amicos ante cōuiui-
um? Q uæ te tanta tenuit insania? ut tū nisi id fecisses: quod fas non fuit: nisi
uiolasses templū Castoris nomen epuli: oculos ciuium: morem ueterē: eius q
te inuitarat auctoritatē: parum putares testificatum eē supplicatōnes te illas
nō putare? Q uæro illud etiam ex te quod priuatus admisisti: in quo certe iam
tibi diceſ nō licebit: cū clarissimis uiris cām tuam eē cōiunctam: postulatus ne
sis lege Licinia & Iunia: edixerit ne Memmius prætor ex ea lege: ut adesses die
xxx. cum is dies uenisset feceris ne quod in hac Rep. non modo factum antea
unquam fuerat: sed in omni memoria sit omnino inauditum? appellaris ne tri-
ple. ne cām diceres: leuius dixi: q̄q id ipsum esset & nouū & nō ferendū. sed ap-
pellaris ne noīatim pestem illius anni: furiā patriæ: tempestatē Reip. Clodiū?
q̄ tñ cū iure: cū more. cum potestate iudicium impedire non posset: rediit ad il-
lam uim & furorē suum: ducēq; se militib; tuis præbuit. In quo ne qd a me di-
ctum in te potius putes q̄ abs te eē quæsitum: nullum onus imponā mihi testi-
monii. Q uæ mihi breui tempore ex eodem isto loco uideo esse seruāda: uel di-
cenda / seruabo. teq; non arguam: sed ut in cæteris rebus feci: rogado. Q uæro
ex te Vatini: num quis in hac ciuitate post urbē cōditā tri. ple. appellariit ne cau-
sam diceret? Nū qs reus in tribunal sui quæsitoris ascenderit: eūq; ui deturba-
rit: subsellia dissiparit: urnas deleuerit: easq; deniq; omnes res in iudicio detur-
bando cōmisericit? Q uarum rerum cā iudicia sunt constituta. Scias ne tum fu-
gisse Mēmīum: accusatores eē tuos de tuis tutorūq; manibus ereptos. Iudices
quæstionū de pximis tribunalib; eē depulsos. in foro luce inspectāte. Po. Ro.
quæstionē magistratus / morē maiorū / leges / iudices / regē pœnam eē sublatam.
Hæc omnia scias ne diligentia: Volo ēt audire de te: quo tādē Senatus consuli-
to legatus sis. De gestu intelligo quid respondeas. tua lege dicas. Es ne igīt pa-
triæ certissimus paricida? spectaras ne id ut Patres conscrip. ex Republi. fun-
ditus tollerent? Ne hæc quidem Senatui relinquebas: quæ nemo unquā ade-
mit: ut legati ex eius ordinis auctoritate legarent? Adeo ne tibi sordidum con-
siliū publicū uisum est? Adeo afflictus Senatus? Adeo misera & pstrata res
pub? ut non nūcios pacis ac belli: non curatores: non interpretes: non bellici cō-
siliū auctores: non ministros muneriſ prouincialis Senatus more maiorē delige-
re possit? Eripueras Senatui prouinciæ decernendæ potestatem. Imperatoris
deligendi iudicium, ærarii dispensationem: quæ nunquam sibi po. Romanus

IN VATINIVM TESTEM.

appetiuit:qui nunq̄ ante summi consiliū gubernationem auferre conatus est.
Age factum ē horū aliqd in aliis:raro:Sed tamen factum est.ut populus deli-
geret Imperatorē:Q uis legatos unq̄ audiuit sine.S.Consulto :ante te nemo.
post te continuo fecit idem in duobus prodigiis Reip.Clodius.quo etiā es ma-
iore malo mulctandus:q̄ non solum facto tuo:sed etiam exemplo.R emp.uul-
nerasti.necq; tantū es cōtentus improbus esse:sed etiā alios docere uoluisti.At-
q; etiam illud a te audire cupio:quare cū legem ego de ambitu tulerim ex Se-
natusconsulto tulerim salua lege Helia & fusia:tu eam eē legē nō putes:præ-
fertim cū ego legibus tuis quoquo modo latæ sint:paream ? At si omnia hæc
cōtemnis ac despicias:q; ita tibi persuaseris.ut palam dictas:te diis hominibus
que inuitis amore in te incredibili quodā Cæsarīs oīaque uelis cōsecuturū:ec-
qd audierit:ecquisnā tibi dixerit:Cæsarem nup Agleiā cum de qbusdam eēt
mentio facta dixisse.C.Alium prætorem pmoleste tulisse.q; in hoīne sūmam
fidem pbitatēq; cognosceret.graueritq; etiā se ferre prætorē aliquē eē factū / q
a suis rationib; diffensisset:tum quællse quēdā de Vatinio quēadmodū fer-
ret:ipsum respondisse Vatinium in Tribunatu gratis nihil fecisse:q oīa i pecu-
nia posuisset:honore æquo animo carere debere.q; si ipse q te suæ dignitatis au-
genda cā piculo tuo nullo suo delicto ferri p̄cipitem:ē facile passus:in te omni
honore indignissimū iudicat:si te uicini:si te affines:si te tribules ita oderūt:ut
repulsam tuā triumphū suū duxerint:si nemo alpicit qn ī gemiscat:Nemo mē
tionē facit .qn execret .Si uitāt:fugiūt:audire de te nolunt.cū uiderit tāquā au-
spiciū malū detestant:Si cognati respuunt.uicini metuunt:affines erubescūt.
Si Romæ deniq; ab ore improbo demigrarūt :& aliis iā se locis collocarūt.si es
odium publicū populi.Senatus:uniuersorum hominū:qd ē quāobrem p̄turā
potius exoptes :q mortem :præfertim cū popularē te uelis esse:neq; ulla in re
populo gratius facere possis ? Sed ut aliquādo audiā:q copiose mihi ad interro-
gata respondeas:Cōcludā iam interrogationē meam:teq; minus extremo de
ipsa cā rogabo.Q uero quæ tāta in te uanitas:tāta leuitas fuerit:ut Titum An-
nium iisdem uerbis laudares qbus eum laudare & boni uiri & boni ciues cōlu-
euerunt: Cū in eundem nup cupidissime falsum testimonium dixeris? An erit
hæc optio & potestas tuas:ut cū Clodianas opas & facinorosorū hominū ma-
nū uideris Milonē dicas gladiatoriis & bestiariis ob sedisse Rēp ? Cū autem
ad tales homines ueneris non audeas ciuem singulari uirtute:fide:cōstantia ui-
tupare ? Sed cum Titum Annium tantopere laudes & clarissimo uiro nonnulli
lam laudatione tua labeculam aspgas:In illorum.n.numero mauult Titus An-
nius esse qui a te uituperant:Verū etiam quero cum in Rep.administrāda Ti-
to Annio.P.Sextio consilio omnium societas fuerit:qui possis eos quos cri-
mine coniungis testimonio disiungere:non arguo incōstantiam rationis ac et
timoniū tui / ne quid tibi auctoritas a me tributum esse uideatur.

ORATIO
M.T.C.PRO MARCO CAELIO: ORATIO. XIX.

I QVIS IVDICES FORTE NVNC ADSIT IGNARUS legum: iudiciorum: consuetudinis nostræ: miretur pfecto quæ sit tanta atrocitas huiusce causæ: qd diebus festis ludisqz publicis: omnibus negotiis forensibus intermissis: unum hoc iudicium exerceatur. nec dubitet: quin tanti facinoris reus arguatur: ut eo neglecto ciuitas stare non possit. Idem cum audiatur esse legem: quæ de seditionis sceleratisqz ciuibus: qui armati Senatum obsederint: magistratibusque uim attulerit: Remp. oppugnari: quotidie quæri iubeat: legem non improbet: crimen quod ueretur in iudicio requirat: cū audiat nullum facinus: nullam audaciam: nullā uim in iudiciū uocari: Sed adolescentem illustri īgenio: industria: gratia accusari ab eius filio quem ipse in iudiciū & uocet: & uocarit: Oppugnari autem hoc opibus meretriciis: Atratini illius pietatem non reprehendat: muliebrem libidinē cōprimendum putet. Vos laboriosos existimet: quibus ociosis ne in cōmuni qdem ocio liceat esse Etenim si attendere diligenter existimare uere de omni hac cā uolueritis: sic constituctis iudices nec descensurum quēq ad hanc accusationem fuisse: cui utrū uellet: liceret. nec cum descendisset: quicq habiturū spei fuisse: nisi alii cuius itolerabili libidine & nimis acerbo odio niteretur. Sed ego Atratino humanissimo atq optimo adolescenti meo necessario ignolco: qui habet excusationem uel pietatis: uel necessitatis: uel ætatis. si uoluit accusare pietati tribuo. Si iussus est necessitatī. si spauit aliquid pueritiae. Cæteris nōmodo nihil ignorandū: sed etiam est acriter resistendū. At mihi quidem uidetur iudices hic ītroitus defensionis adolescentiæ. M. Cælii maxime conuenire: ut ad ea quæ accusatores deformandi huīus cā: detrahēdæ spoliandæq dignitatis gratia dixerūt primū respondeā. Obiectus est pater uarie: qd aut parum splendidus ipse aut parum pie tractatus a filio diceretur. De dignitate Cælius notis ac maioribus natu & sine mea oratione tacitus facile ipse respōdet. Quibus aut ppter senectutem qd iam diu minus in foro nobiscū quoq uersaf: nō æque est cognitus. Hic sic habeat quæcūq in equite Roma. dignitas esse possit: quæ certe potest esse maxima: eam semp in. M. Cælio habitā eē summā: hodieq haberi nō solū a suis: sed et ab oībus quibus potuerit aliqua de causa esse notus. Eqtis aut Ro. esse filium crimis loco ponī ab accusatoribus neqz his iudicatibus oportuit: neqz defendētibus nobis. Nā quod de pietate dixistis: est quidē ista nostra existimatio: sed iudiciū certe parētis. qd nos opiemur: auditētis ex iuratis: qd parētes sentiant: lachrymæ matris incredibilisq moeror: squallor patris & hæc p̄sens mœstitia quā cernit̄ luctusq declarat. Nā quod est obiectū municipib⁹ esse adolescentem non pbatum suis: nemini unquā præsenti puteolani maiores honores habuerunt: q Mar. Cælio: quem absentem in amplissimū ordinem coopta

PRO .M. CAELIO.

uerunt:& ea non petēti detulerunt:quæ multis petentibus denegarunt : Idēqp
 nūc lectissimos uiros & nostri ordinis & eqtes R.o.cū legatione ad hoc iudiciū:
 & cū gratissima atqp ornatissima laudatione miserunt. Videor mihi iecisse fun
 damenta defensionis meæ:quæ firmissima sunt si nitantur iudicio suorū: neqp
 enī uobis satis cōmēdata huius ætas esse posset:si nō modo parenti tali uiro:ue
 rūetiam municipio tā illustri ac tam graui displiceret. Eqdem ut ad me reuertar
 ab his fontibus profluxi ad hominū famam:& meus hic forensis labor uitæqp
 ratio dimanauit ad existimationem hominū paulo latius cōmēdatione ac iudi
 cio meop. Nam quod obiectum est de pudicitia:qp omnium accusatorū nō
 criminibus sed uocibus maledictisqp celebratū est:Id nunquā tam acerbe fe
 ret. M.Caelius: ut eum pœnitentia non deformē eē natum. Sunt &enim ista ma
 ledicta peruulgata in omnes:quorū in adolescentia forma & species fuit libera
 lis. Sed aliud est maledicere:aliud est accusare. Accusatio crimen desiderat :rē
 ut definiat:hominem ut notet:argumēto probet:teste confirmet: Maledictio
 autem nihil habet propositi præter contumeliam:quæ si petulantius iactati cō
 uitium: si facetius:urbanitas nominatur. quā quidem partem accusationis Ad
 miratus sum & moleste tuli potissimum esse Atracino datā , neqp enim dece
 bat neque ætas illa postulabat. neqp id quod animaduertere poteris pudor pa
 tiebat optimi adolescentis in tali illum oratione uersari. uellē aliquis ex uobis
 illustrioribus hūc maledicendi locum suscepisset aliquāto liberius & fortius et
 magis more nostro refutaremus istam maledicendi licentiam. tecum Atracine
 leuius quod & pudor tuus moderatur orationi meæ . & meum erga te parentē
 qp tuū beneficiū tueri debedo. illud tñ te eē admonitū uolo primū qualis es talē
 te existimes ut quantū a rerum turpitudine abes tantū te a uerborum libertate
 seiungas deinde ut ea in alterum ne dicas quæ cū tibi falso responsa sint erubei
 scas. quis est enim cui uia ista non pateat. qui isti ætati non possit qp uelit petulā
 ter etiā si sine ulla suspitione ac non sine argumento maledicere: sed istarum
 partium culpa est eorum qui te agere uoluerunt laus pudoris tui qp ea te inuitū
 dicere uidebamus. ingenii quod ornate politeqp dixisti. Verum ad istam oēm
 orationem breuis est defensio.nam quoad ætas. M.Caelii dare potuit suspicio
 ni locum fuit primū ipsius pudore deinde etiā patris diligētia disciplinaqp mu
 nita. Qui ut huic uirilē togam dedit nihil dicam hoc loco de me tantū sit quā
 tū existimatis. hoc dicā hunc a patre cōtinuo ad me esse deductū. Nemo hunc
 M.Caeliū in illo ætatis flore uidit .nisi aut cū patre aut mecum aut in .M. Crassi
 castissima domo cū artibus honestissimis erudite.nam qp Catilinæ familiaris
 tas obiecta est Caelio longe ab ista suspitione abhorrere debet.hoc enim ade
 scente scitis consulatum mecum petisse Catilinam.ad quem si accessit aut si a me
 discessit nūqp (qp multi boni adolescentes illi boni nequā atqp improbo studiu
 erunt) tamē existimet Caelius Catilinæ nimium familiaris fuisse. At enim po
 stea scimus & audimus eē hunc in illius amicis. quis negat: sed ego illud tem

ORATIO.

pus ætatis quod ipsum sua sponte infirmum aliorum libidine infestū ē id hoc
loco defēdo fuit assiduus mecum pretore me non nouerat Catilina africanum.
pretor ille obtinebat secutus ē annus cām de pecuniis repetundis Catilina di-
xit mecū erat hic illi ne aduocatus quidē uenit unquam/ deinceps fuit ānus quo
ego consulatū petiui. petebat Catilina mecū. nūquam ad illum accessit a me nū
q̄ recessit. tot igitur ānos uersatus in foro sine suspitione sine infamia studuit ca-
tilinæ iterum petéti. quæ ergo ad finē custodiendā putas illam ætatē fuisse. no/
bis quidem olim ānus erat unus ad cohibēdū brachium toga constitutus & ut
exercitatione ludoq; campestri tunicati uterentur eadēq; erat si statim mereret
stipendia ceperamus. Castrensis ratio ac militaris. qua in ætate nisi qui se ipse
sua grauitate & castimonia & cum disciplina domestica tū etiā naturali quodā
bono defenderit quoquo modo a suis custoditus esset tamē infamia uera effu-
gere non poterat. sed q̄ prima illa initia ætatis integrata atq; inuiolata p̄stitisset
de eius fama ac pudicitia cū is iam se corroborauisset ac uir inter uiros eēt ne-
mo loquebat̄. studuit Catilinæ. cū iā aliquot ānos esset in foro Cælius. & mul-
ti hoc idem ex hoc ordine atq; ex omni ætate fecerunt. habuit enim ille sicuti
meminisse uos arbitror p̄ multa maximorum non exp̄ssa signa sed adumbrata
uirtutum: utebatur hominibus improbis multis & qđem optimis se uiris dedi-
tum esse simulabat. erant apud illum illecebræ libidinūq; multe erāt etiā indu-
striæ qđā stimuli ac laboris / flagrabant uitia libidinis apud illū. uigebat etiam
studia rei militaris neque ego fuisse unquā tale monstrū in terris ullū puto tam
ex contrariis aduersisq; inter se repugnantib; naturæ studiis cupiditatibus cō/
flatum . Q uis clarioribus uiris quodam tempore iocundior? qs turpiorib; cō/
iūctior? quis ciuis meliorū ptīū aliquādo? qs tetricor hostis ciuitati huic? qs i uo/
luptatibus inquinatior? qs in rapacitate auarior? qs in largitiōe effusior? illa ue-
ro iudices in illo hominē mirabilia fuerunt. cōprehendere multos amicitia/tue-
ri obsequio/cū omnibus cōicare quod habebat/ seruire temporibus suorum o/
mniū pecunia gratia labore corporis scelere/etiam si opus esset audacia uersare
suam naturā & urgeñ ad tempus atq; huc & illuc torquere ac flectere. cum tristi-
bus seuere/cū remissis iocude/cū senibus grauiter/cū iuuentute comiter/cū faci-
norosis audacter. cum libidinosis luxuriose uiuere. Hac ille tā uaria multiplici
que natura cū omnibus exteris homines improbos audaceſq; collegerat tū eti-
am multos fortes uiros & bonos ſpe quadam uirtutis assimulatæ tenebat. neq;
unquam ex illo tolendi huius imperii tam cōcitatus impetus extitisset nīl tot
uitiorum tanta imanitas quibusdam facilitatis & patiētiæ radicibus niteretur.
quare ista conditio iudices respuat̄. nec Catilinæ familiaritatis crimen hereat. ē
enim cōmune cū multis & cū quibusdam etiam bōis; me ipsum me inquā quō/
dam pene ille decepit cum & ciuis mihi bonus & unicuiq; cupidus & firmus ai-
micus & fidelis uideretur. cuius ego facinora oculis priusquam opinione ma-
nibus ante q̄ suspitione deprehēdi. Cuius in magnis cateruis amicorum si fu-

Descriptio Catilinæ

qs' laboribus patientior +

PRO M. CAELIO.

it etiā Cælius magis est ut ipse moleste ferat ertasse se sicut & non nūq̄ in eodē homine me quoq; erroris mei pœnitet q̄ ut istius amicitiae crimen reformidet. Itaq; a maledictis pudiciciæ: ad coniurationis inuidia oratio est uestra delapsa. Posuistis .n. atq; id tamen titubanter & strictim coniurationis hunc ppter amiciciam Catilinæ participem fuisse: in quo non modo crimen non hærebat, sed uix diserti adolescentis cohærebat oratio. Qui .n. tantus furor in Cælio: quod tantum aut in moribus naturaç; uulnus aut in re atq; fortuna: ubi deniq; i ista suspicione est Cælii nomen auditū: Nimiū multa de re minime dubia loquor. hoc tamē dico. Non modo si socius coniurationis: sed nisi inimicissimus istius sceleris fuissest nunquam coniurationis accusatione adolescentiam suam potissimum commendare uoluisset. Quod haud scio an de ambitu & de crimini bus istis sodalium ac sequestrium: quoniam huc incidi similiter respondendum putem. Nunquam enim tam Cælius amēs fuissest: ut si se isto infinito ambitu commaculasset: ambitus alterum accusaret. Neque enim eius facti in altero suspicionem quereret: cuius ipse sibi perpetuam licentiam optaret. Nec si sibi semel periculum ambitus subeundum putaret: ipse alterum iterum ambitus criminē accerteret. Quod quamquam nec sapienter & me inuitō facit: itamen est eiusmodi cupidus: ut magis insectari alterius innocentiam: q̄ de se timide cogitare videatur. Nam q̄ æs alienum obiectum est: sumptus reprehensi: tabulæ flagitatæ: uidete q̄ pauca respondeam. Tabulas qui in patris potestate est: nullas confecit. Versuram nunquam omnino fecit ullam. sumptus unius generis obiectus est habitationis .xxx. milibus dixistiis eum habitare. Nunc demum intelligo. P. Clodii insulam esse uenalem: cuius hic in ædiculariis habitat: decem ut opinor milibus. Vos autem dum illi placere uultis: ad te ipsum ei mendacium uestrum accommodauistis. Reprehendistis a patre q̄ semi grarit. Quod quidem iam in hac ætate minime reprehendendum est: qui cū ex Reipub. causa iam esset mihi quidem molestam: sibi tamen gloriosam uitriam consecutus: & per ætatem magistratus petere posset: non modo permittente patre: sed etiam suadente ab eo semigravit. & cum domus patris a foro longe abesset: quo facilius & nostras domos obire: & ipse a suis coli posset: conduxit in palatio nō magnam domum: quo loco possum dicere id quod uir clarissimus. M. Crassus cum de aduentu regis Ptolomæi quereretur pauloante dixit. Utinā ne in nemore pelio ac lögius qdē mihi contexere hoc carmen liceret. Nam nunquam hera errans hanc molestiam nobis exhiberet Medea animo ægra: amore seu saucia. sic enim iudices reperietis: q̄ cum ad id loci uenero ostendam hanc palatinam Medeam migrationemq; huic adolescenti causam siue malorum omnium siue potius sermonum fuisse. quamobrē illa quæ ex accusatorum oratione præmunita iam & fingi intelligebā: fretus uestra prudenter iudices non pertimesco. Aiebant enim fore testem Senatorem: qui se pontificiis comitiis pulsatum a Cælio diceret. A quo queram si prodierit pri-

ORATIO.

mum : cur statim nihil egerit. Deinde si id quæri quod agere maluerit .Cur productus a uobis potius quam ipse per se ? cur tanto post potius quam continuo quæri maluerit .si mihi ad hæc acute argutæ responderit tamen quæram denique ex quo iste fonte senator emanet .nā si ipse orietur & nascetur ex sese fortasse ut soleo commouebor .sin autem ex riuiulis accersitus & ductus ab ipso capite accusacionis uestræ letabor cum tanta gratia tantisque opibus accusatio uestra nitatur unum Senatorem solum esse qui uobis gratificari uellet inuentum .Nec tamen illud genus alterum nocturnorum testium pertimesco .est enim dictum ab illis fore qui dicerent uxores suas a coena redeuntis attrectatas esse a Cælio .graues erunt homines qui hoc iurati dicere audeant cum sit his confitendum nūquā se ne congressu quidem & constituto cepisse de tantis iniuriis experiri .Sed totum genus oppugnationis huius iudices & iam perspicitis animis & cū inferetur propulsare debetis .nō enim ab iisdem accusatur .M. Cælius a quibus oppugnatur .palam in eum tela iaciuntur .clam subministrantur .Neque id ego dico ut inuidiosum sit in eos quibus id gloriosum hoc etiam esse debet .fun guntur officio .defendunt suos .faciunt quod uiri fortissimi solent .laeti dolent .irati efferuntur .pugnant lacesiti .Sed uestræ sapientiæ tamen est uidere non si causa iusta est uiris fortibus oppugnandi .M. Cælium :ideo uos quoque causam putare esse iustum alieno dolori potius quam uestræ fidei consulendi .quæ sit multitudo in foro : quæ genera : quæ studia : quæ uarietates hominum uidetis .Ex hac copia quam multos homines esse arbitramini : qui hominibus potentibus gratiosis disertis cum aliquid eos uelle arbitrentur : ultiro se offerre soleant : operam nauare : testimonium polliceri .hoc ex genere si qui se in hoc iudicium forte preiecerint : excluditote eorum cupiditatem iudices sapientia uestra : ut eodem tempore huius saluti & religioni uestræ & contra periculosissimas hominum potestias conditioni omnium ciuium prouidisse uideamini . Equidem uos abducam a testibus . neque huius iudicij ueritatem : quæ mutari nullo modo potest : in uoluntate testium collocari sinam : quæ facillime fingi : nullo negocio flecti & detorqueri potest . argumentis agemus : signis luce omni clarioribus criminis refellemus .res cum re : causa cum causa : ratio cum ratione pugnabit . Itaque illam partem causæ facile patior grauiter & ornata a M. Crasso peroratam .de seditionibus Neapolitanis : de Alexandrinorum pulsatione puteola na de bonis Pallæ .uellem dictum esset ab eodem etiam de dione : De quo ipso tamen quid est quod expectetis : quis qui fecit : aut non timet : aut etiam fatetur ? Est enim reus .qui autem dictus est & adiutor fuuisse & conscius .P. Ascitus in iudicio est liberatus . Quod igitur est eiusmodi crimen : ut qui commisit non negauit : absolutus sit ? Id hic pertimescat : qui non modo a facto uerum etiam a conscientiæ suspicioe absuit ? Et si Ascitus causa plus profuit : quam nocuit inuidia : huic obierit tuum maledictum : qui istius facti non modo suspicione : sed ne quidem infamia est aspersus . At præuaricatione est

PRO MARCO CAELIO.

Aſcitus liberatus perſacile eſt iſti loco respondere præſertim a quō illa cauſa defenſa eſt. Sed Cælius optimam cauſam Aſcitiū eſte arbitratur. Cuimodi au- tem ſit: a ſua putat eſte ſeiunctam: Neque ſolum Cælius ſed etiam adoleſcen- tes humaniſſimi & doctiſſimi rectiſſimi ſtudiis: atq; optimis artibus præditi Titus Caius q; omni cum doctrina homo atque humanitate: tum etiam hoſpi- tio Dionis tenebatur. Habitabat apud L. Luceum ut audiſtis. fuerat ei co- gnitus Alexandriæ. Quid aut hic aut ſummo ſplendore præditus frater eius de Marco Cælio exiſtimet: ex iſpis ſi producti erunt: audietis. Ergo hæc remo- uentur: ut aliquando in quibus cauſa nititur ad eam ueniamus. Animadueri- ti enim iudices audiri a uobis meum familiarem. L. Herennium pattente: in quo & ſi magna ex parte ingenio eius & dicendi genere quodam tenebamini: tamen nonnunquam uerebar ne illa ſubtiliter ad criminandum inducta ora- tio animos uellos ſenſim ac leniter accenderet. Dixit enim multa de luxuria multa de libidine: multa de uitiis iuuentutis: multa de moribus: ut qui in re- liqua uita mitis eſſet: & in hac ſuauitate humanitatis qua prope iam delectan- tur homines uerſari periucunde ſoleret: ſuit hac in cauſa pertriftis quidam pa- truus censor magiſter, obiurgauit. M. Cælium: ſicut neminem unquam pa- rens. Multa de incontinentia intemperantiaque diſferuit. Quid queritis iudices? Ignorſebam uobis attente audientibus: propterea q; egomet tam tri- ſte illud & tam asperum genus orationis abhorrebam. Ac prima pars fuit il- la: quæ me minus mouebat: fuiffe meo neceſſario Bestiæ Cæliū familiarem, coenaffe apud eum: uentitaffe domum. ſtudiuiffe præturæ. Non me hæc mo- uent quæ perſpicue falla ſunt. Et enim eos una coenaffe falſo dicit: qui aut abſunt: aut quibus neceſſe eſt idem dicere. Neque uero me illud commouet: q; ſibi in lupercis ſodalēm eſſe Cælium dixit. fera quædam ſodalitas & plane paſtoritia atq; agrestis germanorum lupercorum: quorum coitio illa filueſtriſ ante eſt iuuita: q; humanitas atq; leges. Siquidem non modo nomina dei- ferunt inter ſe ſodales: ſed etiam commemorant ſodalitatem in accusando: ut ne ſi quis id forte neſciat timere uideatur. Sed hæc omitto: ad illa quæ me magis mouerunt reſpondebo. delitarum obiurgatio fuit longa: & ea lenior: pluſque diſputationis habuit q; atrocitatib; quo etiam audita eſt attentius. Nam Publius Clodius amicus meus cum ſe grauiſſime uehementiſſime que- iactaret: & omnia inflammatuſ ageret tristiſſimi uerbis uoce maxima: tamet ſi probabam eius eloquentiam: tamen non pertimescebam. Aliquot enim in cauſis eum uideram fruſtra litigantem. Tibi autem Balbe reſpondeo, primū preſario ſi licet ſi fas eſt defendi a me eum: qui nullum conuiuium ciuium renuerit: qui unguenta ſumpferit: qui Baias uiderit. Evidem multos & ui- di in hac ciuitate & audiui non modo qui primoribus labris guſtaſſent ge- nus hoc uitæ: & extremis ut dicitur digitis attigiffent: ſed qui totam: a- doleſcentiam uoluptatibus dediſſent: emerſiſſe aliquando: & ſe ad fru-

ORATIO

gem bonam: ut dicitur recepisse: grauisque homines atq; illustres fuisse. Dartur enim concessu omnium huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura profundit adolescentiae cupiditates: quæ si ita erumpunt ut nullius uitam labefactent: nullius domum euertant: faciles & tolerabiles haberi solent. Sed tu mihi uidebare ex communi infamia iuuentutis aliquam inuidiam Cælio uelle conflare. Itaque omne illud silentium: quod est orationi tuae tributum: fuit ob eam causam: q; uno reo proposito de multorum uitiis cogitabamus. facile est accusare luxuriem. Dies iam me deficiet si quæ dici in eam sententiam possunt coner exprimere. De corruptelis: de adulteriis: de proteruitate: de sumptibus immensa oratio est: ut tibi reum neminem: sed uitia proponas. Restamen ipsa & grauiter accusare potest. Sed uestræ sapientiae est iudices non abduci ab reo nec quos aculeos habeat seueritas grauitasque uestra: cum eos accusator erexit: in rem: in uitia: in mores: in tempora: emittere in hominem & in reum: cum is non suo crimen sed multorum uitio sit in quoddam odiū in iustum uocatus. Itaque seueritati tuae ut oportet: ita respondere non audeo. Erat enim meum de præuaricatione adolescentiae ueniam petere: non inquam audeo: perfugiis non utor ætatis. concessa omnibus iura dimitto: tantum petito: ut si qua est inuidia communis hoc tempore æris alieni: petulantiae: libidinum: iuuentutis: quam uideo esse magnam: ne huic aliena peccata ne ætatis ac temporum uitia noceant. Atque ego idem qui hæc postulo: quin criminibus quæ in hunc proprie conferuntur diligentissime respondeam: non recuso. Sunt autem duo crimina auri & ueneni: in quibus una atque eadem persona urgetur: Aurum sumptum a Clodia. Venenum quæsitum quod Clodia daretur dicitur. Omnia sunt alia non crimina, sed maledicta iurgii petulantis magis q; publicæ quæstionis: adulteri: impudicus: sequester conuitum est non accusatio. Nullum est enim fundamentum horum criminum: nulla se des. uoces sunt contumeliosa temere ab irato accusatore: nullo auctore emisæ. Horum duorum criminum uideo fontem: uideo auctorem: uideo certum nomen & caput. Auro opus fuit. Sumpsisit a Clodia. sumpsisit sine teste. habuit q; diu uoluit. Maximum uideo signum cuiusdam egregiæ familiaritatis. Negare eidem noluit. Quæsiuit uenenum: sollicitauit quos potuit: parauit locum: constituit: attulit. Magnum rursum odium uideo cum crudelissimo dissidio extitisse. Res est omnis in hac causa nobis iudices cum Clodia muliere non solum nobili: sed etiam nota: de qua ego nihil dicam nisi depellendi criminis causa. Sed intelligis pro tua præstanti prudentia. Cn. Domiti cum hac tollarem esse nobis: quæ si se aurum Cælio commodasse non dicit. si uenenum ab hoc sibi paratum esse non arguit: petulanter facimus si matremfamilias fecus q; matronarum sanctitas postulat: nominamus. Sin ista muliere remota: nec crimen ullum nec opes ad oppugnandum Cælium relinquuntur: Quid est aliud quod nos patroni fa-

PRO MARCO CAELIO.

cere debeamus: nisi ut eos quod insectantur: repellamus? Quod quidem facerem
uehementius nisi intercederent mihi inimicitiae cum istius mulieris uiro: fratre
uolui dicere. Semper hic erro. non agam modice: nec logius progrediar quod me
mea fides & causa ipsa coget. neque enim muliebres unquam inimicitias mihi ge
rendas putaui praesertim cum ea: quam omnes semper amicam omnium po
tius quod cuiusquam inimicam putauerunt. sed tamen ex ipsa quaeram prius ut
me secum seuere & grauiter & prisce agere malit: an remisse & leniter & urba
ne. Sin illo austero more ac modo aliquis mihi ab inferis excitandus est ex bar
batis illis non hac barbula qua ista delectatur: sed ex illa horrida: quam ista
tuis antiquis & imaginibus uidemus: qui obiurget mulierem & pro me loqua
tur: ne mihi ista forte succenseat. Existat igitur ex hac ipsa familia aliquis ac
potissimum cæcus ille. minimum enim dolorem capiet qui istam non uide
bit. qui profecto si extiterit sic aget: & sic loquetur. Mulier quid tibi cum Cæ
lio? Quid cum homine adolescentulo? quid cum alieno? Cur autem tam fa
miliaris huic fuisti: ut aurum commodares? aut tam inimica: ut uenenum ti
meres? num patrem tuum uideras non patrum sciebas? num auum? proauum
atauum audieras consules fuisse. Non denique modo te. Quod Metelli matri
monium tenuisse sciebas clarissimi & fortissimi uiri patriæque amantissimi? qui
simul ac pedem limine extulerat: omnis prope ciuis uirtute: gloria: dignitate su
perabat: cum ex amplissimo genere in familiam clarissimam nupsiisse: Cur ti
bi Cælius tam coniunctus fuit? cognatus? affinis? uiri tui familiaris? nihil ho
rum. Quid igitur fuit nisi quedam temeritas ac libido? Nonne te si nostræ
imagines uiriles non commouebant non progenies quidem mea: Quanta illa
Claudia emulam domesticæ laudis in gloria muliebri est admonebat: non uir
go illa uestalis Claudia: quæ patrem complexa triumpharem ab inimico Tri
Pleb. de curu detrahi passa non est? Cur te fraterna uitia potiusquam bona pa
terna & auita & usque nobiscum in uiris tum etiam in foeminis repetita moue
runt? Ideo ne ego pacem Pyrrhi diremi: ut tu amorum turpissimorum quoti
diana foedera quotidie ferires? Ideo aqua adduxi: ut ea tu inceste uterere? ideo
uiam muniui: ut eam tu alienis uiris comitata celebrares? Sed quid ego iudi
ces ita grauem personam induxi: ut uerear ne se idem Appius repente conuer
tat: & Cælium incipiat accusare illa sua grauitate censoria? Sed uidero hoc po
sterius. Atque ita iudices ut uel seuerissimis disceptatoribus. M. Cælii uitam me
probaturum esse confidam: Tu modo mulier (iam eni ipse tecum nulla perso
na introducta loquar) si ea quæ facis: quæ dicis: quæ in sororem tuam moliris:
quæ argumenta probare cogitas rationem tantæ familiaritatis: tantæ consue
tudinis: tantæ coniunctionis reddas atque exponas necesse est. Accusatores qui
dem libidines: amores: adulteria: Baiis acta conuiuia: comedationes: can
tus: symphonias: nauigia iactant: iidem significant nihil se te inuita dicere:
quæ tu quoniā mente nescio qua effrenata atque præcipiti in forum deser

ORATIO

ri iudiciūq; uoluisti:aut diluas oportet:aut falsa esse doceas:aut nihil neq; cri-
mini:neq; tuo testimonio credendum eē fateare.Sin autem urbanius me age
re mauis:sic agam tecū.Remouebo illum senem durum ac pene agrestem.Ex
his igitur tuis summam aliquem ac potissimum minimum fratrem tuū:q ē in
isto genere urbanissimus:qui te amat plurimum qui propter nescio quā credo
timiditatē & nocturnos quosdam inanis metus tecū semp pusio cū maiore so-
rore cubitauit:eum putato tecū loqui.Q uid tumultuaris soror:quid insanis
quid clamore exorsa uerbis paruā rem magnam facis:Vicinum adolescentulū
aspexisti.Candor huius te & proceritas uultus oculiq; pepulerūt.sæpius uidere
ueluisti.Fuisti nōnūq; ihisdē hortis uisa nobilis mulier:illum filium familias
patre parco ac tenaci habere tuis copiis deuinctum non potes.calcitrat respuit.
non putat tua dona eē tāti.Confer te alio:habes hortos ad tyberim ac diligen-
ter eo loco preparasti:quo omnis iuuentus natandī cā uenit:Hic licet conditio-
nes quotidie legas:Cur huic q te spernit molesta es:Redeo nunc ad te Cæli ui-
cissim:ac mihi auctoritatem patriā seueritatemq; fuscipio.Sed dubito quē pa-
trem potissimum summam:Cecilianum ne aliq; uehementem atq; durū.Nūc
enim demum mihi animus ardet:cor cumulatur ira.aut illū,o infelix,O sce-
leste.ferrei sunt isti patres:Ego ne qd dicā:ego ne qd uelim:Ego ne quā tu o-
mnia tuis feedis factis facis.ut ne quicq; uelim uix ferenda diceret talis pater:
Cur te in istā uicinitatē meretritiā contulisti?Cur illecebris cognitis non refugi-
sti:cur alienā ullā mulierem nosti?Vide te ac disce p me licebit:si egebis.tibi
dolet:mihi lat ē:qui ætatis qd reliquū eē oblectē meæ.huic tristi ac decrepi-
to seni responderet Cælius:se nulla cupiditate inductū de uia deceßisse.Q uid
signi: nulli sumptus: nulla iactura: nulla uersura.At fuit fama.Q uotus quis:
que istam effugere potest in tam maledica ciuitate?uicinum eius mulieris mi-
raris male audisse:cuius frater germanus sermones iniquorum effugere nō po-
tuit?Leni uero & clementi patri cuiusmodi ille est responderet.fortes effregit?
restituentur.discidit uestem:resartiet.filii cā est expeditissima.Q uid enim es-
set in quo se facile non defenderet? nihil iam in istam mulierē dico.Sed si eēt
aliqua dissimilis istius:quā se omnibus puulgareret:quā haberet palā decretum
semp aliquē cuius in hortos domum baías iure suo libidines oīum cōmearent:
quā etiam aleret adolescentes & p̄simoniam patrum suis sumptibus sustenta-
ret:si uidua libere:proterua petulanter/diues efuse:libidinosa meretratio more
uiueret:Adulterum ego putarem:si quis hanc paulo liberius salutasset:dicet
aliquis.Hæc igit̄ ē tua disciplina:sic tu instituīs adolescentes:ob hāc causā tibi
hūc puerū parēs cōmēdauit & tradidit:ut in amore ac uoluptatibus adolescen-
tiam suam collocaret:& tu hanc uitam atq; hæc studia defenderes.Ego si quis
iudices hoc robore animi atq; hac indole uirtutis ac cōtinētiā fuit:ut respueret
oēs uoluptates / oēmq; sux uitæ cursum in labore corporis atq; in animi conté-
tione cōficeret.quē nō quies:non remissio:nō æqualiū studia:nō ludī:nō cōui-

PRO M. CAELIO.

uia delectarent: nihil in uita expetendum putaret: nisi quod esset cum laude & cum dignitate coiunctum: hunc mea sententia diuinis quibusdam bonis instru-
ctum atque ornatum puto. Ex hoc genere illos fuisse arbitror Camillos: Fabrici
os: Curios: omnesque eos qui ex minimis tanta fecerunt. Verum haec genera uirtutum
non solu in moribus nostris: sed uix iam in libris reperiuntur. Chartae quoque quae
illa pristinam seueritatem continebant: obsoleuerunt. neque solu apud nos quam haec lecta
rationemque uitare magis quam uerbis secuti sumus: sed etiam apud graecos doctissi-
mos homines: quibus cum facere non possent: loqui tamquam & scribere honeste ac
magnifice licebat. Alia quaedam mutatis graeciae temporibus pracepta extiterunt.
Itaque alii uoluptatis causa omnia sapientes facere dixerunt. Neque ab hac oratio-
nis turpitudine erudit homines refugerunt. Alii cum uoluptate dignitatem con-
iungendam putauerunt: ut res maxime inter se repugnantes dicendi facultate
coniungerent. Illud unum directum ad laudem cum labore iter qui perbauerunt propter
soli iam in scholis sunt relictum. Multa nam nobis blandimenta natura ipsa genuit:
quibus sopita uirtus conniueret: & interdum multas uias adolescentiae lubricas
ostendit: quibus illa insistere aut ingredi sine casu aliquo aut plapsione uix posset.
& multaque regi iucundissimae uarietatem dedit quam non modo haec aetas: sed etiam iam
corroborata caperet. Quia uero si quem forte inuenieritis: quod aspernet oculis pul-
chritudinem regi: non odore ullo: non tactu: non sapore capiat: excludat auribus
omne suavitatem: huic homini ego fortasse & pauci deos propicios: plerique autem ira-
tos putabunt. Ergo haec deserta uia & inulta atque interclusa iam frondibus & uir-
gultis relinquitur. Deinde aliquid aetati: sit adolescentia liberior. non omnia uolup-
tibus denegentur. Non semper supererit uera illa & directa ratio. Vincat aliquis
cupiditas uoluptasque ratione: dummodo illa in hoc genere prescriptio moderatio
que teneatur. parcat iuuentus pudicitiae suae: ne spoliet alienam ne effundat pa-
trimonium: ne scenore trucidetur: ne incurrat in alterius domum atque famam:
ne perbrum castis labem integris: infamiam bonis inferat: ne quem interimat:
ne iter sit iisidiis: scelere careat. Postremo cum paruerit uoluptatibus: dederit aliqd
temporis ad ludum aetatis: atque ad inanes adolescentiae cupiditates: reuocet
se aliquando ad curam rei domesticae: rei forensis: Reipublicae: ut ea quae ra-
tiore antea non prospexerat: satieta abiecisse: experiendo contempisse uide-
atur. At multi & nostra & patrum maiorumque memoria iudices summi homi-
nes & clarissimi ciues fuerunt: quorum cum adolescentiae cupiditates deferuerunt:
sent: eximiae uirtutis firmata iam aetate extiterunt: Ex quibus neminem mihi ne-
cessere est nominare. Vosmet uobiscum recordamini. Nolo enim cuiusquam
fortis atque illustris uiri: ne minimum quidem erratum cum maxima laude con-
iungere. Quod si facere uellem: multi a me summi atque ornatissimi uiri praedi-
carentur: quorum partim nimia libertas in adolescentia: partim profusa
luxuries: magnitudo aeris alieni: sumptus: libidines nominarentur quae mul-
tis postea uirtutibus obiecta adolescentiae qui uellet excusatione defenderet.

ORATIO.

At uero in M. Cælio dicam enim iam confidentius de studiis eius honestis/ au-
deo quadam fretus uestra sapientia libere cōfiteri) nulla luxurias reperiet: nul-
li sumptus: nullū æs alienū nulla conuiuorum ac lustrorum libido: quod qui
dem uitium uentris & gutturis nō modo non minuit ætas hominibꝫ: sed etiam
auget. Amores autem & hæ delitiæ quæ uocant: quæ firmiore animo præditis
diutius molestæ non solēt esse: mature. n. & celeriter deflorescunt: nunqꝫ hunc
occupatum impeditūqꝫ tenuerunt. Audistis cum pro se diceret: Audistis antea
cū accusaret: defendendi causa hæc non gloriandi eloquor. genus orationis: fa-
cultatem: copiam sententiæ: atqꝫ uerborum: quæ uestra prudentia est/ p̄spe-
xistis. Atqꝫ in eo non solum ingenium elucere eius uidebatis: quod s̄aþe etiā si
industria nō alit: ualeat tamen ipsum suis uiribus. Sed inerat(n̄i si me ppter be-
niuolentiam forte fallebat) oratio & bonis artibꝫ instituta & cura & uigiliis ela-
borata. Atqꝫ scitote iudices eas cupiditates quæ obiciuntur Cælio: atqꝫ hæc stu-
dia de quibus dispuo: non facile in eodem homine esse posse. Fieri. n. non po-
test ut animus libidini deditus/ amore/ desiderio/ cupiditate/ spe nimia: copia: u-
opia etiam nonūqꝫ impeditus: Hoc quicqd est quod nos facimus in dicēdo nō
modo agēdo: uerū etiam cogitādo: possit sustinere. An uos aliam cām esse ullā
putatis cur in tantis premiis eloquentiæ: tanta uoluptate dicendi: tanta laude:
tanta gratia: tanto honore /tam sint pauci sempqꝫ fuerint: qui in hoc labore uer-
sentur: Omitte dæ sunt omnes uoluptates: relinquēda studia delectationis. lu-
dus: iocus: cōuiuium: sermo ēt pene omniū familiariū deserēdus. Q uæ res in
hoc genē hoīnes a labore studioqꝫ discēdi deterret: nō quo aut ingenia defici-
ant: aut doctrina puerilis. An hic si sese isti uitæ dedisset: consularē hominē ad
modum adolescēs in iudiciū uocauisset: hic si laborē effugeret: si obstrictus uo-
luptatibus teneret: in hac acie quotidie uersaret: appeteret inimicicias: i iudi-
cium uocaret: subiret piculū capitis: ipso inspectāte Po. Ro. tot mēses aut de
salute: aut de gloria dimicaret: Nihil igit illa uicinitas redolet. nihil hoīnū fa-
ma. nihil Baiae deniqꝫ ipsæ loquunt: Illæ uero non loquunt solum: uerum etiā
am personāt: huc unius mulieris libidinē esse plapsam: ut ea non modo solitu-
dinem ac tenebras atqꝫ hæc flagitiorū tegumenta nō querat: sed in turpissimis
rebus frequentissima celebritate clarissima luce lætet. Verum si quis est q etiā
meretriciis amoribꝫ interdictum iuuentuti putet: ē ille qdem seuerus ualde:
negare non possum: Sed abhorret non modo ab huius seculi licentia: uerū etiā
a maiorum consuetudine atqꝫ concessis. Quando enim hoc nō factum ē: qū
reprehensum: quando nō pmissum: quādo deniqꝫ fuit: ut quod licet: nō lice-
ret: Hic ego iam rem definiam: mulierem nullam nominabo. tātum in medio
relinqua. Si qua non nupta mulier domum suā patefaceret oīum cupiditati:
palāqꝫ sese in meretricia uita collocaret: uirorū alienissimorū cōuiuīs uti iſtitue-
ret: si hæc i urbe: si i hortis: si Baiae illa celebritate faceret: si deniqꝫ ita sese gere-
ret: non incessu solum: sed ornatu atqꝫ comitatu: non flagrantia oculorum: nō

PRO MARCO CAELIO.

libertate sermonis:sed etiam complexu osculatiōe / aquis: nauigatione: conui
uiis:ut non solum meretrix: sed etiam procax uideatur. Cum hac si quis ado
lescens forte fuerit: utrum hic tibi .L. Herēni adulter an amator expugnare pu
dicitā: an explere libidinē uoluisse uideat? Obliuiscor iam iniurias Clodia.
depono memoriam doloris mei. quæ abs te crudeliter in meos me absentia fa
cta sunt: Negligo. ne sint hæc in te dicta quæ dixi. Sed ex te ipsa requiro: quo
niam & crimen accusatores abs te / & testem eius criminis teipsum dicunt se ha
bere: Si qua mulier sit eiusmodi qualem ego pauloante descripsi tui dissimi
lis uita meretricioq; instituto cum hac aliquid adolescentem hominē habuiss
e rationis: nū tibi perturpe aut flagitiosum eē uideatur? Ea si tu non es: sicut
ego malo: quid est quod obiciunt Cælio? Sin eam te uolunt esse: quid est cur
nos crimen hoc: si tu contemnis: ptimescamus? Quare nobis da ueniam ratio
nemq; defensionis. Nam aut pudor tuus defendet nihil a.M. Cælio petulan
tius esse factum: aut impudentia & huic defendēdi facultatem dabit. Sed quo
niam emersisse iam euadis: & scopolos præteruecta uidet oratio mea: perfa
ciliis mihi reliquus cursus ostendit. Duo sunt enim crimina: una in mulierū sū
morum facinorum: aurī quod sumptum a Clodia dicit: & ueneni quod eiusdē
Clodiæ necandæ cā parasse Cælium criminantur. Aurū sumpsit ut dicitis qd
.L. Luceii seruis daret: per quos Alexandrinus Dio: qui tum apud Luceū ha
bitabat: necaret. Magnum crimen uel in legatis insidiandis: uel in seruis ad
hospitem domi necandum sollicitādis. plenum sceleris consilium: plenum au
daciæ: Q uo quidem in crimine primum illud requirā. dixerit ne Clodiæ quā
ad rem aurum tum sumeret: an non dixerit: si non dixit: cur dedit: si dixit: eo
dem conscientiæ scelere se deuinxit. Tu ne aurum ex armario tuo promere ausa
es? Tu ne uenerem illam tuam spoliatrixē spoliare ornamentis? Cæterum cū
scires quantū ad facinus aurū hoc quereret: ad necē. s. legati ad. L. Luceii san
ctissimi hominis atq; integerimi labem sceleris sempiterni: huic facinori tan
to mens liberalis conscientia: tua domus popularis ministra: tua deniq; hospitalis
illa Venus adiutrix esse non debuit. V idit hoc Balbus: caelatam esse Clodiā
dixit. atq; ita Cælium ad illam attulisse: se ad ornatum ludorum aurum quæ
re: si tam familiaris erat Clodiæ q; tu eē uis: cum de libidine eius tam multa di
cis: dixit pfecto quo uellet aurum. si tam familiaris non erat: nō dedit. Ita si ue
rum tibi Cælius dixit. O imoderata mulier: sciens tu aurū ad facinus dedisti. si
nō est ausus dicere: nō dedisti? Q uid ego nūc argumētis huic criminis: quæ sūt
innumerabilia resistā? Possum dicere mores. M. Cælii longissime a tāti sceleris
atrocitate eē disūctos minime eē credendum homini tam ingenioso: tāq; pru
denti nūq; uenisse in mentē / rem tantū sceleris ignotis alienisq; seruis non eē
credenda. possum etiā illa & cæterorū patronorū & mea cōsuetudine ab accusa
tore pqrere. Vbi sit cōgressus cū seruis Luceii Cælius: q ei fuerit aditus: si per
se:qua temeritate: si p aliū:p quē: possum oēs latebras suspiciorū pagrate dī
&

ORATIO.

cendo, nō cā: non locus: non facultas: non cōscius: non perficiendī: nō occultan
di maleficī spes: non rō ulla: nō uestigū maximī facinoris reperietur. Sed hāc
quæ sunt oratoris ppria: quæ mihi non propter ingenium meū: sed pp hāc exer
citationē usumq; dicendi fructum aliquē ferre potuissent: cum a me ipso labo
rata pferri uiderent: breuitatis causa oīa relinquō. Habeo. n. iudices uiderē quē
uos sociū uestræ religionis iuriq; iurādi facile eē patiemini. L. Luceū sanctis,
simum hominē & grauissimū testem: q tātū facinus in famā atq; fortunas suas
neq; non audisset illatum a Caelio neq; neglexisset: neq; tulisset. An ille uir illa
humanitate præditus: illis studiis artibus atq; doctrina illius ipsius piculū quē
ppter hāc ipsa studia diligebat: negligere potuisset: & quod facinus in alienū
hominē illatū seuere acciperet: id omisisset curare i hospite: quod p ignotos ac
tum cum cōperisset: doleret: id a suis tentatū eē negligenter: quod i agris locisue
publicis factū reprehēderet: id in urbe ac domi suā cāptū eē leuiter ferret: Q d
in alicuius agrestis piculo nō postmitteret: id hō eruditus in insidiis doctissimi
hoīs dissimulādū putaret: Sed cur diutius uos iudices teneo: ipsius iurati reli
gionē auctoritatēq; pcipite. atq; oīa diligenter testimonii uerba cognoscite. Re
cita testimoniu Luceii. Q uid expectatis amplius: an aliquā uocē putatis ip
sam cām pro se & ueritatem posse mittere: Hāc est innocentiae defensio: Hāc
ipsius causæ oratio: Hāc una uox ueritatis / in criminē ipso nulla suspicio est:
& in re nihil est argumēti. in negocio quod actū eē dicit: nullū uestigū sermo
nis: loci: temporis. Nemo testis: nemo conscius nominat. totū crimen pfertur
ex inimica: ex infamie: ex crudeli: ex facinorosa ex libidinosa domo. Domus au
tē illa quæ tentata scelerē isto nefario dicit: plena ē integratatis: officii: religiōis:
exqua domo recitat. uobis iure iurādo deuincta auctoritas: ut res minime du
bitanda in cōtentione ponat utrum temeraria procax: irata mulier finxisse cri
men: an grauis sapiens moderatusq; uir religiose testimoniu dixisse uideatur:
Reliquum est igit̄ crimen de ueneno: cuius ego neq; principiū inuenire: neq;
uoluere exitū possum. Q uae fuit enim cā quāobrem uenēnū isti mulieri uellet
dare Caelius: ne aurum redderet: Num petiuit: ne crimen hāreret. Nū qs ob
iecit: nū qs deniq; fecisset mentionē si hic neminis nomen detulisset: qn etiam
Herēnium dicere audistis uerbo se molestū non fuisse futurū Caelio: nisi iterū
eadem de re suo familiari absoluto nomē hic detulisset. Credibile est igitur tan
tum facinus ob nullam causam esse commissum: Et uos non uidetis fingi sce
leris maximi crimen: ut alterius cā sceleris suscipiendo fuisse uideatur. Cui de
niq; cōmisit: quo adiutore usus est: quo socio: quo conscientio: cui tantum facinus:
cui se: cui salutē suā credidit: Seruis ne mulieris: Sic enim obiectū est. Et erat
tam demēs hic: cui iam uos ingenū certe tribuitis: etiā si cætera inimica oratōe
detrahitis: ut omnes suas fortunas alienis seruis cōmitteret. At quibus seruis: re
fert enim magnopere id ipsum. His ne quos intelligebat non cōmuni conditio
ne seruitutis uti: sed licentius: liberius: familiarius cum domina uiuere. Q uis

PRO MARCO CAELIO :

enim hoc non uidit iudices; aut quis ignorat; in eiusmodi domo in qua mater familias meretricio more uiuat; in qua nihil gerat quod foras proferendū sit; in qua lustra libidinis: luxuriæ: somnia: deniq; iaudita uitia ac flagitia uersentur: Hic seruos non esse seruos; qbus oīa cōmittant; per quos gerant; qui uersent inisdem in uoluptatibus: qb; occulta credant; ad quos aliquantū etiā ex quotidianis sumptibus; ac luxurie redundet. Id igitur Cælius non uidebat. Si enim tam familiaris erat mulieris q; uultis; istos quoq; seruos familiares eē domi nā sciebat. Sin ei tanta consuetudo quanta a uobis inducit; nō erat: quæ cum seruis potuit familiaritas tāta esse? Ipsius aut uenenī quæ ratio fingitur; ubi q; situm est. Quemadmodum paratū; quo pacto; cui; quo in loco traditum? Ha buisse aiunt domi uimq; eius esse expertum in seruo quodam ad rem ipsam pārato; cuius pceleri interitu esset ab hoc cōprobatū uenenū. Proh dīi īmortales cur interdū in hominū sceleribus maximis aut cōniuetis; aut p̄äsentis fraudis pœnas in diē reseruatis. Vidi. n. uidi & illum haui dolorem uel acerbissimum in uita;cū. Q . Metellus abstrahheret e sinu gremioq; patriæ; cūq; ille uir qui se natum huic imperio putauit; tertio die postq; in curia; postq; i rostris; post i Rep. floruisse; integrerrima ætate; optimo habitu; maximis uiribus eriperet indignis sime bonis omnibus atq; uniuersæ ciuitati. Q uo quidē tēpore ille moriens cū iam cæteris ex partibus opo; essa mēs esset; extremū sensum ad memoriā Rei pu. reseruauit; cū me intuēs flentē significabat interruptis ac morientibus uoci bus quāta impenderet procella urbi; quāta tempestas ciuitati; & uidi cū paries tem s̄ape seriens eum qui cum. Q . Catullo fuerat ei cōis crebro Catulum: s̄a; pe me s̄apissime rēp. nominabat; ut non tam se emori q; spoliari suo p̄æsidio cum patriam tum etiam me doleret. Q uem quidem uirum si nulla uis repenti ni sceleris sustulisset; quonāmodo ille furenti fratri suo patrueli consulari restisset; q; consulē incipiētē furere atq; conātem sua se manu interfeturū audiēte Senatu dixerit. Ex hac igitur domo p̄gressa mulier ista de uenenī sceleritate dicere audebit; nonne ipsam domum metuet; ne quā uocē eliciat; non parientes consciens; non noctē illam funestam ac luctuosam phorrescat? Sed reuertar ad crimen. Sed enim hæc facta illius clarissimi ac fortissimi uiri mentio & uocem meā fletu debilitauit. & mentem dolore impediuit. Sed tamen uenenum unde fuerit; quemadmodum paratum sit; non dicit. Datum eē hoc aiunt. P. Licinio prudenti adolescenti & bono Cælii familiaris; cōstitutum factū esse cū seruis; ut ueniret ad balneas senias. eodem Liciñium eē uenturū; atq; his uenenī pyxidem traditurum. Hic primum illud requiro: quid attinuerit illud ferri in eum locum constitutum? cur illi serui non ad Cælii domum uenerint. si manebat. tāta illa consuetudo Cælii cum Clodia; tantaq; familiaritas; quid suspicio nis eēt si apud Cæliū mulieris seruus uisus esset? Sin autem iam iā suberat multis; extincta erat consuetudo/dissidiū extiterat; hinc illæ lachrymæ nimig; & hæc cā est omnium scelerū atque criminum; immo inquit cum serui ad do-

ORATIO.

minā rem istam & maleficium Cælii detulissent: mulier ingeniosa præcepit suis omnia Cælio pollicerentur. Sed ut uenenū cum a Licinio traderet: ut manifeſto cōprēhēdi posset: constitui locū iussit balneas ſenias: ut eo mitteret amicos q̄ delitesceret. Deinde cū repete ueniffet Licinius: uenenū traderet, pſilirēt ho- minēq; cōprehēderent. Quæ qdem oīa iudices pfacile rationem habent repre- hendendi. Cur enim potissimum balneas publicas constituerat: in quibus non inuenio quæ latebra togatis hominibus eē poſſit. nam ſi eſſent in uestibulo bal- near̄ nō laterēt: ſin ſe ī intimū cōiicere uellent: nec ſatis cōmode calceati & ueſtitū id facere poſſent: & fortasse non recipent: niſi forte mulier potēs quadran- taria illa pmutatione familiaris facta erat balneatori. Atq; eqdēm uehemen- ter expectabam q̄ nam uiri iſtī boni testes huius manifesto deprehensi uenenī dicerentur. Nulli enim adhuc ſunt nominati. ſed non dubito qn ſint pgraues: qui primum ſint talis ſœminæ familiares. deinde eam prouiciā uſcepterint. ut ī balneas contruderentur: quod illa: niſi a uiris honestiſſimiſ & pleniſſimiſ di- gnitatī ūelit ſit poſtens: nunquā impetrauifſet. Sed qd ego de dignitate iſto rum testium loquor? Virtutem eorum diligentiāq; cognoscite. in balneis deli- tuerunt: testes egregios. deinde temere proſiluerunt. O homines grauitati de- ditos. Sic enim fingunt: cum Licinius ueniffet: pyxidem teneret in manu: co- nareſ tradere: nōdum tradidiffet: tū repente euolaffe iſtos præclaros testes ſi- ne nomine. liciniū hunc aut̄ cum iam manum ad tradendum pyxidem porre- xiſſet retraxiſſe: atq; illo repentinō hominum impetu ſe ī fugam conieciſſe. O magna uis ueritatis: quæ contra omniū ingenia: calliditatem: ſollertia: contra q; fictas hominū iſfidias facile ſe p ſeipſam defendat. Ve hæc tota fabella ue- teris & plurimarum fabular̄ poetria q̄ ē ſine argumento: q̄ nullū exitū iuenire poſt. Quid enim iſtī tot uiri? Nam neceſſe ē fuilſe non paucos: ut cōprehen- di Licinius facile poſſet: & res multoq; oculis eſſet teſtator: Cur liciniū de ma- nibus amiferunt? Qui minus. n. Licinius comprehendi potuit cū ſe retraxit: ne pyxidem traderet: q̄ ſi non retraxiſſet. Erant enim illi poſiti ut cōprehende- rent Liciniū: ut manifesto Licinius teneret: aut cū retineret uenenū: aut cū tra- didiſſet. Hoc fuit totū consiliū mulieris. Hæc iſtoq; puincia q̄ rogati ſunt: quos quidem tu quāobrem temere proſiluiſſe dicas atq; ante tempus non iuenio. fu- erant hoc rogati. fuerant ad hanc rē collocati: ut uenenū: ut iſfidiae: facinus de- niq; ipſum ut manifesto cōprehenderetur. Potuerunt ne meliori tempore pro- filire: q̄ cū Licinius ueniffet: cū in manu teneret uenenī pyxidem: quæ ſi iam eraſ tradita ſeuilſe: euafiſſent ſubito e balneis mulieris amici Liciniūq; cōprehē- diſſent. Imploraret omniū fidem: atq; a ſe illam pyxidem traditam pernega- ret. quem quomodo illi reprehēderent: uidiffe ſe dicerent: primum ad ſe reuo- carent maximi facinoris crimen. deinde id ſe uidiffe dicerent: qui quo loco col- locati fuilſent: nō potuiffent uidere. Tempore igiſ ipſo ſe ostēderet: cum Licinius ueniffent: pyxidem expediret: manū porrigeret: uenenū traderet. Mimi-

PRO MARCO CAELIO.

ergo ē etiā exitus: nō fabulæ: i quo cū clausula nō inuēit: fugit aliq s e manib⁹.
 Deinde scabella cōcrepan: auleū tollitur. Q uero enim cur Liciniū titubantē
 hesitātem: cedentem: fugere conantē: mulieraria manus ista de manibus emise
 rit. cur nō cōprehēderit: cur nō ipsius cōfessiōe multor⁹ oculis: facinoris deniqz
 uoce tanti sceleris crimen expredderint? An timebāt ne tot unū ualentē ibecil
 lū: alacres pterritū superare non possent? Nullū argumentū in re: nulla suspī
 cio in cā: nullus exitus criminis reperiet⁹. Itaq; hāc cā ab argumentis: a cōiectu
 ra: ab his signis qbus ueritas illustrari solet: ad testes tota traducta ē. quos qdē
 ego iudices testes nō modo sine ullo timore: sed etiā cū aliqua spe delectatōis
 expecto. Prægesit animus iā uide⁹. primū lautos iuuenes mulieris beatæ ac no
 bilis familiares: deinde fortissimos uiros ab impatrice in insidiis atq; in præsi
 dio balnear⁹ locatos: ex qbs reqrā quonā mō latuerit aut ubi? Alueus ne ille an
 equus troianus fuerit: q tot inuictos uiros muliebre bellū gerentes tulerit: ac te
 xerit? Illud uero respondere cogam: cur tot uiiri ac tales hūc & unū & tā imbecil
 lē q uidetis: non aut stantē cōprehēderint: aut fugiētē cōsecuti sint. q se nūquā
 pfecto si in istum locū pcesserint: explicabūt: q uolēt in cōuiuiis faceti: dicaces.
 Nōnūq etiā ad uinū dīserit sint. Alia foris uis est: alia triclinii: alia subselliorū
 ratio: alia lector⁹: non idem iudicum comeſſatorūq; cōspectus. Lux deniq; lon
 ge alia ē Solis & Lychnor⁹. quāobrē excutiēmus oēs istor⁹ delitias: oēs inepti
 as si pdierint: sed si me audiant: nauent aliā opā: aliā inēant ḡam: in aliis reb⁹
 se ostētēt: uigeāt apud istā mulierē uenuſtate: dominenē ſumptib⁹: hāreāt: ia
 ceāt: ſeruiāt: capiti uero innocētis & fortunis parcāt. Adsunt ſerui illi de cognā
 tor⁹ nobilissimor⁹ ac clarissimor⁹ hominū ſententia manumifſi. tādem aliqd in
 ueniēmus: quod ista mulier ſuoꝝ ppinquoꝝ fortissimoꝝ uiroꝝ ſententia atq;
 auctoritatē feciſſe uideat⁹. Sed ſcire cupio qd habeat argumenti ista manumif
 ſio? in qua aut crimen eſt Caelio quāſitū: aut quāſtio ſubleuata: aut multarum
 rerum conciis ſeruis cū cā premiū pſolutū. At ppinquis placuit. cur non place
 ret? cū rē tu te ad eos non ab aliis tibi allatā: sed a teipſa cōptā deferre diceret?
 Hic etiam miramur ſi illā cōmentitiā pyxidem obſcenissima ſit fabula conſei
 cuta. Nihil ē qd in eiusmodi mulierē nō cadere uideat⁹. Audita & puulgata &
 pcelebrata ſermōib⁹ res eſt: picipitis animis iudices iādudum qd uelim: uel po
 tiuſ quod nolim dicere: quod ēt: ſi eſt factū a Caelio certe nō eſt factū. qd. n. at
 tinebat? Eſt enim ab aliquo fortaſſe adolescentē non tā inſulso: quā non uere
 cūdo. Si aūt ē fictum: nō illud qdē modētū ſed tamen nō eſt in facetum mēi
 daciū: quod profecto nūq hominū ſermo atq; opinio cōprobasset: niſi om
 nia quā cum turpitudine aliqua dicerent: in iſtā quadrare apte uiderent⁹. Di
 cta eſt a me cā iudices & porata: iā intelligitis quātū iudiciū ſuſtineatis: quanta
 res ſit cōmifſa uobis. De ui quārētis: quā lex ad imperium ad maiestatē: ad ſta
 tum patriæ: ad ſalutē omniū ptiñet: quā legem. Q. Catulus armata diſſenſio
 ne ciuiū. R. P. pene extremitis temporib⁹ tulit: quāq; lex ſedata illa flamma cō

ORATIO.

fulatus mei fumantis reliquias coniurationis extinxit.hac lege Cælii adolescē
tia nō ad reip. pœnas sed ad mulieris libidines & delicias deposcit: Atq; hoc ēt
loco .M. Camurti & Ceserni danatō prædicat^r. O stultitiā ne dicam an impu/
dentiam singularem. Audetis ne cū ab ea ueniatī facere istorum homiū mē
tionem? Audetis ne excitare tanti flagitiī memoriam:nō extinctā illam quidē
sed repressam uetusitate? quo enim illi criminē peccatoq; perierunt? Nēpe qđ
eiusdem mulieris dolorē & iniuriā Vectiano nefario sunt stupro persecuti. Er
go ut audiret^r Vectii nomen in cā:ut illa uetus Afraria fabula refricaret^r: iccir
co Camurti & Ceserni est causa renouata:qui quāquam lege de ui certe non te
nebantur:eo maleficio tamen erant implicati:ut ex nullius legis laqueis emitī
tendi uiderentur .M. uero Celius cur in hoc iudiciū uocatur:cui neq; propriū
q̄stionis crimē obiicit^r:nec uero aliquid eiusmodi quod sit a lege seiūctū:& cū
uīa seueritate cōiūctū cuius p̄fia etas dedita disciplīs fuit: iisq; artib; qb; instrui
mur ad hūc usum forensem:ad capessendam Rēp.ad honorē:gloriā:dignita/
tem.his aut̄ fuit amicīis maiorum natu:quorum imitari industriā continētiā
q; maxime uelit.His æqualium studiis:ut eundem quem optimi ac nobilissi/
mi petere cursum laudis uideretur.Cum autē paulum iam roboris accessisset
ætati in Aphricā profectus est.Q. Pompeio Procons.cōtubernalis castissimo
uiro atq; omnis officii diligētissimo:in qua domo cum res erāt & possessiones
paternæ:tum etiam usus qdam prouincialis non sine cā a maioribus huic ætati
tributus.dīscēpsit illinc Pompei iudicio probatissimus:ut ipsius testimonio co
gnoscetis.uoluit ueterē instituto eoꝝ adolescentium exemplo qui post in ciu/
itate summi uiri & clarissimi ciues extiterunt:industriam suā a .P.R.ex aliqua
illustri accusatione cognosci.Vellem alio potius eum cupiditas gloriæ detulit
set.sed habuit hoc tempus querelæ.accusauit.C. Antonium Collegam meum:
cui misero p̄clara in .R.P.memoria nihil profuit:nocuit opinio maleficīi cogi/
tati.postea nemini concessit æqualiū plus ut in foro plus ut in negociis uersa/
ret causisq; amicorum .plus ut ualeret inter suos grā: quæ nisi uigilantes ho/
mines nisi sobrii nisi industrii consequi nō possunt:Omnia labore & diligē/
tia est consecutus.In hoc flexu quasi ætatis .nihil enim occultabo fretus huma/
nitate ac sapientia uestra:fama adolescētis paulum hæsit ad metas notitia no/
ua mulieris:& infelici uicinitate:& insolēta uoluptatū.Q uæ cū inclusæ diu/
tius & prima ætate compressæ & constrictæ fuerunt:subito se nonnūq; profun/
dūt:atq; eiiciunt uniuersæ.qua ex uita uel dicam quo ex sermone:nequaq; enī
tātū erat quātū homines loquebantur: Verum ex eo qcquid erat emersit.totū
que se eiecit atq; extulit:tantūq; abest ab illius familiaritatis infamia:ut eiusdē
nūc ab sese inimicitias odiūq; propulset .Atque ut iste interpositus sermo deli/
tiarum desidiaꝝq; moreretur:fecit me mehercule iūto & multum repugnante:
sed tamen fecit: nomen amici mei de amibitu detulit: quem absolutum īsequi
tur:reuocat:nemini nostrum obtemperat.est uiolentior q̄ uellem.Sed ego non

PRO MARCO CAELIO.

Ioquor de sapientia: quæ nō cadit in hanc ætatem; de impetu animi Ioquor de cupiditate uincendi: de ardore mentis ad gloriam. quæ studia iam in his ætatis bus nostris contractiora eē debeant. in adolescētia uero tāq i herbis significat: quæ uirtutis maturitas: & quātæ fruges industriæ sīnt futuræ. Etenim semper magno ingenio adolescētes refrenādi potius a gloria: q̄ incitandi fuerunt. Amputanda plura sunt illi ætati: si quidem efflorescit ingenii laudibus: q̄ inferenda. Quare si cui nimiū efferbuisse: uideſ huius uel in suscipiēdis uel īgerendis inimicitiis uis ferocitatis: si quē etiā minorū horū aliquid offendit se purpuræ genitus: si amicorū cateruæ: si splēdor: si uitor: iam ista deseruerit: iā ætas omnia iā res: iam dies mitigate. Conseruate igit̄ R.P. Iud. ciuē bonaꝝ artium: bonarū partium: bonorū uirorū. Promitto hoc uobis & R.P. spondeo: si modo nos ipſi R.P. satisfecimus: nūq̄ hūc a nostris rationib⁹ seiūctū fore. quod cū fretus nostra familiaritate promitto. tū quod durissimis se ipſe legib⁹ iam obligarit. Ne que. n. potest q̄ hominē cōſularē quod ab eo. R.P. uiolatam diceret: i ius uocarit: ipſe in. R.P. ciuīs eē turbulentus. Non pōt q̄ ambitu ne absolutum qdem patif̄ esse absolutū: ipſe impune quidē esse largitor. Habet a. M. Caelio. R.P. Iudi. duas accusationes uel obsides periculi uel pignora uolūtatis. Quare obi testor orōq; Iud. ut qua in ciuitate paucis dieb⁹ his Sex. Clodius absolutus sit: quem per biénium aut ministrium seditōis aut ducē uidistis. Qui ædes sacras: qui censum. P.R. qui memoriam publicam suis manibus incēdit: hominem sine re sine fide: sine spe: sine sede: sine fortunis: ore: lingua: manu uita omni iniquitatum: qui Catuli monumentum afflixit: meam domum diruit: mei fratris incendit: qui in palatio atque in urbis oculis seruitia ad cādem & inflammandam urbem incitauit: In ea ciuitate ne patiamini illum absolutum muliebri gratia Marcum Celium libidini mulieris condonatum: ne eadem mulier cum suo coniuge & fratre turpissimum latronum eripuisse & honestissimum adolescentem oppressisse uideatur. Quod cum huius uobis adolescentia proposueritis: constituitote uobis ante oculos huius ēt miseri senectutem: q̄ hoc unico filio nititur. in huius spe requiescit. huius unius casus per timescit. Quē uos supplicem uestræ misericordiæ serum potestatis abiectum non tā ad pedes q̄ ad mores sensusque uestros: uel recordatione parentum uestrorum uel liberorum iucunditate substentate: ut in alterius dolore uel pietati uel iduli gentiæ uestræ seruiatis. Nolite Iud. aut hunc natura ipsa occidentem uelle matrū extingui uulnere uestro q̄ suo facto. aut hunc nunc primum florescentem firmata iam stirpe uirtutis tāq turbie aliquo aut subita tempestate peruertere. Conseruate parenti filium. parentem filio. ne aut senectutem prope despetatā cōtemplisse aut adolescentiam plenam spei maxime: non modo uos non aliuisse: sed etiam perculisse atq; afflixisse uideamini. Quem si uobis si suis: si R.P. cōseruatis addictū deditū obstrictū uobis ac liberis uis habebitis: oīum q̄ hui⁹ neruoꝝ ac laboreꝝ uos potissimum Iud. fruct⁹ uberes diuturnosq; capietis.

ORATIO.

M.T.C.PRO SEXTOROSCIO AMERINO ORATIO.XX

REDO EGO VOS IVDICES MIRARI QVID
 sit: quod cū tot summi oratores hominesq; nobilissimi se-
 deant: ego potissimum surrexerim: q neq; ætate: neq; inge-
 nio: neq; auctoritate sim cum his qui sedeant comparadus.
 Omnes enim hi quos uidetis adesse in hac causa iniuriam
 nouo scelere cōflatā putant oportere defendi. Defendere ip-
 si pp iniquitatē téporis nō audent. Ita fit ut ad sint propterea
 q officium sequunt̄. taceant aut̄ iccirco: qā pīculum̄ metuunt. Quid ergo: au-
 dacissimus ego ex omnibus: minime. At tanto officiosior q cæteri: ne istius q
 dem laudis ita sum cupidus: ut aliis eam præemptam uelim. Quæ me igit̄ res
 præter cæteros impulit: ut cām Sexti Rosciī reciperē: quia si qs istor̄ dixisset:
 quos uidetis adesse: in qbo summa auctoritas ē atq; amplitudo: Si uerbum de
 rep. fecisset: id quod in hac cā fieri necesse ē: multo plura dixisse q dixisset: puta
 ref: Ego etiā si oīa quæ dicenda sunt libere dixero: nequaq; tñ similiter oratio
 mea exire: atq; in uulgu emanare poterit. deinde q cæterorum neq; dictū obi-
 scunū pót eē propter nobilitatem & amplitudinē: neq; temere dicto concedi pi-
 pter ætatem & prudentiam. Ego si quid liberius dixero: uel occultū eē: pp̄terea
 q nōdū ad Rēp. accessi: uel ignosci adolescētiā meæ poterit: tametsi nō modo
 ignoscēdi ratio: uerūetiā cognoscēdi cōsuetudo iā de ciuitate sublata ē. Acce-
 dit illa quoq; cā: q a cæteris forsitan ita petitū sit: ut dicerent: ut utrūuis saluo
 officio facere se posse arbitrarent̄. A me autem hi cōtēderunt: q apud me & a-
 micitia & beneficiis & dignitate plurimum possunt: quorū ego neq; beniuolē-
 tiā erga me ignorare: nec auctoritatē aspernari: nec uoluntatē negligere debe-
 am. His de causis ego huic causæ patronus extiti: nō electus unus q maximo i-
 genio: sed relictus ex omnib; q minimo piculo possem dicere. neq; uti satis fir-
 mo præsidio defensus Sex. Roscius: uerū uti non omnino desertus eēt. Forsi-
 tan quæratis qui iste terror sit: & quæ tanta formido: quæ tot ac tales uiros im-
 pediat: qui minus pro capite & fortunis alterius quemadmodum consueuerūt
 causam uelint dicere. quod adhuc uos ignorare non mirū est: propterea q con-
 sulto ab accusatoribus eius rei quæ cōflauit hoc iudiciū: mētio facta nō ē. quæ
 res ea est: Bona patris huiuscē Sexti Rosciī: quæ sunt sexagesies: quæ de uiro
 fortissimo & clarissimo. L. Sylla: quem honoris causa nominō: duobus milib;
 nūmum sese dicit emisse adolescens uel potentissimus hoc tépore nostræ ciu-
 tatis. L. Cornelius Chrysogonus is a uobis iudices hoc postulat: ut quoniam
 in alienam pecuniam tam plenam atque præclarā nullo iure inuaserit. Quo-
 niamq; ei pecuniæ uita Sexti Rosciī obstante atq; officere uideatur: deleatis ex
 animo suo suspicionē oēm: metūq; tollatis, sese hoc icolumi nō arbitrat̄ hui⁹ u-

PRO ROSCIO AMERINO.

nocentis patrimonium tam amplum & copiosum posse obtinere. damnato. & electo spat se posse; quod adeptus est p scelus; id p luxuriā effundet atq; consu mere. hunc sibi ex animo scrupulum; q se dies noctesq; stimulat ac pugit; ut ei uellatis postulat; ut ad hāc suā pdā tā nefariā adiutores uos psiteamini; Si uobis æqua & honesta postulatio uideat iudices; Ego cōtra breuē postulationem affero & quomodo mihi p suadeo: aliquāto æquiorē. Primū a Chrysogono pte: ut pecunia fortunisq; nostris cōtentus sit. sanguinē & uitā ne petat. deinde a uobis iudices ut audacissimo sceleri resistatis. Innocētiū calamitatē leuetis; & ī cā Sexti Rosciī piculū quod in oēs intēdit; ppulseūis; q si aut cā criminis: aut facti suspicio: aut qualibet deniq; uel minima res reperiet; quā obrem uideantur illi non nihil tñ in deferendo nomine secuti. Postremo si ppter eam pdā quā dixi: quicq; aliud causæ inuenieritis: non recusamus qn illoq; libidini Sexti Rosciī uita dedat. sin aliud agit nihil: nisi ut his ne quid desit: quibus satis nihil ē. Si hoc solū hoc tempore pugnat: ut ad illam opimā p̄clarāq; pr̄dam damnatio Sex. Rosciī uelut cumulus accedit: nōne cum multa idigna: tum uel hoc idignissimū ē: Vos idoneos habitos: p quorum sentētias iusq; iurādū id assequantur: quod antea ipsi scelere & ferro asseq cōsueuerūt: Qui ex ciuitate ī se natum propter dignitatē ex senatu ī hoc cōsiliū delecti estis ppter seu eritatem ab his hoc postulare hoīes sicarios atq; gladiatores non mō ut supplicia uitēt: q a uobis p maleficiis suis metuere atq; horrere debēt: uerūēt ut spoliis Sex. Rosciī. hoc iudicio ornati auctiō discedat. His de rebus tātis tāq; atrocib; neq; satis liberū uociferati posse intelligo: nā cōmoditati īgeniū: grauitati ætas: libertati tēpora sunt impedimento. huc accedit sumus timor: quē mihi natura pudor que meus attribuit: & uestra dignitas: & uis aduersariorum: & Sex. Rosciī. picula.

Quapropter uos oro atq; obsecro iudices ut attēte bonaq; cū uenia uerba mea audiatis: fide sapientiaq; uestra fretus plus oneis sustuli: q ferre me posse itelli go. hoc onus si uos aliqua ex pte alleuabitis: feram ut potero studio & idustria iudices. Sin a uobis id quod nō spo deserat: tñ animo nō deficiā: & id quod su scipi quoad potero: pferam. q si pferre nō potero: opprīmi me onere officii ma lo: q id quod mihi cum fide semel impositum ē: aut propter pfidiā abiiceat: aut ppter ifu mitatem animi deponere. Te quoq; magnope. M. Fanni quæso: ut q lem te iam antea populo Roma. p̄buisti: cum huic idem quæstioni iudex p̄tesses / talem te & nobis & populo Romano hoc tēpe īpertias. Quanta multitudine hominū conuenerit ad hoc iudicium uides: quæ sit omnium mortali um expectatio quæ cupiditas: ut acria & seuera iudicia fiant intelligis. Longo interuallo iudicium inter sicarios hos primum committitur: cum inter ea cædes indignantiae maximæque factæ sint. Omnes hanc quæstionem te p̄tore manifestis maleficiis quotidianoq; sanguine demissius spant futurā. Qua uociferatōe in cæteris iudiciis accusatores uti cōsueuerūt: ea nos hoc tēpe utimur: qui causam dicimus. Petimus abs te. M. Fani a uobisque iudices: ut q

ORATIO.

acerrime maleficia uindictis: ut quā fortissime hominibus audacissimis resistatis: ut hoc cogitatis: nisi in hac cā: qui uester animus sit ostēdetis: eo prorumperū hominū cupiditatē: & scelus: & audaciā: ut non modo clam uerūetiā hic in foro ante tribunal tuum. M. Fanni: ante pedes uestros iudices: inter ipsa subsellia cædes futuræ sint. Etenim qd aliud hoc iudicio tentat: nisi ut id fieri liceat? Accusant hī qui in fortunas huius inuaserunt. cām dicit is cui præter calamitatem nihil reliquerunt. Accusant hī quibus occidi patrē Sex. Ros. bono fuit. Causam dicit is cui nō modo luctū mors patris attulit uerumetiam egestatem: Accusant hī qui hunc ipm iugulare summe cupierunt. Cām dicit is qui etiā ad hoc ipm iudiciū cum præsidio uenit: ne hic ibidem ante oculos uestros trucidetur. deniqz accusant hī: quos populus poscit. Cām dicit is qui unus relictus ex illorum nefaria cæde restat. Atqz ut facilius intelligere possitis iudices ea quæ facta sunt indigniora esse: q̄ hæc sunt quæ dicimus ab initio res quēadmodum gesta sit uobis exponemus: quo facilius & huius hominis innocentissimi miseras: & illogz audaciam cognoscere possitis: & reip. calamitatem. Sex. Ros. pater huiuscē municeps Amerinus fuit: cum genere & nobilitate & pecunia non modo sui municipii uerumēt eius uicinitatis facile primus: Tū gratia atqz hospitiis florēs hoīum nobilissimorū. Nā cū Metellis: Seruiliis. Scipionibz erat ei nō modo hospitium uerūetiā domesticus usus & consuetudo: quas ut æquū ē familias hōestatis amplitudinisqz grā nomio. Itaqz ex suis oībō cōmodis hoc solum filio reliqt. Nā patrimoniū domestici prædonēs uiereptum possidēt: fama & uita īnocētis ab hospitibus amicisqz paternis defendit. Hic cū omni tēpore nobilitatis fautor fuisset tū hoc tumultu proximo cū omnium nobiliū dignitas & salus in discriumen ueniret: præter cæteros in ea uicinitate eā partē causāqz opera studio auctoritate defendit. Etenī rectum putabat p̄ eorū honestas: se pugnare propter quos ipse honestissimus inter suos numerabat. posteaqz uictoria cōstituta ē: ab armisqz recessimus: cū p̄scriberent hoīes atqz ex oī regio ne capent hī q̄ aduersarii fuisse putabant: erat ille Romæ frequēs i foro: & i ore oīum quotidie uersabat: magis ut exultare uictoria nobilitatis uideref: quā timet ne qd ex ea calamitatis sibi accideret. Erāt ei ueteres inimicitiae cū duobus Rosciis Ameris: quoꝝ alter sedēt i accusatorū subselliis uideo: Alter tria huīusce p̄dīa possidebat audio: q̄s inimicitias si tā cauebat potuisset: q̄ timebat solebat: uiueret. Neqz. n. iudices iniuria metuebat. Nā isti duo sunt Titus Ro. quoꝝ alteri Capitonī cognomē ē. Iste q̄ adest Magn⁹ uocat. Hoīes eiusmodi: alter pluriꝝ palmarū uetus ac nobilis gladiator habebat. Hic aut̄ nup̄ se ad eū lanistā cōtulit: q̄ ante hāc pugnā tyro eēt qd̄ sciā: facile ipm magistrū scelere audaciaqz suauit. Nā cum hic Sex. Roscius eēt Ameria: Titus alter iste Roscius Romæ: cum hī filius assiduus i p̄diis eēt: cūqz se uolūtate patris rei familiarī uitæqz rusticæ dedisset: i p̄pe autem romæ frequēs eēt: occiditur ad balneas palatinas rediens accēna Sex. Ros. Spero ex hoc ipso non esse obscurum: ad quem su-

Narratio

PRO ROSCIO AMERINO.

spitio maleficii ptineat. Verum id quod adhuc suspitosum: nisi p̄spicuum res ipsa fecerit: hunc affinem culpae iudicatore. Occiso Sex. Roscio primus Ameria nunciat Mālius Glautia quidā hō tenuis: libertinus: cliens: & familiaris istius Titi Roscii. nunciat domū non filii: sed Titi Capitonis inimici. Et cum post horā primā noctis occisus esset: primo diluculo nuncius hic Ameria uenit. de cem horis nocturnis sex &. L. milia passuum cisiis puolauit: nō modo ut ex opatum inimico nuncium primus afferret: sed etiam cruentem inimici quārecen-
tissimum: telūq; pauloante e corpore extractum ostenderet. Quatriduo quo hæc gesta sunt res ad Chrysogonū ī castra. L. Syllæ Volatteras desert̄, magni-
tudo pecuniae demōstrat̄: bonitas prædior̄. Nā fundos decem & tres reliquit:
q; Tyberim fere oēs tangunt huius inopia & solitudo cōmemorat̄, demōstrat̄
cum pater huiuscē Sex. Ro. homo tā splēdidus & gratus nullo negocio sit
occisus: p̄ facile hunc hoīem incautū & rusticū & rure & Romæ ignotum de me-
dio tolli posse. ad eā rem operam suā pollicētur. Ne diutius uos teneā iudices:
societas coitur: cum iam proscriptionis mentio nulla fieret: & cum etiam q; ante
metuerant redirent: ac iam defunctos sese piculis arbitrarent̄. hoīs studiosissimi
nobilitatis māceps fit Chrysogonus: Tria prædia uel nobilissima Capitonii
propria traduntur: quæ hodie possident: in reliquias oīs fortunas iste Titus Ro.
nomine Chrysogoni: quēadmodum ipse dicit impetum fecit. hæc bona emun-
tur sestertior̄ duobus milibus nūmū. Hæc omnia iudices imprudēte. L. Sylla
facta eē certe scio. Neq; enim mirū: cū eodē tēpore & ea quæ præterita sunt: &
ea quæ uidentur īstare p̄paret: Cū & pacis cōstituēdæ rationē & belli gerēdi po-
testatē solus habeat: cū oēs in unū spectēt: unus oīa gubernet: cū tot tantisq; ne-
gociis distentus sit: ut respirare libere non possit: si aliquid non animaduertat:
cū præsertim tā multi occupatōnē eius obseruēt: tēpusq; aucupētur. ut simulati-
q; ille despicerit aliquid huscmodi moliantur. Huc accedit: q; quāuis ille fe-
lix sit sicut est: tamen in tanta felicitate nemo potest esse in magna familia. qui
neminem neq; seruum neq; libertum improbū habeat. Interea iste Titus Ro.
uir optimus procurator Chrysogoni Ameriam uenit: in prædia huius inuadit.
Hūc miserum luctu præditum qui non dū etiā oīa paterno funeri iusta soluī-
set: nudū eiecit domo atq; focis patriis: diisq; penatibus præcipitē Sextū iudi-
ces exturbat. ipse amplissimæ pecuniae fit dominus: qui in sua re fuisset egentis-
simus. Erat ut fit insolens ī aliena. Multa palam domum suā auferebat. plu-
ra clam de medio remouebat. non pauca suis adiutoribus large effuseq; dona-
bat. Reliqua constituta auctione uendebat. quod Ameriniis usq; eo uisum est
indignum: ut urbe tota fletus gemitusque fieret. Et enim multa simul ante o-
culos uersabantur: mors hominis florentissimi Sex. Ro. crudelissima. filii au-
tem eius egestas indignissima: cui de tanto patrimonio prædo iste nefarius ne-
iter quidem ad sepulchrum patrium reliquisset. bonorum emptio: flagitiosa
possessio: furta: rapinæ: donationes, nemo erat qui non ardere oīa māllet:

Nra 11 1.
felix

ORATIO.

Quidere in Sex. Ro. uiri optimi atq; honestissimi bonis iactantē se ac dominā tē Ti. Ro. itaq; decurionum decretū statim fit: ut decē primi pficiscant ad .L. Syllā: doceātq; eū q uir Sex. Ro. fuerit cōquerātur de istorū scelere & iniuriis: orent & ut illius mortui famā & filii innocentis fortunas conseruatas uelit. Atq; ipsum decretū quæso cognoscite. Decretū decurionū. Legati in castra ueniūt. Intelligit iudices quod iam ante dixi īprudente. L. Sylla scelera hæc & flagitia fieri. Nā statim Chrysogonus & ipse ad eos accedit: & homines nobiles allegat iis q peterent: ne ad Syllam adirent. Et oīa Chrysogonū quæ uellent eē factu, rū pollicerent. Vsq; adeo autē ille ptimuerat: ut mori mallet q de his rebus Syl lā doceri. homines antiqui q ex sua natura cæteros fingerent: cū ille confirmaret sese nomen Sex. Ro. de tabulis exēpturū: p̄dia uacua filio traditurū. Cunq; id ita futurū Titus Ro. Capito: q in decem legatis erat ad promitteret crediderūt. Ameriā re inorata reuerterūt. Ac primo rē differre quotidie ac pcrastinare isti cœperūt. Deinde aliquāto lentius nihil agere atq; deludere. postremo id quod facile intellectū est: insidias uitæ huiusc. Sex. Ro. parate. Neq; sese arbitrari posse diutius alienā pecuniā domino in columni obtinere, quod hic simularque sensit de amicorū cognatorūq; sententia Romā confugit & sese ad Ceciliā ne potis filiā: quā honoris cā nomino: contulit: qua pater uisus erat plurimum. In qua muliere iudices etiā nūc id quod oēs semp existimauerūt: quasi exēpli cau sa uestigia antiqui officiū remanēt. ea Sex. Ro. in opē eieclū domo atq; expul sum ex suis bonis fugientē latronū tela: & minas recepit domi. hospitioq; op presso iam desperatoq; ab oībus opitulata est. eius uirtute fide & diligētia faci tum est: ut hic potius uiuus in reos: quā occisus in pscriptos referretur. Nā post q isti intellexerūt summa diligētia uitā Sex. Ro. custodiri: neq; sibi ullā cæ dis faciēdæ potestatem dari: cōsilium cœperūt plenū sceleris & audaciæ: ut no men eius de parricidio deferrent: ut ad eā rē aliquē accusatorem ueterē cōpararent: q de ea re possit dicere aliqd: in qua re nulla subesset suspicio. denique ut quoniā criminē non poterāt: tempore ipso pugnarent. Ita loq homines q iudicia tā diu facta non essent: cōdēnari eū oportere: qui primus in iudicium adductus esset. huic autē patronos pp Chrysogoni gratiā defuturos. de bono & uenditione & de ista societate uerbū esse facturū neminem. Ipso nomine particidii & atrocitate criminis fore: ut hic nullo negocio tolleret: cum a nullo defensus esset. Hoc consilio atq; adeo hac amentia impulsū: quē ipsi cū cupent nō potuerūt occidere: eum iugulandū uobis tradiderūt. Quid primum quærar: aut unde potissimum ordinar iudices aut quod: aut a quibus auxilium petā: deorū ne immortalium: Po. ne Ro. uestrā ne qui sūmam potestatem habetis hoc tempe fidem implorem: Pater occisus nefarie: domus obsessa ab inimicis: bona adēpta possessio direpta: filii uita infesta: sēpe ferro atq; insidiis appetita. Quid ab his tot maleficiis sceleris abesse uide: tamen hoc aliis nefariis cumulat: atque adaugent, crimen incredibile configunt. Testes in hūc & accusatores huiusc

PRO ROSCIO AMERINO.

pecunia comparant. Hanc conditionem misero ferūt: ut optet: utrum malit cer-
uices Roscio dare: an insutus in culleum supplicio parricidarum p summū de-
decus uitam amittere: patronos huic defuturos putauerunt: delunt: qui libe-
redicat: q cum fide defendat: id quod in hac causa satis: Q uoniā quidē susce-
pi non deest profecto iudices: & forsitan in suscipienda cā temere ipulsus ado-
lescentia fecerim: quoniam quidem semel suscepī: licet hercules undiq; ī me ter-
rores periculaq; impendeant omnia: succurrā: ac subibō. Certum est liberatū
q; quæ ad cām pertinere arbitror oīa non modo dicere: uerū etiam libenter au-
dacter libereq; dicere. Nulla res tanta existit iudices: ut possit mihi uim maio-
rem adhibere metus q fides. Et enim quis tam dissoluto animo est: q hæc cū ui-
deat: tacere ac negligere possit: Patrem meū cū proscriptus nō esset: iugulastis:
occisum in proscriptorū numerū rettulistis; me domo mea per uim expulstis.
patrimoniū meum possidetis. Q uid uultis amplius: etiā ne ad subsellia cum
ferro atq; telis uenistis: ut hic iuguletis aut cōdēnetis Sex.Ros. Hominē lōge
audacissimum nuper habuimus in ciuitate. C.Fimbriā: & quod inter oēs con-
stat: nīsi inter eos qui ipsi quoq; insaniunt: insanissimum. Is cum curasset in fu-
nere. C.Marii ut .Q .Sceuola uulneraref uir sanctissimus atque ornatissimus
nostræ ciuitatis: de cuius laude neque hic locus est ut multa dicantur: neq; plus
ra tamen dici possunt q. P.R. memoria retinet: diem Sceuolæ dixit posteaq; cō-
perit eum posse uiuere. Cum ab eo quereret: quid tandem accusaturus eēt eū:
quem pro dignitate ne laudare qdem qsquā laus cōmode posset: aiunt homi-
nem ut erat furiosus: respondisse: q non totū telum corpore recepisset: quo .p.
R. nihil uidit indignus: nīsi eiusdem uiri mortem. quæ tantū potuit ut omnes
ciues suos perdiderit: & afflixerit: quos quia seruare per compositionem uole-
bat: ipse ab his interemptus est. Est ne hoc illi dicto atq; facto Fimbriæ non si-
millimū: Accusatis Sex.Ro. quid ita: Q uia de manibus uestris effugit. quia
se occidi passus non est. Illud quia in Sceuola factū est: magis indignum uide-
tur. hoc quia fit a Chrysogono: non est ferendum. Nam per deos īmortales qd
est in hac causa quod defensionis idigeat: qui locus ingenium patroni reqrīt:
aut oratoris eloquētiā magnopere desiderat: Totam cām iudices explicem?
atq; ante oculos expositā consideremus. Ita facillime quæ res totum iudicium
contineat: & qb; de rebus nos dicere oporteat: & quid uos sequi conueniat: in-
telligetis. Tres sunt res quantū ego existimare possum quæ obstant hoc tem-
pore Sex.Ro. crimen aduersariorū & audacia & potentia. Criminis confessio
nem accusator Erutius suscepit. audaciæ partes Rosciī sibi poposcerūt. Chryso-
gonus autē is q plurimum potest: potētia pugnat. de hisce omnibus rebus me
dicere oportere intelligo. Q uid igit̄ est: non eodem mó de omnibus: ideo q
prima illa res ad meum officium pertinet. duas autem reliquas uobis. P.R. ipo-
suit. Ego crimen oportet diluā: V os & audaciæ resistere: & hominū huiusmo-
di perniciosa atq; intollerandam potētia primo quoq; īpore extiguere atq;

Pena parricidij

exemplē

ORATIO.

opprimere debetis. Occidisse patrem Sex. Ro. arguitur. Scelestū dīi īmortales ac nefariū facinus: atq; eiusmodi quo uno maleficio scelera oīa complexa eē ui deant. Et. n. si id quod præclare a sapientibus dicit: uultu sāpe laeditur pietas. Q uod supplicium satis acre reperietur in eū: qui mortem obtulerit parenti: p quo mori ipsum si res postularet: iura diuina atq; humana cogebant. In hoc tāto tam atroc tam singulari maleficio: quod ita raro extitit: ut si quando au ditum sit portenti ac prodigiī simile numeret: Q uibus tandem te. C. Eruci ar gumentis accusatorē censes uti oportere? Nōne & audaciā eius qui in crimē uo cetur singularē ostendere: & mores feros īmanēq; naturā & uitā uitiis flagitiis que omnibus deditā: & deniq; omnia ad pniciem pfligata atq; pdita. Q uorū tu nihil in Sex. Ro. ne obiiciendi qdem cā cōtulisti. patrem occidit Sex. Ro. q homo: adolescētulus: corruptus: & ab hominib; neq; iudicatus. ānos natus ma ior quadraginta: Vetus uidelicet siccarius: homo audax & sāpe in cāde uersa tus. At hoc ab accusatore ne dici quidē audistis. Luxuries igit hominē nimirū & æris alieni magnitudo: & idomitæ animi cupiditates ad scelus hoc īimpule runt. De luxuria purgauit Erutius cū dixit: hunc ne in cōuiuio quidem ullo fe re interfuisse. Nihil aut unq; debuit: cupiditates porro quæ possunt esse in eo q ut ipse accusator obiecit: ruri semp habitarit: & in agro colendo uixerit: quæ uita maxime disiuncta cupiditate & cū officio cōiuncta. Q uæ res igit tantum istum furorē Sex. Ro. obiecit: Patri inquit non placebat. Patri non placebat: Q uam ob cām? Necesse ē. n. eam quoq; iustum & magnam & pspicuā fuisse. Nā ut illud incredibile ē: mortem oblatam esse patri a filio sine plurimis & māximis causis: sic uerisimile non est odio parenti fuisse filiū sine causis mul tis & magnis & necessariis. Rursus igitur eodē reuertamur & quāramus: quæ tanta uitia fuerint in unico filio quare is patri displiceret. At perspicuū est: nul lum fuisse. pater igitur amens qui odīset eum sine causa: quem procreauerat. At is quidem fuit omnium cōstantissimus. Ergo illud iam pspicuum pfecto ē: si neq; amens pater: neq; perditus filius fuerit: neq; odii causam patri: neque sceleris filio fuisse. Nescio inquit quæ causa odii fuerit. fuisse odī intelligo: q; a antea cum duos filios haberet: illum alterum qui mortuus est secum omni tē pore uolebat eē: hunc in prædia rustica relegarat. quod Erutio accidebat in ma la nugatoriaq; accusatione: idem usū mihi uenit in cā optima. Ille quo modo crimen cōmentitium confirmaret nō inueniebat: Ego res tam leues qua oratio ne infirmem ac diluā: repire non possum. Q uid aīs Eruci: tot prædia tam pul chra tam fructuosa ſex. Ro. filio suo relegationis ac supplicii gratia colēda ac tuenda tradiderat. Q uid hoc patress familias qui liberos habent: præsertim ho mines illius ordinis ex municipiis rusticani: nonne optatissimum sibi putant esse filios suos rei familiarī maxime seruire: & in prædiis colendis operæ pluri mū studiūq; cōsumere: an amandarat hunc sic: ut esset in agro: ac tātūmodo aleret ad uillā: ut cōmodis oīb; careret? Q uid si cōstat hūc nō mō colēdis p/

*Excisatio Rusticatis
gregia*

PRO ROSCIO AMERINO.

diis præfuisse: Sed certis fundis patre uiuo frui solitum eē: tamen ne hæc a te
uita & rusticana relegatio atq; amādatio appellabit: Vides Eruci quātū distet
argumentatio tua ab re ipsa atq; a ueritate. quod consuetudine patres faciunt:
id quasi nouum reprehendis. quod beniuolētia fit: id odio factū criminari: qđ
honoris cā pater suo filio concessit: id eum supplicii cā fecisse dicis. Neq; hæc
tu non intelligis: sed usq; eo quid arguas non habes: ut non mó tibi contra nos
dicendum putas: uerū etiā cōtra rerū naturam cōtraq; consuetudinem hominū
contraq; opiniones omnium. At. n. cū duos filios haberet alterū nō dimittebat
alterū rure eē patiebat. Q uæsto Eruti ut hoc in bonā partem accipias. nō. n. ex
probrādi cā: sed cōmonendi grā dicā. Si tibi fortuna nō dedit: ut patre certo na
scerere ex quo intelligere posse q animus p̄ius in liberos esset: at natura certe
dedit: ut humanitatis nō paꝝ haberes. eo accessit studiū doctrinæ: ut ne a litte
ris quidē alienus essem. Q uid tādē uideſ tibi ut ad fabulas ueniamus. Senex il
le Cæcilianus minoris facere Eutychum filium rusticum: q illum alterū Che
restratū. Nam ut opinor hoc nomine est. alterū in urbe secū honoris cā habere:
alterū rus supplicii cā relegasse. Q uid ad istas ineptias abis inquies: quasi ue
ro mihi difficile sit: quāuis multos nominatim proferre possim ne longius abi
eam: uel tribulis uel uicinos meos: qui suos liberos quos plurimi faciūt: agrico
las assiduos eē cupiūt. Verū homines notos sumere odiosum ē: cum & illud i
certum sit: uelint ne hi lese nominari: & nemo uobis magis notus futurus sit: q
iste hic Eutychus: & certe ad rem nihil intersit: utrū hunc ego comicū adolescē
tem: an aliquē ex agro Veiente nominem: Et. n. hæc conficta arbitror eē a poe
tis: ut effictos nostros mores i alienis personis: expressamq; imaginē nostrā ui
tae quotidianae uideamus. Age nūc refer animū iis ad ueritatem: & considera
nō mó i Vmbria atq; in ea uicinitate: sed in his ueterib; municipiis quæ studia
a patrib; familiis maxie laudent: iā pfecto te intelliges inopia criminū summā
laudē Sex. Ro. uitio & culpæ dedisse. At nō mó hoc patrū uoluntate liberi faci
unt. sed permultos & ego noui: & nisi me fallit animus: unusquisque uestrum:
q & ipsi incensi sunt studio: quo ad agrū colendū attinet: uitāq; hæc rusticā quā
tu probro & criminī putas eē oportere: & suauissimā & honestissimā eē arbitrā
tur. Q uid censes hunc ipsum Sex. Ro. quo studio & qua intelligentia eē i ru
sticis rebus: ut ex his propinquis eius hominib; honestissimis audio: non tu in
isto artificio accusatorio calidior es: q hic in suo. Verū ut opior quoniā ita Chry
sogono uideſ: q huic nullū p̄diū reliquit: & artificiū obliuiscat: & studiū depo
nat: licebit. Q uod tāetsi miserum & indignū ē: feret tamen æquo animo iudi
ces: si per uos uitā & famā potest obtinere. Hoc uero est quod ferri non pōt: si
& in hanc calamitatē uenerit propter prædiorum bonitatem & multitudinem
& q ea studiose coluit id erit ei maximæ fraudi: ut parum miseriæ sit q; aliis co
luit non sibi: nisi etiam q omnino coluit: criminī fuerit. Næ tu Eruci accusator
es: ridiculus: si illis temporib; natus es: cum ab aratro arceſebant: q cōſu

ORATIO.

Iles fierent. Et enim qui præesse agro colendo flagitiū putes: pfecto illū Attilū:
 quē sua manu spargentē semen q̄ missi erant conuenerunt: hominē turpissimū
 atq; inhonestissimū iudicares. At hercule maiores nostri longe aliter & de illo
 & de cæteris talibus uiris existimabant. Itaq; ex minima tenuissimaq; repu. ma-
 ximā & florētissimā nobis reliquerunt. Suos enim agros studiose colebat, nō
 alienos cupide appetebant. Quibus rebus & agris & urbibus & nationibus rē
 pu. atq; hoc impiū etiā populi Rō. nomen auxerunt. Neq; ego hæc eo profero
 quo conferenda sint cum hisce de quib; nūc quærimus. sed ut illud intelligas
 cū apud maiores nostros summi uiri clarissimiq; homines: qui omni tēpore ad
 gubernacula reip. sedere debebat: tñ in agris quoq; colēdis aliquātū op̄ tēpo/
 risq; consumpsérint: ignosci oportere ei hominī: q se fateat esse rusticū: cū ruri
 assiduus semp uixerit: cum præsertim nihil eēt quod aut patri gratius: aut sibi
 iucundius: aut re uera honestius facere posset. Odiū igitur acerrimū patris ī fi-
 lium ex hoc opinor ostendit Eruci: q hunc ruri eē patiebat. Nūqd ē aliud: Im-
 mo uero inquit ē. Nā istum exhæredare in animo habebat. audio. Nunc dicis
 aliqd: quod ad rem ptineat. Nā illa opinior tu quoq; cōcedis leuia esse atq; in-
 epta. Cōuiuia cū patre non inibat: quippe qui ne in oppidū qdem nīsi praro ue-
 niret. domū suā istū non fere quisq; uocabat: Nec mirū q neq; in urbe uiueret.
 neq; reuocaturus esset. Verū hæc tu quoq; itelligis eē nugatoria: Illud quod cō-
 pimus uideamus: quo certius argumētū odii reperiri nullo modo pót. Exhære-
 dare pater filiū cogitabat. Mitto quærere: qua de cā: q̄ro q̄ scias: tāetsi te diceat
 atq; enumerare cās oēs oportebat. & id erat certi accusatoris officiū: q tāti scelei-
 tis argueret: explicare oīa uitia ac peccata filiī: qb; incensus pater potuerit ani-
 mum inducere: ut naturā ipsam uinceret: ut amorē illū penitus insitum eiiceret
 ex animo: ut deniq; patrē eē sese obliuisceret. quæ sine magnis huiuscē pecca-
 tis accidere potuisse non arbitror. Verū concedo tibi ut ea præterreas: quæ cum
 taces: nulla esse concedis. Illū quidē uoluisse exhæredare certe tu planum face-
 re debes. Q uid ergo affers quare id factum putemus: uere nihil potes dicere.
 finge aliquid saltē cōmode: ut ne plane uidearis id facere: quod apte facis: hui-
 miseri fortunis & horū uirosq; talium dignitati illudere. Exhæredat filiū uoluit.
 Q uam ob cām: nescio. Exhæredauit ne: Non. quis prohibuit: cogitabat. co-
 gitabat: cui dixit: nemini. Q uid est aliud iudicio ac legib; ac maiestate ue-
 stra abuti ad quæstum atq; libidinem: nīsi hoc modo accusare atq; id obiicere:
 quod planum facere non modo non possis: uerū ne coneris quidē: Nemo noi-
 strum est Euci quin sciat tibi inimicitias cum Sex. Rō. nullas esse. uidet om-
 nes qua de cā huic inimicus uenias: Sciunt huiuscē pecunia te adductum esse.
 Q uid ergo est: ita tamen quæstus te cupidum eē oportebat ut horum existi-
 mationē & legē Remmiā putas aliqd ualere oportet. Accusatores multos eē
 in ciuitate utile ē: ut metu contineat audacia. Verū tamen hoc ita utile ē: ut ne
 plane illudamur ab accusatorib; Innocēs ē q̄spā, uerū tamē quāq; abesta culi-

*Alia cā offij
Attilū*

L R emmia

PRO ROSCIO AMERINO.

pa: suspitione tamen non caret: Tā& si miserum est:tamen ei q hunc accuset: possim aliquo modo ignoscere. Cū.n. aliquid habeat:qd possim criminose ac suspitione dicere: apte ludificari & calumniari sciens non uideat'. Q uare facile omnes patimur esse q plurimos accusatores:q inocēs si accusatus sit:absolui pōt. Nocēs nisi accusatus fuerit: cōdēnari nō pōt. Vtilius ē aūt absolui inocētē: q nocētē cām non dicef. An serib⁹ cibaria publice locant⁹:& canes alun⁹ in capitolio:ut significēt si fures uenerit. at fures internoscere non possunt. significant tñ si q noctu in capitolū uenerint. & qa id est suspicōsum: tametsi bestiæ sunt:tamen in eam partem potius peccant:quæ ē cautior. Q uod si luce quoq; canes latrent cum eo salutatū aliqui uenerint: opinor his crura suffringant⁹: q acres sint etiam tum cum suspicio nulla sit. Simillima ē accusatorum ratio. Alii uestig⁹ anseres sunt:q tātūmodo clamāt: nocere nō possunt. Alii canes q & latrare & mordere possunt. Cibaria uobis præberi uidemus:uos aūt maxie debetis in eos impetū facere:q merent⁹. hoc populo gratisimū ē. deinde si uoletis ēt tū cū uerissimile erit aliquē cōmisissē: in suspicione latratote id quoq; cōcedi pōt. Sin aūt sic agetis: ut arguatis aliquē p̄fēm occidisse: neq; dicef possitis aut quare: aut quō: ac tātūmodo sine suspicione latrabitis: Crura quidē uobis nemo suffriget. Sed si hos ego bene noui: litterā illā cui uos usq; eo inimici estis: ut etiā calūrias oderitis: ita uehementer ad caput affigent: ut postea neminē aliū nisi fortunas uīras accusare possitis. Q uid mihi ad defendēdū dedisti bōe accusator: quid hisce aūt ad suspicādū: ne exhäuseraret ueritus ē: audio. Sed q de cā uereri debuerit nemo dicit. Habet pater in aio planū fac. nihil ē. non q cū deliberauit. quē certiore fecerit: unde istud uobis suspicari i mētē uenerit. Cū hoc mó accusas Eruci: nōne hoc palā dicis: Ego qd accepim: scio. qd dicā: nescio. Vnū illud spectaui q Chrysogonus aiebat neminē ilti patronū futurū de bono& emptione: deque ea societate neminē eē q uerbū facere hoc tépe au- deret: hæc te opinio fallit in istā fraudē impulit. Nō mehercule uerbū fecisses: si tibi responsurū quēq; putasses. Opera p̄tū erat: si animaduertistis iudices neglētiā eius in accusando considerare. Credo cū uidisset q homines i hisce sub telliis sederent: quæsisse nū ille aut ille defenturus eēt. de me ne suspicatū qdē esse: q ante cām publicā nullā dixerim. Posteaq; iuenit neminē eo& q possunt & solent: Ita negligēs esse cœpit: ut cū in mētē ueniret ei: consideret: deinde spacia retur nōnūq; ēt puer& uocaret. Credo cui cœnā iparet: prius ut ufo conseilū & hoc cōuentu p summa solitudine abuteret: Peroravit aliquādo. assedit. Surrexi ego. respirare uisus est: q nō aliis potius diceret. cœpi dicere. Vsq; eo aīad- uerti iudices eum iocari atq; alias res agere: anteq; Chrysogonū nominaui. quē simulatq; attigi: statim hō se erexit: mirari uisus est. Intellexi qd eū pupugisset. Iterum ac teruo nominaui. postea homines cursare ultro & citro nō destiterūt. Credo qui Chrysogono nūciarent aliquē eē in ciuitate: qui cōtra uoluntatē ei⁹ dicere auderet, aliter cām agi atq; ille existimaret: Aperiri bono& emptionē: ue

apo de cambis

hec prima aī publico

ORATIO.

xari pessime sociatem: gratiā potentiaq; eius negligi. Iudices diligenter attēde
re: populo rem indignā uideri. Quæ quoniā te fefellerit Eruci: quoniāq; uides
uersa esse oīa cām p Sex. R.o. si nō cōmode: at libere dici: quē dedi putabas: de
fendi intelligis. quos tradituros sperabas: uides iudicare. Restitue nobis aliquā
do ueterē tuā illā calliditatē atq; prudētiā. cōfitere huc ea spe uenisse: quod pu
tares hic latrociniū nō iudiciū futur. de parricido cā dicit. Ratio ab accusatore
reddita nō ē: quā ob cām filius occiderit patrē: q; in minimis noxiis & in his le
uiorib; peccatis: quæ magis crebra & iam ppe quotidiana sunt: id maxie & pri
mū quærerit: quæ cā maleficīi fuerit: id Erucius i parricidio quæri nō putat opor
tere. in quo scelere iudices ēt cū multæ cāz cōuenisse unū in locū atq; inter se cō
gruere uident: tñ nō temere credit. neq; leui conjectura res pendit: neq; testis
icertus auditur: neq; accusatoris igit̄ res iudicat: cū multa antea cōmissa ma
leficīa. cum uita homīs pditissima: tū singularis audacia ostenda: necesse ē: ne
q; audacia solū sed sūmus furor atq; amentia. Hæc cū sint oīa: tñ extent opor
tet expressa sceleris uestigia. ubi qua ratōe. p quos: quo tēpore maleficū sit ad
missū. Quæ nīs multa ac manifesta sunt: pfecto res tā scelesta tā atrox tā ne
farīa credi nō pōt. Magna est. n. uis humanitatis: multū ualet cōmunio sanguī
nis. Reclamitat istiusmodi suspicionib; ipsa natura. portētū atq; monstrū cer
tissimū ē: eē aliquē humana specie & figura q; tātum īmanitate bestias uicerit:
ut pp quos hanc suauissimā lucē aspexerit: eos indignissime luce priuauerit.
Cum etiam feras inter se partus atq; educatio & natura ip̄a cōciliat. Non ita
multis antea ānis aiunt. T. Cloediū quēdā Terracinensem hoīem non obscur
cum cœnatus cubitū in idem cōclauē cū duob; adolescentibus filiis issit: iuentū
eē mane iugulatū. Cū neq; seruus q; repiebat: neq; liber ad quē ea suspicio p
tineret. Id ætatis aut̄ duo filii pp cubates ne sensisse qdē se diceret. Nomia filio
rū de parricidio delata sunt. quod poterat satis iā eē. suspiciosum neutrū ne sen
sisse/ ausum autem eē quēquā se in id cōclauē cōmittere eo potissimū tēpof: cū
ibidē essent duo adolescentes filii: qui & sentire & defendere facile possent.
Erat porro nemo in quem ea suspicio conueniret: Tñ cū planū iudicibus eēt fa
ctū apto hostio dormiētes eos reptos esse: iudicio absoluti adolescentes: & suspi
cione oīi liberati sunt. Nemo. n. putabat quēq; esse. qui cū oīa diuina atq; huma
na iura scelere nefario poluisse: somnū statim cape potuisset: pp̄terea qd̄ q tan
tū facinus cōmiserunt: non modo sine cura qescere: sed ne respirare quidē sine
metu possint. Videtis ne quos nobis poetæ tradiderūt patris ulciscendi cā sup
plicū de matre sumplisse: cū præsertim deoq; īmortalium iussis atq; oraculis id
fecisse dicantur: tñ ut eos agitent furiæ neq; consistere usquā patiātur: q; ne pī
qdē sine scelere esse potuerūt. Sic se res habet iudices. magnā uim: magnam
necessitatem: magnā possidet religionē paternus maternusq; sanguis: ex quo si
qua macula concepta est: nō modo leniri non pōt: uerum usq; eo permanat ad
animum: ut sūmus furor atq; amentia consequaf. Nolite. n. putare quēadmo-

Exemplū

PRO ROSCIO AMERINO.

dum in fabulis sæpen numero uidetis: eos q̄ aliquid impie scelerateq; cōmiserūt:
agitari & p̄terri furiaq; tediſ ardentibus. Sua quēq; fraus & terror suus maxiu
me uexat. suum quemque scelus agitat amentiaque afficit. suæ malæ cogitatio
nes conscientiæque animi terrent. hæ sunt impiis assiduæ domesticæque fu
tiæ quæ dies noctesque parentum poenas a consceleratissimis filiis repeatant.
Hæc magnitudo maleficii facit: ut nisi pene manifestum parricidium profera
tur: credibile non sit: nisi turpis adolescentia: nisi omnibus flagitiis uita inqui
nata: nisi sumptus effusi cum probro atque dedecore: nisi prorupta audacia: ni
si tanta temeritas: ut non procul abhorreat ab insania. Accedat huc oportet odi
um parentis: animaduersione paternæ metus / amici improbi: serui consci: tē
pus idoneum: locus opportune captus ad eam rem: pene dicam respas manus
sanguine paterno Iudices uideant oportet: si tantum facinus: tam immane:
tam acerbum credituri sunt. Quare hoc quo minus est credibile: nisi ostendi
tur: eo magis est si conuincitur uindicandum. Itaque cum multis ex rebus in
telligi potest maiores nostros non modo armis plusquam cæteras nationes: uei
rum etiam consilio sapientiaque potuisse: tum ex hac re uel maxime / q; in im
pios singulare supplicium inuenierunt. Quia in re quantum prudentia præsti
terunt his qui apud cæteros sapientissimi fuisse dicuntur: considerate. Pruden
tissima ciuitas atheniensium: dum ea rerum potita est: fuisse traditur. Eius por
ro ciuitatis sapientissimum Solonem dicunt fuisse eum: qui leges hodie qui
bus quoque utuntur: scripsit. is cum interrogatus esset cur nullum suppli
cium constituisset in eum qui parentem necasset: Respondit id se neminem fa
cturum putasse. dicitur sapienter fecisse cum de eo nihil sanxerit: quod antea
commissum non erat. ne non tam prohibere q̄ admonere uideretur: Quanto
maiores nostri sapientius qui cum inteligerent nihil esse tam sanctum: quod
non aliquando uiolaret audacia: supplicium in parricidas singulare excogita
uerunt: ut quos natura ipsa in officio retinere non potuisset: magnitudine pœ
næ maleficio submouerentur. Insui uoluerunt in culleum uiuos: atque ita in
flumen deiici. O singularem sapientiam Iudices, nonne uidentur hunc ho
minem ex rerum natura sustulisse & eripuisse: cui repente cælum: solem aquā
terramque ademerint: ut qui eum necasset unde ipse natus esset: & careret his
rebus omnibus: ex quibus omnia nata esse dicuntur: noluerunt feris corpus
obiicere: ne bestiis quoque quæ tantum scelus attigissent immanioribus ute
rentur. Non sic nudos in flumen deiicere: ne cum delati essent in mare/ ipsum
polluerent: quo cætera quæ uiolata sunt: expiari putantur, denique nihil tam
uile neque tam uulgare est: cuius partem ullam reliquerint. Et enim quid tam
est commune: q̄ spiritus uiuīs: terra mortuis: mare fluctuātibus: littus ejectis:
Ita uiuunt dū possunt: ut ducere animam de cælo non queant. Ita moriuntur:
ut eorum ossa terra non tangat. Ita iactantur fluctibus: ut nunquam abluan
tur. Ita postremo eiiciuntur: ut ne ad saxa quidē mortui conquiescat. Tāti ma

Vere furie

cæ = occasio p̄cidij

pend parricidij

ORATIO.

Ieficii crimen: cui maleficio tam insigne supplicium est constitutum: probare te Eru-
 ci censes posse talibus viris: si ne cam quidem maleficium protuleris: si hunc apud
 bonorum emptores ipsos accusares: eique iudicio Chrysogonus pesset: tamē diligenter
 gentius paratusque uenisses. Vtrum quid agat non uides: an apud quos agat? Agi-
 tur de parricidio quod sine multis causis suscipi non potest. Apud homines autē pruden-
 tissimos agit: qui intelligunt neminem ne minimū quidem maleficium sine causa ad-
 mittere. Esto cam pferre non potes: ita et si statim uicisse debeo: tamen de meo iure de-
 cedā. & tibi quod in alia causa non concederem: in hac concedā fatus huius innocentia.
 Non queror abs te quam patrem Sex. Ros. occiderit. Quare quo occiderit. Ita quae-
 ro abs te. C. Eruci quo: & sic tecum agat: ut in eo loco uel respondendi uel interpellan-
 ti tibi potestatem faciat: uel etiam si quid uoles interrogandi. Quod uero occidit: ipse
 perfidus? An alii occidendum dedit? Si ipsum arguis: Romae non fuit. si per alios fe-
 cisse dicis: quare seruos ne an liberos: quos homines: Indicem ne Ameria: an ho-
 mene ex urbe siccarios. si Ameria: que sunt hi. Cur non nominantur? Si Romae: un-
 de eos nouerat Roscius: que Romae multis annis non uenit: neque unquam plus triduo
 fuit. Vbi eos conuenit: qui cum locutus: Quomodo persuasit: pecuniam dedit. Cui dei-
 dit: per quem dedit: unde: aut quantum dedit? Nonne his uestigiis ad caput ma-
 leficium puniri solet. Et simul tibi in mentem ueniat facito: quemadmodum uitam hu-
 iusce depinxeris: hunc hominem ferum atque agrestem fuisse: nunquam cum homine
 quoque collocutum esse: nūquaque in oppido constituisse: Quia in re praetereo illud: quod mihi
 maximo arguento ad huius innocentiam poterat esse: in rusticis moribus: in ui-
 ctu arido: in hac horrida incultaque uita istiusmodi maleficia gigni non solere:
 ut non omnem frugem neque arborem in omni agro repire possit: sic non omne fa-
 cinus in omni uita nascitur. In urbe luxuries creantur. Ex luxuria existat auaritia
 necesse est. ex auaritia erupit audacia. Inde omnia scelera ac maleficia gignuntur.
 Vita autem haec rustica: quam tu agrestem uocas: parsimoniam: diligentiam: iustitiam: ma-
 gistra est. Verus haec missa facio. Illud quare. is homo ut tute dicis nūquam inter homines
 fuerit. pro quo homines hoc tamē facinus tamē occultum absens perseruum confice potuerit?
 Multa sunt falsa iudices: quam tamen argui suspitione possunt. in his rebus si suspicio
 repta erit: culpam inesse concedam. Romae Sex. Ros. occidit: cum in agro Ameri-
 no esset filius litteras credo misit alicui siccario: que Romae nouerat neminem. Arces-
 siuit aliquem. At quando: nūcium misit. Quem autem ad quem: precio: gratia: spe:
 promissis induxit aliquem: nihil horum ne confingi quidem potest: & tamē causa de par-
 ricidio dicitur. Reliquum est: ut per seruos id admiserit. O dii immortales rem miseram
 & calamitosam: que in tali criminis: quod innocentis saluti solet esset: ut seruos
 in quaestionem polliceantur. Id Sex. Ros. facere non licet. Vos qui hunc ac-
 cusatis: omnes eius seruos habebitis. Unus puer uictus quotidiani admini-
 ster ex tanta familia Sex. Ros. relictus non est. Te nunc appello. P. Scipio
 & metelle. Vobis aduocatis: uobis agentibus aliquotiens duos seruos pa-
 ternos in quaestionem ab aduersariis Sex. Ros. postulauit. Meministi ne

PRO ROSCIO AMERINO.

T.Ro.recusare.qd hi serui ubi sunt? Chrysogonū iudices sectant̄. Apud eum sunt in honore & in p̄tio. Et iā nunc ut ex his quærat̄: ego postulo.hic orat:atq; obsecrat. qd facitis? Cur recusatis? Dubitate etiā nūc iudices si potestis a quo sit Sex.Ro.occisus ab eo ne? q pp illius morte in egestate et iſidiis uersat̄: cui ne quærēdi qdem de morte p̄ris potestas p̄mittit̄: An ab his q quæstionē fugitāt̄: bona possidet̄? in cæde atq; ex cæde uiuunt? Oia iudices in hac cā sūt mise ra atq; indigna.tñ hoc nihil neq; acerbius neq; iniquius,p̄ferri potest.mortis pa ternæ de seruis paternis quæstionē habere filio non licet, ne tā diu qdē dñs erit in suos:dū ex his de patris morte queratur? V eniā neq; ita multo post ad hunc locū.nā hoc totū ad Roscios p̄tinet:de quoq; audacia tū me dicturū pollicitus sum:cū Erucii crimina diluīsem.Nūc Eruci ad te uenio.cōueniat mihi tecum necesse ē.si ad hūc maleficiū istud attinet:aut ipsum sua manu fecisse id qd̄ ne/gas:aut p aliquos liberos aut seruos.liberos ne? Q uos neq; ut cōuenire potue/rit:neq; qua ratione inducere:neq; ubi:neq; p quos: neq; qua spe:aut quo p̄tio/potes ostēdere.Ego cōtra ostēdo nō modo nihil eoq; fecisse Sex.Ro.sed ne po/tuisse qdē facere:q; neq; Romæ multis annis fuerit:neq; de prædiis unquā te/mere discesserit.Restare tibi uidebatur seruorum nomē:quo quasi in portum reiectus a cæteris suspicionib⁹ confugere posses:ubi scopulum offendis eius/modi:ut non modo ab hoc crimen resilire uideas:uerum omnem suspicionem in uosmetip̄sos recidere intelligas.Q uid ergo est:quo tandem accusator ino/pia argumentorum configurerit? Eiusmodi tempus erat inquit:ut homines uul/go impune occiderentur.Q uare hoc tu propter multitudinem sicciorū:nul/lo negocio facere potuisti? Interim mihi uideris Eruti una mercede duas res as/sequi uelle:Nos iudicio perfundere:accusare autem eos ipsos a quibus merce/dem accepisti.Q uid ais? uulgo occidebantur:per quos? & a quibus? Nonne cogitas te a sectoribus huc adductum esse?Q uid postea? nescimus p̄ ista tem/pora eos fere sectores fuisse colloq; & bonorum.Ii deniq; qui tum armati dies noctesq; circum cursabant:qui Romæ erant assidui:qui omni tempore in p̄r/da & in sanguine uerabuntur:Sex.Ro.temporis illius acerbitatēq; obſcient? Et illam sicciorum multitudinem:in qua ipsi duces ac principes ei/rant:huic criminī putabunt fore:qui non modo Romæ non fuit: sed omnino quid Romæ ageretur nesciret:propterea q̄ rure assiduus quemadmodum tute confiteris:suit.V ereor ne aut molestus sim uobis iudices:aut ne īgeniis uestris uidear diffidere:si de tam perspicuis rebus diutius differam.Erutii criminatio tota(ut arbitror)dissoluta est:nisi forte expectatis:ut illa diluā:quæ de pecula/tu ac de eiusmodi rebus cōmētiis inaudita nobis ante hoc tempus ac noua ob/iecit.Q uæ mihi iste uetus est ex alia oratione declamare:quam in aliū reū cō/mentaretur.Itaq; neq; ad crimen parricidii:neq; ad eum q̄ causam dicit:p̄tine/bat.de qb⁹ cū uerbo arguit:uerbo satis ē negare.Si qd̄ ē qd̄ ad seruos uel testes reseruet:libi nos quoq; ut in ip̄a cā paratores repiet;q̄ putabat,V enio nunc eo

Ex Tares

ORA TIO.

quo me non cupiditas ducit:sed fides .nam si mihi liberet accusare:accusarem
alios potius :ex quibus possem crescere:qđ certū ē nō faceř:dū utrūuis licebit.
Is enim mihi uidet amplissimus:q sua uirtute in altiore locum peruenit nō qui
ascendit p alterius incōmodū & calamitatem.desinamus aliquādo ea scrutari
quæ sunt inania.Q uæramus maleficiū ubi & ē:& inueniri potest.Iā intelliges
Eruci certū crimen q̄ multis suspitōibus coarguat̄.tāetsi neq; oīa dicā:& leui-
ter unūquodq; tāgā.Neq;n.id facerem.nisi necesse eēt.& id erit signi me inui-
tum facere:q; non prosequar longius q̄ salus huius & mea fides postulabit.
Cām tu nullā repiebas i Sex.Ro.At ego in T.Roscio reperio.T ecum.n.mihi
res ē.T.Roscio quoniā istic sedes:ac te palam aduersarium esse pfiteris.De Ca-
pitone post uiderimus:si quēadmodū paratū ēē audio:teſtis pdierit tū alias su-
as palmas quoq; cognoscet:de quib; me ne audisse qdē suspicat L.Cassius il-
le quem.P.R.ueriflīm & sapientissimū iudicē putabat:idētidem in cāis q̄/
rere solebat:cui bono fuisset.sic uita hominū ē:ut ad maleficiū nemo conef ſi/
ne spe atq; emolumento accedere.Hūc quæſitorem ac iudicē fugiebāt atq; hor-
rebat hī quib; pīculū creabatur:Ideo q̄ tāetsi ueritatis erat amicus : tñ natura
non tam propensus ad misericordiā:q̄ implicatus ad feueritatē uidebat̄.Ego q̄
q̄ præſt huic quæſtioni uir & contra audaciā fortissimus:& ab īnocētia clemen-
tissimus:tñ facile me paterer uel illo ipſo acerrimo iudice quærēte:uel apd Cas-
fianos iudices;quoq; ēt nūc hi:qbus cā dicenda ē:nomē ipsum reformidat̄:pro
Sex.Ro.dicere.In hac.n.cā cū uiderēt illos amplissimā pecuniā possidere:hūc
in ſūma mendicitate ēē:illud qdē nō quærerēt cui bono fuisset:sed eo pſpicuū
crimen & ſuspitionē potius ad p̄dā adiūgerēt:quā ad egestatē.Q uid ſi accedit
eodē:ut tenuis antea fueris :qd ſi ut auarus :qd ſi ut audax qd ſi ut illius q occi-
sus ē:inimicissimus: nū quærēda quæ te ad tātū facinus adduxerit.Q uid igī
hoḡ negari pōt̄:tenuitas hoīs eiusmōi ē:ut diſſimulari nō queat.atq; eo magis
eluceat:quo magis occultat̄.auaritiā p̄fers q ſocietatē coieris de municipis co-
gnatiq; fortunis cum alienissimo.quā ſis audax ut alia obliuiscar: hīc oēs intel-
ligere potuerūt:q ex tota ſocietate hoc ē tot ſiccariis ſolus tu ūuentus es.q cū ac-
culatoribus ſederes:atq; os tuum non modo oſtenderes:sed etiam offerres:ini-
micitias tibi fuifle cum Sex.Ro.& magnas rei familiaris controuerſias conce-
das necesse eſt.R eſtat iudices ut hoc dubitemus uter potius.Sex.Ro.occide-
rit:is ad quem morte eius diuitiae uenerint:an is ad quem mendicitas:is qui an-
tea tenuis fuerit:an is qui poſtea factus eſt egentissimus:is qui ardens auaritiā
feratur infestus in ſuos :an is qui ſemper ita uixerit:ut quæſtum noſſet nullū:
fructum autem eum ſolum quem labore peperiffet :is qui omnium ſectorum
audacissimus ſit:an is qui propter fori iudiciorumque inſolentiam non modo
ſubſellia:uerumetiam urbem ipſam reformidat̄.Poſtremo iudices id quod ad
rem mea ſententia maxime pertinet :uter inimicus potius an filius :Hæc tu Es-
ruci tot & tanta ſi nactus eſſes in reo : q̄ diu diceres: quo te modo iactares :

In alīn reijat Crimē

L. Cassius

Cassiam Jūdices

PROROSCIO AMERINO.

Tempus hercle te citius quam oratio deficeret. Et n. in singulis rebus eiusmodi materies est; ut dies singulos possis consumere: neq; ego nō possum. Nō. n. mihi tātū derogo: tāetsi nihil arrogo: ut te copiosius q̄ me putē posse dicere. Verū ego forsitan pp multitudinē patronorū in grege annumerer: te pugna cānensis accusatorē sat bonū fecit. multos cæsos non ad Thrasumenum lacū: sed ad seruiliū uidimus. Q uis ibi non est uulneratus ferro phrygio: nō necesse est oēs cōmemorare: Curtios: Marios: deniq; Mamercos: quos iā aetas a pliis auocabat. Postremo Priamū ipsum senē Antistiū: quē nō modo aetas sed etiā leges pugnare phibebant. Iā quos nemo propter ignobilitatē nomiat: sexcenti sunt: qui inter siccarios & de ueneficiis accusabant: q̄ omnes quod ad me attinet uellem uiuerēt. Nihil. n. mali ē: canes ibi q̄ plurimos esse: ubi pmulti obseruandi: multaq; seruanda sunt. Verū ut fit multa s̄aepē imprudentibus impatorib⁹ uis belli ac turba molit⁹: dum is in aliis rebus erat occupatus: qui summā reg⁹ admissrabat. Erāt interea q̄ suis uulneribus mederent⁹: qui tāq; si offusa R eip. semper ita nox esset: Ita ruebat in tenebris: omniaq; miscebāt. At q̄b⁹ miror ne qđ iudicior⁹ cēt uestigium: non subsellia quoq; eē combusta. Nā & accusatores & iudices sustulerunt. Hoc cōmodi est: q̄ ita uixerunt/ ut testes omnes si cuperēt: interficere non possent. Nam dum hominū genus erit: q̄ accuset eos: nō deerit. Dum ciuitas erit: iudicia fient. Verum ut ccepi dicere & Erutius hāc si haberet in cā: quæ cōmemoraui: posset ea quāuis diu dicere: & ego iūdices possum. Sed in animo ē quēadmodū ante dixi: leuiter trāsire: ac tātūmodo p̄stringere unāq; q̄ rem: ut omnes itelligāt me nō studio accusare. sed officio defendere. Video Sappitomes
igit̄ cās eē pmultas: quæ istū impellerēt. Videamus nūc & quæ facultas suscipiēdi maleficii fuerit. Vbi occisus ē Sex. Ro. Romæ. qd tu Rosci ubi tūc eras: Romæ. uerū qd ad rē: & alii multi quasi nūc id agat⁹ qs ex tāta multitudine occiderit⁹. Ac nō hoc q̄rat⁹: eū q̄ Romæ sit occisus: Vtrum uerisimilius sit ab eo/ eē occisū q̄ assidu⁹ eo tēpe Romæ fuerit: an ab eo q̄ multis ānis Romā oīno nō accederit. Age nūc cæteras quoq; facultates cōsiderem⁹. Erat tū multitudo sici cariorū: id qđ cōmemorauit Erutius: & hoies ipune occidebant⁹. qd ea multitudi⁹ q̄ erat⁹: opinor aut eorū q̄ i bonis erāt occupati: aut eorū q̄ ab his cōducebāt⁹: ut aliquē occiderēt. Si eos putas q̄ alienū appetebāt: tu es i eo nūero: q̄ nīa pecunia diues es. Sin eos quos q̄ leuiore noīe appellāt: pcussores uocāt: quæ i cuius fide sint & clientela. Mihi crede aliquem de societate tua reperies. & quicquid contradixeris: id cum defensione nostra contendito. Ita facillime causa Sex. Ros. cū tua cōferet⁹. Dices quid postea: si Romæ assiduus fui: respondebo.

At ego omnino non fui. Fateor me sectorem esse. Verum & alii multi. At ego ut tute arguis: agricola & rusticus non continuo si me in gregem sici cariorum contuli: sum siccarius. At ego profecto qui ne noui quidem quēquam siccariū: longe absūm ab huiusmodi crimine. permulta sunt quæ dici possunt quare intelligatur summam facultatem tibi fuisse maleficii su-

ORATIO.

scipiendi: quæ non modo i cирco prætero: q̄ te ipsum non libenter accuso: Ve
rum eo magis etiam q̄ si de illis cædibus uelim cōmemorare: quæ tū facta sunt
ista eadem ratione qua Sex.Ro.occisus est: Vereor ne ad plures oratio mea p̄
tinere uideat. Videamus nūc strictim sicut cætera: quæ post mortē Sex.Ro.
abs te.T.Ro.facta sunt: quæ ita apta & manifesta sunt: ut mediusfidius Iudi-
ces inuitus ea dicā. Vereor enim Cuiusmodi est Ro.ne ita hunc uidear uoluīs
se seruare: ut tibi omnino non peccerim. Cū hoc uereor:& cupio tibi aliqua ex-
pte: quod salua fide possim p̄ere: rursus īmuto uoluntatē meam. Venit .n. mi-
hi in mentem oris tui. Tenes cum cæteri tui socii fugerent: ac se occultarent: ut
hoc iudicium non de illorū præda: sed de huius maleficio fieri uideretur. potissi-
mum tibi partes istas depoposcisse: ut in iudicio uersarere. & sederes cum ac-
cusatore? Quia in re nihil aliud assequeris: nisi ut ab omnibus mortalibus au-
dacia tua cognoscat & impudētia. Occiso Sex.Ro. qui primus Ameriam nun-
ciat? Mallius Glaucia quē iam antea nominaui: tuus cliens & familiaris. quid
at inuit eum potissimum nunciare? Q uod si nullū iam ante consilium d mor-
te ac de bonis eius inieras: nullāq; societatē neq; sceleris neq; premii cū homie
ullo coieras: ad te minime omniū ptinebat. Sua sponte Mallius nunciat. quid
quasi eius intererat? An cū Ameriam non huiusce rei cā uenisset casu accidit:
ut id qđ Romæ audierat primus nunciaret: cuius rei cā uenerat Ameriā? non
possum inquit diuinare. eo rē iam adducam: ut nil diuinatione opus sit. Qua
ratione Roscio Capitoni primū nūciauit? cū Ameriæ Sex.Ro. domus: uxor:
liberiq; essent? cū tot propinqui cognatiq; optime cōuenientes? qua ratione fa-
ctū ē: ut iste tuus cliēs sceleris tui nūcius. T.Ro.Capitoni potissimū nūciaret?
Occisus est a cœna rediens: nōdū lucebat cum Ameriæ scitum est. Q uid hic ī
credibilis cursus. Q uid hæc tanta celeritas festinatioq; significat? Non quæro
quis percusserit. Nihil est Glaucia q̄ metuas. Non excutio te. si qđ forte ferri
habuisti/ non scrutor. Nihil ad me arbitror pertinere: quoniā cuius cōsilio occi-
sus sit inuenio. cuius manu pcussus sit: non laboro. Vnum.hoc sumo: q̄ mihi
aptum tuū scelus resq; manifesta dat. Vbi: aut unde audiuit Glaucia: q tam ci-
to sciuit? Fac audisse statim. quæ res nocte una eum tantum itineris cōtendere
coegerit: quæ necessitas eum tanta premebat: ut si sua sponte iter Ameriā face-
ret: id temporis Roma proficeretur? nullā partem noctis requiesceret: etiā
ne in tam perspicuis rebus argumentatio querēda: aut conjectura capiēda sit.
Nōne uobis hæc quæ audistis: cernere oculis uidemini Iudices: non illum mi-
serum ignarum casus sui redeuntem a cœna uidetis? Non positas insidias: nō
impetum repētinum: non uersatur ante oculos uobis in cæde Glaucia: non ad-
est iste. T.Ro. non suis manibus in curru collocat Automedontem illū sui sce-
leris acerbissimi: nefariæq; uictoriæ nunciū? Non orat ut eam noctem puigi-
let? ut honoris sui cā laboret? ut Capitoni q̄primū nunciet? Q uid erat q̄ Ca-
pitonē primum scire uoluerit? Nescio nisi hoc video. Capitonē ī his bonis eē

PRO ROSCIO AMERINO.

Socium: de tribus & decē fundis tres nobilissimos fundos eum uideo posside-
re. Audio præterea nō hanc suspicionē nunc primum in Capitonem conferri:
multas esse infamius palmas. hāc primam esse tñ lemniscatā quæ Romæ de-
feratur: nullum modum esse hominis occidēdi: quo ille non aliquot occiderit:
multos ferro: multos ueneno. Habeo etiam dicere quē contra morē maiorū mi-
norē ānis sexaginta de ponte in tyberim deiecerit: qui si prodierit: atq; adeo cū
prodierit. scio. n. proditurum esse: audiet: ueniat modo. Explicit suum uolumē
illud: quod ei planū facere possum Erutium conscripsisse. quod aiunt illū Sex.
R.o. intentasse: & meditatū eē: se oīa illa pro testimonio esse dictus. O præclarus
testē iudices. O grauitatem dignam expectatione. O uitam honestam: atq; hu-
iustmodi ut libentibus animis ad eius testimonium uestrum iusurandum ac/
comodetis. pfecto non tā perspicue istorū maleficia uideremus: nisi ipsos cæ/
cos redderet cupiditas & auaritia & audacia. Alter ex ipsa cæde uoluciem nun-
cium Ameriam ad socium atq; ad magistrum suum misit ut si dissimulare oēs
cuperent se scire ad quem maleficū ptineret: tamen ipse apertū suum scelus an-
te omniū oculos poneret. Alter si diis imortalib; placet: testimoniuū etiā ī Sex.
R.o. dicturus est. quasi uero id nunc agatur: utrum id quod dixerit credendum
an quod fecerit uidicandum sit. Itaq; more maiorum comparatum est: ut ī mi-
nimis rebus amplissimi homines testimonium de sua re non dicerent. Africa/
nus qui suo cognomine declarat tertīā ptem orbis terrarum se subegisse: tamē
si sua res ageretur: testimoniuū non diceret. Nā illud ī talem uirum nō audeo dí-
cere: si diceret non crederetur. Vide nunc q̄ uersa & mutata in peiores partē
sunt omnia. Cū de bonis & de cæde agatur: testimoniuū dicturus est is q & se-
ctor est & siccarius. Hoc ē q & illorū ipforum bonorū: de quibus agit: emptor
atq; possessor ē. & cum hominem occidēdu curauit: de cuius morte quæritur.
Q uid tu uir optime & qd habes quod dicas: mihi ausculta. Vide ne tibi desis.
Tua quoq; res pmagna agitur: multa scelerate: multa audacter: multa impro-
be fecisti. Vnum stultissime profecto tua sponte non de Eruci sententia: nihil
opus fuit te isti credere. Neq; enī accusatore muto: neq; teste quisq; utitur eo: q
de accusatoris subsellio surgit. Huc accedit q; paulo tñ occultior atq; tectior ue-
stra ista cupiditas eēt. Nūc qd ē q; quisquā ex uobis audire desideret: cū quæ fa-
citis eiusmodi sint: ut ea dedita opa a uobis cōtra uos metipso facere uideami-
ni. Age nunc illa uideamus iudices: quæ statim consecuta sunt. Ad Volaterras
in castra. L. Syllæ mors Sex. R.o. quatriduo quo is occisus ē Chrysogono nū-
ciatur. Q uæritur etiam nunc quis eum nūcium miserit. Nōne pspicum ē eū/
dem q Ameriam: curat Chrysogonus: ut eius bona ueneant statim: q non no/
rat hominem aut rem. At qui uenit ei in mentē prædia cōcupiscere homis igno-
ti: quē omnino nunquā uiderat: Soletis cū aliqd huiuscemodi auditis iudices
continuo dicere: necesse est aliquē dixisse municipē aut uicinū: Hi plerūq; in-
dicant per eos plerūq; produntur. Hic nihil est quod suspitione hoc putetis.

5 Febr

Nemo si Reptis

ORATIO.

Non n. ego ita disputabo. Verisimile est Rosciū istā rē ad Chrysogonum de^t tulisse. Erat n. eis cū Chrysogono iam antea amicitia. Nam cum multos ueteres a maiorib^r Rosciī patronos hospitesq; haberent: omnes eos colere atq; obseruare desiderunt: ac se in Chrysogoni fidem ac clietelā cōtulerūt. Hæc possum omnia uera dicere. Sed in hac cā cōiectura nihil opus ē. ipsos certe scio nō negare. Ad hæc bona Chrysogonum accessisse impulsu suo. si eum q; indicii ptem accepit: oculis cernetis: poteritis ne dubitare iudices q; indicarit? Q ui sunt igitur in istis bonis quibus ptem Chrysogonus dederit: duo Rosciī: nū quisq; pterea? nemo est iudices. Nū ergo dubiū est quin hi obtulerint hāc prædā Chrysogono: qui ab eo pte prædæ tulerunt. Age nūc ex ipsius Chrysogoni iudicio: Rosciorum factū considcremus. Si nihil in ista pugna Rosci quod operæpre^cium esset fecerat: Q uam ob cām Chrysogono tantis pmiis donabant? Sed nihil aliud fecerunt: nisi rem detulerunt. nōne satis fuit his gratias agi? deniq; ut per liberaliter ageretur: honoris aliquid haberī? cur tria prædia tantæ pecuniæ statim Capitoni dant? Cur quæ reliqua sunt iste Ro. oīa cum Chrysogono cōmuniter possidet? Nōne pspicuum ē iudices has manubias Rosciis Chrysogonum re cognita cōcessisse? Venit in decem primis legatus in castra Capi^to. Totā uitam naturā moresq; hominis ex ipsa legatione cognoscite: nisi i^tellexeritis iudices nullum eē officium: nullum ius tam sanctum atq; integrū: quod nō eiusce uis atq; perfidia uiolarit & iminuerit: uirum optimum eē eum iudicatote. Impedimento est quo minus de his rebus Sylla doceatur. cā terorū legatorum consilia & uoluntates Chrysogono enunciat. Monet ut prouideat ne palam res agatur. ostendit sublata sit uenditio bonorum: illum pecuniā grādē amissurum: sese capitis periculum aditurum. illum acuere: hos q; simul erāt missi: fallere, illum idemtidē monere: ut caueret. hisce insidiose spem falsam ostēdere. cum illo contra hos inire cōsilia. horum consilia illi enunciare. cū illo ptem suam depacisci. hisce aliqua fretum hora semper omnes aditus ad Syllā intercludere. Postremo isto hortatore ad Syllam legati non adierunt: istius fide ac potius perfidia decepti: id quod ex ipsis cognoscere poteritis: si accusator uoluerit eius testimonium denunciare. pro re certa: spem falsam domum retulerunt. In priuatis rebus si qui rem mandatam nō modo malitiosius gesisset: sui quæstus aut cōmodi cā: uerum etiam negligentius eum maiores summum admisisse dedecus existimabant. Itaq; mandati constitutum est iudicium: non minus turpe quam furti. Credo propterea q; quibus in rebus ipsi interesse non possumus: in his operæ nostræ uicaria fides amicorū suppōit. quam qui lædit: oppugnat omniū cōmune præsidū: & quantum in ipso ē disturbat uitæ societatem. Non enim possumus omnia p nos agere. Alius est in alia re magis utilis. iccirco amiciciæ comparantur: ut cōmune cōmodum mutuis officiis gubernetur. Q uid recipis mandatum si aut neglecturus: aut ad tuum cōmodum cōuersurus es? Cur mihi te offers ac meis cōmodis officio simulato officis & ob-

*Ammari +
Mandatis*

PRO ROSCIO AMERINO.

fas! recede de medio. p alium transigā. Suscipis onus officii quod te putas sui sustinere posse: quod minime uidet graue his q minime ipsi leues sunt. Ergo ictus circō turpis hæc culpa est: q duas res sanctissimas uiolat amicitiā et fidē. Nā ne q mādat qfē fere nisi amico; neq̄ credit nisi ei quē fidelē putat. perditissimi est igitur hoīnis simul & amicitiā dissoluere: & fallere eū q lāesus non eēt: nisi credidisset. Ita ne est in minimis rebus q mādatū neglexerit: turpissimo iudicio cōdēnetur necesse est. In re tanta cum is cui fama mortui; fortunæ uiui cōmēdatæ sunt atq̄ concreditæ: ignomīa mortuū affecerit: is inter honestos homines atq̄ adeo inter uiuos numerabit: in minimis priuatissimis rebus etiā negligētia in crimen mādatū iudiciūq̄ infamia reuocat: ppteræa q̄ si ratione fiat: illū negligere oporteat q mādarit: nō illū q mandatum receperit. In re tanta quæ publice gesta atq̄ cōmissa sit: qui non negligentia priuatū aliquod cōmodum læserit: sed perfidia legationis ipsius ceremoniā polluerit: maculaq̄ affecerit. qua is tādem pena afficeret: aut quo iudicio dānabit: Si hanc ei rē priuatim. Sex. Ro. mandauisset: ut cū Chrysogono trāsigeret atq̄ decideret: Inq̄ eam rē fidē suā: si qd opus eē putaret: interponeret: ille q̄ se facturū eē recepisset: nōne si ex eo negotio tātulū in rē suā cōuertisset: dānatus p arbitrū & rem restitueret: & honestatē oēm amitteret: Nūc nō hanc ei rē Sex. Ro. mandauit: Sed id quod multo grauius est ipse Sex. Ro. cū fama: uita: bonisq̄ oībō a decurionibō publice Roscio mandatus est. Et ex eo. T. Roscius non paululū nescio qd in rem suā conuertit: Sed hunc funditus euertit bonis: ipse tria prædia sibi depactus ē: uoluntatē decurionū ac municipū tantidem quāti fidem suā fecit. Videte iam porro cætera iudices: ut intelligatis fingi maleficū nullū posse: quo iste sese non contaminarit. in rebus minoribus sociū fallere turpissimū est: æqueq̄ turpe atq̄ illud de quo ante dixi: neq̄ iniuria: ppteræa q̄ auxilium sibi se putat adiunxisse: q̄ cū altero rē cōmunicauit. ad cuius igit̄ fidē cōfugiet: cū p eius fidem læditur cui se comiserit: atq̄ ea sunt animaduertēda peccata maxime: quæ difficillime p̄cœidunt. Tecti eē ad alienos possumus. Intimi multa apertiora uideant: ne cesset ē. socium cauere q̄ possumus: quē etiā si metuimus: ius officii lædimus. Recte igitur maiores eum qui sociū fefellisset in uiros bonosq̄ numero nō putarunt haberi oportere. At uero. T. Roscius non unū rei pecuniariæ socium fefellit: quod tāet si graue est: nō aliquo modo posse ferri uidet. Vix nouē hoīnes fortissimos eiusdem muneris legationis officii mandatoribōq̄ socios induxit: decepit. destituit: aduersariis tradidit oīa fraude & pfidia fefellit: q̄ de eius scelere suspicari nihil potuerūt: sociū officii metuere non debuerunt. eius malitiā non uiderunt. orationi uanæ crediderunt. Itaq̄ nūc illi homines honestissimi ppter istius insidias par putantur cauti prouidiq̄ fuisse. Iste qui initio proditor fuit: deinde perfuga: qui primo sociorum concilia aduersariis enūciauit: deinde societatem cum ipsis aduersariis coit: terret etiam nos ac minatur tribus prædiis: hoc est premiis sceleris ornatus. In eiusmodi uita iudices in his tot tantisq̄ fla-

Societas

ORATIO.

gitiis hoc quoq; maleficiū: de quo iudiciū est: repietis. Et. n. quærere ita debetis
ubi multa auare: multa audacter: multa improbe: multa pfidiose facta uidebi-
tis: ibi scelus quoq; latere inter illa tot flagitia putatote. tametsi hoc qdem mini-
me latet: q; ita promptū ac propositū est: ut non ex illis maleficiis: quæ ī illo cō-
stant eē: hoc intelligat. ueq; ex hoc ēt si quod de illog; sorte dubitabit: cōuinca-
tur. Q uid tandem quæso iudices num aut ille lanista omnino iam a gladiato-
re cessisse uidet: aut is discipulus magistro tantum de arte cōcedere? Parē aua-
ritia: similis improbitas: eadem impudētia: genuina audacia. Et. n. quoniā fidē
magistri cognoscitis cognoscite nūc discipuli æquitatē. dixi iā ātea postulatos
eē ab istis duos seruos in quæstionē. tu semp. T. Rosci recusasti. Q uæro abs te
hi ne q postulabant indigni erāt q impenetrarent: an iste non cōmouebat: p quo
postulabant: an res ipsa tibi iniqua uidebatur: postulabant homines honestis-
simi atq; integrerrimi nræ ciuitatis: quos iam antea nominaui: qui ita uixerunt:
talesq; a Po. Ro. putant: ut qcqd dicerent: nemo esset qui non æquū putarent.
Postulabāt autē p homine miserrimo atq; infelicissimo: q uel ipse sele i crucia-
tum dari cuperet: dū de patris morte quæreret. Res porro abs te eiusmodi po-
stulat: ut nihil interesset: utrū eā rē recusares: an de maleficio cōfiterere. Q uæ
cum ita sint: quæro abs te quā ob cām recusaris? Cum occiditur: Sex. Ro. ibi-
dem fuerunt. seruos ipsos quod ad me attinet neq; arguo neq; purgo: qd a uo-
bis oppugnari uideo: ne in quæstionē dent: suspiciorū ē. Q uod uero apud
uos ipsos in honore tāto sunt: pfecto necesse ē sciāt aliqd: quod si dixerint per-
niciosum uobis futurū sit. In dños quæri de seruis iniquū est. At ne quæritur.
Sex. n. Roscius reus ē. neq; n. cū de hoc quæritur: uos dominos eē dicitis. cum
Chrysogono sunt. Ita credo litteris eorū & urbanitate Chrysogonus duciē: ut i-
ter suos oīum delitarum atq; oīum artiū puerulos ex tot elegantissimis fami-
liis electos uelit hos uersari: hoīnes pene oparios ex ameria disciplina patris fa-
miliæ rusticani. Nō ita ē pfecto iudices: Nō est uerisimile ut Chrysogonus ho-
rum seruog; lras adamarit: aut humanitatē: nō ut rei familiaris negocio diligē-
tiam cognorit eorū & fidem: Est qddā quod occultat: quod quo studiosius ab
ipsis opprimitur: & abscondit: eo magis eminet & apparent. Q uid igit̄ Chry-
sogonus sui ne maleficii occultandi cā quæstionē de his haberī non uult? Mi-
nime iudices. non in oēs arbitror oīa conuenire. Ego in Chrysogono quod ad
me attinet nil eiusmodi suspicor. Neq; hoc mihi nunc primum in mentem ue-
nit dicere. Meministis me ita distribuisse initio causam / in crimē: cuius tota ar-
gumentatio permissa Erucio est: & in audaciam: eius partes Rosciis impositæ
sunt. quicquid maleficii sceleris cædis erit: proprium id Rosciorum eē debebit
Nimiam gratiam potentiaq; Chrysogoni dicimus: & nobis obstare & perferrī
nullo modo posse. & a uobis quoniam potestas data est: non mō infirmari: ue-
rū etiam uindicari oportere. Ego sic existimo qui quæri uelit ex his quos cōstat
cum cædes facta sit affuisse: cum cupere uerum inuenire, qui recuset eum pro-

PRO ROSCIO AMERINO.

fecto tametsi uerbo non audeat: tamen re ipsa de maleficio suo' confiteri . Dixi initio iudices nolle me plura de istorum scelere dicere: qua causa postularet: ac necessitas ipsa cogeret. Nā & multæ res afferri possunt: & una quæq; eas mul tis cū argumētis dici pōt. Verū ego qđ inuitus ac necessario facio: neq; diu neq; diligēter facef possum. quæ frateriri nullo mó poterāt: ea leuiter iudices attigi. quæ posita sunt in suspicionib; de quib; si cœpo dicere: pluribus uerbis sit disi ferendū: ea uestris ingenii conjecturæq; committo. Venio nūc ad illud nomē aureum Chrysogoni: sub quo nomine tota societas statuit: de quo iudices neq; quō dicā: neque taceam reperire possum. Si. n. taceo: uel maximam partem relinquo. sin autem dico: uereor ne nō ille solus id quod ad me nihil atinet: sed alii quoq; plures læsos se esse putēt. tam& si ita se res habet ut mihi in cōmunē cām sectorg; dicēdū nihil magnope uideat'. Hæc enim causa noua profecto & singularis est bonorum Sex. Ro. emptorem Chrysogonū. Primum hoc uidea mus eius hominis bona qua ratione uenierunt: aut quō uenire potuerunt: Aīq; hæc non ita quæram iudices: ut id dicā esse indignū hominis innocentis bona uenisse. Si enim hæc audientur: ac libere dicent: non fuit tantus hō. Sex. Ro. in ciuitate: ut de eo potissimum conqueramur. Verum ego hoc quæro qui potuerint ista ipsa lege. quæ de proscriptione est siue ualeria est: siue cornelia. Nō enim noui nec scio: uerum ista ipsa lege bona Sex. Ro. uenire q; potuerūt? Scri pū enim ita dicunt esse: ut eōq; bona ueneant qui proscripti sunt. quo in numero Sex. Ro. non est: aut eorum qui in aduersariorum presidiis occisi sunt. dum præsidia ulla fuerunt: in Syllæ præsidiis fuit. posteāq; ab armis recesserunt: i lū mo ocio rediens a cœna Romæ occisus est. si lege: bona quoq; lege uenisse fateor. Sin aut̄ constat contra omnes non modo ueteres leges: ueruetiam nouas occisum eē: bona quo iure: aut quō: aut qua lege uenierunt: quæro. In quē hoc dicam quærēs Eruti: non in eum quem uis & putas. Nā Syllam & oratio mea ab initio: & ipsius eximia uirtus omni tempore purgauit. Ego hæc omnia Chrysogonū fecisse dico: ut ementiref: ut malum ciuem Rosciū fuisse fingeret: ut eum apud aduersarios occisum eē diceret: ut hisce rebus a legatis Amerinorum doceri. L. Syllam passus non sit. deniq; etiam illud suspicor omnino hæc bona nō uenisse: id quod postea si p uos iudices licitum erit: apief'. Opinor. n. esse in lege quam ad diem proscriptiones uenditionesq; fiāt: Nimirū Kl. Iunias: ali quot post menses & hō occisus est: & bona uenisse dicuntur. Profecto aut hæc bona in tabulas publicas nulla ratione redierūt: nosq; ab isto nebulone facetius eludimus: q; putamus: aut si redierunt: tabulæ publicæ corruptæ sunt aliqua ratione. Nam lege quidem bona uenire non potuisse cōstat. Intelligo me ante tempus iudices hæc scrutari: & propemodū errare: qui cū capitī Sex. Ro. merderi debeam: reduuiā curē. Non enim laborat de pecunia. non ullius rationem sui cōmodi ducit. facile egestatē suā se laturum putat: si hac indigna suspicione & factō criminē liberatus sit. Verum quæ so a uobis iudices ut hæc pauca quæ

ORATIO.

restant ita audiatis:ut partim me dicere pro me ipso pūtetis:partim p Sex.Ro,
quæ.n.mihī indigna & intollerabilia uident:quæq; ad omnes nisi prouidea-
mus:arbitror p̄tinere:ea p me ipso & animi mei sensu ac dolore pñūcio.Q_uæ
ad huius uitæ casum cāmq; pertineant:& quid hic pro se dici uelit:& qua con-
ditioē contetus sit:Iam in extrema orōne nřa iudices audietis.Ego hæc a Chry-
sogono mea spōte remoto.Sex.Ro.quæro.primū quare ciuīs optimi bona ue-
nierint.Deinde quare hominis eius:qui neq; apud aduersarios occisus ē:bona
uenierunt:cū in eos solos lex scripta sit:deinde quare aliquāto post eā diem ue-
nierint:quæ dies in lege præfinita est:Deinde cur tātulo uenierint:quæ oīa si
quēadmodum solēt liberti nequā & improbi facere in patronū suū uoluerit cō-
ferre nihil egerit.Nemo ē.n.q nesciat ppter magnitudinē reg: multa multos p/
tim imprudēte L.Sylla cōmisisse.Platet igit in his rebus aliqd imprudentia p̄-
teriri:nō placet Iudices.sed necesse ē.Et.n.si Iuppiter optimus maximus:cui
nutu & arbitrio cælū terra mariaq; regunt:sæpe uentis uehemētiorib;:aut imo-
deratis tempestatibus:aut nimio calore:aut intollerabili frigore hoīb; nocuit:
urbes deleuit:fruges perdidit:quorū pnicie nihil diuīo cōsilio:sed ui ipsa & ma-
gnitudine reg: factū putamus.At cōtra cōmoda quibus utimur:lucēq; qua fru-
imur:spiritūq; quem ducimus:ab eo nobis dari atq; īpartiri uidemus:qd mi-
ramur.L.Syllā:cū solus Rēp.regeret:orbēq; terrā gubernaret.Imperiūq; ma-
iestatē:quā armis recepat:cū legib; cōfirmaret:aliqua animaduerteī nō potuīs-
se:si hoc mirū est quod uis diuīa asseq nō possit:si id mens humana adepta
non sit.Verū ut hæc missa faciā:quæ iam facta sunt ex his quæ nunc maxime
fiunt:non ne quiuis pōt intelligere omniū architectū & machinatorē unū esse
Chrysogonū:qui Sex.Ro.nomen deferēdū curauit.Hoc iudiciū cuius hono-
ris cā accusare se dixit Erutius:

A Maiori

aptā & rōne dispositā se habere existimāt q in salentinis aut in brutiis habent:
unde uix ter in āno audire nuncium possunt.Alter tibi descendit de palatio &
ædib; suis.habet animi relaxādi cā rus amcenū & suburbanū.plura p̄terea p/
dia:neq; tñ ullū nisi præclar& & propinquū.domus referta uafis corinthiis & de
Iiacis:in quibus ē Authepsa illa quā tanto precio nup mercatus ē:ut q præter-
eūtes p̄tium numerari audiebāt:fundū uenire arbitrarent.Q uid præterea cæ-
lati argenti:quid stragulæ uestis?Q uid picta& tabula&:qd signorū? Q uid
marmoris apud illum putatis esse? Tantū.s.quantū e multis splendidisq; fa-
miliis:in turba & rapinis coaceruari una ī domo potuit.familiā uero quantā
& quā uariis cū artificiis habet Q uid ego dicā?mitto hasce artis uulgares:
cos:pictores:lecticarios:animi & auriū cā tot homines habet:ut quotidiano
cātu uocū & neruor& & tibia& nocturnisq; cōuiuiis tota uicinitas p̄lonet.In hac
uita iudices quos sumptus quotidianos:quas effusiones fieri putatis:quæ ue-
ro cōuiuia:honesta credo ī huiusmodi domo:sí domus hæc habenda ē:potius

PRO ROSCIO AMERINO.

quam officina neqtiae: & diuersoriū flagitiōꝝ oīum. Ipse uero quēadmodū cō/ posito & delibuto capillo passim p̄ forum uolitet cū magna caterua togatorum uidetis iudices: & iam uidetis iudices ut oēs despiciat: ut hominē præ se nemis/ nē putet: ut se solū beatum: solum potentem putet. Quæ uero efficiat: & quæ conet̄ si uelim cōmemorare: uereor iudices ne quis īmpitior existimet me cām nobilitatis: uictoriāq; uoluisse lādere. Tā& si meo iure possum: si qd in hac pte mihi non placeat: uitupare. Nō.n.uereor ne qs alienū me animū habuisse a cā nobilitatis existimet. Sciūt hi qui me norunt me p̄ illa tenui infirmaq; pte: poi stea quā id quod maxime uolui fieri non potuit: ut cōponeret̄: id maxime de/ fendiſſe: ut hi uincerent qui uicerunt. Quis.n.erat: q̄ non uideret humilitatē cū dignitate: de amplitudine cōtendere: quo in certamine pditi ciuis erat: non se ad eos iungere qbus in columbus & domi dignitas & foris auctoritas retinei ret̄. Quæ pfecta esse & suum cuiq; honorē & gradum redditū gaudeo iudices uehementerq; letor: eaq; oīa deoꝝ uoluntate: studio. P.R.cōsilio & imperio & felicitate .L.Syllæ gesta eē intelligo. Quod animaduersū est in eos: q̄ cōtra oī ratione pugnarūt: Nō debeo reprehēd̄: q̄ uiris fortibus quorum oīpa eximia in rebus gerendis extitit: honos habitus ē: laudo. quæ ut fierent iccirco pugna/ tum esse arbitror: meq; in eo studio partium fuisse confiteor. Sin aut̄ id actum est: & iccirco arma sumpta sunt: ut homines postremi pecuniis alienis locuple/ tarentur: & in fortunas uniuscuiusq; impetum facerent. & id non modo re pro/ hibere nō licet: sed ne uerbis qdem uituperare: ut uero in isto bello neq; recre/ atus neq; restitutus: sed subactus oppressusq; P.R.ē. Verum longe aliter ē ni/ hil horum est iudices. non modo non lādit̄ cā nobilitatis: si istis hominib⁹ resi/ stetis: uerumetiā ornabit̄. Et.n.q hæc uitupare uolunt: Chrysogonū tantū posi/ se querunt. q̄ laudare uolunt: cōcessum ei nō eē cōmemorant. Ac iam nihil ē q̄/ quisquā aut tam stultus aut tā improbus sit: qui dicat uellem quidē liceret: hoc dixisse. dicas licet. hoc fecisse. facias licet. Nemo prohibet. hoc decreuissē. decerne modo recte. oēs approbabunt hoc iudicasse: laudabunt oēs: si rōne & ordine iudicaris. Dū necesse erat resque ipsa cogebat: unus oīa poterat: q̄ poi/ steaq; magistratus decreuit: legesq; cōstituit: sua cuiq; pcuratio auctoritasq; est/ restituta. Quam si retinere uolunt ii: qui recuperarunt: in perpetuum poterunt/ obtainere. Si has cædes & rapinas & hos tantos tāq; profulos sumptus aut faci/ ent: aut approbabunt: nolo in eos quicq; ne hoīnis quidē cā dicere. Vnū hoc di/ co. nostri isti nobiles nisi uigilantes & boni & fortes & misericordes erūt hīs ho/ minibus in quibus hæc erunt: ornamēta sua concedant necesse est. Quapro/ pter desināt aliquādo dicere: male aliquē locutum esse: si quis uere & libere lo/ cutus sit. desināt suam causam cum Chrysogono cōmunicare. desināt si ille/ læsus sit: de se aliqd detractum arbitrari. Videant ne turpe miserūq; sit eos qui/ equestrem splendorem pati non potuerunt: serui nequissimi domiationē ferre/ posse. quæ quidē domiatio iudices i aliis rebus atea uersabat̄. Nūc uero quā uia

De Nobilib⁹.

ORATIO.

munitet:& quod iter affectet uidetis.ad fidē ad iusurādum:ad iudicia uestra: ad id quod solum prope in ciuitate sincerum sanctūq; restat.hic ne etiā se se putat aliqd posse Chrysogonus :hic ét potēs eē uult? O rē miserā atq; acerbā:nei que mehercules hoc indigne fero:q; uerear ne quid possit.Verum q; ausus est: quod sperauit se se apud tales uiros aliqd ad perniciem posse innocētis / id ipsū queror.iccirco ne expectata nobilitas armis atq; ferro remp.recuperauit : ut ad libidinem suam liberti seruulicq; nobiliū bona fortunas uestras atq; nfas uexā possent: Si id actum est:fateor me errasse:qui hoc maluerim:fateor insanisse q; cum illis senserim:tametsi inermis iudices sensi.Sin autē uictoria nobiliū ornamento atq; emolumento reip.pop.q; R.o.debet esse:tum uero optimo & nobilissimo cuiq; meam oratiōem gratissimā eē oportet . Q uod si quis est q; & se & cām lādi putet:cum Chrysogonus uituperet :is cām ignorat:seipsum prope non nouit.Cā enim splēdīdior fiet:si nequissimo cuiq; resistetur ille improbis simus Chrysogoni fautor:qui sibi cum illo rationē cōicatā putat lāditur :cū ab hoc splēdore causæ superatur , Verū hāc omnis oratio ut iā ante dixi: mea ē :q; me uti resp.& dolor meus & istorū iniuria coegit.Sed Roscius horū nihil indignum putat ,neminē accusat,nihil de suo patrimonio quæritur :Putat homo ū peritus morum ciuilium agricola & rusticus ista omnia quā uos p Syllā gesta esse dicitis:more:lege:iure gentiū facta.culpa liberatus & criminē nefario solutus cupit a uobis discedere.si hac indigna suspitione careat:animo æquo se carere suis oībus cōmodis dicit.Rogat oratq; te Chrysogone si nihil de patris fortunis amplissimis in suam rem conuertit:si nulla in re te fraudauit:si tibi optimā fide sua oīa cōcessit:ānumerauit:appēdit:si uestitū quo ipse tectus erat:an nulūq; dedit:os suum tibi tradidit:si ex omnibus rebus seipsum nudū neq; p terea quicq; exceptit ut sibi per te liceat innocentī amicorum opib; uitam in ege state degī. p dia mea tu possides.ego aliena misericordia uiuo.cōcedo.& q; anīmus æquus esset:q;a necesse est.mea domus tibi patet:mihi clausa ē fero.familia mea maxime uteris. Ego seruum habeo nullum.patior:& ferendum puto. qd uis āplius : quid insequeris? Q uid oppugnas? Q ua in re tuā uoluntatē lādi a me putas? Vbi tuis cōmodis officio? quid tibi obsto? si spoliorū cā uis ho minē occidere.spoliasti.Q uid quæris āplius? si inimiciarū:quā sunt tibi inimiciarū cū eo cuius antea prædia possedisti:q; ipsum cognostī? Sin metuis . ab eo ne aliquid metuis:quē uides ipsum a se tam atrocē iniuriā ppulsare nō posse? Sin bona quā R.o.fuerunt: tua facta sunt:Iccirco hunc illius filiū studies p dere:nōne ostēdis id te uererī: q; præter cæteros tu metuere non debeas:ne quādo liberis pscriptorum bona patria reddantur.facis iniuriā Chrysogone si maiorē spē emptionis tuā in huius exitio ponis:quam in his reb;:quas .L. Sylla gessit.Q uod si tibi nulla cā ē:cur hunc misere: tanta calamitate affici uelis:si tibi omnia sua ppter aīam tradidit:nec sibi qcq; paternum ne monumenti qdem causa reseruauit : per deos immortales quā ista tanta crudelitas est? quā tā fe

PRO ROSCIO AMERINO.

ra immanisq; natura? Q uis unquam prædo fuit tam nefarius? Q uis pirata tam barbarus:ut cum integrum prædam sine sanguine habere posset:cruenta spolia detrahere mallet? Scis hunc nihil habere:nihil audere:nihil posse:nihil unquam cōtra rem tuam cogitasse .& tamen oppugnas eum:quem nec me tuere potes:neq; odisse debes .nec quicquam iam habere reliqui uides:quod ei detrahef possis:nisi hoc indignum putas q; uestitum sedere in iudicio uides:quem tu e patrimonio tanquam e naufragio nundum expulisti . Q uasi uero nescias hunc & ali & uestiri a Cecilia Balearis filia nepotis sorore spectatissima fœmina :quæ cum patrem clarissimum amplissimos patruos ornatissimum fratre haberet: tñ cum esset mulier uirtute perfecit:ut quanto honore ipsa ex illorum dignitate afficeret: nō minora illis ornamēta ex sua laude redderet. An q; diligenter defendit: id tibi indignum facinus uidet? Mihi crede si p patris huius hospitiis & gratia uellēt oēs huius hospites adesse:& auderent oēs libere defendere:satis copiose defenderer. Sin aut p magnitudine iniuriæ p q; eo q; summa Resp.in eius piculo tentat: Hæc oēs uindicarēt.cōsistere mehercule uobis isto in loco non liceret. Nūc ita defendit: nō sane ut moleste ferre aduersarii debeat:neq; ut se potētia superari putent.Q uæ gerenda sunt:ea p Ceciliā transfigunt: fori iudicii q; rōem Messalla ut uidetis iudices suscepit:q; si iam satiæ ætatis & roboris haberet ipse p Sex.R o.diceret.quoniā ad dicēdū impedimento ē ætas & pudor: qui ornat ætatem:cām mihi tradidit:quē sua cā cupe ac debet intelligebat.ipse assiduitate cōsilio auctoritate diligētia pfecit ut Sex.R o. uita erepta de manibus sectoꝝ sententiis iudiciū pmitteret.Nimiq; iudices pro hac nobilitate pars maxima ciuitatis in armis fuit.hæc acta res ē ut nobiles restituerent in ciuitatē:q; hoc faceret:quod facere Messallam uidetis:q; caput in nocētis defenderent: qui iniuriæ resisterent:qui quātū possent i salute alterius q; in exitio mallent ostēdere.q; si oēs q; eodē loco nati sint faceret:& Resp.ex illo:ac ipsi ex inuidia minus laboraret. Verū si a Chryſogono iudices nō imperramus:ut pecunia nra cōtētus sit:uitā ne petat.Si ille adduci nō pōt:ut cū ademerit nobis omnia:quæ nostra erant propria:ne lucem quoque hanc quæ cōmunis est:eripere cupiat.si non satis habet auariciam suam pecunia explere:ni si etiam crudelitate sanguinis præditus sit:Vnum perfugium iudices:una spes reliqua ē Sex.R o.eademq; Reip.uestra pristina bonitas & misericordia .quæ si manet .salui etiam nunc esse possumus.sin ea crudelitas:quæ hoc tempore i Rempu.uersata est:uestros quoq; animos id quod pfecto fieri nō pōt:duriores acerbioresque reddidit:actū ē iudices;inter feras satius est ætatem degere:q; in hac tanta immanitate uersari.Ad eam ne rem uos reseruati estis:ad eam ne rem delecti:ut eos cōdemnaretis:quos sectores ac siccarii iugulare non potuisti sent? Solent hoc boni imperatores facere: cum prælium committunt ut in eo loco quo fugam hostium fore arbitrentur: Milites collocent: in quos si qui ex acie fugerint de improviso incident: nimirum similiter arbitrantur isti

sitē

ORATIO.

honorum emptores: Vos hic tales uiros sedete: qui excipiatis eos: q de suis manibus effugerint. Dii phibeat iudices ut hoc quod maiores consilium publi cum uocari uoluerunt: præsidium sectorum existimetur. An uero iudices uos non intelligitis nihil aliud agi: nisi ut pscriptorum liberi quauis ratione tollantur: & eius rei initiu in uestro iureiurando: atq; in Sex. Ros. piculo quæri. dubium est ad quæ maleficiu ptineat: cū uideatis ex altera pte sectorē inimicū siccariū eundemq; accusatorē: hoc tēpore ex altera pte egentē probatum suis filium in quo non modo culpa nulla: sed ne suspicio quidem potuit cōsistere. Nū qd hic aliud iudices uidetis obstat R oscio: nisi q patris bona uenierunt: q si id uos suscipitis: & eadē in re operā uestrā pfitemini: si iccirco sedetis: ut ad uos adducantur eorū liberi quorū bona uenierunt: Cauete p deos immortales iudices: ne noua & multo crudelior p uos proscriptio instaurata ēē uideat. Illā priorē quæ facta ē in eos qui arma cape potuerunt tñ senatus suscipe noluit: ne quid acrī q more maiorū cōparatū publico cōsilio factum uidetur. hāc uero quæ ad eorū liberos atq; ad infantium puerorū incunabula ptinet: nisi hoc iudicio a uobis reūcītis & aspnamini: Videte p deos immortales quæ in locū R ep. puenturā putetis. hoīnes sapientes & ista auctoritate & potestate præditos q uos estis: ex q bus rebus maxime Resp. laborat: his maxime mederi conuenit. Ve q nemo ē: qn intelligat Po. Ro. q quondā in hostes lenissimus existimabat: hoc tēpore domestica crudelitate laborare. hanc tollite ex ciuitate iudices. hanc pati nolite diutius in hac R ep. uersari: quæ non modo id habet in se mali: q tot ciues atrocissime substulit: Verūtiā hoīnibus lenissimis ademit misericordiā cōsuetudine incōmodorum. Nam cū oībus horis aliqd atrociter fieri uideremus aut audiimus: etiā q natura mitissimi summus: aslituditate molestiaq; sensum omnem humanitatis ex animis amittimus.

M.T.C.PRO LVTIO MVRENA AD IVDICES ORATIO.

XXI.

VAE DEPRECATVS A DIIS IMMORTALIBVS
sum iudices more institutoq; maiorum illo die: quo auspicato
comitiis centuriatis. L. Murenam consulē renunciaui: ut ea res
mihi magistratuq; meo populo plebiq; Roma. bene atq; feliciter eueniaret: Eadē precor ab iisdem diis immortalibus ob eiusdem hominis consulatum una cū salute obtinēdum: & ut uestræ mentes atque sententiæ cum po. Ro. uoluntate suffragiisq; consentiant. eaq; res uobis po. q; Ro. pacem trāquillitatem ocium concordiamq; afferat. q; si illa solemnis comitiorum precatio consularibus auspiciis consecrata tantam habet & in se uim & religionem: quantam reipu. dignitas postulat: Idem ego sum præcatus: ut eis quoque hominibus quibus hic consulatus me rogante datus esset: ea res fauiste feliciter prospere que eueniaret. Quæcum ita sint iudices: & cū omnis deo/

PRO .L. MVRENA.

rum immortalium potestas aut translata sit ad uos:aut certe comunicata uobis sum: idem consul eum uestrae fidei comedat:q; antea diis immortalib; comedauit:ut eiusdem hominis uoce & declaratus consul & defensus beneficiū posse. R. o. cū uita atq; oīum ciuiū salute tueat:Et quoniā in hoc officio studiū meā defensiōis ab accusatorib;:atq; ē ipsa susceptio causæ reprehēsa est anteq; pro. L. Murena dice re instituo:pro me ipso pauca dicā:non quo mihi potior hoc qdē ī tēpore sit officii mei q; huiuscē salutis defensio :sed ut meo facto uobis probato maiore auctoritate ab huius honore fama fortunisq; omnib; inimicorū impetus propulare possim. Et primū. M. Catoni uitā ad certam rationis normā dirigēti: & diligētissime ppndēti momēta officiorū oīum de officio meo respondebo. Negat fuisse rectū Cato me & consuleū & legis abitus latorē:& tā seuere gesto consu latu cām. L. M. attingere:cuius reprehensio me & uehemēter mouet: non solū ut uobis iudices qb; maxime debedo:uerūtiā ut ipsi Catoni grauissimo atq; intergētimo uiro rōem facti mei probē. A quo tandem. M. Cato est æquius consulem defendi:q; a consule: Q uis mihi in Rep. pōt aut debet eē cōiūctior:q; is cui res pū. a me una traditur sustinenda:magnis meis laboribus & piculis sustentata: Q uod si in his rebus repetēdis quæ mācīpi sunt:is piculū iudicii p̄stare debet: q se nexus obligauit:Profecto etiā rectius in iudicio consulis designati: is potissimum consul q consule declarauit auctor beneficij. P. R. defensorq; piculi eē debbit. Ac si ut nōnullis in ciuitatib; fieri solet:patronus huic causæ publice cōstitueret: is potissimum honore affecto defensor daref:q eodē honore p̄ditus nō minus afferret ad dicendū auctoritatis q facultatis. Q d̄ si portū soluētib; hi q iā in portū ex alto inuehunf:pcipe sūmo studio solent: & tēpestatū rationē & p̄donum & locorū:quod natura affert:ut eis faueamus:qui eadem pericula:quibus nos perfuncti sumus ingrediantur:quo tandem me animo esse oportet p̄pe iam ex magna iactatione terram uidentem in hūc:cui uideo maximas Rei publi. tempestates esse subeundas:Q uare si est boni consulis non solum uidere quid agatur: uerum etiam prouidere quid futurum sit: ostendam alio loco quantum salutis communis intersit: duos consules in Rep. Kalen. Ianua. esse. Q uod si ita est:non tam me officium debuit ad hominis amici fortunas q Respub. consulem ad cōmunem salutem defendendam uocare:Nam q; legem de ambitu tuli:ut eam quam mihi metip̄si iā pridē tulerim:de ciuiū piculis defendēdis non abrogarem. Et. n. si largitionem factā esse confiterer: idq; recte factum esse defenderem:facerem improbe etiam si aliis legem tulisset. Cum uero nihil cōmissum contra legem esse defendam: quid est q; meam defensionem latio legis impediat: Negat eē eiusdem seueritatis Catilinam existitum Rep. intra moenia molientem uerbis & pene imperio urbe expulisse: Et nūc pro. L. Murena dicere. Ego autem has artis lenitatis & misericordiæ quas me natura ipsa docuit:semper egi libenter. Illam uero grauitatis seueritatisq; personam non appetui: sed mihi a Republi. impositam sustinui: sicut huius

ORATIO.

imperii dignitas in summo periculo ciuium postulabat. Q uod si tum cū Ref
pu. uim & seueritatē desiderabat: uici naturam & tam uehemēs fui q̄ cogebat:
nō q̄ uolebam:Nunc cum me omnes causæ ad misericordiam humanitatemq;
uocent quanto tandem studio debeo naturæ meæ consuetudiniq; seruire? Ac
de officio defensionis meæ:ac de ratione accusatiōis tuæ fortasse etiam alia i p;
te oratōis dicendum nobis erit.Sed me iudices nō minus hominis sapientissi
mi atq; ornatissimi Serui Sulpicii cōquestio:q̄ Catonis accu satio cōmouebat.
qui grauissime & acerbissime ferme dixit:me familiaritatis necessitudinisq; ob
litū:cām.L.Murenæ cōtra se defēdere.Huic ego iudices satisfacef cupio: uos
q; adhibere arbitros.Nā cū graue est uere accusari in amicitia:tū etiā si falso aci
cuseris:nō ē negligendū.Ego Serui Sulpici me in petitione tua tibi omnia stu
dia atq; officia p nostra necessitudine & debuisse confiteor:& præstisſe arbi
tror.Nihil tibi cōsulatum petenti a me defuit:quod eēt aut ab amico: aut a gra
tioso:aut a consule postulandum.Abiit illud tempus.mutata ratio est.sic existi
mo:sic mihi psuadeo:me tibi contra honorē Murenæ quantū tu a me postula
re ausus sis: tantū debuisse.contra salutem nihil debere.Neq; n.sí tibi tum pe
teres:cum Murenam ipsum petas:adiutor eodem pacto eē debeo.Atq; hoc nō
modo non laudari:sed ne concedi quidem pōt:ut amicis nostris accusantibus
non etiam alienissimos defendamus.Mihi autem cum Murena iudices & ma
gna & uetus amicicia est:quaē in capitib; dimicatione ab Ser.Sulpicio nō iccir
co obruetur:q; ab eodem in honoris contētione superata ē.Q uæ si causa non
esset:tamen uel dignitas hominis:uel honoris eius quē adeptus est amplitudo
summam mihi supbiæ crudelitatisq; famam inuississet:si hōinis & suis & Po.
R.o.ornamentis amplissimi cām tanti periculi repudiasset.Neq; enim iā mi
hi licet:neq; ē integrum:ut meum laborem hominū pīculis subleuādis nō im
pertiam.Nam cum pīmia mihi tāta pro hac industria sint data quāta antea nei
mini:sic & si cepis eos:cum adeptus sis:deponere:eēt hominis & astuti & ingra
ti.q; si licet desinere:si te auctore possum:si nulla inertia turpitude: nulla inhu
manitatis culpa suscipitur:Ego uero libenter desino.Sin aut̄ inertiam fuga la
boris & desidiā repudiatio supplicū superbiam:amicorum neglectio improbi
tatem coarguit:Nimirum hæc cā est huiusmodi:quam nec industrius: quā nec
misericors:nec officiosus deserere possit.Atq; huiusc rei cōiecturā de tuo ipſi
studio Serui facillime cōperis.Nam si tibi necesse putas etiā aduersariis ami
corum tuor̄ de iure consulētibus respōdere:Et si turpe existimas te aduocato:
illum ipsum quē contra ueneris cā cadef:Noli tam eē iniustus ut cum tui fon
tes uel inimicis tuis pateāt:nostros riuulos etiam amicis putas clausos eē opori
tere.Etenim si me tua familiaritas ab hac cā remouisset: si hoc idem.Q .Hor
tēsio.M.Crasso.clarissimis uiris:sí idem cæteris : a quib; intelligo tuā gratiam
æstimari accidisset : in ea ciuitate consul designatus defensorem non haberet:
in qua nemini unquam infimo maiores nostri patronum deesse uoluerunt.

PRO.L.MVRENA.

Ego uero iudices ipse me existimarem nefarium si amico:crudelem si misero:
supbum si consul consuli defuissem.Q uare quod dandū est amiciciæ : large
dabit a me:ut tecū agam Serui:nō fecus ac si meus essem frater:qui mihi cari
simus es,isto in loco quod tribuendum est officio:fidei:religioni illud ita mo
derabor:ut meminerim me contra amici studium pro amici periculo dicere.In
telligo iudices tris totius accusationis partis fuisse:& eum unā in reprehēsio
ne uitæ : alteram in contentione dignitatis:tertiā in criminib⁹ ambitus esse uer
satam.A tq⁹ haę trium partiū:prima illa quæ grauissima debebat esse ita fuit i
firma & leuis:ut illos lex magis quædam accusatoria :q̄ uera maledicendi fa
cultas de uita.L.Murenæ dicere aliquid coegerit.Obiecta est.n.A sia:quæ ab
hoc nō ad uoluptatem & luxuriam experita est sed in militari labore peragra
ta.Q ui si adolescens patre suo imperatore non meruisset :aut hostem aut pa
tris imperium timuisse:aut a parente repudiatus uideretur : aut cum sedere in
equis triumphantium prætextati potissimum filii soleant:huic donis militaribus
patris triumphum decorare fugiendū fuit:ne ut rebus cōmuniter gestis pene
simul cū patre triumpharet.hic uero iudices & fuit in asia & uiro fortissimo pa
renti suo magno adiumento in periculis:solatio in laboribus :gratulationi in
uictoria fuit.Et si habet Asia suspicione luxuriæ quandam: no alia nūq̄ ui
disse:Sed in Asia continenter uixisse laudandum est.Q uāobrem nō aliae no
men obiiciendum Murenæ fuit:ex qua laus familiæ memoria generis honos
& gloria nomini constituta est.Sed aliquod aut in asia suscepsum aut ex asia
deportatū flagitiū ac dedecus eē.Meruisse uero stipendia in eo bello:quod tū
Po.Ro.nō modo maximū:led etiam solum gerebat Virtutis:patre impera
tore libentissime meruisse pietatis:finem stipendiorū patris uictoriā ac triūphū
fuisse felicitatis fuit.Ma' edicto quidem iccirco nihil in hisce rebus loci est:qd'
omnia laus occupauit.Saltatorem appellat falso.L.Murenā,M.Cato maledi
ctū est:si uero obiicit̄ uehementis accusatoris:sin falso/maledici cōuiciatoris.
Quare cum ista sis auctoritate:non debes Marce arripe maledictū ex triuio :
aut ex scurrarum aliquo cōuictio:neq̄ temē consulē.P.R.saltatore uocat̄:sed
cōspicere quib⁹ præterea uitiis affectū eē necesse sit eū/cui uere istud obiici pos
sit.Nemo.n.fere saltat sobrius:nisi forte insaniat:neq̄ in solitudine neq̄ in cō
uiuio moderato atq̄ honesto ,Intempestiuī conuiui amoeni loci multa& deli
tia& comes est extrema saltatio.Tu mihi arripis hoc: qđ necesse ē omniū uitio
rum eē postremū.Relinquis illa qbo remotis hoc uitiuū oīno esse nō pōt>nullū
turpe conuiuum:nō amor:nō cōmessatio:nō libido:non sumptus ostēdit̄ .&
cū ea non repiant̄ :quæ uoluptatis nomē habent,q̄q̄ uitiosa sunt:in quo ipsam
luxuriā repire nō potes:in eo te umbrā luxuriæ reptu& putas.Nihil igit̄ in ui
tā.L.Murenæ dici pōt:nihil inquā omnino .Iudicio sic a me designatus con
sul defendit̄ :ut eius nulla fraus:nulla auaritia: nulla pfidia nulla crudelitas:
nullum petulās dictum in uita pferat,bene habet,lacta sunt fundamēta de

ORATIO.

fensionis. Nondum n. nostris laudibus quibus utar postea: sed prope inimicorum cōfessiōe: uir bonū atq; integrū hoīem defendimus. Q uo constituto faci lior est mihi aditus ad contentionē dignitatis: quæ altera ps fuit accusationis. Sūmā uideo in te esse Serui Sulpici dignitatem generis: integritatis: idustriæ: cæterorūq; ornamētorū oīum: qbus fretum ad cōsulatus petitionē aggredi par est. Paria cognosco eē ista in. L. Mu. atq; ita paria: ut neq; ipse dignitate uinci potuerit: neq; te dignitate suparit. Contēpsisti. L. Murenæ genus: extulisti tu um. Q uo loco si tibi hoc sumis: nisi qui patritius sit: neminem bono esse gene re natū: facis ut rursus plebs in auētinū seuocāda eē uideat. Sin autē sunt am plæ & honestæ familiæ plebeiae: & proauus. L. Murenæ: & auus prætor fuit & pater. Et. n. mihi ipsi accidit: ut cum duobus patritiis: altero improbissimo atq; audacissimo: altero modestissimo atq; optimo uiro peterē. superauit tñ dignita te Catilinā: gratia Galbā. Q uod si id crimē hoīni nouo eē deberet: pfecto mi hi neq; inimici neq; inuidi defuissent. Omittamus igit̄ de genere dicere: cuius est magna i utroq; dignitas. uideamus cætera. Q uæsturā una petiit. Et sum ei go factus prior. nō est respōdēdum ad oīa. neq; enim uestrū quenq; fugit. cum multi pares dignitate fiant: V nus autem primum solus possit obtinere: nō eū dem eē ordinem dignitatis: & renūciationis: propterea q; renunciatio gradus habeat: dignitas autē sit psæpe eadem omniū: sed quæstura utriusq; propemo dum pari momento sortis fuit. Habuit hic lege titia puincia tacitam & quietam: Tu illā: cui cū quæstores sortiuntur & iam acclamari solet: hostiēsem nō tam gratiosam & illustrem q; negociosam & molestam. Cōsedit utriusq; nomē in quæstura. Nullum enī uobis sors campum dedit: i quo excurri uirtus cognosciq; posset. Reliqui temporis spaciū in cōtentioem uocat̄. ab utroq; dissimili lima ratōe tractatū est. Seruius hic nobiscum hāc urbanam militiam respōdē di: cauēdi: scribēdi: plenā sollicitudinis ac stomachi securus ē. Ius ciuile didicit: multū uigilauit: laborauit: præsto multis fuit: multoq; stultitiā p̄cessus ē arro gantiam pertulit: difficultatem exorbuit. Vixit ad alioq; arbitrium: non ad su um: magna laus & grata hoīnibus unum hoīnē elaborare in ea sciētia: quæ sit multis pfutura. Cum amplissime atq; honestissime ex prætura triūphasset: hoc faciliorē huic gradum consulatus adipiscendi reliquit: quod is iam patri debi tūs a filio petebatur. Tua uero nobilitas Serui Sulpici tā& si summa est: tamē hoīnibus litteratis & historicis est notior: populo uero & suffragatorib; est obi scurior. Pater enī fuit equestri ordine & loco: auus nulla illustri laude celebra tus. Itaq; nō ex sermone hominū recenti: sed ex annalium uetusitate eruenda est memoria nobilitatis tuae. Quare ego te semper in nostrum numerum ag gregare soleo: q; uirtute industriaque perfecisti: ut cum equitis Roma. es es filius: summa amplitudine dignus putarere. Nec mihi unq; minus in. Q . Pom peio nouo homine & fortissimo uiro uirtutis esse uisum est: q; in homine nobi lissimo. M. Aemilio. Etenim eiusdem animi atque ingenii est posteris suis qđ

PRO.L.MVRENA.

Pompeius fecit : amplitudinem nominis quam non acceperit: tradere. Et ut Scaurus memoriam prope intermortuam generis sui uirtute renouare. Quā quā ego iam putabā iudices multis uiris fortibus: ne ignobilitas generis obnicieret: meo labore esse perfectum: qui non modo Curiis: Catonibus: Pompeiis antiquis illis fortissimis uiris nouis hominibus: sed his recentibus Mariis & Didiis & Cæliis cōmemorandis iacebant. Cum uero ego tanto interuallo claustra ista nobilitatis refregissem: ut aditus ad cōsulatum posthac: sic ut apud maiores nostros fuit: non magis nobilitati q̄ uirtuti pateret: non arbitrabar cum ex familia ueterē & illustri consul designatus ab equitis Roma, filio cōsule defenderetur: de generis nouitate accusatores esse dicturos. Quid: Murena interea fortissimo & sapientissimo uiro summo imperatori legatus. Lu. Lucullo fuit. qua in legatione duxit exercitum: signa contulit: manum conseruit: magnas copias hostium fudit. Urbes partim ui partim obsidione cepit. Asiam istā refertam: & eandem delicatam sic obiit. ut in ea neq; auaritiæ: neq; luxuriae uestigium reliquerit. Maximo in bello sic est uersatus: ut hic multas res & magnas sine imperatore gesserit: nullam sine hoc imperator. Atq; hæc quāq; præsente. Lu. Lucullo loquar tamen ne ab ipso propter periculum nostrū cōcessam uideamus habere licentia fingendi publicis litteris testata sunt omnia: quibus. Lu. Lucullus tantū laudis impartit: quantum neq; ambitiosus imperator: neq; inuidus tribuere alteri in cōicāda gloria debuit. Sūma in utroq; est honestas: summa dignitas. quā ego si mihi per Seruum liceat pari atq; in eadem laude ponam. sed non licet. Agitat rem militarem. in sectatur totā hanc legationem. assiduitatis & operarum harū quotidianarum putat esse consulatū. apud exercitum mihi fueris inquit: tot annos forum nō attigeris. Abfueris tādiu: ut cum longo post interuallo ueneris: cū bis qui in foro habitarunt: de dignitate contēdas. Primum ista nostra assiduitas Serui nescis quātū interdū afferat hominibus fastidii: quantum sacietatis. Mihi quidem uehementer expedit positam in oculis esse gratiam. Sed tamen ego mei sacietatē magno meo labore superauī: & tu idem fortasse. Verū tamē utriq; nostrum deliderium nihil obfuisset. Sed ut hoc omisso ad studiorū atque artium contentionem reuertamur: qui potest dubitari quin ad cōsulatum adipiscendum multo plus afferat dignitatis res militaris: q̄ iuris ciuilis gloria? Vigilas tu de nocte: ut tuis consultoribus respondeas. ille ut eo quo intendit: mature cum exercitu perueniat. Te gallorum: illum buccinarū cantus exuscitat. Tu actionē instituis: ille aciem instruit. Tu caues ne tui consultores: ille ne urbes aut castra capiantur. Ille tenet & scit ut hostiū copiæ: tu ut aquæ pluviæ arceantur. ille exercitatus est in propagandis finibus: tu in regendis. At nimirum: dicendum ē enim quod sentio: Rei militaris uirtus præstat cæteris omnibus. Hæc nomen Popu. Roma. hæc huic urbi æternam gloriam peperit: hæc orbē terrarum parere huic imperio coegit, omnes urbana res: oīa hæc nostra præclara studia

ORATIO.

& hæc forensis laus & industria latent in tutela ac præsidio bellicæ uirtutis. si
mulatq; increpuit su picio tumultus: artes illico nostræ coticæ scut. & quoniam
mihi uideris istam sciam iuris tāq; filiolā osculari tuā:nō patiar te in tanto er-
ore uersari: ut istud nescio qd quod tantopere didicisti: præclarū aliquid eē ar-
bitrere. Aliis ego te uirtutibus continentia: grauitatis: Iustitiae: fidei: cæteris oī-
bus consulatu & omni honore semper dignissimum iudicaui. quod qdem ius
ciuile didicisti: nō dicam operam perdidisti: sed illud dicam nullam eē in illa
disciplina munitam ad cōsulatū uiām. Omnes enim artes: quæ nobis pop. Ro-
ma. studia conciliant: & admirabilem dignitatem & pergratam utilitatē debet
habere. Sūma dignitas est in his qui militari laude antecellunt. oīa enim quæ
sunt in imperio & in statu ciuitatis ab his defendi & firmari putant. sūma etiā
utilitas: si quidem eorum consilio & periculo cum Rep. tum etiam nostris re-
bus perfrui possumus. Grauis etiam illa ē: & plena dignitatis dicēdi facultas:
quæ sāpe ualuit in consule deligēdo: posse consilio atq; oratione & senatus &
populi & eorū qui res iudicant mentes pmouere. Q uærit̄ consul qui dicendo
nōnūq; comprimat tribunitios furores: qui cōcitatum populum flectat: qui lar-
gitione resistat. Non mirum si ob hanc facultatem homines sāpe etiam non
nobiles consulatum consecuti sunt: præsertim cum hæc eadem res plurimas
gratias: firmissimas amicicias: maxima studia pariat: quorum in isto uestro ar-
tificio Sulpici nihil est. primum dignitas in tā tenui scientia eē nō pót. Res. n.
sunt paruæ prope in singulis litteris atq; interpretationibus uerboꝝ occupatae.
Deinde etiam si quid apud maiores nostros fuit in isto studio admirationis: id
euinciat uestris mysteriis: totum est contemptū & abiectum. Posset agi lege
nec ne pauci quondam sciebāt: Fastos. n. uulgo non habebant: erant in magna
potētia q; consulebantur: a quibus etiam dies tāq; a chaldæis petebant: Inuen-
tus est scriba quidam. Cn. Flavius: qui cornicū oculos confixerit: & singulis di-
ebus ediscendos fastos populo proposuerit: & ab ipsis cautis iurisconsultis eo-
rum sapientiam compilarit. Itaq; irati illi q; sunt ueriti ne dierum ratione per-
uulgata & cognita sine sua opa lege posset agi: uerbosa eadem composuerunt:
ut in omnibus rebus ipsi interessent. Cū hoc fieri bellissime posset: fundus sabi-
nus meus est: immo meus. deinde iudicium noluerunt. Fundus inquit qui est
in agro q; Sabinus uocatur: satis uerbose. cedo quid postea. Tum ego ex iure
meum esse aio. Q uid tum inde: ibi ego te ex iure manu consertum uoco.
Q uid huic tam loquaciter litigioso responderet Ille unde petebatur: non habe-
bat. Transit idem iurisconsultus tibicinis latini modo. Vnde tu me inquit ex
iure manu consertum uocasti: Inde ibi ego te reuoco: prætor interea ne pulchre
se ac beatū putaret: atq; aliquid ipse sua sponte loqueretur: ei quoque carmen
compositum est cum cæteris rebus absurdum: tum uero nullo usui. utrisque
superstitibus præsentibus: istam uiām dico: in ite uiām. præsto Aderat sapiēs
ille: qui in ite uiām doceret, redite uiām, eodem duce redibant. Hæc iam tum

PRO. L. MVRENA.

apud illos barbaros ridicula credo uidebantur: homines cum recte atq; in loco constitissent: iuberi abire: ut unde abiissent eodem statim redirent. Iisdem in epiis fucata sunt illa omnia: quando te in iure conspicio: & haec: & similia. Sed an ne tu dicis: q; cā uindicaueris: quæ dum erant occulta: necessario ab eis q; ea tenebant: petebantur. Postea uero per uulgata atq; in manibus iactata & excusfa inanissima prudentia reperta sunt: fraudis aut & stultitiae plenissima. Nam cum permulta præclare legibus essent constituta: ea iure consultorum ingeniorum pleraq; corrupta: ac deprauata sunt. Mulieres omnes propter infirmitatem consilii maiores in tutorum potestate esse uoluerunt. hi inuenerunt genera tutorum: quæ potestate mulierum continerentur. Sacra interire illi noluerunt horum ingenio senes ad coemptiones faciendas interimendorum sacrorum causa reperti sunt. In omni deniq; iure ciuili æquitatem reliquerunt: uerba ipsa tenerunt: ut quia Caia in alicuius libris exempli causa id nomen inuenerant: putarunt omnes mulieres quæ coemptionem facerent: Caias uocari. Iam illud mihi mirum quidem uideri solet tot homines: tam ingeniosos per tot annos etiam nunc statuere non potuisse utrum diem tertium an perendinum: iudicem an arbitrum: rem an litem dici oportet. Itaq; ut dixi dignitas consularis in ista scientia nunquam fuit: quæ tota ex rebus fictis commentitiisq; constaret. Gratiæ uero multo etiam minores. Quod enim omnibus patet: & æque proutum est mihi & aduersario meo id esse gratum nullo pacto potest. Itaq; non modo beneficii collocandi spē: sed etiam illud quod aliquamdiu fuit: scilicet consulere. iam perdidisti. sapiens existimari nemo potest in ea prudētia: quæ neq; extra Romam usq;: neq; Romæ rebus prolatis quicq; ualet. Peritus ideo nemo haberi potest: q; in eo quod sciunt homies: nullo modo possunt inter se disscrepere. difficultis autem res ideo non putat: quod per paucis & minime obscuris litteris continet. Itaq; si mihi homini uehemēter occupato stomachum moueritis: triduo iurisconsultum me esse profitebor. Etenim quæ de scripto aguntur: scripta sunt omnia: neq; tamē quicq; tam anguste scriptum est: quo ego nō possim: qua de re agitur: adire. Quæ consulunt aut minimo periculo responderent: si id quod oportet: responderis idem uideare respondere quod Seruius. sin aliter & iam controuersum ius nosse & tractare uideare. Quapropter nō solum illa gloria militaris uestris formulis atq; actionibus anteponenda est: uerū etiam dicendi consuetudo longe & multum isti uestræ exercitationi ad honorem antecellet. Itaq; mihi uident pleriq; initio multo hoc maluisse. Post cum id asseq nō potuissent: istuc potissimum sunt delapsi. Ut aiunt in græcis artificiis eos auledos esse: qui citharœdi fieri nō potuerunt: Sic nōnullos uidemus qui oratores euadere non potuerunt: eos ad iuris studium deuenire. Magnus dicendi labor. magna res magna dignitas summa autem gratia. Etenim a uobis salubritas quædam ab his qui dicunt salus ipsa petitur. deinde uestra: sponsa atq; decreta & cuertunt læpe dicendo: & sine defensiōe oratoris firma

ORATIO.

esse non possunt: in qua si satis profecissem: partius de eius laude dicerem.
Nunc de me nihil dico .sed de his qui in dicendo magni sunt: aut fuerūt .Duæ
sunt artes quæ possunt locare homines in amplissimo gradu dignitatis:una im/
peratoris.altera oratoris boni .Ab hoc enim pacis ornamenta retinentur : ab il/
lo belli pericula repellunt̄ .Cæteræ tamen uirtutes ipsæ per se multum ualent:
Iusticia:fides: pudor:temperantia:quibus te Serui excellere oēs intelligunt.
Sed nō nūc de studiis ad honorē depositis : nō de insita cuiusq; uirtute dispu-
to.Oia ista nobis studia de manib; excutiunt̄ : simulatq; aliquis motus nou/
p tubicines bellicū canere cœpit.Etenim ut ait ingeniosus poeta & auctor ual/
de bonus: præcliis promulgatis tollit̄ e medio nō solū ista uerba simu/
latio prudentiæ :sed et̄ ipsa illa domina rex sapientia:ui gerit̄ res.Spernit̄ era/
tor nō solū odiosus in dicendo ac loquax:uerumēt bonus.miles amat̄ .Vestrū
uero studium totū iacet.nō ex iure manu consertū: sed ferro inquit rē repetūt.
Q uod si ita ē:cedat opinor Sulpici for̄ castris:ociū militiæ:stilus gladio:um/
bra soli.Sit deniq; in ciuitate ea prima res propter quā ipsa ē ciuitas oīum prin/
ceps.Ver̄ hæc Cato nīmū nos nostris uerbis magna facere demonstrat:& ob/
litos eē bellū illud oē mithridaticū cū mulierculis eē gestū. Q uod ego longe
secus existimo iudices:deq; eo pauca differam.neq; n.cā in hoc cōtinet̄ .Nam
si oia bella quæ cū græcis gessimus: contēnēda sunt:iderideatur de rege Pyrrho
triūphus.M.Curi:de Philippo.T.Flamini:de ætolis.M.Fului:de rege Per/
se.L.Pauli:de pseudo Philippo.Q .Metelli:de Corīthiis.L.Mūmii.Sin hæc
bella grauissima uictoriæq; eor̄ bellor̄ grauissimæ fuerunt:cur asiaticæ natio/
nes atq; ille a te hostis cōténitur? At q ex ueter̄ rex monumentis:uel maximū
bellū po.R o.cum Antiocho gessisse uideo:cuius belli uictor .L.Scipio si qua/
parta cū.P.fratre gloria:quam laudem ille Africa oppressa cognomine ipso p/
se ferebat:Eandem hic sibi ex Asia nomine assumpsit.Q uo quidem in bel/
lo uirtus enituit egregia.M.Catonis proauit̄ tui :quo ille cum esset ut ego mihi
statuā:tal is qualē te esse uideo:Nūq; cū Scipione esset pfectus:si cū muliercu/
lis bellandū arbitraret̄ .Neq; uero cum .P.Africano senatus egisset:ut legatus
fratri proficisceref :cum ipse pauloante Hānibale ex Italia expulso ex africa ei/
iecto Carthagine oppressa maximis periculis R emp.liberaasset:nisi illud gra/
ue bellum & uehemens putaret̄ .Atq; si diligenter qd Mithridates potuerit :&
qd effecerit :& quir fuerit:considerariſ oībus regibus:qbus cum Po.Ro.bellū
gessit:hunc regem nīmīrum antepones: quem.L.Sylla maximo & fortissimo
exercitu pugna excitarat :nō rūdis impator:ut aliud nihil dicā:cū bellum inue/
ctū est totam in asiam cum pace dimisit.quem.L.Murena pater huiusc eue/
mentissime uigilantissimeq; uexatū repressum magna ex pte:non opp̄sum re/
liquit.Q ui rex ipse sibi aliquot anis sumptis ad cōfirmādas nationes:& copi/
as belli tātū ipse opībus conatuq; ualuit:ut se oceanū cū ponto Sertorii copias
cum suis cōiuctuꝝ putaret,Ad qd bellū duob; cōsulib; ita missis:ut alter Mi/

PRO .L.MVRENA.

thridatem nō p̄sequeret: Alter Bithyniā tueret: alterius res & terra & mari ca-
lamitosæ uehementer & opes regis & nomen auxerunt. L. Luculli uero res tā-
tæ extiterunt: ut neq; maius bellū cōmemorari possit: neq; maiori cōsilio & uir-
tute gestum. Nā cum totius impetus belli ad Cyzicenorū mœnia extitisset: eā i-
que urbem sibi mithridates asiae ianuā fore putasset: qua effracta & reuulsa to-
ta pateret puincia: pfecta a Lucullo hæc sunt oīa: ut urbs fidelissimoḡ sociorū
defenderet: ut oēs copiæ regis diuturnitate obsidionis cōsumerent. Quid il-
lam pugnā naualē ad Tenedū cum cōtēto cursu acerrimis ducib; hostiū clas-
sis Italiā spe atq; animis inflata peteret: mediocri certamie & parua dimicatiōe
cōmissam arbitraris? Mitto p̄lia: p̄tereo oppugnatōes oppidoꝝ Expulsus re-
gno tādē aliquādo/tātū tñ cōsilio atq; auctoritate ualuit: ut sibi rege Armenio
rum adiuncto: nouas opes copiasq; renouarit: Ac si mihi nunc de rebus gestis
essem nostri exercitus imperatorisq; dicendum plurima & maxia p̄lia cōmemo-
rare possem. Sed non id agimus. hoc dico: si bellū hoc: si hic hostis: si ille rex cō-
tēndus fuisset: neq; tāta cura senatus & po. Ro. suscipiendū putasset: neq; tot
ānos gessisset: neq; tāta gloria. L. Luculli. neq; uero eius belli conficiēdū exitū
tanto studio po. Ro. ad Cn. Pompeiū detulisset: cuius ex oīb; pugnis quæ sūt i-
numerabiles uel acerrima mihi uidet illa: quæ cū rege cōmissa est: & summa cō-
tentioe pugnata: qua ex pugna cū ille se eripuisset & bosphorꝝ cōfugisset: quo
exercitus adire nō posset: etiā in extrema fortuna & fuga nomē tñ retinuit regi-
um. Itaq; eo ipso Pompeius regno possesto ex oībus oris ac notis sedib; hoste
ppulso: tñ tātū in uniā anima posuit: ut cū ille oīa quæ tenuerat adierat: sparat:
uictoria possideret: tñ nō anteq; illū uita expulit: bellū cōfectū iudicarit. Hunc
tu hostem Cato cōtēnis: quo cū p̄ tot ānos tot p̄liis: tot impatores bella gesse-
runt: cuius expulsi & eiecti uita tanti æstimata ē: ut morte eius nūciata: deniq;
bellū cōfectū arbitraret. Hoc igitur in bello. L. Murenā legatū fortissimi anii
mi: summi consilii: maximi laboris cognitū eē defendimus: & hanc eius opam
non minus ad consulatū adipīcēdū: q̄ hanc nostrā fore sem industriā digni-
tatis habuisse. At enim in p̄turæ petitione prior renunciatus est Seruius. Pergi-
tis ne uos tāq; ex syngrapha agere cum populo: ut quē locū semel honoris cui-
piam dederit: eundem reliquis honoribus debeat. Q uod enim fretum quod
euripum tot motus tantas tā uarias habere putatis agitationes: quo fluctus: q̄/
tas pturbationes & quantos æstus habet ratio comitiorum. Dies intermissus:
aut nox interposita s̄æpe pturbat oīa: & totā opinionē parua nōnunq; cōmutat
aura. Rumores s̄æpe ēt sine ulla cā apta sit aliud atq; existimamus: ut nōnunq;
ita factū eē etiam populus admiretur: quas uero non ipse fecerit. nihil ē incer-
tius uulgo: nihil obscurius uoluntate hominum: nihil fallacius ratione tota co-
mitiorum. Q uis. L. Philippū summo ingenio: opa: gratia nobilitate a. M. He-
rénio supari posse arbitratus ē? Q uis. Q . Catulū humanitate: sapiētia: integritate
antecellētem a Cn. Manlio? Q uis. M. Scaurū hominē grauissimū: ciue

ORATIO.

egregium; fortissimum senatorem a. Q. Maximo? Nō modo horum nihil ita fore putatū est: Sed ne cū esset factū quidē: quare ita factū esset: intelligi potuit. Nā ut tēpestates s̄aepē certo aliquo cæli signo cōmouētur: s̄aepē improuiso nūlī la ex certa rōe: sed obscura aliqua ex cā concitant̄: sic in hac comitiorū tēpesta te populari s̄aepē intelligas quo signo cōmota sit: s̄aepē ita obscura ē: ut casu/ex citata esse uideat̄. Sed tamen si est reddenda ratio: duæ res in prætura uehemē ter desideratae sunt: quæ ambæ in consulatu tū Murenæ profuerunt: una/expe ctatio muneris: quæ ex rumore nōnullo & studiis sermonibusque competitio rum creuerat. Altera q̄ hi quos in prouincia ac legatione oīs & liberalitatis & uirtutis suæ testes habuerat: nōdū decesserant: H̄oꝝ utrūq; ei fortuna ad consu latus petitionē reseruauit. Nā &. L. Luculli exercitus: qui ad triūphū conuene rat: idem comes. L. Murenæ præsto fuit: & munus amplissimum quod prætu ræ petitio desiderabat: p̄tura restituit. Nū tibi hæc parua uident̄ adiumenta & subsidia consulatus: uolūtas militū: quæ cū p se ualet multitudine: tū apud su os grātū uero in consule declarādo multū etiā apud uniuersum. Po. Ro. auc toritatis habet suffragatio militaris. Imperatores enī comitiis cōsularib;: nō uer borū īterpretes deliguntur. Quare grauis est illa oratio. me saucium recreauit: me p̄da donauit: hoc duce castra cœpimus: signa contulimus: nūq; plus iste mi litī laboris imposuit: q̄ sibi sumpsit. ipse tum fortis tū etiam felix. Hæc quāti putas eē ad famā hominū ac uoluntatē? Etenim si tāta illis: comitiis religio ē: ut adhuc semp̄ omen p̄ualuerit p̄rogatiuum: qd mir̄ ē in hoc felicitatis famam sermonēq; ualuisse? Sed si hæc leuiora ducis: quæ sunt grauissima: & hāc urba nā suffragationē militari anteponis: noli ludoḡ huius elegātiā: & scenæ ma gnificetiā ualde cōtēnere quæ huic admodū pfuerūt. Nā qd ego dicā populū ac uulgas impator̄ ludis magnopere delectari? Minus ē. n. mirādū: quāq; hu ic cāx id satis est. Sūt. n. populi ac multitudinis comitia. Quare si populo lu doḡ magnificetiā uoluptati est: Nō est mirādum eā. L. Murenæ apud populū pfuisse. Sed si nos metip̄sī q̄ & delectatōe omni negociis impedimur: & in ipa delectatione occupatōes alias multas habere possumus: ludis tñ oblectamur & ducimur. Quid tu admirere de multitudine indocta? L. Otho uir fortis me us necessarius equestri ordinī restituit non solum dignitatem. sed etiā uolupta tem. Itaq; lex hæc quæ ad ludos pertinet: est omnium gratissima: q̄ honestissimo ordinī cum splendore fructus quoq; iucunditatis ē restitutus. Quare dei lectāt hoīes (mihi crede) ludi. & illos ēt q̄ dissimulāt: nō solū eos q̄ fatent̄: qd̄ ego in mea petitione sensi: nam nos quoq; habuimus scenā competitricē. Qd̄ si ego q̄ trinos ludos ædilis fecerā: tamen Antonii ludis commouebar: tibi qui casu nullos feceras: nihil huius istam ipsam quam irrides argenteam scenam aduersatam putas? Sed hæc sane sint paria omnia: sit par forensis opera mili tari: suffragatio urbana: sit idē magnificētissimos & nullos unq; fecisse ludos. qd̄ i ipsa prætura nihil ne existimas inter tuā & huius sortē interfuisse? Huius

PRO.L.MVRENA.

sors ea fuit: quam omnes tuū necessariū tibi optabamus: iuris dicendi, in qua gloriā conciliarat magnitudo negocii: gratiam & equitatis largitio: qua in sorte sapiens prætor qualis hic fuit offensione uitata: & equalitate decernendi benī uolentiam adiungit lenitate audiendi. Egregia & ad consulatum apta prouincia: in qua laus & equitatis: integratatis: benignitatis: facilitatis: ad extremum ludorum uoluptate cōcluditur. Quid tua sors tristis: atrox? Questio peculatus ex altera parte lachrymarum & squalloris: ex altera plena catenarū atq; indicum. cogendi indices inuiti retinendi contra uoluntatem. scriba damnatus. ordo totus alienus. Syllana gratificatio reprehensa. multi uiri fortes: & prope pars ciuitatis offensa est. lites seuere & stimate. cui placet: obliuiscit. cui dolet: meminit. Postremo cum in prouinciam ire uoluisti: non possum id in te reprehendere: quod in me ipso & pretor & consul probauī. Sed tamen L. Murenæ prouincia multas bonas gratias cum optima & estimatione attulit. Habet proficisciens delectum in umbria. Dedit ei facultatem Resp. liberalitatis: qua usus multas sibi tribus quæ municipiis umbriæ conficiunt: adiunxit. Ipse autem in gallia ut nostris homines desperatas iam pecunias exigerent: & equitate diligentiaq; perfecit. Tu iterea Romæ scilicet amicis præsto fuisti: fateor. Sed tamen illud cogita: non nullorum amicorum studia minui solere in eos: a quibus prouincias contēni intelligent. Et quoniam ostendi iudices patem dignitatem ad consulatus petitionem: disparem fortunam prouincialium negotiorum in Murena atq; in sulphito fuisse: dicam iam apertius in quo meus necessarius fuerit inferior Seruius. Et ea dicam uobis audientibus amissio iam tempore: quæ ipsi soli re integra sæpe dixi. petere consulatum nescire te Serui persæpe tibi dixi: & in his rebus ipsis quas te magno & fortī animo agere & dicere uidebam: tibi solitus sum dicere magis te fortem senatorem mihi uideri: q; sapiētem cādidatum. primum accusandi terrores & minæ: quibus tu quotidie uti solcas: sunt fortis uiri: sed & populi opinionē a spe adipiscendī auerunt: & amicorū studia debilitāt. Nescio quo pacto semper hoc fit. Neque in uno aut altero animaduersum est: sed iam in pluribus. simul atq; candidatus accusationem meditari uisus est: ut honorem desperasse uideaſ. Quid ergo: acceptā iniuriā psequi nō placet: immo uehementer placet: sed aliud tēpus est petendi: aliud persequendi. Petitorē ego præsertim cōsulatus magna spe: magno animo: magnis copiis & in forū & ī cāpū deduci uolo. Nō placet mihi inquisitio candidati prænuncia repulsa: nō testiū potius q; suffragatorum cōparatio. nō minæ magis q; blāditiæ: nō declamatio potius q; salutatio. præsertim cū iā hoc nouo more oēs fere domos omniū concursent: & ex uultu cādicatorum coniecturam faciant quātum quisq; animi & facultatis habere uideaſ. Vides ne tu illum tristem demissum: iacet. diffidit. abiecit hastas. Serpit hic rumor. scis tu illū accusatōnē cogitare: iqrere ī cōpetidores: testes q̄rere: aliū faciā quo niā sibi hic ipse desperat. Eiusmodi candidatorū amici intimi debilitant: stu

dia deponunt: aut certam rē abiiciunt: aut suam gratiam & operā iudicio & accusationi reseruant. Accedit eodem: ut etiā ipse candidatus totum animū atque curā oēm operam diligentiaq; suam in petitione non possit ponere. Adiungitur etiā accusationis cogitatio non parua res: sed nimurum omniū maxi-
ma. Magnū est enī te cōparare ea quibus possis hominē e ciuitate præsertim non inopē neque infirmū exturbare: qui & per se & per suos & etiā per alienos defendatur. Omnes enī ad pericula propulsanda concurrimus: & qui nō aperte inimici sumus: etiam alienissimis in capitib; periculo amicissimorum officia & studia præstamus. Quare ego exptus & petendi & defendendi & accusandi molestiam sic intellexi: in petendo studiū esse acerrimum: in defendēdo officium: in accusando labore. Itaque sic statuo fieri nullo modo posse: ut idem accusationē & petitionem consulatus diligenter adornet: atque instruat. Vnum sustinere pauci possunt: Vtrūque nemo. Tu cum te de curriculo petitionis deflexisses: animūq; ad accusandum trāstulisses: existimasti te utriq; negotio satis facere posse. uehementer errasti. Quis enim dies fuit Postea quā in istam accusandi denunciationem ingressus es: quē tu non totum in ista ratione consumperis: legē ambitus flagitasti: quæ tibi non deerat. erat enim se uerissime scripta Calphurnia. gestus est mos & uoluntati: & dignitati tuæ: sed tota illa lex accusationē tuā si haberet nocentē reum: fortasse armasset: petitio-
ni uero refragata est. pœna grauior in plebem tua uoce efflagitata est. Cōmoti animi tenuiorum exilium in nostrū ordinē. concessit senatus postulationi tuæ sed non libenter duriorem fortunæ communi conditionem te auctore consti-
tuit. morbi excusationi pœna addita est. uolūtas offensa multorū: quib; aut cōtra ualitudinis cōmodum laborandū est: aut incōmodo morbi etiā cæteri uitæ fructus relinquendi. Quid ergo hæc quis tulit: is qui auctoritati senatus: uolūtati tuæ paruit. deniq; is tulit: cū minime proderat. Illa quæ mea sūma uoluntate senatus frequens repudiauit: mediocriter tibi aduersata eē existimas: cōfusionē suffragio& flagitasti: prorogationē legis manil&: & quæ gratiæ: dignitatis: suffragio&. Grauiter hoīnes honesti atq; in suis ciuitatib; & munici-
piis gratiōsi tulerūt a tali uiro eē pugnatū: ut oēs & dignitatis & gratiæ gradus tollerent: eidē adiutios iudices eē uoluisti: ut odia occulta ciuum: quæ tacitis nūc discordiis cōtinent: in fortunas opium ciuis erūpent. Hæc oīa tibi accusādi uiam muniebāt: adipiscēdi obsepiebāt. Atq; ex oīb; illa plaga ē iniecta peti-
tiōi tuæ: nō tacēte me maxia: de q; ab hoīne iganiosissimo & copiosissimo Hor-
tēsio multa grauissime dicta sunt: quo etiā mihi durior locus ē dicēdi datus: ut cū ante me & ille dixisset: & uir sūma dignitate & diligētia & facultate dicēdi. M. Crassus ego ī extremo nō pte aliq; agerē cā&: sed de tota re dicere: qđ mihi uideretur. Ita in hisdem rebus fere uersor: & quod possum iudices occurro uestræ sapientiæ: Sed tamen Serui quā te securim putas iniecisse petitioni tuæ: cum Po. Roma, in eum metum adduxisti: ut pertimesceret: ne consul Catius

PRO .L.MVRENA .

161

Ina fieret: dum tu accusationem comparares: deposita atq; obiecta petitione: Etenim te pro lite inquirere testes uidebant: tristē ipsum. m̄cētos amicos: obseruationes: testificatōes: seductiones testium: secessionē subscriptorū animaduertebant. Quibus rebus certe ipsi candidatorū uultus obscuriores uideri soient. Catilinam interea alacrem: atq; latum: stipatum choro iuuentutis: uallatum iudicibus: atq; siccariis: inflatū cū spe militum tū collegæ mei: quemadmodum dicebat ipse promissis circumfluentē colonor̄ Arretinoꝝ & fesulanorū exercitu: quam turbam dissimillimo ex genere distinguebant homines percussi syllani temporis calamitate. Vultus ipsius erat plenus furoris: oculi sceleris: sermo arrogantia: sic ut ei iam exploratus: & domi conditus consulatus uidetur. Murenam contēnebat. Sulpitiū accusatorem suū numerabat: non cōpetitorē: ei uim denunciabat Reip. minabat. Quibus rebus qui timor bonis omnibus iniectus sit: quātaq; desperatio Reipu. si ille factus esset: nolite a me cōmoneri uelle: Vos uobiscum metipsi recordamini. meministis enim cum illius nefarii gladiatoriū uoces percrebūssent: quas habuisse in concione domeistica dicebat: cum miserorū fidelem defensorē negasset inueniri posse: nisi eū qui ipse esset miser: integrorum & fortunatorum promissis saucios & miseros credere nō oportere. Quare qui cōsumpta replere: erepta recuperare uellēt: spectarent qd ipse deberet: quid possideret: qd audiret: minime timidum & ualde calamitosum eē oportere eum/q eē futurus dux & signifer calamitosorū. Tū igitur his rebus auditis meministis fieri senatus consultū referēte me: ne postero die comitia haberent: ut de his rebus in senatu agere possemus. Itaque postri die frequēti senatu Catilinā excitaui: atq; eū de his rebus iussi si quid uellet q ad me allatæ essent dicere. Atq; ille ut semp fuit aptissimus: nō se purgauit: sed indicauit: atq; inuit. Tū. n. dixit duo corpora eē Reip. Vnū debile infirmo capite. Alterum infirmū sine capite. Huic cū ita de se meritum eēt: caput se uiuo non defuturū. Congemuit senatus frequens. neq; tñ satis seuere pro rei indigitate decreuit. Nam partī ideo fortes in decernēdo non erant: qā nihil timebant: ptim qā timebant. Tū erupit ex senatu triūphās gaudio: quē omnino uiuum illinc exire nō oportuerat: pr̄sertim cum ille idem in eodem ordine pacis diebus ante Catoni fortissimo uiro iudicium minitanti & denuncianti respondisset: si quod esset in suas fortunas incendium excitatum: id se non aqua sed ruina restincturum. his tum rebus commotus: & q̄ homines iam tum cōjuratos cum gladiis in campum deduci a Catilina sciebam: descēdi in campum cum firmissimo pr̄sidio uirorū fortissimorū: & cum illa lata insigniq; lorica: non quā me tegeret: & enim sciebam Catilinam non latus aut uētrem: sed caput & collum solere petere. Verum ut oēs boni animaduertenterent: & cum in metu & periculo consulem uiderent: id quod est factum ad opem pr̄sidiū que meum concurrerēt. Itaq; cum te Serui remissiōrem in petendo putarent: Catilinam & spe & cupiditate iflammatum uiderēt: omnes qui illam ab Rep.

ORATIO.

pestem depellere cupiebant:ad Murenā se statim contulerunt.Magna est autem comitiis consularibus repentina uoluntatum inclinatio:præsertim cum in cubuit ad uirum bonum,& multis aliis adiumentis petitionis ornatum:q; cum honestissimo patre atq; maioribus modestissima adolescentia:clarissima legatione:prætura probata:in iure grata:in munere ornata in prouincia petisset diligenter:& ita petisset ut neq; minanti cederet:neq; cuiq; minaret:huic mirandum est magno adiumento Catilinæ subitam spem consulatus adipiscendi fuisse:Nunc mihi tertius ille locus est relictus orationis de ambitus criminibus perpurgatus ab his q; ante me dixerunt:a me quoniā ita Murena uoluit retræctandus.Q uo in loco Posthumio familiarī meo ornatissimo uiro de diuisorū indiciis & deprehensis pecuniis/adolescenti ingenioso & bono Seruio Sulpicio de equitum centuriis.M.Catonī in omni uirtute excellenti de ipsius accusatione de senatus consulto:de rep.respondebo.Sed pauca quæ meum animū repete mouerunt prius de.L.Murenæ fortuna conquerar.Nā cum saepe antea iudices & ex aliorum miseriis & ex meis curis laboribusq; quotidianis fortunatos eos homines iudicarem:qui remoti a studiis ambitionis ocium & tranquilitatē uitæ secuti sunt:Tum uero in his.L.Murenæ tantis tanq; improuisis pculis:ita sum animo affectus:ut non queam satis:neq; cōem oīum nostrorum conditionē:neq; hui⁹ euētum fortunāq; miserari.Q ui primum dum ex honore continuis familiae maiorūq; suorum unū ascendere gradum dignitatis conatus est:uenit in periculū:ne & ea quæ relicta:& hæc quæ ab ipso parata sunt:amittat.deinde propter studium nouæ laudis etiam in ueteris fortunæ discri men adducit.Q uæ cum sint grauia iudices:tn illud acerbissimum ē:q; habet eos accusatores:non q; odio inimicia& ad accusandum:sed q; studio accusandi ad inimicicias descenderent.Nam ut omittā Seruiū Sulpitium:quem intellico non iniuria.L.Murenæ sed honoris contentiōe p̄motum:accusat pater nus amicus posthumius uetus:ut ait ipse uicinus ac necessarius:qui necessitu dinis causas complures protulit simultatis nullam cōmemorare potuit.Accusat Seruius Sulpicius sodalis filii:cuius ingenio paterni omnes necessarii munitiones esse debent.Accusat.M.Cato:qui qq a Murena nulla re unq; alienus fuit:tamen ea conditione nobis erat in hac ciuitate natus:ut eius opes atq; ingenium præsidio multis etiam alienissimis uix cuiq; inimicus eē deberet.Respondebo igitur Posthumio primum:qui nescio quo pacto mihi uidet prætorius candidatus in consulairem quasi desultoriis in quadrigarum curriculum incurrire:cuius competitores si nihil deliquerunt:dignitati eo& concessit:cū petere destitit.Sin autem eorum aliquis largitus est:expetendus amicus est:q; alienam potius iniuriam q; suam persequeat.Venio nunc ad.M.Catonem q; est firmamentum & robur totius accusationis:qui tn ita grauis ē accusator & uehemens:ut multo magis eius auctoritatem quā criminatōnem p̄timescam:in quo ego accusatore iudices primum illud deprecabor:ne quid.L.Murenæ

PRO.L.MVRENA.

dignitas illius:ne quid expectatio tribunatus:ne quid totius uitæ splendor & grauitas noceat .deniq; ne ea soli huic obsint bona .M.Catonis:quæ ille adep ptus est : ut pdesse multis posset .Bis consul fuerat .P.Africanus:& duos tenio res huius imperii Carthaginem:Numatiq; deleuerat .Cum accusauit .L.Cot tam:erat in eo summa eloquentia:summa fides:summa integritas : auctoritas tanta:quanta in homine quoquam:& in ipso impio .Po.Ro.quod illius opera tenebat .Sæpe hoc maiores natu audiui dicere hanc accusatoris eximiā dignitatem plurimum .L.Cottæ profuisse .Noluerunt sapientissimi homines:q; tum rem illam iudicabant:ita quæquā cadere in iudicio:ut nimiis aduersarii uitib; abiectus uideret .Q uid Sergium Galbam:nam traditum memoriae est:non ne proauo tuo fortissimo atq; florentissimo uiro .M.Catonē incumbenti ad ei ius pniciem:Po.Ro.eripuit .Semper in hac ciuitate nimis magnis accusatorum opibus & populus uniuersus:& sapientes : & multum in posteris pspicientes iudices restiterūt .Nolo accusator in iudiciū potetiā afferat:non uim maiore ali/ quā:nō auctoritatem excellentē:nō nimiā gratiam .Valeant hæc omnia ad sa lute inoccētiū:ad opem impotētiū:ad auxilium calamitosog;:In pnicie uero & in piculo uitæ ciuium repudient .Nam si quis hoc forte diceret Catonē descen surum ad accusandū non fuisse:nisi prius de causa iudicasset:iniquā iudices legem & miserā conditionem instituet piculis hominū:si existimabit iudicium accusatoris in reūmp aliquo præiudicio ualere oportere .Ego tuum consilium Cato:ppter singulare animi mei de tua uirtute iudicium uitupare nō possum: nōnulla in re forsitan conformare:& leuiter emendare possum:nō multa pec cas inquit ille fortissimo uiro senior magister:sed si peccas:te regere possum .At ego non de te uerissime dixerim:peccare te nihil:neq; ulla in re te esse huius modi:ut corrigendus potius q; inflectendus eē uideare .Finxit.n.te ipsa natura ad honestatē:grauitatem tempantiā:magnitudinē animi:Justiciam:ad oēs dei niq; uirtutes magnū hominē & excelsum .Accessit his tot/doctrina nec mode rata nec mitis:sed ut mihi uideat paulo asperior & durior:q; aut ueritas aut na tura patiatur .Et quoniā nō ē nobis hæc oratio habenda aut im pita in multitudine:aut in aliquo conuētu agrestiū:audacius paulo de studiis humanitatis :q; & mihi & uobis nota & iudicāda sūt:disputabo .In .M.Catone iudices hæc bona quæ uidemus diuina & egregia : Ipsius scitote esse ppria:quæ nōnūq; requiri mus:ea sunt omnia non a natura uerum a magistro .Fuit .n .quidam sūmo in genio uir Zeno:cuius inuentorū æmuli Soici nominant .huius sententiae sunt etiam præcepta eiusmodi : Gratia sapientem nunq; moueri: Nunquam cuiusi quam delicto ignosceret .Neminem misericordem eē nisi stultū & leuē .Viri nō eē neq; exorari neq; placari .Solos sapiētes eē:si distortissimi sint formulos: si mēdicissimi :diuites:si seruitutem seruiant:reges .Nos autē q sapientes nō suimus:fugitiuos exules:hostis:insanos deniq; esse dicunt .omnia peccata esse pa ria .omne delictum scelus esse nefarium ,nec minus delinquere eū qui gallum

A Disciplina
organis statu.

ORATIO.

gallinaceum cum opus non fuerit; quod qui patrem suffocauerit. sapietem nihil opinari: nullius rei penitere: nulla in re falli: sententiam mutare nūquam. Hoc homo ingeniosissimus. M. Cato auctoribus eruditissimis iter inductus arripuit: neque disputandi causa ut magna pars: sed ita uiuendi. Petunt aliquid publicani. Caius quicquid habeat momenti gratia. Supplices aliqui ueniunt miseri & calamitosi: sceleratus & nefarius fueris si quicquid misericordia adductus feceris. Fatebor alii quis se peccasse: & eius delicti ueniā petit. nefariū est facinus ignoscere. at leue delictum est. Oia peccata sunt paria: dixisti: quippe iam fixum & statutū ē. Non reductus es: sed opione moueris. Sapiens nihil opinat: errasti aliqua in re: male dicī putat. hac ex disciplina nobis illa sunt. Dixi in senatu me nomen consularis candidati delaturum. Iratus dixisti. Num inquit sapiēs irascitur. At temporis causa, improbi inquit hominis est mendacio fallere. mutare sententiā turpe est: exorari scelus: misereri flagitiū. Nostri autem illi (fatebor. n. Cato me quoque in adolescentia diffisum ingenio meo: quæsisse adiumenta doctrinæ) Nostri inquit illi a Platone & Aristotele moderati homines & temperati aiunt: Apud sapientem aliquando ualere gratiā. Viri boni esse misereri. Distincta esse genera delictorum: & disparates poenas: esse apud hominem constantē ignoscendi locū. Ipsum sapiēte sāpe aliquid opinari: quod nesciat: irasci nonūq; exorari eūdem: & placari. Quod dixerit interdum: si ita rectius sit: mutare de sententiā decederit aliquando. oēs uitutes mediocritate quadā esse moderatas. Hos ad magistros si qua te fortūa Cato cum ista natura detulisset: nō tu quidem uir melior eēs: nec fortior: nec temperamentior: nec iustior. Neque enim eē potes: sed paulo ad lenitatem propensior. Nō accusares nullis adductus inimiciis: nulla lacessitus iniuria: pudentissimum hominem summa dignitate atque honestate præditū: putares cum in eiusdem anni custodia te atque L. Murenā fortuna posuisset: aliquo te cū hoc Reip. uinculo eē cōiunctū. Quod atrociter in senatu dixisti: aut non dixisses: aut seposuisses: aut militarem in ptem iterpetrare. Ac te ipsum quātum ego opinione auguror: nunc & animi quodā impetu cōcitatū: et uir naturæ atque ingenii elatū: & pceptorum studiis flagrātē: iā usus flectet: dies leniet: ætas mitigabit. Etenim isti ipsi mihi uidentur uestri pceptores & uirtutis magistri finis officiorū paulo lōgius quam natura uellet: ptulisse: ut cū ad ultimū animo contendissemus: ibi tñ ubi oporteret consideremus. Nihil ignoueris immo aliquid: nō oia: immo gratiæ confeceris. immo restituto gratiæ: cū officium & fides postulabit: misericordia cōmotus ne sis etiam in dissoluenda seueritate. sed tñ est laus aliqua humanitatis. In sententia pmane to uero: nisi sententiam alia maior uicerit sententia. huiuscmodi Scipio ille fuit: quem non penitentebat facere idem quod tu. habere eruditissimum hominem & pene diuinū: cuius orōne & pceptis quāq; erant eadem ista: quæ te delectant: tñ asperior non est factus. sed ut accepi a senibus lenissimus. Quid uero ē Lælio comior? Quid iucundior eodem ex studio isto? Quid illo grauior? Quid uis sapientior? possum & de, L. Philippo; & de, C. Gallo dicere hæc eadem. Sed te

PRO.L.MVRENA.

domum iam deducā tuam. Q uēq; ne existimas Catone pauo tuo cōmodiore: comiorem: moderatiorem fuisse ad omnē rationē humanitatis: de cuius præstanti uirtute cum uere grauiterq; dices: domesticum te habere dixisti exéplū ad imitandū. Est illud quidem exemplum tibi propositum domi. sed tamē naturæ similitudo illius ad te magis: qui ab illo ortus es: q; ad unum quēq; nostrū puenire potuit. Ad imitandum uero tam mihi ppositū exemplar illud ē: quam tibi. Sed si illius comitatē & facilitatem tuæ grauitati seueritatiq; asperseris, non ista quidē erunt meliora: quæ nūc sunt optima: sed certe cōdita iucundius. Q uare ut ad id quod institui reuertar: tolle mihi e cā nomen Catonis. remoue: ac ptermitte auctoritatem: quæ in iudiciis aut nil ualere: aut ad salutem debet ualere. cōgredere mecum criminib; ip̄is. Q uid accusas Cato: quid affers: quid arguis: Ambitum accusas: Non defendo. Me reprehendis quod idem defendam: quod lege punierim. puniui ambitum: non innocentiam. Ambitum uerum ipsum uel tecum accusabo: si uoles. Dixisti senatus consultum me referēte eē factū: si mercede conducti obuiam candidatis issent. Si conducti sectarētur: si gladiatoribus uulgo locus tributim: & item prandia si uulgo essent data contra legem Calfurniam factum uideri. Ergo ita senatus si iudicat contra legem facta h̄c uideri: si facta sinr: decernit: quod nihil opus ē: dū cāandidatis momē gerit. Nam factū sit nec ne: uehementer queritur. Si factum sit: quin cōtra legem sit: dubitare nemo pōt. Est igitur ridiculum: quod est dubium: id relinquere incertum: quod nemini dubium potest eē: id iudicare. Atq; id decernit omnibus postulantibus candidatis: ut ex senatus consulto neq; cuius intersit: neq; contra quem sit: intelligi possit. Q uare doce a.L. Murena illa esse cōmissa. Tum egomet tibi contra legem cōmissa esse concedam. multi obuiā p̄dierūt de prouincia decedenti: consulatum petenti. solet fieri: & cui ante non p̄ditur reuertēti. Q uæ fuit ista multitudo: primum si tibi istā rationē non possum reddere: qd habet admirationis tali uiro aduenienti: candidato cōsulari obuiā p̄diisse multos: quod nisi esset factum: magis mirandum uideretur. Q uid si etiam illud addam: quod a cōsuetudine non abhorret: rogatos esse multos: nū aut criminosum sit: aut mirādum: qua in ciuitate rogati infimoꝝ hōminū filios ppe de nocte ex ultima s̄æpe urbe deductū uenire soleamus: in ea non esse grauatos hominis prodire hora tertia ī cāpum martium præsertim talis uiri nomine rogatos. Q uid si omnes societates uenerunt: quarum ex numero multi hic sedent iudices: Q uid si multi homines nostri ordinis honestissimi: Q uid si illa officiosissima quæ neminē patitur nō honeste in urbem introire tota natione candidatorum: Si deniq; ipse accusator noster Postumius obuiam cū bene magna caterua sua uenit: quid habet ista multitudo admirationis: Omitto cliētes uicinos tribulis exercitū totum Luculi: qui ad triumphum per eos dies uenerat. hoc dico frequentiā in isto officio gratuitam non modo dignitati ullius unquam: sed nec uoluntati quidē defuisse. At lectabantur multi. doce merce-

ORATIO.

de. Cōcedā esse crimen hoc quidem remoto: quid reprehendis? quid opus est inquit Cato sectatoribus a me tu id quæris? quid opus sit eo quo semper usi sumus: homines tenues unum habent in nostrū ordinē aut promerendi: aut pro ferendi beneficii locū. hanc in nostris petitionibus operam atq; assestantem esse oportet. Neq; enim fieri pōt: neq; postulādum est a nobis: aut ab equitib; Romanis: ut suos necessarios candidatos non sectent̄ toto dies: a quib; si dominus nostra celebrat̄: si interdum ad forum deducimur: si uno basilicæ spacio honestamur: diligenter obseruari uidemur & colī. Tenuiorum amicor; & non occupatorum est ista assiduitas: quorū copia bonis uiris & beneficis deesse nō solet. Noli igitur eripere hunc inferiori generi hominū fructū officii Cato. si ne eos qui omnia a nobis sperant: habere ipsos quoque aliquid: quod nobis tribuere possint. Si nihil erit præter eorū suffragium tenuē est. si ut suffragantur nihil ualēt gratia. ipsi deniq; ut solent non loq; non dicere p; nobis: non sponde re: non uocare domum suam possint. Atq; hæc a nobis perunt omnia. Neq; uila re alia: quæ a nobis consequunt̄: nisi opera sua compensari posse putant. Ita que & legi fabiæ: quæ est de numero sectatorū: & senatus cons. quod ē. L. Cæsare consule factum restiterunt. Nulla est. n. pœna quæ possit obseruantiam tenuiorum ab hoc ueterē instituto officiorum excludere. At spectacula sunt tributim data: & ad prandium uulgo uocati. Et si hoc factum a Murena omnino iudices non est ab eius amicis autem more & modo factum est: tamen admonitus re ipsa recordor quantum haec conuestiones in senatu habitæ punctorū nobis Serui detraxerint. Quod enim tempus fuit: aut nostra: aut patrum nostrorum memoria: quo hæc siue ambitio ē: siue liberalitas nō fuerit: ut locus & in círcō & in foro daretur amicis & tribulibus? Hæc homines tenuiores primū nondum qui ea suis tribulibus ueterē instituto assequebant̄:

præfectum fabrū seimel locum tribulibus suis dedisse: quid statuent in uiros primarios: qui in círcō totas tabernas tribulum cā compararunt? Hæc omnia sectatorum spectaculo rum prandiorum Item criminā a multitudine in tuam nimiam diligētiā Serui coniecta sunt: in quibus tñ Murena a senatus auctoritate defendit̄. Quid enim senatus? Num obuiam prodire crimen putat? Non. sed mercede: conuīce. Num sectari multos? Non: sed conductos: doce. Nū locum ad spectandū dare aut ad prandium inuitare: minime: sed uulgo: passim. Quid est uulgo: uniuersos. Nū igitur si. L. Nacta summo loco adoleſcens: q; & quo animo iā sit: & qualis uir futurus sit: uidemus in equitum centuriis uoluit eē: & ad hoc officium necessitudinis: & ad reliquum tēpus gratiosus: id erit eius uitrico fraudi ac criminī. Nec si uirgo uestalis huius propinqua & necessaria locum suum gladiatorum concessit huic: nōne & illa pie fecit: & hic a culpa est remotus. oīa hæc sunt officia necessariorum: cōmoda tenuior; munia candidator; At enim agit mecum austere & Stoice Cato, negat uerum eē allici beniuolētiā cibo: ne-

PRO.L.MVRENA.

gat iudiciū hominum in magistratibus mandandis corrūpi uoluptatibus oportere. Ergo ad cœnam petitionis cā si quis uocat: cōdēnet. Qui ppe inq̄ tu mihi summū imperium: summā auctoritatem: tu gubernacula Reip. petas fouēdis hominū sensibus: & deliniendis animis & adhibendis uoluptatib⁹. Vtrum lenociniū inq̄ a grege delicate iuuentutis: an orbis terrag. impium a. P. R. petebas: horribilis oratio: sed eam usus: uita: mores: ciuitas ipsa respuit. Neq; tñ lacedæmonii auctores istius uitæ atq; orationis tuæ: q̄ quotidianis epulis in robole accūbunt. Neq; uero cretes: quorū nemo gustauit unquā cubans melius q̄ Romanī homines: q̄ tēpora uoluptatis laborisq; disptiunt: Resp. suas retinuerunt: quorū alteri uno aduentu nostri exercitus deleti sunt: alteri nostri iperii præsidio disciplinā suā legesq; cōseruāt. Quare nolí Cato maiorū instituta quæ Resp. ipsa quæ diuinitas imperii cōprobat: nimium seuera orōe reprehendere. fuit eodem ex studio uir eruditus apud p̄fes nostros & honestus & nobilis. Q. Tubero. is cum epulum. Q. Maximus. P. Africani patrui sui nomine P. R. daret: rogatus est a Maximo: ut tricliniū sterneret. cū esset Tubero eiusdem Africani sororis filius: atq; ille hō eruditissimus ac Stoicus stravit pelliculis hædinis lectulos punicanos: & exposuit uasa famia quasi uero esset Diogenes cynicus mortuus: & nō diuini hoīnis Africani mors honestare: quē cū supremo eius die Maximus laudaret: gratias egit diis īmortalib⁹: q̄ ille uir ī hac Rep. potissimum natus esset. Necessē. n. fuisse ibi esse imperiū terrarum: ubi ille esset. Huius in morte celebranda grauiter tulit. P. R. hāc puersam sapientiā Tuberonis. Itaq; homo integrissimus ciuis optimus cum esset. L. Pauli nepos P. Africani ut dixi sororis filius: his hædinis pelliculis p̄itura deiectus est. Odit Po. R. priuatā luxuriā. publicā magnificētiā diligit. nō amat p̄fusas epulas: sordes & inhumanitatē multorum. us. distinguit rōem officiorū & temporū: uicissitudinem laboris ac uoluptatis. Nam q̄ ais nulla re allici hominū mentes oportere ad magistratū mandādū nisi dignitate: hoc tu ipse in quo summa ē dignitas: nō seruas. Cur. quēq; ut studeat tibi: ut te adiuuet: rogas: Rogas tu me ut mihi præfis: ut cōmittam me tibi: Quid tandem istuc an ne me rogarī oportet abs te: an te potius a me: ut p̄ mea salute labore periculumq; suscipias. Quid q̄ habes nomēclatorem: in eo quidē fallis & decipis. Nā si nomine appellari abs te ciues tuos honestū est: turpe ē eos notiores eē seruo tuo q̄ tibi. Sin etiā noris. tñ p̄ monitorē appellādi sunt. Cur aut̄ petis quē nō nosti: aut qd cū admoneris: tñ quasi tute noris: ita salutas: Quid posteaq; es designatus: multo salutas negligētius: Hæc oīa ad rōem ciuitatis si dirigas: recta sunt. sin pp̄deſ ad disciplinæ p̄cepta uelis: repianē prauissima. Quā nec plebi. ro. eripiēdi frustus isti sunt ludorū gladiatorū: cōuiuiorū: quæ oīa maiores nři cōpauerūt. nec cādūtatis ista benignitas adimēda ē: quæ liberalitatē magis significat q̄ largitionē. At. n. te ad accusandum Resp. adduxit. credo Cato te isto animo atq; ea opinione uenisse. sed tu imprudentia laberis. Ego quod facio iudices: cū ami-

ORATIO.

cicis dignitatisq;. L. Murenæ ḡfa facio: tū me pacis :ocii: concordia: libertatis:
salutis: uitæ: deniq; oīum nostrum cā facere clamo atq; testor. Audite audite cō
sulē iudices. Nihil dicā arrogantius. tātū dicā totos dies atq; noctes de Rep. co
gitantē usq; eo. L. Catilina Remp. despexit atq; contēpsit: ut ea copia quā secū
eduxit: se hanc ciuitatē oppressurū arbitraref. latius patet illius sceleris conta
gio q̄ q̄ putat. Ad plures p̄tinet. intus inquā ē equus troianus. a quo nūq̄ me
consule dormiētes opprimemini. Q uæris a me qd ego Catilinā metuā. nihil,
& curauī ne qs metueret. Sed copias illius quas hic uideo: dico eē metuendas.
nec tā timēdus ē nūc exercitus. L. Catilinæ q̄ isti q̄ illū exercitū deseruisse dicū
tur. Nō. n. deseruerūt: sed ab illo in speculis atq; insidiis relictī in capite atq; in
ceruicib; nostris restiterūt. hi & integrū consulē & bonū impatorē & natura &
fortuna cum Reip. salute coniunctū deiici de urbis præsidio & de custodia ci
uitatis uīis sententiis deturbari uolunt. Q uoꝝ ego ferrū & audaciā reieci in cā
po: debilitaui in foro: cōpressi ēt domi meæ lāpe iudices. his uos si alterū con
sulē tradideritis: plus multo erunt uīis sentētiis q̄ suis gladiis cōsecuti. Magni
interest iudices id qd ego multis repugnantibus egī atq; pfeci. eē. Kl. Ian. i rep.
duos consules. Nolite arbitrari mediocrib; cōsiliis: aut uītatis uītiis: aut nō lex
improba: non pñciosa largitionū: auditū aliquādo aliquid malū Reip. quæri
tur. Initā sunt in hac ciuitate cōsilia iudices urbis delēdæ: ciuiū trucidādorum:
nominiſ Romani extingueſi. Atq; hæc ciues ciues inq;: si eos hoc nomine ap
pellari fas ē: de patria sua & cogitāt & cogitauerūt: hoꝝ ego quotidie cōsiliis oc
curro: audaciam debilito: sceleri resisto. Sed moneo iudices. in exitu iā est me
us consulatus. Nolite mihi subtrahere uicarium mēæ diligentia. Nolite adime
re eum cui R̄ep. cupio tradere in columem: ab his tātis pīculis defendēdā. Atq;
ad hæc mala iudices quid accedat aliud non uidetis? T e te appello nōne p̄spī
cis tempestatē āni tui. Iā. n. hesterna cōcione itonuit uox pñciosa designati tri
buni collegæ tui: contra quē multum tua mens: multū oēs boni puiderunt: q̄ te
ad tribunatus petitionem uocauerunt. Oia quæ p̄ hoc triēniū agitata sunt iam
ab eo tempore: quo a. L. Catilina & Cn. Pisone initū consilium senatus interfici
endi scitis eē: in hos dies: in hos mēses: si hoc tēpus erūpunt. Q ui locus ē iu
dices: quod tēpus? quæ dies? quæ nox? cū ego nō ex istoꝝ insidiis ac mucro
nib; nō solū meo sed multo etiā magis diuino cōsilio eripiar atq; euolē: Neq;
isti me meo noīe interfici sed uigilantē consulē de Reip. p̄silio demouere uo
lūt. Nec minus uellēt Cato te quoq; aliqua rōne si possent: tollere: id quod mi
hi crede agunt & moliuntur. Vident quātū in te sit animi: quantū ingenii: q̄tū
auctoritatis: quātū Reip. p̄silio. Sed cum cōsulari auctoritate & auxilio spolia
tā uim tribunitiam uiderint: tñ se facilius inermē & debilitatum te oppressuros
arbitrantur. Nam ne sufficiatur consul non timent. Vident in tuoꝝ potestate
collegas fore. sperāt sibi Syllanū claq; uirum sine collega: te sine cōsule: R̄ep.
sine præsidio obiici posse. His tantis in rebus tantisq; periculis est tuum. M. Ca

PRO L.MVRENA

to:qui non mihi non tibi:sed patriæ natus es:uidere qd agatur:retinere adiuto rem defensorē in Rep.consulem non cupidum:consulē/quod maxime tēpus hoc postulat / fortuna constitutum ad amplexādū ocium:sciētia ad bellum ge tendum:animo & usu ad quod uelis negocium.Q uāquam huiusce rei potestas omnis in uobis sita est iudices:totam R ép.uos in hac cā tenetis:uos gubernatis.Si.L.Catilina cum suo consilio nefario& hominū quos secū eduxit:hac de re posset iudicare:cōdēnaret.L.Murenā .si interficere posset:occideret. pertinet.n.ratō es illius ut orbē auxilio Resp.ut minuatur contra suū furorem imperatorum copia:ut maior facultas Tr.pl.detur:depulso aduersario seditionis ac discordiæ concitandæ:iidem ne igitur delecti ex amplissimis ordinib⁹ hone stissimi atq; sapientissimi uiri iudicabūt:quod ille importunissimus gladiator hostis Reip.iudicaret ! Mihi credite iudices in hac cā non solum de.L.Murenā:uerumetiā de nostra salute sententiam feretis .In discriminem extremū uenimus .nihil est iam unde nos reficiamus:aut ubi lapsi resistamus .Non solū enī minuenda non sunt auxilia quæ habemus:sed etiam noua si fieri possit:comparanda .Hostis est.n.non apud Anienē:quod bello punico grauissimum uisum est :Sed in urbe & in foro:Dii imortales sine gemitu hoc dici non potest Non nemo etiam in illo sacrario Reip.in ipsa inquam curia non nemo hostis est.Dii faxint ut meus collega uir fortissimus hoc Catilinæ nefarium latrociniū armatus opprimat. Ego togatus uobis bonisq; omnibus adiutoribus hoc quod conceptum Resp.periculum parturit:consilio discutiam & comprimā: Sed quid tandem fiet:si hæc elapsa de manib⁹ nostris: in eum annum:qui cō sequitur:redundarint:Vnus erit consul : & is non in administrando bello:sed in sufficiendo collega occupatus .Hunc qui iam impedituri sunt.

illa pestis ī
manis importuna Catilinæ prorumpet qua poterit & iam Popu.Roma.mina tur .in agros suburbanos repente aduolabit .uersabitur in castris furor :in curia timor:in foro coniuratio ,in campo exercitus :in agris uastitas :omni autem in sede ac loco ferrum flammamque metuemus : Q uæ iam diu comparrantur :eadem ista omnia si ornata suis præsidiis erit Respubli .facile & magistratum consiliis & priuatorum diligentia opprimentur . Q uæ cum ita sint iudices primum Respubli.causa:qua nulla res cuiquam debet esse potior. uos pro mea summa & uobis cognita in Respubli.diligentia moneo : pro auctoritate consulari hortor :pro magnitudine periculi obtestor :ut ocio :ut paci :ut saluti:ut uitæ uestræ cæterorumque ciuium consulatis . Deinde ego fidem uestram uel defensoris & amici officio adductus oro atque obsecro iudices :ut ne hominis miseri & cum corporis morbo tum animi dolore cōfecti.L.Murenæ recentem gratulationem noua lamentatione obruatis :modo maximo beneficio Popu.Roma.ornatus fortunatus uidebatur: q primus in familiam ueterem:primus in municipium antiquissimum consulatum attulisset.

ORATIO.

Nunc idem squalore & sordibus confectus lachrymis ac mœrore perditus uester est supplex iudices: uestram fidē obtestatur: misericordiā implorat: uestra potestatem ac uestras opes intuet̄. Nolite p̄ deos īmortales iudices hac eum requa se honestiorem fore putauit: etiam cæteris ante ptis honestatibus atq; oī dignitate fortunaq; priuaf. Atq; ita uos sic. L. Mu. orat atq; obsecrat: si iniuste nemine lœsit: si nullius auris uolūtate ue uiolauit: si nemini ut leuissime dicā: odio nec domi nec militiæ fuit: sit apud uos modestiæ locus: sit demissis hominibus pfugium: sit auxilium pudoris. Misericordiā spoliatio consulatus magnā debet habere iudices. Vna. n. eripiuntur cū consulatu oīa. Inuidiā uero his tēporibus habef consulatus ipse nullā pōt. Obiicit̄. n. cōcionibus seditionis orum: insidiis cōjurator̄: telis Catilinæ: ad omne deniq; piculū atq; ad oēm iuidiam solus opponit̄. Quare qd inuidēdū Murenæ aut cuiq; nostrū sit in hoc p̄claro cōsulatu nō uideo iudices. Quæ uero miserāda sint: ea & mihi ante oculos uerantur: & uos uidere & p̄spicere potestis. Si quod Iuppiter omne auertat: hunc uestris sententiis afflixeritis: quo se miser uertet? Domum ne? ut eam imagi-
nē clarissimi uiri parentis sui: quā paucis ante diebus laureatā in sua gratulatiōne conspexit: eandē deformatā ignominia lugētēq; uideat? An ad matrem? quæ misera modo cōsulē osculata filiū suū: nūc cruciat̄ & sollicita ē: ne eundē paulopost spoliatum omni dignitate cōspiciat. Sed qd ego matrem aut domū appello? quē noua pœna legis & domo & parente & oīum suor̄ consuetudine cōspectuq; priuat. Ibit igit̄ miser in exilium? quo? Ad orientis ne partes? in quibus ānos multos legatus fuit: & exercitus duxit: & res maximas gessit. At habet magnum dolorem: unde cum honore decesseris: eodem cū ignominia reuerti. An se in contrariam partem terrar̄ abdet? Vt Gallia trāsalpina quē nūper summo cum imperio libētissime uiderit: eundē lugētē mœrentē exulē uideat? In ea porro prouincia: quo animo. C. Murenam fratrem suum aspiciet? qui huius dolor q illius mœror erit q utriusq; lamentatio? quanta aut̄ perturbatio fortunæ atq; sermonis? quod qbus in locis paucis ante diebus factum esse cōsulē Murenā nunci litteræq; celebrassent: & unde hospites atq; amici gratulatum Romā concurrerint: repente excidet ipse nūcius suæ calamitatis. Quæ si acerba: si misera: si luctuosa sunt: si alienissima māsuetudine & misericordia uestra iudices cōseruate. P. R. beneficium reddite Reipub. cōsulem. Date hoc ipsius pudori. date patri mortuo. Date generi & familiæ. Date etiā Lanuuino municipio honestissimo: quod in hac tota cā frequens mœstūq; uidistis. Nolite a sacris patriis Iunonis sospitæ: cui oēs cōsules facere necesse ē domesticum & suum consulē potissimum auellere. Quē ego uobis si quid habet aut momēti cōmendatio: aut auctoratis cōfirmatio mea: cōsul consulē iudices ita cōmenido: ut cupidissimum hostem malorum studioſissimum bonor̄: acerrimum contra seditionem: fortissimum in bello: inimicissimum huic coniurationi: quæ nūc Rép. labefactat: futur̄ eē p̄mittā & spondeam.

M.T.C. DE LEGE AGRARIA CONTRA RVLLVM.

ORATIO XXII.

ST HOC IN MORE POSITVM QVIRITES: IN,
stitutoq; maiorū: ut hī q; beneficio uestro imagies familiæ suæ
consecuti sunt: eā primā habeant cōtionē: q; gratiā beneficii ue
stri cum sacerum laude coniungant. Qua in oratione nōnulli
aliquando digni maiorum loco repiuntur. Plerique autē hoc
pficiūt ut tātū maiorib; eoꝝ debitū eē uideat: Vnde ēt qd̄ po
steris solueret redūdaret. Mihi qd̄ apud uos de meis maiorib; dicēdi facultas
nō datur: nō quo non tales fuerit: quales nos illoꝝ sanguie creatos disciplinis/
q; istitutos uidetis. sed q; laude populari atq; honoris uestri luce caruerunt. De
me aut̄ ipo uereor: ne arrogantis sit apud uos dicere: i grati tacere. Nā & qb; stu
diis hāc dignitatē cōsecutus sim: memetipsum cōmemorā p̄q graue ē: & silere
de tātis uestris beneficiis nullo mō possum. Quare adhibebit a me certa ratio
moderatioq; dicēdi: ut quid a uobis acceperī cōmemorē. Quād dignus uestro
sūmo honore singulariꝝ iudicio sim: ip̄e modice dicam: ut si necesse erit. Vos
eosdē existimatueros putē qui iudicauistis. me longo iteruallo ppe memoriae tē
porūq; nostroꝝ primū hominē nouū cōsulē fecistis: & eū locū quē nobilitas p̄/
fidiis firmatū: atq; omni ratione obuallatū tenebat: me duce rescidistis: uirtutū/
q; in posterꝝ patere uoluistis. Neq; me tātūmō cōsulē: quod ē ipsum p̄ se am
plissimū: sed ita fecistis: quō pauci nobiles i hac ciuitate consules facti sunt: no
uus ante me nemo. Nā pfecto si recordari uolueritis: repietis eos q; sine repul/
sa consules facti sunt diurno labore atq; aliꝝ occasione eē factos. Cū multis
ānis post petissent: q; p̄tores fuissent: aliꝝ serius: q; p̄ xatā ac p̄ leges liceret: q;
autē āno suo petierit: sine repulsa nō eē factos. Me eē unū ex oīb; nouis homini/
bus: de qbus meminisse possumus: q; cōsulatū petierim: cū primū līcitū sit. Cō
sul factus sim: cum primum petierim: ut uester honos ad mei temporis diem
petitus non ad alienæ petitionis occasionem interceptus: nec diurnis preci/
bus efflagitatus: sed dignitate impetratus esse uideatur. Est illud amplissi/
mum quod pauloante commemorauit Q uir. q; hoc honore ex nouis homini/
bus primum me multis posthabitūs affecistis: q; prima petitione: q; anno meo.
Sed tamen magnificentius atque ornatius esse illo nihil potest: q; meis co/
mitiis non tabellam indicem tacitæ libertatis: sed uocem unam p̄a uobis: in/
dicem uestrarum erga me uoluntatum ac studiorum tulistis. Itaque me non
extrema tribus suffragiorum: sed primi illi uestri concursus: neque singulæ
uoces p̄aconum: sed una uoce uniuersus. Pop. Roma. consulem declarauit.
Hoc ego tam insigne: tam singulare uestrum beneficium Q uir. cum ad ani/
mi mei fructum atque lāticiam duco esse permagnū: tum ad curam solicii/
tudineq; multo magis. Versantur enim Q uirites in animo meo multæ & gra
ues cogitationes: quæ mihi nullā partē neq; diurnæ neq; nocturnæ getis iptūt.

ORATIO.

Primū tuendi cōsulatus:quæ cum quidem omnībus est difficilis & magna ratiō: tum uero mihi præter cæteros:cum errato nulla uenia:recte facto exigua laus:& ab inuitis expressa pponit: nō dubitanti fidele cōsilium:nō laboranti certum subsidium nobilitatis ostenditur . q̄ si solus in discrimen aliquod adducerer: ferrem Q uir.animo æquiore.Sed mihi uidentur certi homines si qua in re me non modo consilio:uerūetiā casu lapsū eē arbitrabunt' uos uniuersos qui me antetuleritis nobilitati uitupatūri.Mihi aut̄ Q uir.oīa potius ppetranda esse duco: q̄ non ita gerendum consulatum:ut in omnībō meis factis atque consiliis unum de me factū consiliūq̄ laudet'. Accedit etiam ille mihi sūmus labor ac diffīllima ratio consulatus gerendi:q̄ non eadem qua superioribus Coss. lege & conditione utendum esse decreui:qui aditū huius loci conspectū q̄ uestrum partim magnopere fugerunt:partim non uehementer seuti sunt.

Ego autem non solum hoc in loco dicam ubi est id dictu facillimum: sed in ipso senatu in quo esse locus huic uoci non uidebatur popularē me futurū esse consulem prima illa mea oratione Kal.Ianua.dixi . Neq; n.ullo modo facei possum:ut cum me intelligam non hominū potentī studio: nō excellentibus gratiis paucor̄:sed uniuersi Po.Ro.iudicio consulem ita factum ut nobilissimis hominibōs longe præponerer:non & in hoc magistratu & in omni uita essem popularis.Sed mihi ad huiusce uim & interpretationem uehemeter opus est uestra sapientia.Versat enim magnus error propter insidiosas nonnullor̄ simulationes:qui cum populi non solum cōmoda uerumetiā salutē oppugnat & impediunt:oratione assequi uolunt:ut populares esse uideantur. Ego qualē kal.Ianua.acceperim Remp.Q uir.intelligo plenam solitudinis:plenā timoris:in qua nihil erat mali:nihil aduersi quod non boni metuerent:improbi expectarent:omnia turbulenta consilia contra hunc.R.P.statum & contra uestiḡ ocium partim iniri:partim nobis Consulibus designatis inita esse dicebantur. Sublata erat de foro fides:non iectu aliquo nouæ calamitatis:sed suspitione ac perturbatione iudiciorum :infirmatione rerum iudicatarum : nouæ dominationes:extraordinaria non imperia sed regna quæri putabantur.Q uæ cū ego nō solum suspicerer: sed plane cernerē (Neq; n.obscure gerebantur) dixi in Senatu:in hoc magistratu me popularem cōsulē futurum. Q uid.n.ē tā populare q̄ pax:qua non modo ii quibus natura sensum dedit:sed etiam tecta atq̄ agri mihi lātari uidentur. Q uid tam populare q̄ libertas:quā non solum ab hominibōs:uerumetiam a bestiis expeti atq̄ omnibus rebus anteponi uidetis. Q uid tam populare q̄ ocium:quod ita iucundum est:ut & uos & maiores uestri & fortissimus quisq; uir maximos labores suscipiendo putet:ut aliquando in ocio possit esse:præsertim imperio ac dignitate:qui iccirco etiam maioribus nostris præcipuam laudem gratiamque debemus:q; eorum laborem est factum:ut impune in ocio esse possemus.Q uare qui possum non esse popularis: cum uideam hæc omnia Q uir.pacem externam:libertatē p̄priā generis

DE LEGE AGRARIA CONTRA RVLLVM.

ac nōmīnis uestri : ocium domesticum : denique omnia quæ uobis cara atque ampla sunt in fidem & quodāmodo in patrocinium mei cōsulatus eē collata. Neque enim quirites illud uobis iucundū ac populare debet uideri largitio ali, qua pmulgata:quæ uerbis ostentari potest:reuera fieri (nisi exhausto ærario) nullo pacto potest. Neque uero illa popularia sunt existimāda iudiciorū per turbationes : rerum iudicatarum infirmationes:restitutio dānatōꝝ : q̄ ciuitatiū afflictarum pditis iam rebo extremi exitioꝝ solēt eē exitus. Nec si q̄ agros Po. Ro. pollicentur: sed si aliud qdē obscure molunt̄ aliud spe ac specie simulatio nis ostentāt:populares existimādi sunt. Nam uere dicā. Quir. genus ipsum le gis agrariae uitupare non possum. Venit enim mihi in mēte:duos clarissimos ī geniosissimos amātissimos plebis Romanæ uiros : Tyberium & Caiū Grac chos plebem in agris publicis cōstituisse:qui agri a priuatis antea possideban tur. Non sum autem ego is consul:qui ut pleriqꝝ nefas esse arbitrarer Gracchos laudare:quorū consiliis: sapientia:legibus multas esse uideo Rei.partis cōstitu tas. Itaqꝝ ut initio mihi designato cōsuli nunciabat̄ legem agrariam tri.ple.de signatos conscribere. Cupiebam qd̄ cogitaret̄ cognoscere. Etenim arbitrabar: quoniā eodē āno gerēdī nobis essent magistratus:esse aliquā oportere iter nos reip.bene administrādæ societatem: Cū familiariter me ī eorū sermonē insinua rem ac darē. Cælabar:excludebar. Et cū ostēderē si lex utilis plebi romanæ mi hi uideret̄ : auctorem me atqꝝ adiutorem futurū. Tñ aspnabant̄ hanc liberalitatem meā. Negabat̄ me adduci posse ut ullā largitionē pbarem. Finē feci offe rendi mei:ne forte mea sedulitas aut iſidiosa aut impudēs uideret̄ . Interea nō desistebant clā inter se conuenire :priuatos quoſdam adhibere:ad suos cōctus occultos noctem adiungere:& solitudinē:qbus quanto in metu fuerim? ex ue stra sollicitudine:in qua illis tēporibꝫ fuisti;facile asseq̄ conjectura poteritis. Inēut tandem magistratus tr.pl.contio tandem expectata. P.Rulli:quod & prin ceps erat agrariae legis & truculētius se gerebat quā cæteri. Iam designatus alio uultu :alio uocis sono:alio incessu esse meditabat̄ . Vestitu obsoletiore:corpo ūiculō & horrido:capillatior quā antea:batbaqꝝ maior: Vt oculis & aspectu dei nunciare oībꝫ uim tribunitiā & minitari Reip.uideret̄ . Legē hominis cōcio neqꝝ expectabā. Lex initio nulla pponit̄ . Concionē in primis aduocari iubet: summa cū expectatiōe concurrit̄ . Explicat orationē sane lōgam : & uerbis ual de bonis. Vnū erat quod mihi uitiosum uidebat̄ :quod tanta ex frequētia iue nirī nemo potuit:qui intelligere posset quid diceret. Hoc ille Vtrum insidiarū causa fecerit: An hoc genere eloquētiæ delectetur:Nescio . Tamen si qui acutiōres in contione steterant:de lege agraria nescio quid uoluisse eum dicere su spicabant̄ :Aliquādo tandem me designato lex ī publicum proponit̄ .concur runt iussu meo plures uno tempore librarii descriptā legem ad me afferunt . Omni hoc ratione uobis confirmare possum Quirites hoc animo me ad legē, dā legē cognoscendāqꝝ uenisse:ut si eam uobis accommodatam atqꝝ utilem esse

ORATIO.

intelligerem: auctor eius atq; adiutor essem. Non enim natura: neq; dissidio: neq; odio penitus insito bellum nescio quod habet susceptum consulatus cū tribunatu: quia persæpe seditionis atq; improbis tribunis pl. boni & fortis consules obstiterunt. Et quia uis tribunitia non unquam libidini restitit consulari: non potestatum dissimilitudo sed animorum disiunctio dissensione facit. Ita q; hoc animo legem sumpsi in manus: ut eam cuperem esse aptam uestris com modis & huiusmodi: quam consul re: non oratione populari: sed & honeste & libenter posset defendere. Atq; ego a primo capite legis usq; ad extremum re perio Q uir. nihil aliud cogitatum: nihil aliud susceptum: nihil aliud actū: nisi uti decem reges ærarii: uectigalium: prouinciarum omnium totius Reip. regno rum: liberorum populorum: orbis deniq; terrarum domini constituerent Legis agrariae simulatione atq; nomine. Sic confirmo Q uir. hac lege agraria pul chra atq; populari dari uobis nihil: condonari certis hominibus omnia ostentari po. ro. agros: eripi etiam libertatem. priuatorum pecunias augeri: publicas exhaustiri. Deniq; quod est indignissimum per Tr. Pl. quem maiores præsidē libertatis custodēq; eē uoluerunt / reges in ciuitate constitui. Q uæ cum expo suero. Si falsa uobis uidebuntur eē sequar auctoritatem uestram: mutabo me am sentētiā. Sin insidias fieri libertati uestræ simulatione largitionis intelli getis: nolitote dubitare plurimo sudore & sanguine maiorū uestrorum partam uobisq; traditā libertatem: nullo uestro labore consule adiutore defendere. pri mū caput est legis agrariae: quo ut illi putant tentamini leuiter quo animo li bertatis uestræ diminutione ferre possit. iubet. n. Tr. Pl. qui eam legem tule rit creare decēuiros p. trib⁹ septē decem: ut quem nouē tribus fecerint: is decē uir sit. Hic quātro quam ob causam initium reg ac legum suaq; hinc duxerit: ut po. ro. suffragio priuaret. totiens legibus agrariis curatores constituti sunt triū uiri: quinq; uiri: decēuiri. quāero a populari tri. pl. hoc quando nisi p. xxxv. tribus creati sint? Etenim cum oēs potestates: impia: curationes ab uniuerso po. Ro. pficiisci conuenit: tamen eas profecto maxime quæ constituunt ad populi fructum aliquem & cōmodum: in quo & uniuersi deligant: quem po. ro. maxime consulturum putent: & unusquisq; studio & suffragio suo uiā sibi ad be neficiū impetrādum munire possit. Hoc Tr. pl. potissimum uenit in mentem Po. Ro. uniuersum priuare suffragiis: paucas tribus non certa conditione iuris: sed sortis beneficio fortuitu ad usurpandam libertatem uocare. Itē inquit eodēq; modo: capite altero ut comitiis pontificis maximi. Ne hoc quidem uidit: maiores nostros tam fuisse populares: ut quod p. populum creari fas non erat ppter religionē sacrorum: in eo tamen ppter amplitudinē sacerdotii uoluerint populo supplicari. Atq; hoc idem de cateris sacerdotiis Cn. Domitius Tr. Pl. uir clarissimus tulit: Quod populus p. religionem sacerdotia mandare non poterat: ut minor pars populi uocare: ab ea parte qui esset factus: is a collegio cooptaret: Videte quid inter sit inter Cn. Domitiū Tr. Pl. hominē no-

DE LEGE AGRARIA CONTRA RVLLVM.

bilissimum & P. Rullum: qui temptauit ut opinor patientiam uestram: cū se nobilem esse diceret. Domitius quod per ceremonias populi fieri nō poterat: ratione assecutus ē: ut id quoad poīlet: quod fas eslet: quod liceret: populi ad partes daret. Hic quod populi temp̄ pprium fuit: quod nemo iminuit: nemo mutauit qn iū: qui populo agros escent assignaturi ante acciperent a populo beneficium q̄ darent: id totum eripere uobis atq; e manibus extorquere conatus ē. ille qd dari populo nullo mō poterat in quodammodo dedit: Hic quod adim̄ nullo pacto poterat potestate: quadam ratione eripe conatur. Quāret q̄ spiam in tāta iniuria tātaq; impudētia quid spectarit: non defuit consilium. fides erga plebē Romanam & eqtas in uos libertatemq; uestrā uehementer defuit. Iubet enim comitia decēuiris habere creandis eū q̄ legem tulerit. Hoc dicā planū us. Iubet Rullus hō nō cupidus neq; appetēs habere comitia. Nullū nōdū rep̄hendo. V ideo fecisse alios illud quod nemo fecit de minore pte populi quo pri neat uidete. habebit comitia uolet eos denunciare quib; regia potestas hac legē quārit. uniuerso populo neq; ipse cōmitiūt: neq; illi horū consiliog; auctores committi recte putant posse. Sortit̄ tribus idem Rullus homo fœlix. Educit quas uolet tribus. quos nouē tribus decemuiros fecerint ab eodem Rullo edūctæ. hos omnium regū ut iam ostēdam dños habebimus. Atq; hi ut grati ac me mores beneficii eē uideantur: Aliquid se nouē tribuū notis hominibus debere confitebuntur. Reliquis uero sex & uiginti tribubus nihil erit quod non putet posse suo iure denegare. Quos tandem igitur decēuiros fieri uult: se primum. q̄ licet: Leges. n. sunt ueteres: neq; hæ contulares si qd interesse hoc arbitrami ni: Sed tribunitiæ nobis maioribusq; nostris uehementer gratæ atq; iucundæ. Licinia est lex: & altera ebutia: quæ non modo eum qui tulerit de aliqua cura tione ac potestate: sed etiam collega eius cognatos affines excludit: ne eis ea potestas curatio ue mandet. Etenim si populo cōsulis remoue te a suspitione alii cuius tui cōmodi. fac fidem te nihil nisi populi utilitatem & fructum quārere: sine ad illos potestates ad te gratiam beneficii tui puenire. Nam hoc qdem uix est liberi populi: uix uestroq; animoq; ac magnificentiæ. Quis legē tulit: Rullus. Quis maiorem ptem populi suffragiis phibuit: Rullus. q̄s comitiis p̄fuit: quis tribus quas uoluit uocauit nullo custode sortitus: quis decemuiros quos uoluit renunciauit: Idem Rullus. quem principem renunciauit: Rullū. Vix me hercule seruis hoc eum suis: non uobis oīum gentium dominis pbatu rum arbitrarer. Optimæ leges igit̄ hac lege sine ulla sui picione tollentur. Idem legis sibi sua lege curatione petet. Idem maiore pte populi suffragiis spoliata comitia habebit: quos uolet atq; unus se ipsum renunciabit. & uidelicet collegas suos & scriptores legis agrariæ non repudiabit: a quibus ei locus primus si uidiæ & in p̄scriptione legis cōcessus est cæteri fructus omnium rerum: qui in spe legis huius positi sunt: cōmuni cautione atq; æqua sibi pte retinentur. at uidete hominis diligentia si aut Rullum cogitasse: aut si Rullo potuisse i mē-

ORATIO.

tem uenire arbitramini. uiderunt hi qui hæc machinabant si uobis ex omni populo deligendi potestas esset data: quæcumque res esset: in qua fides: integritas: uirtus: auctoritas quereretur: uos eam sine dubitatione ad Cn. Pompeiu[m] principem delatu[ro]s. Et n. quæ unum ex cunctis delegissetis: ut eum oib[us] oium g[ener]it[u]m bellis terra & mari p[ro]poneretis certe i[de]cēuiris facie[re]dis: siue fides habere[re]t siue honos: & cōmitti huic optime: & ornare h[ab]uc iustissime posse intelligebat: itaq[ue] excipit hac lege non adolescentia: non legitimū aliquod impedimentū: nō potestas: non magistratus ullus. aliis negotiis ac legibus impeditus: reus deniq[ue] quo minus decēuir fieri possit p[re]sentem. n. profiteri iubet: quod nulla alia in lege unquam fuit ne in his quidem magistratibus: quo[rum] certus ordo est: siue accepta lex esset ullum sibi collegam ascriberetis: custodē ac uindicem cupiditatum. Hic quoniam uideo uos homines dignitate & contumelia legis esse commotus renouabo illud quod initio dixi regnum comparari libertatem uestrā hac lege funditus tolli. an uos aliter estimabitis: cum ad omnia uestra pauci homines cupiditatis oculos adiecissent non eos in primis id acturos: ut ex omni custodia uestræ libertatis: ex oī potestate curatione patrocinio uestros cōmodor[um] Cn. Pompeius depellere[re]. uiderūt & uident: si p[ro] imprudentiā uestrā: negligētiā meam: legem incognitam acceperitis: fore uti postea cognitis insidiis: cū decēuiros crearitis: tum uitiis omnibus & sceleribus legis Cn. Pompeii præsidium opponēdum putetis: & hoc paruum argumentum uobis erit a certis hominibus dominationem potestatēq[ue] omniū reg[is] quæri: cum uideatis eum quæ custodem uestræ libertatis fore uideant exptē fieri dignitatis? Cognoscite nūc quæ potestas decēuiris & quanta detur. Primū lege curiata decēuiros ornat. Iā hoc inauditum & plane nouo more uti Curiata lege magistratus detur cui nulis comitiis ante sit datus. Eā legem ab eo prætore q[ui] sit primus factus ferri iubet. At quomodo? ut hi decemuiratū habeāt quos plebs designauerit. oblitus est nullos a plebe designari. Et is orbem terrarum cōstringit nouis legibus. Quicquid in secūdo capite scriptum est: nō meminit in tertio. Atq[ue] hic p[ro]spicuum est quid iuris a maioribus accepitis. quid ab hoc tr. pl. uobis relinqua[re]. Maiores de singulis magistratibus bis uos sententiam fere uoluerūt. Nā cū centuriata lex censorib[us] ferebat: cum curiata cæteris patriis magistratibus: tū iterū de eisdem iudicabat: ut eslet reprehendēdi potestas: si populū beneficij sui p[ro]moteret. Nūc qa illa prima comitia tenetis centuriata & tributa: curiata tantum auspiciorum cā remāserunt. Hic autem tr. pl. qa uidebat potestatē nemine in iussu populi aut plebis posse habere: curiatis ea comitiis quæ uos nō sinitis confirmavit. tributa quæ uestra erant sustulit: Ita cū maiores his comitiis uoluerunt uos de singulis magistratibus iudicare: hic homo popularis ne unam q[ui]dē populo comitiorū potestatē reliqt. Sed audite hominis religionem & diligētiā. Videlicet p[ro]spexit sine curiata lege decemuiros potestatē habere nō posse: quoniam per nouem tribus essent constituti. Iubet ferre de his legem cen-

DE LEGE AGRARIA CONTRA RVLLVM.

turiatam.prætori imperat:quam id ipsum absurde:nihil ad me attinet.Iubet.n.
qui primus sit prætor factus eum legem curiatam ferre.Sin is ferre non posset
q postremus sit:ut aut lusisse in tatis rebus:aut pfecto nescio quid spectasse ui
deat'.Verū hoc quod est aut ita puerum:aut ita malitiosum:ut obscurū sit re/
linquamus.ad religionē hominis reuertamur.Videt sine lege curiata nihil agi
p decemuirs posse.Q uid postea si ea lata non erit.Attendite ingenium:tum
hi decemuiri inquit eodē iure sint quo qui optima lege.Si hoc fieri potest ut in
hac ciuitate quae iure longe libertatis cæteris ciuitatibus antecellit:quisquā nul
lis comitiis imperium aut potestatem assequi posset:quid attinet tertio capite
legem curiatam ferre iubere:quoniā quarto permittas ut sine lege curiata idē
iuris habeant quod haberent:si optima lege a populo essent creati.Reges con
stituuntur non decemuiri Q uir.itaq; ab iis initis fundamētisque nascuntur:ut
non modo cū gerere cœperint.sed etiam cum cōstituentur omne nostrum ius:
potestas libertasq; tollatur.At uidete q diligenter retineat ius tribunitiæ pot
estatis .Consulibus legem curiatam ferentibus a Tr.pl.sæpe est intercessum .
Neq; tamen nos id querimur esse hanc tr.pl.potestatem tantummodo si quis
ea potestate temere est usus existimamus.Hic tr.pl.lege curiata quam .P.R.
ferat adimit intercedendi potestatem .Atq; hoc cum in eo reprehendendum
est q per Tr.pl.tribunitia potestas minuitur:tum in eo deridendum:quod cō/
suli si legem curiatam non habet:attingere rem militarem non licet.Huic cui
uetat intercedendi potestatem :etiam si intercessum sit :tamen eandem consti
tuit:q si lata esset lex:ut non intelligam:quare aut hic uetus intercedeñ:aut quē
quam intercessorum putet:cum intercessio stultitiam intercessoris significatu
ra sit:non rem impeditura.Sint igitur decemuiri neq; ueris comitiis:hoc ē po
puli suffragiis:neq; illis ad speciem atq; ad usurpationem uetus statis per .xxx.li
ctores auspicioꝝ cā adumbratis constituti:uidete nunc eos qui a uobis nihil po
testatis acceperint:qto maioribus ornamentis afficiat:q omnes nos affecti lu
mus/qui bus uos amplissimas potestates.dedistis iubet auspicia coloniarꝝ dedu
cendarum cā decemuiros habere pullarios / eodem iure inqt quo habuerunt tres
uiri lege sempronia.Audes etiam Rulle mentionem facere legis semproniae:
nec te ea lex ipsa commonet talis uiros illos .xxxxx.tribuum suffragio esse crea
tos:& cum tu a.T.Gracchi æquitate ac pudore lōgissime remotus sis :id quod
dissimillima ratione factum sit:eadem iure putas eē oportere:dat præterea po
testatem uerbo prætoriam:re uera regiam definit in quinquennium:facit sem
piternam.Tantis enim confirmat opibus & copiis:ut inuitis eripi nullo modo
possit:deinde ornat apparitoribus :lribis: librariis:præconibus :architectis: p
tere mulis tabernaculis :centuriis:supplectili :sumptū haurit ex ærario:sup
pediat a sociis.Ianitores ex equestri loco ducentos in annos singulos : stipato
res corporis constituit:eosdem ministros & satellites potestatis:formam adhuc
habetis Q uir.& speciem ipsam tyrānorū ;insignia uidetis potestatis:non

ORATIO.

dum ipsam potestatem.dixerit enim fortasse quispiā quid me ista ledunt? scriba litor præco pullarius? Omnia sunt hæc huiusmodi Q uir.ut ea qui habeat si ne uestris suffragiis aut rex non ferendus:aut priuatus furiosus esse uideatur. Perspicite quanta potestas pmittat'.non priuatorū insaniā sed intollerantiā regum esse dicetis. Primum pmittit infinita potestas inumerabilis pecuniæ cōficiendæ de uestris uectigalibus non fruendis:sed alienādīs.deinde orbis terrarū gentiumq; omniū datur cognitione sine cōsilio:pœna sine puocatione ani maduersio sine auxilio.iudicare p quinquenīū uel de consulib; uel de ipsis tr. pl.poterunt.de illis interea nemo iudicabit.magistratus iis petere licebit:causā dicere non licebit.emere agros a quibus uolent uel quos uolent q uolent magno poterunt.colonias deducere nouas:renouare ueteres:totam italiā suis coloniis ut cōplere liceat pmittitur.omnes prouicias obeundi:liberos populos agris mulctandi:regnorum uel dandorum summa potestas daf: cum uelint Romæ esse cum cōmodū sit:quacūq; uelint sumo cum impio iudicioq; rerū omnium uagari ut liceat concedit'.interea dissoluat iudicia publica.de consiliis abducat quos uelint.singuli de maximis rebus iudicent.quæstori pmittant: finitorem mittant.ratum sit q finitor uni illi a quo missus erit renunciauerit.Verbum mihi deest Q uir.cum ego hanc potestatem regiam appello:sed pfecto maior est quædam.Nullum enim regnum fuit unq:quod non si minus iure aliquo/at re gionibus tñ certis contineret'.Hoc infinitū est:quo & regna oia:& uestræ impe riū quod latissime patet:& ea quæ partim libera a nobis;partim etiam ignora ta a uobis sunt permisso legis continentur.Datur igitur eis primum ut liceat eis uendere omnia de quibus uendendis.S.C.facta sunt.M.Tullio Cn.Cornelio con.postra cur hoc tam est obscurum:atq; cæcū? quid ista omnia de qb? Senatus censuit:nominatim in lege pscribi nōne potuerunt? Duæ sunt huius obscuritatis causæ Q uir.una pudoris si quis pudor esse pōt in tam insigni im pudentia:altera sceleris.Nam neq; ea quæ Senatus nominatim uendenda cen sult audet appellat:sūt enim loca publica urbis. Sūt sacella: quæ post restitutā tribunitiam potestatem nemo attigit:quæ maiores in urbe partim periculi pufgia esse uoluerunt:hæc lege tribunitia decēuiri uendent? Accedet eo mōs gau rus:accident salicta ad minturnas / adiunget' & illa uia uendibilis herculæta multæ delitiae& magnæ pecuniæ.permulta alia quæ Senatus pp angustias ærarii uendenda cēsunt:Cons.ppter inuidiam non uendiderunt. Verum hæc fortasse ppter pudorem in lege reticentur.Sed illud magis est credendum:& p timescendum:quod audaciæ decemuiralí corrūpenda& tabularum publicarū fingendorumq;.S.C.quæ facta nūq; sunt:cū ex eo numero q p eos ānos Cōs. fuerunt:multi mortui sint:magna potestas pmittitur.nisi forte nihil ē æquum nos de eorum audacia suspicari: quorū cupiditati nimium angustus orbis terrarum eē uideat'.Habetis unum uenditionis genus:quod magnum uideri uobis intelligo.Sed attendite animos ad ea quæ consequunt'.Hunc quasi gradū

DE LEGE AGRARIA CONTRA RVLLVM.

quendā atq; aditū ad cætera iactū itelligetis. Q uia grī quæ loca:quæ edificia.
Q uid est præterea? multa in mācipiis:in pecore/auro:argēto:ebore:ueste:sup
pellectili:cæteris rebus.Q uid dicam? inuidiosum putasset hoc fore: si omnia
nominasset,nō metuit inuidiam.Q uid ergo? lōgū putauit & timuit. ne qd p/
teriret, ascripsit:aliud ne quid? qua breuitate rem nullā eē exceptā uidetis:qc/
qd ergo sit extra italiā:qd' publicū.P.R.o,factū sit.L.Sylla.Q .Pōpeio Con.
aut postea id decēuiros iubet uēdere:hoc caput quirites oīs gentis: natōes:puī
cias:regna:decēuirum ditioni iudicio potestatiq; pmissa : & cōdonata eē dico.
Primum hoc:quæro enim q tādē locus usq; sit quē nō possint decēuiri dicef pu
blicū po.ro.esse factū? Nā cū idem possit:iudicare q dixerit.qd est q nō liceat
ei dicere.cui nō liceat idē iudicare? Cōmodū erit pgamum.lmitnā.T rallis,e/
phesum.Miletū.Cizicum:totā deniq; Asiā.quæ post.L.Syllam.Q .Pompe
ium Cons.recupata sit.po.ro.factā eē dicere: Vtq; oratio ad eius rei disputatio
nē deerit? An cū idem & differet & iudicabit impelli non poterit ut falsum iu
dicet? An si cōdēnare Asiam uolet:terrorē dānationis & minas non quāti uo
let æstimabit? qd q disputari contra nullo pacto pōt:quoniā statutū a nobis ē
iudicatū quā hæreditatem iam creuimus .Regnū bithyniæ quod certe publi
cum est po.ro.factū.Nū quid causæ est quin oēs agros:urbes:statiua:portus:
totā deniq; bithyniā decēuiri uēdituri sint.Q uid mitylene? quæ terræ uestræ.
Quir.belli lege ac uictoriæ iure factæ sunt urbs & natura:ac situ:& descriptio
ne ædificior: & pulchritudine in primis nobilis:Agri iucundi & fertiles nēpe
eodē capite inclusi continent'.Q uid Alexātria cūctaq; egyptū: ut occulte la
tet:ut recondita sunt:ut furtim tota decemuiris traditur.quis enim uestig; hoc
ignorat dici illud regnū testamento regis Alexandrini.p.ro.eē factum hic ego
Cons.Po.R.o,nō modo nihil iudico:sed ne qd sentiā quidē pfero.Magna enī
mihi res nō modo ad statuēdum sed etiā ad dicēdum uidet eē. Video q testa
mentum factū esse cōfirmet:auctoritatē Senatus extare hæreditatis aditæ se
tio.tū quādo Alexādrino mortuo legatos tyrū misimus,q ab illo pecuniā de
positā nostris recuperant.hac Luciū Philippū sāpe i senatu cōfirmasse memo
ria teneo:eū qui regnū illud teneat hoc tempore neq; genere neq; animo regio
esse.inter omnes fere uideo conuenire.Dicit' cōtra nullū eē testamētū:nō opor
tere.P.R .omniū regnoq; petentem fieri.Demigraturos in illa loca nostros ho
mines pp agroq; bōitatē & oīum rex copiā.hac tāta de Rep .Rullus cū cæteris
decēuiris collegis suis iudicabit? Et uerum iudicabit? Nam utrāq; ita magnū
est ut nullo modo neq; concedēdū neq; ferendum sit.Volet eē popularis Po.
Ro.adijudicabit.Ergo ex sua lege uēdet egyptū urbis copiosissimæ pulcherri
morūq; agroq; iudex:arbiter:dominus:R ex deniq; opulentissimi regni repe
riet.Nō sūmet sibi tātū non appetet: iudicabit Alexātriā regis esse a Po.Ro.
abiudicabit.Primū tum Po.R.o.hæreditatē decemuiri iudicent:cum uos uo
lueritis de priuatis hæreditatibus centūuiros iudicare? Deinde qs aget causam

ORATIO.

Po.Ro.ubi res ista agetur? qui sunt isti decemuir? quos perspiciamus regnum
Alexandriæ ptolemæo gratis adiudicaturos? q; si alexadria petebatur non eos
dem cursus hoc tempore quos. L.Cotta.L.Torquato Cons.cucurrerunt? Cur
non aperte ut antea? Cur non item ut cum decreto:& palam regionem illā pe-
tierunt? An quietis iis:qui per cursum rectum regnum tenere non potuerunt.
Nunc tetricis tenebris & caligine se Alexandriam peruenturos arbitrati sunt.
Atque illud circunspicie uestris mentibus unaque legatos uestros auctorita-
te tenui qui rerum priuatarum causa legationes liberas obeunt: tamen exteræ
nationes ferre uix possunt. Graue est enim nomen imperii. Atq; id etiam in le-
ui persona pertimescit: propterea q; uestro non suo nomine cum hinc eges-
si sunt abutuntur. Quid censem cum isti decemuir? cum imperio: cum fasci-
bus: cum illa delecta finitorum iuuentute per orbem terrarum uagabuntur?
Quo tandem animo: quo metu: quo periculo: miseras nationes futuras? Est
in imperio terror: patientur. & in aduentu sumptus. ferent: imperabitur ali-
quid muneris non recusabunt. Illud uero quantum est Quir. cum is decem-
uir qui aliquam in urbem aut expectatus ut hospes aut repente ut dominus ue-
nerit: illum ipsum locum quo uenerit. Illam ipsam sedem hospitalem in qua
erit deductus publicam. P.R. esse dicet. At quanta calamitas populi: si dixe-
rit, quantus ipsi quæstus si negarit. Atque idem qui hoc appetunt queri nonū
quam solent omnis terras. Cn.Pomp. atque omnia maria esse permissa. Simi-
le uero est multa committi & condonari: omnia labori & negocio proponi: An
prædæ & quæstu? mitti ad socios liberandos? An ad opprimendos? Denique
si quis est honos singularis: Nihil ne interest: Vtrum Populus Romanus eu-
cui uelit deferat. An is impudenter Popu.Roma. per legis fraudem surripiat?
Intellexistis quot res & quantas decemuir legis permisso uendituri sint: Non
est satis: cum se sociorum: cum exterrarum nationum cum regum sanguine im-
plerint: incident neruos Popu.Roma. adhibeant manus uectigalibus uestris:
irrumpent in ærarium. Sequitur enim caput: quo capite ne pmittit quidem si
forte desit pecunia quæ tanta ex superioribus recipi potest: ut deesse non debe-
at. Sed plane quasi ea res uobis saluti futura sit: ita cogitat atq; imperat: ut dei-
ceui uestra uectigalia uendant nominatim. Quam tu mihi ex ordine reci-
ta de legis scripto. Po.Ro.auctionem: quam me hercule ego præconi huic ip-
sam luctuosam. & acerbam prædicationem futuram puto: ut in suis rebus ita
in Repub.luxuriosus nepos: qui prius siluas uendat q; uineas: Italiam percen-
suisti. perge in Siciliam. nihil est in hac prouincia quod aut in oppidis aut in a-
gris maiores nostri proprium nobis reliquerunt: quin id uenire iubeat: quod
partum recenti uictoria maiores uobis in sociorum urbibus ac finibus. & uin-
culum pacis & monumentum belli reliquerunt: id uos ab illis acceptū hoc au-
ctore uendetis? Hic mihi parumper mentes uestras Quir. commouere uide-
or: dum patescio uobis quas isti penitus abstrusas infidias se posuisse arbitra-

DE LEGE AGRARIA CONTRA RVLLVM.

tur contra Cn. Pompeii dignitatem: mihi quæso ignoscite si appello talem ui-
rum sæpius:uos mihi prætori biénio ante Q uir.hoc eodem in loco personam
hanc imposuisti ut quibuscumq; rebus possem illius absentis dignitatem uo-
biscum una tuerer.Feci adhuc quæ potui: neque familiaritate illius adductus:
neq; spe honoris:atque amplissimæ dignitatis quam ego & si libente illo:tamē
absente illo per uos consecutus sum. Quamobrem cum intelligam hanc to-
tam fere legem ad illius opes euertendas tanquam machinam comparari: & re-
sistam consiliis hominum: & perficiam profecto quod ego video comparari:
ut id uos uniuersi non solum uidere uerum etiam tenere possitis .Iubet uenire
quæ attalensium : quæ phasiletum quæ olimpinorum fuerint/agrumque age/
rensem & orindicum & gedusanum : hæc.P.Seruili imperio & uictoria claris
simi uiri uestra facta sunt :adiungit agros bithyniæ regios:quibus nunc publi-
cani fruuntur.Deinde attalicos agros in cheronefso i macedonia :qui regis Phi-
lippi siue per se fuerunt : qui item a censoribus locati sunt : & certissimum ue/
ctigal ascribit.idem auctioni corinthios agros opimos & fertiles & cyreneses:q;
apionis fuerunt & agros in Hispania propter Carthaginem nouam:& in Afri-
ca ipsam ueterem Carthaginem uendit:quam uidelicet .P.Africanus non pro-
pter religionem sedium illarum ac uetus statis de consilii sententia consecrauit:
sed ut ipse locus eorum qui cum hac urbe de imperio decertarunt certa nūc ue/
stiglia calamitatis ostenderet.sed non fuit tam diligens q; est Rullus:aut fortas
se emptorem ei loco reperire non potuit. Verum inter hos agros regios cap-
tos ueteribus bellis uirtute summorum imperatorum adiungit : regios agros
Mithridatis qui in paphlagonia:qui in ponto:qui in Cappadocia fuerunt / ut
eos decemuiri uendant . ita ne uero non legibus datis : non auditis uerbis im/
peratoris :nondum denique bello confecto :cum rex mithridates amissio exer-
citu regno expulsus : tamen in ultimis terris aliquid etiam nunc molliatur : at/
que ab inuicta.Cn.Pompei manu Meote & illis paludibus & itinerum angu/
stiis atque altitudine montium defendatur cum imperator in bello uersetur.
in locis autem illis etiam nunc belli nomen reliquum sit :eos agros : quorū ad/
huc penes .Cn.Pompeium omne iudicium & potestas more maiorum debet
esse:decemuiri uendent? Et credo .P.Rullus : Is enim sic se gerit : ut sibi iam
decemuir designatus esse uideatur.ad eam auctionem potissimum proficiisci/
tur .is uidelicet anteq; ueniat in pontum :Iras ad .Cn.Pompeiu mittet: quarum
ego iam exéplum ab istis compositū eē arbitror.P.Seruilius Rullus Tr.pl.de
cœur.S.D.Pópeio. Cn.F.nō credo ascriptū eē Magno:nō,n.uidet' id quod i/
minuere lege conat:cōcessurus uerbo .Te uolo curare:ut mihi synope p̄sto sis
auxiliūq; adducas:dū eos agros quos tuo labore cepisti ego mea lege uēdā. an
Pópeiu nō adhibebit :in eius puincia uēdet manubias ipatoris :ponite ante o/
culos uobis Rullū in poto iter nostra atq; hostiū castra hasta posita cū suis for/
mosis finitorib; auctionātem ,Neq; in hoc solū inest cōtumelia: quæ uehemē

ORATIO.

ter & insignis est & noua: ut ulla res parta bello. nondum legibus datis etiam
 tum imperatore bellum administrante nō modo uenierit: uer locata sit. plus
 spectant homines certe quam contumeliam. Sperant si concessum sit inimici.
 Cn. Pompeii cum imperio: cum iudicio omnium rerum: cum infinita potesta
 te: cum innumerabili pecunia nō solum aliis in locis uagari: uerum etiam ad ip
 sius exercitum peruenire: aliquid illi insidiar fieri. aliquid de eius exercitu: co
 piis: gloria detrahi posse putant: si quam spē in Cn. Pompe. exercitus habeat:
 aut agrorum aut aliorum commodorum hanc non habiturum: cum uiderint
 earum rerum omnium potestatem ad decemuiros esse translatam. Patior nō
 moleste tam stultos esse qui hæc sperent: tam impudentes qui conetur. illud q̄
 ror: tam me ab iis esse contemptum ut hæc portenta me Cons. potissimum co
 gitarent. atque in omnibus his agris ædificiis que uendendis permittitur decē
 uiris ut uendant quibusunque in locis uideatur. O perturbatam rationem: o
 libidinem refrenandam: o consilia dissoluta atque perdita. Vectigalia locare
 nusquam licet: nisi in hac urbe. Hoc aut illo ex loco sine hac uestrum frequē
 tia uenire nostras res proprias & in perpetuum ab uobis abalienari: in pa
 phagoniæ tenebris: atq; in Capadociæ solitudine licebit? L. Sylla cum bo
 na indemnatorum ciuium funesta illa auctione sua uenderet. & se prædam su
 am diceret uendere: tamen ex hoc loco uendidit: nec quorum oculos offen
 debat eorum ipsorum conspectum fugere ausus est. decemuiri uestra vectiga
 lia non modo ne uobis quidem arbitris sed ne præcone quidem P. teste uen
 dent. Sequitur omnes agros extra Italiam infinito ex tempore: non ut antea
 ab Sylla & Pomp. Cons. cognitio decemuirum: priuatus sit an publicus: sic
 que agro pergrande vectigal imponitur: hoc quantum iudicium q̄ tolerandū:
 q̄ regium sit: quem preterit: posse quibusunque locis uelint: nulla disceptatio
 ne: nullo consilio priuata publicare: publica liberare: excipitur hoc capite a
 ger Siciliæ recentoricus quem ego excipi & propter hominum necessitudinē:
 & propter æquitatem Q uir. s̄æpe uehementer gaudeo. Sed quid hæc impu
 dentia: qui agrum recentoricum possident uelut state possessionis se non iure
 misericordia Senatus: non agri conditione defendunt. Nam illum agrum pu
 blicum esse fatentur: se moueri possessionibus: amicissimis sedibus ac diis pe
 natibus negant oportere: at si est priuatus ager recentoricus: quid eum exci
 pis: sin autem publicus: quæ est ista æquitas: cæteros etiam si priuati sint per
 mittere ut publici iudicentur. hunc excipere nominatim qui publicus esse fa
 teatur ergo eorum ager excipitur qui apud Rullum alia ratione ualuerunt: cæ
 teri agri omnes qui ubique sunt sine ullo delectu: sine Popu. Roma. notio
 ne: sine iudicio Senatus decemuiris addicentur: atque etiam est alia superio
 ri capite quo omnia ueniunt: quæstusfa exceptio. quæ tegit eos agros de qb⁹
 scedēt cautū ē. audiuit hæc ré nō a me. sed ab aliis agitari. s̄æpe i senatu. nōnūq̄
 ex hoc loco: possidēt agros i ora maritima regē hyepsalē: quos. P. African⁹. p. r.

DE LEGE AGRARIA CONTRA RVLLVM.

adiudicarit. Et tamen postea per C. Cottam Con. cautū eē fōdere, hoc quia
uos fōdus non iussitis uerere hyempsal ut satis firmū sit & ratum. quid eius
modi est illud? tollitur uestrum iudicium: fōdus totum excipit? & cōprobat:
quod mīnuit auctionem decēuiralē: laudo: quod regi amico cauet: non repre/
hendo: quod non gratis fit: indico. Volitat. n. ante oculos istorū Iubæ regis fi/
lius adolescens non mīnus bene nūmatus q̄ bene capillatus: uix iam uidet eē q̄
tantos aceruos pecunīæ capiat. auget: addit: accumulat aurum argētum ex præ/
da. ex manubiis: ex coronario: ad quod cūq; peruenit: quod neq; relatum ē in
publicum: neq; in monumento consumptum id p̄fiteri apud decemuiros & ad
eos referri iubet. hoc capite etiam quæstionem de clarissimis uiris qui Po. R. O.
bella gesserunt: iudiciūq; de prædis repetundis ad decemuiros trāslatum uide/
tis. Horum erit nullum iudicium: quantæ cuiusq; manubiæ fuerint qd relatū:
quid residuum sit. Imposterum uero lex hæc imperatoribus nostris constituit:
ut quicūq; de prouincia deceaserit apud eosdem decēuiros quantum habeat p̄/
de manubiarum: auri coronarii profiteatur hic tñ uir optimus eum quem amat
excipit. Cn. Pom. unde iste amor tam improuissus ac tam repentinus: qui ho/
nore decēuiratus excluditur ppe nominatim / cuius iudiciū legūq; datio/capto
rum agrorum ipsius uirtute cognitio tollit: cuius nō in prouinciam sed in ipsa ca/
stra decēuirum cum imperio infinita pecunia: maxima potestate: & iudicio rerum
omniū mittunt: quod ius imperatorum: quod semper oībus ipatorib; est con/
seruatum soli eripitur. Is excipit unus ne manubias referre debeat: utrum tādē
hoc capite honos haberi homini? an inuidia quæri uidetur? remittit hoc Rul/
lo. C. Pom. beneficio isto legis: benignitate decemuirali nihil utitur. Nam si ē
æquum prædam ac manubias imperatores non in monumenta deoꝝ imortali
um neq; in urbis ornamenta conferre: sed ad decemuiros tāq; ad dominos re/
portare nihil sibi appetit. præcipue Pom. nihil: uult se in cōmuni atq; in eodem
quo cæteri iure uersari. sin est iniquum Q uir. si turpe: si intollerādum hos dei/
cemuiros portatores omnibus omnium pecuniis constitui: qui non modo re/
ges atq; exterarum nationum homines: sed etiam imperatores nostros excuti/
ant: non mihi uidentur honoris causa excipere Pom. sed metuere: ne ille ean/
dem contumeliam quā cæteri ferre non possit. Pom. autem hoc animo sit: ut qc̄
qd uobis placeat: sibi ferendum putet. quod uos ferre nō poteritis id pfecto p/
ficiet ne diutius inuiti ferre cogamini uerūtamen cauet: ut si qua pecunia post
nos consules ex nouis uectigalibus recipiatur: ea decemuiri utantur. noua por/
ro uectigalia uidet ea fore. Quæ Pomp. adiunxerit: ita remissis manubiis ue/
ctigalibus eius uirtute partis se frui putat oportere: parta sit pecunia Q uir.
decemuiris tanta: quanta sit in terris. Nihil prætermissum. Sed omnes urbes:
agri. regna deniq;: postremo etiā uectigalia uestra uenierint: accesserit / i cumu/
lū manubiæ uestroꝝ ipatoꝝ: q̄tæ & quā imanes diuitiæ decēuiris i tātis auctiōi
b;: tot iudiciis: tā iſinita potestate regi oīum q̄rāt: uidetis. Cognoscite nūc alios

ORATIO.

immensos atq; intolerabiles quæstus:ut intelligatis ad certorum hominū importunam avaritiam hoc populare legis agrariae nomen eē quæsitum,hac pecunia iubet agros emi:quo decumatu? non consueui appellare homines asperius Q uir,nisi lacesitus . V elim fieri posset ut a me sine contumelia nomina-rentur:ii qui se decemuiros sperant futuros . Iam uideretis quibus hominibus omnium rerum & uendendarum & emēdarum potestatem permitteretis . Sed quod ego nondum statuo mihi esse dicendum . uos tamen id potestis cum animis uestris cogitare . V num hoc certe uideor mihi uerissime posse dicere: tū cū haberet hæc R.P.Luscinos calatimos:accidinos homines non solum honoribus Po.rebusq; gestis:uerum etiam patientia paupertatis ornatos:& tum cum erant Catones Philippi Lælii:quorum sapientiam temperantiamq; in publicis priuatisq; in forensibus domesticisq; rebus perspexeratis: tamen huiuscmodi res cōmissa nemini ē:ut idē iudicaret & uenderet:& hoc faceret p quin quēniū toto in orbe terrarum . Idēq; agros uectigalis Po.Ro.abalienaret & cū sumā tantæ pecuniæ nullo teste sibi ipse ex sua uoluntate fecisset :tum deniq; emeret a quibus uellet . quod uideretur /committite uos nunc Q uir.hominibus hæc omnia/quos odorari hunc decemuiratum suspicamini . Repietis partē esse eorum: quibus ad habendum:partem quibus ad consumendum nihil sat is eē uideatur . hic ego iam illud quod expeditissimum sit .ne dispuo quidē Q uir.non eē hanc uobis a maioribus relictam consuetudinem ut emantur agrī a priuatis:quo plebes publice deducatur :omnibus legib;.agris publicis priuatos eē deductos.huiuscmodi me aliquid ab hoc horrido ac truce . Tr.pl. expectasse.hanc uero emendi & uendendi quæstuosissimam ac turpissimā mercaturam . Alienam actione tribunitia.alienam dignitate Po.Ro.semp putauit. libet agros emi: primum quæro:quos agros & quibus in locis: nolo suspensa & incertam plebē Ro.obscura spe & cæta expectatione pēdere . Albanus ager est/ setinus : priuernas : fundanus:uestinus :salernus:liternus:cumanus :casinias :Audio ab alia porta capenas :faliscus:Sabinus ager/reatinus:uenafran?: alifanus/trebulanus.habes tantam pecuniam qua hōfce omnis agros & cæteros hōr similis non modo emere uerūtiā coaceruare possis? Cur? eos non definis? neq; nominas? ut saltem delibera plebes Ro.possit. Q uid intersit sua:quid expediāt.Q uantum tibi in emendis & uendendis rebus cōmittendū putet .Definio inqt Italiam:satis certa regio .Et enim quantulum interest.utrū in massici radices an in Italiam alioue deducamur . Age non definis locum:qd nam agrī uero inquit:q arari aut coli possit .q possit arari inqt aut coli:non qui aratus aut cultus sit : utrum hæc lex est an tabula ueratianæ auctionis: in qua scriptum fuisse aiunt iugera.cc.in quibus oliuetum fieri potest,iugera.ccc. ubi institui uineæ possunt:hoc tu emes ista innumerabilē pecunia: quod arari aut coli possit .quod solum tam exile aut macrum est quod aratro p̄stringi non pos sit:aut quod est tam asperum saxetum in quo agricolarum cultus nō elaboret.

DE LEGE AGRARIA CONTRA RVLLVM.

Iccirco inquit agros nominare non possum: qā tāgā nullū ab inuito. hoc quoq; multo ē quæstuosius q̄ si ab iuitō sūmeret . In iuitō nō quæstus de uestra pecunia : & tū deniq; ager emetur; cū idē expediet emptori & uendori . Sed uide ut uim legis agrariæ: nec hi qdē q agros publicos possident/decedēt de possessione: nisi erunt deducti optima cōditione & pecunia maxima. cōuersa ratio: ante a Tr.pl.mētio legis agrariæ facta cōtinuo: q agros publicos: aut qui possessiones inuidiosas tenebāt exptimescebāt. hæc lex eos homines fortunis locupletat inuidia liberat. q multos enī Q uir. existimatis eē q latitudinē possesiōnū tueri. qui inuidiā syllanoꝝ agrorū ferre nō possint q uendere cupiāt. emptorē nō repiant: pdere iā deniq; illos agros ratione aliqua uelint: q paulo ante diem noctēq; tribunitium nomen horrebant: uestrā uim : mentionē legis agrariæ ptimescebant: ii nunc etiam ultro rogabunt: atq; orabuntur ut agros partū publicos: partim plenos inuidiæ: plenos periculi: quanti ipsi uelint decemuris tradant. atq; hoc carmen hic Tr.pl. non nobis: sed sibi intus canit. habet socerum uirum optimum / qui tantum agrum in illis R.e.pu.tenebris occupauit: quantum concupiuit huic subuenire uult succumbenti iam & oppresso syllanis oneribus graui sua lege: ut liceat illi inuidiam deponere: pecuniam condeire. Et uos non dubitatis qn uectigalia uestra uendatis plurimo maiorum uirorum sanguine & sudore quæsita: ut syllanos possessores diuitiis augeatis periculo liberetis. nam ad hanc emptionem decemuiralem duo genera agrorum spectant Q uir. eorum unum propter inuidiam domini fugiunt: alterum propter uastitatem . Syllanus ager certis hominib; latissime continuatus tantam habet inuidiam/ut ueri ac fortis tr.pl. stridorem unum pferre non possit. hic ager omnis quoq; precio coemptus erit: tamen ingenti pecunia uobis inducetur. alterum genus agrorum propter sterilitatem inculum. ppter pestilentiam uustum atq; desertum emetur ab iis: qui eos uident sibi esse si non uendiderit relinquendos: & nimirum idem est: quod ab hoc Tr.pl. dictum est in Senatu, urbanam plebem nimium in. R.P. posse/exhauriēdam esse . Hoc enī est usus quasi de aliqua sentina ac non de optimorum ciuium genere loqueretur. Vos uero Q uirites si me audire uultis R etinete istam possessionem gratiæ.libertatis: suffragiorum dignitatis: urbis: fori.ludorum : festorum dierum : cæterorū omnium commodorum nisi forte mauultis R elictis his rebus ac hac luce R.p.in siphontina siccitate aut in Salpinorum pestilentia finibus Rullo duce collocari. at dicat quos agros empturus sit: ostendat: & quid & quibus datum sit: ut uero cum omnes urbes agros uectigalia uendiderit: tum arenam aliquam aut paludes emat: id uos potestis quæso concedere. quamquam illud est egregium. quod hac lege ante omnia ueneunt: ante pecuniæ coguntur & coaceruantur / quam gleba una ematur . deinde emi iubet ab inuito uetat. Quæro si qui uelint uendere non fuerint: quid pecuniæ fiet: & referre in æxarium lex uetat: exigi prohibet . Igitur pecuniam omnem decemuiri te-

ORATIO.

nebunt: uobis ager non emetur: uectigalibus ab alienatis / sociis uexatis / Regibus atq; omnibus gentibus exinanitis illi pecunias habebunt: uos agros non habebitis. Facile inquit adducuntur pecuniae magnitudine: ut uelint uendere. ergo ea lex est qua nostra uendamus quanti possumus: aliena emamus quanti possessores uelint. atq; in hos agros qui hac lege empti sint colonias ab his de cemuris deduci iubet. Quid omnis ne locus eiusmodi ē: ut nihil interficit. r.p. colonia deducat in eum locum: nec ne ē an est locus qui coloniā postulet? est plane rectius & quo in genere sicut in cæteris. R.P. partib; est opæpcū diligētiam maiorū recordari: q; colonias sic idoneis in locis cōtra suspicionē piculi collocarū: ut ēē non oppida Italiæ: sed ppugnacula imperii ēē uiderent. hi deduent colonias in eos agros quos emerint: etiam ne si R.eip. non expediatur? & in quæ loca præterea uidebitur. quid igitur ē causæ qn coloniā in ianiculum possint deducere? & suum p̄sidium in capite atq; ceruicibus uestris possint collcare. Tu non diffinias quo colonias: in quæ loca: quo numero colonorū deduci uelis. tu occupes locum quem idoneū ad uim tuam etiam iudicaris. Cōpleas numero: cōfirmes præsidio quo uelis. P.R. uectigalibus atq; oībus copiis ipsum Po.R.o. coerceas opprimas: redigas in istam decēuiralem ditionem ac potestatem: ut uero totam Italiam suis præsidii obſidere atq; occupare cogitent: quæſo Q uir. cognoscite. pmittit decēuiris ut in omnia municipia ī omnis colonias totius Italiæ colonos deducant: quos uelint: hisq; colonis agros dari iubet. Num obscure maiores opes q̄ libertas uestra pati potest: majora præsidia queruntur: Num obscure regnū cōſtituitur? Num obscure uestra libertas tollit? Num cū iidem omnem pecuniam maximam multitudinē idest totam Italiam suis opib; obſidebūt: iidem uestrā libertatem suis p̄ſidiis & coloniis ī terclusam tenebūt: quæ ſpes tandem: quæ facultas recuperandæ noſtræ libertatis reliquetur? At enim ager Campanus hac lege diuidetur orbis terræ pulcher rimus & Capuam colonia deducet urbem amplissimā atq; ornatissimam: atq; qd ad hæc possumus dicere. De cōmodo primū uestro dicam Q uir. deinde ad amplitudinem & dignitatē reuertar: ut si quis agri aut oppidi bonitate delectetur: ne quid expectet: si quem rei indignitas cōmouet ut huic simulatæ largitioni resistat. Ac primum de oppido dicam. Si quis est forte quem Capua magis q̄ Roma delectat: quinq; milia colonorum Capua scribi iubet ad hunc numerū quinquagenos ſibi ſinguli ſumunt. Quæſo nolite uos metiſlos consolari. Vere ac diligenter cōſiderate nū uobis aut ueſtri ſimilibus integris quietis ociosis omnibus in hoc numero locum fore putatis? si ē omnibus uobis aut maiori uerſum parti q̄ me uester honos uigilare dies atq; noctes & intētis oculis omnis R.P. partis intueri iubet: Tamen paulisp si ita cōmodū ueſtrū feret commouebor. Sed si quinq; hominū milibus ad rim facinus cædēq; delectis locus atque urbs quæ bellum facere instrueſ possit queritur: n̄ ne patiemini uestro nomine contra uos ſirmari opes: armari præſidia urbes: copias comparari? Nā

DE LEGE AGRARIA CONTRA RVLLVM.

agrum quidem Cāpanū quē uobis ostentant ipsi concupuerunt.deduent suos quorum nomine ipsi teneantur & fruantur:coemant. Præterea ista dena iugera continuabunt. Nam si dicent p legem id non licere:ne p Corneliam qdē licet. At uidemus ut longinqua mittamus : agrum prænestinū a paucis posside ri: neq; istorum pecuniis quicq; aliud deesse video : nisi eiusmodi fundos: quo rum subsidio familiae magnitudines & Cumanorum & puteolanorū prædio rum sumptus sustentare possint: quod si uestrum cōmodū spectat: ueniat & corā mecum de agri cāpani diuisione disputet. quæsiui ex eo Kal.Ian.qb'hoīnibus & quēadmodum illum agrum eēt distributurus: respondit a Romilia tribu se initium eē factur;. primum quæ est ista supbia & contumelia ut populi pars amputet: ordo tribuū negligatur. ante rusticis det' ager q habēt: quā urbanis q' bus ista agri spes & iucūditas ostendit. aut si hoc ab se dictum negat & satisfaciere oībus uobis cogitat: pferat in iugera dena describat ab usura: nam usq; ad arniensem nomina uestra pponat: si non modo dena iugera dari uobis: sed ne constipari qdem tantum numerum posse hominum in agrum campanū inteligetis, tamen ne uexari.r.p. contēni maiestatē Po.Ro. deludi uos metipso diutius a Tr.pl. patiemini? q; si posset ager iste ad uos puenire: non ne eum tñ in patrimonio uestro remanere malletis: unū ne fundum pulcherrimū Po. Ro. caput uestræ pecuniae pacis ornamentum: subsidium belli fundamētū uectiga liū: horreū legionū: solaciū ānonæ disperire patiemini? An oblii estis italico bello amissis cūctis uectigalibus quātis agri cāpani fructibus exercitus alueritis. An ignoratis cætera illa magnifica Po.Ro. uectigalia: pleui sāpe momēto fortunæ inclinatione temporis pendere. Quid uos A siæ portus? qd syriæ cura? quid omnia trāsmarina uectigalia iuuabunt: tenuissima suspitione prædonum aut hostium iniecta? At uero hoc agri cāpani uectigal cū eiusmodi sit: ut cū domi sit: & oībō p̄sidiis oppidorū tegat. tū neq; bellis infectū: nec fructibus uarium: nec cælo nec loco calamitosum eē solet. Maiores nostri nō solū id quod cāpanis cepant nō iminuerunt: uerūtiā quod & tenebāt: quib; adimī iure non poterāt coemerunt: qua de causa nec duo Gracchi q de plebis Ro. cōmodis plurimū cogitauerunt. Nec L.Sylla q oīa sine ulla religione quib; uoiuit est diligitus: agrum cāpanū attingere ausus est. Rullus extitit q ex ea possessione rempu. demoueret: ex qua nec Gracchorū benignitas eā nec Syllæ dominatio deiecisset. Quē agrum nunc prætereuntes uestrū esse dicitis: & quem par iter qui faciunt externi homines uestrū eē audiunt: Is cum erit diuisus nec uester dicetur. At qui homines possidebunt: primo quidem acres: ad uim própti: ad seditionem parati: qui simulac decemuirī increpuerint. armati ī ciues & expediti ad cædē esse possint. Deinde ad paucos opībus & copiis affluentis totum agrum cāpanū pferri uidebitis: uobis interea qui illas a maioribus pulcherrimas uectigaliū sedes armis captas accepistis: gleba nulla de paternis atque auitis possessionibus relinquetur. at tantum intererit inter uestram & pri-

ORATIO.

uatorum diligentiam: quod cum a maioribus uestris. P. Lentulus qui princeps senator in ea loca missus esset ut & priuatos agros/ qui in publicū campanū in- currebant pecunia publica coemeret: Dicit renūciasse; nulla sese pecunia fun- dum cuiusdam emere potuisse: eūq; qui nolet uendere ideo negasse se adduci posse uti uēderet: qd cū plures fundos haberet: ex illo fundo solo nūq malū nū ciū audisset. Ita ne uero priuatū hæc cā cōmouit in Po. Ro. ne agrū cāpanū pri- uatis gratis Rullo rogāte tradat nō cōmouebit: at idē Po. Ro. de hoc uectigali pōt dicere. qd ille de suo fundo dixisse dicit'. A sia multos ānos nobis fructum mithridatico bello nō tulit: hispanorū uectigal temporib; sertorianis nullū fu- it. Siciliæ ciuitatib; bello fugiuorū. M. Attilius etiam mutuū frumentū dedit, at ex hoc uectigali nūq malus nūcius auditus est. cā tera uectigalia belli facul- tatibus affligunt'. hoc uectigali etiam belli facultates sustentant': deinde i hac assignatione agrorū ne illud quidem dici potest: quod in cæteris : agros deser- totis a plebe atq; cultura hominū liberorū eē nō oportet. Sic enim dico si cam- panus ager diuidat exturbari & expelli plebem ex agris: nō cōstitui & colloca- ri. totus enim ager campanus colit' & possidet' a plebe & a plebe optima & mo- destissima: quod genus hominū optime moratū optimorū & aratorū & militū ab hoc plebicolorū Tr. pl. funditus elicit'. Atq; illi miseri nati in illis agris & edu- cati: glebis subigendis exercitati: quo se subito cōferant nō habebūt. His robu- stis & ualentib; & audacib; decemuirū satelitib; agri cāpani possessio tota tra- dat'. Et ut uos de uestris maioribus prædicatis: hūc agrū uobis maiores uestri reliquerūt. Sic uestri posteri de uobis prædicabūt. Hūc agrū patres uestri acce- ptum a patrib; suis perdiderunt. Et qdem existimo si iam campus martius di- uidatur :& unicuiq; uestrum ubi consistat bini pedes assignentur: tamen pro- miscue toto q pprie parua frui pte malletis. Quare ēt si ad uos esset singulos aliquid ex hoc agro puenturum q uobis ostēdit': aliis cōparat': Tamen hone- stius eum uos uniuersi quam singuli possideretis. Nūc uero cū ad uos nihil per- tineat: sed paretur aliis. eripiat' uobis: nō ne acerrime tāq armato hosti: sic huic legi p uestris agris resistetis? Adiungit stellatem cāpum agro campano. Et in eo duodena describit in singulos homines iugera: quasi uero paulū differat a- ger campanus ac stellatis. & multitudo Q uir. lege qua ritur: qua illa omnia op- pida compleat'. Nā dixi antea lege pmitti ut quæ uelint municipia: quas ue- lint ueteres colonias suis occupent. Calenū municipium complebunt: Theanum oppriment: atellam: cumas: Neapolim: Pompeios: Nuceriam suis præfidiis deuincient. Puteolos uero qui nunc in sua potestate sunt suo iure li- bertateq; utuntur: totos nouo populo atq; aduentitiis copiis occupabunt. Tūc illud exilium campanæ coloniæ uehementer huic imperio timendum Capuā a decemuiris inferetur. Tunc contra hanc Roman communem patriam om- nium nostrum illa altera Roma quæretur. In id oppidum homines nefarie remp. uestram trans ferre conantur: quo i oppido maiores nostri nullam omni-

DE LEGE AGRARIA CONTRA RVLLVM.

no Remp. esse uoluerunt. qui tres solum urbes in terris omnibus Carthaginē Corinthum Capuam statuerunt posse imperii grauitatem ac nomen sustine re. Deleta carthago est: quod cum hominum copiis tum ipsa natura ac loco suc cincta portubus :armata muris excurrere ex africa: iminebat Ita fructuosissimis i sulis Po, Roma. uidebatur: Corinthi uestigium uix relictū est. Erat enim posita in angustiis atq; in fauicib; græciæ: sic ut terra claustra loco teneret: Et duo maria maxime nauigationi diuersa pene coniungeret: cum pertenui discrimine seperarentur .haec quæ procul erant a conspectu imperii non solum affixerūt: sed etiam ne quando recreata exurgere atq; erigere se possent: funditus ut dixi sustulerunt. De capua multum & diu consultum: extant litteræ Quir. publi cæ: sunt. S.C. complura: statuerunt homines sapientes si agrum campanū ad emissent: magistratus Senatum publicum ex urbe illa consilium sustulissent: imaginem reip. nullam reliquissent: Nihil fore quod capuam timeremus. Itaq; hoc perscriptum in monumentis ueteribus repietis: ut esset urbs: quæ res eas qbus ager campanus coleretur suppeditare posset: ut esset locus comparandis colendisq; fructibus: ut aratores cultu agrorum defessi urbis domiciliis uteretur: Iccirco illa ædificia non esse deleta. Videlicet interuallum sit interiectū inter maiorum nostrorū consilia: & inter istorū hominum dementiam. Illi Capuam receptaculum aratorum: nundinas rusticorum: cellam atq; horreum cāpani agri esse uoluerunt. hi expulsis aratoribus: effusis ac dissipatis fructibus uestris: eandem Capuam sedem nouæ reip. constituunt: molem contra ueterem Rempu. comparant: Quod si maiores nostri existimauissent quenquā in tā illustri impio & tam præclara Po. Ro. disciplina Bruti aut. P. Rulli similem futurum (hos enim nos duos adhuc uidemus: qui hanc Remp. Capuam totam transferre uellent) pfecto nomen illius urbis non reliquissent. Verum arbitrabant̄ corintho & carthagini etiam si senatum & magistratum sustulissent agrū q; ciuib; ademissa: tamen non defore qui illa restituerent: atq; qui antea omnia cōmutarent q; nos audire possemus. hic uero in oculis Senatus Po. q; Ro ma. nihil posse existere: quod nō ante extingui atq; opprimi posset: q; plane extortum ac natum: Neq; uero ea res se fefellit homines diuina mente & consilio peditos. Nam post. Q. Fulgium. Q. Fabium Cons. quibus cons. Capua deuicta atq; capta est: nihil ē in illa urbe contra hanc Remp. non dico factum: sed nihil omnino excogitatum: multa postea bella gesta cum regibus Philippo: Antiocho: psa: pseudo Philippo. Aristonico: mithridate & cæteris. multa præterea bella grauia Carthaginem Corinthus: numantium. Multæ in hac Rep. seditiones domesticæ: quas prætermitto. Bella cum sociis fregellanū/ marficum: quibus omnib; domesticis: externisq; bellis Capua non modo non obfuit: sed oportuissimam se nobis præbuit: & ad bellum instruendū & ad exercitus ornandos & tectis ac sedibus suis recipiendos, homines non inerant iurbe: qui malis conditiōib; turbulentis. S.C. inquis imperiis, R. P. miscerent:

ORATIO.

& rerum nouarum causam aliquam quererent. Neque enim concessionandi potestas erat cuique nec consilii capiundi publici: non gloriae cupiditate efferebantur, propterea quod ubi honos publice non est: ibi gloriae cupiditas esse non potest. Non contumelie: non ambitione discordes. Nihil enim supererat de quo certarentur. Nihil quod contra peterent. Nihil ubi dissiderent. Itaque illam Campanam arrogatiā atque intollerandam ferociam ratione & consilio maiores nostri ad inertissimum & desidiosissimum ocium puderunt. Sic & crudelitatis infamiam effugerunt: quod urbem ex italia pulcherrimam non sustulerunt: & multū in posterum prouiderunt: quod neruis urbis omnibus exactis urbe ipsam solutā ac debilitatam reliquerunt. Haec consilio maiorum. M. Brutus ut antea dixi reprehendēdā & P. Rullus uisa sunt: neque te. P. Rulle omina illa. M. Brutus atque auspicia a simili furore deterrent Nam & ipse qui deduxit & qui magistratus Capua & lucienati cœpunt: & quod aliquam partem illius deditōnis: honoris: munieris attigerūt: omnes acerbissimas impiorū pœnas patuerunt. Et quoniam bruti atque illius temporis feci mentionē: cōmemorabo id quod egomet uidī cum uenisse Capuā coloniā deductā. L. Considio & S. Saltio quēadmodū ipsi loquebantur prōtoribus: ut intelligas quātam locus ipse afferat suppiciā: quæ paucis diebus quibus illo colonia deductā sit p̄spici atque intelligi potuit. nam primum id quod dixi cū cæteris in coloniis duum uiri appellantur hī se prōtores appellari uolebāt. Quibus primus annus cū hanc cupiditatē attulisset nōne arbitramini paucis annis fuisse consulū nomē appetituros. deinde anteibāt lictores nō cū bacillis: sed ut hic prætoribus anteeunt cum fascibus duobus. erant hostiæ maiores in foro constitutæ: quæ ab his prætoribus de tribunalī sicuti a uobis consulibus de consiliī sententia probatis ad præconē & ad tibicinē imolabantur. deinde. P. C. uocabantur. Iam uero uultum considiū uidere ferendū uix erat: quem hominē ut grādi macie torridum Romæ contemptum abiectum uidebamus: hūc Capuæ cāpano præsidio ac regio sp̄itu uideremus. blossois mihi uidebar illos uidere ac iubellios. Iam uero quod metus erat tunicatorum illorum & in albana & seplasia: quæ concursatio p̄cūstantium: qd. P. R. edixisset ubi cœnaret: quod enunciasset. nos autem hinc Roma quæ ueneramus iam non hospites sed peregrini atque adueniæ nominabamur. Haec quod p̄spexerit maiores nostros dico quirites nō eos in deorum immortalium numero uenerādos a uobis & colēdos putatis: qd enim uiderunt: hoc quod nunc uos quæso perspicite atque cognoscite. Non ingenerantur hominibus mores tam ex stirpe generis ac seminis quod ex his rebus: quæ ab ipsa natura bonis auita consuetudine suppeditantur: quibus alimur & uiuimus carthaginenses fraudulenti & mendaces non genere sed natura loci. quod pp̄ portus suos multis & uariis mercatorum & adueniarum sermonibus ad studiū fallendi studio quaestus uocabantur. ligures montani duri atque agrestes: docuit ager ipse nihil ferendo nisi multa cultura & magno labore quæsitum. Campani semper superbi bonitate agrorum: & fructuum magnitudine: urbis salubrit

DE LEGE AGRARIA CONTRA RVLLVM.

tate : descriptione pulchritudine . ex hac copia atq; oīum rerū affluentia primū
illa nata sunt : arrogantia : quæ a maioribus nostris alterum Capua consulē po-
stulauit . deinde ea luxuria quæ ipsum Hannibalem armis etiam tunc inuidū
uoluptate uicit . huic isti decēuiri cum modo colonorum ex lege Rulli deduxer-
unt centum decuriones : decem augures : sex pontifices cōstituerunt . quos illo
rum animus : quos impetus : quam ferociam fore putatis ? Romam in monti-
bus positam & cænaculis sublatam atq; suspensam non optimis suis angustissi-
simis semitis præ sua Capua planissimo ī loco explicata ac pre illius semitis ir-
ridebunt atq; contemnēt ? Agros uero uaticanum & pupiniam cum suis opti-
mis atq; uberibus campis conferendos scilicet non putabunt . oppidorū autem
finitimorum illam copiam cum hac per risum ac iocum contemnēt lauicos : fi-
denas : collatiām ipsum hercle lauinum aritiam : Tusculanum : cū calibus the-
ano Neapolī puteolis : cumis : Pompeiis Nuceria comparabunt : quibus illi re-
bus elati & inflati fortasse non continuo sed certe si paulum assumpserint uetu-
statis ac roboris non continebuntur . progredientur : longius efferentur . singula-
ris homo priuatus nisi magna sapientia præditus uix facilē sese regionibus offi-
ciū : magnis in fortunis & copiis continet . ne dum isti ab Rullo & Rulli simili-
bus cōquisiti atq; electi coloni Capuae ī domicilio superbiz atque in sedib; lu-
xuriosis collocati : non statim conquisituri sint aliquid sceleris & flagitii . immo
uero etiam hoc magis q̄ illi ueteres germaniq; Campani : quod in uetere fortu-
na illos natos & educatos nimirū tamen rerum omnium copiæ deprauabant .
Hii ex summa egestate in eandem rerum abundatiā traducti nō solū copia
uerū etiam insolentia cōmouebunt . hæc tu . P. Rulle ac Brutū sceleris uestigia q̄
monumenta maiorum sapiētiæ sequi maluisti . hæc tu cum istis tuis actoribus
excogitasti : ut uetera uestigalia ea expleretis : nouā urbi ad certamē dignitatis
opponere uis : ut sub uestrum ius iurisdictiōem potestatis : urbes : nationes : pro-
vincias liberas : populos : reges : terrarum deniq; orbē subiūgeretis : ut cum oēm
pecuniā ex ærario exhaustis : ex uestigalib; redigissetis : ab oīibus regib; : gē-
tib; : ab imperatorib; nostris coegissetis : in oēs uobis pecunias ad nutū uestrū pē-
derēt : ut iidem partim inuidiosos agros Syllanis possessorib; : ptim desertos ac
pestilētis a uestris necessariis & a uobis metipls emptos quātū uelletis . Po. R.
induceretis : ut oīa municipia coloniasq; italiæ nouis colonis occuparetis . & q̄
buscūq; in locis uobis uidere ac q̄ multis uiderecolonias colocaretis : ut oēm
r. p. uestris militibus : uestris urbibus : uestris præsidiis cingeretis : atq; oppressā
teneretis : ut ipm Cn. Pom. cuius p̄silio s̄epissime . r. p. cōtra acerrimos hostes .
& contra improbissimos ciuis uictor est horū conspectu priuare possetis : ut ni-
hil auro & argēto uiolari : nihil numero & suffragiis declarari : nihil ue elata ma-
nu perfringi posset : quod non uos oppressum atq; ereptum teneretis : ut uolita-
retis interea per gentis : per regna omnia cum imperio summo : cum iudicio ini-
finito : cum omni pecunia . ut ueniretis in castra Cn. Pom. atq; ipsa castra si cō-

ORATIO.

modum uobis esset uenderetis:ut interea magistratus reliquos legibus omnibus soluti sine metu iudicioꝝ sine piculo petere possetis:ut nemo ad Pop.Ro. uos educere:nemo pducere:non in Senatum cogere:nō eos coercere nō Tr.pl. retinere possit.hæc ego uos concupisse pro uestra stultitia atqꝫ intemperatia nō miror:sperasse me consule assequi posse demiror.Nam cum omnium consulum grauis in Rep.custodienda cura ac diligentia debet esse:tum eorum maxime qui non in cunabulis:sed in campo sunt consules facti.Nulli Po.Ro .pro me maiores mei spoponderunt:mihi creditum est.a me petere quod debedo:me ipsum appellare deberetis:quemadmodum cum petebam nulli me uobis auctores generis mei commendarunt:Sic si quid deliqueru nullæ sunt imagines quæ me a uobis deprecentur.Q uare modo ut uita suppetat quā ego ab istoru scelere summisqꝫ insidiis defendere polliceor:hoc uobis Q uirites bonæ fidei R.P.uigilanti homini non timido diligentí cōmisiſtis:ego is consul qui cōtionem metuam qui Tri.Pl.perhorrescam:sæpe & sine causa tumultuer:qui timeam ne mihi in carcere habitandum sit.Si Tr.pl.duci iussisset:Ego cum uestrīs armis armatus insignibusque amplissimis ornatus impio auctoritate non horreo in hunc locum progredi posse:uobisqꝫ auctoribus improbitati hominis resistere:nec uereor ne Resp.tantis munita præſidiis ab istis uinci aut opprimi possit:Si antea timuissem:tamen hac concione hoc populo certe non uererer.Q uis enim unquam tam secunda concione legem agrariam suasit quam ego disuasi:Si hoc disuadere est ac non disturbare atqꝫ peruertere:ex quo intelligi Q uir.potest nihil esse tam populare quam id quod ego uobis in hunc annū consul popularis affero:pacem:tranquillitatem/ocium:quæ nobis designatis timebatis ea ne accidere possent consilio meo & ratione prouisa sunt.non modo uos eritis in ocio qui semper esse uolueratis:uerum etiam istos quibus ocio Si ocium fecissemus ociosissimos reddam.Et enim illis honores potestates diuitiae ex tumultu atque ex dissensionibus ciuium comparari solent.Vos quorum gratia in suffragiis consistit:libertas in legibus:honos in iudiciis & æquitate magnus:timores familiares in pace omni ratione ocium tenere debetis.Nam & si hi qui propter desidiam in ocio uiuunt: tamen in ipa turpi inertia capiunt uoluptatem sub ipso ocio: quo uos fortunam regitis: Si hunc statum quem habetis esse non ignoraui an quæſitum:Sed uita partim ocium teneri tis.Q uod ego ex concordia quam mihi constitui cum collega inuictissimis his hominibus/ quos uos in conf.inimicos esse & corporis actibus prouidi omnibus prospexi sane.Reuocaui:idem Tri.Pl.denunciaui quid turbulenti me consule conflarent.Summum & firmissimum est illud communibꝫ fortunis præſidium Q uir.ut quales uos hodierno die maxima concione mihi p salutē uestra præbuistis: talis reliquis temporibus Po.Roma. præbeatis. pro certo polliceor hoc uobis atqꝫ cōfirmo me esse perfecturum ut iā tādē illi q̄ ho nori iuiderūt meo:ñ uos uniuersos ī cōſule diligēdo plurimū uidisse fateant̄.

PRO COR. BALBO.

M.T.C.PRO.L.CORNELIO BALBO ORATIO XXIII.

I AVCTORITATES PATRONORVM IN IVDI
ciis ualerent:ab amplissimis uiris .L.Cornelii cā defensa est: si
usus:a peritissimis : si ingenia:ab eloquentissimis:si studia :ab
amicissimis & cum beneficiis cum .L.Cornelio tū maxima fa/
miliaritate cōiunctis.Q uæ sunt igitur meæ partes : auctorita/
tis tantæ:quantam uos in me eē uoluistis V lus mediocris īge/
nii minime uoluntati parens.Nam cæteris a quibus est defensus: hunc debere
plurimum uideo.Ego quātū ei debeā:alio loco ostendā.Principio orōnis hoc
oppono: me omnibꝫ q amici fuerunt saluti meæ & dignitati:si minus ad feren/
dam gratiam satis facere potuerimus: ad prædicandā & habendam certe satis
esse facturum.Q uæ fuerit hesterno die .Cn.Pom.grauitas in dicendo iudi/
ces:quæ facultas:quæ copia:nō opiniōe tacita uestrorum animorꝫ sed p̄spicua
admiratione declarari uidebat'.Nihil enim unq audiuī: quod mihi de jure sub/
tilius dīci uideretur:Nihil de memoria:de more : de exemplis acutius: n̄ hil pi/
tius de fœderibꝫ:nihil de illustriore auctoritate:de bellis:nihil de .r.p.grauis' ni/
hil d̄ ipo modesti':n̄ hil de cā & crīmē ornatiū:ut iā mihi uerꝫ uideat illd̄ eē:
qd̄ nonnulli litterati ac studiis doctrinis q̄ dediti quasi qddā incredibile dicere
putabant: eū q̄ oēs aio uirtutes penitus cōprehēdisset:oīa quæ uellet facere:fa/
cillime tractare.Q uæ.n.in .L.Crasso potuit homine nato ad dicēdi singularē
quādā facultatē:si hanc cā ageret:maior eē ubertas :uarietas :copia :q̄ fuerit
in eo:q̄ tantum potuit iptire huic studio temporis:quātū ipse a pueritia usq; ad
hāc ætatē a cōtinuis bellis & uictoriis cōquieuit:Q uo mihi :difficilior est hic
extremus porandi locus.Et enim ei succedo oratōni:quæ nō præteruecta sit au/
res uestras:sed in animis oīum penitus infederit:ut plus uoluptatis ex recorda/
tione illius orōnis : quam non modo ex mea sed ex cuiusq̄ oratōe capere possi/
tis.Sed mos est gerēdus nō modo Cornelio:cuius ego uoluntati in eius piculis
nullo modo deesse possum:sed et Cn.Pom.q̄ sui facti:sui iudicii. sui beneficii
uoluit me eē ut apud eosdē uos iudices nup in alia cā fuerim & p̄dicatorē & au/
ctorē.At mihi quidē hoc dignū rei uidet':hoc deberi huius excellentis uiri p̄
stantissimæ gloriæ:hoc ppriū eē uestri officii:hoc satis eē causæ:ut quod fecis/
se Cn.Pom.constet:id omnes & licuisse concedant:Nam uerius nihil est q̄ qd̄
hersterno die dixit ipse ita .L.Cornelium de fortunis omnibꝫ dimicare:ut nul/
lius in delicti crimen uocaret'.Non furatus eē ciuitatē:non genus suum emē/
titus:non aliquo impudenti mendacio delituisse : non irrepisse in censum di/
citur: V num obiicit'.natum eē Gadibus:quod negat nemo.Cæterum accusa/
tor fatetur hunc in Hispania durissimo bello cum.Q .Metello:cū .C.Mémio
& in classe & in exercitu fuisse.Et ut Pompeius in Hispaniā uenerit:Mémiū/
q̄ habere questorē cooperit:nunq̄ a Mémio discessisse, Carthaginē eē profet.

Lans Pompei p̄fōzianē

ORATIO.

Etū: acerrimis illis præliis & maximis Sucronensi & durensi interfuisse:cū Pō:
ad extremum belli tempus fuisse:Hæc sunt prælia Cornelii:Talis in remp.no
stram labor:assiduitas:dimicatio uirtus digna sūmo imperatore:spes p pericu
lis p̄mioꝝ:p̄mia quidem ipsa nō sunt in eius facto:qui adeptus est:sed ī eius q
dedit.Donatus est igit̄ ob eas cās a Cn.Pom.ciuitate,id accusator nō negat.
Sed reprehēdit ut in Cornelio causa ipsius p̄bet,pœna quārat̄:in Pom.cau
sa lādat̄.pœna sit nulla.sit tamen famæ:sic innocētissimi hominis fortunas:p̄
stantissimi impatoris factum cōdēnari uolūt.Ergo in iudicium caput Cornelii
factū Pompei uocat̄.hūc.n.ī ea ciuitate in qua sit natus:honestissimo loco na
tum esse concedis.& ab ineunte ætate relictis rebus suis omnib̄ in nostris bel
lis:nostris cū impatorib̄ eē uersatum:nullius laboris:nullius obsessionis:nulli
us piculi expertem fuisse.hæc sunt omnia cū plena laudis:tum propria Corne
lli:nec in his rebus crimen est ullum.Vbi igit̄ est crimen:q̄ eum Pompeius
ciuitate donauit.huiuscemodi tamen minime.nisi honos ignominia putanda
est.cuius igit̄ re uera nullius.actiones accusatoris eius unius qui donauit:q
si adductus gratia minus idoneum hominē premio affecisset:qui etiam si uirū
bonum: sed non ita meritum: si deniq̄ aliquid quod non contra ac liceret fa
ctum diceretur: sed contra atque oporteret:tamen esset omnis eius reprehē
sio a uobis iudices repudianda .Nunc uero quid ait accusator fecisse Pompe
ium:quod ei facere non licuerit.Q uod grauius est:q̄ si id factum ab eo dice
ret:quod non oportuisset.Est enim aliquid:quod non oporteat:etiam si licet.
Quicqd uero non licet:certe non oportet.Hic ego nunc coner:sic agere iudic
ces non esse fas dubitari:quin quod Cn.Pom.fecisse constituit:id non solū de
cuisse:sed etiā debuisse fateamur.Q uid enim abest huic homini:quod si adesi
set:iure hoc & tribui & cōcedi putaremus?Vsus ne rerum:qui puericiæ temp
extremum principium habuit bellorum atq̄ imperiorum maximorum:cuius
pleriq̄ æquales minus sāpe castra uiderunt:q̄ hic triumphauit.qui tot habuit
triumphos quot oræ sunt partesq̄ terrarum.tot uictorias bellicas:quot sunt in
rerum natura genera bellorum?An ingenium: cum etiam ipse casus euentus
que rerum:non duces:sed comites eius consiliorum fuerint:in quo uno ita su
ma fortuna cum summa uirtute certauit:ut omnium iudicio plusq̄ decet:tri
bueretur.An pudor:an integritas:an religio in eo?An diligentia unquam re
quisita est:quem prouinciaæ uestræ:quem liberi populi:quem reges:quem ali
teræ gentes castiorem:moderatiorem:sanctiorem non modo uiderunt:sed aut
spādo unquā:aut optādo cogitauerūt.Q uid dicā de auctoritate:quæ tanta est
quāta in his tātis uirtutib̄ ac laudib̄ eē debet:cui.S.P.Q.Ro.amplissimæ
dignitatis p̄mia dedit:non postulanti imperia uerūetiā recusanti.Huius de fa
cto ita quāri:ut id agat:licuerit ne id facere:qd fecit?An uero nō dicā licuerit:
sed nefas fuerit.Cōtra sc̄odus,n.id est cōtra.po.ro.religionē & fidē fecisse dici
tur,nō turpe reip,Nōne uobis:audiui hoc d̄ parēte meo puer,cū.Q.Metellus

PRO COR. BALBO.

L. Filius causam de pecuniis repetundis diceret: ille uir cui patriæ salus dulcior
q̄ cōspectus fuit: q̄ de ciuitate decederūt quā de sententia maluit: Hoc igitur cau-
sam dicente cū ipsius tabulæ circūferrentur in spicie di nominis causa: fuisse iu-
dicē ex illis equitibus romanis grauissimis uiris nemine: quin remoueret oculos: se totum auerteret: ne forte quod ille in tabulas publicas rettulisset: dubitas
set quisquam: uerum ne: an falsum esse uideretur. Nos Cn. Pom. decretum: iu-
diciū de consilii sententia pronunciatum recognoscemus: Cum legibus cō-
seremus: Cum fœderibus quorum acerbissima diligentia ē: pte demus: Athe-
nis aiūt: cū qdā apud eos q̄ sancte grauiterq; uixisset: & testimoniuū dixisset pu-
blice: & ut mos græcorū ē iurādi cā ad aras accederet: una uoce oēs iudices ne is
iuraret: reclamasse. Cū græci hoīnes spectati uiri noluerit religiōe uideri potius
q̄ ueritate fidē eē cōstrictā: Nos et in ipsa religione & legū & fœderū cōseruan-
da: qualis fuerit Cn. Pom. dubitamus: Vtrū n. inscientē uultis contra fœdera-
fecisse. an scientem: Si scientem: o nomen nrī impīi: o populi excellēs digni-
tas: o Cn. Pom. sic late longeq; diffusa laus: ut eius gloriæ domiciliū cōis impe-
rii finib⁹ terminet. O natiōes: urbes: populi: tetrarchæ: tyrāni: testes Cn. Pom.
non solum uirtutis in bello: sed etiam religionis ī pace: uos deniq; mutæ regio-
nes imploro: & sola terrarum ultimarū: Vos maria: portus: insulae: littoraq;
Quæ est. n. ora: quæ sedes: qui locus ī quo non extēt huius cū fortitudinis: tu-
uero humanitatis: tu animi: tu cōsilii ipressa uestigia: Hunc quisq̄ incredibili
quādā atq; inaudita grauitate: uirtute: constātia præditū fœdera scientē neglei-
xisse uiolasse rupisse dicere audebit: gratificat̄ mihi gestu accusator. nescientē
Cn. Pom. fecisse significat. quasi uero leuius sit cū in tāta Rep. uersere: & maxi-
mis negoīis p̄sis: facere aliqd qd scias nō liceat: an omnino nescire qd liceat. Et
enim cū in Hispania bellū acerrimū & maximū gesserat: quo iure Gaditana ci-
uitas eēt: nesciebat: an cuius liguā populi nō nosset. iterptationē fœderis nō te-
nebat: Igit̄ qsq̄ Cn. Pom. ignorasse dicere audebit: q̄ mediocres hoīnes nullo
usu: nullo studio militari p̄diti: qd librarioli deniq; scire p̄fiteant̄: Eqdē cōtra
existimo iudices cū in omni genere ac uarietate artiū etiā illaq;: quæ sine sumo
ocio nō facile discunt̄ Cn. Pō. excellat: singularē quādā laudē suā & p̄stabilē
eē sciētiā ī fœderib⁹: pactionib⁹: cōditiōib⁹: populorū: regū: & terrarū: nationū: ī
uniuerso deniq; belli iure atq; pacis: nisi forte ea quæ nos libri docent ī umbra
& ocio: ea Cn. Pom. neq; cū regesceret litteræ: neq; cū rē gereret regiones ipsæ
doceat potuerūt. Atq; ut ego sentio iudices causa dicta ē temporū magis. ego nō
huius inq; genere iudicii plura dicam: Est. n. huius saeculi labes quædam & ma-
culæ uirtuti inuidere: uelle ipsum florē dignitatis infringere. Et. n. si Cn. Pom.
ab hinc ānos quingentos fuisset: is uir a quo senatus adolescentulo atq; equite
Romano saepē communis salutis auxilium expetisset: cuius res gestæ omnes
gentes cum clarissima uictoria terra mariq; peragrassent: cuius tres triumphi te-
stes essent totum orbem terrarū uestro imperio teneri: quem Pop. Roma. in

ORATIO.

singularibus. Quir. decorasset: si nūc apud uos id quod is fecisset: cōtra foedus factum diceret: quis audiret: nemo pfecto. Mors. n. cū extinxisset inuidiam: res eius gestæ sempiterni nominis gloria niteret. Cuius igitur audit a uirtus du bitationis locum non daret: huius præsens expta atq; pspecta obtrectatoꝝ uoi te lædet: Omittam igit̄ Pompeium. Iam oratione mea relinq. Sed uos iudic es animis atq; memoria tenetote de lege: de foedere: de exemplis: de perpetua consuetudine ciuitatis nostræ: renouabo ea quæ dicta sunt. nihil. n. mihi nouis nihil integri neq;. M. Crassus q totam cām & pro facultate & pro fide sua diligissime uobis explicauit: neq; Cn. Pom. cuius oratio oībꝫ ornementis abū dauit: ad dicendum reliqt. Sed quoniā me recusante placuit ambobus adhibe ri hunc a me quasi perpoliendi quendam operis extremū laborem: Peto a uobis iudices: ut me officii potius q dicēdī studio hanc suscepisse operā ac munus putetis. ac priusq aggrediar ad ius cāmq; Cornelii: qddam de communi conditio ne omnium nostrum deprecandæ maliuolentia cā breuiter cōmemorandū uidetur. Si quo quisq; loco nostrum ē iudices natus: aut si in qua fortuna ē na scendi initio constitutus: hunc uitæ statum usq; ad senectutem obtainere debe ret: Et si oēs quos aut fortuna extulit: aut ipsorū illustrauit labor & idustria: pœna sunt afficiendi: non grauior. L. Cornelio: quā multis uiris bonis atq; fortibꝫ constituī lex uitæ & conditio uideref. Sin autem multoꝫ uirtus: ingenium: hu manitas ex infimo genere & fortunæ gradu non modo amicicias: & rei familiariſ copias cōsecuta est: sed summā laudem: honores: gloriam: dignitatē: nō uit telligo cur potius inuidia uiolatu a uirtute. L. Cornelii: q æqtas uestra pudore eius adiutura uideatur. Itaq; quod maxime petēdum ē: a uobis iccirco nō peto iudices: ne de uestra sapiētia: atq; de uestra humanitate dubitare uidear. Est autem hoc petendum ne oderitis ingenium: ne inimici sitis industria: ne humanitatem opprimendam ne uirtutem puniendā putetis. Illud peto: ut si cām īpam p se firmam esse & stabilem uideritis: hominis īpius ornamenta adiumento cauſæ potius q impedimento esse malitis. Nascitur iudices cā Cornelii ex ea lege quam. L. Gellius. Cn. Cornelius ex senatus sententia tulerunt: qua lege uideamus satis eē sancti uti ciues Roma. sint hi: quos. Cn. Pom. de consilii seni tentia sigillatim ciuitate donauerit. donatum eē. L. Cornelium præsens Pom peius dixit. indicant publicæ tabulæ. accusator fatetur. sed negat ex foederato populo quenquam potuisse: nisi is populus fundus factus eēt: in hanc ciuitatē uenire. O præclarum interpretem iuris: auctorem antiquitatis: correctorem atque emendatorem nostræ ciuitatis qui hanc pœnam foederibus ascribat: ut omnium priorum atque beneficiorum nostrorum exptes faciat foederatos. Quid enim potuit dici imperitius: q foederatos populos fieri fundos oportere? Nam id non magis est proprium foederatoꝫ: q omnium liberorum. Sed totum hoc iudices in ea fuit positum semp ratōe atq; sententia: ut cū iussisset ptor aliqd: si id adsciuisserit socii populi atq; latini: & si ea lex quā nos haberemus

PRO COR. BALBO.

eadem in populo aliquo tāquā in fundo resedisset: ut cū lege eadem is populus teneret: non ut de nostro iure aliquid diminueret: sed ut illi populi aut iur eo quod a nobis esset cōstitutum: aut aliquo cōmodo aut beneficio uterent. Tulit apud maiores nostros legē. C. Furius de testamētis: tulit. Q. V oconius de mulierū hāreditatib⁹ Innumerabiles aliæ leges de ciuili iure sunt latæ q̄s latini uoluerūt: ad sciuērūt. Ipa deniq̄ Iulia/qua lege ciuitas ē sociis & latinis data: q fundi populi facti nō essent: ciuitatem nō haberēt: In quo magna contētio Heraclienſiū & Neapolitanor⁹ fuit: cū magna pars in iis ciuitatib⁹ iuris sui libertatē ciuitati anteferret. Postremo hāc uis est istius & iuris & uerbi: ut fundi populi beneficio nostro nō suo iure fiant. Cum aliquid Po. Ro. iussit: id si ē ei iusmodi: ut qbusdam populis siue fœderatis siue liberis pmittēdū eē uideat: ut statuāt ipi nō de nostris: sed de suis rebus: quo iure uti uelint: tū utq fundi facti sint: an non: quārēdū eē uideat: de nřa uero Rep. de nostro īmpio: de nostris bellis: de uictoria: de salute fundos populos fieri noluerūt. At q si ipatorib⁹ bus nostris si .S. P. Q. R. non licebit ppositis premiis elicere ex ciuitatib⁹ socior⁹ atq; amicor⁹ fortissimū atq; optimū quēq; ad subeūda p salute nostra pcula: summa utilitate & maximo s̄ape p̄sidio in piculis atq; aspis tēporib⁹ carēdum erit. Sed per deos īmortales quæ est ista societas? Q uæ amicicia? Q d̄ fœdus: ut aut nostra ciuitas careat in suis piculis Massilienſi ppugnatore: careat Gaditano: careat Saturnino: aut si quis ex illis populis sit exortus: q nřos duces auxilio laboris: cōmeatus piculo suo iuuerit: q cū hoste nostro cominus ī acie s̄ape pugnauerit: q se s̄ape telis hostium: q dimicationi capitīs: q morti obiecerit: nulla cōditione huius ciuitatis p̄miis affici possit. Est. n. in. P. Ro. graue nō posse uti sociis excellēti uirtute p̄ditis: q uelint cū piculis nostris sua cōmunicare. In socios uero ipsos & in eos: de quib⁹ agimus: fœderatos iniuriosum: & contūmeliosum est his p̄miis & his honorib⁹ exclusos eē fidelissimos & cōiunctissimos socios quæ pateāt stipādiariis: pateāt hostibus: pateāt seruis. Nā & stipendiarios ex Africa: Sicilia: Sardinia: cæterisq; puinciis multos ciuitate donatos uidemus. & q hostes ad nostros ipatores pfugissent: & magno usui nostræ Reip. fuissent. scimus ciuitate eē donatos. seruos deniq; quoq; uis ac fortuna cōditio infima est: bene de Rep. meritos p̄sæpe libertate .i. ciuitate publice dōari uidebamus. Hāc tu igitur patronē fœderū ac fœderator⁹ conditionē stātuis Gaditanis tuis ciuib⁹. ut quod his quos Gaditanis adiutorib⁹ armis subegimus: atq; in ditionem nostram redēgimus: liceat: si Pop. Roma. pmiserit: ut a senatu ab īmpatorib⁹ nostris ciuitate donentur: id ne liceat ipsis: qui si suis decretis legibus ue sanxissent: ne q̄s suorum ciuium castra īmpatorū Po. Ro. iniret: ne quis se pro nostro imperio ī periculum capitīs atq; in uitæ discri men inferret. Gaditano& auxiliis uti cum uellemus nō liceret: priuatis uero ne quis uir & animo & uirtute precellens: pro nostro īmpio piculo suo dīmicaret. grauiter id iure ferremus: minui auxilia Po. Ro. debilitari aīos fortissimorum

ORATIO.

viorū alienigenarū nos hominū studiis atq; paterna uirtute priuari. Atq; ni
 hil interest iudices: utrū hæc foederatis iura cōstituant: ut ne cui liceat ex his ci
 uitatibus ad nostrorum bellorum picula accedere: an quæ nos eorum ciuibus uir
 tutis cā tribuerimus: ea rata eē nō possint. Nihil. n. magis uteremur his adiuto
 ribus sublatiſ pmiis uirtutis: q̄ si omnino his uersari in nostris bellis nō licaret:
 Et. n. cum p̄ sua patria pauci post hominū genus natum repti sunt: qui nullis p̄
 miis ppositis uitā suā hostium telis obiecerint: p̄ aliena rep. quēquā forte puta
 tis: qui se opponat piculis non modo nullo pposito p̄mio sed etiam interdicto:
 Sed q̄ est illud impitissime dictum de populis fundis: quod cōmune liberorū
 est populorū nō p̄prium foederatōrū: ex quo intelligi necesse est: aut neminem
 ex sociis ciuem fieri posse: aut etiam posse ex foederatis. Tum uero ius omne
 noster iste magister mutandæ ciuitatis ignorat. quod est iudices non solū in le
 gib⁹ publicis positū: sed et i priuator⁹ uolūtate. Iure. n. nostro neq; mutare ciui
 tatem quisq; inuitus potest: nec si uelit mutare nō potest modo adsciscat̄ ab ea
 ciuitate cuius eē se ciuitatis uelit: ut si Gaditani sciuerint nominatim de aliquo
 ciue Ro. ut sit is ciuis Gaditanus: magna potestas sit nostro ciui mutādæ ciuita
 tis: nec foedere impediaſ: quo minus ex ciue Ro. ciuis Gaditanus possit eē. du
 arum ciuitatū ciuis noster eē iuri ciuili nemo potest. nō eē huius ciuitatis ciuis
 qui se alii ciuitati dicarit potest. neq; solū dicatōrū: q̄ in calamitate clarissimis ui
 ris. Q. Maximo. C. Lenati. Q. Philippo. Nuceria. C. Catoni Tarracone. Q.
 Cepioni. P. Rutilio Smyrnæ uidimus accidisse: ut earum ciuitatum fierent ci
 ues: hāc ante amittere non potuissent: q̄ huius solum ciuitatis mutatione euer
 tissent: Sed etiam postliminio potest ciuitatis fieri mutatio. neq; enī sine causa
 de Cn. Publicio Menādro libertino hominē: quem apd' maiores legati in græ
 ciā pficiscētes interptem secū habere uoluerūt: ad populū latū: ut is Publici
 si domū reuertisset: & inde Romā rediisset: ne minus ciuis eēt. Multi etiam su
 piori memoria ciues Ro. sua uolūtate indēnatī & incolumes his rebus relīctis
 alias se in ciuitates contulerūt. Q uod si ciui Ro. licet eē Gaditanū siue exilio
 siue postliminio siue reiectione huius ciuitatis: ut iam ad foedus ueniam: q̄ ad
 causam nihil p̄tinet: de ciuitatis enim iure nō de foederib⁹ disceptamus: Q uid
 est quamobrem ciui Gaditano in hāc ciuitatem uenire non liceat: eqdē lōge
 secus sentio. Nam cū ex omnib⁹ ciuitatib⁹ uia sit in nostram: cūq; nostris ciui
 bus pateat ad cæteras iter ciuitates. tū uero ut quæq; societate: amicitia: spon
 siones: pactione: foedere est coniuncta: ita mihi maxime cōmunionem benefi
 ciōrū: p̄mio: ciuitatis continere uideſ. Atq; cæteræ ciuitates omnes nō dubita
 rent nostros oēs recipe in suas ciuitates: si idem nos iuris haberemus: qd' cæte
 ri. sed nos non possumus & huius eē ciuitatis & cuiusuis. p̄terea cæteris conceſ
 sum est: Itaq; in græcis ciuitatib⁹ uidemus Athenis rhodios lacedæmonios cæ
 teros undiq; ascribi: multarūq; esse eosdē homines ciuitatum: quo errore du
 etos uidi egomet nōnullos imperitos homines nostros ciues Athenis in nume

PRO CORNELIO BALBO.

ro iudicū atq; areopagitarum certa tribu: certo numero. cum ignorarent: Si illam ciuitatem essent adepti: hanc se pdidisse: nisi postliminio recuperassent. peritus uero nostri moris ac iuris nemo unq; q hāc ciuitatem retinef uellet: i ali/ am se ciuitatem dicauit. Sed hic totus locus disputationis atq; oratiōis meæ iu/ dices pertinet ad cōmune ius mutandarum ciuitatum. nihil habet quod sit pro/ prium religionis ac foederis. Defendo enim rem uniuersam: nullam esse gentē/ ex omni regione terrarum: neq; tam dissidētem a P.R. odio quodam atq; di/ sidio: neq; tam fide beniuolentiaq; coniunctam: ex qua nobis interdictū sit/ ne asciscere ciuem: aut ciuitate donare possimus. O iura præclara atq; diuinitus/ iam inde a principio Romani nominis a maioribus nostris comparata: ne quis/ nostrum plusquam unius ciuitatis esse possit. dissimilitudo .n. ciuitatum uarie/ tatem iuris habeat necesse ē: ne quis inuitus ciuitate mutetur: ne in ciuitate ma/ neat inuitus. Hæc sunt. n fundamēta firmissima nostræ libertatis/ sui quēquā/ iuris & retinendi & dimittendi esse dominū. Illud uero sine ulla dubitatōe ma/ xime nostrum fudauit imperium: &. P.R. nomen auxit: q princeps ille crea/ tor huius urbis Romulus foedere Sabino docuit etiam hostibus recipiendis au/ geri ciuitatem hanc oportere: cuius auctoritate & exemplo nunquā ē intermis/ sa a maiorib; nostris largitio: & cōicatio ciuitatis. Itaq; ex latio multi & Tuscu/ lani & Lanuini & ex cæteris generibus gentes uniuersæ in ciuitatem sunt re/ ceptæ: Vt Sabinor;: Volscor; Hernicorum: quibus ex ciuitatib; nec coacti es/ sent ciuitatem mutare: si qui uoluissent: nec si qui essent ciuitatem nostram bei/ neficio. P.R. assedit: uiolatum foedus eorum uideretur. Et enim quædam fœ/ dera extant ut Germanorum: Insubrium: Heluetiorum: Iapidum nōnullorū: Item Ex Gallia barbarorum quorum in foederibus exceptum est: ne quis eorū/ a nobis ciuis recipiat'. Q uod si exceptio facit: ne liceat: ibi necesse est licere. Vbi est igitur exceptum foedere Gaditano'ne quem. P.R. Gaditanum recipi/ at ciuitate: nusq; ac sicubi esset: id lex Gellia & Cornelia quæ diffinitam poter/ statem Pompeio ciuitatem donandi dederat: sustulisset. Exceptum est inq; fœ/ dus: si quidem sacrosanctum est. Ignosco tibi: si neq; Pœnor; iura calles. Reli/ queras enim ciuitatem tuam: neq; nostras potuisti leges i spicere. Ipsæ. n. te hac/ cognitione tua iudicio publico reppulerunt. Q uid fuit in rogatione ea quæ d/ Pompeio a Gellio & a. M. Lentulo cōsule lata est: in qua aliquid sacrosanctū/ exceptum uideret? Primum enim sacrosanctū esse nihil potest: nisi q popu/ lis plebs ue sanxisset. Deinde sanctiones sacrandaæ sunt aut genere ipso: aut/ obtestatione & consecratione legis: aut penæ cum caput eius qui cōtra fecit cō/ secrat'. Q uid habes igitur dicere de Gaditano foedere eiusmodi: utrum a capi/ tis consecratione an obtestatione legis sacrosanctum esse cōfirmas? Nihil oī/ no unq; de isto foedere ad populum: nihil ad plebem latum eē dico: de quib; etiam si latum esset: neq; legem neq; pœnam ratam esse: ne quem ciuem reci/ peremus: tamen id esset: q postea populus iussisset ratum. Nec quicq; illis ueri/

ORATIO.

bis: si quid sacrosanctum eēt: eē exceptū uideret. De his cū P.R. nihil unq ius, serit: qcq audes dicere sacrosanctū fuisse? Nec uero orō hæc mea ad infirmadū fœdus Gaditanorū iudices pertinet. neq; n. meū ē contra ius optimæ meritæ ciuitatis: contra opinionem uetus statis: contra auctoritatē Senatus dicere. Duris enim quōdam temporib; Reip. nrā cū p̄potēs terra mariq; Carthago nixa duabus hispaniis huic impio imineret: & cum duo fulmina nři imperii subito in Hispania Cn. & P. Scipiones extincti occidissent. L. Martius primipili Centurio cū Gaditanis fœdus iecisse dicit: qđ cū magis fide illius populi iusticia uesta: uetus state deniq; ipsa: quā aliquo publico uinculo religionis tueret: Sapientes homines & publici iurisperiti Gaditani. M. Lepido. Q. Catulo consulibus a Senatu de fœdere postulauerunt: tum etiam cū Gaditanis fœdus uel renouatum: uel ictū: de quo fœdere. P.R. sententiā non tulit: qui iniussu suo nullo pacto pōt religione obligari. Ita Gaditana ciuitas quod beneficiis suis erga Rép. nostrā consequi potuit: qđ impatorum testiūoniis: qđ uetus state: qđ. Q. Catuli summi uiri auctoritate: qđ iudicio Senatus qđ fœdere consecutā ē: qđ publica religione sanciri potuit: id abest. Populus. n. se nunq; obligauit. neq; ideo est Gaditanorū cā deterior. grauissimis. n. & plurimis rebus est fulta. sed isti disputationi certe nihil ē loci. sacrosanctum. n. nihil potest eē: nisi quod p̄ populū plebē ue sancitum est. Quod si hoc fœdus qđ. P.R. auctore Senatu cōmēdatione & iudicio uetus statis: uoluntate & sententiis suis cōprobat: idē suffragiis comprobasset: qđ erat cur ex ipso fœdere Gaditanū in ciuitatē nostrā recipi nō liceret? Nihil est. n. aliud in fœdere: nisi ut pia & æterna pax sit quin ad ciuitatem adiunctum Illud etiam ē: quod nō ē in oībus fœderib; maiestatē. P.R. comiter conseruēt. id habet hāc uim: ut sit ille in fœdere iſerior. Primum uerbi genus huius conseruādi: quo magis in legibus quā in fœderibus uti solemus / imperantis est: non precantis. deinde cū alterius populi maiestas conseruari iubetur: de altero siletur. Certe ille populus in superiore conditione causaq; ponitur cuius maiestas fœderis sanctione defenditur: in quo erat interptatio accusatoris indigna responsione: q̄ ita dicebat Comiter eē cōmuniter: quasi uero priscū aliquid aut insolitū uerbum interptaret: Comes benigni: faciles: suaves homines eē dicunt: q̄ errāti comiter monstrāt uiam benigne nō grauate. Cōmuniter qđ certe nō conuenit: & simul absurdā res est: caueri fœdere: ut maiestatē. P.R. cōiter conseruent. i. ut. P.R. suam maiestatem eē saluam uelit. Quod si īā ita esset: ut eē non pōt: nī de nostra maiestate: nihil de illorum caueretur. Pōt ne igit̄ nrā maiestas Gaditanis benigne conseruari si ad eam retinēdā Gaditanos p̄miis elicere non possumus? Pōt eē ulla deniq; maiestas: si ipedimur quo minus p. P.R. beneficioꝝ uirtutis cā tribuendorꝝ potestatē impatoribus nostris deferamus? Sed quid ego disputo: quā mihi tum si Gaditani contra me dicent: uere posse dici uiderent. Illis. n. repetētib;. L. Cornelī responderē legem P.R. iussisse de ciuitate tribuenda, huic generi legum fundos populos fieri nō

PRO CORNELIO BALBO.

Solei Cn. Pôp. de cōsilii sentētia ciuitatē huic deditisse. Nullū po. nři iussum Gaditanos h̄e. Itaq; nihil eē sacrosanctū: quod lege exceptū uideret: si eē tamē: i fœderī nihil eē cautū p̄ter pacē. Additū eēt etiā illud: ut maiestatē illi nřam seruare deberet: quā certe minueret: si aut adiutoribus illog; ciuib; uti i bellis nobis nō liceret: aut p̄mī tribuēdī potestatē nullā haberemus. Nunc uero qđ ego cōtra Gaditanos loquar: cū id quod defendo uolūtate eorū: auctoritate legatōe ipsa cōprobet: qui a principio sui generis ac studio R. eip. ab omni studio sensuq; p̄enorg; mētes suas ad nostrum imperium nomēq; flexerūt: quos cū maxima bella nobis inferrent mōenib; excluserūt: classib; insecuri sunt: corporib; opib; copiis depulerūt: q & ueterē illam spēm fœderis martiani: semp oī sanctiorē Marte duxerunt. Et hoc fœdere Catuli senatusq; auctoritate se nobiscū cōiunctissimos eē arbitratī sunt. Quorum mōenia: delubra. agros: ut ipē Hercules itinerū & laborū suorum: sic maiores nostri impii ac noīs. p. R. terminos eē uoluerūt. Testant̄ & mortuos uos īperatores quorū uiuit īmortalis memoria & gloria: Scipiōes: Brutos: Oratiōs: Cassios: Metellos: & hūc p̄sētē. Cn. Pom. quē p̄cul ab illog; mōenib; acre & magnū bellū gerētē cōmeatu pecunia: q̄ iuuerūt: & hoc tēpore ipso. p. R. quē in caritate ānonāt. ut s̄aepē ante fecerāt: frumento suppeditato leuarunt: se hoc ius eē uelle: ut sibi & liberis si q̄ eximia uirtute fuerint: sint in nostris castris: sint in īpatorū prætoriis: sint deniq; inter signa atq; in acie: locus sit his gradib; ascēsus etiā ad ciuitatē. Quod si A. fris: si Sardis: si Hispanis agris stipendioq; mulctatis uirtute adipisci licet ciuitatē: Gaditanis autē officiis: uetus state: fide: periculis: fœdere coniunctis hoc idē nō licebit: Nō fœdus sibi nobiscum: Sed iniquissimas leges impositas a nobis arbitrabunt̄. Atq; hanc iudices non a me fingi orationē: sed me dicere quā Gaditanī iudicarint res ipsa declarat. hospitium multis ānis ante hoc tēpus cum L. Cornelio Gaditanos fecisse publice dico. proferam testes. p̄ferā legatos: ex cito laudatores: ad hoc iudiciū summos homines ac nobilissimos deprecatores huius periculi missos uidetis. Re deniq; multo ante gadib; īā audita fore huic ut ab illo periculū crearet̄: Grauissima tū in istū ciuē suū Gaditanī senatus cōuitia fecerūt. Potuit magis fundus populus Gaditanus fieri: quoniā hoc magnopere delectare uerbo: Si tamē sit fundus: cū scīta ac iussa nostra sua sententia comprobat̄: quā cū hospitiū fecit: ut & ciuitate illū mutatū eē fatere: & ius ciuitatis honorem dignissimum iudicaret̄: potuit certius interponere iudicium uoluntatis suā: quam cū etiā accusatore huius mulcta & p̄œna mulctauit̄: Potuit magis de re iudicare: quā cū ad uestrū iudicium ciues amplissimos legauit testes huius iuris: uitæ laudatores: periculi deprecatores: Et n. qs est tā demēs: q̄ sentiat ius hoc Gaditanis eē retinēdū. ne septū sit his iter perpetuū ad hoc amplissimum p̄mī ciuitatis: & magnopere his eē lātādū: huius. L. Cornelii beni uolētā erga nos remanere Gadib;: ḡam & facultatē cōmendādī i hac ciuitate uersari: Quis. n. nostrū ē: cui nō illa ciuitas sit huius studio cura diligētiaq; cō

ORATIO.

mendatior? Omitto quātis ornamentis populum istum. C. Cæsar cūm esset in Hispania prætor affecerit: cōtrouersias sedarit: iura ipsorum pmissu statuerit. Inueterata quondā barbariā ex Gaditanor̄ moribus disciplinaq; delerit: Summa in eam ciuitatē huius rogatu studia & beneficia cōtulerit. Multa prætero: q̄ quotidie labore huius & studio: aut omnino aut certe facilius consequantur. Itaq; etiam adsunt principes: adsunt ciuitates: & defendunt amore ut suū ciuē: testimonio ut nostrū: officio ut nobilissimū ciuē: sanctissimū hospitē: studio ut diligentissimum defensorē suor̄ cōmodorum. Ac ne ipsi Gaditani arbitren̄: quāq; nullo incōmodo afficiant̄: si liceat hoḡ ciues uirtutis cā in nostrā ciuitatē uenire: tñ hoc ipso inferius eē suū feedus quā cæteror̄: consolabor & hos præsentes uiros optimos: & illā fidelissimā atq; amicissimā nobis ciuitatē: simul & uos non ignorātes iudices admonebo: quo de iure hoc iudiciū constitutū sit: de eo nunq; oīno eē dubitatum. Q uos igit̄ prudētissimos īterpretes sc̄eder̄: quos peritissimos bellici iuris: quos diligentissimos in exqrendis cōdicionib; ciuitatum atq; causis eē arbitramur: eos pfecto q̄ iam impia ac bella gesserūt. Et. n. si. Q . Sc̄auola ille augur cū de iure prædiatorio cōsuleretur: homo iuris peritissimus: consultores suos nōnunquā ad Furiū & Caselliū prædiatores reūciebat: Si nos de aqua nīa Tusculana. M. Tugionē potius q̄. C. Aqlium cōsulebamus: q̄ assiduus usus uni rei deditus & igeniū & artē s̄æpe uincit: qs dubitet de sc̄ederib; & de toto iure pacis & belli omnibus uiris peritissimis: impatores nostros ante ferre: possumus ne igit̄ tibi pbare auctorē exempli atq; facti illi⁹ quod a te reprehēdit̄. C. Mariū: quæris aliquē grauiorē: constantiorē: prestatiōrē: uirtute: prudētia. Religionis igit̄ æq̄itate. M. Annīū Appium fortissimū uirum uirtute preditum ciuitate donauit: cū Camertinum feedus sanctissimū atq; æq̄ssimū sc̄iret eē. Potest igit̄ iudices. L. Cornelius cōdēnari: ut non. C. Mariū factum condēnetur: Existat ergo ille uir parump cogitatiōe uestra: quo niam re non pōt: ut conspiaciatis eum mētib;: quē oculis non potestis. Dicat se non imperitum sc̄ederis: nō rudē exēplo: non ignar̄ belli fuisse: se. P. Africa, ni discipulum ac militē: se stipendiis: se legationib; bellīcis eruditum: se si rāta bella egisset: q̄ta bella gessit & confecit: si sub tot consulibus meruisset: quoties ipse consul fuisset: oīa iura belli pdiscere ac nosse potuisse. sibi nō fuisse dubiū qn non nullo sc̄edere a Rep. bene gerenda impediretur. a se ex coniunctissima atq; amicissima ciuitate fortissimum quēq; eē delectum. Neq; Ignatiū neque Camertium sc̄edere eē exceptum: quo minus eor̄ ciuib; a Po. Ro. præmia uir tutis tribuerent̄. Itaq; cū paucis ānis post hāc ciuitatis donationē acerrima de ciuitate quæstio licinia & Mutia lege uenisset: nū qs eorū qui de sc̄ederatis ciuitibus esset ciuitate donatus: in iudicium est uocatus: Nam spoletinus. T. Mai crinus unus ex his: quos. C. Marius ciuitate donasset: dixit cām ex colonia latina ī primis firmi & illustri: quē cū disertus homo. L. Antistius accusaret Spoletinus dixit: fundum populū spoletinū nō eē factum, Videbat, n, populos de

PRO CORNELIO BALBO.

Suo iure non de nostro fundos fieri solere. Sed cum lege apuleia coloniae non est sent deductæ: qua lege Saturninus C. Mario tulerat: ut in singulas colonias ternos ciues. Ro. facere posset: negabat hoc beneficium re ipsa sublata ualeat de bere. Nihil habet similitudinis ista accusatio: sed tamen tanta auctoritas in C. Mario fuit: ut non p. L. Crassum affinem suum hominem incredibili eloquentia sed paucis ipse uerbis cam illam grauitate sua defenderit & probarit. Q uis, n. eet iudices: qui impatoribus nostris in bello: in acie: in exercitu delectum uirtutis: qui sociis: qui federatis in defendenda Repu. nostra spe præmiorum eripi uellet? Q uod si uultus ille Marii: si uox: si ille imperatorius ardor oculorum: si recentes triuphi: si præsens ualuit aspectus: ualeat auctoritas: ualeat res gestæ: ualeat memoria: ualeat fortissimi & clarissimi uiri nomine æternum. sit hoc discrimen inter gratiosos ciues atque fortes: ut illi uiri fruantur opibus suis. horum etiam mortuorum si quisquam huius imperii defensor mori potest: uiuat auctoritas immortalis. Q uid Cn. Pom. Magni pater rebus italico bello maximis gestis. P. Cesiū equitem Ro. uirum bonum. Q . Vibiū Rauenatem federato ex populo non ne ciuitate donauit? Q uid cohortis duas Camertium? Q uid Eraclesina lex? At. P. Crassus uir amplissimus ex ea ciuitate: quod cum prope singulare foedus Pyrrhi temporibus. C. Fabritio Cons. idem putat? Q uid Massiliensem Aristonem Sylla? Q uid quod cum Gaditanis agimus: Idem Heros. ix. Gaditanos? Q uid uir sanctissimus & summa religio ac modestia. Q . Metellus pius. Q . Fabiū sanguntinum? quid hic qui abest: a quo haec quæ ego nunc percurro: subtilissime sunt oia populi. M. Crassus: non auerniensem federatum ciuitate donauit: homo tum grauitate & prudentia præstas: tum uel nimium parcus in largienda ciuitate? Hic tu. Cn. Pom. beneficium uel potius iudicium & factum infirmare conatur: qui fecit quod. C. Marium fecisse audierat. fecit quod. P. Crassum. L. Syllā quod. Q . Metellum: quod denique domesticum auctorem patrem suum facebat uiderat: Neque uero in uno Cornelio id fecit: Nam & Gaditanum Hasdrubalem ex bello illo Africano: & Mamertinos obuios: & quosdam Uticenses & Sanguintinos: Fabios ciuitate donauit. & enim cum cæteris præmiis digni sunt: qui suo labore & periculo nostram rem. P. defendunt: tum certe dignissimi sunt. qui ciuitate ea donent: per quam picula ac tela subierunt. Atque utinam qui ubique sunt pugnatores huius imperii possent in hanc ciuitatem uenire: & contra oppugnatores Reip. de ciuitate exterminari. Neque ille sumus poeta noster Hannibal islam magis cohortationem: quam coem imperioriam uoluit esse: hostem qui feriet erit mihi inquit Cartaginensis: quod erit ciuitatis: si & id habent: hoc leue: & sepius habuerunt. Itaque & ciues fortissimos undique fortes viros adsciverunt: & hominum ignobilium uirtute per se nobilitatis inertiae pertulerunt. Habetis imperatorum summorum & sapientissimorum hominum clarissimum virorum interpretationem iuris ac fœderum. Dabo et iudicium: quod huic questioni præsuerunt. Dabo uniuersi potest. Dabo sanctissimum & iam iudicium senatus, iudices cum saepè ferret; palaque loqueretur.

ORATIO.

rentur: quid essent lege papia de M. Crasso Mamertinis repetentibus iudicatur: Marmertini publice suscepit cā destiterunt. Multi in ciuitate recepti ex liberiis foederatisq; populis. Nemo unquā est de ciuitate accusatus: q; aut populus fundus factus non esset: aut q; fœdere ciuitatis mutandæ ius impediret. Au debo etiam hoc contēdere nūq; esse cōdenatum: quem constaret ab imperatore nostro ciuitate donatum. Cognoscite nunc po. Ro. iudicium multis rebus interpositum: atq; in maximis causis re ipsa atq; usu comprobatum. Cum latinis omnibus fœdus iustum Sp. Cassio Posthumio Cominio consulibus quis ignorat: quod quidem nuper in colūna ænea meminimus post rostra incisum & p/ scriptum fuisse: Q uomodo igitur L. Cosminius Tyburus pater huius equitis ro. optimi atq; ornatissimi viri dānato Cælio: quomodo ex eadē ciuitate. T. Coponius ciuis: item summa uirtute & dignitate nepotes. T. & C. Coponius: nostis dānatos. C. Masso ne ciuis. R. ē factus: An lingua & ingenio patefieri aditus ad ciuitatem potuit: manu & uirtute non potuit: An ne de nobis trahe spolia foederatis licebat: de hostibus nō licebit: an quod adipisci poterant dicendo: id assequi pugnando non liceat: An accusatori maiores nostri maiora premia q; bellatori esse uoluerunt: Q uod si acerbissima lege seruilia principes viri ac grauissimi & sapientissimi ciues hanc latinis id est foederatis uiam ad ciuitatem populi iussu patere passi sunt: Neq; his est hoc reprehensum licinia & mutia lege: cum præsertim in genus ipsum accusationis & nomen eiusmodi p/ mium quod nemo assequi possit: nisi ex senatoris calamitate: neq; senatori neq; bono cuiq; nimis iucundum esse posset. Dubitandum fuit: quin quo i gene re iudicium premia rata essent: in eodem iudicia imperatorū ualerent: Num fundos igitur factos populos latinos arbitramur: aut seruilia lege: aut cæteris: quibus latinis hoībus erat propositū aliqua ex re premiū ciuitatis. Cognoscite nūc iudicium senatus: quod semp est iudicio populi cōprobatum. Sacra Cereris iudices summa maiores nostri religione cōfici ceremoniaq; uoluerunt: quæ cum essent assumpta de græcia: & etiam p græcas semp curata sūt sacerdotes: & græca oīa nominata: Sed cum illā quæ græcum illud sacrum monstraret: & face ret ex græcia deligerent: tamen sacra pro ciuibus facere ciuem uoluerunt: ut de os imortales scia pegrina & externa mente domestica & ciuili precare. has sacerdotes uideo fere aut neapolitanas: aut uelies fuisse foederataq; sine dubio ciuitatum. mitto uetera, pxiama dico. ante ciuitatem uelienibus datam de sensus sententia. C. Valerium Flaccum prætorem urbis nominatim ad populum de Calliphiana ueliese: ut ea ciuis ro. eē tulisse. Nū igitur aut fundos factos ue lienses: aut sacerdotem illam ciue ro. factā non esse: aut fœdus & a Senatu & a po. ro. uiolatū arbitrabamur: Intelligo iudices in cā apta minimeq; dubia multo & plura & a plurib; peritissimis eē dicta: q; res postularet. Sed id factum ē: non ut uobis rē tā pspicuā dicēdo probarem: uerū ut oīum maliuoloz iniquo rū inuidoz animos frangeremus: quos ut accusator incenderet: ut aliq; sermo;

PRO COR. BALBO.

nēs hominū alienis bonis mōrētiū etiā ad uestras aures pmanarent & iudi
cio ipso redundarent:iccirco illa in omni pte oratōis sua arte aspgi uidebatis:cū
pecuniā.L.Cornelii:quæ neq; iuidiosa est:& quātacūq; ē:eiūlmodi ē:ut cōser/
uata magis q̄ corrupta eē uideatur:tum luxuriā quæ nō crīmne aliquo libidi/
nis:sed coī maledicto notabat.tū Tusculanū:qd.Q .Metelli fuisse memine/
rat.Et.L.Crassi.simul illud nesciebat:prædior; nullā eē gentem:emptionibus
ea solere s̄ape ad alienos homines:s̄ape ad infimos:non legib; tanq; tutelas
peruenire.Obiectum ē etiā q̄ in tribum Crustumnam puenerit:q̄ hic assēcu/
tus est legis de ambitu premio minus inuidioso : q̄ qui legū premiis p̄toriā sen/
tentia & pr̄textam togam consequuntur:& adoptio Theophanis agitata est:
p̄ quam Cornelius nihil est pr̄terquam propinquorum suorū h̄ereditates as/
secutus:q̄quā istoꝝ animos qui ipsi Cornelio iuident:nō est difficillimū miti/
gare.More hominū inuidēt in cōuiuiis.rodūt in circulis.Iccirco uellificant non
illo inimico :sed hoc maledicēte carpūt:qui amicis.L.Cornelii aut inimici sūt
aut inuident:hī sunt huic multo uehementius pertimescendi .Nam huic qui/
dem ipsi qui est unquam inuentus inimicus :aut quis iure eē potuit ?quē bonū
nō coluit:cuius fortunæ dignitatiq; non cessit :uersatus in intima familiarita/
te hominis potentissimi in maximis nr̄is malis atq; discordiis:neminē unq; al/
terius rōnis atq; partis:nō re:nō uerbo:nō uultu deniq; offendit. Fuit hoc siue
meum:siue Reip.fatū:ut etiā in me unū oīs illa inclinatio cōium temporiū in/
cumberet:nō modo non exultauit in ruinis ur̄is uestrisq; discordiis Cornelius
sed omni officio:lachrymis:opera/consolatione:omnis me abscentem eos sub/
leuauit:quorū ego testimonio ac precibus minus hoc meritū huic & ut a princi/
pio dixi:iustum & debitam grām referro.Spefoꝝ iudices uidere ut eos q̄ prin/
cipes fuerūt conseruādæ salutis aut dignitatis meæ diligitis:& caros habetis:sic
quæ ab hoc p̄ facultate huius p̄ loco facta sunt:& grata eē uobis & probata .
Nō igit̄ a suis quos nullos habet:sed a suoꝝ qui & multi & potentes sunt:ur/
getur inimicis:quos quidē hesterno die.Cn.Pom.copiosa oratōe & graui secū
si uellent:contendere iubebat:ab hoc imperito certamine atq; iniusta cōtentōe
auocabat.Et erat æqua lex & uobis iudices atq; omnibus qui nostris familia/
ritatibus implicantur uehementer utilis:ut nostras inimicicias ipsi inter nos ge/
ramus:amicis nostrorum inimicoꝝ tēperemus.Ac si mea auctoritas satis apud
illos in hac re ponderis haberet:cum me pr̄sertim reꝝ uarietate atque usu ipso
iam perdoctum uiderent:etiam ab illis eos maioribus discordiis auocarem.Id
enim contendere mihi de Rep.cum id defendas:quod optimum eē sentias :&
fortium uirog; & magnog; hominū semper putauit.Neq; huic unq; labori of/
ficio:muneri defui.Sed contentio tam diu sapiens est q̄ diu aut profecit aliqd
aut si non profecit non obest ciuitati . Volumus quādam:contendimus:exp/
ti sumus.obtaina non sunt.dolorem in alienos luctus mōrōrēq; suscepimus.
cure ea quæ mutare nō possumus cōuelleſ malumus q̄ tueri:C.Cæsarē senatus

ORATIO.

& genere supplicationū amplissimo ornauit & numero dieꝝ nouem. Idē in angustiis ærarii uictorem exercitum stipēdīo affecit. Impatori decē legatos decreuit lege sempronīa succedendum nō censuit. Harum ergo sententiaꝝ & princeps & auctor fui. Neqꝝ me dissensiōi meæ pristinæ putauit potiꝝ assentiri : quā præsentibus Reip. tēporibꝫ & concordiæ conuenire: Non idem aliis uidetur. sunt fortasse in sententia firmiores. Reprehēdo neminē. sed assentior nō omnibus. Necꝝ eē inconstātis puto sentētiā aliquā tāqꝫ aliquod nauigiū atqꝫ ex Rei pu. tēpestate moderari. Sed si qꝫ sunt: qbꝫ infinitum sit odiū: in quo semel suscepimus sit: quos uideo eē nō nullos: cum ducibꝫ ipsis nō cū comitatu affectatori busqꝫ configant. illā. n. fortasse ptiaciā nō nulli: uirtutē alii putabunt. hāc uero iniqtatē oēs cū aliqꝫ crudelitate cōiūctā. Sed certorꝫ hominū mētes nulla ratione iudices placare possumus: uos qdē aīos certe cōfidim⁹ nō orōne nīa: sed humanitate uestra eē placatos. Quid ē. n. cur nō potius ad summā laudē huic qꝫ ad minimam fraudē Cæsarī familiaritas ualere debeat ? Cognouit adoleſcens: placuit homini prudentissimo in summa amicorū copia cū familiarissimi mis eius ē adæquatus: in ptiura: in cōsulatu pfectū fabrū detulit. consiliū hominis cōprobauit. fidē ē cōplexus: officia obseruantiaꝫ dilexit. fuit hic multoꝫ illi labore socius aliquādo: ē fortasse nunc nōnullorꝫ pticeps cōmodorū: quæ qdē si huic obsuerint: apud uos non intelligo. qꝫ bonum cuiqꝫ sit: apud tales uiros profuturum. Sed quoniam. C. Cæsar abest longissime: atqꝫ in his est nunc locis: q̄ regiones orbem terrarum rebus illius gestis impium Po. Roma. definiunt: Nolite p̄ deos imortales iudices hunc illi acerbū nuncium uelle deferri: ut suum pfectum fabꝫ ut hominē sibi carissimum & familiarissimum nō ob ipsius aliquod delictū: sed ob suā familiaritatē uīris oppressum sentētiis audiat. Miseremini eius: q̄ nō de suo peccato: sed hui⁹ ūsumi & clarissimi uiri facto: nō de aliquo criminē sed de piculo suo: de publico iure disceptat. Qd̄ ius si Cn. Pō. pat̄ ignorauit: si prætor Crassus: si. Q. Metellus: si. Cn. Pō. filius. si. L. Sylla: si M. Crassus: si. C. Mari⁹. si. S. P. qꝫ. R. si q̄ d̄ re simili iudicarūt si foederati populi: si socii: si illi antiqꝫ latini: uidete ne utilius uobis & honestius sit illis ducibꝫ errare: q̄ hoc magistro erudiri: sed si de certo: de perspicuo, de utili: de probato: de iudicato uobis iure eē constituendum uidetis: Nolite cōmittere ut in re tam inueterata quicqꝫ noui sentiatis. Simul & illa iudices oīa ante oculos uestros p̄ponite: Primum eē omnes ēt post mortē reos clarissimos illos uiros: qui foederatos ciuitate donarint: Denide senatum q̄ psæpe hoc iudicauit: populū q̄ ius sit: iudices q̄ approbarūt: Tum ēt illud cogitatote sic uiueſt ac uixisse Cornelii: ut cum oīum peccatorꝫ quæſtiones sint non de uitiorꝫ suoꝫ pœna: sed de uirtutis p̄mio in iudiciū uoceſt. Accedat etiam illud ut statuatis hoc iudicio: utrum posthac amicicias clarissimorꝫ uiros & calamitati hominibus an ornamēto eē malitiae. Postremo illud iudices fixum in animis uīris tenetote: uos in hac cā nō de maleſicio. L. Cornelii: sed de beneficio. Cn. Pom. iudicaturos.

M.T.C. DE RESPONSIS ARVSPICVM IN PVBLIVM
CLODIVM ORATIO. XXIIII.

ESTER NO DIE.P.C.CVM ME ET VESTRA DI

gnitas & frequentia equitum Ro.qbus Senatus dabatur ma/
gnopere commouisset:putauit mihi reprimendam esse.P. Clo/
dii impudicam impudiciciam: cum is publicanorum causam
stultissimis interrogationibus impediret.P. Tullioni Syro na

uaret operam : atq; ei se cui totus uenierat etiam uobis inspec/
tantibus uenditaret. Itaq; hominem furentem exultantemq; continui: simul ac
periculum Iudicii intendi / duobus inceptis uerbis omnem impetum gladiato/
ris ferocitatemq; compressi. Attamen ignarus ille qui consules essent : exan/
guis atq; æstuans: se ex curia repente proripuit cum quibusdam fractis iam at/
q; inanibus minis: Et cum illius Pisoniani temporis Gabinianiq; terroribus.
Quem quom egredientem insequi cepisse: cepi equidem fructum maximū
& ex consurrectione omniū uestrū: & ex coītatu publicanorum: sed uelors re/
pente sine suo uultu: sine colore sine uoce constitit . Deinde respexit. & simul
ad Cn. Lentulum consulem aspexit: concidit in curiæ pene limine: recordatiōe
credo Gabinii sui desiderioq; Pisonis: cuius ego de effrenato & præcipiti furo/
re quid dicam: Haud potest a me grauioribus uerbis uulnerari: q; est statim i fa/
cto ipso a grauissimo uiro . P. Seruilio cōfectus ac trucidatus. cuius & si iam ui
& grauitatem illam singularem ac pene diuinam assequi possem: tamen nō du/
bito quin ea tela quæ coniecerit inimicus. quam ea quæ collega patris emisit le/
uiora atque hebetiora esse uideantur. Sed tamen mei facti rationem exponere
illis uolo: qui hesterno die dolore me elatum & iracundia longius prope digres/
sum arbitrabantur: quā sapientis hominis cogitata ratio postulassem. Nihil feci
iratus nihil impotenti animo: nihil non diu consideratum ac multo ante medi/
tatum. Ego enim Patres. C. inimicum me semp esse professus sum duobus / q
me qui rem meam cum defendere deberent seruare possent: cumq; ad consula/
re officium ipsiis insignibus illius imperii ad meam salutem non solum auctori/
tate: sed etiam precibus uestris uocarentur: primo reliquerunt: deinde prodide/
runt: postremo oppugnarunt: premiisq; nefariæ factionis funditus una cū Re/
pu. oppressum extinctumq; uoluerunt: q; suo ductu & imperio cruēto illo at/
q; funesto supplicia neq; a socio mœniō prohibere neq; hostium urbib; ifer/
re potuerunt: excisionē: inflāmationem: euersionem depopulationem: uastatio/
nem meam sua cum præda meis omnibus tectis atq; agris intulerunt: cū his fu/
riis & facibus: cum his inquam exitiosis prodigiis ac pene huius imperii pesti/
bus bellum mihi inexpugnabile dico eē susceptū. Neq; id tamen ipsum tātum
quātū meus ac meorum sed tātū quantū uester atq; omniū bonorū dolor postu/
lauit. In Clodium uero non ē hodie meū maius odium quā illo die fuit: cum

ORATIO.

illum ambustum religiosissimis ignibus cognoui muliebri ornatu : ex incesto.
Stupro atq; ex domo pontificis maximi emissum. Tū inquā cum uidi ac multo
ante pspexi quāta tempestas excitaret : quanta impenderet procella Reip. ui-
debam illud scelus tam importunum: audaciam tā imanem adolescentis: furē-
tis: nobilis: uulnerati non posse arceri ocii finibus: erupturū illud malū aliquā-
do si impunitum fuisset ad perniciem ciuitatis: nō multum mihi sane post ad
odium accessit. Nihil enī cōtra me fecit: odio mei: sed odio seueritatis: odio di-
gnitatis: odio. Reip. nō me magis uiolauit: q̄ Senatum: q̄ equites Ro. q̄ omnes
bonos: quā Italā cunctam non deniq; in me sceleratior fuit: quā i ipsos deos i
mortales. Etenim illos: eo scelere publico uiolauit quo nemo antea. i me fuit eo
dē animo: quo ēt eius familiaris Catilina si uicisset: fuisset. Itaque eū nūq; a me
esse accusandum putauit nō plusq; stipitem illū: qui quorum hominum esset ne
sciremus: nisi se Ligurem ipse esse diceret. quid enim hunc psequar pecudē ac
belluam pabulo inimicorum meorum & glande corruptum: q̄ si senserit: quo
se scelere deuinixerit: non dubito: quin sit miserimus: sin autem id non uidet pe-
riculum ē. ne se stuporis excusatiō defendat. Accedit etiā quod expectatione
omnium fortissimo & clarissimo uiro. T. Annio deuota & cōstituta ista hostia
eē uideſ: cui me p̄ipere desponsam iā & destinatā laudē: cū ipse eius opa & di-
gnitatē & salutē recuperā ualde ē iniquū. Etenim ut. P. ille Scipio natus mi-
hi uideſ ad interitum exitiumq; Carthaginis: qui illam a multis imperatorib; o-
bſeffam oppugnatam: labefactam pene captam: aliquādo quasi fatali euen-
tu solus euertit: sic. T. Annius ad illam pestem comprimēdā: extinguendā fun-
dius delendam natus eē uideſtur: & quasi diuino munere donatus Reip. solus
ille cognouit quēadmodum armatum ciuem: qui lapidib;: qui ferro alios fu-
garet: alios domi cōtineret: qui urbem totā: qui for: qui curiam qui templum:
omnia cāde: incendiisq; terneret: non modo uincere uerumetiam uincire ope-
ret. Huic ego & ita de me ac de patria merito uiro: nunquā mea uoluntate p̄r-
cipiam eum p̄ſertim reum: cuius ille inimicicias non ſolū ſuſcepit propter fa-
ludem meam uerumetiam appetiuīt. Sed si etiam nunc illaqueatus iam omniū
legum periculis irretitus odio bonorum omniū: expectatione ſuppliciū iam nō
diuturna implicatus feretur: tamen hæſitans & in me impetum impeditus fa-
cere conabitur rerefiant: & aut concedente aut etiam adiuuante Milone eius co-
natū refutabo: uelut heſtero die cum mihi ſtant tacens minaretur: uoce tā-
tum attigi legum initium & iudicī: conſedit ille / conticui . diem dixiſſet ut fe-
cerat: feciſſem: ut ei ſtatim tertius a prætore dies diceretur: atq; hoc ſic mode-
retur: & cogitet: ſi contentus ſit hiſ ſceleribus quā commiſſit iam consecra-
tum Miloni: ſi quod in me telum intorſerit: ſtatim me eſſe arrepturum ar-
ma iudiciorum atque legum. Atque pauloante. P.C. concionem habuit: quā
eſt a me tota delata: cuius concionis primum uniuersum argumentum ſen-
tiamque audite, cum riſeritis impudentiam hominis: tum a me de tota concio-

DE ARVSPICVM RESPONSIS.

ne audietis: de religionibus sacrī & ceremoniis est concionatus .P.C. Clodius Pulcher in quam Clodius sacra & religiones negligi: uiolari: pollui questus est. Non mirum si hoc uobis ridiculum uidetur: & sua concio risit hominem: quo modo ipse gloriari solet: ducentis confixum se Senatus consultis: quae sunt oia contra illum pro religionibus facta: hominēq; eum qui puluinarib; Bonæ dæ stuprum intulerit: eaq; sacra quae uiri oculis ne imprudentis quidem aspici fas est: non solum aspectu uirili sed flagitio stuproq; uiolarit: In concione de religionibus neglectis conqueri. Itaq; nūc proxima concio eius expectatur de pudicitia. Quid enim interest utrum ab altaribus religiosissimis fugatus de sacris: & religionibus queratur: an ex suoq; cubiculo egressus pudore pudiciciāq; defendat? Responsum aruspicum hoc recēs de fremitu in cōcione recitauit: in quo cum aliis multis: scriptum etiam illud est: id quod audistis: loca sacra & religiosa prophana haberi. in ea causa esse dixit domum meam a religiosissimo sacerdote. P. Clodio consecratam. Gaudeo mihi de toto hoc ostēto quod haud scio an grauissimum multis his annis huic ordinī nunciatum sit: datam nō modo iustum: sed etiam necessariam causam esse dicendi. Reperietis enim ex hoc toto prodigio atq; responso nos ex istius scelere atque furore ab impenitentibus periculis maximis pro patria uoce Iouis optimi maximi promoueri. Sed primum expiabo religionem ædium mearum: si id facere uere ac sine cuiusq; dubitatione potero: sin scrupulus tenuissimus residere aliquis uidebitur: non modo patienti sed etiam libēti animo portētis deorum immortalium religioniq; parebo. Sed quae tandem est in hac urbe tanta domus ab ista suspicione religionis: tam uacua atq; pura: q̄q nostræ domus. P.C. cæterorumque ciuium. multo maxima ex parte sunt liberæ religione: tamē una mea domus iudiciis omnibus liberata i hac urbe sola est. Te enim appello Létuple & te Philippe: ex hoc aruspicum responso decreuit Senatus: ut de locis sacrī & religionis ad hunc ordinem referretis. Potestis ne referete de mea domo: quae ut dixi sola in hac urbe omni religione omnibus iudiciis liberata est? Quā primum inimicus ille in ea tempestate ac nocte R.eip. cum cætera scelera stilo illo impuro. Sex. Clodius conscripsisset: ne una quidem attigit littera religionis: deinde eandem domum Po. Roma. cuius est summa potestas omnium rerum comitiis centuriatis omnium ætatum: ordinūq; suffragiis eodem iure esse iussit: quo fuisset. Postea uos. P.C. non quo dubia res esset: sed ut huic furiae si diutius in hac urbe quam delere cuperet: maneret: uox interdiceretur: decreuistis: ut de mearum ædium religione ad pontificum collegium referret. Quā tāta religio est: q̄ non in nostris dubitationibus: atq; in maximis superstitionibus unius. P. Seruillii ac. M. Luculli responso ac uerbo liberemur: de sacrī publicis: de ludis maximis: de deorum penatium: uestræq; matris ceremoniis de illo ipso sacrificio: quod fit pro salute po. Ro. quod post Romanam conditam huius unius casti tutoris religionum scelere uiolatum est: Quod tres pon-

ORATIO.

tifices statuissent: idem per Po. Ro. semper Senatui: semp̄ ipsis d̄is īmortalib̄o satis sanctum: satis augustum: satis religiosum esse uīsum est. At uero domum meam .P. Lentulus consul: & pontifex P. Seruilius. M. Lucullus. Q. Metellus Glabrio. M. Messalla. L. Lentulus flamē martialis. P. Galba: Scipio. C. Fa nius. M. Lepidus. L. Claudius Rex sacrorum. M. Crassus. M. Scaurus. C. Cu rio: Sex. Cæsar flamen Quirinalis. Q. Cornelius. P. Albinouanus. Q. Terētius pontifices minores causa cognita duobus lecis dicta: maxima frequentia amplissimorum ac sapientissimorum ciuium astāte: omni religione una men te omnes liberauerunt. Nego unquam post sacra constituta: quorum eadē est antiquitas: quæ ipsius urbis ulla de re neq; de capite quidem uirginum uestalium tam frequens collegium iudicasse: q̄q ad facinoris disquisitiōem interest adesse q̄plurimos. Ita est enim interpretatio illa pontificum: ut idem potesta tem habeant iudicū. Religionis explanatio ab uno pōtifice perito referri potest: quod idem in iudicio capit̄ durum atq; iniquum est: tamen sic reperietis frequentiores pontifices de mea domo: q̄ unquam de ceremoniis uirginum iudicasse. Postero die frequentissimus Senatus te consule designato Lētule sententiæ principe. P. Lentulo. &. C. Metello cōsulibus referentib̄ statuit: quom omnes pontifices qui erant huius ordinis adessent: Q uomq; alii qui honoribus. Po. Ro. antecedebant: multa de collegii iudicio uerba fecissent: omnesq; idem scribendo adessent: domum meam iudicio pontificum religione liberatā uideri. De hoc igitur loco sacro potissimum uident̄ a iuspices dicere: q̄ locus solus ex priuatis locis omnibus hoc p̄cipue ius habet: ut ab ipsis qui sacris p̄sunt. sacer non eē iudicatus sit. Verum referete quod ex Senatus consulto facere debetis: aut uobis cognitio dabitur: qui primi de hac domo sententiam dixistis: & eam religione omnium liberastis: aut Senatus ipse iudicabit: qui uno solo illo & antistite sacrorum dissentiente: frequentissimus antea iudicauit: aut id qd certe fiet ad pontifices reiicitur: quorum auctoritati: fidei: prudentiæ maiores nostri sacra religionesque priuatas & publicas cōmendarunt. quid ergo hi possunt aliud iudicare: ac iudicauerunt? Multæ sunt domus in hac urbe. P. C. atq; haud scio an pene cunctæ iure optimo: sed tamen iure priuato: iure hæreditario: iure auctoritatis: iure mancipiū: iure nexi: Nego eē ullam domū alia priuato eodem quoq; optima lege: publico uero omni p̄cipuo & humano & diuino iure munitam: quæ primū ædificatur ex auctoritate senatus: pecunia publica: deinde contra uim nefariam huius gladiatoris toti senatus consultis munita atq; septa est. Primum negocium iisdem magistratibus est datum superiore anno: ut curarent ut sine uiæ ædificare mihi liceret: quibus in maximis piculis uniuersa Respu. cōmendari solet. Deinde quom ille saxis: & ignibus & ferro uastitatem meis ædibus intulisset: decreuit senatus eos qui id fecissent: lege de ui quæ est in eos qui uniuersam Remp. oppugnassent teneri. Vobis uero referētibus o post hominum memoriam fortissimi atq; optimi consules: decreuit idem

DE ARVSPICVM RESPONSIS

Senatus frequentissimus: qui meam domum uiolasset: contra Remp. eē factu-
rum. Nego ullo de ope publico: de monumento: de téplo tot senatus extare cō-
sulta: quot de mea domo: quam senatus unā post hanc urbē constitutā ex æra-
rio ædificandam: a pontificibus liberandam: a magistratibus defendendam: a
iudicibus puniendam putaret. P. Valerio pro maximis i Remp. beneficiis da-
ta domus est in uia publica. At mihi in palatio restituta: illi locus: at mihi parie-
tes atq; tectum: illi quam ipse priuato iure tueretur: mihi quam publice magi-
stratus omnes defenderent: Quæ quidem ego: si aut p me: aut ab aliis habe-
rem: non pdicarem apud uos ne nimis gloriari uiderer. Sed cum sint mihi data
a uobis cum ea attententur eius lingua cuius antea manu euersa: uos mihi & li-
beris meis manibus uestris reddidistis. non ego de meis sed de factis uestris lo-
quor: nec uereor ne haec mea uestrorum beneficiorum prædicatio nō grata poi-
tius q arrogans uideat. Sed quoniā mea cā expedita ē: uideamus nūc quid aru-
spices dicant. Ego enim fateor me & magnitudine ostenti: & grauitate respōsi
& una atq; constanti uoce aruspīcū eē p̄motum: quāquā si me tantis laboribus
pfunctum eferret aliquando ad gloriam in refutandis maledictis iprobōrū ho-
minum: animi quidam dolor: quis non ignosceret? Vidi enī hesterno die quē,
dam murmurantem: quem aiebant negare ferre me posse: quia cum ab hoc eo;
dem impurissimo parricida rogarer cuius essem ciuitatis: respondi me proban-
tibus & uobis & equitibus R.o. esse eius quæ carere me nō potuisset. Ille ut opi-
nor: ingemuit. Quid igitur responderem: quæro ex eo ipso qui ferre me nō po-
test: me ciuē eē Romanū litterate respondisse: an tacuisse: de sertum nego-
cium. Potest quisquā uir in rebus magnis cum inuidia uersatus satis grauiter
contra inimici contumeliam sine sua laude respondere? At ipse non mō respō-
det: qcquid potest: quom est lacestitus: sed etiam gaudet se ab inimicis qd res-
pondeat admoneri. Neq; is sum: qui si cui forte uideor plusquam cæteri: q æq;
sunt atq; ego occupati: uersari i studio litterar̄: his delecter aut utar omnino lit-
teris: quæ nostros animos deterrent atq; auocant a religione. Ego uero primū
habeo auctores ac magistros religionū colendar̄: maiores nostros: quorū mihi
fuisse tanta sapientia uideſ: ut satis superq; prudentes sint: qui illoꝝ pruden-
tiam non dicam asseq: sed quāta fuerit perspicere possint. Qui statas solemnes/
q; ceremonias pontificatu: reꝝ benegerendaꝝ auctoritates augurio fatorū: ue-
teres prædicationes Apollinis Vatum librīs: portentoꝝ explanatiōes ethrusco-
rum disciplina contineri putarunt: quæ qdē tāta est: ut nostra memoria primū
Italici belli funesta principia: post Syllani Cinnaniq; téporis extremum pene
discrimen: tū hanc recentē urbis inflammādæ delendiꝝ impetii coniurationē:
non obscure nobis paulo ante pdixerint. Deinde etiam cognoui multa homi-
nes doctissimos sapietissimosq; & dixisse: & scripta deoꝝ immortalium minime
reliqſſe: quæ q̄q diuinitus pscripta uideo: tñ eiusmodi sunt: ut ea maiores no-
stri docuisse illos: nō ab illis didicisse uideant. Etenim q̄s est tā uecors: qui aut

ORATIO.

quom suspexerit in cælum : deos eē nō sentiat ? & ea quæ tanta mente fiunt: ut uix quisquam arte ulla ordinem rex ac necessitudinem perseq possit: casu fieri putet: aut cum deos esse intellexerit : non intelligat eorum numine hoc tātum Imperium esse natum & auctum & retentum ? quam uolumus. P.C. licet ipsi nos amemus : tñ nec numero Hispanos: nec robore gallos: nec calliditate pœnos : nec artibus græcos: nec deniq; hoc ipso huius gētis ac terræ domestico na tiuoq; sensu italos ipsos ac latinos: sed pietate ac religione atq; hac una sapientia quod deoꝝ immortalium numine omnia regi gubernariq; pspeximus: ois gētes nationesq; superauimus. Quare. ne plura de re minime loquar dubia: adhibe te animos & mentes uestras non solū aures ad aruspicum uoces admouete: q; i agro latiniensi auditus est strepitus cum fremitu. mitto aruspices: mitto illā ue terem ab ipsis diis immortalibus ut hoīum fama est: ethruriæ traditā disciplinam nos nōne Aruspices eē possemus. Exauditus in agro propinquo & suburbano est strepitus cum fremitu quidā recōditus & horribilis fremitus armorū. Q uis est ex gigantib; illis: quos poetae ferunt bellum diis immortalibus intulisse tā im pius, q; hoc tā nouo tātoq; motu nō magnū aliqd deos. Pop. Roma. monstrare & præcinere fateat ? De ea re scriptū est postulationes eē decretas Ioui: Satur no. Neptūno: Telluri: diis cælestib;. audio quib; diis uiolatis expiatio debeat: sed hominū ob quæ delicta quæro. ludos minus diligēter factos: pollutos: q; quos ludos ? te appello Lentule: tui sacerdotii sunt tensæ: curricula: præcen tio: ludi: libationes: epulæq; ludorꝝ. P.C. uosq; pontifices: ad quos epulones Io uis optimi maximi si qd est p̄termissum: aut cōmissum affert: quorū de senten tia illa eadē renouata atq; instaurata celebrant: Q ui sunt ludi minus diligenter facti ? quanto aut quo scelere polluti ? respondebis & pro te & p collegiis tu is & p pontificū collegio: nihil cuiusq; aut negligētia cōceptū: aut scelere eē pol lutū. oīa solēnia ac iusta ludorū: omnibus rebus obseruatis summa cū cerimo nia eē seruata. Q uos igitur aruspices ludos minus diligenter factos pollutos: q; esse dicunt : eos quorum ipsi dii immortalis. atq; illa mater dea: te te. Cn. Len tule: cuius ab auia manibus esset accepta spectatore eē uoluit. Q uod ni tu me galesia illo die spectare uoluisses: haud scio an uiuere nobis atq; his de rebus iā quæri liceret. Vis. n. innumerabilis incitata ex omnib; uicis collecta seruorum ab hoc ædili religio repente fornicibus hostiisq; omnib; in scenā signo dato imissa irrupit. Tua tum tua. Cn. Lentule eadem uirtus fuit: quæ in priuato quō dā tuo pauo. te nomen: impium: uocem/aspectum: impetum: tuum stans Sena tus equitesq; Ro. & omnes boni sequebantur: cum ille seruog; & ludentiū mul titudini Senatum. P. q; R. uinctum ipso consessu: & constrictum in spectacu lis: atq; impeditum turba & angustiis tradidisset. Aut si ludus constitit. aut ti bicē repente conticuit. aut puer ille patrimus & matrimus si terram non tenuit: aut tensam aut locum emisit: aut si ædilis uerbo: aut si nutu aberrauit ludi sunt non rite facti: eaq; errata expiantur. & mentes deorum immortalium ludorum

DE ARVSPICVM RESPONSIS

instaurazione placant'. si ludi ab læticia ad metum traducti sunt: si non intermissi: sed perempti atq; sublati sunt: si ciuitati uniuersæ scelere eius q; ludos ad luctum conferre uoluit: extiterunt dies illi profesti pene funesti: dubitabimus quos ille fremitus nunciet ludos esse pollutos? Ac si uolumus ea qua de quoq; deo nobis tradita sunt recordari: hanc matrē magnā: cuius ludi uiolati poluti pene ad cædem. & ad funus ciuitatis conuersi sunt: hāc inquam accepim?: agros & nemora cūm quodam strepitū fremituq; peragrade. Hāc igitur uobis hāc Po.Roma. & scelerum indicia ostendit. & periculorum signa patefecit.

Nā qd ego de illis ludis loquar. quos in palatio nři maiores ante templū in ipso matris magnæ conspectu megalensib; fieri celebrariq; uoluerūt. q; sunt mo re institutis maxime casti: solēnes: religiosi: quibus ludis primum ante populi confessum Senatui locum. P. Africanus iterum consul ille maior dedit: ut eos ludos hāc lues impura pollueret: q; si quilibet aut spectandi aut etiam religio nis cā accesserat: manus affeteabantur. quo matrona nulla adiit propter uim confessusq; seruorum. Ita ludos eos: quorum religio tanta est: ut ex ultimis terris accersita in hac urbe considerit. qui ludi ne uno quidē uerbo appellant' latino ut uocabulo ipso & appetita religio externa: & matris magnæ nominæ suscep ta declaretur: hos ludos serui fecerunt: serui spectauerunt. tota deniq; hoc ædile seruorum megalesia fuerunt. Proh dii immortales: qui magis nobiscum lo qui possetis: si essetis uersare miniq; nobiscū: ludos publicos eē pollutos significatis ac plane dicitis. Quid magis inquinatū: deformatū: puerum: conturbatum dici potest: q; omne seruitium permisso magistratus liberatum in alterā sc̄enam imissum alteri præpositum: ut alter confessus potestati seruorum obii ceret: alter seruorum totus eēt. Si examen apum ludis in sc̄enā uenisset aruspices acciendos ex ethuria putaremus. Videmus uniuersi repente examina tanta seruorum imissa in po.Ro. septum atq; inclusum: & non cōmouemur: at q; in apiū fortasse examine nos ex Etruscor; scriptis aruspices ut a seruitio caueremus monerent. Quid igit ex aliquo disiuncto diuersoq; monstro significatū caueremus: id cum ipsum sibi monstrū ē: & cum in eo ipso piculum est: ex quo periculum portendit: nō ptimescemus? Istiusmodi Megalesia fecit pater tuus: istiusmodi patruus. is mihi ē generis sui mentionē fecit: cum Athenionis aut spartaci exemplo ludos facere maluerit: q; C. aut Apii Claudio. Illi cū ludos faceret: seruos de cauea exire iubebat. Tu in alterā seruos imisisti: ex altera liberos eieciſti. Itaq; qui antea præconis uoce a liberis semouebant: tuis ludis non uoce sed manu liberos a ~~se~~ segregabant. Nec hoc tibi quidem i mentē ueniebat: sibyllino sacerdoti hāc sacra maiores nostros ex uestris libris expetisse: si illi sunt uestri: quos tu impia mente conqueriris: uiolatis oculis legis: contaminatis manibus attractas. Hac igit uate suadente quondā defessa Italia pu nico bello atq; Annibale uexata sacra ista maiores nostri accita ex phrygia Ro mæ collocauerūt: quæ uir is accepit: qui est optimus a Po.Ro. iudicatus. P. Sci

ORATIO.

pio. fœminina autem quæ matronarū castissima pütabat Quinta Claudia: cuius priscam illam seueritatem sacrificii tua foror mitifice existimatur imitata. Nihil te igitur neq; maiores tui coniuncti cum his religionibus: neq; sacerdotium ipsum: quo est hæc tota religio constituta: neq; curulis ædilitas: quæ maxi me hanc tueri religionem solet: permouit: quo minus castissimos ludos omni flagitio pollueres: dedecore maculares: scelere obligares? Sed quid ego id admiror: qui accepta pecunia Pessinontem ipsum sedem domiciliumq; matris de orum uastaris: Brogitaro gallogræco impuro homini ac nefario totum illū locum: fanumq; uendideris: sacerdotem ab ipsis aris puluinaribusq; detraheris: omnia illa quæ uetustas: quæ persæ: quæ syri: quæ reges omnes: qui europam Asiamque tenuerunt: semper summa religione coluerunt: peruerteris: quæ deniq; nostri maiores tam sancta duxerunt: ut cum refertam urbem atq; Italiam fanorum haberemus: tamen nostri imperatores maximis & periculo: sissimis bellis huic deæ uota fecerunt: eaq; in ipso pessinonte ad illam ipsam principé aram: & in illo loco fanoq; persoluerent. Quod cum Deiotarus religione sua castissime tueretur: quem unum habemus in orbe terrarum fidelissimū hūic imperio atq; amantissimum nostri nominis: Brogitaro ut ante dixi addictū pecunia tradidisti. Atq; hunc tamen Deiotarum sæpe a Senatu regali nomine dignum existimatū: clarissimorū imperatorum testimoniis ornatum: tu ēt regem appellari cum Brogitaro iubes. Si alter est rex iudicio Senatus p nos: pecunia Brogitarus per te appellatus: Alterum putabo regem si habuerit unde tibi soluat: quod ei p syngrapham credidisti. Nam cum multa regia sunt i Deiotaro: tum illa maxime: q nullum tibi munus dedit: q eam partem legis tuæ quæ congruebat cum iudicio Senatus: ut ipse rex esset: non repudiauit: q pessimontem p scelus a te uiolatum: & sacerdote sacrifq; spoliatum recuperavit: ut pristina religione seruaret: q ceremonias ab omni uetustate acceptas a Brogitaro pollui non sinit. Mauultq; generum suum munere tuo: quam illud fanum antiquitate religionis carere. Sed ut ad hæc aruspicum responsa redeam: ex quibus est primum de ludis. quis est: qui id non totum in istius ludos prædictū & responsum eē fateatur? Sequit' de locis sacris religiosis. O impudētiam mirā. de mea domo dicere audes? comitte uel consulibꝫ: uel Senatui: uel collegio pontificum tuā. At mea quidem his omnibus tribus iudiciis ut dixi antea liberata est. At in his ædibus: quas tu Quinto Syro equite Ro. uiro optimo p te aptissimi me imperfecto tenes: facellum dico fuisse aras: tabulas: Hoc censores memoria multorum firmabo ac docebo. Agatur modo hæc res: q ex eo Senatus consulto: quod nuper est factum: referri ad uos necesse est. Habeo quæ de locis religiosis uelim dicere: cum de domo tua dixerim: in qua tamen ita est inædificatum facellum: ut alius fecerit: tibi tantūmodo sit demoliendum: tum uidebo num mihi necesse sit de aliis etiam aliquid dicere: putant enim nōnulli ad me pertinere armamentarium Telluris apire. Nup id patuisse dicūt: & ego recordor. nūc

DE ARVSPICVM RESPONSIS.

Sanctissimā partem ac sedem maximæ religionis priuato dicunt iestibulo con
tineri; Multa me mouent: qædes Telluris est curationis meæ: qis qui illud ar
mamētarium sustulit: meam domū pontificū iudicio liberatā: secundū fratrem
suū iudicatu eē dicebat: Mouet me etiam in hac caritate ānona: sterilitate agro
rū inopia frugum religo Telluris: & eo magis q eodem ostento Telluri postu/
latio deberi dicit̄. Vetera fortasse loquimur: q̄q hoc si minus ciuili iure perscri
ptum est: lege tñ naturæ cōmuni iure gentiū sancitū est: ut nihil mortales a diis
imortalibus usu capere possint. uerū tamen antiqua negligimus: & iā ne ea ne/
gligemus quæ fiunt maxime quæ uidemus? L. Pisonē quis nescit his temporī
bus ipsis maximū & sanctissimum Dianæ facellū in celo sustulisse? Ad sunt
uicini eius loci: multi sunt et in hoc ordine: qui sacrificia gentilitia illo ipso i sa
cello statuto loco āniuersarii factitarunt. Et quid primū dii imortales quæ lo/
ca desiderent: quid significet: de quo loquant̄. a Sexto Serano sanctissima fa/
cella suffosa: incensa: inaedificata: oppressa: summa deniq; turpitudine eē fœ/
data nescimus? Tu meā domū religiosam facere potuisti? Et qua mente? quā
amiseras/qua manu? qua disturbaras. qua uoce? qua īcendi iusseras. qua lege?
quā ne ī illa qdem impunitate tua scripleras: quo puluari quod stupras. quo
simulacro? quod erectum ex meretricis sepulcro impatoris monumento collo
caras: Quid habet mea domus religiosi? nisi q̄ impuri & sacrilegi parietem tā
git. Itaq; neqs meorum imprudens introspicere possit tuam domū: ac te sacra
la tua facientem uidere tollam altius tectū: nō ut ego te despiciā: sed tu ne aspi
cias urbem eā quā delere uoluisti. Sed iam aruspicum reliqua responsa uidea
mus. Oratores contra ius fasq; imperfectos. Quid est hoc? de Alexandrinis ui/
deo eē sermonē: quē ego non refuto. Sic. n. sentio: ius legatorū cum hominum
præsidio munitum sit: Tum etiā diuino iure eē uallatum. Sed quarto ab illo q
omnes iudices tribunos e carcere in forū effudit: cuius arbitrio sicæ omnes nūc
atq; omnia uenena tractantur: qui cum Hermacho chio syngraphas fecit: ec
quis sciat unum acerrimum aduersarium hermachi Theodosium legatum ad
senatum a ciuitate libera missum: sica percussum: quod non minus q̄ de alexā
drinis indignum diis imortalibus eē uisum certe scio. Nec confero nunc ī te
unum omnia: spes maior esset salutis si præter te nemo eēt ipurus. plures sunt.
hoc & tu confidis magis: & nos prope iure diffidimus. Q uis Platonem ex O/
restide: quæ pars macedoniæ libera est hominem in illis locis clatum ac nobilē
legatum Thessalonicanum ad nostrū ut se ipse appellauit imperatorem uenisse
nescit? quē ille propter pecuniā quā ab eo extorquere non poterat: in uicula cō
iecit: & medicum intromisit suū: q̄ legato socio: amico libero fœdissime & cru/
delissime uenas inciderit. secures suas cruentari scelere noluit. Nomē qdē Po.
Roma. tāto scelere contaminauit: ut id nulla re possit: nisi ipsius supplicio ex/
piari. quales hunc carnifices putamus habere: qui etiam medicis suis non ad sa/
lutem: sed ad necē utar? Sed recitem? qd sequat̄: fidē iusq; iuradū neglectū.

ORATIO.

Hoc quid sit: per se ipsum non facile interpretor. Sed ex eo quod sequitur suspicor de tuorum iudicium manifesto periurio dici: quibus olim erepti essent numeri: nisi a Senatu præsidiū postulasset. Quare autem de his dici suspicer hæc cā est: q̄ sic statuo: & illud in hac ciuitate ē maxime illustre atq; insigne periuriū & te ipsum tamen in periuriū ipune ab his quibus cū coniurasti: non uocari: & uideo in aruspīcū responsis hæc ē subiuncta. sacrificia uerusta: occultaque minus diligenter facta pollutaq;. aruspices hæc loquunt: an patrii penates: q̄ dī: multi enim sunt credo: in quos huius maleficii suspicio cadat. Quid p̄ter hunc unum: obscure dicit: quæ sacra polluta sunt: quid planius: quid grauius: quid religiosius dici pot: Verusta occultaq;: Nego ulla uerba Lentulū grauem oratorem ac disertum s̄apius cum te accusaret: usurpasse: q̄ hæc quæ nunc ex ethruscis libris in te conuersa atq; interpretata dicuntur. Et n. quod sacrificium tam uerum est: q̄ hoc quod a regibus æquale huius urbis accipimus. Qd aut tam occultū. q̄ id quod non solum curiosos oculos excludit: sed etiam errantes: quo non modo improbitas: sed ne impudentia quidem possit itare. Qd quidem sacrificium nemo nisi. P. Clodius omni memoria uiolauit: nemo unq adiit: nemo neglexit: nemo uir aspicere non horruit. Quod fit per uirgines uestales: fit p̄ po. Ro. fit in ea domo: quæ est in imperio. fit incredibili ceremonia. fit ei deæ: cuius ne nomē quidem uiros scire fas est. quam iste iccirco bonā ducit: q̄ in tanto sibi scelere ignouerit. Nō ignouit: mihi crede: nō. nisi forte ignotum putas: quod te iudices dimiserūt excussum & exhaustum suo iudicio absolutum omnium cōdēnatū: aut quod oculos non p̄didisti. quis. n. ante te sacra illa uir sciens uiderat: aut quisq; pœnam quæ sequeret id scelus: scire posset: an tibi luminis obest cæcitas plusq; libidinis. Ne id quidem sentis connuentis illos oculos abauit tui magis optatos fuisse: q̄ os fragrantis sororis. Tibi uero si diligenter attendes: intelliges hominum pœnas deesse adhuc: nō deo: homines te in re foedissima defenderunt: homines turpissimum nocentissimūq; ladarūt: hoīnes p̄ pecunia iudicio liberauerunt: hominibus iniuria tui stupri illata in ipsos dolori non fuit: hoīnes tibi arma: alii in me: alii post in illū inuictū ciuē dederūt. hoīnū beneficia prorsus concedo tibi: ac maiora non esse querenda. adiis quidem immortalibus quæ pot maior ē pœna homini furore atq; dementia: nisi forte in tragœdiis: quos uulnere ac dolore corporis cruciari & consumi uides: grauiores deorum immortalium iras subire: q̄ illos qui furentes iduntur putas. Non sunt isti ululatus & gemitus Philoctetæ tam miseri: qq; sint acerbi: quam illa exultatio Athamantis: & quā senium matricidarū. Tu cū furtiales in concionibus uoces mittis: cū domos ciuīū euertis: cum lapidibus optimis uiros foro peilis: cū ardentes faces in uicinorum testa iactas: cum ædes sacras inflamas: cū seruos cōcitas cū sacra ludosq; cū turbas: cū uxore sororemq; non discernis: cū quod ineas cubile nō sentis: cū baccharis: cum furis: itū das eas pœnas: quæ solæ sunt hominū sceleri adiis immortalibus cōstitutæ. Nā corporis

DE ARVSPICVM RESPONSIS.

quidē nostri infirmitas multos subit casus per se. Deniq; ipsum corpus tenuissima sāpe de causa conficitur: deorum tela in impiorum mentib; figunt: quare miseriores cum in omnem fraudē raperis oculis: q; si oīno oculos non habentes. Sed quoniam de his oībus quæ aruspices Omissa eē dicunt: satis est dictū uideamus quid idem aruspices a diis īmortalibus moneri. Monent ne per optimatum discordiam dissensionēq; patribus principibusque cædes pericula que creentur auxilioque dīminuti deficiant: Quare ad unum imperium pecuniae redeant: exercitusq; pulsus diminutioq; accedit. Aruspicum uerba sunt hæc omnia. nihil addo de meo. Q uis igī hanc optimatiū discordiā molitur? Idem iste. nec ulla ui ingenii aut consilii fui: sed quodā errore nostro: quem qdem ille q; obscurus non erat: facile perspexit. Hoc enim etiam turpius afflatur Resp. q; ne ab eo quidem uexatur: ut tāquā fortis i pugna uir acceptis a forti aduersario uulneribus aduersis hoīes cedere uideaet. Tiberius Gracchus cōuelli statū ciuitatis. q; grauitate uir? qua eloquentia? qua dignitate? nihil ut a patris auiq; Africani præstabilī insigniq; uirtute præterquā q; a Senatu descivuerat deflexisset. Secutus est. C. Gracchus. quo ingenio? quanta ui? quāta grauitate dicendi? ut dolerent boni omnes non illa tanta ornamenta ad meliorem mentē uoluntatēq; esse conuerfa. Ipse. L. Saturninus ita fuit effrenatus & perne demens: ut auctor esset egregius: & ad animos imperitorum excitandos in flāmandosq; perfectus. Nam quid ego de .P. Sulpitio loquar? cuius tanta in dicendo grauitas: tanta iucunditas: tāta breuitas fuit: ut posset uel ut prudentes errarent: uel ut boni minus bene sentirent: perficere dicendo. cum his conflitari. & pro salute patriæ quotidie dīmicare Erat omnino illis: qui tum Remp. gubernabant molestum. sed habebat ea molestia quandam tamē dignitatem. Hic uero de quo ego ipse tā multa nūc dico. proh dii īmortales qd ē? qd ualet? qd affert? ut tāta ciuitas si cadeat: qd dii omen obruant / a uiro tamen tali cōfereat uideaet: q; post patris mortē primā illā etatulam suā ad scurrarū locupletū libidines detulit. Horū intempātia expleta: in domesticis est germanitatis stu pris uolutatus. Deinde iā robustus prouinciat se ac rei militari dedit: atq; ibi pirataq; contumelias perpeslus est: Cilicum libidines barbarorūq; satiauit: post exercitu .L. Luculli sollicitato per nefandum scelus fugit illinc. Romæq; receti aduentu suo cum propinquis suis decidit: ut reos faceret. a Catilina pecuniā accepit: ut turpissime præuaricaretur. Inde cum Murena se in Galliam cōtulit: in qua prouincia mortuorum testamenta conscripsit: pupillos necauit: nefarias cum multis scelerum pactiones sociatesque conflauit: inde ut rediit in urbem: quæsturam illam maxime secundam uberemque ea tempestate in totū ad se ita redigit: ut homo popularis fraudaret improbissime populum. Idemque uir demens diuisores omnium tribuum domi ipse suæ crudelissima morte mactaret. Exorta est illa Rei publi. sacris religionibus auctoritati uestræ iudiciis publicis funesta quæstura: in qua idem iste deos hominesque: pu-

ORATIO.

dorem: pūdiciām: Senatus auctoritatēm: ius: fas: leges: Iudicia: uiolauit.
Atque hic ei gradus. O misera tempora: stultasque nostras discordias. P. Clo-
dio gradus ad Rēpub. hic primus est aditus ad popularem iactationem atq;
ascensus. Nam Tyberio Graccho inuidia numantini foederis: cui feriendo
quæstor C. Mancini consulis cum esset: interfuerat: & in eo fœdere improbab-
do senatus seueritas dolori & timori fuit: Istaq; res illum fortē & clarū uirū
a grauitate patrum descilceſ coegit. C. autem Gracchum mors fraternalis: pietas:
dolor: magnitudo animi ad expetendas domestici sanguinis peenas excitauit.
Saturninum quod in aūonā caritate quæstorē a sua frumentaria procuratio-
ne senatus amouit: eique rei. M. Scaurum præfæcit: scimus dolore factum eē
popularem. Sulpicium ab optima causa profectum. C. q; Thuscio consulatu
contra leges petenti resistente longius q; uoluit popularis aura prouexit: fuit i
his omnibus causa & si non iusta: Nulla enim potest cuiq; male de Rēpub. me-
renti iusta esse causa: grauis tamen & cum aliquo animi & iuris dolore coniū-
cta. P. Clodius a Cicronia a Micia a muliebrisbus soleis purpureisq; fascedis
a strophio: a psalterio a flagitio: a stupro est factus repente popularis: nisi eum
mulieres exornatum ita deprehendissent: nisi ex eo loco quo eum adire fas nō
fuerat ancillarum beneficio emissus esset: populari homine. Po. Ro. Rēpub.
ciue tali careret. hanc ob amentiam in discordiis nostris de quibus ipsis his pro-
digii recentibus a diis immortalibus admonemur: arreptus est unus ex patri-
ciis: cui Tri. pl. fieri non liceret: q; anno ante frater Metellus & concors etiā tū
senatus principi. Cn. Pompeio sententiam dicenti excluserat: acerrimeq; una
uoce ac mente restiterat. id post dissidium optimatum: de quo ipso nunc mo-
nemur: ita perturbatum itaq; permutatum est: ut q; frater consul ne fieret ob-
stiterat: q; affinis & sodalis clarissimus uir: qui illū reum non laudaret: exclu-
serat: id is consul efficeret: & in discordiis principū: qui illi unus inimicissimus
esse debuerat: & eo fecisse auctore se diceret: cuius auctoritatis nemine posset
pœnitere iniecta est fax fœda ac luctuosa Reipu. petita ē auctoritas uestra: gra-
uitas amplissimorū ordinū: consensio bonorū omniū: totus deniq; ciuitatis sta-
tus. hæc enī certe petebantur: cum in me cognitorem harum omnium rerum il-
la flamma illorum temporum coniiciebat: excepti: & pro patria solus exarsi:
sic tamen ut uos iisdem ignibus circuſepti me primum iustum p. uobis & sumā
tem uideretis. Non sedabantur discordiæ: sed etiam crescebat in eos odium. a
quibus defendi putabamur. Ecce iisdem auctorib; Pompeio principe: qui cu-
pientem Italiam. Popu. Roma. desiderantem flagitantem uos non auctorita-
te sua solum: sed etiam præcibus ad meam salutem excitauit restituti sumus.
sit discordiarum finis aliquando adiuturnis dissensiōibus cōquiescamus. Nō
sinit eadē ista labes. ea facit conciones: ea miscet: ea turbat: ut mó uédat illis:
nec tñ ut se quisq; si ab isto laudatus sit laudatū putet: sed ut eos quos nō amāt:
ab eodē gaudeant uituperari. Atq; ego hūc nō miror: qd. n. faciat illos hoīes fa-

DE ARVSPICVM RESPONSIS.

pientissimos grauissimosq; miror primum q; clarum hominem atq; optime de
re pu. meritu impurissimi uoce hois uiolari facile patiunt. Deinde si existimat
pditi hois pfligatiq; maledictis posse id quod minime cōducit ipsis/cuiusq; glo
riam dignitatēq; uiolari. Postremo q; nō sentiunt: id quod tñ mihi iā suspica
ti uidentur illius furentis ac uiolenti impetus in seipso posse conuerti. Atq; ex
hac nimia nōnullog; alienatione & quibusdam hærentia tela in Rep. quæ quā
diu hærebant in uno me grauiter eqdē. sed aliquāto leuius ferebam. An iste ni
si primo se dedisset his quoq; anūmos a uestra auctoritate seiunctos eē arbitra
bamur: nīs eos in cælum suis laudib; præclarus auctor extolleret: nīs exerci
tū. C. Cæsar is in quo fallebat: sed eum nemo redarguebat: nīs eū inquā exer
citum signis infestis in curiam se missurum minitaretur: nīs. Cn. Pō. adjutore.
M. Crasso auctore quæ faciebat: facere clamaret: nīs consules causam coniū
xisse secum: in quo uno non mentiebatur confirmaret: tam crudelis mei: tā sce
leratus Reip. uexator eē non potuisset. Idem posteaq; respirare uos a metu cæ
dis: emergere auctoritatem uestram a fluctibus illius seruitutis reuiuiscere me
moriā ac desiderium mei uidit: uobis se cœpit: subito uenditare. Tū leges iu
lias contra auspicia lata & hic & in concionibus dicere: in quib; legib; ines
rat curiata illa lex: quæ totum eius tribunatum continebat: quā cæcus amentia
non uidebat: producebat fortissimum uirū. M. Bibulū. quærebat ex eo. C. Cæ
sare leges ferente de cælo semp ne seruasset: semper se ille seruasse dicebat. Au
gures interrogabat: quæ ita lata eēnt recte ne lata eēnt: illi iure lata eē dicebāt.
ferebant in oculis hoiem qdā boni uiri & de me optime meriti: sed illi ut ego ar
bitror furoris ignari. lōgius pcessit in ipsum Cn. Pom. auctorem ut prædicare
est solitus consilio: suog; in uehi cœpit: inibat gratiā a nonnullis. tum uero est
ratus se posse quoniam togatum domestici bellī extinctorē nefario scelere fœ
dasset: Illum etiam illum externorū bellorum hostiumq; uictorem affligere.
Tū est illa in templo Castoris scelerata & pene deletrix huius imperii sica de
prehensa: tum ille cui nulla hostium diutius urbs unq; fuit clausa: qui omnes
angustias: oēs altitudines: omnium abiecta tela semper ui ac uirtute perfre
git: oblessus ipse est domi: meq; nonnulla imperitorum uituperatione timidi
tatis meæ consilio & facto suo liberauit: Nam si Cn. Pom. uiro uni omnium
fortissimo quicunq; nati sunt: miserrimū magis fuit q; turpe: q; diu ille Tr. pl.
fuit: lucē nō aspicere: carere publico: minas eius pferre: cū in cōcionibus diceret
uelle se in carinis ædificare alterā porticū: quæ palatio responderet: certe mihi
exire domo mea ad priuatū dolorē fuit luctuosum. ad rationem Reip. glorio
sum. Videtis igitur hominē per se ipsum iā pridē afflictū ac iacentē pernicioſis
optimatiū discordiis excitari. cuius initia furoris dissensiōib; eog;: q; tū a uobis
seiūcti uidebāt: sustētata sūt. reliq; iā p̄cipitatis tribunat̄ ēt post tribunatū ob
rectatores eog; atq; aduersarii defenderunt: ne a Rep. pestis remoueret̄: restite
rūt ēt ne meā cām diceret̄: ēt ne priuatus eēt, ēt ne in Senatu atq; in delitiis qui,

ORATIO.

dam optimi uiri uipam illā uenenatā ac pestiferam habere potuerūt? Q uo tā
 dem decepti munere ſuolo inquiunt eē q̄ in concione detrahant de Pō. detrahant
 ille uitupando ſuelim; ſi hoc uir ſumus atq; de mea salute optime meritus acci
 piat: ut a me dicit: dicam certe quod ſentio: Mihi medius fidius tū de illius am
 pliſſima dignitate detrahere: cum illū maximis laudib; efferet uidebat. V trū
 tñ. C. Marius ſplendidior cum eum. C. Glaucia laudabat: an cū eūdē iratus po
 ſtea uitupabat: an ille demens et iam pridē ad pœnā exitiūq; præceps fœdior
 aut inquinatior in Cn. Pō. accusando: q̄ in uniueroſo Senatu uitupando fuit.
 Q uod qdem miror cum alterum gratum ſit iratis: alterū eē tā bonis ciuib; nō
 acerbū. Sed ne id uiros optimos diutius delectet: legāt hāc eius concionē de q̄
 loquor: in qua Pom. ornat: an potius deformat: certe laudat: & unū eē in hac ci
 uitate dignū huius imperii dicit. & ſignificat ſe illi amicissimum eē: & reconcili
 ationē eē grā factam. Q uod ego q̄q; q̄ ſit: nescio: tñ hoc statuo hunc ſi ami
 cus eēt Pompeio: laudaturū illum non fuiffe. Q uid. n. ſi illi certe inimicissim⁹
 eēt: amplius ad eius laudem minuēdā facere potuifſet: uideat hi qui illum Pō.
 peio inimicum eē gaudebat: ob eāq; cām in tot tantisq; ſceleribus contineban
 tur: & nonnūq; eius indomitos atq; effrenatos furores plausu etiam ſuo proſe
 quebantur: q̄ ſe cito inuerterit: Nunc enim iam laudat illum: In eos inuehitur
 quib; ſe antea uenditabat. Q uid existimatis eum ſi reditus ei gratiæ patuerit
 eē facturū: qui tam libenter in opinionem gratiæ irrepat: quas ego alias op
 timatiū discordias a diis īmortalibus diffiniri putem? Nam hoc quidē uer
 bo neq; P. Clo. neq; quiſq; de gregalib; eius. aut de consiliariis designatur.
 Habent & habebunt ethrusci libri certa nomina: quā in id genus ciuium ca
 dere poſſunt: deteriores repulſos: q̄ iam audietis hos appellant: quorū & mē
 tes & res ſunt perditæ: longeque a cōmuni ſalute diſiunctæ. Q uare cum dii
 immortales monent de optimatiū discordiis & clarissimorum & optime me
 ritorum ciuium diſenſione prædicūt: cum principibus periculum cædemque
 portendunt: in tuto collocant Clodium: qui tantū abeft a principibus quantū
 a puris: q̄tum a religiosis. Vobis o clarissimi atq; optimi ciues & ueſtræ ſaluti
 consulendum & proſpiciendum uident aruſpices, cædes principum oſtendit
 tur: id quod interitum optimatiū ſequi necesse eſt: adiungitur etiam ne i uni
 us imperium res decidat: admoneſmur: ad quē metum ſi deorum monitis non
 duceremur: tamen ipo noſtro ſenu coniecturaq; raperemur. Neq; enim ullus
 alijs diſcordiarum ſolet eē exitus inter claros potentesq; uiros: niſi aut uniueroſus
 interitus: aut uictoris dominatus: aut regnū. Diſenſit cum Mario clarissi
 mo ciue consul nobilissimus & fortissimus. L. Sylla: horum uterq; ita cecidit
 uictus: ut uictor idem regnauerit. Cum Octauio collega diſenſit Cinna. u
 trisque eorum ſecunda fortuna regnum eſt largita: aduersa morte. Idem iterū
 Sylla ſuperauit: tum ſine dubio habuit regalē potestatem q̄q; Rēp. recuperat
 uit, in eſt hoc tempore haud obſcurum odium atq; id inſitum penitus & inuſtū

DE ARVSPICVM RESPONSIS.

animis hominum amplissimorum. dissident principes. captatur occasio. qui nō tantū opibus ualent: nescio quam fortunam tamen ac tempus expectat: q̄ sine controuersia plus possunt: & fortasse nō nunq̄ consilia ac sententias inimicorū suorū extimescunt. Tollat e ciuitate discordia. iā oēs isti q̄ portendunt̄ metus extinguens. Iam ista serpens quæ tum hic delitescit: tum se emergit & fereat illic: compressa atq̄ illisa moriet̄. Monent. n. iidem ne occultis consiliis Resp. lēdat̄: quæ sunt occultiora q̄ eius qui in concione ausus ē dicere: iusticiū opere edici: iurisdictionē intermitti: claudi ærariū: iudicia tolli: nisi forte existimatis hanc tantā colluisionē illi tantāq̄ euersionē ciuitatis in mentem subito i rostris nec cogitanti uenire potuisse. Est quidem ille plenus uini: stupri: soni: plenusque inconsideratissimæ ac dementissimæ temeritatis. Verū tamen uigiliis nocturnis & cōcione hominum iusticiū illud conceptum atq̄ meditatū ē. Mei mentote. P.C. uerbo illo nefario tētatas aures uestras: & pñciosam uīā audēdi consuetudine eē munitā. Sequar illud nē deterioribus repulsiq̄ honos augēatur: repulso uideamus. Nam deteriores q̄ sint: post docebo: Sed tñ in eū cade re hoc uerbum maxime: q̄ sit unus oīum mortalium sine ulla dubitatione de terrimus concedendū est. qui sunt igit̄ repulsi: Non ut opinor hi q̄ aliquando honorē uitio ciuitatis non suo non sunt assediti. Nā id quidē multis s̄æpe optimis ciuibus atq̄ honestissimis uiris accidit. repulsi sunt hi quos ad oīa p̄grediētes: quos munera cōtra leges gladiatoria parantes: quos apertissime largientes nō solū alieni: sed etiam sui uicini tribules urbanī rustici reppulerunt: hi ne honore ageantur: monemur. Debet eē gratum: quod p̄dicunt. sed tñ huic malo populus Roma. ipse nullo aruspicum monitu sua spōte p̄spexit. deteriores caute: quorum quidem est magna natio. sed eorum oīum hic dux est atque prīceps. Etenim si unum hominem deterrimum poeta præstati aliquis ingenio fīctis conquisitisque uitiis deformatum uellet inducere: nullum profecto dedecus reperire posset: quod in hoc non inesset: multaque in eo penitus defixa atque haerentia præteriret. parentibus & diis imortalibus & patriæ nos primum natura conciliat. Eodem enim tempore & suscipimur in lucem: & hoc cælesti spiritu augemur: & certam in sedem ciuitatis ac libertatis ascribimur. Iste patētum nomen: sacra: memoriam: gentem fonteiano nomine obruit: deoꝝ ignes solēnes mensas: abditos ac penetrales focos: occulta & maribus nō inuisa solū sed etiā inaudita sacra inexpiabili scelere puertit: idēq̄ eaꝝ tēplū iflāmauit dea rum: quaꝝ ope etiā aliis icēdiis subuenit. Quid de patria loquar: qui primū eū ciuē ui: ferro: piculis: urbe: omnibꝫ p̄iæ præsidiis depulit: quem uos patriæ conseruatorem esse s̄æpissime iudicaueritis. Deinde euerso Senatu: ut ego semper dixi: comite: duce ut ille dicebat: Senatum ipsum principem salutis mentisque publicæ ui: cæde jncediisque peruerit. Sustulit duas leges Heliam & Fusiam maxime Reip. salutares. censuram extinxit. intercessionem removit. auspicia deleuit. consules sceleris sui socios ærario: prouinciis: exercitu

ORATIO.

armauit. Reges: q̄ erāt uendidit. q̄ nō erāt: appellauit. Cn. Pompeiū ui:ferro do
mum cōpulit. impator̄ monumenta euerit. inimicor̄ domos disturbauit. n̄fis
monumētis nomē suū inscripsit. infinita sunt scelera: quæ ab illo i patriā sunt
edita: quæq; in singulos ciues quos necauit: socios quos diripuit. ipatores quos
p̄didiit: exercitus quos tentauit. Quæ uero & q̄ta sunt: quæ in seipsum scelera:
quæ i suos edidit: qs min⁹ unq̄ pepcit hostiū castris q̄ ille oib; corporis sui par
tib;? Quæ nauis unq̄ i flumie publico tā uulgata omnib;: q̄ istius ætas fuit?
Quis unq̄ nepos tā liber ē cū scortis: q̄ hic cū sororibus uolutatus? Quā denī:
q̄ tā īmanē Charibdi poetæ singēdo exprimere potuerunt: quæ tātos exhaustis
gurgites posset: q̄tas iste Byzātior̄ Brogitarorūq; p̄das exorbuit: aut tā eminēi
tib; canib; Syllā tāq; iejunis: q̄ qb; istū uidetis Gelliis: Clodiis: Titiis rostra ip
psa mādētē? Quare id qđ extremū ē in aruspīcū respōsis puidete: ne Reip. sta
tus cōmutet. Etenī uix hæc si undiq; fulciamus: iā labefacta. uix in qua īixa ī
oīum nostr̄ humeris cohærebūt. Fuit quondā ita firma hæc ciuitas & ualens: ut
negligentiā Senatus uel ē iniurias ciuiū ferre posset. Iā non pōt. arrariū nullū
ē. Vectigalib; nō fruunt̄: qui redemerunt. auctoritas p̄cipū cecidit. cōsensus
ordinū ē diuulsus. iudicia pierunt. suffragia descripta tenent̄ a paucis bonorū
animus ad nutū n̄fī ordinis expeditus iā nō erit. ciuē q̄ se p̄ patrīx salute oppo
nat inuidiæ: frustra posthac regretis. Quare hūc statū q̄ nūc ē: qualiscūq; ē: nul
la alia re n̄si cōcordia retinef̄ possimus. Nam ut meliore simus loco: ne putan
dū qđ ē illo ipunito. deteriore autē statu ut simus: unus ē inferior gradus aut ī
teritus aut seruitutis: quo ne trudamur: dī īmortales nos admonēt: quoniā iam
pridē humana cōsilia ceciderūt. Atq; ego hāc orationē. P. Con. tā tristē: tā gra
uē nō suscepissem: nō iquā: n̄si hāc p̄sonā & has ptes honorib;. P. Rō. uestris
plurimis ornamētis mihi tributis deberē & possem sustinere. Sed tñ facile tacē
tibus cæteris reticuissem. Sed hæc orō oīs fuit nō auctoritatis meae: sed publicæ
religiōis mea fuerūt uerba fortasse plura: sentētiae qđ oēs aruspīcum: ad quos
aut referri nūciata ostēta nō cōuenit: aut eor̄ respōsis cōmoueri necesse ē. Qđ
si cætera magis puulgata nos fæpe & leuiora mouerūt: uox ip̄a deor̄ īmortaliū
nō mētes oīum p̄mouebit? Nolite. n. id putare accidere posse: qđ in fabulis s̄e
pe uidentis fieri: ut deus aliq; elapsus e cælo cœtus hominū adeat: uersef̄ ī ter
ris: cū hoībus loquat̄. Cogitate genus sonitus eius quē latiniēles nūciarūt. Re
cordamini illud ēt qđ nondū ē relatū: qđ eodē fere tépe factū ī agro piceno po
tētiae nunciat̄: terræmotus horribilis cū q̄busdā multis metuēdisq; rebo. hæc eai
dē p̄fecto quæ p̄spicimus: ip̄edētia ptimesetis. Et. n. hæc deor̄ īmortaliū uox:
hæc pene orō iudicāda ē: cū ip̄se mūdus atq; agri cū terræmotu quodā nouo cō
tremiscūt: & inusitato aliqd sono īcredibiliq; p̄dicūt: in quo cōstituendæ nobis
sunt qđem p̄curationes & obsecratio: quemadmodum mouemur. Sed faciles
sunt p̄ces apud eos q̄ ultro nobis uiam salutis ostēdunt. Nostræ nobis sunt in
ter nos iræ discordiæque placandæ.

M.T.C. DE PROVINCIIS CONSULARIBVS IN PL
SONEM ET GABINIVM ORATIO. XXV.

I QVIS VESTRVM .P.C. EXPECTAT QVAS

sim prouincias decreturus : consideret ipse secum qui mihi ho
mines ex prouinciis potissimum detrahendi sint: non dubita
bit quid sentire me conueniat; cū quid mihi sentire necesse sit:
cogitarit: Ac si princeps eam sententiam dicerem: laudaretis p

fecto . si solus : certe ignosceretis etiam si paulominus utilis uobis sententia ui
deretur ueniam tamen aliquam dolori meo tribueretis . Nunc uero . P.C. non
parua afficio uoluptate: uel q̄ hoc maxime Rei p. conductit: Syriam Macedo
niāq; decerni: ut dolor meus nihil a cōmūi utilitate dissentiat: Vel q̄ habeo au
ctorem . P. Seruiliū: qui ante me sententiā dixit uirum clarissimum & cū in uni
uersam remp. tum etiam erga meā salutē fidē ac beniuolētia singulari. Q uod
si ille & pauloante & quotienscūq; ei locus dicendi ac potestas fuit Gabiniū &
Pisonem duo Reip. portenta ac pene funera cum propter alias causas: tum ma
xime ppter illud insigne scelus eorū & importunam in me crudelitatem: nō so
lum sententia sua: sed etiam uerborū grauitate esse notandos putauit: Q uonā
me animo esse oportet in eos: cuius illi salutem pro pignore tradiderū ad expi
andas suas cupiditates: Sed ego in hac sententia dicenda non parebo dolori
meo: nec iracūdīæ seruiam. Q uo animo unusquisq; uestrum debet ē in illos
hoc ero. præcipuum illū & proprium sensum doloris mei quem tamen uos cō
munē semper uobis mecum ēē duxistis: a sententia dicenda amouebo: ad ulci
scendi tempora reseruabo. Q uattuor sunt prouinciæ. P.C. de quibus adhuc i
telligo sententias ēē dictas. Gallia duæ: quas hoc tempore uno imperio uide
mus ēē coniunctas: & Syria & Macedonia: quas uobis inuitis & oppressis pe
stiferi illi consules pro euersæ Reip. pmiis occupauerū decernendæ uobis sūt
lege sempronia duæ. Q uid est q̄ possimus de Syria Macedoniaq; dubitare?
Mitto q̄ eas ita partas habent hi qui nunc optinent: ut nō ante attigerint: q̄ hūc
ordinē condēnarint: q̄ auctoratatem uestrā & ciuitatem exterminarint: q̄ fidem
publicam: q̄ ppetuā. P.R. salutem: q̄ me ac meos omnes foedissime crudelissi
meq; uexarint. Omnia illa domestica atq; urbana omitto: quæ tāta sunt: ut nū
quam Hānibal huic urbi tantū mali optarit: q̄tum illi effecerit. Ad ipsas uenio
prouincias: quarum Macedonia: quæ erat antea munita plurimorum impera
torum non turribus: sed trophæis quæ multis uictoriis erat iam diu triumphis/
q; pacata: sic a barbaris quibus ē propter auaritiam erepta pax/ uexat: Ut thesi
salonicenses positi in gremio imperii nostri relinquerere oppidū: & arcem muni
re cogant: ut uia illa nostra quæ p Macedonia ē usq; ad hellespontum milii
taris: non solum excursionibus barbarorum sit infesta: sed etiam castris thra
ciis distincta ac notata. Ita gentes hæ quæ ut pace uerentur: uim argenteā de/
GG

ORATIO.

derant præclaro imperatori nostro:ut exhaustas domos replere possent:perem
pta pace bellum nobis prope iustum intulerunt.Iam uero exercitus noster illo
superbissimo delectu & durissima conquisitione collectus omnis interiit.Mai-
gno hoc dico cum dolore.miserandum in modum milites .Popu.Roma.cap-
ti : necati:deserti:dissipati sunt:incuria:fame : morbo : uastitate consumpti : ut
quod est indignissimum scelus is imperator in pœnam exercitus expeditus es-
se uideatur.Atque hanc Macedoniam domitis iam gentibus finitimis : barba-
riaque compressa pacata ip[s]am per se & quietam tenui præsidio atque exi-
guia manu etiam sine imperio per legatos nomine ipso Popu.Ro.tuebamur:
qua[n]t[u]m nunc consulari imperio atque exercitu ita uexata e[st]:ut uix se possit diuturi-
na pace recreare.Cum interea quis uestrum hoc no[n] audiuit?qs ignorat?Achæ-
os ingetem pecuniam pendere,L.Pisoni:quot annis uectigal ac portoriū dir-
rachinorum totum in huius unius quæstum esse conuersum?Vrbem Byzant-
iorum uobis atque huic imperio fidelissimam hostilem in modum esse uexa-
tam?Quo ille postea q[uod] nihil exprimere ab egentibus:nihil ulla uia miseriis ex-
torquere potuit:cohortes in hyberna misit:his præposuit quos putauit diligen-
tissimos fore satellites scelerum:ministros cupiditatum suarū.Omitto iuriſdi-
ctionem in libera ciuitate contra leges Senatusconsultū : cædes relinquo:libi-
dines prætereo quarum acerbissimū extat indicū & ad insignē memoriam tur-
pitudinis:& pene ad iustum imperii nostri odium:q[uod] constat nobilissimas uir-
gines se in puteos abiecisse:& morte uoluntaria necessariā turpitudinem depu-
lisse.Nec hæc iccirco omitto:q[uod] non grauissima sint:sed quia nunc sine teste di-
co .Ip[s]am uero urbē Byzantiorum fuisse refertissimam atque ornatissimā si-
gnis quis ignorat?qua illi exhausti sumptib[us] bellisq[ue] maximis cum mithrida-
ticos impetus totūque pontū armatum efferuercentem in Asiam : atq[ue] erumpē-
tem ægre repulsum:& ceruicibus interclusum suis sustinerent: Tum inquam
Byzantii & postea signa illa & reliqua urbis ornamenta sanctissime custodita
tenuerunt:te imperatore infelicissimo & tetterimo Cesonine caluenti ciuitas li-
bera:& proximis suis beneficiis a Senatu & a.P.R.liberata:sic spoliata atque
nudata est:ut nisi .C.Virginius legatus uir fortis & innocēs interuenisset:unū
signum Byzantii ex maximo numero nullū haberent .Quod fanū in achaia:
qui locus aut lucus in græcia tota tam sanctus fuit:in quo ullum simulacru[m]:ul-
lum ornamentum reliquum sit?Emisti a fœdissimo Trib.Pleb.tum i illo nau-
fragio huius urbis cum tu idem qui gubernare debueras:euerteres:tu inquam
emisti grādi pecunia:ut tibi de pecuniis creditis dicere liceret ius in liberos po-
pulos contra Senatus consulta & contra legem generi tui.Id emptum ita uen-
didisti:ut aut ius non diceres:aut bonos ciues Ro.euerteres.Q[uod] uorum ego ni-
hil dico nunc.P.C.hominem ipsum relinquo.de prouinciis disputabo.Itaque
omnia illa qua[n]t[u]m & s[ecundu]m audistis:& tenetis animis etiam si non audiatis præter-
mitto.Nihil de hac eius urbana quam ille præsens in oculis uestris mentibusq[ue]

DE PROVINCIIS CONSULARIBVS.

defixit: audacia loquor: nihil de superbia: nihil de contumacia: nihil de crudelitate dispuo: latent libidines eius illae tenebricosæ: quas fronte & superciliosæ non pudore & temperantia contegebant. de prouincia quod agitur id dispuo. Huic uos non summittetis? Hunc diutius manere patiemini? cuius ut prouinciam tetigit: sic fortuna cum improbitate certauit: ut nemo posset utrum deterius an infelior esset iudicare. An uero in Syria diutius est Semiramis illa retinenda: cuius iter in prouinciam fuit eiusmodi: ut rex Ariobarzanes consulem uestrum ad cædem faciendam tanquam aliquem Thracem conduceret. Deinde aduentus in Syria primus equitatus habuit interitum. post concisæ sunt optimæ cohortes. Igitur in Syria in imperatore illo nihil aliud actum est: nisi pactio[n]es pecuniarum cum tyrannis decisiones: latrocinia: cædes: cum palâ. P.R. imperator instructo exercitu dextrâ tēdens non ad laudem milites hortaretur: sed omnia sibi empta & emenda esse clamaret. Iam uero publicanos miseros: me etiam miserum illorum ita de me meritorum miseriis ac dolore: tradidit in seruitutem Iudeis & syris nationibus natis seruituti. statuit ab initio & in eo p[ro]seuerauit ius publicano nō dicere. pactio[n]es sine ulla iniuria factas rescidit. custodias sustulit. uectigales multos ac stipendiarios liberauit. quo in oppido ipse esset: aut quo ueniret: ibi publicanum aut publicani serum eē uetuit. Quid multa: crudelis haberetur: si in hostem animo fuisset eo: quo fuit ī ciues Roma. eius ordinis p[ro]fessi qui est semp dignitate sua benignitate magistratus sustentatus. Itaq[ue]. P. Conf. uidetis non temeritate redemptionis aut negocii gerendi inscitia: sed auaritia: superbia: crudelitate Gabinii pene aflictos iam atque euersos publicanos: quibus quidem uos in his angustiis ærarii tamen subueniatis necesse est. & si iam multis non potestis: qui propter illum hostem Senatus inimicissimum ordinis equestris: bonorumq[ue] oīum non solum bona: sed etiā honestatem miseri perdiderunt: quos non parsimonia: nō continentia: nō uirtus. non labor: non splendor tueri potuit contra illius helluonis & præditoris audaciam. Quid qui se etiam nunc subsidiis patrimonii aut amicorū liberalitate sustentant: hos perire patiemur? An si qui frui publico non potuit per hostem: hic tegitur ipsa lege censoria: quem is frui non sinit: qui ē: etiā si non appellatur hostis: huic ferri auxilium non oportet? Retinet in prouincia diutius eū: qui de sociis cum hostibus: de ciuibus cū sociis faciat pactio[n]es. Qui hoc etiā si pluris eē q[uod] collegam putet: quod ille uos tristitia uultuq[ue] déceperit: ipse nunquam se minus q[uod] erat: nequam esse simularit. Piso autē alio quodā modo gloriatur se breui tempore perfecisse: ne Gabinius unus omniū nequissimū existimaretur. hos uos de prouinciis si non aliquando deducendi essent: diripiendos non puraretis? & has publicas pestes sociorum: militum clades: publicanorū ruinas: prouinciarum uastitates: imperii maculas teneretis? At iidem uos anno superiori hos eosdem reuocabatis. cū in prouincias iam peruenissent: quo tempore si liberum uestrū iudicium fuisset: nec totiens dilata res: nec ad extre-

ORATIO.

mum e manibus erpta : restituissetis id quod cupiebatis : Vestrā auctoritatem : his per quos erat amissa reuocatis : & his ipsis premiis extortis quae erant p scelere atq; euersione patriæ consecuti. Quia pœna si tum alienis opibus nō fu is inuitissimis uobis euolarunt : at aliam multo maiorem grauioremque subierunt. Quæ enim homini in quo aliquis si non famæ pudor : at supplicii timor est : grauior pœna accidere potuit : q; non credi litteris his : quæ rem bene gestam in bello nunciarent ? Hoc statuit Senatus cū frequens supplicationē Gabinio denegauit . primum homini sceleribus flagitiis contaminatissimo nihil eē credendum . Deinde a proditore : atq; eo quem præsentem hostem R eip. cognoset bene rem geri non potuisse. Postremo ne per deos : quidem imortales uelle aperiri sua templa & sibi supplicari hominis impurissimi & sceleratissimi nomine. Itaq; ille alter : ut ipse est homo doctus . & a suis græcis subtilius eruditus quibus cum iam in exedra helluatur : antea post lipparium solebat : ut amicos habet prudentiores q; Gabinius : cuius nullæ litteræ perferuntur. hosce igitur imperatores habebimus : quorum alter non audet nos certiores facere : ne imperator appelletur. Alterum si tabellarii non cessarint : necesse est paucis diebus pœniteat audere : cuius amici si q; sunt : aut si belluæ tam imani tāq; tetræ possunt ulli eē amici : hac consolatione utuntur. T. Albutio supplicationem hunc ordinem denegasse . Quod est primum dissimile. Res in Sardinia cum mastruatis latrunculis a proprætore una cohorte auxiliaria gesta : & bellū cum maximis Syriæ gentib; tyrānis consulari exercitu imperioq; confectum . deinde qd' Albutius a Senatu petebat ipse sibi in Sardinia ante decreuerat. Constabat enim græcum hominē ac leuē in ipsa prouincia quasi triumphasse. Itaq; hanc eius temeritatem senatus supplicatione denegata notauit. Sed fruatur sane hoc solatio : atq; hanc insignem ignominia : quoniam nemini præter se inusta est : putet esse leuorem : dūmodo cuius exemplo se consolatur : eius exitum expectet : præsertim cum in Albutio nec Pisonis libidines : nec audacia Gabini fuerit. Hac tamen hac una plaga conciderit ignominia senatus. At qui duas Gallias decernit consulibus duobus . hos retinet ambos : qui autem & alteram Galliā & aut Syriam : aut Macedoniā : tamen alterū retinet : & in utriusq; pari scelerare disparem conditionem facit. Faciam inquit illas prætorias : ut Pisoni & Gabini succedatur statim : si hic sint . tum enim tribunus intercedere poterit. Nūc non potest. Itaq; ego idem qui nūc consulibus . his qui designati erunt Syriam Macedoniā que decerno : decernam easdem prætorias : ut & prætores annas pruincias habeant : & eos quāprimum uideamus : quos animo æquo uidere non possumus. Sed mihi credite nūquam succedetur illis : nisi cum ea lege referatur : qua intercedi de prouiciis non licebit. Itaque hoc tempore amissō annus est integer uobis expectandus : quo interiecto ciuium calamitas : sociorum erumna : sceleratissimorum hominū impunitas propagatur. Quod si essent illi optimi uiri : tamen ego mea sententia , C. Cæsari succedendum nōdum putarem.

DE PROVINCIIS CONSULARIBVS.

qua de re dicam. P. Cons. quod sentio. atq; illam interpellationē trrei familiaris simi: qua paulo ante interrupta est oratio mea: non pertimescam. Negat me uir optimus inimiciorem Gabinio debere esse q̄ Cæsari. omnem illam tempestatem cui cesseram Cæsare impulsore atq; adiutore esse excitatam: cui si primum sic respondeam: me cōmuni utilitatis habere rationem non doloris mei: possum ne probare: cum id me facere dicam: quod exemplo fortissimorum & clariſſimorū ciuiū facere possim. An Tiberius Gracchus patrem dico: cuius utinā filii non degenerassent a grauitate paterna: tantam laudem est adeptus: q̄ Tr. Ple. solus ex toto illo collegio. L. Scipioni auxilio fuit inimicissimus & ipsius & fratribus eius Africani: iurauitq; in concione se in gratiam non rediisse: sed alie num sibi uideri dignitate imperii: quo duces essent hostium Scipione triūphā, te ducti: eodem ipsum duci: qui triumphasset. Q uis plenior inimicorū fuit. C. Mario: L. Crassus. M. Scaurus alii ue inimici omnes Metelli: at hi non modo illum inimicum ex gallia sententiis suis non detrahebant: sed & propter rationem gallici belli: prouinciam extra ordinem decernebant. bellum in gallia maximum gestum est. domitæ sunt a Cæsare maximæ nationes: sed nondū legibus: nondum iure certo: nondum satis firma pace deuictæ. bellum affectum uidemus & uere ut dicam pene confectum: sed ita ut si idem extrema persequitur: qui incohauit: iam omnia perfecta uideamus. si succeditur: periculū fit ne instauratas maximi belli reliquias ac renouatas audiamus. Ergo ego Senator inimicus: si ita uultis homini: amicus esse ut semper fui: Reip. debeo. Q uid si ipsas inimicicias depono Reip. cā: quis me tandem iure reprehendat: presenti cum ego omniū meo & consilioiū atq; factorum exempla semper ex summi rum hominū factis mihi censuerim petenda. An uero. M. ille Lepidus: qui bis consul & pontifex maximus fuit: non solum memoria & testimonio sed etiā annalium litteris: & summi poetæ uoce laudatus est. Q uod cum. M. Fulvio collega quo die censor est factus homine inimicissimo in campo statim rediit in gratiam: ut cōmune officium censuræ cōmuni animo ac uolūtate defenderet. Atq; ut uetera quæ sunt innumerabilia mittam: tuus pater Philippe nōne uno tempore cum suis inimicissimis rediit in gratiam: quibus cum omnib; eadem Res pu. reconciliauit: quæ alienarat. Multa prætero: q̄ intueor coram hæc lumina atq; ornamenta Reipu. Publum Seruiliū & M. Lucullum. Vtinam etiam L. Lucullus ille uiueret. quæ fuerunt inimicicæ grauiores in ciuitate: q̄ Lucullorum atq; Seruiliorū: quas in uiris fortissimis non solum extinxit Reipu. dignitas & ipsorū: sed etiā quandoque ad amiciciam consuetudinē que traduxit. Q uid. Q . Metellus nepos: non ne consul in templo Iouis optimi maximip motus tum auctoritate uestra: tum illius Publii Seruiliī incredibili grauitate dicens: absens mecum summo suo beneficio rediit in gratiā? An ego huic possum esse inimicus: cuius litteris: fama: nunciis celebrantur aures quotidie meæ nouis nominibus gentium: nationum: locorum: Ardeo mihi credite. P. C. id

ORATIO.

quod uos met de'me existimatis:& facitis ipsi icredibili quodam amore patriæ qui me amor & subuenire olim impendentibus periculis maximis cū dimicazione capitīs/& rursum cum omnia tela undiqꝫ eē intēta in patriam uiderē subire coegit: atqꝫ excipere unum pro uniuersis: hic me meus ī Remp. animus pristinus ac perēnis cum.C. Cæsare reducit: reconciliat: restituit ī gratiam . Quid uolent deniqꝫ homines existiment: Nemini ego possum esse hominī bene mei renti de Rep. nō amicus. & enim si his qui omnia hæc flāma ac ferro delere uoluerunt: non inimicicias solū sed etiā bellū indixi atqꝫ intuli:cū partim mihi illorum familiares : partim etiam me defendantē capitīs iudiciis essent liberati: cur eadē resp. quæ me in amicos inflāmare potuit: inimicis placare non possit? Q uod m̄ hi odium cum Clodio fuit: n̄isi qꝫ perniciosum patriæ ciuē fore putabam: qꝫ turpissima libidine incensus duas res sanctissimas religionem & pudiciciam uno scelere uiolasset. Nū ē igit̄ dubium ex his rebus quas is egit agiti qꝫ quotidie: quin ego in illo oppugnādo Reip. plusqꝫ ocio meo/nōnulli in eodē defendēdo suo plus ocio qꝫ cōmuni pspexerūt. Ego me a.C. Cæsare in Rep. dis sensisse fateor : & sensisse uobiscū . Sed nūchisdem uobis assentior cū q̄b̄ antea sentiebam. Vos enim ad quos litteras. L. Piso de suis rebus non audet mittere:q Gabinii litteras insigni quadam nota atqꝫ ignominia noua condēnastis: Cæsari supplicatiōes decreuistis numero ut nemini ullo ex bello:honorē ut oī no nemini. Cur igit̄ expectē hominē aliquē qꝫ me cū illo in ḡam reducat. Reduxit ordo amplissimus & ordo is qui ē & publici consilii & meor̄ oīum cōsilii orū auctor & princeps. Vos sequor. P. C. uobis obtēpo : uobis assentior. q̄diu C. Cæsarīs consilia in Repu. non maxime diligebatis: me quoqꝫ cum illo minus coniunctum uidebatis. postea qꝫ rebus gestis mentes uestræ: sed etiam laudatorē uidiſtis. Sed quid est quod in hac cā maxime hoīes admirentur:& reprehēdant meū consilium: cū ego idē antea multa decreuerim: quæ magis ad hominīs dignitatē qꝫ ad reip. necessitatē uel utilitatē ptinerēt: Supplicationē quindecim diei rū sūia mea decreui. Reip. satis erat tot dieꝫ quot. C. Mario. nō erat exigua eadem diis īmortalibꝫ gratulatio: quæ ex maximis bellis. Ergo ille cumulus diei rum hominis est dignitati tributus: in quo ego consule referente primū decē di erum est supplicatio decreta. Cn. Pōpeio Mithridate interfecto:cōfectoqꝫ mithridatico bello/& cuius sententia primū duplicata est supplicatio consularis. Mihi enim estis assensi cum eiusdem . Cn. Pom. litteris recitatis confessis omnibus maritimis terrestrībusqꝫ bellis supplicationē dieꝫ .xii. decreuistis . Sum Cn. Pom. uirtutem & animi magnitudinē admiratus: qꝫ cū ip̄e cæteris omnibꝫ esset omni honore antelatus: ampliorem honorē alteri tribuebat: qꝫ ip̄se erat cōsecutus. Ergo in illa supplicatione quam ego decreui: res ipsa tributa ē diis īmortalibꝫ & maior̄ institutis:& utilitatī Reip. Sed dignitas uerbor̄: honos & nouitas & numerus dieꝫ Cæsarīs ipsius & laudi et gloriæ cōcessus ē. Relatū est

DE PROVINCIIS CONSULARIBVS.

ad uos nuper de stipendio exercitus: nō decreui solū: sed etiā ut uos decerneretis laborauit: multa dissentientibus respondi: scribēdo affui: tū quoq; homini plus tribui: q; nescio cui necessitatī. Illū enī arbitrabar etiā sine hoc subsidio pecuniæ retinere exercitū præda ante parata & bellū cōficeū posse. Sed decus illud & ornamenti triumphi minuendū nostra parsimonia non putauit. Actū est de decē legatis: quos alii omnino nō dabant: alii exēpla quærebāt: alii tempū differebant: alii sine ullis uerboꝝ ornamētis dabant. In ea quoq; re sic sum locutus: ut oēs intelligerēt me id quod R eip. causa sentire: facere uberius ppter ipsius Cæsarī dignitatē. At ego idem nunc in prouinciis decernēdis: q; illas oēs res egi si lentiō interpellor: cum superioribꝫ causis hoīnis ornamēta fuerint: i hac me nihil aliud nisi ratio belli: nisi sūma utilitas. R eip. mouēt Nā ipe Cæsar qd ē cur in pruincia cōmorari uelit: nisi ut ea quæ p eū affecta sunt: pfecta R eip. tradat. Amcēnitas eū credo locoꝝ urbium pulchritudo: hominū religionūq; illarꝫ humanitas: & lepos/ uictoriæ cupiditas: finium imperii nostri propagatio retinet. Q uid illis terris asperius? Q uid porro tot uictoriis præstabilius? Q uid oceano longius inueniri pōt? An reditus in patriā habet aliquā offensionē? Vtrū a pud populū a quo missus est: an apud Senatum a quo ornatus ē? An dies aget eius desideriū? An magis obliuionē? An laurea illa magnis periculis parta: amittit longo interuallo uiriditatē? Quare si qui hominē nō diligūt: nihil est q; eū de pruincia deuocēt. ad gloriā deuocāt: ad triumphū ad gratulatōnem: ad summū honorem senatus: equestris ordinis gratiā: populi caritatē. Sed si ille hac tam eximia fortuna propter utilitatē R eip. frui non properat: ut omnia illa conficiat: qd ego senator facere debeo: quē etiam si ille aliud uellet: R eip. consulere oporteret. Ego uero sic intelligo. P.C. uos hoc tempore in prouinciis decernēdis perpetuæ pacis habere oportere rationē. Nam quis hoc non sentit omnia alia esse nobis uacua ab omni periculo: atque etiam ab omni suspicio, ne bellī? Iam diu mare uidemus illud immensum / cuius fertuore nō solū maritimī cursus: sed urbes etiam & uiæ militares iam tenebant: uirtute Cn. Pom. Sica Populo Romano ab oceano usq; ad ultimum pontum/ tāquam unum alii quem portum tutum & clausum teneri: nationesque eas quæ numero hominum ac multitudine ipsa poterant in prouincias nostras redundare: ita ab eodem esse partim recisas partim represas: ut Asia quæ imperium antea nostrū terminabat: Nunc tribus nouis prouinciis ipsa cingatur. Possum de omni regione: de omni hostiū genere dicere. Nulla gēs ē: quæ nō aut ita subacta sit: ut uix extet: aut ita domita: ut quiescat: aut ita pacata: ut uictoria nostra īperioꝝ latet. Bellū Gallicū. P.C. Cæsare imperatore gestū est antea tātūmodo repulsum. Semper illas nationes nostri imperatores refutandas potius bello q; lacesendas putauerūt. Ipse ille. C. Marius cuius eximia atq; diuina uirtus magnis Po.R. iuctibꝫ funeribusq; subueni: i fluētis in Italā galloꝝ maximas copias repellit: nō ipse ad eos urbes sedesq; penetrauit: modo ille meoꝝ labore: piculorꝫ

ORATIO.

consilio& socius .C. Pontinius fortissimus vir ortu repente bellu Allobrogum
 atq; hac scelerata coniuratione excitatum præliis fregit: eosque domuit qui la-
 cessierant:& ea uictoria contentus Repu. metu liberata quieuit .C. Cæsar is lo-
 ge aliam uideo fuisse rationem . Non enim sibi solum cū his: quos iam arma-
 tos esse contra Pop. Ro. uidebat bellandum esse duxit : Sed totam Galliam in
 nostrā ditionē esse redigendam. Itaque cum acerrimis nationibus & maximis
 germanorum & Heluetiorum præliis felicissime decertauit / cæteras contriuit:
 compulit: domuit . Imperio Popu. Ro. parere assuefecit : Atque quas religio-
 nes quasque gentes nullæ nobis antea litteræ : nulla uox nulla fama notas fe-
 cerat : Has noster imperator nosterq; exercitus & Pop. Ro. arma peragrarunt.
 Semitam tantum Galliæ tenebamus antea. P. Cons. Cæteræ partes a gentibus
 aut inimicis huic imperio: aut infidis: aut incognitis: aut certe imanibus & bar-
 baris & bellicosis tenebantur. Quæ nationes nemo unquā fuit qui non frā-
 gi domarique cuperet . Nemo sapienter de repub. nostra cogitauit iam inde a
 principio huius imperii: quin Galliam maxime timendā huic imperio putaret
 sed propter uim ac multitudinē gentium illarū nunquā est antea cum omni-
 bus dimicatum . Restitimus semper lacesisti. nunc denique est perfectū: ut im-
 perii nostri terrarūq; illarū idē esset extremū . Alpibus Italiam munierat ante na-
 tura non sine aliquo numine diuino . Nam si ille aditus gallorū imanitati mul-
 titudinique patuisset: nunquā hæc urbs summo imperio domiciliū ac sedē p-
 busset . Quæ iam licet considant. nihil est enī ultra illā altitudinē munitū us-
 que ad oceanū : q; sit Italæ pertimescendū . Sed tamē una atq; altera ætas uel
 metu: uel spe uel poena: uel premiis: uel armis: uel legibus potest totam Galliā
 sempiternis vinculis astrigere . Impositæ uero res & acerbæ si erunt relictae: q;
 quā sunt abscessæ tamen efferent se aliquando:& ad renouandū bellū reuire-
 scerent . Quare sit in eius tutela Gallia: cuius uirtuti fidei felicitati cōmendata
 est . Et si fortunæ muneribus amplissimis ornatus sæpius eiusdem dæx peri-
 culum facere nollet: si in patriā: si ad eos penates: si ad eam dignitatem: quā
 in ciuitate sibi propositā uidet: si ad iucundissimos liberos: si ad clarissimū ge-
 nerū redire properaret: si in capitoliū inuehi uictor cū illa insigni laude laurea
 gestiret: Si denique timeret casum aliquem: qui illi tantū addere iam non po-
 test: quantū auferre: Vos tamen oporteret ab eodē illa omnia a quo profligata
 sunt: confici uelle . Cū uero ille suæ gloriæ iā pridē: Reip. nōdū satisficerit: &
 malit tñ tardius ad suorū laboř fructus peruenire: q; nō explere susceptū Reip.
 munus: nec imperatore incēsum ad R. ep. benegerendā reuocare: nec totā galli-
 ci bellū rationē prope iam explicatā perturbare atq; impedire debemus . Nā il-
 læ sententiæ uiroq; clarissimorū minime probādæ sunt: quoq; alter ulteriorē gal-
 liam decernit cū Syria: alter citeriorē . Qui ulteriorē oīa illa dīq; bōdū differui pau-
 loante: pturbat . Simul ostendit eam se sciscere legē: quā eē legē neget. & quæ
 pars pūiciæ sit: cui nō possit itercedi hāc se Auellere. quæ defensorē habeat: nō

DE PROVINCIIS CONSULARIBVS.

tangere. simul & illud facit: ut quod illi a populo datū sit: id non uiulet: qd Sei
natus dederit: id senator properet auferre. Alter belli Gallici rationem habet.
fungitur officio boni senatoris. legem quam nō putat eam quoque seruat. præ
finīt enim successorī diem. qui mihi nihil uidetur minus a dignitate disciplina
que maiorum dissidere: q ut qui consul. Kalē. Ianua. habere prouinciam debet:
is ut eam despōsam nō decretam habere uideatur: fuerit toto in consulatu si-
ne prouincia: cui fuerit antequam designatus consul esset: prouincia decreta i-
sortietur an non? Nam & nō sortiri absurdum est. Et q sortitus sis: non habe-
re proficiscitur paludatus i quoque ante certam diem peruenire non licebit.
Januario: Februario prouinciam non habebit. Kalē. ei denique Martii nasce-
tur repente prouincia: Attamen his sententiis Piso in prouincia permanebit.
Quæ cum grauia sint: nihil grauius illo q multari imperatorem diminutio-
ne prouinciæ contumeliosum est. neque solum summo in uiro: sed etiam i me-
diocri homine ne accidat prouidendum. Ego uos intelligo. P. Cons. multos
decreuisse honores eximios. C. Cæsari: & prope singulares: q ita meritus e-
rat: gratis etiam ut q coniunctissimus huic ordini esset: sapiētes ac diuinī fuistis.
Neminem unquam est hic ordo complexus honoribus & beneficiis suis: qui
ullam dignitatē præstabiliorē ea quam per uos prius esset adeptus: puta-
rit. Nemo unquam hic potuit esse princeps: qui maluerit eē popularis. Sed ho-
mines aut propter dignitatē suā diffisi ipsi sibi: aut propter reliquorum ob-
testationem ab huius ordinis coniunctione depulsi: sēpē ex hoc portu se in illi
los fluctus prope necessario contulerunt. qui si ex illa iactatione cursuq; popu-
lari benegesta Repub. referunt aspectum in curiam: atque huic amplissimā di-
gnitati esse cōmendati uolunt: non modo nō repellendi sunt: uerum etiam exi-
petendi. Monemur a fortissimo uiro atque optimo post hominum memoriā
consule: ut prouideamus ne citerior gallia nobis in uitis alicui decernatur. post
eos consules qui nūc erunt designati perpetuoque post hac ab his qui hunc or-
dinem oppugnēt: populari ac turbulentā ratione teneatur. Quām ego plagā
& si non contēno. P. Cons. præsertim monitus a sapientissimo consule & dili-
gentissimo custode pacis & ocii: tamen uehementius arbitror pertimiscendā:
si hominum clarissimorum atque potentissimorum aut honorem mīuero: aut
studium: quod habēt erga hūc ordinē repudiāro. Nā ut. C. Julius omnib; a sei-
natū eximiis ac nouis rebus ornatus p manus hāc pruinciā tradat ei cui mīime
uos uelitis: p quem ordinē īpē amplissimā gloriam consecutus sit: ne liberta-
tem quidē relinquat. adduci ad suspicādum nullo mō possum. postremo quo
quisq; animo futurus sit nescio. qd spēm uideo: p̄stare hoc senator debo quā
tū possum: ne qs uir clarus aut potēs huic ordinī iure irasci posse uideaſ. Atque
ego hāc si inimicissimus essem. C. Cæsari sentirē tñ reip. cā. sed nō alienū eē ar-
bitror: quo minus sāpe aut iterpeller a nōnullis: aut tacitor& æstimatōe rephen-
dar: explicare breuiter quæ mihi sit ratio & causa cum Cæsare: At primū illud

ORATIO.

tempus familiaritatis ac consuetudinis : quæ mihi cū illo : quæ fratri meo : quæ C. Varroni consobrino nostro ab omnium nostrū adolescētia fuit prætermitto . posteaquā sum penitus in Répub. ingressus : ita dissensi ab illo : ut in disiunctione sententiæ coniuncti tamen amicicia maneremus : consul ille egit eas res : quarum participē me esse uoluit : quibus ego si minus assentiebar : tamen illius mihi iudicium gratum esse debebat . Me ille ut quinqueuiratum acciperē : rogauit . me in tribus sibi coniunctissimis consularibus eē uoluit . Mihi legationem quā uellem : quanto cū honore uellem : detulit . Quæ ego omnia non ingrato animo : sed obstinatione quadam sententiæ repudiaui : Quā sapienter : non dispuo . multis enī non probabo . constanter quidem & fortiter certe . qui cum me firmissimis opibus contra scelus inimicorū munire : & popularis impetus populari præsidio possem propulsare : quāuis excipere fortunā : subire uim atque iniuriā malui . q̄ aut a uestris sanctissimis mentibus dissidere : aut de meo statu declinare . sed non is solū gratus eē debet qui accepit beneficium : uerum etiā is cui potestas accipiendi fuit . Ego illa ornamenta : quibus ille me ornabat : decere me & conuenire his rebus quas gesseram : non putabā . Illū quidem amico animo me habere eodē loco quo principem ciuiū suum generū sentiebam . Traduxit ad plebē inimicum meum siue iratus mihi q̄ me secum ne in beneficiis quidē uidebat posse coniungi : siue exoratus : ne hoc quidem fuit iniuria . Nam postea me ut sibi essem legatus non solū suasit : uerū etiā rogauit . Ne id quidē accepi : non quo alienū me a dignitate arbitrarer : sed quod tantū Reipubli . sceleris impendere a consulibus proximis nō suspicabar . Ergo adhuc magis est mihi uerēdum : ne mea superbia in illius liberalitate : q̄ ne illius iniuria in nostra amicicia reprehendatur . Ecce illa tempestas caligo bonorum & subita atque improuisa formido : tenebrae Reipubli . ruina atque incēdium ciuitatis . terror iniectus Cæsari de eius actis . metus cædis bonis omnibus : consulū scelus : cupiditas : egestas : audacia . si non sum adiutus non debui . si desertus : sibi prouidit : si etiam oppugnatus : ut quidā aut putant aut uolunt : uiolata amicicia est . accepi iniuriam : inimicus esse debui . non ego : sed idem ille tum me saluum esse uoluit . Tū uos me ut carissimum filium desiderabatis . Et si uos idem pertinere ad causam illam putabatis : uoluntatem C. Cæsaris a salute mea non abhorrese : & si illius uolūtatis generum eius habeo testem : qui idē Italiam municipiis : Popu. Roma . in concione uos mei semper cupidissimos in capitolio ad meam salutem incitauit . Si denique . Cn. Pō. idem mihi testis de uoluntate Cæsaris & spōsor est illi de mea : Nonne uobis uideor & ultimi temporis recordatione & proximi memoria : medium illud tristissimū tempus debere : si ex rerū natura non possum euellere : ex animo quidē certe excidere ? Ego uero si mihi non licet per aliquos ita gloriari me dolorem atque inimicicias meas R eipub. concessisse : quod magni cuiusdā hominis & persapientis uidetur : Vtar hoc qđ nō tā ad laudē adipiscēdā : q̄ ad uitādā

DE PROVINCIIS CONSULARIBVS.

uituperationem ualet.hominem me esse gratū:& non modo tantis beneficiis:
sed etiam mediocri hominū beniuolentia commoueri.A uiris fortissimis & de
me optime meritis quibusdā peto : ut si ego illos meorū laboꝝ & incommodo
rum participes eē nolui:ne illi me suag̃ inimiciaꝝ socium uelint esse : præseri
tim cum iidem illi conesserint:ut etiam acta illa Cæsarīs quæ neq; oppugnaui
antea neque defendi:meo iam iure possim defendere.Nam summi ciuitatis ui
ti:quorum ego consilio Rēpublī.conseruaui : & quorum auctoritate illam
coniurationem Catilinæ defugi:iulias leges & cæteras illo consule rogatas iu
re lataſ negant . Iidem illam proscriptionem capitis mei contra salutem Reip.
sed saluis auspiciis rogatam esse dicebant . Itaque uir summa eloquentia di
xit grauiter casum illum meum funus esse. Reipu.sed funus iustum & indi
ctum mihi ipſi omnino perhonorificum / discessum meum funus dici Reipu.
reliqua non reprehendo : sed mihi ad id quod sentio : assumo. Nam si id iure
rogatum dicere ausi sunt : quod nullo exemplo fieri potuit : nulla lege licuit:
nemo de cælo esse seruatum dixit . Q uia si plebeius omnino eē non potuit.qui
tribunus plebis potuit esse ? & cuius tribunatus si ratus est : quod irritum ex a
ctis Cæsarīs possit esse:eius non solum tribunatus : sed etiam perniciosissimæ
res auspiciorum religione conseruatæ iure latæ uidebuntur ? Q uare aut uobis
statuendum est legem Heliam manere:legem Fusiam non esse abrogatam:nō
omnibus fastis legem ferre licere:cum lex feratur de cœlo obseruari obnuncia
ti:intercedi licere . Censorium iudicium ac notionem & illum morem seueris
simum magistratum non esse nefariis legibus de ciuitate sublatum . Si pa
tricius Trib.pleb.fuerit: contra leges sacratas : Si plebeius contra auspicia fu
isse:aut mihi concedant homines.oportet:aut in rebus bonis non exquirere iu
ra ea:quæ ipſi in perditis non exquirunt:præsertim cum ab illis aliqua condi
tio . C.Cæsari lata sit:ut easdem alio modo ferret:qua conditione auspicia re
quirebant : leges comprobantur . in Clodio auspiciorum ratio sit eadem:leges
omnes sint eversæ atque perditæ ciuitatis. Extremum illud est cum ego si es
sent inimiciaꝝ mihi.cum.C.Cæsare:tamen hoc tempō.R.P.consulerem:ini
micicias in aliud tempus reseruare deberem.possem etiam summorum uiros
rum exemplo inimicicias Reipub.causa deponere . & cum inimiciciaꝝ fuerint
nunquam opinio iniuriaꝝ beneficio sit extincta : sententia mea. P.Consf .si di
gnitas agitur Cæsarīs : homini tribuam.si honos quidem : senatus concordiaꝝ
consulam . si auctoritas decretorum uestrorum:constantiam ordinis ī eodem
ornando imperatore seruabo . Si perpetua ratio gallici belli : Reipub.proui
debo . si aliquod meum priuatum officium : me non ingratum esse præstabō.
Atque hoc uelim probare omnibus .P.Consf.Sed leuissime feram si forte aut
his minus probaro qui meum inimicum repugnante me auctoritate texerunt:
aut his si qui meum cum inimico suo reditum in gratiam uituperabunt : cum
ipſi & cum meo & tum suo inimico in gratiam non dubitarint redire.

I QVIS ANTEA IVDICES MIRABATVR
 quid esset q̄ pro tantis operib⁹ Reip. tātaq; dignitate impii nei
 quaq; satis multi ciues fortes & magno animo inuenirentur : q̄
 auderent se & salutem suam in discrimen offerre pro statu ciui-
 tatis: & pro cōi libertate: ex hoc tempore miret̄ potius si quem
 bonum & fortē ciuem uiderit: q̄ si quem aut timidum aut sibi potius q̄ Reipu.
 consulente. Nā ut omittatis de unius cuiusq; casu cogitando recordari: uno as-
 pectu intueri potestis eos qui cū Senatu cum bonis omnibus Rēp. afflictā ex-
 citarint: & latrocinio domestico liberarint: moestos: sordidatos : reos de capite:
 de fama: de ciuitate: de fortunis: de liberis dimicātes. eos aūt q̄ oīa diuina & hu-
 mana uexarint: uiolarint: perturbarint: euenterit: non solum alacres lātosq; uoi-
 litare: sed etiā fortissimis atq; optimis ciuib⁹ periculū moliri: de se nihil time-
 re: in quo cum multa sint indigna: tum nihil minus est ferendum: q̄ q̄ iam non
 p̄ latrones suos: non p̄ homines egestate & scelere p̄ditos: sed p̄ uos nobis p̄ op̄i-
 timos uiros optimis uiris piculū inferre conantur. & quos lapidibus quos fer-
 ro: quos facibus quos ui: manu: copiis delere non potuerunt: hos uestra aucto-
 ritate: uestra religione: uestris sententiis se oppressuros arbitrantur. Ego autem
 iudices qua uoce mihi in agendis gratiis cōmemorandoq; eorum qui de me or-
 ptime sunt meriti: beneficio eē utendum putabam: ea nunc uti cogor: in eorū
 piculis depellendis: iis potissimum uox hāc seruiat: quorum opa & mihi & uoi-
 bis & Po.Ro. restituta est. & q̄q a.Q. Hortensio uiro clarissimo & eloquenti-
 simo cā ē publice porata: nihilq; ab eo p̄termissum ē: quod aut p̄ Rep. conque-
 rendum fuit: aut pro reo disputandū: tamē aggrediar ad dicēdum: ne mea pro-
 pugnatio ei potissimum defuisse uideat: p̄ quem est p̄fectum ne cæteris ciuib⁹
 deesset. Atq; ego sic statuo iudices in hac cā atq; in exercitatione dicendi a me
 locum pietatis potiusq; defensionis: querelam q̄ eloquētiā: doloris q̄ ingenii p̄-
 tes eē suscepas. Itaq; si aut acrius egero: aut liberius: q̄ qui ante me dixerunt:
 peto a uobis: ut tantum orationi meæ concedatis quātum & pio dolori & iustæ
 iracundiæ concedēdum p̄uetis. Neq; n. officio coniunctior dolor ullius eē po-
 test: q̄ hic meus suscep̄tus ex hominis de me optime meriti periculo: neq; iracū-
 dia magis ulla laudanda: q̄ ea quæ me inflāmat eōq; scelere: q̄ cum oībus meæ
 salutis defensoribus bellū esse gerendū sibi iudicarunt. Sed quoniam singulis
 criminib⁹ cæteri responderunt. Dicam ego de omni statu. P. Sextii: de gene-
 re uitæ: de natura: de morib⁹: de incredibili amore in bonos: de studio conser-
 uandæ salutis cōmuniis atq; ocii: contendāq; si modo id consequi potero: ut in
 hac confusa atq; uniuersa defensione nihil a me quod ad nostram quæstionē:
 nihil quod ad reum: nihil quod ad Remp. ptineat p̄termissum eē uideat. &
 quoniam in grauissimis tēporib⁹ ciuitatis atq; in ruinis euersæ atq; afflictæ

PRO PVBLIO SEXTIO.

Reipub. Sextii tribunatus est a fortuna ipsa collocatus : non aggrediar ad illa maxima atq; amplissima: priusq; docuero quibus initis ac fundamentis hæ tātē summis in rebus laudes exortæ sunt. Parente. P. Sextius natus est iudices homine ut pleriq; meministis & sapiente & sancto & severo: qui cum Tri. ple. primus inter homines nobilissimos temporibus optimis factus esset : reliquis honoribus uti non tam uoluit: q; dignus uideri eo auctore duxit honestissimi et sapientissimi uiri. C. Albini filiam : ex qua hic est puer: & nupta iam filia duabus grauissimæ antiquitatis uiris. sic probatus fuit ut utriq; eorum & carus maxime & iucundus esset. Ademit Albino saceri nomen mors filiæ: sed caritatem illius necessitudinis & beniuolentiam non ademit. hodie sic hūc diligit: ut uos facillime possitis ex hac uel assiduitate eius uel sollicitudine & molestia iudicare. Duxit uxorem patre uiuo optimi & calamitosissimi uiri filiam. C. Scipiōis. Clara in hoc. P. Sextii pietas extat: & omnibus grata: q; quidem & Massiliam statim profectus: ut sacerum uidere consolariq; posset: fluctibus Reip. expulsum: in alienis terris iacentem: quem in maiorum suorum uestigiis stare oportebat. & ad eum filiam eius adduxit: ut ille insperato affectu complexuq; si nō omnem: at aliquam partem meritoris depōeret: & maximis officiis & illius erūnam quoad uixit: & filiæ solitudinem sustentauit. Possum multa dicere de liberalitate: de domesticis officiis: de tribunatu militari: de prouiciali in eo magistratu & abstinentia. sed mihi ante oculos obuersatur. R. P. dignitas quæ me ad se rapit: hæc mīora reliquæ hortatur. Q uæstor hic. C. Antonij collegæ mei Iud. fuit sorte: sed societate consiliorum meus. Impedior non nullius officii ut ego interpretor religione: quominus exponam q; multa detulerit: quanto ante prouiderit. Atq; ego de Anto. nihil dico præter unum: nūquam illum illo summo timore ac periculo societatis: neq; cōmunem metum omnium: nec p̄priam nō nullorum de ipso suspicionem aut inficiando tollere: aut dissimulando se dare uoluisse. In quo collega sustinendo aut moderando si meam in illum cōiectam indulgentiam cum summo studio. P. R. laudare solebat: par prope laus. P. Sex. esse debet: qui ita suum cōsulem obseruavit: ut & illi Q uæstor bonus & uobis omnibus optimus ciuis uideref. Idem cū illa cōjuratio ex latebris atq; ex tenebris erupisset palāq; armata uolitaret: uenit cum exercitu Capuam. quam urbem propter plurimas belli opportunitates ab illa ipia & scelerata manu temptari: cōspiciebamus. C. Meulanum Tr. mil. Anto. Capua præcipitem proiecit hominem pditum & non obscure Pisauri: & in aliis agri Gallici p̄tibus in illa coniuratione uersatum. Idēq;: C. Marcellum cum is non solum Capuam uenisset: uerumetiā se quasi armey studio in maximā familiam conieciisset: exterminandum cū illa urbe curauit. qua de causa & tum conuentus ille Capuae qui pp salutē illius urbis consulatu conseruatam meo: me unum patrum adoptauit: huic apud me. P. Sex. maximas gratias egit. Q uo quidē tempore homies nemine cōmutato coloni Decurioneſq; fortissimi atq; optimi uiri

ORATIO.

beneficium. P. Sextii testimonio declarant. periculū decretō suo deprecantur. Recita quæso. P. Sexti quid decreuerit Capuae Decuriōes ut iā uirilis tua uox possit aliqd significare inimicis nostris: quidnā cum se corroboraret: effectura esse uidebat. Decreta Decurionū. Nō recito decretū officio aliquo expressum uicinitatis aut clientelæ autho spicii publici: aut ambitionis aut cōmendationis gratia: sed recito memoriā perfuncti periculi: prædicationē amplissimi beneficii uicem officii præsentis testimonium præteriri temporis. Atq; illis tēporibus eisdem cum iam Capuam metu Sextius liberaasset urbem: Senatus atq; omnes boni deprehensis atq; oppressis domesticis hostibus me duce ex periculis maximis extraxissent. ego litteris. P. Sexti Capua accersiū cū illo exercitu. quē tum secum habebat. quibus hīc litteris lectis ad urbem confestim incredibili celeritate aduolauit. Atq; ne illius temporis atrocitatē recordari possitis: claudi te litteras. & uestrā memoriā ad timoris preteriti cogitationem excitate. Hoc P. Sextio Tr. pl. nouorum: qui tum extremis diebus consulatus mei res eas q̄s gesseram: uexare cupiebant: reliquiq; cōiurationis impetus & conatus sunt reitardati. Ac posteaq; est intellectum Catone Tr. Pl. fortissimo atq; optimo ciue. R. P. defendantē per seipsum. S. P. Q. R. sine militū præsidio tueri facile maiestatem suā dignitatē eorum qui salutem cōem periculo suo defendissent: Sextius cum illo exercitu summa est celeritate Antonium consecutus. hīc ego qđ prædicem: quibus hīc rebus consulem ad rem gerendam excitarit: quot stimulos admouerit homini fortassis studio so uictoriz: sed tamen nimiū cōmunem Martē bellicosūq; intuenti longum est dicere: sed hoc breue dicā: si. M. Petreii non excellens animo & amore. r. p. non præstans in. R. P. uirtus nō summa auctoritas apud milites non mirificus usus in re militari extitisset: neque adiutor R. P. Sex. ad excitandū Antonium cohortandū accusandum impellendū fuisset datus illo in bello: nequaquā Catilina tū e pruina Apēnini atq; e niuib; ilis emersisset. atq; æstatem integrā nactus Italiae Callis & pastorum stabula p̄ clara cœpisset: nec sine multo sanguine ac sine totius Italiae uastitate miserrima cecidisset. Hūc igitur animū ad tribunatū attulit. P. Sextius: ut præturā Mace doniæ reliquā: & aliquando ad hæc: propiora ueniā: quanq; non est omittenda singularis illa integritas prouincialis: cuius ego nuper in Macedonia uidi uestigia non pressa leniter ad exigui prædicationem temporis: sed fixa ad memoriā illius prouinciæ sempiternam. Verum hæc ita prætereamus: ut tamen intuentes & respectantes relinquamus. Ad Tribunatum quia ipse ad se se iam dudū uocat: & quodāmodo obseruat orōnem meam contento studio cursuq; ueniā. De quo quidem Tribunatu ita dictum ab Hortensio: ut eius oratio defensionem non modo criminum uideretur continere: sed etiā memoria digna uti. R. P. capessendæ auctoritatē disciplinamq; præscribere. Sed tamen quoniam Tribunatus quidem totus. P. Se. nihil aliud nisi meum nomen cāmq; sustinuit: necessario mihi de hisdem rebus eē arbitror: si non subtilius disputandum:

PRO PVBLIO SEXTIO.

at certe Iud. dolentius deplorandū. Quia in ratione si asperius in quosdam homines inuehi uellem: quis nō concederet: ut eos quorum scelere furore uiolatus essem: uocis libertate perstringerem: Sed ut quā moderate & huic potius tē porī seruā: q̄ dolori meo: si q̄ occulte dissentiant a salute nostra lateant: si q̄ fecerunt aliqd aliquādo: atq; iidem nūc tacent: & quiescunt: nos quoq; simus oblitū. Si q̄ offendunt: insequunt: quoad ferri poterit preferemus: neq; quēquā offendet oratio: nisi qui se ita obtulerit ut in eum non inuasisse: sed icurrisse uidetur. Sed necesse ē anteq; de tribunatu. P. Sextii dicere incipiā: me totū superioris anni. R. P. naufragiū exponere. In quo colligendo ac reficiendo saluti cōmuni omnia reperientur. P. Sextii dicta: facta: consilia uersata. fuerat ille annus tāq; in. R. P. Iud. in magno metu & multorū timore intentus arcus ī me uenum: sicut uulgo ignari rerū loquebant: re quidem uera in uniuersam. R. p. tradiuctione ad plebem furibundū hominis ac pditi mihi irati: sed multo acrius occii & cōmunis salutis inimici. Hunc uir clarissimus mihi multis repugnantib; amicissimus. Cn. Pompeius omni cautione scēdere exercitatione deuīxerat: nihil in Tribunatu contra me esse facturum. At ille sceleratissimus ex oīum scelerū colluuiōe natus par se scēdus uiolaturū arbitratus nīsi ipsum cautorē alie ni piculi suis ppriis piculis terruisset: Hanc tetrā īmanēq; beluam uinctā auspicis alligatā more maiori constrictā legum sacrarum catherinis soluit subito legū consul uel ut ego arbitror exhortatus uel ut nō nemo putaret miratus. Ignarus qdem certe & imprudens impendentū scelerū tantorū ac malorū: qui Tri. Pl. felix in euertenda. R. P. fuit nullis suis neruis. Qui enim in eiusmodi uita nerui esse potuerunt hoīs fraternis flagitiis: sororis stupris: omni īaudita libidine infani? Sed fuit profecto quādam illa. R. P. fortuna fatalis: ut ille cecus atq; amens Tr. pl. nancisceret. Quid dicā Consules hoccine ego appellē nomini īne euersores huius imperii? proditores uestræ dignitatis: hostes bonorū omnium? qui ad delendum Senatum af ligendū equestrem ordinē extinguēda omnia iura atq; instituta maiorū: se illis fascibus cæterisq; insignibus summi honoris atq; imperii natos esse arbitrantur. Quorum p̄ deos īmortales si nondū sclera uulneraç; in ista. R. P. uultis recordari: uultū & incessum animis intuemini. facilius facta eorum occurrit mentibus uestris: si ora ipsa oculis uestris proposueritis. Alter unguenti aſ fluens calamistrata coma despiciens consciens stuprorū ac ueteres uexatores etatulæ suæ putealis & sceneriorū gregibus inflatus atq; pculsus: olim esculeio illo æris alieni in freto ad columnam adhære sceret: ni in tribunatus portū infugeret: contēnebat equites ro. minitabatur Se natui uenit ab se opis: atq; ab iis se erexit ne de ambitu causam diceret: p̄ dicabat: ab iisdem se etiam inuitō Senatu prouinciam sperare dicebat: eāq; ni si adeptus esset: se in columē nullo modo fore arbitrabat: Alter o dii boni q̄ ter incedebat: q̄ truculentus: q̄ terribilis aspectu: unum aliquem te ex barbatis illis exemplum imperii ueteris imaginem antiquitatis columnen. R. P. dices

intueri: uestitus a sp e n r a hac purpura plebeia ac pene fusca capillo illo horrido
 ut Capua: q i p a tū imagis formādæ cā Duū uirū gerebat səpius iā sublatus ui-
 deret. Nā q dego de supcilio dicā: quod tū hoībus nō superciliū sed pignus. R.
 P. uidebat. Tanta erat grauitas in oculo: tanta contractio frontis: ut illo super
 cilio amantius ille niti tanq uideretur: Erat hic omnium sermone tamē. R. P.
 magnum firmūq; subsidiū: habeo quem opponam labi illi atq; ceno. Vultū
 mediustidius collegæ sui libidinē leuitatēq; frangeret. habebit Senatus i hunc
 ānū quem sequat̄: non deerit auctor & dux. Boni mihi deniq; homines præci-
 pue congratulabantur: quod habiturus essem contra Tri. pl. furiosum & auda-
 cē cū & amicum & affinem tū etiam fortē & grauē Cons. atq; eoꝝ alter sefeli-
 lit nemine. Q uis enim clauū tanti imperii tenere & gubernacula. R. P. tracta-
 re in maximo cursu ac fluctibus posse arbitrareſ: hoīne emersum subito ex diu-
 turnis lustroꝝ tenebris ac stuproꝝ: uino: ganeis: lēociniis: adulteriisq; cōfectū ſ
 Cū is p̄ter spem in altissimo gradu alienis opibus positus esſet: qui non mō tē-
 pestatem intueri impendētē temulentus: sed ne lucē quidem insolitam aspice-
 re posset: Alter multos plane in omnes partes feſellit. erat. n. hominū opinio-
 ne nobilitate ipsa blāda conciliatrica cōmēdatus. Oēs boni ſemp nobilitati
 fauemus: & quia utile eſt. R. P. nobiles eſſe homines dignos maioribus suis. et
 quia ualet apud nosclaroꝝ hominū & bene de. R. P. meritorum memoria etiā
 mortuoꝝ: quia tristem ſemp quia taciturnū: quia subhorridum atq; incultū ui-
 debant: & quod erat eo nomine ut ingenerata familiæ frugalitas uideret: faue-
 bant: gaudebant: & ad integritatē maiorꝝ ſpe ſua hominem uocabant materni
 generis obliti. Ego hoc uere dicam Iud. tātū eē i hoīnes/ ſceleris audaciæ crude-
 litatis quātū ipſe cum. R. p. ſensi Nunquā putau: neq; eē hominē & leuē & fal-
 ſa opinione errore hoīnū ab adolescentia cōmēdatum ſciebam. Etenim aīus
 eius uultu: flagitia parietibus tegebantur. Sed hæc obſtructio nec diuturna eſt:
 nec obducta ita: ut curiosis oculis perſpici non poſſit. Videbamus genus uitæ.
 desidiā/ inertiam. inclusas eius libidines q paulo propius acceſſerant intueban-
 tur. Deniq; et ſermohis anſas dabat qbus recōditos eius ſensus tener possem⁹.
 Laudabat homo doctus philoſophos nescio quos: neq; eōꝝ tamen omnia po-
 terat dicere. Sed eos tñ laudabat quos nouit præter cæteros eē auctores & lau-
 datores uoluptatis. quouis & quo tempore & quomō nō quærebant. uerbū ipſū
 omnibꝝ modis animi & corporis deuorat: eosdē præclare dicere aiebat: ſapien-
 tes omnia ſua cā facere. r. p. capessere hominē benesānū non oportere. nihil eē
 præſtabilius ociosa uita & conferta plena uoluptatibus. Eos hoc q dicerent di-
 gnitati eē ſeruiēdū. r. p. consulēdū: officiū rōnem in omni uita nō cōmodi eē du-
 cēdam: ſubeunda p patria pīcula: uulnera excipiēda: mortē oppetēdā: uaticina-
 ri atq; iſfanire dicebat. Ex his affiduis eius quotidianisq; ſermonibꝝ & quod
 uidebam: quibus cū hoīnibus interiori pte ageret: ne diem uideret: & quod ita
 domus ipſa ſumabat. ut multa eius ſermonis iudicia redolerent: ſtatuebam ſic:

PRO PVBLIO SEXTIO.

boni nihil ab illis nugis esse expectandum/mali quidem certe nihil pertimescendum.Sed ita est iud.ut si gladium paruo puero aut si imbecilli seni aut debili dederis:ipse impetu suo nemini noceat.sin ad nudū uel fortissimi uiri corpus accesserit:possit acie ipsa uel ferri uiribus vulnerari:ita cū hominibꝫ eneruatis atq; exanguibꝫ consulatus tāq; gladius esset datus:qui per se pungere nemine unquā potuissent:hi summi imperii nomine armati:tamē.R.P.trucidauerunt.fœdus fecerunt cum Tr.pl.palam ut ab eo prouincias acciperent quas ipsi uellent:exercitum & pecuniam quātam uellent ea lege si ipsi prius Trib. Pl.afflictā.R.P.tradidissent.Id enim fœdus meo sanguine ictum sanciri posse dicebant.Q ua re patefacta neq; dissimulari tātum ictus poterat:nec lateſ. Promulgātur uno eodemq; tempore rogationes ab eodem Tr.de mea pernicio & de prouinciis nominatim Conf.hic tum Senatus sollicitus:uos:equites sunt excitati .Italia cuncta permota:omnes deniq; omnium generū atq; ordinū ciues summæ.R.P.a Conf.atq; a summo imperio petendū eē auxiliū arbitrabantur:cum illi soli essent præter flagitiosum illum Tr.duo.R.P.turbines:qui non modo præcipitati patriæ subuenerunt:sed etiā nimis tarde concidere mœserent.Flagitabatur ab his quotidie cum querelis bonoꝫ omnium tū etiā precibus Senatus:ut meā cām susciperent.agerent aliquid:deniq; ad senatum referrent.hi non modo negādo:sed etiam irridendo amplissimū quēque illius ordinis insequebantur.Hic subito cum incredibilis ī Capitolium multitudo ex tota urbe cunctaq; Italia conuenissent:ueste mutādā omnes meq; etiā omni rōe priuato consilio:quoniā publicis ducibus.r.p careret defendendum putarūt. Erat eodem tempore Senatus in æde Concordiae:quod ipsum templum repræsentabat memoriā consulatus mei:cum flens uniuersus ordo Cīcīnatum Cōs.orabat:Nam alter ille horridus:& seuerus consulto se domi continebat.qua tū supbia cœnum illud ac labes amplissimi ordinis p̄ces amplissimōꝫ ciuium lachrymas repudiauit:meipsum ut contempsit:helluo patris:nam quid ego patrimonii dicam:quod ille tum quasi quæstum faceret amisit:uos inq; eq̄tes.R. & omnes boni uestem mutastis:uosq; pro meo capite ad pedes lenonis impurissimi proiecistis:cum uestris precibus a latrone illo repudiati estis.Vir incredibilis fide magnitudine animi.L.Mummius ad Senatum de.R.P.rettulit. Senatusq; frequens uestem pro mea salute mutandā censuit.O diem illū Iud.funestum Senatui bonisq; omnibꝫ.R.P.luctuosum mihi ad domesticū mōrorem graue/ad posteritatis memoriā gloriosum.Q uid enī quisq; potest ex oī memoria sumere illustrius:q; pro me uno ciue & bonoꝫ oēs priuato consensu et uniuersum Senatum publico consilio mutasse uestem:Q uæ quidem tū mutatione non deprecationis causa est facta sed luctus.quem enī deprecari se:cum oēs eēt sordidati:cūq; hoc satiſ esset signi eē improbum:qui mutata ueste nō esset:hac mutatione facta uestis tanto in luctu ciuitatis.Omitto quid ille Tr. omnium rerū diuinaꝫ humanarūq; prædo fecerit:q adesse nobilissimos ado-

ORATIO.

Iescentes honestissimos equites ro. depcatores salutis meæ iusserit: eosq; opera
rum suaq; gladiis & lapidib; obiecerit. De Cós. loquor: quoq; fide. R. P. niti de
buit: exanimatus euolat ex Senatu: non minus perturbato animo atq; uultu: q
si annis ante paucis in creditoq; conuentu incidisset. Et aduocat concioné: & ha
bet orationem talem Cons. qualem nunq; Catilina uictor habuisset. Errare ho
mines si etiā tū Senatū aliqd in. R. P. posse arbitrarentur. Eqtes uero. R. datu
ros illius diei pœnas: q me Cósulē cū gladiis in capitoliu duci fecissent: uenisse
tēpus iis q i timore fuissent cōparatis uidelicet dicebat ulciscēdos nisi dixisset:
hoc solū omni suppicio eēt dignus: nā orō ipsa Cósulis pñicosa pōt. R. P. la
befactare. Q uid fecerit uidete. illū iā q cum meipsum p summa familiaritate:
quæ cū fratre mihi uel cū patre cōpare eius erat: unice dilgebat: tum cū p. R. P.
mortem oppetere cupiebat in cōcione lege relegauit. edixitq; ut ab urbe abesset
M. Passus quod eēt ausus pro ciue p benemerito ciue pro amico p. R. P. dep
cari. Q uid hoc homine facias aut quo ciuem importunū aut quo potius hostē
tam sceleratū reserues? qui ut omittam cætera: quæ sunt ei cū Collega imani
puroq; coniuncta atq; cōmunia: hoc unum habet proprium ut expulerit ex ur
be relegarit: non dico Equitem. R. non ornatissimum atq; optimum uirum nō
amicissimum. R. P. ciuem/ non illo ipso tempore una cum Senatu & cum bo
nis oībus cām amici. R. q. P. lugentem: sed ciuem. R. sine ullo iudicio atq; edi
cto ex patria Consul eiecerit. Nihil acerbior societati ifferre soliti sunt: q si id qđ
p raro accidit ex urbe ire a Consule iubentur. Atq; illis tū erat reditus in suas ci
uitates ad suos lates familiares: & in illo cōmuni incōmodo nulla in quēq; pro
pria ignominia nominatim cadebat. hoc uero quid est exterminabit. C. R. ædi
cto Cons. quos a suis diis penatibus expelleret a patria uidelicet/ quē uolet dā
nabit atq; eiūciet nominatim. hic si unq; uos eos q nūc estis in. R. P. fore putas
set: si deniq; imaginē iudiciorū aut simulacrū aliquod futurum in ciuitate reli
quum credidisset: nunq; ausus eēt Senatū de. R. P. tollere/ eq̄tis. R. p̄ces asper
nari. ciuiū deniq; nouis omniū & inauditis dictis ius libertatēq; euertere. Et si
me attentissimis animis summa cum benignitate auditis Iud. tñ uereor ne q̄s
uestrū forte miref: quid hæc mea oratio tā alta aut tam longe repetita uelit: aut
quid ad. P. Sextii causam eorum qui ante huius tribunatum. R. P. uexarunt
delicta pertineant. Mihi enim propositum est ostendere omnia consilia. P. Se
xtii mentēq; totius Tribunatus hanc fuisse: ut afflcta & perditæ. R. P. quan
tum posset: mederetur. Ac si in exponendis uulneribus illis de meipso plura di
cere uidebor: ignoscite. nam & illam meam cladem uos & omnes boni maxi
mū esse. R. P. uulnus iudicatis: &. P. Sextius est reus: non suo sed meo nomi
ne: qui cum omnē uim in mea salute consumperit: necesse est meam causam p
teriti temporis cum huius defensione præsentī eē coniunctam. Erat igitur in lu
ctu Senatus: squalebat ciuitas publico consilio mutata ueste. Nullū erat muni
cipium Italix: nulla colonia: nulla præfectura: nulla Romæ societas uectigali.

201

PRO PVBLIO SEXTIO.

um nullū collegium aut concilium aut omnino aliquod cōmūne consiliū: qđ
 tū non honorificentissime decreuisset de mea salute: cum subito edicūt duo Cō
 sules: ut ad suum uestitum Senatores redirent. Q uis unq̄ consul Senatū ipsi
 us decretis parere prohibuit? quis tyrānus miseris lugere uetus? parū ne est Pi
 so ut omittam Gabinium quod tantū hoīnes fefellisti? ut negligeres auctorita
 tem senatus optimi cuiusque consilia contēneres? R.P. proderes? cōsulare no
 men affigeres? etiā ne edicere audeas ne mererent hoīnes meā / suā. R.P. cala
 mitatem? ne hunc suum dolorem ueste mutata significarēt? siue illa uestis mu
 tatio ad luctum ipsorū siue ad deprecādum ualebat: Q uis unq̄ tā crudelis fuit
 qui prohiberet quēq; aut sibi merere: aut cāteris supplicare? quid? sua spōte ho
 mines in amicorū periculis uestitū mutare non solent? pro te ipso Pisone ne
 mo mutauit? Ne isti qdē quos legatos nō mó nullo. S.C. sed etiā repugnante
 senatu. tu te tibi legasti: Ergo hoīnis desperati & pditoris. R.P. casum lugebūt
 fortasse: qui uolēt. ciuis florentissimi beniuolētia bonor̄ & optime de salute pa
 triæ meriti piculū cōiunctū cū piculo ciuitatis lugere Senatui nō licebit? Idem
 cōsules si appellādi sunt Cōsules: quos nemo ē q nō modo ex memoria: sed eti
 am e fastis euellēdos putet: pacto iā scđere p̄uinciar̄ p̄ducti in círcō Flaminio
 in cōtionem ab illa furia ac peste patriæ maximo cū gemitu ufo illa oīa quā tā
 cōtra me q cōtra. R.P. dixerat: uoce ac sentētia cōprobauerunt. Iisdē consulib̄
 sedentibus atq; inspectantibus lata lex est ne auspicia ualerēt: ne qs obnuncia
 ret: ne quis lege intercederet: ut omnib; festis dieb; legē ferri liceret: ut lex He
 lia lex Fusia ne ualeret. Q ua una rogatione qs est: q non intelligat uniuersam
 R.P. eē deletā? iisdem Conf. inspectātibus seruo& delectus habebatur p tribu
 nali Aurelio nomine Collegio&: cū uicatī hoīnes circūscriberent: decuriarent:
 ad uim ad manus ad cādem ad direptionē incitarent: iisdē Conf. arma i tēplo
 Castoris palā portabant: gradus eiusdē templi tollebant. armati homines for&
 & cōciones tenebant: cādes lapidatōesq; siebāt. nullus erat Senatus: nihil reli
 q Magistratus. unus oīum potestatē armis & latrociniis possidebat. non aliq
 ui sua: sed cum duos Conf. a.R.P. p̄uinciar̄ scđere retraxisset: iisultabat: do
 minabatur: aliis pollicebat: terrore ac metu multos / plures etiā spe & promis
 sis tenebat. Q uae cum essent eiusmodi Iud. cum senatus duces nulos ac p du
 cibus proditores aut potius apertos hostes haberet: Equester ordo reus a con
 sulibus citaretur: Italiæ totius auctoritas repudiaretur: alii nominatim relega
 rentur: alii metu ac periculo terrorentur: arma essent in templis: armati in foro:
 eaq; non silentio consulū dissimularentur: sed & uoce & sententia compro
 barentur: cum omnes urbem nūdum excisam & uersam: sed iam captam atq;
 op̄issam uideremus: tamen his malis tantis tanto bonor̄ studio Iud. restitisse
 mus. Sed me alii metus atq; aliae curæ suspicione& mouerunt: exponā. n. die
 hodierno Iud. omnem rationem facti & consiliī mei. neq; huic uestro tanto stu
 dio audiendi: neq; uero huic tantæ multitudini: quanta mea memoria nunquā

ORATIO.

ullo in iudicio fuerit:deero.Nam si ego in causa bona quæ tanto studio Senatus/consensu tā incredibili bonoꝝ oīum tam paratoꝝ tota deniqꝝ Italia ad oēm cōtentioneꝝ expedita esset:cessi Tr.pl.despicatissimi hominis furorū. Cōtēpsi Conf.leuitatē audaciāꝝ p̄timui:me timidū nullius animi nullius consiliī fuisi se confiteor:Q uid.n.simile fuit in.M.Metello:cuius causam & si omnes boni probabant:tiꝫ neqꝝ Senatus publice:neqꝝ ullus ordo proprie:neqꝝ suis decreis Italia tota susceperat .Ad suam enī magis ille gloriā q̄ ad perspicuam salutē R.P.sumpserat:cum unus in legem per uim latam iurare noluerat .deniqꝝ ui-debatur hac conditione tam fortis fuisse:ut cum patriæ caritate constantiæ glo-riam cōmutaret.Erat.n.hæc res cum exercitu.C.Marii inuicto habebat inimi-
cum .C.Marium conseruatorem patriæ sextum iam illū Consulatum geren-
tem:Res erat cū.L.Saturnino iterꝝ Tr.pl.uigilante hoīe & in cā populari si nō
moderate at certe populariter.At istis ne tergiuersato cessit:ne aut uict⁹ a for-
tibus uiris cū dedecore caderet:aut uictor multis eo fortibus ciuibus.R.P.orba-
ret. Meam cām senatus palam equester ordo a certime cuncta Italia publicæ:
omnes boni enixeꝝ susceperant.Eas res gesseram quarum non unus auctor:
sed dux omnium uoluntatis fuisse:queqꝝ non modo ad singularem meam
gloriā:sed ad salutē cōem omniū ciuiū & prope gentiū p̄tinerent:ea cōditione
gesseram ut meū factum semp omnes præstaſ tueriꝝ deberent:erat n.mihi cō
tentio nō cum uictore exercitu:sed cum operis conductis & ad rapiendā urbē
concitatis.habebam inimicū non.C.Marium terrorē hostiū spē subsidiūꝝ
p̄fiax:sed duo īportūa prodigia:quos egestas quos æris alieni magnitudo quos
leuitas quos improbitas Tr.pl.cōstric̄tos addixerant.Nec mihi res erat cū Sa-
turnino:qui qdem a quæstore ostiensi p̄ ignoratiā ad principē & senatus & ci-
uitatis.M.Scauꝝ rem frumentariā traslatam sciebat:sed cum scurraꝝ locuple-
tū scorto cū sororis adultero: cum stuproꝝ sacerdote:cum uenefico:cū testame-
tario:cum siccario:cum latrone:quos homines si id quod facile factu & qđ fieri
debuit:quodqꝝ a me optimi & fortissimi ciues flagitabant ui armisqꝝ supa-
sem:non uerebar ne quis aut uim ui repulsam reprehenderet:aut pditorꝝ ciuium
uel potius domesticoꝝ hostiū mortem mereret.Sed me illa mouerūt,oībꝝ in cō-
cionibꝝ illa furia clamabat:se quæ faceret cōtra salutem meam facere / auctore
Cn.Pom.clarissimo uiro:mihiꝝ & nunc & quoad līcuit amicissimo.M.Cras-
sus quo cū mihi erant omnes amiciciæ necessitudines uir fortissimus ab eadē il-
la peste infestissimus eē meis fortunis prædicabatur .C. Cæsar qui a me nullo
merito alienus esse debebat inimicissimus eē meæ saluti ab eodem quotidiani-
bus criminibus dicebat.his se tribus auctoribus in consiliis capiendis adiutori-
bus in re gerenda eē usuꝝ dicebat.ex quibꝝ unum habere exercitū maximū in
Italia.duo qui priuati eēnt:& præessent:& pararent si uellent exercitū:idqꝝ fa-
cturos eē dicebat.nec mihi ille iudiciū populi nec legitimam aliquam conten-
tionem nec disceptationem aut causæ dictionem : sed uim : arma : exercitus :

PRO PVBLIO SEXTIO.

Imperatores castra denunciabat. Quid ergo inimici oratio uana præsertim tam
improbe in clarissimos uiros tuic iniecta me mouit? Me uero non mouit illius
oratio: Sed eorum taciturnitas, in quos illa oratio tam improba conferebat, qui tu
quod ob aliam cam tacebant: tamen hoīibus oīa timentibus tacedo loqui non inficiā
do confiteri uidebant. Illi .n. malū qui cū timore pterriti quod acta illa atq; om
nis res superioris anni labefactari a prætoribus infirmari a Senatu atq; princi
pibus ciuitatis putabant: suaq; sibi propiora eē picula: q; mea loquebant: Tri
bunū popularē a se alienare nolebant. Et tamen & Crassus a Consulibus meā
cam suscipiendā esse dicebat. & eoꝝ fidem Pompeius implorabat. neq; se pri
uatum pub. causæ suæ suscep̄tæ defutuꝝ eē dicebat. Quē uirū studiosum mei
cupidissimum .R.P. obseruandæ domi meæ certi homines compositi monue
runt: ut eēt cautor: eiusq; uitæ a me insidias apud me domi positas eē dixerūt.
Atq; hanc ei suspicionem alii litteris mittendis alii nunciis alii corā ipso excita
uerunt: Hoc ille cum a me certe nihil timeret: ab illis neqd meo nomine mol
retur: sibi cauendū putarat. L. ipse Cæsar quē maxime ignari homines ueritatis
mihi eē iratum putabant: erat ad portas cū Imperio erat in italia eius exercitus/
inq; eo exercitu ipsius Tr. inimici mei fratre præ fecerat. Hæc ego cū uiderem:
neq; .n. erant occulta: Senatum sine quo ciuitas stare nō possit: oīno de ciuitate
eē sublatū: Cōsules q; publici cōsiliū duces eē deberent: pfectisse ut p ipsos publi
cū cōsiliū funditus tolleret: eos q; plurimum possent: opponi oībus cōcionibus
falso sed & formidolose tamē auctores ad perniciē meā cōciones haberet: quoti
die cōtra me uocem: p me ac p.R.P. nemine mittere. Intenta signa legionum
existimari ceruicibus ac bonis uestris falso: sed putari tamen: coniuratorū co
pias ueteres & effusam illam ac superatam Catilinæ manum importunā nouo
duce & mihi uestram cōmutationē rerū esse renouatam. hæc cum uideret: qd a
gerem Iud. Scio enim tu non mihi uestrū studium sed meū prope uestro desuis
se. contenderem cōtra Tr. pl. priuatus: armis uicissent improbos boni fortes in
ertes: imperfectus esset is qui hac una medicina sola potuit a.R.P. peste depelli.
Quid deinde: quid reliqarum restaret: qd deniq; erat dubiū quin ille sanguis
tribunitius nullo præsertim publico cōsilio p̄fusus: Cōsules auctores & defen
sores eēt habiturus: cū qdē in cōcioē dixisset: aut mihi semel pereundū/aut bis
eē uincendū. Quid erat bis uincere: id profecto ut cū cū amentissimo. Tr. Pl.
decertasse: cū cōsulib; cæterisq; eius ultoribus dimicaret. Ego uero si mihi uni
peundū fuisset: ac nō accipiēda plaga mihi insanabilis illa mortifera/qua ei im
posuisset: semel pire tamen Iud. maluisse: q; bis uincere. Erat enī altera eiusmodi
contentio illa ut neq; uicti neq; uictores. R.P. tenere possemus. qd si in pria cō
tēcioē uictoria uictus ī foro cū multis bōis uiris cōcidisse: Senatūq; quē
tu de ciuitate deiecerant ad arma uocarēt: q; ne uestitu qdem defendissent. R.
P. a Tr. pl. post interitū dissident qui eandē horā meæ pestis & sui p̄mii esse
uoluissent. Vnū enim mihi restabat illud quod forsitan nō nemo uir fortis &

ORATIO.

acris animi magniç p dixerit restitisses: repugnasse: morte pugnans oppetis-
ses: de quo inquam te te patria obtestor & uos penates patriiç dii me uestrarū
sediu tēplorūq; cā me ppter salutem eoz ciuium quæ mihi semp fuit mea cari-
or uita: dimictionē cædēq; fugisse. Etenim si mihi in aliqua naue cum meis ai-
micis nauiganti hoc iud. accidisset: ut multi de multis locis p̄dones classib; eā
nauem se opp̄ssuros minitarent: nisi me unū sibi dedissent: si id uestores nega-
rent: ac mecum simul interire: q; me tradere hostib; mallēt: iecissem me potius
ipse in p̄fundum: ut cæteros conseruarē: q; illos mei tā cupidos nō modo ad cer-
tā mortē: sed in magnū uitæ discriumen adducerē. Cū uero in hanc .R. P. nauē
ereptis Senatui gubernaculis fluitatē i alto tēpestatib; seditionum ac discordi-
arum armatæ tot classes: nisi ego unus deditus essem incursuræ uiderent: Cū p̄
scriptio cædes direptio denūciarent: cum alii me suspicione piculi sui nō defen-
derent: alii ueterē odio bonoꝝ incitarent: alii inuidarent: alii obstatre sibi me ar-
bitrarent: alii ulcisci dolorē suum aliquē uellēt: alii R ē ipsam. P. atq; hunc bo-
noꝝ statum ociūq; odissent: & obhasce causas tot tāq; uarias me unum depo-
scerent: depugnarem potius cū summo non dicā exitio: sed piculo certe uestro
liberorūq; uestrorum: q; nō id quod etiā omnibus impendebat: unus pro om-
nibus suscipere: ac subirem: uiicti essent improbi: at ciues: at ab eo priuato qui
sine armis etiā. R. p. consul cōseruarat. Sin uiicti eēnt boni quid superesset: nō
ad seruos uidetis. R. p. uenturā fuisse: An mihi ipsi ut quidam putat fuit mors
æquo animo oppetenda. quid tum mortem ne fugiebam? An erat res ulla quā
mihi magis optandam putarem? aut ego illas res tantas in tanta improborum
multitudine cum gerebam: non mihi mors non exilium ob oculos uersabant.
Non hæc deniq; a me tum tanq; fata in ipsa re gerenda concanebantur? An er-
rat mihi in tanto luctu eorum in tanta disiunctione: tanta acerbitate: tanta spo-
liatione omnium rerum quas mihi aut natura aut fortuna dederat: uita retine-
da? Tam eram rudis tam ignarus rerum tam expers consilii aut ingenii? nihil
audieram: nihil ipse uideram nihil legendo quærendoq; cognoueram: nescie-
bam uitam breuem eē cursum gloriæ sempiternum: cum eēt omnibus defini-
ta mors optandum eē ut uita quæ necessitatē deberetur: patriæ potius donata:
q; reseruata naturæ uideretur? Nesciebam inter sapientissimos homines hanc
contentionem fuisse: ut alii dicent animos hominum sensusque morte restin-
gui: alii autem tum maxime mentes sapientum ac fortium uirorum cum e cori-
pore excessissent: sentire ac uigere: quorum alterum fugiendum: non eē care-
re sensu: alterum etiā optandum meliore eē sensu. deniq; cum oīa semp ad di-
gnitatē retulisse: nec sine ea quicquā expetendum eē hoīni i uita putassem:
mortem quam etiam uirgines Athenis regis opinor Erichthei filiæ p patria cō-
téplisse dicuntur: ego uir consularis tantis rebus gestis timerē: præsertim cum
eius essem ciuitatis ex qua. Q. Mutius solus in castra Porsenæ uenisset eūque
interficere proposita sibi morte conatus esset: ex qua. Pub. Decius primum

PRO PVBLIO SEXTIO.

pater: post aliquot annos patria uirtute praeditus filius se ac uitam suam instructa acie pro salute. P.R.uictoriaq; deuouisset: ex qua innumerabiles alii partim adipiscendæ laudis partim uitandæ turpitudinis causa mortem in uariis bellis æquissimis animis oppetissent: in qua ciuitate ipse meminisset patre huius M.Crassi fortissimū virum ne uideret uictorem uiuus inimicum eadem sibi manu uitam exhausisse: qua morte sape hostibus obtulisset. Hæc ego & multa alia cogitans hoc uidebam: si causam publicam mea mors peremisset: neminem unquam fote qui auderet contra improbos. R.P.suscipere salutem. Itaq; non solū si ui interissem: sed etiā si morbo extinctus essem: fore putabam ut exemplum. R.P.conseruandæ mecum simul interiret. Q uis enī unquā me a Senatu Po.q; Ro.tanto hominū honorū studio nūc restituto: quod certe si essem imperfectus: accidere non potuisset: ullā. R.P.partem cum sua minima inuidia auderet attingere: Seruaui igitur. R.P.discessu meo Iud.cædem a uobis liberisque uestris: uastitatem: incendia: rapinas: meo dolore luctuque depuli: & unus. R.P.uobis seruaui semel gloria: iterum erūna mea: neque enī hominem in hoc me inficiabor unquā: ut me optimo fratre: carissimis liberis: fidissima coniuge: uestro conspectu patria: hoc honoris gradu: sine dolore caruisse glorier. quod si fecisset: quod a me beneficium haberetis: cū pro uobis ea quæ mihi essent uilia reliquissem. Hoc meo quidē animo sumi in patriam amoris mei signum esse debet certissimū: quod cū abesse ab ea non possem si ne sumo dolore: hunc me perpeti q illa labefactarier ab improbis malui. Meminerā iud.diuinū illū virum atque ex hisdē quibus nos radicibus natum ad salutē imperii huius. C.Marium summa senectute cum prope uim iustorū armorum profugisset: p̄io senile corpus paludibus occultasse demersum: deinde ad infirmorum ac tenuissimorum hominum Minturnis misericordiam confugisse: inde nauigio perparuo cum omnis portus terrasq; fugeret in oras Africæ desertissimas peruenisse: atque ille uitā suā ne inultus esset ad incertissimam spē & ad. R.p.statū reseruauit. Ego qui quēadmodū multi in Senatu me absente dixerunt. periculo. r.p.iuabā: qui que ob eā causam consularibus litteris de senatus sententia & cæteris nationibus commendabar: nonne si meam insultam deseruissem. R.p.prodidisset: in quo quidem nunc me restituto uiuit mecum simul exemplū fidei. P.Q uod si immortalē retinetur: quis non intelligit immortalē hanc ciuitatē futurā? Nam externa bella Regū gentiū nationū īā pri dem ita extincta sunt ut præclare cū his agamus: quos pacatos esse patiamur: denique ex bellica uictoria non fere quā est inuidia ciuiū consecuta / domestis malis & audaciū ciuiū consiliis sape est resistendū: eorūque periculo est in R.p.retenenda medicina: quā omnes Iud.perdidissetis: si meo interitu Senati. P.q; R.doloris sui de me declarādi potestas eēt erepta. Q uare moneo uos adolescentes atq; hoc meo iure p̄cipio. q dignitatē: q.R.p. q gloriā spectatis ne si uos aliquando necessitas ad. R.p.contra improbos ciues defendendam uo-

ORATIO.

cabit: segniores sitis & recordatione mei casus a consiliis fortibus refugiat. Primum non est periculum ne qui unq; sint in ciuitate eiusmodi consules: præsertim si erit his id quod debetur persolutum: deinde nunq; ut spero quisquam improbus consilio & auxilio bonorum se oppugnare. R.P. dicet illis tacentibus: nec armati exercitus terrorem opponet togatis: neq; erit iusta cā ad portas sedēti imperatori: quare terrorem suum iactari opponiq; patiar: nunquā enim erit tam opp̄sus Senatus: ut ei ne suspirandi quidem ac lugendi sit potestas: tā capit us equester ordo ut eq̄tes ro. a consule relegarent. Quæ cum omnia atq; etiā multo alia maiora quæ consulto prætereo accidissent: uidetis me tamen in pristinam meā dignitatem: breui temporis dolore interiecto. R.P. uoce eē reuocatum. Sed ut reuertar ad illud quod mihi in hac omni est orōne ppositum: omnib; malis illo scelere Consulū. R.P. eē confectam: primum illo ipso die q mihi funestus fuit: oībus bonis luctuosus cum ego me cōplexu patriæ conspei etuq; uestro eripuisse: & metu periculi uestri non mei furori hominū: sceleri: perfidiæ: telis: minisq; cessisse: patriāq; quæ mihi erat carissima: propter ipsius patriæ caritatē reliquissim cū meum illum casum tā horribilē tā grauē: tā repentinū non solum homines: sed tecta urbis ac templa lugerent: nemo uestigio: nemo curiā: nemo lucem aspicere uellet illo inquā ipso die: die dico: immo hora atq; etiam puncto téporis eodē mihi. R.q. P. pnicies: Gabinio & Pisoni puincia rogata est. Proh dii imortalas custodes & conseruatores huius urbis atq; imperii: quæ nam illa in. R.P. monstra: quæ scelera uidistis? Ciuis erat expulsus is: qui. R.P. ex senatus auctoritate cū oībus bonis defensorat: & expulsus non alio aliquo sed eo ipso criminē. erat. n. expulsus sine iudicio: lapidis: ferro seruitio deniq; concitato. lex erat lata uastato ac relicto foro: & sicuti seruisq; tradito: & ea lex quæ ut ne fereſ Senatus fuerat ueste mutata. hac tanta perturbatione ciuitatis ne noctē quidem consules inter meum discrimen & eorum prædam interesse passi sūt. statim me perculso ad meū sanguinē hauriendum & spirante etiā. R.P. ad eius spolia detrahenda aduolauerunt. Omiti gratulationes: epulas: partitionem ærarii beneficia spe pmissa: prædā lætitia paucorum i luctu omniū: uexabatur uxor mea: liberi ad necem quærebantur: a Pisonis consulēs pedibus supplex reiiciebatur: bona diripiebātur: eaq; ad consules deferebantur: domus ardebat. in palatio consules epulabantur. Quod si meis incōmodis lætabantur urbis tamē periculo cōmouerentur. Sed ut a mea causa iam recedā reliquas illius anni pestes recordamini: sic enī facillime pspicietis quātam vim omnium remediorū a magistratibus pximis. R.P. desiderari legum multitudinē: cum eorū quæ latæ sunt tum uero quæ promulgatae fuerunt. Nam latæ sunt consulibus illis tacentibus dicā. Imo uero approbantibus etiā ut Censoria notatio & grauissimum iudicium sanctissimi magistratus toleretur: de. r. p. ut collegia non modo illa uetera contra se restituerētur: sed uno gladiatore innumerabilia alia noua conscriberentur: ut remissis semis & triē-

PRO.P.SEXTIO.

tibus quinta prope pars uectigalium tolleretur:ut Gabinio pro illa sua Cilicia
 quam sibi si.R.P.prodidisset pactus erat Syria daretur:ut uni helluoni bis de
 eadem re deliberanti esset rogata:legem ferret priuinciae cōmutandæ . Mitto eā
 legem quæ omnia religionū iura auspicioꝝ potestatum:omnes leges quæ sunt
 de iure & de tempore legum rogandarum una rogatione deleuit.Mitto omnē
 domesticam laudem:etiam exteris nationes illius āni furore conuassatas ui-
 debam' lege tribunitia.Matris magnæ Pessinuntius ille sacerdos expulsus &
 spoliatus sacerdotio.fanūq; sanctissimatum atq; antiquissimaru religionū:uēi
 ditum pecunia grandi Brogitaro impuro homini atq; indigno illa religione pī
 sertim:cum ea sibi ille non colendi : sed uiolandī causa appetisset:appellati re-
 ges a populo qui id nunquam ne a Senatu quidem postulassent:reducti exu-
 les Byzantium condēnati tū cū indemnati ciues e ciuitate eiiciebāt . Rex Pto-
 lemæus qui si nondum erat ipse a Senatu socius appellatus: erat tamen frater
 eius regis:qui cum esset in eadem causa iam perorata Senatus honorem istum
 consecutus erat.Eodem genere his deniq; maioribus eadem uetus state societa-
 tis deniq; erat rex:sed nōdū socius:at non hostis:pacatus quietus fretus impe-
 rio.P.R.regno paterno atq; aucto regali ocio pſruebatur:de hoc nihil cogitan-
 te nihil suspicante eiusdem operis suffragium ferentibus est rogantum / ut se-
 dens cum purpura & sceptro & illis insignibus regiis p̄coni publico subiicere
 tur.Et imperante.P.R. qui etiam bello uictis regib; regna reddeſ consueuit.
 Rex amicus nulla iniuria cōmemorata nullis repetitis cum bonis omnibus pu-
 blicaretur.multa acerba:multa turpia:multa turbulenta habuit ille ānus:tamē
 illi sceleri:quod in me illoꝝ immanitas edidit:haud scio:an hoc recte proximū
 esse dicam.Antiochum illum magnū maiores nostri magna belli contentionē
 terra mariq; superatum intra montem Taurum regnare iusserunt . Asiam qua
 illum mulctarunt Attalo ut is regnaret in ea condonauerunt. cum Armeniorū
 Rege Tigrane graue bellum p̄diuturnūq; gessimus:cū ille iniuriis in socios no-
 stros inferendis bello prope nos laceſſiſet.hic & ipſe p̄ se uehemens fuit & acer-
 rimū hostem huius Imperii Mithridatem pulsum pro eo opibus suis regnoq;
 defendit:& a Lucullo summo uiro atq; imperatore pulsum:animo tamen ho-
 stili cū reliquis copiis suis in pristina mente mansit.Hunc.Cn.Pōpeius cū iſu
 is castris supplicē abiectūq; uidisset erexit:atq; insigne regium quod ille de suo
 capite abiecerat:reposuit.& imperatis certis rebus regnaf iussit:nec minus & si
 bi & huic imperio gloriosum putauit:constitutū a se regem q̄ constrictum uide-
 ri . Tulit.gessit.q & ipſe hostis fuit.P.R.& acerrimum hostem in regnum rece-
 pit.q conflixit:qui signa contulit:qui de imperio pene certauit:regnat hodie &
 amiciciæ nomen ac societatis:quod armis uiolarat id præcibus est consecutus.
 Ille Cyprius miser q semper socius:semper amicus fuit:de quo nulla unquam
 suspicio durior ad Senatum:aut ad imperatores nostros allata est:uiuus ut aiūt
 est & uidens cum uictu aut uestitu suo publicatus. En cur cæteri reges stabilē

ORATIO.

esse suā fortunam arbitrent̄:cum hoc illius funesti āni perditō exēplo uideant
per Tribunū aliquem & sexcētas operas se fortunis spoliari & regno omni pos-
se nudari. At etiā eo negocio. M. Catonis splendorem maculare uoluerūt:igna-
ri quid grauitas quid integritas quid magnitudo animi:quid deniq; uirtus ua-
leret:quæ in tempestate sua quieta est:& lucet i tenebris & pulsa loco manet tai-
men:atq; hæret in patria splendetq; per sese semper:neq; alienis unquam fodi-
bus obsolescit. Non illo ornandum. M. Catonē:sed relegandū:sed illud nego-
cium imponendum putauerunt:qui in concione palam dixerint lingua se euel-
lis. M. Catoni quæ semper contra extraordīarias potestates libera fuisset. Sē-
tient ut spero breui tempore manere libertatem illam atq; hoc etiam si fieri po-
terit: eē maiorem:quod consulibus illis. M. Cato etiam cum iā desperasset ali-
quid auctoritate sua proficere posse:tamē uoce ipsa ac dolore pugnauit:& post
meum discessum his Pisonē uerbis flens meum &. R. P. casum uexauit:ut il-
lum hominū perditissimum atq; impudentissimum pene iam prouinciae pœni-
teret. Cur igitur rogationi paruit:quasi uero ille non in alteras quoq; leges q̄s
iniuste rogañas putaret iam ante rogarit. Non offert se ille testis temeritatibꝫ:ut
cum R. P. nihil proſit/se ciui. R. o. priuet:Cōſule me cum eſſet deſignatus Tri-
pleb. obtulit in diſcrimen uitam ſuā:dixit eam ſententiā:cui inuidiam capitis
periculo ſibi præſtandam uidebat:dixit uehementer:egit acriter:ea quæ ſenſit
præ ſe tulit. Dux auctor actor rerum illarꝫ fuit:non quo periculum ſuum nō ui-
deret:ſed in tanta Rep. tempeſtate:nihil ſibi niſi de patriæ periculis cogitandū
putabat:conſecutus eſt ipſius tribunatus. Q uid ego de ſingulari magnitudine
animi eius ac de incredibili uirtute dicam? Meministis illum diem cum tēplo
a collega occupato nobis omnibus de uita eius uiri & ciuiſ timentibus ipſe ani-
mo fortissimo uenit in templum & clamorem hominū auctoritate impetum i-
proborum uirtute ſedauit. Adiit cū periculo:ſed adiit cām:quæ q̄ta fuerit mihi
dicere non eſt necelle. At ſi iſti Cyprīae rogationi non ſceleratiffime paruifſet.
hæreret illa nihilominus in. R. P. turpitudo. Regno enī iam publicato de ipſo
Catone erat nominatim rogam̄:quod ille ſi repudiasset;dubitatis quin ei uis-
eſſet allata: cum oia acta illius āni per illū unū labefactari uiderentur? Atq; et
hoc uidebat quoniā illa in. R. P. macula regni publicati maneret:quā nemo iā
poſſet eluere: quod ex malis bonū poſſit in. R. P. peruenire / id utilius eē p ſe
conſeruari:q per alios. Atq; illa etiam ſi aliquapiam uipelleretur illis temporibꝫ
bus ex hac urbe facile pateretur. Et enī qui ſuperiore āno Senatu caruifſet quo
ſi tum ueniret/me tamen ſocium ſuoꝫ in. R. P. consilio uide re poſſit:is aequo
animo tum me expulſo & meo nomine cum uniuero ſenatu:tum ſentētia ſua
cōdēnata in hac urbe eſſe poſſet? Ille uero eidem tempori quo nos eidem furor-
i & eidem consulibus eisdē minis infidiis periculis ceſſit.luctū nos hauiſimus
maiores. Ille animi non minorem.his de tantisq; iniuriis in ſocios in reges i li-
beras ciuitates consulū querela eſſe debuit:ſi eius magistratus tutela reges ati-

PRO .P. SEXTIO.

que exteræ nationes semper fuerunt: hæc q; uox consulum nūnq; est audita: quāq; quis auderet sī maxime queri uellent: de Cyprio rege querere: qui me ciuem nullo meo crīmine patriæ nomine laborantē non modo stātem non defēderunt: sed ne quidem iacentem protexerūt. Cesserā si alienā a me plebē fuisse uultis: quæ non fuit inuidiæ: si quo moueri omnia uidebantur tēpori: si uis suscepérat armis: si societas: magistratuū pactioni: si periculū ciuiū.. R.P. cur cū de capite ciuis non dispueto cuiusmodi ciuis & de bonis proscripti ferretur: cū & sacris legib; & .xii.tabulis sanctum eēt: ut neq; priuilegium irrogari: neue d capite: nisi comitiis centuriatis rogari: Nulla uox est audita consulū: cōstitutū: q; illo āno ē q̄tum in illis duabus huius imperii pestibus fuit: iure posse p ope ras concitatas quēuis ciuē nominatim Tr. Pl. concilio ex ciuitate perturbari: q cum pmulgata illo āno fuerant: quæ promissa multis: quæ cōscripta: quæ cogitata: qd dicam? Q uī locus orbis terræ: iam non erat alicui destinatus: cuius negocii publici cogitari optari singiq; ratio potuit: quæ non esset attributa atque descripta: quod genus imperii: quæ prouincia: quæ ratio aut flandæ aut cōflandæ pecuniæ non reperiebat: quæ regio ora ue terraꝝ erat latior: in qua non reignum aliquid statueretur: quis hic rex erat: qui illo āno non aut emendū sibi quod non habebat: aut redimendum quod habebat arbitraretur: quis prouinciam quis pecuniam: quis legationem ab senatu petebat: dānatī de ui restituō: consulatus petitio ipsi illi populari sacerdoti comparabat. hæc gemebat boni. Iperabant improbi. Agebat Tr. Pl. Consules adiuuabant: hæc aliquanto se riūs q ipse uellet. Cn. Pomp. inuitissimis iis q mentem optimi ac fortissimi uiri suis consiliis ac fictis terroribus a defensione meæ salutis auerterant: excitauit illam suam non insolitam sed suspicione aliqua retardatam consuetudinē. R. P. bene gerendæ. Non est passus ille uir: qui sceleratissimos ciues q asperimos hostes: qui maximas nationes: qui reges qui gentes feras atq; inauditas: qui pī donum infinitam manum: qui etiam seruitia uirtute uictoriaq; domuisse: qui omnibus bellis terra mariq; compressis impiū. R. P. orbis terraꝝ terminis definiisset. R. P. euerti scelere paucorū: quā ipse non solum cū filiis: sed etiā sanguine suo s̄epe seruasset. accessit ad cām. P. restitit auctoritate sua reliquis rebus: de præteritis questus est. fieri quædam ad meliorem spem inclinatio uisa ē. Dei creuīt Senatus frequens de meo reditu. Kal. Iunii. dissentiente nullo referēte. L. Mummo cui in mea cā nunquā fides uirtusq; cōtremuit. Intercessit Ligus iste nescio qui additamentū inimicorū meorū. Res erat & cā nostra eo loci ut erigeret oculos & uiuere uideref: quisquis erat qui aliquam partem in meo luctu sceleris Clodiani attigisset: quocūq; uenerat: quod iudicium cūq; sibi erat: dānabatur. Inueniebat nemo: q se suffragiū d me tulisse cōfiteret. Discesserat ab Asia frater meus magno squalorū: sed multo etiā maiore mōrorū. Huic ad urbē ueniēti tota obuia ciuitas cū lachrymis gemituq; pcesserat: loquebat liberius Se natus: concurrebat Egtes. R. P. iso ille gener meus cui fructū pietatis suæ: neq;

ORATIO.

ex me neq; a.P.R. ferre licuit a propinquuo suo socio suum flagitabat: omnia Senatus reiiciebat: nisi de me consules primo rettulissent. Quæ.n.res iam manibus teneret: cum consules prouinciar; pactione libertatem oem perdidisset: q; cum in senatu priuati. ut de me sententias diceret flagitabat: legem illi se Clodiam timere dicebat. cum hæc non possent iam diutius sustinere initit consilium de interitu Cn. Pompeii: quo patefacto ferroq; depreheso ille inclusus domi tam diu fuit q; diu inimicus meus in tribunatu. de meo reditu. viii. Tribuni promulgarunt. ex quo intellectum est mihi absenti creuisse amicos: in ea præsertim fortuna: in qua nonnulli etiam quos esse putaueram: non erant. sed eos uoluntatem semper eadem: libertatem eadem non semper habuisse. Nam ex. viii. tribunis quos tunc habueram: unus me absente defluxit: qui cognomen sibi ex aliquorum imaginibus arripuit: quo magis nationis eius esse q; generis uideretur. Hoc igitur anno magistratibus nouis designatis cum oes boni oem spem melioris status in eorum fidem couertissent: Princeps. P. Lentulus auctoritate ac sententia Pisone & Gabinio repugnatib; cam suscepit. Tr. q. P. viii. referentibus præstatißimā de me sententiam dixit: qui cum ad gloriam suā atq; ad amplissimam beneficij gratiam magis pertinere uideret cam illam integrum ad suum cōsulatum reseruari: tamē rem talem p; alios citius q; p; se tardius cōfici malebat. hoc interim tempore. P. Sextius designatus iter ad. C. Cæsarem pro mea salute suscepit. Quid egerit: quātū pfecerit: nihil ad cam. Eqdē existimo: si ille ut arbitror: æquus nobis fuerit: nihil ab hoc profectum: sin iratior non multū. Sed tamē sedulitatem atq; integratatem hominis uidetis. Ingredior iā i Sextii Tribunatū: nam hoc primū iter designatus. R. P. cā suscepit. ptinere & ad cordiā ciuium putauit: & ad pficiēdi facultatē animū Cæsarī a cā non abhorrei. Abiit ille anus: respirasse homines uidebant: nōdū re sed spe. R. P. recuperanda. Exierunt malis ominibus atq; execratioibus duo uulturi paludati: quibus utinā ipsis euennissent ea quæ tū homines pocabant: neq; nos pruincia Macedonia cū exercitu: neq; eqtatū i Syria & cohortes optimas pdidisse. ineūt Magistratū tr. pl. qd̄ oes saepe de me pmulgaturos cōfirmarāt. Ex his princeps emit ab inimicis meis is quē homines in luctu irridētes Gracchū uocabat: qd̄ id etiam fatum ciuitatis fuit: ut illa ex uepretulis extracta nitedula. R. P. conare arrodere. Alter uero non ille Serranus ab aratro sed ex deserto Gauī & Lelio horreo: calatis granis: i Calatinos atq; Lelios insitus subito nominib; in tabulas relatis nomen suum de tabula sustulit. Veniūt kl. Ianua. uos hæc melius scire potestis: eqdē audita dico: quæ tū frequētia Senatus: quæ expectatio populi: qui concursus legatorū ex Italia cuncta: quæ uirtus: auctio: grauitas. P. Lentili fuerit cōsulis: quæ etiā college eius moderatio de me: q; cū inimicijcias sibi me cum ex. R. P. dissentione susceptas eē dixisset eas saepe dixit se temporibus. R. P. permisſurū. Tū princeps rogatus sententiam. L. Cotta dixit: id quod dignissimum. R. P. fuit nihil de me actum esse iure: nihil more maiorū: nihil legibus: non

PRO.P.SEXTIO.

posse quēquam de ciuitate tolli sine iudicio.de capite non modo ferri:sed ne iu dicari quē posse:nisi centuriatis comitiis.Vim fuisse illam flāmam quassatæ R.P.perturbato undiq; tempore:iure iudiciisq; sublatis magna rerum pturba tione impendente:declinasse me paululum:& spe reliquæ tranquillitatis præ sentis fluctus tempestatēq; fugisse.Q uare cum absens.R.P.non minus ma gnis periculis:q; quodam tempore præsens liberassem:non restitui me solum : sed etiam ornari a Senatu decere.disputauit etiam multa prudenter:ita d me il lum amentissimū & profligatissimum hostem pudoris & pudicicie scripsisse q scripsisset:iiis uerbis:rebus:sentetiis:ut etiam si iure esset rogatum : tamen uim habere non posset : Q uare me qui nulla lege abessem:non restitui lege:sed rei uocari Senatus auctoritate oportef:homo nemo erat quin uerissime sentire di ceret.post eum rogatus Cn.Pomp.sententiam Cottæ laudauit & approbauit cum omnes certatim aliusq; alio grauius atq; ornatius d mea salute sine ulla ua rietate dixissent.Venit consilii de me agendi dies nono Kl.februa.princeps ro gationis.Q .Fabricius uir mihi amicissimus templum aliquāto ante lucem oc cupauit.Q uietus eo die Sextius is qui est de ui reus:actor hic defensorq; cau sæ meæ nihil progreditur.consilia expectat inimicorum meorum.id illi quorū consilio.P.Sextius in iudicium uocatur quo se spectatum gerunt:cum forum: comitium:curiam:multa de nocte armatis hominibus ac seruis plerisq; occu pauiſſent .impetum faciunt in Fabricium/manus afferunt.occidunt nōnullosi uulnerant multos.uniuersiq; districtis gladiis & cruentis in omnibus fori pari tibus fratrem meum uirum optimum oculis quarebant.uoce poscebant:quog; ille telis libenter suum corpus obtulisset:nisi suam uitam ad spem mei redditus reseruasset.Pulsus tamen e rostris in comitio iacuit:seq; seruorum ac libertoru corporibus obtexit:uitaq; suam noctis & fugæ præsidio non iuris iudiciorūq; defendit.Meminiſtis tum iudices corporibus ciuium tyberim repleri.cloacas refarciri:Nihilq; neq; ante hoc tempus neq; hoc ipso turbulentissimo die cri minationis esse in Sextium.hic etiam de ipso accusatore quero qui .P.Sexti um queritur in tribunatu & cum præsidio magno fuisse.Num illo die fuerit certe non fuit.gladiatores tu supponas cum siccariis e carcere emissis:ante lucē in forum emittaſ magistratus templo eiicias :cædem maximam facias :forū purges & cum omnia ui :armis egeris:accuses eum qui se præsidio munuerit. non ut te oppugnaret sed ut uitā suā posset defendere .Ex eo autē tempore id egit Sextius:ut a suis munitus tuto in foro magistratum gereret:ut a suis muni tis remp.administraret.Itaq; fretus sanctitate tribunatus cum se non modo cō tra uim & ferrū.sed etiam contra uerba atq; interfectionem legibus sacratis se armatum p̄ptaret : Venit in templum castoris .obnunciauit consuli :cum su bito manus illa clodiana in cæde ciuium ſæpe iam uictrix exclamat:incitatur inuadit.inermem atq; imparatum tribunum Alii gladiis adoruntur.Alii frag mentis septorum etiam fustibus , hic multis uulneribus acceptis ac debilitato

ORATIO.

corpore & cōtrūcidato se abiecit exanimatus neq; ulla alia re a se mortem nisi opinione mortis repulit. quem cū iacentem & consciuum pluribus uulneribus extremo spiritu exanguem & confectum uiderent defatigatione magis & erro re q̄ misericordia & modo aliquando cädere destiterunt. Et causam dicit Sextius de ui. quid ita? quia uiuit & id non sua culpa. plaga illa una extrema defuit: quæ si accessisset reliquum spiritum exhausisset. Accusa lentidum: non percussit ad letum / maledicito homini reatino cur tanto tempore exclamaret occisum. ipsum uero quid accusas? Num defuit gladius? nū repugnauit? Num ut gladiatori bus imperari solet ferrum non recepit? An hæc ipsa uis est non posse emori? An illa qua tri. pl. tēplum cruentauit? An q̄ cum esset ablatus primūq; resipisceret non se referri iussit? ubi est crimen quod reprehendit? hic quaero iudices si illo die gens ista clodiana: quod facere uoluit effecisset. Si. P. Sextius qui pro occiso relictus est occisus eēt: fuistis ne ad arma ituri? fuistis ne uos ad patrium illum animum maiorūq; uirtutem excitaturi? fuistis ne aliquādo Rē pub. a funesto latrone repetituri? an etiam tunc quiesceretis? cunctaremini? tū meretis? cum rempub. a facinorosis siccariis & a seruis eē oppressam atque occupatam uideretis? cuius igit̄ mortem ulcisceretis? Si quidem liberi esse & hanc Rē pub. cogitaretis: de eius morte uiri quid uos loqui? quid uos sentire? quid cogitare? quid iudicare oporteat dubitandum putatis? An uero ip̄i illi parcidæ quorum effrenatus furor alitur impunitate diurna adeo uit facinoris sui perhorruerant: ut si paulo longior opinio mortis Sextii fuisse Gracchū illum suum transferendi in uos criminis causa occidere cogitarint. sensit rusticus non incautus. Neq; enim homines tacere potuerunt. suum sanguinem quæri ad restinguendam inuidiam facinoris Clodiani. Mulioniam penulam arripuit cumque primum Romam ad comitia uenerat: messoria se corbe contextit. cum quereret alii Numerū alii Quintum gemini nominis errore seruatus est. Atque hoc scitis omnes usque adeo hominem in periculo fuisse quo ad Sextium uiuere scitum est. Quod ni esset patefactum paulo citius quælem: non nulli quidem morte mercenarii sui transferre potuissent inuidiam in quos putabant. Sed acerbissimi sceleris infamiam grato quodam scelere minuissent. Ac si tunc. P. Sextius iudices in templo castoris animam quam uix retinuit edidisset: non dubito quin si modo esset in Rē pub. Senatus: Si maiestas. P. R. reuixisset aliquando statua huic ob rempub. intefecto in foro statueetur. Nec uero illorum quisquam quos a maioribus nostris morte obita positos in loco illo atque in rostris collocatos uidetis esset. P. Sextio aut acerbitate mortis: aut in Rē pub. animo præponendus: Qui cum causam ciuis calamitosi: causam amici: causam Reipubli. benemeriti causam Senatoris: causam Italiam suscepisset: Cunque auspiciis religionique parens obnunciaret qd̄ senserat: Luce: palam a nefariis pestibus in deorum hominumque conspectu esset occisus sanctissimo in templo: sanctissima in causa: sanctissimo in ma-

PRO PVBLIO SEXTIO.

gistratu: Eius gratia uitam quisnam spoliandam ornamentis esse diceret: cuius mortem ornandam monumento sempiterno putaretis. homines inquit enim coegisti parasti: quid: uti faceret. Senatum ob sideret: ciues indomitos expelleret: bona diriperet: ædes incenderet: tecta disturbaret templaque deorum immortalium inflammaret: Trib. Pleb. ferro e rostris expelleret: prouincias quas uellet uenderet: reges appellaret rerum capitalium condemnatos: principem ciuitatis ferro ob sessum teneret: haec ut efficere posset: quæ fieri nisi armis oppressa Republi. nullo modo poterant iccirco credo manū sibi Pub. Sextius & copias comparauit. At cum forum corporibus ciuium Roma. esset constratum cæde nocturna non modo nulla noua quæstio. Sed etiam uetera iudicia sublata. Trib. pleb. plus uiginti uulneribus acceptis iacentem moribundumque uidistis. Alterius Trib. ple. diuini hominis (dicam enim quod sentio & quod me cum sentiunt omnes) diuina insigni quadam inaudita noua magnitudine animi grauitate fide prædicti domus est oppugnata: ferro: facibus exercitu cladiano. & tu hoc loco laudas Milonem: & iure laudas. quem enim unquam uirum immortalis uirtute præditum uidimus: qui nullo præmio proposito præter hoc q̄ iam contritum & contemptum putatur iudicium bonorum omnia pericula: summos labores: grauissimas contentiones: inimiciciasque suscepit. qui mihi unus ex omnibus ciuibus uidetur te docuisse non uerbis: quid oporteat a præstantissimis uiris in Repub. fieri: & quid necesse esset hominum audacium euersorum Reipub. sceleribus legibus & iudiciis resistere. si leges non ualerent iudicia non essent: si Resp. ui consensuque audacium armis oppressa teneret: præsidio & copiis defendi uitam & libertatem necesse eet: hoc sentire prudenter est. facere fortitudinis. sentire uero & facere perfectæ cumulataeque uirtutis. Adiit ad Rem pub. Trib. pleb. Milo de cuius laude plura dicam: non quo aut ipse haec dici q̄ extimari malit: aut ego hunc laudis fructum præsenti libenter impertiam: præsertim cum uerbis consequi non possim. Sed q̄ existimo si Milonis causam accusatoris uoce collaudatam probaros nos in hoc crimen paré Sextii causam existimaturos. Quomodo in hoc genere præsidii comparati accusas Sextium? Cum idem laudas Milonem: an qui sua tecta defendit. qui ab aris: focis: ferrum: flammamque depellit: qui sibi licere uult tuto esse in foro: in templo. in curia: qui iure præsidium comparat qui uulneribus quæ cernit quotidie toto corpore monetur: ut aliquo præsidio caput & ceruices & iugulum ac latera tutetur: hunc de uī accusandum putas? Quis enim nostrū iudices ignorat ita naturam rerum tulisse ut quodam tempore homines nondum neq; naturali neque ciuili iure descripto fusi per agros ac dispersi vagarentur: tantumq; haberent quantum manu & uiribus per cædem & uulnera aut eripere aut retinere potuissent. qui igitur primum uirtute & consilio præstanti extiterunt: hi perspecto genere humanæ docilitatis atque ingenii dissipatos unum in locum congregarunt: eosque ex ferocitate illa ad iusticiam atque mansuetudinem

ORATIO.

translulerunt. tum res ad communem utilitatem quas publicas appellamus: tum conuenticula hominum quae postea ciuitates nominauerunt. Tum domicilia coniuncta quas urbes dicimus inuenio & diuino & humano iure mœnibus sepserunt. atque inter hanc uitam perpolitam humanitate & illam immanem nihil tam interest quam ius & uis. hotum utro ut uolumus? altero est utendū. uim uolumus? extingui ius necesse est, id est iudicia quibus omne ius continetur. Iudicia displicant aut nulla sunt: uis dominetur necesse est, hoc uident etiam omnes. Milo & uidit & fecit: ut ius experiretur: uim depelleret: altero uti uoluit ut uirtus audaciam uinceret. Altero usus necessario est: ne uirtus ab auctoritate uinceretur, eademque ratio fuit Pubpii Sextii si minus in accusando. neque enim per omnes fuit idem necesse fieri. At certe in necessitate defendenda salutis suæ præsidioque contra uim & manum comparato. Nam quid age ret uir ad dignitatem & gloriam natus? agebat auctoritate, agebat consilio, agebat per summum ordinem agebat exemplo bonorum ac fortium ciuium. Quid Republi. quid se dignum esset quis etiam ipse esset quid sperare quid maioribus suis reddere deberet diligentissime cogitabat. O dñi immortales q̄ misericordia ostenditis exitum nobis quam spem Reipubli. datis. quotus quis que inuenietur tanta uirtute uir: qui optimam quanque causam Reipubli. am plectatur: qui bonis uiris deseruiat: qui solidam laudem ueramque querat: nec hic tamen ulla unquam iniuria adduceretur: ut cum tali uirtute tantaque firmitate animi se in Republi. uenisse poeniteat. Sed qui hoc uident adolescentes: quonam suas mentes conferent? ille qui monumenta publica: qui ædes sacras opugnauit: excidit: incendit: qui stipatus semper siccariis: septus armatis: munitus iudicibus fuit quorum hodie copia redundans uolitatibus accusat eum qui aliqua ex parte furorem exultantem repressit. hic qui est tuatus sic: ut in priuata re deos penates suos in Republi. iura tribunatus auctoritate defenderet. accusare eum moderate a quo ipse nefarie accusatus per Se natus auctoritatem non est situs? Nimirum hoc: illud est quod me potissimum tu in accusatione quæsisti. quæ esset nostra natio optimatum. Sic enim dixisti. rem quæritis præclaram iuuentuti ad discendum: nec mihi difficilem ad per docendum de qua pauca iudices dicam: & ut arbitror nec ab utilitate eorum qui audient nec ab officio nostro nec ab ipsa causa. Popu. Roma. abhorrebit oratio mea. Duo genera semper in hac ciuitate fuerunt eorum qui uersati in Republi. atque in ea se excellentius gerere studuerunt. quibus ex generibus alteri se populares alteri optimates & haberi & esse uoluerunt. Qui ea quæ faciebant quæque dicebant multitudini iucunda esse uolebant populares. Qui autem ita se gerebant ut sua consilia optimo cuique probarentur. optimates habebantur. Quis ergo optimus? iste quisque numerum si quæris innumerabiles. neque enim aliter stare possemus. sunt principes consili publici. Sunt qui eorum sectam sequuntur, sunt maximorum hominum ordi-

PRO PVBLIO SEXTIO.

nes/ quibus paret curia. sunt municipales rusticique Ro. sunt negocii gerentes sunt etiam libertini optimates. Numerus huius generis late & uarie diffusus ē. Si genus uniuersum ut tollat error breui circūscribi & diffiniri pót:oés optima tes sunt qui neq; nocentes sunt:neq; natura improbi:nec furiosi:nec malis do mesticis impediti. Esto igitur ut hi sint quā tu nationem appellasti:& q integri sunt & sani: & bene de rebus domesticis cōstituti:hoꝝ q uolūtati:cōmodis:opi nioni.in rep.gubernāda seruiūt defensores optimatū. Ipsiꝝ opūtates grauisi simi & clarissimi nominātūr & p̄sīcipes ciuitatis.Q uid ē igit̄ p̄positū his reip. gubernatoribꝫ: quod intueri & quo cursum suum dirigere debeat? Id quod ē p̄stantissimū maxime optabile sanis. & bōis & beatis cū dignitate ociū . hoc qui uolunt oēs optimates:qui efficiunt sūmi uiri & conseruatores ciuitatis pu tantur. Neq; enī reḡ gerenda dignitate homines efferri ita cōuenit:ut ocio nō p̄spiciant:neq; ullū amplexari ocium quod abhorreat a dignitate :huius autē ociosæ dignitatis hæc fundamēta sunt:hæc mēbra/quæ tuenda principibꝫ & capitīs pīculo defendēda sunt. religiones:auspīcia:potestates magistratum. Se natus auctoritas:leges mos maiorū:iudicia:iurisdictio:fides:puicīa:Socii:im perii laus:res militaris:ærarium.haḡ rerū tot atq; tantaꝝ eē defensorē atq; pa tronū magni animi est:magni ingenii:magnæq; constācīa:hāc ego uiā iudices si aut asperā atq; arduam aut plenam eē pīculoꝝ aut insidias negem mētiar pī fertim.Cū id non modo intellexerim semp sed ēt p̄ter cæteros senserim:maioribꝫ p̄sidiis & copiis oppugnat̄ Resp. q̄ defendit̄ p̄terea q̄ audaces homi nes & perditī nutu impellunt̄:& ipsi ēt sponte sua contra R emp. incitan̄.bo ni nescio quō tardiores sunt:& principiis rerum neglectis ad extremū ipade niq; necessitate excitant̄.Ita ut nōnunq; cunctatione ac tarditate dū ociū uolū etiam sine dignitate retineat̄:ipsi utrūq; amittant. ppugnatores aut̄ Reip. qui eē uolunt omnia Reip.cā perferunt qui tales sunt qualis pater tuus.M.Scaure fu it qui seditionis omnibus restitit:quem nulla unq; uis:nullæ minæ>nulla inuidia labefecit. Aut qualis.Q .Metellus patruus matris tuæ qui de ciuitate ma luit q̄ de sententia dīmoueri : Aut ut uetera exempla quorum ē copia digna hu ius imperii gloria relinquam : ne ue eorum aliquem qui uiuunt nominē.qua lis nup.Q .Catulus fuit:quem neq; periculi tempestas neq; honoris aura potu it unquā de suo cursu uitæ aut spe aut metu remouere. Hæc imitamini per de os imortales q̄ dignitatē:qui laudē:qui gloriā quæritis.hæc ampla sunt: hæc imortalia:hæc diuina:hæc fama celebrantur:monumentis ānaliū mādant̄/poi steritatī ppagan̄.Nunc nisi me fallit in eo statu ciuitas est:ut si operas condu ctōꝝ remoueris:omnes idem de R ep.sensuri eē uideantur. Etenim tribus locis significari maxime Po.Ro iudiciū & uoluntas potest.concione:comitiis:ludo rum gladiatoriūq; consensu.quæ concio fuit p̄ hos ānos:quæ quidē esset nō cō ducta sed uera:in qua Po.Roma,consensus perspici posset:habitæ sunt mul tæ de me a gladiatore sceleratissimo conciones ad quas nemo adibat incor

ORATIO.

ruptus : nemo integer . Erant enim illæ conciones pditorum hominum neces/
sario turbulentæ . habuit de eodē me . P. Lentulus consul concionē . cōcursus ē
Po.R . egit cām sūma cum grauitate copiaq; dicēdi:tāto silētio : tāta approba/
tione oīum : nīhil ut unquā uideref tā populañ ad po.r.aures accidisse , pductus
est ab eo Cn. Pom . q se nō solū auctore meæ salutis : sed et supplicē populo ex/
hibuit . huius oratio & pgrauis & grata in cōcionibus fuit . Q uo silentio audit̄
sunt de me cæteri principes ciuitatis : quos iccirco nō appello hoc loco / ne mea
oratio si minus de aliquo dixero ingrata sit : si satis de omnib⁹ infinita eē uide
atur . Cedo nunc eiusdē illius inimici mei de me eodē ad ueg populū in campo
martio concionē . quis non mō approbavit sed nō indignissimū facinus puta/
uit : illū non dicā loqui sed uiuere ac spirare ? Q uis fuit qui non eius uoce ma/
culari rēp . seq; si tū audiret scelere astringi arbitraref ? Venio ad comitia siue
magistratuū siue legū placet : de me / quē tyrānum atq; ereptore libertatis eē dī/
cebat illa ruina R ep . dicit se legem tulisse . Q uis est qui dū cōtra me ferebatur
inisse se suffragiū cōfiteatur ? Cum autē de me eodē ex Senatus consulto comi/
tiis centuriatis ferebatur : quis est qui non confiteatur se affuisse ? & suffragiū de
salute mea tulisse . utra igitur cā popularis debet uideri : in qua oēs honestates
ciuitatis omnes ætates oēs ordines una consentiunt . An in qua furiae concitatæ
tanq; ad funus R ep . conuolarent ? An sicubi aderit Gellius homo & fratre in/
dignus uiro clarissimo & ordine equestri : cuius ille nomen ordinis retinet / or/
namenta confecit . Id erit popularē : usq; eo nō fuit popularis ut bona solus co/
messet : libelli etiā p uino saepe oppignorarent . Manebat iſaturabile abdomen .
Copiæ deficiebant : q quasi mea culpa bona pdiderit : ita ob eā ipsam cām ē mi/
hi inimicus quia nīhil habet . V t̄ ego tibi patrimoniu eripui gelli : an tu come/
disti ? Q uid tu meo periculo gurges ac uorago patrimonii helluabare : ut si ego
consul R ep . cōtra te & gregales tuos defenderem : in ciuitate eē me nolles . T e
nemo tuor̄ uidere uult / oēs aditū : congressum : sermonē tuum fugiunt . plura di/
xi q dicendū fuit in furiosum atq; egentissimum Ganeonē : Veniamus ad lu/
dos . facit enim iudices uester iste in me animorum oculorūq; contuitus : ut mi/
hi iam licere putem remissiore uti genere dicendi . Et quæso hoc loco iudices :
ne qua me leuitate ductum ad insolitum genus dicendi labi putetis si de poe/
tis : de hystrionibus : de ludis in iudicio loquar . Non sum tam ignarus iudi/
ces causar̄ : non tam insolens in dicendo : ut omni ex genere orationem aucu/
per : & omnes undiq; flosculos carpam atque delibem . Scio quid grauitas ue/
stra : quid hæc aduocatio : quid ille conuentus : quid dignitas Popu.R oma . &
quid periculi magnitudo : quid ætas : quid honos meus postulat . Sed mihi
sumpsi hoc loco doctrinam quandam iuuentuti qui essent optimates : in ea
explicanda demonstrandum fuit non esse populares omnes qui putantur . Ex
te igitur Scaure qui ludos apparatiſſimos magnificētissimosque fecisti potiſ/
simum quero : ille ipſe maxime ludius non ſolum ſpectator ſed actor

PRO PVBLIO SEXTIO.

& acroma qui oīa sororis embolia nouit:q in cātu mulierum pro psaltria adducitur nec tuos ludos aspergit in illo ardenti tribunatu suo/nec ullos alios nisi eos a quibus uix uiuus effugit: uix se Po.Ro.tenuit:uix homines odium suū a corpore eius impuro atq; nefando represserunt.ne hystriones qdem sedenti pepererunt.Q uid fuit illud qd sumus artifex flens & recenti lāticia & mōsto dolore ac desiderio mei egit apte multo grauioribus uerbis meā cām q̄ egomet age re potuisse. sūmi.n. poetæ igenium non solum arte sua:sed etiā dolore exprimebat.tum illa quāto cum gemitu acta sunt?O pater/me me ille absentem ut patrem deplorandum putarat:quem.Q .Catulus quem multi alii sāpe i Senatu patrem patriæ nominarūt.Q uāto cum fletu cum patrem pulsū:patriā afflīctam:domum deploraret:incensam eversamq; sic egit:ut demonstrata pristina fortuna fletum etiā inimicis atq; inuidis excitaret.nominatim sum appellatus in Bruto tullius q libertatem ciuib⁹ stabilijerat.Millies reuocatus ē.in hunc consensum.P.Sextius tr.pl.cū ageret nihil aliud i eo magistratu:nisi me am cām egit.Is se populo dedit non plausus cupiditate sed ut ipsi inimici nostri uoluntatē uniuersi populi uiderent.Venit ut scitis ad colūnā æneam:tātus est ex omnib⁹ spectaculis usq; a capitolio:tantus ex fori cācellis plausus excitatus:ut nūq; maior consensio aut aptior Po.Ro.uniuersi fuisse ulla in causa dicere. Tū ēt mihi.M.Attiliū regulum cōmemoras q redire ipse carthaginē sua uolūtate ad suppliciū q sine his captiuis a quibus ad senatū missus erat R omæ manere:maluerit.Et mihi negas optādū redditū fuisse:hunc ego redditū repudia rem:qui ita florens fuit:ut uerear:ne quis me studio gloriae putet iccirco exisse ut ita redirem.quem.n.unq; Senatus ciue nisi me nationib⁹ exteris cōmendauit:quem curia magis requisiuit:quem forum luxit:quem ipsa tribunalia defiderauerūt:omnia discessu meo deserta:horrida:muta plena luctus & mōroris fuerunt.Q uis est Italæ locus in quo non fixū sit in publicis monumentis studium salutis meæ/testimonium dignitatis?Redditus uero meus q fuerit q̄ ignorat cum ipsis nonis sextilibus idē dies redditus mei fuisset.q & natalis meus fuisset idē & filiæ meæ carissimæ.Cūq; itinere toto urbes Italæ festos dies a gerēt aduētus mei:uiae multitudine legatorū undiq; missorū celebrabant.ad urbem accessus incredibili hominū gratulatione florebat:Redditus erat eiusmodi ut sūma in lātitia illud dolerem/ciuitatem tam grātā miseram atq; oppressā fuisse.Habes igitur quod ex me quæsisti:qui essent optimates:non ē natio ut dixisti:& cohortari ausus ē accusator i hac cā uos iudices:ut aliquando esestis seueri:aliquando medicinam exhiberetis Reip.non ea est medicina/cū sanæ partii corporis scalpellum adhibetur atq; integræ.carnificina est ista & crudelitas.hi medentur Reip qui execant pestem aliquam tāq; strumam ciuitatis.Sed ut extremum habeat aliquid oratio mea.& ut ego ante dicendi finem faciam q̄ uos me attente audiendi concludā illud de optimatibus eorūque principibus ac Reip,defensoribus:uosque adolescentes & qui nobiles estis ad ma-

ORATIO.

iorum uestrorum imitationem excitabo & qui ingenio ac uirtute nobilitatem
potestis consequi : ad eam rationem in qua multi homines & honore & glo-
ria floruerunt cohortabor. Hæc est una uia mihi credite & laudis & dignitatis
& honoris/a bonis uiris & sapientibus bene a natura constitutis laudari & dili-
gi: noscere descriptionem ciuitatis a maioribus nostris sapientissime constitu-
tam: qui cum regiam potestatem non tulissent ita magistratus annuos creaue-
runt: ut consilium Senatus Reip. præponerent sempiternū: deligeretur autem
consilium id ab uniuerso populo/aditusq; in illum summum ordinem omniū
ciuium industria ac uirtute pateret. Senatum Reip. custodē: præsidem : propu-
gnatorem collocauerunt. huius ordinis uti auctoritate magistratus & quasi gra-
uissimi ministros consilii esse uoluerunt. Senatum autem ipsum proximorum
homínium splendore confirmari: plebis libertatem & cōmoda tueri atq; augere
uoluerunt. hæc qui pro uirili parte defendunt optimates sunt cuiuscunq; sunt
ordinis. Qui præcipue suis ceruicibus tāta munera atq; Remp. sustinēt: ii sem-
per habitī sunt optimatum principes auctores & cōseruatores ciuitatis. huic ho-
minum generi fateor multos aduersarios nímium inimicos inuidos eē. multa
præponi pericula: multas inferri iniurias: magnos esse experiendos & subeun-
dos labores. Sed mihi omnis oratio est cū uirtute non cum desidia: cum digni-
tate non cum uoluptate: cum his qui se patriæ: qui suis ciuibus : qui laudi: q glo-
riæ: non qui sōno & conuiuiis & delectationi natos arbitrantur. Nā si qui uolu-
ptatib; dicātur & se uitiorū illecebris & cupiditatum lenociniis dediderūt mis-
flos faciāt honores: nec attingant Rép. patiant' uiros laboꝝ patiētes frui. qui au-
tem bonā famā bonoꝝ: quā tere sola gloria nominari potest expetunt aliis oi-
cium querere debēt & uoluptates nō sibi. sudādum est his pro communib; cō-
modis/adeundæ inimiciæ: subeundæ sāpe p Rep. tempestates: cū multis au-
dacibus improbis nōnūq; etiā patentibus dimicādum. hæc audiūimus de cla-
rissimorum uirorū cōsiliis & factis/hæc accepimus : hæc legimus. Neque eos i
laude positos uidemus qui incitarūt aliquādo populi animos ad seditionē: aut
qui largitione caxcarunt mētes imperitorum: aut qui fortes & claros uiros & be-
ne de Rep. meritos in inuidiā aliquā uocauerunt. Leues hos semper & auda-
ces & malos & periculosos ciues putauerunt . At uero qui horum impetus reſi-
serunt & conatus: qui auctoritate: qui fide: qui constātia: qui magnitudine ani-
mi consiliis audacium restiterunt/ hi graues: hi duces : hi principes: hi auctores
huius ordinis & dignitatis atq; imperii semper habitī sunt. & si quos eorum aut
aut iniqui iudicii quādam procella peruerit: aut aliqua repentina uis ac tempe-
stas peculit popularis: per populum tum ipsum erecti sunt atq; reuocati: aut oī
no inuulnerati inuiolatiq; uixerunt. At uero hi qui Senatus consilium qui au-
ctoritatē bonorum: qui instituta maiorum neglexerunt:& imperitae atq; cōi-
citatē multitudini iucundi esse uoluerunt: omnes fere rei publicæ poenas aut p
senti morti aut turpi exilio dependerunt. Q uod si apud athenienses homines

PRO .P.SEXTIO.

græcos longe a uestrorum hominum grauitate disiunctos non deerant q R̄p. contra populi temeritatem defenderent: cum omnes qui ita fecerunt a ciuitate eiicerent: si Themistoclem illum conseruatorem patriæ non deterruit a R̄p. defendēda nec Milciadis calamitas qui illam ciuitatem pauloante seruauerat: nec Aristidis fuga: qui unus oīum iustissimus fuisse tradit: Q uid nos tandem fa cere debeimus: primum in ea ciuitate nati: unde mihi orta grauitas & magnitu do animi uidet: tum in tanta gloria insistentes / ut omnia humana leuiora ui deri debeant. deinde ad eam R̄emp. tuendā aggressi: quæ tanta dignitate est ut eam defendantem occidere non aliud sit q̄ oppugnantem rerum potiri. Homines græci quos antea nominaui inique a suis ciuibus dānati atq; expulsi: tamē quia sunt de suis ciuitatibus benemeriti: tanta hodie gloria sunt non in græcia solum sed etiam apud nos atq; in cæteris terris: ut eos a quib; illi oppressi sūt nemo nominet: horum calamitatē dominationi illorum omnes anteponant. Q uis carthaginensium pluris fuit Hānibale consilio: uirtute: rebus gestis: q̄ unus cum tot ānos de imperio: de gloria cum Po.Ro. decertauerit hunc sui ci ues de ciuitate eiecerunt. Nos autem hostē litteris nostris & memoria uidemus eē celebratum. Q uaf imitemur nostros Brutos: Halas: Camillos: Decios: Cu rios: Fabricios: Maximos: Scipiones: Létulos: Emilios: innumerabiles alios q̄ hanc R̄emp. stabiliuerunt: quos equidem in deorum immortalium cœtu ac nu mero repono. Amemus patriam: pareamus senatui. consulamus bonis: præsen tes fructus negligamus: posteritati & gloriæ seruiamus. id eē optimū putemus quod erit rectissimum. speremus quod uolumus sed quod acciderit feramus. Cogitemus deniq; corpus uiros & fortium magnoꝝ hoīnū eē mortale. animi ue ro motus & uirtutis gloriā sempiternā. Neq; hanc opinionē si illo in san ctissimo hercule consecratā uidemus: cuius corpore combusto uitam eius & uir tutem immortalitas excepisse dicitur: minus estimemus eos: qui hanc tantam R̄e pub. suis cōfiliis ac laborib; aut auxerūt: aut defenderunt aut seruauerunt: eē i mortalem gloriā cōsecutos: sed me repente iudices de fortissimor; & clarissimo rum ciuium dignitate & gloria dicētem & plura etiā dicere parātem hog; aspe ctus in ipso cursu oratōis repressit. Vido. P. Sextiū meā salutis uestræ aucto ritatis/publicæ causæ defensorē ppugnatorē: auctorem: reū. Vido hunc præ textatū eius filium oculis lachrymātib; me intuētem. Vido Milonē uindicē libertatis uestræ: custodem salutis meā: subsidium afflictæ R̄ip. extinctorē domestici latrociniī: repressorē cædis quotidianæ/defensorē temploꝝ atq; tec torꝝ: præsidium curiæ sordidatū & reū. Vido. P. Lentulum: cuius ego patrē deum ac parentem statuo fortunā ac nominis mei & fratris rerumq; nostrarꝝ: i hoc miseroꝝ squalore & sordibus. cui superior annus idem & uirilem patris & p textam populi iudicio togam dederit. hūc in hoc āno in hac toga rogationis in iustissimæ subitā acerbitatē p patre fortissimo & clarissimo ciue deprecantē. Atq; hic tot & talium ciuium squalor: hic luctus: hæ sordes susceptæ sunt pro

ORATIO.

pter unum me:quia me defenderunt:quia casum meum luctumq; doluerunt:
quia me lugenti patriæ flagitanti senatu:poscenti Italiae:uobis omnibus oran
tibus reddiderūt: Q uod tantū est in me scelus: quid tantoper deliqui: illo die
cum ad uos indicia litteras confessionis cōmuniſ exitii detuli: cū parui uobis.
At si scelestum est amare patriam ptuli pœnaq; satis. euera domus est. Fortu
næ uexatæ.dissipati liberi.R apta coniunx frater optimus icredibili pietate:a/
more inauditō maximo in squalore uolutatus est ad pedes inimicissimorum.
Ego pulsus aris:focis:diis penatibus:distraetus a meis:carui patria:quā uti le
uissime dicam texerā.pertuli crudelitatē inimicorū:scelus infidelium:fraudem
inuidog;:si hoc non ē satis q; hæc omnia uidentur deleta reditu meo:multa mi
hi multo inq; iudices præstat in eandē recidere fortunā;q; tantam importare me
is defensoribus & conseruatoribus calamitatē.An ego in hac urbe eē possum
his pulsis: qui me huius urbis cōpotē fecerunt.Non ero. Non potero iudices.
Neq; hic unquam puer qui his lachrymis qua sit pietate declarat amissio patre
suo propter me :me ipsum incolumē uidebit:& quotienscūq; me uiderit inge
miscet.ac pestem suā ac patris sui se dicet uidere.Ego uero uos in omni fortu
na quæcūq; erit oblata: complectar nec me ab his quos meo nomine sordidatos
uidentis unquam fortuna diuellet.Necq; hæ nationes quibus me senatus comē
dauit:quibus de me gratias egit:hunc exulem propter me sine me uidebunt.
Sed hoc dñi immortales: qui me suis templis aduenientē receperunt stipatum ab
his uiris:&.P.Lentulus ac ipsa Resp.qua nihil est sanctius uestræ potestati cō
miserunt: V os hoc iudicio omniū bonorum mentes confirmare/improborum
mentes reprimere potestis.Q uare uos obtestor atq; obsecro:ut si me saluū eē
uoluistis: eos conseruetis:p quos me recuperauistis.

M.T.C.PRO.C.RABIRIO ORATIO.

XXVII.

T SI QVIRITES NON EST MEAE CONSVE
tudinis initio dicendi rationē reddere qua de causa quēq; de
fendā: ppṭere a q; cum omnibus ciuibus in eoq; periculis semp
satis mihi iustum causam necessitudinis eē duxi: tamē i hac de
fensione capitī famæ fortunarū omniū.C. Rabirii pponēda
ratio uideatur eē officiī meī:ppṭere a q; quæ iustissima mihi cā
ad hūc defendēdū eē uisa est: eadem uobis ad absoluēdum debet uideri. Nam
me cū amiciciæ uetus tas:tū dignitas hoīnis:tum ratio humanitatis:tū meæ ui
tæ perpetua consuetudo ad.C.Rabirium defendendū est adhortata. At uero
ut id studiosissime facerem salus Rep.consulare officiū:consulatus deniq; ip
se mihi una uobiscum cum salute .R.P.cōmendatus coegit. Non enim.C.Ra
birium culpa delicti non inuidia uitæ non deniq; ueteres iustæ grauesq; inimi
ciciæ tantum in discriminē capitī uocauerunt. Sed ut illud summum auxilium
maiestatis atq; imperii quod nobis a maioribus est traditum d Rep.tolleret: ut

PRO.C.RABIRIO.

nihil posthac auctoritas senatus:nihil consulare imperium:nihil consensio bonorum contra pestem ac perniciem ciuitatis ualeret. In circa in his rebus euertēdis unius hominis senectus infirmitas solitudoque tentata est. quā obrem si est boni consulis:cū cūcta auxilia Reip. labefactari conuelliique uideat: ferī opem patriæ succurrere saluti fortunisque cōmuniō: implorare ciuium fidem: suam salutem posteriorem salute cōmuni ducere: est etiam bonorum & fortū ciuium quales uos omnibus. R. P. temporibus extitistis: intercludere oēs seditionū uias/ munire præsidia Reip. summum in consulibus imperium/ summū in senatu consilium putare: ea qui secutus sit laude potius & honoř q̄ pœna & supplicio dignū iudicare. Quā obrem labor in hoc defendendo præcipue meus est. Studiū uero conseruandi hominis cōmune mihi uobiscum eē debebit. Sic. n. existimare debetis Q uir. post hominū memoriā rem nullam maiorem magis periculosa magis ab omnibus uobis prouidendam neq; a tr. pl. susceptam. neq; a consule defensam: neq; ad Po. R. o. eē delatā. Agitur. n. nihil aliud in hac cā Q uir. quā ut nullum sit posthac in Rep. publicum consilium: nulla bonorum consensio cōtra improborum furorem & audaciam: nullum extremis Reip. temporib; per fugium & præsidium salutis Reip. quæ cum ita sint primū quod in tanta dimicatione capitis fortunarūque omniū fieri necesse est: a ioue optimo cā terisq; diis deabusq; imortalibus: quorum ope & auxilio multo magis hæc Resp. quā ratione hominū & consilio gubernat: pacem ac ueniam peto: precorq; ab his ut hodiernū diem & ad huius salutē cōseruādam & ad R. emp. constituēdam illūxisse patientur. Deinde uos Q uir. quoru; potestas proxime ad deorum īmortaliū accedit: oro atq; obsecro quoniam uno tempore. C. Rabirii hominis misserrimi atq; innocentissimi salus Reip. uestris manibus suffragiisq; permittit: adhibeat in hominis fortunis misericordiā in Reip. salute sapientiam quam soletis. Nunc quoniā. T. Labiene diligentiae meae temporis angustiis obstitisti meq; ex compato & constituto spacio defensionis in semihoræ curriculum coegisti: parebitur & quod iniquissimum est accusatoris conditioni:& quod mitterimus inimici potestati: q̄q; in hac præscriptione semihoræ patroni mihi p̄tis reliquisti: consulis ademisti: propterea q̄ ad defendendum p̄pemodū satis erit hoc mihi temporis: ad conquerēdum uero parū: nisi forte de locis religiosis ac de lucis / quos ab hoc uiolatos esse dixisti: pluribus uerbis tibi respondēdū putas. Quo in crimen nihil eēt unquam abste dictum nisi a. C. Macro obiectum esset crimen id Rabirio: in quo ego demiror meminisse te quid obiecerit C. Rabirio Macer inimicus oblitum eē. quid æque & iurati iudices iudicarint. An de peculatu facto aut de tabulario incenso. longa oratio ē exprimēda quo in crimen propinquus. C. Rabirii iudicio clarissimo. C. Curius pro uirtute sua est honestissime liberatus. ipse uero Rabirius non modo in iudicium hoḡ crimini sed ne in tenuissimam quidem suspicionē uerbo est unq; uocatus. An de sororis filio diligentius respondēdū est: quem ab hoc necatū esse dixisti

ORATIO.

cum ad iudicii moram familiaris funeris accusatio quereretur. Quid enim est tam uerisimile quā cariore huic sororis maritum quā sororis filium fuisse? atq; ita cariorem ut alter uita crudelissime priuaretur cum alteri ad probationem iudicii biduum quereretur? an de seruis alienis contra legem fabiam retentis: aut de ciuibus R.o. contra legem portiam uerberatis aut necatis plura dicenda sunt. Cū tanto studio. C.Rabirius totius Apuliae singulari uolūtate campaniæ uicinitatis ornetur: cūq; ad eius propulsandum periculum non modo homines sed prope regiones ipse conuenerint: Aliquanto etiam latius excitatae q; ipsius uicinitatis nomen ac termini postulabant. Nam quid ego ad id longā orationem comparem? quod est in eadem multæ irrogatione præscriptū? hunc nec suæ nec alienæ pudiciciæ percipisse. Quin etiam suspicor eo mihi semihorā labieno præstitutā eē ut ne plura d' pudicicia dicerē. ergo ad hæc crimina quæ patroni diligentiam desiderat intelligis mihi semihoram istam nimis longam fuisse. Illam alteram partē de nece saturnini nimis exigua atq; angustam esse uoluisti. quæ non oratoris ingeniu sed consulis auxilium implorat. Nam de p. duellionis iudicio: quod a me sublatum esse criminari soles meum crimen est non Rabiri: quod utinam Quir. ego aut id primus aut solus ex hac Rep. sustulisse. Vt in hoc quod ille crimen esse uult: proprium testimonium meæ laudis esset. Quid enim optari potest quod ego mallem quam me in consula tu meo carnificē de foro crucem de campo sustulisse? Sed ista laus primum est maiorum nostrorum Quir. qui expulsis regibus nullum in libero populo uestigium crudelitatis regiæ retinuerūt. Deinde multorum uitorum fortium: qui uestram libertatem non acerbitate suppliciorum infestam sed lenitate legum mutantam esse uoluerunt. Quamobrem uter nostrum tandem labiene popularis est? Tu ne qui ciuibus R.o. in concione ipsa carnificem: qui uicula adhiberi putas oportere: qui campo Martio comitiis centuriatis auspicato in loco crucē ad ciuium. R. supplicium defigi & constitui iubes. an ego qui funestari concionē contagione carnificis ueto: qui expiandum forum Po. R.o. ab illis nefariis sceleris uestigiis esse dico: qui castam concionem / sanctum campum / inuiolatum corpus omnium ciuium R.o. integrum ius libertatis defendenda seruari oportere: popularis uero Tr. Pl. custos defensorq; iuris & libertatis. Portia Lex uirgas ab omnium ciuiū R.o. corpore amouit. Hic misericors flagella retulit: Portia Lex libertatem Ciuiū lictori eripuit: labienus homo popularis carnifici tradidit. C. Gracchus legem tulit ne de capite Ciuium R.o. iniussu uestro iudicare tur. hic popularis iniussu uestro iudicari de ciue R.o. sed indicta causa ciue R.o. capitis condemnari coegit: Tu mihi etiam legis portiæ Tu. C. Gracchi: tu horum libertatis tu cuiusquam deniq; hominis popularis mentionem facis? qui non modo suppliciis inusitatibus sed etiam uerborum crudelitate uiolare libertatem huius populi: tentare mansuetudinem: comutare disciplinam conatus es. Namq; hæc tua quæ te hominem clementem popularemq; delectant. Illictori

PRO.C.RABIRIO PERDVELLIONIS.

colliga manus:quæ non modo huius libertatis mansuetudinisq; non sunt sed ne Romuli quidem aut Numæ Pompilii: Tarquinii superbissimi atq; crude/ lissimi regis ista sunt cruciatus carmina:quæ tu homo lenis ac popularis liben/ tissime cōmemoras.caput obnubito:arbori ifelici suspēdito.quæ uerba Q uir. iampridem in hac Rep.non solū tenebris uetus statis uerūetiā luce libertatis op/ pressa sunt.An uero si actio ista popularis esset:& si ullā partē æquitatis habe/ ret aut iuris.C.Gracchus eā reliquisset . scilicet tibi grauiorē dolorem patrui tui mors attulit quam.C.Gracchus fratrīs:& tibi acerbior patrui mors ē quē nun/ quam uidisti:q illi eius fratrīs:q cū concordissime uixerat:& similis uiri tu ulci sceris patrui mortem atq; ille psequeret fratrīs sui :ista ratione agere noluisset. & par desideriū sui reliquit apud Po.Ro.labienus iste patruus uester quisquis fuit ac Tiberius.Gracchus reliquerat. An pietas tua maior quā Gracchi ? An animus ? an consilium ? an opes ? an auctoritas ? an eloquentia ? quæ si illo mi/ nima fuissent : tñ præ tuis facultatibus maxima putarentur. Cū uero his rebus omnibus.C.Gracchus oēs uicerit.Q uātum interuallū tādem int̄ te atq; illū interiectum putas ? sed morere prius acerbissima morte milies Gracchus quā in eius concione carnifex cōsisteret:quē nō modo foro sed etiā celo hoc ac spi ritu censoriæ leges atque urbis domicilio carere uoluerunt hic se popularem dicere audet/me alienum a commodis uestris . cum iste omnes & supliciorum & uerborum acerbitates non ex memoria uestra ac patrum uīgor sed ex annali um monumentis atque ex regum cōmentariis conquisiuerit.Ego omnibus me is opibus consiliis omnibus dictis factis repugnarim & restiterim crudelitati: nisi forte hanc conditionem nobis esse uultis quam serui si libertatis spem pro positatam non haberent:ferre ullo modo possent: Misera ē ignominia iudicioꝝ publicorum:misera multatio bonorum: miserum exilium : sed tamen in omni calamitate retinetur aliquod uestigium libertatis.mors denique si proponitur: in libertate moriamur.Carnifex uero & obductio capitī & nomen crucis ab/ sit non modo a corpore ciuium Ro. sed etiam a cogitatione oculis auribus. Harum enim omnium rerum non solum euentus atq; perpeſſio . Sed etiam cō ditio expectatio ipsa deniq; indigna ciue Ro.atq; hoīne libero est. An uero seruos nostros horum supliciorum omnium metu dnōrum benignitas una uindicta liberabit:Nos a uerberibus ab unco crucis deniq; terrore neq; res gestæ neque acta ætas neq; nostri honores uindicabunt ? Q uamobrem fate/ or atq; etiam.T. Labiene profiteor & præ me fero te ex illa crudeli importuna non tribunitia actione sed regia meo consilio uirtute auctoritate esse depul/ sum:qua tu in actione quamq; omnia exempla maiorum omnes leges omnem auctoritatē senatus/omnes religiones atq; auspiciorum publica iura negle/ xisti:tamen a me hæc in hoc tam exiguo meo tempore non audies:liberum tē pus nobis dabitur ad istam disceptationem . Nunc de saturnini criminē ac de clarissimi patrui tui morte dicemus,Arguis occisum esse a,C.Rabirio. L.Sa/

ORATIO.

turninū:& id.C.Rabirius multorū testimoniis.Q .Hortensio copiosissime de fende nte ante a falsum eē docuit.Ego autem si mihi esset integrum:susciperem hoc crimen agnoscere m confiterer.Vt inā hanc mihi facultatem causa conce deret ut possem hoc prædicare.C.Rabirii manu.L.Saturninum hostem Pop. Ro.interfectum.nihil me clamor iste cōmouet:sed consolatur:cum indicat eē quosdam ciues imperitos sed non multos.nunquam mihi credite.Po.Ro.hic qui silet consulem me fecisset si uestro clamore perturbatum iri arbitraretur.Q uanto iam leuior est acclamatio:quin continetis uocem indicē stultitiae ue strae:T es tem paucitatis:libenter inquā confitebor si uere possem:aut etiam si mihi esset integrum.C.Rabirii manu.L.Saturninū esse occisum & id facinus pulcherrimū esse arbitraretur.Sed quoniam id facere non possum:confitebor id quod ad laudem minus ualebit:ad crimen non minus:confitebor interficie di saturnini causa.C.Rabiriū arma cæpisse.Q uid est labiene:quam a me gra uiorem confessionem aut quod in hunc maius crimen expectas:nisi uero inter esse aliquid putas inter eū qui hominē occidit & eum qui cum telo occidēdi ho minis causa fuit.Si interfici Saturninum nefas fuit:arma sumpta esse contra Saturninū sine scelere non possunt.si arma iure sumpta cōcedis iter

fit.S.C.ut .C.Marius.L.Valerius consu

les adhiberent.Tr.Pl.& prætores quos eis uideretur operāq; darēt ut imperiū Po.Ro.maiestasq; conseruaretur.Adhiberent omnis Tr.pl.præter Saturninū ppter Glauciā:qui Rép.saluam esse uellent/arma capere & se sequi iubent/pa rent oēs:ex edificiis armamentariisq; publicis arma Po.Ro.C.Mario consule distribuente dant'. Hic iā ut omittam uetera/de te ipso labiene quaero:cum saturninus Capitolium teneret:armatus esset una cum glaucia.C.Sauferius etiā ille ex compediibus atq; ergastulo Gracchus:addam quoniam ita uis codē.Q .Labienum patrum tuum:in foro autem.C.Marius & L.Valerius Flaccus consules post cunctus senatus atq; ille senatus:quín etiam uos ipsi qui hos .P.C. qui nunc sunt in iudicium uocatis/quo facilius d'hoc senatu detrahere positis: cum equester ordo at quorum equitum:dii imortales patrum uestrum atq; ei⁹ ætatis:quæ tum magnam partem Reip.atq; omnem dignitatem iudiciorum tenebat cum omnes omnium ordinum homines qui in salute Reipubli.salutē suam repositam eē arbitrabantur/arma cepissent:quid tandem.C.Rabirio fa ciendum fuit:de te ipso inquam labiene quaero:cum ad arma consules ex se natus consulto euocassent:cum armatus Emilius princeps senatus in comitio constitisset:qui cum ingredi uix posset/non ad insequendum sibi tarditatē per dum sed ad fugiendum impedimento fore putabat.Cum deniq;.Q .Scæuola cōfectus senectute præpeditus morbo mancus & membris omnibus captus ac debilis hastili nixus:& animi uī & infirmitatem corporis ostenderit Cum.L. Metellus Sergius Galba.C.Serannus.Pu.Rutilius.C.Fimbria.Q .Catulus omnesq; qui tum erant consulares pro salute cōmuni arma cepissent:cum oēs

PRO.C.RABIRIO PERDVELLIONIS.

prætores cuncta nobilitas ac iuuentus accurreret. Cn. & L. Crassus. Q. Muti⁹ C. Claudius M. Drusus: cum omnes octauí Metelli Iulii Cassii: Catones Pó. cum L. Philippus. L. Scipio cum M. Lepidus cū D. Brutus cum hic ipse . P. Seruilius: quo tu imperatore labiene meruisti: cum hic . Q. Metellus admodum adolescens. Cum hic. C. Curio: cum deniq; omnes clarissimi viri cum cōfūlibus essent: quid tandem. C. Rabirium facere conuenit: utrum inclusum at q; abditum latere in occulto atq; ignominiam suam tenebrarum ac parietum custodiis tegere: an in Capitolium pergere: atq; ibi se cum tuo patruo & ceteris ad mortem propter uitæ turpitudinem confugientibus congregare. An cū Mario: Scauro: Catulo: Metello: Scæuola: cum bonis denique omnibus coire non modo salutis uerumetiā periculi societatem: Tu deniq; labiene quid faceres tali iure ac tempore cum ignauia ratio te in fugam atq; in latebras impeleret: improbitas & furor. L. Saturnini in capitolium arcesseret: consules ad patriæ salutem ac libertatem uocarent: quam tandem auctoritatem quā uocē: cuius sectam sequi: cuius imperio parere potissimum uelles: patruus inquit meus cū saturnino fuit. Quid pater qui cum: Quid uicini propīqui uestri equites . R. Quid omnis prefectura regio uicinitas uestra: Quid ager picenus uniuersus. Vtrum tribunitium furorem an consularem auctoritatem secutus est: Eodem hoc affirmo: quod tu nunc de tuo patruo prædicas neminem unquam adhuc de se esse confessum. Nemo est inquam iuuentus tam flagitus tam perditus tam ab omni non modo honestate sed etiam simulatione honestatis relatus: qui se in capitulo fuisse cum saturnino fateretur. Affuit uester patruus: fuit & nulla desperatione rerum suarum nullis domesticis uulneribus coactus induxit eum. L. Saturnini familiaritas ut amiciciam patriæ præponeret: Iccirco ne oportuit. C. Rabirium desciscere a Rep: non comparere in illa armata multitudine hominū bonorum: consulū uoci atq; imperio non obedire: At qui uidemus hæc in rerum natura tria fuisse: ut aut cum saturnino esset: aut cum bonis: aut lateret. Latere mortis erat instar turpissimæ: cum saturnino esse fuit & sceleris: uirtus & honestas & pudor cum consulibus esse cogebat: hoc tu igitur in crimen uocas q; cum iis fuerit. C. Rabirius: quos amentissimus fuisset si oppugnasset. turpissimus si reliquisset: At. C. Decianus de quo tu sæpe cōmemoras/ quia cum hominem omnibus insignem notis turpitudinis. P. Furiū accusaret: summo studio bonorum omnium queri est ausus in concione de morte saturnini condemnatus est. & Sextus Titius / q; habuit imaginem L. Saturnini domi suæ: condemnatus est. Statuerunt equites Roma. illo iudicio improbum ciuem esse & non retinendum in ciuitate: qui hominis hostiem in modum seditionis imaginem aut mortem eius honestaret: aut desideria imperitorum misericordia cōmoueret: aut suam significaret imitandam improbitatis uoluntatem. Itaque mihi mirum uidetur unde hanc tu labiene imaginem quā habes inuenieris. Nam. S. Titio dānato q; istam habere auderet in

ORATIO.

uentus est nemo. quod tu si audisses aut per ætatem scire potuisses: nūnq̄ profe
cto istam imaginem/ quæ domi possita / pestem atq; exilium. S. Titio attulis-
set: in rostra aut in concionem attulisses: nec tuas unquā rationes ad eos scopu-
los appulisses: ad quos. S. Titii afflictam nauem & in quibus. C. Deciani nau-
fragium fortunæ uideres: sed in his rebus omnibus imprudentia laberis, cām
enim suscepisti antiquiorem memoria tua: quæ cā ante mortua est quam tu na-
tus es: qua in causa tute profecto fuisses si p ætatem eē potuisses: Eam causā
in iudicium uocas? an non intelligis primū quos homines & quales uiros mor-
tuos summi sceleris arguas? Deinde quot ex his qui uiuunt eodem crimen in
summū periculum capit is arcessas. Nam si. C. Rabirius fraudem capitalem ad
misit q̄ arma contra .L. Saturninū tulit: huic quidem assert aliquā deprecatio-
nem periculi ætas illa/ qua tum fuit. Q .uero Catulum patrem huius in quo sū
ma sapientia eximia uirtus singularis humanitas fuit. M. Scaurum illa graui-
tate illo couilio illa prudentia: duos mutios. L. Crassum. M. Antōium: qui tū
extra urbem cum præsidio fuit: quorum in hac ciuitate longe maxima cōfilia
atque ingenia fuerūt: cæteros pari dignitate præditos custodes gubernatores/
que Reip. quemadmodū mortuos defendemus? Q uid de illis honestissimis
uiris atq; optimis ciuib⁹ eq̄tib⁹ Ro. dicemus: qui tū una cū senatu salutē Reip.
defenderunt? Q uid de tribunis ærariis cæterorūq; ordinū omnium hominib⁹
qui tum arma pro cōmuni libertate ceperunt? Sed qd ego de his omnibus qui
consulari imperio paruerunt loquor: de ipso& consulum fama quid futur⁹ est?
L. Flaccum hominem cum semper in rep. tum in magistratib⁹ gerendis in fa-
cerdocio cærimoniisq; quibus præerat diligentissimum nefarii sceleris ac parri-
cidii mortuum condénabimus? Adiungemus ad hāc labem ignominiamque
mortis etiam. C. Marii nomen? C. Marium quem uere patrem patriæ parentē
inquam uestræ libertati atq; huiusc reip. possumus dicere sceleris ac patricidii
nefarii mortuum condénabimus? Etenim si. C. Rabirio q̄ iit ad arma crucem
T. Labienius in campo martio defigendam putauit: quod tandem excogitabi-
tur in eum supplicium qui necauit? At si fides saturnino data est: quod abste-
ſæpissime dicitur: non eam. C. Rabirius sed. C. Mairius dedit: idēq; uiolauit
si in fide nō stetit. Q uæ fides labiene qui potuit sine Se. Cō.dari: adeo ne hos/
pes huiusc urbis: adeo ne ignarus disciplinæ consuetudinisq; nostræ: ut hæc
nescias: ut peregrinari in alia ciuitate non in tua magistratum gerere uideare?
Q uid iam ista. C. Mario inquit nocere possunt quoniā sensu & uita caret? ita
ne uero tantis in laboribus Marius periculisq; uixisset: si nihil longius quā ui-
tae termini postulabat spe atq; animo de se & gloria sua cogitasset. At credo cū
innumerabilis hostiū copias in italia fudisset atq; obsidione remp. liberasset:
oīa sua secum una moritura arbitrabat: Non est ita Q uir. neq; quisq; nostros
i rep. piculis cum laude ac uirtute uersat: quin spe posteritatis fructuq; ducat.
Itaq; cū multis aliis de causis uiros& bonos& mētes diuinæ mihi atq; æternæ ui-

PRO.A.CAECINNA AD RECVPERATORES.

dentur eē.tum maxime/q; optimi & sapientissimi cuiusq; animus ita præsentit
impostorum / ut nihil nisi sempiternum spectare uideatur . Q uapropter equi/
dem & C.Marii & cæterorum virorum sapientissimorum ciuium mentes:quæ
mihi uidentur ex hominum uita ad deorum religionem & sanctimoniam de/
migrasse:testor me pro illorum fama gloria mémoria non secus ac pro patriis
fanis atque delubris propugnandum putare . Ac si pro illorum laude mihi ar/
ma capienda essent:non minus strenue caperem q; illi pro cōmuni salute cepe/
runt . Etenim Q uir . exiguum nobis uitæ curriculum natura circūscripsit / imē/
sum gloriæ . Q uare si eos qui iam de uita decesserunt ornabimus / iustiorē no/
bis mortis conditionem reliquemus . Sed si illos Labiene quos iam uidere nō
possimus negligis:ne his quidem quos uides / consuli putas oportere ? Nemis/
nem esse dico ex his omnibus qui illo die Romæ fuerunt : quem tu diem in iu/
dicium uocas:pubesque cum fuerit :quin arma ceperit :quin consules secutus
sit . Omnes hi quorum tu ex ætate coniecturam facere potes / quid tum fecerit/
abste capitis . C.Rabirii nomine citantur . At occidit Saturninū Rabirius . Vti/
nam fecisset . non supplicium deprecarer sed præmium postularem . Etenim si
sceua seruoq; Crotonis qui occidit . L.Saturninū libertas data est:quod equiti
R.o.præmiū dari par fuisset ? Et si .C.Marius q; fistulas quibus aqua suppedi/
tabatur in deorum imortaliū templis ac sedibus præcidi imperarat q; i cliuo ca/
pitolino iproboru ciuiū . Impfecta Oratio .

M.T.C.PRO.A.CAECINNA AD RECVPERATORES ORATIO. XXVIII.

I QVANTVM IN AGRIS LOCISQVE DESER/
tis audacia potest:tantū in foro atq; in iudiciis impudentia ua/
leret:non minus in causa cederet . A. Cæcinna Sextii Ebutii
impudentiæ:quā in ui facienda cessit audaciæ . Verū & illud cō/
siderati hominis eē putauit qua de re iure certari oporteret ar/
mis nō contendere : & hoc constantis : qui cum & ui & armis
certare noluisset eū iure iudicioq; superare . Ac mihi qdē cū audax præcipue fui/
isse uidetur Ebutius in conuocandis hominibus & armandis:tū impudēs i iu/
dicio / non solū q; in iudiciū uenire ausus est : Nā id quidē tā & si improbe fit i
aperta re : tamen malitia est iā usitatum . Sed q; non dubitauit id ipsum quod
arguitur confiteri : nisi forte rationis hoc habuit : quoniam si facta uis esset mo/
ribus / superior in possessione retinenda non fuisset:quia contra ius morēq; fa/
cta sit . A. Cæcinnā cū amicis metu pterritum profugisse . Nunc quoq; in iudi/
cio si causa moreque institutoque omniū defendatur : nos inferiores in agen/
do non futuros . si non a consuetudine recedatur . se quo ipudentius egerit; hoc
superiorē discessurū . quasi uero aut in iudicio possit idē improbitas:quod in ui
confidentia:aut non eo libentius tum audaciæ cesserimus:quo nunc impuden/
tiæ facilius obſisteremus . Itaque longe alia ratione recuperatores ad agendum

ORATIO.

causam hac actione uenio atque initio uenerā. Tum enim nostræ causæ spes erat posita ī defensione mea: nunc in cōfessione aduersarii: tunc in nostris: nūc uero in illorū testibus: de quib⁹ hæc antea laborauit: ne si improbi essent falsi aliquid dicerent: si probi existimarentur: quod dixissent probarent. Nūc sum animo æquissimo: si enim sunt uiri boni: me adiuuant: cū id iurati dicūt quod ego iniuratus insimulo: sin autē minus idonei: me non lādunt: cū his siue creditur hoc ipsum quod nos arguimus: siue fides non habetur: de aduersarii fide testium derogatur. Verūtamen cum illo& causæ actionē considero: non video qđ impudētius dici possit: cum autem uestrā in iudicādo dubitationem uereor ne id quod uidentur impudenter fecisse astute & callide fecerint. Nam si negassent uim hominibus armatis eē factā: facile honestissimis testib⁹ in re p̄spicua tenerent: sin confessi essent: & id quod nullo tempore iure fieri potest: tam ab se iure factum eē defendenter: Sperarunt id quod assecuti sunt: se iniecturos uobis causam deliberaādi & iudicādi iustum moram ac religionē. simul illud quod indignissimū est futurum arbitrati sunt: ut ī hac cā nō de iprobitate Sex. Ebutii: sed de iure ciuili iudiciū fieri uideret. Quia in re si mihi eēt unius A. Cæcinnæ causa agenda profiterer satis idoneum eē me defensorē propter ea qđ fidem meam diligentiāqđ p̄starem. Quæcum sint in actore causæ mihi ē in re præsertim aperta & simplici quod excellēs ingenium requirat. Sed cū de eo iure mihi dicendum sit quod pertineat ad omnes: quod constitutū sit a maioribus: conseruatum usque ad hoc tēpus: quo sublato nō solum pars aliqua iuris diminuta sed etiam uis ea quæ iuri maxime est aduersaria: iudicio confirmata esse uideatur: Video summi ingenii causam eē non uti demonstraret qđ ante oculos est: sed ne si quis uobis error in tanta re sit obiectus: omnes potius me arbitrarentur causæ qđ uos religioni uestræ defuisse: Quāqđ ego mihi sic persuadeo recuperatores non uos tā propter iuris obscuram dubiāqđ rationē bis iā de eadem causa dubitasse: qđ quod uideretur ad summā illi⁹ existimationē hoc iudicium pertinere: moram ad condemnandum acquisisse: simul & illi spaciū ad se colligendum dedisse. quod quoniā iam in consuetudinem uenit & id uiri boni nostri simul in iudicando faciunt reprehendendum fortasse minus quærendum uero magis etiam uideretur: ideo quod omnia iudicia aut detrahendarum controuersiarum aut puniēdorum maleficiorum causa reperta sūt: quorum alterum leuius est propterea qđ & minus lādit & persæpe disceptatore domestico dijudicatur: alterum est uehementissimum quod & ad grauiores res pertinet: & non honorariam operam amici: sed seueritatem iudicis ac uim requirit: quod est grauius & cuius rei causa iudicia maxime constituta sunt: id iam mala consuetudine dissolutum ē: Nam ut quæqđ res est turpis: ma sic maxime & maturissime iudicanda est: Ac eadem quæ existimationis periculum est tardissime iudicatur. Qui igitur conuenit quæ causa fuerit ad constitendum iudicium: eandem moram esse ad iudicādum: Si quis quod spopōdit: qđ

PRO A. CAECINNA AD RECVPERATORES.

in re uerbo se uno obligauit si id non facit maturo iudicio sine ulla religione iudicis condénatur: qui per tutelam aut societatem aut re mandādam aut fiduciæ rationē fraudauit quēpiam: in eo quo delictum maius est eo poena tardior. Est enim turpe iudicū & facto quidē turpe. Videte igit̄ q̄ inique accidat/ quia res indigna sit/ ideo turpem extimationem sequi: q̄a turpis extimatio sequatur ideo rem indignam non iudicari. At si quis mihi hæc iudex recuperatorue dicat: potuisti enim leuiore actione configere / potuisti. n. ad tuū ius faciliore & cōmodo iudicio punire: quare aut muta actionē/ aut noli mihi instare ut iudicē: tamē is timidior uideatur q̄ fortē: aut cupidior q̄ sapientem iudicē esse æquū est. Si aut mihi præscribat quemadmodum meum ius persequar: aut ipse id qđ ad se delatum sit non audeat iudicare. Etenim si prætor is qui iudicia dat nunq̄ petitorī præstituit qua actione illū uti uelit. Videte q̄ iniquū sit constituta iā re iudicem quid agi potuerit: aut quid possit non quid actum sit quārere. Verū tamē nimiū uestræ benignitati pareremus si alia ratione ius nostrū recuperare possemus. Nūc uero quis est aut qui uim armatis hominib⁹ factā relinqui puet oportere / aut eius rei leuiorē actionem nobis aliquā demonstrare possit? Ex quo genere peccati ut illi clamitant uel iniuriarū uel capitīs iudicia constituta sunt: in eo potestis atrocitatē nostrā reprehēdere: cum uideatis nihil aliud actum nisi possessionem per interdictum esse repetitam. Verum siue uos extimationis illius piculū siue iuris dubitatio tardiores fecit adhuc ad iudicādū: alterius rei cām uos metipſi iam uobis sāpius prolato iudicio sustulistis. Alterius ego uobis hodierno die causam profecto afferam / ne diutius de controuerſia nostra ac de cōmuni iure dubitetis: & si forte uidebor altius initū rei demōstrandæ petisse q̄ me ratio iuris & ius de quo iudicium est & natura causæ coegerit. quāso ut ignoscatis. non enim minus laborat. A. Cæcinna ne summo iure egisse q̄ ne certum ius non obtinuisse uideatur. M. Fulcinus fuit Recupatores e municipio tarquinienſi: qui & domi suæ cum imprimis hōestus existimatus est: tum & Romæ argentariā non ignobilem fecit. Is habuit in matrimonio Cæseniam eodem municipio summo loco natam & probatissimam fœminā: sicut & uir multis ipse rebus ostendit & in morte sua testamento declarauit: hic Cæseniæ fundum in agro tarquinienſi uendidit temporib⁹ illis difficultimis solutionis: cum uteretur dote uxoris numerata: quo mulieri esset res cauтор/ cū rauit ut in eo fundo dos collocaretur. Ali quanto post iam argentaria dissoluta Fulcinus huic fundo uxoris continentia quādam prædia adiuncta mercatur. Moritur Fulcinus: multa enim quā sunt in re quia remota sunt a causa: prætermittam: Testamento facit haeredem quem habebat ex Cæsenia filium: usū fructum orūnium bonorum suorum Cæseniæ legat una cum filio. Magnus honor uiri iucundus mulieri fuisset si diuturum esse licuisset: frueretur enī bonis cum eo/ quem haeredem eē cupiebat & ex quo maximum fructum ipsa capiebat. Sed hūc fructū mature fortuna ademit. Nā breui tēpore. M. Fulcinus

Mulier astuon.

Plor iudicā dat.

Argentaria

ORATIO.

adolescens mortuus est: hæredem, P. Cæseniū fecit. Vxori grande pondus ari-
genti/matriq; partem honorū maiorem legauit. Itaq; in ptem mulieres uocatæ
sunt. Cū eēt hæc actio hæreditaria cōstituta: Ebutius iste qui iam diu Cæseniæ
uiduitate ac solitudine aleret ac se in eius familiaritatem insinuasset hac ratio-
ne ut cum aliquo suo cōpendio negocia mulieris si qua acciderent cōtrouersias
q; susciperet: Versabat quoq; eo tempore in his rationib; auctionis & partitio-
nis: Atq; etiam se ipse inferebat & intro dabat & in eam opinionem Cæseniam
adducebat: ut mulier iperita nihil putaret agi callide posse ubi nō adesset Ebu-
tius: quā personam iam ex quotidiana cognoscitis uita recuperatores mulierū
assentatoris: cognitoris uiduar; defensoris nimium litigiosi conciti ad rixam:
inepti ac stulti inter uiros: inter mulieres periti iuris & callidi: hanc personā im-
positam ebutio: is enī Cæseniæ fuit ebutius: ne forte queratis nū propinquus:
nihil alienius amicus: aut a patre aut a uiro traditus: nihil minus. Q uis igitur:
ille quem supra deformaui uoluntarius amicus mulieris non necessitudine ali-
qua sed ficto officio simulataq; sedulitate coniunctus magis oportuna opera
nonnūq; aliquid fidelis: cum esset ut dicere institueram: constituta auctio
Romæ: suadebat amici cognatiq; Cæseniæ id qd ipsi quoq; muleri ī mēte ueni-
ebat: quoniā potestas eēt emēdi fundū illū fulcinianū q fundo eius antiquo cō-
tinēs eēt: nullā eē ratōem amittere eiusmodi occasionē: cū p̄serī pecūia ex par-
titioē debere: nūq posse melius collocari. Itaq; mulier facere cōstituit: mādat
ut fundū sibi emat: cui tandem: cui putabitis: an non in mentē uenit ī omnib;
illius ad hoc munus & ad oīa mulieris negocia parati: sine quo nihil satis cau-
te nihil satis callide agi posse recte attenditis: Ebutio negocium datur: adest ad
tabulam: liceat Ebutius: deterrentur emptores: multi partim gratia Cæseniæ: p/
tim precio: fundus addicitur Ebutio: pecuniam argētario promittit Ebutius.
Q uo testimonio nunc uir optimus uitetur sibi emptum eē: quasi uero aut nos
ei negemus addictum: aut tamen quisq; fuerit qui dubitarit quin emeret Cæse-
niæ: Cū id pleriq; scirent: oēs fere audissent: n̄i conjectura assequi possent: cū
pecunia Cæseniæ ex illa hæreditate deberetur: eam porro in prædiis collocari
maxime expediret: Essent autem prædia quæ mulieri maxime conuenienter: ea
uenirent: liceretur is quem Cæseniæ dare operam nemo miraretur: sibi emere
nemo posset suspicari: ac emptione facta pecunia soluitur a Cæsenia. Cuius rei
putat iste rationē reddi non posse: quod ipse tabulas euerterit: se autem habere
argentarii tabulas: in quibus sibi expensa pecunia lata sit: acceptaq; relata: q̄si
id aliter fieri oportuerit: cum omnia ita facta essent quemadmodū nos defen-
dimus: Cæsenia fundum possedit locauitq;. Neq; ita multo post Aulo Cæcīn-
næ nupsit: ut in pauca cōferam: testamento facto mulier moritur facit: hæredē
ex deuincia & semiuincia Cæcinnam: ex duabus Sextulis. M. Fulcinium liber-
tum superioris uiri: Ebutio Sextulam aspergit. hanc Sextulā illa mercedem
isti uoluit esse assiduitatis & molestiæ si quam susceperebat. Iste autem hac Sex-

PRO.A.CAECINNA AD RECVPERATORES.

tula se ansam retinere oīum controuersiarum putat. Iam principio ausus est dicere non posse hæredem esse Cæseniæ Cæcinam: q̄ is deteriore iure eēt q̄ cæteri ciues propter incōmodum uolateranor̄ calamitatemq̄ ciuilē. Itaq; homo timidus imperitusq; qui neq; animi neq; consilii satis haberet non putauit tantū eēt hæreditatem ut de ciuitate in dubium ueniret: cōcessit credo ebutio quantum uellet de Cæseniæ bonis ut haberet: immo ut uiro forti ac sapienti dignū fuit: Ita calūniam stulticiāq; obtruiuit ac contudit in possessione bonor̄ cū esset: & cū ipse Sextulā suam nimiū exaggetaret nomine hæredis arbitrum familiæ herciscūdæ postulauit: atq; illis paucis dieb̄ postq; uidet nihil se ab. A. Cæcina posse litium terrore abradere: homini Romæ in foro denunciat fundū illū de quo ante dixi cuius istum emptorem demonstrauit fuisse mādato Cæseniæ, suum esse seq; sibi emisse: Quid agis? istius ille fundus est/ quē sine ulla controuersia quadrieniū habet: ex quo tempore fundus uenit quoad uixit posse/dit Cæsenia. Vsus enim inquit eius & fructus fundi testamēto uiri fuerat Cæseniæ: cū hoc nouæ litis genus tam malitiose intenderit/ placuit Cæcinnæ amicorum sententia cōstituere qua die in rem præsentē ueniret: & de fundo Cæcina moribus deduceretur. Colloquūtur. Dies ex utriusq; commodo sumit'. Cæcina cū amicis ad diem uenit in castellum Axiam: ex quo loco fundus is de quo agitur non longe abest. ibi certior fit a pluribus homines per multos liberos atq; seruos coegisse & armasse Ebutium: cum id partim mirarentur partim non crederent. Ecce ipse Ebutius in castellū uenit: denunciat Cæcinnæ: placuit & amicis quod uideretur saluo capite fieri posse expediri: tum de castello discedūt: in fundum p̄fici scuntur. uidet' temere cōmissum: uerum ut opinor hoc suū causæ tam temere istum cōmissurū q̄ uerbis nūciabatur nemo putauit. Atq; iste ad oēs introitus qua adiri poterat non in eum fundum de quo cōtrouersia fuerat/ sed in illum pximum de quo nihil ambigebatur: Armatos homines op̄ponit. itaq; primo cū in antiquū fundum ingredi uellet qd' eo proxime accedi poterat frequentes armati obstiterunt. quo loco depulsus. Cæcina tamen qua potuit ad eum fundum p̄fectus: ex quo ex conuentu uim fieri oportebat. eius autem fundi extremā partē oleæ directo ordine definiunt: ad eas cū accedetur: iste cū omnibus copiis præsto fuit/ seruūq; suū nomine anthiochum ad se uocauit & clara uoce imperauit: ut eū qui illum olearum ordinem intrasset occideret: Homo mea sententia prudentissimus Cæcina tamen in hac re plus mihi animi q̄ consilii uidetur habuisse. Nam & cum animatorum multitudinē uideret/ & eam uocem Ebutii quā cōmemoraui audiuisset tamen accessit propius ingrediens intra finem eius loci quem oleæ terminabant: Impetum armati Anthiochi cæterorumq; tela atq; incursus refugit. Eodem tempore se ī fugam conferunt una amici aduocatiq; eius metu perterriti: quemadmodū illorum testim dicere audistis. His rebus ita gestis. P. Dolobella prætor interdixit ut est consuetudo de uī hominibus armatis sine ulla exceptione/ tantū ut unde deie-

ORATIO.

cisset restitueret: Restituisse se dixit. sponsione uobis iudicandū est: Maxime primo fuit optandū Cæcinnæ recuperatores ut controuersiae nihil haberet. Secūdo loco ut ne cū tam improbo homine: tertio ut cum tam stulto haberet. Et enī non minus nos stulticia illius subleuat q̄ lædit improbitas. improbus fuit q̄ homines coegit / armavit: coactis armatisq; uim fecit: læsit in eo Cæcinnam: subiueauit ibidem. Nam in eas ipsas res quas improbissime fecit testimonia sumpsit: & eis ī causa testimentiis utitur: Itaq; mihi certū est recuperatores anteq; ad meam defensionē meosq; testes uenio illius uti confessione ac testimoniis.

Confessio

Quid confitetur atq; ita libenter confiteſ ut non solum fateri sed etiā profiteri uideatur Recuperatores: conuocauit homines / coegi / armavi: terroreq; mortis ac periculo capitū ne accederes obſtati ferro Inquit ferro: & hoc dicit in iudicio / te reieci atq; perterriti. Quid testes quid aiunt? P. V. etilius p̄pinquis Ebutii se ebutio cum armatis seruis uenisse aduocatum Quid p̄terea: fuisse cōplures armatos, quid aliud? Minatum esse Ebutium Cæcinnæ. Quid ego de hoc teste dicam? n̄isi hoc recuperatores ut iccirco non minus ei credatis q̄ homo minus idoneus habetur: sed ideo credatis q̄ ex illa parte id dicit / quod illi causæ maxime est alienum. Terentius alter testis non modo ebutium sed etiā seipsum arguit: in ebutium hoc dicit armatos homines fuisse: de se autem hoc prædicat Anthiocho Ebutii seruo imparasse ut in Cæcinnam aduentientem cū ferro inuaderet. Quid loquar amplius hoc de homine? in quem ego dicere cū rogarer a Cæcinnā nunquā uolui: ne arguere illum rei capitalis uiderer. De eo dubito quomodo aut loquar aut taceam cum ipse hoc de se iuratus prædicet.

Testis iuratus

Deinde. L. Cælius non solum Ebutium cum armatis dixit fuisse compluribus Verumetiam cum aduocatis perpaucis eo uenisse Cæcinnam. de hoc ego teste detrahām: cui æque ac meo testi ut credatis postulo. P. Memmius secutus est qui suum non paruum beneficium cōmemorauit in amicos Cæcinnæ: quibus se se uiam per fratrī sui fundum dedisse dixit qua effugere possent: cum essent metū omnes perterriti. Huic ego testi gratias agam q̄ & in re misericordem se præbuit: & in testimonio religiosum. A. Attilius & eius filius. L. Attilius & armatos ibi fuisse / & se suos armatos adduxisse dixerunt, etiam hoc amplius cū Ebutius Cæcinnæ malum minaretur hoc est mortem minaretur / ibi tum Cæcinnam postulasse / ut moribus deductio fieret. Hoc idem. Pu. Rutilius dixit & eo libentius dixit: ut aliquo in iudicio eius testimonio creditum putaretur. Duo p̄terea testes nihil de ui sed de ipsa emptione fundi dixerunt. P. Cæsenius auctor fundi non tam auctoritate graui q̄ corpore: & argentarius Sextus Clodius / cui nomen est phormio nec minus niger nec minus cōfidens quā ille terentianus est phormio / nihil de ui dixerunt / nihil p̄terea quād ad uestrū iudicium pertineret. Decimo uero loco testis expectatus & ad extremum reseruatus dixit Senator. Po. Roma. splendor ordinis decus atq; ornamentum iudiciorum: exemplar antiquæ religionis fidiculanus falcula: qui cū ita uehemēs

PRO A.CAECINNA AD RECVPERATORES.

acerq; uenisset ut non modo Cæcinnam periurio suo læderet : sed etiam mihi uideretur irasci: ita eum placidum mollemq; reddidi ut non auderet: sicut me ministis / iterum dicere quot milia fundus suus abesse: Nam cum di xisset minus habere . llii. populus cum risu acclamauit ipsa esse , meminerant enim omnes quantum in albiano iudicio cepisset. In eū quid dicam nisi id qd negare non possit ? uenisse in cōsilium publicæ quæstionis / cum eius consilii iudex non esset / & in eo consilio cum causam non audisset & potestas esset am pliandi / dixisse sibi liquere , dum incognita re iudicare noluisset; maluisset cō demnare quam absoluere: cum si uno minus damnaret condemnari reus non posset: non ad cognoscendam causam sed ad explendam damnationem psto fuisse: Vtrum grauius in quēpiam aliquid dici potest: quam ad hominem con demnādum quem nunquā uidisset neq; audisset / adductum precio eē ? An cer tius quicquā obici potest: q; quod is cui obicitur ne nutu quidem infirmare co natur. Verum tamē is testis ut facile intelligeretis eum non affuisse omnino: cū ab illis causa agefetur testesq; dicerent se tantisper de aliquo reo cogitasse : cū omnes ante eum dixissent testes armatos cum Ebutio fuisse complures: solus dixit non fuisse. Visus est mihi primo ueterator intelligere præclare quid cau sa optaret & tamen errare q; omnes testes infirmaret: qui ante eū dixissent / cū subito ecce idem qui solet suos solos seruos armatos fuisse dixit: Quid tu huic homini facias ? Nonne concedas interdum ut excusatione summae stulticiæ sū mæ improbitatis odium depreceſt ? Vtrum recuperatores his testib; non credi distis ? cum quid liqueret non habuistis ? At controuersia non erat quin uerum dicerent: An in coacta multitudine: in armis: in telis: in præsenti metu mortis perspicuo periculo cædis dubium uobis fuit an eē uis aliqua uideretur nec ne quibus igitur in rebus uis intelligi potest si in his non intelligetur ? An uero il la defensio uobis præclarā uisa est / non deieci sed obsti Non enim te sum pas sus in fundum ingredi: sed armatos homines opposui: ut intelligeres si in fun dum pedem posuisses: statim tibi eē pereundum. Quid ais ? is qui armis per territus fugatus est non uidetur eē deiectus : posterius d uerbo uiderimus. Nūc rem ipsam ponamus : quā illi non negant: & eius rei ius actionēq; quæramus. Est hæc res posita quæ ab aduersario non negatur Cæcinnam cum ad constitu tam diem tempusq; uenisset / ut ius atq; deductio moribus fieret: pulsū pro hibitūq; esse ui coactis hominibus: & armatis: Cum hoc constet ego homo im peritus iuris: ignarus negociorum ac litium hanc puto me habere actionem: ut per interdictum meum ius teneam atq; iniuriā tuam persequar: fac in hoc er rare me: nec ullo modo posse per hoc interdictum id assequi quod uelim: te uti in hac re magistro uolo. Quæro sit ne aliqua huius rei actio an nulla : conuocati homines propter possessionis controuersiam non oportet: armari multitudinem iuris retinendi causa non conuenit: nec iuri quicquam tā inimicum q; uis: nec æquitati quicquam tam infestum est quā conuocari homines & armari: qd

PROLATIONES ORATIO.

cum ita sit resq; eiusmodi: ut in primis a magistratibus animaduertēda eē uide
 atur: Iterū quārō sit ne eius rei aliqua actio an nulla? Nullā eē dicas? Audire
 cupio qui in pace & ocio cum manum fecerit: cum copias pararit: multitudinē
 hoīnū coegerit: armarit: istruxerit hoīes: inermesq; ad constitutum experienti
 iuris gratia uenissent armis uiris terrore periculocq; mortis repulerit: fugarit: a-
 uerterit: hoc dicat: feci equidem quæ dicas omnia: & ea sunt & turbulenta & te
 meraria & periculosa. Quid ergo est: impune feci Nam quid agas mecum ex
 iure ciuili ac prætorio non habes: ita ne uero recuperatores hoc uos audieris &
 apud uos dici patiemini? Creditis cum maiores nostri tanta diligentia pruden-
 tiaq; fuerint ut omnia omnium non modo tantarum rerum sed etiam tenuissi-
 marū iura statuerint: persecutiq; sint: ut hoc genus unum uel maximum preter-
 mitterent: ut si qui me exire mea domo coegissent ui & armis haberem actionem:
 si qui introire prohibuissent: non haberem? Nondum de Cæcinnæ causa
 dispuo: Non de iure nostræ possessionis loquor: tantū de tua defensione. C.
 Piso queror: quomodo ita dicas & ita constituvis: si Cæcinnia cum in fundo eēt
 inde deiectus eēt: tum per hoc interdictum eum restitu oportuisse: nunc uero
 deiectum nullo modo eē inde ubi non fuerit: hoc interdicto nihil nos assecu-
 tos eē. Quid uero si te hodie domum tuam redeuntem coacti homines & armati
 non modo limine tectoq; ædium tuarū: sed primo aditu uestibuloq; prohibue-
 rint. Quid acturus sis? Monet amicus meus te. L. Calphurnius ut idem dicas
 quod ipse antea dixit: iniuriarū: Quid ad causam possessionis? quid ad restitu-
 endum eum quem oportet restitui? quid deniq; ad ius ciuile: aut ad actoris no-
 tionem & animaduersionem aies? iniuriarum? plus tibi ego largiar: nō solum
 egeris uerum etiam condēnaris licet: Nunquā magis possidebis. Actio enī iniu-
 riarum non ius possessionis assequitur: sed dolorem iminutæ libertatis iudicio
 pœnaq; mitigat. Prætor interea Piso tanta de re tacebit quemadmodum te re-
 stituat in ædes tuas non habebit. qui dies totos aut uim fieri uetat aut restitui
 factam iubet: qui de fossis de cloacis de minimis aquarum itinerūq; contro-
 uersiis interdicit/repente obmutescet: ī atrocissima re quid faciat non habebit?
 Et. C. Pisone domo tectisq; suis prohibito inquam per homines coactos & ar-
 matos prætor quemadmodum more & exemplo opitulari possit non habebit.
 Quid enim dicetur? Aut quid tu tam insigni iniuria accepta postulabis? Vnde
 ui prohibits sis: si nemo unquā interdixit: Nouū est non dico inusitatum:
 uerum omnino inauditum. Vnde deiectus. Quid proficies cū illi hoc respon-
 debūt tibi quod tu nunc mihi armatos se tibi obstitisse ne in ædes accederes:
 Deiici porro nullo modo potuisse qui non accesserit. Deiicior ego inquis si qd
 meorum deiicitur. Omnino iam bene agis: a uerbis enim recedis & æqtate ute-
 ris. Nam uerba ipsa si sequi uolumus: quo modo tu deiiceris cum seruus tuus
 deiicitur? uerū ita est uti dicas: te deiectum debeo intelligere etiam si tactus nō
 fueris: nōne age nūc si ne quidem tuorum quisquam loco motus erit; atq; oēs

Maiorū in nomadicis
 cura.

PRO.A.CAECINNA AD RECVPERATORES.

in ædibus ad seruati ac retenti : tu solus prohibitus & a tuis ædibus ui atq; ar-
mis perterritus : Vtrum hanc actionem habebis qua nos usi sumus ? an aliam
quāpiam ? an omnino nullam ? Nullam eē actionem dicere in re tam i signi tā ,
que atroci neq; prudentiæ neq; auctoritatis tuae est : Alia si qua forte ē quæ nos
fugerit dic quæ sit : cupio discere . hæc si est qua nos usi sumus : te iudice uinca-
mus necesse est . Non enim uereor ne hoc dicas in eadem causa : eodem interdi-
cto te oportere restituī . Cæcinnam nō oportere . Etenim cui perspicuum nō sit
ad incertum reuocari bona fortunas possessiones omnium : si ulla ex parte sen-
tētia huius interdicti diminuta aut infirmata sit : si in auctoritate uirorum talis
um ius armatorum hominum iudicio approbatum uideatur : in quo iudicio de
nō armis dubitatum / sed de uerbis quæ situm eē dicat : etiam is ne apud uos ob-
tinebit causam suam / qui se ita defenderit eieci ego te armatis hominibus non
deieci : ut tantum facinus non in æquitate defensionis : sed in una littera latuis
se uideatur : huiusc rei uos statuetis nullam eē actionem : nulli experiundi ius
constitutum : quod obſtiterit armatis hominibus : qui multitudine coacta non i
troitu sed omnino aditu quēpiam prohibuerit . Quid ergo hoc quam habet
uim ? ut illa re aliqd cum aliqua ex parte differre uideatur / utrum pedem cū in/
tulero atq; in possessionem uestigium fecero : tum expellar atq; deiciar : an in
eadem ui & in eisdem armis mihi ante occurrat / ne non modo intrare uerum
aspicere aut aspirare possim qui hoc ab illo differt ? ut ille cogat restituere qui
ingressum expulerit . ille qui ingredientem repulerit non cogatur ? Videte per
deos immortales quod ius nobis quam conditionem uobis metipſis / quam de
niq; ciuitati legem constituere uelitis : huius generis una est actio per hoc inter-
dictum : quo nos usi sumus / constituta ea si nihil ualet : aut si ad hanc rem non
pertinet : quid negligentius aut qd stultius maiorib; uestris dici potest : qui aut
tantæ rei prætermiserint actionem / aut eam constituerint quæ nequaquam fa-
tis uerbis causam & rationem iuris amplectere ? periculosest dissolui hoc
interdictum / captiosum omnib; rem ullam constitui eiusmodi : quæ cum ar-
mis gesta sit rescindi iure non possit . Verumtamen est turpissimum illud tā/
tæ stultitiae prudentissimos homines condemnari / ut uos iudicetis huius rei at/
q; actionis in mentem maiorib; nostris non uenisse . Q ueramur inqt licet : ta-
men hoc interdicto Ebutius non tenet . Quid ita ? Q uod uis Cæcinnæ facta
non est : dici in hac causa potest : ubi arma fuerint / ubi coacta hominum mul-
titudo : Vbi instructi & certis locis cū ferro homines collocati : ubi minæ / pericu-
la / terroresq; mortis : ibi uim non fuisse ? Nemo inqt occisus est neq; saucius : qd
ais : cū de possessionib; controuersia est & de priuatorū hominum contentio-
ne iuris loquamur tu uim negabis factam si cædes & occisio facta non erit ? Et
exercitus maximos ſæpe pulsos & fugatos esse dico terrore ipso impetuq; ho-
stiū sine cuiusquam non modo morte uerum etiam uulnere . Etenim recupera-
tores non ea sola uis est / quæ ad corpus nostrū uitamq; peruenit : sed etiā mul-

ORATIO.

to maior ea quæ periculo mortis iniecto formidine animum perterritum lo-
co saepe certo de statu dimouet: Itaque sauciis saepe homines cum corpore debi-
litantur: animo tamen non cedunt: neque eum relinquunt locum quem statu-
erint defendere: At alii pelluntur integrum ut non dubium sit quin maior adhi-
bita uis ei sit: cuius animus perterritus sit: q̄ illi cuius corpus uulneratum sit.
Quod si ui pulsos dicimus exercitus esse eos qui metu tenui saepe suspicionē
periculi fugerunt: & si non solum impulsu scutorum neque conflictu corpo-
rum: neque iactu comminus neque coniectione telorum sed saepe clamore ip-
so militum aut instructione aspectuque signorum magnas copias pulsas esse
& uidimus & audiuiimus: quæ uis in bello appellatur ea in ocio non appella-
bitur: & quod uehemens in re militari putatur id leue in iure ciuili iudicabi-
tur: & quod exercitūs armatos mouet: id ad uocationem togatorum non uide-
bitur mouisse: & uulnus corporis magis istam uim q̄ terror animi declarabit:
& sauciatio quæretur cum fugam factam esse constabit: Tuus enim testis hoc
dixit metu perterritis nostris aduocatis locum quæ effugerent demonstrasse:
qui non modo ut fugerent sed etiam ipsius fugæ tutam uiam quæsierunt. Hic
uis adhibita non uidebitur: Quid igitur fugiebant propter metum: quid me-
tuebant: Vim uidelicet potestatis: igitur principia negare potestis cum extre-
ma conceditis: fugisse perterritos confitemini. causam fugæ dicitis eandem:
quam omnes intelligimus: arma multitudinem hominum incursionem atque
impetum armorum: Hæc ubi conceduntur esse facta: ibi uis facta negabitur:
At uero hoc quidem iam uetus est & maiorum exemplo multis in rebus usita-
tum: cum ad uim faciendam ueniretur si quos armatos quamuis procul cōspe-
xissent: ut statim testificati discederent: optime spōsionē faceū possent: ne aduersus
edictum prætoris uis facta esset: ita ne uero scire eē armatos satis est: ut uim fa-
ctam probes: in manus eorum incidere non est satis: aspectus armatorum ad
uim probandam ualebit. incursus & impetus non ualebit: Qui abierit faci-
lius sibi uim factam probabit q̄ qui effugerit: At ego dico hoc. si ut primo in
castello Cæcinnæ dixit Ebutius se homines coegisse & armasse: neque eum si
illo accessisset abiturum: statim Cæcinna discessisset: dubitare uos non debuissi
se quin Cæcinnæ facta uis eēt. si uero simulac procul conspexisset armatos rei
cessisset: eo minus dubitaretis: Omnis uis est quæ periculo aut decedere nos a/
liunde cogit: aut prohibet accedere. q̄ si aliter statuetis uidete ne hoc uos statua-
tis: qui uiuus discesserit ei uim non esse factam: ne hoc omnibus in possessio-
num controuersiis præscribatis: ut configendum sibi & armis decertandum
putent: ne quemadmodum in bello poena ignauis ab imperatoribus constitui-
tur: sic in iudiciis deterior causa sit eorum qui fugerint: q̄ qui ad extremum us/
que contendenterint: cum de iure & legitimis hominum controuersiis loquimur
& in his rebus uim nominamus: pertenuis uis intelligi debet. Vidi armatos
quamuis paucos magna uis est: decessi unius hominis telo perterritus deiectus

PRO.A.CAECINNA AD RECVPERATORES.

detrususq; sum: hoc si ita statuetis: non modo non erit cur depugnare quisq; posthac possessionis causa uelit: sed ne illud quidem cur repugnare. Sin autē uim sine cæde sine sanguine nullam intelligetis: statuetis homines possessio-
nis cupidores q; uitæ esse oportere. Age uero de uī teipsum habeo iudicē Ebu-
ti: responde si tibi uidetur: in fundum Cæcinna utrum noluit tandem aut non
potuit accedere? Cum te obstitisse & repudiasse dicis: certe hunc uoluuisse conce-
dis: potes igitur dicere non ei uim fuisse impedimento: cui cum cuperet eoque
consilio uenisset per homines coactos non sit licitum accedere. Si enim id qđ
maxime uoluit nullo modo potuit: uis profecto quædam obstatiterit necesse est:
Aut tu dīc quamobrem cum uellet accedere non accesserit? iam uim factam ne
gare non potes: deiectus quemadmodum sit qui non accesserit id quæritur. di-
moueri enim & depelli de loco necesse est eum qui deiciatur. id autem accide-
re ei qui potest? qui omnino in eo loco unde se deiectum esse dicit nūquam fu-
it: quod si fuisset & ex eo loco metu permotus fugisset cum armatos uidisset /di-
ceres ne esse deiectum? opinor. an tu qui tam diligenter & tam callide uerbis cō-
trouersias non æquitate dijudicas: & iura non utilitate cōmuni sed litteris expri-
mis: poteris ne dicere deiectum esse eum qui tactus non erit? Quid detrusum
dices: nam eo uerbo antea prætores hoc interdicto uti solebant. quid aīs? po-
test ne detrudi quisquam qui non attingitur? Nonne si uerbum sequi uolu-
mus: Hoc intelligamus necesse est eum detrudi cui manus afferantur? Neces-
se est inquam si ad uerbum rem uolumus attingere: neminem statu detrusum
qui non adhibita uī manu dimotus & actus præceps intelligatur. Deiectus ue-
ro qui potest esse quisquam? nisi in inferiorem locum de superiore motus. po-
test pulsus fugatus eiectus denique: illud uero nullo modo potest deiectus eē
quisquam non modo qui tactus non sit: sed ne æquo quidem ex plano loco. qđ
ergo hoc interdictum putamus eorum eē causa compositum qui se præcipita-
tos ex locis superioribus dicerent? Eos enim uere possumus dicere esse deiec-
tos: an cum uoluntas & consilium & sententia interdicti intelligatur: impuden-
tiam summam aut stulticiam singularem putabimus in uerborum errore uer-
sari: rem & causam & utilitatem cōmuni non relinquere solum sed etiā pro-
dere? An hoc dubium est quin neque uerborum tanta copia sit non modo ī no-
stra lingua quæ dicitur eē inops sed ne ī alia quidem ulla: res ut omnis suis cer-
tis ac propriis uocabulis nominentur. Neque uero quicq; opus sit uerbis /cum
eam ea res cuius causa uerba quæsita sint intelligatur: quæ lex: quod. S.C. qđ
magistratus edictum: quod foedus aut pactio quod ut ad priuatas res redeam
testamentum: quæ iudicia aut stipulationes aut pacti & conuenti formula nō
infirmari & conuelli potest/ si ad uerba rem deflectere uelimus? Consilium au-
tem illorū qui scripserunt & rationem & auctoritatē relinquamus? Sermo her-
cule & familiaris & quotidianus nō cohærebit / si uerba iter nos aucupabimur:
deniq; ipiū domesticū nullū erit: si seruulis hoc nřis cōcesserim? ut ad uerba no-

Verboz mā

ORATIO.

bis obediant non ad id quod ex uerbis intelligi possit obtemperent : exemplis nunc uti uidelicet mihi necesse est harum rerum omnium occurrit unicuique uestrum aliud alii in omni genere exemplum quod testimonio fit non ex uerbis actum pendere , sed uerba seruire hominum consilis & auctoritatibus ornate & copiose . L . Crassus homo longe eloquentissimus pauloante q̄ nos in forum uenimus iudicio centumuirali hanc sententiam defendit & facile cum cōtra eum prudentissimus . Q . Mutius diceret probauit omnibus . M . Curium qui hæres institutus esset iam mortuo Posthumo filio cum filius non modo nō mortuus sed ne natus quidem esset: hæredem esse oportere . Q uid uerbis satis hoc cautum erat : minime . quæ res igitur ualuit : uoluntas : quæ si tacitis nobis intelligi posset: uerbis omnino non uteremur : quia non potest : uerba rep̄ta sunt / non quæ impedirent sed quæ indicarent uoluntatem . lex usum & auctoritatem fundi iubet esse biennium . Ac utimur eodem iure in ædibus / quæ in lege non appellantur . si uia sit immunita iubet qua uelit agere iumentum : potest hoc ex uerbis intelligi : licere si uia sit in Brutiis immunita agere si uelit iumentum per . M . Scauri tusculanum : actio est in auctor præsentem his uerbis : quando te in iure conspicio . hac actione . Appius ille cæcus uti non posset , si tā uere homines uerba consequentur : quam rem , cuius causa uerba sunt : non cōsiderarent . testamento si recitatus hæres esset pupillus Cornelius , isque iam annos .xx. haberet : uobis interpretibus amitteret hæreditatem : Veniunt ī mē tem mihi per multa : uobis plura certe scio : uerum ne nimium multa complectar : atq̄ ab eo quod propositum est longius aberret oratio . hoc ipsum interdictum de quo agitur consideremus : intelligitis enim in eo ipso si in uerbis ius cōstituamus omnem utilitatem nos huius interdicti , dum uersuti & callidi uolumus esse / amissuros . Vnde tu aut familia aut procurator tuus . si me uillicus tuus solus deieciisset : non familia deieciisset ut opinor / sed aliquis de familia . Rechte igitur dices te restitisse : quippe : quid enim facilius est q̄ probari iis qui latine sciant in uno seruulo familiæ nomen non ualere : si uero ne habeas quidem seruum præter eum qui me deiecerit / clamis uidelicet sic . habeo familiā a familia mea fateor te esse deiectum : neque dubium est quin si ad rem iudicandum uerbo utimur : non te : familiam intelligamus quæ constet ex seruis pluribus : quin unus homo familia non sit : uerbo unum certe non modo postulat sed etiam cogit . At uero ratio iuris interdicti q̄ uis & prætorum uoluntas & hominum prudentium consilium & auctoritas respuat hanc defensionem & pro nihilo putet . Q uid igitur isti homines latine non loquuntur ? Q uantum est satis ad intelligendam uoluntatem , cum sibi hoc proposuerint : Vt si ue me tu deieceris : siue tuorum quispiam siue seruorum siue amicorum : ut seruos non numero distinguant sed appellant uno familiæ nomine de liberis autem quisquis est procuratoris nomine appelletur : nō quo omnes sint : ut appellentur procuratores / qui negocii nostri aliquid gerant : sed ī hac re cognita sente

Familia

PRO A.CAECINNA AD RECVPERATORES.

lia interdicti uerba exquiri omnia noluerunt: non enim alia causa est æquityatis in uno seruo & in pluribus non alia ratio iuris in hoc genere dūtaxat utrum me tuus procurator is qui legitime procurator dicitur omnium rerum: an is qui in Italia non sit, absit ue Reipubli.causa/ quasi pene quidam dominus hoc est alieni iuris uicarius aut tuus colonus aut uicinus aut cliens aut libertus: aut quis qui illam uim deiectionēq; tuo rogatu aut tuo nomine fecerit, quare si ad eum restituendum qui ui deiectus est eandem uim habet æquitatis ratio: ea intellecta certe nihil ad rem pertineat quæ uerborum uis sit ac nominum. Tam restitues si tu⁹ me libertus deiecerit nulli tuo præpositus negocio, q; si procurator deiecerit, nō quo omnes sint procuratores, qui aliquid nostri negotiū gerūt: sed q; in hac re quæri nihil attinet. tam restitues si unus seruulus q; si familia fecerit uniuersa: non quo idem sit seruulus quod familia: uerum quia non quibus uerbis quidq; dicatur quæritur, sed quæ res agatur: et si longius a uerbo recedamus, ab æquitate non tātulum quidem. si tuus seruus nullus fuerit & omnes alieni ac mercenarii tamen & ipsi serui tuæ familiæ & genere & nomine continebūt. pge porro hoc idē iterdictū seq: hoīnib; coactis/neminē coegeris ipi cōuenerit sua spōte: certe coegerit is q cōgregat hoīnes & cōuocat. Coacti sunt ii q ab aliquo sunt unū in locū congregati: si non modo conuocati non sunt sed ne conuenerūt quidem: sed hi modo fuerunt qui etiam antea non uis ut fieret, uerum colēdi aut pascēdi causa eē in agro cōsueuerant: defendes homines coactos non fuisse: & uerbo quidē superabis meipso iudice: re autem non consistes quidem ullo iudice. Vim enim multitudinis restitui uoluerunt non solum conuocatæ multitudinis: sed plerūque ubi multitudine opus est homines cogi solent: ideo de coactis compositum interdictum est: quod etiam si uerbo differre uidebitur re tamen erit unum & omnibus in causis idem ualebit: in quibus perspicitur una atque eadem causa æquitatis armatis, quid dicemus? armatos si latine loqui uolumus quos appellare iure possumus? opinor eos qui scutis telisq; parati ornatiq; quid igitur si glebis aut saxis aut fustibus aliquē de fundo præcipitem egeris, iussusq; sis quem hominibus armatis deieceris restituere: restituisse dicas te: uerba si ualēt, si causæ non ratione sed uocibus ponderantur: me auctore uinces profecto non fuisse armatos eos, qui saxa iacerēt: qui de terra ipsi tollerent: non esse arma cespites neq; glebas: non fuisse armatos eos: qui prætereuntes ramum refregerunt arboris: arma eē suis nominibus alia eē ad tegendum, alia ad nocendum: quæ qui non habuerunt eos inermes fuisse dices. Verum si quidem erit armorum iudiciū: tum ista dico: iuris iudicium cum erit & æquitatis caue ī ista tā frigida tam iejuna calūnia delitescas, non enim r̄spēries quēquā iudicem aut recuperatorem qui tanq; si arma militis īspiciēda sunt itapbet armatū: sed pinde ualebit q; si paratissimi fuerit si repīēt ita parati eē: ut uim uitæ aut corpori potuerit afferre. Atq; ut magis intelligas q; uerba nihil ualeat; si tu solus aut quis unus cū scuto cū gladio ipetū ī me fecis-

21 § Familia se de uis
ui armis;

23 § armis se de uib; r̄spēto;

ORATIO.

set:atque ego ita deiectus essem:auderes ne dicere interdictum eē de armatis
 hominibus :hic autem hominem armatum unum fuisse: non opinor:nam im
 pudens esles:atqui uide ne multo nunc sis impudentior. Nam cum quidem
 omnes mortales implorare posses,q̄ homines in tuo negocio latine obliuiscer
 entur.q̄ inermi armati iudicarentur:q̄ cum interdictum esset de pluribus:cō
 missa res esset ab uno:unus homo plures eē homines iudicaretur.uerum in his
 causis non uerba ueniunt in iudicium:sed ea res cuius causa uerba hæc in inter
 dictum coniecta sunt:uim/quæ ad caput & ad uitam pertinet restitui sine ulla
 exceptione uoluerunt.Ea fit plerūq; per homines coactos armatosq;:si alio cō
 filio eodem periculo facta sit: eodem iure eē uoluerunt .non enim maior est in
 iuria si tua familia q̄ si tuus uillicus:non si tui serui q̄ si alieni ac mercenarii:nō
 si tuus procurator:q̄ si uicinus aut libertus tuus:non si coactis hoīnibus q̄ si uo
 luntariis aut etiam assiduis ac domesticis :non si armatis quā si inermibus: q̄
 uim haberent armatorum ad nocendum :non si pluribus q̄ si uno armato:qui
 bus enim rebus plerūq; uis fit :eiusmodi hæ res appellantur interdicto : si per
 alias res eadem facta uis est :ea si uerbis interdicti non concluditur:tamen sen
 tentia iuris atque auctoritate retinetur.Venio nunc ad illud tuum / non deieci
 si eum non si ui accedere:puto te ipsum Piso perspicere quāto ista sit angustior
 iniquiorq; defensio/q̄ si illa uterere/non fuerunt armati: cum fustibus & saxis
 fuerunt:Sí mehercule mihi non copioso homini ad dicendum optio detur/utq;
 malim defendere non esse deiectum eum:cui ui & armis ingredienti sit oceur
 sum:an armatos non fuisse eos qui sine scutis sine ferro fuerunt:omnino ad p/
 bandum/utranque rem uideam infirmam nugatoriāq; esse:ad dicendum au
 tem in altera uideam mihi aliquid reperire posse/non fuisse armatos: qui neq;
 ferri quicq; neq; scutum ullum habuerint .hic uero hæream si mihi defenden
 dum sit eum qui pulsus fugatusq; sit non eē deiectum.atq; illud in tota defen
 sione tua mihi maxime mirum uidebat:ne dicere/iuris consultorum auctorita
 ti obtemperari non oportere .quod ego tametsi non nunc primum neque ī hac
 cā solū audio:tamē admodū mirabar abs te quāobrē diceretur.Nā cæteri tum
 ad istā orationē decurrūt:cū se in cā putant habere æquū & bonū quod defen
 dant /si contra uerbis & litteris & ut dici solet sūmo iure contēditur:solēt eius
 modi iniqtati & boni & æqui nomen dignitatemq; opponere.Tū illud qd' di
 citur sic uenire irrident/tū aucupia uerbis & litterarum tendiculas in inuidiam
 uocat:tū uociferant ex æquo & bono;non ex callido uersutoq; iure rē iudicari
 oportere:scriptū sequi/calūniatoris eē:boniq; iudicis/uolūtatem scriptoris auc
 toritatēq; defēdere.In ista uero cā cū tu sis is / qui te uerbo litteraq; defendas:
 cum tuæ sint partes/ unde deiectus es :an inde quo prohibitus es accedere :eie
 ctus es nō deiectus:cū tua sit hæc oratio:fateor me homies coegisse :fateor ar
 massle:fateor tibi mortem eē minatum :fateor hoc interdictū prætoris uindica
 ri si uoluntas & æquitas ualeat: sed ego inuenio in interdicto uerbum unum

*Restitutio smie ulla excep.
yptione*

Natura interdicto

Nugatoria res defendi p̄

Agnū & bonū.

PRO.A.CAECINNA AD RECUPERATORES.

ubi delitescam: non deieci ex eo loco quem in locum prohibui ne uenires: in ista defensione accusas eos qui consuluntur q̄ & quitaris censeant rationem non uerbi haber oportere. Et hoc loco Sc̄euolam dixisti causam apud .C. uiros non tenuisse quem ego antea non cōmemoraui q̄ idem faceret q̄ tu nunc: tametsi ille in aliqua causa faciebat: tu in nulla facis: tamen probasset nemini quod defendis: quia uerbis oppugnare & quitaris uidebatur. cum id miror te hoc in hac re alieno tempore & cōtra quam ista causa postulasset defendisse: tū illud uulgo in iudiciis & nōnūquā ab ingeniosis hominibus defendi mihi mi- tum uideri solet/nec iureconsultis concedi/nec ius ciuile i causis semper ualere oportere: nam qui hoc disputant si id dicunt/ non recte aliquid statuere eos qui consulatur / nec hoc debent dicere iurisconsultis sed hominibus stultis obtem- perari non oportere : sin illos recte respondere concedunt & aliter iudicari di- cunt oportere : male iudicari oportere dicunt: Neque enim fieri potest ut ali- ud iudicari de iure aliud responderi oporteat : nec ut quisquam iuris numeret peritus qui id statuat eē q̄ non oporteat iudicari. At est aliquando contra iudi- catum. Primum utrum recte an perperam: si recte id fuit ius quod iudicatum est: sin aliter: non dubium est utrum iudices an iurisconsulti uituperandi sint. deinde si de iure q̄ppiā iudicatum est/potius contra iurisconsultos statuūt si ali- ter pronunciatum ē ac Mutio placuit: q̄ ex eō& auctoritate sicut Manilius sta- tuebat/sic ē iudicatum: etenim ipē Crassus nō ita causam apud. C. uiros egit ut contra iurisconsultos diceret: sed ut hoc doceret illud quod Sc̄euola defende- bat non esse iuris:& in eam rem non solum rationes afferret/sed etiā. Q. Mu- tio socero suo multisque peritissimis hominibus auctoribus uteretur. Nam q̄ ius ciuile cōtemnēdum putat/ is uincula refellit nō mō iudicio& sed etiā utilita- tis uitæq̄ cōmuniſ. qui autē interpretes iuris uituperat si imperitos iuris eē di- cat: de hominibus non de iure ciuili detrahit: si peritis non putat obtemperan- dum: non homines lādit sed leges ac iura labefactat: quod nobis uenire in mē tem profecto necesse est: nihil eē in ciuitate tam diligenter q̄ ius ciuile retinen- dum: & enim hoc sublato nihil est quare exploratum cuiquam possit eē quid suum aut quid alienum sit: nihil est quod & quabile inter omnes: atq̄ unum oī- bus esse possit. itaque in cāteris controuersiis atque iudiciis cum quāritur ali- quid factum nec ne sit: uerum an falsum pferatur & fictus testis subornari so- let & imponi falsæ tabulæ: non nunquam honesto at probabili nomine bono uiro iudici error obīici: improbo facultas dari/ut cum sciens perperam iudicarit testamentum aut tabulas securus eē uideatur. in iure nihil est eiusmodi recu- peratores non tabulæ falsæ: non testis improbus: denique nimia ista quæ domi- natur in ciuitate potentia in hoc solo genere quiescit: quid agat: quo modo agi- greditatur iudicem: qua denique digitum proferat non habet: illud enī pro te ē dici iudici ab aliquo non tam uerecundo homine q̄ gratioſo: iudica hoc factū esse aut nūquam esse factum uel creatū. Crede huic testi: has cōproba tabulas:

An Iureconsultis obīpandū

Cōtemp̄ iuris Ciuilis

ORATIO.

hoc non potest esse/cui filius natus sit eius testamentum non esse ruptū: iudica
quod mulier sine tutorē auctore promiserit deberi/non est aditus ad huiuscē-
modi res: neq; potentiaē cuiusq; neq; gratiaē: deniq; quo minus hoc sanctiusq;
uideatur: de pretio q; corrumphi iudex ī eiusmodi causa potest: iste uester testis
qui ausus est dicere fecisse uideri eum: de quo ne cuius rei argueretur quidē sci-
re potuistis: ipse nunq; auderet iudicare deberi uiro dotem/ quam mulier nullo
auctore dixisset. O rem præclarām uobisque ob hoc retinēdam recuperatores:
quod enim est ius ciuile? quod neq; inflecti gratia: neq; perfringi potentia: ne-
q; adulterari pecunia possit. qd si nō modo oppressum sed etiā desertū aut ne-
gligentius asseruatum erit: nihil est quod quisq; se habere certum aut a patre
accepturum: aut relietur liberis arbitret̄. quid. n. refert ædes aut fundum re-
licitum a patre aut aliqua ratione habere bene partum/ si īcertum sit: quæ cum
omnia tua iure mancipiū sint ea possis ne retinere? si partitum si cōmūtū ius
si ciuili ac publica lege contra alicuius gratiā teneri non potest? Quid inq; pro-
dest fundū habere/ si quæ decentissime descripta a maioribus iura finium/ pos-
sessiōum/aquarum/ itinerumq; sunt: hæc perturbari aliqua ratione cōmutariq;
possunt? Mihi credite: maior hæreditas uenit unicuiq; nostrum ī iisdem bonis
a iure & a legibus: q ab iis/a quibus illa ipsa bona relīcta sunt. Nam & ut per-
ueniat ad me fundus testamēto alicuius fieri potest: ut retineam quod meum
factum sit: sine iure ciuili non potest: fundus a patre reliqui potest at usucapio
fundī: hoc est finis sollicitudinis ac periculorum litiū nō a patre relinquitur sed
a legibus. Aquæ ductus/ haustus/ iter/ actus a patre: sed rata auctoritas harum
rerum omniū iure ciuili sumitur. Quapropter non minus diligenter ea quæ a
maioribus accepistiis publica patrimonia iuris q priuatae rei uestræ retinere de-
betis: non solū q hæc iure ciuili septa sunt: sed etiam quod patrimoium, unius
īcōmodo dimitetur: ius amitti non potest sine magno īcōmodo ciuitatis, in
hac ipsa causa recuperatores si hoc nos non obtinebimus: ui armatis homini-
bus deiectū esse eum: quem ui armatis hominib; pulsum fugatumq; esse cō-
stet: Cæcina rem nō amittet quam ipsam animo forti si tempus ita feret amit-
teret: in possessionem in præsentia non restituetur: nihil amplius Po. Ro. cā: ci-
uitatis ius: bona: fortunæ/ possessionesq; in dubium incertūq; reuocantur. Ve-
stra auctoritate hoc constituetur hoc præscribetur: qui cum tu posthac de pos-
sessione contendes: eum si ingressum modo deieceris ī prædium restituat opor-
tebit. Sin autem ingredienti cum armata multitudine obuius fueris & ita ueni-
entem repuleris fugaris auerteris: non restituis tu res: si equos uestes si uim nō
in cæde solum sed etiam in animo libidinis nisi cruor appareat: uim nō esse fac-
tam in iuris delictum: qui phibitus sit libidinis nisi ex eo loco ubi uestigium
ira presserit/ deiici neminem posse: iuris retinet sententiā: & æqtatē plurimū ua-
lere oportere: libidinis uerbo ac littera ius omne torqueri: uos statuite recupe-
ratores ne uilior res esse uideatur: hoc loco p̄cōmode accidit q; non adest is qui

Mis Juris Ciuilis

Amissio Juris peniculosa

PRO A.CAECINNA AD RECVPERATORES.

pauloante affuit & adesse nobis frequenter in hac causa solet vir ornatissimus
Caius Aquilius: nam ipso praesente de uirtute eius & prudetia timidius diceret
quod & ipse pudore quodam afficeret ex sua laude: & me similis ratio pudoris a
praesenti laude tardaret: cuius auctoritati dictum est ab illa causa cōcedi nimiū
nō oportet. Vereor de tali uiro ne plus dicā q̄ uos aut sentiatis aut apud uos cō
memorari uelitis: quapropter hoc dicam nunq̄ eius auctoritatē nimium uale
re: cuius prudentiā. Po.Ro.in cauendo nō in decipiendo p̄spexerit: qui iuris ci
uilis rationem nunq̄ ab æquitate seiunxerit: qui tot annos ingenii: laborē: fidē
suam. Po.Ro.promptā expositamq̄ præbuerit: qui ita iustus & bonus vir est
ut natura nō disciplina cōsultus esse uideat: ita peritus ac prudens ut ex iure ci
uili nō scientia solū quædam: uerūtiā bonitas nata uideat. Cuius tantū est in
geniū: ita prompta fides: ut quicquid inde haurias purū līqdūq; te haurire sen
tias. Quare pmagnam iit is a nobis gratiā: cū eum auctore nostræ defensionis
esse dicitis: illud autem miror cur uos aliquid cōtra me sentire dicatis: cū eū au
ctore uos pro me appelleatis: nostrū nominetis. uerūtamen qd ait iste uester au
ctor: omnibus quidq; uerbis actum pronuntiatumq; sit: conuenit: ego ex isto
genere consultor nō nominē ut opinor istum ipsū: quo nos auctore rem istam
agere & defensionem causæ constituere uos dicitis: qui cum istā disputatiōem
mecum ingressus esset non posse probare quēq; esse deiectum nisi ex eo loco i
quo fuisset rem & sententiā interdicti mecum facere fatebatur. Verbo me exclu
di dicebat: a uerbo autē posse recedi non arbitrabatur: cū exemplis uterer mul
tis: etiā illa materia æquitatis a uerbo & ab scripto pluribus s̄aepē in rebus ius &
æqui boniq; rōnem esse seiunctam: sempq; id ualuisse plurimū quod in se au
ctoritatis habuisset æquitatisq; plurimū: cōsolatus est me & ostēdit in hac ipsa
cā nihil esse quod laborarē. Nam uerba ipsa spōsionis facerent mecum si uelle
diligēter attēdere. Quonā inquā modo: quia certe inquit deiectus est Cæcin
na uī hoībus armatis aliquo ex loco si nō ex eo loco quē in locū uenire uoluit:
at ex eo certe unde fugit. Quid tum prætor inqt: interdixit ut unde deiectus es
set eo restitueretur: hoc est quicūque is locus esset unde deiectus esset: Ebutius
autē q; fatef̄ aliquo ex loco deiectū esse Cæcinnā: quo modo is se restituisse di
xit: necesse est male fecerit spōsionē. Quid est piso: placet tibi pugnare uerbis
placet cām iuris & æqratis & nō nostræ possessiōis: sed omnino possessionum
oīum cōstituere in uerbo. ego qd̄ mihi uideret qd a maioribus factitatū: quid
horum auctoritate quib; iudicandū est dignū eēt ostendi: id uerum: id æquū:
id utile oībus esse: spectari quo consilio & qua sententia nō quib; quicq; uer
bis esset actū: tu me ad uerbū uocas: Nō ante uenio q̄ recusaro: nego oportere.
Nego optineri posse: nego ullā rem esse quā aut comprehendī satis aut cauerī
aut excipi possit: si aut præterito aliquo uerbo / aut ambigue posito: sententia et
re cognita non id quod intelligitur / sed id quod dicitur ualebit. Quoniam sa
tis recusaui: uenio iam quo uocas: quāero abs te sim ne deiectus non de Fulci

Laus C Agly

Finis iuris.

Sponsio interdictoriæ.

ORATIO.

niano fundo: neq; enim Po. R. si ex eo fundo essem deiectus: Ita me restitu*i*ussit: sed eo unde deiectus essem: sum ex proximo uicini fundo deiectus qua adibam ad istum fundum: sum de uia: sum certe aliunde: siue de priuato siue de publico: restitui sum iussus: te restituisse dixisti: nego me ex decreto prætoris restitutum eē. Quid ad hæc dicimus? aut tuo quemadmodum dicitur gladio aut nostro defensio tua conficiatur necesse est. Si ad interdicti sententiā cōfugisset: de quo fundo actum sit tum cum Ebutius restituere iubebatur id quæ rendum eē dicas: neq; æquitatem rei uerbi laqueo capi putas oportere: in meis castris præsidii sc̄p uersaris: mea est ista defensio: ego hoc uociferor: ego oīs homines deosq; testor: cum maiores uim armatam nulla iuris defensione texerit: non uestigium eius q deiectus sit: sed factum illius qui deiecerit iudicium uenire: deiectum eē qui fugatus sit: uim eē factam: cum periculum mortis sit inuestum. Istum locum fugis & reformidas: & me ex hoc ut ita dicam campo æg tatis ad istas uerborum angustias: & ad omnes litterarum angulos reuocas: in his ipsiſis intercludere uis insidiis quas mihi conaris opponere: non deieci sed e ieci. per acutum hoc tibi uide: hic est mucro defensionis tuæ: in eum ipsum cā tua incurrat necesse est: ego enim tibi resero: si nō sum ex eo loco deiectus quo prohibitus sum accedere: at ex eo sum deiectus quo accessi: unde fugi: si prætor non distinxit locum quo me restitui iuberet & restitui iussit: non sum ex decreto restitutus. V elimin recuperatores hoc totum si uobis uersutius q mea consuetudo defendendi fert uidebitur: sic existimetis: primum alium non me excogitasse: deinde huius rationis non modo non inuentorem sed ne probatorem q dem eē me: non ad meam defensionem attulisse sed illoq defensioni retulisse: me posse pro meo iure dicere: neq; in hac re quam ego protulī quæri oportere qbus uerbis prætor interdixit: sed de quo loco sit actum cum interdixerit: neq; etiam in ui armatorum spectari oportere in quo loco sit facta uis: Verum sit ne facta: te uero nullo modo posse defendere: in qua re tu uelis uerba spectari oportere: in qua re non oportere: uerū tamen & quid mihi respondetur ad illud quod antea dixi: non solum re & sententia sed uerbis quoq; hoc interdictum ita eē compositum: ut nihil cōmutandum uideretur. attendite diligenter quæso recuperatores: est enim uestri ingenii nō meam sed maiorum uestrorum prudential cognoscere. Non enim sum id dicturus quod ego inuenierim: sed qd illos non fugerit: cum de ui interdicitur. duo genera causarum eē intelligebat ad quæ interdictum pertineret: unum si qui ex eo loco quo ueniret: alterum si ab eo: & horū utrūq; neq; præterea quicq; potest accidere recuperatores. id adeo si placet considerate. Si qui meam familiā de meo fundo deiecerit: si qui mihi præsto fuerit cum armatis hominibus extra meum fundum & me introire prohibuerit: non ex eo loco sed ab eo loco me deiecerit: ad hæc duo genera rerum uerbum quod satis declararet utrasq; res inuenierunt: ut siue ex fundo siue a fundo deiectus essem: uno atq; eodem interdicto restituerer. Vnde tu hoc uer

Decretum.

PRO A.CAECINNA AD RECVPERATORES.

Vnde

būm: unde utrūq; declaras: & ex quo & a quo loco: unde deiectus ē Cæcinna: Ex urbe: unde deiecisti: ab urbe: unde deiecti Galli: a capitolio: unde qui cum Graccho fuerunt: ex capitolio: uidetis igitur hoc uno uerbo significari res duras & ex quo & a quo loco ui. cum autē eo restitui iubet: ita iubet ut si Galli a maioribus nostris postularent ut eo restituerentur unde deiecti essent: & aliqua ui hoc assequi possent: non opinor eos in cuniculū q̄ aggressi erant sed in Capitolum restitui oporteret. hoc enim intelligit' unde deiecisti restitue ī hunc locum siue ex quo loco siue a quo loco eo restituas: hoc iam simplex est in eum locum restituas: siue ex hoc loco deiecisti restitue in hunc locum: siue ab hoc loco restitue in eum locū: non ex quo sed a quo deiectus est. ut si qui ex alto cum ad patrīam accessisset tēpestate subito reiectus optaret ut cum esset a patria reiectus eo restitueret: hoc opinor optaret / ut a quo loco depulsus eēt in eum se fortuna restitueret nō in salum sed in ipsam urbē quā petebat. Sic (quoniā uim uerborū necessario similitudine resq; aucupamur) qui postulat ut a quo loco deiectus ē hoc ē unde deiectus ē eo restituat: cū uerba eo nos ducunt iā res ipsa hoc sentire atq; intelligere cogit. Etenim Piso redeo nunc ad illa principia defensio nis meæ. Si qs te ex ædib; tuis ui hominib; armatis deicerit: qd ageres: opinor hoc interdicto/quo nos usi sumus: psequerei. Quid si q; iam de foro redeū tem armatis hominib; domum tuam te introire prohibuerit: quid ageres: utere re eodem interdicto: cum igitur Po. Ro. interdixerit ut unde deiectus es restituis: tu hoc idem quod ego dico & quod pspicuū est interpretabere: cum illud uerbum unde in utrāq; rem ualeat: eoq; tu restitui sis iussus: tam te in ædes tuas restitui oportere: siue ex uestibulo q̄ si ex interiorē ædium parte deiectus sis. Ut uero iam recuperatores nulla dubitatio sit siue rem siue uerba spectarū uultis: quin secūdum nos iudicetis: exoritur hic iam obrutis rebus omnib; & perditis illa defensio/eum deiici posse q; tum possidebat: qui nō possidebat nullo modo posse. Itaq; si ego sum a tuis ædibus deiectus: restitui non oportere: si ipse sis oportere. Numera q̄ multa in ista defensione falsa sint Piso: Ac primum illud attende: te iam ex illa ratione eē depulsum quod negabas quēq; deiici posse: nisi dubium eē etiam posse concedis. eum qui non possideat negas deiici posse. cur ergo aut in illud quotidianum iterdictum: unde ille me ui deiecit: additur: cum ego possiderē: si deiici nemo potest qui nō possidet: Aut in hoc iterdictū de hoīnib; armatis nō addit' / si oportet quāri possederit nec ne:negas deiici nisi q; possideat: ostēdo si sine armis coactis uehoīnib; deiectus quisq; sit: eū qui fastatur se deiecisse uincere sponsionē: si ostendat eū nō possedisse: negas deiici nisi qui possideat: ostēdo ex hoc interdicto de armatis hominib;: q; possit ostēdere non possedisse eū q; deiectus sit: condēnari tamē sponsionis necesse ē si fastatur eē deiectū. Dupliciter hoīnes deiiciunt' aut sine coactis armatis uehoīnib;: aut per eiusmodi rationē aut per uim. ad duas dissimiles res duo deiuncta interdicta sunt: in illa ui quotidiana non satis est posse docere sese deiectū

ORATIO.

nisi ostendere possit cū possideret tum electum:ne id quidem satis est nisi docet ita se possedisse:ut nec ui:nec clam:nec precario possederit. Itaq; is q restituisse dixit magna uoce confiteri solet/se ui deieciisse:uerū illud addit non possidebat uel cū hoc ipsum concessit:uincit tñ sponsonē: si planū facit ab se illū aut ui aut clam aut precario possedisse. uidetis ne quot defensionib; eum q armis ac multitudine uim fecerit uti posse maiores uoluerūt? Hunc uero q a iure officio bonis moribus ad ferrū ad arma ad cædem confugerit nudum in causa destitutū uidetis. q aut armatus de possessione contendisset inermis plane de sponsonē certaret. Et quid igitur interest Piso inter hæc interdicta? & quid iterest utrum hoc additū? cum. A. Cæcinna possederit nec ne:& quid te ratio iuris & quid in terdictor; dissimilitudo & quid auctoritas maiorū cōmouet? Si eēt additum, de eo quæri oporteret: additum non est/tamē oportebit: atq; ego in hoc Cæcinnam non offendō. possedit enī Cæcinnna recuperatores:& id tametsi extra cām ē: pcurrā tamē breui:ut non minus hominē ipsum q rē cōem defensam uelitis: Cæsenniā possedisse propter usumfructū non negas: qui colonus habuerit cōductum de Cæsennia fundum / cum idem ex eadē conductione fuerit in fundo: dubium est quin si Cæsennia tum possidebat cū erat colonus ī fundo: post eius mortem hæres eodem iure possederit: deinde ipse Cæcina cū circuiret prædia uenit in istum fundum: rationes a colono accepit: sunt in eadem re testimonia: postea cur Ebuti de isto potius fundo q de alio si quē habes: Cæcīnæ denū ciabas? Si Cæcinnna non possidebat: ipse porro Cæcinnna cur se moribus deducit uolebat: idq; tibi de amicorū de huiusq; aqlī sentētia respōderat & ad eum. At enim scylla legem tulit: ut nihil de illo tempore nihil de calamitate reip. rā. hoc tibi respondeo ascripsisse eundem syllam in eandem legem: si quid ius non eēt rogari/eius ea lege nihil rogatū: qd est quod ius nō sit quod populus iubere aut uetare non possit: ut ne longius habeā declarat ista scriptio eē aliqd. Nam si eēt hoc in oīb; legib; non ascriberet. Sed quæro a te putasne si populus iusserit me tuum aut item te meum seruum eē: id iussum ratum atq; firmū futurū: perspicis hoc nihil eē:& ea teris quæ inter primum illud concedis non qcqd populus iusserit ratum eē oportere: deinde nihil rationis affers: quāobrē si libertas adimi nullo modo possit ciuitas possit: nam ex eodem modo de utraq; re traditum nobis est:& si semel ciuitas adimi pō: retineri libertas nō potest. Qui enim potest iure quiritū liber eē is qui in numero qritū nō est? Atq; ego hanc adolescentulus cām cum agerē contra hominem disertissimum nostrā ciuitatis Cottam/ probauī cum arretinæ mulieris libertatē defēderē:& Cotta de cœuiris religionē iniecisset, non posse sacramentum nostrum iustum iudicari: q arretinis adempta ciuitas esset:& ego uehementius contēdissem ciuitatē adimi non potuisse. x. uiri p̄ia actione non iudicauerūt: postea re quæsita & deliberaata sacramentū nostrum iustum iudicauerunt. Atq; hoc cōtradicēte Cotta & Sylla uiuo iudicatum ē. iam uero in cæteris ut oēs q in eadem cā sunt & lege

PRO A. CAECINNA AD RECVPERATORES.

agant: & suum ius persequāt' & omnes iure ciuili sine cuiusq; aut magistratus
 aut iudicis aut periti hominis aut imperiti dubitatione utant': Quid ego cōme/
 morē? Dubiū nemini uestrū: certe quāri hoc solere me non præterit: ut ex me
 ea quā tibi in mentem nō ueniunt audias: quēadmodū si ciuitas adimi nō pos/
 sit: i coloniās latīnas sēpe nostræ ciues pfecti sīnt aut sua uolūtate aut legis mul/
 etā quā multā si sufferre uoluissēt tamē manere i ciuitate uoluissēt: qd quē pa/
 ter patratus dedidit: aut suus pater populusue uēdidit quo is iure amittit ciuita/
 té: ut religione ciuitas soluat: ciuis romanus detrudit: q cū ē acceptus ē eorum
 qbus est deditus: si nō accipiūt mācipi. numātini retinēt integrā causā & ius ci/
 uitatis. Si pater uēdidit eū quē i suā ptātem suscepit ex ptāte dimittit: iā popu/
 lus cū eū uēdidit q miles factus nō eēt nō adimit ei libertatē: sed iudicat nō esse
 eū liber: q ut liber sit adire piculū noluit: cū autē iensū uendidit: hoc iudicat cū
 is q i seruitute iusta fuerit censu liberetur: eū q cū liber esset cēseri noluerit: ipsū
 sibi libertatē abiūdicasse: q si maxie hisce rebus adimi libertas aut ciuitas po/
 test: nō itelligunt q hoc cōmemorāt: sed p has rōes maiores adimi posse uolue/
 rūt: alio mō noluisse: nā ut hæc ex iure ciuili pfluxerūt sic aderant ueli qbus le/
 ge aut rōne ciuitas aut libertas erepta sit. nā quod ad exiliū attinet: p spicue itel/
 ligi potest qle sit. exiliū. n. nō suppliciū est sed pfugiū portusq; supplicii. nā q
 uolūt pœnā aliquā subterfugere aut calamitatē eo solū uertūt hoc est sedē aut
 locū mutāt. Itaq; nulla i lege nostra repiet' nec apud cæteras ciuitates malefici/
 um ullū exilio eē multatū. Sed cū oēs uincula necis ignominiasq; uitant: quā
 sūt legib; cōstitutæ cōfugiūt q si ad arma in exiliū. q si i ciuitate legis uī subire
 uellent: nō prius ciuitatē q uitā amitterent. q nolūt: non adimit his ciuitas sed
 ab his reliq; atq; deponit: Nā cū ex nīo iure duar; ciuitatū nemo eē possit / tū
 amittit hæc ciuitas deniq; cū is qui pfugit iceptus ē i exiliū: hoc ē i alia ciuita/
 té. nō me præterit fcupatores tametsi de hoc iure multa prætereo: tamen me lō
 gius plapsum esse q ratio nostri iudicii postularit: uerum id feci non quo uos i
 hac causa hanc defensionē desiderare arbitrarer: sed ut oēs itelligerēt nec adē/
 ptam cuiq; ciuitatem esse neq; adimi posse. hoc cū eos scire uolui quibus Sylla
 uoluit iniuriā facere: tū oēs cæteros nouos ueteresq; ciues: neq; eīm ratio afterri
 potest cur si cuiq; nouo ciui potuerit adimi ciuitas: nō omnibus patritiis: oībus
 antiquissimis ciuib; possit. Nam ad hanc quidē causā nihil hoc pertimusse:
 primū ex eo intelligi potest: q uos de re iudicare non debetis: deinde q Sylla
 ipse ita tulit de ciuitate ut nō sustulerit: eorum nexa atq; hæreditates. iubet enī
 eodem iure esse quo fuerunt Ariminenses: quos quis ignorat. xi. coloīarū fuis/
 se & a ciuitate romana hæreditates cape potuisse: q si adimi ciuitas. A. Cæcinæ
 lege potuisset: magis illam rationem tamē omnes boni quæreremus: quemad/
 modum spectatissimum prudentissimumq; hominem sūmo consilio summa
 uirtute: summa auctoritate domestica præditum: leuatum iniuria ciuem retine/
 re possemus: quam uti nunc de iure ciuitatis nihil potuerit deperdere. quisquā

ORATIO.

extat nisi tuis sexte similis & stultitia & impudentia qui hūic ciuitatem ademp tam esse dicat? qui quoniam recuperatores suum ius non deseruit: neq; quicq illius audaciae petulantiae&q; concessit de reliquo iam cōunem causam Po. q; Roma. ius in uestra fide ac religione depono. Is homo ita se pbatum uobis ue striq; similib; semper uoluit ut id non minus in hac causa laborarit nec contēderit aliquid / q; ne dissolute reliquere uideretur. Nec minus uereretur/ne con tēnere Ebutium q; de eo contemptus eē existimaretur. Q uapropter si quid ex tra iudicium quod uirtuti hominū tribuendum sit: habetis hominem singu larī pudore: uirtute cognita:& spectata fide :amplissimis uiris Etruriæ nomine totius in utraq; fortuna cognitum multis signis & uirtutis & humanitatis. si qd in contraria parte in homine offendendum sit: habetis eum ut nihil dicam am plius: qui se homines coegisse fateatur: sin hominib; remotis de cā quæritis: cū iudicium de ui sit: is qui arguitur uim se hominibus armatis fecisse fateatur: uer bo se non æqtate defendere conetur: id quoq; ei uerbum ipsum ereptum eē ui deatis/ auctoritatem sapientissimorū hominum facere nobiscum : in iudicium non uenire: utrum Cæcina possederit nec ne cum doceret possedisse : multo iam minus quærit. A. Cæcinnæ fundus nec ne: si me id ipsum docuisse fundū eē Cæcinnæ: cum hæc ita sint: statuite quid uos tempora R eipubli. de armatis hominibus: quid illius confessio de ui/ quid nostra decisio de æquitate: quid ra tio interdicti de iure admoneat ut iudicetis,

M.T.C. IN LVCIVM PISONEM ORATIO. XXV IIII.

AM NE VIDES BELLVA ?IAM NE SENTIS Q uæ sit hominū querela frontis tuæ ? nemo queritur Syrum nescio quem de grege nouitorum factum eē consulem? Non enī nos color iste seruilis non pilosæ genæ: non dentes putridi decepe runt. Oculi / supercilia/ frons/ uultus deniq; totus q sermo qui dam tacitus mentis est: hic in errorem homines impulit: hic eos quib; erat igno tus decepit : se fellit. hic in fraudem induxit. pauci ista tua lutulenta uitia noramus. Pauci tarditatem ingenii: stuporem debilitatemq; linguæ. Nunq; erat au dita uox in foro. Nunquam periculum factum consilii/ nullum non modo illu stre sed ne notum quidem factum aut militiæ aut domi. obrepisti ad honores errore hominū : cōmendatione fumosarum imaginum/ quarum simile habes nihil præter colorē. Is etiam gloriatur se omnis magistratus sine repulsa affec tum. Mihi ista licet de me uera cum gloria prædicare. Omnes enī honores Po. Roma. mihi ipsi homini nouo detulit. Nam tum cum quæstor factus es: etiam q te nūq; uiderat tamen illum honorem nomini mandabant tuo. Edilis es fact⁹ Piso est a Po. Ro. factus. non iste Piso: prætura item maioribus delata ē tuis . Noti erant illi mortui: te uiuum nondū nouerat quisq;. Me cum quæstorem in

IN PISONEM.

primis: ædilem priorem: prætorem primum cunctis suffragiis Po.R. faciebat: homini illi honorē non generi; moribus non maioribꝫ meis: uirtuti perspectæ non auditæ nobilitati deferebant. Nam quid ego de cōsulatu loquar parto uis: an ne gesto? Mis̄erum me:cū hac me nunc peste atq; labe cōfero? Sed nihil cō: parandi causa loquar. Attamen ea quæ sunt longissime disiuncta comprehen/ dam. Tu consul es renunciatus. Nihil dicam grauius q̄ quod omnes fatentur: impeditis Reipu. temporibus: dissidentibus consilibus Cæsare & bibulo: cū hoc nō recusares iis a quibus dicebare consul: quin te luce dignum nō putarēt: nisi nequior es̄es q̄ Gabinius extitisset. Me cuncta Italia: me oēs ordines Me uniuersa ciuitas non prius tabella q̄ uoce priorem consulē declarauit. Sed omitto ut sit factus uterq; nostrum: Sit sane sors domina cāpi. Magnificentius est dicere quemadmodum gesserimus cōsulatum q̄ quemadmodum ceperimus. Ego kl. Ian. Senatum & bonos omnes legis agrariæ maxiārūq; largitionū me tu liberaui. Ego agrum campanum si diuidi nō oportuit conseruauī: si oportu/ it: melioribus auctoribus reseruaui. Ego in. C. Rabirio perduellionis reo. xl. annis ante me consulem interpositam senatus auctoritatem sustinui contra inuidiam atque defendi. Ego adolescentes bonos & fortes sed usos ea cōditione fortunæ ut si esset magistratus adepti reipu. statū cōuulsuri uideretur: meis in inimicitiis nulla senatus mala gratia comitiorū ratione priuauī. Ego antoniu collegam cupidum prouinciæ: multa in Repu. molientem patientia atq; obse quo meo mitigaui. Ego prouiciam Galliam senatus auctoritate exercitu & pe cunia instructam & ornatam: quam cum Antonio cōmunicauī: q̄ ita existima bam tempora Reipu. ferre/ in concione deposui reclamante Pop.R.o. Ego L. Catilinam cædem senatus: interitum urbis non obscure sed palam moliente egredi ex urbe iussi: ut a quo legibus non poteramus/ mœnibus tuti esse posse/ mus. Ego tela extremo mense consulatus mei intenta iugulis ciuitatis de coniuratorum nefariis manibus extorsi: ego faces iam accensas ad huius urbis incēdium comprehendii: protuli extinxī. Me.Q. Catulus princeps huius ordinis & auctor publici consiliï frequentissimo senatu parentem patriæ nominauit. Mihi hic uir clarissimus qui propter te sedet. L. Gellius his audientibus ciuicā coronam deberi a Repu. dixit. Mihi togato senatus non ut multis bene gestæ sed ut nemini conseruatæ Reipu. singulari genere supplicationis deorum immortalium templo patefecit. Ego cū in concione abiens magistratu dicere a tri. Pleb. prohiberer quæ constitueram: cunque is mihi tantummodo ut iurarem permitteret: sine ulla dubitatione iuraui Rempubli. atque hanc urbem mea u/nius opera esse saluam. Mihi Po.Roma. uniuersus illa in concione non unius diei gratulationem sed æternitatem immortalitatemque donauit: cum meum iusurandum tale atque tantum iuratus ipse una uoce atque consensu approba uit. Quo quidem tempore is meus domum fuit e foro reditus: ut nemo nisi qui mecum es̄set ciuium esse in numero uideretur, atque ita est a me consulatus

ORATIO.

peractus: ut nihil sine consilio senatus nihil non approbante Pop. Ro. egeri. ut
semper in rostris curiam: in senatu populū defenderim: ut multitudinem cum
principibus equestrem ordinē cum senatu coniunxerim. Exposui breuiter con-
sulatum meum. Aude nunc o furia de tuo dicere; cuius fuit initium ludi compi-
talitii tum primum facti post. L. Luscelium & C. Marium consulē contra aucto-
ritatem huius ordinis: quos. Q. Metellus facio iniuriam fortissimo uiro mor-
tuo/ qui illum cuius paucos pares hæc ciuitas tulit/ cum hac importuna bellua
conferam. sed ille designatus consul cum quidam Tr. Pl. suo auxilio magnos
ludos contra senatus consultum facere iussisset/ priuatus fieri uetuit. atq; id qd
nondum potestate poterat obtinuit auctoritate. Tu cum in kal. Ian. compitali-
tiorum dies incidissent: Sex. Clodium qui nunquam antea prætextatus fuisset
ludos facere & prætextatum uolitare passus es/ hominē impurum atq; non mō
facie sed etiā oculo tuo dignissimum. Ergo his fundamentis positis consulatus
tui triduo post inspectante & tacente te a fatali portento prodigioq; Reipub. P.
Clodio lex Heliā & Fusia uersa est: propugnacula muriq; trāquillitatis atq; o-
ciī: Collegia non ea solum quæ senatus suslulerat restituta: sed innumerabilia
quædam noua ex omni sece urbis ac seruitio concitata. Ab eodem homine i stu-
bris inauditis nefariisq; uersato uetus illa magistra pudoris & modestiæ seueri-
tas sublata ē. Cum tu interim bustum Reip. q te consulem tum Romæ dicis fu-
isse: uerbo nunquam significaris sententiam tuam tātis in naufragiis ciuitatis.
nondum quæ feceris sed quæ fieri passus sis dico. Neq; uero multum interest
præsertim in consule: utrum ipse pn̄ciosis legibus: improbis concionib; Rép.
uexet: an alios uexare patiatur. An potest ulla eē excusatio non dicam male se-
tienti sed sedenti: cunctati: dormienti in maximo reip. motu consuli: centump
pe annos legem Heliā & Fusiam tenueramus. cccc. iudicium rationēq; censo-
riam. quas leges ausus est non nemo improbus: potuit quidem nemo conuelle-
re: quam potestatem minuere: quominus de moribus nostris quinto quoq; an-
no iudicaret: Nemo tam effuse petulans conatus est. Hæc sunt o carnifex i gre-
mio sepulta consulatus tui: prosequere cōnexos his funerib; dies p Aurelio tri-
bunali. ne cōniuente quidem te quod ipsum eēt scelus: sed etiam hilarioribus
oculis q solitus eras: intuente delectus seruorum habebatur ab eo: qui nihil sibi
unquam nec facere nec pati turpe esse duxit. Arma in templo castoris o prodi-
tor templorum omnium uidente te constitueban̄ ab eo latrone: cui templum
illud fuit te consule arx ciuium perditog;: receptaculum ueterū Catilinæ militū:
Castellū forensis latrociniī: bustum legum. Erat non solum domus mea sed to-
tum palatiū/ senatu: equitibus Ro. ciuitate omni Italia cuncta refertū: cū tu nō
modo ad eum Ciceronē (Mitto enī domestica quæ negari possunt, hæc cōme-
moro quæ sunt palā) nō modo inquā ad eū/ cui primā comitiis tuis dederas ta-
bulā p̄rogatiuæ/ quē i senatu sentētiā rogabas tertiu: nūq; aspirasti. sed oib; con-
siliis quæ ad me opprimendum parabant: non interfueristi solū uerūetiā sceleri

IN PISONEM.

bus eorum crudelissime p̄fueristi. Mihi uero ipsi coram genero meo propinquuo tuo quæ dicere ausus es? Egre ferre foris eē Gabinium; sine prouincia stare nō posse. Spē habere a tri. pl. Clodio si tua consilia cum illo coniunxeris, sed a senatu quidem desperasse: huius te cupiditati obseq̄ sicuti ego fecissem in collega meo: nihil eē quod præsidū consulū implorarē: sibi quēq; consulere opere. Atq; hāc dicere uix audeo. uereor ne qui sit q̄ istius insignē neqtiam frōtis inuolutā integrumentis nondū cernat: dicam tñ: ipse certe ignoscet & cū aliquo dolore flagitiorū suog recordabitur. meministi ne cenū: cum ad te quinta fere hora cū. C. Pisone uenisse/nescio quo e Gurgustio te prodire inuoluto capi te soleatum: & cum isto ore fetido teterimā nobis popinam inhalasses; excusatione te uti ualitudinis / q̄ dices uinolētis te quibusdam medicaminibus sole re curari. Quām nos causam cum accepissemus (qd enī faceū poteramus) paullisper stetimus in illo ganearum tuaq; nidore atq; fumo. Vnde tu nos cū improbissime respondendo: tum turpissime eructādo eicisti. Idem illo fere biduo p̄ ductus in concionē ab eo/cui sic æquatum præbebas consulatum tuū: cū esses interrogatus qd sentires de consulatu meo: grauis auctor calatinus credo aliqs aut africanus aut maximus: & nō Cæsonius Semiplacentinus Caluētius. res pōdes altero ad frontem sublato: altero ad mentū de p̄ssō supcilio / crudelitatē tibi nō placere. hic te homo dignissimus tuis laudibus collaudauit: crudelitatis tu furcifer senatum consul in conciōe cōdēnas: Nō me q̄ senatui parui. Nā relatio illa salutaris & diligēs fuerat consulis/animaduersio qdē & iudicium senatus: quæ cū reprehendis ostendis qualis tu si ita forte accidisset: fueris illo tēpore consul futurus. stipendio me hercule & frumēto Catilinā eē putasses iuuādū. Quid, n. interfuit inter Catilinā & eum: cui tu senatus auctoritatem: salutē ciuitatis: totā R̄ emp. prouinciæ p̄mio uendidisti? Quæ, n. L. Catilinā conātem consul prohibui: ea. P. Clodium faciētē consules adiuuerūt. Voluit ille senatū interficere. uos sustulisti: leges incēdere: Vos abrogasti: interire patriā. Vos adiuuistis. Quid ē uobis consulib; gestū sine armis? incēdere illa coniuratoꝝ manus uoluit urbē. Vos eius domū ppter quē urbs incēsa non ē: ac ne illi qdē si habuissent uestri similem consulē/de urbis incēdio cogitassent. Nō enī se tec̄is priuare uoluerūt: sed his stantib; nullū domiciliū sceleri suo fōr̄ putauerūt. Cædem illi ciuium uos seruitutē expetistiſ. hic uos etiam crudeliores. huic enī populo ita fuerat ante nos consules libertas insita: ut emori potius q̄ seruire p̄staret. Illud uerū gemēdū consiliis Catilinæ & Lentuli: q̄ me domo mea expulistiſ Cn. Pom. domū suā compulistiſ. Neq; n. me stante & manente i urbīs uigilia: neq; resistente Cn. Pomp. omnium gentium uictore unquam se illi R̄ pub. delere posse duxerunt. A me quidem etiam pœnas expetistiſ: quibus coniuratorum manes mortuorum expiatetis. Omne odium inclusum nefariis sensibus impiorum in me profudiſtiſ: quorum ego furori nisi cessissem in Catilinæ busto: uobis ducibus mactatus essem. Quod autem maius iudicium

ORATIO.

expectatis: nihil inter uos & Catilinam interfuisse: quod eandem illam manum ex intermortuis Catilinæ reliquiis concitastis: quod omnes undique perditos collegistis: quod in me carcerem effudistis: quod coniuratos armastis: quod eorum ferro meū corpus atque omnium bonorum uitam obiicere uoluistis. Sed iam redeo ad præclaram illam concessionem tuam. Tu es ille cui crudelitas displaceat: quod cum senatus luctum ac dolorem suum uestis mutatione declarandum censuisset: cum uides mōrēre rem. amplissimi ordinis luctu: o noster misericors quid facis? quod nulla in barbaria quisquam tyrānus. omitto enim illud cōsulem edicere: ut senatus. s. consulto ne obtemperet: quo fœdus nec fieri nec cogitari quicquid potest. Ad misericordiam redeo eius ciuis: cui nimis uidetur senatus in conseruanda patria fuisse crudelis. edicere est ausus cum illo suo pari: quem tamen omnibus uitiis superare cupiebat: ut senatus contra quod ipse censuisset ad uestitum rediret. Quis hoc facit ulla in Scythia tyrānus? ut eos quos luctu afficeret: lugere non sineret. Mōrōrem non reliquis. mōroris aufers insignia: eripis lachrymas non consolando sed minando. quod si uestem non publico cōsilio. P.C. sed priuato officio aut misericordia mutassent: tamen id iis non licere per interdictum crudelitatis tuae potestatis erat non ferendæ. Cum uero id senatus freques censuisset: ordines reliqui iam ante fecissent: tu ex tenebricosa popina consul extractus cum illa saltatrice tonsa senatum Po.Ro. occasum atque interitum. Reip. lugere uetus isti. At quærebatur etiam paulo ā de me: quid suo mihi opus fuisset auxilio: cur non meis inimicis meis copiis restituisse? Quasi uero non modo ego quod multis saepe auxilio fuisset sed quisquam tam inops fuerit unquam: qui isto non modo pugnatore tutiorem se: sed aduocato aut adstipulatore paratiorem fore putaret. Ego istius pecudis ac putridæ carnis consilio scilicet aut præsidio nititur uolebam? Ab hoc electo cadauere quicquid mihi aut opis aut ornamenti expectabam? ego tum requirebam consulem inquam non illum quidem: quem in hoc animali inuenire non possem: qui tantam reip. causam grauitate & consilio suo tueretur. Sed qui tamquam trūcus aut stipes si stetisset modo posset sustinere tamē titulum consulatus. Cum enim esset omnis causa illa mea consularis & senatoria: auxilio mihi opus fuerat & consulis & senatus: quorum alterum etiā ad perni ciem meam erat a uobis consulibus conuersum: alterum Reip. penitus ereptum. Attamen si consilium exquiris meum: neque ego cessisse & me ipsa suo cōplexu patria tenuisset. Si mihi cum Clodio illo bustuario gladiatore & tecum & cum collega tuo decertandum fuisset. alia enim cā p̄stantissimi uiri. Qui C. illi Mario fortissimo uiro & consuli & Sextum consuli & eius inuictis legionibus ne armis cōfligeret cedēdū eē duxit. Quod mihi igitur certamē esset eiusmodi cū C. Mario. s. aut cum aliquo pari: an cum altero barbaro Epicureo: cum altero Catilinæ laternario: quos neque hercule ego supcilium tuum: neque collegae tui Cibala & crotalia fugi. neque tam fui timidus ut quod maximis turbinibus ac fluctibus Reipu.

IN PISONEM.

nauē gubernassem: saluamq; in portu collocassem: frontis tuæ nubeculam tū collegæ tui contaminatum spiritum pertimesceré: alios ego uidi uētos: alias p' spxi animo procellas: aliis impendéibus tépestatibus non cessi: sed his unū me pro omnium salute obtuli: itaq; discessu tum meo omnes illi nefarii gladii de manibus crudelissimis exciderūt. Tum quidē tu o uecors & amens cum oēs boni abditū inclusiq; mōcererēt: tēpla gemitus: tecta urbis ipsa lugerēt: complēxus es illud funestum animal ex nefariis stupris: ex ciuili cruore: ex omniū sclerū importunitate & flagitiorum impunitate concretum: atq; eodē in téplo: eo dem loci uestigio & temporis arbitria non mei solum sed patriæ fructus abstulisti. Quid ego illorum dicam epulas? Quid lātitia & gratulationē tuam? Quid cum tuis sordidissimis gregib; intēpatissimas p̄potationes prādicē: q̄s te illis dieb; sobrium: quis agētē aliquid quod eēt libero dignum? quis deniq; in publico uidit? Cum collegæ tui domus cantu & cymbalis personaret: cunq; ipse nudus in conuiuio saltaret in quo ne tum qdē cum illum suum saltatoriū uersaret orbē: fortunæ rotā pertimescebat: hic autē non tam concinnus helluo, tam nec musicus iacebat ī suo græcor; fetore atq; uino: quod qdē istius in illis R.p.luctib; quasi aliquod lapitarū aut cétaurorum cōuiuum ferebatur: ī quo nemo potest dicef utrum iste plus biberit an uomuerit an effuderit: tum etiam mentionē facies consulatus tui? aut te fuisse romæ cōsulē dicere audebis? quid tu in lictoribus: in toga & prætexta eē cōsulatū putas? quæ ornamēta ēt ī Sex. Clodio te consule eē uoluisti: huius tu Clodiane canis insignib; consulatū declarari putas? animo cōsulē eē oportet consilio; fide; grauitate: uigilātia: cura: toto deniq; munere consulatus. omni officio: ego consulē eē putē: qui senatum eē in Rep. non putauit? & sine eo consilio cōsulē numerē / sine quo Romæ ne reges quidē eē potuerūt? & enim illa iam omitto cum seruorū delectus habetur in foro/arma in templo castoris luce & palā comportarentur: id autē téplū sublato aditu reuulsis gradibus a coniuratorū reliquiis: atq; a Catilinæ præuatorē quōdam tum ultore armis teneret: cum equi. Roma, relegarentur: ui-ri boni lapidibus e foro pellerent: senatū non solū iuuare répu. sed ne lugere q dē liceret: cum ciuis is quem hic ordo assentiēt Italia cunctisq; gētib; conseruatorē patriæ iudicarat: nullo iudicio: nulla lege: nullo more seruitio atq; armis pelleretur: non dicā auxilio uestro quod uere licet dicere: sed certe silentio tum Romæ fuisse consules q̄ squam extimabit? Quid latrōes igit? si quidē uos consules? q̄ pdones: q̄ hostes: q̄ pditores: q̄ tyrāni nominabunt? magnū nomē ē: magna species: magna dignitas: magna maiestas cōsulis. nō capiūt angustiæ pectoris tui: nō recipit leuitas ista: nō egestas aī nō ifirmitas ingenii sustinet: nō isolētia res: secūdaq; tātā psonā tā grauē: tā seuerā: seplasia mehercule ut dici audiētā te ut primū aspexit cāpanū cōsulē repudiāuit. audierat decios/magios et deraurea illo iublio aliqd accepat: i qb; si moderatio illa quæ ī nfis solet eē cōsulib; nō fuit: at fuit pōpa: fuit species: fuit icessus saltē seplasia dign' & capua:

ORATIO.

Gabinium deniq; si uidissent diuinum uirum uestri illi unguetarii citius agno-
uissent: erant illi compti capilli & madentes cincinorum fimbriæ: & fluentes
pulsatæq; buccæ dignæ capua sed illa ueterem. Nam hæc quidem quæ nunc est
splendidissimorū hominū fortissimorūq; uirorum optimorum ciuium: mihiq;
amicissimorū multitudine redundat: quorum capuæ te prætexatum nemo as-
pexit qui non gemitus desiderio mei: cuius consilio cū uniuersam rem p. tū il-
lam ipsam urbem meminerant eē seruatam: me inaurata statua donarant: me
patronum unum ascuerant: a me se habere uitam: fortunam: liberos: arbitra-
bantur: me & præsentem contra latrociniū tuum suis decretis legatisq; defen-
derunt: & absentem principe Cn. Pom. referente: & de corpore R. p. tuorū sce-
lerū tela reuellente reuocarunt. An tū eras consul cū in palatio mea domus arde-
bat non casu aliquo sed ignib; in ictis instigante te: & quod in hac urbe maius
unquam incendium fuit cui non consul subuenerit: at tu illo ipso tempore apud
Socrū tuā prope a meis ædib; / cuius domū ad meam domū exhauriendam pa-
tefeceras: sedebas: non extinctor sed auctor incendiī: & ardantis faces furiis clo-
dianis pene ipse consul ministrabas. An uero reliquo tempore consulem te q; si
quam duxit: q; s; tibi paruit: q; s; in curiam uenienti assurrexit: q; s; consul en-
ti respondendū putauit: numerandus est ille annus deniq; in Rep: cū obmu-
tuisset senatus: iudicia conticuissent: mcererent boni: uis latrociniī uestri tota
urbe uolitaret: neq; ciuis unus ex ciuitate: sed ipsa ciuitas tuo & Gabini scelere
furoriq; cessisset. An ne tum qdem emeristi lutulēte ex miserrimis naturæ tuæ
sordib; / cū experta tandem uirtus clarissimi viri celeriter & uerū amicum & op-
time meritū ciuem & suū pristinū morem requisivit: neq; ē ille uir passus in ea
R ep. quam ipse decorarat atq; auxerat: diutius uestrosq; scelerū pestem morari:
cū tamen ille qualiscūq; est q; est ab uno te improbitate uictus Gabinius colle-
git ipse se uix sed collegit tamen: & contra suū Clodiū primum simulate dein
de non libenter ad extremum tamen pro Cn. Pom. uere uehementerq; pugna-
uit: Q uo quidem in spectaculo mira. R. p. æqtas erat: uter eorū perisset tanq;
Ianista in eiusmodi pari lucrū fieri putabat. Immortalem uero quæstum si uter
q; cecidisset: sed ille tamen agebat aliquid: tuebatur auctoritatem summi viri:
erat ipse sceleratus: erat gladiator: cū scelerato tamen & cum pari gladiatore pu-
gnabat: tu. s. homo religiosus & sanctus fœdus quod meo sanguine in partitio-
ne prouinciarū ieceras: frangere noluisti. Cauerat enim sibi ille sororius adul-
ter ut si tibi prouinciam. si exercitū: si pecuniam erreptam ex R eip. uiscerib; de-
disset: omniū suoq; scelerū socium te adiutorēq; præberes. Itaq; in illo tumul-
tu fracti fasces: iectus ipse: quotidie tela: lapides: fugæ: deprehensus deniq; cū
ferro ad senatum is: quem ad Cn. Pom. interimendū collocatum fuisse consta-
bat: & quis audiuuit non modo actionem aliquam aut relationem: sed uocem
omnino aut querelam tuam: consulem tum te fuisse putas cuius in imperio q
R. p. senatus auctoritate seruarat / idemq; in Italia q omnes omnium gentium

IN PISONEM.

pártis tribus triumphis deuixerat:is se in publico tuto statuit eē non posse : an
tum eratis consules : cū quacunque de re uerbum facere cōperatis aut referī ad
senatū: cūctus ordo reclamabat: os tendebatq; nihil eē uos acturos nisi prius de
me retulissetis: cum uos q̄q̄ fōdere obstricti tenebamini: tñ cupere uos dicere,
tis: sed lege impediri. Quæ lex priuatis hominibus eē lex non uidebat: inusta
perseruos: incisa per uim: imposta per latrocinium sublato senatu pulsis e foro
bonis omnibus: capta R.p. contra omnes leges /nullo scripta more: hanc qui se
metuere dicerent cōsules non dicam animi hominū sed fasti ulli ferī possunt:
Nam si illam legem non putabatis quæ erat cōtra omnes leges indēnati ciuis
atq; integri capitī bonorūq; tribunitia pscriptio: hac tamē obstricti paetioē te/
nebamini: quis uos non modo consules sed liberos fuisse putet: quorum mēs
fuerit oppressa premio lingua astricta mercede. Sin illam uos soli legē putaba
tis quisquā uos consules. tunc fuisse: aut nunc eē consularis putet: qui eius ciui
tatis in qua in principum numero uultis eē: non leges non instituta non mores
non iura noritis: an cum proficiscebamini paludati in prouincias uel emptas
uel ereptas consules uos quisq; putauit: Itaq; credo si minus frequentia sua ue/
strum egressum ornādo atq; celebrando: at oīnibus saltem bonis ut cōsules:
non tristissimū ut hostes aut proditores psequeban̄. tu ne etiā īmanissimū at/
q; fōdissimū móstrū ausus es meū discessum illū testem sceleris & crudelitatis
tuæ maledicti & contumeliæ loco ponere: quo quidem tempore cepi. P.C. fru
ctum immortalem uestri in me & amoris & iudicii: qui non admurmuratione
sed uoce & clamore abieci hominis & semiuiui furorē petulantiaq; fregisti:
tu luctum senatus: tu desideriū equestris ordinis: tu squalorem Italiae: tu curiæ
taciturnitatē annuam: tu silentiū ppetuum iudiciorū ac fori: tu cetera illa in
maledicti loco pones: quæ meus discessus repu.uulnera inflxit: quasi calami/
tosissimus fuisse: tamen misericordia dignior q̄ contumelia: & cū gloria potius
eē coniunctus q̄ cum probro putaret: atq; ille dolor meus dūtaxat / uestrum q/
dem scelus ac dedecus haberet. tum uero forsitan hoc quod dicturus sum mi/
rabile auditu esse uideatur: sed certe id dicam quod sentio: cum tantis a uobis
P.C. beneficiis affectus sim: tantis honoribus: nō modo illam calamitatem eē
non duco: Sed si quid mihi potest a Rep. esse seiunctum quod uix potest. pri/
uatim ad meum nomen augendum: optandam duco fuisse illam expetendāq;
fortunā: atq; ut tuum lētissimum diem cū tristissimo meo conferam. Vtrū tan/
dem bono uiro & sapienti optabilius putas sic exire a patria: ut omnes sui ciues
salūtem: incolumitatem: redditū precentur quod mihi accidit: an quod tibi pro/
ficiēti euēnit ut oēs execrarentur: male precarentur: unam tibi illam uiā &
perpetuā esse uellent: Mihi medius fidius ī tanto omnium mortaliū odio iusto
prāserti & debito eius fuga potius q̄ ulla p̄cūntia esset optatior. Sed perge
porro. Nam si illud meum turbulentissimum tempus profectionis tuo trāquil
lissimo prāstat: quid conferam reliqua: quæ in te dedecoris plena fuerunt: i me

NN

ORATIO.

dignitatis? me kl.la. qui dies post obitum occasūq; nostrū Reipu. primus il
luxit: frequētissimus senatus concursu Italiae/ referēte clarissimo ac fortissimo
uiro. P. Lentulo/ consentiēte Po.Ro. atq; una uoce reuocauit: me idē senatus
exteris nationib;: me legatis magistratibusq; nostris auctoritate sua consula/
ribus litteris/ non ut tu insuper dicere ausus es orbatum patria: sed ut senatus il
lo ipso tempore appellauit/ ciuem conseruatorē R.Pu. commēdauit ad meam
unius salutem senatus auxilium omnium ciuium cuncta ex Italia qui R.Pu.
saluam esse uellent consulis uoce & litteris implorandū putauit: mei capitis ser
uandi causa Romā uno tempore quasi signo dato Italia tota conuenit: de mea
salute. P. Létuli præstantissimi uiri atq; optimi consulis. Cn.Pom. clarissimi at
que inuictissimi ciuis cæterorū principum ciuitatis celeberrimæ & grauissimæ
conclaves fuerunt: de me senatus ita decreuit. Cn.Pom. auctore & eius senten
tiæ p̄cipe: ut si qs impedisset redditum meū: in hostium numero putaretur: his
q; uerbis ea de me senatus auctoritas declarata ē: ut nemini sit triūphus hono
rificētius. quā mihi salus restitutioq; prescripta. de me cum oīs magistratus p̄
mulgasset præter unū prætorē a quo nō fuit postulandū / fratrem inimici mei:
præterq; duos de lapide éptos. tri. pl. legem comitiis centuriatis tulit. P. Lentu
lus consul de collegæ Q uinti Metelli sententia: quem mecum eadem R.Pu.
quæ in tribunatu eius disiunxerat in consulatu uirtute optimi ac sāctissimi uiri
sapientiaq; cōiunxit: quæ lex quēadmodū accepta sit quid me attinet dicere?
ex uobis audio nemini ciuii ullam quominus adesset satis iustam excusationē
ēē uisam: nullis comitiis unquā nec multitudinē hominum tantā neq; splendi
diorem fuisse: hoc certe uideo quod indicat tabulæ publicæ: uos rogatores: uos
distributores: uos custodes fuisse tabularū: & quod in honoribus uestrorum p̄
pinorum non facitis uel ætatis excusatiōe uel honoris: id ī salute mea nullo
rogante uos uestra sponte fecistis. Confer nunc epicure uester: ex hara produc
te nō ex schola: confer si audes absentiam tuā cū mea: obtinuisti prouincia cō
sularem finibus iis/ quos lex cupiditatis tuæ non quos lex generi tui pepigerat:
nam lege cæsarī iustissima atq; optima populi liberi plane & uere erant liberi
lege autem ea quā nemo legē præter te & collegam tuum putauit: omnis erat ti
bi achaia/ thessalia: athenæ: cuncta grætia addicta: habebas exercitū tantum q;
tum tibi non senatus aut Po.Ro. dederat: sed quantū tua libido conscriperat:
ærarium exhauseras: quas res gessisti in imperio: exercitu: prouincia consula/
ri: quas res gesserit quæro: qui ut uenit statim: nō dum cōmemoro rapinas: nō
dum exactas pecunias: non captas: imperatas: non neces sociorum: non cæde
hos pitum: non perfidiam: non imanitatem: non sclera prædicto: mox si uidebi
tur ut cum fure: ut cum sacrilego: ut cum siccario disputabo: nunc r̄neam spoli
atam fortunam conferam cum florente fortuna imperatoris: quis unquam p̄
uinciam cum exercitu obtinuit: qui nullas ad senatum litteras miserit: tantāq;
prouinciam cum tanto exercitu Macedoniam præsertim: quæ tantis barbaror̄

IN PISONEM.

gentibus attingitur ut semper macedonicis imperatoribus iudicem fines prouinciarum fuerint: qui gladiorum atque pilorum: ex qua aliquot praetorio imperio consulari quidem nemo rediit qui incolumis fuerit: qui non triumpharit. Est hoc nouum multo illud magis: appellatus est hic uultarius illius prouinciae / si diis placet / imperator: ne tum quidem Paule noster tabulas Romam cum laurea mittere audebas: miseri inquit: quis unquam recitauit: quis ut recitarentur postulauit: nihil enim iam mea refert. Vtrum tu conscientia oppressus scelerum tuorum nihil unquam ausus sis scribere ad eum ordinem / quem despexeras quem afflixeras: quem deleueras: an amici tui tabulas abdiderint: id est silencio suo temeritatem atque audaciam tuam condonarint. Atque haud scio an malum te uideri nullo pudore fuisse in litteris mittendis an amicos tuos plus habuisse & pudoris & consilii: qui aut te uideri pudentiorem fuisse quam soles: aut tuum factum non esse condonatum iudicio amicorum. Quod si non tuis nefariis in hunc ordinem contumeliis imperpetuum tibi curiam preclusisses: & quid tandem erat actum aut gestum in illa prouincia de quo ad senatum cum gratulatio aliqua scribi aste oporteret? Vexatio Macedonie: an oppidorum amissio: an sociorum direptione: an agro & depopulatio: an munitio thessalonicae: an obsessio militaris uiae: an exercitus nostri interitus ferro: fame: frigore: pestilentia? Tu uero qui ad senatum nihil scripsieris: ut in urbe nequior inuentus es quam Gabinius: sic in prouincia paulo tamen quam ille demissior: Nam ille gurges atque Helluo natus ab domini suo non laudi atque gloriae: cum equi. Ro. in prouincia / cum publicanos nobiscum & uoluntate & dignitate coiuictos oes fortunis multos fama uitaque priuasset / cum egisset aliud nihil in illo exercitu nisi ut urbes depopularetur: agros uastaret: exhaustaret domos: ausus est (quid enim non ille auderet) a senatu supplicationem per litteras postulare. O dii immortales tunc etiam atque adeo uos geminæ uoragini scopulique r. p. uos meam fortunam deprimitis uestrâ extollitis: cum de me ea senatus consulta absente facta sint: ex conciones habitae: is motus fuerit municipiorum & coloniarum omnium: ea decreta publicanorum: ea collegiorum: ea denique generum ordinumque omnium: quæ ego non modo optare nunquam auderem: sed cogitare non possem: Vos autem sempiternas foedissimæ turpitudinis notas subieritis. An ego si te & Gabinium cruci suffixos uiderem maiore afficerer lætitia ex corporis uestri laceratione quam afficiar ex infamia? nullum enim supplicium putandum / quo affici casu aliquo etiam boni viri fortisque possunt. Atque hoc quidem etiam isti tui dicunt uoluptarii грæci: quos utinam ita audires ut erant audiendi / nunquam te in tot flagitia ingurgitasses. Verum audis in præsepiibus: audis in stupris: audis in cibo & in uino. sed dicunt isti ipsi qui malitia dolore: bona uoluptate diffiniunt: sapienter etiam si in phalaridis tauro inclusus succensis ignibus torreatur: dictur tamen suaue illud esse: seseque non tantulum quidem comoueri: tantam uirtutis esse uim uoluerunt / ut non posset unquam esse vir bonus non beatus. Quæ est igitur poena: quod supplicium: id mea sen-

ORATIO.

tentia quod accidere nemini potest nisi nocenti:suscepta fraus/impedita & op
pressa mens conscientia:bonorum omnium odium/nota iusti senatus:amissio
dignitatis.Nec mihi ille.M.Regulus quem carthaginenses relectis palpebris illi/
gatum in machina uigilando necauerunt:suppicio uidetur affectus. Nec.C.
Marius : quem Italia seruata ab illo demersum in minturnensium paludibus:
Africa deuicta ab eodem expulsum & naufragum uidit:fortunæ enim ista tela
sunt:non culpæ.Supplicium autem est poena peccati.Neque uero ego si unquā
uobis mala precarer quod sæpe feci:in quo dii imortales meas preces audierūt:
morbos aut mortem aut cruciatum precarer.thyestea ista execratio ē poetæ uul
gi animos non sapientium mouentis:ut tu naufragio expulsus uspiā saxis fi/
xus asperis euisceratus latere penderes:ut ait ille/saxa spargens tabo sanie:san/
guine atro.Non ferrem animo moleste si ita accidisset:sed id tamē eēt huma/
num.M.Marcellus qui ter consul fuit summa uirtute:pietate :gloria militari
periit in mari:qui tamen ob uirtutem gloriæ laude uiuit.In fortuna quadā ē il/
la mors:non poena putanda.Q uæ est igitur poena ? quod supplicium ? quæ sa/
xa ? quæ cruce ? Ecce duos duces in prouinciis Po.Ro.habere exercitus:appel/
lari imperatores:horum alterum sic fuisse infirmatum conscientia scelerum &
fraudum suarum/ut ex ea prouincia quæ fuit ex omnibus una maxime trium/
phalis:nullas sit ad senatus litteras mittere ausus:ex qua prouincia mó uir om/
ni dignitate ornatissimus.L.Torquatus magnis rebus gestis me referente abi/
fes impator sit appellatus.Vnde his paucis annis.Cn.Dolabellæ.C.curiois.M.
Luculli iustissimos triumphos uidimus.ex ea te imperatoř nūcius ad senatū al/
latus est nullus:ab altero allatæ litteræ recitatæ.Relatum ad senatum.diī imor/
tales id ne ego optarem/ut inimicus meus ea/qua nemo unquā:ignominia no/
taretur:ut senatus is/qui in eam iam benignitatis consuetudinē uenit:ut eos q
bene Remp.gesserint nouis honoribus afficiat & numero dierū & genere uer/
borum:huius unius litteris nunciantibus non crederet:postulantibus denega/
ret :his ego rebus pascor:his delector his pfruor:quod de uobis hic ordo opina/
tur non secus ac de teterrimis hostibus:quod uos equi.ro.quod cæteri ordines
quod cuncta ciuitas odit:quod nemo bonus/nemo deniq; ciuis ē qui modo se
ciuem esse meminerit:qui uos non oculis fugiat:auribus respuat:animo asper/
netur:Recordatione deniq; ipsa consulatus uestri phorrescat.hæc ego semp de
uobis expetiui:hæc optauit:hæc precatus sum plura etiam acciderunt q' uelle.
Nā ut amitteretis exercitū nunq' me hercule optauit.illud etiā accidit præter op/
tatum meum:sed ualde ex uoluntate:mihi enim uenerat in mēte furorem & i/
saniam optare uobis:i quā incidiſtis.atq' fuit optādum:me tñ fugerat deoꝝ imor/
taliū has eē in impios & consceleratos poenas certissimas constitutes:nolite enī
putare.P.C.ut in scena uidetis hoīnes consceleratos impulsu deoꝝ terreri furi/
arum tedis ardentibus:sua quēq; fraus.suum facinus:suū scelus:sua audacia d
sanitate ac mente deturbat.hæ sunt impioꝝ furiae:hæ flāmæ/hæ faces:ego te nō

IN PISONEM.

uecordem non furiosum:non mente captum:non tragico illo Oreste aut Atamante dementiorem putem: qui sis ausus primum facere:nam id est caput:deinde pauloante Torquato grauissimo & sanctissimo uiro premente confiteri te prouinciam Macedoniam i quam tantū exercitum trāsportasses:sine ullo militare reliquisse:mitto de amissa maxima parte exercitus.Sit hoc infelicitatis tuæ.Dimittendi uero exercitus quam potes afferre causam: quam potestatem habuisti: quam legem: quod senatus consultum: quod ius: quod exemplum: qd est aliud furere: non cognoscere hoīes nō cognoscere leges:non senatū:nō ciuitatem:cruentare corpus suum:maior hæc est uitæ famæ salutis suæ vulneratio q si familiam tuam dimisisses:quod ad neminē nisi ad ipsum te pertineret.amici te tui constringendum putarent:præsidiū tu Po.Ro.custodiam prouincia ī iussu populi senatusque dimisisses si tuæ mentis compos fuisses: ecce tibi alter effusa iam maxima præda:quam ex fortunis publicanorum ex agris urbibus que sociorū exhauserat :cum partim eius prædam profundæ libidines deuorant:partim noua quædam & inaudita luxuries :partim in illis etiam locis ubi oīa diripuit emptiones:partim permutations ad hūc Tusculanū montē extrudum:cum illa eius imensa intollerabilis ædificatio constitisset:scipsum / fasces suos/exercitum Po.Ro.numen interdictumq deoꝝ immortalium/ respōsa sacerdotum:auctoritatē senatus iussa Po.Ro.nomen ac dignitatem imperii regi ægyptio uendidit.cum finis prouincia tantos haberet quantos uoluerat:q tos optauerat quantos mei capitis precio periculoꝝ emerat :his se tenere nō potuit:exercitum eduxit ex Syria.qui licuit extra prouinciam :tribuit se mercenarum comitem regi Alexandrino.quid hoc turpius: in Egyptum uenit signa contulit cum Alexandrinis.quādo hoc bellum aut hic ordo aut populus suscep̄t: Cepit Alexandriam.quid aliud expectamus a furore eius :nisi ut ad se natum tantis de rebus gestis litteras mittat:hic si mētis esset suæ:nisi pœnas patræ diisq immortalibus eas quæ grauissimæ sunt furore atq insania pēderet: ausus eēt:mitto exire de prouincia :educere exercitum :bella sua sponte gereſ: in regnum iniussu populi aut senatus accedere :quæ tum plurimæ leges ueteres :tum lex Cornelia maiestatis / Iulia de pecuniis repetundis plenissime uerant: sed hæc omitto:ille si non acerrime fureret:auderet quam prouincia.P.Lē tulus amicissimus huic ordinī:cum & auctoritate senatus & forte haberet:inter posita religione sine ulla dubitatione deposuisset:eam sibi adsciscere: cū etiam si religio non impediret/mos maiorum tamen /& exempla & grauissimæ legū pœnæ uerarent .Sed quoniā fortunarū contentionē facere cœpimus:de redditu Gabini omittamus:quem & si sibi ipse p̄cidit:ego tñ os ut uideā hominis expecto:tuum s̄ placet redditum cum meo cōferamus:at meus quidē is fuit:ut a Brū dusio usq Romā agmen perpetuum totius Italæ uiderem:neq n.regio fuit uila/neq municipiū/neq p̄fectura / aut colonia:ex qua non publice ad me uenerint gratulatū.Quid dicam aduentus meos:quid effusiones hominū ex oppi/

ORATIO.

dis quid concussum ex agris patrū familiās cum coniugib⁹ ac liberis? qd eos dies? qui quasi deorum īmortalium festi atq; solemnes apud omnes sunt ad uētu meo redituq; celebrati:unus ille dies mihi qdem īmortalitatis instar fuit quo in patriā rediū: cum senatum egressum uidi.Po. q R o. uniuersum :cū mihi ipsa Roma prope cōuulsa sedib⁹ suis ad complectendum cōseruatorē suū pcedere uisa est:quæ me ita accepit:ut nō modo omniū gener⁹ ætatum ordinum oēs uiri ac mulieres oīs fortunæ ac loci: sed etiā mœnia ipsa uiderentur & tecta urbīs ac templo lātari. Me consequentibus dieb⁹ in ea ipsa domo / qua tu me expuleras: quam expilaras: quam incenderas: pontifices consules.P.C. collocauerunt: mihiq; quod ante me nemini pecuniā publicā ad ædificādā domū censuerunt. habes redditum meum: confer nunc uicissim tuū: quādoqdē amisso exercitu nihil incolume domum præter os illud pristinum tuum rettulisti. q primum qua ueneris cum laureatis tuis lictoribus qui sit quos tu meandros: dū omnes solitudines persequeris: quæ diuerticula flexioneſq; quæſisti? quod te municipium uidit? quis amicus inuitauit? quis hospes aspexit? nōne tibi nox erat pro die? non solitudo pro frequentia? capona pro oppido? non ut redire ex Macedonia nobilis imperator: sed ut mortuus infamis referri uideret? Ro-
mam uero ipſam fœdauit aduētus tuus. O familiæ non dicam calphurniæ sed caluentiæ: neq; huius urbīs sed placentini municipi⁹ / neq; paterni generis: sed braccatæ cognationis dedecus: quēadmodum uenisti? quis tibi non dicā aut ciuiū cæterorum sed tuorum lagatorum obuiam uenit? Mecū enī tū .L. Flaccus uir tua legatione indignissimus/ atq; iis consiliis quibus mecū in cōsulatu meo coniunctus fuit ad cōseruandam.R.P. dignior mecum fuit: tum cū te quidem non longe a porta cū lictoribus errantem uisum esse narrabat. Scio item uirū fortem in primis belli ac rei militaris peritum familiarē meū.Q. Martiū quoꝝ tu legator⁹ prelio īperator appellatus eras: cū non longe abfuſſes/ aduentu isto tuo domi fuisse ociosum. Sed quid ego e numero q̄ tibi obuiā nō uen erūt: qui dico uenisse pene neminē: ne de officiosissima quidem natione cādicatorū: cū uulgo essent & illo ipſo & multis ante diebus admoniti & rogati. Togulæ lictoribus ad portam p̄sto fuerunt: quibus illi acceptis sagula reiecerunt: & cateruā ī peratori suo nouā præbuerunt. sic iste tanto exercitu tāta prouincia triēnio post macedonicus īperator ī urbem se intulit: ut nullius negotiatoris obscurissimi reditus unq; fuerit desertior: in quo me tamē q̄ eēt paratus ad se defendēdū reprehendit: cū ego cœlimontana porta introisse dixisse: respōſiōe me mīmica æſquilina introisse homo promptissimus laceſſiuit. Q uasi uero id aut ego sci re debuerim: aut uestrum qſpiam audiuerit: aut ad rem pertineat qua tu porta ī troieris: mō ne triūphali: quæ porta macedonicis semp cōſulib⁹ aīre te patuit: tu īuentus es qui consulari īperio preditus ex macedonia nō triūphares. At audistis.P.C. philosophi uocē negauit se triūphi cupidū unq; fuisse.o scelus. o pestis.o labes.cum extinguebas senatum/uendebas auctoritatēm huius ordīs

IN PISONEM.

addicebas tribuno pl. consulatu tuū .R.P. euertebas prodebas caput & salutē meam una mercede prouinciae: si triumphū non cupiebas cuius tandem rei te cupiditate arsisse defendes? Sæpe enim uidi qui & mihi & cæteris cupidiores prouinciae uiderent, triumphi nomine tegeſ atq; uelare cupiditatem suā: hoc mó. Decimus syllanus consul in hoc ordine: hoc meus etiā collega dicebat. Neq; enim qſq; pót exercitū cupere apteq; petere ut nō p̄texat cupiditatē triumphi. Q uod si te senatus. Po.q;.Ro. aut nō appetente: aut etiā recusantē bellū fusi pere exercitūq; ducere coegisset: tñ erat angusti animi atq; ēt demissi triūphi honore atq; dignitatē contēnere. Nā ut leuitatis ē inanē aucupari rumorē: ut omnis umbras ēt falsæ gloriæ consecrari: sic leuis est animi lucē splendorēq; fugientis iustā gloriā q; est fructus ueræ uirtutis honestissimus repudiare. Cū uero nō modo non postulante atq; cogente: sed inuito atq; oppresso senatu: non modo nullo Po.Ro. studio sed nullo ferente suffragiū libera prouincia tibi ista manupreciū fuerit non euersæ per te sed pditæ ciuitatis: cūq; oīum tuor; sceler; hæc pactio extiterit: ut si tu totā Rēp. nefariis latronib; tradidisses: macedonia tibi ob eam rē quib; tu finib; uelles redderer. Cū exhaustebas ærariū: cū orbas Italīa iuuētute: cū maſ uastissimū hyeme transibas: si triūphū contēnebas: quæ te p̄do amentissime nīſi p̄da ac rapinare cupiditas tā cæca rapiebat? Nō est integrū Cn:Pom. consilio iam uti tuo. Errauit.n. nō gustarat istā tuā philosophiā: ter iā homo stultus triumphauit: Crasse pudet me tui. Q uid ē q; cōfecto formidolosissimo bello coronam illā laureā tibi tantope decerni uolueris a senatu: P.Seruili.Q. Metelle.C.Curio.P.Africane cur non hūc audistis. tā doctū hominē. tā eruditū priusq; in istū errorē induceremini? C.ipſi Pontino necessario meo iā non est integrū. Legionibus enī suscep̄tis impedit: o stultos Camillos: Curios: Fabricios: Calatinos: Scipiones: Marcellos: Maximos. O amētē Paulum: rusticū Mariū nullius consilii patres hog; amboꝝ consulū q; triūpharunt: Sed quoniā p̄terita mutare nū possumus. quid cessat hic homulus ex argilla & luto fictus epicureus dare hæc paratæ clara p̄cepta sapientiæ clarissimo & sūmo impatori genero suo? Fertur ille uir: mihi crede: gloria: flagrat ardet cupiditate iusti & magni triumphi. non didicit eadem ista quæ tu. Mitte ad eum libellū: sed iam si p̄se coram congredi poteris. Meditare quib; uerbis ī censam illius cupiditatem comprimas atq; restinguas: ualebis apud hominē uolitatem gloriæ cupiditate uir moderatus & constans: apud īdoctum eruditus: apud generū sacerdices enim ut es homo facetus ad persuadendum concinnus: p̄fectus politus e schola. Q uid est Cæsar q; te supplicationes totiēs decretæ tot dieꝝ tanto opere delectant? in quib; homines errore ducuntur quas dii negligunt: qui ut noster ille diuinus dixit Epicurus: neq; ppiciū cuiq; eē solēt neq; irati. nō facies fidē. s. cū hæc disputabis: tibi. n. & esse & fuisse deos uidebis iratos. uertes te ad alterā scholā: disseres de triūpho. Q uid tādē habet iste Curru? qd uicti ante currū duces? quid simulachra oppidor; qd aug; quid argen

ORATIO.

tū: quid legati in equis & tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa?
inanis sunt ista mihi crede delectamenta pene puerorum: captare plausus: ue-
hi per urbem: conspicuus uelle: quibus ex rebus nihil est quod solidum tenere: ni-
hil quod referre ad uoluptatem corporis possis. quin tu me uides qui ex qua p-
uincia. T. Flaminius. L. Paulus. Q. Metellus. T. Didius: innumerabiles alii le-
ui cupiditate cōmoti triumpharunt: ex ea sic redii: ut ad portam esquilinam ma-
cedonicam lauream conculcarim: ipse cum hominibus quindecim male uesti-
tis ad portam cœlimontanam citus peruenerim: quo in loco mihi libertus p-
claro imperatori domum ex hac die biduo ante conduxerat: quæ uacua si non
fuisset in Campo Martio mihi tabernaculum collocassem. Nūmus interea mi-
hi Cæsar neglectis uehiculis triumphalibus domi manet & manebit. Rationes
ad ærarium retuli continuo sicut tua lex iubebat: neq; alia ullā ī re legi tuae par-
ui: quas rationes si cognoris: intelliges nemini plus quam mihi litteras profuī-
se: Ita enim sunt perscriptæ scite & litterate: ut scriba ad ærarium. qui eas rettu-
lit: perscriptis rationibus secum ipse caput sinistra manu perfricans cōmutmu-
ratus sit. Ratio quidem hercule appetat: argentum & doctum te thecae: hac tu-
oratione non dubito quin illum iam ascendētem in currum possis reuocare: o
tenebræ: o lutum: o sordes: o paterni generis oblite: materni uix memor. Ita ne
scio quid istud fractum humile demissum sordidum. inferius etiā est: q; ut me-
diolanensi præcone auo tuo dignū eē uideat. L. Crassus homo sapientissimus
nostræ ciuitatis spiculis ppe scrutatus est alpes ut ubi hostis non erat: ibi trium-
phi cām aliquā quæreret. Eadem cupiditate uir summo ingenio præditus. C.
Cotta nullo certo hoste flagravit. eorum neuter triumphauit: quod alteri illum
honorem collega/alteri mors ademit. Irrisa est abs te pauloante. M. Pisonis
cupiditas triūphandi: a qua te longe dixisti abhorrente: qui ēt si minus magnū
bellum gesserat ut abs te dictum ē: Tamen istum honorem contemnendū nō
purauit. Tu eruditior q; Piso: prudentior quam Cotta: habundantior consilio:
ingenio: sapientia q; Crassus ea contemnis: quæ illi idiotæ ut tu appellas præ-
clara duxerunt. Q uod si reprehendis q; cupidi laureæ coronæ fuerunt: cum bel-
la aut parua aut nulla gessissent: tu tantis nationibus subactis tantis rebus ge-
stis minime fructum laborum tuorum: præmia periculorum: uirtutis insignia cō-
tēnere debuisti: neq; uero contēpsisti: licet themista sapientior sis os tutū fer-
reum senatus conuictio uerberare uoluisti: iam uides quoniā quidem ita mihi
met fui inimicus ut me tecum compararem: & digressum meum & absentiā &
reditum ita longe tuo præstissem: ut mihi illa omnia immortalem gloriam de-
derint: tibi turpitudinem inflixerint: nunc etiam in hac quotidiana assiduaq;
urbanaq; uita splendorem tuum: gratiam: celebritatem domesticā operam fo-
rensem: consilium: auxilium: auctoritatem: sententiam senatoriā nobis aut ut
uerius dicā cuiq; es ifirmissimo ac despatisimo atelaturus? Age senatus odit te/
quod eum tu facere iure concedis: afflictore & pditorē nō modo dignitatis &

IN PISONEM.

auctoritatis sed omnino ordinis ac nominis sui : uidere equites Ro. non pos-
sunt: quo ex ordine vir præstantissimus & ornatissimus .L. Lælius est te consu-
le relegatus: plebs Romana perditum cupit: in cuius tu infamiam ea quæ per la-
tronos & per seruos de me egeras contulisti: Italia cuncta execrat: cuius idem tu fu-
perbissime decreta & preces repudiasti : fac huius odii tanti ac tam uniuersi pe-
ticulum si audes : instant post hominū memoriam paratissimi magnificissimi
q̄ ludi: quales non modo nunq̄ fuerunt: sed ne quo modo fieri quidē posthac
possint, possum ullo pacto suspicari. da te populo: cōmitte ludis, sibilum me-
tuis: ubi sunt uestræ scholæ: ne acclametur: ne id quidem est curare philoso-
phi. manus tibi ne afferatur times: dolor enim est malum ut disputas: existima-
tio: dedecus: infamia: turpitudo uerba sunt atq; ineptiæ: sed de hoc non dubito
non audebit accedere ad ludos: conuiuium publicum non dignitatis causa ini-
bit: nisi forte ut cū. P. C. hoc est cum maioribus suis cœnet: sed plane animi sui
causa ludos nobis idiotis relinquet. Solet in disputationib; suis oculor; & auri
um delectationi abdominis uoluptates anteferri. Nā quod uobis iste tantum
do improbus crudelis olim furunculus/nunc uero etiā rapax: quod sordidus:
quod contumax: quod superbus: quod fallax: quod perfidiosus: quod impu-
dens: quod audax eē uideatur: Nihil scitote eē luxuriosius: nihil libidinosius:
nihil posterius: nihil nequius: luxuriam autem in isto hanc nolite cogitare . est
enim quædam (quāquam omnis est uitiosa atque turpis) tamen ingenuo atq;
libero dignior. nihil apud hunc lautum/nihil elegans/nihil exquisitum: lau-
dabo inimicum ne magnopere quidem quicquam præter libidines sumptuo-
sum. toreuma nullum: maximi calices & ii ne contemnere suos uideatur / pla-
centini: extructa mensa non conchyliis aut piscibus: sed multa carne subranci-
da. serui sordidati ministrant: nonnulli etiam senes: idem coquus idem atrien-
sis: pistor domi nullus: nulla cella: panis & uinum a propola atq; de cuppa: græ-
ci stipati quini in lectulis: s̄æpe plures: ipse solus babiturus quæ eodem de solio
ministrantur: ubi galli cantum audiuit: auum suum reuixisse putat / mensam
tolli iubet. Dicit aliquis unde hæc tibi nota sunt? non me hercule contume-
liæ causa quemquam describam præsertim ingeniosum hominem atque eru-
ditum: cui generi ego eē iratus ne si cupiam quidem possum. Est quidam græ-
cus qui cum iste uiuit homo uere ut dicam (sic enim cognoui) humanus: sed
tam diu q̄ diu cum aliis est aut ipse secum: is cum istum adolescentem iam tū
cum hac diis irata fronte uidisset / non fugit eius amiciciam: cum esset præser-
tim appetitus dedit se in consuetudinem sic: ut prorsus una uiueret: nec fere ab
isto unquam discederet. non apud indoctos sed ut ego arbitror in hominū eru-
ditissimor; & humanissimor; cœtu loquor. Audistis pfecto dici philosophos
epicureos oīs res: q̄ sūt hoīni expetēdæ uoluptate metiri. Recte an secus nihil
ad nos: aut si ad nos nihil ad hoc tēpus. Sed tñ lubricū genus orōis adolescēti:
nō acriter itelligēti s̄æpe p̄ceps. Itaq; admissari⁹ iste simulatq; audiuit uolupta-

ORATIO.

tē a philosopho tantopere laudari : nihil expiscatus sic suos sensus uoluptarios omnes incitauit: sic ad illius hanc orationem adhibuit ut non magistrū uirtutis sed auctorem libidinis a se illum inuentum arbitraretur . Græcus primo distinguere atque diuidere illa quemadmodum dicerent . iste claudus quo modo aiunt pilam retinere : quod acceperat testificari . Tabellas obsignare uelle . Epicureum disertum decernere & tamen dictū opinor se nullum bonū intelligere posse demptis corporis uoluptatibus . Quid multa ? Græcus facilis & ualde uenustus nimis pugnax contra senatorem Po.Ro. esse noluit: est autem hic de quo loquor non philosophia solum sed etiam litteris quod fere cæteros epicureos negligere dicunt perpolitus: poema porro facit ita festiuum ita concinū ita elegans: nihil ut fieri possit argutius : in quo reprehendat eum licet si qui uulet: modo leuiter non ut impurum non ut improbum nō ut audace sed ut græculum ut assentatorem ut poetam: deuenit aut potius incidit in istum eodem deceptus supercilio græcus atq; aduenia: a quo tam sapiens & tanta ciuitas se reuocare non poterat: familiaritate implicatus: & simul inconstantiae famā uerebat rogatus inuitatus coactus ita multa de isto ad istum scripsit / ut omnes libidines oīa cœnarū genera conuiuiorūq; adulteria eius delicatissimis uersibus expresse rit: in quibus si quis uelit possit istius tāq; in speculo uitā intueri . Ex quibus multa a multis lecta & audita recitarem nisi uererer: ne hoc ipsum genus orationis quo nunc utor ab huius loci more abhorreret: & simul de ipso qui scripsit detrahī nolo: qui si fuisset in discipulo comparando meliore fortuna fortasse austerior & grauior eē potuisset . Sed eum casus in hanc consuetudinem scribendi induxit philosopho ualde indignam . Si quidē philosophia ut fertur uirtutis continet & officii & beneuiendi disciplinam: quam qui profitetur grauissimā mihi sustinere personam uidetur : sed idem casus illum ignarum quid profiteret: cum se philosophum eē diceret: istius impurissimae ac intemperatissimae pecudis ceno & sordibus inquinauit: qui modo res gestas consulatus mei collaudasset . quæ quidem laudatio hominī turpissimi mihi ipsi erat pene turpis . non ultra tibi inquit inuidia nocuit: sed uersus tui nimis magna pœna te consule constituta est siue malo poetæ siue libero . Scripsisti enim uersus . Cædant arma toge . Quid tum ? hæc res tibi fluctus illos excitauit: At hoc ego nūq; opinor scriptum fuisse ī illo elogio: quod te consule in sepulchro Reip. incisum est . uelitis iubeatis ut non quod M. Cicero uersum fecerit: Sed q; uindicarit . Verum tamen quoniam te no Aristarchum sed phalarim grammaticum habemus: qui non notam apponas ad malum uersum: sed poetam armis persequare: scire cū pio quid tandem isto in uersu reprehendas ? Cædant arma togæ . Tu dicas inquit togæ summum imperatorē esse cessuræ . Quid nūc te asine litteras doceā: non opus ē uerbis sed fustibus: non dixi hāc togā qua sum amictus: nec arma scutū & gladiū unī ipatoris: sed q; pacis ē īsigne ac ocii toga . cōtra autē arma tumultus ac belli moř poetarū locut⁹ hoc ītelligi uolui: bellū ac tumultū paci atq;

IN PISONEM.

ocio concessurū. quārē ex familiari tuo græco illo poeta. probabit genus ipsū & agnoscet. Neq; tē nihil sapere mirabit: atq; in illo altero inquit hæres: conce dat laurea laudi: imo me hercule habeo tibi gratiam: hærerem enim nisi tu me expidisses. Nam tu timidus ac tremēs tuis ipse furacissimis manibus detractā cruentis fascībus lauream ad portam æsquīlinā eiecisti: iudicasti non modo amplissimā sed etiam minimā laudi lauream concessisse. atq; ista ratione hoc tamen intelligi scelerate uis Pompeium inimicum mihi isto uersu ēē factum: ut si uersus mihi nocuerit ab eo/ quem is uersus offenderit / uideatur mihi pernici es ēē quæ sita. omitto nihil istum uersum ptinuisse ad illum / non fuisse meum: quē quātum potuissē multis sæpe orationibus scriptis que decorassem: hunc uno uiolarē uersu: Sed sit offensus/ primo non ne compensabit cum uno uersi culo tot mea uolumina laudum suarum? Q uod si est cōmotus. ad perniciē ne non dicam amicissimi: non ita de sua laude meriti: non ita de rep. non consularis: non senatoris: non ciuis: num liberī ī hominis caput ille tā crudelis propter uersum fuissest? Tu quidē tu apud quos de quo dicas intelligis? complecteris amplissimos uiros ad tuum & Gabinii scelus. neq; id occulte. Nam pauloante dixisti me cum his configgere quos despicerē: nō attingerē eos qui plus possent: quibus itatus ēē deberē. Q uorū quidē: quis enim non intelligit quos dicas/ qq non est una cā omnium: tamen ē omniū mihi probata. me. Cn. Pom. multis ob sistentibus eius erga me studio atq; amorī semper dilexit/ semper sua coniunctione dignissimum iudicauit: semper non modo in columē sed etiam amplissimum atq; ornatissimum uoluit ēē: uestræ fraudes ; uestrum scelus uestræ criminationes insidiarū mearum: uestræ cupiditates prouinciaꝝ effecerunt illius pericolo nefarie fictæ simul eorū: qui familiaritatis licentia suorū improbissimoru sermonum domiciliū in auribus eius impulsu uestro collocauerunt / ut ego excluderer: omnīsq; qui me q illius gloriam qui R empu. saluam esse cupiebat sermone atq; auditu prohiberetur. quibus rebus est pfectū ut illi plane suo statu iudicio nō liceret/ cum certi homines non studiū eius a me alienassent sed auxiliū retardassent. Nonne ad te. L. Lentulus qui tum erat prætor nō. Q .Sanga. nō. L. Torquatus pater. nō. M. Lucullus uenit: q omnes ad eū multiq; mortales oratū in albanū obsecratūq; uenerāt: ne meas fortūas desereret cū Reip. fortūa cōiunctas: quos ille ad te & ad tuū collegā remisit/ ut causā p. suscipere/ tis: ut ad senatū referretis: se cōtra armatū tri. ple. sine cōsilio publico decertare nolle: cōsulibus ex sena. cō. R emp. defēdētibus se arma sumptuꝝ. Ecquid ī se līx recordaris? Q uid respōderis ī quo illi omnes quidē sed Torquatus præter cæteros furebat cōtumacia respōsi tui: te nō ēē tā forte q ipse Torquatus ī cōsulatu fuisset: aut ego. nihil opus ēē armis nihil cōtētiōe. me posse iteꝝ R ep. seruare si cessissē: infinitā cædē fore si restitissē. Deinde ad extremū neq; se neq; geneꝝ neq; collegā suū Tr. pl. nō defuturum. Hic tu hostis ac proditor aliis me inimiciorem q tibi debere esse dicis? ego. C. Cæsarem non eadem de Rep. sensisse

ORATIO.

quæ me scio. Sed tamen quod iam de eo his audientibus sæpe dixi: me ille sui totius cōsulatus eorumq; honorum: quos cū p̄ximis cōmunicauit: sotium esse uoluit. detulit/ inuitauit/ rogauit. Nō sum ego ppter nimiā fortasse constantiæ cupiditatē adductus ad cām: nō postulabā ut ei carissimus essem: cuius ego be neficiis quidem sententiam meam tradidisse. Adducta res in certamen te cōsule putabat. Vtrū quæ superiore āno ille gessisset manerent an rescinderentur Quid loquar plura: si tantū ille in me eē uno roboris & uirtutis putauit/ ut ea quæ ipse gesserat conciderent si ego restituisse: cur ego non ignoscam si ante posuit suam salutem meā? Sed præterita omitto: me ut Cn. Pomp. omnib; suis studiis laboribus uitæ periculis complexus est: cum municipia p me adiret: Italiæ fidem imploraret. P. Lentulo consuli auctori salutis meā frequens assideret/ senatui sententiā præstaret: in concionibus non modo se defensorem salutis meā sed etiam supplicem pro me profiteretur. huius uoluntatis eum quē multum posse intelligebat mihi nō inimicum esse cognorat: socium sibi & adiutorem. C. Cæsarem adiunxit. iam uides me tibi non inimicū sed etiam hostē illis quos describis: non modo non iratum sed etiam amicū esse debere: quorū alter id quod meminero semper æque mihi fuit amicus ac sibi: alter id qđ obliuiscar aliquando sibi amicior q̄ mihi. Deinde hoc ita fit: ut uiri fortes etiā si ferro inter se cominus decertarint: tamē illud contētionis odium simul cū ipsa pugna armisq; ponant: atq; me ille odiſſe nunq; potuit: ne tū quidē cū dissidebamus: habet hoc uirtus quam tu ne de facie quidem nosti: ut uiros fortes species eius & pulchritudo etiā in hoste posita delectet: equidē dicam ex animo. P. C. quod sentio & quod uobis audientibus sæpe iam dixi. si mihi nunquā amicus. C. Cæsar fuisset sed semper iratus: si aspernaref amiciciam meā/ se seq; mihi implacabilem inexpiabileq; p̄beret: tamen ei: cū tantas res gessisset gereret: q; quotidie: non amicus eē non possem. Cuius ego imperio non alpiū uallū cōtra ascensum transgressionēq; galloq;: non Rheni fossam gurgitib; illis redundante germanor; imanissimis gentib; obiicio & oppono. p̄fecit ille ut si montes resedissent: amnes exaruissent: nō naturæ p̄sidio sed uictoria iþa rebusq; gestis Italiam munitam haberemus. Sed cum me expetat diligat omni laude dignum putet. tu me a tuis inimiciis ad simultatem reuocabis: sic tuis sceleribus Reip. ppterita facta refricabis? Quod quidem tu qui bene noscet coniunctionem meam & Cæsaris eludebas: cum a me trementibus omnino labris sed tamen cur tibi nomen non deferrem non requirebas: q̄q; q; ad me attinet nunq; istam iminuam curam inficiando tibi: tamen est mihi considerandum q̄tū illi tantis Reip. negotiis tantoq; bello impedito ego homo amicissimus sollicitudinis atq; oneris imponam. Nec despota tamen: q̄q; languet iuuētus nec perinde atq; debeat in laudis & gloriæ cupiditate uersatur: futuros aliquos: qui abiectū hoc cadauer consularibus spoliis nudare non nolint: præsertim tam afflito tā infirmo tam eneruato reo: qui te ita gesseris ut timeres ne indignus beneficio

IN PISONEM.

uidereris: nisi eius a quo missus eras simillimus extitisses. An uero tu pax pūtas inuestigatas eē a nobis labes imperii tui stragesq; prouinciae: quas quidem nos non uestigiis odorātes ingressus tuos sed totis uolutationibus corporis & cubilibus psecuti sumus. Notāda a nobis sunt & prima illa scelera in aduentu: cum accepta pecūia a dyrachinis ob necem hospitis tui platoris / eius ipsius do/num euertisti:cuius sanguinem addixeras: eūq; seruis symphoniacis & aliis munerebꝫ acceptis timentem multūq; dubitanter confirmasti & thessalonicā fide tua uenire iussisti:quē ne maiorum quidem more supplicio affecisti:cū mi ser ille securibꝫ hospitis sui ceruices subiicere gestiret . Sed ei medico quē tecū tu eduxeras impasti ut uenas hominis incideret : cum quidem tibi etiam acces/ sio fuit ad necem platoris pleuratus eius comes: quem necasti uerberibus sum/ma senectute conseptum . Idēq; tu rabocentum bessicæ gentis principé / cū te trecentis talentis regi Cotto uendidisses/ securi pcusisti:cum ille ad te legatus in castra uenisset & tibi magna præsidia & auxilia a bessis peditū equitūq; pol/ liceretur. Neq; eum solum sed etiam cæteros legatos qui simul uenerant/quo/ rum omniū capita regi Cotto uendidisti . Denseletis quæ natio semper obedī/ ens huic imperio etiam in illa omniū barbarorum defectione Macedonica.C. Sextum prætorē tutata est:nefariū bellū & crudele intulisti :eisq; cum fidelissi mis sociis uti posses hostibus uti acerrimis maluisti:ita ppetuos defensores Ma/ cedoniæ uexatores ac pditores effecisti.uectigalia nostra pturbarunt:urbes ce/ perunt:uastarunt agros:socios nostros in seruitutem adduxerunt:familias arri/ puerunt:pecus abegerunt. Thessalonicenses cum oppido desperassent munire arcem coegerunt:a te Iouis uelsuri fanum antiquissimū barbarorum sanctissi/ mūq; direptū est:tua sclera dii imortales in nostros milites expiauerunt : q cū uno genere morbi affligerent:neq; se recreare qsq; posset qui semel incidisset/ dubitabat nemo quin uiolati hospites:legati necati:pacati atq; socii nefario bel/ lo lacestisti:fana uexata hanc tantā efficerent uastitatem:cognoscis ex particula parua scelerū & crudelitatis tuæ genus uniuersum : quid auaritiæ/quæ etiā cri/ minibus infinitis implicata est/lummā nunc explicem:generatim ea quæ ma/ xime nota sunt dicam:Nōne sextertiū centies & octogesies / quod quasi uasa/ ri nomine in uenditione mei capitis ascriperas:ex ærario tibi adtributū Ro/ mæ in quæstu reliquisti:nonne cum ducenta talenta tibi appolloniatæ Romæ dedissent/ne pecunias creditas soluerent:ultra fusidiū eqtem Ro.hominem or/ natissimum creditorem debitoribus suis addixisti :Nonne hiberna cum lega/ to præfectoq; tradidisses/euertisti miseras funditus ciuitates: quæ non solum bonis sunt exhaustæ:sed etiam nefarias libidinū contumelias turpitudinesque subierunt.Q ui modus tibi fuit frumenti æstimandi:qui honorarii :Si qd po/ test ui & metu extortum honorarium nominari.quod cum peræcq; oēs:tū acer/ bissime Bœotii/& Byzantii/Chærronenses/Thessalonica sensit:unus tu domi/ nus unus æstimator:unus uendor tota in prouincia per triēnium frumenti oīs

ORATIO.

fuisti: quid ego rerum capitalium quæstiones: reor pactiones: redēptiones acerbissimas: dānationes libidinosissimas: liberationes pferā: tātū locū aliquē cū mihi notū eē senseris: tecum ipse licebit quot in eo genere & quanta sint criminā recordari. Quid illam armorum officinam: ecquid recordaris: cū oī totius prouinciae pecore compulso' pelliū nomine oēm quæstū: illū domesticū paternūq; renouasti: uideras. n. grandis iā puer bello Italico repleri quæstu uestram domū: cum pī armis faciédis tuus p̄fuisset. Quid uectigale p̄uincia singulis rebus quæcūq; uenirent certo portorio imposito: seruis tuis publicanis a te factam eē meministi: qd centuriatus palā uenditos: qd p tuū seruulū ordines assignatos: Quid stipēdium militib; p oēs ānos a ciuitatib; mensis palā propositis eē numeratum? Quid illa in pontum pfectio & conatus tuus? Quid debilitatio atq; abiectio animi tui Macedonia p̄toria nūciata: cū tu nō solū q̄ tibi succedere: sed quod Gabinio nō succedere: exāguis & mortuus concidiisti: quid questor ædilitius rejectus: pr̄positus legatorū tuor̄ optimus quisque abs te uiolatus: tribuni militares non recepti: M. Bebius uir fortis interfactus iussu tuo: qd q̄ tu totiens diffidens ac desperans rebus tuis in sordibus lamētis luctuq; iacuisti: quod populari illi sacerdoti sexcentos ad bestias amicos sociosq; misisti: qd tū cū sustentare uix posses mœrorē tuum dolorēq; discessionis Samothraciā te primū post inde Tarsum cum tuis teneris saltatorib; & cū An̄tobulo Athamante & timocle formosis fratrib; contulisti: qd cū inde te recipiens in uillā Euchadiā quæ fuit uxor exegisti: iacuisti mœrēs aliquot dies: inde obsoletus Thessalonicā oīb; inscientib; noctuq; uenisti: Qui cū concursum ploratiū ac tépestatem querelarū ferre non posses: in oppidū deuium Beroan p̄fugisti: quo i oppido cum tibi spe falsa q̄. Q. Anchariū nō eē successus: putas animos rumor iflasset: quo te modo ad tuā intēpantiam scelerate inouasti: Mitto aurū coronarium: quod te diutissime torsit: cum modo uelles mó nolles. Iex enī generi tui & decerni & te accipe uetabat: nisi decreto triūpho. in quo tu accepta tamen & deuorata pecunia Vrinachorum cētum talentis euomere nō poteras: uocabula tantum pecuniarum & genera mutabas: mitto diplomata tota in prouincia passim data: mitto numerum nauī summāq; prædæ: mitto rationem exacti imperatiq; frumenti: mitto ereptam libertatē populis ac singulis: qui erāt affecti p̄misi nominatim: quoq; nihil ē: quod nō sit lege Iulia: ne fieri liceat: sancitū diligenter. Aetoliam quæ procul a barbaris disiuncta gentibus in sinu pacis posita medio fere graciæ gremio continet. o pœna o furia socior̄: decedes miserā pdidisti: Arsineā: Theactū: Naupactū ut modo tu te indi casti nobiles urbes atq; plena fateris ab hostib; eē captas. Quib; autē hostib;? Nempe iis: quos tu Ambratiā sedens primo tuq; aduentu ex oppidis Aggrinarū at Dolopū demigrare & aras & focos relinquere coegisti. hoc in exitu p̄ clare imperator cū tibi ad pristinas clades accessio fuisset Aetoliæ repentinus interitus: exercitū dimisisti: neq; ullam pœnā quæ tāto facinori deberet nō ma-

IN PISONEM.

Iuisti subire / q̄ numerum tuorum militum reliquiasq; cognoscere . Atq; ut du
orum epicureoꝝ similitudinē in re militari imperioꝝ uideatis : Albutius cum
in sardinia trūphasset Romæ dānatus est: hic cū cōsimilem exitū spectaret : in
Macedonia Trophæa posuit ea: quæ bellicæ laudis uictoriæq; oēs gentes insi
gnia & monumenta eē uoluerunt: noster præposterus imperator amissorū op
pidorum cæsarum legionū prouinciæ: præsidio & reliquis militibus orbatæ ad
sempiternū dedecus sui generis & nominis īdicia funesta constituit: idēq; ut
eēt quod in basi trophæoꝝ inscribi īcidicq; posset: Durachiū ut uenit decedens
obsessus ē ab iis ipſis militibꝫ: quos pauloante Torquato respōdit beneficiiī cā
a se esse dimiſſos: qbus cū iratus affirmasset se quæ deberentur posterodie pſo
luturum: domū se abdidiſt: inde nocte ī tempeſta trepidatus ueste ſeruili nauē
cōſcedit . Brūdusiūq; uitauit & ultimas Adriani maris ofas petiuit: cū interim
Durachii milites domū ī quā iſtū eē arbitrabant̄ obſidere cœperūt: & cum la
tere hominem putarent: ignes circūdederūt: quo metu cōmoti Dyrrhachini p
fugiffe noctu crepidatum ī peratorē idicauerūt: illi aut̄ statuā iſtius pſimilē: quā
ſtare celeberrimo in loco uoluerat: ne suauissimi hominis memoria moreret̄ :
deturbant affligunt cōminuūt dissipāt: ſic odiū qđ in ipsum attulerāt id in eius
imaginē ac simulachrū pfuderūt: quæ cū ita ſint: nō. n. dubito quin cū hæc quæ
excellēt me noſſe uideas: nō existimes mediā illā ptē & turbā flagitiorū tuorū
mihi eſſe inauditam: nihil ē quod me hortere: nihil ē q̄ me inuites: ad moneri
me ſatis eſt. Admonebit aut̄ nemo aliis niſi Reip. tempus: qđ'qdē mihi magis
uideſt q̄ tu unq; arbitratus es/appropinquare. Ec quid uides ecqd ſentis lege iu
diciaria lata quos poſthac iudices ſumus habituri? Nō æque leget̄ quiſq; uolu
erit: nec qſquiſ noluerit nō leget̄: nulli coniūcient̄ in illū ordinē. Nulli eximen
tur: non ambition ad gratiam: non iniquitas ad ſimulationē coniūciet̄: iudices iu
dicabūt iī quos lex ipſa nō quos hominū libido delegerit: quod cū ita ſit mi
hi crede neminē inuitabīs: res ipa & Reip. tēpus aut meipſum quod no
lim: aut alium quēpiā aut inuitabit aut dehortabit̄: egdem ut pauloāte dixi nō
eadem ſupplicia eē in hominibꝫ existimo: quæ fortaffe pleriq; dānationes/ex
pulsiones/neces: deniq; nullā mihi poenā uideſt habere id: quod accidere inno
centi: quod forti quod ſapieni quod bono uiro & ciui potest. dānatio iſta quæ
in te flagitatur obtigit . P. Rutilio: quod ſpecimen habuit hæc ciuitas innocen
tiæ: maior mihi iudicū & Reip. poena illa uifa eſt q̄ Rutilii. L. Opimus electus
eſt a patria iſ: qui prætor & consul maximis Rēp. piculis liberarat. nō in eo/cui
facta ē iniuria/ſed in iis q̄ fecerūt: ſceleris & conſcientiæ poena pmansit. At cō
tra bis Catilina absolute: emiſſus aut̄ ille auctor tuus prouinciæ cū ſuprū bo
nx deꝝ puluinaribꝫ intulifſet: quis fuit in tanta ciuitate q̄ illū iecto liberatū?
non eos q̄ ita iudicarint pari ſcelere aſcriptos arbitratet̄? An ego expectē dū de
te quinq; & ſeptuaginta tabellæ diripiantur: de quo iam pridem oēs mortales
omniū generū atatū ordinū iudicauerunt? Quis enim te aditu: quis ullo ho

ORA TIO.

nore:quis deniq; cōmuni salutatione dignum putet? Oēs memorīā consulatus
tui facta mores:faciem deniq; ac nomē a Rep.detestant̄:legati q; una fuere ali
enati:tri.militū inimici:cēturiones & si qui ex tāto exercitu reliq milites extāt
non dimissi abs te sed dissipati:te oderunt:tibi pestē exoptāt:te execrant̄.Acha
ia exhausta:Thessalia uexata:lacerat̄ Athenæ:Durachium & Apollonia exi
nanita.ambracia direpta:parthenii & buliēses illusi.Epirus excisa:locri:Pho
cii:Bœocii exusti:Acarnania Amphilochia:perithebia:Athamanūq; gens uēdi
ta:Macedonia cōdonata barbaris:atolia amissa.Dolopes finitimiq; montani
oppidis atq; agris exterminati:ciues Romani qui in hiis locis negocian̄ te u
nū solum suū depeculatorem uexatorē p̄donē hostē uenisse senferunt:ad hog
oīum iudīcia tot atq; tanta domesticū iudīcum accessit sententiæ dānatōis tuæ
occultus aduentus:furtiuum iter p Italia/introitus in urbē desertus ab amicis:
nullæ ad senatum e prouincia litteræ>nulla ex trinis æstiuis gratulatio: nulla tri
umphī mentio.Non modo quid gesseris sed ne quibus in locis quidem fueris
dicere audes.Ex illo fonte & seminario triumphog; cum arida folia laureæ re
tulisses:cum ea abiecta ad portam reliquisti/tum tu ipse de te fecisse uideris iu
dīcum:pronunciasti:qui si nihil gesseras dignū honore:ubi exercitus:ubi sūp
tus:ubi impium:ubi illa uberrima supplicationib; triumphisq; prouincia? Sin
autē aliquid sperare uolueras/cogitaras id quod imperatoris nomen/quod lau
reati fasces/quod illa trophæa plena dedecoris & risus te cōmentatum eē de
clarant:quis te miserior? qui neq; scribere ad senatum a te bene Remp.eē ge
stā / neq; præsens dicere ausus es? An tu mihi:cui semper ita persuasum fuerit
non euentis sed factis cuiusq; fortunā ponderari:dicere audes? neq; in tabellis
paucorum iudīcum sed in sententiis omnium ciuium famam nostrā fortunā
q; pendere te indēnatū uideri putas? quem socii / quem foederati / quem libe
ri popularem stipendarii / quem negotiatores / quem publicani / quem uñuer
sa ciuitas quem legati:quem tribuni militares:quem reliqui milites: qui fer
rum qui famem qui mortem effugerunt: omni cruciatu dignissimum putant.
cui non apud senatum/non apud ullum ordinem/non apud equites Ro.nō in
urbe non in Italia maximorum sceler̄ uenia ulla ad ignoscendū dari possit: q
seipsum oderit:qui metuat oīs:qui suā causam nemini cōmitē audeat:qui se
ipum cōdēnet.Nunquā ego sanguinem expetiui tuum:nūq illud extremum:
quod posset esse improbis & probis cōmune suppliciū legis ac iudīciī:sed abie
ctum / contēptum despectum a cæters a te ipso despatum & relictum:circūspe
ctatē oīa:qcquid increpuisset p̄timescentē diffidētē tuis reb; sine uoce sine li
bertate sine auctoritate: sine ulla specie consulari horrentem trementē adulan
tem oīb; uidere te uolui:uidi.Q uaf si tibi euenerit qđ metuis ne accidat:equi
dē nō moleste ferā .Sin id tardius forte fiat:fruar tamen tua idignitate : nec mi
nus libenter metuentem uidebo ne reus fias: q̄ reū:Nec minus lātabor cum te
semper sordidum:q̄ si paulisper sordidatum uiderem.

M.T.C.PRO.C.RABIRIO POSTHVMO ORATIO .XXX.

I QVIS EST IVDICES QVI .C. RABIRIVM Q

suæ fortunæ fūdatas præsertim atq; optime cōstitutas opes po
testati regis libidiniq; cōmiserit/rephendēdū putet:ascribat ad

iudiciū suū nō mó meā sed huius ēt ipsius q cōmisit sententiā.
Nec .n. cuiq; eius cōsiliū uehemētius q ipi displicet:qq; hoc ple

rūq; facimus /ut consilia euētis pōderemus/& cui bene pcesserit multū illū p/
uidisse:cui secus:nihil sensisse dicamus.Si extitisset i rege fides:nihil sapienti
posthumo:qa sefelli rex :nihil hoc amentius dicit:ut iā nihil eē uideat nisi di
uinare sapientis.sed tñ si qs est iudices qui illā posthumī siue inanem spem/si
ue incōsultā rōnē /siue ut grauissimo uerbo utar temeritatē uitupandā putet :e/
go eius opinioni nō repugno:illud tñ deprecor ut cū ab ipsa fortuna crudelissi
me uideat huius cōsilia eē multata:ne qd ad eas ruinas qbus hic oppressus ē:ad
dendū acerbitatis putet.satis ē hoīnes iprudentia lapsos non erigere:urgere ue
ro iacentes aut p̄cipitantes impellere certe ē inhumanū:præsertim iudices cum
sit hoc generi hominū ppe natura datū:uti qua in familia laus aliqua forte flo
ruerit:hāc fere qui sīnt eius stirpis/q sermo hominū ad memoriam patrū uirtutis
celebret:cupidissime persequantur:siqdē nō mó in gloria rei militaris Paulū
scipio:aut Maximum filius: sed etiam in deuotione uitæ & genere mortis imi
tatus ē Publiū Deciū filius.Sint igī similia iudices parua magnis.Fuit enī pu
eris nobis huius pater.C.Curius princeps ordinis equestris fortissimus & ma
ximus publicanus:cuius in negociis gerendis magnitudinē animi non tā in eo
hoīnes pbassent:nisi in eodē benignitas incredibilis fuisset:& in augēda re nō
auaritiæ prædā sed instrumentū bonitati quærere uideret.Hoc ille natus quis
patrē suū nūq uiderat:ñ ei natura ipsa duce quæ plurimū ualet & assiduis do
mesticor& sermonib; in paternæ culpæ similitudinem deductus ē:multa gessit:
multa contraxit : magas partes habuit publicanor&.Credidit populis:in pluri
bus pūnciis eius uersata res est:dedit se ēt regib; huic ipsi Alexādrino grandē
iā antea pecuniā credidit:nec interea locupletare amicos unq; suos destitit:mit
tere in negociū/dare ptes:augere:fide sustentare:qd multa :cū magnitudine ani
mi tū liberalitate uitā patris & consuetudinē expresserat.Pulsus interea regno
Ptolomæus:dolosis consiliis ut dixit Sibylla:sensit posthumus:Romā uenit:
huic egēti & roganti hic infelix pecuniām credidit:nec tū primū:nā regnati cre
diderat absens:nec temere se credere putabat :q; erat nemini dubiū qn is in re
gnū restitueret a.S.P.Q .R.in dando aūt & credendo pcessit longius :nec su
am solū pecuniā credidit sed ēt amicor&:stulte:quis negat ? aut quis non admo
net.quod male cecidit bene consultum putas ? id est difficile q; cū spē magnā
sis ingressus id nō exeq usq; ad extremū:supplex erat rex/multa rogabat :om
nia pollicebat :ut iam metuere posthumus cogeref :ne qđ crediderat perderet:

ORATIO.

Si credendi constituisset modū. nihil autē erat rege illo blādīus/nihil hoc benignius:ut magis pœniteret cœpisse q̄ desistere liceret: huic primum exorit' cri-
men illud:senatū corruptū eē dicunt .O dīi īmortales hæc ē illa optata iudicio/
rū seueritas/corruptores noſtri cām dicūt:nos q̄ corrupti sumus.nō dicimus:qd
ego senatū defendā hoc loco iudices:oī equidē loco debeo:ita de me meritus ē
illē ordo.sed nec id agit' hoc tēpore:nec cū posthumī cā hæc res cōiūcta ē.quāq̄
ad sumptū itineris:ad illā magnificētiā apparatus comitatūq̄ regiū suppedita
ta pecunia a posthumo est:factæq̄ syngraphæ sunt in albano Cn.Pom. cū ille
Romā pfectus eēt tū nō debuit is q̄ dabat/cū ille q̄ accipiebat cōsumeret quæ/
rere . Nō.n.latroni sed regi credidit;nec regi īnimico Po.Ro.sed ei cuius credi
tum est solutū:datū senatū uidebat nec ei regi/q̄ alienus ab hoc ipio eēt sed ei q̄
cū fœdus ferire in Capitolio uiderat.Q uod si creditor is in culpa sit non q̄ im/
probe credita pecunia usus : dāneſ' is qui fabricatus gladiū ē & uēdit: nō is q̄
illo gladio ciuē aliquē interemit .Q uāobrē neq̄ tu.C.Mēmi hoc faceſ debes:
ut senatum cuius auctoritati te ab adolescētia dedisti in tāta infamia uersari ue/
lis.Neq̄ id quod nō agit' defendere.Posthumī.n.cā quācūq̄ ē seiūcta a sena/
tu ē.Q uod si itē a Gabinio seiunctā ostēdero:certe qđ dicas nihil habebis.Est
eni hæc cā quo ea pecunia puenerit quasi quædā appédiſula causæ iudicatæ at
q̄ dānatæ.Sunt lites æſtimatæ:nec prædes datī:nec ex bōis populi seruari lex
æqua est:iubet lex Iulia pseq ab his:ad quos ea pecunia quā is ceperit q̄ dāna/
tus sit/puenerit.Si ē hoc nouū i lege Iulia sicuti multa seuerius scripta q̄ in anti/
quis legibꝫ:& sanctius iudicata .Sane et cū consuetudo huius generis iudiciorꝫ
noua sit : hoc totidē uerbis translatū caput est:Q uod fuit nō mó i cornelia sed
& ante in lege seruilia.p deos īmortales qđ agimus iudices : aut quē hūc morē
nouorꝫ iudiciorꝫ in Rēp.inducimus ?Erat.n.hæc cōsuetudo nota nobis qđe oī/
bꝫ.Sed si usus magister ē optimus:mihi debet eē notissimus.accusaui de pecu/
niis repetūdis:iudex sedi:prætor quæsiui:defendī plurimos:nulla pars quæ ali/
quā facultatē dicēdi afferre posset nō mea fuit:ita cōtēdo neminē unq̄ quo ea
pecunia puenisset / cām dixisse:qui in estimādis litibꝫ appellatus nō eēt:in litibꝫ
bus autē nemo appellabat nisi ex testiū dīctis aut tabulis priuatorꝫ aut rationibꝫ
ciuitatū.Itaq̄ iferēdis litibꝫ adesse solebāt q̄ aliquid de ſeuerebant : & cū erat
appellati : si uidebat : statī cōtradicere solebāt.Sin eius tēporis recētē iuidiā p/
timuerāt:respōdebāt postea:qđ cū fecissent p̄multi ſæpe uicerunt.hoc uero no/
uū ē ante hoc tēpus oīno inauditū.i litibꝫ posthumī nomē ē nusq̄:i litibꝫ dico:
mó uos qđe i.A.Gabiniū iudices sedistis : nū qs testis posthumū appellauit:te
ſtis autē:nū accusator nū deniq̄ illo toto i iudicio posthumī nomē audistis ?Nō
igit' reus ex ea cā q̄ iudicata ē/redūdat posthumus.sed ē arreptus unꝫ eques ro.
de pecuniis repetēdis reus:quibꝫ tabulis :q̄ i iudicio a Gabinio recitatæ nō sūt.
Q uid iste a quo tū appellatus :nusq̄ ē.Q uā appellationē litiuū : i q̄ posthumī
mētio facta nulla ē.Q ua lege :q̄ nō tenet,hic iā iudices uīi cōſilii res ē/uīa ſa

PRO RABIRIO POSTHVMO

pietiae quid deceat uos non quatum liceat uobis spectare debetis. si enim quid
liceat queritis potestis tollere e ciuitate quem uultis. Tabella est quae dat pote
statem: occultat eadem libidinē: cuius cōsciētia nihil est quod quisquā timeat
si non pertimescat suā. ubi est igit̄ sapientia iudicis? in hoc ut non solum quid
possit sed etiam quid debeat ponderet. nec quantum sibi permisum memine
rit solum: sed etiam quatenus cōmissum est. Datur tibi tabella iudici: qua lege?
Iulia de pecuniis repetūdis. quo de reo? de equite Ro. At iste ordo lege ea non
tenet. illo inquit capite quo erat in posthumum q̄ in Gabinium iudex esses: ni
hil Gabinio datum cum in eum lites æstimaret. at nunc audio: reus igit̄ Po
sthumus est: ea lege: q̄ non modo ipse sed totus etiam ordo solutus ac liber est:
hic ego nunc uos prius implorabo equites Ro. quorum ius iudicio tentatur: q̄
uos senatores: quorum agitur fides in hunc ordinem: quae quidem cū s̄æpe an
te tū in hac ipsa cā nuper est cognita. nā cū optimo & præstatiſſimo cōſule Cn.
Pom. de hac ipa quæſtione referente exiſterent nōnullæ ſed ppaucæ tñ acerbæ
ſententiæ: quæ cenſerent ut tribuni ut p̄fecti ut ſcribæ ut comites oēs magi
ſtratum lege hac tenerentur: nos nos inq̄ ipſi & ſenatus frequens reſtitit: & q̄
quā tum propter multorum delicta etiam ad innocentium periculū tempus il
lud exarferat: tñ cum odium non reſtigueretis: huic ordinī ignem nouū ſubiici
non ſiuifſis. hoc animo igit̄ ſenatus. quid uos equites Ro. quid tandem eſtis
acturi? Glaucia ſolebat homo impurus ſed tamen acutus populum monere: ut
cum lex aliqua recitaret̄ primum uerſum attenderet: ſi eſlet dictator consul p̄
tor magiſter equitum non laboraret: ſciret nihil ad ſe pertinere. Si n̄ eſlet quicū
que poſthanc legem: uideret ne qua noua quæſtione alligaretur. nunc uos eq
tes Ro. uidete. Scitis me ortum e uobis omnia ſemper ſenſiſſe pro uobis: nihil
horum ſine magna cura & ſumma charitate noſtri ordinis loquor. Alius alios
homines & ordines ego ſemper uos complexus ſum: moneo & prædico itegra
re cauſaq̄ denuncio: omnes homines deoſq̄ testor dum potestis: dum licet pro
uidete: ne duriorem uobis conditionem ſtatutatis ordinisq̄ uero q̄ ferre poſſit.
Serpet hoc malū: mihi credite: longius q̄ putatis. potentissimo & nobilissimo
tri. pl. M. Druso unā in equeſtre ordinem quæſtione ferenti: ſi quis ob rē iu
dicatā pecuniā cepiſſet apte equites ro. reſtiterūt. Quid hoc licere uolebāt? mi
nime: Neq; ſolum hoc genus pecuniæ capiendæ turpe ſed etiā nefariū arbitra
banſ. At tamen ita diſputabant eos teneri legib; oportere: qui ſuo iudicio eſ
ſent illam cōditiōem uitæ ſecuti: delectat ampliſſimos ciuitatis Sella Curulis/
fasces/impia/puīcia/sacerdoti/atriumphī: deniq; imago ipa ad posteritatis me
moriā prodita ē: ſimul etiā ſollicitudo aliqua & legū & iudicioꝝ maiorū quidā
metus. nos iſta nunquā contépſimus: ita. n. diſputabant: ſed hanc uitam quietā
atq; ociosam ſecuti ſumus: quæ quoniā honore caret: careat etiam moleſtia. Tu
es iudex quod ego ſenator: ita eſt: ſed tu iſtud petiſti: ego hoc cogor: quaf aut iu
dici mihi non eſſe liceat: aut legem lege ſenatoria non timere: hoc uos equites

ORATIO.

Ro. ius a patribus acceptum amittetis? Moneo ne faciatis: rapient homines i
 hæc iudicia ex oī nō modo inuidia sed sermone malignorū nisi cauetis: si iā uo-
 bis nunciaret in senatu sententias dici ut his legibꝫ teneremini: conciūrendū
 ad curiā putaretis: si lex referret: cōuolaretis ad rostra. Vos senatus liberos hac
 lege eē uoluit: populus nūq̄ alligauit: soluti huc cōuenistis / ne cōstricti disceda-
 tis cauete. Nā si posthumo fraudi fuerit: qui nec tribunū nec præfectus: nec ex
 Italia comes: nec familiaris Gabiniū fuit: quo nā se mō uelendent posthac que
 strī ordinis cū magistratibus nřis fuerint his causis implicati: tu inq̄ Gabiniū ut
 regē reduceret impulisti: nō patiēt̄ et mea fides de Gabinio grauius ageſ. Q uē
 enī ex tātis inimiciciis receptum in gratiā sūmo studio defenderi: hunc afflic-
 tum uiolare non debeo: quo cū me stantē Cn. Pom. auctoritas in gratiā non re-
 duxisset: huc iam ipsius fortuna reduceret. Sed tñ cū ita dicens posthumū impul-
 su Gabiniū pfectum Alexandriā: si defensioni Gabiniī fidem nō habes: ob-
 liuisceris ne ēt accusationis tuā? Gabinius se id fecisse dicebat Reip. cā: q̄ clas-
 sem Marchilei timeret: q̄ mare refertū pdonū putaret: lege ēt id licuisse dice-
 bat: tu inimicus negas ignosco / & eo magis. q̄ est contra illud iudicatū. R edeo
 igit̄ ad crimen & accusationē tuā. quid uociferabare decē milia talēta Gabino
 eē pmissa / huic uidelicet p blandus repiēdus fuit: q̄ hoīnē ut tu uis auarissimū
 exoraret: seftertiū bis milies sed quadrangēties magnope cōtēneret. Gabinius
 Illud quo quo consilio fecit fecit certe suo: quæcūq; mēs illa fuit. Gabiniū fuit:
 siue ille ut ipse dicebat gloriā siue ut tu uis pecuniām quæsiuit. non sibi Gabi-
 niū comes uel sectator negat Gabini: cuius id negociū nō erat. sed ad. P. Lentu-
 li clari uiri auctoritatē a senatu pfectā & consilio certo & spe non dubia Ro-
 mā contēderet. at Diocetes fuit regius / & custodia fuit regia / & uita eius oblata
 penæ est. Multa prætero quæ libido regis quæ necessitas coegit pferre / ptulit:
 quare oīum rex una rēphēsio ē q̄ regnum intrarit / q̄ potestati regis cōmiserit:
 uerum si quærimus stulte. qd. n. stultius q̄ equitē ro. ex hac urbe huius inq̄ Rei
 pu. ciuē: quæ ē una maxime & fuit semp libera: uenire in eū locū ubi parēdū al-
 teri & seruēdū sit: sed ego in hoc tādē posthumo non ignoscā hominī medio-
 criter docto / qui uideā sapientissimos hoīnes eē lapsos. Virū unū totius græciæ
 facile doctissimū Platonē iniquitate Dionysii Siciliæ tyrāni: cui se ille cōmiser-
 rat / in maximis pīculis insidiisq; eē uersatū accepīmus. Callisthenē doctū ho-
 minē comitē magni Alexādri ab Alexādro necatū. Demetriū & ex Rep. Athe-
 nis quā optime digesserat & ex doctrina nobilē & clāg: qui Phalereus uocita-
 tus ē / in eodē isto Egyptio regno aspide ad corpus admota uita eē priuatū. Pla-
 ne cōsiteor fieri posse nihil demētius q̄ sciētē in eū locū uenire: ubi libertatē sit
 pditurus. sed hui⁹ istius facti stulticiā defendit supior stultitia / quæ facit ut hoc
 stultissimū facinus qd̄ i regnū uenerit: q̄ regi se cōmiserit / sapiēter factū uidea-
 tur. si qdē tam semp stulti q̄ sero sapiētis ē: cū stultitia sua ipeditus sit quoquo
 mō possit se expedīr. Q uāobrē illd̄ māeat & fixū sit / qd̄ neq; moueri neq; mu-

PRO RABIRIO POSTHVMO

tari pōt in quo æqui sperasse Posthumū dicunt / peccasse iniqui : ipse etiā insatisse se confitetur: q̄ suam q̄ amicos pecuniā regi crediderit cū tanto fortuna rū suarū piculo. hoc qdem semel suscep̄to atq̄ contracto: ppetiēda fuerūt ut se aliquā ad suos uēdicaret. Itaq̄ obiicias licet q̄ uoles s̄a pe palliatū fuisse aliquid ha- buisse non Romanī hoīnis insignia: quoties eos q̄ppiā dices: toties unū dices: atq̄ illud temere pecuniam regi credidisse suas fortunas atq̄ famā libidini re- giae cōmisisse. fecerat temere fateor. factū mutari iā nullo mō poterat: aut palliū sumendū Alexādriæ ut & Romæ togato eē liceret: aut oēs fortunæ abiiciēdæ: si togā retinuisset. delitiarū cā & uoluptatis nō mō ciuis ro. sed & nobilis adole- scētis & quosdā ēt senatores & sūmo loco natos nō in hortis aut suburbanis su- is sed Neapolī in celeberrimo oppido chlamydatos s̄a pe uidetis: chlamydatū illū. L. Syllā impatorē. L. uero Scipionis qui bellū in Asia gessit Antiochūq̄ deuicit: nō solū cū chlamyde sed etiā cū crepīdis i Capitolio statuā uidetis: quo rum ipunitas fuit nō mō a iudicio sed ēt a sermōe. facilius certe. P. Rutiliū Rufum necessitatis excusatio defendit. q̄ cū A Mithridate Mitylenis oppressus es- set: crudelitatē regis in togatos uestis mutatione uitauit. Ergo ille. P. Rutilius q̄ documentū fuit hominibꝫ nostris uirtutis antiquitatis prudētiae: cōsularis hō foccos habuit & palliū. Nec uero id hoīni q̄sq̄ sed tépori assignādū putauit. Po- sthumo crimen uestitus affert is: in quo spes fuit posse sese aliquādo ad fortūas suas puenire. Nam ut uentū est Alexandriam: audies: hæc una ratio a rege ppo- sita Posthumo ē/ seruādæ pecuniæ: si curationē & quasi dispēsationē regiā su- scepsisset: id autē facere nō poterat nisi Diocetes. hoc enī noīne utit̄ q̄ a rege eēt constitutus: odiosum negociū Posthumo uidebat / sed erat nulla oīno recusa- tio. Molestū etiā nomē ipsum: sed res habebat nomen hoc apud illos Nō hoc imposuerat: oderat uestitum etiā illum: sed sine eo nec nomē illud poterat: nec munus tueri: ergo aderat uis ut ait poeta ille noster quæ sūmas frāgit ifirmatq; opes. Moreret̄ iquies: nā id seq̄t̄: fecisset certe si sine maximo dedecore tā i pdi- tis suis rebus potuisset emori. Nolite igit̄ fortunā cōuertere in culpā. neq; regis iniuriā huius crīmen putare: nec cōsiliū ex necessitate/ nec uoluntatē ex ui īterp- tari: nisi forte ēt eos/ q̄ in hostes aut in p̄dones inciderūt: si aliter q̄ppiā coacti faciunt liberos uitupandos putes. Nemo uestrū ignorat ēt si expti nō sūmus cō- suetudinē regiā. Regum autē sunt hæc impia: animaduertite ac dicto parete: & præter rogatum si pie: & ille minax: si te secundo limine hoc offendero: mo- riere: quæ non ut delectemur solum spectare debemus/ sed ut cauere & etiā ef- fuger̄ discamus. at ex hoc ipso crīmen exoritur: ait enī Gabīnio pecuniā Posthu- mus cogēt decumis ipatorꝫ: pecuniā sibi coegisse. nō itelligo hoc quale sit: utq; accessionē decumæ ut nostri facere coactores solēt centesima an decepcionē de summa fecerit: si accessionē: undecim milia talētū ad Gabīniū puenerūt. at nō modo abs te decem milia obiecta sūt sed etiam ab his æstimata. Addo illud ēt. q̄ tādē cōuenit aut tā graui oneri tributorꝫ ad tātam pecuniam cogēdam mille

ORATIO.

talentum accessionem eē factā:aut in tāta mercede hoīs ut ūis auarissimi mille
talentū decessionē eē concessam? neq; enī fuit Gabinii remittere tantū de suo:
nec regis imponere tātū pati suis. Aderūt testes:legati Alexadrini:hi nihil i Ga/
binium dixerunt:immo hi Gabiniū laudauerunt:ubi ergo ille mos? ubi consue/
tudo iudiciorū:ubi exempla? soletis dicere in eū/qui pecuniam:q illū cuius no
mine ea pecunia redigeretur non dixerit:age si is qui non dixit solet:etiam ne is
solet qui laudauit:iiisdem testibus & quidem non productis sed dictis testium
recitatis quasi præiudicata res ad has causas deferri solet. Et ait etiam meus fa/
miliaris & necessarius eandem causam Alexadrini fuisse cur laudarent Gabi/
niū:quæ mihi fuerat cā cur eundē defenderē. Mihi Hæc.C.Mēmi cā defen/
dendi Gabinii fuit reconciliatio gratiæ. Neq; uero me pœnitit mortales inimi/
cicias habere. Nā si me inuitum putas/ne Cn.Pom.aīum offenderē/defendis/
se cām:& illum & me uehementer ignoras.neq;.n.Pō.me sua cā quicq; facere
uoluisset inuitum. Neq; ego cui oīum ciuium libertas carissima fuisset/meā p/
iecisem.qdiu inimicissimus fui Gabinio:non amicissimus mihi nō Pom.fuit.
Nec postea q illius auctoritate eā dedi ueniā/quā debui/qcq simulate:nec cum
mea pfidia illi ēt ipsi facerē/cui beneficū dedissem iniuriā:nā nō redeundo i
gratiā cū inimico nō uiolabā Pom.si p eum reductus insidiose redissem/me sci
licet maxie:sed pxime illum quē fefellissem:at de me omittamus:ad Alexan/
drinos istos reuertamur.quod habēt os? q audaciā? modo nobis in spectatib⁹
in iudicio Gabinii tertio quoq; uerbo excitabant̄. Negabāt pecuniā Gabinio
datam.Recitabat̄ idētide Pom.testimonium/regē ad se scripsisse nullā pecu/
niā Gabinio nisi i re militare data. Nō est inquit tum Alexadrinis testib⁹ cre/
ditum:qd postea creditum? nō:quāobrē? quia nunc aiunt quod tunc negabāt.
Q uid ergo ista cōditio est testium:ut qbus creditū nō sit negatib⁹/iidē credat̄
dicētib⁹? at si uerū tum uerissima fronte dixerunt:nunc mentiunt̄:si tum men/
titi sunt:doceāt nos uerū.Q uid multa? sileāt :dicere audiebamus Alexadrīos
nunc cognoscimus.illinc oēs p̄stigiae/illinc īquā oēs fallacie/oīa deniq; ab his
mimorū argumenta nata sunt.Nec mihi longius qcq est iudices q uidere homi/
num uultus:dixerunt hīc modo nobiscum ad hæc subsellia:qbs supciliis renu/
entes huic decē misium criminī:ia nostis insulsitatē græcorū/ humeris gestum
agebāt:tūc téporis credi cā:nūc scilicet tépus nullū ē:ubi semel qs deierauerit
ei credi postea ēt si p plures deos iuret:p̄fertim iudices cū in his iu/
diciis ne locus quidē nouo testi soleat eē:ob eāq; cām iidem iudices retineātūr
q fuerint de reo:ut his nota sint omnia:neq; quid fingi noui possit.quo ea pecu/
niā puenerit non suis p̄priis iudiciis in reum factis cōdēnari solēt. Itaq; si aut p̄
des dedisset Gabinius aut tātum ex eius bonis/quāta summa litium fuisset:po/
pulus recepisset:quis magna ad Posthumum ab eo pecunia puensset:non redi/
gereb̄.ut intelligi facile possit/q ex ea pecunia quæ ad aliquē eorū q dānatus ē
peruenisset/ad aliquē in illo primo iudicio planum factum sit/id hoc genere iu

PRO RABIRIO POSTVMO

dicii redigi soleret. Nunc uero quid agitur: ubi terrarum sumus? Quid tam in solens tā peruersum præposterū dici aut excogitari pot̄? Accusatur is qui nō ab stulto a rege sicut Gabinius iudicatus est, sed qui maximam regi pecuniam cre- dedit: ergo is Gabinio dedit qui non huic reddidit. Iam accedo: cū is qui pecu- niam posthumo debuit non huic sed Gabinio dederit: condēnato Gabinio, u- trum illa questio de ea pecunia sit an non de ea, at habet & cælat. sunt enim qui ita loquuntur. Quod genus tandem est istud ostentatiōis & gloriæ? si nihil ha- buisset unquam: tamen si quæsisset cur dissimularet habere causa non esset: q- uero duo lauta & copiosa patrimonia accepisset: remq; præterea bonis & hone- stis rationibus auxisset: quid esset tandem causæ, cur existimari uellet nihil ha- bere? an cum credebat īductus usuris id agebat ut haberet q̄plurimum: postea q̄ exegit quod crediderat ut existimaretur egere. nouum genus hoc gloriæ con- cupiscit. Dominatus est enim inquit Alexandriæ: imo uero in supbissimo do- minatu fuit: pertulit ipse custodiam: uidit in uinculis familiares suos: mors an- te oculos sæpe uersata est: nudus atq; egens ad extremum fugit e regno, at per- mutata aliquando pecunia est. Ductæ naues Posthumi puteoleis sunt. auditæ/ Visæq; merces fallaces quidem & fucosæ chartis & liteis & uitro delatæ: quib; cum multæ naues refertæ fuissent, una non patuerit parua. At cataplus ille pu- teolanus sermo illius temporis uectorūq; cursus atq; ostentatio tum subinui- sum apud maliuolos Posthumi nomen propter opinionē pecuniæ nescio quā estate una non plures auris refersit istis sermonib; . uerū autem iudices si sci- re uultis nisi. C. Cæsar is summa in omnes incredibilis in hunc eadem liberali- tas extitisset: nos hunc posthumum iam pridē in foro non haberemus: ille one- ra multorum huius amicorum exceptit unus: quæq; multi homines necessarii se- cundis posthumis rebus descripta sustinuerunt. nunc eius afflictis fortunis uni- uersa sustinet. umbram equitis Ro. & imaginē uidetis iudices unius amici cō- seruatam auxilio & fide. Nihil huic eripi potest præter hoc simulachrum pri- stinæ dignitat̄: quod Cæsar solus tuetur & sustinet. quæ quidem in miseri- mis rebus huic tamen tribuenda maxima est: nisi uero hoc mediocri uirtute ef- fici potest, ut tantus ille uir tanti ducat hunc & afflictū præsertim & absentem/ & in tanta fortuna sua ut aliena respicere magnum sit: tanta oppugnatione ma- ximarum rerum quas gerit atq; gessit uel obliuisci aliorum non sit mirum: uel si meminerit oblitum esse facile possit probare. Multas equidem. C. Cæsar is uirtutes magnas incredibileſq; cognoui. sed sunt ceteræ maiorib; quasi thea- tris propositæ & pene populares: castris locum capere: exercitum instruere: ex- pugnare urbes: aciem hostium profligare: hanc uim frigorū hyemēq; quam nos uix hujus urbis tectis sustinemus: excipe: his ipsis dieb; hostē pseq;: tū cū ēt feræ latibulis se tegant: atq; omnia bella iuregentium cōqescat. Sunt ea qdē ma- gna: quis negat? Sed magnis excitata sunt præmiis ad memoriam hominū sem- piternā: quo minus admirandū est eū facere illa q̄ immortalitatē cōcupiuerit: hæc

PROLATORIUM ORATIO.

mira laus est quæ non poetarum carminibus / non annalium monumentis ce
lebratur: sed prudentium iudicio expedit: eqtē Ro. uerterē amicū suū studio/
sum amantē obseruātē sui nō libidine non turpib⁹ impēsis cupiditatū atq⁹ iac/
turis: sed ex pientia patrimonii amplificādī labentē excepit / corruere nō sicut:
fulsit & sustinuit re/fide/fortuna: hodieq⁹ sustinet: nec amicum pudētē corrue/
patit: nec illius animi aciē p̄stringit splēdor sui nominis: nec mentis quasi lu/
minibus officit altitudo fortunæ & gloriæ: sint sane illa magna quæ re uera ma/
gna sunt: de iudicio animi mei ut uolet qſq⁹ sentiat: Ego. n. in tātis opib⁹ tanta
fortuna liberalitatē in suos / memoriam amiciciæ reliqſ uirtutib⁹ antepono. Q uā
qdē uos iudices eius in nouo genere bonitatē inuisitatā claris ac p̄potētib⁹ uiris
nō mō non aspnari ac refutare sed cōplete et & augere debetis: & eo magis q̄
uidetis hos quasi sumptos dies ad labefactādum illius dignitatē: ex qua illi ni/
hil detrahi pōt: qđ non aut fortiter ferat aut facile restituat. amicissimum hoīnē
si honestate spoliatum audierit: nec sine magno dolore feret: nec id admiserit/
quod posse non speret recuperari. satis multa hominib⁹ nō iniq⁹ hæc eē debet:
nimis et multa uobis / quos æqſſimos eē confidimus. ut oīum uel suspicioni uel
maliuolētiæ uel crudelitati satisfiat: occultat pecuniā posthumus / latēt regiæ di/
uitiæ. Et qs ē ex tanto populo qui bona. C. Rabiri posthumi nūmo festerio si/
bi addici uelit: Sed miserū me: qto hæc dixi cum dolore: hem posthume tu ne/
es Curti filius. C. Rabiri iudicio & uoluntate filius: natura sororis filius. tum il/
le in oēs tuos liberalis: cuius multos bonitas locupletauit: q nihil p̄fudisti. Ni/
hil ullā in libidinē contulisti. Tua posthume nūmo festerio a me addicunt: o
meum miser⁹ acerbūq⁹ præconiū. At hoc et optat miser ut cōdēneſ a uobis / ita
bōa ueneāt: ut solidum suū cuiq⁹ soluat. Nihil iā aliud nisi fidē curat. Nec uos
huic / si iā obliuisci uestræ mansuetudis uolueritis: qcq⁹ præterea potestis eripeſ.
quod iudices ne faciatis oro obtestorq⁹ uos: atq⁹ eo magis si aduētitia pecunia
petit ab eo / cui sua nō redit: nā in eum / cui misericordia opitulari debeat iūdia
quæſita ē. Sed iā quoniā spero fidē p̄stīti postume reddā et lachrymas quas de/
beo: quas quidē ego tuas in meo casu plurimas uidi: uersaf⁹ ante oculos luctuo/
sa nox meis oībo: cum tu totū te cum tuis copiis ad me detulisti. Tu comitibus:
tu p̄ſidio: tu et tanto pondere auri q̄tum tēpus illud postulabat discessum illū
sustentasti tu nūq⁹ meis me absente liberis coniugī meæ defuisti: possum excita/
re multos reductos testes liberalitatis tuæ: q̄ s̄epe audiui pri tuo id magno ad/
iumento in iudicio capit̄ suis. Sed iam omnia timeo: bonitatis ipsius inui/
diam reformido. Iam indicat tot hominum fletus q̄ sis carus tuis. me dolor de/
bilitat includitq⁹ uocem. Vos obsecro iudices ut huic optimo uiro / quo nemo
melior unquam fuit / nomen equitis Roma. & usuram huius lucis & uestrū cō/
spectum ne eripiatis. hic uos aliud nihil orat / nisi ut rectis oculis hanc urbem
sibi intueri atq⁹ in hoc foro uestigium facere liceat: quod ipsum fortuna eripue/
rat nisi unius amici opes subuenissent.

M.T.C.PRO,M.FONTEIO. ORATIO ABSQVE PRINCIPIO.
XXXI.

OC PRETORE OPPRESSAM ESSE AERE Alie

no Galliā:a quibus uersuras tantaꝝ pecuniaꝝ factas eē dicūt:a

h Gallis? Nihil minus.A quibus igitur a ciuibus. r.q negociant̄

in Gallia:Cur eoꝝ uerba nō audimus:cur eoꝝ tabulæ nullæ p̄

feruntur :Insector ultro atq; iusto accusatori Iud.Insector inq;

& flagito testis:plus ego in hac causa laboris.& opæ cōsumo in poscendis testi-

bus .q̄ cæteri defensores in refutandis .audacter hoc dico Iud.nō temere cōfir-

mo, referta Gallia negotiatorꝝ ē:plena ciuiū R.o.Nemo Galloꝝ sine ciue R.o.

quicq; negocii gerit.Nullus in Gallia nullus sine ciuiū R.o.tabulis cōmouet̄.

Videte quo descendā Iud. q̄ longe uidear a consuetudine mea:& cautiōe ac dī-

ligētia discedere.Vnæ tabulæ proferant̄ :in qb̄ uestigiū sit aliquid:qd̄ signifi-

cet pecuniā Fonteio datā.Vnū ex toto negotiatorꝝ:colonorꝝ:publicanoꝝ arato

rū:pecuariorū numero testē producāt.Vere accusatum eē cōcedā.Proh dii im-

mortales:quæ est hæc cā:quæ defensio.Prouinciae Galliæ.M.Fonteius præfu-

it.quæ cōstat ex his generibus hominū & ciuitatū:qui ut uetera mittā:ptim n̄a

memoria bella cū.P.R.acerba ac diuturna gesserūt:partim mō ab n̄is ipatori-

bus subacti :mō bello domiti:mō triūphis ac monumentis notati:mō ab Sena-

tu agris urbibusq; mulctati sunt:ptim q cū ipso.M.Fonteio ferrū ac manus cō-

tulerunt:multoq; eius sudore ac laboꝝ sub.P.R.impium ditionēq; ceciderunt.

Est in eadē puincia Narbo martius'colonia nostroꝝ ciuiū/specula.P.R.ac pro-

pugnaculū istis ipsis nationib; oppositū & obiectū.Est itē urbs Massilia de q̄

ante dixi fortissimorꝝ fidelissimorūq; sociorꝝ:q Gallicoꝝ belloꝝ pīcula.P.r.co-

piis remisq; compensarunt.Est præterea numerus ciuiū.R.atq; hoīnū honestis

simorꝝ.Huic prouinciae quæ ex hac geneꝝ uarietate cōstaret .M.Fōteius ut dī-

xi p̄fuit:q erāt hostes subegit.qpximi fuerāt:eos ex iis agris qb̄ erāt mulctati

decedere coegit .cæteris q iccirco magnis lœpe erāt bellis supati:ut semp.P.R.

parerent:Magnos eq̄tatus ad ea bella:quæ tū in toto orbe terraꝝ a.P.R.gere-

bantur:magnas pecunias ad eoꝝ stipēdū:maximū frumenti numeruꝝ ad Hispa-

niente bellū tollerādū impauit.Is q gessit in iudiciū uocat̄.Vos q i re nō iterfu-

istis:cām una cū.P.R.cognoscitis.dicūt cōtra qb̄ inuictissimis iperatū ē.dicūt

q ex agris ex Cn.Pōpeii decreto decedere sunt coacti .Dicunt q ex bello cæde

& fuga.nunc primū audent cōtra.M.Fonteiu inermē cōsistere.Quid coloni

Narbonēses :qd uolūt:qd existimāt.Hūc p nos uolūt semp:hūc icolumē exi-

stimāt eē:Quid Massiliēsiū ciuitas:hūc p̄sentē iis affecit honorib;:quos habu-

it ap̄lissimos:Vos aut̄ absens orat atq; obsecrat ut sua religio laudatio auctori-

tas aliqd apud uos aīos momēti habuisse uideat̄.Quid ciuiū R.o.quæ uolun-

tas ē:Nemo ē ex tanto numero qn hūc optime de puincia de ipio de sociis & ci-

ORATIO.

uibus meritū eē arbitretur. Q uoniā igit̄ uidetis :q oppugnēt. M. Fonteū: cognoscitis:q defensum uelint: statuite nūc qd uīra æquitas:qd . P.R. dignitas postulet. V t̄g colonis uīris negotiatorib⁹ uīris amicissimis atq; antiq̄ssimis sociis et credere & consulere an aduersariis quib⁹ neq; pp inuidiā fidē neq; ppter ifide litatē honorē debere debetis. Q uid si maiorē ēt hominū honestissimor⁹ copiā affert :qui huius uirtuti atq; innocētiæ testimonio possint eē tñ ne plus Gallo⁹ consensio ualebit:q sūma auctoritas oīum! Cū Galliæ Fōteius p̄fesset sc̄itis Iud. maximos. P.R. exercitus in duabus Hispaniis clarissimosq; ipatores fuisse:q multi equites. R. q̄multi Tri. militū:qles & quot & quotiēs legati ad eos exercitus:præterea Cn. Pōpeius maximus atq; ornatissimus hyemauit i Gallia. M. Fonteio impante. Satis ne uobis multos satis idoneos testes & cōscios uidetur ipsa fortuna eē uoluisse earum rerū:quæ. M. Fōteio Pr. gererent i Gallia:Q ue ex tāto hominū numero testē in hac cā pducere potestis. Q uis est ex eo nūero: qui uobis auctor placeat:eo nos iam laudatore & teste utemur. Dubitabitis etiā diutius Iud. quin illud qd initio uobis pposui:uerissimū sit. Aliud p̄ hoc iudi- ciū nihil agi:nisi ut. M. Fonteio oppresso testimoniis eore:quib⁹ multa. Reip. cā inuictissimis impata sunt: Segniōres posthac ad impādū cæteri sint :cū uide ant eos oppugnari:quib⁹ oppressis. P.R. iperium incolumē eē non possit. Obiectum ēt quæstum. M. Fonteium ex uiar⁹ munitione fecisse. ut aut ne cogere munire:aut id qd munitū ēt:ne improbaret :si & coacti sunt munire oēs & multor⁹ opera improbata sunt: certe utrūq; falsum ēt. & ob uacationē p̄ciū datum:cū imunis nemo fuerit:& ob pbationē:cum multa iprobatā sint. Q uid si hoc crimen optimis noīb⁹ denegare possumus:& ita ut non culpā i alios trāsi feramus. Sed uti doceamus eos isti munitioni p̄fuisse:qui facile officium suum & p̄stare & pbare possunt:tñ ne uos oīa in. M. Fonteium iratis testib⁹ freti cōfēretis. Cū maiorib⁹ Reip. negociis. M. Fonteius ipediret :& cum ad R. ep. ptine ret uiā domitiā munire legatis suis primariis uiris. C. Annio Bellieno &. C. Fōteio negocium dedit: Itaq; p̄fuerunt: iperauerunt pro dignitate sua quod uīsum est:& pbauerunt. Q uod uos si nulla alia ex re ex litteris quidem uīris q̄s scripsistis & missis & allatis certe scire potuistis. quas si antea nō legistis:nunc ex nobis quid de iis rebus Fonteius ad legatos suos scripserit : quid ad eum illi rescri pserint :cognoscite Litteræ. Marci. ad. C. Annū Leg. ad. C. Fonteū Leg. Litteræ. A.C. Annio Leg. a.C. Fonteio Leg. Satis opinor eē perspicuū Iud. hāc rationē munitionis:neq; ad. M. Fonteū pertinere :& ab his esse tractatā:quos nemo possit reprehendere:Cognoscite nūc de crīmine Vinario :qd illi iuidiosissimum & maximum esse uoluerūt. Crimen a pletorio Iud. ita cōstitutū est a Fōteio:nō i Gallia primū uēisse i mentē:ut portoriū uini iūtueret :sed i Italia hac p̄posita ratōe Romā pfectū. Itaq; Tituriū Tolosæ q̄ternos denarios i singulas uini amphoras portoriū noīe exegisse :Cordū Portū & Numiū ternos Vīctoriatos . M. atq; in his locis se Cordū & Volcalone ab his portoriū eē exactum.

PRO .M. FONTEIO.

Si qui Cobiamacho qui uicus iter Tolosam & Narbonē est: diuerterent: neq;
 Tolosam ire uellēt. Elesiodolus tātū senos denarios ab his: qui ad hostē porta
 rēt exegisset. V ideo Iud. eē crīmē & genere ipso magnū. Vectigal. n. eē i positū
 fructib⁹ nřis dicit⁹: & pecuniā pmagnā rōne ista cogi potuisse cōfiteor & iuidiā
 Vel maxime. n. inimici hāc rē sermonib⁹ diuulgare uoluerūt. Sed ego ita existi
 mo quo maius crimen sit id qđ ostēdat⁹ eē falsum: hoc maiorē ab eo iniuriā fie
 ri q id cōfingat. Vult. n. magnitudie rei sic occupare aīos eorū: q audiūt: ut diffi
 cilis aditus ueritati relinquat⁹: De crīmē uinario de bello V ocōtiōg. De dispo
 sitōe Hybernoꝝ. At hoc Galli negāt. Actio reꝝ & uis argumētoꝝ coargui pōt.
 Igit⁹ testib⁹ Iud. nō credere cupidis & iratis & cōiuratis: & ab religione remotis:
 nō solū potestis sed ēt debetis. Etenī si qa Galli dicūt, iccirco. M. Fonteius no
 cēs existimādus ē: qd mihi opus ē: sapiēte iudice: qd æquo Q uæsitore: qd ora
 tore nō stulto: Dicūt. n. Galli: negare nō possum⁹: hic si i geniosi & piti & æqui
 iudicis has ptes eē existimatis. V t quoniā qdē testes dicūt sine ulla dubitatōne
 credēdū sit: salus ipsa uiros fortū inoccētā tueri nō pōt. Sin aut̄ in reb⁹ iudicā
 dis nō mīmā ptē ad unā quāq; rē existimandā momentoq; suo ponderādā
 sapiētia iudicis tenet; nā multo uītā maiores grauioresq; ptes sunt ad cogitādū
 q ad dicendū meā. Mihi. n. semp̄ una quaq; de re testis non solū semel uerūeti
 am breuiter interrogandus: & sāpe ēt non interrogādus: ne aut irato facultas ad
 dicendū data: aut cupido auctoritas attributa esse uideat⁹. V os & sāpius eandē
 rē animis agitate: & diutius uno de teste cogitār̄ potestis. Et si quē nos interrogā
 re nolumus: quācā nobis tacendi fuerit: existimare debetis. Q uāobrē si hoc
 Iud. p̄scriptū lege aut officio putatis testib⁹ credeſ: nihil est cur aliis alio iudice
 melior aut sapientior existimet⁹. V nū ē enī & simplex auriū iudiciū & pmiscue
 & cōiter stultis ac sapientib⁹ ab natura datū. Q uid ē igit⁹: ubi eluceſ possit pru
 dentia? V bi discerni stultus auditor & credulus ab religioso & sapienti iudice?
 Nimiꝝ illud i quo ea quā dicūt a testib⁹ cōiectura & cogitatōe tradunt⁹: quācā
 auctoritate: q̄ta animi æqtate q̄to pudore q̄ta fide q̄ta religiōe q̄to studio existi
 mationis bonā q̄ta cura q̄to timore dicant⁹. An uero uos id i testimonii hoīnū
 Barbaroꝝ dubitabitis: qđ p̄sāpe & nřa & patꝝ memoria sapientissimi Iud. de
 clarissimis nřae ciuitatis uīris dubitādum nō putauerūt? Q ui. G. & Q. Cepiōi
 bus. L. & Q. Metellis testib⁹ i. Q. Pōpeiū hoīem nouū non crediderūt: quoꝝ
 uirtuti generi reb⁹ gestis fidem & auctoritatē i testimonio cupiditatis atq; ini
 miciciaꝝ suspicio derogauit. Ecquem hoīem uidimus ecquem uere cōmemora
 re possumus parem cōsilio grauitate constātia cæteris uirtutib⁹ honoris i genii
 reꝝ gestar⁹ ornamentis. M. Emilio Scauro fuisse: tñ huius, cuius iniurati nu
 tu ppe terrar⁹ orbis regebat: iurati testimonio neq; i. C. Memmiū creditū est.
 Noluerunt iū iudicabāt hāc patere inimiciciis uīā: quem qſq; odiſſet: ut eū te
 stimonio posset tollere. Q uātus i. L. Crasso pudor fuerit: qđ i geniū q̄ta aucto
 ritas q̄s ignorat? Tñ īcūtis etiā sermo testimonii auctoritatē habebat: testi

ORATIO.

monio ipso. quæ in M. Metellū inimico animo dixit p̄bare non potuit. Fuit su-
it illis iudicibus diuinū Iud. consiliū: q̄ se nō solū de reo iudiciū: sed et de accu-
satore de teste iudicare arbitrabant̄. Quid factum. qd fortuna ac tēpore allatū
qd p̄cio corruptū. qd spe aut metu de prauatū: quid a cupiditate aliqua aut ini-
miciciis p̄fectum uideref̄: quæ si iudex nō amplectet̄ oīa cōfilio nō aio ac mē
te circūspiciet: si qcqd ex illo loco dicet̄ ex oraculo aliquo dici arbitrabit̄? Pro-
fecto satis erit: id qd dixi antea: nō surdū iudicē huic muneri atq̄ officio p̄esse.
Nihil erit quāobrē ille nescio qs̄ lapiēs hō ac multar̄ reḡ pitus ad res iudican-
das regrat̄. An uero illi eq̄tes R.o. quos nos uidimus: qui nup̄ i R.e pu. iudiciisq̄
maximis floruerūt̄: habuerūt̄ tātū animi tātū roboris ut M. Scauro testi nō cre-
deret. Vos Belgā atq̄ Allobrogū testimoniis non credere timetis? Si inimico
testi credi non oportuit: inimicio Marcello Crassus an Fimbriæ Scaurus cui
libus studiis atq̄ obrectatiōe domestica: q̄ huic Galli quoq; q̄ optimi in cā sūt
eq̄tes frumentū pecuniā semel atq; iter̄ ac s̄epius iuitissimi dare coacti sunt: cæ
teri ptim ex ueterib; bellis agro mulctati: partim ab hoc ipso bello supati & op-
pressi: si q̄ ob aliqd emolumētū suū cupidius aliqd dicere uiden̄: iis credi nō cō
uenit: Credo maius emolumentū Cepionib; & Metellis p̄positū fuisse ex. Q.
Pōpeii calamitate cū studioq; suoq; obrectatorē sustulissent̄ q̄ cūtæ Galliæ ex
M. Fontei calamitate: in q̄ illa puincia p̄pe suā imunitatē ac libertatē positā es-
se arbitrat̄. An si hoīnes ipsos spectare conuenit: id qd i teste p̄fecto ualere plu-
rimū debet: non mō cū summis ciuitatis nīxæ uiris: sed cū infimo ciue. R. quisq̄
amplissimus Galliæ compādus est? Scit Induciomarus qd sit testimoniū dice-
re. Mouet̄ eo timore quo nostrū unusquisq; cū in eū locū p̄ductus est. Recor-
damini Iud. quātopere laborare soleatis: non modo quid dicatis p̄ testimonio:
sed et quib; uerbis utamini. ne qd minus moderate positū: ne qd ab aliq; cupidi-
tate plapsum uerbū eē uideatur. Vultu deniq; laboratis: ne q̄ significari possit
suspicio cupiditatis: ut & cum proditis: existimatio sit quædā tacita de uobis pu-
doris ac religionis. Et cum disceditis: ea diligenter conseruata ac retenta uidea-
tur: Credo hæc eadē Induciomaḡ i testimonio timuisse: aut cogitauisse: qui pri-
mū illud uerbū consideratissimū nostræ consuetudinīs arbitror: quo nos et tūc
utimur: cum ea dicimus iurati quæ compta habemus: quæ ipsi uidimus: ex to-
to testimonio suo sustulit: atq; oīa se scire dixit: Verebat̄ enim uidelicet: ne qd
apud uos. P. q̄. R. de existimatione sua depderet. ne q̄ fama consequeret̄ eius/
modi Induciomaḡ talē uir̄ tā cupide tam temere dixisse. Non intelligebat se i te-
stimonio nihil preter uocē & os & audaciā neq; ciuib; suis. neq; accusatorib;
nostris prestare debere. An uero istas nationes religione iurisurandi ac metu
deor̄ imortaliū in testimoniis dicendis cōmoueri arbitramini? quæ tātum a cæ-
tera gentium more ac natura dissentunt: qd cæteræ p̄ religiōib; suis bella su-
scipiunt: istæ contra oīum religiones. Illæ i bellis gerēdis: ab diis imortalib; pa-
cem ac ueniā petunt: istæ cum ipsis diis imortalib; bella gesserūt̄. Hæc sunt na-

PRO .M. FONTEIO.

tiōes:quae quōdā tā longe ab suis sedibus Delphos usq; ad Apollinē Pythiū
 atq; ad oraculum orbis terræ exuendū ac spoliādum pfectæ sūt ab nisdē gēti-
 bus sanctis & i testimonio religiosis obseſſū Capitoliu ē. Atq; ille Iuppiter:cu/
 ius noīe maiores nři sanctā testimoniorū fidē esse uoluerūt. Postremo his qcq
 sanctū ac religiosū uideri pōt? q̄ ēt si qn aliquo metu adducti deos placādos
 eē arbitrant̄ humānis hostiis eorū aras ac tépla funestāt:ut ne religionē qdē co/
 lere possint:nisi eā ipsā prius scelere uiolarīt. Q uis.n. ignorat eos usq; ad hāc
 diē retinere illā īmanē ac barbarā cōsuetudinē hoīum īmolādorū? Q uāobrē q̄
 li fide:ql̄i pietate existimatis eē eos q̄ deos īmōrtales arbitrent̄ hoīum scelef &
 sanguine facillime posse placari? Cū his uos testibus uestrā religionē cōiūgetis
 aut qcq sācte aut moderate dictū putabitis:hoc uestrā mētes tā castā tam īte/
 grā sibi suscipiēt:ut cū oēs legati nři:q̄ illo triēnio i Galliā uenerūt:oēs Eq̄tes.
 R. qui in illa puincia fuerūt:oēs negociatores eius puinciae:deniq; oēs in Ga/
 lia:qui sunt socii.P.R. atq; amici.M. Fonteū incolumē esse cupiant:iurati pri/
 uatim:& publice laudent:uos tamē Gallis credere malitis:qd ut securi esse ui/
 deamini uoluntatē hoīum:Grauior igitur uobis erit hostiū uolūtas q̄ ciuium:
 an dignitatē testiū:potestis igit̄ ignotos notis æqs alienigenas domesticis cu/
 pidos moderatis mercenarios gratuitis ipios religiosis īnīmiciissimos huic im/
 pio ac nomini bonis ac fidelibus & sociis & ciuibus āteferre? An uero dubita/
 tis Iud. quin insitas īnīmicitias istā gētes oēs & habeāt & gerāt:cū.P.R. nomi/
 ne? sic existimatis eos sic sagatos brachatosq; uersari aio demisso atq; humili:
 ut solent ii qui affecti iniuriis ad opē iudicū supplices īferioresq; cōfugiūt.Ni/
 hil uero minus:ii cōtra uagant̄ lāeti atq; erecti passim toto foro cū quibusdam
 minis & barbaro atq; īmani terrore uerborū.Q uod ego pfecto nō crederē nisi
 aliquoties ex ip̄is accusatorib; uobiscū simul Iud. audisse.cū p̄ciperēt:ut caue/
 ret is ne hoc absoluto nouū aliqđ bellū Gallicū cōcitaref.Si.M. Fonteū Iud.
 i cā deficerēt oīa:si turpi adolescētia:uita ifami Magistratibus quos āte oculos
 uestros gessit:cōuictus uirog bonog testimōiis:legatiōibus flagitiosæ obitis i/
 uitis suis oībus i iudiciū uocaret̄. si in eo iudicio colonog. P.R. Narbonensū
 fidelissimog. sociog. Massiliensiū ciuiū.R. oīum testimōiis tabulisq; p̄meref:
 tñ esset uobis magnope puidendū:ne quos ita afflictos uestris patribus maio/
 ribusq; accepissetis:ut cōtēnendi essent:eos p̄timuisse & eorū minis & terrof cō/
 moti esse uideremini.Hūc uero cū lādat nemo bonus. laudēt oēs uestri ciues
 atq; socii:oppugnēt ii q̄ sāpissime hāc urbē & hoc īperiū oppugnarūt:Cūq; ini/
 mici.M. Fonteii uobis ac.P.R. minent̄:amici ac ppīqui supplicēt uobis:dubi/
 tabitis nō modo nostris ciuibus q̄ maxime gloria ac laude ducunf:uerūetiā na/
 tionibus gentibus ostēdere uos i sētētiis ferēdis ciui pcere q̄ hosti credere ma/
 luisse:Magna me hercule cā Iud. absolutiōis cū cāteris causis hāc est :ne qua i/
 signis huic impio macula atq; ignominia suscipiat:si hoc ita platū e it i Galliā
 Senatū Eq̄tesq;.P.R. n̄ testimōiis Gallog:sed minis cōmotos rē ad illog libi/

ORATIO.

dīnē iūdicasse. Ita tēro si illi bellum facere conabunt̄: excitandus nobis erit ab inferis. C. Marius: qui Induciomaro isti minaci arroganti par in belli gerendo eē possit: excitandus Cn. Domitius & Maximus. qui nationē Allobrogū & reliquias suis iteꝝ armis conficiat atq; opprimat. Aut quoniā id quidē non pōt orādus erit nobis amicus meus. M. Pletorius: ut suos nouos clientes a bello facieꝝ do deterreat: ut eoꝝ iratos animos atq; horribilis impetus depreceſ: aut si non poterit. M. Fabium subscriptorē eius rogabimus: ut Allobrogū aīos mittiget: quoniā apud illos Fabioꝝ nomē amplissimū: uolunt isti aut quiescere id quod uicti ac subacti solent: aut cum minant intelligere se. P. R. non metum bellis: sed spē triumphis ostendere. Q uod si in turpi reo patiendū nō est: ut quicq; isti se minis p̄fecisse arbitrarent̄: qd̄ faciendū uobis in. M. Fonteio arbitramini: de quo hoīne Iud. iā. n. mihi uideor hoc prope cā duab; actionib; porata debet dicere: de quo uos hoīne ne ab inimicis quidem ullum fictum p̄brosūm nō modo crimen: sed ne maledictum qdē audistis. Ecq; unq; reus præsertim i hac uitæ ratōe uersatus in honorib; petendis in potestatis bus in imperiis gerendis sic accusatus ē: ut nullum probrum nullū facinus: nulla turpitudo: quæ a libidine aut a petulantia aut ab audacia nata ē: et ab accusatore obiiceret̄. Si non uera attamē facta cū aliqua ratione ac suspicioe. M. Emiliū Scaurū summū nīx ciuitatis uiꝝ scimus accusatū a. M. Bruto extat orōnes ex quib; intelligi pōt multa in illum ip̄m Scaurꝝ eē dicta: falsos q; negat: Verumt̄ ab inimico dicta & obiecta. Q uāmulta. M. Aq̄lius audiuit̄ i suo iudicio. Q uāmulta. L. Cotta: de niq;. P. R. utilius: q & si dānatus ē: mihi uidet̄ tñ inter uiros optimos atq; inoccētissimos eē numerādus. Ille igit̄ ipse homo sanctissimus ac temperatissimus multa audiuit̄ in sua cā. quæ ad suspicionē stupror̄ ad libidinē ptineret̄. Extat oratio hoīs ut opinio mea fert: nostroꝝ hoīnum lōge ingeniosissimi atq; eloq;ntissimi. C. Gracchi. q̄ in orōne pmulta i. L. Pisonē turpia ac flagitiosa dicuntur. At in quē uiꝝ: q̄ tanta uirtute atq; integritate fuit: ut ē illis optimis tpib;: cū hominē inuenire nequā neminē posses: solus tñ frugi nominare: quē cum i concionem Gracchus uocari iuberet: & uiator quæreret quē Pisonē: quod erat plures: cogis me iqt̄ dicere inimicum meum frugi: Is igit̄ uir: quē ne inimicus qdē satis in appellādo significare poterat: nisi ante laudasset: q̄ uno cognomine declarabat non modo q; esset: sed etiam qualis esset: tamen in fassam atq; iniq; probrorum insimulationem uocabatur. M. Fonteius ita duabus actionibus accusatus est: ut obiectum nihil sit: quo significari uestigium libidinis: petulatiæ: crudelitatis audaciæ possit: non modo nullum facinus huius protulerint: sed nec dictum quidem aliquod reprehenderint. Q uod si aut quantam uoluntatem habent ad hunc opprimendum: aut quantam ad maledicendum licentiam tantum haberent aut ad ementiendum animi aut ad fingendum ingeni: non meliore fortuna ad probra nunc audienda Fonteius: q̄ illi de q; antea cōmemorauit: fuisset. Frugi igit̄ hominē Iud. frugi inq; & i oībus uitæ partibus

PRO.M.FONTEIO.

moderatū ac tēperatē plenū pudoris plenū officii plenū religiōis Videtis posī
tū i uestra fide ac potestate atq; ita ut cōmissus sit fidei pmissus potestati: Vide
te igit̄ utq; sit æquius hominē hōestissimū uiꝝ fortissimū ciuē optimū dedi ini
micissimis atq; imāssimis natiōibus : an reddi amicis : p̄sertim cū tot res sint:
quæ uestris animis p̄ huius īnocētis salute supplicēt primū generis atiquitas:
quā T usculo ex clarissimo mūicipio pfectā ī mōumētis reꝝ gestar̄ icisam ac
notatā uidimus:tū autē cōtinuæ Præturæ quæ & cæteris ornamētis & existima
tione īnocentia maxime floruerūt.Deinde recēns memoria parentis:cuius san
guine nō solū Asculanor̄ manus:a qua īterfeſtus ē Sed totū illud sociale bel
lū macula sceleris ībutum est.Postremo ipse cū ī oībus uitæ partibus honestus
atq; īteger tum ī re militari cū summi cōſiliī & maximi animi:tū uero usu quo
q; bellor̄ gerendor̄ in primis eor̄ hominum qui nunc exercitus : Q uare si ēt
mouendi estis a me:quod nō estis lud.hoc leuiter p̄ mea auctoritate uobis p̄ci
pere possem:ut ex eo genere homines:quor̄ cognita uirtus:īdustria : fœlicitas
ī re militari:diligenter uobis retinēdos existimetis.Fuit.n.maior taliū uiroꝝ in
hac Rep.copia:quæ cū ēt:tn̄ eor̄ nō saluti:sed ēt honori cōſulebat'.Q uid
nūc uobis faciendū ē studiis militaribus apud iuuentutē obſoletis aut hoībus
ac summis ducibus partī ætate partī ciuitatis discordiis ac Reip.calamitate cō/
ſumptis:cū tot bella aut a nobis necessario ſuscipient̄ :aut ſubito atq; impuſa
naſcat'.Nōne & hominē ipsū ad dubia.R.P.tpa reſeruādū & cæteros studio
laudis ac uirtutis īflāmādos putatis.Recōdamini quos legatos nup ī bello.L.
Iulius:quos.P.Rutilius:quos.L.Cato:quos Gn.Pōpei⁹ habuerit:Scietis fuſ
ſe tū.M.Cornutū.L.Cinnā.L.Syllā Prætorios hoīes bellī gerēdi pitifſimos:
pt̄erea.C.Mariū.P.Didiū.Q u.Catulū.P.Craſſū:nō litteris hoīes ad rei milī
taris ſcientiā ſed rebo gestis ac uictoriis eruditos.Age uero nūc iferte oculos in
curiā.itroſpicite pēitus ī oīs Reip.ptes:īteꝝ uidetis nihil poſſe accideſ :ut tales
uiri deſiderādi ſint.An ſi acciderit eor̄ hoīum copia.P.R.abundaſ:quæ ſi dili
gēter attēdetis pfecto Iud.uir̄ ad labores bellī ipiḡ:ad picula forteſ:ad uſum
ac disciplinā pitum:ad cōſilia prudētē:ad caſum fortunāq; fœlicē domi uobis
ac liberis uestris retinere q̄ inimicissimis.R.P.natiōibus:& crudeliffimis trade
re & cōdēnare malitis.An ifestis ppe ſignis inferunt̄ Galli ī Fōteium : & iſtāt
atq; urgēt ſūmo cū ſtudio:ſūma cū audacia:nos uero Iud.& multis & firmis p̄
ſidiis uobis adiutoribus iſti immani atq; intolerandæ barbariæ rēfitemus:
Primum obiicit̄ cōtra iſtoꝝ ipetus Macedōia fidelis & amica.P.R.prouicia:
que cum ſe ac ſuas urbes non ſolum conſilio ſed etiam manu Fonteii cōſerua
tam eſſe dicat:ut illa per hunc Thracum aduentu ac depopulatione defenſa:
ſic ab huijs nūc capite Gallorum impetus terrorefq; depellit.Cōſtituitur ex
altera parte ulterior Hispania:quæ profeſto non modo religione ſua rēfifere
iſtorum cupiditatī poſteſ:ſed etiam ſceleratorum hominum periuria testimo
niis ac laudationib; ſuis refutare,Atque ex ipſa etiam Gallia fideliffima &

ORA TIO

grauissima auxilia sumuntur. Venit huc subsidio misero atq; īnocenti Massiliensium cūcta ciuitas; quæ non solū ob eam cām laborat; ut huic a quo ipsa seruata ē; parem gratiā referre uideat: sed et qd ea conditōe atq; eo facto se in his terris collocatā eē arbitrat̄: ne quid nostris hoīb; istae gentes nocere possint: pugnat pariter p salutē. M. Fonteii Narbonensis colonia; quæ p hunc ipsa nuper obsidione hostiū liberata; nūc eiusdē miseriis ac piculis cōmouet̄. Deniq; ut oportet bello Gallico ut maior̄ iura moresq; p̄scribūt: Nemo est ciuīs R. qui sibi ulla excusatōe utēdū putet: oēs illius puinciae publicani agricolæ pecuarii cæteri negociatores uno aio. M. Fonteiu atq; una uoce defendūt. Q d̄ si tantas auxilioꝝ nostroꝝ copias Induciomarus ip̄e despexerit: dux Allobrogū cæteroꝝ Galloꝝ nū ē d̄ matris hūc cōplexu letissimæ miserrimæq; fœminæ uobis inspectatib; auellet atq; abstrahet: p̄serti cū uirgo Vestalis ex pte germanū fratre cōplexa teneat: uestrāq; Iud.ac.P.R. fidē iploret. p uobis liberisque uestris tot aīos in diis īmortalib; placandis occupata ē: ut ea nūc p salutē sua fratrisq; sui aīos ufos placare possit. Cui miseræ quod p̄sidiū qd solaciū ē hoc amissio? Nā cæteræ fœminæ gignere ipsæ sibi p̄sidia & habere domi fortunaꝝ omniū sociū pticipēq; possunt. Huic uero uirginī: quid ē præter fratre: qd aut iucū dū aut chaꝝ eē possit? Nolite pati Iud. aras deoꝝ īmortalū: uestæq; matris quotidianiſ uirginis lamentationib; de ufo iudicio cōmoueri. Prospicite ne ignis æternus nocturnis Fōteiæ laboribus uigiliisq; seruatus sacerdotis uestæ lachrymis extictus eē dicat̄. Tendet ad uos uirgo Vestalis manus supplices easdem quas pro uobis diis īmortalibus tendere consueuit. Cauete ne periculose sup būq; sit eius uos obsecrationē repudiare: cuius preces si dii al̄pernarent̄: hæc salua eē non possent. Videtis ne subito Iud. uiꝝ fortissimum. M. Fonteiu parētis & sororis cōmemoratione lachrymas pfudisse: qui nunq; in acie ptimuerit: qui se armatus s̄æpe in hostium manū multitudinēq; īmiserit: cū in eiusmodi periculis eadem se solacia suis relinquere arbitraret̄: quæ suus pater sibi reliq; set. idem nunc perturbato animo pertimescit: ne non modo ornamento & adiumento non sit suis: sed etiam cum acerbissimo luctu dedecus æternū miseris atq; ignominia relinquit. O fortunam longe disparē. M. Fonteii si deliger̄ potuisse: ut potius telis tibi Galloꝝ q̄ periuriis intereundū eēt. Tū enim uitæ socia uirtus mortis comes gloria fuisset. Nūc uero qui est dolor uictoriæ te atque imperii pœnas ad eoꝝ arbitrium sufferre: qui aut uicti armis sunt: aut inuitissimi paruerunt: a quo periculo defendite Iud. ciuē fortē atq; innocentē. Curate ut nostris testibus plusquam alienigenis credidisse uideamini. plus saluti ciuiū q̄ hostium libidini consuluisse/ grauiorem duxisse eius obsecrationem quæ uestris sacrīs præsit: q̄ eorum audaciam: qui cum omnium sacrīs deluhrisque bella gesserunt. Postremo prospicite Iud. id quod ad dignitatem Popul. Roma. maxime pertinet ut plus apud uos p̄ces uirginis Vestalis: q̄ minæ Gallorū ualuisse uideantur.

M.T.C.PRO ROSCIO COMEDO ORATIO ABSQVE PRIN
CIPIO.

XXXII.

Maliciam naturæ:crederetur is scilicet vir optimus & singulari fide præditus q
suo iudicio suis tabulis testibus uti conatur.solēt sere dicere q p tabulas hoīnes
citi pecuniam expensam tulerū:ego ne talē virum corrūpere po
tui:ut mea cā falsum in codicē referret:Expecto quā mox Chereia hac oratiōe
utat: Ego ne hanc manum plenā pfidiæ:& hos digitos meos ipellere potui:ut
falsum pſcriberē nomē? Q d si ille suas pferet tabulas:pferet suas quoq; Ro
scius:erat in illius tabulis hoc nomen:At huius nō erit:cur potius illius q̄ hui⁹
crederet ſcripſiſſe? ille ſi nō iuſſu huius expēſum tulifſet:nō ſcripſiſſet:nā quē
admodū turpe ē ſcribere:qđ nō debeas:ſic iprobū eſt nō referre.qđ debeas.æ
que enī tabulæ cōdēnanē eius:q̄ uerū nō rettulit & eius q̄ falsum pſcripſit. Sed
ego copia & facultate cauſæ cōfirſiſus uide quo p̄grediar:ſi tabulas.C. Fannius
accepti & expēſi,pfert suas i ſuam rē ſuo arbitratu scriptas:quominus ſecūdū il
lū iudicetis:nō recuſo.Q uis hoc frater fratri:qs parens filio tribuit:ut qdcūq;
rettulifſet id ratū haberet:ratū habebit R oſcius,pfer quod tibi fuerit pſuasū:
huic eſt pſuasum. q̄ tibi fuerit pbatum huic eſt pbatum.pauloante.M. Per
pēnæ.P. Saturi tabulas poſcebamus:inūc tuas.C.Fāni Chereæ ſoliuſ flagita
muſ.& quominus ſecūdū eas def:nō recuſamus.Q uid ita non pſers:nō cōfi
cit tabulas:imo diligentissime.non refert parua nomina in codices:imo ois
ſūmas.leue & tenue hoc nomen ſeſtertium.cccli⁹ ſunt:quō tibi tanta pecunia
extra ordinaria iacet:quō ſeſtertiū.cccli⁹.in codice accepti & expēſi non ſunt:
proh dii imortales eē ne quēq tanta audacia p̄ditū:q quod nomē referre i tabu
las timeat: id petere audeat: quod in codicē iuratus referre noluit: id iurare i li
tē non dubitet:qđ ſibi pbare nō poſſit: id perſuadere alteri coneſt: Nimiū ci
to ait me indagare de tabulis:nō habere ſe hoc nomē i codicē accepti & expensi
relatū:cōfiteſt:ſed in aduersariis patere cōtendit.usq; eo ne te diligis:& magni
fice circūſpicis:ut pecuniā nō ex tuis tabulis:ſed aduersariis petas: ſuū codicē
teſtis loco recitare arrogantiæ eſt:ſuaq; pſcriptionū & lituraq; aduersaria pfer
re nō amētia eſt:q̄ ſi eandē uī diligentiam auctoritatēq; hñt aduersaria quā ta
bulæ:qđ attinet codicē iſtituere:cōſcribere:ordinē:conſeruare:memoriae tra
dere litteraq; uetusitatē:Sed ſi q̄ aduersariis nihil credimus:iccirco codicē ſcribe
re iſtituimus:qđ ēt apud ois leue & infirmū ē:id apud iudicē graue & sanctū
eē duceſt.Q uid eſt:qđ negligenter ſcribamus aduersaria:Q uid eſt qđ diligē
ter conficiamus tabulas:q̄ d cā:quia hæc ſunt mēſtruā illæ ſunt æternæ hæc de
lent statū.illæ ſeruāt sancte.hæc parui tpiſ memorī illæ ppetuæ existimati ois
fidē & religionē āplectūt̄.hæc ſūt deiecta:illæ ſunt i ordinē cōfectæ itaq; aduer
ſaria i iudiciū ptulit nemo:codicē ptulit.tabulas recitauit.Tu.C.Piſo tali fide
uiriute: grauitate auctoritate ornat:ex aduersariis pecūiā petet n̄ auderes.Ego
q̄ clara ſūt cōſuetudie diuti⁹ dicer n̄ debeo.illđ uero qđ ad rē uehemēter p̄t̄:q̄

ORATIO

ro:q̄ pridē hoc nomē Fāni in aduersaria rettulisti: Erubescit. qd respōdeat: ne/
 scit: qd fingat: extēplo nō habet: Sunt duo menses iā dices: tū ī codicē acceptū
 & expensum eē debuit. amplius sunt sex mēses cur tā diu iacet hoc nomen ī ad
 uersariis: qd si tādē amplius triēniū ē: quō cū oēs qui tabulas cōficiāt mēstruas
 pene rōnes ī tabulas trāsferāt: tu hoc nomē triēniū amplius ī aduersariis iacere
 pateris: utrū cætera noīa ī cōdicē accepti & expēsi digesta habes: an nō: Si non
 quō tabulas cōficiis: si etiā: quāobrē cū cætera noīa in ordinē referebas: hoc no/
 men triēnio amplius q̄ erat ī primis magnū: ī aduersariis reliquebas: Nolebas
 scire debere tibi Rosciū. cur scribebas: rogatus eras: ne referres: cur in aduersa/
 riis scriptū habebas: Sed hæc q̄q firma eē uideo: tñ ipse mihi satisfacere nō pos/
 sum: nisi a.C. Fānio ipso testimoniuū sūmo hāc pecuniā ei nō deberi. Magnū ē:
 qd conor. difficile ē: qd polliceor: nisi eūdē & aduersariū & testē habuerit Ro/
 sciū. nolo uincat. pecunia tibi debeat certa. quæ nūc petit p̄ iudicē ī qua legiti/
 me partis spōsio facta ē. hic tu si amplius. SS. nūmo petisti: q̄ tibi debitū ē cām
 pdidisti: ppter ea q̄ aliud ē iudiciū / aliud ē arbitriū. Iudiciū est pecuniæ certæ ar/
 bitriū incertæ. ad iudiciū hoc mō uenimus: ut totā lité aut obtineamus: aut amit/
 tamus. ad arbitrium hoc aīo adimus: ut neq; nihil neq; tantū q̄tū postulauim: cōsequamur.
 eius rei ipsa uerba formulæ testimonio sunt: qd est in iudicio: di/
 rectū: asper & simplex. si peteret. LLS. līii. dari hic nisi planū facit. LLS. līii. ad
 libellā sibi deberi: cām pdit. Quid ē in arbitrio: mite: moderatū: q̄to æquius &
 melius id clarius. illud tñ cōfitet: plus se petere: q̄ debeat. Sed satis supq; habe/
 re dicit: qd sibi ab arbitrio tribuat. Itaq; alter causæ cōfidit: alter diffidit. Q uæ
 cū ita sint: quæro abs te: quid ita de hac pecūia de his ipsis. LLS. līii. de tuaq; ta/
 bulaq; fide cōpromisiū feceris. arbitriū sūpseris q̄to æqus et melius sit dari repro/
 mitiq; si peieres: Q uis ī hāc rē fuit arbitrer: utinā is qdē Romæ ēēt: Romæ ē.
 utinā adesset ī iudicio: adest. utinā sederet ī cōsilio. C. Pisois: ipse. C. Piso ē: eū
 dē ne tu arbitriū & iudicē sumebas. idē & ifinitā largitōne remittebas: & eundē
 ī angustissimā formulā sponsiōis cōcludebas. Q uis unq; ad arbitriū q̄tum petit
 tātū abstulit: nemo. q̄tū. n. æquius esset sibi dari petit: de quo nomine. ad arb/
 itriū dedisti: de eo ad iudicē uēisti. Cæteri cū ad iudicē cām labefactari aīaduer/
 tūt: ad arbitriū cōfugiūt. hic ab arbitrio ad iudicē uenire est ausus. q̄ eū de hac pe/
 cuniā tabularq; fide arbitriū sump̄ sit iudicauit sibi pecuniā nō deberi. Iā duæ par/
 tes causæ sunt confessæ: adulterasse se se negat. expensum tulisse nō dicit: cum
 tabulas: nō recitat. Reliquū ē ut stipulatū se esse dicat: ppter ea enī quēadmodū
 certā pecuniā petere possit. nō reperio. Stipulatus es: ubi: quo die: quo tpe: quo
 p̄sente: qs spopōdisse me dicit: nemo. Hic ego si finē faciā dicendi: satis fidei
 & diligentia meæ satis causæ & controuersiæ satis formulæ & spōsionis: satis eti/
 am iudici fecisse uidear. cur secundum Rosciū iudicari debeat. pecunia pe/
 tita est certa. cum tertia parte sponsio facta est. Hæc pecunia necesse est aut
 data. aut expensa. lata aut stipulata sit. Datam non esse Fannius confi/

PRO ROSCIO COMEDO

teſt̄:expensam latam non eē codices Fāniī cōfirmāt .ſtipulatā non esse tacitū
nitas testiū cōcedit.qd ergo ē .qd & res eius ē cuius & pecunia leuissima & exi-
ſtimatio ſanctissima fuit Semp:& iudex ē is quē nos nō minus bene de nobis
existimare:q secūdū nos iudicare uelimus.& aduocatio ea eſt :quā pp eximiū
ſplendorē:ut iudicē unū uererī debeamus:pinde ac ſi in hāc formulā:oīa iudi-
cīa legitima:oīa arbitria:honoraria:oīa officia domētica concluſa & cōprehēſa
ſint perīde dicemus. illa ſuperior fuit oratio neceſſaria.hāc erit uoluntaria/ illa
ad iudicem.hāc ad.C.Piſonē:illa p reo:hāc p Roscio:illa uictoriæ:hāc bonæ
aestimationis cauſa cōparata.Pecuniā petis Fāni a Roscio:quā ſ dic audacter
& apte.utrū tibi ex ſocietate debeat'.An quā ex liberalitate huius pmissa ſit &
oſtentata:quoḡ alterḡ ē grauius & odiosius:alterḡ leuius & facilius:quā ex ſoci-
etate debeat'.Q uid aī ſi hoc iā nec leuiter ferendū ē neq̄ negligēter defēdēdū.
Si qua enī ſunt priuata iudicia ſumā æſtimatoīs & pene dicā capiſtis:trīa hāc
ſunt:fiduciæ:tutelæ:ſocietatis:&que enim pſidioſum & nefariū ē fidē frāgere:
quā continent uitā:& pupillū fraudare:q in tutelā puenit:& ſociū fallere:qui ſe
in negocio cōiunxit.Q uā cum ita ſint:q ſit :q ſociū fraudarit & ſefellerit:cōſi-
deremus.dabit.n.nobis iā tacite uitā acta in alterutrā ptē firmū & graue testi-
moniū.Q .Rosciī:qd aī ſ nōne ut ignis in aquā coniectus cōtinuo reſtinguit'
& refrigerat':ſic referuens falſum crimē in puriſſimam & caſtiſſimā uitā colla-
tū ſtatim cōcidit & extinguit':Roscius ſociū fraudauit:poī hoīni huic hārere
peccatum:q medius fidius audacter dico plus fidei q̄ artis:plus ueritatis q̄ diſci-
plinæ poſſidet i ſe:quē.P.R.meliore ūirḡ q̄ histrionem eē arbitrat'.q ita digniſ-
ſimus eſt ſcena pp artificiū ut digniſſimus ſit Curia ppter abſtinētiā.Sed quid
ego ineptus de Roscio apud Piſonē dico ſ ignotū hominē ſcilicet pluribus uer-
biſ cōmēdo:ē ne quiſq̄ oīum mortaliū de quo melius existimes tu:est ne qſq̄ q̄
tibi purior:pudētior humanior:officioſior:liberaliorq̄ uideatur:Q uid tu Sa-
turi:qui contra hunc uenis:existimas aliter:nō ne quotiēſcūq̄ in cā in nomē hu-
ius incidiſt:totiēs hunc & ūirū bonū eē dixisti:& honoris cā appellasti:qd ne/
mo niſi aut honestiſſimo aut amiciſſimo facere conſueuit.qua in re mihi ridi-
cu le es uetus eē inconstans:qui eūdē & laederes & laudares.& ūirum optimū:&
hominē improbifſimum eē diceres:euſdem tu & honoris cauſa appellabas.&
uirḡ primarium eſſe dicebas:& ſociū fraudaffe arguebas.Sed ut opinor: laudē
ueritati tribuebas.crimen gratiæ cōcedebas.de hoc ut existimabas prædicabas.
Chereæ arbitratu cām agebas.fraudauit Roscius, eſt hoc quidem aurib⁹ aīſq̄
hominū absurdum.Q uid ſi tādem aliquem timidum:deſtentē:diuitē:iner-
tem:nactus eſſet:q expiri nō poſſet:tn̄ icredibile eēt.Verūtamen quē fraudarit
uideamus,C.Fāniū Chereā Roscius fraudauit:oro atq̄ obſecro uos:q noſtis:
uitā iter ſe utriuſq̄ oferte:q nō noſtis:faciē utriuſq̄ cōſiderate.nōne ipm caput
& ſupcilia illa pēit⁹ abraſa oleſ maliciā & clamitā calliditatē uidēt':n ab imis
unguib⁹ uſq̄ ad uertice ſumū;ſi quā plecturā aſſert hoībo tacita cōpis figura:ex

fraude: fallaciis: mendaciis constare totus uideret? Qui in circo capite & supcip-
 liis semper est rasis: ne ullum pilum viri boni habet dicat. cuius persona preclare Rosci-
 us in scena tractare consueuit. neque tamen per beneficio ei par gratia referet. nam bal-
 lionem illum improbissimum & periurissimum lenone cum agit: agit Cheream. per
 sona illa lutulenta impura: inuisa: in huius moribus natura uitae est expessa. qui
 quoniam obrem Roscium simile sui in fraude & malicia existimari mihi non uide-
 tur: nisi forte quod praecipue hunc imitari se in persona lenonis animaduertit. Quia
 obrem etiam atque est considera. C. Piso quis quem fraudasse dicat: Roscius Fanius:
 quod est hoc: probus improbum pudens impudentem. pius castus. callidus impitus.
 liberalis auditus. Incredibile est quemadmodum si Fannius Roscium fraudasse di-
 ceret: utrum ex utriusque persona uerisimile uideretur & Fanius per maliciam fecis-
 se: & Roscium per imprudenteria deceptum esse. sic cum Roscius Fanius fraudasse ar-
 guatur: utrumque incredibile est. & Roscium quocumque per auaritię appetisse: & Fanius quo-
 cumque per bonitate amississe. principia sunt huiusmodi. spectemus reliqua. LLS. lxxii.
 video: sed tamen cur ipsa. LLS. lxxii. tam uehementer concupierit querere: Nam tibi. M. Per
 penna. C. Piso certe tanti non fuisse: ut socium: fraudaretis. Roscio cur tam fave-
 rit: cum requiro. Egebatur: immo locuples erat: debebat: immo in suis summis uersaba-
 tur. auarus erat: immo et ante locuples: semper liberalissimus munificentissimus
 que fuit. proho deo hoīnusque fide qui. LLS. cccliiii. cccliiii. cccliiii. quæstus face non
 luit: nam certe LLS. cccliiii. cccliiii. cccliiii. mereret & potuit: & debuit: si potest Diony-
 sia. LLS. cccliiii. cccliiii. mereret: is per summa fraudem & maliciam & perfidiam. LLS. lxxii.
 appetit: & illa fuit pecunia imanis: haec paruula illa honesta: haec sordida illa iu-
 cunda: haec acerba: illa propria: haec in causa & in iudicio collata. X. his annis pxi-
 mis. LLS. sexages honestissime consequi potuit: noluit. labore quæstus rece-
 pit: quæstum laboris reiecit. Po. R. adhuc seruire non destitit: sibi seruire iam pridem
 destitit: hoc tu unquam Fanni faceres: sed si hos quæstus recipere posses: non eodem
 tempore & gestum & animam ageres: Dic nunc te ab Roscio. LLS. lxxii. circumscrip-
 tum esse: qui tantas & tam infinitas pecunias non propter inertiam laboris: sed pro-
 pter magnificientiam liberalitatis repudiarit: Quid ego nunc illa dicam: quæ uo-
 bis in mentem uenire certe scio: fraudabat te in societate Roscius: sunt iura sunt
 formulæ de omnibus rebus constitutæ: ne quis aut in genere iniuriæ aut ratio-
 ne actionis errare possit: expressæ: sunt enim ex unius cuiusque damno: dolore in
 comodo: calamitate: iniuria publica: haec a praetore formulæ ad quas priuata lis
 accommodat: quæ cum ita sint cur non arbitrium pro socio adegeris. Q. Ros-
 cius quero: formulam non noras: notissima erat: iudicio graui expiri nolebas:
 Quid ita: propter familiaritatē ueterem. cur ergo laedis: per integritatē hominis: cur
 igit insimulas: propter ægritudinem criminis. Ita ne uero quem per arbitrium circum-
 uenire non posses: cuius de ea re proprium non erat iudicium: hunc per iudicem
 condonabis. cuius de ea nullum est arbitrium. Quin tu hoc crimem aut obiice ubi licet
 agere. aut tacere noli ubi non oportet. tametsi iam hoc tuo testimonio crimem subla-

PRO ROSCIO COMEDO.

tum est. Nam quo tu tempore illa formula uti noluisti: nihil huc in societatem fraudis fecisse iudicasti. tabulas habet an non? si non habet: quemadmodum pactio est: si habet: cur non nominas. Dic nunc Rosciū abs te petisse ut familiarē suū sumeres: arbitrium non petiit. dic pactionē fecisse ut absoluere: non pepigit: quare qua sit absolutus: quod erat summa innocētia & integritate: Quid n. factū est: uenisti domū ultro Rosciū: satisfecisti. quod temere cōmisisti: iūdiciū ut de nunciaret: rogasti: ut ignosceret te affuturū negasti: debere tibi ex societate nihil. clamitasti iudic. hic denūciauit: absolutus est. Tn̄ fraudis ac furti mentio facere audes. perstat iūpudentia: pactionē. n. inqt mecum fecerat: iccirco uidelicet ne cōdēnare. Quid erat causæ: cur metueret: ne cōdēnare. res erat manifesta: furtum erat aptum cuius rei furtū factū erat. Exordit magna cū expectatione ueteris histrionis exponere societatem. Panurgus inqt fuit Fannii: si fuit ei cū Roscio cōmunis. hic primū quæstus est non leuiter Saturius cōunē factū esse gratis cū Roscio qui precio proprius fuisset Fannii: largitus est. s. homo liberalis & dissolutus & bonitate aſfluēs Fānius Roscio. Sic puto. Quoniam ille cōstitit: mihi paulisper quoq; necesse est paulū commorari. Panurgū tu Saturi proprium Fannii dicis fuuisse. At ego totum Rosciū fuisse contendō: quod erat enim Fannii corpus. quod Rosciī est: disciplina facies non erat: ars erat preciosa. ex qua parte erat Fāniī non erat. LLS. līii. cv. ex qua parte erat Rosciī amplius erat. LLS. cccliī. cccl. nemo enim illum ex trūco corporis spectabat: sed ex artificio Comico æstimabat: nam illa membra merere per se non amplius poterant duodecim æris. disciplina quæ erat ab hoc tradita: locabat se non minus LLS. cccliī. O societatē captiosam & indignā ubi alter. LLS. līii. alter. cccliī. līii. quod sit: in societatem affert. nisi iccirco moleste pateris quod. LLS. līii. tu ex arca proferebas. LLS. cccliī. līii. & ex disciplia & artificio Roscius promebat. Quam enim rem & expectationem: quod studium & quem fauore secum in scenā attulit Panurgus: qđ Rosciī fuit discipulus. qui diligebant hunc: illi fauebant: qui admirabantur huc illum probabāt: quodeniq; huius nomē auidierant: illum eruditū & pfectum existimabant. Sic est uulgus ex ueritate pauca ex opinione multa æstimat. Quid sciret ille: ppauci aīaduertebat ubi didicisset: oēs quærebant. nihil ab hoc prauum & peruersum produci posse arbitrabantur. si ueniret ab Statilio. tametsi artificio Rosciū superaret: a spicere nemo posset. Nemo enim sicut ex improbo patre probū filium nasci: sic ex pessimo histrionē bonum Comedium fieri posse æstimaret: quia ueniebat a Roscio: plus etiam scire q̄ sciebat: uidebatur. quod item nup in Erote Comedo usu uenit: q̄ postea q̄ e scena non modo sibilis sed etiam cō uitio explodebatur: sicut in arā cō fugit in huius domum disciplinam: patrocinium: nomen: itaq; per breui tempore q̄ ne in nouissimis qdem erat histrionibus: ad primos peruenit Cor edos. Quare res extulit eum: una commēdatio huius. Qui tamen Panurgum illum non solum ut Rosciī discipulus fuisse diceretur: domū recepit: sed etiā summo

QQ

ORATIO.

cū labore stomacho miseriaq; erudiit. Iam quo q̄sq; ē solertior: et ingeniosior: hoc docet iracundius & laboriosius: quod enim ipe celeriter arripuit: id cum tar de percipi uidet: discrutiatur. Paulo longius oratio mea prouecta est: hac de cau sa ut conditionē societatis diligenter cognosceretis: quæ deinde sunt consecuta: Panurgū inquit hunc seruum cōmunem. Q. Flauius Tarquiniiēsis qdā inter fecit. in hāc rē inquit me cognitorem dedisti: līte cōtestata: iudicio dāni iniuria cōstituto: tu sine me cum Flauio decidisti. Vtrū pro dimidia parte: an pro tota: planius dicam. utrū pro me an & pro me & pro te: p me: potui. exemplo multo rum licitū ē. iure fecerūt multi. nihil in ea re tibi iniuriæ feci: pete tu tuū exige: & aufer: quod debet: suā quisq; partem unus possideat. & psequat̄. At enī tu tuum negociū gessisti bene: gere & tu tuum bene. magno tuā dimidiā partē decidisti. magno & tu tuā partem decide. LLS. q̄. cccli. tu abstulisti. si fit hoc uero. LLS. quoq; cccli. tu aufer. sed hāc decisionē Rosciū oratione & opinio ne augere licet. re & ueritate mediocrem: & tenuē eē iuenietis. Accepit enī agrū tēporib; iis cū iacerent precia prædiorū: q ager neq; uillā habuit. neq; ex ulla p te fuit cultus. qui nunc multo pluris ē q tunc fuit. neq; id ē mirū: tū enī propter. Reip. calamitates oīum possessiones erāt incertæ. nūc deū imortalū benignita te: oīum fortunæ sunt certæ: Tū erat ager incultus sine tecto. nūc ē cultissimus cū optima uilla. Verūt̄ quoniam natura tam maliuolus es: nūq; ista te molestia & cura liberabis: præclare suū negocium gessit Roscius. fundū fructuolissimū abstulit. quid ad te: tuam partem dimidiā quemadmodum uis decide. Vertit hic rationē. & id quod probare non pōt fingere conat̄. de tota re inquit decidi sti: ergo huc uniuersa causa deducitur: ut Roscius cū Flauio de sua parte an d̄ tota societate fecerit pactionē. Nam ego Rosciū si quid cōmuni nomine tei git: confiteor præstare debere societati. Societatis: non suas lites redemit: cū fū dum a Flauio accepit. Quid ita: satis nō dedit amplius a se neminē petiturū: q si sua parte decidit: reliquis integrā reliqt actionē. q p sociis transigit. satisdat neminē eorū postea petiturum: quid ita: Flauio sibi cauere non uenit in mēte: nesciebat uidelicet Panurgū suisle i societate: sciebat: nesciebat Fāniū Roscio eē sociū: p̄clare. nā iste cū eo līte cōtestatā habebat: cur igit̄ decidit & nō resti pulat̄: neminem amplius petiturū: cur de fundo decedit & iudicio non absoluīt̄: cur tam imperite facit: ut nec Rosciū stipulatione alliget: neq; a Fānio iudicio se absoluat: Est hoc primum & ex cōdicione iuris: & ex cōsuetudine cau tionis firmissimū & grauissimū argumētū. quod ego plurib; uerbis amplecte rer: si non alia certiora & clariora testimonia in cā haberē. & ne forte me hoc fru stra pollicitū eē prædices: te te inquā Fanni ab tuis subselliis cōtra te testē susci tabo. Criminatio tua quæ est: Rosciū cū Flauio p̄ societate decidisse: quo tem pore: Ab hinc ānis. xv. Defensio mea quæ ē: Rosciū p̄ sua parte cū Flauio trā segisse. repromittis tu ab hinc triēniū Roscio. quid: recita istā stipulationē clari us. Attēde quæso Piso Fāniū iniuitū. & huc atq; illuc tergiuersantem: testimoni

PRO ROSCIO COMEDO.

nium contra se dicere cogo. Quid enim stipulatio clamat: quod a Flauio abstulero: partem dimidiā inde Roscio me solutus spondeo: tua uox est Fāni: quid tu au ferre potes a Flauio: si flauius nihil debet: quod hoc porro nūc restipulae: quod iā pri dē ipse exegit: quod uero Flauius tibi daturus ē: quod Roscio oē quod debuit dissoluit: cur ī re tā uete ī negocio tā cōfecto ī societate dissoluta noua hāec stipulatio iter ponit? Q uis ē hui⁹ stipulatōis scriptor: testis arbiter? tu Piso. tu. n. Q . Rosciū p̄ opa labore: q̄ cognitor fuisset: quod uadimonia obisset: rogasti ut Fānio daret LLS. cccli. hac conditione: ut si quid ille exagisset a Flauio partē eius dimidiā Roscio dissolueret. Satis ne ista postulatio dicere tibi uidet apte Rosciū p̄ se de cidisse. Etenim forsitan hoc tibi ueniat in mentē re promissile Fānio Roscium si quid a Flauio exegisset: eius partem dimidiā se domino exegisse. nihil. quod tu nō exitum exactiōis: sed initium re promissionis spectare debes: neq; si ille per sequendū: non quod in se fuit: iudicauit: Rosciū suas non societatis lites redemisse. quid si tandem planum facio post decisionē ueterē Rosciī post re promissionē autē recentem hāc Fannii. LLS. cccli. Fāniū a. C. Flauio Panur gi nomine abstulisse: tamen diutius illudere uiri optimi aestimationi. Q u. R o scii audebit. pauloante quārebā: id quod uehementer ad rem pertinebat: qua de cā Flauius cum de tota lite faceret pactionem: neq; satis acciperet a Roscio: neq; iudicio absoluere: a Fannio. Nūc uero id quod mirum & incredibile est: requiro: quāobrem cū de tota re decidisset cum Roscio. LLS. cccli. separatim Fānio dissoluit: hoc loco Saturi quid pates respondere: scire cupio: utrum omnino Fāniū a Flauio. LLS. cccli. nō abstulisse: an alio nomine & alia de cā abstulisse: si alia de cā: quā ratio tibi cū eo intercesserat: nulla. addictus erat tibi: nō frustra tēpus cōtero: oīno inqt. LLS. cccli. a Flauio nō abstulit: neq; Pa nurgi noīe neq; cuiusq;. si planū facio post hāc recētē stipulatōne Rosciī. LLS. cccli. a Flauio te abstulisse: nūqd causare: qn ab iudicio abeas turpissime uitus? Q uo teste igit̄ hoc planū faciā? Venerat: ut opinor: hāc res in iudicium certe. quis erat petitōr? Fannius. quis reus? Flauius. quis iudex? Cluuius. ex his unus mihi testis est producendus: qui pecuniam datam dicat: quis est ex his grauissimus? sine controuersia: qui omnium iudicio comprobatus est iudex. quem igit̄ ex his tribus a me testem spectabis: petitorem: Fannius est: contra se nunquam testimonium dicet. reum: Flauius est. Is iam pridem est mortuus. si uiueret uerba eius audiretis. Iudicem: Cluuius est. quid is dicit. LLS. cccli. Panurgi nomine Flauium fannio dissoluisse. Q uē tu si ex censu spectas: E ques Roma. est: si ex uita homo clarissimus est. si ex te iudicem sumplisti. si ex ueritate id quod scire potuit: & debuit: dixit: Nega nega nunc Eq̄ti Roma. homini honesto: iudici tuo credi oportet. circūspicit: & stuat: negat nos Cluuii testimoniū recitaturos. recitabimus: erras. inani & tenui spe te consolaris. Recita te stimonium. T. Manlii: & .C. Luscii Ocreā duorum Senatorum hominū honestissimorum: qui ex Cluuiio audierunt. Vtrum dicas Luscio & Manlio an et

ORATIO.

Cluuiio nō eē credēdum: planius atq; apertius dicam: utrū Luscios & Mālios
nihil de. LLS.cccli. ex Cluuiio audierunt: an Cluuius falsum Luscio & Mālio
dixit: hoc ego loco soluto & qeto sum animo. & quorsum tēdat responsum
tuū nō magnopere labore. Firmissimis. n. & sanctissimis testimoniis uiros opti
morum causa Rosci commūita est. si iā tibi deliberatū est: qbus abroges fidē
iusiurandi. responde Manlio & Luscio negas esse credendū: dic. aude. est tuā
cōtumaciæ arrogatiæ uitæque uniuersæ uox. Quid expectas: q̄ mox ego Lu
scium & Manliū dicā ordine eē Senatores: ætate grādes natu: natura sanctos
& religiosos. copiis rei familiaris locupletes & pecūiosos: nō faciā. nihil mihi d
traham. cū illis exactæ ætatis seuerissime fructū quē meruerūt retribuā: magis
mea adolescētia indiget illoꝝ bona æstimatione. q̄ illoꝝ seuerissima senectus d
siderat meā laudē. Tibi uero Piso diu deliberandū & cōcoquendū est utrū po
tius Chereæ iniurato ī sua lite: an Manlio & Luscio iuratis ī alieno iudicio cre
das. Reliquū est ut Cluuiū falsum dixisse Luscio & Mālio cōtendat: qd̄ si fa
cit qua ipudentia est: eū ne testē improbabit: quē iudicē pbari: ei negabit credi
oportere: cui ipse crediderit: eius testis ad iudicē fidē infirmabit: cuius ppter fi
dē & religionē iudicis testes cōparabat: quē ego si ferrē iudicē refugere nō de
beret: cū testē pducā reprehēdere audebit: Dixit. n. inquit iniuratus Luscio &
Mālio. si dixisset iuratus crederes: At qd̄ iterest inter piurum & mēdācē. q̄ mē
tiri solet: peierare cōsueuit. quē ego ut mentiat̄ inducere possum: ut peieret ex
orare facile potero: nā q̄ semel a ueritate deflexit: hic nō minore religiōe ad piu
rium q̄ ad mendaciū pducī cōsueuit. quis. n. deprecationē deoꝝ nō cōscientiæ fi
de cōmouet: ppter ea quae pœna ab diis imortalibus piuro. hæc eadē mendaci
cōstituta est. Nō. n. ex pactione uerbōꝝ: qbus iusiurādū cōprehendit̄ sed ex p
fidia & malicia p̄ quā insidiæ tendunt̄ alicui: dñi imortales hoībus irasci & suc
cēsere cōsuerūt. At ego hoc ex cōtrario cōtendo. Leuior eēt auctoritas Cluuii
si diceret iuratus: q̄ nunc est cū dicit iniuratus: tū. n. forsitan̄ improbis nīmis cupi
dus uideretur: q̄ qua de re iudex fuisset. testis esset. nūc oībus inimicis necesse
est castissimus & cōstatissimus eē uideaſ: q̄ id quod scit familiaribus suis dicit.
Dic nūc si potes: si res: si causa patit̄. Cluuiū esse mētitū: mētitus est Cluuius?
Ipsa mihi ueritas manū iniecit. & paulisp cōsistere & cōmorari cogit: unde hoc
totū ductū & cōflatū mendaciū est. Roscius est uidelicet hō callidus & uersu
tus. hoc initio cogitare cōepit. quōiā Fānius a me petit. LLS.liii.petā a.C. Clu
uiio Eqte. R. ornatissimo hoīe ut mea cā mētiat̄: dicat decisionē factā esse: quæ
facta nō est. LLS.cccli. a Flauio data eē Fānio: quæ data nō sunt. Est hoc pri
cipiū iprobi aī: miseri i genii nulli cōsiliū: qd̄ deide: postea q̄ se præclār̄ cōfirma
uit uenit ad Cluuiū quē hoīem: leuē: immo grauissimū. mobilē: immo cōsta
tissimū. familiarē: immo alienissimū. hūc postea q̄ salutauit: rogare cōepit blā
de: & cōtinuo scilicet mētire mea cā uiris optimis: tuis familiaribus p̄sentibus:
dic Flauiu cū Fānio de Panurgo decidisse: q̄ nihil trāsegit. dic. LLS.cccli. de-

PRO ROSCIO COMEDO.

disse. q̄ assem nullū dedit. Q uid ille respōdit: ego uero cupide & libēter menti
 ar tua causa. & si qđo me uis peierare: ut paululū tui cōpendii facias paratū fo/
 re scito. Nō fuit causa: cur tātū labore caperes: & ad me uenires: p nunciū hoc
 quod erat tā leue: trāsigere potuisti: Proh deū hominūq; fidē. hoc aut Roscius
 unq̄ a Cluvio petisset: si. LLS. Milies i iudiciū haberet: aut Cluuius Roscio
 peteti cōcessisset: si uniuersæ pdæ particeps eēt: Vix mediuss fidī tu Fāni a Bal
 liōe aut aliquo eius simili hoc expostulare auderes: & ipetrare posses: quod cū
 ē ueritate falsum tū ratiōe quoq; ē icredibile. obliuiscor. n. Rosciū & Cluuiū ui
 ros eē primarios. iprobos tpis causa eē fingo. falsum subornauit testē Roscius
 Cluuiū. cur tā sero: cur cū altera pēsio soluēda eēt: nō tū cū prima: nā iā antea
 LLS. l.iii. dissoluerat. deinde si iam psuasum erat Cluvio ut mētiret: cur potius
 LLS. cccli. q. cccli. cccli. cccli. data dixit Fānio a Flauio: cū ex restipulatio
 ne pars eius dimidia Rosciī eēt. Iā itelligis. C. Piso sibi soli: societati nihil Ro/
 sciū petisse. Hoc cū sentit Saturius eē apertū resistere & repugnat cōtra uerita
 té nō audet. aliud fraudis & iſidiaꝝ i eodē uestigio diuerticulū reppit. petisse i
 q̄ suā partē Rosciū a Flauio cōfiteor: uacuā & itegrā reliqſſe Fānii cōcedo. sed
 quod sibi exigit id cōmune societatis factū eē cōtendo. quo nihil captiosius ne
 q; idigni potest dici. Q uero. n. potuerit ne Roscius ex societate suā partē pe
 tere: nec ne: si nō potuit: quēadmodū nō sibi exegit: nā quod sibi petit: certe al
 teri n̄ exigit: an ita ē. si qđ uniuersæ societatis fuisset: petisset: quod cū redactū
 eēt æq̄liter oēs partirent. nunqd petierit: quod suæ partis eēt. nunqd cū abstū
 lit: soli sibi exegit. Q uid iterest iter eū q p se litigat: & q cognitorē dat: q p se
 litē cōtestat: sibi soli petit: alteri nemo pōt: nisi qui cognitor ē factus. Ita ne ue/
 ro cognitor si fuisset tuus: quod uicisset iudicio: ferres tuū: suo nomine petiit.
 quod abstulit: sibi nō tibi exegit. Q uod si quisq; peteū pōt alteri: q cognitor nō
 ē factus: quāro qđ ita cū Panurgus eēt iterfectus: & lis cōtestata cū Flauio dā/
 ni iniuria eēt: tu i eā litē cognitor Rosciī sis factī: cū p̄sertī ex tua orōne: quod/
 cunq; tibi peteres: huic peteres: quodcūq; tibi exigeres: id i societatē recideret.
 Q uod si ad Rosciū nihil pueniret: qđ tu a Flauio abstulisses: nisi te in suā litē
 dedisset cognitorē: ad te puenī nihil debet: quod Roscius p sua parte exegit:
 quoniā tuus cognitor nō ē factus. Q uid. n. huic rei respōdere poteris Fāni cū
 de sua parte Roscius trāsegit cū Flauio: actionē tibi tuā reliqt an nō: Si nō reli
 quit: quēadmodū. LLS. cccli. ab eo postea exegisti: si reliqt: qđ ab hoc petis:
 quod p te pseq & petere debes: Simillima. n. & maxime gemina societas hāre
 ditatis est: quēadmodū socius i societate habet partē: sic hāres i hāreditate ha/
 bet partē. Vt hāres sibi soli nō coheredib⁹ petit: sic socius sibi soli nō sociis pe
 tit: & quēadmodū uterq; p sua parte petit: sic p sua parte dissoluit hāres ex sua
 parte q̄ hāreditatē adiit: socius ex ea q̄ societatē coit. Q uēadmodū suā partē
 Roscius suo nomine cōdonare potuit Flauio: ut eā tu non peteres. sic cū exegit
 suā partē: & tibi itegrā petitionē reliqt: tecū ptiri non debet: nisi forte tu puer so

SALVSTII

more quod huius est ab alio extorquere non potes: huic eripere potes: perstat i sententia Saturius quodcūq; sibi petat socius id societatis fieri. quod si ita est: quæ malum stultitia fuit? Roscius qui ex iuris peritorum consilio & auctoritate restipularetur a Fannio diligenter: ut quod eius exegisset a Flauio dimidia partem sibi dissolueret: siquidem sine cautione & reprobatione nihilominus id Fannius societati hoc est Roscio debebat.

INVECTIVA.C.SALVSTII:IN CICERONEM.

RAVITER ET INIQ VO ANIMO MALEDICTA
tua paterer. M. Tulli si te scirem iudicio. magis q̄ morbo animi
g petulantia ista uti. Sed cū in te neq; modum neq; modestiā ul-
lā aīaduerto: Respōdebo tibi: ut si quā maledicendo uoluptatē
cepisti; eā male audiendo amittas: ubi q̄rar: quos iplorē. P.C.
diripi rēp. atq; audacissimo cuiq; eē pfidiæ locū: an apd Po. R. q̄ ita corruptus ē
largitiōib; ut se se ac fortūas suas uenales habeat: An apd uos. P.C. quoq; aucto-
ritas turpissimo cuiq; ludibrio ē. Vbi. M. Tull. leges iudicia. P. Ro. defēdit atq;
i hoc ordīe ita moderat̄: q̄ si un⁹ reliquus ex familia uiri clarissimi Scipiōis Af.
ac nō reptitius ascitus ac paulo ante i situs huic urbi ciuis: an uero. M. Tulli fa-
cta tua ac dicta obscura sūt: An nō ita a pueritia uixisti: ut nihil flagitiosū cor-
pori tuo putares qđ alteri collibuisse: an. s. istā imoderatā tuā eloquētiā apud
M. Pisonē nō pudiciciæ iactura pdidicisti: Itaq; minime mirādū ē: q̄ eā flagi-
tiose uēditas quā turpissime pasti. Vex ut opinor splēdor domesticus tibi aīos
attollit. uxor sacrilega ac piuriis nobilitata: filia matri pelleū/tibi iucūdior atq;
obsequētor q̄ parēti par ē: domū ipsam tuā ui & rapis funestā tibi ac tuis cōpa-
sti: uidelicet ut nos cōmonefacias q̄ cōuerſa Resp. sit: cū i ea domo habitares hō
flagitiosissime: q̄. P. Crassi uiri clarissimi fuit. atq; cū hæc ita sint Cicero se dicit
i cōcilio deoꝝ i mōrtaliū fuisse: ide missum huic urbi ciuib; q̄ custodē absq; car-
nificis noīne. Qui ciuitatis i cōmodū i gloriā suā ponit: q̄ si uero nō illius cōiu-
ratiōis cā fuerit cōsulatus tuus. Et i cōcilio Resp. disiecta eo tēpe: quo te custodē
habebat. Sed ut opinor illa te magis extollūt: quæ post cōsulatū cū uxore de re
pu. cōsulisti: cū legis Platiæ iudicia domi faciebatis: ex cōiuratis alios pecūiæ
cōdēnabas. Cū tibi aliis Tusculanā/alius pōpeianā uillā aēdificabat: aliis do-
mū emebat: q̄ uero nihil poterat hic erat caluniæ pxim⁹: hic aut domū tuā oppu-
gnatū uenerat: aut i sidias senatui fecerat: deniq; d̄ eo tibi cōptū erat. q̄ si tibi fal-
sa obiōcio/redde rationē q̄tu patrimonii acceperis. Quid tibi lītib; accreuerit: q̄
ex pecunia domū paraueris: Tusculanū & Pōpeianū infinito sumptu exædifi-
caueris: Aut si retices cui dubiū pōt eē: qn opulētiā istā ex sanguine & miseriis
ciuiū paraueris: uerū ut opinor hō nouus arpias ex. M. Crassi familiā illius uir-
tutē imitaf̄. Cōtēnit simultatē hominū nobiliū. P. R. curā habet: neq; terrof ne
q̄ grā mouet. Illud uero amicitiæ tātū ac uirtus ē aī. īmo uero hō leuissim⁹ sup-

IN CICERONEM.

plex inimicis:amicis cōtumeliosus:modo haꝝ modo illaꝝ partiū:fidus nemini.leuissimus senator:mercenarius patronus:cuius nulla pars corporis a turpitudine uacat.ligua uana:manus rapacissimæ:gula imensa:pedes fugaces:quæ honeste nominari non possunt in honestissima.Atq; is cum eiusmodi sit / tamē audet dicere.O fortunatam natā me cōsule Romā.T e fortunatā consule Cicerō:immo uero infelicem & miserā:quæ crudelissimam p̄scriptionē ciuium per pessa est:cum tu perturbata repu.metu percussoſ oēs bonos parere crudelitati tuæ cogebas:cum omnia iudicia oēs leges in tua libidine erant:cū tu sublata lege portia erepta libertate omnium nostrū uitæ necisq; potestatē ad te unum reuocaueras .atq; parū quidem est quod impune fecisti:uerum etiā cōmemorando exprobras:neq; licet obliuisci seruitutis suæ.egeris oro te Cicero/feceris qd libet:satis est perpessos esse:etiā ne aures nostras odio tuo onerabis :etiā moleſtissimis uerbis insectabere : Cedant arma togæ:cōcedat laurea linguaꝝ.Q uasi uero togatus & non atmatus ea quæ gloriaris confeceris:atq; inter te Syllā,q; dictatorē præter nomen imperii quicquā interfuerit : sed quid ego plura de tua insolentia cōmemorē : quem Minerua omnes artes edocuit :Iuppiter optimus maximus in cōciliū deorum admisit.Italia exulē humeris suis reportauit :oro te Romule arpinas:qui egregia tua uirtute oēs Paulos Fabios Scipio nes superasti:quem tandem locum in hac ciuitate optines : quæ tibi ptes .R.p. placent:quem amicum quem inimicū habes : cui in ciuitate fecisti insidias : cuius rede exilio tuo durachio redisti : eum insequeris:quos tyrānos appellabas eoꝝ potentiaꝝ faues.qui tibi ante optimates uidebant eos dē dementes ac furiosos uocas.Vatiniī cām agis:de Sextio male existimas:Bibulū petulantissimis uerbis lādis:laudas Cæfarem/ quem maxime odisti:& ei maxime obsequeris:aliud stās aliud sedens sentis de Rep.his maledicis illos odisti:leuissime trāſfiga neq; in hac neq; in illa parte fidē habens.

M.T.C.RESPONSIO CONTRA .C.SALVSTIVM ORATIO

XXXIII.

A DEMVM MAGNA VOLVPTAS EST CRIS.Salusti æqualē ac parem uerbis uitā agere/neq; qcquam tam obſcenum dicere:cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris ætas tua respondeat:ut omnis oratio moribus consonet.neq;.n.q ita uiuit ut tu/aliter ac tu loq potest.neq; q tam illoto sermone utitur uita honestior ē.Q uo me uertam.P.C.unde initium sumam:maius enim mihi dicendi onus imponitur quo notior est uterq; nostrum .quod si aut de mea uita atq; actibus nostris huic conuictiori respondero / Inuidia gloriam consequetur : aut si huius facta mores omnem ætatem nudauero : in idē uitium incidam procacitatis / quod huic obiūcio ,id uos si forte offendimini iustius huic q mihi succensere debetis : qui initium introduxit :ego dabo

RESPONSIO IN SALVSTIVM.

operam ut & p me minimo cū fastidio respondeā:& ī hunc minime mentitus uidear.Scio me.P.C.in respondendo non habere magnam expectationē / q nullum uos sciatis nouum crīmen in Salustium audituros:sed omnia uetera re cognituros.Q uibus & meæ & uestræ iam & ipsius aures calent:uerum eo ma gis odisse debetis hominem :qui ne incipiens quidē peccare minimis rebo po suit rudimentum:sed ita ingressus est/ut neq; ab alio uinci possit/ neq; ipse se omnino reliqua ætate præterire.itaq; nihil aliud studet nisi ut lutulentus sūs cū quo quis uolutari.longe uero fallitur opinione:non.n.pcacitate linguaæ uitæ sor des eluuntur:sed ē quædam calūnia:quam unusquisq; nostrum testante ani mo suo fert de eo/qui falsum crīmen bonis obiectat;q; si uita istius memoriam uicerit illam.P.C.nō ex oratione sed ex moribus suis spectare debebitis :iam dabo operā q;maxime potero breue ut faciā/ neq; hæc altercatio nostra uobis in utilis erit.P.C.plerūq; n.R esp.priuatis crescit inimicitiis:ubi nemo ciuīs qua lis sit uir potest latere .Primū igit̄ quoniam omnium maiores Cris. Salustius ad unum exemplū & regulā quærit / uelim mihi respondeat/nūqd hi quos pro tulit Scipiones & metelli:ante fuerunt aut opinionis aut gloriæ: q; eos res suæ gestæ & uita innocētissime acta cōmēdauit: q; si hoc fuit illis initium nomīs et dignitatis :cur non æque de nobis existimetur :cuius & res gestæ illustres sunt & uita integrerime acta : quasi uero tu sis ab illis uiris Salusti ortus. q; si esses: nō ne illos iam tuæ turpitudinē pigeret:ego meis maioribus uirtute mea præ luxi:ut si prius noti non fuerint:a me accipiāt initium memoriae suæ.tu tuis ui ta:quā turpiter egisti:magnas offudisti tenebras.ut etiā si fuerint egregii ciues certe uenerint in obliuionē:quare noli mihi antiquos uiros obiectare: satius est enim me meis rebus gestis florere q; maiorē opinione niti:& ita uiuere ut sim po steris meis nobilitatis initium & uirtutis exemplū.neq; me cū his conferre de cet.P.C.qui iam decesserunt/omniq; odio carent & inuidia:sed cū his qui me cum una in Rep.uersati sunt.cedo si fuerim aut in honoribus petendis nimis a bitiosus / non hanc dico popularem ambitionem :cuius me principem confite or :sed illam perniciosa mōtra leges/cuius primos ordies Salustius duxit: aut in gerundis magistratibus aut in uindicādis maleficiis tā seuerus/aut in Repu tam uigilans:quā tu proscriptionem uocas : credo q; non oēs tui similes incolu mes in hac urbe uixissent.at quanto meliore loco Resp.staret si tu par ac simili scelerorū ciuium una cum illis annumeratus essem:an ego tunc falso scripsi cedant arma togæ : qui togatus armatos & pace bellum oppressi:an illud men titus sum:Fortunatam me consule Romam : qui tantū intestinū bellum ac do mesticum urbis incendium extinxī.neq; tui piget te homo leuissime /cū ea cul pas quæ in historiis mihi gloria ducis :an turpius est scribentem mentiri:q; illū palā hoc ordine dicentē :nam quod in ætatem increpuisti/tātum me abesse pu to ab impudicicia quantū tu a pudicicia Sed qd ego de te plura quærar.Q uid enī mentiri turpe dices/q ausus mihi sis eloquētiā ut uitiū obiicere :cuius semp

RESPONSIO IN SALVSTIVM

nocens eguisti patrocinio:an ullum existimas posse fieri ciuem egregiū:qui nō his artibus & disciplinis sit eruditus:an ulla alia putas rudimenta & incunabula uirtutis:quibus animi ad gloriæ cupiditatem aluntur:Sed minime mirum ē P.C.si homo qui desidiæ ac luxuriæ plenus sit:hæc ut noua ac iusitata mirat:nam quod ista iusitata rabie petulanter in uxorem & in filiam meam inuasi:sti:quæ facilius mulieres se a uiris abstinuerunt/q̄ tu uir a uiris:satis docte ac pi te fecisti.non enim me sperasti mutuam tibi gratiam relaturū:ut uicissim tuos compellarē:unus.n.satis es materiæ habens:neq; qcquā turpius est domi tuæ q̄ tu: multum te uero opinio fallit:q̄ mihi putasti parare inuidiam ex mea re fa miliari:quæ multo mihi minor est q̄ habere dignus sum.atq; utinam ne tanta quidem esset quanta ē:ut potius amici mei uiuerent:q̄ ego testamentis eorum locupletior essem:ego fugax Cri.Salusti furorī tribuni plebis cessi:utilius du xi quāuis fortunam unus experiri q̄ uniuerso populo Roma.ciuilis essem dis sensionis cā.Qui postea q̄ ille suum annum in Rep.debacchatus eēt/omnia, q̄ quæcūq; cōmouerat:pace & ocio resederunt:hoc ordine reuocante atq; ipsa Repu.manu retrahente me reuerti:qui mihi dies si cum omni reliqua uita con ferañ animo quidem meo superet:cum uniuersi uos populusq; Roma.freqns aduentu meo gratulatus est.tanti me fugacem mercenarium patronum hi æsti mauerunt:neq; hercle mirum est:si ego semper iustas omnium amicicias exi stimauī:Non enim uni priuatim ancillatus sum neq; me addixi.Sed quantū quisq; Reip.studuit:tantum mihi fuit aut amicus aut aduersarius.Ego nihil plus uolui ualere q̄ pacem:multi priuatorum audacias metuerunt:ego nihil tis mui nisi leges:multi arma sua timeri uoluerunt:ego nunquam uolui quicquā posse nisi p̄ uobis:multi ex uobis potentia freti in uos suis viribus abusi sunt, Itaq; nō est mirum si nullius amicicia usus sum:qui non perpetuo Reip.amicus fuit:neq; me pœnitit si aut peteti Vatinio reo patrocinium pollicitus sum:aut Sextii insolentiam repressi:aut bibuli patientiam culpaui:aut uirtutib; Cæ saris faui:quæ si tu mihi ut uitia obiicis:temeritas tua reprehendet:non mea uitia culpabuntur.Plura dicerem si apud alios mihi esset differendum.P.C.non apud uos:quos habui omnium actionum mearum monitores.sed ubi rerū te stimonia adsunt:quid opus est uerbis:nunc ad te ut reuertar Salusti patrēque tuum præteream:qui si nunquam in uita sua peccauit:tamen maiorem iniuri am Reipub.facere nō potuit q̄ q̄ te talem filium genuit:neque tu si qua pue ritia peccasti exequar:ne parentem tuum uidear accusare:quod eo tēpore sum mam tui potestatem habuit:sed qualem adolescentiam egeris.hac enim demō strata facile intelliget:quam petulantí pueritia q̄ impudicus & procax adoleue ris:posteaquam immensæ gulæ ipudicissimi corporis quæstus sufficere nō potuit:& ætas tua ad ea patienda quæ alteri facere collibusset exoleuerat/cupiditatibus infinitis efferebaris:ut quæ ipse corpori tuo turpia nō duxisses i aliis ex periceris.ita nō est facile reputare.P.C. utrū in honestioribus corporis partibus

RESPONSIO IN SALVSTIVM.

rem quæsierit an amiserit:domum paternā uiuo patre turpissime uenalem habuit/uendidit:nec cuiq; dubium eē potest quin mori coegerit eum: quo nondū mortuo pro hærede gesserit omnia.non pudet a me querere quis in .P. Crassi domo habitat: cum ipse respondere nequeat quis in ipsius habitat paterna domo :at hercule lapsus ætatis tyrocinio postea se correxit :non ita est:sed abiit in sodalitium sacrilegii Nigidiani.bis ad iudicis subsellia attractus extrema fortuna stetit:& ita dicescit :ut non hic innocēs esse sed iudices peierasse extimarentur.Primum honorē in quæstura adeptus:secutus ē hunc locū & hunc ordinē: despectu cuius aditus cuiq; sordidissimo hominū patuisset.Itaq; timens ne facinora eius clandestina clara uobis essent/cū omnibus matrum familiarū opprobrio esset/confessus est uobis audientibus adulterium:neq; erubuit ora uestra: uixeris ut libet Salusti/egeris quæ uolueris:satis est unum te tuorū scelerū eē cōscium:noli nobis languorē & soporē nimium exprobrare.sumus diligentes in tuenda pudicicia uxorum nostrarum:sed ita experrecti non sumus:ut a te caue re possimus.audacia tua uincit studia nostra.Et quod hunc mouere possit factum aut dictum turpe: quem non puduerit palam uobis audientibus adulterium confiteri: q; si nihil pro me tibi respondere uoluissem/sed illud censorium eloquū Appi Claudii .&. L. Pisonis integrissimorū uirorum :quo usus ē quis: q; eorum pro lege palam uniuersis recitarem:nonne tibi uiderer æternas inuref maculas: quas reliqua uita tua eluere non posset: neq; post delectum senatus te unquam uidimus/nisi forte in ea te castra conieciisti:quo omnis sentina Rei pub. confluxerat: atq; idem Salustius qui ī pace nec senator quidem māserat/postea quam resp. armis oppressa est:& idem uictor q; exules reduxit /senatum post quæsturam reductus est.quem honorem ita gesit ut nihil uenale non ī eo habuerit:cuius aliquis emptor fuerit:Ita egit ut nihil non æquum atq; uerū duixerit quod ipsi facere collibuisse.neq; aliter uexauit ac debuit si quis prædæ loco accepisset magistratum .peracta quæstura postea magna pignora eis dederat quibus similitudine uitæ se coniunxerat:unus iam ex illo grege uidebat. Eius.n.partis exemplar erat Salustius.quod tantum in unam uoraginem cœtus omnium uicioꝝ excesserat .quicqd impudicoꝝ:clonū;parricidarum:sacrilegoꝝ:debitoꝝ fuit in urbe/ municipiis/coloniis/Italia tota : sicut in fretis sub federant:nominis perdit ac notatissimi /nulla in parte castris apti nisi licentia uiciorum ac cupiditate rerum nouarum.at posteaquam prætor est factus :modeste se gesit :& abstinerter.nonne ita prouinciam uastauit :ut nihil neq; pas si sint neque expectauerint grauius socii nostri in bello :q; experti sunt in pace :hoc Africam interiorem obtinente .Vnde tantum hic exhausit .P. C. quā tum uoluit :ne causam diceret Sestertio duodecies cum censore paciscitur . q; si quippiam eorum falsum est/hic pallam refelle.unde :quo modo :qui ne paternam quidem domum redimere potueris :repente tanquam somnio beatus hortos preciosissimos uillam Tiburti .C . Cæsaris Reliquas possessiones

INVECTIVĀ PRIMA IN CATILINAM.

paraueris: neq; piguit quaref cur ego. P. Crassi domū emissem: cū tu ueteris uīl
læ dominus sis/cuius pauloante fuerit Cæsar / modo inq patrimonio non co/
meso sed deuorato/ quibus rationib; repente factus es tam affluens & tā bea/
tus? Nā quis te faceret hæredem? quem ne amicū quidē satis honestū quisquā
sibi dicit: nisi similis ac par tui: at hercule egregia facta maiorū tuor; te extol/
lūt: quoq; siue tu similis es/ siue illi tui nihil ad tuū scelus ac nequitiā addi po/
test. Verū ut opinor honores tui te faciunt insolentem. Tu Cris. Salusti tātidē
te putas eē bis senatorē & bis quæstorē fieri/ quod bis cōsularē & bis triūpha/
lē. carere debet omni uitio qui in alter; dicere paratus ē. Is demum maledicit/ q
non potest uerū ab alio audire. Sed tu omnium mensarum assecla/omnium cu/
biculorum in ætate pellex : & idem postea adulter: omnis ordinis turpitudo /
& ciuilis belli memoria. Q uid enī hoc grauius pati potuimus q; te incolumē
in hoc ordine uideamus? desine bonos petulantissima consectari lingua:desi/
ne morbo procacitatis isto uti: desine unū quēq; moribus tuis æstimare: his mo/
ribus amicū tibi efficere non potes/uideris uelle inimicū habere . Finem dicēdi
faciam. P.C. sæpe enim uidi grauius offendere animos auditorum eos: qui alie/
na flagitia aperte dixere / q; eos qui cōmisere. Mihi quidem ratio habenda est
non quæ Salustius merito debeat audire: sed ut ea dicam / si qua ego honeste
effari possum.

M.T.C.LIBER PRIMVS INVECTIVARVM IN CATILINAM
ORATIO

.XXXIII.

VOVSQVE TANDEM ABUTERE CATILINA
patientia nostra? qd iu etiā furor iste tuus nos eludet? quē ad
finem lese effrenata iactabit audacia? Nihil ne te nocturnū p
sidiū palatii: nihil urbis uigiliæ:nihil timor populi: nihil cō/
cursus bonor; omniū:nihil hic munitissimus habendi sena/
tus locus:nihil hor; ora uultusq; mouerunt? patere tua cōsilia
non sentis. Cōstrictā iā horū omniū cōscientia teneri cōiurationē tuā nō uides:
qd proxima:qd supiori nocte egeris: ubi fueris: quos conuocaueris / quid cōsi/
lli ceperis: quē nostr; ignorare arbitraris? O tempora:o mores. Senatus hoc in/
telligit: Cōsul uidet: hic in uiuit. uiuit? imo uero & in senatum uenit. fit publi/
ci consilii pticeps: Notat & designat oculis ad cædem unūquēq; nostrū: nos at
uirī fortes satisfacere reip. uidemur: si istius fuorem ac tela uitemus. Ad mortē
te Catilina duci iussu cōsulis iā pridē oportebat: in te conferri pestē istā quā tu
in nos omnes iam diu machinaris. an uero uir amplissimus Pub. Scipio ponti/
fex maximus Tiberium Gracchum mediocriter labefactantem statum Reip.
priuatus interfecit: Catilinam uero orbem terræ cæde ac incendiis uaastare cupi/
entem nos consules perferemus? Nam illa nimis antiqua prætero. q; Quī/
tus Seruilius Hala spuriū Melium nouis rebus studentem manu sua

INVECTIVA PRIMA.

occidit: fuit ista quondam i hac re pu. uirtus ut uiri fortes acrioribus suppliciis ciue pnitiosu: q acerbissimum hostem coerceret: habemus enim senatus cōsulatum in te Catilina uehemens & graue: non deest rei pub. consiliū: neqz auctori tas huius ordinis: nos nos dico aperte cōsules desumus. Decreuit quōdam Senatus ut Lucius Opimius consul uideret ne quid resp. detrimenti caperet: nox nulla intercessit: mox iterfectus est propter quasdam seditionum suspitiones C. gracchus clarissimo patre natus auitis moribus. occisus est cum liberis Marcus fulvius cōsularis simili senatus consulto. C. Mario & L. Valerio consulibus permitta est resp. Num unum diem postea L. Saturninum Tribunum plebis & C. Seruiliū prætorem mors ac rei pub. poena remorata est: at nos uicesimum iam diem patimur hebescere aciem horum auctoritatis. habemus enim huiuscmodi senatus consultum uerum tamen inclusum in tabulis: tanquam gladium in uagina reconditum: quo ex senatus consulto statim interficētum te esse Ca. cōuenit: uiuis. uiuis non ad deponendam audaciam sed ad cōfirmandam. Cupio o patres conscripti me esse clementē cupio in tantis Reip. piculis nō me dissolutū uideri. sed iam me ipsum inertiæ neqtiaqz cōdēno: castra sunt in Italia cōtra Po. Ro. in hetruriæ faucibus collocata. crescit in dies singulos hostium numerus: eorum autem castrorū imperatorem ducēqz hostium intra mœnia atqz adeo in Senatu uidemus. intestinā aliquā pñiciem quotidie Reip. molientē: si te iā Ca. cōprehendi si interfici iussero credo uerendū erit mihi: ne non potius hic oēs boni serius a me qz quisqz crudelius factū eē dicāt. Verū ego hic quod iam pridē eē factū oportuit certa de cā nondū adducor ut faciam. Tū deniqz interficiam te: cū iam nemo tā improbus tā pditus tā tuī similis iuenerit poterit: cui id non iure factū eē uideat. qdiu quisqz erit q te defendēt audeat/ uiues & uiues ita: ut nūc uiuis. multis meis pñidiis oppressus & obfessus ne cōmouere te cōtra R. ep. possis. multoqz te etiā oculi & aures nō sentientē sic ut adhuc fecerūt speculabunt atqz custodiēt. Etenim qd est Ca. qd iā amplius expectes: si neqz nox tenebris obscurare cōetus nefarios/nec priuata domus patribus continere uoces coniurationis tuæ potest. si illustrat̄ si erūpt̄ oīa: mutato iā mentē istā. mihi crede obliuiscere cädīs & incendiogz: Teneris undiqz. Luce sunt clariora tua consilia nobis oīa: quæ & iā licet meū recognoscas. me ministi me ante diem. xii. Kal. nouēbris dicere & senatu: fore in armis certo die qui dies futurus eēt ante sex. Kalēdis nouembris. C. Manliū audaciæ satellitē arqz administrū tuæ. Nū me fefellit Cat. nō modo res tanta tā atrox tāqz icribilis: uez id quod multo magis admirandū dies. Dixi ego idem in Senatu cēdem te optimatum contulisse in ante diem. v. Kalēdas nouēbris: tum cum multi prīncipes ciuitatis Romæ non tā sui conseruādi qz tuogz consiliorū reprimendorum causa profugerunt. num ificiari potes te illo ipso die meis pñidiis mea diligentia circumclusum cōmouere te contra R. emp. nō potuisse: cū tu discessu cæterorū nostra tamen qui remansissemus cæde contentum te esse dicebas.

INVECTIVA PRIMA IN CATILINAM.

quid cū tu te Preneste kalendis ipsis nouembris occupaturum nocturno impe
tu esse confideres: Sensisti ne illam coloniā meo iussu meis præsidiis custodiis
uigiliisq; esse munitam: nihil agis: nihil moliris: nihil cogitas: quod ego non
modo audiam: sed etiam uideam: planeq; sentiam: recognosce: sādem mecum
noctem illam superiorem: iam intelliges multo me uigilare acrius ad salutem
q; te ad perniciem R.eip.dico te priore nocte uenisse inter falcarios: non agā ob
scure in. M. Leccæ domū: conuenisse eodē complures eiusdē amentiæ sceleris/
q; socios: num negare aedes? Quid taces: conuincam: si negas: video. n.hic ī
senatu quosdam qui tecum una fuerunt. O dī immortales ubi nam gentiū su-
mus: in qua urbe uiuimus: quā Remp. habemus? Hic hic sunt in numero ue-
stro P.C.in hoc orbis terræ sanctissimo grauissimoq; consilio. q de nostro om-
niū interitu q de huius urbis atq; adeo orbis terræ exitio cogitent: hosce ego ui-
deo consul: & de R.eip. sententiā rogo: & quos ferro trucidari oportebat eos non/
dū uoce uulnero: fuisti igit apud Leccā illa nocte Ca. distribuisti partes Italiae
statuisti quo proficiisci placeret: delegisti quos Romæ relinqueres: quos tecum
educeres: descripsisti urbis partes ad incendia: confirmasti te ipsum iam eē exi-
turum: dixisti paululum tibi eē etiā nūc moræ q ego uiuerem. Repti sūt duo
equites Ro. qui te ista cura liberarent: & se illa nocte pauloāte lucem me ī meo
lectulo interfecturos pollicerent. hæc ego oīa uix dum cœtu uestro dimisso cō-
peri: domum meā maiorib; præsidiis muniui atq; firmaui. Exclusi eos quos
tu ad me salutatum mane miseras. quos ego iam multis ac summis uiris ad me
id temporis uenturos eē prædixeram. quæ cum ita sint Ca. perge quo cœpisti.
Egredere aliquando ex urbe: patent portæ. proficiscere: nimium diu te impera-
torem tua illa māliana castra desiderant. Educ tecum etiā omnes tuos: Si
minus qplurimos. purga urbem: magno me metu liberabis dūmodo inter te et
me murus intersit: nobis cum uersari iam diutius nō potes. non ferā. nō patiar.
non sinā. Magna diis īmortalib; habenda est atq; huic ipsi Ioui statori antiquissi-
mo custodi huius urbis gratia: q; hanc tam tetram tam horribilem tamq; infe-
stam R.eipū. pestem: totiens iā effugimus. Nō est sāpius in uno homine sum-
ma salus pericitanda R.eip. qdiu Ca. mihi consuli designato insidiatus es: non
publico me præsidio sed priuata diligentia defendi: cum proximis comitiis cō-
sularibus me consulē in cāpo Martio & cōpetitores tuos interficere uoluisti: cō-
pressi conatus tuos nefarios amicos præsidio & copiis nullo tumultu publice
concitato: deniq; quotienscūq; me petisti per me tibi obstiti: q;q uidebā perni-
ciem meā cum magna calamitate R.eip. eē cōiunctā. nūc iam apte R.epu. uni-
uersam petis: templa deoī īmortalium: tecta urbis: uitam oīum ciuiū: Italīā de/
niq; totam ad exitium & ualitudinem uocas: quare quoniam id quod primū ē &
quod huius imperii disciplinæq; maiorū pprium facere nōdū audeo: faciā qd
est ad securitatē lenius & ad cōmunem salutem utilius: nā si te iterfici iussero:
residebit in Rep. reliqua cōjuratoꝝ manus, si tu quod te iādudum hortor ex/

RR

ORATIO.

ieris exhauietur ex urbe tuo discessu tuorum omniū magna & perniciosa sen-
tina Reip. Quid ē o Catil. num dubitas id me imperāte faceſ quod iā tua spō
te faciebas? Exire ex urbe consul iubet hostem: interrogas me nū i exilium: nō
iubeo, sed si me consulis: suadeo. quid enim est Ca. quod te iam i hac urbe de-
lectare possit? in qua nemo est extra iſtam coniurationē pditorū hominū: q te
non metuat nemo qui te non oderit? quæ nota domesticæ turpitudinis inusta
uitæ tuæ non inest? quod priuatarum rerum dedecus non hæret infamiax tuæ?
quæ libido ab oculis? quod faciñus a manib⁹ unq⁹ tuis? quod flagitium a toto
corpore absuit? cui tu adolescentulo: quem corruptelarū illecebris irretiſſes nō
aut ad audaciā ferrū: aut ad libidinem facem prætulisti? quid uero nuper cum
morte superioris uxoris nouis nuptiis domum uacuam feciſſes: nonne etiam
incredibili ſcelere hoc ſcelus cumulaſti? quod ego prætermitto & facile patior
ſileri: ne in hac ciuitate tanti facinoris imanitas aut extiriſſe: aut non uindicata
eē uideat: prætermitto ruinas fortunarum tuarum: quas omnes pximis diebus
tibi impendere ſenties ad illa uenio quæ non ad priuatam ignominiā uitiorum
tuor⁹: non ad domesticā tuā facultatem ac turpitudinē: ſed ad summā Reipu.
atq⁹ ad oīum noſtrū uitā ſalutēq⁹ ptiuent. Poteſt ne tibi huius uitæ hæc lux Ca.
aut huius cœli ſpiritus eē iucundus? cū ſciás eſſe hor⁹ neminem: qui neſciat te
pridie kalendas Ian. Lepido & Tullio consulib⁹ ſtetiſſe in comitio cum telo: &
manum consulū & principum ciuitatis interficiendo: cā parauifſe? Sceleri ac
furori tuo nō mētem aliquam aū timorem tuū. ſed fortunā populi Ro. obſti-
tiſſe: at iam illa omitto. neq⁹. n. ſūt aut obſcura aut nō multo poſt cōmiſſa: quo
tiēs tu me designatū: quotiens uero me cōſulē interficere conatus es? quo ego
tuas petitiones ita cōiectas: ut uitari poſſe nō uiderenſ: parua quadā declinatōe
& ut aiūt corpore effugī? nihil agis: nihil aſſequeris: nihil moliris: quod me late
re ualeat: neq⁹ tñ conari neq⁹ uelle desiſtis: quotiens iā tibi extorta ē ſicca iſta
de manib⁹: quotiens uero excidit caſu aliquo & elapsa eſt? tñ ea carere diutius
nō potes. quæ qdē quib⁹ abſ te initiata ſacrī ac deuota ſit neſcio: q eā neceſſe
putas in cōſulis corpore defigere. nūc uero quæ ē iſta uita? Sic enim iā tecū lo-
quar: nō ut odio pmoſtus eē uidear quod debeo: Sed ut misericordia: quæ tibi
nulla debetur. uenisti pauloante in Senatum quis te ex hac tāta frequentia tot
ex tuis amicis ac neceſſariis ſalutauit? Si hoc poſt hominū memoriam contigit
nemini uocis contumeliā expectas? Cū ſis grauiflmo iudicio taciturnitatis op-
preſſus? Quid qd' aduentu tuo iſta ſubſellia uacua facta ſunt? Quid qd' oēs
consulares: q tibi pſaſpe ad cādem conſtituti fuerūt: ſimulatq⁹ aſſediſti: pte iſta
ſubſelliō: nudā atq⁹ inanem reliquerūt: quo tādē animo hoc tibi ferendū? Ser-
ui me hercules mei ſi me iſto paſto metuerēt ut te metuunt oēs ciueſ tui: domū
meā relinquent am putarem: tu tibi urbem nō arbitriaris? & ſi me meis ciuib⁹ in
iuria ſuceptū ram grauiter atq⁹ offenſum uiderem: carere me aspectu ciuium
q̄ infeſtis omnium oculis conſpici mallem. tu cū conſcientia ſcelerum tuorum

INVECTIVA PRIMA IN CATILINAM.

agnoscas odium omnium iustum & iam diu tibi debitum: dubitas quoq; mētes sensumq; uulneras eorū aspectus præsentiaq; uitare? Si te parentes timerēt atq; odissent tuī: neq; eos ulla ratione placare posses: ut opinor ab eorū oculis a' liquo concederes: nunc te patria quācōmuniſt̄ est parens oīum nostrum odit atq; metuit. & iam diu de te nihil iudicat nisi de parricidio suo cogitare: huius tu neq; auctoritatē uerebere? nec iudicium sequere? nec uim pertimesces? q̄ tecum Catilina sic agit & quodāmodo tacita loquitur. nullum iam aliquot annis facinus extitit nisi per te: nullum flagitiū sine te: tibi multoq; ciuium cædes / tibi uexatio direptioq; socioq; impunita fuit ac libera: tu non solum ad negligendas leges & questiones uerūetiam ad deuinendas perfringendasq; ualueristi. Superiora illa quāq; ferenda non fuerunt: tuli tamē ut potui: nūc uero me totam eē in metu propter unum te: quicqd icrepuerit Catilinam timeri: nūl lum uideri contra me consilium iniri posse: quod a tuo scelere abhorreat: nō est ferendum. Quāobrem discede atq; hunc mihi timorem eripe: si uerus ē: ne op̄ primar: sin falsus: ut tandem aliquando timere desinam: hæc si tecum ita ut dixi patria loquatur: nōne impetrare debeat etiam si uim adhibere nō possit? qd̄ quod te ipse in custodiā dedisti? quod uitanda suspitionis causa apud M. Le pidum te habitare uelle dixisti: a quo non receptus etiam ad me uenī ausus es atq; ut domi meā asseruarem fogasti: cum a me id quoq; responsum tulisses / me nullo modo posse hisdem parietib; tuto esse tecum: qui magno in periculo essem: q̄ isdem mœnibus contineremur: ad. Q. Metellum prætorē populi ro. uenisti: a quo repudiatus ad sodalem tuum uirum optimum. M. Marcellū de migrasti: quem tu & ad custodiendum te diligentissimū: & ad supplicandū sagacissimum & ad uindicandum fortissimū fore putasti: sed q̄ longe uidet a carceri atq; uinculis abesse debere: qui seipsum iam dignum custodia iudicavit. q̄ cum ita sint Ca. dubitas si hic morari & quo animo non potes: abire in aliquas terras: & uitam istam multis suppliciis iustis debitissimq; ereptam fugae solitudini q; mandare? Refer inquis ad senatū: id. n. postulas. & si hic ordo sibi placere d̄ creuerit te ire i exilium: obtempaturum te esse dicis. nō referam id quod abhorret a meis moribus: sed tantum faciam ut intelligas quid hi de te sentiant: egredere ex urbe Ca. libera Remp. metu: in exilium: si hanc uocem expectas: proficisci: quid est Ca. quid attendis: ecquid animaduertis horū silentiū? patiūtur tacent. Quid expectas auctoritatē loquentium: quoq; uoluntatē tacitorū perspicis? at si hoc idem huic adolescenti optimo. P. Sextio si fortissimo uiro M. Marcello dixissem: iam mihi consuli hoc ipso in templo Senatus iure optimo uim & manus intulisset: de te autem Catilina cum quiescunt probant cum patiuntur decernūt: cum tacent clamant. neq; hi solum: quoq; auctoritas est: uidelicet clara uita utilissima. Sed etiam illi equites Roma. honestissimi atq; optimi uiri cæteriq; fortissimi ciues: qui circūstant Senatum. quorum tu & frequētiam uidere & studia perspicere & uoces pauloante exaudire potuisti: quorum

ORATIO.

ego uix abs te iam diu manus ac tela contineo/eosdem facile adducā: ut te hæc
 quæ uastare iam pridem studes/relinquentem usq; ad portas prosequantur.
 Quāq; quid loquar: te ut nulla res frangat: tu ut nunq; te corrigas: tu ut nullā
 fugam meditere: ut tu nullum exilium cogites: utinam istam mentem dī im-
 mortales tibi donarent.tāetsi uideo si mea uoce pterritus ire in exilium animū
 induxeris:Quanta tempestas inuidiæ nobis:si minus i præsens tempus receti
 memoria sceleru: tuor:at in posteritate impendeat:sed non ē mihi tanti:dūmo-
 do ista tua sit priuata calamitas & a Reip.periculis seiungatur.Sed tu ut uitiis
 tuis cōmoueare ut legum pœnas ptimescas /ut temporib; Reip.cædas non est
 postulandum.Neq;.n.is es Ca.ut te pudor a turpitudine/aut metus a periculo/
 aut ratio a furore reuocari.Q uāobrem ut sæpe iam dixi proficisci:ac si mi-
 hi inimico ut prædicas tuo conflare uis inuidiam:recta uia perge in exiliū :uix
 feram sermones hominū si id feceris:uix molē istius inuidiæ si in exilium iussu
 consulis ieris sustinebo.Sin autem seruire meæ laudi & gloriæ mauis:egredē
 cū importuna sceleratorū manu.Confer te ad Manlium: concita pditos ciues.
 Secerne te a bonis.Infer patriæ bellum.exulta impio latrocínio:ut a me nō eie-
 ctus ad alienos:sed inuitatus ad tuos ifse uidearis:quāq; quid ego te inuitem: a
 quo iam scio esse præmissos: qui te ad forum Aurelium prestolarentur armati:
 cum sciam iam pactam & constitutā cū Mālio diem: a quo etiam aquilam il-
 lā argenteam:quam tibi ac tuis omnibus confido perniciosa ac funestam fu-
 turam .cui domi tuæ sacrarium scelerū tuor:constitutum fuit:sciā eē præmis-
 sam.tu ut illa carere diutius possis quā uenerari ad cædem proficisci solebas:
 a cuius altaribus sæpe istā impiam dextram ad necem ciuium transtulisti: Ibis
 tandem aliquādo:quo te iam pridem ista tua cupiditas effrenata ac furiosa ra-
 piebat.Neque.n.tibi hæc res affert dolorem:sed quandā incredibilem uolupta-
 té:ad hanc te amentiā natura peperit:uolūtas exercuit:fortuna seruauit. Nūq;
 tu non modo ocium sed ne bellū quidem nisi nefariū cōcupisti.nactus ex pdi-
 tis atq; ab omni non modo fortuna ueruetiā spe derelictis conflatā improbor:
 manum .hic tu qua læticia perfrueret:quibus gaudiis exultabis:quanta in uo-
 luptate bacchabere: Cum in tanto numero tuorum neq; audies uirum bonum
 quēquā neq; uidebis.Ad huius uitæ studium meditati illi sunt q feruntur labo-
 res tui iacere humili non solum ad obſidendum stuprum uerumetiā ad facinus
 obeundum.uigilare non solum ad insidiādum somno maritorum:uerumetiā
 bonis occisorum.habes ubi ostentes illam tuam præclarā patientiam famis/fri-
 goris/inopiae/rerum omnium:quibus te breui tempore confectum esse senties.
 tantum profeci tum cū te a cōsulatu repulsi:ut exul potius tentare q consul ue-
 xare Rempublicam posses.A tq; ut id quod esset a te scelerate susceptum latro-
 cinium potius:q bellū nominaretur.Nunc ut a me Patres conscripti quandam
 prope iustum patriæ querimoniam detester atq; deprecet:percipite quæso dili-
 genter quæ dicam:& ea penitus animis uestris mentibusq; mandate.Etenim

INVECTIVA PRIMA IN CATILINAM.

Si mecum patria quæ mihi uita mea multo est carior: si cuncta Italia: si o s Res publicæ loquantur. Marce Tulli quid agis? Tu ne eum quem e  hostem com peristi? Quem ducem belli futurum uides: quem expectari imperatorem in castris hostium sentis: auctorem sceleris: principem coniurationis: euocator  seruorum & ciuium perditorum: exire patiere: ut abs te non emissus ex urbe sed immisus in urbem esse uideatur: nōne hunc in uincula duci: nōne ad morte rapi: nōne summo suppicio mactari imperabis? Quid tandem te ipedit? mos ne maiorum: at persæpe etiam priuati i  hac Rep. perniciosos ciues morte multarunt. An leges? quæ de ciuium Romanorum suppicio rogatae sunt? At n u quam in hac urbe ii qui a Re publica defecerunt ciuium iura tenuerunt. An in uidiam posteritatis times? pr clararam populo Romano refers gratiam: qui te hominem per te cognitum nulla commendatione maiorum tam mature ad summum imperium per omnes honor  gradus extulit: si propter inuidiam aut alii cuius periculi metum salutem ciuium tuorum negligis. sed si quis est inuidiae metus: non est uehementior seueritatis aut fortitudinis inuidia q  inerti  atque nequiti  pertimesc da. An cum bello uastabitur Italia: uexabuntur urbes? te c ta ardebunt? tum te non existimas inuidiae incendio conflagraturum? His ego sanctissimis Reipubli. uocibus & eorum hominum qui hoc idem sentiunt mentibus pauca respondebo. Ego si hoc optimum factu iudicarem. P. Consc. Catilinam morte multari: unius usuram hor  gladiatori isti ad uiuendum n  dedissem. Et enim si summi & clarissimi uiri Saturnini & Gracchorum & Flacci & superiorum complurium sanguine non modo se non cotaminarunt sed et honestarunt: certe uerendum mihi non erit: ne quid hoc parricida ciui  interfecto inuidiae mihi in posteritate redundaret: q  si ea mihi maxime impenderet t n animo fui semper: ut inuidiam uirtute p t  glori  non inuidiam putarem. Quanquam nonnulli sunt in hoc ordine qui aut ea quæ iminent non uideant: aut ea quæ uident dissimulent: qui spem Catilin  mollibus sententiis aluerunt: Coniuration q  nasc tem corroborauerunt. quorum auctoritatē secuti multi non solum improbi ueruetiam imperiti si in hunc animaduertissem: crudeliter non egregie factum esse dicerent. Nunc intelligo si iste quo intendit in Manliana castra peruererit: neminem tam stultum fore qui non uides at coniurationem patefactam esse: neminem tam improbum qui non fateatur. hoc autem uno imperfecto intelligo hanc Reipubli. pestem reprim : non in perpetuum comprimi posse. Quod si se eiecerit secu q  eduxerit suos & eodem cæteros undiq  collectos naufragos aggregarit: extinguetur atq  delebitur non modo haec tam adulta Reipub. pestis: uerum etiam stirps ac semen malor  omniu : Et enim i adiu. P.C. in his periculis coniurationis isidiisq  uersamur. Sed nescio quo pacto omnium scelerum ac ueteris furoris & audaci  maturitas in nostri consulatus tempus erupit. Quod si ex tanto latrocinio iste unus tollet: uidebimus fortasse ad breue quodd  t pus cura & metu e  releuati: periculum

ORATIO.

aut residuebit & erit inclusum penitus in uenis atq; in uisceribus Reipu. ut s^ap^e homines ægri morbo graui cū febri æstuq; iactantur: si aquam gelidam bibe-
rint: primo reueari uident^r: deinde multo grauius uehementiusq; afflictantur.
Si hic morbus q; est in Repu. reueatus istius pœna: uehementius uiuis reliqs
ingrauescit. Quare secedant improbi: Secernant se a bonis. Vnum in locū cō-
gregentur: muro deniq; id quod s^ap^e iam dixi discernant a nobis. Desinant in
sidiari domi suæ consuli. Circūstare tribunal prætoris Urbani: obsidere cū gla-
diis curiam: malleolos & faces ad inflāmandam urbem comparare. Sit deniq;
scriptū in fronte uniuscuiusq; Quid de Repu. sentiat. polliceor uobis. P.C.tā
tam in nobis consulibus fore diligentia: tantam in uobis auctoritatem: tantam
in equitibus Ro. uirtutem: tantā in omnibus bonis consensionem: ut Catilinæ
profectione omnia patefacta: illustrata: oppressa: uindicata eē uideatis. Hisce
omnibus Catilina cum summa Reipub. salute: cum tua peste ac pernicie: cum
q; eorum exitio: qui se tecum omni scelere parricidioq; iunxerunt proficisci-
re ad impium bellum ac nefarium. Tu Iuppiter: qui iisdē q**uo**d hæc urbs cōdita au-
spiciis a Romulo es constitutus: quem statorem huius urbis atq; iperii uere no-
minamus: hunc & huius socios a tuis aris cæterisq; tēplis ac tectis urbis a mœ-
nibus a uita fortunisq; ciuium omnium arceb̄is. & omnes bonorum inimicos:
hostes patriæ: latrones Italiæ scelerum scēdere inter se ac nefaria societate con-
iunctos æternis suppliciis uiuos mortuosq; mactabis.

M.T.C.LIBER SECUNDVS INVECTIVARVM:IN CATI- LINAM. ORATIO .XXXV.

ANDEM ALIQVANDO QVIRITES LVCIVM
Catilinam furentem audacia scelus anhelantem: patriæ pestē
nefarie molientem: uobis atq; huic urbi ferrum flāmāq; mini-
tantem ex urbe uel elecimus uel emisimus: uel ipsum egredien-
tem urbe prosecuti sumus. abiit: excessit: euasit: erupit: nulla iā
pernicies a monstro illo atq; prodigo mœnibus ipsis intra mœnia comparabī-
tur: Atq; hunc quidem unum huius belli domestici ducem sine controuersia ui-
cimus. Non enim iam interlatera nostra sicca illa uersabitur: non in campo: nō
in foro: non in curia: non deniq; inter domesticos parietes pertimescemos. lo-
co ille motus est cum est ex urbe depulsus: palam iam in hostem nullo impe-
diente bellum iustum geremus. Sine dubio perdidimus hominem magnifice-
q; uicimus: cum illum ex occultis insidiis in apertum latrocinū coniecimus.
Quod uero non cruentum mucronem ut uoluit extulit: q; uiuis nqbis eges-
sus est: q; ei ferrum e manibus extorsimus: q; in colums ciues q; stantem ur-
bem reliquit: Quāto tādem illum mœrore eē afflictum & profligatū putatis?
iacet ille nunc prostratus. Quirites: Et se perculsum atq; abiectum esse sentit.

INVECTIVA SECUNDA IN CATILINAM.

Et retoquet oculos profecto s̄aþe ad hanc urbem quam a suis fauicibus erepta ē luget. Quæ quidem mihi lætari uidetur q̄ tantam pestem euomuerit foras/ q̄ proiecerit. Ac si quis est talis/ quales esse omnes oportebat qui in hoc ipso in quo exultat & triumphat oratio mea: me uehementer accuset/ q̄ tam capitalem hostem nō comprehendenterim potius q̄ emiserim: Non est ista mea culpa Q uires sed temporum. Interfectum eē L. Catilinam & grauissimo supplicio affectum pridem oportebat. Idq; a me & mos majorum & huius imperii seueritas & respu. postulabat. Sed q̄ multos fuisse putatis/ qui quæ ego deferrem non crederent: q̄ multos qui etiam defenderent: q̄ multos qui propter stultitiam nō pertinarent: q̄ multos qui propter improbitatem fauerent. Ac si illo sublato depelli a nobis omne piculum iudicarem: Iam pridem ego L. Catilinam non modo iuidicet meæ uerumetiam uitæ periculo sustulisse. Sed cum uiderem ne uobis quidem omnibus re etiam tum probata/ si illum ut erat meritus morte multas/ sem: fore ut eius socios inuidia oppressus persequi non possem: Remp. huc deduxi ut tū palam pugnare possetis/ cum hostem uideretis. Quem quidem ego hostem quam uehementer foris eē timidum putem. Licet hinc intelligatis: q̄ il lud etiam moleste fero/ q̄ ex urbe parum comitatus exierit. Utinā ille omnes secum suas copias eduxisset. Tongilium mihi eduxit: quem amare in praetexta calumnia cœperat. Publicum & Numācium: quorum æs alienum contra/ etum in popinā nullū Reipub. metū afferre poterat. Reliquit: quos uiros: quā ære alieno: q̄ ualentest q̄ nobiles uos uidetis. Itaq; ego illū exercitum ex Gallica nis legionibus & hoc delectu/ quē in agro piceno & gallico. Q . Metellus habuit: ex copiis quæ a nobis quotidie compantur: magnopere contēno collectū ex seruibus desperatis: ex agresti luxuria / ex rusticis/ mendiculis: decoctoribus: ex iis qui uadimonia deserere q̄ illum exercitum maluerunt. Quibus ego nō modo si aciem exercitus nostri uerumetiam si edictum nostri prætoris ostendero concident. Hos quos uideo uolitare in foro: quos stare ad curiam quos etiā in Senatum uenire: qui nitent unguentis: qui fulgent purpura mallē secum suos milites eduxisset. qui si hic permanent mementote tam illum exercitū eē nobis quā hos qui exercitus deseruerunt pertimescendos. Atq; hic etiam sunt timendi magis/ q̄ quicqd cogitent me scire sentiunt: neq; tamē permouentur. Video cui sit Appulia attributa. Q uis habet heturiam: quis agrum picenū: quis Gallicum: quis sibi hās urbanas insidias cædis atq; icendorum deponoscerit. Oia superioris noctis consilia ad me delata esse sentiunt: patefeci in Senatu hester na die. Catilina ipsa ptimuit: profugit. hi quid expectant: nonne illi uehementer errant/ si illā meā pristinā lenitatē perpetuam sperāt futurā? Q uod exceptavi iam sum affecetus ut uos oēs factā eē aperte coniurationē contra R ep. uidetis: nisi uero si quis ē qui Catilinæ similis cū Catilina sentire non putet: nō est iam lenitati locus. Seueritatem res ipsa flagitat. Vnū etiā nunc concedam/ exeat. pficiscat, ne patiant̄ desiderio sui Catilinā miseret tabescet. Demōstrabo

ORATIO.

iter. aurelia uia profectus est. Si accelerare uolent ad uesperam consequentur. O fortunata Républi. si quidem hanc sentinam huius urbis eiecerit. Vno me hercule Catilina exhausto reuata mihi ac recreata Respub. uidetur. Quid n. mali aut sceleris fingi aut cogitari potest quod non ille conceperit? Quid tota Italia ueneficus: quis Gladiator? quis latro? quis siccarius? quis parricida? quis testamentorum subiector? quis circumscriptor? quis ganeo? quis nepos? quis adulter? quae mulier infamis? quis corruptor iuuentutis? quis perditus iueniri potest: qui se cū Catilina non familiarissime uixisse fateatur? Quae cædes prohos annos sine illo facta est? quod nefarium stuprum non per illum? Iam uero quae tanta unquam in ullo homine illecebra fuit? quanta in illo: qui alios amabat ipse turpissime/ aliorū amorī flagitiosissime seruiebat. Aliis fructum libidinum mortem parentum non modo impellendo uerumetiam adiuuando pollicebatur. Nunc uero q̄ subito non solum ex urbe uerumetiam ex agris ingente numerus perditorum hominum collegerat: nemo non modo Romæ sed ne ullo in angulo totius Italiæ oppressus ære alieno fuit: quem nō ad hoc incredibile sceleris fœdus adsciuerit. Atq; ut eius diuersa studia in dissimili ratione perspicere possitis: nemo est in ludo gladiatorio paulo ad facinus audacior: qui se non intimum Catilinæ fateatur: nemo in scena leuior & nequior qui se nō eiusdem prope sodalem fuisse cōmemoret. atq; idem in stuprorum & scelerum exercitatiōe assuefactus frigore & fame & siti & uigiliis perferendis fortis ab istis prædicabat: Cum industriæ subsidia atq; instrumenta uirtutis in libidine audaciaq; consumaret. Hunc uero si secuti erunt sui comites, si ex urbe exierint desperatorū hominum flagitiosissimi greges. O nos beatos. O Rēpubl. fortunatam. O præclarā laudem consulatus mei. Iam enim nō sunt mediocres hominū libidines: nō humanæ & tolerandæ audaciæ: nihil cogitant nisi cædem: nisi incēdia: nisi rapinas. patrimonia sua profuderunt / fortunas suas obligurierunt. Res eos iam pridem: fides nuper deficere cœpit. Eadem tamen illa quae erat in abundantia libido permanet. Quid si in uino & alea comedationes solum & scorta quererent/ essent illi quidem desperandi sed tamē essent ferendi. Hoc uero quis ferre possit? inertes hoīnes fortissimis uiris insidiari: stultissimos prudenterissimis: ebrios sobrios: dormientes uigilatibus. qui mihi accubantes ī cōuiuiis complexi mulieres impudicas uino languidi: confecti cibo: sertis redimiti: unguentis obliiti: debilitati stupris eructant sermonibus suis cædem bonorum atq; urbis incēdia. Quibus ego confido impendere fatum aliquod/ & pœnā iā diu improbitati neqtiae sceleri libidini debitam aut instare iam plane aut iā certe appropinquare: quos si meus consulatus quoniam sanare non potest susulerit: nō breue nescio quod tēpus sed multa sācula propagarit Rēpubl. nulla est natio quā p̄timescamus. nullus rex q̄ bellū. P.R. facere possit: Oīa sūt externa unius uirtute terra mariq; pacata. Domestīcū bellū manet: itus iſidiæ sūt: itus iclusum piculū: Intus ē hostis; Cū luxuria nobis cū amentia cum scelere certan-

INVECTIVA SECUNDA IN CATILINAM.

dum: Huic me bello quirites p̄fiteor ducē: suscipio inimicicias hominū perditōrum. quæ sanari poterunt quacūq; ratione sanabo: quæ resecanda erunt non patiar ad perniciem ciuitatis manare. Proinde aut exēat aut quiescant: aut si & i urbe & in eadem mente permanent ea quæ merent' expectent. At sunt etiam qui dicunt a me electum in exiliū esse Catilinam. Quod ego si uerbo assequi possem istos ipsos eiicerem q̄ hæc loquuntur. Homo uidelicet timidus aut etiā permodestus uocem consulis perferre non potuit: simul atq; in exilium ire ius sus est paruit: qui hesterna die cum domī mēa pene imperfectus essem: Senatū in ædem Iouis statoris conuocaui. Rem omnem ad publicum consilium detuli: quo cum Catilina uenisset: quis eum Senatorum appellauit? quis salutauit? q̄s deniq; non ita despexit ut perditum ciuem? Ac non potius īportunissimum hostem: quin etiam principes eius ordinis partem illam subselliorum ad quā ille accesserat nudam inanem reliquerunt: hic ego uehemens ille consul/qui uerbo in exilium ciues eiicio: quæsiui de Ca. an nocturno conuentu apud. M. Lec cam fuisset nec ne: Cum ille homo audacissimus conscientia conuictus primo reticuissest: Patefecī cætera quid ea nocte egisset: ubi fuisset. Quid in proximā constituisset: quemadmodum esset ei ratio totius belli descripta edocui. Cum hæsitaret. cū teneretur: quæsiui quid dubitaret proficisci eo: quo īā pridem pararat: cum arma cū secures cum fasces cum tubas cum signa militaria cū Aquilam illā argenteam: Cui ēt ille sacrarium scelerum domi suæ fecerat: scirem esse premissam: in exilium eiiciebam: quē iam ingressum eē in bellum uidebam? Etenim credo Manlius iste centurio qui in agro fesulano castra posuit / bellū Po. R. o. suo nomine indixit. Et illa castra nunc non Catilinam ducem exspectant: & ille electus in exilium se Massiliam ut aiunt non in hæc castra cōferet. O conditionem miseram non modo administrandæ uerumetiam conseruandæ Reip. Nunc si. L. Catilina consiliis periculis laboribus meis circūclusus ac debilitatus subito pertimuerit: Sententiam mutauerit/deseruerit suos/ consilium belli faciendi abiecerit: Et ex hoc cursu sceleris ac belli iter ad fugam atq; exilium conuenerit: non ille a me spoliatus armis audaciæ: non obstupefactus ac perterritus mea diligentia: non de spe conatuq; depulsus / sed indēnatus in/ nocens in exilium electus a consule ui& minis esse dicetur? Et erunt qui illum si hoc fecerit: non improbum sed miserum: me non diligentissimum consulem sed crudelissimū tyrānū existimari uelint? Est mihi tanti quirites huius iuidiæ falsæ atq; inique tempestatem subire: dūmodo a nobis huius horribilis belli ac nefarii periculum depellat: Dicat sane electus eē a me dūmodo eat ī exilium. Sed mihi credite non ē iturus: Nunquā ego a diis īmortalibus optabo inuidiæ meæ releyandæ causa/ut .L. Catilinam ducere exercitum hostium atq; in ar mis uolitare audiatis. Sed triduo tamen audietis. Multoque magis illud timeo ne mihi sit inuidiosum aliquando / quod illum emiserim potius quam eiecerim. Sed cum sint homines qui illum cum profectus sit electum esse

ORATIO.

dicant : iidem si interfectus eēt quid dicerent ? Quāquam isti qui Catilinam Massiliam ire dictitant: non hoc tam querunt quāuerentur. Nemo est istorū tam misericors qui illum non ad Manlium quā ad Massilienses ire malit. Ille autem si me hercule quod agit nunquam antea cogitasset / tamē latrocinantē se interfici mallet: quā exulem uiuere. Nunc uero cum nihil ei adhuc præter ipsius uoluntatem cogitationēq; acciderit nisi q; uiuus Roma profectus est: op̄temus potius ut eat in exilium q; queramur. Sed cur tam diu de uno hoste loq̄mur ? Et de eo hoste qui iam fatetur se esse hostem ? & quem quia quod semp̄ uolui murus interest / non timeo. de his qui dissimulant: qui Romæ remanēti nihil dicimus ? Quos quidem ego si ullo modo fieri possit non tam ulcisci studio q; sanare & ipsos placare Reip. neq; id quare fieri ullo modo possit: si audi re a me uolent intelligo . Exponam. n. uobis ex quibus generibus hominū istae copiae comparentur. Deinde singulis medicinam consiliū atq; orationis meæ si quā potero afferam. Vnū genus ē eorum qui magno ære alieno maiores etiam possessiones habent: quaꝝ amore adducti dissolui nullo modo possunt. Horū hominū species est honestissima / sunt enim locupletes: uoluntas uero & causa impudentissima. tu agris: tu ædificiis: tu argento: tu familia: tu rebus omnib; ornatū & copiosus sis: & dubites aliquid de possessione detrahere ac acquirere fidem ? Quid enim expectas ? bellum ? quid enim in uastitate omnium tuas possessiones sacrosanctas futuras putas ? an tabulas nouas ? Errant qui ista a C.a. expectant. Meo beneficio tabulæ nouæ proferuntur ueg; auctionariæ . neq; . n. isti qui possessiones habent alia ratione salui ulla eē possunt. Quod si maturus facere uoluissent / neq; id quod stultissimum est certare cum usuris fructibus prædiorum / & locupletioribus & melioribus ciuib; uteremur. Sed hosce homines minime puto pertimescendos: q; aut deduci de sententia possunt: aut si permanebunt: magis mihi uident' uota facturi contra Remp. q; arma laturi . Alterum genus est eorum: qui q;q premuntur ære alieno dominationem tamē expectant / rerū potiri uolunt: honores quos quieta Rep. desperat perturbata se cōseq posse arbitratur. Quib; hoc præcipiēdum uidet unum scilicet & idē qđ reliquis omnibus / ut desperet id quod conantur se consequi posse. Primū omnī sentiant me ipsum uigilare / adesse prouidere Reip. deinde magnos aios eē in bonis uiris: magnam concordiā: maximā multitudinem: magnas præterea militum copias / deos deniq; imortales huic iuicto populo / clarissimo imperio / pulcherrimæ urbi cōtra tātam uim sceleris præsentes auxiliū eē laturos. Qđ si sint iā id quod sumo furore cupiunt adepti : Nū illi in cinere urbis & in sanguine ciuiū / quā mente scelerata ac nefaria cōcupierunt: Cōsules se aut dictatores aut etiā reges sperant futuros : non uident id se cupere / quod si adepti sint fugitiuo alicui aut gladiatori sit necesse concedi. tertium genus est ætate iam affectum sed tamen exercitatione robustum: quo ex genere iste est malius cui nūc Catilina succedit. hi sunt homines ex iis coloniis quas fesulis Sylla constituit.

INVECTIVA SECUNDA IN CATILINAM.

Quas ego uniuersas ciuium eē optimorum & fortissimorum uirorum sentio. Sed tamen hi sunt coloni qui se insperatis & repētīs pecuniis sumptuosius ī/ solētiusq; iactarunt. Hi dum ædificāt tāq; beati:dum prædiis lecticis familiis magnis/cōuiuiis apparatis delectant' in tantū æs alienū incidentū ut si salui eē uelint Sylla sit ab inferis excitandus. Qui etiam nonnullos agrestes homines tenues atque egentes in eandem illam spem rapinarum ueterum impulerunt: quos ego utroq; in eodem genere prædatorum direptorūq; pono:sed eos hoc modo moneo :desinant furere & proscriptiones & dictaturas cogitare. Tantus enim illorum temporum dolor inustus est ciuitati:ut iam non modo homines sed ne pecudes quidem passuræ esse uideantur .Quartum genus est sane ua- rium & mixtum & turbulentum :qui iam pridem premuntur / qui nunquam emergent :qui partim inertia partim malegerendo negocio / partim etiam sum ptibus in uetere ære alieno uacillant:qui uadimoniis iudiciis proscriptione bo/ norum defatigati permulti ex urbe & ex agris se ad illa castra conferre dicunt'. Hosce ego non tam milites acres q; inficiatores leues esse arbitror :qui homines primum si stare non possunt:corruant:sed ita ut non modo ciuitas sed ne uici ni quidem proximi sentiant. Nam illud non intelligo quamobrem si honeste uiuere non possunt / perire turpiter uelint:aut cum minore dolore perituros se cum multis :q; si soli pereunt arbitrentur.Q uintum genus est parricidarum: Siccariorum :Deniq; omnium facinorosorum / quos a Catilina non reuoco: nam neque ab eo diuelli possunt & pereant sane ī latrocínio. quoniam sunt ita multi/ut eos carcer capere non possit .Postremum autem genus est non solum numero sed etiam genere ipso atq; uita :quod proprium Catilinæ est :de eius delitiis īmo uero de complexu eius ac sinu :quos pexo capillo nitidos aut im berbes aut bene barbatos uidetis:manicatis & strictis tunicis :& talaribus uelis amictos non togis. quorum omnis industria uitæ & uigilandi labor in antelu canis cœnis exprimitur. In his gregibus aleatores omnes adulteri omnes impu ri impudicique uersantur . Hi pueri tam lepidi & delicati non solum amare & amari /neq; saltare & cantare:sed etiam siccas uibrare & spargere uenena didi cerunt:qui nisi exeunt nisi pereunt: Etiam si Catilina perierit scitote in hac Re pu.seminarium Catilinarum futurum. Verumtamen quid sibi isti miseri uo lunt? Num secum suas mulierculas sunt in castra ducturi? Q uemadmodum autem illis carere poterunt his præsertim iam noctibus? quo autem pacto illi appenninum atq; pruinias ac niues perferent? nisi iccirco se hyemem toleratu ros putant:q; nudi in conuiuiis saltare didicerunt.O bellum magnopere per timescendum : Cum hanc sit habiturus Catilina scortorum cohortem p̄toria. Instituite,nunc quirites Ro.contra has tam præclaras Catilinæ copias / uestra præsidia uestrosque exercitus:Et primū gladiatori illi confecto & saucio cōsu les ipatoresq; uestros opponite. Deinde contra illā naufragorū eiectā ac debilita tam manū florē toius Italiæ ac robur educate, Iā uero urbes coloniag; ac muni

ORATIO.

cipiorū respondebunt Catilinæ Tumulis silvestribus: neq; ego cæteras copias ornamenta præsidia uestra cum illius latronis inopia atq; egestate conferre debeo . Sed si omnibus his rebus omissis quib; nos suppeditamur eget ille: senatu equitib; ro. uibe ærario uectigalibus cuncta Italia prouinciis omnibus ex teris nationibus : Si his rebus omissis causas ipsas: quæ inter se configunt/ contedere uelimus: ex eo ipso q; ualde illi iaceant: intelligere possumus . Ex hac eni parte pudor pugnat: illinc petulantia: hinc pudicicia: illinc stupru. hinc fides: illinc fraudatio. hinc pietas: illinc scelus. hinc constantia illinc furor. hinc honestas. illinc turpitudo: hinc continentia: illinc libido: hinc deniq; æquitas: tempe rantia: fortitudo: prudentia: uirtutes omnes certant cū iniuitate luxuria: ignavia: temeritate: cum uitiiis omnib;. postremo copiae cum egestate: bona ratio cū pdita: mēs sana cū amentia: bona deniq; spes cū oīum rerum desperatione con fligit . In eiusmodi certamine ac prælio nōne etiam si hominū studia deficiant: dii ipsi imortales cogant ab his præclarissimis uirtutibus tot & tanta uitia superari ? Q uæ cum ita sint quirites uos quēadmodū iā ante dixi uestra tecta uigiliis custodiisq; defendite: mihi autē & urbi sine uestro metu ac sine ullo tumultu satis eē p̄sidiū consultum atq; prouisum ē . Coloni oēs municipesq; uestri certiores a me facti de hac nocturna excursione Catilinæ facile urbes suas finesq; defendant . Gladiatores quoq; sibi ille fortissimam manum certissimāq; sōf puitauit: q;q aīo meliore sunt q; pars patritioq; potestate. tñ uestra continebunt . Q , Metellus: quē ego ī agrum Gallicū picenūq; p̄misī: aut opprimet hominē aut omnes eius motus conatusq; prohibebit . Reliquis autem de rebus constitūendis maturandis agundis iam ad senatum referemus: quem uocari uidetis . Nūc illi qui in urbe remanserunt atq; adeo conturbant urbis salutem omniūq; nostrum in urbe a Ca. relieti: q;q sint hostes tñ quia nati sunt ciues: monitos eos ēt atq; ēt uolo. mea lenitas si cui adhuc solutior uisa est hoc expectauit: ut quod latebat erūperet . Q uod reliquum est iā non possum obliuisci meā hanc eē patriam: me hoī eē consulē: mihi aut cum his uiuendum: aut pro his eē moriundū. nullus est portis custos: nullus insidiator uiae: si qui exire uolunt: consulere sibi possunt . Q uis uero se ī urbe cōmouerit: cuius ego nō modo factum sed incep tum conatum uel ullū contra patriā deprehendero . Sentiet in hac urbe esse uigilantes eē egregios magistratus: eē fortem senatum: eē arma: esse carcerem: quē uindicem nefarioq; scelerq; maiores nostri eē uoluerunt . Atq; hæc oīa sic agent O quirites Ro. ut maxima res minimo motu: pericula summa nullo tumultu: bellū ītestinum ac domesticū post hominū memoriam crudelissimū & maximū: me uno togato duce & imperatore sedet . Q uod ego sic administrabo: ut si ullo modo fieri poterit: ne improbus quidem quisq; in hac urbe pœnā cui sceleris sufferat . Sed si uis manifestæ audaciæ: si impēdens patriæ periculū me nefario ab hac animi lenitate deduxerit: Illud profecto pficiam: quod in tanto & tam insidioso bello uix optandum uide: ut neq; bonus quisq; ītereat. paucorūq;

INVECTIVA TERTIA IN CATILINAM.

pœna uos omnes iam salui esse possitis. Quæ quidé ego neq; mea prudentia: neq; cōsiliis humanis fretus polliceor uobis Quirites. sed multis & nō dubiis deorum immortaliū significatōibus: qbus ego ducibus in hanc spem sententiāq; sū ingressus: Qui iam non pcul ut quondam solebant: ab extero hoste atq; lōginquo: sed hic præsentes suo numine atq; auxilio sua tēpla atq; urbis tecta defendent. Quos uos quoq; quirites Ro. precari uenerari implorare debetis: ut quā urbē florētissimā pulcherrimā potētissimā eē uolueſt: hāc oībus hostiū copiis terra mariq; superatis a pditissimorū cūiū nefario scelere defendant.

M.T.C. INVECTIVARVM IN L. CATILINAM LIBER TERTIVS. ORATIO

.XXXVI.

EMPUBLICAM Q VIRITES: VITAMQ VE OMNIUM uestrum: bona: fortunas: cōiuges: liberosq; uīos atq; hoc domicilium clarissimi imperii fortunatissimā pulcherrimāq; urbem hodierna die deorū immortaliū summo erga uos amore: laboribus: consiliis: piculisq; meis ex flāma atq; ferro: ac pene ex fauicib; fati ereptā: & uobis cōseruatā ac restitutā uidetis.

Et si nō minus nobis iucūdi atq; illustres sunt ii dies: qb; cōseruamur: q illi qb; nascimur: q salutis certa lātitia est: nascendi incerta conditio: & q sine sensu nascimur: cum uoluptate cōseruamur: pfecto quoniā illū Romulū qui hāc urbem cōdidiit ad deos immortales beniuolētia famaq; sustulimus: eē apud uos posterosq; uīos in honore debet dies is: qui tandem hanc urbem cōditā amplificatamq; seruauit. Nam totis urbis templis delubris tectis ac moenibus subiectos prope iam ignes circūdatosq; restinximus. Itēq; gladios in Remp. districtos retudimus: mucronesq; eoꝝ a iugulis uestris reiecimus. Quæ quoniā in Senatu illustrata patefacta cōperta sunt per me uobis iam exponam breuiter. Quir. ut & quāta & q manifesta & q ratione inuestigata & cōprehēsa sint: uos qui ignoratis: ex actis scire possitis. Princípio ut Catilina paucis ante diebus erupit ex urbe: cum sceleris sui socios & huiuscē belli nefarii acerrimos duces romæ reliquisset: semper uigilaui & prouidi quirites quemadmodum in tantis & tam absconditis insidiis salui esse possemus. Nam cum ex urbe Catilinam eiieciebam: non. n. iam uereor huius uerbi inuidiam: cum illa magis sit timēda q uiuus exierit: sed tum cum illum exterminari uolebam: aut reliqua coniuratorum manum simul exituram: aut qui restitissent infirmos sine illo ac debiles fore putabam. Atq; ego ut uidi: quos maximo furore & scelere inflāmatos esse sciebam: eos nobiscum esse: & Romæ remansisse: In eos oēs dies noctesq; consumpsis: ut quid agerent: quid ue molirentur: sentirem ac uiderem. Ut quoniā auribus uestris propter incredibilem magnitudinem sceleris minorem fidē faceret oratio mea: rem ita comprehendenderem: ut tum demū saluti uestræ prouidei

SS

INVECTIVA TERTIA

retis: cum oculis maleficium uideretis. Itaq; ut comperi legatos allobrogū bel-
li transalpini & tumultus gallici excitandi cā a. P. Lentulo eē sollicitatos: eosq;
in Galliā ad suos ciues : eodēq; itinere cū litteris mandatisq; ad Cat. eē missos:
comitēq; his adjūctum eē Vulturtium: atq; huic eē ad Cat. datas litteras: facul-
tatem mihi oblatā putauī: ut quod erat difficillimum: quodq; ego semper opta-
bam ab diis, īmortalibus: tota res non solum a me: sed etiam a Senatu & a uo-
bis manifeste deprehenderetur. Itaq; hesterno die. L. Flaccū & .C. Pontinū p-
tores fortissimos, atq; amantissimos Reip. uiros ad me conuocauī: Rem omnē
exposui: quid fieri mihi placeret ostendi. Illi autē qui oīa de rep. præclara atque
egregia sentirent: sine recusatione ac sine ulla mora negocium suscepserunt. Et
cum aduersa p̄sacereret: occulte ad pontem miluium peruererunt: Atq; ibi in proxi-
mis uillis ita bipartiti fuerūt: ut Tybris inter eos & pōs interesset. Eodem & ip-
si sine cuiusq; suspicione multos fortes uiros eduxerunt. Et ego ex p̄fectura rea-
tina complures delectos adolescentes: quorum opera in Reip. utor assidue p-
sidio: cū gladiis miseram. Interim tertia fere uigilia exacta cū iam pontem mil-
uium magno comitatu legati Allobrogum ingredi inciperent: unaq; Vulturti-
us: fit in eos impetus: educuntur ab illis gladii: & a nostris. res erat prætoribus
nota solis. ignorabat̄ a cæteris. Tum interuentu Pótini atq; Flacci pugna: quæ
erat cōmissa sedat̄. Litteræ quæcūq; erāt in eo comitatu integris signis prætori-
bus tradunt̄: Atq; horum oīum scelerū improbissimum machinatorē Cymbæ
Gabiniū statim ad me nihil suspicantem uocauī. Deinde item accersitur. L. Sta-
tilius: & post eum Cethagus. tardissime at Lentulus uenit. Credo q; in litteris
dandis præter consuetudinem proxima nocte uigilarat. Cum uero summis &
clarissimis huius ciuitatis uiris : q; audita re frequenter ad me mane cōuenerant
litteras a me prius aperiri: q; ad Senatum referri placeret: ne si nihil eēt inuentū
temere a me tantus tumultus iniectus ciuitati uideret̄: Negaui me esse factu-
rū: ut de periculo publico non ad consilium pub. rem integrum deferrem. Et
enim quirites si ea quæ erant a me delata reperta non essent: tamen ego non ar-
bitrabar in tantis Reipublicæ periculis eē mihi nimiam diligentiam pertime-
scendam. Senatum frequentem celeriter ut uidistis coegi. Atq; interea statim
admonitu allobrogum. C. Sulpiciū prætorē uirū fortem misi: qui ex ædibus
Cethagi: si quid telorum esset efferret: ex quibus ille maximū sicarum numerū
& gladiorum extulit. Introduxi Vulturtium sine Gallis: fidem Reip. iussu Se-
natus dedi: Hortatus sum ut ea quæ sciret: sine timore idicaret. Tum ille dixit:
Cum uix se ex magno timore recreasset a. P. Lentulo se habere ad Catilinam
mandata & litteras ut seruorum præsidio uteretur: & ad urbem q;primum cum
exercitu accederet. Id autem eo consilio: ut cum urbem oībus ex partib; quē-
admodum descriptum distributūq; erat: incessent: Cædēq; infinitā ciuium fe-
cissent: præsto eēt ille: qui fugientes excipet: ac se cum his urbanis ducibus cō-
iungeret. Introducti autē galli iusurandū sibi & litteras a. P. Lentulo Cethego

IN CATILINAM.

Statilio ad suam ḡetem datas eē dixerunt. Atq; ita sibi ab his:& a L. Cassio eē pr̄scriptū: ut equitatum in Italiam q̄ primū mitterent: pedestres sibi copias nō defuturas: Lentulum autē confirmasse ex fatis Sibyllinī Aruspicumq; respōsis se eē tertium illum Cornelium: ad quem regnum huius urb̄is atq; imperiū p̄uenire esset necesse: Cinnā ante se & Syllam fuisse: eundēq; dixisse fatalē hūc ānum eē ad interitum huius urb̄is atq; imperii: qui esset ānus decimus post uirginū absolutionē: post Capitolii autem incessiōnē uicesimus. Hanc autē Cethego cū cāteris cōtrouersiam fuisse dixerunt: q; Lentulo & aliis saturnalibus cādem fieri atq; urbem incendi placeret: Cethego id nimiū longum uideri. Et ne longū sit quirites tabulas proferri iussimus: quæ a quoq; dicebantur datæ. Primū ostendimus Cethego. Signum congnouit. Nos linum incidimus. Legimus litteras. Erat scriptū ipsius manu & allobrogum Senatui & populo: sese q; eoꝝ legatis confirmasset: facturum eē. orare ut itidem illi facerent: quæ sibi eoꝝ rūm legati præcepissent: Tum Cethagus qui pauloante aliquid de gladiis ac si- cis: q; apud ipsum erant deprehensæ: respondisset: dixissetque se semper bonorum ferramentorum studiosum fuisse: recitatis litteris debilitatus atq; abiectus conscientia cōuictus repente conticuit. Introductus est Statilius. cognouit & signum & manum suā. recitatæ sunt tabellæ in eādem fere sententiā. confessus ē. Tum ostendi tabellas Lentulo: & quæsiui cognosceret ne signū: ānuit. Est uero inquā notum signum: imago aui tui clarissimi uiri: qui amauit unice patriā & ciues suos: quæ quidem te a tāto scelere ēt muta reuocare debuit. Legunt̄ ea dem ratione ad Senatum allobrogū populūq; litteræ. si qui de his rebus dicere ueller: feci potestatem. Atq; ille primo quidem negauit: post autem aliquanto: toto Vulturtii iam īdicio exposito atq; edito surrexi: Quæsiui a Gallis quid sibi esset cum his: Quāobrem domum suā conuenissent. Itēq; a Vulturtio: q; cum illi breuiter constanterq; respondissent: p̄ quem ad eum quotiensq; uenissent: quæsiissemq; ab eo nihil ne ſecū eēt de fatis Sibyllinī locutus. Tū ille subito scelere demēs: quāta cōscientiæ uis eēt: ostēdit. Nā cum id posset inficiari infirmareq; repente præter opinionē oīum confessus est. Ita. n. illū nō modo ī genium illud & dicendi exercitatio: qua semper ualuit: sed ēt propter uī sceleris manifesti atq; deprehensi impudentia: qua superabat oēs improbitasq; de fecit. Vulturtius uero subito litteras p̄ferri atq; aperiri iussit: quas sibi a Lentulo ad Catilinā datas eē dicebat. Atq; ibi uehementissime perturbatus Lentulus: tñ & signū suū cognouit & manū. Erant autē scriptæ sine nomine: sed ita: Qui sim: ex eo quem ad te misi: cognoscet. cura ut uir sis: & quē in locum progressus sis: cogita: & uide quid tibi iam sit necesse. Cura ut oīum tibi adiungas auxilia ēt infimor̄. Gabinius deinde introductus cum primum impudenter respōdere cōcepisset: ad extremū nihil ex iis quæ Galli insimulabāt: negauit. At mihi quidē Quirites cum illa certissima sunt uisa argumenta atq; īdicia sceleris: tabellæ: signa: manus; deniq; uniuscuiusq; confessio. tum multo certiora illa: co-

INVECTIVA TERTIA

Ior:oculi:uultus:taciturnitas.sic enim obstupuerant sic terram intuebantur:fur
tim nonumq; inter se aspiciebant:ut non iam ab illis indicari:sed ipsi se indicari ui
derentur.Indiciis expositis atq; editis Quir. senatū consului de summa Reip. sa
lute:quid fieri placeret.dictæ sunt a principibus acerrimæ atq; fortissimæ sen
tentia:quas senatus sine ulla uarietate est consecutus.& quoniā nōdū est prescri
ptum.S.Cæx memoria uobis Quirites quid Senatus censuerit:exponā.Pri
mū mihi gratiæ uerbis amplissimis aguntur:quod uirtute:consilio:prudentia
mea Respublica piculis maximis sit liberata.Deinde.L.Flaccus & C.Pontini
us prætores quod eorum opera fortis fidelis usus essem:merito ac iure laudantur.
atq; et collegæ meo uiro fortis laus impariſt:quod eos qui huius coniurationis
participes fuissent a suis & R.P.consiliis remouisset.Atq; ita censuerūt:ut P.
Lætulus cum se prætura abdicasset:tū i custodia traderetur.Iteq; uti Cethagus
L.Statilius.P.Gabinius:qui oēs præsentes erant in custodia traderentur.At
q; idem hoc decretum est in L.Cassium:qui sibi procurationē incendēt ur
bis depoposcerat:in M.Ceparium:cui ad sollicitandos pastores Apulia eēt at
tributa/erat idē edictū in P.Furiū:qui est ex iis coloniis:quas Fesulas.L.Sylla
deduxit:inque Manliū Chilonem:qui una cū Furio hoc semper erat in hac al
lobrogum sollicitudine uersatus:in P.Vmbrenū libertinū hominē: a quo pris
cum gallos ad Gabiniū pductos eē constabat.Atq; ea lenitate senatus ē u
sus Quir.ut ex tanta coiuratione:tañtaq; ui ac multitudine domesticorū hosti
um:nouem hominū perditissimorum poena.R.P.conseruata:reliquorū men
tes sanari posse arbitrarentur.Atq; etiam supplicatio diis immortalibus pro sin
gulari eorum merito meo nomine decreta est Quir.q; mihi prīmū post urbē con
ditā togato contigit:& his decreta uerbis est:q; urbē incendiis:cæde ciues:Ita
liam bello liberassem.Q uæ supplicatio si cum cæteris supplicationibus conse
ratur Quir.hoc intersit:q; cæteræ de Rep.bene gesta:hæc una conseruata r.p.
constituta est.Atq; illud:quod faciendū prīmū fuit factum atq; transactum
est.Nam P.Lentulus quāq; patefactis indiciis & cōfessionibus suis iudicio se
natus non modo prætoris ius:ueruetiā ciuis amiserat:ñ a magistratu se abdica
uit:ut quæ religio.C.Mario clarissimo uiro non fuerat:quo minus.C.Glauci
am:de quo nihil nominatim erat decretum:prætorem occideret:Eadem nos re
ligione in priuato.P.Lentulo puniendo liberaremur.Nunc quoniā Quir.sce
leratissimi periculosisſimiq; belli nefarios duces captos iā & comprehensos te
netis:existimare debetis oēs Catilinæ copias:oēs spes atq; opes his depulsis ur
bis periculis concidisse:qué quidē ego cū ex urbe depellebā:hoc prouidebam
animo Quir.remoto Catilina non mihi eē.P.Lentuli somnū:nec Cassii adi
pē:neq; C.Cethagi furiosam temeritatem ptimescendam:Ille erat unus timē
dus ex his omnibus:sed tam diu dum mœnibus urbis continebatur.oīa norat.
oīum aditus tenebat.appellare:tentare:sollicitare poterat:audebat.Erat ei con
siliū ad facinus aptū.cōsilio aut̄ neq; ligua neq; manus deerat.Iā ad cæteras res

IN CATILINAM.

conficiendas certos hoīnes delectos ac descriptos habebat. Neq; uero cū aliqd mādauerat :cōfectū putabat. Nihil erat:quod non ipse obiret:occurreret:uigilaret:laborarer:frigus:sitim:famem ferre poterat .hunc ego hominē acrē:tā patratum :tam audacē:tā callidū:tam in scelere uigilantē:tā in pdījs rebus diligētem nīl ex domesticis insidiis in castrē latrocinī cōpulisse:dicā id qđ sētio Q uir.non facile hanc tantā molem mali a ceruicibus uestris depulisse. Non ille nobis saturnalia constituisset :neq; ante exitii tāti aut fati diem.R . p . denunciasset :neq; cōmisisset ut signū:ut litteræ suæ testes deniq; manifesti sceleris deprehenderent. Quæ nūc illo absente gesta sunt :ut nullū in priuata domo furtum unquā sit tā palā inuentum:q hæc tanta in.r.p.coniuratio manifeſte inuēta atq; deprehensa ē.Q uod si Catilina in urbe ad hāc dīē remansisset: quāq; quoad fuit oībus eius consiliis occurri atq; obstiti:tn ut leuissime dicam: dimicandum nobis cum illo fuisset:neq; unq; dum ille in urbe hostis fuisset ,tātis periculis.r.p.tanta pace:tanto ocio:tanto silentio liberauissimus .Quāquā hæc oīa Q uir.itā sunt a me administrata:ut deoꝝ imortalium nutu atq; consilio & gesta & prouisa eē uideant̄:idque coniectura consequi possimus : quod uix uidetur humanis consiliis tantam molē reg⁹ gubernatio consequi potuisse: Tū uero ita præfentes his temporibus opem & auxilium nobis tulerunt:ut eos pene oculis uidere possemus:Nā ut illa omittam uītas iam nocturno tempore faces/ardorēq; cæli:ut fulminū iactus:ut terremotus:cæteraq; quæ ita nobis cōsulibus facta sunt:ut hæc quæ nūc fiunt:canere dīi imortales uiderētur:hoc certe Q uir.quod sum dicturus:neq; prætermittendū:neq; relinquēdū est.namp;fecto memoria retinetis Cotta & Torquato consulibus cōplures in Capitolio turres de cælo eē pcussas:cum & simulacra deoꝝ imortaliū depulsa sunt :& statuta ueteris hominū deiectæ:& legum æra liquefacta sunt.Tactus ē ēt ille qui hāc urbē cōdedit Romulus :quē inauratum in Capitolio paruū atq; lactētem uberibus lupinis inhiātē fuisse meministis.Q uo quidē tēpore cū aruspices ex tota hetruria cōuenissent: cædes atq; incēdia & legū interitū & bellum ciuile ac domesticū ac totius urbis ac imperii occasum appropinquare dixerunt :nīl dīi imortales oī ratione placati suo numine ppe fata ipsa flexissent .Itaq; illog; responsis tūc & ludi decem per dies facti sunt:Neq; res ulla quæ ad placādos deos pertineret:prætermissa est .Idēq; iusserunt simulacrum Iouis facere maius: & in excelsō collocare:contra atq; fuerat ante ad orientem cōuertere.Ac se spe rare dixerunt si illud signū quod uideis :solis ortum & forū curiāq; conspiceret:fore:ut ea consilia quæ clam eēnt inita contra salutē urbis atq; imperii illustrarentur:ut a.S.P.q.R .perspici possent .Atq; illud signū ita collocādum cōsules illi voluerunt .Sed tanta operis tarditas fuit :ut neq; a superioribus consulibus:neque a nobis ante hodiernum diem collocaret̄ .Hic quis potest esse Q uir.tam auersus a uero:tam præceps :tam mente captus :qui neget hæc omnia quæ uidimus:præcipue quæ hanc urbem deorum imortalium potestate ad-

INVECTIVA TERTIA

ministrari? & n.cum eēt ita responsum cædes incendia interitūq;.r.p. cōparari & ea a perditis ciuibus quæ tum propter magnitudinē scelerū nō nullis increbilia uidebant: ea non modo cogitata a nefariis ciuibus uerū etiam suscepta eē sensistis . Illud uero nōne ita præsens est: ut nutu Iouis optimi ac maximi factū eē uideatur: ut cum hodierna die mane per forū meo iussu coniurati & eorū in dices in ædēm concordiæ ducerent: eo ipso tempore signum statueretur. Q uo collocato atq; ad uos senatūq; conuerso: oia & senatus & uos quæ erant cōtra salutem omniū cogitata: illustrata: & patefacta uidistis . Q uo etiā maiore sunt isti odio supplicioq; digni: qui non solum uestris domiciliis atq; tectis: sed etiā deoꝝ tēplis sunt funestos ac nefarios ignes inferre conati. Q uibus si me restis tisse dicam: nimium mihi sumā: & nō sum ferendus. Ille ille Iuppiter restitit: ille capitolium: ille hæc templa: ille hanc urbem ille nos oēs saluos eē uoluit. Diis ergo imortalibus ducibus hæc mentē uoluntatēq; suscepit: atq; ad hæc tāta indīcia pueni. Iā uero illa allobrogū sollicitatio sic a Lētulo cæterisq; domesticis ho stib; tā deméter tāta res credita: & ignotis ac barbaris cōmissæ litteræ nūq; eēnt profecto: nisi a diis imortalib; huic tantæ audaciæ consilium esset ereptū . Q d uero ut galli hoīnes ex ciuitate male pacata: quæ gens una restat: quæ bellū po. R o. facere posse: & non nolle uideatur: spem imperij ac reꝝ amplissimam: ul tro sibi a patritiis hominibus oblatā negligerent: uestrāq; salutē suis opib; antepo nerēt: id nō diuinitus factum eē putatis: præsertim qui nos nō pugnādo: sed ta cedo superare potuerūt. Q uābrē Q uir. quoniā ad oia puluinaria supplica tio decreta est: celebratote illos dies cū coniugibus ac liberis uestris . Nā multi sāpe honores diis imortalib; iusti habitū sunt ac debiti: sed pfecto iustiores nūq;. Erepti. n.estis ex crudelissimo ac miserrimo interitu: & erepti sine sanguine: sine cæde: sine exercitu: sine dimicatione. togati me uno togato duce & impato re uicistis. & enim recordamini Q uir. oēs ciuiles dissensiones: neq; solum eas quas audistis: sed eas quas uos metipsi meministis atq; uidistis. L. Sylla. P. Su spicum oppreslit: ex urbe eiecit. C. Marium custodem huius urbis: multos for tesque uiros parti eiecit ex ciuitate: partim interemit. Cn. Octavius consul armis ex urbe collegam suum expulit: omnis hic locus aceruis corporum & ci uium sanguine redundauit. Superauit postea Cinna cum Mario . Tum uero clarissimis uiris imperfectis lumina ciuitatis extincta sunt. Vltus est huius uictoriæ crudelitatem postea Sylla. nec dici quidem opus est quanta diminutio ne ciuum: & quanta calamitate. R. P. dissensit. M. Lepidus a clarissimo & fortissimo uiro. Q . Catulo: attulit non tam ipsius interitus. R. P. luctum q; cæterorum: atque illæ dissensiones erant eiusmodi Q uiri. quæ non ad delendam: sed ad cōmutandam. R. P. pertinerent: non illi nullam esse. R. P. sed in ea quæ esset: se esse principes: neq; hanc urbem conflagrare: sed se in hac urbe florere uoluerunt. atq; ille tamen omnes dissensiones: quarum nulla exitiū. R. P. quæ siuit: eiusmodi fuerunt: ut nō reconciliatiōe concordiæ: sed īternitiōe ciuiū diu

IN CATILINAM.

dicatae sint. In hoc autem uno post homium memoria maximo crudelissimoque bello: quale bellum nunc barbaria cum sua gente gessit: Quo in bello lex haec fuit a Lentulo: Catilina: Cethego: Cassio constituta: ut oes qui in urbe salvi esse possent: in hostium numero ducerentur. Ita me gessi. Quir. ut oes salvi conseruaremini: & cum hostes urbis tatum ciuium supuicturum putassent: quatum infinitae cadi restisset: Tatum autem urbis superfuturum esse: quatum flama obire non potuisset: & urbem & ciues integerimos in columnasque seruauit. Quibus pro tatis rebus. O Quir. nullum insigne honoris: nullum monumentum laudis postulabo: praeter quam huius diei uestra memoria sempiterna. In auctoribus ergo urbis oes triumphos meos: oia ornamenta honoris: monumenta gloriae: laudis insignia codi: & collocari uolo. Nihil me mutum delectare potest: nihil tacitum: nihil denique huiusmodi: quod etiam minus digni asseq possunt: Memoria uestra Quir. nostrae res alentur: sermonibus crescent: litterasque monumentis inueterascent: & corroborabunt eandemque intelligendi diem: quam spero aeternam fore: & ad salutem urbis: & ad memoriam consulatus mei propagata esse. Omniaque tempore in hac R. P. duos ciues extitisse: quoque alter fines nostri imperii non terrae sed caeli regionibus terminaret: alter eiusdem impiorum domiciliu sedeq seruaret. Sed quoniam easque reges: quas ego gessi: non est eadem fortuna atque conditione: quae fuit illorumque aeterna bella gesserunt: quod mihi cum illis uiuendum sit: quos uici ac subegi: illi autem hostes aut imperfectos aut oppressos reliquerunt: uestrum est Quirites si ceteris recta sua facta prosunt: mihi mea ne quado obsint prouidere. Mentes .n. hominum audacissimorum sceleratae ac nefariae ne uobis nocere possent: ego prouidi: ne mihi noceant: uestrum est prouidere. Quiaque Quirites mihi quidem ipsi nihil ab istis iam noceri potest. Magnum enim est in bonis praesidiu: quod mihi in perpetuum est copatum magna in Repub. dignitas: quae me semper tacita defendit. Magna uis conscientiae: quam que negliget: cum me uiolare uolent: se ipsi indicabunt. Est etiam in nobis is animus o Quir. ut non modo nullius audaciae cedamus: sed et omnes improbos ultero semper lacestamus. Quod si ois impetus domesticorum hostium a uobis depulsus se est in me unum coiuerit: Vobis erit prouidendum Quir. qua conditione eos posthac esse uelitis: que pro salute uestra obtulerunt se inuidiae periculisque oib. Mihi quidem ipsi quod est quod iam ad uitae fructum possit acquiri: praesertim cum neque in honore uestro neque in gloria uirtutis quicquam uideam altius: quo quidem mihi libeat ascendere. Illud prefi ciat pfecto Quir. ut ea quae gessi in consulatu meo priuatus tuear atque ornem: ut si qua est inuidia in consueta. R. P. suscepta laedat inuidos: mihi ualeat ad gloriam. Denique me ita in Rep. tractabo: ut meminerim semper quae gesserim: cuiusque ut ea uirtute non casu gesta esse uideatur. Vos Quir. quoniam iam est nox: ueneremini illum Iouem custodem huius urbis ac uestrum: & in uestra tecta discedite: & ea que iam periculum est depulsum: tamen aque ac priori nocte fecistis custodiis uigiliisque defendite. Id ne uobis diutius sit faciendum: atque ut in perpetua pace es se positis: prouidebo Quirites.

M.T.C.INVECTIVARVM IN.L.CATILINAM LIBER
Q VARTVS. ORATIO XXXVII.

IDEO PA .CON.IN ME OMNIVM VESTRVM
ora atq; oculos esse conuersos. Vos uideo non solum de uestro
ac.R.P.Verū etiam si id depulsum sit de meo periculo eē solli
citos. Est mihi iucunda in malis & grata in dolore uestra erga
me uoluntas : sed eam quæso per deos īmortales deponite:at
que oblitū salutis meæ de uobis ac de liberis uestris cogitate.
Mihi si hæc conditio consulatus data est:ut omnes acerbitates:omnes:dolores
cruciatusq; perferrem:feram non solum fortiter:uerumetiā libenter : dūmodo
laboribus meis uobis Po.q; Ro. P.C.dignitas salusq; pariatur. Ego sum ille
consul P.C.cui non forum : in quo omnis æquitas continetur : nō cāpus Mar
tius consularibus auspiciis consecratus : non curia summū auxilium omnium
gentium:non domus cōmune perfugium:non lectus ad quietem datus:nō de
niq; hæc sedes honoris sella curulis unq; uacua mortis periculo atq; īsidiis fuit.
Ego multa tacui:multa pertuli :multa concessi:multa meo quodam dolore in
uestro timore sanau. nunc si hunc exitum consulatus mei dii īmortales eē uo
luerunt : ut uos patres.C.Q uir.ex cæde misera coniuges liberosq; uestrros uir
ginesq; uestales ex acerbissima uexatione:templa atq; delubra:hanc pulcherri
mam patriam omniūq; uestrum ex foedissima flamma:totam Italiam ex bello
& uastitate eriperem:quæcūq; mihi uni proponetur fortuna:subeat. Etenim
si .P.Lentulus suum nomen inductus a uatibus fatale ad perniciem R.P.fo
re putauit : cur ego non lāter meum consulatum ad salutem R.P.prope fatalē
exitisse ? Q uare P.C.consulite uobis:prospicite patriæ:conseruate uos: con
iuges:liberos:fortunasq; uestras R.P.nomen salutēq; defendite: mihi parce
ac de me cogitare definite. Nam debeo sperare primum omnes deos: qui huic
urbī president:pro eo mihi ac mereor relatuos esse gratiā. Deniq; si quid obti
gerit:æquo animo paratoq; moriar. Necq; enim turpis mors fortū uiro potest ac
cidere : neq; īmatura consulari:nec misera sapienti. Nec tamen ego sum ille fer
reus : qui fratris carissimi & amantissimi præsentis mœrore non mouear; Ho
rūq; omnium lachrymis:a quibus me circūlessum uidetis:nec non meā mentē
domum s̄æpe reuocat uxor exanimata:& abiecta metu filia:& paruulus filius:
quem mihi uidetur amplecti respublica tanq; ob sidem consulatus mei. Neque
non ille:qui expectans exitum huius diei astat in conspectu meo gener. Mo
ueor his rebus omnibus : sed in eam partem ut salui sint ueobiscum omnes:etia
si uis aliqua me oppresserit potius / q; & illi & nos una Reip. peste pereamus.
Q uare.P.C.incumbite ad salutem.R.P.circūspicite omnes procellas quæ ī
pendent:niſi prouidetis . Non.T.Gracchus:qui iterum Tr.PI.fieri uoluit:nō
C.Gracchus :q; agrarios concitatæ conatus ē :Nō.L.Saturninus:q; C.Mēmiū

IN CATILINAM.

occidit in discrimen aliquod atq; in uestræ seueritatis iudicium adducitur : sed tenentur illi qui ad urbis incendium : ad uestrum omnium cædem:ad Catilinam recipiendum Romæ restiterunt : Tenentur litteræ:signa : manus : deniq; uniuscuiusq; confessio .Sollicitantur allobroges:seruitia excitañt :Catilina ac/cersit. Idem initum consilium : ut interfectis omnibus nemo ad deplorandū quidem .R.p.nomen:atq; ad lamentandam tantam imperii calamitatem reli/quatur. Hæc omnia mihi indices detulerunt :rei confessi sunt:uos multis iam i/dicis iudicatis .primum quod mihi gratias egistis singularibus uerbis:& mea uirtute atq; diligentia perditorum hominū coniurationem patefactam esse de/creuistis .Deinde quod .P.Lentulū ut se abdicaret prætura : coegistis:tum quod eum & cæteros de quibus iudicauistis in custodiā dandos censuistis :maxie/q; quod meo nomine supplicationē decreuistis:qui honos togato ante me ha/bitus est nemini .Postremo hesterno die premia legatis allobrogum : Titoque Vulturtio dedistis amplissima:quæ sunt omnia eiusmodi:ut hi qui in custodiā nominatim dati sunt:sine ulla dubitatione a uobis dānati eē uideantur .Sed e/ go institui referre ad uos .P.C.tāquā itegrū:& de facto quid iudicetis:& de fœna quid censeatis: Illa prædicā:quæ sunt consulis .Ego magnū in .R.p.uersari furem:& noua quædam misceri:& concitari mala iam pridem uidebā .Sed hāc tam exitiosam haberi coniurationem a ciuibus nunquā putaui .Nunc quic quid est:quocunq; uestræ mentes inclinant .atq; sententiae : statuendum uobis ante noctem est .Quātum facinus ad uos delatum sit:uidetis .Huic si paucos affines putatis esse:uehementer erratis .Latius enim patet & disseminatum est hoc malum:manauit non solum per Italiam:uerum etiam transcendit alpes:& obscure serpens multas iam prouincias occupauit .Id opprimi sustentando & p/latando nullo pacto potest .quacūq; ratione placet :celeriter uobis iudicādum est .Video adhuc duas esse sententias: Vnam Decimi Syllani:qui censet eos q/hæc delere conati sunt:morte esse multandos:alteram .C. Cæsarī:qui mortis poenam remouet:cæteras suppliciorē omnes acerbitates amplectitur .Vterq; & pro sui dignitate:& pro rerum magnitudine in summa seueritate uersatur .Al/ter eos qui omnes:q.P.R.uita priuare conati sunt:qui delere imperium:q po/Roma .nomen extinguere:punctum temporis frui uita:& hoc cōmuni spiritu non putat oportere .Atq; hoc genus poenæ s̄æpe in improbos ciues in hac .R.p. esse usurpatum recordatur .Alter intelligit mortem a diis īmortalibus non esse supplicii cā cōstitutam:sed aut necessitatē naturæ:aut labore:aut miseriārum quietem esse .Itaq; eam sapientes nunquam inuiti:fortes s̄æpe ēt libenter appe/tiuerūt .Vincula uero & ea sempiterna certe ad singularem poenam nefarii sce/leris inuenta sunt:municipiis dispartiri iubet .habere uide ista res iniuitatem si impare uelis:difficultatem si rogare .decernatur tamen si placet .ego enī sus/cipiam & ut spero:reperiām:qui id quod salutis omniū cā statueritis:non pu/tet esse lux dignitatis recusare .Adiungit grauem poenam municipibus:si quis

INVECTIVA VLTIMA

eorum uincula ruperit: Horribiles custodias circundat: & digna scelere hominum perditorum sancit: Ne quis eorum poenam quos condemnat aut per se natum: aut per populum leuare possit. Eripit etiam spem: quæ sola hominem in miseriis consolari solet. bona præterea publicari iubet. uitam solam reliquit nefariis hominibus: quam si eripuisse: multas uno dolore animi & corporis & omnes sceleris poenas ademisset. Itaque ut aliqua in uita formido improbis esset posita: apud inferos eiusmodi quædam illi antiqui supplicia impiis constituta esse uoluerunt: Quod uidelicet intelligebant. his remotis non esse mortem per timescendam. Nunc. P.C. ego mea uideo quid intersit. si eritis secuti sententiam. C. Cæsar: quoniam hanc is. R.p. uiam: quæ popularis habetur: secutus est: fortasse minus erūt / hoc auctore & monitore huiusc sententiae mihi populares impetus pertimescendi. Sin illam alteram secuti eritis: nescio an amplius mihi negotii contrahatur. Sed tamen meorum periculorum rationes utilitas R.p. uindicat. Habemus enim etiam a.C. Cæsare sicut ipsius dignitas: & maiorum eius amplitudo postulabat sententiam tanquam obsidem perpetuae in R.p. uoluntatis: intellectum est quid iteresse inter leuitatem concionatorum: & animū uere popularem saluti populi consulentem. Video de istis qui se populares haberí uolunt abesse non neminem: ne de capite uidelicet ciuium Roma. sententiam ferat. Is & nudius tertius in custodiā ciues Romanos Cetherum: & P. Lentulum dedit: & supplicationem mihi decreuit. & indices hester no die maximis premiis affecit. Iam hoc nemini dubium ē: qui reo custodiā: quæstori gratulationē: indici premium decreuit: quid de tota re & causa iudicarit. At uero. C. Cæsar intelligit legem semproniam esse de ciuibus Roma. constitutā. Qui autem in Repu. sit hostis: eum ciuem esse nullo modo posse. Denique ipsum latorem semproniæ legis iussu populi poenas. R.P. dependisse. Idē & ipsum largitorem Lentulum & prodigum non putat: cum de pernicie Popu. Roma. exitio huius urbis tam acerbe tāq; crudeliter cogitarit: etiā appellari posse popularem: Itaque homo mitissimus atq; lenissimus non dubitat. P. Lentulum extensis tenebris uinculisq; mandare: & sancit in posterum ne quis huius supplicio leuando se iactare: & in pernicie. r.p. posthac popularis esse possit. Adiungit etiā publicationē bonorū: ut omnes animi cruciatus & corporis etiā egertas atq; mendicitas consequantur. Quāobrem siue hoc statueritis: dederitis mihi comitē ad concionem populo carum atq; iucundum: siue Syllani sententiam sequi malueritis: facillime me atq; uos a crudelitatis uituperatione defendetis / atq; optinebo eam multo leniorem fuisse: quāquā. P.C. quæ potest esse in tāti sceleris imanitate punienda crudelitas? Ego .n. de meo sensu iudico. nā ita mihi salua. R.p. uobiscū pfrui liceat: ut ego q; in hac causa uehemētior sum: non atrocitate animi moueor. Quis enim est me mitior? sed in singulari quædam humanitate & misericordia. Videor enim mihi uidere hanc urbem lucem orbis terrarum atq; arcem omnium gentium subito uno incendio concidēt.

IN CATILINAM.

Cerno aio sepultā patriā: miseros atq; inseptos aceruos ciuiū. Versatur mihi ante oculos aspectus Cethegi & furor i uīa cāde bacchātis. Cū uero mihi ppo-
sui regnante Lētulū: sicut ipse se ex fatis expectat cōfessus ē: purpuratū eē Ga-
biniū: cum exercitu uenisse Catilinā: tū lamētationem matrūfa. tū fugā uirgi-
nū atq; puerorū ac uexationem uirginū uestaliū phorresco. & quia mihi uehe-
mēter uidentur misera atq; miseranda: iccirco in eos q ea pficere uoluerunt: me
seuerum uehemētēq; p̄bebo. Etenim quāro si quis paterfamilias liberis suis a
seruo interfectis: atq; uxore occisa: incēsa domo suppliciū de seruis qacerbissi-
mū sumplerit: Vtrum is clemēs ac misericors: an inhumanissimus crudelissi-
mus eē uideat? Mihi uero importunus ac ferreus: qui non dolorem cruciatū
lenierit: sic nos i his oībō qui nos q coniuges q liberos nōnos trucidare uoluerūt:
q singulas uniuscuiusq; nostrę domos: hoc uniuersum. R.p. domicilium tolles
conati sunt: q id egerūt: ut gētē allobrogū uestigiiis huius urbis atq; i cinere de/
flagrati īperii collocarent: si uehemētissimi fuerimus: misericordes habebimur.
Sin remissiores eē uoluerimus: sūmæ nobis crudelitatis in patriæ ciuiūq; pni-
cie fama subeūda ē. Nisi uero cuipiā. L.Cæsar uir fortissimus & amantissimus
Reip. crudelior nudius tertius uisus ē: cu sororis suæ sc̄eminæ electissimæ uitūp
sentē se & audiētē uita priuandū eē dixit. Cū auum iussu Cons. īterfectū: filiū/
q; eius īpuberē ligatū a p̄tore missum i carcerem necādū eē dixit. Q uor̄ qd si-
mle factū ē: quod initū delendā. R.p. cōsiliū: largitōis uolūtas tū i. R.p. uersa-
ta est: & partium quædam cōtentio. Atq; illo tēpore huius auus Lētuli clarissi-
mus uir armatus Gracchum ē p̄secutus. Ille graue tum uulnus accepit: neqd de-
sūma dignitate Reip. minuere. Hic lentulus ad euertēda fundamenta. R.p.
Gallos accersiuit: seruitia concitauit: Catilinā euocauit: ac nos tribuit trucidan-
dos Cethego: & cæteros ciues īterficiēdos Gabino: urbē iſlāmādā Cassio: totā
Italiā uaſtādā diripiēdāq; Catilinæ: Vereamini cēseō ne i hoc scelere tā īmani
ac nefario nimis aliqd seueri statuisse uideamini! cū multo magis sit uerēdum:
ne remissione pœnæ crudeles magis i patriā: q; ne seueritate animaduersiōis ni-
mis uehemētes i acerbissimos hostes fuisse uideamur. Sed ea quā exaudio. P.
Cons. dissimulare nō possum. Iactant̄. n uoces: quā pueniunt ad aures meas
eoꝝ: q; quereri uident̄: ut habeam satis p̄fidii ad ea quā statueritis hodierno die
trāligenda. oīa puīa parata & cōstituta sunt. P.C. cū mea summa cura atq; di-
ligentia: tū multo ēt maiore Po.R.o. ad sūmū īperium retinēdū: & ad cōmunes
fortunas cōseruandas: uoluntate oēs adsunt: oīum ordinum hoīnes: deniq; om-
nium ætatum: plenū ē forū: plena tēpla circa forū: pleni oēs aditus huius tēpli
& loci. Cā enim post urbē cōditā hæc inuenta sola in qua oēs sentirent unū at-
q; idem i p̄ter eos: qui cū sibi uiderēt eē peundū: cū oībus potius q; soli perire uo-
luerunt. Hosce ego hoīnes excipio: & secerno libenter: neq; enī īprobōrū ciui-
um iā acerbissimorū hostiū numero habendos puto. Cæteri uero dii īmortales
qua frequentia: quo studio: qua uirtute ad cōmunem salutem dignitatēq; con-

INVECTIVA VLTIMA

sentiūt: Quid ego hic equites Ro. cōmemorē: qui uobis ita sūmam ordinis cōfiliiq; cōcedūt: ut nobiscū de amore Reip. certent: quos ex multorū anorū dissēsione huius ordinis ad societatem cōcordiāq; reuocatos hodiernus dies uobis cū atq; hæc cā coniungit. Quā coniunctionē si in cōsulatu meo confirmatā ī re pu. tenuerimus ppetuā: confirmo uobis nullū posthac malū ciuile ac domesti- cū ad ullā Reip. partē esse uenturū. Pari studio defendēdæ. R.p. conuenisse ui- deo tribūnos ærarios fortissimos uiros: scribas item uniuersos: quos cū casu hæc dies ad ærarium frequētes aduocauit: video ab expectatione huius sortis ad sa- lutē cōem esse cōuersos: oīs igenuorū adest multitudo etiā tenuissimorū. Q uis est enī cui non hæc tépla: aspectus huius urbis: possessio libertatis: lux denique hæc ipsa: & hoc cōmune patriæ solū cum sit carum: tū uero dulce atq; iucundū: operæpcium ē. P.C. liberorū hominū studiū cognoscē: qui sua uirtute fortunā huius ciuitatis consecuti: uere hanc suā patriā eē iudicant: quā quidā hinc natī & summo nati loco non patriā suā: sed urbē hostiū eē iudicauerūt. Sed qd ego hos hoīes ordinesq; cōmemorē: quos priuatæ fortunæ: quos cōis. R.p. quos de niq; libertas ea quæ dulcissima ē ad salutē patriæ defendendam excitauit. ser- uus ē nemo q modo tollerabili cōditōe sit seruitutis: qui nō audaciā ciuiū phor- rescat: qui nō obstatre cupiat: qui nō quātū audet. & quātū pōt: conferat ad com- munē uolūtatē. Quare si quem uestrum forte cōmuget hoc quod auditū ē: le- nonē quēdam Lentulī concursare circum tabernas precio spantem sollicitare posse animos egentū atq; ipitorum: est id qdem cceptum atq; tentatū: sed nul- li sunt inuenti tā aut fortuna miseri aut uoluntate pditi: qui nō illū ipsum sellæ atq; operis & quæstus quotidiani locum: qui non cubile aut lectulū suum: qui deniq; non cursum hunc ociosum uitæ suæ saluum eē uelit. Mūto uero maxia ps eorum qui in tabernis sunt: nisi uero: id. n. potius est. dicendum: genus hoc uniuersum amantissimū est ocii. Et. n. oē eoꝝ instrumētum: oīs opera atq; quæ- stus frequentia ciuium sustentat̄: alit̄ ocio. quorū si quæstus occlusis tabernis minui solet: quid tandem incensis futurū est? Quæ cum ita sint. P.C. uobis. r. pu. præsidia nō desunt: uos ne Po. R. deesse uideamini: puidete. habetis cōsu- lem ex pluribꝝ piculis & īsidiis atq; ex media morte nō ad uitā suā: sed ad salu- té uestrā referuatū. oēs ordines ad cōseruādā. R.p. mente: uoluntate: studio: uir- tute: uoce consentiunt. obfessa facibꝝ & telis impiæ cōiurationis uobis supplex manus tendit patria cōis: V obis uitā oīum ciuium: uobis arcem & capitolū uo- bis aras penatū: uobis illum ignē Vestæ ppetuum ac sempiternū: uobis oīum deorū tépla atq; delubra: uobis muros & urbis tecta cōmendat. præterea de ue- stra uita: de coniugum uestragꝝ atq; liberorū aīa: de fortunis, oīum de sedibus: de focis hodierna die uobis iudicādum est. Habetis ducē memorē uestri: oblitum sui: quæ non semper facultas daꝝ: ut sui oblitus: alii memor sit. habetis oēs ordi- nes: oēs hoīes/uniuersum Po. R. id qđ ī ciuili cā hodierno die primū uidem?: unū atq; idē sentiēt̄: cogitate quātis laboribꝝ fundatū iperīū: uel quāta uirtu-

IN CATILINAM.

te stabilitam libertatem: quanta deorum benignitate auctas exageratasque fortinas nox una pene delerit. Id ne unquam posthac non modo confici: sed cogitari quidem possit a ciuibus hodierno die prouidendum est. Atque haec non ut uos qui mihi pene studio præcurritis excitarem: locutus sum: sed ut mea uox quæ debet esse in Republi princeps officio functa consulari uideatur. Nunc antequam ad sententiam .P. Cons. redeam: de me pauca dicam. Ego quanta manus est coniuratorum quam uidetis esse permagnam: tantam me inimicorum multitudinem suscepisse uideo. Sed eam esse turpem iudico & infirmam contéptam & abiectam. Quod si aliquando alicuius furore & scelere concita manus plus ualuerit: quæ uestra ac R. p. dignitas me tamen meorū factorum atque consiliorum nunquam .P. Cons. penitebit. Etenim mors quam illi mihi fortasse minitantur omnibus est parata: uitæ tantam laudem quanta uos me uestris decretis honestatis: nemo est asseditus. Cæteris enī semper bene gestæ: mihi uni conseruatæ. R. p. gratulationem decreuistis. Sit Scipio clarus ille: cuius consilio atq; uirtute Hānibal in Africam redire atq; ex Italia decedere coactus est. Ornetur alter eximia laude Africanus: qui duas urbes huic imperio in festissimas Carthaginem Numantiāq; deleuit. Habeatur uir egregius. L. Paulus ille: cuius currum rex potentissimus quondam & nobilissimus Perses honestauit. Sit æterna gloria Marius: qui bis Italiam ab obsidione liberauit seruitus. Anteponatur omnibus Pōpeius: cuius res gestæ atq; uirtutes iisdem: qui bus solis cursus regionibus ac terminis continentur. Erit profecto inter horū laudes aliquid loci nostræ gloriæ: nisi forte maius est patefacere uobis prouincias quo exire possimus: quæ curare ut etiā illi q; hic absunt: habeant quo uictores reuertant. Q; in est uno loco conditio melior externæ uictoriæ q; domesticæ: hostes quidem alienigenæ aut oppressi seruiunt: aut recepti beneficio se obligatos putant. Qui autem ex numero ciuium dementia aliqua deprauati hostes patriæ semel eē cœperunt: hos cum a pernicie. r. p. reppuleris: neq; ui coercei neq; beneficio placare possis. Quare mihi cū pditis ciuibus æternum bellum susceptum eē uideo: quod ego uestro honorūq; omnium auxilio: memoriaque tantoq; periculog; quæ nō modo in hoc populo q; seruatus ē: sed et oīum gentiū sermonib; ac mentibus semp hærebit: a me atq; meis facile propulsari posse cōfido. neq; ulla profecto tāta uis reperiēt: quæ cōiunctionē uestrā eqtūq; ro. & tāta cōspirationem bonoq; oīum confringere & labefactare possit. Quæ cū ita sint. P. C. pro imperio: p exercitu: p diligentia: p prouincia quam neglexi pro triumpho cæterisq; laudis insignibus: quæ sunt a me propter hanc urbem uestram uestræq; salutis custodiā repudiata: pro clientibus: p hospitio officii: pro prouincialibus: quæ tñ urbanis opibus nō minore labore tueor q; paro: Pro his igit' oībus rebus: p meis i oēs singularibus studiis: p que hac quā p spicitis ad cōseruādū po. Ro. diligentia: nihil a uobis nisi huius temporis totiusq; mei consulatus memoriā postulo: quæ dum erit uestris infixā mentibus: firmissimo

ORATIO.

me septū eē muro arbitror. Q uod si meā spē uis improbor⁹ fefellerit atq; supe rauerit : cōmendo uobis paruum meum filium:cui pfecto satis erit præsidii nō solū ad salutē:uerūtiā ad dignitatē:si eius qui hæc oia suo solus piculo conser uarit:illū filiū eē memineritis. Q uapropter de sūma salute. P .C.de uestris cō iugib⁹:ac liberis:de aris:de focis:de fanis atq; tēplis:de totius urbī tectis ac se dib⁹:đ impio ac libertate:de salute Italiæ:deq; uniuersa Reip.decernite diligē ter :ut statuistis ac fortiter.Habetis.n.eū cōsulē:qui & paref uestris decretis nō dubitet:& ea quæ statueritis :quoad uiuet defendere:& p seipsum psta⁹ possit.

M.T.C. ADVERSVS VALERIVM ORATIO.XXXVIII.

VM MVLTA SINT IVDICES QVAE ME IN DI es magis ac magis excruciat̄:Nihil tñ ē:in quo uehemētius oēs cogitatōes meas/oēs labores atq; studia reponam:q ut quoq;ao modo patriæ:cui oia debeo:grat⁹ possim existere. An existima tis iudices:cū ī illa turbulentissima tēpestate iactaremur:ut uos tāto studio exorarē obsecrat̄eq;:ut me fortunasq; meas tueremini :quo diutius ī hac uita eē uelle:cū iā pene de me actū eēt:nisi ut amicis & patriæ aliquid dignū afferre possem :Q uāobrē tāetslī me in tanta sceleratissimor⁹ turba tutus haud diu uersari posse itelligā:constitui tñ:donec uitā ppemodū eff lauero:nūq; p bo nor⁹ defensione ac iprobos oppugnatōe ullū uel piculū aur laborē subterfuge re.Q uod nisi plurib⁹ iā mensibus auctoritate senatus egissem:an tātā orbis ter ræ gloriā ī hodiernū usq; diē haberemus ? Nōne Lucius Catilīa hō oīum:quos ego nouerim aut legerim:sceleratissimus ī foro in curia ī tēplo deniq; isto uolitaret :Q uātas igif & diis & mihi grās psolute debetis:q; oīb⁹ emolumētis iter missis magno cū mei capitīs piculo hāc ciuitatē ab eoꝝ icēdiis.tēpla ac fana sā etissima/a stupro uos liberosq; uros a seruitute phibui :Si mediusfidius de me ī illo pestifero atq; funesto reip.statu actū eēt:tota ne ciuitas oīum gētiū sedes atq; domiciliū.tota resp.tota deniq; Italia uno tēpe cōcidisset :Sed o mors p̄cla rissima/o mors oī æuo a me optāda/mō ciues meos icolumes atq; florētes reliq; se .Q uid ergo ī antiq; meoꝝ monumētis p̄clarious. Q uid famosius meis potuisse posteris reliquere:q una feſ ac eādē nocte dici hāc urbē nobilissimā/cū ctos populos atq; gētes p me uno tēpe cōseruatas fuisse :Sed bene res se habuit :q illā reip.pestē a ciuitate:quā longo tēpe suo uexauit arbitrio:uirtute mea: cōſilio.affiduitate.uigilātia deicerī.Putabā eqdē iudices:postq; illud mōſtrat̄ at q; portētū ab urbe expulsum eēt:nos aliquā & ocio & trāq;llitate frui posse. Sed nescio subito atq; repēte pestis quædā ī hac nīa urbe orta sit.oēs q iā bonos ue xare ac trucidare icepit.Etsi animus mihi magnus cōtra iprobos nō desit:ī id efficere satis haud cōmode possimus:nisi uos adiutores hūero :q multū iā p re p.sanguinē effudistiſ.Q uare adeſte aq; aīs.& si unq; iprobos ulciscendi uobis

ADVERSVS VALERIVM

aius fuit: p̄sertim cū ad hanc patriæ defensionē cūctis ex ordībus electi fuerit
tis: totum in hac causa effundite. Ego uero illud profiteor atq; polliceor: me:
si qd unquā aut ingenio efficere aut studio consequi potero: si hac cā ostensurū.
Quare si me cōmotum. si turbatum si uix spirātem uidebitis: nō ex aliqua ini/
micia siue cuiusq; ḡfa: sed reip. salute id a me fieri iudicabitis: nihil est profec/
to iudices: qd'mihi magis molestum sit: q cū ad ciuiū nostrorū: quos mea uita sē
per cariores habui: accusationē ipellor. Nō. n. totā fere uitā meā ī hiis artib; at/
q; studiis cōsumpsi: ut eā ī ciuiū nostrorum phiciē cōuerterē: sed ut eos potius
ab omni p̄cēna cū maximo salutis meae discriminie liberarem: si tamē is ciuis ha/
bendus ē: q ciuitatē in dies subuertere ac bonoꝝ oīum sanguinē effundēr cona/
tur. Quāq; n. hæc accusatio eē uidebat: tñ si accurate ac diligenter īspicere uo/
luerimus: hāc ipsam orōnē non cōtra ciuē: sed p̄ oīum incolumitate fore puta/
bimus. Meo. n. iudicio hic nominādus ē ciuis: q patriā suā diligit: ac bonos ho/
mīnes saluos incolumesq; desiderat. Quare cū is non dico ciues suos amet: sed
pimat destruat interficiat atq; oī scelere uexet: qs iuste me cōtra ciuē agere cri/
minari poterit? Merito itaque accusationē pro ciuium salute pro bonoꝝ cōser/
uatione. p̄ statu deniq; reip. q contra ciuē recte denominare poterimus: Q uin
tus carbo iudices huius nr̄x urbis nobilissim⁹ duos filios iā grādes dimisit: quo
rū alter: cui lucius nomen erat: si greciam athenas pfectus. Is cū illū fere portum
quē diu & animo ac mēte exoptauerat: attigisset: a quodā eius inimico nomine
Stasia ītēficit. Reliquus uero: q Sulpicius dicebat longe a p̄e dissimilis tandem
uoluptati ac deliciis & amoenitatibus: quibus hæc ætas facile ītercipit: se dare ī
cepit. Hic melinā. Cn. domicii filiā: cū ab eo suscep̄ta eēt: cōsilio & adhortatio/
nibus Valerii: quē in hoc astare iudicio uidemus / repudiavit. Nā cū Valerius
hō auarissimus Sulpiciū nō tenuissimum habēr patrimoniū ītellexisset: statim
ei filiā suā noīe Aureliā feminā sane pulcherrimā: sed ipudicā tradere curauit.
Atq; is nō tātū ī cōuiiis ac tripudiis: qbus hæc mulier aderat: uerū & ī hortulis
& balneis s̄pē numero Sulpiciū deducebat. Mulier uero īeffrenata siue p̄is
uolūtate agnosceret / siue libidine flagraret: nō mō hunc illis oculis: qbus īter se
amātes ītueri solēt: plane īspiciebat. Sed utiq; ī eius amplexum irruerat. Atq;
nulla iudices uos admiratio teneat: si ab hiis se flāmis circūueniri pmiserit quæ
ī mediis hominū uisceribus āstuāt: p̄sertim cū iā firma & corroborata ætas ī hoc
se discurrere pmiserit. Postea uō q̄ huius amore satis deferuisset / oībus cerimo/
niis quæ īter nuptias pagi solent: eam ī uxorē assumpsit. Nō solū. n. adolescen/
tes: qbus per etatem plura cōcessimus: sed etiā ipsi etate & morib; graues tū
& superbi has uix flāmas euitare potuerūt. Sed cū magnas īter se uoluptates ce/
pissent: Aūrelia Valerii filia īter grauiter morbo opprimit. Valeri⁹ uero cū eā
ppe aīam extremis: aut aiūt: labris: tenētē uidiisset: aio uererī cœpit: q̄ si hæc aī
Sulpiciū moreret: se oīa illius bōa amissuꝝ. Nouū itaq; aio cōsiliū uerteī cepit.
Ac dies noctesq; cogitabat: qs ei posset īsidias strueī quo illū hac luce priuaret.

MVLX ORATIO.

Sic scaurum igitur ac les bium quos longo tempore in seruitute traduxerat. con festim ad se uocat promittitq; illis: si Sulpiciū uita priuarent se illos statim manumissurum. Hi autem cum se a tanto squallore atq; miseria unius morte liberari sane intelligerent: omnia ei peragere promiserunt. Nec mirum iudices: cum nemo tam demens tāq; parū de se cogitans fuerit: qui alienam uitam magis: ac suam diligeret. Hi nāq; ad uillam norbanam: quā deceni millia pas suum ab urbe distat: hora tertia tum proficiscuntur: ad quam eo die Sulpicius adire constituerat. At is cum semper una cum L. Sylla nobili adulescētulo ire consueisset: illo ipso die solus se in uillam coniecit. In hunc itaque Scaurus ac les bius de superiori loco impetum faciunt. atq; illum īpum trucidant. Deinde se in castra hostilia Lucii Cottæ sāpe inimicissimi contulerunt. Nam eo die: cū Sulpiciū quidam norbani mortuum in urbe nunciasset: Aurelia Sulpicii uxor magis dolore quam egritudine opp̄ssa spirauit. Milonem interim summa uirtute innocenciae uitæ integritate uirum grauiter & inique Valerius Salpiciū ab eo cæsum criminat. Hic tā & si constanter ac nulla animi perturbatione in iudiciū apparuisset: tamen scelere & crudelitate aduersariorum in eculeo ac summo cruciatu a iudicibus iniectus est: ut si quid de Sulpicii morte sentiret: id totum exprimeret. Valerius uero homo impurissimus: quo Milonis caput atrocius impugnaret: magnas inter eos inimicicias a primis usque annis fuisse singulari copia iudicibus rettulit. Sed posteaq; cum sumo corporis cruciatu ac omni arte inuestigandi percunctati fuissent: nec ullam in eo suspicionē non modo Vidissent: sed ne suspicari quidē potuissent:

eūdē pari oīum iudicū. Cæterarum rerum prestatiōr erat. Q uæ omnia certe amittere spabas: si post filiam tuam uixisset. Q uāquā uos iudices ex hiis: quæ nuper a me hoc in iudicio recitata sunt: huius hominis auarietiam cognoscere uideam: reliqua tamen maiora cognoscite: quibus tamen facilius statuetis: quid nos de hoc homine iudicare conueniat: Si enim seruos tuos nullo scelere imbutos. nulla conscientia lesos intelligis: quid est cur eos tui defendendi causa his iudicibus non accedere iubeas? Ego hac semper iudices opinione tractus fui: ut eum qui nihil cōmiserit: nullam pœnam timere existimarem. Nam uidet optimam sibi conscientiā inesse: qua se cōtra oēs infidias atq; uim posse defendi arbitrae. Tātam hercle potentiam semper ueritas habuit ut nullis machinis aut cuiusq; hominis ingenio aut arte subuerti potuerit. At licet nullum ī causis patronum aut defensorem obtineat: tamē per se ipsa defenditur. Dii īmortales quāta proprietate/ quanto robore atq; animi magnitudine is semper extiterit: qui uitam sibi integrum fore intellegit: difficile dictu est. An ignoratis iudices: cum M. Didius homo sane nobilissimus pridie uobis accusatus esset: q; drusum hominē huius nostræ urbis sapiētissimū interfecisset: quo uultu qua claritate in iudicium apparuit? Q uid de Lucio Castricio viro fortissimo atq; integerimo dicam: qui anteq; a nobis citatus esset in iu-

ADVERSUS VALERIVM

diciū apparuit' Q uid de Popilio clarissimo atq; sapiēti uiro cōmemorabo :q
cum apud senatū grauissimis accusationibus a qbusdā pessimis hoībus diffa-
matus fuisset:ad eius defensionē presto aduolauit. Q uid de Mario hoīe nobī-
lissimo atq; custode dicam ciuitatis:qui cū a senatu ex urbe repulsus eēt:ea:q ī
eum falso facta & conflata fuerāt:diluere uoluit :Q uid ita :quia se sine scelere
sine crimē fore intelligebat.spabātq; plus ueritatē q multorū inuidiā :in hac li-
bera ciuitate posse debere. Scaurus uero ac Lesbius nō modo coram uobis ap-
paruit:sed posteaq; cedes facta fuit:quo a uīa potestate tutiores forent:se in ca-
stra munitissima nobisq; inimicissima contulerūt . Q uis undiq; tātē potentiae
fuit:q illā ciuitatem aut iuribus aut ui ulla martis superare ac deuincere potue-
rit.Q uoties a nostris maiorib; hāc ciuitas nō bello:sed & telo petita fuit:quæ
non solū nři impīi gloriā substiuit:sed sāpe nřos claros duces afflixit :Q uot
nostra resp.ex hac una ciuitate calamitates substiuit :Q uā.n.luctuosa atq; a/
cc:ba illa labes nřae reip.fuerit:quā supiori rēpe accepimus:facile p̄tereo:ne nřa
mala renouare uidear:quæ tāta fuerūt ut iam ipsa numina eo ipso die cōtra nos
pugnasse uideant'. Nemo nřo& fuit:qui nō aut captus aut in ore gladii ab ho-
stibus interceptus fuerit.Q uare cū ad uos hi accedere dubitāt atq; ī castra hosti-
lia se ipsos cōtulerunt:cui mirū uideri pōt:maleficū ab eisdē eē cōmissum:Vi-
deo satis optima nřae causæ fundamēta p me inuecta esse:mō cātera:Q uā se/
quūt:benigne atq; attēte audieritis.An adhuc iudices dubitatis:qd uos d̄hoc
hoīne diiudicare cōueniat:prae seitim cū a primis usq; ānis in oī genere factio-
nis perde bacchatus fuerit:nonne cū cūcti furore tribunīcio uexarent':Cū illis
siccariis manu electa ad rēp.destruēdā eras :Q uid aliud ī illis furorib; & amē-
tiis tuis exoptabas:nisi ut sanctissimā patriā in cinerē cōuerteres :& bonorum
sanguine ac miseriis plurimorū Rabiē tuā saturares :Sed ea p̄tereo iudices fla-
gitia:furta:atq; homicidia.quæ is furcifer in hac urbe admisit.Q uoniā uobis
nota eē arbitror .& ad ea:quæ in prouīciis externis atq; oris cōmisit:orationem
meā cōuertam quo facilius ex uīa animi prudētia statuatis:q̄ta oratiōi meā si/
dem uos adhibere cōueniat .An uidelicet ullum in asia religiōis aut pietatis tē/
plum a tuis rapacissimis manib; cū ī ea ipsa puincia quæstor existeres:in tac-
tum reliq̄sti :Nōne illud iouis simulachrū :qd ab hoīib; asiaticis ob ppetuā me
moriā:quā ipsi de hostib; hābuerāt:sūma religiōe ac ceremoniis dedicauerāt:
furtim atq; clandestine substulisti :An ulla domus diues atq; potens citius un-
quā manib; libera fuit :multos p̄tereo uiros singulari īnocentia.uirtute religio/
ne p̄ditos grauissimis accusationib; nōnūq; & testib; timore ac pecunia corrup-
tis.

ut magnā solū ab eisdē pecuniā eximeres:q cū tuā inexplēbilē auari-
tiam cognouissent:magna se ui auri atq; argenti a tuis manibus liberarunt :cū
quēdam iudicem nomine Iubam hominē lāne diuitem nisi unicū habere filiū
intellexisset:quē magis se ipso diligeret :statim eū quadā coniuratōe consciū
fecit:quem postea pater decem milibus nūmū absoluit.p̄tereo multis:quos sa-

ORATIO.

ne: cum eis ornamenta subripueris; in puteos obiecisti. An ullū esse in asia fanū non mó a rabie tua: sed a libidine incorruptū atq; īmaculatū es passus? Sed te Iupiter deoꝝ parens: qui huic nīæ urbi presides: appello. te teq; tritonia pallas oīum consiliorū meoꝝ adiutrix. teq; latona: quā: cū Iuno psequeret apollinem atq; dianā ī insula ægeo mari posita poetæ in suis fabulis peperisse pdiderunt: appello obtestorq; oēs deos deasq;: quoꝝ altaria iste furcifer dextruxit atq; sua libidine aſpſit: ut sicut Catilinā oīum bonoꝝ corruptelā confeci: ita hunc nefarium hominē hodierno die possim opprimere. Sed quis de hoc homine satis loqui posset: nōne id quod tanto studio: tāta sollicitudine: tanto deniq; oculorū flagrore requirebas: cōmisisti: an adhuc uoragine tuā miseriis alioꝝ saturasti? Quid amplius requiriſ quod aut facinorosum aut scelestum dici possit? Non ne in oēs amicos in parentis propīquos sceleratus extitisti? Nōne amplissimas tibi copias ex alioꝝ sanguine cōpaſtis? Auaritia īfaciabilis: quā īmēla & īcredibilis potes. Ita. n. hoīnum mentes astrictas tenes: ut eas nullo tempore respirare pmittas. Multa uerba mihi fecisse uideor quibus aequo aīo intelligere potuisti: quātā orōni meā fidem nos adhibere conueniat. Q d si tñ ad reliqua ita mihi attenti eritis: ut in superiorib; fuistiſ: faciā pfecto ut uerius eē: id quod de Valerio dicet intelligatis. cur Sulpiciū tāto studio atq; labore: ut ad uillā Norbanā proficisceret, hortabarīſ: cum alio ire statuiffet? Illud enī rettulisti: quod maiorē in eum uoluptatis p̄cipereſ: cū oīum feraꝝ uarietate plena atque referta fuifset. Sed uide Valeri: ne hiis rationib; potius insidias: q̄s illi magno cū īgenio struxisti, q̄ tuā causā defensionē ostentes. Quid de uilla Tusculana cāterisq; īnumerabiliſ huius: Tātū. n. misericors tāq; ī eos pius ero: q̄ ī domo mea extubarunt fratrem meū trucidarunt: quātū ipsa resp. patieſ. Oia pfecto: q̄ a nobis gerūt: nō ad meā utilitatē. cōmodum. aut ad explēdas īimicicias. sed ad patriā salutē conferre debemus: tum ex ea ipsa honores magistratus. ipsā deniq; uitā: qua ſouemur: consecuti fuerimus. Satis itaq; hoc ī breuissimo uite curriculo erit: si meritas patriā laudes pro tātis ī me beneficiis persolueſ posterō. Eo enī potius uitā nīæ rō transmittenda est: ut magnā nīi noīnis famā ex maximis ī rem. meritis collatis/ posteris relinquamus. Sed iam ex te fugitiue requiro: quotiens Scaurum atq; Lesbium interficere curaſti: ne quādo maleſicum: quod tuis p̄ceptis admiserunt: pateſacerēt? Sed ne ſic iudices post tot firmiſſima argumēta atq; signa: quib; nec p̄cio corrūpi nec ḡra flecti potuistiſ me ampli⁹ tereſ tēpus patiamini. Nec qſq; tā parui ſensus ē: q̄ cū Sulpiciū mortuum ēſſe intellexiſſet: non abſte occiſum fatereſ. Videor iudices orationem meā tutus p̄ ſaxa & ſcopulos traduxiſſe. Nūc perſaciliſ mihi cursus ad ea: quā ſunt dicenda: concedit. Sæpe illud mihi ab aduersariis meis obiicit, me quodam īueterato odio atq; īimicicia: quā ſemper inter nos ab ipsa pueritia fuit: ita acriter Valerii caput impugnare. Ergo te mihi ualeri hostem putauſ ſemper q̄ putabo: donec illum iſlāmatum animum tuum uersus Rēp. atq; omnes bo

ADVERSUS VALERIVM

nos armatū detinueris & auariciam singularē ab aliorū gazis nō restīxeris . An ullam tecum inimicitia: nisi reip. cā unq̄ suscepī: quā cum abs te lacerari ac penitus scindī uiderē: nō modo te mihi clam inimicissimū: uerū ēt in medio senatu dicendū eē putauī: proīde nō te: sed furtā homicidia / libidinesq; inumerabiles: in qbus semper uolutatus es: mihi infesta semp iudicaui. An est quisq; uestigij iudices / tā parū de patria caritate cogitans: q nō euū hostē omni odio dignū putet: qui sanctissimā patriā: qui bonos homines: q hāc urbē totius Italiae decus ac oīum gētiū sedē extīnguere conatus fuerit. Sed te te lentule appello: qui semp in oībus reip. periculis propulsandis nō modo mihi socius: sed ēt princeps extitisti. q hāc urbē quorūdā carnificū scelere debilitatā ac pene ad interitum plas tam tua prestantia constātia. uirtute. fortitudine in sedem dignissimā erexisti. Q uintum enim līciniū affinē tuū: cū in illa Catilināe coniuratione cōprehēsus esset: nō modo inimicissimū iussisti. Sed ipūm una cū cæteris cōpetitorib; morte mulctasti. Q uid in albutio reip. amore egisti? quēq; cū neminē in hac urbe eo ipso cariore haberes: tātū reb; tuis inimicissimū ex quodā in rep. delicto admisso putasti: ut nemo de cætero te cū eo loquētē uiderit? Q uid ita? Q uia se per ea uirtute fuisti: ut plus sanctissimā patriā: q liberos q propinquos apud te ualere debere iudicasti. Q uis. n. esset tam ingratus tam ipius / tāq; nullius humānitatis: qui si patriæ merita resumere uellet: nō eam magis: q semetiplos dilereret? Q uis eū p̄stātissima fortitudine atq; cōstātia cū pestē quæ in dies insidebat nunq̄ remissuram: ut ab apollinis oraculo acceperat: cē intelligeret nisi unus oīum salutis cā i uoraginē proiecisset: sponte atq; libenti animo p patriæ salute occubuit. Q uā multi ex hac una ciuitate uiri prestantissimi fuerunt: q p incolumente p̄fīx p bonor; oīum cōseruatione i mediis hostiū telis se minime offerre dubitarant? Et quāq; de se nemo satis honeste ac sine multor; inuidia loq queat: tamē petam a uobis ueniam. Q uoniā ab inimicis meis urgeor: si pau lo altius uitæ meæ rōnes quasdam singulari laude explicauero. Nullū fuit iudicēs tēpus: in quo aut non aliqd scriberē aut legerē sempq; illis me artibus dedi qbus aliqd aut amicis aut patriæ dignū afferre possem. corroborata uero x̄tate qd p reip. salute egerim: facile p̄tereo. Et q̄q̄ p̄ter te nemo neget: tñ pace oīum dicam / hāc ciuitatē hos liberosq; uestros p me uno tēpore cōseruatos eē. Ego ciuitatem metu ac armis pculsam mea uirtute liberaui. Ego uos oēs in acerbissimo seruitutis iugo submissos meo p̄stātī i genio redigi. An quisq; uīsum tāta eo tēpe audacia fuit? q Catilinā i foro uolitantē ac bonos pimētē aggredi auderet: nisi ego ei cū paucissimis amicis i primis obuiā fuisset? Nō ne illo die crudelitatē suā bonor; sanguine saturasset: nisi ego quasi e cælo missus hāc beluā cōfecissem? haud quēq; iudices Catilina eo tēpore quo cuncti nos oēs obfessi tenebamur: tanto studio ex omni urbis pte / q me ipsum queritabat. Q uid ita? quia neminem / quis nos oēs reip. amatores intelligeret in urbe / me ipso ad eē putabat q magis. p. statum diligenter. Sed bene se res habuit: q paucor; Virtus atq; cōstā

ORATIO.

tia plurimorum satelitum audaciam deuicerint. Dii immortales tametsi uos semper excoluerim: tamen eo die facile diiudicare potuistis: quo animo uersus uos sim atq; fuerim? qui illam pestiferam flāmam a templis atq; delubris uestris p̄hibere q̄ meam domum seruā malui. Sed longius oratione mea sum progresus: atq; mihi cōstitueram: q̄ patriæ caritate tum etiam uā in audiēdo humani tate euenisce existimo. Quod si me uerbosius in his quæ a me acta sunt plane reddiderim: in reliquam dicendi partem compensabo. Nullam orationem tecum inimiciciā nullo tempore aliquā de causa suscepisse profiteor nisi q̄ te patriæ hostem. bonorum omnium subuersorem fore cognoui: Quis grauiores i hac urbe cū. C. Cæsare inimicicias me ipso suscepit? q̄ tāto in me odio exarsit: ut nisi aliud quam mortem meam: & interitum in hac uita querere uideref: qui cum annis crescere cepisset: ac illā singularem ac prope diuinī sui animi uirtutē quibusdam pessimorum hominum conuersatiōe iam denigratam & offuscatā ad Reip. salutem reuocasset: tātum me diligere & ipsum amare incepi: ut nihil nobis absentibus iucundum esse posset. Nec aliqua uelim. C. C. uersus me ira cundia mouearis: si aliqua: quæ non abste: sed aliorum consiliis facta sunt: in ipso iudicio: in quo plurimi honoribus usus es recitauero: cum nemo: quis tibi sit animus: dubitet. Nā nisi nostræ urbis locis diceret: qbus tāta inest oblectatio: ut etiam ipsos deos recreandi causa deuenisse credā. Quot agri. quot loca in hac sunt regione: quæ uillam norbanā & Varietate locorum & multitudine ferarum & habundātia fontium antecedunt? Sed alia: crede mihi ratio ad hanc te adhortationem impellunt quia seruos in eo loco īsidiis positos esse sciebas. Age uero quotiens eo in loco maleficium cōmissum atq; perpetratum fuit? Non ne in siluis in nemoribus densis occisus est: ubi uox eius nec audiri aut intelligi poterat: cuius morte an uillas lachrymas emisisti? aut ullam ueste: ut illis: quos caros habemus: queri uides: plane mutasti? Si enim tantum: ut nobis persæpe dixisti: hunc adulescentem diligebas: non ipsius amissione ī lachrymis ī squallore cōtinuo fuisses? Respicie quæ so iudices q̄tū ex huius adolescentis morte dolorē cōcipet: cū eo die quo cæsus esset: quādā ingētē licinio pecuniam: quam Sulpicio tenebatur: fecisset. ii sunt dolores. hæ sunt lachrymæ: quas pro ipso effudit. Sed ut rem uno tibi uerbo explicem: nō Sulpicium sed eius possessiones agros domos immensamq; pecuniam diligebas. Reuocate animis iudices eandem fere causam. Marco melino & Iugurtha consulibus in iudicium adiectam fuisse. Quintus iudices homo cum egregie doctus tū nostræ urbis amantissimus quendam filium tiberium quibusdam affinibus suis in tutelam amisit: Qui cum in foro hora tertia incolutus atque letus uisus esset: decima hora diei animam efflauit. Cum uero Annius Rufus de huius adolescentis morte tam subita atque improuisa cognoscere statuisset. Baium me dicum famosissimum eo ipso die conuenit: qui cum puerum q̄primum uidisset: eum statim ueneno necatum esse iudicauit. Nec mirum iudices cum ne-

ADVERSVS VALERIVM

mo tam simum habuerit presidium: quod auaritia non infregerit atque debili tauerit . Sed nescio iudices quod amplius a me in hac causa expectetis: cur sen tentiam uestram contra hunc impurissimum hominem inferre dubitetis: ples tim cū seruos suos insolita eius consuetudine manumiserit : qui se postea in ca stra hostilia contulerint . cunq; tantum ei emolumenntum ex huius adolescentis morte peruererit : cum a nullo etiam scelere iste furcifer usquam absuerit. qd si aliqua fortasse uobis animo esset agnoscere: quæ so saltē uestros animos uerbis meis attentos benignosque præbete . cū Sulpicius iudices Manilium eius socium : sine quo nequaquam ire uisus est ad uillam norbanam : in qua postea occisus est : secum adducere statuisset: huius Valerii adhortationibus superse dit . Quid ita? Q uia se cōmode illam suā crudelitatem haud explere posse intelligebat . Aut enim duos una hora tollere necesse fuisset: Aut res ab eo: q e manibus aufugisset: patefacta fuisset. At reminiscite quæso iudices . atque in animos uestros infigite quanto timore quanto pallore iste cum a uobis accersitus esset in iudiciū : apparuit. I. s. posteaq; huius rei una fere & eadē uoce reus fieri audisset quamprimum omnes ad seipsum uocauit . eosq; magna pie tate atque lachrymis amplectendo osculandoque dimisit . Q ui cum rei nouitate ac subito terrore perterriti patrem percunctantur: quid esset: q; eum tot molestiis atque doloribus afficeret: quibus cū multa ex eo perquisissent : inqt ego uos omnes paterno auxilio spoliatos deserо. Obtestorque ut cū animā expira uero meā: me mortuo reminiscamini : præterea se ad domiciā ipsius uxorē conuertit. Te inquit per sanctissimum coniugium nostrum perque il lam in uos pietatem qua uterq; nostrum coniuncti eramus: iploro: ut illos par uulos tuearis. Q d si tuo consilio obtemperasset: plane in has perturbationes quibus nunc sumus atq; grauiter urgemur: minime incidisemus: illud ēt ob liuisci non debetis: q; uobis egerit: cum in iudicium pedem in primis referret: q posteaq; loqui cepisset: ait uos oro: ut me cito hac luce priuetis . Aut enim uos iudices nequissimos fore existimabat . aut se morte dignum putabat. Quid? si optimam conscientiam & nullo scelere pollutam habuisset nonne uos qui cau sam æquo animo audiretis : exorasset? Sed quia non modo morte dignum: quæ leuissima s̄aþe habetur . sed exquisitissimo se dignum suppicio intelli gebat: ideo ut eo absoluaretis obsecravit quid si nullum facinus admisisset: uos a Publio Seruilio ac quinto Varenō : a quibus suis exorare fecisset: quorum p̄ces apud uos multum profuturas sperabat. Sed una me res in hac iudices cā consolatur. q; uos in superiori tempore fortissimos atque in iudicando seueros fuisse intellexi . An' existimatis iudices nostros c̄lues adeo dementes fuisse / ut se illis cōmitterent: qui aut pecunia corrumpi aut cuiusquam hominis gratia/ p̄ precibus flesti aut minis ternerī possent : Sed unum est. quod æquo satis ani mo perferrere non possum: quod uideam Q uintum hortensium summa eloquē tia preditum crudelissimi hominis causam defendere. Noli ea Q uinte horten

ORATIO.

Si studia:quæ ab ipsa infantia didicisti:quo patriam tuam labore atque industria conseruares:in eorum defensionem conuertere qui illam ipsam funditus euertere moliuntur.Tametsi multa in hac tua oratione contra consuetudinem tuam egeris:tamē cum præteriti temporis res tuas in repugnancia mente ac animo considero:non dubito quin ea consuetudine sis,qua superiori tempore fuisse: cum ciuitatem nos omnes sæpen numero tua uirtute,consilio,auctoritate conservaueris.Non solum enim cum Catilina siccariis atque satellitibus suis forū impleuisset,socius ad eas ipsas flammas extinguedas fuisti.Sed etiam summo tui capitinis periculo princeps esse curasti.Q uare nisi nouam hodierno die opinionem de te a cunctis bonis a populo fieri uis:Videndum est:quibus rationibus ab hac te oratione seiungas.Neque uero ornandi causa:ut tu in iudiciis præsepe facis:longe uagari expedit:quo eloquentissimus in tanto hominum cursu habearis / cum omnem infinitam ac pene diuinam eloquentiam tuā non tantum in hoc iudicio:Verum & in publicis priuatisque rebus admiratus fuerim.Nemo hercle nostrorum est tam parui ingenii:qui eo modo:quo hic misericordie uetus es / se dicere aut dictorum esse nullo tempore speret:præsertim cum tuam in publicis ac forensibus causis uitam expleueris.Q uid enim iniquius esset:q ego:qui nunquam fere hoc forensi dicendi genere usus sum:non æquitate in iudicio sed eloquentia cum patrono disertissimo atque exercitatissimo contendere.Sed non constet dicendi copiam:non illam tuorum oculorum asperitatem qua sapientia in causis uti soles hi iudices exquirunt:sed ut temporis ceras.ac æquitati parcas:Aliud siquidem curia:mihi crede:Aliud forum:aliud denique ipsa litigantium ratio requirit.Q uia aut honoris causa inter litigantes fieri solet:sed ad te fugitiue reuertor postquam illam Reipubli,pestem ex oculis tuis amoui tuam uideo loquacitatem atque ineffrenatam audaciam impeditam & retardatam esse.Q uid est:q autem nunc me pie appellas:cum in illo tam incesto atque sanguinolento Reipubli.statu:quā paucissimis armatis arbitrio tuo uexabas:mihi non tanquam manibus:sed oculis & superciliis mortem indicares.Omitto quæ in domos in agros in prediaque in ea illa sceleratissimorum turba egisti.Mitto cæterasq; innumerabiles res illo ipso impetu abrasisti.Et quāquam hæc iudices grauia mihi atq; acerba eo tempore fuerint:perfertim cum fratrem meum optatissimum in mediis armatorum cateruis trucidatum ac pene imperfectum reliquissent:tum hæc omnia uelut antiquitate deleta e memoria ceciderunt/tua prestantissima uirtute atque sapientia hanc urbem recreasses:uidebam totam Rempubli.ac pene Italiam cum nominibus omnibus ruituram.Q uare si quando alienus uersus Rempubli,esse uisus es:non tibi:sed pessimis adhortationibus ascribendum censeo.Nam ut in gemmis fieri uidemus:quæ quamuis in lutum abiciantur:fulgorem tamen & priuatem nō amittunt:Sic enim tibi.C. Cæsa,euenit qui quāuis tenebris quibusdam inuolutus esses:non tamen optimam naturam tuam:quam non ex

ADVERSVS VALERIVM.

homine sed ab ipso deo genitā putamus : amisisti. Quid de calphurnio affine
meo dicam: quem posteaquam illius Catilinæ coniurationis consciū depre/
hendissem: non tantum secum loqui: Sed ne uisendum quidem putauī? Qui
cum unius errati ueniam supplex a me petisset: subito in pristinam mecū gra/
tiam redit. Qd si me quispiam fortasse aut inconstantem auleuem criminabi/
tur: cū alterū mihi hodie carissimum : eundem paucis post diebus atro/
cissimum inimicum appellem: Non satis eum uitæ meæ rationes cogitasse pu/
tabo. Non enim ut cæteri solent : dolori ait iracundie meæ pareo: sed omnes
rationes meas . omnes uigilias ad patriæ salutem conuerto . Et quāquam mi/
hi permolestū iudices fuerit qd domū meā is furcifer subuerterit: agros destru/
xerit : tamen hoc hæc omnia sibi remissem modo Rempub. de cætero dilige/
ret: Non ne chamiſius Nerbanus ad bonorum cædem ad meæ domus uastita/
tem studio inflammato fuit? Quid de Calphurinio dicam: qui ex maximo
in me odio agrorum meorum arbores euertebat? Prætero clastidiū odium:
cuius furore non tantum sanctissimam patriam deseruit: sed etiam me ipsum
ſæpenumero ueneno tollere curauit. Mitto cæteros innumerabiles huius no/
ſtræ urbis homines: qui me mari terraque persecuti sunt: quorum dignitates
nunc postquam animum in Rempubli. mutarunt: adeo caras habeo: ut ma/
gnum non dico damnum: sed premium ab eisdem suscepisse uidear. Nam il/
lis facile ignoscitur qui non perseverare: sed ab errato se reuocare moliuntur.
Et si enim non minima per hos uiros: quos non odio aliquo: sed amore nomi/
naui noſtræ Reipubli. iniecta sunt: tamen maiora deinceps ipsorum uirtutis/
bus consiliis. auctoritatibus assecuti sumus. Quare si Cæſaris odium placa/
ui. Si ame hi ī domos. agros Cæteraque bona concularunt: tenui deprecati/
one ac precibus ueniam impetrarunt. Quid est: cur ullam tecum nisi Reipub.
causa inimiciam possim habere? Atque nisi odium in Republi. tuum depo/
sueris. nisi te ab aliorum coniugibus ac liberis refrenaueris: nisi tuas rapacissi/
mas manus ab aliorū pecuniis gazisqz restrinxeris: ego nūq me tibi amicū pſite
bor. Sed qsnā ē tā reḡ humanaqz iperitus: q alīq de te spē ullo tēpe optimā pos/
fit cōcipe: cū in oī flagitior̄ genere a primis usqz ānis cōſenueris? Est. n. pdiffi/
cile his q optimis se disciplinis atqz artibz dediderūt: pp maximā libidinosorū
multitudinem frugi posse euadere: Tu uero: qui nullam in corpore tuo uirtu/
tem admisiſti in aliquam bonā frugem euades? Ita enī te ab ipsa infantia insti/
tuisti: ut nō minimū ī breui pſimoniū deuorares. An ulla tui corporis ps a turpi
tudie uacat. cū pſape mulieribz uir. atqz mulier īter uiros extiteris. Q uot huius
nřæ urbis adulescētulos: q mirabili uirtute p̄diti erāt: qbusdā tuis adhortatōibz
e recta uia declinasti? Quos nūq misisti: donec illis tuā libidinē ipſiſisti. Cū. n.
(attēdite qſo iudices hui⁹ egregii uiri laudes)is a p̄fe athenas decē ānoꝝ missus
effet: non illos pro sua facultate doctores qui in continuis nos sudoribz adhor/
tant̄ non mó ad audiēdos sed ne uisendos quidē putauit. Illis uero familiari,

ORATIO

ter utebatur: qui totam beatitudinem in corporis uoluptatibus esse differebant. Quis hoc uiro ardentior? Quis fauentior erat? Quot in dies de his hominibus græculis tecum afferebas: qui tota die de uoluptate: de libidine: de que omniū ciborum genere disputatione? An quisquam nostrum iudices fuit: qui eum de honestate aut uirtute undique loquentem audiuerit? At quidem dies noctesque excogitat: quomodo nouū luxuriæ genus inueniret. Nec quis, quam est: cum de uoluptatibus sermo habeatur: quem iste non egregie supereret. Age uero quanta iste auaricia semper fuerit: hoīes asiatici non opinione tacita sed ipsis oculis intuentur. An ullum in ea prouincia templum aut deorum imagines fuerunt: quibus iste aurum & ornamenta non subripuerit? Nullius diuitis domus fuit: cui maximas insidias non instruxerit. nulla mulier famosa: quam iste aut ui aut timore. aut premio libidine sua non immaculatam dimiserit. Ita enim totam illam prouinciam deuastauit: ut semper in ea bellum non exterrit sed domesticum atque intestinum fuisse uideatur. Sæpe iudices ab Asiaticis comemorari audiui non Hānibalem aut quempiam alium hostem tantum suis urbibus calamitatem intulisse: quantam is imperator noster uel potius depredator illis uno anno intulerit. An undique ille Hānibal cum omnia hostili incendio surriperet: apollinis templum atque dianæ quod non modo spoliasti: uerum etiam libidine tua aspersisti? Quare non miremini: si tanto odio apud exteris nationes inuisi sumus: cum illos imperatores in prouincias mittamus: qui nulla ipsis ex parte belli tuentur. sed maxima eisdem per nos imperatores inferuntur. Nisi equidem plantius eo anno pro quæstore a nobis in illis oris missus esset: Asia fertilissima nobisque amicissima post huius uiri auariciam atque immensam crudelitatem iam diu spoliati atque uexati non amplius substinet poterat. Si quidem plura de hoc homine uesano ac perditio commemoro: cuius impunitatem sæpe ipsi uidistis. Atque omissis rapinis. furtis homicidiis: quæ in externas nationes admisit: quot in hac urbe homines falsis criminibus. testibus precio corruptis lesit? Quot ingenuas mulieres stupravit? Nec illud oblitii estis. cum Catilina ciuitatem armis obsessam teneret: quo uultu. quibus superciliis. uoce tremulenta buccis fluentibus uolitaret quod aliud nullo funesto Reipubli statu queritabat: nisi ut nos itemque omnes bonos e ciuitate proiceret: quo liberius illis suis ebrietatibus ciuitatem suo arbitrio uexare potuisset. At quotiens me in illa flama atque publica obsidione palam illa sua uoce rauca uouerunt. Sed nihil est iudices: quod egredit molestius feram: quam quod illos siquidem quos in illo furore iste haud interficere potuit: nunc in ocio atque tranquillitate interfici uideant. Quæ cū ista sint: an ego te ullo tempore mihi amicissimum putabam. Sed uide: ne post hac me tibi inimicum appelles: ne talium inimicorum consiliis & auxiliis obiuaris atque poenam pro homicidiis furtis. ceterisque flagitiis: quæ sigillatim admisi: sti: nūc coaceruati luas cur igit̄ tibi inimicus uideat? Quia in ea uirtute audacia

ADVERSVS VALERIVM.

tuam fregi.petulantiam restinxī.ciuitatem a manib⁹ liberaui.& bonos omnes uno tempore a tua crudelitate prohibui.Sed iam ex me satis de hoc homie dicta sunt:Nunc uestræ iustitiae & sapientiae conuenire arbitror:ut quid maiores uestri contra illos iudicauerint:qui ciuem romanum necasset:exerceatis.Tametsi acriter in oēs:qui aliquid in sua rep.admitterent piāne animaduerte rent tamen exquisitissimum semper illis supplicium intulerūt:qui ciuem a sua Rep.priuasset.Q uare enim potest poena cum hoc scelere comparari?Q uod supplicium satis huic reo posset dignū inueniri?A maioribus si quidem nōfis leges nulla alia de causa sunt inuentæ:nisi ut ciues suos incolumes conseruarent.Q uare si nostrorum maiorum instiuita labores pericula quæ in conseruandis ciubus ipenderunt haud negligere uultis:uidendum est:ut Valerius patriæ subuersor bonorum oppugnator dignam p suo scelere poenam luat.Et illud a uobis:quod medici diligenter in curandis uulneribus tenent:a nobis conseruari conuenit:qui membrum saepe putrefactum icidunt atq; in totum eradicant:ne aliam corporis partem labefactare ac corrumpere possit.Necesse est:si rem pub.saluam eē uultis:ut pditissimos homines in hac urbe penitus extirpetis:ne corruptus integro uiolat⁹ casto labem infringat.Nec in tanta Reipu.salute pios nomiari & dici expedit:sed fortiter ferrum ac forcipem imprimere.Q uis enim est tam in iudicando seuerus:qui dignos posset illi cruciatus ascribere.q patriam omni scelere oppugnarit.Bonos destruxerit.ac ciuem bene de repub.meritum omni supplicio necaret?Dii imortales hoc tam nefas.tam horribile.tam inauditum inultum relinquatis?Sed te Iuppiter deorum parens:qui hanc urbem cunctaque Italiam ab incendio:et uastitate liberasti:in primis obtestor:ut quāuis sere:tamen hodierno die in hunc nefariū hominem:qui templa tibi dedicatissima spoliauit:uim tuā ostentes.T eque latona:cuius aras Iuue nili sanguine & funesta cede aspersit:inuoco:ut hanc pestem atq; portentum a nōfis oculis eripiās.Sed iam iudices lachrymis ac dolore debilitor,nec amplius præ nimio dolore ac moeroī possum loqui.Nam cum reliquos fere huius urbis circūquaq; astare uideam:qui tametsi nullas lachrymas palā emitāt:neomo tamen est qui non clandestine atq; furtim summos questus effundat:i hac ipsa causa sine summo dolore uersari possum.Nec quisquam est:qui tantā supplicii ultionē a nobis expectet sed ēt de se īpis de liberis de fortunis suis hodier no die decertari putant.Q ui nisi uos satis ad hanc rem inflāmatos aspicerent:omnes hunc puniendum una & eadem uoce:q longe audiri possent/exclamarent.Vident profecto si hæc belua uestris sententiis absoluta erit totum Reip.statum in breui esse ruiturum.Q uis enim esset tam potens tāque audax qui que frenatam eius temeritatem substinere posset:cum in primis neminem neque parem.neque superiorem pati posset.Itaque nisi pessimorum hominū metes inflāmare uultis:uidēdū ē q rōne cæteris ex hoc uno exēplū pbeatiss:q cū uos seueros i sententiis iudicādo eē aspiciēt:oēm illā supbiā atq; crudelitatē

ORATIO

deponent. Videor uidere iudices sanctissimā patriā qua nihil dulcior nihil carius in hac uita esse potest: ante pedes uos prostratam esse: ut eam ipsam a perditionum manibus conseruetis. Quare si cunctos bonos. si patriam lares penates. uos denique metipsos diligitis: uidendum est: ut hanc urbem in multorum scelere perterritam sententiis uestris recreetis & falsam nominis famam a uobis repellatis.

F I N I S :

Hoc opus operosum Impressit Benedictus Hectoris Bononiensis: ea diligentia: qua si omnes operibus formandis uterentur, bene cum litteris ageretur. Extremā autem manū imposuit Anno a Natali Xpi. M. CCCC.

LXXXIX. Idibus Aprilis.

Ioanne Bentiuolo. ii.

Répub. felici
ter admini/
strate.

R E G E S T V M

A.B.C.D.E.F.G.H.I.K.L.M.N.O.P.Q.R.S.T.V.X.Y.Z.&.J.¶.
AA.BB.CC.DD.EE.FF.GG.HH.II.KK.LL.MM.NN.OO.PP.
QQ.RR.SS.TT.VV.Omnes sunt terni exceptis, SS.TT, qui sunt duerni.

